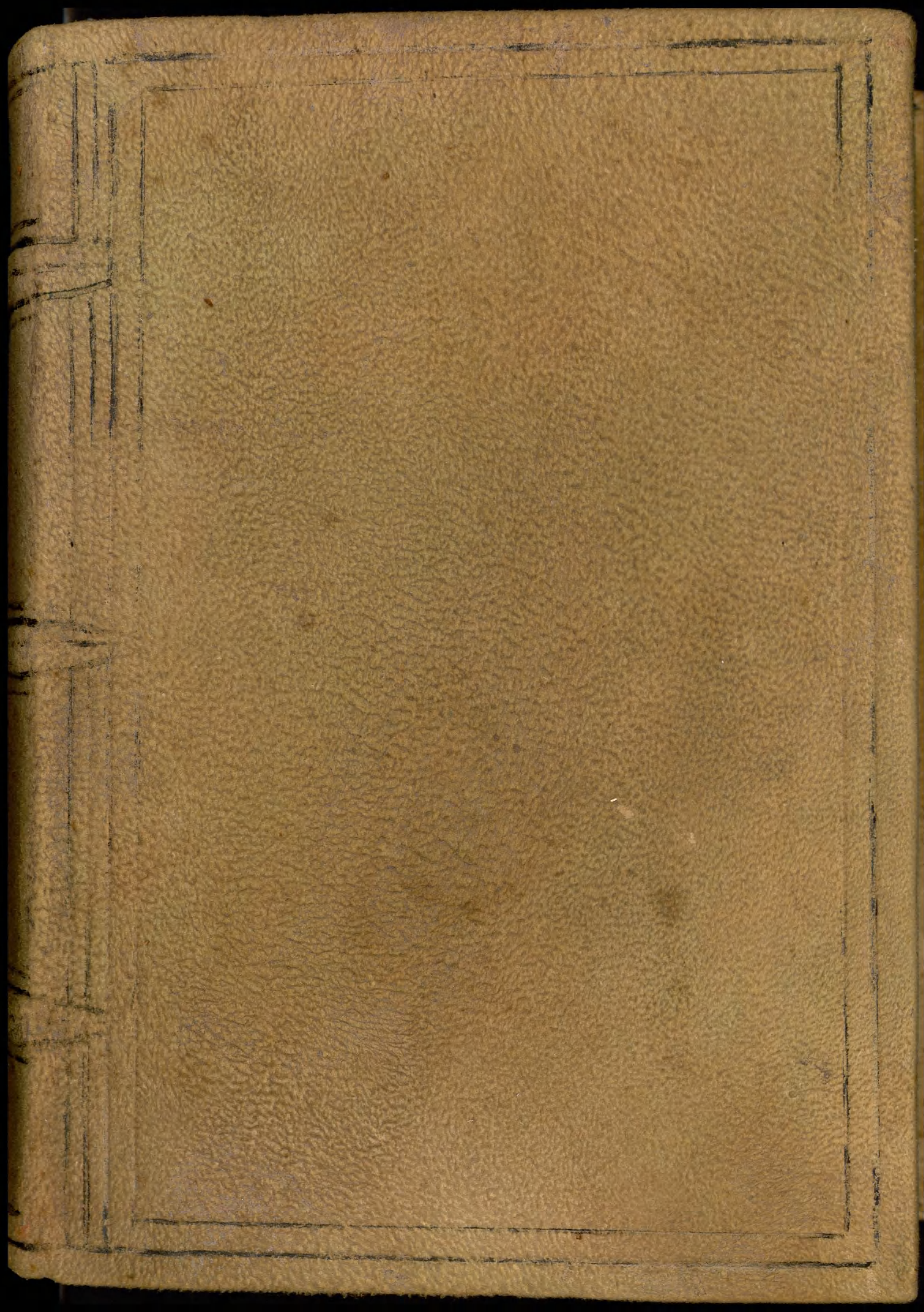
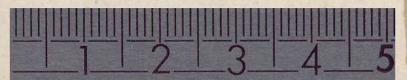

A 69

1 2 3 4 5

Omne quodcunqz facitis in ver/bo aut opere omnia in nomine dñi nostri ihesu xpi facite. gra/tias agentes deo. ad colo. iij. xxvj. q. v. nõ liceat. Doctor egregius augus. volens di/uini auxilij necessitatẽ in humanis acti/bus declarare loquit̃ sub hac forma di/cens. Qui sine saluatore salutẽ vult ha/bere et sine vera obedientia extimat se prudentẽ fieri posse nõ sanus sed eger est. nõ prudens sed stultus in egritudine assidua laborabit. et ĩ cecitate noxia stul/tus et demens pmanebit. hec legunt̃ in canone. qui sine saluatore rc. xxvj. q. ij. Et ideo paulus apostolus diuinus ecclesie p̃dicator. xvj. q. j. predicator. . sancto ple/nus flamine. xxij. q. ij. beatus doctor gen/tium. xxxvij. di. turbat. et vas electiõis sollidũ. xxj. di. quãuis. et. c. sacro sancta. xxxij. q. v. Si paulus quẽlibet instruit opantem. vt primo nois diuini implo/ret deuote suffragiũ quod se speret pos/se obtinere gratia ipsius liberari in ver/bis ipsius assumptis dicens. Omne qd facitis in verbo aut ope rc. In quibus verbis series p̃sentis tabule et eius con/summatõ designat̃. Primo ad dei auxi/lium implorandũ opator quilibet infor/matur. Scdo vt ad opus intentũ hu/iusmodi inuocatione p̃missa cum fidu/cia accedat. Tercio vt opis ɔsummati ipsi deo gratia debita referatur. Per primũ mens humana ad supna dirigit̃ Per scdm opus laborãtis in' inferiora disponitur. Per terciũ impensi bene/ficij gratia deo rependit̃. Primũ tangi/tur cum dicit̃. Omne quodcunqz faci/tis in verbo aut ope omnia in nomine dñi nostri ihesu xpi rc. Scdm cum ad/ditur facite. Terciũ cum subiungit̃ gra/tias agentes deo ¶ Circa primũ est sciendũ q deus est omniũ rerum prin/cipium. vt in decre. firmiter. de summa trini. Vñ de seipso dicit. Ego sum prin/cipium. apoc. j. et. iij. c. et Joh. viij. facit de conse. di. iiij. si quis autẽ. iuxta finem Est em̃ generaliter omniũ operum fun/damẽtum. prima ad corinth. iij. j. q. j. cũ paulus. de pe. di. ij. firmũ. et ĩ decre. vlt. de p̃sbi. non bap. In ipso viuimus mo/uemur et sumus. actuũ. xvij. xxvj. q. vij. nõ obseruetis. in fine. Ad ipm ergo est confugiendũ qui curare põt anime pas/siones. de conse. di. ij. Omnis xpianus qui etiã linguas balbucientiũ facit di/sertas. iiij. q. iij. nisi. Ipsum igit̃ in p̃sen/tis tabule formatiõe et psecutione meũ inuoco adiutorẽ. xxvj. q. v. non licet. vt sit principiũ caput et etiã efficax funda/mentũ dicens cũ psalmista. Deus in ad/iutorium meũ intende. psal. lix. vij. q. j. hinc etiã. ¶ Circa scdm descendẽdo videlicz ad p̃sentis tabule formationẽ. ¶ Terciũ vero in fine huius opis exequẽs et relinquẽs vbi gratie deo in/finite reddentur. ¶ Pro p̃sentis igit̃ tabule speculi regiminis speculari cupi/entibus instructiõe et informatione est breuiter sciend q p̃sens opusculũ in du/as ptes principales cõstat esse diuisum. vicz. i phemialẽ et tractatũ. Prohemia/lis igit̃ ps in q̃tuor diuidit̃ ptes vicz in phemialẽ primã. in phemialẽ scdam in phemialẽ terciã et ĩ phemialẽ quartã. Prima ibi ad diuisionẽ. in qua quidem

HAUTS-DE-SEINE BIBLIOTH. DESGUINE DÉP.

tractatur de virtutibus atq3 officijs et
differentijs eorundẽ. et complectit duo
decim geminatos .§. et durat vsq3 ad
secundã phemialem partẽ que incipit.
Dñis sic generaliter. in qua pandunt vi
tia plurimoꝝ. sc3 septẽ manerieꝝ hoim
statuũ diuersoꝝ. et complectunt in eo
xlviij. geminati. §. et durat vsq3 ad ter
tiam ptem phemialẽ q̃ incipit. Post q̃3
in scda. in qua succurrit partim vicijs
pdictorum ptimq3 alioꝝ sub diuersoꝝ
opinionũ ptextu se palliare volentiũ. et
cõtinet duos geminatos. §. et ptendit
vsq3 ad quartã phemialẽ ptem q̃ inci
pit. sequit quarta phemialis ps in qua
autor inicluũ defectuũ monstrat pater/
norum q̃ etiã complectit sub duob3 ge
minatis. §. et durat vsq3 ad principium
tractat9 qui incipit. Jtaq3 deo suppli/
ca. Expedita igit phemiali pte. nunc
circa tractatũ est attendendũ. qui etiã
in duas subdiuidit ptes. vic3 in psaycã
et metricã. Prosayca vero pars diuidi
tur in pcepta psayca que sunt numero
lvj. et incipit. Jtaq3 deo supplica. et pro
tenditur vsq3 ad primã metricalẽ par/
tem. q̃ etiã subdiuidit in quatuor ptes
metricales. prima ibi. Si deus est ani/
mus. cũ. xl. pceptis immediate sequẽti/
bus. scda ibi. Telluris. cũ. xxxv. pceptis
post sequentib3. tercia ibi. Hoc quicũq3
velis. cũ. xxvj. pceptis pxime sequẽti/
bus. quarta ibi. Securã quicunq3. cum
ij. pceptis post venientibus. Et nota q
hic etiã nomino pceptum duos versus
simul coniunctos. Qñ igitur q9 inuenire
desiderat attẽte cõsideret a qua littera
alphabati dictio de qua vult incipiat.
Et sic tabula diriget in qua opis parte
suũ consequi valebit intentũ. Noscat
insup omis lector pius q ois. §. necnõ
et omnia pcepta in quatuor ptes distin
guuntur. vic3 in. a. b. c. d. Jta q a primã
cõtineat quartã ptem. b. vero scdam q̃
a principio recedit et vsq3 ad mediũ p
tendit. c. vero recedat a medio et ptem
terciã contineat. d. vero post tertiã par
tem vsq3 in finẽ protendat et sic termi

nent. ¶ Preterea nõ etiam ignoret pru
dens lector q multe allegatões cano
num et etiã legũ. Ideo in libro obmisi
describere et potiq in tabula apponẽ/
dis fore vtilius iudicaui. tũ gratia breui
tatis. tũ etiã quia si dictas allegatões
cũ materijs ad eas ptinentib3 in codi/
ce posuissem volumẽ nimiũ esset diuo
lutum. ac etiã omni dubietate remota
legentibus et nõ intelligentib3 maxime
nõ iuristis non modicũ generassent te
dium. et vt verũ fatear p concor. alle/
gationes canonũ et legũ hic notatas cu
raui potius vocales inserere q̃3 reales.
tũ ppter inueniẽdi impossibilitatẽ. tum
etiã ppter inuestigandi difficultatẽ. pro
testans tñ me in hac pte dñorum meoꝝ
canonistarũ et legistaꝝ correctioni sub
mittẽdo. Quapropter pscripta cupiens
intueri et p canonistis atq3 legistis suf
ficere ipsis duxi quendã methodum ad
currendũ brauiũ fore cõstruendũ. Jux
ta illud apli dictu3 prima ad corinth. ix.
c. Omnes quidẽ currunt sed vnus acci
pit brauiũ sic currite vt comphendatis
vj. q. j. Sunt plurimi. Currant igit pari
ter theolog9. canonista. legista. necnon
et moralis phus. Omnisq3 lector proui
dus et tollat vnusquisq3 ptem suam et
dimittat alienã. cum secundũ dñi nostri
sentenciã quilibet suis stipẽdijs debet
esse ɔtentus. Luce. iij. xxiij. q. j. militare.
ac etia3 q suũ est tollere. Math. xx. de
conse. di. v. ieiunium. ¶ Unde ego infra
scriptus hui9 regiminis speculi specu/
latõnem assumens illũ speculor qui est
speculũ sine macula ⁊ candor lucis eter
ne. sapiẽtie. vij. Jn quo quidẽ defectus
pprios speculari necnon et reformare
põt vnusquisq3 si in eo mentis oculos
iugit duxerit ɔtemplandũ. Jpsum igit
supplicit inuoco vt iuxta verbũ hiero.
cõtra susannã in fine. mihi de suo fonte
gratiã tribuat in psenti per quã in xpo
q est veritas. Jo. xiiij. sic sciã et possim
veritatẽ scripturaꝝ in huius regiminis
speculi tabule necnõ et totius opuscu/
li speculari q in illis stilo vel calamo

a veritatis semita nō diuertā. vt sic ego ac etiā oīs huiꝰ speculi inspectores sue magnitudinis speculatores effici mereamur. Prefatos igit̄ dn̄os et alios quoscunqꝫ p̄cor quatinꝰ dedignari minime debeāt in huiꝰ regiminis speculi tabula figere mentis oculū aliqn̄. quia diuino suffragante auxilio pabulū repient in eadē. ex quo aliqualr̄ recreari potuerunt et valebūt. Nam scd̄m senecā epl'a cv. nō est mirandū si ex eadeꝫ materia quenqꝫ suis studijs apta colligere cum in eodē prato querat bos herbā. canis leporē. ciconiaqꝫ lacertam.

Abstinere.

Nota decē de quibus barones milites et regentes debēt abstinere. require in scd̄a prohemiali pte in quarto. §. B. in principio. Canonista de materia abstinentie. licꝫ aliter ꝓ cōcor. videant canonem ecc'ie principes et. c. sexto die. xxxv di. et canonem aliud. xj. q. j. xxij. q. v. de for. de pe. di. j. mensurā. de conse. di. v. nō mediocriter. et in decretali. a tabula. de vi. et ho. clericoꝝ. in glosa.

Abusus.

Nota ꝙ abusus rerū tria mala inducit tercia pte metrica. xxxiij. p̄cepto. Utere quesitis. C. in princi. Canonista ad materiam licet aliter et diuersimode facit c. vino inebriant̄. xxxvij. di. xj. q. iij. priuilegium. xiij. q. iiij. quid dicā. et. xxxvj q. j. §. cū ergo abusus multū a iure canonico reprobat̄ vt in ꝓhemio gregoriano ibi. abusus. et de vi. et ho. cleri. a crapula ibi illū abusum. et in regula priuilegium. de re. iur̄. li. vj.

Acceptio.

Nota ꝙ acceptio rei aliene pōt tripliciī se habere. pte ꝓsaycali quarto p̄cepto. Datū serua. A. circa mediū. Canonista licet aliter videat. c. penale. ix. q. v. et. c. nō sane eadē causa et q̄ōne.

Accidia.

Ad detestatōnem accidie ꝑ quā a bono retrahimur ope q̄tuor considerationes multū valere debēt. ꝓsaycali pte p̄cepto. lv. Illud stude agere qd̄ bonum est B. post mediū. Itē accidia homi nocet inferēdo mala tam pene q̄ꝫ culpe ibidē B. circa finē. Itē nota ꝙ de accidia sedecim ꝓgrediunt̄ vicia ibideꝫ. C. circa princi. Item nota ꝙ de accidia nascunt̄ septē prauissime filie. de quibꝫ notabil'r rō vel distinctio notat̄ in tercia pte metrica. vij. p̄cepto. Segnitiē fugito. C. in princi. Inibi etiā querunt̄ quatuor. primo cōtra qd̄ decalogi p̄ceptū sit pcc̄m accidie. C. circa mediū. Scd̄o cui virtuti accidia opponat̄. C. circa finē. Tercio de effectu huiꝰ peccati. D. in principio. Quarto vtrū accidia sit peccatū mortale. D. post medium.

Accipere.

Nota ꝙ qui aliqd male accipit et bene dispenset grauat̄ potius q̄ꝫ iuuet̄. quarta parte metrica. x. p̄cepto. Qd̄ donare potes. B. in prin. Canonista ad materiā realē facit. j. q. iij. ex multis. circa fineꝫ.

Accusare.

Querit̄ vtꝝ homo teneat̄ accusare nō recte agentē. tercia pte metrica. xvij. precepto. Qd̄ nosti factū. B. p mediū. Canonista videat qd̄ notat̄. xxij. q. j. si qs p capillū. in glo. ij. Item querit̄ vtrum liceat accusato et ad mortē cōdemnato se defendere vel fugere. tercia pte metrica p̄cepto. xix. Qd̄ merito poteris. B in princi. Itē queritur vtꝝ accusatꝰ peccet in iudicio veritatē negando ꝓsaycali pte p̄cepto. xiij. In iudicio adesto. D. in princi. Itē nota ꝙ accusato nō licet se calūpniose defendere ibidem. C. ante mediū. Canonista de materia accusationis ad plenū videre pōt in decre. ij. q. vij. ⁊. q. viij. et. iij. q. iiij. ⁊. q. ix. et. q. x. et iiij. q. j. et. q. iij. et. q. vj. et. v. q. iij. et q. v. et. vj. q. j. et. q. ij. et. xv. q. iij. p totū. et in spe. in. ti. de accusatore. ⁊ in ti. de accusationibꝫ. et in ti. de nunc̄. et in ti. de inquisi. et in ti. de notorijs criminbꝫ. et repetitur in sexto de accusa.

Acquisitio.

¶ Nota q in acquisitione diuitiarũ quatuor mõis culpa incidere potest. prima pte metrica.xxxiiij.ꝑcepto. Ne tibi qd desit.A.circa mediũ.Canonista,quo ad primũ facit.xxxvij.di.nõne.in fine.quo ad scõm.xlvij.di. virũ catholicũ. Quo ad terciũ de consue.expte.quo ad quartum.xlvij.di.sicut hij.ad materiã acquisitionis facit qd habetur.xiiij.q.v. qui habetis.§.sequenti.

Actor.

¶ Nota q actor est ille qui reum cõuenit in iudicio in quo scz actore sex condi/tiones requirunt. parte ꝓsaycali ꝑcepto.xiij. In iudicio adesto.B. in princi/pio. Itẽ nota q actores cauere debent ne cogant reos ad piurandũ ibidẽ.B. circa finẽ. Item nota differẽtiam inter autorẽ sine c et auctorẽ cum c et actorẽ sine u. prima parte metrica ꝑcepto.xij. Rumores fuge.A.circa principiũ. Ca/nonista de materia.iiij.q.iiij.c.j.et.xj.q.j.§.econtra.Et in decretali.fotus.de v. sig.et de rescriptis statutũ.§.cum vero li.vi.et in spe. de actore per totũ.

Adam.

¶ Nota q adam p euam deceptus est qi verbis eius temere credidit.prima pte metrica.viij.ꝑcepto. Nil temere vxori. C.circa finẽ.Canonista licet aliter.xl.di. adam.et in canone. adam.xxxiij.q.v.et de pe.di.ij.adam.

Addiscere.

¶ De materia addiscendi require in ꝓsaycali pte ꝑcepto.xxij. Litteras disce.B. circa medium. Canonista quo ad hanc partẽ videat qd notat archidyaconus. xxxvij.di.nonne.et quarta pte metrica ꝑcepto.xxj. Disce aliquid.et pte eadem ꝑcepto.xxv. Discẽ sed a doctis.ꝛ parte eadem ꝑcepto.xxix.Discere ne cesses.et pte eadem ꝑcepto.xxxj.Ne pudeat que nescieris.et pte eadem.l. Cum tibi contigerit.Canonista de materia in canone si habes.xxxiiij.q.ij. et dicit ibi in glosa q nulla etas sera est ad discendum vsqz ad .lxxxviij.annũ. Legista etiã habet in.l. apud iulianũ.ff. de fideiuss.l.q notat in decre.nisi cũ pridem. de renũ. in.§.p defectu quocunqz sciẽtie.extra.

Adiuuare.

¶ Sicut enĩ vsus adiuuat manũ artificis in arte mechanica. sic cura excercicium adiuuat vsum quo ad cuiuscunqz scientie facultatẽ.quarta pte metrica ꝑcepto xxiij.Excerce studiũ.B.Canonista licet aliter.xiiij.q.vj.si res.et ad materiã de elec.ꝙ sit.li.vj.

Adoptio.

¶ Nota q p adoptionem tres ꝓueniunt ligationis species.pte ꝓsayca.iij.ꝑcep/to.Cognatos cole.C.in principio. Inibi etiã querit de trib3.Primo vtrũ filius adoptiuꝰ cõtrahere possit cum filia legitima.C.in fine. Scd̃o vtꝝ adoptiuꝰ adoptiõe durãte si contrahit cum filia legitima adoptantis nunqd soluet matrimoniũ.C.in fine. Tercio vtruz inter patrẽ adoptantẽ et patrem adoptati siue matrẽ aliqua cognatio contrahit .C.in fine. Canonista de materia adoptionis de cogna.le.c.vnico.

Adorare.

¶ Nota q quinqz sunt actus adoratõnis quibus reddit cultus deo debite reuerentie et honoris.parte ꝓsaycali primo ꝑcepto. Itaqz deo supplica.B.in prin/cipio. Hoc idem repetit in prima parte metrica primo ꝑcepto.Si deus est animus.D.in fine.Canonista in canone imperatores .xj.q.iij.xxiij.q.iiij. displicet. xxvj.q.v.nec mirum.

Aduersitas.

¶ Nota q nihil infeliciꝰ eo cui nunꝙ aliquid aduersi euenit.scd̃a parte metrica ꝑcepto.xxix. Reb3 in aduersis circa fi. Itẽ in omni aduersitate vel tribulatiõe spes semp tenẽda est.ꝛ hoc ꝓpter quatuor bona. scd̃a parte metrica ꝑcepto. xxix.Reb3 in aduersis.B.circa mediũ. Itẽ nota q tria sunt p que quis debet

aduersa necnō infortunia paciēter tolle rare. quarta pte metrica ꝑcepto. xxxiiij Cum tibi displiceat. B. In principio. Canonista. xj. q. iij. in cūctis. vij. q. j. aduersitas. et. ij. q. vj. quisquis.

Aduocatus.

De aduocati cōditione multiplici pte ꝓsayca. xv. ꝑcepto. Ad ꝓpriū stato. A. circa finē. Itē de quibus sibi ꝑcauere debeat aduocatꝰ ibidem. B. circa finem. Inibi etiā querit̄ de tribꝫ. Primo vtꝝ aduocato pccm̄ sit se cōmittere discrimini. scꝫ iuuando vnū in alterius ꝑiudicium. D. in princi. Scd̄o vtꝝ aduocatꝰ peccet iniustā causam defēdendo. D. in medio. Tercio vtꝝ aduocatus teneat̄ gratis patrociniū ꝑstare. D. in fine. Canonista de materia aduocati. Nota in canone disciplia. xlv. di. et de pe. di. j. nemo. et. c. se. et facit etiā ad materiā canon. si em̄ inquit. de pe. di. ij. et legit̄ in decre. romana. de testi. li. vj.

Adulatio.

Nota ꝙ adulatio dicit̄ ꝑuersa laudatō cū sermone vane laudis alicui exhibito cum intentōne placendi prima pte metrica ꝑcepto. xiiij. Cū te aliquis laudat. A. in princi. Itē adulationibꝫ falsis non est credendū ꝙ exemplo corui cas̄ū in ore portantis comprobat̄. ibidem. B. in princi. Nota ꝙ quadruplex est adulationis differētia prima pte metrica ꝑcepto. xiiij. Cuꝫ te aliquis laudat. C. circa fi. Item adulātur aulici dn̄is vt ab eis honores assequant̄. scd̄a ꝓhemiali pte xvij. §. A. in principio Canonista de tribus modis adulandi videat. §. alias. in v. cuiuscunqꝫ ꝑsone. in glo. adulari. xxv di. et videat etiam ꝙ notat̄ in canone clericꝰ. primo allegato in glo. adulatoribus.

Adulator.

Nota ꝙ adulator omis virtutis est inimicus scd̄a ꝓhemiali pte. xvij. §. A. circa principiū. Itē adulator scorpioni est silis qui palpādo linit. sed cauda repercutit. scd̄a ꝓhemiali pte. §. xvij. D. circa principiū. Itē adulator veste triplici est coopertus. prima parte metrica ꝑcepto. xxvij. Noli hoies ꝛc̄. B. circa principiū. Itē nota ꝙ quis adulat̄ tribus modis prima parte metrica ꝑcepto. xxvij. Noli homies blandos. A. circa mediū. Inibi etiā recitat̄ hystoria duoꝝ socioꝝ. s. veridici et falsidici. Et qualr̄ transtulerūt se ad regnū symeaꝝ. C. in medio ꝛc̄. de symijs habet̄ in canone. si quis inquit. j. q. j. Itē nota ꝙ adulatori quadruplici de causa credere nō debemꝰ. prima pte metrica ꝑcepto. xiiij. Cū te aliqs laudat B. in medio. Inibi etiā querit̄ de tribꝫ Primo q̄ sint adulationis differētie. C. circa fineꝫ. Scd̄o vtꝝ plus noceat sibi adulator q̄ꝫ alijs ibidem. Tercio vtrū adulatio pccm̄ sit mortale vel veniale ibidē. Item nota ꝙ adulatores semꝑ ad nocumētum virtuosoꝝ tendūt. scd̄a ꝓhemiali pte in. §. ix. A. circa fineꝫ. Itē adulatores cū virtutis inimici existant naturalis quilibet prudētie rector taliū debꝫ abhorrere ꝑsentiā ibidē. C. in medio. Itē adulatores velut syrene maris in cantatiōibꝫ mortiferis hoiem demulcent et ad somnū peccati sepius ꝓuocant et inducūt ibidem. C. in fine. Canonista. xlvj. di. Sunt nōnulli et omnino videat mala q̄ ex adulatōe ꝓueniunt q̄ ponit arch. in ꝑdicto canone sup verbo. quisqs igit̄ male agentibꝫ adulat̄. et. c. clericꝰ. di. xlvj. et facit etiā qd̄ habetur in canone. nōne. xxxvij. di. in fine

Adulterium.

Nota ꝙ adulteriū est alieni thori violatio. vn̄ adulteriū quasi ad alterū thorum accessio parte ꝓsayca. xlix. ꝑcepto. Meretricē fuge. C. post principiū. Iteꝫ nota differentiā inter adulteriū. stupꝝ. incestū. raptū. et fornicationē pte ꝓsaycali. xlix. ꝑcepto. Meretricē fuge ibidē Canonista de materia habet̄. xxviij. di. presbiter. et. xiij. di. nerui. et facit canon adulterij malum. xxxij. q. vij. et. iij. q. v. qualis. et. xxxiiij. q. ij. nō satis. xxxvj. q. j. §. Cum ergo. et de procur̄. tue vbi de hoc.

Affabilitas.

Nota q affabilitas quid sit tractat in prima phemiali pte.xx.§.B.circa principium. Item affabilitas quid instruat operari tractat in multis pse partibus diuersimode tamē scdm diuersos effectus.z primo in septimo psaycali parte pcepto.Saluta libenter.A.in principio De aliis vero require in ope.Item affabilis dicit quasi fans bellis parte psayca.xxix.pcepto. Maledicus ne esto A.post mediū.Canonista licet aliter ad materiā facit canon. qui epus.xxiii.di.

Agere.

Nota q duo sunt precipue attēdendā ad hoc vt quis in agēdis deliberate pcedat parte psayca pcepto.ii. Nil arbitrio viriū feceris.A.circa finem.Canonista licet aliter ad materiā facit canon pprie de conse.di.iiii.in fine.et.xi.q.iii. Illud plane.

Agricola.

Nota q ad bonū agricolā spectat quā tuor facere scda parte phemiali.§.xxxi A.circa principiū.Canonista de agricola videat qd habetur in canone in singulis.lxxxvi.di.et facit etiam.§.his ita .xiii.q.i.

Agricultura.

Nota q agricultura est quarta species mechanice artis sub qua complectūtur omēs qui agris arboribz et pascuis deputantur. scda phemiali parte.§.xxxi. A.post principiū.Item de materia agriculture require in scda pte metrica primo pcepto. Telluris si forte velis zc. A.post medium.Canonista ad materiā facit.lxxxxi.di. clericus victū. cum multis similibus zc.

Alea.

Nota q ab alearum ludo debemus abstinere pter quatuor mala inde puenientia.parte psaycali precepto.xxxiii. Aleas fuge.A.post principiū. Canonista.xxxv.di.episcopus.et de vita et honeste.clerici.

Alere.

Queritur vtrum alere tenent filii parentes maxime quādo sunt locupletes pte psayca pcepto scdo.Parentes ama. B circa fi. Canonista de materia in auten. vt.li.ma.et aui.§.illud quoqz.coll.viii. et facit decre. cum quidā.de iuriurand

Amare.

Nota q natura pfecte se amātium sentit q talis esse dignoscit qd si fieri posset in vnam naturā se transferret vt essent vnū natura et nomie. scda parte metrica pcepto.v. Si potes ignotis.A.circa finez.Canonista de materia.xxiii.q.iiii. quis nos.

Ambitio.

Nota q potētem ambientē difficile est equitatē seruare dicit tullius.immo impellitur ad res iniustas qui glorie cupidus est.pte secūda phemiali.§.xvi B. in principio.Itē queritur vtrū ambitio sit peccatū psaycali parte pcepto.xxxvi Ad consiliū ne accesseris.D.in principio. Itez duo sunt q maxime retrahere debent aulicos ab honore et rex ipalium ambitione. scda phemiali parte. §.xvi.C.circa mediū. Itē ambitiosi eo ipso quo ambiūt dignitates.et in hoc dephensi repellēdi sunt.qd per ius diuinum et humanū exemplo pollicratus cōprobat parte psaycali pcepto.xxxvi A d cōsiliū ne accesseris.B.post mediū Canonista ad materiā licet diuersimode facere pnt canones infra scripti vicz canon.his igit.xxiii.di.canon qui ecclesiasticis.xxxvi.et canon sicut.xlvi.di.et §. ambitionis.vii.q.ii.et canon. si quis eade causa.et.q.et.vi.q.i.ypocrita.et q notat de rescriptis.c.fi.li.vi.et de electione auaritie.e.li.vi.Et de regula.c.i. in cle.sup verbo Ambitio.

Amicicia.

Nota q amicicia cuilibet statui est necessaria et vtilis qz non solū duo corda facit vnū.sed facit q ambo sunt vnum

corpus misticum scda parte metrica.v.
pcepto. Si potes ignotis.A.in fine. In
ibi etiā queritur vtrū meli9 sit sine re
gno amicos habere q̄ regnū sine ami
cis possidere.C.circa finē. Item amici/
cia sm tulliū tam nobilitate q̄ vtilitate
omibus rebus humanis anteponenda
est.cum res sit spūalis prima pte metri
ca precepto.xxxv. Ne dubites.A.circa
principiū. Itez amicicie scdm aristotelē
tres sunt species scda pohemiali pte.ii.
§.A. In principio. ¶ Itē qui sunt vere
amicicie effectus ibidez.C.ante mediū.
¶ Item qui sunt veri vel ficti amici hec
pulchre scdm euangeliū describunt ibi/
dem.C.circa mediū ¶ Item nota q̄ cir
ca amiciciā queruntur quatuor. Primo
vtrū qui multū pfecit in virtute debe
at vti amico eo q2 manet tantū in pri/
stino statu.B.in princi. Scdo vtr9 post
dissolutionē amicicie qui fuit amic9 se
debeat habere alienū vel familiorez ad
amicū quondā quasi nunq̄ de preterito
fuisset amicus ibidē. Tercio vtrū pp/
ter mor9 mutationē in vno amicor9 scz
quādo quis fact9 est de virtuoso vicio
sus alter amicus dissoluere debeat ami
ciciam. Quarto vtr9 ppter talē muta/
tionem morū factā in amico sit statim
amicicia dissoluēda aut solū tunc quan
do est facta magna mor9 mutatio quar
ta parte metrica pcepto.xlii. Damnaris
nunq̄.C.circa finē. ¶ Itē amicicia vir/
tuosor9 licet infortunator9 maxime ap
petenda est ppter quatuor que quidaz
non valēt nisi in virtuosis amicis repe
riri quarta pte metrica pcepto.xvii. Cū
tibi vel sociū.B.in principio. Itē amici
cia tunc dicit virtuosa quādo in ea no
uem cōditiones concurrūt.prima parte
metrica pcepto.xxxiiii. Uincere cū pos
sis.A.in principio. Itē amicicia p qua/
tuor vera signa manifestat et ondit
quarta parte metrica pcepto.xx. Parce
laudato.C.in princi. Item amiciciā nul
lus et maxime mal9 habet ad seipsam
licet dicat seipm amare.prima pte me/
trica.xi.pcepto. Dilige sic alios.D.circa
finē. ¶ Item ad verā amiciciā conseruā
dam tria breuiter necessario exigūtur.
prima pte metrica pcepto.xxvi. Qui si
mulat verbis.B.in principio. Itē que/
ritur vtrū inter paupem et diuitē pos
sit esse vera amicicia.prima pte metri/
ca pcepto.xx. Exiguū munus.D.in fine
¶ Item nota q̄ amicicia et cōcordia se
cundū empedoclē phm erant factio/
nis principia et generatōnis causa.scda
pte metrica.xv.pcepto. Aduersus notū
C.in principio. Canonista ad materiam
licet aliter facit canon. nerui.xiii.di. et
lxiii.di.ego ludouicus.in fine.

Amicus.

¶ Nota q̄ amicus virtuosus pro amico
virtuoso quatuor pati debet et sustine
re.quarta pte metrica pcepto.xxxviii.
Est iactura.B. In principio. Inibi etiā
querit vtrū doctrina aristotelis scz de
mortis ppessione p amico virtuoso sit
pfesse vera et p cōsequens tenenda.D.
circa principiū. Itē nota q̄ fuerūt duo
amici quor9 vnus scribebat beneficia q̄
alteri impendebat. Alius non scribebat
oīa beneficia ab amico recepta. Ex hoc
querit cui9 amicicia vel dilectō fuit ma
ior prima pte metrica pcepto.xxxv. Ne
dubites.A.vltra mediū. Itē tria sunt q̄
inducūt ne quis amicū suū fallat in ver
bo.prima parte metrica precepto.xxvi.
Qui simulat verbis.B.in medio. Item
qui eligendi sint in amicos et qui non.
quarta pte metrica pcepto.xvii. Cū tibi
vel socium.D.circa mediū. Item nota
scdm ysocratis doctrinaz q̄ quis lente
fieri deb3 amic9 factus pseuerare nita
tur. quarta parte metrica pcepto.xxx.
Parce laudato.D.post principiū. Item
nota q̄ sicut amicus verus sup omnia
est diligend9 et amandus. sic ecōuerso
fictus sup omnia est odiend9 et cauen
dus. Pro tali ficto amico exponit fa/
bula ouidii de deo qui a poetis nomia
batur ptbus.quarta parte metrica pce
pto.xv. Auxiliū a notis.B.in principio
Canonista ad materiā licet aliter et di/
uersimode facere pnt infra scripti cano

ties videlicet canon.non omnes.v.q.v.et xxiij.q.iiij.nimium sunt inquieti.cum mul/tis aliis similibus.

Amittere.

Nota quod amittere omni tempore vite gaudia propter mortis metum valde est stultum secundum vnum intellectum.secunda parte metrica precepto.vij.Linque metum leti.B ante medium Canonista de conse.di.ij.re vera. et in canone timendo.xlj.q.iij.

Amor.

Nota quod ad amorem parentum inducimur propter quinque parte psaycali parte.ij.precep.Parentes ama.A.in medio.Canonista.xxx. di.c.j.Inibi etiam queritur vtrum vxor pre ponenda sit parentibus in amore.D.in fine.Item amor coniugis inordinatus totaliter est cauendus. psaycali parte.x.precepto.Coniugem ama.B in principio.Canonista ad materiam facit.xxxij.q.iiij.origo.Item nota quod ad amorem mutuum coniugum cordialiter quatuor inducere debent parte psaycali precepto.x.Coniugem ama.A.ante medium. Item nota queritur augustinus.quid est quod inclinat appetitum nostrum ad illicitum amorem temporalium et earum inordinatam retentionem. quarta parte metrica precepto.xviij.Utere quesitis.C in principio. Item nota quod ad amorem patrie atque eius defensionem inducere nos debent principaliter quatuor parte psaycali precepto.xviij.Pugna pro patria.B. ante medium.Canonista de materia in canone.formande.xxiij.q.iij.et.l.minime. ff.de relig.

Angelus.

Nota quod nouem sunt actus angelorum quos prelati et doctores debent imitari prima parte metrica precepto.xxx.Que culpare soles.A.ante medium.Canonista de materia angelorum licet diuersimode xxvj.di. deinde.lxxxviij.di. decreuit.in fine.x.q.vij.§.illud.et.lxxxix.di.ad hec et de conse.di.vij.de impijs.et.c.sequenti.et di.ij.quid sit sanguis.

Anima.

Nota de anima et de eius preciositate habetur plenissime parte psaycali precepto xxxix.Rem tuam custodi.A.in medio. Item nota quod anima rationalis in sanitate sua vas est solidum et integrum quam vicia multipliciter maculant et corrumpunt parte psaycali precepto.xxxix. Rem tuam custodi.A.ante medium.et prima parte metrica.vj.precepto.Que nocitura tenes.A post medium. Canonista de materia licet diuersimode in canone.quilibet occulta. xlix.di.et.xiij.q.ij.anime defunctorum. Item in canone.qui vult.de pe.di.i.et.xxxv. q.viij.vers.salubriter.et.xxxiij.q.ij quod vero non formatum.et.c.moyses. et de pe. di.ij.illa anima.et plene in c.de fidei.de sum.trini.de cele.miss.in quadam.et de symonia matheus.

Animus.

Nota differentiam inter animam et animus prima parte metrica precepto primo. Si deus est animus.C.circa finem. Item nota quod animus quandoque dicitur rex. quandoque tyrannus.parte prohemiali.in secundo.§.C circa.principium. Canonista.de pe.di.iij.iter hec.

Annus.

Nota quod antiqui describebant annum ad modum serpentis in ore caudam tenentis in modum corone.secunda parte metrica precepto.xxxj.Quod sequitur specta.A.circa principium. Canonista licet aliter.lxxvj. di.quasi per totum.et in canone.porro. lxxxix.di.et de conse.di.v.quadragesima.vbi de hoc notatur in decre.que sunt de v.sig.et in li.j.§.qui hoc interdictum. ff.de aqua co.esti.

Appetitus.

Nota quod appetitus proprie excellentie tripliciter distinguitur.prima parte metrica.v precepto.Si vitam inspicias.A.circa finem. Item appetitus humanus nisi in solo deo minime satiari potest.exemplum appolonis philosophi. de quo recitat hieronimus in prologo biblie prima prohemiali parte.§. xij.A.post principium. Item queritur vtrum appetitus inanis glorie sit mortale peccatum

scda parte metrica pcepto.xix. Nec te collaudes .D.in medio. Canonista licet aliter de appetitu.vj.di.testamētum.et in pbemio gregoriano.

Aquila.

¶ Nota q aquila ad hoc vt ab omnibus venenosis filios pseruet pciosum lapidem in nidū ponit psaycali pte pcepto xij. Familiā cura.B.in medio. Canonista de aquila videre pōt.licz aliter in canone quoniā vetus.xxiiij.q.j.

Archana.

¶ Nota q archana q̄ sunt in secreto commissa reuelare minime debēt nisi in certo casu.scda parte metrica pcepto.xxvj Consiliū archanū.B.in fine. Jnibi etiā querit de duobz.Primo vtz.licite possit quis archana reuelare. Scdo vtruz nō sacerdotes qui interdū sunt confitētis interptes confessionē celare teneantur.C.in principio. Jtē que sunt dei archana que inuestigari nō licent secūda parte metrica.vj.pcep.Mitte archana dei.A.in principio.Canonista ad materiam facit.v.q.v.qui ambulat.et.vj.q.ij.Si quis cum militibus.

Armatura.

¶ Nota q armatura est scda species septem artiū mechanicaz cui subalternantur oēs qui dolabro aut malleo opant scda pbemiali parte.§.xxx.A. in principio. Canonista ad materiā facit canon nisi bella.xxiij.q.j.

Arma.

¶ Nota q armis vtentibz in eis esse debet fidelitas sapiētia et fortitudo. scda pbemiali parte.§.xxx.A. in principio. Jtē sex armis seu iaculis vtit dyabolus ad anime et corpis oppressionē. prima pte metrica pcepto.xxiij. Cum dubia incertis.D.in principio. Canonista licet aliter.xxiij.q.viij. conuenior.et de vi.et bo.cle.clerici.j.

Artes.

¶ Nota q in artibus liberalibz maxime instrui debēt liberoz filij.pte psaycali pcepto.xj.Erudi liberos.C.in principio Canonista oimodo vidcat quod scribit arch.xxxvij.di.de quibusdaz. super verbo artiū. et.xxiij.q.v.c.j.circa finē. Jtē nota de artibus mechanicis q̄ sunt septē. tractatur scda pbemiali parte in §.xxvj.A.in principio. Jtez nota q ars balistarioz seu sagittarioz pbibita est nisi certo casu et cōtra facientes veniūt excōicandi.scda pbemiali pte.§.xxx.B circa finez.Canonista in decretis.vnica de sagitta.Jtē in artibus tam liberalibus q̄ mechanicis instrui sufficiēter cupientibus tria sunt p maxime necessaria. quarta pte metrica pcepto .xxxiij. Exerce studiū.B.in fine.Canonista ad materiā licet aliter.x.q.iij. cauēdum.in fine.de conse.di.v. nunq̄ de censi.cum aplis. Nota q articuli fidei habito respectu ad eos qui simbolum ediderunt sunt duodecim fm numez duodecim apl'oum.sed habito respectu ad ea que radicalit sunt credēda tunc articuli sunt q̄tuordecim.prima pte metrica.Si deus est animus.in addi.

Astuti.

¶ Nota scdm phm q astuti magis cauendi sunt q̄ illi q sunt acute ire. quarta pte metrica pcepto.xxxiij.Demissos animo.A.circa finē.Canonista circa finem ad materiā licet aliter .lxxiij.di.in nomine dn̄i.et.xvj.q.j.si cupis.

Attemptare.

¶ Sapiens nō attemptare nec debet facere aliquod opus quod cōsummare non possit.q duobus cōprobatur exemplis tercia pte metrica.xvj.pcepto.Qd potes id tempta.A.iuxta finē. Canonista ad materiā facit canon.si quis nō.xxxvj q.ij.et de pe.di.j.si qs non dicā.

Auaricia.

¶ Nota q auaritie crimen non solum diuitias indebite acquirendo hominem infamat. verum etiam eas indebite retinendo. scda parte metrica pcepto.xxiij.Luxuriam fugito.D.post medium. Jtem auaritiam quilibet fugere

debet et a se penitus abdicare. et hoc ꝑpter tria mala que homi infert. quarta ꝑte metrica ꝓcepto. xviij. Utere q̄stis. B. In principio. Itē nota scđm senecam auaricia et luxuria habēt dissoluere amiciciā et societatē. prima ꝑte metrica ꝓcepto. xxxiiij. Uincere cū possis. C. in fi. Canonista ad materiā facit canon. qm̄. xlvij. di. et canon. hinc etenim. xlix. di. et. j. q. j. cum omis et ea. causa. q. iij. Si quis. et de preben. auaricia. et de election̄. auaricie. li. vj.

Auarus.

Nota scđm augustinū ꝙ auarus oēm creaturā timet. vñ minime quietari valet. quarta ꝑte metrica. iij. ꝓcepto. Despice diuitias. B. in principio. Itē auarus ſm augustinū semꝑ eget ibidem. A. in fine. Item querit̄ quis magis peccat an auarꝰ qui omnia retinet. aut prodigus qui incaute oīa tribuit. quarta ꝑte metrica. v. ꝓcepto. Cum sis incautꝰ. B. in fine. Itē auarus pecuniā vel denariū ꝓ deo colit. hoc quodā notabili exemplo comprobat̄. quarta ꝑte metrica. vj. ꝓcepto. Dilige denariū. B. in principio. Canonista de materia licet aliter in canone. sicut hij. xlvij. di. et. q. vij. Qđ aūt

Audire.

Nota ꝙ tria sunt que maxime eliciunt auditoꝝ corda ad beniuolentiā doctrine capescende. quarta ꝑte ꝓhemiali. §. j. A. in principio. Canonista ad materiā facit. §. piter. in verbo auditoribꝫ. xliiij. di. et facit etiā. c. oportet. viij. q. j.

Auferre.

Nota ꝙ quis auferre nō debet a raptore vel vsurario res aliq̄s vt inde aliqua faciat bona. ꝑte ꝓsayca. ix. ꝓcepto. Cui des videto. D. in fi. Canonista ad materiā facit canon. forte. xiiij. q. v. et. c. qui habetis. Iteꝫ auferre rem alienam quoquomō nō licet qđ exemplo sancti Farsei comprobat̄. tercia ꝑte metrica. x. precepto. Quod tibi sors dederit. B. in principio. Canonista facit canon penale. xliiij. q. v.

Augurium.

Nota ꝙ auguriū fit per motus vel voces auiū sicut aruspiciū ab inspectione auiū. quarta ꝑte metrica ꝓcepto. xxiiij. Multū venturi. B. ante mediū. Canonista. xxvj. q. v. auguriis. et. c. nec mirū.

Aulici.

Nota ꝙ aulici vtplurimū decuplo vicio sunt viciati. scđa ꝓhemiali parte. §. xvj. A. in princi. Itē nota ꝙ duo sunt q̄ maxime aulicos retrahere debēt ab honorum ambitione qđ duobus cōprobatur exemplis. scđa ꝓhemiali ꝑte. §. xvj. C. in medio. Itē aulici spernere debent munera vel etiā despicere exemplo auxilicorum romanoꝝ. ac etiā exemplo beati gregorij ꝑte eadem. §. xviij. C. in principio. Itē aulici vtplurimū leges et consuetudines iniquas adinueniūt ad populum excoriandū. ꝑte eadem. §. xxj. A. in princi. Canonista de aula habet in canone. ꝓuincie. lxxxxviij. di.

Auris.

Nota ꝙ ille non solū reus est qui falsū de aliquo ꝓfert. sed etiā hijs qui aurē cito criminibꝫ ꝓbet. scđa parte metrica ꝓcepto. xxiiij. Noli tu quedam. B. circa mediū. Canonista de materia. xj. q. iij. in canone. non solum. et facit. c. incestuosi. xxxiij. q. iiij. et. xxiiij. q. j. si petrus.

Aurum.

Nota ꝙ rex salomon mittebat in hierusalem naues in quibꝫ erat aurum argentū dentes elephantoꝝ symie et pauones. scđa ꝓhemiali ꝑte. §. xlvj. A. in principio. Canonista. xij. q. ij. in canone. aurū. et in canone. citiꝰ. de pe. di. ij. et in canone principiū di. eadem.

Baptismus.

Nota ꝙ per baptismuꝫ cognatio spūalis contrahitur parte ꝓsayca tercio ꝓcepto. Cognatos cole. A. in principio. Canonista de baptismo licet aliter satis videre pōt in canone. qui ꝑpus. xxiij. di. Et per totā illam distinctionē. de cōse.

di.iiij.firmissime.ij.et.c.mulier.z.c.bap tismus.di.eadē. sed vberius de materia de bap.et eius effectu.extra.

Beatus.

¶ Queritur vtrum quis quantūcunqz di/ ues fortis sanus et bene fortunatus dici possit beatus. quarta pte metrica tercio pcepto.Despice diuitias.C.in principio Itē ille dicitur esse beatus q in fide splen dit.spe gaudet.caritate fouetur zc.in pro logo.D.in princi. Canonista ad mate/ riam licet aliter facit canon.cum beatus. xlv.di.et canon.sunt nōnulli.ij.q.j.

Beatitudo

¶ Nota q duplex est beatitudo. quarta pte metrica.tercio pcepto.Despice diui tias.C.in fine.Canonista de summa tri nitate.firmiter.in fine.et de pe.di.iij.§. autoritas illa.

Bellare.

¶ Queritur vtrum liceat dnicis diebus et festiuis bellare.scda pbemiali parte.§ xv.C.in principio.

Bellum.

Queritur an liceat vti simulationibz insi diosis in bello iusto.scda parte metrica precepto.xxij.Insipiens esto.D in prin cipio.Canonista.xxiij.q.ij.dns.Itē que ritur vtrū aliqd bellum sit licitū parte psayca.xviij.pcepto. Pugna p patria. B.circa mediū.Canonista.xxiij.q.ij.c.j. Itez nota q ex quibus regionibz boni et robusti bellatores eligi debeāt.quar ta pte metrica.xix.pcepto.Cum tibi p/ ualide.A.in principio.Canonista de ma teria bellorum et bellantiū licet diuersi/ mode in canone.quid culpatur.xxiij.q.j. et in canone.fortitudo.eadē.q.iij.

Benefacere.

¶ Nota q bnfacere debemus bonis po/ tius q malis et pauperibus bonis q diuitibus prauis. et hoc tripliri ratione comprobatur.parte psayca pcepto.xxvij Bonis bnfacito.C.in princi.Canonista ad materiā facit.c. non satis.lxxxix.di. Item benefacere timet quis duplici de causa.pte psayca pcepto.xxxviij.Ser/ ua verecundiā.B.circa mediū. Canoni sta licet aliter.xvj.q.j.decime.xxiij.q.v ad fidem.

Beneficentia.

¶ Nota q beneficētia est virtus moralis que est pbabilis opatio caritatis exteri or pte psayca.v.pcepto. Beneficij ac/ cepti memor esto.A.in principio.

Beneficium.

¶ Nota q iugiter meminere debemus be neficij accepti ac eciam vices repēdere dū se facultas obtulit.pte psayca pre/ cepto.v.Beneficij accepti memor esto. A.in princi. Inibi etiam queritur de duo bus.et primo an bnficij retributō men suranda sit scdm acceptū beneficiū vel dantis affectū.C.post principiū. Scdo an p beneficio accepto oporteat aliqd maius impēdere q fuit primo impen/ sum ibidē.Canonista de dona.c.j.Itez bnficia.nō q triplex vox creaturarū in ducere nos dz ad narrandū officia idest bnficia nobis a deo miscditer condo/ nata. prima parte metrica pcepto .xv. Officiū alterius.A.in fine.Itē benefi/ cia pcepta duo inter cetera semp narra re debemus ad hoc vt gratos nos esse ostendamus. prima pte metrica pcepto xv.Officiū alterius.A.circa finē.Inibi etiā queritur vtrum alijs bnfacere potius tendat ad pcēm ypocrisis. an ad pcēm inanis glorie.D.in princi. Canonista ad materiā aliqualiter facit canon.secundo. xxvj.di.ibi bnficia.circa mediū z in fine

Beneficiatus.

¶ Queritur an beneficiatus omni bonū be nefacienti ad gratiarū actiones teneatur. quarta parte metrica pcepto.xliiij. Gra tior officijs .C.in princi . Canonista de materia beneficiorum videat q legitur et notatur in decre.cum dilectus.de dona.de secū.nup.cum scdm aplum in glosa de testibus cū in offic.

Bilinguis.

¶ Nota q peccatū bilinguiū per sextam

plagam quā dominꝰ immisit pharaoni denotatͬ scđa parte metrica.xx. ꝓcepto Litis ꝓterite. A.circa finē.

Blanditor.

¶ Nota differētiam scđm tho.inter blanditorē adulatorē et placidū.prima parte metrica.xxvij.precepto. Noli homines blandos.A.circa principiū. Itē blanditor veste triplici falso fuscato colore est optus ibidem.B.circa principiū. Ibidem etiam querit de duobus.et primo vtrū quis blandiēdo vel alijs placere volendo peccet.D.circa mediū.Canonista ad materiā facit ꝙ habetͬ in.§.criminis.et hoc.D.circa finē. Scđo vtrū blanditoribus et hystrionibus aliquid dare vel donare sit pccm mortale.D.in fine.Canonista.lxxxvj.di.donare.et.c.se. Item nota ꝙ blanditores seu adulatores hodie a dn̄is magis honorantͬ ꝙ̄ veridici quod quodā notabili cōprobatur exemplo ibidem.C.circa mediū. Canonista.xxv.di.§.criminis. sup̄ allegato.et.xlv.di.qui sincera.

Blandus.

¶ Nota ꝙ quinqꝫ sunt q̄ ostendunt et efficiunt hominē esse blandū seu benignum vel mansuetū.parte ꝓsaycali precepto.xlj.Blandꝰ esto.A.circa finē.

Blasphemia.

¶ Nota ꝙ circa pccm blasphemie querūtur duo.et primū que differētia sit inter blasphemiā et maledictionē. Scđo quenaꝫ sit pena blasphemiā ꝓferentis contra deū et sanctos et maxime cōtra matrē dei.scđa prohemiali pte.§.xlvij.C.in medio.Canonista ad materiā licet aliter videat.c.canones.xiiij.di.et.c.sancta romana.xv.di.qualis.liiij.di.generalis.et in canone. qn̄ vult.et.c.nō inuenitur.et.c.qui peccat.et.c.quid crudele.xxiij.q.iiij.et in canone. intͬ hec hyrcuꝫ.de pe.di.ij.et in decre.statuimꝰ. de maledi.extra.

Bona.

¶ Nota ꝙ bona omnia fecit deus.quarta pte metrica ꝓcepto .xiij. Cum tibi ꝓponas.A.post principiū.Canonista licꝫ aliter in canone.quidē.v.florā.iiij.q.iij.et xxxij.q.j.nuptie.Nota ꝙ bona triplicia distinguūtur. quarta pte metrica ꝓcep to.xxxvij.Ereptis opibꝫ.B.circa finē.

Bonorum.

¶ Nota ꝙ societas bonoꝝ est maxiē appetenda et maloꝝ penitus fugienda.⁊ hoc ꝓpter tria ꝙ quadrupliciter comprobatͬ pte ꝓsayca.xxxv.ꝓcepto.Cum bonis ambula .B.in princi. Canonista ad materiā licet aliter facit canon. sepe maloꝝ consortia .xxviij.q.j.et.xxxij.q.j.c.finali.

Bonum.

¶ Nota scđm augustinū ꝙ deꝰ fecit creaturam rationalē vt summū bonū intelligeret et intelligendo amaret.amando possideret. et possidendo beata esset. quarta pte metrica ꝓcepto.xiij. Cū tibi ꝓponas.A.ante mediū. Item vt bonuꝫ operemur et nō ociemur posuit nos deꝰ in mundo.et hoc ꝓbatͬ autoritatibꝫ.xviij.ad hoc nos impellētibus. pte prosayca ꝓcepto.lv. Illud stude agere .A. post principiū.Canonista quātū ad hoc videat canonē. ve qui dicitis bonū malum.xj.q.iij.et canonē. si em̄ inquit.de pe.di.xxv.

Calumnia.

¶ Nota ꝙ tria sunt que vicij calumnie sunt causa impulsiua q̄ veniunt penitus euitanda prima pte metrica.v.ꝓcepto.Si vitā inspicias.A.post principiū.Canonista ad materiā licet aliter facit.ij.q.iij quasi per totū. et.vj.q.vj.c.ij.et.iij.et xxij.q.v.regū.et.j.et.ij.de calumnia.ex.

Caput.

¶ Nota ꝙ caput mulieris est vir . caput autē viri xp̄us.parte ꝓsayca.x.ꝓcepto. Coniugē ama.A post principiū.Canonista licet aliͭ in canone.cū caput.xxxiij q.v.de conse.di.iij. non nolite peru.de frigi.c.j. Item nō decet a capite mēbra

disceodere. huic dicto finaliter competit qd habetur de conse.di.iiij.nosce. et de pscrip.cum nō liceat. Hoc etiā senten/cialiter exponit in scda pte metrica pre cepto.xxxiij. Judiciū populi.D.

Caritas.

Nota q ex caritate quatuor sunt aman da.parte psayca pcepto.lvj. Libenter ferto amorē.A.in principio. Itē ad cari tatem triplex est motiuū ibidem. Item nota differentiā inter caritatē dilectio/nem et amorē.D.ibidem. Itē duo sunt precepta caritatis scz amor dei et amor pximi ibidē.D. Item querit vtrū se/cundum ordinē caritatis pponendo sit amor salutis pprie amori salutis aliene prima pte metrica.xj.pcepto. Dilige sic alios.C.post mediū. Item caritas com paratur viti q nunq fructificare cessat pte prosayca pcepto vltimo.C.in prin. Canonista de materia caritatis licet di uersimode in canone. si quis semel.de pe.di.ij.et in canone.caritas. eadem di. et in canone.qr radix ea.di.et in cano/ne. vide quantū bonū.j.q.j.et in cano/ne.pphetauit.ea.causa r.q.et in canone.in scripturis.viij.q.j.et in canone.iam nūc et.viij.q.j.et in canone.ipsa pietas.xxiij q.iiij.et.q.vij.quēadmodū.de bap. ma iores.in glo.de regula.licet in glo.et de renunc.nisi cum pridem.et.c.de serui.et a qua.l.prec s.

Castigatio.

Nota q castigatō leuis et tempata esse debet quia sepe fit vt leuiter castigat9 reuerentiā exhibet castigati.pte prosay cali.xij.pcepto. Familiam cura.C.iuxta finē.Canonista in canone.cum beatus. xlv.di.et nota in decre. humilis.de ma io.et obe extra.

Castigare.

Nota q paterfamilias castigare debet familiā suā.idem de plato vel de quo/cunq regente dicit nec circa hoc debet esse negligens vel remissus.quia dum vni parcit indigno ad cōtagium prouo cat vniuersos.parte psaycali precepto xij. Familiā cura.C.circa finē.Canoni/sta de materia licet aliter videat cano/nem.non osculat.v.q.v.et facit canon. est iusta .xxiij.q.iiij.et.c.se. et de pe.di. ij.si em inquit sup allegato. Itē castiga re debet maritus vxorē. Sed circa hoc tria debet specialiter obseruare. tercia pte metrica ptepto.xxij. Coniugis irate B.in principio. Ibidē etiam recitat no tabile exemplū de malicia cuiusdā vxo ris contra maritū.C.in principio. Cano nista ad materiā facit.vij.q.j. sicut alte rius.vbi de hoc in prima glo.et.xxviij. q.j.vxor.in prima glosa.

Castitas.

Nota q castitatē coniuges inuicē ser/uantes multa inde pueniūt bona.econ tra facientes multa pueniunt mala. p saycali parte pcepto.x. Coniugē ama.A circa mediū. Canonista ad materiā licet aliter videat canonē.deinde.xxvj.di.et viij.di.his.xxxj.di.nicena.xxxj.di.ne/mo.et.vj.q.j.ex merito.et de pe.di.ij.si em inquit.in illo verbo sic nunc virgi/nes placent in ppetua castitate.

Cautus.

Querit quis magis peccat an pdigus qui incaute omnia tribuit nec aliqd ra/tione gubernat.an auar9 qui omnia re tinet.quarta pte metrica quinto pcep/to. Cum sis incaut9.B.circa medium. Canonista licz aliter de materia videre pōt canonē.qui epus.xxiij.di.et canonē sic rector.xliij.di.et de accusa.qualr.j.et de conse.di.iiij.prima.

Cedere.

Nota q ppter tria specialiter poten/tiori cedere debemus. quarta pte me/trica pcepto .xlj. Cede locū lesis.B.in principio. Inibi etiaz queritur vtrū sit semp veruz et scdm canones etiam te/nendum q platus ppter potentis pse cutionem cedere debeat ac per hoc suū deserere gregē.vel quomō in hoc casu se gerere debeat vel habere.D.in prin.

Canonista de materia.viij.q.j.§.hoc tñc seruandū.et facit decre.nisi cum pridē. de renunc.§. ppter maliciam autē ple/bis.extra.

Celare.

Nota q celare debet prudens quantū potest q pudeat socios.ad hoc autē faciendum inducere debēt tria. scda pte metrica pcepto.xj. Qd pudeat socios. B.in princi.Canonista.v.q.v.qui am/bulat fraudulēter. Inibi etiā queritur de duobꝫ. et primo an si aliquis solus scit crimen alterius teneat prelato reuelare.Scdo quo ordine pcedendum sit in fraterna correctiōe.Canonista de materia.iiij.q.j.si peccauerit.et.ij.q.vij.plerisqꝫ.et.vj.q.ij.si tantū .xxij.q.v hoc videtur et facit decre.nouit.de iudi.et de cre.in omni negotio.de testi.

Cibus.

Nota q tales cibos accipe non debe/mus quos aut difficulter digerere aut comestos magno paratos et ptitos labore doleam9.secūda phemiali pte.§.xxv.C.circa mediū.Canonista in cano/ne.nec tales. de cōse.di.v.et.c.nihil enī sit iocundū.eadem di.

Circumspectio.

Querit vtrū circumspectio sit pars prudentie.parte psayca pcepto.xl.Diligentiam adhibe.C.circa mediū.

Ciuitas.

Nota q ciuitas illa dicitur amabilis et gloriosa in qua quis fiducialiter pote/rit habitare. in plogo.circa mediū. Canonista de materia licꝫ aliter .viij.di.in principio.et.xviij.di.decernimus. et q legitur et notat in decre. statutum.de rescrip.li.vj.et de pe.di.iij. pluit.et.vij.q.j.eos saccrdotes.et.iij.q.ij.oportet.

Clementia.

Nota scdm senecā q ille dicit clemēs qui non in alieno dolore sed qui suis stimulis exagitat est clemens.scda phe/miali pte.§.viij.C.in princi. Item etiaꝫ clementia thron9 regis roborat ibidē. D.circa finē. Item sicut clemētia prepa rat vitā. ita malorū sectatio mortē ibi/dē.D. Canonista.x.di.vestrā.et.lxxxvj di.qui clementiā.et.§.sed his.j.q.iiij.in fine.et de pe di.iiij. diuina clementia.et C.de nup.l.impialis.in principio.

Cognatio.

Nota q cognati et agnati tripliciter colendi sunt et venerandi put reperit in scda parte psayca tercio pcepto. Co/gnatos cole.A.in princi.De prima habetur in rubrica de cogna .spi. de scda in rubrica de cogna.lega. de tercia in ru/brica de consangui.et affi. Inibi etiam querunt duo primo vtꝝ cognatio spūalis ipediat matrimoniū .A.post mediū. Scdo quot sunt spēs cognationis spi/ritualis et que sint.B.in principio.

Coitus.

Nota q ex coitu inordinato sex pue/niunt mala.scda parte metria .xxiij.precepco.Luxuriam fugito.C.in principio Canonista de materia licꝫ aliter.lvj.di. dominus.

Colere.

Nota scdm augustinū illud pre ceteris colit' qd pre alijs diligit.quarta pte metrica pcepto sexto.Dilige denariū.B.in principio.Canonista licet aliter ad materiam facit canon.tunc eis. de cōse.di.ij. Inibi etiā queritur de duobus. primo quare auarus inordinate denariū dili/gens ydolatre comparat.C.in fine.Secundo quare auaricia ydolatrie comparatur ibidē.Canonista de materia in canone.si solus.viij.di.

Commutare.

Nota q cōmutare debem9 pro celestibus terrena.prima pte metrica.xl.pre/cepto. Dapsilis interdū.D.post princi/piū.Canonista.xxv.q.j.q ad ppetuam.

Concordia.

Nota q ex concordia multa pueniunt bona.et ecōuerso ex discordia multa sequuntur mala.q multis autoritatibus et exemplis pbatur.prima pte metrica

precepto.xxxvj. Litem inferre caue.C. in principio.Canonista de materia licet aliter.in.§.quō igitur.l.di.et in canone. iustū.xxiij.q.iij.et.lxxxx.di.in princi.

Concupiscentia.

¶ Nota ꝙ duplex est concupiscentia.vna virtuosa et alia viciosa.pte ꝓsayca pre cepto.liiij.Alienū noli concupiscere.A. post princi. Inibi etiam querit̄ de duo bus.primo vtrū hoc sit p̄cise verum ꝙ in lege ꝓhibitur cōcupiscentia interior sicut exterior.D. circa principiū. Scōo vtrū concupiscētia sit mortale peccatū. D.in medio.Itē nota ꝙ tria sunt que p̄cipue retrahere nos debent ab aliene rei ↄcupiscentia.et hoc ꝓpter tria mala ꝓsayca parte.liiij.p̄cepto. Alienū noli cōcupiscere.A.in fine. Itē quilibet re/ trahere se debet a vicio concupiscentie ꝓpter quinqꝫ antiquoꝝ exempla vir/ tuosa ibidē.C.in medio. Canonista de multiplici ↄcupiscentia videre potest in canone qō dicit dn̄s.xlj.di.et in cano/ ne.virū.xlviij.di.et in canone p̄dicator. xvj.q.j.et in decre. nam concupiscentiā nesciebā.de consti.extra.

Condemnare.

¶ Querit̄ an liceat ad mortē cōdemnato se defendere vel fugere.tercia pte me/ trica p̄cepto.xix.Qō merito pateris.B circa mediū.Canonista de materia licet aliter.viij.q.j.victor.

Confidentia.

¶ Nota ꝙ in ↄfidentia inimici triplex ver ti potest periculū qō tripliciter cōpro/ batur.parte ꝓsayca quarto p̄cepto.Di ligentiā adhibe.D.in principio.Canoni sta ad materiā confidentie facit qō ha betur in.§.j.xxxiij.q.iij.

Coniuges.

¶ Nota ꝙ cōiuges scōm canones tenent̄ ad mutuā dilectionē quod patet ex tri bus.parte ꝓsayca.x.p̄cepto. Cōiugem ama.C.in principio. Itē nota ꝙ ad con iugum amorē et mutuam dilectionē in ducere debēt antiquoꝝ exempla q̄ per valeriū recitant̄ ibidem.C.post mediū Item nota ad quid et in quibꝫ tenent̄ mutuo cōiuges ibidē.D.in princi. Ca/ nonista ad materiā facit canon.cum ini ciatur.xxvij.q.ij.⁊.xxviij.q.j.si infide/ lis.et sic eiū.§.ex his.et.§. Item illud aug9.et.xxxj.q.v.si paulus.

Commendare.

¶ Nota ꝙ veritatis est regula ne qd fiat gratia cōmendandi.vt in ꝓlogo.C.Ca nonista hoc idē habet in canone. si qs vero.xj.q.iij.

Commoda.

¶ Nota ꝙ xp̄s anxiam solitudinē cōmo dorum nature ꝓhibet. et hoc multipli ci ostendit similitudine.quarta pte me trica p̄cep.iiij. Cōmoda nature.A.post principiū.Inibi etiā queritur vtꝝ solli/ citudo comodoꝝ nature sit licita.D.in princi. Itē comoda multa ex moraliū preceptoꝝ obseruantia sequunt̄ et ha/ bentur et ecōuerso incomoda multa ac etiam damna multa non ea obseruātia inde sequūtur et habent̄.tercia pte me trica p̄cepto.iij. Comoda multa feres. B.in medio.Canonista licet aliter.xiij. q.ij.questa.

Communis.

¶ Nota ꝙ cōmunis vsus omnium q̄ sunt in hoc mūdo omnibꝫ esse hominibus de buit. sed per iniquitatē alius hoc dixit esse suū alius illud.pte scōa ꝓhemiali.§. xvj.B.circa fi.Canonista licet aliter.xij q.j.dilectissimus.et.c.quia tua.

Compassio.

¶ Nota ꝙ cōpassio tripliciter causat̄.scōa pte metrica.v.p̄cepto.Si potes igno/ tis.A.post principiū.Canonista licet ali ter.xlv.di.sunt nanqꝫ nōnulli.et.c.ve/ ra iusticia.di.eadem.

Compater.

¶ Querit̄ vtrum aliqs possit fieri com/ pater p procuratorē.parte ꝓsayca ter/ cio p̄cepto. Cognatos cole.C.in princi. Item querit̄ vtꝝ filij duoꝝ compatrū

matrimonialr valeant copulari ibidem B.in fi. Item si aliqs cognouit aliquã fornicarie et postea fit cõpater alicuius alterius puta leuat quendã de sacro fonte verũ illa mulier fornicaria fit etiam cõmater ibidẽ. B.post prin. Canonista de materia licet diuersimode.xxx.q.iiij. per totũ.et de cogna.spũali in decre.et in sexto plenissime.

Compellere.

Nota q peccatores plerumqz ad deuz tribulatõnibus et pssuris redire compellunt.nec p hoc a deo reprobant.sed per pacie virtutẽ clarius comprobant. pte psayca pcepto.xiiij. Para te foro. C.circa princi. Inibi etiã querit de duobus. Primo nunqd si deus prauos ad bonũ cõpellit ex tali bono meritũ consequent.C.ibidem. Scdo nunqd etiaz militans ecclesia cõpellere debeat malos ad benefaciendũ vel ne ibidẽ.C.Canonista de materia in canone nimiũ. et c.displicet.xxiij.q.iiij.et.q.vj.c.j.

Conscientia.

Nota q ad conscientiã bonã adimplendam ac etiã conseruandã inducere debent spãliter tria. prima parte metrica xvij.pcepto. Ne cures si quis.C.in principio. Inibi etiã queritur vtrũ conscientia erronea obliget ad faciendũ aliquid vel dimittendũ D.in fine. Itez nota q cõscientie aliquãdo magis standum est q fame. quarta parte metrica pcepto. xlix.Cum cõiunx tibi sit.A. Circa finẽ. Itẽ nota qñ quis potius sequi debeat conscientiam q aliorũ verba vel etiam infamiã non curare. tercia pte metrica quarto pcepto.Cum recte viuas.B.circa mediũ. Inibi etiã queritur vtrũ conscientia sufficiat vel nõ sufficiat illi qui apud deũ puraz habet consciam multi tamẽ aliquid malum suspicant de ipso pper aliquam exteriorẽ speciem et sic scandalizant de eo ibidem. Item nota scdm senecam q nemini videt plus extimare virtutẽ nemo magis illi esse deuotus q qui viri boni famã pdidit ne consciẽtiam pderet.prima pte metrica. xvij.pcepto. Ne cures si qs.C.post principium. Canonista de materia licz diuersimode.lxxiij.distin. in nomine domini et.xi.q.j.quid obest.et.c.in cunctis.et.c. custodi.eadẽ causa et.q.

Consiliarius.

Nota q ad bonum consiliariũ pertinet tria habere et tria vitare.parte psayca pcepto.xxxj.Consultus esto.B.post medium.Canonista de materia licet aliter lxxxvj.di.tanta. et vide quod notat in vltima glo.et in canone estote.j.q.j.

Consilium.

Nota q parui corpe quãdoqz pollent magis cõsilio et intellectu q magni corporis.scda pte metrica pcepto.xiij. Corporis exigui.A.post principiũ. Item ad consiliũ accedens nõ vocatus de duobus vicijs maxime potest nõ immerito causari.pte prosayca pcepto.xxxvj.Ad consiliũ ne accesseris ante q voceris. B in princi. Item consiliũ a tribus generibus psonarum nõ est maxime petendũ pte psayca pcepto.xl.Diligentiã adhibe. Item a tribus alijs generibz psonarum est specialiter consiliũ postulandũ ibidẽ.B.circa princi. Item nota modũ scdm aristotelẽ quẽ tenere debet princepe quilibet circa cõsiliarios et cõsilia occultãda quẽ tradidit alexandro libro xij.de secretis secretorũ.c.xiiij. Qd pluribus etiam comprobat exemplis scda pte metrica pcepto.xxvj. Consiliũ archanũ.B.circa princi. Item nota q cõsilium serui dũmodo sit vtile nõ est despiciendũ.tercia pte metrica.xij.pcepto Utile consiliũ.B.in medio. Itẽ consiliũ vxoris licet vt plurimũ sit inualidũ. tñ qñ est velox et citũ quãdoqz valde vtile repitur.tercia pte metrica pcepto.xxv. Uxoris linguã.C.in prin. Canonista de materia licz diuersimode videre põt in canone.nõ licet.xj.q.iij.et in canone. qs quis.xiiij.q.j.

Conscius.

Nota q ille qui est sibi cõscius de aliq putat de se omnia dici cuius ratio est tri

plex.prima parte metrica ꝑcepto .xvij. Ne cures si quis.D.circa mediũ.Canonista de materia licꝫ aliter.xxxiij.di.habuisse.et in canone. si tm̃ e͞pus.vj.q.ij. et in canone.inter verba.xj.q.iij.

Consensus.

¶ Querit̃ vtrũ cõsensus in delectationẽ carnis absqꝫ hoc ꝙ consentiat̃ in actuꝫ sit pcc̃m mortale. quarta pte metrica ꝑcepto.xij.Cũ te detineat.C.post mediũ Canonista licet aliter ꝛ diuersimode in canone.quid ꝓdest.lxxxiij.di.et in canone.scientis.lxxxvj.di.

Conseruare.

¶ Nota ꝙ ea que multo acquirunt̃ labore carius conseruant̃ ꝙ tribus rõnibus comprobat̃.prima pte metrica ꝑcepto. xxxix.Conserua potiꝰ.A.in prin. Jnibi etiã querit̃ vtꝝ melius sit diuitias conseruare ꝙ̃ eas abijcere.B. post mediũ Canonista de materia in canone habebit.xij.q.j.

Conspiratio.

¶ Nota ꝙ quãtum malũ sit cõspiracio et quãta sit conspiratoꝝ pene.scd̃a parte metrica ꝑcepto.xxxiij. Judiciũ populi. C.post mediũ. Canonista licet aliter videre potest illud qd̃ legitur et notat̃ in decre.p tuas.et in decre.cum.j.et.A.de sen̄.et re iud.iij.q.iiij.cõspiratores.xj.q j.coniurationũ.et.c. conspirationũ.cum duobꝫ.c.se.cũ ea.et.vij.q.j.§.cum autẽ a vicijs subditoꝝ.

Constantia.

¶ Nota ꝙ licet cõstantie virtꝰ omnibus generalr̃ cõueniat a tribus tñ maneriebus hoim principalit̃ decet obseruari. prima pte metrica.vij.ꝑcepto. Constãs et lenis.B.in princi. Jnibi etiaꝫ querit̃ quõ cõueniat constãtia ad pseuerantiã. D.circa finẽ. Jtẽ nota ſm tulliũ ꝙ constantia est pseuerantia quedã in ratiõe bene cõstituti animi stabilis et ppetua mansio ibidẽ.A.in princi .et.ff.de offi. ꝑsi.l.obseruandũ.in fine. Jtem nota ꝙ cõstantie virtꝰ multũ viguit in antiqꝰ.

ꝙ et cẽturionis diui augusti cõprobat̃ ibidẽ.C.post mediũ. Canonista ad materiam licet aliter facit canon. oportet. lxxxj.di.in principio.

Consultus.

¶ Nota differentiã inter cõsultorẽ et consulentẽ.pte ꝓsayca ꝑcepto.xxxj. Consultus esto.A.post princi. Jtẽ tria sunt que cõsultus attẽdere debet et obseruare.ibidem.A.circa mediũ.Canonista iij.q.vij.qui sine peccato est.

Contemptus.

¶ Nota ꝙ nemo scd̃m exteriorẽ apparẽtiam contemnendꝰ est qñ interior eius ignorat̃ virtꝰ.ꝙ tripliciter comprobat̃ scd̃a pte metrica ꝑcepto.xiij.Corpis exigui.A.post mediũ. Jnibi etiã queritur de duobꝫ.primo quenã sunt illa q̃ reddunt hominẽ ingeniosum et ad scientiã dispositũ.C.post mediũ . Scd̃o quare duo ꝑdicta repiuntur cõiter in hoibus pusille stature potius ꝙ̃ in magnis.C. post mediũ. Jtẽ maiores cõtemnere nõ debẽt minores quãuꝭ eos ꝑcellant vt in aliquo dignitatis gradu vel virtutis pte ꝓsayca.xx.ꝑcepto. Minorẽ te non ꝯtemseris.C.circa finẽ.De hoc etiã require in scd̃a ꝓhemiali pte.§.xlj.A. in prin. Jtem ꝯtemnẽtes venire qñ vocantur sunt in triplici differẽtia.pte ꝓsaycali ꝑcep.xliij. Para te foro.B.in prin. Canonista licet alit̃ facit ad materiã canon.nõ oportet.xviij.di.et canon.aliud xj.q.j.et canon. nemo. eadẽ causa et.q.

Contentio.

¶ Nota tria sunt q̃ retrahere debẽt a contentiõnis vicio.prima pte metrica.x.precepto.Cõtra verbosos.A.post mediũ. Jtẽ magni meriti est a cõtentionis vicio abstinere. qd̃ duobus cõprobat̃ exemplo.ibidẽ.A.in medio. Jtem nota ꝙ ꝯtentio verbosa aduersꝰ notũ maxime est cauenda.scd̃a pte metrica.xv.ꝑcep. Aduersus notũ.A.in princi. Jnibi etiaꝫ querit̃ de duobꝫ et primo vtꝝ aduersus notũ sit aliqualr̃ contendendũ .A.in princi. Secũdo vtꝝ cõtendere sit pcc̃m

mortale.prima parte metrica.x.pcepto. Contra verbosos.D.in princi. Canonista de materia licet aliter.§.ad hoc.xiii.q.j.et.iii.q.ii.oportet.et.v.q.iiii.in loco et.ix.di.si quis.et.ii.di.responsa.in fine et.xj.q.j.quecumq3.

Contentus.

¶ Nota q quilibet debet esse contentus eo q habet iuxta notabile dictu socratis qui interrogatus qd agere deberet pauca habes et multis indigens.qd aucto ritate et exeplo comprobat .iii.pte metrica.xiii.pcepto. Reb3 et in sensu.§.B circa mediu.Canoni.de materia in ca/none.duo.et.c.epus.xii.q.j.

Continentia.

¶ Nota q cotinentia est ab omni illicito coitu abstinetia.parte psaycali pcepto. xlix.Meretrice fuge.A.ante medium. Canoni.de materia in canone.priusq3.xxviii.di.r.§.quod ergo.xxxiiii.di.ii.in canone.non oportet.xliiii.di.et in aute.de leno.§.j.

Contritio.

¶ Nota q circa otritionem septe querun tur. Primo que r quot sunt cause con/tritionis inductiue. Scdo vtru3 dolor contritionis debet esse intellectualis et sensibilis. Tercio vtru in cotritione requirit maior dolor de vno pcco q de alio. Quarto vtru pcci remissio sit contritionis effectus. Quinto vtr contritio tollere possit totu reatum pene. Sexto vtr spualis contritio de quolibet pcco requirat. Septimo et vltimo vtru re/quirat cotritio de quolibet pcco mor/tali.quarta parte metrica pcepto .xlii. Cum quid peccaris.B.post mediu.Canonista de materia in canone.in actioe. de pe.di.j.cum duob3.c.se.

Contumatia.

¶ Nota q triplex cotumatia in iure repitur q quida hodie in iure canonu non corpali morte sed potius spuali tripli/citer punit. pte psayca pcepto.xiii. In suvito adesto.C.in princi.Canonista de materia videre pot canone.otumaces.l.di.et canone.si quis timidus.xv.q.vii. et canone.de illicita.xxiiii.q.iii.et etiam §.qui vero ex otumacia .ii.q.vj.at etia pot videre rubrica de do.et otuma.per totum.et spe.in rubrica de cotuma.vbi queritur de quatuor.

Contumelia.

¶ Nota q tria sunt q specialiter retrahere debet maiores siue diuites a mine contumelia.scda phemiali pte.§.xiii.A post mediu. Item querit an cotumelia sit pccm mortale.eadem parte.xliii.§.D. ante mediu. Item querit quid sit deterius an pccm cotumelie vel adulatiois vel detractonis.quarta pte metrica pre cepto.xxvii.Laudaris quocunq3.C.pº mediu.Canonista de materia licet aliter in canone.no satis.vsi. Item ceterum. lxxxvj.di.r.v.q.iiii.in loco.et.xv.q.vii si quis t midus.et.ii.q.vii.puto.

Conuersatio.

¶ Nota q quadruplex ouersatio in scripturis repitur.pte psayca.xxxv.pcepto. Cum bonis ambula.A.circa.fine. Item ouersatio bonor ad hu anu conuictu multu vtilis est et necessaria. qd qua/druplicitter coprobat ibide.B.in prin. Item couersatio malor cum malis pessima et multu cauenda est ibidem.C.in princi. Item ouersatio bonor cum malis bonis suggestionib3 et exeplis ma/los vtplurimum couertit.q onpliciter comprobat ibide.C.ante fine. Item q multu noceat couersatio malor bonis tripliciter pbatur ibide.C.circa fi.Ca/nonista de materia licet diuersimode in canone.valentinianus.lxiii.di.et in de ele.cum in cunctis.de electione.in prin. extra.

Conuiuium.

¶ Nota q triplex conuiuiu repitur. pte psayca pcepto.xlvj. Raro couiuare.D. in princi. Item querit quare couiuium fuit inuentu.ibidez.D.post mediu. Ite nota triplice ratione quare pauca in couiuio debemus loqui. pte psayca pcep.

xlviij. Pauca loquere in conuiuio. A. circa finē. Item nota q beatus augustinus omnem conuiuā a supfluis et nociuis fabulis ac etiā detractionibꝫ abstinere docebat. et hoc p duos versus multū notabiles. C. circa finē ibidem. Canonista de materia cōuiuij licet aliter in canone. his igitur. xxiij. dist. et. §. necesse. xlviij. di. et. xliiij. di. cōuiuia. et. c. quādo autē. et. c. quādo pſbiteri. di. eadē. et de conse. di. ij. nec moyses.

Corpus.

Nota q inter cetera alia corpa corpus hominis existit mirabiliter fabricatū q ostendit ex nouem quibus cōpaginatum esse videt. parte ꝓsayca precepto. xxxix. Rem tuā custodi. B. circa mediū Item nota q tria sunt que p hominū corpore faciliter destruūtur ibidem. C. circa mediū. Iteꝫ corpis bona sunt tria scda parte metrica pcepto. xxiij. Luxuriam fugito. A. in princi. Canonista ad materiam licet aliter in canone. corpus. et. c. se. xxxij. q. v. et in canone singula. lxxxix. di. et. vij. q. j. nihil. de sum. trini. damnamꝰ. et de hereti. cū ex iniuncto.

Correctio.

Nota q ad correctionē fraternā inducunt nos specialiter tria. prima pte metrica. ix. pcepto. Cum moneas aliquē. A in medio. Item nota differētiam inter correctionē sapiētis et fatui. prima parte metrica. xxx. pcepto. Que culpare soles. D. circa mediū. Item nota q sunt nonnulli qui aliquos corrigere volunt et tamen ab eisdē corrigi nolunt ibideꝫ D. ante mediū. Canonista de materia licet diuersimode. xlv. di. in canone. licet lxxxiij. di. consentire. eadē di. nemo. ij. q vij. sicut inquit. v. q. v. ij. q. j. si peccauerit. ij. q. vij. secuti. xxxiij. q. iij. corripiantur. vt in decre. qualr. j. de eccle. edem.

Crapula.

Nota q crapula tripliciter sumit. parte ꝓsayca pcepto. l. Uino te tempera. A. circa principiū. Canonista de materia xxxv. di. vinolentū. et in decre. crapula. de vi. et ho. clericoꝝ.

Creare.

Nota differentiā inter creare generare et facere. prima pte metrica pcepto. xxi Infantem nudū. A. circa mediū. Item querit quare deus tantā creauit multitudinem hominū cum maioreꝫ partem pulderet esse damnandā. secūda parte metrica pcepto. xxiij. Noli tu quedā. C. circa medium. Item querit quid opus erat q deus tam multa animalia crearet siue in aquis siue in terra que hominibus nō sunt necessaria immo potius pniciosa et immūda. quarta pte metrica pcepto. xiij. Cum tibi ppnas. B. in principio.

Creatura.

Nota q triplex creatura reperitur. prima parte metrica. xxj. pcepto. Infantē nudum. A. circa mediū. Iteꝫ creature quedam habent esse tantū vt lapides. quedam viuere vt arbores. quedaꝫ sentire vt animalia. quedā intelligere vt angeli et homines ibidē. Canonista de materia creatōnis et creaturarū videat canoneꝫ. quid ergo. xxiij. q. v. et in decre. cum in creatura. de cele. mis. extra.

Credere.

Nota q credere temere nō debemus verbis erroneis hereticoꝝ ac etiā aliorum opinionibus. pte ꝓsayca precepto xxv. Nil temere credideris. B. in principio. Inibi etiā nouem heresiarcharū errores describunt. sed ex his septē declarantur ibidē. Item quinqꝫ generibꝫ personaꝝ mala de aliis inferentiū non semp est credendūꝫ. scda parte metrica pcepto. xxiiij. Noli tu quedaꝫ. A. circa finem. Inibi etiā queritur vtrū non credere inimico xpi repugnet cōsilio ibidē B. circa finē. Canonista ad materiā facit canon. deus omps. ij. q. j.

Credulitas.

Nota q ex temeraria credulitate innocentes multi reperiunt quādoqꝫ fuisse

dampnati.q exemplo pharaonis qui ni
mis credulus verbis vxoris fuit com
probatur. ideo innocentē ioseph in car
cerem trusit.parte psayca pcepto.xxv.
Nil temere credideris'.A.circa princi
pium. Canonista licet aliter et diversi
mode.xj.q.iij.in cunctis.

Crimen.

Nota q crimē alterius reuelare debe
mus dum tamē beniuole et iuris ordi
ne fiat obseruato. tercia pte metrica p
cepto..xvij.Quod nosti factum. Item
queritur vtrū aliquis sine crimine vel
saltem veniali peccato viuere possit.pri
ma parte metrica pcepto.v. Si vitam
inspicias.c.post mediū Canoni.de ma
teria in.§.nomine autē criminis.et.§.se.
et.v.di.et in canone. quia tua.l.di.pri
ma.q.iiij.nullius.de pe.di.iiij.diuina.

Culpare.

Queritur vtrū alios culpare graue sit
peccatū.prima pte metrica.v.precepto.
Si vitam inspicias.B.circa finem.non
debet homo culpare seipm.scda parte
metrica precepto.xix. Nec te collaudes.
B.circa finē. Item culpa doctorū plus
nocet subditis q aliorum.qd duobus
comprobat exemplis.prima pte metri
ca.xxx.precepto.Que culpare soles.C.
post principiū.Canonista ad materiam
licet aliter facit.v.di. ad eius vex.et.l.
di.quia tu.et de accu.cum dilecti.extra.

Cultus.

Nota q quinqz sunt actus pcipue per
quos deo reddere debemus cultum et
debitum reuerētie et honoris.pte pro
sayca primo pcepto. Itaqz deo suppli
ca.B.in principio.Canonista ad mate
riam diuini cultus facit.§ sed obijcitur.
lij.q.vij.et.xxj.q.iiij.ois iactantia.xxiij.
q.iij.§.sed hic.et.c.quid crudele.de pe.
di.ij.§.opponitur.

Cupidus.

Nota q sacri canones volunt q nul
lus cupidus debeat ad sacros ordines
pmoueri.et hoc pter duplicē ratio
nem.parte psayca precepto.liiij. Alie
num noli cōcupiscere.c.circa principiū.
Item nota differētiam inter cupidū et
auarum.prima pte metrica pcepto.xx
Quod vile est carū.B.circa mediū.Ca
nonista ad materiā facit.xlvij.di.in prin
cipio.et.c.bonorum.di.eadē.et.c.sicut hij.
di.iiij.et.xxvij.q.quod autē.

Curare.

Nota q vnusquisqz maxime suū cor
pus debet curare. quarta pte metrica
pcepto.vij. Cum fueris locuples.A.in
fine. Inibi etiā recitatur exemplū cuius
dam auari qui potius voluit oculū per
dere q medico florenum dare.b. circa
mediū. Canonista de materia in cano
ne.circūceliones.xxiij.q.v.

Curialitas.

Nota q curialitas scdm philosophus
dicitur omnis virtus quia facit actum
omnis virtutis.prima pbemiali parte.
nono.§.D.in medio.

Curiosus.

Nota q curiosorum quatuor fuerūt ma
neries diuersimode.de summo bono opi
nantiū scda parte metrica primo pcep
to. Telluris si forte.A. circa medium.
Item querit vtrum viciū curiositatis
possit esse in cognitiōe intellectiua.par
te psayca precepto.xxxvj.Ad cōsilium
ne accesseris.c.circa mediū.Canonista
de hoc vicio licet aliter.xlviij.di. hic
enim.§.albuginē vero habet in oculo.
Sed magis pprie legit et notat in ca
none.qui sine saluatore.xxvj.q.ij.et.c.
causa et.q.iij.sciendum.

Custodire.

Nota q homo tria specialiter debet cu
stodire.parte psayca precepto.xxxix.
Rem tuam custodi.A.circa principium
Canonista de materia licet diuersimo
de in canone.si vos de iniur.et damp.
da.et de pe.di.j.§. deniqz.et dist in.iij.
iudas.

D Are.
Nota ꝙ in dando delectus personarum est habendus. ꝙ ostenditur ex quatuor ac etiam exemplo cuiusdam sancti viri. de quo in vitispatrum legitur apte cō probatur ꝓsayca parte nono precepto Cui des videto. A. circa medium. Canonista licet aliter ad materiam facit canon. sacerdotes. xlix. di. et. j. q. ij. pastor. ij. q. vij. dalbertum. xvj. q. j. decime. ij. eadem causa. q. vij. quicunqꝫ. et. c. predicator. de cele. mis. cum marthe. ꝟ. sane. extra.

Datum.
Nota ꝙ datum seruare et pro libito danti restituere quis tenetur. ꝓsayca parte quarto precepto. Datum serua. b. post medium. Canonista de materia prima. q. j. placuit.

Defectus.
Nota ꝙ nil tam perfectum in humanis adinuentionibus reperitur quin etiam ex aliqua sui parte defectum aliquem patiatur. vt in ꝓlogo in fine. Item nota ꝙ defectus sunt quatuor. scda parte ꝓhemiali. §. lxxviij. A. in principio. Canonista de materia in canone. fraternitatis. xxxiiij. di. et in canone. de occidendis. xxiij. q. v. cui etiam concor. l. ij. §. sed quia. C. de ve. iur.

Delectatio.
Nota ꝙ delectationes quedam sunt vtiles dummodo honeste et scdm rationem fiant. tercia parte metrica octauo precepto. Interpone tuis. b. in principio. Item nota ꝙ quedam delectationes male sunt et inutiles sicut sunt brutales ibidem. Canonista licet aliter de pe. di. ij. §. nunquid de petra.

Denarium.
Nota ꝙ homo denarium debet diligere quarta parte metrica sexto precepto. Dilige denarium. A. post principium. Item nota ꝙ qui denarios ꝓ deo colunt caueant ne eis contingat sicut cuidam auaro qui denarios et pecuniam ꝓ deo colbeat. Ibidem. b. in principio. Canonista ad materiam facit canon. similiter. lxxxij. di. et de conse. di. v. ieiunium.

Depositarius.
Nota circa illum qui rem alienam quoquo modo conseruandam accepit duo principaliter sunt consideranda. parte ꝓsayca quarto precepto. Datum serua. A. vltra medium. Item depositarij cauere debent ne passim deposita a dolosis maxime seruanda recipiant. quod duplici comprobatur exemplo ibidem. c. vltra medium. Inibi etiam queritur vtrum peccet qui rem apud alium depositam vel iniuste detentam furtim accipiat ibidem. D. vltra medium.

Depositum.
Nota ꝙ quamquam de natura depositi sit ꝙ res ipsa restituatur sicut in commodato. tamen hoc fallit in quatuor casibus. Ibidem. B. circa finem. Canonista de materia depositi facit canon. ius naturale. in verbo deposite rei. et canon. ne quis xxij. q. ij. et. ff. depo. l. bona. et depo. per totum. extra.

Deridere.
Nota ꝙ nullus debet alium deridere. lex namqꝫ iustissima est vt qui alium deridet derideatur. ꝙ ex dicto apostoli et iure naturali comprobatur. tercia parte metrica nono precepto. Alterius factum. B. circa finem. Canonista licet aliter. v. q. iiij. In loco. in fine.

Despicere.
Nota ꝙ homo debet despicere diuitias si vult esse beatus. quarta parte metrica. tercio precepto. Despice diuitias. A circa principium. Canonista ad materiam licet aliter facit. de pe. di. j. c. ij.

Detractio.
Queritur vtrum detractio peccatum sit mortale. tercia parte metrica qurto precepto.

Cam recte viuas. D. circa finem. Cano nista ad materiã facit licet aliter canon. verba. xj. q. iij.

Detractor.

Nota q detractor cõparatur canibus dyaboli. prima parte metrica tercio pre cepto. Uirtutem primã. A. circa finem. Item nota q detractor similis est viso ibidem. b. ante mediũ. Item similis est serpenti ibidẽ. B. circa principium. Itẽ similis est porco. ibidẽ. B. in principio. Item figuratur per amon ibidem. b. an te medium. Canonista de materia licet aliter in. §. eccc. xlvj. di. et. iij. q. iiij. de tractores. et. vj. q. j. summa. xj. q. j. sa cerdotes. et de hereticis. c. cum ex iniun cto. extra.

Deus.

Nota quomodo deus est animꝰ. pri ma parte metrica primo ꝓcepto. Si de us est animus. c. vltra mediũ. Item ad ꝓbandũ deũ esse incitant nos tria ibi dem. A. circa principiũ. Item deus solꝰ et non alius est colendus ꝓpter tria. ibidem. D. circa mediũ. Item nota q deus est colendus pura mente. qd tri bus clausulis exprimit. ibidem. D. post medium. et. C. de summa trinitate. l. ij. §. vniꝰ. Itẽ Janus deus gentiliũ erat qui bifrons depingebat. secunda parte metrica precepto. xxxij. Quod sequitur spec a. A. circa medium. Item deus est iniustc ire cultor. quarta parte metrica ꝓcepto. xxxvj. Contra hominẽ iustum. A. post principiũ. Item nota q deo sup plicandum est et quomõ. parte ꝓsayca primo precepto. Itaqꝫ deo supplica. A. post mediũ. Item nota q eorum que deo cõueniũt triplex est maneries. scd̃a pte metrica sexto ꝓcepto. Mitte archa na dei. A. in principio. Itẽ nota q hu guitio de hoc nomine deus triplicẽ fa cit expositionẽ. prima parte metrica. xj. precepto. Dilige sic alios. A. post mediũ Canonista de hoc nomine deus licet di uersimode videat canonẽ. secundũ. xix. di. vltra medium. et canonẽ. de iudeis. xlv. di. q. iij. di. dyaconi. et canonẽ. deus omnipotẽe. ij. q. j et. iij. q. j. deꝰ ergo. et xj. q. iij. ve. in fine. et de pe. di. iij. Si ex ex bono. de conse. di. iiij. aliud. de iudi. nouit. et de prebẽ. venerabilis.

Dyabolus.

Nota q dyabolꝰ sex iaculis vtitur ad anime et corpis oppressionẽ. prima par te metrica ꝓcepto. xxxiij. Cum dubia in certis. D. in principio. Canonista licet di uersimode ad materiã facit canon. ois xpianus. xj. q. iij. xvj. q. ij. visis. et. xxvj. q. v. nec mirum. et de pe. di. ij. si em̃ in quit. de cõse. di. iiij. sicut nostis. de sum ma trini. firmiter. et. c. damnamꝰ. in fi. vbi scribunt doctores de multiplici no mine dyaboli.

Differre.

Nota q quis differre non debet grata mann primũ rapere. hoc est velociter. maxime quãdo occurrit prius rei euen tus. ad hoc autẽ exequendũ inducere nos debent tria. quarta pte metrica pre cepto. xlvij. Quam primũ rapienda tibi A. post mediũ. Canonista licet aliter. xj. q. iij. cum apud. et de pe. di. vij. c. j.

Diligentia.

Nota q cuilibet circa tria et maxime principi diligẽtia est adhibenda. parte ꝓsayca. xl. ꝓcepto. Diligentiã adhibe. A. in principio. Canonista ad materiam licet aliter facit. xxxvij. di. de quibusdã. et. xlvij. di. §. necesse.

Diligere.

Nota q homo diligere se debet qua druplicicer et p consequens ꝓximos si militer. prima pte metrica precepto. xj. Dilige sic alios. A. circa principiũ. Item nota differentiã inter dilectionẽ mun danorum et virtuosorum ibidẽ. B. in prin cipio. Item nota. xviij. signa vere dile ctionis ibidẽ. B. circa finẽ. Item queri tur quid sit meliꝰ an diligere vel diligi c. ante mediũ. Item nota q diligere de bent filij parẽtes non ficte sed cordiali dilectione. tercia pte metrica precepto.

xxvj. Dilige nō egra. B. circa medium. Circa dilectionē parentū et filiorum que/runtur duo. et primo vtrum pater magis diligendus sit quam mater. c. in princi. scdo vtrū homo ex caritate plus diligere debet filium quam patrem ibidē. et psaycali parte. ij. pcepto. Parentes ama. c. vltra mediū. Item nota quod sex sunt que naturaliter mouent ad diligendū aliquā rem que in deo omnia pfectissime reperiunt tercia pte metrica primo pcepto. Hoc quicunqz velles. in princi. Canonista de dilectione licet diuersimode videat primo canonē. omnis autē. iij. di. et. xxiij. q iiij. ea vindicta. et. c. debz homo. et. q. v si non licet. de pe. di. ij. firmū. et de consecra. di. ij. septies.

Discensio.

Nota quod viciū discēsionis dyaboli vi/cium transcendit. quod quodā notabili exēplo comprobat. prima pte metrica tercio pcepto. Uirtutē primaz. B. circa mediū. Canonista ad materiā facit ca/non. vt constitueret. l. in verbo discen/sionum scissuras.

Discere.

Nota quod discere cupiētibus sex sunt que maxime necessaria. quarta pte metrica precepto. xxv. Disce sed a doctis. B. in princi. Item nota quod discere cupiētibus et sapientie fructū degustare volenti/bus nunquam accepto studio debēt cessare. quod fieri debet tripliciter. quarta pte metrica pcepto. xxix. Discere ne cesses. B. in princi. Item nota quod discere quilibet debet et pcipue iuuenes scientiam aliquā vel artem maxime pter fortune variabilitatē. quarta pte metrica precepto. xxj. Disce aliqd. A. circa principiū Item querit vtrum filij diuitū vel nobi/lium dici valeāt bene fortunati adeo quod eis nō expediat artes liberales vel etiā mechanicas discere ibidē. c. in prin. Itē cupiens litteras discere et ad litterarū notitiā puenire tria pcipue debet attendere. pte psayca pcepto. xxij. Disce litteras. A. circa fi. Item nota quod bern. ponit quinqz modos discentiū. et ex hijs tres sunt mali et duo boni. ibidē. D. circa medium. Canonista ad materiā licet diuersimode facit canon. relatū. et. c. nō omnis. xxxvij. di. et canon. nullus epus xxxviij. di. et canon in sacerdotibus. lxj. di. xvj. q. j. sic viue. et. iiij. q. iij. si habes. et. ff. de fideiuss. li. apud multos.

Dissidia.

Nota quod nōnulli ex nobilibz regētibus non pprio iure cōtenti guerras mouēt rabidas destruētes patrias simul dissidentes. scda probemiali pte. §. xij. A. in princi. Canonista ad materiā facit canō dissidētes. xc. di. et. ij. di. responsa. in fi. et. di. xvij. multis.

Disciplina.

Nota quod disciplina spēs est iustitie. hec autē virtus inducit ad inferiorum corre/ctionem exhibendā. et scdm bern. no/uem mirabiles opatur effectus. prima pte metrica nono pcepto. Cum mone as aliquē. A. circa principiū. Item disciplina a cypriano sic describit. Discipli/na est morum ordinata correctio et bea/torum precedentiū patrum regularis obseruatio ibidem. A. in principio. Itē ad discipline virtutē inducere nos debent tria et incitare ibidē. A. circa medium. Canonista licz diuersimode ad materiā facit canon. osuetudo. j. di. et. xix. di. nulli fas. xlv. di. disciplina. et. xlvij. di. que/libet. et. lv. di. precepta. et. xxiij. q. iiij. quidam.

Discordia.

Queritur vtrum discordia pccm sit mor/tale. scda parte metrica. xx. pcepto. Litis preterite. D. in principio. Canonista ad materiā facit canon. discordantes. et c. neqz ad caym. xc. di. et facit etiam. §. ecce. xlvj. distin. et. iij. q. vj. hec amare quippe.

Diues.

Nota diues considerando quid com-
miserit diuitias cōgregando vnde ve-
nit vbi existat et quo finaliter tendat.
bona quinqz inde acquirere poterit et
valebit. tercia pꝓhemiali parte.§.xlvj.
A.circa fi. Canonista licet aliter.xlvij.
di.sicut hij in subscriptiōe.et.iij.q.vij.§.
sed obijcit.de pe.di.ij.cauendum.

Diuitie.

Nota q in diuitijs quantūcunqz afflu
ant non debemus cor apponere.et hoc
maxime ꝓpter tria.prima pte metrica.
xxxix.pcepto.Cōserua potius.c.in prin
cipio.Item nota q diuitie sunt septem
viciorum capitaliū generatiue.scda pro
hemiali pte.§.xlv.D.in principio.Item
nota q circa diuitias nedū acquisitas
sed etiā acquirendas in culpa quatuor
modis quis incidere potest. prima pte
metrica pcepto.xxiiij. Ne tibi qd desit
A.in medio.Item nota scdm philoso-
phum q diuitie si eas non ꝯcomitātur
nobilitas et potentatꝰ non faciūt ho-
minem felicē.prima parte metrica pre-
cepto.xl. Dapsilis interdū.A.circa finē
Canonista ad materiā facit licet aliter.
quod habet in canone.xxxvij.di.in fi.
et.xxxvj.§ Ecce.et.xlvij.di.ois.et.xxiij
q.vij.quemadmodū.

Diuinatio.

Nota q tria sunt diuinationis genera
que aliqui fatui inuestigare moliuntur
quarta pte metrica pcepto.xxiiij.Mul
tum venturi.A.circa mediū.Item que
ritur vtrū diuinatio per inuocationem
demonū sit licita ibidem.B.vltra me-
dium.Item vtꝝ diuinatio per astra sit
licita ibidē.c. Itez vtꝝ diuinatio sortiū
sit licita ibidez post. Item vtrū omnis
diuinatio siue supstitio sit licita,ibidem
Item nota q diuinatio scdm thomam
que innititur false opinioni supstitiosa
est et illicita.et ideo cōsiderare oportet
quid sit verum circa pcognitionem fu
turorum de somnijs.scda parte metri-
ca precepto.xxxv.Somnia ne cures.B
in principio. Canonista ad materiā fa-
cit canon sortilegij.xxvj.q.j.et.q.ij.in-
telligi noluit dominꝰ.et.c.illos.q.eadē
et.q.iij.c.j.et.q.v.qui diuinatōnes.et.c.
si clericus.ea.causa et.q.

Diuites.

Nota q diuites cōmuniter sunt qua-
druplici vicio viciati.secūda pꝓhemiali
parte.§.xxxviij.A.in principio.Itez no
ta q diuites supbos plus q̄ȝ alios pec
catores punit deus q exemplo sextu-
plici comprobat.eadem pte.§.xxxix.A
post mediū.Item diuites inordinatum
amorem diuitiarū contemnere debent
seu despicere ꝓpter tria mala que inde
ꝓueniunt.eadem pte.§.xlv.A.in fine.
Item querit an diuites qui necessita-
tis tempore non subueniūt pauperibus
sint raptores censendi.tercia pte metri
ca pcepto.xj.Cum tibi diuitie.B.in me
dio.Item diuites vt filijs diuitias con
gregare valeant parce viuūt et in seip
sis crudeles sunt. qd exemplo galline
et aquile comprobat.parte prima me-
trica pcepto.xl. Dapsilis interdum.B.
circa principiū,Canonista licet aliter in
canone.non cogant.xlj.di.et in canone
nō satis est.lxxxvj.di.et in canone.mul
ti.j.q.j.in fine.

Docere.

Nota q magister vt salubriter doceat
debet in se quatuor obseruare. quarta
parte metrica pcepto.xxv. Disce sed a
doctis.c.in fine.Canonista ad materiā
licet aliter.xviij.di.nō optet.j.et.xxxvj
di.§.ecce.et.l.di. ponderet.et.c.cū exeu
ndo.et.xxxviij.di. omnes psallentes.
xxxij.q.iiij.§. hijs ita. et de pe. di.ij.to
tā.Nota duodecim que sunt necessaria
vt quis debito modo doceat. vide in
summa de vicijs et virtutibus in tra-
ctatu de prudentia.c. Sed notandū.et
adde quod notat de malo. et obe,hu-
milis,in prima glosa.

Doctor.

¶ Nota ꝙ doctor facere debꝫ ea que do
cet. prima parte metrica precepto.xxx.
Que culpare soles.A.circa mediū.Jteꝫ
doctor si laudabiliter et absqꝫ calum /
nia alios velit inculpare actus et ꝓprie
tates celestis hierarchie debet imitari
que sunt nouem ibidem. Canonista ad
materiam licꝫ aliter .xxxvij.di.de qui /
busdam .et.xlv.di.sane.lix.di.ordina /
tos.et.vj.q.j.sunt plurimi .et de conse.
di.iij.nosse.de doctoribus vero et que
sit differētia inter magistros et docto
res et de sciendis ab eis et docēdis vi
deat quod notat archidyaconꝯ in ꝑal
legato canone.de quibusdā.xlvij.di.

Doctrina.

¶ Nota ꝙ in humili doctrina ⁊ longa ex
periencia magister et doctor quilibꝫ ex
ercitatus esse debeat anteq̄ꝫ doceat.
parte ꝓsayca ꝑcepto.xxj.Metue ma /
gistrum.b.circa principiū.Canonista ad
materiā facit canō.habet hoc ꝓprium.
xlvj.di.in principio.et.xlix.di.sacerdo /
tes.et.§.in doctrina vero .lxxxvj.di.et
c.cōuenientibus.j.q.iiij.

Dominus.

¶ Nota si dominus ꝓpter seruoꝝ culpā
irascitur debet iram ꝑ mansuetudinem
mitigare.ꝙ exemplo senece comproba
tur. prima ꝑte metrica ꝑcepto.xxxvij.
seruoꝝ culpa.b.circa mediū . Canoni /
sta licet aliter de cōse.di.iiij.si quis aūt
et.xiij.q.ij.in ecclesiastico.de pe.di.j.vi
de benignū dn̄m.et.c.si peccatū.et.xxij.
q.j.et iurabunt et cetera.

Donare.

¶ Nota ꝙ duo sunt que inducere debēt
ad liberaliter donandū.prima ꝑte me /
trica ꝑcepto.xxv.Quod prestare potes
b.circa mediū. Jtē donare debes iuste
scꝫ de tuo ꝓprio nō de alieno. quia nō
est alteri auferendū vnde alteri tribu /
as.quarta ꝑte metrica ꝑcepto.x.Quod
donare potes.A.circa mediū. Jteꝫ que
ritur vtrū donatio facta per constan /
tinuꝫ ecclesie romane in ꝑsona beati sil
uestri valuerit et an successores reuo /
care illā de iure valeant et possint ibi /
dem.b.circa principiū.Jteꝫ querit quis
de iure valeat donare et possit.c.in ꝑn
cipio. Canonista licet aliter.xxiij.q.iiij.
.§.ꝑcepta.et in canone. donare.cū duo
bus.c.se.lxxxvj.di.et in palea constan /
tinus.lxxxvj.di.

Dormitio.

¶ Nota ꝙ dormitio moderata tres ma /
gnas vtilitates affert.ꝑte ꝓsaycali pre
cepto.xlviij. Quod satis est dormi .A.
post principiū. Jtem nota ꝙ dormitio
immoderate sumpta tria mala corpori
infert ibideꝫ.D.post mediū.Canonista
licet aliter.vj.di.te sanctū.et.c.non est.
di.xlvij.et.di,xxxij. preter hoc. et.l.di.
ponderet.et.c.sacerdos.di.xlvij.

Dotes.

¶ Queritur vtrū dotes corporis glorifi /
cati sunt tantum numero quatuor aut
plures vel pauciores. quarta parte me
trica ꝑcepto.xlviij. Morte repentina.
D.in principio. Jtem querit̄ de duobꝫ
et primo quot sunt species dotis.Se /
cundo quid si maritus tenetur de dote
in aliis debitis sit obligatus.tercia par
te metrica.xiiij.precepto.Uxorem fuge
c.ante mediū.Theologus videat si pla
cet de tribus dotibꝫ anime et quatuor
dotibus corpis glorificati in quarto sen
tenciarum.di.xlix. Canonista etiam de
hac materia videat in canone.

Dubia.

¶ Nota ꝙ dubia in meliorē et incertiorē
partem sunt interꝑtanda.parte ꝓsay /
cali ꝑcepto xvij. Minime iudica.b.cir
ca mediū.Canonista ad materiam facit
canon.graue.xj.q.iij.⁊ de regu.iuris ex
toto et de homici.ad audientiā.extra.

Ebrietas.

Nota ꝙ ꝓpter ebrietatem
multi mala plurima ac etiā
ꝑniciosissima sunt perpessi
qḋ tribus approbat̄ exem

pliis.pte ꝓsayca ꝑcepto.l.Uino te tem pera.B.circa principium.Item nota ꝙ quinqꝫ generibus personarum specialiter ab ebrietate cōuenit precauere ibidē.B Item ebrietas est fomes ⁊ nutrimentū omniū viciorum.ꝙ exemplo cuiusdam heremite comprobat̄ ibidem.D.in prin cipio.Item querit̄ vtrum inebrians aliū peccet mortaliter.B.in principio.ibidē Item querit̄ vtrum ebrietas sit pecca/tum mortale ibidem. Item querit̄ que est ratio quare ille qui est parū ebrius magis insanit et litigat ꝙ̄ ille qui est so brius vel omnino ebri9 ibidem. Item querit̄ quenā sit culpa ꝓpter quā ebrio sorum lingua peccat ita ꝙ nō valet re cte formare sermonē. quarta pte me/trica precepto.xxvi.Hoc bibe qd̄ pos/sis.D.in principio.Canonista de mate/ria licet diuersimode.xxxv.di.in princi. de cōse.di.v.nullius.et in decre.A cra/pula.de vi.et ho.clericorum.et de reliqui. et vene.sancto.c.i.

Ecclesia.

Nota ꝙ heresiarche inter ceteros mili tantis ecclesie filios tanꝙ̄ degēeres di uersis modis et viis sanctam matrē ec clesiam suis ꝑuersis dogmatibus offen dere moliunt̄.tercia pte metrica ꝑcep/to.xxvi.Dilige non egra.C.circa princi pium. Canonista licet aliter videat qd̄ habetur di.xi. catholica ecclesia.et.xix. di.in memoriā.et.xxxv.di. ecclesie prin cipes.xxi.q.i.cito turpeꝫ.xxxiiii.q.i.vbi sana qui filii sunt legi.per venerabileꝫ. extra.de pe.di.prima ecclesia.

Eger.

Nota differentiā inter egrū et egrotū. quarta pte metrica precepto.vii. Cum fueris locuples.C.in principio.

Egritudo.

Nota sic̄ egritudo magno et forti me/dicamine scꝫ curatur.ita egritudine cor poris vicia recundantur.quod duobus comprobat̄ exemplis.quarta pte metri ca.vii.ꝑcepto.Cum fueris locuplex.B. circa principiū.Canonista ad materiam facit licet aliter canon.iudices.i.q.i.

Electio.

Queritur vtrū melius sit ꝙ regia di/gnitas vel quicunqꝫ alius principatus vadat per electōnem ꝙ̄ per heredita/tem. scd̄a ꝓhemiali parte.§.viii.A. in principio.Item nota ꝙ electōnis forma est triplex secūda parte metrica ꝑcepto xxxiiii. Iudicium populi.C.circa princi pium. Canonista de materia.de pe.di. iiii.si ex bono.et in decre. quapropter. de elec.et.xxiii.di.in nomie domini.de elec.vbi ꝑiculum.li.vi.

Elemosina.

Nota ꝙ elemosine datōne tria sunt cō sideranda.parte ꝓsayca nono ꝑcepto. Cui des videto.C.circa finē.Item que ritur quibꝫ elemosina potius sit danda ibideꝫ.D.circa mediū. Cano.licet aliter facit ad materiā canon.nō satis.lxxxvi di.Querit̄ vtrum hominibꝫ malis dan da sit elemosina ibidē .D.in principio. Item quid de illo qui furat̄ ab vsura rio vel raptore vt inde elemosinā faci at ibidem post canon.Canonista videat ꝑ concor.canonē forte.xiiii.q.v. Item ad hoc ꝙ elemosine deo sint accepte quatuor sunt necessaria.prima pte me/trica ꝑcepto.xxxv.Ne dubites.B.cir/ca finē.Item elemosine quedā sunt cor porales et quedam spūales.C.post me dium.Corpales elemosine sunt septem opera miscdie.vt est pascere esurientē. Spūales sunt etiā septem. vt est doce re ignorantē consulere dubitanti ⁊c.ibi dem. Item querit̄ que elemosine sint meliores an corpales an spūales ibidē. post. Item querit̄ vtrum elemosinam impendere sit in ꝑcepto ibidem post. Item nota ꝙ tria sunt alia genera ele/mosinarum.prima pte metrica.ix.pre/cepto.Cū moneas aliquē.C.circa me/dium.Item querit̄ vtrum ꝓter simo/

rem peccati inanis glorie elemosine fie
ri debeāt vel ne. prima pte metrica pre
cepto.v.Officiū alteri9.D.in principio
Canonista licet diuersimode in canone.
mendicantum .de pe.di.j.et in canone.
quia tua.xij.q.j.et in canone.elemosine
xiiij.q.v.

Eloquentia.

Querit an p eloquentiā licet pcurato
ri sua colorare dicta vt magis appare/
ant vera.tercia pte metrica.vj.pcepto.
Sermones blādos.A.circa finē. Item
querit vtrum illi p fraudem vel fictū
loquendi acquirūt aliqua vt sunt adu/
latores et ypocrite restitutioni terminā
tur de quibz.D.post mediū.Canonista
de materia.xxxvij.di.§.sed econtra.

Episcopus.

Que debent cōcurrere in prelato. vide
prima pte metrica.x.pcepto.Cōtra ver
bosos.B.circa finē. Querit vtz epus
peccet cōferens beneficiū bono preter/
mittens meliori.in quarta pte metrica.
quarto pcepto. Qd donare potes .D.
circa principiū. Canonista de epis.licet
diuersimode.xxv.di.§. nunc autē.eo.c.
primū.lxxxi.di.in priu.lxxvj.di.in prin.
lxxxvj.di.§. phibetur.et.j.q.ij.si quis
epus.et.ca.se. Item vtz epatum liceat
appetere.pte psayca pcepto.xxxvj.Ad
consiliū.C.circa finem.

Error.

Nota q errorem suū quilibet reuocare
tenet.tercia phemiali pte.§.j.A.in fine
Item nota q quilibet pximum suū ab
errore reuocare tenet ibidez post. Itē
querit nunquid ad omnes generaliter
ptineat ab errore vel a malo suū proxi
muz reuocare ibidē post. Item querit
vtz sequentes erroneas opiniones do
ctorum seu magistroz suoz excusent
a pcco ibidem post. Itē nota de multi
plici errore circa xpm angelos et aias
pte psayca pcepto.xxv.Nil temere cre
dideris.B.Item nota q antiqui nostri
in tribus erroribz circa pcepta moralia
maxime fuerūt inuoluti. quarta phe/
miali pte.§.ij.in prin. Canonista de ma
teria licet aliter facit canon. quia tua.l.
di.et.lxxxiij.di. Error facit esse.canon.
Impatores.xj.q.iij.et.xxiij.q.vj.q er/
rauerat.x in epl'a.liquet.c.de sum.trini.

Erubescentia.

Nota q sex sunt de quibz est multum
erubescendū.psaycali pte.xviij.pcepto
Serua verecundiā.A.circa mediū. Itē
nota q contra illos qui erubescūt se ex
ercitare in opibus virtuosis q̄tuor va/
lere debent p que ostendit q male se
habent quo ad deū tripliciter ibidē.C.
in princi.Canonista ad materiā licet ali
ter facit canon. Erubescant.xxxij.di.et
de pe.di.j.quē penitet.

Erudire.

Nota q circa filiorum eruditionē tria
sunt attēdenda.parte psaycali pcepto.
xlj.Erudi libros.A.post priu. Item no
ta q circa filiarum eruditionē sunt tria
attendēda ibidē.D.in princi. Itē erudi/
endi sunt nati spāliter circa tria. pte pri
ma metrica pcepto.xxviij. Cū sint tibi
nati.D.in prin.Canonista licet aliter ad
materiā facit canon.non inuenit.et.c.si
ecclesia .xxiij q.iiij.et.xxxvij.di. legant
epi.et.§.sed ecōtra.di.xlvij.et.l.di.Qui
in ecclesiasticis et decretalis sup specu
la.de magi.extra.

Etas.

Nota q sex sunt etates hominis. psay
ca pte pcepto.xxxix. Rem tuā custodi.
C.in prin. Canonista licet aliter.lxj.di.
miramur.et.xij.q.j. omnis etas.de pe.
di.ij.adam.Et plenius in phemio sexti
in glosa sup verbo pnectus. Item sunt
mundi etates ibidē in additione sex.

Eutrapelia.

Nota q eutrapelia est virtus q̄ consi/
stit in ludis et iocis . et est media inter
hystrionē et yspidū seu agrestē. prima
phemiali pte.§.x.D.in principio.

Exempla.

Nota q exēpla plus mouent q̄ verba
prima pte metrica pcepto.xvj.Multo

rum eũ facta senex. A. post mediũ. Canonista licet aliter .ix. di. sana quippe. xlvij. di. §. necesse. x. ij. q. j. multa. ij. q. iij et. xxiij. q. j. paratꝰ. iiij. Jtẽ nota fm. vj. ꝙ qui exemplo suo prauo subditis sunt causa ruine tot mortibꝫ digni sunt qꝺ ad subditos pditionis exempla trãsmittunt. psaycali pte ꝑcepto. xij. Cura familiam. C. circa finẽ. Canonista. ij. q. iij. precipue.

Expendere.

Nota ꝙ expẽdere debet quis large et ꝓpere cum ipsa res hoc desiderat. scđa pte metrica. ix. ꝑcepto. Fac sumptũ ppere. legista ad materiam facit. l. qꝺ in vxorẽ. C. de neg. g.

Expertus.

Nota scđm phm ꝙ vnicuiqꝫ experto in suo ope credendũ est. parte ꝓsayca. xxx. ꝑcepto. Estimatõnem retine ꝛc. A. circa mediũ. Canoni. de materia. xxviij di. sicut eni. et. xlvij. di. §. necesse.

Estimatio.

Nota ꝙ qui vult verã et certã estimationẽ de rebꝫ hr̃e humanis. scđm phm nõ debet nisi scđm verã expientiam et sciam iudicare. pte ꝓsayca ꝑcepto. xxx. Estimationẽ retine. B. circa mediũ. Jtẽ querit vtrũ melius sit ꝓ republica ꝙ omnia iudicia et hũana negotia iudicũ estimatione terminent ꝙ̃ legũ arbitrio vel ecõuerso. ibidẽ. C. in princi. Canonista de materia in decre. si leserit. de iniur. et damp. da.

Falsitas.

Nota ꝙ sub nomine falsi arguitur omnis falsus siue proditor siue falsus testis siue mendax siue fraudulẽtus quoquo fraudulẽtie modo et falsitatis impietate sit reus. scđa ꝓhemiali pte. §. xxiiij. C. in medio. Canonista de materia plenissime videat canonẽ. si episcopus. l. di. et meliꝰ in canone. in memoriam. xix. di. in glo. scđa vbi tractat de falsarijs et falsitate multiplici. et videat etiã in rubrica de cri. fal. ꝑ totum vbi etiaꝫ de multiplici falsitate legit et notatur.

Fama.

Nota ꝙ fama tenet scđm gradũ inter tria bona. scđa pte metrica ꝑcepto. xxiij Luxuriã fugito. A. in princi. Jtem nota ꝙ famã ꝓximi tollere est animã occidere. nam sic corpus viuit mediãte anima. sic anima viuit mediãte fama. quarta pte metrica ꝑcepto. xix. Si famã seruare cupis. B. circa mediũ. Jtem nota ꝙ fama se habet indifferẽter ad famã et infamiã. ibidem post. Jtẽ nota ꝙ fama ꝓ infamia accipit. et quandoqꝫ ex sciencia. qñqꝫ ex suspitione ꝓcedit quãdoqꝫ ex certo auctore qñqꝫ ex incerto. ibidẽ post. Jbidem etiã querit de duobus. et primo vtrũ in fama vel gloria sit felicitas ponẽda. C. post mediũ. Secundo vtr̃ famã alicuius denigrare sit magis pctm̃ ꝙ̃ homicidiũ vel adulterium cõmittere. D. in principio. Canonista de materia in canone. factum est. de conse di. iiij. de sacra vnc. c. vno. in glo. xiiij. de cobi. cle. et mu. tua.

Familia.

Nota qualiter familia gubernari vel regi debet ab ipso patrefamilias. pte ꝓsayca. ꝑcepto. xij. Familiã cura. A. post princi. Canonista de materia licet aliter videat canonẽ. deinde. xxviij. di. et. §. necesse est. xlvij. di. et. c. quẽlibet. di. xlvij.

Felices.

Nota ꝙ felices per mortẽ tpalem nascuntur in celo. et ibideꝫ acquirũt quatuor optima bona. quarta pte metrica ꝑcepto. xlviij. Morte repentina. B. circa mediũ. Canonista licet aliter in canone. certum est. x. di. et canon. sufficit. de conse. di. j. femina.

Femina.

Nota quomõ et quãdo femina potest esse testis. tercia pte metrica. v. ꝑcepto. Productꝰ testis. C. post mediũ. Canonista licet diuersimode de materia femi

ne quo ad vocalitatē habet in canone. acutius.xxvj.di.xxvij. Qui interrogasti. xxxij.di.hospiciolū.lxxxj.di.clericus.sed quo ad testimoniū ferendū habet.xv. q.iij.ex eo.et in canone.mulierē.xxxiij. q.v.et de testi.qm̄.et.c. tam litteris extra.et vberius in decre.mulierē.de iudic.libro sexto.

Feudum.

¶ Nota q̄ quibus de causis de iure amittitur feudū.pte psayca.v.pcep. Bñsicij accepti memor esto.B.vltra mediū Canonista licet diuersimode ad materiam canō. Esto subiectus.xc.di.et.xxiij. q.viij.§.j.et in li. feudoꝝ in quibꝫ cau. feu.ami.c.j.et.ij.et de feu.p totū extra.

Fidelitas.

¶ Nota q̄ qui fidelitatem dño suo iurat sex seruare debꝫ necnon cū effectu memorie cōmendare. scda phemiali pte. .§.xxiiij.B.in princi. Canonista de materia directe videat canonē. de forma. xxij.q.v. et extra de iureiur. Ego.ij.et iij.li.feu.de for.fideli.et.c.j.

Filij.

¶ Nota q̄ praui filij de iure canonico et ciuili bonis paternis exheredirari pñt. q̄tuordecim de causis. psayca pte pcepto.scdo.C.ante mediū. Parentes ama. Canonista licet aliter.lxviij.di.quoꝝ vices.ꝛ.ij.q.vij.q̄rit.et.xxviij.q.j.in prin. eadē causa et.q.sic em̄ neqꝫ.et notat in decre. quintauallis de iureiur. extra in mag.glo.vbi enumerant p̄dicte cause.

Flumen.

¶ Nota q̄ flumina paradisi sunt quatuor p que q̄tuor virtutes cardinales pprie designant quibꝫ mens nostra irrigari pariter ꝛ informari debet ppter quatuor. phemiali pte prima.§.xj.A. post princi. Canonista de materia in.c.canones.xv.di. vltra principiū.et de conse. di.ij.irruere.

Fons.

¶ Nota q̄ fons viuus dicitur esse deus a quo emanāt septē canalia. scꝫ septē virtutes qui fons signatus est septē sigillis idest septē donis spūssancti.C.pus prin. et.D.circa mediū. prima phemiali pte xij.§.qui incipit.ad fontē. Canonista de materia.ij.q.vij.sicuti.de pe.di.ij.si em̄ inquit.

Forma.

¶ Nota quid sit forma scdm phum quarta pte metrica.vj.pcepto.Dilige denarium.A.post mediū. Canonista.xxij.q. v.de forma.

Fornicatio.

¶ Nota q̄ contra errorē illoꝝ qui dicunt fornicationē fieri cū vxore ppria.parte psayca pcepto.xlix.Meretricē fuge.D circa fi. Item querit vtꝝ fornicatō simplex ɔnumerari debeat inter pcca mortalia. vt sit pccm mortale ibidē.C.circa mediū. Canonista licet diuersimode in canone.nerui.xiij.di.et.lxxxj.di.si quispiam.ꝛ.xxvij.q.ij. quapropt.et.xxxij.q iiij.meretrices.et.xxxiij.q.ij. si quis cū.

Fortitudo.

¶ Nota scdm tulliū q̄ fortitudo est cōsiderata piculorū suspitio et laboꝝ diuturna ppessio.parte psayca pcepto.xxxij. Utere virtute.B.circa prin. Itē nota q̄ virtus fortitudinis apte ondit qualis in interioribꝫ homo sit.A.circa princi. Itē virtus fortitudinis est aliarū virtutum pbatiua q̄ exemplo cuiusdaꝫ ficti phi cōprobatur. psayca pte pcepto.xxxij. Utere virtute.A.post princi. Iteꝫ nota q̄ sex sunt modi fortitudīs non vere. pte psayca pcepto.xxxij.Utere virtute.D. Item querit vtꝝ magis cōsistat fortitudo in aggrediēdo q̄ȝ in sustinendo.C.in princi. Itē queritur vtꝝ fortitudo pcellat omēs alias virtutes. scda pte metrica pcepto.xviij.Esto fortis aio D.in prin. Itē nō q̄ tullius quatuor fortitudinis ptes assignat ibidē post.C.circa mediū. Item phus ponit septē spēs fortitudinis ibidē post. Canonista licet diuersimode ad materiā facit.ca.fi.xv. di.in vſſ.consurge. et facit ca.cum exaudiero.l.di.et.canon.fortitudo.xxiij.q.iij et.c.se.vj.de pe.di.j.quamobrem.et di. ij.si em̄ inquit.

Fortis.

Nota q̄ ille merito fortis pōt nūcupari q terribilia sustinet nec ppt hoc psternitur. pte prosayca p̄cepto. xxxij. Utere virtute. B. post mediū. Item q̄ fortis debet esse inique damnatus. exēplo xp̄i et alioꝝ virtuosoꝝ. scđa parte metrica p̄cepto. xviij. Esto forti animo. A. circa mediū. Canonista ad materiā facit ca/non. valida est. de pe. di. ij. Item querit de tribus. primo de ipsi9 nomis qua/druplici distinctione. B. circa mediū. se/cundo de ipsi9 quadruplici cōmenda/tione ibidē. tercio de ipsius partiū mul tiplici assignatiōe ibidē. Itē nota diffe rentiā inter vere fortē et audacē. quar ta pte metrica. xiiij. p̄cepto. Cum tibi p̄ ualide. C. post mediū.

Fortuna.

Nota q̄ mali cōmuniter sunt meli9 for tunati q̄3 boni. scđa parte metrica. xxviij p̄cepto. Successus dignos. D. in princi. Ibi etiā queritur de duobus. primo vtrū autor bene dicat in eo q̄ dicit. In dulget fortuna malis. C. circa medium. Scđo vtrū fortuna indulgeat magis bo nis q̄3 malis. D. in princi. Item queritur vtrū fortuna sit ceca vel nō. quarta pte metrica. v. p̄cepto. Cum sis incaut9. C. in medio. Item nota q̄ de bona fortu na et mala tenendū est q̄ habet in pri/ma pte metrica p̄cepto. xviij. Cum fue ris felix. D. in princi. Canonista de for/tuna et fortuitis casib3 videat q̄ legit̄ et notat̄ in decre. quidā de homi. extra.

Forum.

Nota differentiā inter forum in neutro genere et for9 in masculino genere. par te psayca. xiiij. p̄cepto. Para te foro. C circa finē. Item nota q̄ tria sunt q̄ ha bent p̄cipue non solū reum verum etiā quēlibet de corpe vniuersitatis inouce re ad parandū foro suo ibidem. A. post principiū. Canonista licet diuersimode videat canonē. nō ita. ij. q. vj. et canonē ep̄us. et. xv. q. vij. et videat q̄ legitur et notatur in decre. forus. de ver. signi. et decre. cum sit generale. de foro compe. et. c. si clericus. et. c. ex parte. B. et. c. licet cū multis aliis. in. c. ti. possitis. extra.

Fratres.

Nota scđm papiam q̄ fratres dicūtur quatuor modis. psayca pte p̄cepto. iij. Cognatos cole. D. circa mediū. Canoni sta de materia licet diuersimode. xlvj. di. deinde. et. lv. di. si euāgelica. xxxv. q. j. in prin. de diuor. c. vltimo. et de here. cum ex iniuncto.

Fugere.

Nota q̄ fugere debet quilibet rumo/res. prima pte metrica. xij. p̄cepto. Ru/mores fuge. A. in princi. Canonista licet diuersimode. di. xliij. si rector. vij. q. j. §. hoc tūc. xxiij. q. iij. §. Item ab aliquo. et c. tres psonas. xxiij. q. iiij. et. vij. q. j. si ci taris. de renunc. nisi cum pridē. §. prop ter maliciā plebis.

Furtum.

Nota q̄ quicunq3 vtit̄ re apud eum de posita vel re ei cōmodata ad aliū vsum vel etiā vtitur pignore furtum cōmittit psayca pte quarto p̄cepto. Datū serua. C. circa principiū. Ibi etiā querit̄ vtrū peccet qui rem suā apud aliū depositā vel etiā iniuste detētam furtim accipit eandē. D. in fine. Canonista ad materiā facit. §. Ex hiis verbis. j. q. j. et. xiiij. q. v. penale. et. xxxij. q. iiij. meretrices. de diuor. gaudemus. et de furtis. per totū. et. ff. de fur. l. j. §. j. et. l. q. vas. §. vetare.

Garrulus.

Nota differentiā inter gar rulum et loquacem. tercia pte metrica p̄cepto. xxj. In ter conuiuas. C. post principiū. Canoni sta ad materiam sed aliter facit. xxxvij. di. §. hinc etiam. et. xlvj. di. in principio.

Gaudere.

Nota q̄ gaudere nemo debet de mor/te repentina maloꝝ. et hoc maxime pp ter quinq3 que reprobi in pūcto mortis dicunt̄ incurrere. quarta pte metrica p̄ cepto. xlviij. Morte repentina. A. circa

medium.Canonista videat canonē san
cta romana.§.item in ep̄la.xv. di.et
l.di.quia tua.et.xxij.q.iiij.§. potest.

Gaudia.

Nota q̄ mala gaudia sunt vicia que penitus sunt fugienda ꝓpter tria.iiij. pte metrica.xix. precepto.Si famam seruare cupis.A. circa medium.canonista.lxxvj.di in canone igitur.Item queritur circa gaudium de duobus.primo que sunt illa gaudia que sūmo studio sunt a mortalibus appetenda que ve renuenda.iiij. pte metrica.viij. precepto. Interpone tuis.B.circa finem.Secundo ad quot peccata vana gaudia reducuntur.D.in principio.Item nota q̄ talis differētia est inter gaudium virtuosorum et viciosorū quale est de puncto qui fit sup lrām et sub littera.iiij.pte metrica.precepto.xix.Si famam.A.circa medium canonista in canone.qr tua.l.di.ꝛ.xxij q.iiij.§ ex his.et.xv.di.sācta romana. §.Item in ep̄la.superius allegata. et lxxvj.di.ieiunium.

Gladius.

Nota q̄ multi de lingua sua nō faciūt gladium gholiath qui erat inuolutus pallio post ephod ꝛc.pte ꝓsayce precepto.vij.Saluta libenter. B.in principio.canonista de materia licet aliter xlv.di.disciplina.et.xxiij.q.j.in prin. et §.ecce.in fi.xxiij.q.iiij.et. xxxiij. q.ij.§. in hoc capitulo ꝛ ꝺ hoc priuile.ex ore in prin.

Gloria.

Nota quid sit gloria.iij. ꝓhemiali pte ꝑcepto.ij.A.in prin. Item gloria dicit̄ vana tripliciter ibidem.C.in principio

Gloriosus.

Nota q̄ tria hominem gloriosum facere consueuerūt.pte ꝓsaycali precepto xxxviij. Serua verecundiam.C. vltra medium.Item queritur vtruȝ aliquis possit licite desiderare gloriosum in cōspectu hominuȝ apparere.iiij. ꝓhemiali parte.§.ij.A.circa fi.canonista ꝺ materia in canone.nō est.xxiij.q.j.xj q.iij inter verba.et in decret.et si christus. de iureiurando.

Gratitudo.

Nota q̄ ad virtutes gratitudinis duo principaliter inducere debent parte ꝓsayca.v.precepto.Beneficij accepti memor esto.A.post medium.Item queritur vtrum retributio gratiaruȝ sit differenda ibidem.C.post prin.canonista ad materiam facit quod habetur in canōe legimꝰ.xciij.di.et.xcv.di.ecce ego

Guelfi ꝛ guibellini

Nota de guelfis et guibellinis ꝛ eoꝝ insolentijs plene tractatur pte ꝓsayca precepto.xxix.Maledicus ne esto.B. post medium. Legista videat p dn̄m bar.in tractatu de tyrāno. viij.q. principales sub qua format decimā.q. vbi ponit de ꝓba.tyran.et econtra.ut.ff.ꝺ le.i.l.si quis a filio.§.fi.

Gula

Queritur vtrum gule vicium sit grauissimum peccatorum.iiij.parte metri. precepto.xij.Cum te detineat.D.in p̄ncipio.canonista de materia videat canonem.v.modis.de consc.di.v.et. ca. ne tales eadem di.

Haurire.

Nota pro haurire conati sūt q̄ plures pbi de fonte virtutum videlicet de deo quid sit ȝ se saciare minime potuerunt. prima ꝓhemiali parte.§.xij.qui incipit Ad fontem loco cuius vicio scriptoꝝ facta est littera capitalis.A post principium. Legista licet aliter facit ad materiā.l. pretor ait.in prin.ff. de riuis. vbi de hoc.

Heliseus.

Nota q̄ heliseus clamabat ad heliam Oro vt fiat spiritus tuus duplex in me prima parte metrica precepto. iiij. Sperne repugnando.C.post mediuȝ. canonista ad materiam facit canon.nō ē satis.lxxxvj.

Heresis

¶ Nota de multiplici heresiarcharū spe
cie parte ꝓsayca primo precepto. Ita
qꝫ deo supplita.b.post principium. ⁊
parte eadem precepto.xxv. Nil teme/
re credideris. b.in principio. et prima
parte metrica primo precepto. Si deꝰ
est animus. A.in principio et post. Ca/
nonista de materia.j.q.iij. saluator. et
xxiiij.q.i.que dignior.xxvi.q.v. episco
pi.et de here. per totum extra.

Homicidium

¶ Nota ꝙ homicidii genꝰ dupliciter di
stinguitur tertia parte metrica prece/
pto quarto. Cum recte viuas. A. post
medium. Canonista de materia.l.di. si
quis homicidium cuꝫ multis capitulis
ibidem positis et. lxxxvij.di. capitulo
vltimo.⁊ de peni.di.j.homicidiū et de
homi.per totum.

Homo

¶ Nota ꝙ triplex assignatur ratio qua/
re homo magis timendus est ꝙ̄ cete
ra animalia.quarta parte metrica ꝓe
cepto.xiij. Cum tibi preponas. A post
principium. Item queritur vtrum ve/
ruꝫ sit quod dicit autor.s.ꝙ homo sit
magis timendus ꝙ̄ cetera aīalia ibiđ
c.circa mediū. ¶ Item.nota ꝙ val
de detestandum est hominē esse fortē
cū ſm pħm a natura debeat esse aīal
mansuetum prosaycali parte precepto
xlj. Blandus esto. A. post principium.
Iteꝫ nota ꝙ homo bene agere differ
re non debet cum facultas operandi
se habet quod duabus autoritatibus
comprobatur prima parte metrica pre
cepto.xxiij.cuꝫ dubia incertis. A.post
principium.et.D.circa fineꝫ. ¶ Itē
queritur quare homo cetera animalia
in prudentia precellat.secūda parte me
trica.xiij.precepto.corporis exigui. D.
circa finem. ¶ Item nota ꝙ homo
factus est ad ymaginem dei in natura
libus et ad similitudinem in gratuitis.
quarta parte metri.xiij.ꝑcep.cū tibi pre
ponas. A.circa mediuꝫ. ¶ Item no
ta ꝙ homo dicitur potius ad similitu
dinem dei factus ꝙ̄ angelus. ibidem
post. ¶ Item nota ꝙ homo domi
nium animalium perdidit ꝓpter pec
catum.ibidem post. B.medium
Item nota ꝙ philozophi dicunt stul/
tos homines esse frigidioris sanguinis
prudentes vero calidi. quarta pte me
trica secundo precepto.cum sapies ani
mo.b.in principio. Canonista de mate
ria licet diuersimode.l. di. ponderet.j.
q.iiij.hominū.iij.q.vij. postulatus. de
peni.di ij.si enim inquit.de consecra.di
j.hij duo.

Honor

¶ Queritur vtrum alias licite valeat ho
norem desiderare.tertia ꝓhemiali pte
§.ij.c.circa finem. ¶ Item nota ꝙ
qui faciunt aliqueꝫ actū virtuosū solū
ꝓpter honorem virtuosi non sunt.ibi
dem. Item honorē cōtingere nil aliud
est ꝙ̄ testimoniū ḋ bono et excellenti
habere.ibidem. A.post principiuꝫ. Itē
honor et reuerentia maiorbꝰ maxime
debentur qui in aliqua sunt preeminē
tia vel dignitate constituti et hoc pro/
pter tria que eos ostendunt terrificos
ꝓsayca parte precepto.vj. Ce de locum
maiori. A.circa finem. In hi etiam que
ritur de duobus. Primo vtrum ho/
nor et reuerentia solūmodo superiorbꝰ
debeantur.c.post medium. Secundo
vtrum maiores et in dignitate consti
tuti honorandi sunt si sint mali.ibideꝫ
¶ Item nota ꝙ ante primoruꝫ no
strorum parentum transgressionē era
mus quadruplici sublimati honore.
prima parte metrica precepto. xxj In
fantem nudum. B.circa finem. Cano
nista de materia licet diuersimode in
canone.ius militare.j.di.et in canone.
innouamus.lx.di. ij.⁊ in canone.in scri
pturis.viij q.j.et etiam facit canon. di
dicimus. xxiij.q.j.et de elec. qualiter.

Honoris amatiua

¶ Nota ꝙ honoris amatiua est virtus

quedam que consistit in amando bo-
noris mediocris.prima pbemiali pte
§.vlij.c.in principio. Canonista ad ma
teriam licet aliter facit canon ecclesia-
stica.xxiij.di.

Hospitalitas

Nota de hospitalitate et alijs miseri-
cordie operibus. prima parte metrica
precepto.xxxv. Ne dubites.c.post me
dium.Canonista ad materiã facit. xlij.
di.in principio.et canon.in nomine pa
tris.lxxiij.di.

Humilitas

Nota qp triplex est species humilita-
tis.secunda pbemiali parte.§.xlviij.b
circa finem. Item humilitas pub
licani a saluatore multum cõmendatur
secunda pbemiali parte .§.xlij.D. in
fine.Canonista de hac virtute que spe
cialiter deo appropriatur et de appro
batione aliarum virtutu3 videat in ca
none.si qui filij.xxx.di. i versiculo hoc
autem scripsimus super verbo cũ hu-
militate.de materia etiam habetur in
canone.qui scit se.ij.q.vj.et.xxiij.q.iiij
displicet.in fine.

Iactare

Queritur vtrum lactans
se de aliqua virtute verisi
militer cariat illa vel eam realiter ha-
beat.secunda parte metrica pcepto.xix
Nec te collaudes.b.circa medium.Itẽ
queritur utrum iactantia peccatum sit
mortale.ibidem post. Canonista ad
materiam licet aliter facit canon.imita
re.vi.q.j.et canon.omnis iactantia.xxj
q.iiij.et canõ quãtus.xxiij.q.iiij.si de9

Idolatria

Nota qp quatuor sunt breuit̃ circa ydo
latriam attendenda.prima parte me-
trica primo precepto.Si deus est ani-
mus.A.post medium. Item no
ta qp septẽ sunt species ydolatrie.ibiõ
b.circa principium. Canonista de ma-
teria in canõe.si quis deinceps. xvj.q.
vij.xxiij.q.v.§.hinc notandu3.et.xxiij
q.j.non auferamus.et.xxvllj.q. prima
ydolatria.

Idolatra

Queritur quare auarus pecuniam seu
denarium inordinate diligens ydola-
trie competur et auaricia ydolatria.
quarta parte metrica.vj.precepto.Dili
ge denarium.c.circa finem. Canonista
ad materiam licet aliter facit canon.iu
lianus.xi.q.iii.

Ignis

Nota de quatuor ignibus ostensis fur
seo nobili et sancto viro. tertia parte
metrica precepto.x.Quod tibi fors de
derit.b.circa principium.Canonista de
materia licet aliter facit.§. alias autem
xxv.di.et.j.q.j.sicut eunuchus.et ea.cã
et.q.cum scripturam.de penitẽ.di.iij.
inter hec hircum.j.

Ignorantia

Nota qp duplex est ignorantia. scilicet
iuris et facti.scõa parte metrica. xxiiij.
precepto.Noli tu quedam.D.in princi
pio.Item queritur vtrum puer igno-
rando ea que fidei christiane sunt pec
cet maxime quis a quo discere habe-
re ñ potuit.quarta parte metrica.xxxj
precepto.Ne pudeat.c.circa principiu3
Canonista de materia licet aliter vi-
dere potest in.§.notandum.j.q.iiij.et
xv.q.j.in principio. xxx.q.j.de hijs.et
in regula.ignorantia,hodie.de regulis
iuris libro.vi.

Ignoscere

Nota qp boni viri ignoscere debent et
iniurias remittere maxime pter du-
as considerationes.quarta parte me
trica precepto.xxvj.Contra hominem
iustum.b.post medium.Canonista lic3
aliter in canone.parat9.xxiij.q.j.et.viij
di.ↄsuetudo.et de pe.di.j.libenter igno
sce.Legista.C.õ epi.et cle.si qs in hoc
genus.

Illustris

Nota de hac dictiõe illustris hab tur

in principio ꝓlogi. Illustris industrie

Imago

¶ Nota ꝙ reprobi post mortem triplicē assumunt deformatam ymaginē quarta parte metrica p̄cepto. xlviij. Morte repentina. b. circa principium. ¶ Item nota ꝙ electi similiter triplicem assument ymaginem reformatam. ibidem c. post medium. Canonista de materia xxxiij. q. v. hec ymago. d̄ pe. di. iiij. si ex bono. de homi. c. ij. extra.

Immolare

¶ Nota ꝙ immolator animalium diuersorum estimabant aliqui fatui peccata relaxari. quarta parte metrica precepto xvj. Cum sis ipse nocens. b. circa finē. Canonista de materia. §. quādoqȝ. xxij q. ij. et capitulo. non enim. ⁊ canon. sexto die. xxxv. di.

Impietas

¶ Nota ꝙ per plumbi talentuȝ quo os amphore claudebatur auari impietas designatur. parte prosayca. viij. precepto. Mutuum da. c. circa medium. Canonista de materia in canone. non est. prima. q. j. et. xxiiij. q. iij. §. h is ita

Inanis gloria

¶ Nota ꝙ de inani gloria oriuntur septem praue filie. secunda parte metrica precepto. xix. Nec te collaudes. D. in principio. ¶ Item nota de inani gloria regis Karolorbi regis norwegie dacie et anglie. secunda prohemiali parte. §. xij. b. circa finem. Canonista ad materiam facit quod notat̄ in canone q̄sq̄s xij. di. in glosa supersticiosus. et in canone. si quis. j. q. j.

Incompositio

¶ Nota ꝙ incōpositio corporis inequalitatem inducit mentis. secūda ꝓhemiali parte. §. primo. c. post principium. Canonista in. §. sicut igitur. xlj. di.

Inconsideratio

¶ Nota ꝙ quatuor sunt que multuȝ valere debent contra ꝓprij pictꝫ inconsiderationeȝ. prima parte metrica. v. precepto. Si vitam inspicias. b. vltra medium. Canonista. v. q. v. §. finali.

Inconstantia

¶ Nota ꝙ vicium inconstantie triplicez parit infamiam. quarta parte metrica precepto. xxvij Lauderis quecunqȝ. b. ante medium. Legista. ff. de ꝓcu l. in cause. in principio. ibi inconstantia recusatur.

Indoctrinatus

¶ Nota ꝙ indoctrinatꝰ homini mortuo est similis. tertia parte metrica secūdo p̄cepto. Instrue preceptis. D. in prin.

Infans

¶ Nota ꝙ infans naturali etate nascens tria facit que ad humilitatis exemplū sunt inductiua prima parte metrica p̄cepto. xxj. Infanteȝ nudū. A. circa principium. Item nota ꝙ infans in vtero cum ad debitum venerit incrementuȝ appetit quatuor. quarta parte metrica precepto. xlviij. Morte repentina. B. circa finem. Canonista ad materiam lȝ aliter facit canon. placuit. j. q. iij. et canon de his. xxviij. di. de infantia. et alijs etatibus require. s̄. in littera. e. q̄ incipit. etas. et ibi plene r̄ē.

Infirmitas

¶ Nota ꝙ boni rectores ex sua infirmitate aliorum quorumcūqȝ et maxime subditorum infirmitates pensare debent. prima parte metrica. v. precepto Si vitam inspicias. c. circa principium. Canonista de materia. xviij. di. si epūs et. xlv. di. recedite ad materiam sed aliter facit. ij. q. v. si mala. de adul. significasti. et. xv. q. in principio.

Infortunium

¶ Nota ꝙ tria sunt per que quis debet animari infortunia pacienter tollerare quarta parte metrica precepto. xxxiiij. Cum tibi displiceat. A circa finem. Legista. C. qui. te. fa. po. l. discretis. circa medium. et circa finem.

Ingratitudo

¶ Nota circa ingratitudinem queruntur duo. Primo utrum ingratis sint beneficia subtrahenda. Secundo an oblivio beneficii inter gradus ingratitudinis sit maior et detestabilior ceteris. prosaycali parte precepto. v. Beneficii accepti memor esto. c. in principio. Canonista de materia videat in summa hosti. ti. de feudis. quia ibi enumerantur aliqui casus speciales ad ingratitudinem pertinentes.

Inimicus.

¶ Nota quod quilibet in presenti vita degens tribus vallatus est inimicis. prima parte metrica precepto. xxxiii. Cum dubia incertis. b. circa finem. Item de inimico veteri valde periculosum est confidere. prosayca parte. xl. precepto. Diligentiam adhibe. D. in principio. Canonista de materia. xxiii. q. iiii. §. ex his. et capitulo. cum in lege. et. c. ea vindicta.

Inobedientia

¶ Nota quod omnis inobedientia et prevaricatio secundum apostolum accipit retributionis mercedem. id est condignam punitionem. parte prosayca precepto. xiiii. Para te foro. A. circa finem. Canonista licet diversimode. xix. di. nulli fas est. et. viii q. i. sciendum. et. xxiii q. iii. iustum. et. q. vi. capitulo. scismatici. xxiiii. q. iii. de excommunicationis articulo. de do. et con. veritatis. facit etiam ad propositum. C. de sum. tri. epla. liquet. §. in quibus.

Impacientia

¶ Nota quod impacientes qui alios hortantur ad pacientiam ioculatoribus existunt similes. quarta parte metrica precepto. xxxiiii. Cum tibi displiceat. D. circa principium. Legista. ff. de bo. eorum qui mor. sibi consci. l. fi. §. fi. j.

Insipiens

¶ Nota differentiam inter insipientem stultum et fatuum. secunda parte metrica precepto. xxii. Insipiens esto. A. post principium. Canonista ad materiam facit canon. quisquis. xlj. di. et canon. quid autem. xxiiii. q. iii.

Instabilitas

¶ Nota secundum gregorium quod nihil in rebus humanis corde instabilius reperitur. quarta parte metrica. xxvii. precepto. Laudaris quecunque. c. in principio.

Instruere

¶ Nota quod homo debet instrui in decem decalogi preceptis. tertia parte metrica precepto. ii. Instrue preceptis. B. circa medium. Canonista in canone. ponderet. l. di. et. iii. q. vii. postulatus.

Intellectus

¶ Nota secundum philosophum qui iubet principari intellectum iubet principari et deum et leges. prima parte metrica precepto. iiii. Sperne repugnando. A. post prin.

Intelligentia

¶ Nota quod ita est de ceca mortalium intelligentia circa mundialia seu terrena sicut de oculo qui videt rem a remotis et eam iudicat parvam cum sit magna. prima parte metrica precepto. xxix. Quod vile est carum. in principio. Canonista ad materiam facit quod legitur et notatur in decret. intelligentia. de ver. signifi.

Intelligere

¶ Nota quid sit intelligere secundum ethimologiam vocabuli. quarta prohemiali parte §. id circa finem Canonista de materia licet aliter. xxxvii. di. §. ut itaque. ii. q. iii excellentissimus.

Intemperantia

¶ Nota de intemperantia nobilium. secunda prohemiali parte. §. xlj. B. in principio. Item de intemperantia aulicorum parte eadem. §. xxv. A. in principio. Item de intemperantia divitum parte eadem §. xliiii. A. in principio. Item quare peccata intemperantie sint maxime inopprobrabilia. prosayca parte precepto. xxxviii Mundus esto. D. circa finem. Canonista

de materia.xliiij.di.in principio. ccxlj. distinctione quisquis.

Inuestigare

¶ Nota quod scolasticus non debet esse multum curiosus inuestigare vana et inutilia et hoc propter quatuor mala que ex nimia inuestigatione proueniunt. quarta parte metrica precepto.l. Cum tibi cotigerit.c.in principio. Legista ad materiam facit.l.imperialis. in principio. C.de nup.

Inuidia.

¶ Nota quod inter cetera peccata mortalia inuidia post superbiam cuius est filia ceteris est periculosior detestabilior atque dolorosior. secunda parte metrica precepto.xvij. Inuidiam nimio. A in principio. Item queritur vtrum inuidia sit peccatum ibidem.b.ante medium. Item queritur an sit omnium peccatorum mater ibidem.b.post. Item nota secundum augustinum quod inuidia est dolor aliene felicitatis imensus. ibidem. A. post medium. Item inuidie sunt quinque praui effectus. D. post principium. ¶ Item nota quod quisque cautus sibi esse debet ne sit inuidus propter tria mala que inde oriuntur. secunda phemiali parte §.xxij.c.in principio. Canonista ad materiam inuidie facere pot. xix.di. secundum. et.xxxv.di. sexto.et.lxxxvj.di.no satis. circa finem.et.ij.q.v. habet hoc proprium.et.vj.q.j.si omnia.et de offi. custo.capitulo.ij.extra.

Inuitare

¶ Nota quod inuitant nos ad conuiuandum deus dyabolus et mundus. parte prosayca precepto.xlvj. Raro conuiua. D. in principio. Canonista licet aliter in canone. inuitat dominus. de conse.di.ij. et in decret. vnica. de sacra vnc. §. hoc vnguento.

Ypocrita

¶ Nota quod ypocrita eo modo cognoscitur quo lupus ouina pelle tectus et hoc quantum ad tria signa. quarta parte metrica precepto.xxxiij. Demissos animo b.post principium. Inibi etiam queritur de tribus et primo quare dominus tantum detestatur peccatum ypocrisis.b.circa finem. Secundo cui virtuti vicium ypocrisis opponatur.c.circa medium. Tertio de grauitate huius peccati et comparatione. D.post principium. Item de ypocritis vide in parte psaycali.xxxvij. precepto. Mundus esto.c.circa medium. Canonista ad materiam ypocritarum facit.xxxij.q.vj.in principio.ad materiam etiam facit.§.ide testatur.iij.q.vij.

Ira

¶ Nota quod pendente ira nihil est attemptandum. parte psayca precepto.xlij. Noli irasci ab re.b.post medium. Item nota tres gradus ire. secunda parte metrica.viij.precepto. Iratus de re. A. circa medium. ¶ Item nota quod duplex ira reperitur. prima parte metrica precepto.xxxvj. Litem inferre caue.b.in principio. Item queritur vtrum auctor bene dixerit in hoc quod dicit. Ira odium generat ibidem. D. post principium. Item nota quod ibidem notantur octo differentie inter iram et odium.b post principium Item nota quod duplex ira inuenitur. secunda parte metrica.viij. precepto. Iratus de re. A.in principio. Item nota quod ira subuertit animum hominis hoc tripliciter coprobatur. ibidem b.circa principium. Item nota quod ex ire vicio quandoque praue nascuntur filie. ibidem.c.in principio. ¶ Item queritur vtrum ira et cetere passiones cadant in sapientem. psayca parte precepto.xliij. Iracundiam tempera. D.in principio. Item queritur vtrum ira sit omnium malorum causa. ibidem. Item queritur vtrum ira sit peccatum veniale vel mortale. ibidem. Canonista de materia licet diuersimode.v.q.ij. relatum fuit.in fine.et.xj.q.iij.ira.xxiij. q.j.in principio.et capitulo. nisi bella.

et.questione.viij.in principio.xxiij.questione.v.§.hinc notandum.et de consecra.di.iiij.firmissime.

Iracundia.

¶ Nota ꝙ triplex genus iracundorum reperitur.parte prosayca precepto.xlij. Noli irasci ab re.C. in principio.

¶ Item duplex iracundia reperitur.videlicet activa et passiva.prosayca parte precepto.xliiij. Iracundiam tempera.A.post principium. ¶ Itē vicium iracundie propter eius imanitatem rebus detestabilibus assimilatur ibidem.B.post medium. Canonista ad materiam facit canon.si evangelica lv.distinctione.in principio.et canon.si episcopus iracundus.xj.q.iij.

Iratus.

¶ Nota ꝙ irati statum archilentinus describens ait et conturbatur etc. quod etiam probat solinus exemplo quarundam mulierum in libro de mirabilibus mundi. prosayca parte .xlij. precepto. Noli irasci ab re.A. ante medium. Canonista ad materiam facit canon. si quis iratus.ij.questione.iij. Itē queritur utrum irasci aliquando possit esse licitum.c.circa medium.

Irrisio.

¶ Nota ꝙ circa irrisionis vicium sex sūt specialiter prenotanda. parte prosayca precepto.xliiij. Neminem irriseris.b. in principio. ¶ Item tria sunt per que retrahere se debent a miserorum irrisione. eadem parte.xlv. precepto. Miserum noli irridere.b.in principio.

¶ Item queritur quod sit malus peccatum an irrisio qua peccator irridet dominum cum patitur recidivum vel cum divina iudicia contemnit an irrisio patris et matris. ibidem.D. in principio. ¶ Item tria sunt per que se retrahere debent iuniores a decrepitorum irrisione, quarta parte metrica precepto.xx. Cum sapias animo. C.in principio.Canonista ad materiam licet aliter.xxiij.questione.ij. paratus. circa medium.et.xxxvj.distinctione. sedulo et.ij.questione.vij.snia in fi.

Ironia

¶ Queritur de yronia que est pars mendacij utrum sit peccatum et quale.secunda parte metrica.xix.precepto.Nec te collaudes.b.circa finem. Canonista d yronia.§.hijs ita respondetur. in glosa.sapere.xxiij.q.j.

Iudex

¶ Nota ꝙ tria sunt que precipue iudicem monere debent et inducere ut equitatem in iudicio debeat observare. parte ꝓsayca precepto.xvj. Equum iudica.A.post principium.Canonista.xiij questione.ij.istum. Item queritur an iudex sm allegata et ꝓbata debeat iudicare an sequi cōscientiam quā habet in contrarium.prima parte metrica precepto.xxxij.Ignotum tibimet D.in principio. Canonista de materia ꝓ conclusione videat quod habetur xiij.distinctione.capitulo.j.et.ij.

¶ Item nota ꝙ iudicis auxilium cum expedit venit humiliter implorandum.tertia parte metrica.precepto xviij.Iudicis auxilium.b.in principio.

¶ Item queritur an iudicia humana melius iudicibus ꝗ legibus cōmitcātur.parte ꝓsayca precepto.xxx. Estimationem retine.c.in principio.Canonista de iudicibus et iudicijs licet diversimode in canone.xxx.et purgabit. l.di.et in canone. presbyter. lxxxj.di.j. questione.j.iudices.et.q.j.multi.et capitulo.deus omnipotens.et.§.et in premissis.de divor.gaudemus.

Iudicium

¶ Nota ad hoc ꝙ iudicium integratur quatuor persone exiguntur. parte prosayca precepto.xiij. In iudicio adesto.

¶ A.in medio. ¶ Canonista ad materiaz facit.iiij.questione.iiij. nullus vnqꝫ.
¶ Item queritur de duobus. Et primo vtrum licitum sit aliquem iudicare vel non.prosaycali parte precepto xvij. Minime iudica c.in principio. Secundo vtrum per suspitionez sit iudicandum vel non.D.post principium
¶ Item nota ꝙ iudicium suspitionis ex triplici causa procedit.ibidem.c. circa finem. ¶ Item triplex iudiciū populi distinguitur.secunda parte metrica precepto.xxxiij. Judicium populi
¶ Item nota ꝙ quatuor sunt que humanum peruertunt iudicium. psayca parte precepto.xvj. C.in principio. Equum iudica.b.post principium. Cui concordat canon.quatuor.xj.questione iij. ¶ Item nota differentiaz inter iudicium quod fit accu iusticie et iudicium quod fit actu quolibet humane et iudicatorie opinionis in quo mortalis quilibet sua credulitate firmatur. psayca parte precepto.xvij. Minime iudica.A.post principium. ¶ Itez nota ꝙ omnia diuina iudicia quantumcunqꝫ incomprehensibilia sunt et occulta siue grauia siue grata sunt iustissima et verissima in seipsis et ad mortalium salutem succedentia vel permissa.prima parte metrica precepto.xxiij. Si tibi p meritis.A.circa finem.

Judicare

¶ Nota ꝙ multa reperiuntur impedimenta ppter q̄ iudex in iudicio iudicare non potest. prosaycali parte precepto. xvj. Equum iudica. A.vltra medium.
¶ Item nota ꝙ nullus debet aliuz temerarie iudicare.prima parte metrica precepto.v. Si vitam inspicias. Canonista ad materiaz faciunt decret. et prudentiam.§. sexta.de offi.dele. et decret.cum vicesimum. eodem titulo. et.iij.questione.vij.iudicet.et.xj.quest. iij.iudicare.et capitulo.pleriqꝫ. eadem causa et questione. ¶ Item de penis iudicum tam ecclesiasticorūz q̄ laycorum contra substantialia iudicij perperam iudicantiuz ibidem. D.ante medium ¶ Canonista ad materiam facit decret.cum eterni.de senten.ꝛ re iudi. libro sexto.xj.q.iij. quicunqꝫ.et. C. de pe.l.vltimo.

Juramentum

¶ Nota ꝙ homo non debet in omnibus sermonibus iuramenta facere seu prestare.sed in pmissionibus fidem seruare.parte psayca precepto.xix. Jusiurandum serua.A.circa medium. Jnibi etiam queritur de sex. Primo que fuerit causa institutionis iuramenti. b.circa medium. Secundo vtrum autoris preceptum sit in omni iuramento seruandum.ibidem post. Tertio que exiguntur ad hoc vt recte fiat iuramentum.c.circa finem.Quarto vtrum periurium mortale sit peccatum.D. ante medium.Quinto vtrum peccet qui ab aliquo petit iuramentum seu exigit.ibidem post. Sexto que pena p peccato periurij venit imponenda. ibidez post
¶ Item nota de illorūz errore qui asserunt nullam veritatem esse iuramento firmandaz.tertia parte metrica v.precepto. Productus testis.B.ante medium. ¶ Canonista de materia in canone.in nouo.et. capitulo.ita ergo. et capitulo.ꝛ iurabunt.xxij.questiōe.prima xxij.questione.iiij.est etiam. et capitulo vnusquisqꝫ.et capitulo.actione.cum multis alijs capitulis ibidem positis. et in decretali.et si christus. et de iure iur. extra.

Justicia

¶ Nota ꝙ iusticie virtus excellentior est et generalior virtutibus ceteris quod probatur ex tribus. probemiali parte secunda.§.iiij.B.circa medium.
¶ Item huius virtutis excellentia pluribus exemplis et autoritatibus cō

probatur.ibidem.D. ¶ Item multi sunt iusticie effectus nobilissimi qui sub quadam cypriani autoritate comprehenduntur qui omnes successiue declarantur.eadez parte.quinto.§. per totum. ¶ Item queritur vtrum faciens iniusticiam semper peccet mortaliter ibidem.D.in principio. ¶ Itez nota ꝙ iusticia diuiditur in superiores partes et inferiores.parte ꝓsayca primo precepto.Itaqz deo supplica.A.circa medium. ¶ Item nota ꝙ iusticia ab agelio libro.vj.mirabiliter describitur. ꝓsayca parte precepto.xvj. Equum iudica.D. post principium. Canonista de iusticia multipliciter accepta in canõe.vera iusticia.xlv.distin. et in canone.quantumlibet. xlvij.di.et ij.questione.vij.§.hijs ita.et in canone si de rebus.et.iij. questione.vij. Item xxiij.questione.iiij.§.precepta.de peni. distinctione.j.serpens.et distinctione.ij similem.et capitulo sapiens.di. eadem. de consecra.distinctione.iiij.per aquaz. et eadẽ distinctione.non dubito.

Iuuenes

¶ Nota ꝙ iuuenes vtplurimuz sunt presumptuosi circa ineptam verbositatez secunda ꝓhemiali parte. §.secundo.c. circa finem. ¶ Item iuuenes vtplurimum sunt mendaces.ibidem.D.post principium. ¶ Item iuuenes sunt imoderati.ibidem post. ¶ Item iuuenes vt virtuosi efficiantur tria sunt precauenda eis tria imponenda et tria predicanda.prima parte metrica.xvj.precepto. Multorum cum facta senex.C. circa medium.

Iuuentus

¶ Nota ꝙ iuuentutis vicia sunt sex. secunda ꝓhemiali parte.§.secundo.b.in principio. ¶ Canonista de materia iuuentutis et infantie videat decretalez cum in iuuentute.de presumpti.et de purga.capitulo cum intime. et decret. veniens.in glosa.de eo qui cogno.consangui.vxo.sue.

Laborare

Nota ꝙ quidam fuerunt illius opinionis hominem non debere laborare sed diuine prouidentie se cõmittere quod duobus exemplis comprobatur.prima parte metrica precepto.xxxviiij.Conserua potius.D.in principio. Itẽ nota ꝙ ea que cum labore acquiruntur melius conseruantur quod triplici ostenditur ratione.ibidez.A. post principium.

Labor

¶ Nota ꝙ labor vanus et frustratorius dicitur tripliciter. tertia parte metrica precepto.xvj. Quod potes id tempta. c.circa finez. ¶ Itẽ queritur a quo vicio labores corporales trahant originem.tertia parte metrica.viij.precepto Interpone tuis.D.circa medium.Canonista de multiplici labore videre potest.xiij.q.j.§.in hijs ita.xxiij.q.vj.capͣ primo.et.q.vij.c.j.et de renunci.nisi cũ pridem.§.verum.et ne cle.vel mo.capͣ relatum

Largitas

¶ Nota ꝙ largitas facit principem esse amabilem quod exemplo tyti imperatoris cõprobatur.secunda parte metrica.v.precepto Si potes ignotis.b.circa medium.Canonista licet aliter in canone.sepe vicia.xij.di.et.j.q.j. sunt nõ nulli.et de materia.C.de pre aga. et sacrifi.in.l.omnia.

Latria.

¶ Nota ꝙ circa latrie cultuz qui soli deo tanꝗ primo omnium rerum principio singulariter debetur ꝗ plures heretici et gentiles multipliciter errauerũt.prꝫ ꝓsayca ꝑmo ꝑcepto.Itaqz deo.b.circa mediũ.Itẽ nota differentiã inter la

triam dulliam et yperduliã.prima pte metrica primo precepto. Si deus est animus.A.circa finem. Inibi etiã que ritur de duobus. Primo vtrum latrie cultus matri christi debeat exhiberi. Secundo utrũ latrie cultus cruci christi sit exhibendus in additione. Canonista de latria de conse.distinctiõe. iij. venerabiles ymagines. et videat quod notatur de offi.ordi. si canonici libro sexto.

Lasciuia

Nota q̃ lasciuia coniugibus quatuor infert mala.parte prosayca.x.precepto Coniugem ama.A. post medium.Canonista ad materiam facit canon.ecclesiastici principes.xxxv.di.ꝛ canon.hinc etenim.xlix.distinctione.

Laudare

Nota q̃ laudare nosipsos non debemus.secunda parte metrica.xix. precepto.Nec te collaudes.A.circa mediũ. Item tria sunt per que quis se debet a proprijs laudibus abstinere.ibidem.B.in principio. Item quis dicitur alium laudare quando in ipsa laude specialiter tria concurrunt. quarta parte metrica precepto . xxx. Parce laudato.B.in principio. Item nota q̃ quem primo laudamus damnare eum postea non debemus.quarta parte metrica precepto.xxvij.Laudans quemcunq̃ꝫ.B.in principio.Canonista de laude diuina in canone.per symoniam.xlj.distinctione.et in canone presbyter.xcj.distinctiõe. qui est palea sed ꝓ grano habetur.de cele.miss. capitulo.j.

Laus.

Nota q̃ laudes cito credere non debemus. prima parte metrica precepto xliij.Cum te quis laudet.A.circa finẽ Item virtuosi in hoc precipue ab alijs discernuntur quia laudem nõ appetunt.A.post principium.Canonista licet aliter.xxiij.questione.v.si non licet.et capitulo.lex eterna.et.j.quest.j. sunt nonnulli. et capitulo. non solum. eadem causa et.q.iij.

Legere.

Nota q̃ legere debemus multa quibus lectis perlegere. id est preeligere multa scilicet vtiliora de singulis debemus.tertia parte metrica.xx. precepto.Multa legas. B. in principio. Canonista ad materiam faciunt infra scripti canones.xxxvij.distinctione.sacerdotes.et capi.legant. et capitulum turbat.et.§.cur ergo.et.c.legimus.distinctione eadem.et.xxxviij.distinctiõe §.ignorantia.

Leges.

Queritur vtrum necesse fuerit legem euangelicam esse preter legem naturalem et positiuam.prosayca parte precepto.liij.Patere legem.c. circa mediũ Item queritur vtrum leges humane obligent in foro conscientie ibidem. Item queritur vtrum melius regatur ciuitas vel regnum optimo rege vel optima lege ibidem. Item leges obseruare tenentur principes a se editas ꝓpter tria.A.circa principium ibidem. Item nota q̃ decem et octo reperiuntur leges inique et sm animam non seruande. tertia parte metrica precepto.xviij. Iudicis auxilium.C.circa medium. Canonista de legibus licet diuersimode et primo đ multiplici lege.j.distinctiõe omnes leges.et distinctione.ij.quedaꝫ etiam leges.et distinctione.iij. priuilegia sunt leges.et distinctione.iiij. facte aũt sunt leges et de conditori. legum. vj.distinctione. Moyses. et capitulo sequenti.et in decretali.scribam.de presumpti. Item đ lege peccati que est in membris in canõe.sed pensan dis. vj.di.palea est. et in canone. si paulus.

xxxij.q.v. Item tā de lege naturali q̄ꝫ de lege in codicibus scripta in canone duo sunt.j.q.xij.xxiij.q.vj.in principio et in canone si quis autem. de conse. distinctione.iiij.

Liberalitas

¶ Nota ꝙ liberalitas est virtus benfi-ciorum erogatrix. quam eandem ꝓ affectu benignitatem dicimus et ꝓ effectu beneficentiam. prima parte metrica precepto.xxv. Quod prestare potes A.ante medium ¶ Item liberalitas in tribuendo et retribuendo consistit A.ibidem post. ¶ Itē nota ꝙ liberalitas habet conuenientiam cum iusticia in duobꝰ.parte ꝓsayca precepto nono. ¶ Cui des videto. A.circa medium. Item nota ꝙ liberalitas est virtus media inter ꝓdigalitatem et auariciam.prima ꝓhemiali parte.§.viij.d circa finem. Canonista de materia licet aliter.lxxxvj.di.nō satis. et notatur in decret.relatum.de preben.

Liberalis

¶ Nota ꝙ omnibus dona tribuere ⁊ cōtinue largis intendere sumptibus nō reddit hominem nec efficit liberalem parte ꝓsayca precepto xxxix. Rez tuā custodi.D.circa medium. Canonista lxxxvj.di.§.liberalem.

Liberi

¶ Nota ꝙ liberi sunt ab infantia bonis et virtuosis moribus erudiēdi et hoc ꝓpter tria obstantia que in pueris maxime reperiuntur. parte ꝓsayca precepto.xj. Erudi liberos. B.circa mediuꝫ ¶ Item liberi sunt liberalibus artibus ac etiam in mechanicis erudiendi.ibidem.c.post principium. Canonista de materia licet aliter.j.di.ius naturale.xxxij.q.iiij.liberi. ad materiam etiam facere potest.§. necesse.xlv. di.

Libertas

¶ Queritur quot modis serui liberi efficiuntur.quarta parte metrica precepto xlvj. Cum seruꝰ fueris. B.in fine. Canonista de materia libertatis videat.§ hoc tunc obseruandum.cum sua glosa.liiij.di.et ad materiam facit decret. vltimo.de iudeis.extra.

Libri.

¶ Queritur vtrū scolasticis liceat indifferenter librorum multitudineꝫ acquirere et in eisdem inordinate perlegere ꝓsayca parte precepto.xxiij. Lege libros.c.post medium. ¶ Item queritur vtrum clericis ac etiam laycis liceat in libris gentilium ac etiam figmēta poetarum efficaciter studere.ibidem post. ¶ Item nota ꝙ in libris in quibꝰ seculares scientie sunt descripte in illis est vanitas multiplicis erroris ⁊ in talibus quis minus intentus esse debet quod exemplo sancti hugonis cluniatensis comprobatur. ꝓsayca parte ꝑcepto xxiij. Lege libros. B.circa medium. Canonista videre potest licꝫ aliter canonē legimꝰ.j.⁊.c.turbat.xxxvij di.et canonem vt veterum librorum. distinctione.ix.

Lingua

¶ Nota ꝙ lingue vicia sunt vigintiquatuor que seriose enumerantur in.xxix. prose precepto. Maledicus ne esto. A post medium ¶ Item tria sunt per que quilibet ab hoc pestifero lingue vicio se debet abstinere. ibidem post. ¶ Item prauorum lingue discordias seminantes maxime hij qui parcialitates cōmouent fere ytaliam totam destruxerūt.ibidē.b.pꝰ mediū. Inibi etiam queritur de ratiōe quare lingua sic difficulter refrenatur. A.post principium. Item lingua triplex praua reperitur que sūmo studio venit cōpescenda ac etiam gladio triplici abscindenda.prima parte metrica.iij. precepto. Uirtutem primam. A. circa medium. Item lingua tertia sepius cōcordatos discordat.secunda parte metrica precepto.xx. Litis preterite. B.in principio. Item lingua vxoris maxime quando est vtilis est pacienter supportanda ac

etiam tolleranda et hoc propter duo. tertia parte metrica ꝑcepto.xxv. Uxoris linguaz.c.in prin. Item quanta bona ꝓcedunt a bona lingua et econuerso quanta mala ꝓueniunt a mala lingua ex quodam notabili exemplo cō probatur. ꝓsayca parte precepto. xlviij Pauca loquere in conuiuio. D.in principio. Itez nota ꝙ nulla bestia vel res aliqua tantum nocet hominibus sicut lingua praua quod probat solinus exemplo lingue cuiusdam serpentis. prosayca parte precepto.xxix. Maledicꝰ ne esto.b.circa medium. Canonista de materia lingue licz aliter.vj.q.j.ex merito.et in decret.nisi euz pridem.de renuncia.in.§.ꝓpter maliciam.

Lis uel litigium

¶ Quid sit lis vel litigium et quot sunt circa huiusmodi attendenda. secunda parte metrica precepto. xv. Aduersus notum.D.in principio. Itez litigare nō debemus cum quinqz generibus personarum.prima parte metrica.x. precepto.Contra verbosos.b.ante mediuz. Item queritur vtrum litigiosus plus peccet ꝙ̄ adulator.secunda parte metrica.xv.precepto.Aduersus notum.D post principium. Canonista licet aliter ij.di.responsa.in fi.et.xlvj.di.in principio.et.xc.di.in principio et per totaz distinctionem.

Locutio

¶ Nota ꝙ plures sunt quibus nocet suū loqui plus ꝙ̄ sua taciturnitas et quatuor de causis.prima parte metrica precepto.xij. Rumores fuge. B.circa medium. Inibi etiam queritur de duobꝰ et primo quod dicatur maius peccatū an vaniloquium an multiloquium. c. in principio.Secūdo de difficultate cauendi huiusmodi peccata. D.in principio. Item nota ꝙ differentia est inter locutionem simulatam et figuratam. prima pte metrica precepto.xxvj.Qui simulat verbis.c.post medium. Itē nota ꝙ locutio simulatoria et actio illicita fiunt cum peccato.ibidem.D.

Loquela

¶ Nota ꝙ per loquelam cognoscitur hominis facultas vel malicia ac etiam sapientia vel bonitas.et iō prudens omnia que audit tacite considerare debet quarta pte metrica precepto.xxij. Prospicito cuncta.A circa finem. Canonista de loquela et locutione in canone. legimus.xciij.di.et.v.q.v.§ sed alijs.et viij.q.j.in scripturis.xxiij.q.j.paratus. de conse.di.v.saluator

Ludus.

¶ Nota ꝙ ludus triplex reperitur.secunda ꝓhemiali parte.§.xxxvj. A.in principio. ¶ Et nota ꝙ circa ludū queritur de duobus et primo vtrum in ludis et iocis possit esse virtus. ibidem c.circa finem. Secundo utrum in ludis sit viciuz et quomodo.ibidē post Item nota ꝙ ludus alearum fugiendus est ꝓpter.xvj peccata que oriunt̄ ex eo.parte ꝓsayca.xxxiiij. Aleas fuge.A post principiuz. Item nota ꝙ circa ludūz tria queruntur. Primo vtrū causa ludi liceat vti habitu religiosoꝝ c.circa mediuz.Secūdo vtrum in cantu seculari sit peccatū ibidem. Tertio vtrum liceat vti ludo scachorum et huiusmodi ludis in ecclesia.ibidem. Itez circa ludum queruntur octo. Primo vtrum omnis ludus qui innititur fortune licitus sit et permissus.Secundo que nam sit pena clericorum ad aleas ludentium.ibidem. Tertio vtrum ille qui in ludo alee vicit illi qui alienare non potest ad restitutionem teneatur. Quarto vtrum quicunqz aliquē traxit ad ludūz restituere teneatur quicquid in ludo amisit. Quinto vtruz qui fraudulenter ludit et tali modo vicit restituere teneatur. Sexto vtrum ille qui vicit quando voluntarius cum voluntario lusit ad restitutionē teneat̄.Septimo vtrum ludus alee sit peccatum Octauo vtrum ludus alee mortale sit peccatū.ibidem.Canonista de materia

licz diuersimode.xxxv.di. capitulo primo. Et nota in decret.clerici officia de vita et honestate clericoꝝ.ꝛ in decret. miramur.de seruis non ordi.

Luna.

¶ Nota ꝙ luna quãto magis a sole d̃ lumine suscipit versus nos tãto plus obtenebrescit versus celestem naturam ꝛ econuerso.secunda ꝓhemiali parte.§.xxxx.c.in principio. Canonista de materia lune videat.§. hijs ita respondetur.j.questione.iiij.

Lupus.

¶ Nota ꝙ lupus licet ouina pelle sit tectus nihilominus per tria cognoscitur signa ꝙ non est ouis sed lupus.quarta parte metrica precepto.xxxiij.Dimissos animo.b.post principium.Canonista ad materiam vocalem facit canon. oportet.lxxxj.di.et canon.nihil.lxxxiij di.et canon.decreto.ij.q.vi.

Lusor

¶ Nota ꝙ fuit quidaz lusor qui perlusit animam ꝓ equo sancti bernardi.prosayca parte precepto.xxxiiij. Aleas fuge.c.in principio. Item nota ꝙ dominus aliquando vindictam de lusoribꝰ accipit acriter in presenti quod duobus exemplis comprobatur.ibidem.b post medium ¶ Item nota ꝙ in lusoribus duodecim fatuitates reperiuntur ibidem.b. in principio. Canonista de materia.xxxv.di.si episcopus

Luxurie

¶ Nota ꝙ peccatum luxurie ſm diuersas ipsius species maiori vel minori vicio aggrauatur.secunda parte metrica precepto.xxiij.Luxuriam fugito.A.añ medium. ¶ Item per luxuriam vires superiores deordinantur et ſm numerum deordinationum est numerus viciorum.ibidem.b.in principio.Item nota ſm gregorium ꝙ ex luxuria octo oriuntur vicia.ibidem.b. in principio. Item nota ꝙ viciuz luxurie est fugiendum et odiendum specialiter propter sex.ibidem.c.In principio.Inibi etiam queritur utrum vicium luxurie maius sit omni alio peccato.c.post medium. Canonista de luxuria videat.§. quod ergo.xxxiiij.di.Et ad materiã facit de cret.cum in iuuente.de presump̃.extra

Magister

¶ Nota ꝙ magister metuendus est a discipulo et hoc maxime ꝓpter tria ꝓsaycali parte p̃cepto.xxj.Metue magistrum.b.circa finem. ¶ Item ad hoc ꝙ magister metuendus sit et venerandus debet in se quatuor habere ibidem.A.circa medium. Ibi etiã queritur de tribus.Primo an magister in corrigendo discipulum maiorem potestatem habeat ꝗ̃ pater in filium.Ibid̃ D.post principium.Secundo an magister licite valeat scolaribus collectam imponere vel etiaz exigere.ibidẽ post Tertio quid de magistro qui festũ alicuius sancti quod de se colendum est non vult concedere ad celebrandum nisi sibi data pecunia.D.in fine. Canonista de materia.xxxvij.di.de quibusdam.et.xlviij.di.in principio.et.lxj.di. miserum.de elec.cum in magistrum.d̃ maio.et obe.humilis.in glo.et de magistris.per totum.

Magnanimitas

¶ Nota ꝙ magnanimitatis ꝓprietates et effectus sex sunt. prima prohemiali parte.§.viij.b.circa medium

Magnificentia

¶ Nota ꝙ virtus magnificentie est media inter paruificentiam et cõsumptionem.prima ꝓhemiali parte.ix.§.A.pꝰ medium. ¶ Item sex conditiones et ꝓprietates magnifici.ibidem.b. Canonista licet aliter ad materiam facit canon.incertum est.x.di.

Maiores

¶ Nota ꝙ maiores sunt honorandi et p̃cipue quo ad quinqz in quibus omnis honor et reuerentia consistit.parte ꝓsayca precepto sexto.cede locũ maiori.

A.post medium.Canonista.xxiiij. q.j. maiores. Item ad maiorum honoré et reuerentiam exhibendaz inducere nos debent tria principaliter. ibidem post. Canonista de materia honoris licz aliter in canone.non est putanda.j.q.j.et de materia maioritatis et minoritatis legitur et notatur in decret.per venerabilé.qui filij sunt legitimi.et de sen. excó.cum illorum.

Mala

¶ Nota q mala que homini vitanda occurrunt sunt duplicia.quarta parte metrica quinto precepto.Cum sis incaut9 A.in principio . Canonista de materia xxiiij.q.iij.quidam.v̄.coliciam. de pe. di.iiij.heretici.de vi.et hone.cle. cū ab omni specie.d̄ eo qui cog.consan.vxo. sue.veniens.de symo.audiuim9

Maledictio

¶ Nota de maledictionibus que imponuntur per diuinam legem mandata dei non seruantibus.tertia parte metrica tertio precepto. Cōmoda multa feras.D.circa finez.Canonista.xxj.di.deniqz.xxv.di.§.alias autem.in fi.ad materiam potest facere.j.q.j.,maledicam.

Maledicere

¶ Queritur vtrū maledicere quis possit homini. psayca parte precepto. xxix. Maledicus ne esto.D.in prin. Itē queritur vtrum maledicere sit peccatum mortale.ibidem in fine.Item queritur que nam sit pena pferentis maledictionem contra deum et sanctos et maxime contra matrem dei.secūda pbemiali parte.§.lxij.c.in medio.Canōista de maledicis et eorum punitiōe in canōe.deniqz.xxj.di.et.xxv.di.§. alias autem in fine.et.xlvj.di.clericus.xxiij. q.v.quid igitur.de pe.di.iij.§.econtra et.c.querat.et de maledicis.c.ij.

Malefactor

¶ Queritur vtrum malefactori post condemnationem liceat fugere vel se defendere.tertia parte metrica.xix.precepto.Qd merito pateris.B.post principium.Canonista licet aliter.xxiij. q.v §.sed obijcitur.

Maleficus

¶ Queritur qua pena tam de iure canonico q̄ ciuili malefici veniant puniendi scd̄a parte metrica.xvj. pcepto. Quid deus intendat.D.post prin. Itez queritur vtrum qui maleficia cōmittunt irregulares efficiantur et maxime enormia vt qui sacrificat deo nūmorum vt diues fiat.D.circa finez.Canonista videre potest in canone.episcopi. xxvj q.v.et.c.admoneant ea.causa.et.q.viij

Mandatum

¶ Querit̄ quis magis peccauerit an adā diuinum mandatum transgrediendo an eua.prima parte metrica.viij.precepto Nil temere vxori.c.post medium Canonista de materia licet aliter de p̄sump.mandata.et notatur de purga. ca.cum in iuuentute.et de elec.in cau

Mansuetudo

¶ Nota q mansuetudo est virtus media reprimens irascibilitatem et moderans iras.prima pbemiali parte.§.x. A.post principium.Item circa mansuetudinem queruntur quinqz.Primo qd sit mansuetudo.Secundo quomō ipa mansuetudo faciat hominem beatum Tertio quare mensueti terram possidebunt.Quarto quod donūz mansuetudini adaptetur.Quinto vtrum mansuetudo et clementia que sunt partes integrales temperantie sint potissime virtutes.psayca pte precepto.xlj.Blādus esto.c.circa mediuz.Canonista licz aliter.xlv.di.recedite inquiunt polluti et.j.q.vij.exigunt.et. xxiij.q. viij.§. ex hijs omnibus.

Manus.

¶ Nota q sicut studium cuiuscunqz facultatis adiuuat ingenium sic vsus adiuuat manum. quarta parte metrica p̄cepto.xxiij.Exerce studium.B.in principio.Cui pprie cōcordat lex ciuilis.ff.

de le.iij l.legatis seruis.§.ornatricibus dicens ꝙ omne artificium per sui exercicium suscipit incrementum. Canonista etiam de materia manus licet aliter videre potest in canõe nec hijs.xv.q.j.de sacra vnc.c.vno.§.hoc vnguento.extra.

Maria magdaléa

¶ Nota ꝙ mariamagdalena fuit prius peccatrix sed post conuersionem fuit facta casta mulier et quia multum dilexit christum ideo meruit peccatorum veniam obtinere parte ꝓsayca precepto.lvj. Libenter ferto amorem. D.in fine. Canõista de materia prima.q.vij si quis omnẽ. Item maria soror moysi effecta fuit leprosa eo ꝙ fratri suo detraxit.prima parte metrica precepto.iij virtutem primam.A circa finem. Canonista.xxiij.q.ij.hoc ipsuȝ.et in.§.ecõtra.l.distinctione.

Mater.

¶ Nota ꝙ filius offendens matrem dicitur vulnerare patrem. tertia ꝑte metrica precepto.xxvj. Dilige non egra. B.in principio. ¶ Item nota ꝙ ingratus filius offendens matrem ecclesiam offendit deum patrem ibidem c. in principio. Legista.C.de sacrosancta eccle.l.iubemus nulli.§.ea enim.et l.decernimus.§.sacrosancta.eodem.titulo. Item nota ꝙ ẜm aristotelẽ mater plus diligit filiuȝ ꝙ̃ pater.quarta parte metrica precepto.xlix.Cum cõiunx tibi sit D.vltra medium.Canonista ad materiam facit canon.ad romanũ.xj.q. vj. de ver.signi.nam et ego.et.ij.q. vj.ad romanum.et capitulo non solent.xlvij questione.

Matrimonium

¶ Nota ꝙ tria sunt bona matrimonij ꝑte ꝓsayca precepto.x. Coniugem ama C.ante medium. ¶ Item nota ẜm canones ꝙ triplex est effectus matrimonij.ibidem post. Iteȝ queritur que sunt crimina que impediunt matrimonium contractum.D.post principium.

¶ Item queritur vtrum liceat me contrahere matrimonium cum sorore filie mee spiritualis.parte ꝓsayca tertio ꝑcepto.Cognatos cole.b. circa medium. Item queritur vtrum filij duorum compatrum matrimonialiter valeant copulari ibidem. Item queritur vtrum vnicam esse vnius sit de lege naturali.quarte parte metrica precepto xlix.Cum coniunx tibi sit.b. in principio.Canonista de materia.iij.q.ij.c. ij. xxxiij.q.j.in principo.xxv.q.j. videtur de biga.debitum.et in decret.videtur que matri.accu.po.

Mechanica.

¶ Nota ꝙ sub arte mechanica comprehenduntur septem artes mechanice secunda ꝓhemiali parte.§.xxvj.A. circa finem.

Medicina.

¶ Nota ꝙ sexta species artis mechanice est medicina que sanando corpus prolongare habet vitam humanaȝ secunda prohemiali parte. §.xxxiij. A.post principium. Canonista ad materiã licȝ aliter fac canon.medicina.et. capitulũ medicamentuȝ.de pe.di.prima.et.xxiij. q.iiij.quid facit. ¶ Item queritur de quatuor. Primo utrum medicus teneatur potius infirmum gratis sanare ꝙ̃ eum mori permittere.secunda ꝓhemiali parte.§.xxxv.A in principio. Secundo vtrum medicus inuito egro teneatur euȝ curare et medicinas de suo tribuere.b.circa medium. Tertio vtrũ peccet infirmus non obediens medico c.circa medium.Quarto quid de medico fiat qui secat seu fleubotomat aliquem qui inde moritur.D.in principio Item tria sunt que ostendunt medicũ esse felicem seu fidelem secunda parte metrica precepto.xxvi. Consilium archanum.D.in principio. Item nota ꝙ sub arte medicine comprehenduntur nedum phisici verum etiam cyrurgici et pingmẽtarij secunda ꝓhemiali ꝑte §.xxxiiij.A in principio.

Medicus

¶ Nota ꝙ medici vt in plurimū offen/dunt in tribus.ij.prohemiali parte.§.xxxiij.B.in principio. Item nota ꝙ antiqui describebant tam phisicum ꝙ cyrurgicum in qua descriptione comprehendūtur omnes effectus utrisqȝ eadē parte.§.xxxiiij.A post prin. Item nota qualiter aristoteles alexandro scripsit de confidentia medicorum secūda pte metrica precepto.xxvj. Consilium ar/chanum.D circa medium.canonista d̄ medico licet aliter in canone adhuc instant.iij.di.et in canone absit.l.di.et in canone multi.ij.q.j.et.xxiij.q.iiij. nabuchodonosor.et in canone. ecclesie christi.de pe.di.j.et in decret.omnes vtriusqȝ sexus.xxvj.cuȝ infirmitas. de pe. et remi.extra.

Medium

¶ Nota ꝙ quadruplex medium distin/guitur quarta parte metrica precepto xxxv. Quod potes id tempra.A post principium. Inibi etiam queritur vtrū omnis virtus moralis consistat in medio.C.in principio.canonista de medio lȝ aliter in canone.hec salubriter.xxxv q.viij.de elec.scriptum extra et notat̄ de censibus.veniēs.

Memoria.

¶ Nota ꝙ triplex memoria reperit̄ precepto.xxiiij. prosaycali parte.Que le/geris memento.B in principio. Item nota ꝙ per memoriam que audiuntur tenaciter conseruantur hoc autem de attentione visiue potentie comprobat̄ ibidēȝ.A circa mediū.canonista de materia de cle.ercō.mi.illud dn̄s in glo.ij

Mendacium.

¶ Nota ꝙ tria sunt que maxime quemlibet a mendacij vicio retrahere de/bent parte ꝓsayca precepto.xxvj. Nil mentire.A post principium. Inibi etiā queritur de duobus. Primo vtrū omne mendacium sit peccatum.D. in principio. Secundo vtrum ꝓpter libera/tionem hominis a quocunqȝ periculo sit metuendū.ibidem. Item nota s̄m augustinum.viij.genera mendaciorum ibidem.B.in medio. Nota s̄m eundē augustinum ꝙ aliud est mendaciū iocosum.aliud perniciosum.aliud officiosum.ibidem.C.post principium. Item ad detestationem mendacij tria faciūt per que homines retrahere debent ab hoc incurabili vicio inueterato ibidēȝ. C ante medium. Itē nota ꝙ duo sunt que causant mendacium ibidem.C.circa finem.canonista de materia.ij.q.vij altricatio episcoporum.xxij.q.ij.§.iteȝ qui falsum.et.ca.non artificiose.ꝛ.ca.si quis a te palea est.et. xxij.q.v. iuramēti.de pe.di.ij. caritas ergo. et de vsur. capitulo super eo.

Mens.

¶ Nota ꝙ quantum quis laudetur vel vituperetur semper ad mentem recurrere debet. Item vtrum hoc verum sit vel non quod de illo dicitur. tercia parte metrica quarto precepto.Cuȝ recte viuas.B.circa finem.canonista.xj. q.iij.inter verba.in principio.

Menstrua.

¶ Nota ꝙ vir ad mulierem mēstruosaȝ accedere non debet quia s̄m hieronymum incipit fetꝰ membrum damnari parte prosayca precepto.x. Coniugem ama.B.in principio.canonista de ma/teria.v.di.ad eius vero.ac etiam in eodem post principium.

Mercator

¶ Nota ꝙ mercatores in mercantijs taȝ emendo ꝙ vendendo vt plurimum occultam maliciam rapinam et fraudulentiam cōmittunt.secunda ꝓhemiali parte.§.xxxvij.A in principio. Itē queritur vtrum mercator honestus in re/rum venditione vicia rerum patefacere debeat an celare.B.in medio. canonista lȝ aliter in canōe.eijcens.lxxxviij di.palea est.ꝛ in decret.innouamꝰ. de treu.et pac.in glosa.

Meretrix

Nota ꝙ tria sunt que precipue docent nos meretricem fugere ac eam peni/tus euitare. parte ꝓsayca precepto. xlix Meretricem fuge. A. circa medium. Item nota ꝙ ex meretrice quatuor mala pessima ꝓueniunt. ibidem post. Item nota de excogitata malicia cuiusdam meretricis ibidem. c. circa finem. Canoni/sta licet aliter. xxxiij. di. maritum. et in canone. meretrices. xxij. q. iiij.

Mereri.

Nota ꝙ homo in presenti degens quatuor modis mereri potest. secunda parte metrica precepto. xxx. Rem tibi quam nostis. D. in principio. Item nota ꝙ nemo meretur gratiam dei suscipere ex merito digni vel condigni sed cõgrui. quarta parte metrica precepto. xlvij. Quam primum rapienda. B. post medium. Legista ad materiam facit lex. ampliorem circa medium C. de appell.

Meritum.

Queritur vtrum bona opera extra caritatem facta sint meritoria. quarta parte metrica. ix. precepto. Res age que p/sunt. c. ante medium. Canonista de materia licet aliter. xl. di. non loca. j. q. j. fertur. et q. ij. clerici. et. c. quiescamus. xliiij di. et. xxij. q. iiij. si aliquid forte.

Milicia

Nota ꝙ quadruplex milicia reperitur secunda ꝓhemiali parte. §. xij. D. in principio. Item in milicia humanali quatuor concurrere debent. ibidem. D circa finem. Item nota ꝙ milites milicia abutentes duplici pena antiquitus puniebantur. ea. parte. §. xv. A. post medium. Item de forma iuramenti mili/tum eadem parte. §. xliij. in principio. Item priuilegia militum fideliter se exercentium. ibidem. A. post principium Item milicie effectus sunt octo. eadem parte. §. xv. Item queritur vtrum militare sit peccatum. ibidem. B. in principio. Item queritur vtrum rex vel aliquis magnus baro extra regnum suum milites creare possit. secunda prohemiali parte. §. xxix. c. circa mediũ. Item nota ꝙ duo sunt que faciunt militem atque constituunt eadem parte. xiij. §. A. in principio. Canonista de materia militũ deo et mundo militantium tangitur in ca/none. clericus. l. di. quãuis. idem. x. di. et. xvj. q. j. sũt nõnulli. xxj. q. iij. c. j. ij. et. iij. xxiij q. viij. reprehensibile. et ibidem. q. j. per totũ. et ibidem. q. v. miles.

Miseri

Nota ꝙ miseri merito nũcupandi sũt quia nimia felicitate torpescũt. secunda parte metrica precepto. xxix. Rebus in aduersis. c. circa medium. Canonista licet aliter ad materiam facit canõ. sicut hij. xlvij. di. et. xlviij. di. §. j. ibi miserum.

Misericordia.

Nota ꝙ seneca libro de clementia dicit ꝙ misericordia est egritudo animi ob alienarum miseriarum speciem aut tri/sticia de alienis miserijs. parte ꝓsayca precepto. xlv. Miserum noli irridere. b. post principium. Inibi etiam tria valerij exempla recitãtur. Canonista de materia. l. di. põderet. in fine. et. c. quia tua di. eadem. xxiij. q. iiij. §. ex hijs facit. eadem. q. §. precepta. de pe. di. ij. si enĩ inquit. et di. iij. per totum. et. lxxxvj. di in singulis. vbi dicitur ꝙ misericordia plenitudo virtutum est et ideo omni/bus est ꝓposita forma perfecte ṽtutis

Modestia

Nota ꝙ modestia ẜm tullium est virtus per quam pudor honestus caram et stabilem cõparat autoritaté. sed ẜm theologos modestia in dictis et factis consistit. tertia parte metrica precepto xxj. Inter conuiuas. B. in principio. Item nota ꝙ modestie partes ẜm macrobium sunt octo. prima parte metrica tertio precepto. Uirtutem primam. A. circa principium.

Modestus.

Nota ꝙ homo modestus esse debet

circa locutionem maxime in conuiuio et hoc ꝓpter multã incõuenientiã que inde sequuntur. tertia parte metrica ꝑcepto. xxi. Inter conuiuas. D. circa fi. Canonista ad materiã aliqualiter facit quod habetur in canone dioici. i. q. vii et in canone. petimus. xi. q. i. in verbo modeste. et in decret. ex studiis suis. de presump. extra.

Modus

Nota differentiam inter modum ordinem et mensuram. tertia parte metrica precepto. xxi. Utere quesitis. A. post principiuȝ. Canonista de modo videat canonem. mensuraȝ. in fine prime glo. de mensura vero ibidem in textu et. i. di. ius militare.

Mores.

Nota ꝙ mores antiquorum a moribꝰ modernorum in duobus differebant. secunda ꝓhemiali pte. §. i. c. in medio. Item mores praui ab etate et fortuna variantur. ii. §. A. in principio. Iteȝ nota ꝙ circa mores moraliuȝ preceptorũ antiquĩ nostri maxime in tribus errabãt. quarta ꝓhemiali pte. §. ii. b. i pñcipio. Item mores iuuenum praui vt implurimum sunt sex. secunda ꝓhemiali parte. B. in principio. Item mores senum praui vt implurimũ sunt tres. eadem parte. §. iii. A. in principio. Itẽ mores nobilium regentium praui vtplurimũ sunt decem. ibidem. §. iiii. A. in principio. Item mores aulicorum praui vt plurimum sunt decem ibideȝ. §. xvi. A in principio. Item mores mechanicoꝝ praui sunt septem. ibidem. §. xxvi. A. in principio. Item mores diuitũ praui sũt quatuor. ibidem. §. xxxviii. A. in principio. Item mores pauperũ praui vtplurimum sunt duo. ibidem. §. xlviii. A. in principio. Canonista de materia licet aliter in decret. cum ex iuuentute. de ꝑsump. in glo. de elec. cum in cunctis. in glo. de symo. matheus in glo. et xli. di. in sacerdotibus et in. §. ex hiis. i. di.

Mors

Nota ꝙ mors dicitur dubia quantum ad duo. prima parte metrica. xix. precepto. Cum dubia et fragilis. A. circa medium. Item nota ꝙ in morte alterius non est ponenda spes sed in solo deo quod ꝓbatur ex tribus. ibidẽ. c. in principio. Itẽ nota ꝙ mortis memoria iugiter est habẽda vt mala relinquamꝰ et vicia et hoc propter tria que abbas belyas timere dicebat. prima parte metrica precepto. xxii. B. post principium ne timeas illam. Item mors triplex in scripturis reperitur. secunda parte metrica precepto. vii. linque metum leti. a circa principium. Item mortis memoria iugiter est habẽda ꝓpter quatuor ibidem. B. in fine. Item ibidem in fine notãtur. xxviii. versus quos demostenes phus post alexandri magni decessum de ipsius gestis et morte composuit ipsosqȝ circa eius sepulcrum dicitũ descripsisse. D. in fine. Item queritur vtrum mors bonũ sit vel malum. tertia parte metrica precepto. xxiiii. Fac tibi ꝑ penis. B. in principio. Item in morte alterius scilicet animalis nõ est speranda salus et quomodo hoc intelligatur. quarte parte metrica precepto xvi. Cum sis ipse nocens. B. post medium. Ibi etiã querit augustinꝰ quare postꝗ̃ veritas venit offerre illas bostias reputatur ꝑ ydolatria. D. in principio. Item mors non est multum timenda et hoc ꝓpter multipliceȝ ipsiꝰ mortis vtilem effectum qui ex corporali morte ꝓuenit. quarta parte metrica ꝑcepto. xxiiii. Multũ venturi. D. in principio. Inibi etiam queritur vtrum timor mortis excuset a peccato. ibidẽ. D Item nota ꝙ mors cõponitur ex quatuor litteris et de earundem ethimologisatione per quas ipsius mortis effectus quatuor designantur. quarta pte metrica precepto. xxxix. Tempora longa tibi. A. circa finem. Item queritur vtruȝ mors infecta sit ꝓpter malum pene ꝑ peccato an insit homini a natura. c. in principio. Item nota ꝙ nõ

considerantes mortis pericula in qui/
bus vita nostra iugiter versatur et mū
di cupiditates atq3 carnis voluptates
sequentes similes sunt cuidam de quo
narrat barlaam qui fugientem vnicor
nem et in baratrum cadentem arbu/
stulam apprehendit.quarta parte me/
trica ꝑcepto.xxix.Tempa longa tibi
B.vltra medium. Canonista de mate
ria mortis licet diuersimode in canone
hij qui.iij.q.iiij.xiij.q.ij.in ecclesiastico
xxiij.q.iij.non inferenda.et.q.viij.que
mori.xxvj.q.vj.cognouimus.de pe.di.
j.quia diuinitatis.et di.iij.adhuc instāt
de conse.di.ij.reuera

Mulier

¶ Nota q mulier ſm phm dicitur ma/
sculus occasionatus.prosayca parte.x.
precepto.Coniugem ama. B.post me
dium. ¶ Item nota q mulieris ira
nequior est aliqua alia ira.tertia parte
metrica ꝑcepto.xxij.Coniugis irate.c.
in principio. Canonista de materia in
canone conuenior.xxiij.q.viij.et.xxvij
q.ij.additur.et.xxviij.q.j.sic enī.xxxj.
q.j.c.plē.xxxiij.q.j.in principio.de his
sup.c.pel.et vltimo.

Multiloquiū.

¶ Nota q in multiloquio peccatum nō
deerit.prima pte metrica precepto.xij.
Rumores fuge. B.circa finem. Inibi
etiam queritur vtrum multiloquiū sit
maius peccatum q̄ vaniloquium.c.in
principio. Item queritur vtrum multi
loquium sit veniale tm̄ vel etiam mor
tale.quarta pte precepto.xiij.Rem tibi
pmissa3.c.in medio. Canonista de ma
teria licet aliter.xliij.di.sic rector.iuxta
finem.

Mundicia

¶ Nota q mundicia ſm magistru3 sen
tentiarum sic diffinitur. mundicia est
hoīs vtriusq3 integritas diuini amo/
ris intuitu obseruata.vel aliter.mun/
dicia est puritas animi omnem abhor
rens imundiciam.psayca pte precepto
xxxvij. Mundus esto.A. circa finem
Item duplex mundicia reperitur scili3
cordis et corporis.ibidem.A.circa finē
Item queritur vtrum exterior mūdi
cia que est ficta et que ad ypocrisim p
tinet semper sit peccatum mortale. D
in principio. Canonista licet aliter et di
uersimode.j.q.j.necesse.et.c. dn̄s de/
clarauit.℣.nos dicimus. alias est capi
tulum de pe.di.j.§.deniq3.de conse.di.
iiij.aliud.et.c.nequaq̄.

Mundus

¶ Nota q mundus relinquendus est p
pter tria mala que homini infert.pma
parte metrica.vj.precepto.Que noci/
tura tenes. B.post principium. Item
nota q mundꝰ iste per mare designa
tur.prima pte metrica precepto.xxxiij
Cum dubia incertis.c. circa principiu3
Ibi etiam queritur questio quam fa/
cit hugo de statu mundi in quo peri/
culo sumus tanq̄ hij qui in mari naui
gant.ibidem.c.post.Canonista de mū
do et eius concupiscentia quomodo p
ibit.j.q.xxiiij.§.hijs ita.xxvij.q.j.§.vlt

Munera

¶ Nota q munera non sunt passim ab
omnibus et maxime a tribus persona
rum generibus percipienda.prima pte
metrica precepto.xx. Exiguum munꝰ
B.post medium. Itē nota q quatuor
munera preciosa donauit omnibus fi
delibꝰ ac electis dominꝰ noster iesus
christus.ibidē.c.post mediu3. Ibi etiā
queruntur tria. Primo vtrum per mu
nera liceat infideles trahere ad fidem
D.post principium.Secundo vtrum li
ceat aliquem p munera trahere ad re
ligionem.ibidem post.Tertio vtrum
iudici liceat munera a ptibus recipere
ibidem post. Canonista licet aliter ad
materiā facit canon.neq3 ad caym.xc.
di.ij.et.q.j.iudices

Munificus

¶ Nota q homo munificus debet esse
in senectute constitutus. tertia parte

metrica precepto.xj.Cum tibi diuicie. B.in principio. Item queritur vtrum diuites qui tempore necessitatis nolūt esse munifici in pauperes sint fures ul' raptores censendi.b.post mediū

Munus

¶ Nota ꝙ munus tā' p scripturas ꝙ etiā p canones reperitur.prima parte metrica precepto.xx.Exiguum munus.A post medium. Canonista ꝑ concor. in canone.sunt nonnulli.j.q.j.ꝛ causa eadē et.q.iij.c.audiuimus.Item minus no/stre redemptionis excellentius et nobilius fuit ceteris quod exemplo moral'i quodam et autoritate comprobatur ibidem.Canonista de materia muneris licet aliter in canōe.qui recte.xj.q.iij.et in canone scriptū est.xiiij.q.v.ꝛ in de/cret.et si questiones.de^symo.

Murmurare.

¶ Nota ꝙ mali murmurant contra deū ꝛ maxime quādo ꝑ meritis amicus nō respondet eisdem.prima parte metrica precepto.xxiij.Si tibi ꝑ meritis.A.p9 medium .Item murmurare non debemus de malorum ꝓsperitate et bonorum aduersitate. secunda parte metrica precepto.xxvij. Successos dignos. A.in principio.ꝛ prima parte metrica ꝓcepto.xxiij. Si tibi ꝑmeritis. A.circa medium. Canonista de materia in ca/none.alienis.xc.di.

Mutare.

¶ Nota ꝙ mutare debet sapiens mores id est qualitates et actus suos tpibus. id est p tempora et hoc sine crimine.id est sine reprehensione. prima parte metrica.vij.precepto.Constans et lenis.D circa principium.Canonista ad materiā facere potest canon.sciendum. cuꝫ duobus capitulis sequen.xxix.di. et facit.c. scias frater.et.c.omnis qui.vij.q.j.et ō pe.di.j.non sufficit mores.et.c.se.et.ca. quādobrem.di.eadem.¶ Item queritur vtrum ꝑpter mutationem bonorum morum in prauos vel econuerso quis possit de leuitatis crimine merito cau sari.quarta pte metrica precepto.xxvij Laudaris.c.post principium. Canoni/sta de materia in canone. vnusquisqꝫ. xxij.q.iiij.et.c. cōmutabilis.

Mutuum

¶ Nota ꝙ ad dandum mutuum gratis ꝛ non propter vsurariam prauitateꝫ in/ducunt quinqꝫ.ꝓsaycali parte ꝓcepto viij.Mutuum da.A. post principium. Item ad mutuum gratis exhibendum inducit exemplūꝫ sancti spiridionis epi ibidem.B.post mediuꝫ. Canonista ad materiā facit canon.qm̄ multi. et in decret.consuluit.de vsu.extra

Natura.

Nota ꝙ nat'e ordinē imitātur gratia et virtus qui est a diuina sapientia institutus.prima pte metrica ꝓcepto.xxxij. Ignotuꝫ tibimet.A.ante medium.Itē natura duplex reperitur scilicet creans et creata.prima parte metrica precepto xxj.Infantem nudum.A.circa mediuꝫ Canonista ad materiam licet aliter facit di.j.ius auteꝫ.in glo.vbi multis modis distinguitur natura.et.xxij.q.iiij.in cōmutabilis deus.et de conse.di.v. ne tales.de sum.tri.firmiter.et in clemen. cū sic natura.de sensibus in glo.ij.

Nauis

¶ Nota ꝙ rex salomon naues mittebat in tharsis,deferentes inde aurū ꝛc.se/cunda probemiali parte.§.xlvj.A.post principium. Itē nota ꝙ nauis que modico flumine fertur est magis tuta ꝙ que alto mari ducitur.secunda pte metrica.x.precepto. Quod nimiuꝫ est fugito.c.post principium.Canonista de materia in canone.dispensationes.j.q.vij. et in canone turbatur.j.q.iiij.et.xxiij.q j.non turbatur.

Negligentia

¶ Nota ꝙ negligentia in iure canonum damnatur ꝑpter tria.ꝓsaycali pte precepto.lv. Illud stude agere.c. post medium. Inibi etiam queritur vtrum ne

gligentia sit peccatum mortale ibidem. Item circa peccatum negligentie queritur de differentia negligentie ad alia peccata cum quibus videtur habere conuenientiam sicut ad desidiam corporis et ad pigriciam ignauiam et obmissionem. quarta parte metrica precepto. xlvij. Quam primum rapienda tibi. D. circa finem. Item ad negligentiam vitandam inducit exemplum cuiusdam regis qui tres filios pigrissimos habuit et pigriorem illorum constituit regem. prosayca li parte precepto. lv. Illud stude agere D. ante medium. Canonista de materia licet aliter. lxxxj. di. dictum est. et lxxxiij di. nihil. in fine. et. lxxxiiij. di. in principio. et .c. perueniat. et. c. nunciatum. di. eadem. et de pe. di. j. mensuram. in fi. et. xj. q. iij. non sunt. de pe. et re. quesitum in glo. de offi. archi. ea. q. in glo. de prescrip. nihil prodest in glo.

Negociatio

Nota quod in omni opere vel negocio de iure canonum tria sunt precipue attendenda. quarta. parte metrica. ix. precepto. Res age que prosunt. A. circa finem Canonista de materia licet diuersimode in canone. clericus. xxj. q. j. et. lxxxviij di. negociatorem clericum. et. c. eijciens palea est. di. eadem. et in decret. sopite de censi. in glo. et in decret. multa quidam. in glo. ne cle. vel mo. extra.

Nimietas

Nota quod omne nimium propter duo est penitus fugiendum. secunda parte metrica. x. precepto. Quod nimium est fugito. A. circa fi. Canonista ad materiam licet aliter facit cano. sit rector. xliij. di. in verbo nimie. et. xlv. di. cum beatus in verbo increpationis autem nimie et canon. ne tales. de conse. di. v. et. xlix di. hinc etenim. in verbo nimia.

Nobiles

Nota quod nobiles regentes sunt in generali decem vicijs viciati. secunda prohemiali parte. §. iiij. A. in principio. Canonista licet aliter facere potest quod habet in canone de qui. xj. q. iij. videat quod legitur et notatur in decret. venerabilis de preben. in glo. et de pe. grauem. et de purga. c. nobilis. in glo. Item nota quod nobiles principes. et barones legitima instituuntur autoritate quadrupliciter secunda prohemiali parte. §. vij. c. circa medium. Canonista ad materiam facit canon. nullus epis. lx. di. et. xvj. q. ij. in principio. et. c. j. et de insti. quasi per totum extra.

Nobilitas

Nota quod tres nobilitates in vniuerso reperiuntur. secunda prohemiali parte §. xxvij. A. in principio. Item nota quod nobilitas que attribuit ex genere ad quos transeat descendentes. ibidem. §. xxix. A. in principio. Canonista de materia in decret. venerabilis. de preben. in glo. de pe. grauem in glo.

Nocere

Nota quod qui nocet tantum recipiat quantum nocuit. tertia parte metrica. ix. precepto. alterius factum. B. circa finem. Canonista pro concor. ij. q. iij. secundum de presump. C. j. et. j. q. vij. et si illa.

Notarii

Nota quod notarij reipublice multum sunt vtiles si sunt boni et econuerso si mali secunda prohemiali parte. §. xxvj. B. circa medium. Canonista licet aliter in canone. notario. xj. q. ij. et de symo. in ordinando. in glo. et de rescrip. statutum. §. notarium vel notarios. li. vj.

Notus

Nota quod noti preponendi sunt ignotis licet in bonitate equales existant. prima parte metrica precepto. xxxij. Ignotum tibimet. B. post principium. Inibi etiam queritur vtrum autoris preceptum sit catholicum et bonum in eo quod dicit Ignotum tibimet. c. in principio. Canonista de materia licet aliter. xvj. q. vij. et hoc diximus in glosa. v. et in decret. cum deputati. de iudi. extra.

Nudus

Nota q boetius dicit q nati sumus de vteris matrum nudi ac omnium etiam rerum inopes hoc clare manifestatur in illa mundiali descriptione quam de mundo fecit atbalaus phus. prima pte metrica precepto. xxi. Infantem nudum. A. circa medium. Et ad materiam nuditatis facit. iii. q. ii. oportet.

Obedire

Nota q tria sunt que maxime inducere debent discipulu vt magistro prompte debeat obedire. parte psaycali precepto. xxi. Metue magistrum. c. in principio. Item queritur vnus est habens plures iudices. et vnus precipit vnum alius aliud cum obedire tenetur an primo vel secundo vel cui. psaycali parte precepto. xiiii. Para te foro. d. circa medium. Canonista de materia obedientie licet diuersimode in canone. si qui presbyteri. lxxxi. di. et. xciii. di. in principio et in canone. qui scit. ii. q. vi. et in canon si quis. et. c. non enim. et. c. si dominus. xi. q. iii. et in canone. sciendum. viii. q. i. et in decret. illud. de maio. et obe. l. ista ff. de re mil. l. contra pupillu. §. is qui.

Obseruantia

Nota q obseruantia est quedam virtus per quam exhibetur cultus et honor personis in dignitate constitutis et hic honor videtur in quinque consistere. psaycali parte. viiii. precepto. Maiori cede. A. post principium. Legista ad materiam facit lex. ii. §. inicium. ff. de ori. iuris. et. l. arriani. C. de here. et manicbe.

Obuiare.

Nota sm augustinum q carere no vidcet scrupulo societatis occulte qui manifesto facinori desinit obuiare. tertia parte metrica precepto. xvii. Quod nosti factum. B. in principio. Canonista de materia in canone. error. lxxxiii. di. et xlvii. di. consentire. et. ii. q. vii. negligere.

Occidere

Nota q circa occisionem querunt tria. Primo vtrum liceat vxorem adulteram aliquo modo occidere. Secundo vtrum liceat viro vxoris adulteru occidere. Tertio vtrum magis peccet vxore occidens. q matrem. psaycali parte precepto. x. Coniugem ama. D. circa mediu Canonista de multiplici occisione in canone. disciplina. xlv. di. et. l. di. absit. et xxiii. q. iiii. nimium. eade causa et. q. v. in principio. et. c. si non licet. §. si ergo. et facit de pe. di. v. homicidium. et de homi. c. i. et. c. ti. p humani li. vi.

Ociositas

Nota q ociositas tria vicia specialiter ministrat. prima parte metrica secundo precepto. Plus vigila semp. D. post principium. Canonista de materia in decre. nisi cum pridem. de renun.

Ocium

Nota q ocium est anime et corporis destructiuum. parte psayca precepto. xxix. Rem tua custodi. c. post medium Item nota q non posuit nos dominus in hoc mundo vt ociemur sed vt bonum operemur. et hoc pp ter. xviii. auctoritates nos ad bonum opus inducentes. parte psayca precepto. lv. Illud stude agere. A. post principium. Canonista ad materiam facit canon. sed illud. xlv. di.

Oculus

Nota q autores sciētie pspectiue causam triplicem assignare videntur quare pelus videant qui habent oculos prominentes q oculos pfundos habentes secunda parte metrica precepto. xix. Nec te collaudes. A. in principio. Item nota q oculus nostri cordis per meditationem et desiderium in celum debet esse defixus. quod empedoclis phi et arsenii abbatis sanctissimi dictis facere informamur. secunda parte metrica precepto. xxxi. Quod sequitur specta. D. post principium. Item oculo pspicati seu intellectiuo prudens quilibet quatuor spectare debet et videre. ibidē

Canonista licet diuersimode ad materiã facere potest.§.vt itaqꝫ.xxxvij. di. et.§.sicut ergo.xij.di.et.xciiij.di. dyaconi.et canon.hinc etem̃. xlix.di. et.j.q.j. multi.et.xj.q.iij.ve qui. xxiiij.q. iij. sex sunt.de sacra vnc.c. vno.§.quia vero. ad materiam etiam facit quod notatur de elec.quorundẽ.li.vj.

Odium.

¶ Nota ꝙ phũs ponit octo differentias inter odium et iram.primo parte metrica precepto.xxxvj.Litem inferre caue.b.in principio.Inibi etiam queritur de duobus.Primo vtrum odium ꝓximi semper sit peccatum.D.in principio Secundo vtrum autor minus benedixerit in eo ꝙ in primo metro dixit.Ira odium generat.ibidem. Canonista de materia odij.ij.q.vij.si qui sunt in fine et.xxiiij.q.ij.quidẽ.v.nicholaice.de pe. di.j.homicidiorum.et in decret.consuluit.de off.dele.extra.

Officialis.

¶ Nota ꝙ officialis qui male se gerit in officio debꝫ ab illo penitus remoueri quarta pte metrica precepto.xliij. Gratior officijs.D.circa medium.Itẽ queritur ibidem vtrum officiales perpetuari debent in officijs vel ne. ¶ Huic quesito breuiter ſm phm respondetur ꝙ perpetuari in officijs non debent ⁊ hoc maxime ꝓpter tria.require ibidem in libro.Canõista de materia facere potest.c.non sane.xiiij.q.v.et clementina. et si principalis officialis.de rescrip.et de fo.compe romana.li.vj.

Opera.

¶ Nota ad hoc ut opera nostra sint meritoria tria specialiter requirũtur. quarta parte metrica.ix.precepto.Res age que ꝓsunt.b.in principio.Ibi etiã queritur de tribus et Primo vtrum bona opera extra caritatem facta sint meritoria.c.post principiuꝫ.Secundo vtrũ bona opera extra caritatem existentia adueniente caritate per penitentiaꝫ reuiuiscant.D.in principio. Tertio vtruꝫ bona opa in mortali peccato facta aliquem operentur effectum. D.circa medium.

Operationes

¶ Nota ꝙ operationes nostre oriuntur ex quatuor.prima ꝓhemiali parte.§.ij. D.in fine.Canonista licet diuersimode in canone.quatuor.xij.q.ij.et in decret. quod dei timorem.de sta.mo.in glosa.

Opus.

¶ Nota ꝙ opus quodcunqꝫ sit minime dicitur fructuosum vel existit nisi meritorium sit et virtuosum.quarta parte metrica.ix.precepto.Res age que prosunt.B.post principium.Item nota ꝙ quis non debꝫ opus aliquod attẽptare nisi valeat illud adimplere quod exemplis methaphoricis cõprobatur. tertia parte metrica precepto.xvj. Quod poteris id tempta.A.circa finem.Canonista de materia operum licet diuersimode videre potest.xiij.q.j.§.hijs ita. et de sacra vnc.c.vno.§.hoc vnguento

Oratio.

¶ Nota differentiam inter orationẽ supplicatiuam et postulatiuam. parte ꝓsaycali precepto primo. Itaqꝫ deo supplica.c.circa finem. Ibi etiam queritur de duobus et Primo vtrum licituꝫ sit aliquid in oratione determinate petendum.ibidem post.Secundo vtrũ deꝰ exaudiat peccatores orantes ibidem.D post principium. Item nota ꝙ triplex orationis effectus reperitur.ibidem.D circa medium. Item nota ꝙ oratio dicitur fructuosa ꝓpter duo.primo quando fit verecũda et humili affectu. Secundo quãdo est lachrymosa ⁊ hoc sex cõprobatur exemplis.ibidẽ.D.post medium.Item oratione et mentis deuotione deum placare debemus. quarta parte metrica precepto.xl.Thure deũ placa.c.in fine.Ibi etiam querũtur tria et primo vtrum oratio cadat sub precepto.D.in principio.Secũdo quare deũ

orramus.D.in medio.Tertio vtrum ali qua oratio dirigenda sit ad sanctos.D. in fine.Canonista de materia orationis licet diuersimode.xxxj.di.§. cum vero xxvij.q.ij. Item cum apostolus.de pe. di.iij.nihil.de conse.di.j.de hymnis.

Orbis.

¶ Nota q orbem vniuersum descripsit atbalaus phus sub figura trium ciuitatum.prima parte metrica.xxj. precepto. Infantem nudum.B.ante mediū Canonista ad materiam facit quod habetur in canone.legimus. xciij.di. post mediuz in.v.nec altera. et in versiculo se.et.xij.q.j.futuram ecclesiam.et in canone.zelus.ij.q.j.

Ossa

¶ Nota quot sunt ossa in corpore hominis.tertia parte metrica.primo precepto. Hoc quicunqz velis.A. in prin.

Pacientia.

Nota q quamuis paciētia omnibus necessaria sit et vtilis.principi tamen necnō et cuilibet regenti quo ad duo permaxime necessaria est et expediens.prima parte metrica precepto.xxxviij. Quem superare potes.B.in medio. Ibi etiaz queritur vtrum pacientia sit maxima morum virtus.D.in principio. Itē ad pacientiam parentibus exhibendā inducunt nos specialiter quatuor. parte psaycali precepto.lij. Pacienter vince parentes.A.ante medium. Item nota q antiqui nostri fuerunt pacientia quadruplici decorati.ibidez.b.circa mediū. Canonista de materia in canone.deiij. xxvj.di.vltra medium.et.xlv.di.c.j. et c.cum beatus

Parcialitas.

¶ Nota q parcialitas ab omnibus est detestanda cum sit ab omni veritate et qualibet bonitate semota. parte psaycali precepto.xxix. Maledicus ne esto B.circa medium.

Parentes

¶ Nota q filij tenentur parentibus in octo prosaycali parte precepto.lij. Pacienter vince parentes.A.ante medium. Ibi etiaz queritur de duobus. Primo vtrū parentes preponēdi sint omnibus aliis in honore.b.circa finez. Secūdo vtrū teneantur parentibus in omnibus obedire.ibidem. Canonista de materia in canone.non satis.v.ceterum.lxxxvj.di.

Paruificus

¶ Nota q paruifici cōditiones sm phm sex sunt.prima phemiali parte.§.ix.C. in principio.

Paruipensio.

¶ Nota q nemo quantumcunqz sciens diues ac potens minores se paruipendere debz ne ex hoc ipsi minores a reddendo debitum honorem ipsis maioribus retrahantur.parte psaycali. xx. precepto. Minorem te ne contempseris.c.in principio. Canōista ad materiā facit canon.vino.in fine.x.q. iij.

Parum.

¶ Queritur quare parum vel sufficiens appetendum est et quod est nimiuz fugiendum. secunda parte metrica precepto.x.Quod nimiū est fugito.b.in principio.Legista.ff.de in intc.resti.l.diu9. ad.l.acqui.l.v.§.fi.

Paterfamilias

¶ Nota q tria sunt que inducere compellunt patremfamilias ad habendaz sollicitudinem cure rei familiaris. psaycali parte precepto.xij.Cura familiam. A.circa finem. Item paterfamilias sm iura canonica et ciuilia de tribus specialiter circa familiam curare debet.ibidē C.in principio.Canonista ad materiaz facit.xlvij.di.§.necesse est.et facit.l.pronunciatum.ff.de ver.signi.§.familie.

Pater.

¶ Nota q̄ quamuis pater ſm ph̄m nomen ſit amoris adeo q̄ nullo modo filio licet patrem abnegare nihilominus tñ patri bene licet filium in etate legitima constitutum ꝓpter ingratitudinem necnon et plures alias causas abnegare. ꝓsaycali parte precepto secūdo. Parentes ama. b. in principio. Canonista ad materiam facit decret. quintavallis de iureiur̄. in glo. magna et canon queritur pater. ij. q. vij.

Patria

¶ Nota q̄ quatuor sunt principaliter que mouere debent ad patrie defensionem et honorem. prosaycali parte precepto. xviij. Pugna pro patria. A. ante medium. ¶ Item patria ſm nominis ethimologiam dicitur pariens tria. ibidem b. circa medium. ¶ Item queritur vtrum filius obedire teneatur duci exercitus precipienti q̄ pugnet ꝓ patria contra patrem. ibidem. C. circa medium. Canonista de patria sed aliter. j. q. j. §. alij. et in decret. et si christus. de iureiur̄. et in canone. fortitudo. xxiij. q. iij. et q. viij omni timore. et Legista in lege minime ff. de reli. et. l. veluti. et. ff. de iusti. et iur̄

Pauper.

¶ Queritur vtrum pauper ꝓpter famis vel frigoris necessitate cōpulsus licite possit furtum facere. secunda ꝓhemiali parte. §. xlvij. b. in medio. Item queritur quando duo sunt et vterq; superfluum congregat scilicet vnus ad mille et alter ad centum quis eorū plus peccat. secunda parte metrica. x. precepto. Quod est nimium fugito. D. in principio. Canonista. xi. q. iij. pauper.

Pauperes.

¶ Nota ſm augustinum q̄ deus pauperes voluit esse quibus elemosyna daretur vt regnum celorum esset venale prima parte metrica precepto. xl. Da pauperibus. D. in medio. Canonista licet aliter. xlj. distinctione. nō cogantur. in pauperibus enim deus pascitur et recipitur et adde quod notat archid̄. xxj. di. in nouo. et facit. lxxxvj. di. §. in ipsa.

Paupertas

¶ Nota q̄ quinq; paupertatis onus debent pauperes alleuiare secunda ꝓhemiali pte. §. xlviij. A. circa princi. Item nota q̄ ꝓpter paupertatis onera sunt nonnulli qui palliare se volunt ut duo inter cetera peccata licēter valeant perpetrare ead̄ pte. §. xlvij. A. circa mediū Canonista de paupertate. j. q. j. c. baptizandus. et eadem causa et. questione. ij placuit. et. ij. questione. j. notum. et. capitulo. ꝓhibentur. eadem causa et. q. et facit etiam canon legimus. xciij. di.

Pax

¶ Nota de triplici pace que debet esse inter carnem et spiritum. prima parte metrica quarto precepto. Sperne repugnando. A. in fine. ¶ Item nota q̄ sex cause redduntur propter quas non est pax inter homines. ibidem. c. iuxta finem. ¶ Canonista videat quod notatur in decret. ad apostolice. de sentē. et re iudi. in glo. pacem. libro. vj. et ad materiam facit canon. non omnis. ij. q vij. et. §. quia ergo. questione. eadem. et §. hinc etiam. xvij. distinctione. et. xciij. di. diaconi. in fine

Peccata

¶ Nota q̄ septem sunt criminalia peccata que animam habent deformare. prima parte metrica sexto precepto. Que nocitura tenes. A. post medium.

¶ Item nota q̄ licet peccata hominum aliquo tempore lateant tamen iusto dei iudicio alio tempore apparēt et non remanent impunita. secūda parte metrica p̄cepto. xiij. Nolo putes prauos. b. in principio. Canonista de materia. xxv. distinctione. §. alias. in versiculo. ex quibus.

Peccatores

¶ Queritur quare deus permittit peccatores prosperari et bonis molestari. ibidem B. ante medium. Item queritur an deus iniuste inferat peccatoribus penam eternam. ibidem. D. circa medium. Canonista de materia. xvij. di. nec licuit. et melius. ij. q. j. multi.

Penitentia

¶ Nota secundum augustinum quod penitentia est quedam dolentis vindicta puniens in se quod dolet se commisisse. quarta parte metrica precepto. xlij. Cum quid peccaris. A. circa finem. Item augustinus. Non sum vere penitens si non omnes illecebras et omnes delectationes postposuero si me moriturum et afflictione corporali non satisfecero etc. quarta parte metrica precepto. xlij. Cum quid peccaris. ibidem. B. post principium. Canonista de materia. l. di. quia tua. et c. domino sancto. et. §. hoc non. et. §. potest esse. et. c. penitentes. et. c. in capite. eadem di. et de pe. di. j. miror. et. di. ij. si enim inquit. de conse. di. iiij. proprie. et. c. agunt. et. xxiij. q. iiij. §. ex his omnibus.

Perditio

¶ Nota quod de rerum temporalium perditione non multum est dolendum quia extra nos sunt nec efficiunt quod promittunt. quod ex tribus comprobatur quarta parte metrica precepto. xxxvij. Ereptis opibus. B. post principium.

Perplexitas.

¶ Nota quod duplex est perplexitas. parte prosaycali precepto. lj. Nil arbitrio virium feceris. D. in principio. Item queritur an secundum veritatem aliquis possit esse inter duo peccata perplexus. ibidem. Canonista de materia. xiij. di. nerui.

Perseuerantia.

¶ Nota qualiter constantia se habet ad perseuerantiam. prima parte metrica. vij precepto. Constans et lenis. D. circa medium. Canonista de materia licet aliter vij. q. j. suggestum. de pe. di. ij. non reuertebantur. et. c. apostolus. et. di. iiij. non qui inceperit.

Petere.

¶ Queritur vtrum temporalia simpliciter sint petenda. prima parte metrica precepto. xxxj. Quod iustum est petito D. ante medium.

Petitio.

¶ Nota quod ad petitionem iuste faciendam atque honestam quatuor sunt attendenda. prima parte metrica. xxxj. precepto. Quod iustum est petito. A. post medium Item nota quod tria sunt que iuste ac honeste a deo possumus postulare ibidem c. post medium. Canonista de materia xxiiij. q. j. §. si autem. xiiij. q. v. dixit dominus. xxij. questione. ij. si quelibet.

Pietas.

¶ Nota quod pie subueniendum est parentibus exemplo ciconiarum. prosayca parte precepto. lj. Parentes ama. B. circa medium. Canonista de materia. xlij. di. in principio. r. §. hinc etiam. xlv. di. et. c. disciplina. et capitulo. sunt nanque nonnulli. di. eadem.

Pollitia.

¶ Nota quod decem sunt per que polliciam seu dominium conseruatur. prima parte metrica precepto. xl. Dapsilis interdum. c. in principio. Legista videat. l. si auguste. ff. de lega. ij. vbi de hoc.

Pollutus.

¶ Nota quod diuina lex et canonica abhorret illos qui communicari volunt pollutis. prima parte metrica precepto. v. Si vitam inspicias. c. in principio. Canonista de hoc in canone. recedite. xlv. di. Item queritur vtrum pollutio que in somnis incipit et in vigilia terminatur sit peccatum et quando mortale et quando veniale. secunda parte metrica precepto xxxv. Somnia ne cures. D. in prin. Ca

nōista de materia licet diuersimode in canōe defectū.vj.di.in principio.xxxvij di.qui de mensa.in principio.xlv.di.re cedite.xxij.q.j. habemus.et.q. iiij.non periurabis.et.xv.q.viij.sciscitantibus. de pe.di.iij.acbab rex.et.xij.q.ij.indi/ gne.

Posse.

¶ Nota q̄ quis dicit̄ aliquid posse qua/ tuor modis.quarta parte metrica.x.p̄ cepto.Quod donare potes.A.post p̄n cipium.Canonista ad materiā facit de cret.referente.de preben.in glo.de re/ scrip.si citatus.in glo.et decret.cum ha beret.ō eo qui dux.in ma.q̄ pol.

Possidere

¶ Nota q̄ omnia possidentibus nihil de est nisi qui eis dicat veritatem.secun/ da ꝓhemiali parte.§.xxiiij.A. p9 prin cipium. Canonista licet aliter de mate ria in decret.nimis iniqua.de exces.pre la.et in canone.ad fidem.xxiij.q.v. et xxiiij.q.j.a recta.

Potus

¶ Nota q̄ que peccando cōmittis p po tum teipsum non vinum culpare de/ bes.secunda pte metrica precepto.xxv Que potu peccas.B.circa mediuȝ. Ca nonista de potu licet aliter in decre.de us qui.de pe.et remis.

Precepta

¶ Nota q̄ tria sunt que precipue ad mo ralium p̄ceptorum doctrinam capescē dum nos inducunt. tertia pte metrica primo precepto.Hoc quicunqȝ velis.c. in principio.Item nota q̄ precepta de calogi sunt decē et dependent ex hiis duob9 preceptis videlicet ex dilectiōe dei et dilectione ꝓximi.tertia pte me/ trica precepto.ij.Instrue p̄ceptis.B.in fine. Canonista de materia licet aliter de pe.di.ij.caritas.j.ibi.celestium prece ptorum.et.lv.di. precepta canonum.et xiij.di.preceptis.et.xiij.di. nerui.et.ca. sunt quedā.di.eadē.et in.§.hoc autem xiiij.distinctione.

Preeminentia.

¶ Nota q̄ triplex preeminētia reperitur ꝓsaycali parte precepto.iij. Pacienter vince parentes.c. ante medium. Cano nista in ꝓhemio sexti.

Prescientia

¶ Nota q̄ prescientia diuina nullam in fert necessitatem quod ostendit boe/ cius dupliciter.scilicet ratione ꝛ exēplo secunda pte metrica.vj.precepto.Mit te archana dei.c.ante medium.Canoni sta de pe.di.iiij.§. sic itaqȝ si ex bono. di.ea.et.§.se. de materia prescientie et de predestinationibus plene tractatur j.§.predestinatio.xxiij.q.iiij.

Presumptio

¶ Nota q̄ presumptio que a supbia pro cedit multum est precauenda quod tri pliciter ostēditur.prima parte metrica quinto precepto.Si vitam inspicias.A ante mediuȝ.Canonista de presumptio ne multipliciter et diuersis modis sum pta.in canone.decenter.lxxxix.di. et in canone.concedimus.de cōse.di.j.ꝛ.liiij. di.generalis.et.xix.di.nulli fas est.et.c ita domin9.ꝛ.in decre.hiis qui.in glo. de iudeis.et.c.fi.in glo.et tex.et de ad ul.c.maritis.et de purga.ca.C.si quis. Item nota q̄ quatuor sunt presumptio nis species.secunda parte metrica pre cepto.xxxiij. Iudicium populi.A.post medium.

Preterire

¶ Nota q̄ omnia mūdialia et vana gau dia pretereunt.quarta parte metrica p̄ cepto.xxxix.Tempora longa tibi.b.cir ca mediū. Legista in auc. licet.C.de li. p̄re.et in auc.vt cuȝ.de ap.cog.§.aliud quoqȝ.coll.viij.

Pretorium.

¶ Nota q̄ circa sedē p̄torā in actu actiuo informare se debȝ pretor tanq̄ q toci9 reipublice psonā gerit q̄ dec9 sue di/ gnitatis debeat sustinere ꝓsaycali pte p̄cepto.xv.Ad p̄toriū stato.a.ultra me diū.Legista.ff.de offi.p̄si.l.obseruandū.

Item aduocatus et vasallus quilibet in actu passiuo se etiam debet taliter informare q in ptorio.i.corã ptore ho neste ac etiam reuerenter stare debeat vel adesse ibidẽ.p9.Legista õ materia videat de offi.prefec.preto.orien. C.li. xij.z de offi.prefec.preto.affri.li.primo C.de pretore vero videat canonista in canone.epus.ij.xv.xcvij.z in canone õ siracusane.xviij.di.et in canone libello rum.ij.q.vj.

Preuisio

Nota q improuisa multum nocere va lent sed que preuisa sunt minus nocere solẽt.quarta parte metrica.xj. precepto Quod tibi suspectum est. D. post prin cipium. Canonista ad materiam facit canon.in nomine domini.xxiij.di.z no tatur de pcura.c.j.

Primatus

Queritur vtrum primatus spiritualis magis habeat de motiuo ad appeten/ dum et conuenientius appeti possit q̃ꝫ tempalis vel ecõuerso. psaycali parte precepto.xxxvj. Ad consilium ne acces seris.D.in principio.Canonista licet ali ter facit ad materiã canon.quãuis.xxj. di.et.xxij.di.sacrosancta.et canõ multi xl.di.et canõ nos consuetudinẽ.xij.di.

Princeps

Nota q princeps licet legibus sit solu tus tñ se viuere legibus pfitet. psay cali parte precepto.liij. Patere legem. B.in principio. Item princeps quilibet debet esse largus exemplo tyti impa/ toris et tyberij.secunda parte metrica v.precepto.Si potes ignotis.B. circa mediuꝫ.Canonista de materia licet ali ter in canone. constitutiones principũ. et.c.suscipitis.cum.§.se.x.di. et.lxij.di. null9 et.c.se.et.§.principib9. nota.lxiij di.et in.§.sed notandum.xxiij.q.viij.z de pe.di.ij.si enim inquit zc.

Prodigalitas

Nota q pdigalitas vitanda est ppter tria mala que inde pueniũt.prima pte metrica pcepto.xxiiij. Ne tibi quid de sit.D.ante mediuꝫ. Inibi etiam querit vtrum pdigalitas sit maius peccatuꝫ vel grauius q̃ꝫ auaricia.D.in principio Item queritur an pdigalitas sit viciũ secunda pte metrica precepto.xxj.Ute re questis.c.post principium. Canoni sta de materia de ɔsue.ex parte. et qd ibi notant glo.et doctores

Promissio

Nota q pmissio incerta seu indiscre ta tria operatur mala.prima parte me trica precepto.xiij. Rem tibi pmissam. A.circa finem. Ibi etiam queritur quid de illo qui aliquid promisit et pro/ missum non adimpleuit.B.post prin/ cipium. Item nota q pmissa cito sol uenda sunt qz mora in reddendo tria operatur mala.prima parte metrica p cepto.xxv. Quod prestare potes.c.in principio. Item nota q duo sunt que quemlibet inducere debent pmissa ad implere repente.B.circa mediuꝫ ibidẽ Canõista de materia.xxxij.q.iiij.§.bijs ita.xxij.q.iiij.vnusquisqꝫ.z.c.incõmu/ tabilis.et.c.non omnia pmissa.et in.c. in malis pmissis.ea.q.

Proprietas

Nota q duplices maneries pprietatũ insunt rebus.prima parte metrica pre/ cepto.xxix.Quod vile est carum.D.cir ca medium.Canonista ad materiam lꝫ aliter facit.xxij.q.ij. bijs autem in glo. et ibi pprietas.

Prosperitas

Nota q psperitas mundialis de re/ bus peruerse iudicat humanis quod pluribus exemplis et rationibus com probatur.prima parte metrica prece/ pto.xviij.Cum fueris felix.A post me dium. Item in psperitate constitutus aduersitatis reminiscere debet.quarta parte metrica precepto.xxviij.Trans/ quillis rebus.A.post principium. Iteꝫ nota fabulã quã fingunt poete de cir/ ce que filia solis dicebatur per quam

mundi prosperitas designatur. ibidem. B Canonista ad materiam facere potest canon ecclesiastica. xxiij. di. et canon. ecce in prefationem. xcix. di.

Prospicere.

Nota quod iugiter debemus prospicere futuros casus vel euentus. secunda parte metrica precepto. xxviij. Prospice que veniunt. b. circa medium. Legista. ff. de dam. infec. l. qui bona. §. cum inter. et l. si quis donum. §. idem qui. ff. loca.

Prouidentia

Nota secundum tullium quod prouidentia est virtus per quam videtur aliquod futurum antequam factum sit. prosaycali parte precepto. xxviij. Tute consule. A. post principium. Inibi etiam queritur de duobus Primo vtrum prouidentia inter partes prudentie debeat connumerari post principium. Secundo vtrum aliquis in futurum debeat esse sollicitus quod spectat ad prouidentiam. ibidem. c. post medium. Item nota quod tria sunt que circa rerum agendarum prouidentiam inducere debent. quarta parte metrica precepto. xlvij. Quam primum rapienda. A. circa medium. Canonista de materia xij. q. j. nolo. et. xxviij. di. de siracusane. et. lxxxiij. di. si in plebibus. et. lxiij. di. nulla.

Prudentia.

Nota quod sex sunt prudentie officia que vnicuique principi vel regenti permaxime sunt necessaria. prosaycali parte precepto xxviij. Tute consule. A. circa finem. Item nota quod tres sunt actus seu officia prudentie que quemlibet prudentem docent a malis futuris precauere. prima parte metrica precepto. viij. Nil temere vxori. A. ante medium. Item possit querere aliquis an prouidentia sit in seruis vel solum in principibus. quarta parte metrica precepto. xxix. Discere ne cesses. c. post medium.

Prudens

Nota quod prudentis officium est non solum preterita cogitare verum etiam mala acta cauere quod exemplis leonis et merguli comprobatur. prosaycali parte precepto xxxj. Consultus esto. D. circa medium. Canonista de materia. xxiij. di. qui episcopus. xxxvj. di. in principio. et. lx. di. innouamus.

Pudor

Nota quod pudorem habere non debemus in discendo. quarta parte metrica precepto. xxxj. Ne pudeat que nescieris. A. circa medium. Canonista de de pe. di. j. latine.

Puer.

Nota quod sicut pueri faciliter inficiuntur ita faciliter viciosis familiaritatibus miscentur. prima parte metrica. xvj. precepto. Multorum cum facta senex. c. circa finem. Canonista ad materiam facit canon. non enim. xxij. q. ij. et decret. ex studijs suis. de presump. Item pueri cauendi sunt ne nimis doctrinis fabulosis imbuantur. tertia parte metrica precepto. ij. Multa legas facito. c. circa medium. Canonista ad materiam facit. xlv di. §. salomon vero econtro. et. j. q. j. pueri. et de eta. et quali. ex ratione. et de lic. pue. puerum. extra.

Puericia

Nota quod puericia a septennio vsque ad decimumquartum terminatur. prosaycali parte precepto. xxix. Rem tuam custodi c. in principio. Canonista videre potest canonem relatum. circa finem. xxxvij. di. et. xl. di. ante omnia. de puericia vero et alijs etatibus videat supra in littera. E. etas etc.

Quies

Nota quod diuturna quies maxime tria ministrat vicia. prima parte metrica secundo precepto. Plus vigila. D. post principium. Canonista de materia licet aliter de pe. di. j. sunt qui arbitrantur.

Rationale.

Nota quod in veteri lege preceptum erat pontifici vt

portaret in pectore rationale iudicij in quo essent veritas et doctrina. prima parte metrica precepto.xxx.Que cul/pare soles.B. in principio. Canonista de materia videre pōt in.§.ecce.xxxvj distinctione.

Rapina.

¶ Nota ꝙ tria sunt que ad detestationē peccati rapine maxime faciunt. prima parte metrica.vj.precepto.Que nocitura tenes.c.circa medium.Item nota ꝙ rapina dupliciter dicitur vl' cōmittitur tertia parte metrica ꝑcepto.xxiij. Ut/re quesitis.B.in principio.

Raptores

¶ Nota ꝙ raptores ꝭm leges ⁊ canones multipliciter puniuntur et grauantur prima parte metrica.vj.precepto.Que nocitura tenes.D.circa medium. Inibi etiam queritur vtrum rapina sit gra/uius peccatum ꝙ̄ furtum.ibidem post Canonista de materia rapine quo ad personas xxxvj.q.j.§.ex hac et eadez causa.q.ij.raptores.et.c.si quis non di cam rapere.quo aūt ad res dicitur ra/ptor et hic ꝭm canones et leges mul/tipliciter punitur.vj.q.iij.placuit.⁊ de rapto.c.j.et.c.super eo et.c.in litteris. insti.de publi.iudi.§.itē lex iulia.de vi.

Recreatio

¶ Queritur vtrum omnes indigeant cor porali recreatione.tertia parte metrica viij .ꝑcepto.Interpōe tuis.c. post me dium.Canonista de materia licet aliter de tali vena.c.j.in glo.ij.et de sta. mo. ne in agro.in cle.

Rector

¶ Nota ꝙ quilibet rector siue prelatus debet in se habere constantiam et lent tatem.prima pte metrica.vij.precepto Constans et lenis.B.circa finem.Ca/nonista licet aliter videat in canone.lz. xlv.di.et.c.recedite.et.ca.disciplina. et xlix.di.in principio. et omnino videat illud quod ponit archid.super verbo. regnat.vbi interserit quatuor necessa ria vnicuiqꝫ bene regenti seu presiden ti.et in canone.si rector.xliij.di.et.xxiij di.qui epūs.et.lxxxvj.di. inferiorūz or dinum.et.xj.q.iij.sūmo opere

Redarguere

¶ Nota ad hoc vt redargutiones ordi/nate fiant tria specialiter requiruntur. prima parte metrica ꝑcepto.xxx. Que culpare soles.A.ante medium.Canoni sta licet aliter.ij.q.vij.§.itē cum balaā. et facit ea.q.secuti.

Reddere

¶ Nota ꝙ reddere tenentur cōiuges de bitum adinuicem. parte ꝓsayca.x. pre cepto.Coniugem ama.c.circa medium Canonista de materia sed aliter in ca/none.ponderet.l.di.et.c.cuz exaudiero et .xxvij.q.ij .§.item aplus.xxxvj.q.j. nosce.xxxij.q.ij.§.hijs ita. facit. xxxiij. q.ij.christianus.et.c.apostolo.et de pe. di.ij.si enim inquit.

Reddenda

¶ Nota ꝙ omnibus reddenda sunt de/bita.cui tributum tributum.cui vecti/gal vectigal.pte ꝓsayca precepto.xxj. Metue magistrum.c.post principium Canonista de materia.xxxiij.q.viij. sꝫ notandum.Item tria sunt genera ꝑso narum quib9 nunꝙ̄ potest reddi equi ualens seruicium. quarta pte metrica viij.precepto. Uerbera cum tuleris.c. in principio. Canonista ad materiā liꝫ aliter facit canon.sex sunt.xxiij.q.vj.

Redemptio

¶ Queritur vtrum demones christi in/carnationem et humani generis per ipsius mortis redemptionem per suā cognouerunt sapientiam an non.secun da parte metrica ꝑcepto.xiiij.Quē scie ris non esse parem.D.in principio. Ca nonista.j.q.j.baptisandis.et.c. quesitū eadem causa et.q.iij.

Regere

¶ Nota ꝙ regere volens alios seipsum

debet regulare et hoc ppter duo ꝑm ꝙ duplex est suipsius ordo regiminis prima ꝓhemiali parte.§.ij. A.in fine. Canonista ad materiam facit canon.in nomine dñi.xxiij.di.ꝛ canon.presbyter xxij.di.ꝛ decret.indecorum. de eta. et quali.extra.

Reges

Nota ꝙ regibus et principibus orbis ꝓgenies clara non sufficit nisi genus egregium generositas adiuuet ꝛ illu stris industria clarificet principatuꝫ.in ꝓlogo post medium. Jtē reges illi ꝑm grego.merito debent nuncupari qui a vicijs sibi sciunt precauere.prima ꝓhe miali pte.§.ij.B.in principio.Canoni/sta de materia licet diuersimode in de cret.tua.in glo.j.de eccle.edifi.et de sa cra.vnc.c.vno.et in.℣.idcirco in nouo ꝛ.xxiij.q.v.regum.et.viij.di.quo iure.

Regiminis.

Nota ꝙ duplex est suipsi9 regiminis ordo.prima ꝓhemiali parte.§.ij.A.cir ca medium. Jtem nota ꝙ in regimine suipsius quatuor requiruntur.ibidem D.in principio.Canonista licet aliter ad materiam facit.xxxix.di.petrus.et fa/cit etiam canon.disciplina.et.c.sunt nō nulli.xlv.di.et.xlix.di.in principio.et.c scelus.ij.q.j.et in decret.cum sit ars ꝺ eta.et quali.

Relinquenda

Nota ꝙ tria sunt impedimenta in via dei occurrentia que sunt penitus relin quēda.prima pte metrica.vj. precepto Que nocitura tenes.A.post medium. Canonista licet aliter.xxviij.q.j.§.hijs ita.et in decret.suscepimus.de homici.

Remittere

Nota ꝙ ꝓpter duas considerationes vir innocens iniurias remittere debet quarta parte metrica precepto.xxxvj. Contra hominem iustum.B.circa finē Canonista licet aliter.xxv.di.qualis.ꝺ pe.di.j.§.potest.et di.iiij.inter hec hyz chum.ij.et de testibus veniens.et facit xxiij.q.v.remittuntur.

Repudiare

Nota ꝙ repudiare non debet marit9 coniugem suaꝫ quāuis sit grauis ꝛ mo lesta et hoc maxime ppter duo.tertia parte metrica precepto.xiiij. vxoreꝫ fu ge c.ante medium. Jnibi etiam queriꝫ de tribus.et ꝑmo vtrum maritus ꝺ iure valeat vxorem fornicantem ꝓpria autoritate dimittere.D.post principiuꝫ Secundo quare in repudiendo vir et vxor non iudicabantur ad paria ꝛ qua re vxor non iudicabat virum ꝛ nunc in diuorcio ad paria iudicantur.ibidē.D. ante medium. Tertio que sit differen tia inter repudium et diuorcium.ibidē post.Canonista de materia repudij in canone nō satis.xxxiij.q.j.et in decre. gaudemus.de diuor.

Res

Nota ꝙ rem aptam et tibi necessariaꝫ ꝓ presenti vel futuro dimittere nō de bes exemplo illius statue quam anti/quitus describebant romani in bono rem fortune.secunda parte metrica ꝓ/cepto.xxx.Rem tibi quam nosti.b. cir ca medium. Jtem res temporales au/gmentanꝭ ppter duo. tertia parte me trica precepto.x. Quod tibi sors dede rit.A.ante medium. Jtem de rerū tem poralium amissione multuꝫ tristari nō debem9 quarta pte metrica precepto xxxviij. Ereptis opibus. B.post princi pium. Jtem nota ꝙ res tpales quidaꝫ eas diligunt et conseruant vt earū ser ui. Jtem quidam eas diligunt sed ad instar domini. Jtem quidam eas dili/gunt et conseruant et retinent ppter deum sicut viri perfecti. prima parte metrica precepto.xxxix. Conserua po/tius.B.post principium. Jtem nota ꝙ triplex est differentia rerum siue agen tium.pte ꝓsayca.precepto.ij. Nil arbi trio virium feceris.c.in principio. Ca/nonista ad materiam licet aliter.xiij.q. j.§.ad hec callida.et.lxxxvj.di.si quis.

Resurrectio

Nota q resurrectiōis fides et spes uti lis est nobis maxime quo ad quatuor. prima parte metrica precepto.xxij. Ne timeas illam.D.circa medium.Canonista ad materiam facit canon qui eps xxiij.di.de resurrectione etiam et resur gentium statu de fide catholica firmiter extra.

Reuerentia.

Nota q reuerentia tripliciter accipitur psaycali parte precepto. xxj. Metue magistrum.c.circa medium.Canonista ad materiam facit de pe.di.j.§. deniqz et di.iij.acbab.et.c.talis. et.c.si abacb.

Reus.

Nota q reus animus nunq̄ securus ē quia suspitiosus semper titubat.quarta pte metrica precepto.xj.Quod tibi suspectum est.A.in principio. Item nota q reus in iudicio citatus coram iudice si crimina vel defectꝰ imponatur eidem non debet se purgare per mendacia vel periuria vel cum purgatoruz falsa testimōia quod exemplo quadrupliciter comprobatur. psaycali parte precepto.xiij. In iudicio adesto.c.ante medium. Canonista de materia.§.in manifestis eēm.ij.q.j.iij.q.xj.nō est.xv.q. vltima.c.vlt.et in decret.secunda de mutu.peti.de ver.sig.forus.℣. in omni de rescrip.statutum.℣.cum vero.et ℣.cuz aūt libro.vj.et in spec.de reo ꝑ totum.

Rex.

Nota q rex dicitur a regendo recte faciendo nomen regis tenetur peccando amittitur.prima pbemiali parte.§.secundo.b.in principio. Itē de regis multiplici iusticia. secunda pbemiali parte §.v.A.post principium. Canonista de materia regis licet diuersimode in canōe.quo iure.viij.di.et in canōe acbab et c.talis.et.c.si acbab.de pe.di.iij.et.§ hinc etiam.xvij.di.et in canone scelus. ij.q.j.et.c.de sum.tri.epl'a. inter claras

Risus.

Nota q triplex risus est reprehensibil

prima parte metrica precepto.iij.Ulr tutem primam.A.post principium.Canonista de materia facit canon.nullus pSbyterorum.xliiij.di.et.xxv.di.qualis

Rumores.

Nota q ꝓpter tria homies libēter ꝓferunt rumores.secunda pbemiali pte §.xxiij.c.in principio. Itē rumores quilibet fugere debz ne sit vel dici possit eorum auctor.augmentator vel fictor. vel etiam rumorū inuentor vel etiam plurium mendaciorum vel false et noue fame impositor.prima parte metrica.xij.precepto. Rumores fuge.A.circa medium.Canonista ad materiam licet aliter facit canō.in cunctis.xj.q. iij.

Sabbatum

Nota q sabbatum custodire preceptum est.iij. pte metrica. vij. precepto. Segniciem fugito.A.post principium.Canonista videre potest regulam. quod non est licitum.de reg.iur.extra.

Sacerdos.

Nota q sacerdotes diuinis scripturis aliquando dij aliquando angeli nominantur.secunda pbemiali parte.§.vj. c.circa medium. Canonista de materia in.§.ecce.xxxvj.et.xliij.di. sit rector.et vj.q.j.si sacerdos.et.c.sacerdotes.q.ea. et.j.q.j.sacerdotes.et.c.ipsi sacerdotes q.ea.xj.q.j.sacerdotibus. de hereticis. cum ex iniuncto.

Sacramentum.

Nota q sacramenta ecclesiastica inuenta fuerunt ad sanandas infirmitates anime. Itē inuenta sunt ad adiuuandū virtutes.secunda pte metrica precepto xxxiij.Sic tibi precipue.b.pꝰ principiū Canonista de materia sacramentorum videat di.dn̄i mei. Jo.cal. quam fecit sup rubricam de sacramentis iterandis vel non.et de biga.debituz.et.§.breuiter.j.q.vij.et.c.sacramenta.ea. causa et q.nota de tribus speciebus sacramentorū de quibus require ibiō in libro

Sacrificium.

¶ Nota ꝙ sacrificia cerimonialia postq̄
subintrauit lex euāgelica euacuata sunt
quarta pte metrica ꝑcepto.xvj. Cū sis
ipse nocēs.c.circa principiū. Nota diffe
rentiam inter sacrificiū sacramentū mi
sterium et consecrationē. require ibidē
in libro. Itē quanq̄ dñs in veteri lege
pmiserit animalia sacrificare tamē ſm
aplum hoc illis in figura cōtingebat.ea
dem ꝑcepto.xl. Thure deū placa.A.cir
ca medium. Canonista de cōsecratione
di.ij.sacrificiū.et.j.q.j.neq3 enim.et.c.si
quis inquit.et.xxiiij.q.j.dicit.

Sagittarii.

¶ Queritur vtꝝ liceat vti arte sagittario
rum. scda ꝓhemiali pte.§.xxx.B.post
princi. Canoni.in decre.vnica.de sagit.

Salus.

¶ Nota ꝙ de duplici salute curare dēm9
scda pte metrica ꝑcepto.xxxiiij. Sit ti/
bi ꝑcipue.b.in princi. Inibi etia3 querit
de duob3.et primo vtꝝ sit pccm cura/
re magis de salute corpis q̄ de salute
anime.c.in medio. Scdo vtꝝ sit pecca
tum obseruare tpus circa medicinas ac
etiā circa egritudines motus superioꝝ
corpoꝝ cōsiderare.D.circa mediū. Ca/
nonista licet diuersimode ad materiam
facere potest.xxij.q.j.§.sed obijcit.j.q.
j.§.ex illa.et.§.cum ergo.vj.q.j.§.veꝝ.

Salutatio.

¶ Nota ꝙ salutare nil aliud est q̄ desi/
deriū bonū exprimere ac eos ad quos
salutationē dirigim9 ad amiciciā inui/
tare. ꝓsaycali parte ꝑcepto.vij. Saluta
libenter.A.circa fi. Inibi eciā queritur
de trib3. et primo vtꝝ simulare se ami
cum alicui9 quod plurimū fit p saluta
tionem sit graue pccm.c.in prin. Scdo
vtꝝ inimicis signa amicicie seu affabili
tatis sint exhibēda ibidē post. Tercio
q̄re magis sit in vsu hec salutatio. de9
te saluet quā alie salutationes. ibidem
post. Canonista vidcat in ꝓhemio sex
ti.verbo salutem.et.xxij.q.ij.c.iij.&c.

Sapientia.

¶ Nota ꝙ triplex sapiētia in hominibus
repitur. prima parte metrica ꝑcepto.x.
Contra verbosos.c.circa mediū. Item
sapiam cupiens adipisci necessario tria
expedit inuestigare.scda parte metrica
primo ꝑcepto. Telluris si forte.D.circa
mediū. Item nota ꝙ gentiles ph̄i yma
ginem sapie pre foribus temploꝝ de/
pingi fecerūt in ꝓlogo.B. Item cupi/
ens sapientie fructū degustare cū fuga
to torpore illā debet auiditate pquire/
re quod fieri pōt tripliciter.quarta pte
metrica ꝑcepto.xxix. Discere ne cesses.
B.in princi. Canonista de materia sapi
entie lic3 diuersimode in canone.sancta
romana.v̄.aug9.xv.di.xxxvj.di.§.ecce
xxxvij.di.§.sed et ecōtra.xxiij.q.vj.vi/
des.et.lxiij.di.sacroꝝ canonum.

Satisfactio.

¶ Nota de hijs que minime restitui pos
sunt qualr̄ ipsis sit satisfaciendū.quar/
ta pte metrica ꝑcepto.xlj. Cede locum
lesis.A.circa fi. Canonista ad materiam
licet aliter facit.de pe di.j.petrus.

Scandalum.

¶ Nota ꝙ scandalo veritas relinqui nō
debet.maxime si iuramentū interuenit
tercia pte metrica.v.ꝑcepto. Produ/
ctus testis.A.post mediū. Canonista de
materia scandali licet diuersimode vi/
dere pōt canonē. imitare.vi.q.j.et ca/
nonem.cauendū.x.q.iij. Item.xj.q.iij.
inter verba.xxiij.q.iij.in princi.de pe.
di.iiij.si ex dono.de ꝯse.di.ij.prima qui
dem.in decre.nisi cum pridē.§.p graui
quoq3 scandalo.de renunc̄.et in decre.
cum ex iniuncto.de no.op.nun.extra.

Scientia.

¶ Nota ꝙ quilibet scolastic9 scientiam a
deo humiliter postulare debet.ꝓsay/
cali parte ꝑcepto.xxij. Disce litteras.B
in princi.et prima ꝓhemiali parte.§.xij
ad fonte3.b.post mediū. Item nota ꝙ
de scientia nemo debet se extollere vel
etiā gloriari sed potius se humiliare et

etiā pensare sollicite ad quos fines plu
res sciētifici de scientia supbientes pue
nerunt quarta pte metrica p̄cepto.l.Cū
tibi cōtigerit.D.circa princi.Item nota
ꝙ scientiā acquirēdo duo sensus deser
uiunt.visus et audit9.pte ꝓsayca.xxiij
p̄cepto. Libros lege.A.circa medium.
Itez nota ꝙ nō debet quis in scientijs
mere secularibꝫ nimis suū animū appli
care cōtra facientes inuehit. beat9 hie
ronimus in canone.nōne.xxxvij.di.ter
cia pte metrica p̄cepto primo.Hoc qui
cunqꝫ.A.post mediū. Item nota ꝙ an
tiqui phi amore sciētie capescende oia
contēnentes se soli phie dedicauerunt.
quarta pte metrica.xxix.p̄cepto.Disce/
re ne cesses .B.post mediū. Canonista
licet diuersimode in canone. nullus.lx.
di.et in.§.sed econtra.xxxvij.di.⁊ in ca
none.turbat.c.qui de mensa.di.ea.et in
decre. nisi cum pridez.§.ne ꝓ defectu.
de renunc̄.extra.et de elec.cū in cunctis

Silentium.

Nota ꝙ in silentio discret9 esse debet
rector quilibet qd̄ iure et exemplo com
probat̄.prima pte metrica.iij.precepto.
Uirtutē primam.c.circa finē.Canonista
de materia in canone.sit rector.xciij.di.
et facit etiā canon.in loco.v.q.iiij.

Scolasticus.

Nota ꝙ sex sunt per que scolasticus in
bene memorādo pficere potest.pte pro
sayca p̄cepto.xxiiij.Que legeris memē
to.B.in prin . Item scolastici q̄ꝫplures
reperiunt̄ qui copiam librorꝫ hr̄e cupi
unt sed in eis minime studere volūt et
tales p herodē congrue significari pn̄t.
qui glorians in pellibꝫ interpretat̄.pro
sayca parte p̄cepto.xxiij.Lege libros .
A.post mediū.Item scolastici quāplu/
res cum sapienti saculo et insipiēti ani
mo vtplurimū ad ptes redeunt. quod
quodā vulgato exemplo cōprobat̄ ibi/
dem.B.circa princi.Canonista de mate
ria licet aliter.xxxvj.di. sedulo.et in de
cre.p tuas.§.vex.de sen.excō.extra.

Scribere.

Nota ꝙ autor epylogando se excusat
quare sic nude scripserit.hoc autē prop
ter duo fecisse videt̄.quarta pte metri
ca vltimo p̄cepto.Miraris verbis.A.
in principio.Canonista ad materiā facit
decre.scribā.de p̄sump.extra.

Seditio.

Querit̄ vtrꝫ seditio que fit contra com
mune bonū ciuitatis vel alicui9 multi
tudinis semp sit peccatū mortale. scd̄a
pte metrica p̄cepto.xxxiij. Iudiciū po/
puli.D.in medio.Canonista ad materiā
facit canon.constitutū.vij.q.j.et.xj.q.j.
si quis ep̄us.in fi.et.§.ecce quare.xlvi.
di.et in.c.seditionarios.eadez di.et.C.
de seditio.l.j.

Segnicies.

Nota ꝙ segnicies fugienda est propter
septē prauos effect9 quos habet opari
tercia pte metrica.vij.p̄cepto. Segni/
ciem fugito.c.in princi.Itē segnis dicit̄
sine igne vel seorsum abs igne.idest'tali
ditate animi et vigore ingenij ibidē.B
in princi. Inibi etiā recitatur exemplū
illi9 segnis'qui venit ad abbatē siluanū
in monte syon ibidē.B.in medio.

Semiuiuus.

Nota ꝙ de isto semiuiuo quez inuenit
samaritan9 in via.prima pte metrica p̄
cepto.xxj. Infantē nudū.c.circa princi.
Canonista de materia in canone. disci/
plina.xlv.di.et in'decre.omis vtriusqꝫ.
de pe.et re.et in decre.petr9.de homi.
extra.

Senes.

Nota ꝙ senes viciati sunt triplici de ef
ectu. secūda ꝓhemiali parte.§.iij.A in
princi. Item in senibus precipue debēt
vigere tria que obseruata cōmendatio
ne et narratiōe sunt digna.prima parte
metrica p̄cepto.xvj.Multorꝫ cum fa/
cta senex.B.in princi. Item senes non
sunt irridēdi sed velut pueri in omni/
bus suppor ādi.et ad hoc inducūt nos
tria.quarta pte metrica p̄cepto.xx.Cuꝫ

sapias animo.c.in princi. Inibi etiā enu merātur quinqʒ ꝓprietates pueroꝝ in quas senes maxime decrepite etatis in currunt.c.post princi. Item querit vtꝝ senes habeant aliquos amicos. hoc est vtꝝ in amicicia in tali etate ꝑseuerent. tercia pte metrica ꝑcepto.xj. Cum tibi diuitie.D.in prin. Canonista de materia licet aliter.lxxxiiij.di. porro.et .lxxxvj. di.tanta.

Sententia.

Nota ꝙ sententia q̄ lata est ex crudeli/tate vel odij immanitate de iure nō te/net.qđ etiam quodā comprobat̄ exem plo.ꝓsaycali pte.xvj.ꝑcepto. Equū in dica.B.ante mediū.et p totū. Canoni/sta de materia videat canonē. ira viri. xj.q.iij. Item sentētia q̄ lata est p metū scđm canones nō tenet ibidē post. Ca/nonista videat canonez.omne qđ.xxv. q.j.et canonē.iustum.ea.causa et.q.sed verius habet̄ de hoc.ff.de aqui.here.li. vj.§.vltimo.quando autē sententia sit iniusta ex animo ꝓferētis et iusta ex or dine et cā videat.§.si ergo.xj.q.iij. De materia etiā sententie licet aliter videat canonē.summo ope.et.§.cum igit̄ sen/tentia.xj.q.iij.⁊ de pe.di.iij.si acbas.de ꝓlatione vero sentētie qualiter et per quē ꝓnunciari debeat videat decre.vl timam.de sen.et re iudi.libro sexto ⁊ in spe.de senteñ.ꝓla.§.sequit̄ in princi.et videat titulū de sen.et re iudi.et repeti tur in.vj.et in cle.

Sepulcrum.

Nota de sepulcro alexandri.scđa parte metrica ꝑcepto.vij. Linque metuʒ leti. D.in prin. Canonista de materia sepul cri et sepulture et de modo sepeliēdi in canone.ebron.xiij.q.ij.et in canone.que sta.ea.causa et.q.et in canōe. postq̄ꝫ.ea. causa et.q.

Sermo.

Nota ꝙ natura animalibꝫ prebuit au/ditum visum odoratū et tactū. soli aūt homini visum exhibuit ad sermonē pro ferendum.prima pte metrica ꝑcepto.x. Contra verbosos.c.in princi. Itē nota ꝙ per sermonē manifestat̄ homo qua lis intus sit. qđ ex tribus cōprobatur. quarta pte metrica ꝑcepto.xxij. Prospi cito cūcta.B.post princi. Canonista de materia sermonis et loquele licet diuer simode in canone.sancta romana eccīa in.v̄. pasceue.xv.di.xxij.q.j.in princi.et c.ita.de pe.di.ij.si eñi inquit.et di.iiij.si ex bono.de ꝯse.di.ij.c.vtꝝ. et in decre. et si xp̄s.de iure iur.et in decre.intelli/gentia.de ver.signi.

Serpens.

Nota ꝙ serpētis historiā de quo reci/tat augustinus qui dicit illud notabile verbū viꝫ. de inimico veteri minime est confidendū.ꝓsaycali pte.xl. ꝑcep/to.Diligentiā adhibe.D.circa medium Item nota de quodā serpente qui filiū suū necauit eo qđ filiū hospitis sui ve nenauit. prima pte metrica.xx.ꝑcepto. Exiguū munus .c.ante mediū. Canoni sta de materia licet alit̄ .lxxxiij.di.§.ve rum.⁊.xlv.di.de iudeis.et.xiij.q.j.§.ad huc calida .et de pe.di.j.serpens. adde qđ notat̄.xvj.q.j. si cupis.et.xxxvj.di. qui ecclesiasticis. p archidya. vbi ponit tam de natura serpētis q̄ꝫ etiā de ipsius veneno scđm ysido.et pictagorā.

Seruare.

Nota ꝙ circa illum qui rem alienā ser uandam accepit duo sunt cōsideranda. ꝓsaycali parte ꝑcepco quarto. Datum serua.A.post mediū. Canoni.ad mate/riam licet diuersimode facit canon.xlix di.hinc etēm.et.xxiij.q.v.quis et enim. sed magis ꝓprie facit materia rubrice de deposito extra.

Serui.

Nota ꝙ serui a dn̄is suis humiliter et benigne debēt ptractari et si in aliquo excedunt moderate castigari.ad hoc sci endum inducūt quatuor. prima pte me trica ꝑcepto .xxxvij. Seruorū culpa.c. in princi. Item seruorꝫ nequicia venit

atriter puniēdos.exemplo illoꝝ qui su-
os dn̄os occiderūt. ibidem.D.ante me
dium. Item quatuor seruoꝝ genera per
phm̄ denotant̄.tercia pte metrica pre
cepto.xij. Utile consiliū.c.ante mediū.
Item dn̄s circa seruos suos tria atten
dere debet et pensare.quarta pte me-
trica p̄cepto.xlvj.Cum seruos fueris.a
circa mediū.Inibi etiā querūtur septē.
primo vtrū xp̄ianus possit paganū vel
iudeū habere mancipiū.B.circa finem.
Scd̄o vtrum seruus sine consensu dn̄i
valeat matrimoniū cōtrahere. Tercio
quid sit dn̄s seruū coniugatū in remo-
tam regionē velit vēdere ibidē. Quar
to quid si cōiuges scȝ serui habent do-
minos diuersaꝝ regionū ita ꝙ ad con
iugale officiū nequeunt cōuenire ibidē.
Quinto vtrū seruit9 post matrimoniū
venire possit.Sexto vtrū seru9 qui fue
rat ordinat9 et nunc est restitutus ma
trimoniuȝ contrahere possit.Septimo
quot modis serui efficiunt̄ liberi. vide
supra ad litterā.l.libertas.

Seruicium.

Nota ꝙ secundū phm̄ tria sunt genera
psonarum quibus nunq̄ potest reddi
equiualens seruitiū vel premiū.quarta
pte metrica.viij.p̄cepto. Uerbera cum
tuleris.c.in princi.Canonista de mate-
ria seruoꝝ et seruitutis licet diuersimo
de ad plenū videre poterit.liiij.di. per
totū.et de seruis non ordi.per totū.de
seruitute vero.j.di.ius gentiū.et.xxxv.
di.sexto die.Ad materiā etiam facit qd̄
habet̄ in canone.vtilem.xxij.q.ij.et de
pe.di.j.§. Item vt xp̄s ait.et di.ij.§.ro
manos.et di.v.cōsideret.

Similitudo.

Querit̄ vtrum corpa nostra post gene
ralem resurrectōnem erunt corpori xp̄i
similia.quarta pte metrica.quinto pre-
cepto.Comoda nature.in princi. Cano
nista de materia licet aliter de transla.
inter corpalia.in glosa.de confir.vti.vl̄
inuti.cū dilecta.et de pe.di.ij.principiū.

Simplicitas.

Nota ꝙ duplex est simplicitas. tercia
pte metrica p̄cepto.vj. Sermōes blan
dos.A.post mediū.Canonista de mate
ria.C.q.j.ex merito.xvj.q.j.si cupis.de
purga.ca.c. vltimo.et.xxxvj.di.in prin.

Simulatio.

Nota ꝙ quadruplex simulatō in sacris
repitur canonibȝ ex quibus due sunt vi
tande q̄ praue.et due sequēde quia ne
cessarie.scd̄a parte metrica p̄cepto.xxij.
Insipiēs esto.b.ante mediū. Item que
ritur vtrū simulare se amicū alicui9 sit
graue pcc̄m. psayca parte.vij.p̄cepto.
Saluta libēter.c.in princi. Item querit̄
vtruȝ omnis simulatio sit licita. prima
pte metrica.xxvj.p̄cepto. Qui simulat
verbis.D.circa mediū.

Simulatores.

Nota ꝙ simulatores dum salutant de
lingua sua non faciunt gladiū goliathi
philistei.sed et gladiū ioab.parte psay
ca precepto.vij. Saluta libenter.B.in
principio.Canonista de materia.xxij.q.
ij.vtile.

Sobrietas.

Nota ꝙ ad sobrietatē cibi et potus ser
uandam et tenēdam tria inducere nos
debēt.psayca parte p̄cepto.xlvj. Ra-
ro conuiua.A.circa finē. Item nota ꝙ
sobrietatis effect9 sunt nouem. ibideȝ.
C in princi. Inibi etiam querit̄ quibus
psonis ꝯuenit virtus sobrietatis.c.circa
finē. Item nota ꝙ duo sunt sobrietatis
officia. parte psayca p̄cepto.l. Uino te
tempa.a.circa princi. Item nota ꝙ du
plex est motus siue mensura ad sobrie
tatem ptinens ibidem post. Canonista
de materia.xxiij.di.his igitur.et.xxxv.
di.in princi.xlv.di.sit rector.

Societas.

Nota ꝙ bona societas triplex facit e-
molumentū.prima pte metrica p̄cepto.
xxxiiij. Uincere cū possis.b.in principio
Item nota differentiā inter sodalē so-
cium collegā et consortē ibidē.D. circa

medii. Item societas virtuosorum mul/tum est appetenda et colenda malorum vero econuerso que plurimum refugienda quod multipliciter comprobatur. psaycali parte precepto.xxxv. Cum bonis ambula.b.per totum. Canonista de materia.xxi.di.quamuis.et.lxxxiii.di.error.et.xxii.di.sacrosancta et.xviii.di.quia sit.et.xlii.q.j.nolo.

Sodalitas.

Nota quod inter sodales maxime duo concurrere debent.prima parte metrica precep/to.xxxvii. Uincere cum possis.b.circa fi. Item nota quod in virtuosa sodalitate nouem concurrere debent ibidem.A.in principio.

Sol.

Nota secundum astrologos quando in solis ascensu fit eclipsis multum grauat oculos intuentium et est malum signum.prima par/te metrica precepto.xxx. Que culpare so/lee.c.post princi. Canonista de materia solis licet aliter videre potest.xxiii.q.iiii.§.ex his. de pe.di.iii. adhuc instant. xviii.di. consulendum.xxiiii.q.j.quoniam verus.

Sollertia.

Nota secundum philosophum quod sollertia est habi/tus qui prouenit ex repentino inueniens quod contingit. psaycali parte precepto.xxx. Extimationem retine.b.in principio. Item sollertia non solum se habet in inuentione medii in demonstratiuis sed etiam in opa/tiuis.ibidem post. Canonista.lv.di.lator.et.xix.di.in canonicis.et.xxxix.di.in prin/cipio.ibi habere sollertiam.

Sollicitudo.

Queritur vtrum sollicitudo in futurum sit licita. psaycali parte precepto.xxviii. Tu te consule.c.post principium. Item nota quod triplex sollicitudo illicita in scripturis re/peritur.quarta parte metrica.iiii.precepto. Comoda nature.D.in principio. Cano/nista ad materiam facit licet aliter canon. plectis.xxv.di.et canon.huic etc m.xlix di.et.lxxxiiii.di.in principio.et.c.nuncia/tum.di.ea.et di.xviii.quoniam quidem.et de offi.arch.ad hec.et de offi.archipsb. vt singule.et.l.di.accedens.

Somnia.

Nota que sit causa somniorum et an pos/sint esse causa futurorum euentuum et ea co/gnoscere.secunda parte metrica precepto. xxxv. Somnia ne cures.b.circa medium Item nota differentiam inter somnium et somnum.ibidem.A.in fine. De somno ha/betur in.§.alias.xxv.di. Item nota quod somnia quatuor modis contingunt ibidem A.in princi. Ibi etiam queritur quid de illis fatuis mulieribus que dicunt vel cre/dunt se de nocte in somnis cum dyana dea paganorum vel herodiade cum innume/ra multitudine equitare super quasdam be/stias et innumera spacia transire et mul/ta huiusmodi.D.circa finem.Canonista ad ma/teriam facit canon.testamentum.vj.di.in principio.et.xxvj.q.v.episcopi.

Somnus.

Nota quod somnus moderate sumptus tres magnas vtilitates affert. et econuerso immoderate sumptus tria magna damna infert. psayca parte precepto.xlviii. Quod satis est dormi.A.circa medium.Canoni. ad materiam facit canon.testamentum su/perius allegatum.ante medium.

Sors.

Nota quod circa sortium materiam consueue/runt theologi canoniste et legiste de sep/tem perscrutari. secunda parte metrica precepto xvj.quid deus intendat.b.in princi. Item querit nunquid sortilegus qui enormia committit circa ecclesiastica sacramenta effici/tur irregularis.ibidem.D.circa finem. Ca/nonista de materia sortium licet alr.xxv. q.j.in principio.q.ii.et.q.v.in principio. et.c.si quis episcopus.et.c.et sortes.et c.si quis clericus.et.c.episcopi.q.eadem.et de sortilegis per totum.

Spectare.

Nota quod prudens quilibet spectare de/bet inter cetera et videre quatuor.secunda parte metrica precepto.xxxj. Quod sequitur specta.b.in princi. Canonista de mate/ria videat quod habetur supra in littera.o. que incipit.oculus.

Spes.

¶ Nota q in omni aduersitate et tribulatione spes semp tenenda est. et hoc pp̄ter quatuor bona inde puenientia. scd̄a parte metrica p̄cepto.xxix. Rebus in aduersis.B.post mediū. Item nota q duo sunt que principaliter aduersantur virtuti spei.prima pte metrica precepto.xix. Cum dubia et fragilis.C.in princi.Canonista de materia licet aliter xiij.q.ij.qui diuina.et.§. hec autē.q.ea. et.c.qui hunc.q.eadem.

Studium.

¶ Nota q studium sapiētie inter omniū hominū studia est sublimius iocundius vtilius ꝛ pfectius .scd̄a pte metrica precepto primo. Telluris si for.A.in principio. Item nota q studiū potest esse reprehēsibile maxime pp̄ter quatuor. quarta pte metrica p̄cepto.l. Cum tibi cōtigerit.c.post principiū.Canonista ad materiam facit canon. lator.lv.di.et in decre. ex studijs suis.de presump̄.et de magistris.quoniā nonnulli.et.c.sup spe cula.eodē ti.et de priuilegijs.cū de diuersis.li.vj.

Stultitia.

¶ Nota q diuersi diuersas stultitias ex diuersis causis diuersis tempibus atq3 locis simulauerūt que diuersis exemplis comprobant.secūda parte metrica xxij.p̄cepto. Insipiens esto.B.circa finem. Canoni.de materia in canone.dixit dn̄s.xxxij.q.j.

Subuenire.

¶ Nota q quanq̄ omnibus sit subueniēdum tamē in modo subueniēdi delet9 personarū est habendus.qd̄ ex quatuor comprobat . psaycali parte p̄cepto.ix. Cui des videto.A.post principiū. Item querit si bn̄factor meus et amic9 sunt in equali necessitate cōstituti et possum vni ipsorū et nō ambob3 subuenire cui magis sit in hoc casu subueniendū.pro saycali parte p̄cepto.ix.Cui des videto D.circa finē.Canonista ad materiā facit canon.defensionis.lxxxvij.di.

Summū bonum.

¶ Nota de diuersis opinionib3 antiquorū in quibus summū bonum dicebat consistere que p doctores sacros sunt reprobate.scd̄a parte metrica primo precepto . Telluris si forte velis.A. circa medium.

Superbia.

¶ Nota scd̄m gregoriū q quadruplex est species supbie.secunda phemiali parte .§.xxxviij.A.in fine. Canoni.xxiij.q.v. .§.hinc notandū.et.lij.di.in principio.

Superbos.

¶ Nota q superbos deus acri9 punit in p̄senti.q̄ alios peccatores qd̄ sextuplici comprobat exemplo.secūda phemiali parte.§.xxxix.B.in principio.

Supplicare.

¶ Nota differentiā inter supplicare et postulare. parte psayca primo precepto. Itaq3 deo supplica.c.post mediū.Canonista ad materiā facit.vij.q.j.qualiter . xxij.q.ij.§.finali.et.xxvj.q.ij.in princi.

Suspicio.

¶ Nota q triplex gradus suspicōnis reperitur.pta prosayca p̄cepto.xvij. Minime iudica.D.circa fine3. Item querit vtrū maritus habēs vxorem suam de adulterio suspectā discutere possit adulterij veritatē.quarta pte metrica precepto.xlviij.Cū cōiunx tibi sit.b.in principio. Itē suspicio quadruplex in sacris repitur canonibus. prima pte metrica. xvij.precepto. Ne cures si quis.A.circa fine3. Inibi etiam querit vtrum suspitio bonū sit vel malum.B.circa medium. Item querit vtrū suspecta et dubia sint in meliorē partem interp̄tanda. quarta pte metrica.xj.p̄cepto. Qd̄ tibi suspectū est.b.circa mediū. Canonista de materia in decre.si quis.de gradu et de purga.ca. et melius notat per Ioh.in canone. primo sp.ij.q.j.et.xj.q.iij.in cunctis.et.c.nō sunt audiēdi.q.ea.

Tabernaculũ.

Nota ꝙ tabernaculũ spiritualē nō materiale vngit ecclesia ne videatur iudayzare. quarta parte metrica. octauo p̄cepto Thure deum placa. c. circa finem. Canonista de materia licet diuersimode in canone. si quis vult. xxvi di. Item in canone. si quis. j. q. j. et de conse. di. j. in principio. et in. §. econtra. xiiij. q. v.

Tabula.

Nota ꝙ in duabꝫ tabulis lapideis dn̄us dedit decē p̄cepta moysi. tercia parte metrica scd̄o precepto. Instrue preceptis. c. in princi. Canonista in canone. disciplina. xxv. di.

Taciturnitas.

Nota ꝙ ex taciturnitate deo p̱ximi efficimur. qđ tripliciter comprobat̄. prima parte metrica. iij. p̄cepto. Uirtutem primam. c. in medio. Inibi etiam queritur vtꝝ peccatū locutionis sit magis peccato taciturnitatis. D. circa mediū. Item nota ꝙ taciturnitas a sanctis patribus multipliciter cōmendat̄. D. in principio.

Taciturni.

Nota ꝙ taciturni multū sunt cauendi. quarta parte metrica p̄cepto. xxxiij. De missos animo. A. in principio.

Tacere.

Nota ꝙ tacere quādoqꝫ est laudabile quādoqꝫ est vituperabile. prima parte metrica tercio p̄cepto. Uirtutē primā. C. circa finem. Item querit̄ vtrum tacere semꝑ sit peccatū mortale. tercia parte metrica p̄cepto. xvij. Qđ nosti factū C. in princi. Canonista ad materiā facit canon. sit rector. xliij. di. et. §. ecce. xxxvi di. et in regula. qui tacet. de regul̄ iur̄. libro sexto.

Temperantia.

Nota ꝙ virtus temꝑantie multipliciter capit̄. prima p̱hemiali ꝑte. §. y. per totū. Item nota ꝙ temꝑantia tam nobilis virtꝰ existit ꝙ rebus omnibꝫ modum imponit. scd̄a p̱hemiali parte. B. ꝑ totū. Item nota ꝙ ph̄i ponunt tres species temꝑantie cuilibet virtuose viuere volenti necessarias. scd̄a parte metrica p̄cepto. xxxij. Fortius vt valeas. A. in principio. Canonista licet aliter in canone. qui ep̄us. xxiij. di. et. xlv. di. disciplina. et. c. omnis qui. et. xlj. di. quod dicit dominus.

Tempora.

Nota ꝙ tempora non sunt culpanda. scd̄a parte metrica p̄cepto. xxxiij. Sit tibi p̄cipue. A. in fine. Inibi etiā queritur vtꝝ obseruare tempora circa medicinas dādas sit peccatū. D. circa mediū. Canoni. licet diuersimode in. §. ac itaqꝫ xxxv. q. j. Item de pe. di. j. §. alij.

Temptare.

Querit̄ quare dyabolꝰ potius temptauit euam q̄̄ adam. prima ꝑte metrica viij. p̄cepto. Nil temere vxori. C. post mediū. Canonista ad materiā faciūt canones. hinc etenīꝫ. xlix. di. xxij. q. ij. queritur. xxiij. q. viij. si nulla. de pe. di. ij. inter hec. et. c. fratrē inquit.

Tempus.

Nota ꝙ tempus verendi pōt considerari quadrupliciter. scd̄a parte metrica p̄cepto. xxx. Rem tibi quā noscis. C. in principio. Item in tempore p̄senti quatuor modis quis mereri pōt. D. in principio. Canonista ad materiā licet aliter facit. xxxvj. di. §. ecce. xvij. q. iiij. §. vltimo de pe. di. j. §. alij.

Tepidus.

Nota ꝙ tepidus de ore dei vomitur. parte p̱sayca precepto. lv. Illud stude agere. b. circa finē. Canonista de materia. xc. di. precepimus.

Testamentum.

Nota ꝙ circa materiā testamenta condentium querit̄ de tribus. primo vtrū in mortis articulo sufficiat furi vel ysu

rario ad salutẽ testamentũ condere sup
male ablatoꝝ restitutiõe.c.in principio.
Scđo vtrũ talis teneat rem restituere
cum fructibꝫ inde pceptis.D.in princi.
Tercio quales executores in testamen
tis relinquere debeãt decedentes.ter/
cia pte metrica pcepto.x. Qđ tibi sors
dederit.D.in medio.Canoni.de testa/
mentis et testamẽta condentibꝫ iñ ca/
none.testamentũ.vj.di.et in canone.san
cta romana.ṽ.in sabbato.xv.di.Itez in
decre.cum marthe.ꝟ.ceteꝝ.de celebra.
mis.et in.c.ij.in prima glosa.de testa.et
in decre.quia nos.et in decre.cum eos.
eodẽ ti. et breuiter legista de testamen
tis per totũ.

Testimonium.

¶ Nota ꝙ circa testimoniũ ferendũ que/
runtur duo. primo vtrũ homo teneat
ferre testimoniuꝫ.tercia pte metrica.v.
pcepto.Productus testis.c.post mediũ
Scđo vtꝝ liceat homini ferre testimo
nium de hijs q̃ sibi in secreto sunt com
missa ibidez.D.ante mediũ.Canoni.pri
ma.q.j.dominus declarauit.et.xj.q.j.te
stimonium.

Testis.

¶ Nota ꝙ tria sunt que testẽ inducere de
bent sup omia veritatẽ pmulgare nec
eam celare debet aliqualiter. tercia pte
metrica.v.pcepto.Product9 testis.A.
vltra mediuꝫ. Inibi etiam querit quis
possit esse testis.et que et quot condi/
diones requirunt in teste.c.ante mediũ
Item querit qua pena de iure diuino
et canonico testis falsus veniat punien
dus.tercia pte metrica.v.pcepto.Pro/
ductus testis.D.post mediuꝫ. Canoni.
de testimonio et teste licꝫ diuersimode
videre põt in canone.sacrosancta.xxij.
di.xj.q.iiij.existimãt. sed qualiter de iu
re veniat puniendus falsus testis legit
et notatur in decre.falsidic9.de crimine
fal.et in canõe psbiteri.v.q.vj.et.xxxiij
q.v.hec ymago.ꝟ. satis em̃.at est capi
tulum.et etiã facit ti.de testi.et attesta.
per totũ.et.l.i.ff.ad.l.cor.de fal.

Theatrica.

¶ Nota ꝙ theatrica est septima et vlti/
ma pars artis mechanice que sciẽtia lu
dorum a theatro dicta nuncupat. scđs
phemiali pte.§.xxxvj.A.in princi.Le/
gista ad materiã facit lex intantũ.§.vni
uersitatis.ff.de re.di.

Thurificatio.

¶ Queritur quare quedã legalia retinuit
ecclesia et quedã non.quarta pte metri
ca precepto.xl. Thure deũ placa.B.in
princi. Canonista ad materiã facit licet
aliter.de pe.di.ij.§.opponit.

Timor.

¶ Nota ꝙ timor inordinatus et maxime
mortis infert homini quatuor mala pes
sima.quarta parte metrica pcepto.xlv.
Suspectus caueas .B.in princi . Inibi
etiã queritur vtruꝫ timor sit peccatũ et
quãdo mortale et quãdo veniale.D.an
te mediũ.Canonista de materia licet di
uersimode.xxiij.q.vj.in princi.et in ca/
none.et venit.de pe.di.j.

Tollerare.

¶ Queritur vtꝝ sit leuius tempare penã
quã quis tollerat iuste pter demeri/
ta praue actõnis vel penam quã tolle/
rat iniuste.tercia parte metrica pcepto.
xlx.Quod merito pateris.B.post prin
cipium.Itẽ tollerare quis debet paci/
enter aduersa pter tria. quarta parte
metrica pcepto.xxxiiij. Cum tibi displi
ceat.A.circa finẽ. Canonista de tollerã
tia licet aliter in canone . multi.j.q.j.et
in canone . recedite.xxxiij.q.iiij. quam
magnum.

Transquillitas.

¶ Nota ꝙ in transquillitate rerũ futura
aduersantia cauere debem9 qđ ex qua
dam fabula quaꝫ poete de circe regina
fingunt moraliter comprobat. quarta
pte metrica pcepto.xxviij. Trãsquillis
rebus.B.in princi.Legista ad materiã
facit.l.vnica.C.de pu.leti.vel osu.li.xij.

Tribulatio.

Nota q tribulatio tria bona opatur in homie. scda parte metrica pcepto. xxix Rebus in adversis. D. in fine. Canonista ad materiã facit q habet in canone. salvator. j. q. iij.

Tristitia.

Nota q tristicia de alienis bonis quatuor modis contingit et qñqz est peccatum invidie quãdoqz non. scda parte metrica pcepto. xvij. Invidiã nimio. B. in medio. Canonista de tristitia in decre. in quadã. de cele. missa. extra.

Turpitudo.

Nota q turpitudo doctoris consistit in faciendo ea que aliis docat non fienda prima pte metrica pcepto. xxx. Que culpare soles. A. post principiũ. Canonista ad materiã facit. xxxv. q. viij. hec salubriter.

Vanagloria.

Nota q gloria dividit in veram et vanã. vera dividitur in veram simpliciter veriorẽ et verissimã. Item vana dividit in dyabolicã et humanã. Item humana dividit in carnalẽ et spiritualẽ. scda parte metrica pcepto. xix. Nec te collaudes. c. in princi. Item queritur utruz vana gloria sit maius pccm in quibusdã psonis q̃ in aliis ibidem. D. post mediũ. Canonista de vana gloria videat canonẽ. si qui sunt. xxij. q. vij circa finem.

Vanitas.

Nota q antiqui formã vanitatis mirabiliter descripserũt. scda parte metrica precepto. xix. Nec te collaudes. C. circa mediũ. Canonista ad materiã licet aliter facit. §. Item ab aliquo. xxiij. q. iij. et in. §. caritas igit. de pe. di. ij.

Vapulare.

Nota q vapulabit plagis multis servus sciens voluntatẽ domĩ et non faciens. phyca parte pcepto. lv. Illud stude agere. b. circa mediũ. Canonista de materia. xxxvij. di. §. ut itaqz. et in canone. ea vindicta. xxiij. q. iiij.

Vas.

Nota q duplex vas in scripturis sacris repitur. scda parte metrica. vj. precepto. Mitte arcbana dei. D. circa mediũ. Canonista de materia vasis licet aliter in canone. de his. in. l. di. et in canone. unusquisqz. xxij. q. iiij. et in canone. qm vetus. xxiiij. q. j. de pe. di. ij. si eñ inquit. et de reli. do. ad hec. in glo. xxiij. q. iiij. qui scdm carnem. in fine.

Verba.

Nota q verba maloꝝ quãdoqz curanda sunt quãdoqz non. tercia pte metrica quarto pcepto. Cum recte vivas. C. circa principiũ. Canonista de verbis impiorum licet aliter. v. q. v. §. sed alind. et xiij. q. j. §. his ita respõdet. et. xxij. q. v. humane. et de pe. di. j. et venit.

Verbera.

Nota q verbera patris pacienter sunt tolleranda. quarta pte metrica. viij. precepto. Verbera cũ tuleris. A. post mediũ. Canonista licet aliter facit canõ. qm vult. xxiij. q. iiij. et. c. si eccia. et. xiij. q. v. c. j. xlv. di. beatus. cum. §. se.

Verbosus.

Nota q verbosus pprie est qui se iactat cũ sibi videat sapiens nec velit aliquã alterius monitõnem recipe. prima pte metrica. x. pcepto. Contra verbosos. A. ante mediũ. Legista ad materiã facit lege prima. in princi. ff. de ori. iur. et. l. ampliorẽ. circa mediũ. C. de appel.

Veritas.

Nota scdm augustinũ q veritas tribz rebus pessimis opponit. prima pte metrica pcepto. xviij. Cum fueris felix. D. ante mediũ. Item triplex veritas repitur. prima pte metrica pcepto. xxv. Qd prestare potes. D. ante mediũ. Item nota q veritas habet duo extrema. prima pbemiali pte. §. x. c. in princi. Item

nota q̄ veritas est virtus ostendens se talē esse qualis est. prima phemiali parte. §. x. c. in princi. Item nota q̄ veritas est media inter iactantiā et yroniā. ibidem. Item nota scdm phm q̄ duobus existentibus amicis sanctū est phonorare veritatē. qd̄ exemplo platonis et socratis cōprobat. tercia pte metrica precepto. v. Productus testis. A. circa medium. hoc idem habet secūda phemiali parte. §. xxiiij. c. Item nota q̄ veritas pro scandalo relinqui nō debet. et hoc de triplici veritate intelligit. ibidem. A post mediū. hoc idem habet. Canonista de re. iur. qui scādalizauerit. extra in glosa. Item nota q̄ veritati pponitur falsitas vanitas ipsa vmbra vel pictura veritatis. ibidem. A. circa finē. Item nota de errore illorum qui asserunt nullā veritatē iuramento esse firmandā. ibidem. A. ante mediū. Canonista de materia licet aliter et diuersimode in canone. cōsuetudo. viij. di. et. c. veritate. et. c. qui cōtempta. di. eadē. et. vij. q. j. omis qui. de pe. di. ij. si ei inquit. de conse. di. v. de spiritu. et. c. saluator. et legit et notatur in decre. veritatis. de do. et cōtu. et de confir. vti. cum dilecta. in glosa.

Venatio.

Nota q̄ venatio est quinta spēs artis mechanice q̄ in tres diuidit. secda phemiali pre. §. xxxij. A. in princi. Inibi etiā querit de duobus. et primo quare phibeatur magis venari q̄ piscari. A. circa finem. Scdo vtrum serui teneant obedire dominis tpibus phibitis venari. D. circa finē. Canoni. de materia in. §. his ita. vj. di. et. xxxiiij. di. c. quorundā. cum duobus. ca. sequē. et. lxxxvj. di. esau. et de cleri. vena. episcopū. in glosa. et. c. omnibus. in glosa.

Venus.

Nota q̄ delectatio venerea tria mala pessima inducit. scda parte metrica precepto. xxiij. Luxuriā fugito. B. circa finem. Inibi etiā querit quare luxuriosi de actu venereo nunq̄ saciari possunt vel etiam esse cōtenti. c. post principiū. Item nota q̄ ex venere et bacho nascitur seu pcedit lis sine cōtentio. quarta pte metrica pcepto. xxxij. Cum venere et bacho. A. in fine. Inibi etiā ponitur descriptio bachi quā faciebat rabanus in libro de naturis rerū. per quam descriptōnem defectus ebriosi vel vinolenti colligunt. B. post mediū. Legista c. de adul. l. cum vir nubit in feminā.

Verecundia.

Nota q̄ verecundia duplex in scripturis reperitur psaycali pte pcepto. xxxviij. Serua verecundiā. A. post principium. Inibi etiam querunt quatuor. Primo vtrum verecundia sit virtus. D. in princi. Scdo vtrum verecundemur et qualiter coram quibuscunqz psonis vel magis de vna q̄ de alia. ibidem. Tercio vtrū aliquis verecundet de bonis operibus quandoqz cum verecūdia fit de turpi actu. ibidē. Quarto quare homo verecundatur de paupertate seruitute ignobilitate et similibus ibidem. Item verecundia dicit viciosa que fit pter timorem irrisorum. vnde erubescit quis facere bonum. ex hoc tres incurrit fatuitates ibidem. B. post principiū. Canonista licet aliter. lxxxvj. di. non satis.

Vicia.

Nota q̄ vicia scdm gregoriū aliqn̄ similant se esse virtutes quod exemplis aliquibus comprobat psayca parte. xl. precepto. Diligentiā adhibe. c. in princi. Canonista de materia. xlj. di. in canone sepe vicia. Item nota q̄ septē capitalia vicia accipiunt per quandā contrarietatem ad virtutes. quarta pte metrica primo pcepto. Securā quicunqz. b. in princi. Canonista de vicijs capitalibus videat in. §. alias. xxv. di. et. lvj. di. nunq̄ de vicijs. de pe. di. j. quāobrem. et. c. mensurā. Inibi etiā querit de duobus. primo vtrū vicia capitalia pauciora sint q̄ septem. c. in medio. Secūdo vtrum sint plura vicia capitalia q̄ septē. d. in principio.

Vicium.

¶ Nota vbi est vicium nullatenus virtus esse potest et ecõuerso. quarta pte metrica pcepto primo. Securã quicunqz. b. in principio. Canonista licet aliter de vicio. j. q. j. ventũ. et. c. dñs declarauit. et. c. q quidẽ. eadem causa et. q.

Victima.

¶ Querit augustinus quare postq̃ veritas venit offere victimas p ydolatria reputat. quarta pte metrica pcepto. xvj. Cum sis ipse nocẽs. B. in prin. Canonista ad materiã facit canon. in grauibus. iij. q. vij. et. xiiij. q. v. scriptũ est.

Victor.

¶ Nota q victori plerumqz contingit qd draconi contra elephantẽ pugnanti vt plurimũ contingere psueuerit. scda pte metrica pcepto. xiiij. Quẽ scieris nõ esse parẽ. B. in princi. Canonista licet aliter ad materiã facit decre. litteras. de renunc. in glo. et decre. humilis. de maio. et obe. in glosa.

Vigilare.

¶ Nota q tria hominũ genera cõsueuerunt multũ vigilare. prima pte metrica scda pcepto. Plus vigila semp. A. circa finẽ. Item nota q immoderata vigilia multũ nocent. psaycali parte pcepto. xlviij. Quod satis est dormi. c. in princi. Canonista ad materiaz facit licet aliter canon testamẽtum. lxxxij. di. et canon. clerici omnes. j. q. ij.

Vindicatio.

¶ Querit vtrz vindicatõ sit licita vel nõ prima pte metrica pcepto. xxxviij. Quẽ superare potes. c. post mediũ. Canonista de materia vindicte licet aliter. xliiij. di. cõmessationes. et. xxiij. q. j. in principio. et. §. ecce q mali. xxiij. q. iiij. et. vj. q. j. si omnia. in princi. et. de pe. di. iij. ignis sue census est.

Vinum.

¶ Nota q vini sobrietas specialr in quinqz generibz psonaz requirit. psaycali parte pcepto. l. Tempa te vino. b. ante mediũ. Item nota q quatuor sunt que maxime nos retrahere debẽt ab immoderata vini sumptiõe ibidẽ. A. post medium. Inibi etiã querit vtrũ vsus vini licitus sit vel nõ. D. ante mediũ. Canonista de materia vini licet diuersimode xxxv. di. in princi. et. c. vinolẽtum palea est et. c. sexto die. et. c. ab exordio. et in decre. et si xpe. de iureiur.

Vires.

¶ Nota q ppriis viribus tam spũalibus vt sapientia q̃ etiã corpalibus vt fortitudine intantũ cõsidere non debemus quod patrũ vel prudentiũ monitiones ex hoc cõtemnere debeamus pte psaycali pcepto. lj. Nil arbitrio viriũ feceris. A. circa mediũ. Canonista ad materiaz facere põt canon. bene quidez. xcvj. di. in verbo vires. et. j. q. j. nõ est putanda circa finem.

Virga.

¶ Nota q de virga correctõnis habetur prima pte metrica. vij. pcepto. Constãs et lenis. c. in prin. Canonista de virga in canone disciplina. xlv. di.

Virgo.

¶ Nota q de quinqz prudẽtibus virginibus et de quinqz fatuis tãgit. scda pte metrica pcepto. xix. Nec te collaudes. A. circa mediũ. Canoni. de materia virginitatis et virginũ licet diuersimode in. §. opponit. j. q. j. Itẽ in canone nuptiarum. xxvij. q. j. quomõ. et di. xxvij. si nupserit virgo.

Virtuosus.

¶ Nota q virtuose viuẽtes laudem cõsequunt pariter et honorem. qd exemplariter pbatur per augustinũ. li. v. de ciui. dei. c. xij. tercia pchemiali parte. §. j. D. ante mediũ. Legista in auteñ. de referen. §. j. in versi. volumus eniz. Item virtuose regentibz fructus felicitatis et premij et fame gloriose attribuit. secũda prohemiali parte in. §. secũdo. c. post medium.

Virtus.

Nota q virtus nomen antiquitus sola fortitudo nominabat. psaycali pte precepto.xxxij.Utere virtute.A post prin. Item nota sm augustinu q virtus est bona qualitas metis qua ratione viuit scda phemiali pte.§.xxviij.D.circa medium.Ite virtus scdm phm est habitus electiu9 immediate existes ibidem ante.Ite nota q vna virt9 quandoqz opponit pluribus pctis. quarta parte metrica primo pcepto.Securam quicuqz B in princi.Canonista ad materia facit canon. si sermo meus.in.§.econtrario. de pe.di.ij.et.c.si em inquit.circa finem Ite nota vtilem differentia inter virtutes cardinales et intellectuales. prima phemiali parte.§.v.D.circa fine.Item nota q p virtutu cardinaliu necno et moraliu informatone quatuor maxime inuestigari debet.primo vtr ex virtutum pdictarum acquisitioe aliqua vtilia consequant et que et quot.prima phemiali pte.§.v.A.in prin. Scdo vtru oportunu fuerit vt virtutes cardinales ponerent ibide.§.vj.A.in princi.Tercio vtr morales virtutes et species earundem cu eisdem anexis sufficieter declaretur ibide.§.vij.A.in princi. Quarto q dicte virtutes cardinales pprie fluminibz paradisi et eis appropriatis assimulant ibide.§.xj.A.circa principiu Ite a virtutu fonte qui deus est septe emanat canalia que sunt septe virtutes scz tres intellectuales et quatuor cardinales ibide.§.xij.D.post princi. Canonista licz diuersimode in canone in madatis.xliij.di.ibi dona virtutum.7.lvj. di.nunqz.et.c.se.in fine.et.c.aplica.di. eadem.et.v.q.v.no omnis.de pe.di.ij. dum sancta.et.c.si em inquit.di.eadem et.c.illa anima.et.xiij.di.nerui.et.xl.di. in principio.

Visus.

Nota q sicut visus exterior deteriorat ad aspiciendu excellens visibile in spledorem sic ecouerso interior.scz intellectus fortificat quando attingit rem intelligibilem obscura et latente. quarta phemiali pte.§.j.c.post princi.Canoni. de materia xxiij.q.vj. in princi.de celemis.cum marthe.v.sane.

Vita.

Nota q vita humana dicit inops ppter tria.prima pte metrica pcep.xxviij. Cum tibi sint nati.B.circa mediu.Itez vita mortaliu incertis versatur piculis. qd declarat ex tribus.prima pte metrica pcepto.xxxiij. Cum dubia incertis. A.circa fine. Item nota q vite punctalitas comphendi potest ex historia que habet in speculo vincetij ex improuisa morte alexandri magni. eade parte precepto.xxix. Cum dubia et fragilis .B. post princi. Item vita nostra sm gregorium nauiganti est similis ibide.B.post mediu.Item vita securam cupiens deducere expedit q vicia que obsunt moribus. idest virtutibz a se debeat effugare et totaliter se virtutibz inherere. quarta pte metrica primo pcepto. Securam quicunqz.cum se.A.in fi.Ite nota q duo sunt que maxime nos retrahere debet ab ymaginatioe vite longioris nec in ea est aliqualiter sperandum imo potius est contemneda.quarta pte metrica pcepto .xxxix. Tpa longa tibi.A.post mediu. Itez vita nostra dicit dubia quantu ad duo. q exemplo cuiusda sancti patris cui mors dnsa fuit luculeter comprobat. prima parte metrica pcepto.xix.Cum dubia et fragilis.A.circa mediu.Canonista de vita licet aliter et diuersimode in canone.in eccia.di.iiij.et in decre. deus qui.de pe. et re.in glo.de ver.sig.quereti.de elec. postqz.in glo.de sen.7 re iudi.cum.J.et A.de renunc.nisi cum pride.in glosa.et de regula.licet in glosa.

Vitare.

Nota q scolasticus ad hoc vt liberius vacare possit in studio. sex in se debet habere et duo sup omnia vitare.parte psayca. xxij.pcep. Litteras disce.c.p9

medium. Canonista licet aliter ad materiam facit canon. multi corriguntur. in verbo. malos vitando. ij. q. j.

Vitis.

¶ Nota ꝙ nihil in rebus omibus inuenitur quod magis vite in fructibꝫ delectetur. ꝓsaycali parte vltimo ꝑcepto. C in princi. Item nota de vite quam noe plantauit ꝗ cum amara esset quadrupli ci sanguine dulcorauit. scḋa ꝓhemiali parte. §. xxxi. D. in principio. Canonista ad materiā facit licet aliter canon. con uenior. xxxiij. q. viij.

Vitulus.

¶ Nota ꝙ vituli cede non placatur deꝰ cum litaṫ. quarta pte metrica. xl. ꝑcepto. Thure deū placa. A. circa fi. Item vituli adoratōne israbeliticꝰ populus a deo grauiter fuit punitꝰ. quarta pte metrica. xxxvj. ꝑcepto. Contra hominē iustū. B. ante mediū. Canonista de vituli adoratiōe in. §. opponiṫ. de pe. di. ij ad materiā vituli facit canon. ꝑ ysaiam. j. q. j.

Viuere.

¶ Queritur vtꝝ sine crimine vel saltem sine veniali pcc̄o aliquis viuere possit. prima pte metrica. v. ꝑcepto. Si vitam inspicias. C. circa mediū. Canonista de materia require supra in vita.

Vltio.

¶ Nota ꝙ dn̄s vlcisciṫ iras prauoꝝ iniu stas. ꝙ patet ex tribꝫ. quarta pte metrica ꝑcepto. xxxvj. Contra hoiēm iustū. A. vltra mediū. Inibi etiā queriṫ vtrū vltio siue vindicta sit motiuuꝫ peccati ire. et vtꝝ hoc habeat veritatē qḋ doctores tenent cōmuniter. C. ante mediū Canonista ad materiā licet aliter facit canon. sex differētie sunt. xxiij. q. iij.

Vmbra.

¶ Nota ꝙ nil vanius vmbra. videṫ enī adesse dum cernitur. sed dum tangitur nihil omnino sentiṫ. prima pte metrica vj. ꝑcepto. Que nocitura tenes. b. circa mediū. Canoni. de vmbra licet aliṫ in canone. scṫā romana. v̄. in sabbato. xv. di.

Vnctio.

¶ Nota ꝙ vnctio docet et nō lectio. prima ꝓhemiali pte. §. xij. B. circa finem. Canonista in canone. vnctio. de pe. di. ij et de sacra vnc. c. vno.

Vnitas.

¶ Nota de triplici vnitate habeṫ prima pte metrica quarto ꝑcepto. Sperne repugnādo. B. in principio. Canonista de materia. viij. di. in prin. j. q. ij. post principiū. xij. q. ij. dilectissimus. de sum. tri. dānamus. et in canone. ecclesie. xcv. di. c. j. de pe. di. iij. repiunṫ. de conse. di. iiij. cum itaqꝫ.

Vocatio.

¶ Nota ꝙ multi a deo vocanṫ qui venire contemnūt. et hij in triplici differentia vocatoꝝ denotanṫ. pte ꝓsayca precepto. xiiij. Para te foro. B. circa principiū. Canonista de materia in canone. quis nos. xxiij. q. iiij. et. q. vj. ca. primo.

Voluptas.

¶ Nota ꝙ inordinatū amorē voluptatū dissuadēt nobis principaliter duo. scḋa parte metrica ꝑcepto. xxxij. Fortius vt valeas. B. circa finē. Inibi etiā queriṫ de duobꝫ. et primo vtꝝ contingat esse peccatū circa cibi diminutionē sicut circa supfluitatem. C. circa finē. Secundo pone ꝙ aliquis dubitat et timet ꝙ si nimis abstineat ꝙ opibus debitis vacare non poterit. Itē timet plus accipere eo ꝙ nō poterit motꝰ carnales subijcere aut carnem domare peccat ne talis plus vel minꝰ accipiendo ꝙ̄ oporteat et quod istoꝝ magis expediat. ibidem Itē nota ꝙ ex voluptate venerea multa nascunṫ mala. et hoc ex quadā methaphorica ymagine quā gentiles poete in honorē veneris planete describebant luculenter declaraṫ. quarta parte metrica precepto. xij. Cum te detineat. B. in principio. Item nota ꝙ voluptas multa mala facit. scḋa ꝓhemiali parte. §. xxv. A. B. C. D. in principio.

Itez nota ꝙ voluptates sunt quatuoꝛ modis hoībus nociue in hac vita.scđa pte metrica ꝑcepto.xxxij.Foꝛtiꝰ vt va leas.C.in pꝛinci. Canonista ad materiā xlix.di.§.huic etem̄.Item nota ꝙ voluptas est vna ex hostis nostri antiqui armis scꝫ dyaboli qua letaliter voluptuosos ꝑcutit atqꝫ ferit.parte ꝓsayca ꝑcepto.lv. Illud stude agere qđ iustuz est.C.circa medium.Canoni.licet aliter ad materiā facit qđ legitur et notat̄ in decre.nisi cum pridez.de renunc.extra.

Votum.

¶ Nota ꝙ melius est nō vouere q̄ꝫ post votū ꝓmissa nō adimplere.pꝛima pte metrica ꝑcepto.xiij.Rem tibi ꝓmissaz b.circa pꝛinci. Canonista de materia licet aliter.xvij.q.j.in pꝛinci. et de vo.et vo.re.magne.Itē in canone.manifestū xxxiij.q.v.Itē de pe.di.j.§.econtra.ea.q.iij.℣.Item in leuitico.

Vox.

¶ Nota ꝙ triplex creaturarū vox nos inducit ad narrandū bñficia a deo nobis misc͂diter elargita.pꝛima pte metrica ꝑcepto.xv.Officiū alterius.A.post medium.Canonista ad materiā licet aliter facit canon.dyaconi.xciij.di.

Vsura

¶ Nota ꝙ iudei assert̄ ꝙ alienigenis mutuare sub vsura nō est vsura ad hoc rōnes friuolas adducētes.parte ꝓsayca.viij.ꝑcepto.Mutuū da.b.in pꝛin. Itez nota ꝙ est cōtra naturā vsuram accipe de pecunia mutuata.et ad hoc ꝓbandum est notandū ꝙ quatuoꝛ sunt spēs mutuatōnis pecuniarie.pte ꝓsayca.viij ꝑcepto.Mutuū da.A.circa mediū.Itē nota ꝙ vsura est vituperabilis ꝓpter duo ibidē post.Inibi etiā querit̄ de tribus. Pꝛimo vtꝝ peius faciat ille q negat mutuū mutuāti q̄ꝫ qui negat depositum deponēti.b.ante me. Scđo vtꝝ vxoꝛ et familia vsurarij vel raptoꝛis q scienter bibit comedit ac etiā induit de talibus teneant̄ restitutōni.ibidem.D.post mediū. Tercio qđ de seruiētibus vsurarioꝝ qui nihil habēt ꝑter vsuras vtꝝ licite a talibꝫ recipe valeant mercedem suā.D.circa finem.

Vsurarius.

¶ Nota ꝙ vsurariꝰ similis est iude. pꝛosayca pte .viij.ꝑcepto. Mutuū da.B.circa fi.Item vsurariꝰ similis est cocodrillo.C.in pꝛinci. Item vsurarioꝝ cruciatus ostēsa fuerūt p angelū zacharie ꝓphe sub figura mulieris in amphoꝛa existētis.ibidē post. Item vsurarij inter damnatos hoꝛribilia toꝛmēta patiunt̄.ꝓut cuidam sanctoꝝ patrū per angelū fuit ostēsum.ibidē.D.in pꝛin. Canonista tam de vsura q̄ꝫ de vsurarijs licet diuersimode videre pōt canonē.pleriqꝫ.j.q.iij.et.xlvij.di.in pꝛinci.cum duobus c.se.et.c.de pe.di.eadē.et.xiiij.q.iij.putauit.xiiij.q.iiij.qm̄ multi de vsuris cōsuluit.de modo ⁊ foꝛma restituēdi vsuras videat decre.quanq̄ꝫ.eo.ti.li.vj.

Vtere.

¶ Nota ꝙ quesitis parce vtēdum est ad hoc vt serues que habes.scđa pte metrica.xxj.ꝑcepto. Utere quesitis.A.circa finē.Canoni.in canone.sacerdos.j.q.ij.Itez in canone.vsus naturalis.xxxij.q.septima.

Vulnera.

¶ Nota ꝙ cum vulnera sanant̄ tunc doloꝛ est medicina.quarta pte metrica pꝛecepto.xlij.Cū quid peccaris.Itez nota ꝙ vulnera benigne debēt curari.pꝛima pte metrica ꝑcepto.xxj.Infantē nudū.A.post pꝛinci.Canonista ad materiā facit.xlv.di.disciplina. circa pꝛinci.de pe.et remis.omnis vtriusqꝫ.et de pe.di.iij.§.auctoꝛitas illa.et.j.q.j.ventum.

Vxoꝛ.

¶ Nota ꝙ cupiens vxoꝛē ducere circa eā multa attēdere debet et qualem vxoꝛē scđm phm acquirere debet.tercia pte metrica ꝑcepto.xiiij.Uxoꝛē fuge.A.pꝰ pꝛinci. Inibi etiā queritur vtꝝ sapiens vxoꝛem ducere debeat vel nō.B.ante

mediū. Item ibidē querit de duobus. Primo quare vxor nō probaē sicut cetera aīmalia anteꝙ ducaē. A.circa finē Sedo vtꝝ maritus possit vxorē fornicantem ꝓpria auctoritate dimittere. D. circa mediū. Canoni.de materia.xxvj. di.deinde.xxvij.q.ij.sunt qui.et.c agathosa. Itē nota ꝙ vxoris dilectio ex tribus signis ꝑm crisostomū plena cognoscitur.ꝛ ecōuerso odiū.prima pte metrica.viij.ꝑcepto. Nil temere vxori.B.circa prin. Canonista licet diuersimode vide pōt de materia.xiij.di.nerui.xxxij q.ij.§.hijs ita.xxxi.di.lex cōtinētie.xxxij di.oīm.vij.q.j.sicut vir.xxvij.q.ij.sunt qui dicūt.xxviij.q.j.vxor legitima .xxx. q.iiij.c.j.xxxj.q.ij.quō.xxxij.q.v.si vxorem.xxxv.q.iij. sane.de biga.debitū.et de diuor.gaudemus.

Christus

Nota ꝙ xp̄us tanꝙ paupꝫ amicus tribuit nobis munus sup omia ꝑciosum qđ exemplo quodaꝫ notabili methaphori co comprobaē.prima pte metrica ꝑcep. xx. Exiguū munꝰ.A.post mediū. Canonista de materia licet aliter.de conse.di. ij.xp̄s panis est.et.c.iteraē.et.c.vtrū.et iij.q.iiij.qui nos potest.et.vij.q.j.sugge stū.et de cele.missa.cū marthe.§.ex eo.

Zacheus.

Nota ꝙ per zacheū pusille stature qui ascendit arborē sicbomorꝫ diuitē quēlibet insensatū denotari posse. scđa ꝓhemiali pte.§.xliij.D.in princi. Canonista licꝫ aliter.j.q.ij.§.vex.xvj.q.vij. affectū.in fine.de conse.di.ij.quotidie.et in ꝓhemio sexti li.in glosa.

zelotipia

Nota de zelotipia viri et vxoris illud qđ dicit salomon. ꝑsaycali pte ꝑcepto. x. Coniugē ama.B.vltra mediū. Canonista licet aliter de materia zelotipie.ij. q.v.§.hec autem.

zelus.

Nota de zelo bono et nō malo mutuo se zelare cōiuges debēt. ꝑsayca pte pcepto.x. Coniugē ama.b.vltra mediū. Itē nota ꝙ triplex zelus repitur ibidē Canoni.de materia zeli licet aliter vide at.xv.q.j.in princi. De bono etiam zelo tangiē in canone.disciplina.xlv. di.ibi. sit zelus.sed nō immoderate seuiens et ibi zelo rectitudinis.

Sequuntur additiōes ad tabulam.

Quoniam omnium habere memoriā et in nullo deficere vel errare potius diuinitatis ꝙ humanitatis existit vt lex asserit humanalis. C.de ve.iur.enu. l.ij.§.si quis. et hoc ex occupatōnibus quotidianis occurrētibus et emergentibus maxime ꝓuenire videaē et vtilia aliqua ꝓpter ꝑmissa in ope vel tabula sint obmissa que repatione indigēt.aliquali. Quapropter hijs quantū deꝰ dederit occurrere cupiēs additōnes infra scriptas libro et tabule interserēdas fore vtile indicaui ordine vicꝫ ꝑlibato.

Adam.

Nota ꝑm canōes ꝙ adam fecit testamentū.tercia pte metrica.x.ꝑcepto. Quod tibi fors dederit.additione prima in principio.

Affectio.

Nota ꝑm canones et pħum ꝙ affectō et voluntas dantis potius attendenda sunt.prima pte metrica ꝑcepto.xx. Exiguum munꝰ.in prima additione.

Amicicia.

Nota scđm pħum ꝙ quatuor sunt genera non pseuerantiū in amicicia neqꝫ firmā tenentiū eandē quarta pte metrica.vij.ꝑcepto. Cum tibi vel sociū.ibidē in additiōe. Item nota ꝑm canones ꝙ repitur homo in triplici differētia amicicie. quarta parte metrica ꝑcepto.xv.

Auxilia a notis.A.in pu.in additiõe.

Angelus.

¶ Nota q angelus dicit decẽ modis se/cundũ pbemiali pte.§.xxxviij.C. circa finẽ in additione.

Annus.

¶ Nota q annus quintuplex repitur.scd̃a pte metrica pcepto .xxxi. Qd̃ sequitur specta.A.post mediũ in additione.

Adoratio.

¶ Nota q adoratio debita vel indebita fit quinqz modis. psaycali pte primo pcepto.Itaqz deo supplica.ibidez post in additione secũda.

Apparatus.

¶ Nota vtrũ.circa exteriorẽ apparatum possit esse virtus vel viciũ in magna ad ditione quinte libri ptis in tractatu de quarto signo celi.circa medium.

Apis.

¶ Nota q apis dicit quatuor modis. pri ma pte metrica pcepto.xx. Exiguũ mu nus.A.vltra mediũ.in additione scd̃a.

Aqua.

¶ Nota q quadruplex aqua in sacris re perit scripturis psayca pte pcepto.xlix Meretricẽ fuge.B.circa finem.

Auaricia.

¶ Nota scd̃m canones et pbos q septez sunt q dissuadẽt auariciaz.iiij.parte me trica pcepto.xviij.in addi.ibi posita.

Aulici.

¶ Nota q aulici siue curiales triplicit su muntur. scd̃a parte pbemiali.§.xvj.in princi.in additione ibi posita.

Boni.

¶ Nota ꝫm canones q boni sepa/re se debẽt a malis. psaycali pte pcep/to.xxxv.Cum bonis ambula.in addi/tione.vltra mediũ.

Canis.

¶ Nota q canis dicit quinqz mo dis pte psaycali pcep.xxix.Maledicus ne esto.B. ante mediũ.in prima addi.

Canticum.

¶ Nota q sextuplex canticũ repitur. pri ma metricali parte pcepto.xxvij. Noli homines blandos.in additione.

Caput.

¶ Nota scd̃m scripturas et canones q ca put dicit quatuor modis. psaycali pte pcepto.x.Coniugẽ ama.in prima addi. Item nota q supbi diuites non cogno scunt deũ caput supra se habere.prima pte metrica primo pcepto. Si deus est animus.in quarta additione.

Cautela.

¶ Nota scd̃m canones q cautelã futuro rum ad habendã sex cõdiciones requi runt.quarta pte metrica.v.pcepto. Cu stos incautus.A.in princi.in additione.

Cecitas.

¶ Nota q cecitas quadruplex dicit.quar ta parte metrica pcepto.xxvj.Contra hominẽ iustum.in additione.

Coactio.

¶ Nota q quadruplex coactio repitur. psaycali pte pcepto.xiiij.Para te foro C.in princi.in additione.

Conscientia.

¶ Nota q domus ɔscientie tria speciaꝫ debet hr̃e.prima parte metrica pcepto. xvij.Ne cures si qs.C.in prin.in addi.

Concilium.

¶ Nota ꝫm canones differentiã inter cõ silium et conciliũ. psaycali pte pcepto. xxxvj.Ne accesseris ad concilium.A.in princi.in prima additione.

Crimen.

¶ Nota ꝫm canones q crimẽ quadrupli citer accipit.prima metricali pte pcep.v Si vitã inspici.C.circa mediũ.in addi.

Consentire.

¶ Nota q ɔsentire dicit quis tribus mo dis scd̃m q triplex repitur consensus. quarta pte metrica pcepto.xij. Cum te detineat. in additione.C.vltra mediũ.

Consuetudo.

Nota quot modis dicit cõsuetudo. tercia parte metrica pcepto. xviij. Judicis auxilium.

Cognitio.

Nota q cognitio de deo dupliciter habetur in additione magna q est in prima parte metrica q incipit. Nota q duplex est cognitio de deo.

Continentia.

Nota q triplex continentia repitur in additione magna. quinte ptis principalis libri in tractatu de quarto signo celi post principium.

Cupiditas.

Nota q cupiditas triplex repitur in sacris canonibus. psaycali parte pcepto. liiij. Alienũ noli cõcupiscere. in additõne iuxta principiũ.

Curiositas.

Nota vtr viciũ curiositatis possit esse in cognitione sensitiua. scda parte metrica primo pcepto. Telluris si forte. in magna additione.

Eus.

Nota q de nominibus deum significãtibus in magna additione super prima pte metrica q incipit. Nota si qs cupit scire de nominib3 dei. Item nota de triplici opinione de reddendo deo reuerentiam et honorẽ. psaycali pte primo pcepto. Itaq3 deo supplica. in additiõe Item nota de questione vtr homo rationali virtute possit deũ per suos cognoscere effectus. prima metricali pte primo pcepto. Si deus est animus. in scda additione.

Dies.

Nota q multiplex dicitur dies. quarta pte metrica. xxx. pcepto. Parce laudato. A. in principio. in additione.

Diuinare

Nota scdm canones q diuinatio fit in quatuor elemẽtis. quarta pte metrica pcepto. xxiiij. Multũ vẽturi. in additõe.

Dilatio

Nota q dilatio de iure canonũ fit ppter septẽ. quarta parte metrica pcepto. xlvij. Quam primũ rapienda tibi. additione vnica. circa principiũ.

Disciplina

Nota q disciplina paciẽter est sustinenda quantũcunq3 dura videatur ppter tria. prima pte metrica pcepto. ix. Cum moneas aliquẽ. in addicõe in principio.

Doctor

Nota q triplex ordo doctor in sacris repitur canonib3 quor quilibet ppri os discipulos dicitur habere. prima pte metrica. xxx. pcepto. Que culpare soles in additione tercia circa medium.

Donum

Nota q septẽ dona spũssancti septem vicijs opponunt. de quibus habet prima phemiali pte. §. xij. ad fontẽ. D. p9 principiũ. quarta pte metrica primo precepto. Securã quicunq3. C. in principio Item nota q septẽ dona spũssancti intelligunt p septẽ signacula quib3 liber erat signatus. in magna additõne prime libri principalis ptis ante mediũ.

Eclesia.

Nota fm canones q eccia iudicat de iudeis in duodecim casib3. psaycali pte. viij. pcepto. Mutuũ da. in additione prima circa mediũ. Itẽ nota q eccia ppter tres causas nõ psequit iudeos licet psequat hereticos. ibidẽ3 post. in scda additiõe. Item nota q eccia dicit quinq3 modis. scda pte metrica pcepto xxvj. Dilige nõ egra. in additione.

Episcopus.

Nota q epalem dignitatẽ et alios inferiores ordies xps typice dicto aut facto luculẽter demõstrauit. psaycali pte xxxvj. pcepto. Ne accesseris ad cõsiliũ. in additiõe. ante fi. Item nota q epus tredecim regulas aplicas debet obseruare. prima pte metrica. ix. pcepto. Contra verbosos. in additione circa mediũ.

Facere.
Nota scđm canones q̃ quis dici tur aliqd facere nouē modis.prima pte metrica.xxx.p̄cepto.Que culpare soles in additione prima in principio.

Fides.
Nota q̃ fides vera de deo triplicit̄ credit vt in additione.Si deus.prima pte metrica.Item nota de diffinitōne fidei scđm apl̄um in magna additiōe quinte ptis principalis libri in tractatu de primo signo celi.Item nota q̃ fides dicit̄ prima virtus ibidē post.Item nota q̃ fides assimilat̄ iaspidi lapidi p̄cioso ibidem post.Item nota q̃ fides vera pro speritatē non ambit nec aduersitatem metuit.ibidez post.Item nota de fide quot mōis accipit̄ fides.quot sunt species fidei.quot sunt articuli fidei.quot premiū credentiū.que pena nō credentium.et quot sunt simboli de bīis omnibus require in prima glo.posita sup rubrica de trini.et fide catholi.extra in magna additiōe prime ptis metrice p9 principiū.Item nota de fidelitate canis ibidem post.

Filius.
Nota q̃ filius dicit̄ quinqz modis.prosayca pte secūdo p̄cepto.Parētes ama in scđa additione.

Fons.
Nota q̃ quadruplex fons reperitur.prima pbemiali pte.§.xij.in additione.

Gaudium.
Nota gaudium mundiale fore falsum qđ serapionis medici sententia comprobat̄ in magna additōne quinte ptis libri in.xj.signo celi.ante mediū.

Gibellini et guelfi.
Nota q̃ gibellini et guelfi p reges israhel et iuda merito designari possunt psaycali parte p̄cepto.xxix.Maledicus ne esto.in additione ibidem vltra medium.

Gladius.
Nota q̃ triplex repitur gladius.psaycali pte septimo p̄cepto.Saluta libenter.in additione.A.circa finem.

Hereditas.
Nota scđm canones q̃ hereditas xpi est ecclesie vniuersitas vel cuiuslibet fidelis anima.tercia pte metrica.x.p̄cepto.Quod tibi sors dederit.in additione scđa circa principiū.

Hereticus.
Nota scđm canones q̃ hereticus siue heresiarcha sex modis dicit̄.prosaycali parte p̄cepto.xxv.Nil temere credideris.in additione circa mediū.

Homicidiū.
Nota q̃ homicidiū.xviij.modis committi potest.tercia pte metrica quarto p̄cepto.Cum recte viuas.in additione.

Homo.
Nota hominē contra hominē insurgere contrarium est nature pter duo in additiōe magna quinte ptis libri in tractatu de tercio signo celi.Item nota q̃ homo infidelis ligno putrido assimilatur in additione magna quinte partis circa principiū que incipit.viso supra de quarto speculo methaphorico.

Incontinētia.
Nota vtrū incontinēs plus peccet q̄z intemperatus in additione magna quinte ptis libri in tractatu de octauo signo celi.Item nota vtrū incontinens ire peior sit q̄z incontinens cōcupiscentie.ibidem post.Item nota q̃ incontinentia potest attendi circa aliquid tripliciter.ibidem post.

Infamia.
Nota scđm canones q̃ infamia dicitur quatuor modis.quarta pte metrica.xix p̄cepto.Si famā seruare cupis.in additione circa principiū.Item nota q̃ infamia remittit̄ quat or modis.ibidē p9 Item nota q̃ infamia irrogat̄ duplici

ter ibidē post. Jtē nota q̄ infamie sex sunt defectus ibidem post.

Infidelitas.

¶ Nota q̄ infidelitas dupliciter sumi potest. in magna additione quinte ptis li.

Judeus.

¶ Nota q̄ deus noluit q̄ iudei penitus cōsummarent sed potius dispergerentur ꝓpter tres causas. ꝓsaycali pte. viij. ꝑcepto. Mutuū da. in additione scđa.

Judicium.

¶ Nota scđm canones q̄ ordo iudiciarius obmittitur quinqꝫ de causis. ꝓsaycali parte ꝑcepto. xvj. Equū iudica. in additione circa principiū.

Jpocrita.

¶ Nota q̄ ypocrite vix a viris virtuosis discerni possunt. exemplo vitri colorati quarta pte metrica ꝑcepto. xxxiij. Demissos animo.

Justicia.

¶ Nota q̄ iusticie virtus siue vir iustus ꝓpter multa electro merito cōproba/tur. secūda prohemiali pte. §. iiij. b. post medium in additione.

Leges.

Nota scđm canones q̄ sextuplex lex in sacris canonibus reperitur. tercia pte metrica. xviij. ꝑcepto. Judicis auxilium. in additiōe vnica in principio. Jtē nota q̄ appellatiōe legis continet̄ multiplex genus legis. ibidē post. Jtem nota q̄ lex aliqn̄ prorogat̄. ibidem post. Jtem nota q̄ legi aliquādo derogatur ibidē post. Jtem nota q̄ legi aliqn̄ subrogatur. ibidem post. Jtem nota q̄ lex aliquādo obrogat̄. ibidem post. Jtem nota q̄ lex aliqn̄ abrogat̄. ibidem post. et hoc sex modis.

Litigiosus.

¶ Nota scđm canones q̄ litigiosus mo/nendus est vt a tali vicio se debeat abstinere quinqꝫ rōnibus. prima pte me/trica. xxxvj. ꝑcepto. Litem inferre caue in additione vnica. in principio.

Luxuriosus.

¶ Nota scđm galienū q̄ luxuriosus licet parum emittat de semine. nihilominus magis seipsum ledit q̄ si quadragesies tantū effunderet de sanguine. scđa parte metrica. xxiij. ꝑcepto. Luxuriā fugi/to. in additione vnica.

Magi.

Nota magorum. xiij. esse genera. quarta pte metrica ꝑcepto. xxiij. Multum venturi.

Malus.

¶ Nota scđm canones et augustinum q̄ mali aliquādo sunt tollerandi. ꝓsaycali parte ꝑcepto. xxxv. Cum bonis am/bula. in additione in fine.

Mansuetudo.

¶ Nota q̄ triplex māsuetudo repitur q̄ fulxit in xp̄o. in magna additiōe. v. partis libri i tractatu de septimo celi signo ante mediū.

Manus.

¶ Nota scđm canones q̄ manus dicitur nouē modis. quarta pte metrica. xxiij. ꝑcepto. Exerce studiū. in additiōe vnica. circa principiū.

Maritus.

¶ Nota scđm canones q̄ maritus cognoscit vxorē quadrupliciter. ꝓsaycali pte ꝑcepto. x. Coniugem ama. in additione circa principium.

Matrimonium.

¶ Nota octo esse circa matrimoniū attendenda. ꝓsaycali parte. x. ꝑcepto. Coniugem ama. in tercia additiōe. C. in prin.

Mediator.

¶ Nota q̄ mediator dicit̄ xp̄s quadru/pliciter. prima pte metrica ꝑcepto. xxj. Infantem nudū. in scđa additione.

Missa.

¶ Nota scđm canonos q̄ misse sacramē tum a prauis sacerdotibꝫ etiā cum re/uerentia et timore est audiēdum. quod octo cōprobat̄ exemplis. ꝓsaycali pte

xviij.precepto. Pugna p patria.in ad ditione vnica.ante mediu.

Misericordia.

Nota q ex miscdia deus tam beatis q iustis et peccatoribus multas gras exhibet et facit in magna additione. se cunde ptis principalis libri in tractatu de.x.signo celi.circa medium.

Mores.

Nota q antiqui nostri in via mor pre cipue circa pcepta moralia in multis er rauerunt.scda phemiali pte.§.j.in ad ditione.C.circa fine.

Mors

Nota q tria sunt specialiter pter que homo timet morte.prima metricali pte pcepto.xxij.Ne timeas illa.in additioe

Mundus

Nota q mundo adherētes et in mun dialibus ofidentes sunt triplici miseria inuoluti. prima pte metrica.vj.pcepto. Que nocitura tenes. in prima additioe in princi. Item nota q mundu sequen tes p tres circulos varijs coloribus de signatos figurant.ibidem post.

Natura

Nota q natura naturās que est ipse deus quemadmodu ad organiza tionem homis exterioris sc corpis co stituit cursus septe planetar ita ad p fectione homis interioris sc anime co stituit cocurrere septe spus sancti dona prima pte metrica pcepto.xxj. Infante nudum.additione vnica.

Nauis

Nota q nauis dicit ecclesia pter sep tem. scda phemiali pte.§.xcvj.in addi tione.A.post principiu.

Ociositas

Nota q ociositas z voluptas ar ma sunt hostis antiqui. psaycali parte pcepto.lv. Illud stude agere.in addi tione post mediu. Item nota q in om nibus opibus pietatis exercendis tria cosideranda occurrut. psaycali pte pre cepto.ix.Cui des videto.in additione.

Pater

Nota scdum canones q pater quinq modis famit. psaycali parte pcepto.ij. Parentes ama.in additione.

Paradisus

Nota de situ padisi terrestris sex mi rabiles ditiones.prima phemiali par te.xj.§.

Pax.

Nota ad cseruandam et nutriendam pacem tria maxime valere pnt in ma gna additione. quinte ptis libri vltra mediu. Ite nota q ad pacē nullo pfe cte vnq reduci pot nisi prius obliuisca tur iniuriar et rememoret beneficior scda parte metrica pcepto.xx. Litis pre terite.in additone.in principio.

Peccatu in spiritum sanctum.

Nota scdm canones q quis septē mo dis peccat in spumsanctu. quarta parte metrica pcepto.xlij.Cum quid peccaris in additione prima. Item nota scdm ca nones q quis peccat grauio altero sex modis.quarta pte metrica.xlij.pcepto. Cu quid peccaris.in additione secūda in principio.

Pena.

Nota scdm canones de pena prestan tium actionē mortis alicuius. psaycali parte.xl.pcepto. Diligētiam adhibe.in additione.in principio.

Penitentia.

Nota q salomon scdm hieronimu et ambrosiu per penitentia saluatus est in magna additioe quinte ptis libri in fi.

Percussio.

Nota q pcussio triplex reperit in sa cris canonibus. psaycali parte pcepto. xxj. Metue magistr.in additione cir ca medium.

Periurium.

Nota de pena illius qui aliu puocauit

ad piurandum. psaycali parte pcepto xix. Iusiurandu serua. in prima additione in fine. Item nota q piurium dicit quinqz modis. psaycali parte pcepto. xix. Iusiurandu serua. A. in additione.

Perseuerantia.

Nota q pseuerantie virtus inter ceteras virtutes coronari meret. in magna additione quinte ptis principalis libri in tractatu de. xi. signo circa medium.

Pietas.

Noto q operibus pietatis exercendis tria psideranda occurrut. psaycali parte. ix. pcepto. Cui des videto.

Philosophia.

Nota q phia duplex repitur. theologica et naturalis. in magna addi. prime ptis libri. in fine.

Plaga.

Nota de decem plagis egyptior. scda parte metrica. xx. pcepto. Litis pterite. in additione prima in principio.

Precepta.

Nota q dicit rabimoyses qd in veteri lege tot erant pcepta affirmatiua quot sunt in corpe humano ossa q sunt. ccc. xlviii. et tot erat negatiua quot sunt dies in anno. Item nota scdm augustinu q tanq serui sub gratia costituti tenemur pceptis dei obedire q ex motibus planetaru et alior corpor celestiu comprobat. tercia pte metrica primo pcepto. Hoc quicunqz velis. in magna addicione.

Princeps.

Nota q princeps dicit quinqz modis scda phemiali parte. v. §. in additione A. in principio.

Proditor.

Nota q proditor differetia sextuplex in canonibus repitur. scda parte metrica. xi. pcepco. Quod pudeat socios. in additione vnica. circa mediu.

Puer.

Nota q pueris assimilari debet devoti homines pter septem quarta parte metrica. xx. pcepto. Cum sapias animo in additione vnica. circa mediu.

Regens.

Nota q in qcunqz regente quinqz specialiter requirunt. prima pte prohemiali scdo. §. in additione.

Remittere.

Nota q pcca tripliciter remittunt. prima metricali pte. vi. pcepto. Que nocitura tenes.

Repellere

Nota q repellere vim vi licet in magna additione quinte ptis libri in tractatu de scdo signo celi circa fine

Reprehensio

Nota q repbensio triplex in sacris reperit canonibz. prima pte metrica. xxx. pcepto. Que culpare soles. in additioe. scda circa principiu.

Rixa

Nota vtr rixa sit peccatu. in magna additione quinte ptis libri in scdo signo celi circa mediu. Item nota sm palladium q viri virtuosi inter rixosos habitare minime psit. psaycali parte precepto. xxxv. Cum bonis ambula. in secunda additione.

Sacramentum

Nota q sacramtor queda sunt necessitatis et queda voluntatis. scda pte metrica. xxxiiii. pcepto. Sit tibi precipue. addi. secunda circa mediu. Item nota sm canones q septem sacrameta ecclesiastica designant p septem signacula quibus signatus erat liber. de quo Ioh. in apoc. in additoe prima. prime ptis libri circa mediu. Item nota q sacramenta ecclesie sunt septe. ibide post Item nota scdm canones de excelletia sacramentor ecclesie. ibidem post. Ite nota sm canones vtr sacrameta ecclesiastica possint iterari. ibide in additioe secunda.

¶ Nota differentiã inter bernardũ et augustinum de numero saluandorũ vtrũ tot sint saluãdi quot angeli ceciderũt de celo. an quot angeli remanserũt in celo scđa pte metrica p̄cepto. xxiiij. Noli tu querã.

Scandalum.

¶ Nota φ pter scandalũ multa obmittuntur fienda. tercia pte metrica. v. pcepto. Productꝰ testis. in additione. A circa medium.

Seruire.

¶ Nota ẜm bernardũ quatuor esse genera quibet obsequijs deseruimꝰ. quarta pte metrica p̄cepto. xlvj. Cũ seruos fueris. in additione.

Scriptura.

¶ Nota φ scripture sensus per doctores sanctos quadruplex assignat̃. psaycali parte. xxij. p̄cepto. Lr̃as disce. in fine.

Sententia.

¶ Nota φ sententia cõditionalis de iure canonũ est quadruplex. psaycali parte p̄cepto. xvj. Equũ iudica. in additione vltra medium.

Signa.

¶ Nota de duodecim signis celi tam allegorice φ̃ moraliter. quarta pte metrica primo p̄cepto. Securã quicunqȝ cupis. in magna additione.

Simbolus.

¶ Nota φ simbolus apostolorũ designat̃ per speculũ de saluamẽto qđ fabricare fecit plato pꝰbus ad inuestigandũ causam pestis suis tpibus regnãtis in magna additione prime ptis metrice circa medium.

Speculum.

¶ Nota de quintuplici speculo metaphorico vt colligit̃ in prima additione magna q̃ incipit. quia p̄sens opus. in prin.

Sol.

¶ Nota φ sol quintupliciter accipit̃. prima pte metrica p̄cepto. xxx. Que culpare soles. in quarta additiõne.

Sustinere.

¶ Nota vtrũ sustinende sint semp iniurie in additiõe magna quinte ptis libri. in tractatu de nono signo celi. circa mediũ

Tacere.

¶ Nota scđm canones φ tacere accipitur quinqȝ modis. prima pte metrica precepto. iij. Uirtutẽ primam. additione vnica.

Terra

¶ Nota φ terra sex modis dicit̃. secunda metricali pte primo p̄cepto. Telluris. In additione secũda. B. in princi.

Testes.

¶ Nota φ testes testamenti ade fuerunt septem pcta mortalia. tercia pte metrica p̄cepto. x. Qđ tibi sors dederit. additione prima circa principiũ.

Timor.

¶ Nota φ sextuplex est timor quarta parte metrica p̄cepto. xlv. Suspectus caueas in additione.

Tollerare

¶ Nota scđm augustinũ φ mali aliquando sunt tollerãdi. psaycali pte p̄cepto. xxxv. Cum bonis ambula. in scđa additione. D. in principio.

Uidua.

¶ Nota φ vidua quatuor modis dicit̃. quarta parte metrica in additõne quinte ptis libri ibidem.

Uiduitas

¶ Nota scđm albertũ φ viduitas dicitur q̃tuor modis in magna additiõe quinte ptis libri in tractatu de octauo signo celi circa medium.

Uirga

¶ Nota ẜm canones φ sextuplex virga reperitur. prima parte metrica p̄cepto. vij. Constans et lenis. additione vnica. vltra medium.

Uirginitas.

Nota q̄ virtus virginitatis intūm deo grata fuit q̄ ipsi9 odore feritate depo sita in virginis gremio descendit. q̄ ex emplo vnicornix comprobat̄ in magna addi. quinte ptis in tractatu de sexto signo celi. Item nota q̄ virginitas est matrimonio p̄ferenda. ibidē post.

Virtus.

Nota q̄ septē virtutes intelligunt̄ per septē signacula quibus signat9 erat li/ber de quo Ioh. in apoc. in additione prima. prime ptis libri circa mediū. Itē nota q̄ virtutes sunt septem.

Vocare.

Nota q̄ vocat nos deus quadrupliciter. p̄sayeali parte p̄cepto. xiiij. Para te foro. in additione. B. post princi.

Votum.

Nota q̄ votū frangit̄ ꝑpter octo. pri/ma pte metrica p̄cepto. xiij. Rem tibi ꝓmissam in addi. B. post principium.

Xpristus.

Nota q̄ xp̄s dicitur liber in quo legere debent tam clerici q̄3 sapientes layci vnde sensus sui reformen̄t in ad/ditione magna prime ptis. Item nota q̄ xp̄s dicitur liber intus et extra scrip tus necnon et septem sigillis signatus. ibidē post. Itē nota q̄ xp̄s verus liber fuit septem sacris ecclesie consignatus. ibidē post. Item nota q̄ xp̄s fuit sep/tem virtutibȝ decoratus. ibidem post. Item nota q̄ xp̄s fuit septē donis spi ritussancti cōsignatus. ibidē post. Item nota scd̄m canones q̄ christus fecit te stamentum. tercia pte metrica precepto x. Q̄d tibi fors dederit. in addi. secūda in principio. Itē nota q̄ christus suū te stamentum sua morte cōfirmauit. ibidē post. Item nota q̄ christo vero libro multa genera hominū contradicūt. ibi dem post mediuȝ. Item nota q̄ in xp̄o vero libro tres repiuntur scripture. ibi dem ante finē. Item nota q̄ in christo speculo limpidissimo fulxerunt singula riter duodeci virtutes. in magna addi tione quinte ptis libri in principio. Itē nota q̄ in christo speculo limpidissimo fulxit triplex misc̄dia secundū triplicē ethimologiā nomis misc̄dia. in magna additiōe quinte partis libri in tractatu de decimo signo celi. circa pincipiū.

Finit tabula multū vtilis ad le/cturam infra scriptā. edita seu cōpilata a circūspecto viro et magne scientie re ligioso fratre phílippo de pergamo mo nasterij sancte marie de veraco ordi/nis santi bn̄dicti priore padue ciuitatis.

DEO. GRATIAS.

Llustris indu strie ac grandis beniuolentie spe culo Fracisco nouello genito excelsi et magnifici dni mei singularissimi domini Francisci de carraria padue etc. Incliti gubernatoris ac ducis deuotus et fidelissimus vester frater philippus de pergamo monasterij sancte marie de veraco ordinis sancti benedicti. Inter priores padue ciuitatis minimus pro sui dicti monasterij cum presentis opusculi intelligentia seipsum ac sue recomendationis fidei et deuotionis sinceritate cum perhenni promptitudine famulandi. Cum proposuissem in corde meo perscrutari quid regnantibus vel regentibus foret vtilius et multorum theologorum moralium ve phorum atque aliorum sapientum sententias comprobatas prout mei ingenij ariditas capere poterit ingenti studio: summaque cum diligentia perlustrarem doctrinam platonicam. memini me reperisse sententiam quam eximius modernorum boecius primo libro de consolatione prosa. iiij. recitat in hec verba. Beatas inquit fore respublicas si eas vel studiosi sapientie regerent: vel earum rectores studere sapientie contigisset. cuius etiam sententie Ualerius li. vij. c. vij. recitator existit ex qua sententia euidenter concluditur necessariam esse regnantibus vel etiam regentibus sapientiam. quia per eam reges regnant et legum conditores ab iniustis iusta decernunt. prouer. viij. et sapie. vij. preposui inquit illam regnis et sedibus. et sequitur infinitus eius thesaurus est hominibus. et prouer. iij. melior est acquisitio eius negociatione argenti et auri. preciosior enim est cunctis opibus et in policratico li. iiij. c. vj. scribitur quod cum gentiles nil sine nutu minimum crederent faciendum: vnum quasi deum deorum et omnium principem excolunt. s. sapientiam. quia omnibus preest. vnde et phi veteres ymaginem sapientie prefori[b]us omnium depingi fecerunt: et hos versus describi censuerunt. Me vsus genuit. peperit memoria. sophiam me vocant greci. vos sapientiam. ¶ Item et hec ego odi homines stultos et ignania opera et philozoficas sententias. s. in quibus nulla est vtilitas. vnde alpharabius in eius preconium et laudem li. de diuisione phie inquit quod phia est rerum humanarum et diuinarum cognitio cum studio bene viuendi. quod animaduertentes antiqui gentiles principes: humanis diuinisque scientijs se plenissime instruxerunt. sicut ptholomeus rex gentilis: qui vt sibi innotesceret lex diuina quam etiam regni sui sapientibus communicaret post aliarum scientiarum affectionem septuaginta interpretes aduocauit secundum quod aug. ij. de doctrina xpiana. c. iiij. et ec. xviij. de ciuita. dei. c. xij. recitat euidenter. et magni karoli reperitur in gestis: quod fuit in liberalibus artibus sufficienter instructus et in libris diuinis intentissime studiosus. hoc etiam considerantes antiqui principes romani imperatores filijs suis optios

DEP. HAUTS-DE-SEINE BIBLIOTH. DESGUINE

et probos habere magistros procura
bant:sicut alexandro aristotelem:tro/
iano plutarchum:neroni senecã. vnde
Tullius li.j.de diuinatione ait. Rega
le op⁹ est sape ꝛ diiudicare:quod fieri
nequit absqꝫ discretione sapientie.ec.
x.Judex sapiens iudicabit populũ suũ
ꝛ.iij.regum.iij.c.de salomone legit:ꝙ
dñs dedit ei cor sapiens et intelligens
ꝓpter populum suũ quem sibi tradi/
derat ad gubernandum.huius ergo sa
pientie effectu considerato ꝑ viribus
in famosissima hac ciuitate:cuius ẽ or
dinatissima gubernatio merito ð ipsa
dici potest quod magnus alexander ci
uitatis athenarũ obtento dñio:in co/
lũna quam erigi statuit in medio pla/
tee describi mandauit.Gloriosa ꝛ ama
bilis ciuitas ista est in qua fiducialiter
habitat omnis viuens. ¶ Hec glo
riosa et amabilis ciuitas signãter etiã
describi non ĩmerito põt per ciuitatem
tiri quondã coronatã.de qua ysa.xxiij.
Quis cogitauit sup tiruꝫ quondã coro
natam ꝛc. nam reuera hec ciuitas est
illa de qua vaticinatus est sophonias
ꝓpħa.ij.c.dicens.hec est ciuitas glorio
sa habitans in confidentia:cuius glori
ositatis ꝛ amabilitatis duplex est ra/
tio demonstratiua. Prima rectoris or
dinatissime gubernatio. Secunda ciui
tatis amenissima situatio ea ꝓpter ad
ꝑpetuandum tanti gubernatoris tan/
teqꝫ ciuitatis famosissimum nomen si
bic contẽta non pigeat effectualiter in
tueri quanꝙ plurimi pictores sup hac
materia plenius vberiusqꝫ nouerint cõ
pilare tractatus.quia cuꝫ prefati ma/
gnifici domini mei ꝑuentus officio for
te p̄ ceteris operib⁹ ad ipsius honorẽ
et gloriã sum:ex eorundem sententijs
sapientum non de mei sufficientia:sed
de dei illustratione et vestri benignis
sima supportatione confisus ad hono
rem et laudem omnipotẽtis dei ꝛ glo
riose virginis marie totiusqꝫ celestis
curie hoc opusculum: quod speculum
regiminis quo ad vtrunqꝫ hominem

nuncupare decreui.put de materia in
fine huius opusculi latius explicabitur
deo duce et plenius et imediate in ad
ditione que ꝑ primo prologo ponitur
aggredior timorose necnõ ad vestri de
lectationem omniumqꝫ legentium cõ
solationem ipsum:licet rude sup sen/
tentiarũ explanatione catbonis in quo
plus ꝙꝫ in ceteris auctoribus meo iu/
dicio cõmuniores hominum mores et
virtutes includuntur et cõmuniora vi
cia precluduntur ꝓposui cõponere:ve
stroqꝫ felici nomini assignare:in quo si
quid vtiliter dictum reperiatur xp̄us
accipiat inde laudes cũ ꝓfecto ad tan
tum onus suscipiendum nulla laus hu
mana vel gloria me induxerit.ea nãqꝫ
veritatis ꝛ regula.ne gd fiat gratia cõ
mendãdi et in canone.si quis vero.xj.
q.iij.sꝫ solũmodo vestra amabilis be
niuolentia gratiosa totius paterni ha/
bitus expressiua quam inenarrabili af
fectu cupio felicibus habũdare succes
sibus.quod feliciter fore puto optinẽ
dum:si iusticiam matrem et sororeꝫ sa
pientiam amicam habueritis pruden/
tiam:et velut filiam dilexeritis verita
tem.ad tam ergo altas et excellentes
virtutes capescendas:quarum acquisi
tione diuina fauente gratia dñium ve
strum roborabitur in futurum euiden
ter vos inducit illa literalis ꝛ solennis
oratio frederici romanorum impera/
toris ad conraduꝫ eius filium sardi/
nie regem:sic ãmonitorie alloquentis.
Regibus et principibus inquit orbis
progenies clara non sufficit nisi genus
egregium generositas adiuuet.et illu
stris industria clarificet principatum:
nec ob hoc enim ꝙ altius sedeant re/
ges ꝛ principes ab alijs distinguuntur
nisi singulis prudẽtie alijsqꝫ prelibatis
virtutibus profundius videant:et vir
tuosius operẽtur.has itaqꝫ presigna/
tas virtutes ex intelligentia nobis celi
tus condonata:necnon et liberi arbi/
trij potestate fugatis vicijs: desideranter
animo amplecti debetis:ac eisdeꝫ in/

sepabiliter inherere. nec immerito qr p virtutes añdictas cötingit ad felicitatem: et veram beatitudinez puenire et finez bonoz omniū obtinere. vnde bernardus. Beatus est qui fide splendet: qui spe gaudz: qui caritate feruet: qui tpantia nitet: qui prudentia lucet: qui iusticia eminet: qui fortitudine pollet: qui humilitate redolet: et qui puritate translucet. Ad hoc etiaz benefacit quod beatus dicit ambrosius li. de officijs. Bonꝰ circuitꝰ est. si iusticia querit: prudentia inuenit: vendicat fortitudo: tempantia possidz. vt iusticia sit in affectu: prudentia in intellectu: fortitudo in effectu: tpantia in vsu. Hec omnia et singula pcul dubio faciliter adimplere poteritis: si ea vel partem que in hoc continentur opusculo studiosiꝰ duxeritis adimplendūz. his enim gaudebit populus. letabitur clerus: cetus scolasticus exultabit: gloriabiturqz tota ciuitas paduana: se tale ac tantum lilium ptulisse in dñm et rectorem. Insuper vero si in hoc opusculo aliquid minus bene vel improprie supfluūqz vel diminutum repertum fuerit contineri: imputetur sciencie paupertati. corrigaturqz lima caritatis atqz roris: et non alicuiꝰ liuoris aut sensualitatis: eninuero negare nequeo quin aliqua huic sint inserta opusculo: que iusto iudicio nulla valent temeritate culpari. vt asserit aug. i canone negare. viiij. di. nilqz tam pfectum in humanis adinuētionibus reperitur: quin ex aliqua sui parte defectuz aliquē paciatur. vt asserit. l. ij. sed qr diuine. C. de. ve. iur. enu. Cui sententialiter cōcordat dictū aug. in canone d occiden. xxiij. q. v. qui etiaz reuera carēs libris pluribꝰ ad hec necessarijs testor ibz: qr vtilia et vera scribere pposui: sz ea adimplere nequiui: impfectum quoqz sciencie mee in hac parte oro vt pfectio suppleat caritatis singularissime ergo mi dñe pñs opusculum ad vestri nominis laudez cōpilatum: quod vestre magnificētie pronus offero: vestra queso benignitate suscipite: ipsumqz vestrum facite. vlcz approbando flores si qui sunt colligite superflua relinquentes super operis autem imperfectione veniam postulans humiliter et deuote.

Um animaduerterem q̄m plurimos homines errare grauiter in via morum. ¶ Quia presens opus speculuz regiminis quo ad vtriusqz hominis reformationem necnon et virtutum apprehensionem intitulari decreui. Ideo primo aliqua taz de speculo materiali q̄z formali seu speculatiuo: qui ē xpus benedictus a quo omnia alia specula lucem obtinent et splendorez compendiose vel succincte tractabitur. ¶ Deinde d quintuplici speculo metbaphorico puto s curiosum atqz vtile euidentia aliqua de eisdē ptractare. p quorū omniū intelligentia ē breuiter nōndūz qr quanq̄z aliqua opera seu libri taz in diuino eloquio q̄z in canonico et ciuili iure specula nominentur. in quibꝰ re/

tiera ſpeculari ac reformari ſe valeāt ho
mines in hac vita. In pn̄ti cum opu/
ſculo ſm̄ gratie diem preſtitum donū
quinqȝ ſpecialiter īſerūtur ſpecula me
thaphorica: ſm̄ quinqȝ hui9 libelli pn̄
cipales partes: in quibus ſpeculari et
contemplari ſe debet vnuſqſqȝ vt ma
culas ſuorum viciorum ꝓfundius in/
ſpicere valeat et eas regere debeat cū
effectu. ¶ Primum nanqȝ ſpeculū
eſt virtutū omniū cōplectiuū ac veri/
tatis omnis repn̄tatiuum. Secundum
vero eſt erroneaꝝ maculaꝝ fugatiuū
atqȝ fidei catholice reparatiuū. Tertiū
eſt curioſaꝝ inueſtigationū repreſſiuū
⁊ earundē reformatiuū. Quartū ē mo
raliū p̄ceptoꝝ inductiuū atqȝ eorundē
effectū mancipatiuū. Quintū ē vicioꝝ
abſterſiuū atqȝ penitentie exemplaris
impulſiuū. ¶ In primo igit̄ ſpecu/
lo iſtruit autor ſcolaſticos necnō alios
quoſcunqȝ iugiter ſpeculari et etiā ſe
in eodē reformari debere. Hic aūt in
prima hui9 libelli parte ꝓſaycali viſ
autor facere docet in qua quidē parte
lvj. precepta ſeu documēta v̄tuoſa cō
plectunt̄: put prudens lector ſerioſe ⁊
ꝑticulariter in eo cōtemplari poterit ⁊
valebit. Ubi tn̄ aduertendū: q̄ quē/
admodū in materiali ſpeculo: qđ cōpo
nitur ex plūbo et claro vitro facierū
macule repn̄tantur ac etiā apte manife
ſtantur: ſic ꝑ omnia luculenti9 in for/
mali ſpeculo ſeu ſpeculatiuo q̄ eſt xp̄s
dei filius benedictus vt dictū eſt: om
nes vicioꝝ macule per eum refellunt̄
et teguntur. de hoc infra in quinto ſpe
culo methaphorico lati9 ꝑtractabitur
deo duce. De hoc etiā formali ſpeculo
limpidiſſimo qđ eſt omniū cōplectiuū
virtutum ſcribitur ſap. vij. q̄ eſt ſpe/
culū ſine macula candor lucis eterne
dei maieſtatis. de cele. miſ. ſane infi.
Circa qđ notandū qđ dicit dioniſi9 q̄
omnis natura rōnalis eſt quoddā ſpe
culū. ſed quedā eſt cū macula actu: ſed
nō aptitudine. ſicut angeli et homines
dānati. ca. n. ſunt in peccato et tamē
amplius peccare nō pn̄t. Quedā eſt cū
macula actu ⁊ habitudine ſic homo in
via qui peccatū hab3 et peccare poteſt
Quedā etiā eſt ſine macula et actu et
habitudine ſic xp̄us fili9 dei bn̄dict9
ſic aſſerit ac etiā ꝑfecte concludit auc
toritas antedicta et hoc eſt qđ yſa. liij.
ſingulariter d̄ hoc ſpeculo xp̄o ſcribit̄
q̄ peccatū nō fecit nec eſt inuent9 do
lus in ore eius. In tali ergo ſic mirabi
li ſpeculo per qđ methaphorice prima
huius libelli ps intelligi pōt informat
autor vnūquēqȝ iugiter ſpeculari de/
bere ⁊ hoc in hac prima ꝓhemiali ꝑte
ibi igitur mea precepta ita legito vt in
telligas. quaſi velit autor innuere q̄ n̄
ſufficit p̄cepta hui9 prime libri ꝑtis ſu
perficialiter ſpeculari vel etiā legere:
niſi etiā ea intelligas. i. intus latētia le
gas. i. app̄hendas: atqȝ obſuare ea de
beas cū affectu. vbi etiā ſciendū q̄ in
his quinqȝ ſpeculis methaphoricis p̄
libatis adinſtar ſpeculi limpidiſſimi. ſ.
dn̄i nr̄i ihū xp̄i quadruplex relucet ſcia
viȝ. Salutaris veritatis ſcripture. ſin
gularis vtilitatis lecture. exemplaris
multiformitatis nature ⁊ ſpecularis p̄
cioſitatis doctrine. ¶ Prima nāqȝ
ſcia que eſt ſalutaris veritatis ſcriptu/
re ſignanter deſcribitur in illo ſacro li
bro reuelationū qui oſtenſus fuit iohān̄i
euāgeliſte qui apocalipſ nūcupatus eſt
v. c. qui quidē liber erat ſcriptus intus
et foris ⁊ ſigillis ſeptē conſignatus. de
hoc tā mirabili libro hugo li. j. d̄ ſacra
mentis ꝑte. vj. c. v. loqtur ſub hac for
ma dicēs. q̄ liber ſcriptus eſt dei fili9
q̄ ſcript9 ē int9 et foris. Prio foris ad
hūanitatē ut legat̄ foris ad imitationē
intus ad ꝯtemplationē: foris ad ſanita
tē: int9 ad felicitatē. foris ad meritū:
intus ad gaudiū. foris q2 verbū caro
factū eſt: int9 q2 in principio erat v̄bū
hec ille. Erigere ergo debes tue mētis
oculos ad hūc librū: in quo pȝ omnis
veritatis exemplū et v̄tutis cuiuſlibet
documentū. ſolus itaqȝ dei fili9 dign9
inuent9 eſt hūc librū apire et ſeptem

eius signacula cecitati nostre sua grã
reserare.ꝑ que septẽ signacula intelli/
gi possunt septẽ sacramenta ecclesiasti
ca et septẽ ꝟtutes atq₃ septe₃ spũssan
cti dona.·Primo nãq₃ hic liber videl₃
xp̃us ↄsignatus fuit septẽ ecclesie sa/
cramentis que sunt. Baptismus: cõfir
matio: eucaristia: ordo: penitẽtia: extre
ma vnctio: et matrimoniu₃. Hec sacra
menta in decretis plenius et aptius q̃₃
in libris ceteris explicantur. De primo
.s. de baptismo tractatur de conse.di.
iiij.ꝑ totũ. de s̃c̃do.s. de confirmatione
tractatur de ↄse.di.v.in tribus primis
capitulis. de tertio.s.ð eucaristia tra/
ctatur de conse.di.ij.ꝑ totũ. De.iiij.s.ð
ordine tractatur.A.xxxx.fere dis.vsq₃
ad finẽ distinctionũ. De.v.s. de penitẽ
tia habetur in tractatu de penitentijs
specialiter.ð sexto.s. de extrema vncti
one ponit̃ i.lxxxxv.di.illud. De septio
.s. de coniugio.A.xxvij. causa vsq₃ ad
tractatũ de conse. tractatu ð peniten/
tia qui in.xxxiij.causa interseritur pre
termisso.et de hijs omnib9 simul tra
hitur satis succincte extra ð sum.tri.cõ
firmit.ð materia etiã sacramẽtoꝝ ha
betur infra in.ij.parte metrica p̃cepto
xxxiiij.Sic tibi p̃cipue.B. post princi
piũ.Sed posset aliquis querere quod
istoꝝ sacramentoꝝ sit excellentius: di
cendũ est ꝙ baptismus ex eo ꝙ exce/
dit alia ratione efficacie.de ↄse. di.iiij.
c.ꝑ baptismũ.nã ꝟtute eius dimittunt̃
omnia peccata quo ad culpã ⁊ quo ad
penam neq₃ est necessaria alia penitẽ
tia. Eucaristia aũt excedit rõne dignita
tis et sanctitatis.de conse. dis.v.nihil.
Confirmatio aũt excedit rõne conferẽ
tis q₂ a solo ep̃o cõfertur.sic̃ etiã sacer
ordo. Matrimoniũ vero excedit rõne
significatiõis.q₂ significat coniũctionẽ
xp̃i ad ecclesiã ꝑ vnionẽ diuine ⁊ hu/
mane nature.extra de biga. debitum.
vñ v̾sus. Maior in effectu baptismus
corpus inesse. Coniugũ significatio ma
ior crisma ministro. ¶ Sc̃d̃o hic lib̃
.s.xp̃us consignatus fuit septem virtu
tibus q̃ sunt.s. Fides.spes.caritas.pru
dentia.tꝑantia. iusticia. fortitudo. De
hijs virtutibus non est hic instandu₃
q₂ satis habetur infra in prima ꝓhe/
miali p̱te.§.v.D.circa fine₃. ⁊.§.vj.A.
circa principiũ et.§.xi.A.circa principiũ
et.§.xij.D.post principiũ. Et infra. iiij.
p̱te metrica p̃io p̃cepto. Securã qui/
cunq₃ cupis.B.in principio. Et ibi ha
betur quõ virtutes opponunt̃ vicijs.

Tertio hic liber.s.xp̃us consigna/
tus fuit septẽ spiritussancti donis que
enumerãtur ysa.xi.et sunt ista. Spũs
sapientie et intellect9. Spũs consilij ⁊
fortitudinis. Spũs sciencie et pietatis
Et spiritus timoris dñi. De hijs etia₃
spiritussancti donis non expedit hic in
stare.q₂ satis habetur ĩfra prima ꝓhe
miali parte.§.xij.D.circa principiu₃.et
infra.iiij.parte metrica primo p̃cepto.
Securã quicũq₃ cupis ⁊c̃ C.in p̃ncipio
¶Reuolue ergo hunc libꝝ vndiq₃ et in
singulis cartis poteris legere quid de
beas imitari sic docet ysa. facere ysa.
xxx. require diligenter in libro dñi
et legite vnũ ex hijs non defuit vere
nec deest s₃ totũ ibi scriptũ est quod ẽ
necessariũ ad salutẽ ab isto igitur tãq̃₃
ab exẽplari correcto ↄpleto ⁊ perfecto
trãscribẽda nobis essent multa s̾m ꝙ
docet idẽ ysa. diligenter ait. lege in li.
exemplari.idem ecce oculi in illo legen
tis illuminãtur ad intelligendum re/
seruantur aures ad audiendum: robo
ratur neruus ad exequendum.conce/
ptus exhilaratur ad delectandũ. legãt
ergo omẽs clerici sapientesq₃ layci hu
ius libri ꝓlogũ textũ ꝓcessum et epi/
logum. Ad clericos enĩ spectat non so
lum in hoc libro legere sed etia₃ alios
instruere et informare sic̃ dicit̃ palip.
xiiij.docebit populũ librũ legis moysi.
si legas ꝓlogũ occurrit tibi ꝓfũditas
hũilitatis.discite a me q₂ mitis sũ ⁊ hu
milis corde.math.x.supbi ergo alij in
flati aut sapientia aut ꝓsapia aut ami
coꝝ potentia nõ legunt hui9 libri ꝓlo
gum imo veritati scripture in prologo

contradicũt. Si legas huiꝰ libri textũ et ꝓcessuȝ occurret tibi speciositas san ctitatis et veritas omnis vitatis. Naȝ ꝓcessus huiꝰ libri ↄtinet veritatẽ vite vitatẽ iusticie: et vitatẽ doctrine. Uos vocatis me magister et dñe et bñ dici tis ſuȝ etenĩ. Jo. xiij. huic textui huic ꝓ cessui huic multiplici vitati ↄtradicunt viciosi fetidi auari gulosi dolorosi mẽ dosi ⁊c. veritatẽ abnegantes. huic ꝓ/ cessui etiã contradicunt puersi iudices aduocati fallaces. principes tyrãnizan tes. prebendati. curati. paupes defrau dantes. rebus ecclesie abutentes et in iuste bona ecclesie dispensantes. vnde tales clerici ſm canones ad restitutio nem omniũ pdictoꝝ tenentur vt in ca none. Gloria epi. et. c. ſi illi. ij. q. ij. ⁊ etiã peccãt mortaliter nõ solũ qꝛ paupibꝰ subtrahunt: ſȝ etiã qñ paupibus pso/ nis turpiter conferunt. vt. lxxxvj. di. q venationibus ⁊. c. donare. hij vo sunt vitatẽ iusticie abnegantes. de qua qui dem vtute latiꝰ agitur. J. ij. ꝓhemiali pte huiꝰ primi libri partis. iiij. §. B. cir ca mediũ et pte eadẽ. §. v. ꝑ totũ. et ꝑ faycali pte primo precepto. Jtaqȝ deo supplica. et parte eadeȝ. xvj. precepto Equũ iudica. Si legis epilogũ huiꝰ li bri occurrit tibi imensitas caritatis qꝛ maiorẽ caritatẽ nemo habȝ ⁊c. Jo. xv. huic epilogo contradicũt qui inter do ctorẽ et doctorẽ: et inter doctorẽ ⁊ dis cipulũ: et inter sociũ et sociũ: inter fra trem et fratrẽ: et inter ꝓximũ et extra neũ discordiam suscitant. dissensiones seminant. inuidias et emulatiões ꝓuo cant et ꝓcurãt. De materia dissensiõis require infra prima pte metrica tertio precepto. Uirtutem primam. B. circa medium. De materia discordie require infra scða pte metrica pcepto. xx. Litis pterite. D. in principio. De materia ve ro quo ad emulatiões et inuidias re/ quire infra parte eadẽ precepto. xvij. Jnuidiã nimio cultu. ¶ Scða sciẽtia q̃ est singularis vtilitatis lecture in p allegato libro etiã signanter describit in quo quidẽ libro legere debemꝰ tria valde vtilia. Primũ est quid cõmissuȝ Scðm quid obmissum. Tertiuȝ quid amissum. Primo. n. in eo legere debe/ mus quid cõmissum. ſ. nephanda scele ra cõmissa ad deplorandũ. Scðo in eo legere debemus quid obmissũ eterna . ſ. gaudia obmissa ad supplendũ. Ter tio in eo legere debemus quid ãmis/ sum. ſ. ↄcessa tempa. ãmissa . ſ. ad recu/ perandũ. O q̃ vtilis est sciẽtia ista vel lectura: q̃ necessaria doctrina vt ha/ beamus et diligẽter studeamus quãta qualia: vbi: quõ: et quotiẽs sciẽtia hu ius libri inter cetera docet conscientiaȝ reformare: quã quilibet quotidie corri gere debet: ac etiã penitꝰ emẽdare. dũ i pñti vita degit. qꝛ postmodũ nec cor rigere nec emẽdare valebit. hoc est qð danielis. j. describit. Judiciũ sedit et li bri apti sunt. Jn hoc etiã libro scripta sunt insignia ymaginis diuine ↄsciẽtia legis eterne celestia ↄscie facta omnia pñtis vite. ex scriptura etiã ꝓprij libri viciosus quilibet iudicio conuincit vt ait aug. xx. de ciuita. dei. c. xxiiij. Uin dicta fiet in iudicio et vniuscuiusqȝ bo na et mala ad memoriã reuocentur et omnia omnibꝰ reuelent cũctaqȝ cun/ ctoꝝ archana patebũt qñ veniet dñs qui et illũiabit abscondita tenebraruȝ. . j. corinth. iiij. iij. q. j. multi. xxx. q. v. in certa. nihil enĩ opertum nihil occultũ et nihil cogitatũ qn tũc reueletur. O q̃ falsus est liber iste cõscientie ⁊ in plu ribus corruptꝰ. glosa qꝛ intentio puer sa interlinearis ꝓpter vilitatẽ et imũ/ diciã cogitationis. corruptus est textꝰ qꝛ falsus et imundus ac etiam fetidus ꝓpter prauitatem opationis. corrupta est orthographia qꝛ eoꝝ locutio simu lata et palliata falsa pũctatio qꝛ falsa ⁊ dolosa eoꝝ confessio. hodie confitent et cras ad peccata nouiter velut canis ad vomitũ reuertũtur et sic faciũt pun ctum quasi ↄtinuatiuũ cuȝ facere debe rent diuisim videlicet ut finis preterite transgressionis et principium honeste

cõuersatiõis. Tertia et quarta sciẽtia grã breuitatis ꝯiunctim sumẽdo tractat ꝺ speculatõe huiꝰ doctrine ꝑciose .s. sacre scripture et multiformitate exemplaris nat̃e. vñ breuissime hee due scie docẽt ꝺ naturis reꝝ ad vsũ nr̃m: sola illa sumere ꝺ qbꝰ nobis speculũ fabricare valeamꝰ. ⁊ hee scie. scie sciaꝝ merito nũcupant̃ q̃ ꝗdem sup omnem speculationẽ ꝓphetică extollunt̃: et dignitate et vtilitate oĩbus ꝑponuntur. has scias docet v̇a ph̃ia. s. v̇itas theologica ꝑscrutari: q̃ ab hoc speculo limpidissimo. s. dei filio dicit̃ resurgere qꝺ tñ reuera nõ instruit alia ph̃ia que ſm ph̃m diuidit̃ in Rõnalem. Naturalez et Moralẽ. Ph̃ia quidẽ rõnalis lꝫ doceat ꝯcludere hoĩbꝰ: nõ tñ docet ꝯcludere sup̃me v̇itati. Naturalis aũt lꝫ doceat cognoscere creaturã: nõ tñ creatoreꝫ. Moralis v̇o lꝫ doceat acqrere virtutes ꝯsuetudiales: nõ tñ docet acqrere v̇itatẽ. sꝫ v̇a ph̃ia q̃ est v̇itas theologica hec omnia oꝑatur. docet. n. deũ cognoscere: dyabolo resistere: caritatis exercitiis isudare: hec ẽ diuioꝝ pigmẽtoꝝ apotheca delectabilis sup mel et fauũ ꝑciosum. hec est fõs ꝺ loco voluptatis nihilominꝰ egrediens ꝺ ꝑadiso ecclesie militantis irrigat ꝑadisum. De vna quaqꝫ v̇o ꝑdictaꝝ sciaꝝ ꝑticulariter in hoc speculo seu libro circũspectꝰ ꝑscrutator clare repire poterit si in eo dẽ intelligẽtie oculo fuerit ꝑspicaciter ꝯtemplatꝰ. et hec ꝺ hiis speculis methaphoricis añdictis ꝓnunc dicta sufficiant. quia deo duce in suis locis latiꝰ et clarius explicabuntur ⁊c̃.

Ad diuisionem igit̃ huiꝰ libelli descendẽs tria specialiter ꝯsidero ꝑnotãda. s. que et quot sũt cause libri: cui parti ph̃ie supponatur: et quis sit titulus.

¶ Circa primum dicendum est ꝙ istiꝰ libri quatuor sunt cause. s. materialis. formalis efficiens. et finalis. Causa meterialis ẽ vicioꝝ euitatio et v̇tutũ apꝑhensio. Causa formal' ẽ duplex. s. forma tractatꝰ ⁊ forma tractãdi. forma tractatꝰ ẽ moꝝ instructio et hũane vite regulatio sub rõne boni virtualis. Forma tractãdi que idẽ est ꝙ modꝰ agẽdi est multiplex. s. diffinitiuꝰ. diuisiuꝰ. probatiuꝰ improbatiuꝰ et exẽploꝝ positiuꝰ. hec patebũt in ꝓcessu subtiliter intuẽti obmittẽs ea breuitatis amore: cum gaudeãt breuitate oẽs moderni ¶ Causa efficiens est duplex. s. principalis et imediata. vtputa ipse deus. nã ipse dedit viã sciencie et discipline. Oĩs. n. sapia a dño deo ẽ eccĩ. j. ⁊ idẽ. xiiij. Ex ore altissimi ꝓdiit sapia. Organica ⁊ mediata vtputa ipse catho ſm aliquoꝝ opinionẽ. ꝓcuiꝰ tñ opiniõis euidẽtia ẽ breuiter sciendũ ꝙ in publicis antiquoꝝ historiis legũtur tm̃ duo cathones fuisse: quoꝝ vnꝰ ꝺr catho censoriꝰ qui moꝝ censor existit. et iste mortuꝰ fuit ante tempꝰ iulij cesaris et ãte ciuilia bella/ alter v̇o catho fuit vticẽsis: qꝛ apud vticã ciuitateꝫ se ꝑemit. maluit. n. mori q̃ꝫ sub impio iulij cesaris ducere vite libertatem.

¶ Aliquoꝝ tñ opinio fuit ꝙ iste ꝺfunctꝰ est apud vticã in bello qꝺ habuit ꝯtra cesarẽ. sꝫ neuter istorum hoc opusculũ cõpilauit qꝺ utiqꝫ ꝓbari põt ꝑ quosdã v̇sus q tales sunt. Si romana cupis ⁊c̃. q autor fuit post lucanũ lucanus v̇o gesta iulij cesaris descripsit: et ñ legitur ꝙ tertiꝰ fuerit catho nisi ꝙ iuuenalis derisorie dicit. tertiꝰ e celo cecidit catho. et sic pꝫ ꝙ aliquis catho hoc opus nõ cõposuit⁊ ꝓpter hoc adhuc ꝺ autore dubitat̃: et adhuc sub iudicelis est. Solet tñ dici ꝙ tullius hoc opus cõposuit. sꝫ vt in maiori teneretur auctoritate opꝰ suuꝫ sub noĩe cathonis intitulari fecit. et tñ hec opinio vera esse nõ põt eadẽ rõe vꝫ quia tulliꝰ cõtemporaneus fuit cathonis et añ lucanũ. Opinio insup alioꝝ fuit ꝙ fuerit seneca moralis ph̃ie magister et

B

C

doctoꝛ quod tū̃ assertiue non habetur
Alij vero opinātur aliū parui nominis
extitisse qui ex dictis notabilioꝛib9 ca
thonis hoc opusculū compilauit:hanc
D opinioné vt fide dignoꝛū relatione ꝑ
cepi approbare videtur frāciscus pe/
trarcha poeta laureatus et etiā histo/
riographoꝝ sūmus qué deuotius pre
alijs amplectoꝛ eam ꝓcul dubio foꝛe
credens veriozé quiqꝫ tū̃ fuerit auctoꝛ
causam habuit cōem et priuatā. cōmu
nis causa fuit omniū generaliter instru
ctio:et hoc notat̄ vbi ait opinioni eoꝝ
priuata fuit quantū ad filiū et hoc no
tatur vbi ait. Nunc te fili carissime.
Causa vero finalis sunt ꝟtutes cardi
nales et moꝛales.

A ij ¶ Circa secundum prin/
cipale.s.cui parté phie supponatur li/
bellus iste. dicendū est ꝙ supponitur
ethice.i.moꝛali phie. que quidem diui
ditur in tres ptes hoc est i tres libros
moꝛales. in quoꝛū primo ondit ur quō
homo quilibet seipm̄ regere debeat.
In scōo quō familiā. In tertio quō ci
uitaté aut regnuꝫ. Primo deseruit mo
nostica. Scōo yconomica. Tertio pol
litica. hijs tribus subalternatur liber
iste. Pro intelligentia tū̃ huius secūde
partis est breuiter attendendū ꝙ inten
dens virtuose ac laudabiliter alios gu
bernare:prius debet seipsū: ꝙ̄ alios re
gere. qō dupliciter persuaderi pōt ſm
ꝙ duplex est sui ipsi9 regiminis oꝛdo
.s.rōnalis et naturalis. Primus oꝛdo
ratiōalis inducit ꝙ quilibet studeat se
ipsum bene et virtuose regere. qō sic
probatur. nam ea que sunt ad alteruꝫ
sumunt oꝛigine ex hijs que sunt ad se
ipsum. vnde. viiij. ethic. dicit phus ꝙ
amicabilia que sunt ad amicos veniūt
ex amicabilibus que sunt ad seipsum.
ille auté amicus esse videtur qui se hꝫ
ad alium cui amicatur sicut ad seipsuꝫ
quod dictū est de amicabilitate verita
tem habet de industria regnatiua. qui
non vult industris esse ad alios rege

re debet esse industris vt seipsum gu/
bernet et tanto magis quanto maioꝛ ē
potentia dignitate vel gratia: ad hoc
vt subditos sue maturitatis exemplo
disponat rōabiliter ad virtutem. Sic
eñ vt ait pitagoꝛas phs. Non bonus
censetur medicus qui alios curat et se
ipsum non curat vt accedat illud euā/
gelij dictum luc. iiij. Medice cura te/
ipsum. Sic non gubernatoꝛ bonus di
citur qui alijs mandat vt a malis se cu
stodiant operibus. et seipsum regulare
negligit cū effectu:non ergo solum re
ctoꝛ adeo sollicitus sit alios regere qm̄
primo se ꝛ familiā interioꝛib9 passioni
bus et concupiscentijs aduersus ani/
mam militantibus studeat principari.
¶ Unde ysido. viiij. ethimo. ca. iij. B
Rex dicitur a regendo recto faciendo
nomen regis tenetur peccando amitti
tur. Rex eris si recte facias si nō recte
facias non eris:et ꝓ tanto greg. super
illud job. xxxvj. Reges in solio collo/
cat in ppetuum. Libro moꝛalium. xxvi
dicit ꝙ illi merito nuncupari possunt
reges:qui ꝑlati motib9 carnis modo
luxurie appetitū frenant:modo estum
auaricie tempoꝛant. modo gloꝛiam ela
tionis inclinant. modo suggestioneꝫ li
uoꝛis obruunt. modo igneꝫ furoꝛis ex
tinguunt. modo temptationū suarum
motibus non cōsentiendo succumbere
sed regendo preesse nouerūt. vñ ꝛ va
lerius impatoꝛ octogenarius et adhuc
virgo. die fati sui ꝑmia triumphoꝛum
suoꝛum recolens quibus ipse fuerat fe
licissimus ait se tm̄ vna victoꝛia glo/
riari. et requisitus qua? ¶ Respon C
dit quia inimicoꝛum nequissimaꝫ car/
nem meā domui. ait ipse in paruo tra
ctatu ideo melioꝛ est qui dñatur ani/
mo suo expugnatoꝛe vꝛbium. ꝓuerbi.
xvj. quia ille vincit exterioꝛa et expu/
gnat. hic vero sua interioꝛa regit et oꝛ
dinat. vt exponit greg. ij. pastoꝛalis. ca.
xij. si vis igitur om̄ia tibi subijcere sub
ijce te rationi multos reges si te rexe/
rit ratio. ab ipsa. n. disces quid et quē

admodum aggredi debeas ait seneca epl'a.xxxviij. Et si sic non facit non est verus rex censendus et ꝑ cõsequẽs regimine non est dignus. Unde seneca epl'a xvj. anim9 noster modo est rex modo tyrãnus. rex est cum honesta intuetur. salutem cõmissi corporis curat et illi nihil imꝑat turpe nec sordidum vbi vero cupidus impotens delicat9 transit in non detestabile et fit tyrannus de tali ꝓuer. xx. Rex qui sedet in solio iudicij dissipat omne malum intuitu suo. Secund9 est ordo naturalis etiam hoc ꝓbat quia natura ꝓcedit de imꝑfecto ad perfectũ ⁊ quia minor ꝑfectio requiritur ad regendũ seipsũ q̃ȝ familiã aut ciuitatẽ Ideo p̃9 agi debet de regimine suipsius ⁊ postea de regimine familie aut ciuitatis.

D ¶ In regimĩe suipsius quatuor requiruntur. Primo in quo debȝ homo finẽ suum ponere. Secundo quas virtutes debet habere. Tertio quas passiões debet imitari. Quarto quos mores debet sibi acquirere: nõ potest homo seipsum bene regere nisi det se bonis operationibus. Oꝑationes autem nostre oriuntur ex quatuor. Primo ex habitibus. Secundo ex passionibus. Tertio ex moribus. Quarto ex finibus. quia s'm ꝙ hõ ꝑstatuit sibi aliũ et alium finem alia et alia oꝑat' ex passionibus. quia aliter et aliter passionati alia operantur. similiter est de diuersitate morum sicut antiqui et iuuenes aliter et aliter operantur. De moribus antiquorum ⁊ iuuenum latius dicetur infra super isto verbo textus. In via moruȝ. in. ij. ꝓhemiali ꝑte. §. j. Ex habitibus quia qualis fuerit vnusquisqȝ talis finis sibi videtur. ut luxuriosi finis est luxuria. hec oĩa prudẽs lcõr in subsequẽtib9 enucleare ꝑ seipsũ poterit ⁊ valebit. Nota s'm scripturas et ph'os ꝙ in quocũqȝ regente vt sapienter et laudabiliter regat specialiter reqrũtur qnqȝ. Primum est ordinatio status. Scd'm obtꝑatio subditorum. Tertiuȝ diuulgatio triumphorum. Quartũ recõsiliatio trãsgressorum. Quintũ expugnatio inimicorũ. Primũ ergo qd̃ requirit' in regente est ordinatio statutorum. vt per sapiam iuxta statuta ⁊ leges ordinẽtur eccl'i. x. in oĩ sapia dispõ legis. ⁊ aug. absit vt hominuȝ iniqua statuta et leges sint igit' ydoneitas ad regendũ primo et principaliter fit ꝑ ordinationẽ statutorũ rõnabilem et discretã. Scd'm qd̃ requirit' in regente est obtꝑatio subditorum. Reges. n. nõ potẽtia ꝓpria stabiliuntur sȝ beniuolẽtia subditorum. Aristo. in secretis secretorum dicit ꝙ alexander cepit vnã ciuitatẽ q̃ sepe rebellauit tandẽ scripsit aristoteli si erat bonũ ꝙ cã faceret muro circũcingere vl' murare: qui taliter r̃ndit eidem. O imꝑator altiora sunt corda hominũ q̃ȝ cumul9 lapidum. ideo edificare debes ĩ cordib9 ciuiũ tuorum q2 corda hominuȝ vsqȝ ad celũ ascendũt: alias cã tenere nõ poteris vllo mõ. Talis dñator fuit iuli9 cesar qui intim̃ habuit corda hoĩuȝ ꝙ suo tꝑe nõ indiguit muris. vñ qlibȝ añ mori desiderabat q̃ȝ ipe. ideo sic testabantur ⁊c. Tertiũ qd̃ reqrit' in regente est diuulgatio triũphorum hoc. n. singularit' magnificat principẽ ⁊ se hostib9 terribilẽ reddit: maxie qui circũstãt. vñ iosue habito triũpho de duobus regnis amorreorum habitãtes hierico statim ꝑdiderũt cor. Quartũ qd̃ requirit' in regẽte: ẽ recõsiliatio trãgressorum vt. s. p̃nceps clemẽtia ⁊ benignitate resplẽdeat ꝓ loco ⁊ tꝑe trãsgressorib9 indulgẽdo hoc etiã indicat natura q2 q̃nto debilior tãto vindicatior: ⁊ q̃nto potentior tãto clemẽtior. exẽplũ ĩ leone. ⁊ catulo Quĩto ⁊ vltio reqrit' expugnatio inimicorum. H' q̃ro an sit licitũ xp̃iano bellare ⁊ ꝙ ñ sit licitũ ꝓbat' auctoritate xp̃i dicẽtis. math. xxvj. oĩs q accipit gladiũ gladio ꝑibit. sȝ thõs. ij. ij. q. xxxx. articulo primo dicit ꝙ ad bellum licitum sit tria sunt permaxime necessaria videlȝ auctoritas principis. iusta causa et intentio recta. non tamen clericis licet

effundere sanguinē hanc questionē &
eius determinationem vide infra in
xviij. prose precepto. Pugna pro pa-
tria. B. post mediū.
¶ Circa tertiū principa
iij. le videndum restat quis sit libri titu-
A lus. qui quidem talis est. Incipit ethi
ca cathonis. catho enim sapiens latine
dicitur. Unde incipit liber cathonis id
est sapientis. Unde tullius. iij. de offi.
in prohemio ipsum de morum graui-
tate commendans ait q incredibile
illi natura tribuit grauitatem.
B ¶ Intentio aūt cathonis siue hui9
opusculi autoris ē tractare de quatuor
v̄tutib3 cardinalib9 principaliter ac etiā
d decē v̄tutib9 moralib9 incidētaliter
quasi de decē colūpnis siue d decē po
stib9 qbus thron9 toti9 regiminis p
C henniter roboratur. ¶ Cardinales
aūt v̄tutes dicunt a cardine hostij q2
sic hostiū voluit in cardie ita hominis
vita versari debet in illis quatuor vir
tutib9 ut fiat fructuosa et virtuosa.
D ¶ Intēdit ergo auctor iste vnum-
quēq3 p̄signatis v̄tutib9 sub p̄sona fi
lij benigne ac studiose informare. Uti
litas hui9 libri est vicio2 fuga necnon
et p̄dicta2 virtutū electio.
iiij. ¶ Uerum quia s̄m sapi-
A entis sniam v̄tutib9 nil sit vtili9 i hac
vita hoibus sapie. viij. et circa v̄tutes
specialiter v̄sari debeat studiū nr̄m et
doctrina. Precipue cū sine doctrina et
studio virt9 vix vel nunq̄3 haberi pos
sit: vt seneca dicit. et primū opus v̄tu-
tum s̄m bernardū sit doceri. virtus. n.
cū hūilitate vult doceri cū labōe queri
et cū amore haberi: nec aliter vel doce
ri vel queri vel haberi possit. Ideo in
p̄nti opusculo xp̄i mihi auxiliante vir
B tute. primo de cardinalib9 q̄3 de mo
ralibus breuiter tractabitur in genere
et etiā de effectib9 earundē. ¶ Se-
cundario de theologicis similit deind̄
de vicijs p̄dictis virtutibus oppositis
mixtim tñ et interscalariter s̄m q lcō2
prudens infra scripti opusculi occurren
tibus locis si bene aduerterit faciliter
p̄scrutari poterit et valebit. Unde pro
ipsa2 v̄tutum adipiscenda2 informa C
tione quatuor principaliter occurrunt
inuestigāda. Et p'o vtrū ex v̄tutum p̄
dicta2 acq̄sitiōe aliqua vtilia cōsequā
tur et que et quot. Scdo vt2 oportu
num fuerit vt v̄tutes cardinales po-
nerent. ¶ Tertio vtrū morales vir D
tutes ac species earundē cū eis anne-
xis sufficienter declarētur. Quarto q
dicte v̄tutes cardinales p̄prie quatuor
fluminib9 paradysi et eis appropriatis v
assimulantur.
¶ Circa primū est scien A
dum q p acquisitionē v̄tutū p̄dicta2
quo ad vtrūq3 hominē vtilia m'lta cō
sequuntur. nam primo quo ad interio
rem hominem. s. animam predicte vir
tutes animam reddunt quadratam et
stabilem. figura eni3 quadrata vndiq3
stabilis est et firma. Prudentia nanq3
animam tenet in veritate materiali ne
per ignorantie errorem vel curiosita-
tem recedat ab eo. Temporantia ve-
ro tenet eā in necessitate ne p superflui
tatem vel diminutionem ab eo rece-
dat. Fortitudo autem tenet animam
in quada3 equalitate ne aduersitas eā
deijciat. Justicia vero tenet ea3 in pro
ximi vtilitate vt ei non noceat sed po
tius vtilitati eius intendat. ¶ Se-
cundo hee enim quatuor virtutes: mo
tus principales anime dirigunt. Pru-
dentia enim dirigit actum rationabilis
qui est discernere inter bonum et ma
lum. vel inter duo bona: quod melius
est. vel inter mala quod malus vel mi
nus malum est. Temporantia vero di
rigit actum cōcupiscibilis qui est velle
bonum et delectabile. Fortitudo autē
actum irascibilis qui est aggredi ar-
duu3 et sustinere quod est difficile ad
sustinendum. Iste ergo tres virtutes
actus principales trium virium anime
dirigūt q̄ntū ad se s3 iusticia act9 illos

dirigit respectu pximi. ipsa em̄ circulit omnes vires: sicut dicit glo. ysido. sup gen̄. ij. ¶ Tertio de officijs predicta B rum virtutū restat dicendū. Unde notandum q prudentia lumen ceteris p̄fert. Temporātia vero perficit animā respectu eius quod infra nos est. Fortitudo respectu eius quod contra nos est. Justicia aūt respectu eius qd̄ supra vel iuxta nos est .s. respectu dei vel pximi. Item prudētia eligit quod agendum est. Temporantia cauet nequid nimis. Fortitudo nequid parum Justicia opus ordinat ad debituz finē. De hijs etiam aug. prudentia est eligere quod diligendū est. fortitudo nullis auelli molestijs. Temporantia nullis illecebris: iusticia nulla superbia. ¶ Insuper hee virtutes fm macrobium dicunt̄ qn̄q3 pollitice qn̄q3 purgatorie qn̄q3 purgati ai: qn̄q3 exemplares. Primas doc3 salomō in puerbijs Scd̄as in ecclesiastico. tertias in canticis. quartas in deo legimus. Pollitice vero dicuntur fm q regunt hominis vitam: quo ad opera exteriora: et pugnant contra vicia et hoc modo sunt incipientium. Purgatorie dicuntur fm q iam sunt in victoria viciorum. r respiciūt vt est dictum partim exteriora et partim interiora: r sic sunt perficientium. Purgati animi dicuntur qn̄ iam deuictis vicijs possessor virtutū quiescit. Raro insurgentibus primis motibus. et hoc modo pertinent ad perfectos. Exemplares dicuntur qn̄ in mente diuina quiescunt: nam ydee virtutū in deo sunt: et ipse omnium rerum est exēplaris. Uel aliter accipi valent hee virtutes: videlicet q pollicite dicūtur .i. ciuiles quia conueniunt illis qui rez publicam curatione gubernant. Purgatorie conueniunt illis qui pposue runt se a secularibus negocijs sequestrare et vitam ducere innocentem. ¶ Tertie conueniunt illis qui omnia postponentes in celestium contemplatione versantur. quare in solo deo existunt: et ideo exemplares dicuntur. quia cetere virtutes illā imitari tenentur. Prime ergo virtutes molliūt peccatum. Scd̄e auferunt. Tertie obliuiscuntur. In quartis nephas est nominari peccatum. ¶ Insuper etiam p acquisitionem virtutū predictaz duo C con sequimur bona. primo quia in bonis operibus instruimur. Scd̄o cōtra vicia virtutibus potēter armamur. primū fit dupliciter quia īformamur quo ad nos p prudentiā et quo ad pximū per iusticiā. Scd̄3 etiā fit dupliciter q2 armamur in psperis p tpantiā r in aduersis per fortitudinem. Un̄ aug. in cōmendatione harum virtutū ait q prudentia est in precauendis insidijs iusticia in subueniendis miserijs. fortitudo in perferendis molestijs. tpantia in nō exercēdis delectationib9 prauis. Iste aūt virtutes hn̄t suos pfectionis gradus fm q eas aliter possident incipiētes aliter perficientes et aliter perfecti. Porro etiā quelibet virtus cardinalis h3 duos oculos principales q n̄ dn̄t a regētib9 ignorari. Nā iusticia h3 discretionē et rectitudinē. Prudentia vero diligentiā et cautelā fortitudo cōstantiā et magnanimitatē. tpantia quoq3 ɔtinentiā et abstinentiā. iste sunt ille quatuor virtutes que fulgent in capite iusti quasi corona ō lapide p̄cioso q̄ gdē dn̄t in quolз regēte. taliter collocari ut. s. i anteriori pte iusticia ppōnat̄ q2 nō ē nisi de certis iudiciū pferēdū in posteriori pte prudētia q2 in duobus ɔsiliū ē hn̄dum in dextra tpantia ē ponēda. q2 cauendū est ne dissolutio in pspis paciat̄. fortitudo vō i sinistro locetur q2 in aduersis cauendū ē diligentissime ne ɔstantia p̄ tristitia subuertat̄ p supueniēteſ itaq3 virtutes vicia excipient̄ ejicient̄ noxia: et salutaria cōseruāt̄ur. de9 em̄ supbis resistit: hūilib9 aūt dat grāз quā nemo nisi hūilis pmeret̄. ¶ Noscat etiā prudēs lcōr q D q̄q̄ v̄tutes tā theologice q̄3 cardiales gb9 vita hūana regit̄ g̃uite sint p ifor

mantez grām pn̄t tn̄ informes fieri ꝑ
culpam et iteꝝ reformari ꝑ penitentiā
aduenientе gratia que est habituū vir
tus origo finis et forma de hac mate/
ria sola caritas excipitur que informis
esse non poterit sicut cetere virtutes.
cū ipsa sit virtutū forma. nā cum habi
tus aliaꝝ v̄tutuz habeatur sine gratia
et caritate:in quibus consistit vita vir
tutum.tunc em̄ sunt informes:cū autē
gratia supuenerit tūc formantur et de
corantur ac deo accaptabiles fiunt.vn̄
virtutes informes sūt sicut colores in
tenebris et sicut carbones extincti ⁊ si
cut rami arboꝝ aridi et sicut aial mor
tuū et sicut aurū obscuratum et sicut
gēme conuerse in silices.Ecōuerso vir
tutes formate sunt sicut colores in lu/
ce visibiles aspectu quodā cōplacentes
et sicut carbones ardentes et sicut ra/
mi virentes et sicut aurū fulgēs et sic
gēme vas aureū decorātes. ¶ Diffe
rentia aūt virtutū theologicaꝝ ⁊ car/
dinaliū talis esse dinoscitur q2 virtu/
tes theologice mouent in finem.et ad
ea que sunt ad finē.Item theologicaꝝ
virtutū est obiectū deus.sed cardina/
lium virtutū finis est ipse deus ⁊ non
obiectū ꝓprie. ¶ Item theologice ha
bentur ꝑ infusionē:cardinales vero ꝑ
aquisitionē.Item virtutes theologice
mouent ad opa ex rōnibus sumptis a
iure diuino.Cardinales vero a iure na
turali.Item in theologicis v̄tutib9 sic
est ꝙ habitus generat actus.sed in car
dinalibus est econuerso quia ibi actus
generat habitus ꝭm ꝙ dicit phus qua
les sunt inquit act9 tales sūt habitus.

A vij. ¶ Circa secundum dicen
dum est ꝙ oportunum fuit vt virtu/
tes cardinales ponerentur.Qd̄ potest
taliter persuaderi.virtus.n. est ad re/
ctificandū potentias anime contra ob
liquitatē et ad vigorandum cōtra diffi
cultatē.facit.n.potentiā rectaz et vigo
B rataz. ¶ Et quia contingit hominē
ordinari ad deū ad proximū et ad se/

ipsum et in his eisdē potest obliquari
et impediri.Ideo non tm̄ vndiqz ha/
bitib9 ipsū regulantib9 et vigoranti/
bus ꝓut tendit in deuz cuius sunt ha C
bitus v̄tutum theologoꝝ.sz etiā indi/
get habitib9 ipsū vigorantib9 et regu
antibus ꝓut ordinatur ad ꝓximum
et ad seipsū et tales sunt habitus vir/
tutū cardinalium . Sicut em̄ preter p̄ D
cepta prime tabule que directe hōiem
ordinant in deū necesse sunt ponere p̄
cepta scd̄e tabule que ordinant ad ꝓ
ximum sic ex ꝑte ista est intelligendū.

¶ Circa tertium quesitū A vij.
dicendū ꝙ phus in fine.ij.ethicorum
preter prudentiā et iusticiam ponit et
enumerat decē virtutes morales vicz.
Fortitudinem.tꝑantiā.honoris amati
uā.magnanimitatē.curialitatē. liberali
tatē.magnificentiā.mansuetudinē.affa
bilitatem.eutrapeliā.quā bonā vertibi
litatem possum9 appellare sunt ergo
in vniuerso.x.virtutes ⁊ sunt medieta
tes quedā:que nō habent fieri circa ea
que sunt in libertate nostra: in quib9
docet nos ponere medietatē aut equa
litatē aut rectitudinē.huius autez sunt
tres.s.rōes.passiones.et opationes ex
teriores equate et mēsurate. ꝭm igitur
ꝙ habem9 rationes rectas sumit pru
dentia ꝓut habem9 opationes equa/
tas sumit iusticia prout habemus pas
siones moderatas:habem⁹ decē alias
virtutes existentes in appetitu aliter ⁊
aliter.Alia etiam virtutuz diuisio sic
sumi potest.nam omnis virtus mora/
lis intendit in bonum rationis. Inten
dere autem in bonum rationis potest
esse tripliciter.vel quia hoc bonum ꝑ
ficit vel quia ipsum efficit: vel quia cō
seruat et custodit prudentia ipsuz per
ficit iusticia cōmune bonum efficit:alie
virtutes ipsum custodiunt et conser/
uāt. ¶ Dicatur ergo ꝙ omnis vir B
tus moralis vel rectificat rationes vel
est ratiōis pfectiua ⁊ sic ē prudētia vl̄
adequat operationes et sic est iusticia

vel adequat passiões:et sic est tpantia vel fortitudo.nā passiones insurgūt ex alijs et alijs obiectis. dicatur ergo ꝙ passiones insurgūt aut ex bono aut ex malo.si ex bono:vel ex futuro vel ex pñti.si ex futuro sic fit in nobis timor vel audacia.timor cū illud refugimus. audacia cum illud aggredimur. Et inter has passiones est ṽtus.s.fortitudo est.n.fortitudo medietas quedā timoris et audacie in irascibili:quia timor ꝛ audacia in irascibili habent esse.si ṽo hmõi passiões oriuntur ex malo pñti: qd iā nobis illatū est.aut insurgimus ad puniendū et sic est ira.aut a pūitione deficim9 et sic est timiditas. mediū hoꝝ est mansuetudo in irascibili.Due igitur sunt virtutes que mediant passiones que oriuntur ex malo exñtes in irascibili vt fortitudo circa passiões ortas ex malo futuro.et māsuetudo circa passiones ortas ex malo pñti.Si āt sumātur virtutes circa passiones: que oriūtur ex bono:tūc distinguendū est de ipso bono.qꝛ quoddā est bonū hominis in se et quoddā in ordine.ad alios. ¶ Bonū hominis in se est triplex.qꝛ quoddā est delectabile quoddam vtile ꝛ quoddā honestū.Delectabile vt cibi et potus. Utile vt pecunia Honestū vt honor. Circa passiões ortas ex bono delectabili est tpantia. Circa vtile sunt due ṽtutes.s.liberalitas et magnificentia.circa honestū sūt etiā duo.s.magnanimitas: et honoris amatiua.Circa passiones que oriuntur ex bonis ꝓut cõicam9 cū alijs sūt tres ṽtutes.Nā cū alijs cõicamus verbis et factis et ista deseruiūt nobis ad tria et ſm hoc sunt tres virtutes.s.veritas affabilitas:ꝛ eutrapelia.Ueritas habꝫ duo extrema.iactantiā3 et ypocrisim. affabilis non est adulator nec discolus Sed eutrapelis nõ aggrestis nec hystrio. ¶ Quedā etiā ancillantur virtuti vt sūt bone dispositiões ad ṽtutē sicut eubulia que est bene consiliatiua Itē ꝑseuerantia ꝑ quā homo nõ cadit etiā si temptatur et continentia ꝑ quā homo est fortis ↄtra passiões: et non cedit passioni sed rationi.ꝛ hee due cõseruant virtutē.sunt etiā quedā alie sup ṽtutem sicut virtus eroyca ꝛ supiusta nā sicut aliqui sunt quasi bestie et sunt mali vltra modū humanū sic sunt aliq diuini vltra modū ↄsuetum hominis Passiões quedā impelliūt nos ad malum vt passiões concupiscibiles. quedā retrahunt nos a malo vt passiões irascibiles. ¶ Circa passiões oportꝫ virtutē aliquā habere ne passiões nos impellāt ad illd qd ratio vetat ꝛ oportet dare aliquas ṽtutes ne nos retrahant ab eo quod rõ dictat.omis ergo virtus vel rectificat rões: vel equat opationes:vel moderat passiões. Primū facit prudētia.Scdm iusticia.Tertium temporantia ꝛ fortitudo.

¶ Uiso supra summarie de prelibatis virtutib9 cū quibusdam speciebus earundē in quodaꝫ generali nūc subsequentur vtile puto et neccīm circa predictas virtutes magis in speciali ꝓcedere eaꝝ effect9 singulariter declarādo ac etiā circa easdē plenī9 indagare. ¶ Circa qd est sciendū ꝙ sicut.s.dictū est ex virtutibus pdictis aliqua sūt q̄ respiciūt bona in se vł bona in ordine ad alios.bona aūt in se ł sunt vtilia vł honesta.Circa bona honesta ē duplex ṽtus.s.magnanimitas ꝛ honoris amatiua.Circa magnanimitatē que circa magnos honores ṽsatur primo est insistendū nā circa magnos honores põt qs se habere tripliciter ł quia deficit sic pusillanim9. vel qꝛ superhabundat sicut ꝑsumptuosus vł quia decenter se hꝫ sic magnanim9. quidā vero sunt apti ad magna exercenda et faciēda sed quadā pusillaminitate subtrahūt se:et hij vocātur pusillanimes ¶ Alij ingerunt se ad ea que exercere non possunt et tales sunt presumptuosi et fumosi.Alij tenent medium et aggrediunt ea que impleri possunt ꝛ hij

magnanimi ꝛ virtuosi sunt. ¶ Est ergo magnanimitas medietas quedam in/ter pusillanimitatem et presumptuosi/tatem reprimēs pusillanimitatē et mo/
B derans ꝑsumptionē. Magnanimitas ergo consistit vt dictū ē circa magnos honores diuicias principatus et circa fortuna et infortuna. sed principaliter est circa honores. Consequenter vero circa alia quare magnanimꝰ bene ꝛ cō/uenieñ se hꝫ circa oīa q2 ipse est bonꝰ thetragonꝰ qui nunq̄ꝫ deficit sic ma/gnanimꝰ nec fortuniis nec īfortuniis deiici potest nec extolli ratio quia parꝫ appreciat exteriora bona. ¶ Pusilla/nimus aūt infortuniis statim deiicitur ratō quia nimis appreciat exteriora bo/na vnde nescit ferre fortunas. Proprieta/tes et effectus magnanimi sunt sex. Primo quia non exponit se ꝑiculo nisi ꝓ magnis negociis explicandis. Se/cundo quia plurimū est retributurus. Tertio quia paucorum est cōperatiuꝰ quia solum circa negocia. Quarto q2 est manifestus oditor vel amator. Qui/to quia non curat laudari nec ꝙ aliqui vituperentur. Sexto quia non est plā/gitiuus nec etiā despectiuus: quia parꝫ appreciat ista bona exteriora vt dictū
C est. ¶ De philotimia que est hono/ris amatiua subsequenter restat dicen/dum. hec virtus cōsistit in amando ho/nores mediocres. sed circa hoc est scien/dum ꝙ honoris amatores alii laudan/tur alii vituparantur. Ideo. iiii. ethi. di/cit phūs. Vitupamus caumates ō ho/nore. i. de opere digno honore cauma/tes igitur de honore vno modo ē lau/dabile: alio mō est vitupabile. Est aūt virtus duplex circa honores vna est q̄ dicitur magnanimitas et hec circa ma/gnos honores tendit. ¶ Alia est q̄ est circa mediocres que dicitur philo/timia et est honoris amatiua: eadē ve/ro sunt opera magnanimitatis: et alia/rum virtutum. Si. n. fortis facit opera fortia et delectatur in eis fortis dicitur sꝫ si magnanimꝰ facit ea q̄ magno ho/nore sunt digna magnanimꝰ est. Circa bona etiā vtilia est duplex vtꝰ .s. liberalitas et magnificentia. Cōsistit aūt liberalitas in recto vsu pecunie. Ad rectū vero vsum pecunie tria req/runtur. ¶ Primo vt bō non accipiat D
vnde nō debet. Scdo ꝙ accipiat vnō debet. Tertio ꝙ expendat sicut debet non enim debet accipere aliena: sed de possessionibus suis. ꝛ debet dare bo/nestis personis et non histrionibus: et ribaldis: si. n. aliena raperet nō esset liberalis sꝫ illiberalis. q2 ꝑm phm sic/carii: usurarii: lenones: aleatores: ꝛ mor/tuorꝫ spoliatores illiberales sunt. quia accipiūt vbi nō dñt. s. ab amicis quibꝰ debent benefacere. In expendēdo eñ principalius consistit liberalitas. Cōseqñter aūt in ꝓprios redditus cu/stodiendo et nō accipiendo aliena rō/buiꝰ ē q2 vbicūq3 cōtingit deficere et supabundare ibi oportet virtutē me/diam ponere. sed circa sumptus et ex/pensas ꝯtingit deficere et supabūda/re igitur ꝛc. et cū deficere facit auari/cia supabūdare facit ꝓdigalitas: opō/tet ergo ꝟtutē liberalitatis mediaꝫ po/nere que reprimit auaricias et mode/rat ꝓdigalitates: sicut fortitudo repri/mit timores et moderat audacias. A viii

Dicto de libertate restat dicere de magnificē/tia sic. n. liberalitas ē circa mediocres sūptꝰ sic magnificētia ē cir/ca magnos sūpt⁹. vñ si diues fac̄ expē/sas ꝓportiōatas suis diuitiis d2 facere sumptꝰ mediocres. et paup faciens sū/ptus ꝓportionatos suis facultatibus d2 facere mediocres. pꝫ igitur ꝙ sūptꝰ sumūt ꝑ ꝯpationē ad facultates et di/uitias faciētis. ¶ Magnificentia ergo est circa magnos sūptꝰ in magnis opi/bus. verꝫ q2 in magnis opibꝰ ꝯtingit deficere sic faciūt puifici ꝛ ꝯtingit sup/habūdare qd̄ faciūt ꝯsūptores. Ideo oportet ꝟtuteꝫ mediā ponere. s. magni/ficētiā: q̄ ē media int̄ puificētiā ꝛ ꝯsū/ptōꝫ. Habꝫ aūt esse magnificētia circa

quatuor magna. quia magnificentia dicitur a magno opere. quia habet esse circa opera que ad diuinum cultum ptinent sicut templa et ecclesie. et circa illa que pertinent ad rationem cōmunitatis et ad honorandas magnas personas vt in his que pertinent ad ipsū magnificum per totam vitam suam. sicut sunt nuptie vel militia vel aliqd edificium quod in istis faciant sumpt9 decentes. ¶ Condiciones et proprietates magnifici sunt sex. Prima quia cognoscit quantum debet expendere in magno opere quia ipse intelligens est et sciens. ¶ Secunda quia facit magnum opus non propter vanā gloriam sed boni gratia. ¶ Tertio qr magna facit et prompte et delectabiliter non cum dolore vel tristitia sicut paruificus. ¶ Quarto quia considerat qualiter faciat magnuz opus nō quantuz expendit. ¶ Quinto quia est excellenter liberalis. vnde magnificentia est quidam ornatus liberalitatis. ¶ Sexta quia de equalib9 sūptibus facit maiora q̄ paruificus: qui magnum perdit pro modico. vnde puerbialiter dicitur q̄ auarus plus expendit q̄ largus vel liberalis. ¶ Cōditiones econtrario paruifici sunt similiter sex fm phm. iiij. ethi. ¶ Prima quia in omnibus deficit. Secūda quia pro paruo magnū bonum perdit. Tertio quia tardat. Quarta quia nō respicit quomodo sumptus facit sed quomodo parum expendat. Quinta quia facit cuz dolore et tristitia. Sexta quia videt sibi q̄ plus faciat q̄ habeat. propter ea non decet probum virum esse puificū qr paruificus semper est vilis.

Sequitur d̄ quinta virtute videlicet de curialitate que fm phm dicitur omnis virtus. sicut. n. iusticia legalis q̄ est omnis virtus se habet ad impletionem legis: sic et curialitas se habet ad nobilitates morum. ratio quia nobilitatē morū debet concomitari omnis virtus. vnde curialitas est omnis virtus. Circa quod sciendū est q̄ curialitas ē quasi idē quod nobilitas morū. de hac nihil ad presens quia latius dicetur infra in secunda parte phemiali. §. xxvij A. qui incipit. Qualiter autez. In quo prosequor de triplici nobilitate. s. supnali naturali et ciuili rc. et ibi plenissime d̄ materia nobilitatis. ¶ Quantum vero ad presens spectat sufficit d̄ hac virtute concludere quia sicut virtus legalis que est iusticia: est omnis virtus ex eo q̄ facit actum omnis virtutis. sic curialitas que dicitur a curia: que quidē curia est magna domus nobilium quantū ad mores quare curialitas est omnis virtus: quia facit actum omnis virtutis. quod sic probatur qr ille qui curialis est: liberalis est: quia prompte tribuit et est magnificus: qr magnos sumptus facit in magnis opibus. et est tpatus qr nulli iniuriat̄ nec in filiab9 nec in vxorib9. et est affabilis qr extraneos hilari vultu recipit: et fortis qr atiem propter nobilitatez nō dimittit et vt breuiter me expediā curialitas est omnis virtus. qr facit actū omnis virtutis: ideo decet omnes esse liberales: sicut decet omnem hominez esse virtuosum.

Sequitur de sexta. s. d̄ māsuetudine. Postq̄ visum est d̄ virtutibus respicientib9 exteriora bona subseqnter dicendū ē d̄ respiciētib9 exteriora mala. Hui9 aūt vtus ē māsuetudo q̄ qdē ē vt9 ponēs mediū ɔtra iras et irascibilitates qd̄ sic pbat̄ vbicūqz ɔtingit deficere et supabūdare: ɔuenit virtutē mediam ponere. sz in appetēdo vindictā ɔtingit deficere et supabūdare igit̄ rc. Uirt9 aūt illa ē. s. māsuetudo q̄ reprimit irascibilitates ɿ moderat iras sic aliq excedūt in appetēdo pūitōez ɿ aliq deficiūt in hoc ergo debemus appetere quod ratio dictat.

Sequitur de ſeptiã
v̄tute.ſ.d̄ affabilitate.expe
dito igit̄ d̄ v̄tutibꝰ reſpici
entibꝰ bona et mala in ſe.reſtat dicen
dum de virtutibus reſpicientibus bo
na prout cuꝫ alijs cõmunicamus.Com
municamus autem cum alijs:verbis ⁊
operibus.verba autem et opera deſer
uiunt nobis quantũ ad tria ❡ Primo
quantum ad affabilitatem vel amica/
bilitatem.Secundo quantum ad veri
tatem.Tertio quantum ad iocundita
teꝫ vel iocundas delectationes.Et qꝛ
ſicut dictum eſt ſuperius ꝙ vbicunqꝫ
contingit ſuperbabundare et deficere
oportet virtutem mediam ponere:qꝛ
B ergo in hijs tribus contingit ſuperba
bundare et deficere ideo ⁊c̄. ❡ De
ſeruiunt autem nobis verba et opera
primo ad affabilitatem vel amicabilita
tem quia conſiſtunt in honorãdo ⁊ re
cipiendo amicum et in conuiuando.in
hoc autem contingit deficere et ſuper
habundare.ſuperhabundant auteꝫ in
hoc adulatores et placidi qui omnia di
cta et facta aliorum cõmendant: defici
unt autem diſcoli et litigioſi. ❡ Pri
mi aũt.ſ.adulatores et blanditores ſu
perhabundant in delectando. ❡ Alij
ſ.diſcoli et litigioſi ſuperhabundant in
contriſtando. ❡ Affabiles et amicabi
les medium tenẽt vnde amicabiles ha
bent reprimere blãdicias et litigia mo
derare. ❡ Itẽ deſeruiunt nobis ver
ba et opera quantum ad veritateꝫ. ve
C ritas autem eſt virtus per quam ali/
quis eſt aptus et manifeſtus et oſten
dit ſe talem qualis eſt ❡ Hec vir/
tus habet duo extrema vnũ eſt iactan
tia.ſ.quando homo dicit de ſe maiora
q̄ȝ ſint.aliud vocatur yronia: quando
multo minora dicit q̄ȝ ſint et q̄ȝ cogno
ſcat in ſe eſſe. ❡ Medium auteꝫ eſt
veritas que habet reprimere iactan/
tias et moderare contemptibilitatem
cum ſemper eſt declinandum in minꝰ
ſcd̄m ph̄m propter honeroſas ſuper/
habundantias. homo.n.intm̄ naturali
ter afficitur ad propriũ bonuꝫ ꝙ vult
ſẽper propria bona eſſe maiora q̄ȝ ſint
Et ideo magne prudentie eſt cognoſce
re ſeipſum et ſcire ꝙ propria bona ex
timat minora q̄ȝ ſint in veritate ⁊ hoc
eſt quod pulcre dicit bernardus ſtude
o homo teipſum cognoſcere quia mul
to melius eſſꝫ tibi q̄ȝ ſi te neglecto co
gnoſceres curſus ſiderum vires her/
barum complectiones hominum ⁊ na
turas animalium.

Sequitur d̄ octaua D
ſ.d̄ eutrapelia ſeu bona cõ
uerſatione que vltima in
ordine collocatur.de hac etiam viden
dum eſt.hec enim virtus in ludis ⁊ io
cis ↄſiſtit.nobis eẽ deſeruiunt verba ⁊
opera ꝓut cum alijs communicamus
quantum ad ioco ſas de lectationes et
quia in iocis et ludis contingit ſuper/
habũdare et deficere ideo oportet vir
tutem mediam ponere.hec autem vir
tus vt dictum eſt eutrapelia nuncupa
tur quod idem eſt ꝙ bona conuerſa/
tio. ❡ Hec autem virtus habet duo
extrema qꝛ aliq ſuphabundãt in ludo
et hij vocant̄ hiſtriones qꝛ omnia di/
cta et facta aliorum trahere volunt ad
riſum et cachinum. ❡ Aliud extre/
mum eſt in deficiendo et hij vocantur
a greycos grece quaſi agreſti et inſipidi
quia de nullo volunt ſolatiari:imo ſũt
ſolatiantibus honeroſi. virtus autem
media eſt eutrapelia que recipit ſolatia
honeſta ſecundum quod oportet et vt
oportet.de materia ludorum latiſſime
dicetur infra in ſecunda ꝓhemiali par
te.xxxvj.§. qui incipit quod poſtre/
mo loco reſidet que ludis iocis preſi Ari
det theatrita vocata.

Circa quartum di
cendum ꝙ autor vt di/
ctum eſt intendit de qua/
tuor virtutibus tractare generaliter ac
etiam diſponere principaliter de eiſdẽ
propter qd̄ merito opus ſuuꝫ in q̄tuor

partes diuisit adinstar fontis padysi: qui in quatuor flumina diuiditur sm q describitur gen. ij. et träsūptiue xv. di. c. j. vltra principium. p que flumina pro prie virtutes pmisse designantur. vnd glo. greg. sup illud gen. ij. c. fluui9 egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum rc. ¶ Nota de situ padysi terrestris seu deliciarum sm doctores de quo egrediunt quatuor flumina infra scripta terrā nostrā habitabilē irrigantia: sex mirabiles conditiones fore. nā primo dicitur q hic paradysus est in loco secreto situatus. Scdo q est in loco alto fundatus. Tertio q est in loco transquillo terminatus. Quarto q est in loco lucido collocatus. Quinto q est in loco medio ordinatus. Sexto q est in loco fecundo applicatus. Primo nanq3 padysus deliciarum dicitur in loco secreto situatus: ex eo q null9 hominū ad illum accedere potest. vnd aug. viij. sup gen. dicit. Credendum est q locus ipse padysi a cognitione hominū remotissim9 est. Et est ratio qr creditur q longum sit spacium terre: vel maris vt dicit magister historiarū inter ipsum et terram nostram habitabilem. nam de toto ambitu terrarū vt tradit boecius in. ij. de csolatione. Vix quarta ps cognita est hominibus. Sz dices quomodo locus ille incognit9 ē hominib9 cum a fonte qui est in illi9 medio pcedunt quatuor flumina: que vt dicitur gen. ij. ambulant p terrā nostram habitabilem. quid habem9 nisi p hec ad illū accedere. Rndet aug. ibi supra r est etiā dictū magistri historiarum q illa flumina alicubi subintrant terras et post tractus plixarum regionum alijs locis erumpūt vbi tanq̄ in suis fontibus notata esse perhibentur Nam ganges vt dicit magister historiarū dicitur nasci in locis caucasi mōtis. Nilus vero pcul ab athlante. Tigris r eufrates in armenia. Vñ boeti9 qnto de csola. Tigris et eufrates vno se fonte resoluunt. Rupis achademie scopulis rc. p hec ergo flumina nullā possumus habere padysi deliciarum noticiam: de hoc dicit in canone. quelz xxxx. di. Scdo padysus deliciarum est in loco alto fundatus vbi sciendū est sm quosdaz doctores theologie q aer triplex habz interstitiū vz infimū in quo aues volitāt in quo etiā est impetus ventorum et nubiuz: medium in quo generantur impressiones vaporuz et generantur assub. Supremū in quo nec aues nec venti nec nubes nec hui9 modi repiuntur vapores. Locus autē padysi terrestris est tam altus: q trāscendens infimum et medium peruenit vsq3 ad supremum. vnd dicit magister historiarū q est adeo altus q vsq3 ad lunare globum attingit. hinc est q q̄suis aq̄ diluuij fuerint. xv. cubitis vniuersis montibus qui sub celo sunt altiores vt dicitur gen. iiij. tñ ut dicit magister historiarum aque ille non peruenerunt illuc. s. ad padysum terrestrem Tertio padysus deliciaruz est in loco transquillo terminatus. non. n. sunt ibi vlle turbationes aeris vel ventorum impetus nec etiā intemplies aeris propter ipsius altitudinem. ad quā nō aspirant aeris turbationes. d quo non est mirum: quia put dicunt solinus et papias et aug. in prin. ij. super gen. ad literam olimpus etiā mons macedonie est tante altitudinis ut in eius cacumie nec ventus sentiatur nec nubes caliginis: quia excedit illum aerem humidū in quo aues celi volitant quod ab eis proditum est qui solebāt nescio quoz sacrificiorum tam memoratum montē ascendere et aliquas notas in puluere scribebant quas alio anno integras inueniebant: quod fieri non posset si vētis aut pluuijs locus ille impeteretur. vnde tanta est tenuitas illius aeris vt nemo posset ibidem spirare nec ibidē stare nisi cū spongijs aqua plenis sub naribus ad grossiorem aerem trahendum. Sed dices quō ergo homo potuisset ibi viuere vbi est tanto maior

subtilitas aeris quāto altior est olim/pus? Respōdeo q̄ alia ratio reformat pactum nā cū in statu gratie et innocē sie homo purior vixisset aere puriori. Quarto paradysus terrestris est in loco lucido collocatus.nō.n.lux illi9 paradysi credibilis est talis qualis ē lux hui9 nr̄e terre habitabilis ꝫ valde maior est:et est ratio.quia quanto altior ē omni terra tanto magis appropinquat corpori solari et per consequens tanto plus illuminatur sicut magis illuminatur aer in nocte qui est prope lucernaꝫ q̄ꝫ qui longe.puta aer ille ubi est purissimus propter sui altitudinē ab omni vaporum grossicie:et per consequens tāto maior s luminis susceptiu9. In nr̄a enim terra habitabili claritas solis nō habet tantam potentiam et virtutem propter vaporum permixtioneꝫ. Iteꝫ lux illa ex situ excellentissime altitudinis est diuturnior:sicut videmus q̄ in montibus altioribus hui9 terre habitabilis citius oritur sol:et tardius occidit q̄ꝫ in vallibus.vnde fertur q̄ est quidam notabilis mons qui est tante altitudinis q̄ in cacumine cōmorantes per multas horas citius vident solem oriri et per multos tardines occidere q̄ꝫ illi qui habitant in radice montis illius. Propter quod cuꝫ paradysus terrestris eminentissim9 sit omniū terrarum lux continua ibi est.nec interrūpit vlla nocte de quo sic ait damascenus. paradysus dei manibus plantatus in oriente quidē omni terra excelsior positus tempato ac tenuissimo aere circumfulgens lumine repletus pulcritudinis vniuerse. ¶Quinto padysus terrestris est in loco medio ordinatus nā creditur esse situs in equinoctiali circulo. Equinoctialis autem circulus seu equater diuidit speram in duo media quorum vna est septentrionalis alia meridiana.pars autem supposita recte mundi pars dici media potest ꝛ ibi est paradysus. Sexto padysus terrestris est in loco fecūdo applicat9 et delicijs plenus geū.ij.c. Produxit domin9 omne lignum pulcrum visu et ad vescendum suaue.vite etiam lignum de medio paradysi damascus est manib9 in edon plantatus gaudij exultutōis vniuerse prūptuarium edon.i. voluptas. Hec de materiali paradyso.de isto paradyso tractat̄ in canonibus infra scriptis viꝫ in canone illud. xxxx.di. et in canone quantumlibet.et.ca. adam. ea. di.et de pe.de.i.iportuna.et.iij.di.adā. Dicit eniꝫ q̄ quatuor flumīa paradysi irrigant vniuersam superficiem terre quia de his quatuor virtutibus cor infigitur et ab omni desideriorum carnalium estu rpatur hoc autem tūc fieri dicitur cum rectitudo humane vite a regula diuine legis non discordat p quam etiam nobis diuinam voluntatem manifestat.hac insuper quadrupli ci virtute mens nostra irrigari ꝛ reformari dicitur cum videlicet. Cognitiuā sapientem. Appetitiuam temperantē Interpretatiuam eloquentem. Et operatiuam reddit fructificantem. Et ſm hec quatuor fons iste in quatuor capita diuiditur et vnumquodqꝫ illorum capitum.proprio nomine et sibi consono appellatur. Hec autem quadruplex virtus irrigari habet per gratiam spiritussancti quadruplicem mediante fide operante per dilectionem. fides.n. operans per dilectionem animam coniungit suo principio hoc est quod Io. vij.scribitur.Qui credit in me dicit scriptura flumina de ventre eius fluent aque viue. Primo ergo dico q̄ hec quadruplex anime virtus per quādā plicē sancti spiritus gratiam irrogatur cum cognitiuam reddit sapientem quod cō petit primo fluuio qui dicitur phison qui interpretatur oris mutatio. Sapia enim increata in homine facit oris mutationem:quando.s.per ipsam gratiaꝫ cor illuminatur.et illum loqui facit celestia et virtuosa.qui loqui ꝯsueuerūt terrena turpia ac etiam inhonesta. ad hanc cognitiuam sapientem informat

autor discipulum cum in prima parte metrica.tertio precepto dicit Uirtutez primam.&c.Contra hunc inordinatum loquendi modum frenuz adhibet modestia que est vnus riuulorum tertij fluminis paradysi videlicet temperantie que in dictis bene ordinatis specialiter consistit et hoc est quod iacobus in epistola sua capitulo primo in fine innuere videtur quia statim post virtutem religionis que immediate ordinatur ad cristi subuentioné ordinauit modestiam lingue dicens. Si quis autez putat se religiosum esse non refrenãs linguam suam sed seducens cor suum huius vana est religio. Transumptiue in canone in loco.v.q.iiij.Secũdo hec quadruplex anime virtus per quadruplicem spiritussancti gratiaz irrigatur cum appetitiuam reddit temperantez quod competit secundo fluuio qui dicitur gyon.qui interpretatur luctatio. Nunquam enim potest homo se a delectationibus temperare nisi per longam luctam virtutem contra vicia. ad hanc luctam inducit nos actor in quarta parte metrica primo precepto.Securam quicunqz &c.Ad hanc etiam luctam facere potest illud fm preceptum prime partis metrice.Plus vigila semper.ex eo q per longam quietem homo segnis et intemperatus est et etiaz ad ea que facienda sunt vel fienda efficitur impotens et nisi per vigilantiam et longum exercitium virtutum et bonorum operum se exercitauerit et vicijs resisterit vicia generabit multa et tunc de facili a vicijs expugnabitur & succumbet.Contra huiusmodi luctam viciorum ponit frenum fortitudo que virtus fm theologos in impugnatione viciorum consistit. ¶ Tertio hec quadruplex virtus anime per quadruplicem spiritussancti gratiam irrigatur cum interpretatiuaz reddit eloquentem quod competit fluuio tertio qui dicitur tigris.qui sagitta interpretatur. ¶ Ipsa enim gratia in animam descendens hominem facit eloquenté huiusmodi autem eloquentia in nomine aque vel fluuij designatur quia sapientia viri iusti aqua profunda nuncupatur.iuxta illud quod scribit. Aqua sapientie salutaris potauit illum & profunda summorum scrutatus est. Ad hanc eloquentiam consequendam et rite promulgandam inducit nos autor in tertia parte metrica sexto precepto Sermones blandos. Huic tamen interpretatiue eloquentie ponit frenum prudentia. Nam si non esset actus prudentie humana locutio quantũcunqz polita non esset eloquẽtia vera sed voluntatis humane garrulitas vel locutio irregulata. Nec etiam sufficit ad veram eloquentiam q solum sit sermonis ornatj seu fecunde rationalis oratio rebus temporibus et personis confirmata:nisi etiam bonitas operationis accedat.non enim virtus prudẽtie consistit solum in verbis verũ etiã in factis.quia prudentia fm aristotelé vj.ethicorum.Est recta ratio agibilium. Hanc sententiam approbat seneca. xj. epistola ad lucilluz dicens. Concordet sermo cum vita.non delectant tantuz verba nostra sz prosint tunc recte predicamus.cum verba factis ascendimus.alias autem eloquentia fm tulliũ libro primo rethorice veteres parum ciuitatibus prodest.vnde dicit extimo sapientiam siue eloquentiam ciuitatibus parum prodesse eloquentiam vero siue sapientiam vt plurimum obesse.si autem obmissis rectissimis studijs vt offero consumit omnem operationem in exercitationem dicenduz inutilis sibi et perniciosus pater eius habetur de vtilitate eloquentie.exemplificat valerius in capitulo quãta vis eloquentie. ¶ Quarto hec quadruplex anime virtus per quadruplicem spiritussancti gratiam irrigatur: cum operatiuam reddit fructificantem et hoc quarto fluuio competit qui dicitur eufrates qui iterpretatur frugifer.

et bene significat eum qui per eandez gratiam in operibus iusticie redditur copiosus. vnde de viro iusto dicitur in primo psalmo. Erit tanquam lignum quod plātatū est iuxta decursus aquarum quod fructum suum dabit in tempore suo. Hoc est ꝙ iusticie opera exercet tempore congruo ⁊ debito. Hāc virtutem prosequendam docet autor scolasticum in parte prosayca penultimo precepto. Illud studꝫ agere quod iustum est. quasi diceret autor ꝙ illud studiose hoc est cum studio et affectione iusta fiendi. Age quod iustum est. non enim est iustus qui iusta agit nisi ex electione oparetur iusta et similiter iniustus est qui ex electione operatur iniusta vt probat aristoteles quito ethicorum. capitulo. xiiij. et. xv. ideo sūmis studijs prosequenda et diligenda est iusticia tanquam ceteris virtutibꝰ dignior et probat sacratissimus princeps iustinianus in auctentica ut omēs obe. iudi. prouer. in principio dicens vnam quidem hominū esse perfectissimam virtutem arbitrandi est hominibus que iura sua omnibus distribuit. hec est ex causa cognominata iusticia. vnde in eius commendatione tullius libro offi. dicit ꝙ iusticia fundamentū est perpetue commendationis ⁊ fame sine qua nihil potest esse laudabile. et phūs. v. ethicorum dicit ꝙ ipsa iusticia virtus est perfecta non simpliciter sed ad alteꝝ. et neqꝫ hesperꝰ neqꝫ lucifer est ita admirabilis. ideoqꝫ seruans eā premium merebitur gloriosum. iuxta illud p̄s. xliiij. dicens. Quia dilexisti iusticiam et odisti iniquitatem propterea vnxit te deus oleo leticie. Transū ptiue de sacra vnctione. capitulo vno. §. ad exhibendum. circa finem.

xij A. Ad ¶ Ad fontem. Nota ꝙ quadruplex fons in sacris reperitur canonibus et scripturis. Primus dicitur materialis et sensibilis. Aliꝰ est immaterialis et insensibilis. De primo scilicet materiali et sensibili dicitur. Venerūt filij israel vbi erant duodecim fontes exodi. xv. De secundo scilicet de immateriali et insensibili dicitur. Benedicite dominum de fontibus israel p̄s.

¶ Secundus fons qui dicitur spiritualis est triplex. primus est doctrine dei. Unde dicitur. Fontes tui diriuentur foras. Secundus originalis scripture. vj. di. ieiuniuꝫ in principio. Tertius baptismalis gratie in quo confertur sacrum baptisma. xviij. q. ij. pridem. Tertius fons dicitur celestis et hic est duplex. Primus paradysi felicitas. de cō secra. di. iiij. ecclesia. Secundus ipse cristus. de quo in psalmo. Apd̄ te est fōs vite. Quartus fons dicitur infernalis et hic dicitur hereticoꝝ doctrina. xxiiij q. iij. Hereticus cum multis. capitulo se. Ad fontem igitur virtutum predictarum qui deus est accedere voluerunt ꝙ̄ꝫ plures phi: et licet aliqualiter intellectuose ad predictum fontem attinxerint eorum tamen inordinatum appetitum saciare minime potuerunt. ⁊ quanq̄ꝫ inter ceteros aristoteles philozophorum summus cum vase suo. s. intellectu studioso aliqua hauserit scꝫ de substantia et potentijs anime s̄m ꝙ absolute propinat nobis in. iij. de anima. et in libro methaphisice. ac etiam per rationes naturales cognouerit vnū esse principium omnium quem deum vacauit in. viij. phi. et in. xij. metha. asserere videatur tamen vt dictuꝫ est saciare nullatenus potuit eius intellectum et merito quia ipse et sui sequaces de ingenio eis dato confisi nō sicut debuerunt: deum glorificauerunt. Sed prout dicit apostolus ad romanos primo. Euanuerunt. in cogitationibus suis et obscuratum est insipiens cor eorum ⁊c̄. Reuera tales figurari proprie potuerunt per illum appolonium phm̄ alias tantaluꝫ de quo recitat Iero. in prologo biblie qui trāsiuit ꝑsas et regna indie opulentissima

vt ierarcham videret in aureo throno sedentem et de tantali fonte potantem de natura de morbus de cursu dierum et sydorum docentem. hic tantulus sm q fingunt poete fuit filius iouis qui propter suam culpam patitur talem penam q semper sitit et habet aquam vsq ad labium inferius et cum se vult inclinare ut bibat aqua refugit et etiam esurit et desuper habet arborem pomorum descendentium vt ad labium superius. cunq se erigere vult vt commedat poma refugiunt. et tamen hic philosophus cum ad hunc fontem veniret in quo nec sitis tollitur nec esuries veniendo tantum laborauit. hoc est quod directe ait hieronymus libido transacta semper sitit. relinquit plenitudinem et nunquam saciatur. Sic proculdubio accidit illis qui de ingenio proprio vel scientia gloriantur nec ad deum gratiarum actionem accedentes q nihil sciri possit sine diuini luminis interius illustratione nec restat nisi orando dicere cum ps. Deus deus illumina tenebras meas.

B ¶ Blanditur quis de memorie tenacitate. de studij assiduitate. et lingue volubilitate. q. sollius dei. aut de quacunq alia virtute non glorietur quia non sumus sufficientes aliud cogitari ex nobis quasi ex nobis. sed sufficientia nostra ex deo est qui scientiarum dominus est. quilibet enim sic docere ab ipso igitur est scientia orationibus postulanda. Ja. j. Si quis indiget sapientiam postulet a deo. Unde cathedram habet in celis qui hominum corda docet in terris. solus enim deus docet hominem effectiue: homo autem docet excitatiue. Unde bernardus in quadam epistola. Falleris fili si putas te inuenire apud mundum magistros scientiam quam soli cristi discipuli inuenire consequuntur non enim docet lectio sed vnctio. Joh. j. Et transumptiue per augustinum in canone. vnctio. de. pe. di. ij. et de sacra vnctione. c. vno. §. fi. fre te volumus. circa medium. ¶ Postremo autem superuenit actor noster. In hac parte ceteros antecellens qui in summo fonte intuens diuina illustratus gratia viui fontis cognouit ymaginem quod probatur aperte ex eo q filium suum omnium nostrum in hac parte moralium cypum gerentem ad hunc fontem viuum a quo omnes deriuantur fluuij et etiam virtutum et gratiarum riuuli gustandum inducit dum in ipso primo prose precepto totius animi puritate et attentione primitus supplicandum informat dicens Deo supplica. quasi velit innuere q non tantum confidere debet de proprio ingenio sicut faciebant predicti philosophi q credat ad fontem predictarum virtutum accedere ac de eo bibere vel gustare: nisi prius diuini luminis splendore fuerit illustratus quo mediante faciari tunc poterit et valebit. in quo quidem sitis extinguitur: ac etiam appetitus gustantis per omnia recreatur Hic fons: fons est ortorum et puteus aquarum viuentium. Canticorum. iiij. hic est fons viuidus a quo septem emanant canalia scilicet virtutes figurantia qui quidem fons vt dictum est a septem sacris venis emanauit. de quibus venis haurimus quid credendum per quod fides denotatur quid sperandum per quod spes intelligitur: quid etiam amandum per quod caritas declaratur.

C ¶ Per has ergo tres theologicas seu intellectuales virtutes anima quantum ad superiorem partem in qua consistit ymago trinitatis habet rectificari vnde sicut ymago creatoris consistit in trinitate personarum et vnitate essentie: sic ymago recreationis consistit in trinitate habituum cum veritate gratie. per hos ergo tres habitus virtutum predictarum anima fertur in summam trinitatem sm tria appropriata tribus personis ita q fides dirigit in summe

verum credendo et assentiendo spes vero in summe arduum immittando et expectando .Caritas autem in summe bonum desiderando et amando. ¶ Ab isto igitur fonte tam limpidissimo vt dictum est septez emanant virtutes tres scilicet theologice ⁊ quatuor cardinales ut merito dicatur fons signatus sigillis septem scilicet septez donis spiritussancti vt per ipsum septem vicia repellantur. Ita vt timor repellat superbiam. pietas inuidiam. sciencia iram. fortitudo accidiam. consilium auariciam. intellectus gulam. sapientia luxuriam. ¶ Item hic fons signatus est septem stellis maioris vrse sunt autem in hac constellatione septem radiose stelle. quarum tres signant tres theologicas virtutes. quatuor vero sequentes formam currus habentes signant quatuor cardinales virtutes in quarum curru rotantur omēs homines iuste viuentes et ideo dicit autor vrsa. quia sicut vrsa tota die citra stipitem vertitur sic hec constellatio citra polum artbicum voluitur. Unde dicit greg. ꝙ hic currus semper vertitur et nunquam ad yma demergitur. quia nunquā per virtutes a deo receditur: sed ei magis approximatur vnde sicut inter omnes celi constellatiōes hec est altior sita et est polo proximior. sic per istas solas virtutes deo proximi sumus aut efficimur.

¶ Incipit secunda pars ꝓhemialis.

Ai His sic generalit̄ ac rudiuiter premissis ad libelli diuisionez est accedendum. Libellus itaqz iste in duas diuiditur partes. Primo scilicet in prohemium et tractatum. Propter primum premittitur. Cum animaduerterem. Propter secundum subinfertur. Itaqz deo supplica. ¶ In hac autem secunda prohemiali parte tria facit. Primo noxam consuetudinem pandit plurimorum. Secundo opem commendabilem reddit viciorum. Tertio nutus affectuuz demonstrat paternorum. ¶ Primū facit in prohemiꝫ promissione. Secundum ibi succurrendum. Tertium ibi Nunc te fili carissime. ¶ De prima ergo parte dicit. Cum animaduerterez id est in animo meo considerarem et attenderem. hec est optima doctrina ne quis verbum proferat antequam diu excogitet. Unde salomon prouerbiorum. xiij. Dicit qui custodit os suuz custodit animam suam. qui autem inconsiderate loquitur sentiet mala. Transumptiue habentur verba. §. sed aliud. vj. q. vj. componitur hic adiunctiue ꝭm gramaticos. Quaz plurimos homines. ¶ Nota ꝙ hec dictio q̄ꝫ aliquando tenetur electiue vt bonum est sperare in domino q̄ꝫ in principibus. quandoqz associatiue vt tam fortes q̄ꝫ plato. quandoqz admiratiue vt q̄ꝫ pulcra es amica mea. quandoqz augmentatiue vt hic q̄ꝫ plurimos homines. vnde versus. Eligit: associat: augmentat q̄ꝫ tibi signat. et cum predictis comparat: atqz stupet. B Sequitur grauiter errare. quererere etiam aliquis posset in quo tam grauiter errabant tunc homines? dicendum est ꝙ ex eo ꝙ eorum error erat valde diffusus vl extensus quia non extendebat se ad paucos sed ad q̄ꝫ plurimos. Itez quia talium error multum erat intensius q̄ꝫ non leuiter aut mediocriter errabant sed grauiter. ¶ Item error illorum non se extendebat ad aliquam facultatem specialem quia non se extendebat ad aliquam scientiaz. sed circa mo

rum qualitatem quod erat valde periculosum: quia tangit anime salu-tem et corporis Et famaz. et ideo au-tor subdit. In via morum. id est in si-tuatione et cautione actionum et qua litatum. quasi velit innuere ꝙ quanto humani mores a rationis regula ma-gis elongantur: tanto fiunt magis in-ordinati et erronei. in compositione. n. corporis vt ait augustinus in. §. sicut ergo. xxxvj. di. inequalitatem inducat mentis hoc etiam ex ipsius moris dif finitione comprobatur. Mos eniz est mentis habitus ex quo singulorum operum assiduitas manat. Et sic exten dendo nomen virtutes dicuntur mo-res ait policraticus libro. v. capitulo quarto. Sciendum tamen est ꝙ anti-quorum mores a modernorum mori-bus in quibusdam differebant. naz ex ipsis aliqui quo ad politiam fuerunt bonis moribus imbuti. et aliqui ex eis quo ad precepta moralia quandoque plurimi errauerunt ⁊ per consequens quantum ad hoc prauos mores habu erunt de talibus erroribus dicitur in-fra. iiij. ꝓhemiali parte. §. ij. A. i prin cipio. ¶ De moribus vero commen dabilibus antiquorum circa policiam narrat salustius recitans verba ca-thonis que contionatus est in senatu. libro primo. que etiam recitat augu-stinus. v. de ciuitate dei. capitulo. xiiij. nolite iquit estimare maiores nostros armis rempublicam ex parua magnaz fecisse. si ita esset multo pulcerrimam nos haberemus quippe sociorum at-qz ciuium puta armorum et equorum maior copia nobis ꝙ̄ illis est sed alia fuere que illos magnos fecerunt que nobis nulla sunt scilicz domi industria foris iustum impium animus in consu lendo liber neqz delicto neqz libidini obnoxius. pro hijs nos habemus lu-xuriam atqz auariciam publicam ege-statem priuatam opulentiaz. laudamꝯ diuicias sequitur inhertiam inter bo-nos et malos discrimen nullum om-nia virtutis premia ambitio possidet. et idem augustinus libro primo de ci uitate dei. capitulo. xxxiij. loquens de scipione dicit ꝙ non censebat ille feli-cem rempublicam stantibus menibus et ruentibus moribus. ¶ De mori bus etiam modernorum prauis et in-eptis quibus succurrere autor inten-dit restat nunc dicendum.

¶ Verũ quia praui mo res ab etate et fortuna variantur ⁊ di uersificantur ſm philozophum. ij. ethi corum. nam ab etate alios mores pra uos habẽt iuuenes et alios senes a for tuna quia alios mores habent nobi-les. alios aulici. alios ignobiles. alios di uites. alios pauperes. Et qꝛ ut experi-mentali docetur argumento detectio vulneris non nullotiens causa consistit curationis. quoniam pestis minime cu ratur. nisi de facto vulnus aperte de-tegatur hinc est ꝙ in presenti tractatu inquantuz possibilitas intellectus deo inspirãte administrauerit vulneris for ditatem seu morum deformitatez ſm cuiuslibet hominis conditionem et sta tum cum salubri medicamine dignum duxi ordinare propellandum. Unde primo effectualiter est aduertendum ꝙ iuuentutis prauitas est curatiua si primo purgetur. Secundo senij mali-gnitas remedijqz benignitas est pro-pinatiua si post hec diuulgetur. Ter-tio nobilium peruersitas eisdẽqz feda citas est expiatiua si freno dometur. Quarto moruz ignobilitas vulgi quo qz sanitas est mitigatiua si quarto re-feretur. Diuituz immanitas medeleqz sagacitas est mitigatiua si quinto col-locetur. Inopum difformitas curaqz realitas est reformatiua si demum ap plicetur. ¶ Dico nanqz primo ꝙ iu uentutis prauitas ⁊c. Ubi sciendũ ꝙ vicium sextenarium ducens ad infe-

ritum premit iuuentutem. cui per op/positum autor dat remedium succur rens per virtutem. Hij seducti sensib9 reguntur inutilibus: sequuntur passio nes. Existunt instabiles: de facili mu/tabiles: sorbentes rationes. Experien tie nuditas: superflua credulitas mul tos dissipauit. Uerborum habundan/tia: indecens contumelia: hos angaria uit. Ex quo quarto sequitur coniunctum in quo sistitur mendacium exosum. Modum factis denegant: valde sem per approbant: quod sistit dolorosum

¶ Dico primo q hij seducti sensi/bus rc. quod est dictum q hij in eta/te iuuenali existentes intantum sedu/cuntur per floridam etatem in qua exi stunt q reguntur sensibus qui quidem sensus dicuntur inutiles respectu ra/tionis: qua quilibet regi deberet. r sic sunt passionum insecutores. quod est primum vicium ipsorum iuuenum cui quidem vicio autor succursum prebet r hoc infra in parte prosayca precepto ij. Nil arbitrio virium feceris. In quo docet autor nil etiam agendum p im pulsum virium naturalium sicut inani mata per impulsum virium animaliū sicut sunt irrationabilia: que omnia a/gunt indeliberate per impetum passio nis. ¶ Sed agant iuuenes regula te fm regulam recte ratiōis et sic pru denter: quia prudentia est recta ratio rerum agibilium. vj. ethi. ¶ Dico se cundo q existunt vt instabiles rc. Quod est dictum q ipsi iuuenes sup peditantes rationem de facili sunt ver tibiles seu mutabiles. et hoc est secun dum vicium eorum cui succursum pre bet autor infra in prima parte metri/ca. vij. precepto. Constans et lenis rc. Per quod instruit autor iuuenes me dium tenere inter mutabilitatem et p tinaciam: que virtus dicitur cōstantia De hac enim virtute loquitur seneca libro de quatuor virtutib9 dicēs. Esto

constans non pertinax. leuis non mo bilis. et quamq hee due virtutes scilz constantia et perseuerantia hee idem sint in re. quia ad vtranqz pertinet fir miter persistere in aliquo bono tamen perseuerantia est circa diuturnitatem actus. sed constantia est contra diffi/cultatem que prouenit ex quibuscūqz alijs exterioribus impedimentis. De incōstante dicit oratius Quod petit et spernit. repetit quod nuper amisit.

Dixi tertio q experientie nuditas rc. quod est dictum quia ex quo ipsi iuue nes non habent experientiam multo rum: ideo sunt nimis creditiui. quod est tertium vicium eorum. cui autor suc cursum prebet infra. xxv. prose prece/pto. Nil temere crederis. In quo qui dem precepto instruit autor iuuenes prius examinare consilia et non cito fa cili credulitate ad falsa plabi. quia vt ecclesiastici. xxx. scribitur. Qui cito cre dit leuis est corde. Hanc doctrinā ma le obseruant moderno tempore domi ni temporales: qui primas informatio nes licet vt plurimum non veras: tan q veras recipiunt. et fm eas plerūqz iudicant. qđ valde periculosum est et iniquum: taliter iusticiam peruertere. de materia ista latius explicabitur in fra in secunda probemiali parte. viiij. §. qui incipit. Dixi sexto rc. ¶ Dixi quarto q verborum habundantia rc quod est dictum q ipsi iuuenes nimis habūdātes in v̄bis sunt verbosi r cō tumeliosi quod est quartum vicium. cui succursum prebet autor infra in pri ma parte metrica. x. precepto. Contra verbosos. ¶ In quo precepto iuue nes informantur ne sint presumptuosi circa ineptam verbositatem: quia pre sumptio regulariter fuit semper iurgi orum et contentionum mater vnde ra ro iurgia discensiones r bella oriuntur nisi iuuenes aut ebrij sint in causa. hāc rationem assignat aristoteles in. ij. re

tho. ¶ Dixi quito ꝙ exquo quartū sequitur ⁊c. quod est dictū ꝙ ex quarto vicio iam dicto sequitur quintum nunc dicendum est quomodo quia iaȝ dictum est ꝙ ipsi iuuenes sunt nimis loquaces. Et quia in multiloquio non deerit mēdaciū: seqt̄ ꝙ ipi vtplurimū sunt mendaces: quod est quintum vicium eorum. cui autor succursum prebet infra. xxvj. prose precepto. Nil mētire. Per quod instruere intendit iuuenes ne per verba falsa alios fallere debeant. vnde vnicuiqȝ ipsorum dicitur. Noli velle mentiri omne mendacium assiduitas illius non est bona. ecclesia. vij. ¶ Dixi sexto ꝙ modum factis denegant ⁊c. quod est dictum ꝙ non habent modum in factis ex eo ꝙ omnia faciūt valde. quia diligunt valde et odiunt valde. ⁊ hoc est sextum vicium eorum. cui autor succursum prebet infra in. xxx. prose precepto. Extimationem retine. In quo instruit iuuenes solertes esse. hoc est in omnibus agendis coniecturam tenere et seruare. nec eorūȝ passiones sequi velle. circa huius preceptum bonam doctrinaȝ dat seneca libro d quatuor virtutibus dicens ꝙ quisqnis prudentiā sequi desideras. tunc per rationem recte viuas. si omnia prius extimes et perpenses: et dignitatem rebus non ex opinione iniustorum. sed ex eorūȝ natura constitues.

A iij. ¶ Et sic expeditis vicijs cum remedijs ipsorum iuuenum hoc idem quod ad vtrunqȝ de senibus restat faciendum pro quo accedat secundum principale. vbi dicitur ꝙ senij malignitas ⁊c. ¶ Circa quod sciendum ꝙ senes si prospexero: viciatos video tripliui defectu. Quibus non inaniter succursus fit legaliter: actorum respectu. Nam vt liquet ratio timor et suspicio: hos suppeditauit. Sordis auaricia: prouecta stulticia: eosdem indurauit Ut certa dant indicia: morum inuerecundia: cunctos diffamauit. ¶ Dico primo ꝙ vt liquet ratio ⁊c. quod est dictum ꝙ experientia manifestat: ꝙ ipsi senes sūt suppeditati nimie timiditatis et suspitionis. quod est primuȝ vicium eorum. et hoc prouenit ex eo ꝙ multis annis vixerunt et in multis peccauerunt. ¶ Et propter hoc mensurant alios per se et credunt alios tales quales fuerunt et sunt.

B Talibus succursum prebet autor infra in quarta parte metrica precepto xxxxv. Suspectus caueas. In quo quidam metro informātur senes ab hoc vicio doloroso sibi precauere ac etiam a nimia timiditate et pauore cum ista duo vicia pariter multum sint vite humane abbreuiatiua. superflua enim suspicio et etiam nimius timor mortis cum alijs terribilibus humanam vitam multum abbreuiant et hoc est qd̄ ecclesiastici. xxxxj. scribitur. O mors bonum est iudicium homini indigenti id est pauperi et qui minoratur viribus id est timenti et suspicioso et despecto. id est seni in omnibus maturatus et cui de omnibꝰ cura est. id est laboranti et incredibilis qui perdit sapientiam hijs omnibus aptissima est mors.

C ¶ Dixi secundo ꝙ sordes auaricia ⁊c. quod est dictum ꝙ ipsi senes ex quadam prouecta stulticia: que quidam non prouenit ex simplicitate sed malicia sunt indurati sordenti auaricia. quod est secundum vicium eorum et prouenit ex hoc ꝙ veniunt in memoriam eorum que fecerunt et nō sperant eorumqȝ fortuna esse ut prius eis fuit quia non sperant plus posse aggregare nec etiam lucrari. ¶ Et ideo auari sunt et illiberales.

Ratio est quia sicut natura eis defi/
cit sic timent sibi omnia deficere.
Contra hunc prauum morem autor suc
cursum prebet in hoc infra in.iij.par/
te metrica: precepto.xj. Cum tibi diui/
cie. In quo precepto autor hortatur se
nes vt liberales et munifici amicis id
est pauperibus efficiantur. istud enim
preceptum est quasi idem cum eo quod
infra habetur in vltimo precepto pri
me partis metrice. Dapsilis interdum.
Sed quia illud exponitur de amicis
temporalibus. ideo istud exponatur de
amicis spiritualibus scilicet pauperibus
de quibus dicitur luce.xvj. Facite vo
bis amicos de mammona iniquitatis.
etc. vnde quando tales ad etatem de/
crepitam peruenerunt: saltem tunc con
gregare debent thesauros in celo per
elemosinarum elargationem. exemplo
illius principis de quo legitur in ba/
laam qui omnes thesauros suos ad in
sulam in quam relegari debebat trans
misit alijs suis predecessoribus: fame
et penuria deficientibus ipse ceteris
sapientior immensis diuicijs copiosissi
me habundauit. ¶ Dixi tertio vt
certa dant iudicia etc. Quod est dictum
ꝙ manifesta iudicia iudicant hoc ꝙ
quasi omnes sunt diffamati per inue
recundiam morum. hoc est ꝙ non sunt
erubescitiui. et hoc est tertium vicium
eorum quod oritur ex hoc ꝙ magis cu
rant de vtili et delectabili quam de hone
sto. Secundo rethoricorum habetur
exemplum de illis iniquis senibus iu
dicibus danielis.xiij. Ideo autor con/
tra hunc prauum morem succursum
prebet et hoc infra in parte prosayca pre
cepto.xxxviij. Uerecundiam serua. In
quo quidem precepto senes informan
tur vt animam temperare debeant ab
illicito amore quod maxime fit per ve
recundiam: cum verecundia sit timo/
ris inductiua de turpi actu secundum dama
scenum. et secundum hoc senes proponere de
bent semper honestum vtili cui con/
cordat tullius.iij. officiorum. capitulo.xv
Si quis quereret quare homo aliquan
do de bonis operibus verecundatur:
cum verecundia vt dictum est sit de
actu turpi: responderi potest ꝙ de a/
ctu virtuoso inquantum virtuosus est
non verecundatur. sed quia illud quod
est virtuosum vel quandoque in opi/
nione hominum est viciosum vel quia
homo timet de presumptione ac simu
latione notari. vel tertio timet ne in hu
ius actu deficiat ideo contingit ꝙ ho/
mo interdum verecundatur de bono
opere. ¶ Nota ꝙ iusticie virtus si
ue vir iustus merito electro compara
tur et hoc propter multas excellentes
proprietates que in electro reperiri di
cuntur. Dicit enim ysidorus xvj ethi/
molo. ꝙ electrum quod est naturale
dicit talis esse virtutis vel nature vt in
conuiuio ad lumina clarius cunctis me
tallis fulgeat ac etiam venenum pro/
dat: nam si venenum in eo infundas
splendorem reddit in colores varios
in modum archus celestis emittit ha/
bet autem electrum tres partes auri et
vnam argenti. ¶ Moraliter autem
per electrum vir iusticia et equitate re
fulgens singulariter denotatur. Cuius
ratio talis assignari potest. quia sicut
electrum tres habet partes auri et
vnam argenti sic in viro iusto est ani
ma rationalis que est nobilior et maio
ris virtutis quam corpus cum membris
suis. Et sicut etiam electrum metallis
ceteris splendidius est et pulcrius. sic
vir iusticia preditus cunctis hominibus
coram deo splendorem reddit clario/
rem et si aliquod venenum peccati per
suggestionem eius cordi qualitercunque
infundatur sudorem statim emittit ipsum
videt repellando et colores varios e/
mittendo scilicet quatuor modis pec/
cata vitando. ¶ Et primo propter
peccati ruborem: hoc modo anaxago/
ras peccatum carnale vitauit in cuius
lecto cum transisset mulier statim de lecto

surrexit et clamauit dicens non esse iustum celo ceno commiscere. ¶ Secundo propter dei amorem. Tertio propter pene gehennalis terrorem. Quarto propter glorie perditionis timorem.

tio

iiij. ¶ Dixi quoqz tertio qꝫ nobilium peruersitas ⁊c. ¶ Pro quo sciendum qꝫ vicia decalogo consistunt in numero quibus obfuscatur. Pro dolor nobilium genus sed non omnium si verum fateatur. Limites iusticie cernuntur excedere sectantes viciosa. Obijcere catholice tendunt ecclesie linquentes preciosa. ¶ Postponentes celicum preceptumqz dominicum spernunt genitores. Plerique dominia vsurpant violentia et bonorum expulsores. Horrenda iam impietas in eisqz crudelitas clementia orbauit. Mulcens in blandicia bona sternens regia proceres substrauit. Potestate penitus condonata celitus vtuntur abusiue. Corrumpunt vite regulam colunt intemperantiam plurimi cunctiue. Guerras mouent rabidas deuastantes patrias simul dissidentes. Inanes celant gloriam pro gloria storiam dementer eligentes. ¶ Dixi nanqz primo qꝫ limites iusticie ⁊c. Hij suprascripti decem defectus sunt aliquorum nobilium supremum nobilitatis statum tenentium a quibus prefati nobiles se penitus debent abstinere. contra quos autor succursum prebet et iuuamen et hoc infra in. xxxij. prose precepto. Utere virtute. id est iusticia. ¶ Si quis autem quereret quare autor potius tribuit hoc preceptum tam in singulari numero qꝫ in plurali? Breuiter est dicendum qꝫ propter duas rationes facere poterat. quarum primam assignat tullius dicens. qꝫ nomen virtutis antiquitus fuit solius fortitudinis. ratio autem eius hec est, quia non statim in

A

B

notuit hominibus virtuositas aliarum virtutum. sed virtuosi semper apparuerunt qui laboribus et doloribus de facili vinci non potuerunt. sed experientia docuit postea animum habere certamina multa contra diuicias. delicias. et honores. quarum victoria difficilis est et vtilis. vnde virtuosi nominati sunt qui vicia et animi passiones vincere potuerunt. ¶ Secundam rationem assignant sapientes alij qui asserentes qꝫ quia iusticie virtus pre alijs excellentior est et generalior hoc nomen virtus magis virtuti iusticie congruit qꝫ fortitudini vel ceteris alijs virtutibus. quod tribus potest persuaderi rationibus. ¶ Primo nanqz quia ipsa iusticia omnium est virtutum contentiua. ¶ Secundo quia ipsa iusticia est omnium malorum prohibitiua. ¶ Tertio quia ipsa iusticia magis mundo est vtilis et necessaria. ¶ Dico primo qꝫ iusticia omnium est virtutum contentiua. quod sic probatur dicit enim philosophus. v. ethi. qꝫ legalis iusticia est quodammodo omnis virtus ex eo qꝫ includit in se actus omnium virtutum. nam dicitur quis legalis quia implet precepta legis. ¶ Sed ut primo moralium dicitur lex precipit actus. sed iusticia ipsum precipit operari fortia quinto ethicorum. lex etiam precipit non declinare aciem nec fugere nec arma abijcere. hec omnia spectant ad fortitudinem. Item precipit temperantiam et actus omnium virtutum precipit etiam omnem virtutem implere et omnem maliciam fugere. quare legalis iusticia est omnium virtus. ¶ Secundo dixi qꝫ ipsa iusticia est omnium malorum inhibitiua et destructiua. quod sic probatur. legalis enim iusticia prohibet omne malum ergo est virtus perfecta. per locum ergo ab oppositis legalis iniusticia est perfecta malicia. ¶ Perfectum autem malum vel integrum

C

portari non potest ideo seipsũ destruit et confundit. vt. iiij. ethicoꝝ dicit phs ꝙ ⁊c. Tertio dixi ꝙ ipsa iusticia mũdo vtilis est et necessaria quod sic declaratur per iusticiam enim tutatur innocentia punitur malicia. frenatur audacia. attritur superbia. secura redduntur castra ciuitates et regna. et pro tanto hec virtutes ẜm ysidorum. v. ethimologiarum. virtus regia potest non immerito nuncupari: ex eo ꝙ regentibus magis ceteris competere videatur. quod exemplo tyberij cesaris comprobatur prout romanorum declarat historia. vbi habetur ꝙ dum ipse tyberius videret finem vite sue imminere: et de imperio volens prouidere: elegit ad imperium virum quendam capadocem strennuum ac sapientissimũ nomine mauricium: cui etiam filiam suam nomine constantiam cum ornamentis regalibus in vxorem tradidit dicens. Sit tibi imperium meũ in hac puella concessum. Vtere ergo eo feliciter: et habe incessanter in mente equitatem et iusticiam: precipue imperatorum insignia. et tullius in eius cõmendatione dicit ꝙ iusticia omniũ est domina et regina virtutum. ¶ Huius etiam virtutis excellentiam in quadaz fulgenti gemma que epistites nuncupatur euidenter ostenditur. hec enim gemma rutilans est et rubicunda huius officium in effectu est hominez tutum seruare seditiones atterere. locustas id est prauos homines terrere. et nebulas et grandines id est guerras ⁊ dissentiones a terris expellere. Ipse etiam imperatorum leges et canones ac etiam sanctorum patrũ decreta que ad ipsius custodiam facta sunt multipliciter ostendunt. ꝙ reuera si iusticia de medio tollatur totus peribit mundus. naz vbi deest iusticia: dominatur iniquitas et malicia. ibi cedes et homicidia. ibi rapine et furta. timor vndiqz et angustia. et vt breuiter me expediaz securitas nulla. Unde augustinus. ij. ð ciuitate dei. capitulo. xviij. de ipsa iusticia plenissime tractans concludendo dicit hoc verissimum est sine summa iusticia rempublicaz regi non posse. et pro tanto tullius asseruit ꝙ nil tã inimicum ciuitati vel regno q̃z iniusticia. nec omnino nisi magistra iusticia geri aut stari posse rempublicam cuius tanta est vis vt ait tullius vt etiã latronum opus augeat quantam ergo vim inter leges et iudicia: et in custodienda republica fore putamus.

¶ Nota ꝙ princeps ẜm canones dicitur quinqz modis. Primo nanqz dicitur deus princeps. vnde ysa. viiij. scribitur. ꝙ est princeps pacis. Secundo dyabolꝰ dicitur princeps. vnde in euãgelio Johannis. xiiij. princeps huius mundi ⁊c. xxiij. q. iiij. §. sed notanduz. ¶ Tertio quilibet dominus secularis xxiij. q. v. princeps. Quarto principalis in quolibet iudicio. ff. de seruo. cor. l. i. §. in hoc iudicio. Quinto quilibet prelatꝰ ecclesie. xxxv. di. ecclesie princeps.

¶ Summo ergo studio iustorum excellentium principum romanorum regentes vestigia penitus sequi deberent qui tẽporibus eorundẽ iusticie soliũ inclite tenuerunt. vnde ⁊ iusticie templa dedicauerunt gentiles vt ait augustinus primo de doctrina cristiana capitulo. v. Ideo sapientie primo capitulo scribitur. Diligite iusticiam qui iudicatis terraz. ¶ Quapropter cupientes eorundem excellentiuz principum inherere vestigijs necessario ipsis regentibus expedit multiplicem habere iusticiam. illam precipue quam multipliciter describit et docet ciprianus libro de duodecim abusionibus seculi in nono abusiõis gradu qui est rex vnicus. Quam etiam transumptiue ꝑ pte d̃scribit iero. in canone regũ. xxiij. q. v. vbi sic d̃r ⁊ habet̃ iusticie

regis est deum timere et per omnia in eo confidere fidemq3 catholicam habere: ecclesias quoq3 defensare. ac etiam earum ministros venerari. quod est contra primum seu secundum nobilium seu regentium defectum.

B

¶ Item parentes atq3 progenitores seu cognatos atq3 agnatos caritatiue tractare nec etiam principatum indebite et iniuste vsurpare velle. quod est contra tertium et quartum defectus. ¶ Iniquos seu prauos non exaltare. bonos sublimare. impudicos et histriones per quos etiã intelligo adulatores et blanditores non nutrire quod est contra quintum et sextum defectus. Item potentia abuti nolle. parcitatem atq3 temperantiam in omnibus seruare. quod est contra septimu3 et octauũ defectus. ¶ Item neminem per potentiam iniuste opprimere. patriam suam fortiter et iuste contra aduersarios defendere. quod est contra nonum et decimum presignatos defcetus. Multa insuper iusticie opera secuntur que obseruata faciunt ipsum principem in suo dominio feliciter triumphare. vnde in prescripta auctoritate sequitur ꝙ debet sine personarum acceptione iudicare. aduenis et viduis et pupillis defensorem esse. cohibere. furta et adulteria punire. impios de terra perdere. pauperes elymosinis alere. senes et sapiẽtes et sobrios

C

consiliarios habere. magorum et violorum et phitonissarum superstitionibus non intendere. Patricidas et periurantes viuere non sinere. iustos sup regni negocia constituere. prosperitatibus animum non eleuare. cuncta aduersantia pacient̃ tollerare. filios suos nõ sinere imple agere. certis horis orationibus insistere ante horas cõgruas potum aut cibum non gustare. Hec regni prosperitatem in presenti faciunt et regem ad celestia regna perducunt. Et sicut virtuose regentibus fructus felicitatis et premij ac fame gloriose tribuitur. sic ex peruerso regimine prelatorum et principum omnis penalis atrocitatis eternalis reseruatur eisde3 Cum de talento eis commisso in die sũmi iudicij habeant reddere rationem. vnde in huius figura. iij. regu3. xx. scribitur. Custodi virum hunc. id est populum istum quoniam si de manu tua lapsus fuerit erit anima tua pro anima illius. Infallibiliter etiam noscat quicunq3 regens ꝙ sicut in throno primus constitutus est sic ⁊ in penis si neglexerit iusticie opera exercere primatum habiturus est. vnde sapiẽtie sexto Potentes potenter tormenta patient̃

D

viij. q. j. illud. circa finem ¶ Aliquis posset de tali questione querere vel inuestigare vtrũ faciens iniusticiam semper mortaliter peccet? breuiter dicendum est ꝭm sanctum thoma3. secunda secunde. q. lviij. ꝙ cu3 iniusticia in nocumento alterius consistat manifestu3 est ꝙ cõtrariatur caritati et sic semper in suo genere est peccatum mortale. De iniusticia iudicum tam ecclesiasticorum q̃3 secularium et de penis quas propter hoc incurrunt latius dicetur infra in. xvj. prose precepto. Equum iudica. ¶ Uerum quia nobilium predictorum presignati defectus breuiter et succincte nimis sunt descripti. ⁊ ex hoc modica ipsis regentibus inde vtilitas consequatur. ideo perutile mihi videtur declarationi eorundem latius insistendum. Et quia primus defectus ad iusticiam pertinens ia3 extitit aliqualiter declaratus. nunc successiue restat infrascriptos alios declarare.

¶ Dixi ergo secundo ꝙ aliqui ex ipsis nobilibus ⁊ regentibus obijcere catholice tendunt ecclesie linquentes preciosa. Hoc est dictũ ꝙ aliqua contra sanctam matrem et ecclesiã faciunt aut committunt aliquando videlicet de diuino officio parum aut modicum curantes: et ad queq3 sacra sunt irreuerẽtes. Ac et̃ ad dei cultores

indeuote se habẽtes. ¶ Propterea
autor ex antedicto precepto cõtra hũc
prauum morem medelam adhibet et
succursum. Unde dicit. Utere virtute.
id est iusticia que principaliter inducit
nobiles et regentes deũ timere eccle/
sias defensare ac ipsius ministros
venerari. et ideo principes et quicũqȝ
regentes summo studio intendere de
bent vt in eis sit humilis obedientia
et reuerẽtia respectu dei et ecclesie san
cte eius deum pie colendo ecclesiam ⁊
eius ministros deuote honorando.
B ¶ Non propter eum qui in seipso
est gratia plenus cui nihil a creatura
adijci potest. sed propter nos. quia per
hoc ꝙ deum reueremur mens nostra
ei subijcitur. ⁊ in hoc eius supple men
tis perfectio consistit. Que licet enim
res perficitur per hoc ꝙ suo subditur
superiori. sicut corpus per hoc ꝙ viui
ficatur ab anima et aer per hoc ꝙ il/
luminatur a sole. Mens autem huma
na indiget ad hoc ꝙ coniungatur deo
sensibilium manu ductione. quia insen
sibilia dei per ea que facta sunt intelle
cta conspiciuntur. Ut ait apostolꝰ ad
romanos primo. Et ideo in diuino cul
tu necesse est aliquibus corporalibus
vti vt eis quasi signis quibusdaȝ. mẽs
hominis excitetur ad spirituales actus
quibus deo coniungitur. Ideoqȝ reli
gio habȝ quosdã actꝰ interiores quasi
principales et per se ad religionem ꝑ
tinentes. exteriores vero actus quasi
secundarios et ad interiores actus or/
dinatos. Unde greg. ad hoc hortans
mauricium imperatorem libro quinto
C de regi. ait. ¶ Non indignetur sa/
cerdotibus dominus meus sed excel/
lenti consideratione propter eum cu/
ius sunt seruitores ita eis dominentur
vt debitam reuerentiam impendat. qr
illi aliquando in diuinis eloquijs dij:
aliquando angeli nominantur. Exodi.
xxij. Dijs non detrahes. ⁊ malachie. ij
Labia sacerdotum custodiunt scientiã
⁊c. Unde constantinus vt dicitur ibi/
dem acceptos libellos contra episco/
pos conscriptos combussit eos in eo/
rum conspectu dicens. Uos dij estis a
vero deo constituti inter vos causas
disponite vestras. quia dignuȝ non est
vt iudicemus deos. In qua sententia
ait greg. plus sibi ex humilitate ꝙȝ il/ D
lis prestitit ex reuerentia impensa.
¶ Qualiter auteȝ dilatauit diuinũ
cultũ scribitur libro primo historie tri
pertite in qua quidem cauetur ꝙ dieȝ
dominicum sanxiuit a iudicijs et vni/
uersis causis vacationem habere et in
ea tantum orationibus occupari. illum
honorabat quia in eo cristus resurre/
xit ⁊c. et hoc est quod aug. li. tertio
ad cristoniũ scribit dicens in hoc ser/
uiunt deo reges si bona iubeant: mala
prohibeant. non solum que ad huma
nam pertinent societatem. verum po/
tius que ad diuinam pertinent religio
nem. quod si sic fecerint: diuinam me
rebuntur gratiam obtinere. et domi/
nus sui et suorum protector efficitur.
Unde huiꝰ rei gratia leuitici. xxvj. scri
bitur ꝙ si in preceptis eius ambulaue
ritis: inimicos vestros persequimini.
Econtra scientes accidet forsitã quod
de achior dicitur: ꝙ quia dei manda/
tum contempsit propter hoc multi de
populo fuerunt occisi prout josue. vij.
capitulo declarat historia.

D Dixi tertio ꝙ aliqui ex
nobilibus postponentes celicum pre/ vij.
ceptumqȝ dominicum spernunt geni/ A
tores hoc est dictum ꝙ aliqui ex ipsis
nobilibus reperiuntur: qui sunt paren
tum suorum despectores. hoc ideo fa
ciunt vt secundo rethoricorum dicit
phus quia se reputat maiores et po/
tentiores propterea autor ex antedicto
precepto contra hũc premissuȝ morem
medelam adhibet et succursum. dum
dicit. Utere virtute. id est iusticia. quia
per ipsam iusticiam nobiles et regẽtes
inducuntur vt parentes et cognatos

humiliter debeant revereri sm ꝙ ante dicta cipriani auctoritas mandat et precipit circa hunc articulum observari. Non enim ex eo ꝙ se reputant potentiores et nobiles debent eis se preferre vel inaniter gloriari ita ꝙ parentes et cõsanguineos vel cognatos vilipendant atqȝ despiciant quod potest triplici consideratione videri. Prima nãqȝ consideratio est originis. et de hac greg. super illud iob. xxxj. Nunquid in vtero fecit me qui et illum. li. xxj. mora. dicit potentib9 viris magna est virtus humilitatis considerata equalitas conditionis. et post. Manu ergo humilime considerationis deprimendus est timor elationis. Secunda consideratio est partus cuius est ipsa nobilitas scilicet carnis et sanguinis. scȝ que est infima pars hominis de qua nullo modo est gloriandũ. de tali gloria scribitur osee. ix. c. Gloria eorum. s. nobiliũ ab vtero ⁊ partu. Tertia consideratio est alienitatis nec etiam de tali aliqualiter est gloriandum immo potius humiliandum. De hac pulchre loquitur boetius. iij. de consolatione prosa. vi. dicens ꝙ̃ sit inane et ꝙ̃ futile nobilitatis nomen: quis non videat que si ad claritatem refertur aliena est. videtur nanqȝ tunc nobilitas quedaȝ laus veniens de meritis parentum ꝙ si claritadinem predita nobilitas facit illi necessario sunt clari qui predicantur quare splendidum: si tuam non habeas te aliena claritudo non efficit. De hac materia latius dicetur infra in secundo et tertio precepto prose. Parentes ama. Cognatos cole.

C Dixi quarto ꝙ pleriqȝ dñia vsurpãt violentia vt horum expulsores. hoc in effectu est intelligendum ꝙ ex hijs aliqui reperiuntur qui contra diuinam et humanam ordinationem sibi vsurpant dominia. Contra hunc prauum moreȝ succursum prebet autor in predicto precepto vnde dicit. Utere virtute. scilicet iusticia. Quia etiam iusticia inducit nobiles ⁊ regentes quoscunqȝ vt preter missa legitima institutione dñia nullatenus apprehendant sm ꝙ antedicta cipriani auctoritas precipit nobilibus obseruare. Circa qd' sciẽdũ ꝙ ipsi nobiles et principes legitima instituunt̃ auctoritate quadrupliciter vt sequitur. Primo diuina ordinatione et prouisione. Secunda ecclesie collatione. Tertio militum siue populi vnanimi electione. Quarto paterna et legitima successione. Primo nanqȝ instituuntur ⁊c̃ sicut de dauid legitur. ij. regum. v. ca. Et sicut de moyse numeri. xvij. vbi legitur ꝙ moyses orauit vt deus prouideret hominem super multitudinem populi qui ante eos exire posset et intrare.

D Secundo ecclesie collatione ex diuina auctoritate vnde moyses vocauit iosue. deutro. xxxj. Dixitqȝ ei vt introduceret populũ ⁊c̃. Tales sic a deo sic constituti seruant leges diuinitus traditas. E contrario sibi vsurpantes non obseruant. vnde pollicratic9 li. iiij capitulo. j. dicit ꝙ qui a deo potestateȝ accepit: legibus seruit ⁊ iuris famulus est. qui vero vsurpat iura deprimit et sue voluntati leges submittit in eum ergo merito iura armantur qui leges exarmat. Ideo summo opere studere debent nobiles principes vt regnum sic naturale ne vnꝙ̃ tales principes naturales efficientur si passioni vel voluntati sue allecti cupiant principari sȝ custodes iusticie existentes absqȝ ratione et lege nihil statuant vsurpandũ. Tertio militum siue populi vnanimi electione sicut de vespasiano legitur sm ꝙ breuiter narrat egisipus libro suo. iiij. Quarto insuper paterna et legitima successione. Sicut de salomone iij. regum. iij. capitulo. scribitur vbi dicitur ꝙ sedit salomon super thronum dauid patris sui hoc promiserat dominus regi populum suum recte et fideliter gubernanti ꝙ filius post eum regnaret sm quod deutro. xvij. capitulo declarat historia et pito palip. xxviiij. c

HAUTS-DE-SEINE BIBLIOTH. DESGUINE

¶ Huic proposito opti/
me cōpetit questio qua queri ꝯsueuit
viij. vtrū melior ſit regia dignitas vel qui
A cunqȝ alius principatus: qui vadit per
electionem ꝙ̃ qui per hereditatem.
Et videtur ꝙ qui per electionem. Et
arguitur primo affirmatiue ſic quāto
dignitas que minus exponitur fortu/
ne et caſui tanto eſt melior. ſed digni/
tas que vadit per electionem exponiť
minus fortune et caſui igitur ⁊ minor
ꝓbatur ꝙ minus exponatur patet qꝛ
qui naſcitur ex rege poteſt aliquando
eſſe fatuus ⁊c. ſed breuiter tripliciter
cōcludit ariſtoteles ꝙ melius eſt vt di
gnitas quecunqȝ nō vadat per electio
nem ſed potius per hereditatem. Pri
mo nanqȝ ex parte ipſiꝰ regentis. nā
ſm phm. ij. polli. inennarrabile ē quā
ta delectatio eſt proprium aliquid poſſi
dere: ꝓpter hoc ꝙ homo afficitur ad
illud quod eſt ſibi ꝓprium. Item quia
illud quod eſt naturale non eſt ocio
ſum. ſi ergo homo aliquam poſſeſſio
nem ꝑ hereditatem vel ꝑ ſucceſſionē
poſſideret: que ē naturalis q̃ iterū ꝑ
ueniet ad filios ſuos quos naturaliter
diligit: et ad quod ſūmo amore natu/
raliter afficitur: tūc magis regnū ama
bit et melius reget illud: quia illud re
gnū magis ei ineſt ex amore ergo me
lius ꝑ hereditatem ꝙ̃ ꝑ electionem.
Secundo ex parte filij ſuccedentis. nā
ſicut mores hominum ditatorum ſunt
peiores moribꝰ aliorū. ſic mores nuꝑ
electorum ſeu eleuatorum ad altum ſta
tum ſunt peiores moribus aliorum. qꝛ
tales neſciūt bene ferre fortunas ideo
ſuperbiunt et fiunt elati. Si ergo di/
gnitas eſſet ꝑ electionem tūc tales eſ
ſent magis elati ꝙ̃ alij qui habēt talē
dignitatem per hereditatē. Tertio ex
parte populi obediētis. quia ſm phm
conſuetudo eſt altera natura ideo qñ
conſueuit populus obedire alicui ꝑ he
reditatem quaſi eſt ei naturale. ⁊ quia
illa que ſunt naturalia magis ſunt vo

luntaria et ad illa magis hoīes ⁊ ani/
malia inclinantur. vnde non ſunt gra/
uia nec oneroſa. ideo populus libēter
obedit. ergo melius eſt dominium per
hereditatē ꝙ̃ per electionē. ¶ Dixi
quinto ꝙ horrenda iam impietas ⁊c. B
hoc eſt in effectu intelligendū ꝙ aliq
ex ipſis nobilibus contra delinquētes
nimis ſeuere et crudeliter ſe habent a
clementia inhumaniter declinantes qđ
eſt contra prefati cipriani documentū
propterea autor contra hunc inhuma
num morem ſuccurſum prebet et iuua
men duȝ dicit. Utere virtute. ſ. iuſticia
quia ipſa iuſticia inducit nobiles et re
gentes vt clementer et pie contra de/
linquentes ſe exhibeant et iracundiā
ſuam differant atqȝ temperent et hoc
ſm iuſticie equitatem. quia vera iuſti/
cia compaſſionem habet: falſa vero de
dignationē. Ait greg. in Omel. Trāſū
ptiue ī canone vera iuſticia. xxxxv. di.
hoc eſt eñ magis animi ꝓprium pla/
cidum eſſe tranſquillumqȝ et iniurias
atqȝ offenſiōes ſuperne deſpicere. mu
liebre vero eſt in iram furere. Ait ſene
ca li. j. de clementia. ad neronē. c. ij. nec
ſm eundem vllū clementia magis ex
omnibus ꝙ̃ regem aut principem de/
cet. Ita. n. virtutes magnis viris deco
re glorieqȝ ſunt ſi illis ſalutaris poten
tia eſt. nam peſtifera vis eſt valere ad
nocendum et. c. iij. Principū crudeli/
tas bellum eſt non enim decet regem
ſeua nec inexecrabilis ira. non multum
enim ſuper eum eminet cui ſe iraſcen C
do exequatur. ¶ Pro predictorū
et ſequentiū intelligentia magis in ſpe
ciali eſt ſciendum: ꝙ ſicut ait ſeneca li.
de clementia. Quemadmodum magni
animi non eſt qui de alieno liberalis ē
ſed ille qui alteri donans ſibi ſubtra/
hit ſic illū clementem voco qui non in
alieno dolore: ſed eum qui cum ſuis ſti
mulis exagitatur. Hic eſt clemens qui
intelligit magni animi rem in ſua per/
ſona iniurias pati. hoc eſt etiam quod
ſcribit tullius in inuectiuа ad ceſarem.

dicens animum vincere naz cohibere victoriam temperare. aduersarium extollere non modo sed attentione. applicare pristinam dignitatem. qui hec facit non ego eum summis viris compero. sed similem deo iudico. et propter hoc dicit seneca in libro d formula huius vite. Cum inimicum tuum habueris in tua potestate vindictaz puta vindicare posse. Scito enim magnuz tunc esse genus vindicte ignoscere. vnde si contingat casus in domino vel in alio superiore indignitate vel potentia constituto propter quod velit subditoruz suorum receptas iniurias remittere offensionibusqz eorundem sue clementie bonitatis gratia ignoscere. talis benignitas fm eius circumstantias potest esse iusta et iniusta clementia. pot quidem esse iusta si offensus reconciliatus et satisfactus est ex offensa ab offendente recepta. Et insuper q talis dominus videat et cognoscat aliquod grande bonum vel aliquod aliud vtile reipublice vel alicuius particularis cause ex tali clementia prosilere. quod si quid bonum sit excellentius et vtilius q bonum iusticie quod sequeretur ex pena vel vindicta rea inferenda p ut contingere potest ex causis infinitis ex quibus principes domini r superiores alij ad clementiam digna ratione mouentur vel q saltem propter recocillationem offensi ista secunda conditio subsequatur quia pleruqz propter mortem absentiam vel inordinatã voluntatem offensi reconsiliatio non vendicat sibi locu. propter quod talis vtilitas reipublice aut etiam iuste misericordie bonum possent verisimiliter impedire. ¶ Si vero clementiam et remissionem no consequatur tale bonum vel alia rationabilis causa no moueat dominum remittentem. certe talis clementia est illicita et iniusta et eo maxime si offensi reconsiliatio no queratur. quia sic cofunditur iusticia subditorum ac nocentum malicia releuatur. et propterea non omnibus tribuẽda est venia. ne pretextu clementie delictorum impunitas sopiatur. quia facilitas venie incentiuum tribuit delinquendi. vt ait ambrosius in canone. est iniusta. xxxiij. q. iiij. et in dec. vt clericorum mores. de vi. et ho. cle. nec sic celeratis r male agentibus sunt remittẽda delicta misericordie vel clementie motu. quod sancte iusticie veritas negligatur. et propterea seneca libro eod dicit q tam omnibus ignoscere q nulli crudele est. talis ergo debet esse benignitas dominantis: vt iusticie veritas per misericordiam et clementiaz ac misericordia per veritatem et iusticiam temperetur. hec vero transumptiue sententialiter habentur per grego. in canone. disciplina. xxxxv. di. vbi sic dicitur q disciplina sine misericordia multum destituitur. si vna sine altera teneatur. et hoc est quod concludit salomon prouerbio. ij. dicens. Misericordia et veritas custodiunt regem et roboratur clementia thronus eius. Et sicut clementia pparat vitam ita infestatio malorum mortem. nedum tpalẽ verum etiã spiritualem. put de herode. nerone. et quibusdam alijs crudelibus dominis manifeste demonstrant hystorie.

¶ Dixi sexto q mulcens in blandicia bona sternens regia. pceres substrauit. hoc in effectu est intelligendum. q aliqui ex ipsis regnantibus artificiosis blandicijs adulantium peruertuntur. p quod plerumqz a tramite declinant veritatis quod est contra ipsius iusticie effectum. ¶ Propterea autor contra hunc prauu more sue cursum prebet et medelam. du in sepe dicto pcepto dicit. Utere virtute. id ẽ iusticia. quia per ipsam nobiles et regentes inducutur. ne impudicos et histriones per quos intelligi possunt adulatores et blanditores mittant aut extollent. vel etiaz eorum verbis fallatis

fidem adhibeant.sed eos deprimant
et virtuosos exaltent potius et subli/
ment:cum tales veritatis sint hostes
et regnorum vt plurimũ destructores
hij etiã adulatores sunt qui cuz falsis
artibus eorundem semper ad nocumẽ
tum virtuosorum tendunt. vsurpãtes
videlicet honores et gratias que bo/
nis et excellentibus debentur. Hec ãt
accidunt ex inexcusabili regnantium ꝛ
ex ipsorum excellentium virtute inna
ta.qui honesta taciturnitate contenti
non curiosi:non audaces:nec etiam p̃
sumptuosi se offerunt non vocati: sed
humiles et patientes expectant.quod
de ipsis dominorum ꝓuidentia dispo
nat.vt eorundem merita exigunt ꝛ re
quirunt.vnde seneca de beneficijs li/
B bro.ij.Grauissimis viris nulla res ca/
rior constat q̃ȝ que precibus empta est
Molestum verbum et onerosum de
missoqȝ vultu dicendum rogo.veruȝ
quia per ipsos regnantes talis prouí/
sio non habetur excellentes et virtuo
si dedignantur talia moleste ferentes.
et ex hoc plerũqȝ reddantur ad mul/
ta opera virtuosa desides et remissi.
ex quibus possent regnantis ꝛ reipub
lice status et gloria merito causari. ha
bita ergo predictorum noticia debent
ipsi principes et domini excellentes ꝓ
bos et bonos viros dignis honoribꝰ
promouere.quia ex bonorum remune
ratione ceteri disponuntur perfectius
ad virtutes.et hoc est quod dicit cassi
odorus.remuneratio meritorum iustũ
dominantis prodit imperium.nam nu
triũt premiorũ exempla virtutes.vñ
C aristoteles alexandro in secretis consi
lium tradidit dicens. O alexander di
lectissime fili exaudi petitiones hone/
stas subiectorum tuorum. honora ho
norandos.quia iste modus est cõmen
dabilis et in hoc imperium honoratur
et vere quilibet naturalis prudentie re
ctor ipsorum adulatorum cum virtu/
tis existant inimici habet abhorrere p̃
sentiam qui velut syrene maris in can
tationibus mortiferis hominem de/
mulcent et ad somnpnum peccati sepiꝰ
prouocant et inducunt.vnde salomon
ꝓuer.xxviij.dicit qui blandis fictisqȝ
sermonibus loquitur amico:expandit
rethe gressibus suis.et hoc est proprie
quod petronius de talibus dicit. adu
latores ficti cum senis diuituȝ captãt:
nihil prius vel potius meditantur q̃ȝ
illud quod gratissimuȝ adulatoribus
putant. ¶ Isti tales prout merue/ D
runt tractandi sunt ẜm ꝙ de eis dis/
ponit salomon ꝓuer.ij. Impij de ter
ra perdentur et qui inique agunt aufe
rentur ex ea. Non sunt autem permit
tendi adulatores vt regibus loquãtur
vnde narrat trogus pompeyus libro
vj.ꝙ canon atheniensis a rege persa
rum vocatus cõtra lacedemonios.sed
tamen prohibitus est a colloquio re/
gis.eo ꝙ more psarum adulari vellet
et merito. quia vt ait seneca epistola
lxij.Adulatio quemqȝ pro sua portione
infatuat.et greg.li.j. omel.viij. super
ezech.Quid prodest si omnes te lau/
dant et consciẽtia accuset aut quid ob
esse poterit:si omnes tibi derogant et
consciẽtia defendat. Habentur transũ
ptiue hec verba p greg.in canone. In
ter verba laudantia.xi.q.iij.post prin/
cipium et ibi plenissime de hac tracta
tur materia.
¶ Dixi septimo ꝙ ex no/ I
bilibus aliqui potestate penitus con/ A
donata celitus et circa hoc est dicere
ꝙ aliqui ex eis circa potentie vsuȝ ne
quiter se habent multa ex potentia fa
ciendo.que de iure non debent vt ty/
ranni quibus iusticia aut pietas seu ca
ritas non concordat quo contra assue
rus rex.hester.xiij. Dicebat nolui po/
tentie vnq̃ȝ abuti magnitudine.Et ꝓ
tanto contra hunc prauuȝ morem qui
bus succursum prebet autor dum di/
cit. Utere virtute. id est iusticia. quia
per iusticiam nobiles prefati inducun
tur ne potestate celitus eis condona/

ta nequiter abutantur: quod est cōtra prefati cypriani documentum. ¶ Circa quod sciendum est q aristoteles. iij retthorice in vniuerso quatuor potentatus siue ciuilitates describit videlicz. Democraciam. Oligarchiam. Aristocraciam. et Monarchiam. Aliqui enim ex his sunt boni. et hij imitandi sunt. Aliqui vero sunt mali: et hij penitus renuendi sunt. Primus est democratia et hec est ciuilitas que regitur populo finis cuius est libertas. Secundus dicitur oligarchia et est ciuilitas in qua potentes et diuites dominantur. cuius finis sunt diuicie. et hic malus est et non sequendus. Secundus potentatus est oligarchia et est principatus paucorum diuitum et potentū et potest iudicari bonus vel malus fm finem. Tertius aristocracia nuncupatur. que est ciuilitas in qua sapientes et discreti denominantur finis cuius est bonum regimen. ¶ Et tale regimen viguit rome tempore quo regimen senatorum cessauit. eligebantur enim duodecim sapientes boni et vocabatur regimen bonorum virorum. Unde quando de aliquo notabili facto recordari volebant dicebant illud factum fore tempore bonorum virorum. Quartus dicitur monarchia et ē ciuilitas que regis dominio gubernatur vel in qua vnus dominatur cuius finis est bonum regimen. et hic est optimus et merito sequendus. vnde ethi. viij. dicit phus q rex qui quod vtile ē subiectorum intendit et qui per se sufficiens est et rationibus bonis super excellens. vtilia nō sibi sed subditis intendit. Uerū quia totius potentie mūdi status in regimine bono consistit. et bono regimine dominium roboratur vt supradictum est. et affectu quodaz inenarrabili vos cupiam felicibus habundare successibus. nouit deus p tāto q circa hoc decreui vtilem vobis pbere doctrinam: quā si loco et tempore congruis eam effectu aliter cura neritis adimplere vestrum incunctanter perpetuabitur dominium adeo q omnes erunt uobis subiecti. ad vestrū videlicet beneplacitum et preceptum. et etiam per amorez quem ad vos habebunt in eis dominabimini pacifice cum triūphо. hanc vtilem doctrinam libro. ij. polī. docet philozophus regentes obseruare. Que quidē in infra scriptis consistit preceptis.

¶ Primo nanqz bonus rector et dominus regni iura custodire debet. et quantum est sibi possibile conseruare. Item bonumpublicum totis nisibus procurare. Item nō debet se nimis terribilem vel seuerū nec etiam familiarem ostendere quia ex hoc a subditis contemptibilis reddítur. Item cominari non debet subditis suis: nec in filiabus vel vxoribus et si contingat de subditis hoc facere sed zelo iusticie non liuore vindicte debet eos punire. Item vxorem propriaz debet instruere vt sicut ipse suos ornat subditos et se ipsis reddit affabilē et benignum. quod idem ipsa vxor sic faciat sic vxoribus eorundez faciat. ratio quia cōmuniter homines vxores suas diligunt et eis credunt et ipse eis inclinant. et si ille viderent ab vxoribus dominorum vel principum se despici viros suos inducent ut seditiones contra dominos et principes cōmouerent. Item ciuitates et castra munire debet et aliqua magna facere. quia populus hoc cernens reputat euz magis sapientem et magnanimum. Item honorare debet sapientes et bonos etiā extraneos. Item debet esse temperatus in cibo et potu et circa venera. qz si intemperatus est: ex hoc multuz redditur ɔtemptibilis. quod est octauū preceptum. quod nunc restat declarandū

¶ Dixi octano q ex nobilibus regentibus aliqui corripiunt vite regulā tollentes intemperantiaz rc. Breuiter contra hunc turpissimum morē quibus

succursum prebet autor dicit. Utere virtute. id est iusticia. quia per eam ut predicta cypriani tradit autoritas. prefati nobiles inducuntur ad temperantiam et sobrietatem. ¶ Alias si intemperate existunt: multum a subditis contemptibiles redduntur. nec talium dominium durabile esse potest. reuera nullum imperium durabile nec principatus stabilis esse potest quando regnat in principe libido gule et luxurie. unde imperium romanum exhaustum est et diuulsum nerone imperante: cuius gula omnia deuorauit libido maculauit: exhausit auaricia: fregit ignauia: luxuria cum superbia exinaniuit. ut ait pollicraticus libro. vj. capitulo. xij. hoc etiam probat exemplis infra scriptis valerius libro. viiij. capitulo primo dicens. quod volustentium urbs erat opulenta moribus et legibus ordinata. Postquam vero luxuriam prolapsa est in profundum iniuriarum et turpitudinum decidit: ut seruorum insolentissime dominationi subiaceret.

C Ibidem etiam narrat quod campana inuictum hanibalem armis suis illecebris amplexa vincendum romano militi tradidit illa ducem vigilantissimum illa exercitum acerrimum dapibus largis habundanti vino vnguentorum fragantia veneris usu lasciuiore ad sumnum et delicias euocauit. et demum fracta est et concusso punita feritas. Quid ergo hijs vicijs fedius? quid dampnosius? quibus virtus atteritur: victorie relanguescunt: sopita gloria in infamiam conuertitur: animique et corporis vires expugnantur adeo ut nescias ab hostibus an ab illa capi perniciosus habendum sit. Econtra per continentiam ipsi regentes deo efficiuntur grati. subditis amabiles et venerandi: hostibus vero terribiles et terrifici. que omnia ut dictum est aufert libido gule et luxurie. ¶ Quanta autem bona ex continentia et temperantia nobiles regentes consequuntur ac etiam eorum

D dominia feliciter conseruentur et amplientur: ostendit vegetius de re militari libro. iij. capitulo primo. exemplis duobus. et primo exemplo alexandri qui cum ei tradita esset virgo mire pulcritudinis cuidam principi desponsata summa abstinentia pepercit. ita ut nec illam aspiceret sed ad sponsum remisit. qua remissa vniuersas gentes et principum mentes sibi reconciliauit. ¶ Secundo exemplo affricani in hyspaniam transmissi. ubi dicitur quod cum inter captiuas eximie forme virgo et nobilis ad eum producta esset: omniumque oculos in se conuerteret. Summa custodia habito sponso nomine alicio eam reddidit. aurum quod parentes eius redempturi captiuam detulerant: eidem sponso pro nuptiali munere dedit. qua munificentia vniuersa gens victa imperio populi romani accessit.

¶ Dixi nono quod ex nobilibus regentibus aliqui guerras mouent rabidas: deuastantes patrias etc. Breuissime etiam contra hunc rabidum morem succurrit autor in sepe nominato precepto. Utere virtute. id est iusticia. quia per eam ut est dictum prefati nobiles inducuntur quod neminem per potentiam iniuste opprimere debeant nec etiam per vim pationem regnum suum augere velle. Ad hoc benefacit quod recitat philozophus. v. polit. de quodam rege qui cum dimisisset partem sui regni quia eam tenebat iniuste. regina redarguit eum dicens. Quid minus de terra dimitteret filijs suis quam pater sibi quod respondit eidem quod quantumcunque dimitteret eis minus in quantitate tamen dimittebat eis magis in durabilitate. Ratio quia secundum philosophum durabilius est dominari super paucos iuste: quam super multos iniuste. Tamen hodie videmus ut plurimum contrarium fieri. quia ut regna augeant et dominia sunt sibi inuicem diffidentes guerras mouentes et prelia. Iuxta illud psalmo. Effusa est con

tentio super principes. ex hoc enim tur batio sequitur miserabilis subditorum iuxta illud oratij. Quicquid delirant reges plectuntur achiui. Videmus enim ad sensum quod quando turbantur superiores partes aeris turbantur inferiores partes terre etc. Propter hoc tamen non tollitur quin nobiles regentes ex iusta necessitate assumere valeant bella vel illata vel inferenda cum hoc per euangelium sustinui possit: vt iniquitatis licentia eripiatur secundum quod augustinus probat in sermone de puero centurionis quod transumptiue habetur in canone paratus. in prin. xxiij. q. j. Item etiam propter pacis necessitatem possunt bellum assumere vel etiam inferre quod probat canon. Si nulla. in rubro et in nigro. xxiij. q. viij. alias nunquam fieri debet bellum vel cõmitti. vnde aug. bellum quod gerendum deo autore suscipitur: recte suscipi dubitare fas non est. vel ad terrendam vel ad concutiendam vel subiugandam mortalium superbiam. Et bella sunt peccata que fiunt propter malorum cohertionem et bonorum sublimationem et reipublice obedientiam.

B

Decimo et vltimo dixi quod ex prefatis nobilibus principantibus et regentibus aliqui inanem zelãt gloriam. Pro cuius prose declaratione est diligenter aduertendum quod ex hijs aliqui tenent summum nobilitatis gradum. vt principes et barones et omnes domini naturales: de quibus nihil ad presens. quia supra satis est deductum. hij tamen si sapientes forent et prouidi attendere deberent mundanã gloriã friuolam et vanã esse et momentaneam breuitatem atque punctabilitatem. quia vt iob. xxviij. c. scribitur Eleuati sunt ad modicum et non subsistunt. Et ecclesia. x. Omnis potentatus vita breuis. Exemplo regis karoblocti regis neouergie dacie et anglie: de quo in quadam enarratur hystoria quod cum in maximo vigore imperij sui florens: sedile suum in litore maris ascendentis statui iussisset alloquẽs mari ait. impero tibi ne ascendas terram meam et ne vestes et membra domini tui madefacere presumas. nihilominus mare ascendit et vestes ac pedes eius madefecit. quo facto ille resiliens ait. sciant omnes habitatores orbis vanam et friuolam esse regum potentiam nec regis nomine quempiam dignum: preter illum cuius nutui celũ et terra et mare obediunt. et nunquã postea sue ceruici coronã imposuit auream. sed super ymaginem saluatoris in cruce eam posuit in laudem regis eterni. Aliqui autem ex nobilibus reperiuntur qui infimum tenent nobilitatis gradum. vt sunt simplices milites de quibus restat nunc aliqualiter explicandum. Verum quia nonnulli ex hijs abutuntur militia ideo autor pro talium informatione succursum prebet et iuuamen. et hoc in sepe nominato precepto dum dicit. Utere virtute. id est iusticia. quia per iusticiam inducuntur milites ad militandum deo per amorem et dilectionem. ad militandũ proximo per subuentiones et defensionem. ad militandum sibiipsis per prauorum actuum abdicationem. necnon et per virtutum apprehensionem.

C

Pro quo sciendum quod in vniuerso in scripturis quadruplex milicia reperitur. scilicet. Uirtualis Spiritualis. Uotiualis. et Humanalis. Ad primam miliciã hortatur apostolus omnes ecclesie prelatos atque predicatores contra hostes fidei necnon contra heresim et errorum adinuentores viriliter et sinceriter militare. iuxta doctrinam apostoli. ij. ad thimo. ij. capitulo. Labora sicut bonus miles xpi iesu etc. Secunda milicia est spiritualis. que secundum apostolum est aduersus carnẽ et sanguinem etc. ad ephe. vj. de quo iob. vij. Milicia est vita hominis super terram. Ubi greg. moraliũ viij. sufficienter de hac loquitur dicẽs.

D

in hac milicia debz fidelis militās deo
esse industria prouidus: disciplina ex/
ercitatus: virtute preditus: constantia
animosus. plus enim est vincere dya/
bolum q̄ pharaonez vel exercitū ei9.
ait beatus bernard9 sup cantica omł.
xxxviij. Tertia milicia est votiualis in
hac hortat̄ bern. fideles milites qui ex
diuino amore et fidei deuotione deuo
uent et exponunt se contra hostes fi/
dei viriliter militare. vt sunt milites tē
pli ꝛ similiter fratres allemani de prus
sia. Und̄ bernardus istos tales excitat
dicens. Securi procedite milites in/
trepido animo. inimicos xp̄i propellite
Sequitur. q̄ gloriose reuertuntur vi
ctores de prelio q̄ beate martyres in
prelio moriuntur. Et ibidem impaui/
dus profecto miles dicitur qui vt cor/
pus ferri sic animum fidei loricam in
duit. Quarta et vltima milicia dicitur
humanalis de qua in presenti proposi
to vlterius tractare intendo. Hoc autē
fit sub principe terreno in qua quidez
quatuor principaliter concurrere de/
bent. Primum vt tales milites sint di
sciplina electi atqz iurati. Secundo ꝙ
tales milites sint viribus prediti. Ter
tium ꝙ dure sint et aspere nutriti.
Quartum ꝙ nedum principi sed etiaz
sibi sint inuicem mutua fidelitate con
iuncti.

xliij ¶ Dico primo ꝙ tales
A milites debent esse disciplina electi et
iurati. Pro cuius intelligentia est scien
dum ꝙ duo sunt precipua. que militez
faciunt atqz constituunt prout ait pol
licraticus libro. vj. capitulo. v. scilicet.
electio et sacramentum. De milicie āt
institutione siue militis effectione et
nuncupatione pretermittendum fore:
puto curiosum et necessarium inuesti/
gare. vnde in principio hystorie roma
norum dicitur. ꝙ condita ciuitate a ro
mulo quam ex nomine romaz voca/
uit. Mille pugnatores de ciuibus ele
git quos a numero milites appellauit

miles enim dictus est quasi vnus ex
mille electus. vt ait papias. Romulus
enim primus ex populo milites sum/
psit et appellauit. et sicut miles nomē
est laboris ita est honoris. vt ait polli
cratus libro. v. capitulo. vij. De ele B
ctione primi militis dicit vestecius re
natus de electione militum in hoc in/
quit toti9 reipublice salus vertitur vt
tyrones non tantum corporibus sed
animis non prestantiuz delegantur vi
res regni et romani nominis funda/
mentum. In prima delect9 in electio/
nis examinatione consistunt nec leue
hoc putetur officium aut passim qui/
buscunqz commendādum. quod apud
veteres inter tam varia genera virtu
tum precipue constat esse laudatuz. iu
uentus enim cui defensio prouinciarū
imminet. et moribus extollere debet ꝛ
viribus. ¶ Honestas enim ydoneum
militem reddit et verecundia. dum ꝓ
hibet eum fugere. sepe facit euz victo
rez. sequitur. A magnis ergo viris ma
gnaqz diligentia conuenit eligi in mo/
res. ¶ Cuz vero diligens electio in C
iudicio fuerit approbata: signādi sunt
et ascribendi milicie qui ad eam inue
niuntur ydonei. nam et velocitas re/
quirenda est robur. et vtrum armorū
discipline que sunt edicere valeat ꝛ ha
beat confidentiam militarem. pleriqz
enim q̄uis probabiles videantur in
specie experimentis. tamen comprobā
tur indigni. repellendi ergo sunt min9
vtiles et in locum eorum strenuissimi D
subrogandi. ¶ Utilitatem huius di/
scipline militaris ostendit valerius li/
bro primo capitulo. v. dicēs disciplina
militaris acriter retenta principatum
ytalie romano peperit imperio multa
rum vrbium magnorum regum vali/
dissimarum gentium regnum largita
est. et pollicratus libro. vj. capitulo. ij.
Fama nos gentium omniuz victores
fecerunt esse scientia: exercitatio et fi/
des quam electi impendebant reipub
lice. et ideo preualuerūt aduersus mul

titudinem galloruꝫ.et proceritates germanorum et vires hyspanorum et dolos affroruꝫ.vnde egesipus libro quinto recitat ꝙ in exercitu romano non solum virtutem corporis sed etiaꝫ mẽtis requiri nec fortitudinem in bostem verum etiam discipline normam spectari.ne crudelis impiꝰ ne insolens miles ne potius prede ꝙ̃ victorie sit intentus.

xiiij A ¶ De sacramento autem militari legitur in pollitico libro.v. capitulo.vj.et idem vegecius libro. iiij. capitulo primo.dicit ꝙ iurant milites per dominum iesum xp̄m et eius spiritum sanctum ⁊ eius maiestatem principiqꝫ que ſm deum humano generi diligenda est fidelitatem.iurant inquã etiaꝫ omnia se strennue facturos que preceperit princeps.Cum enim legitimum quis accipit principatum tanꝙ̃ presenti deo fidelis ei est prestanda deuotio et impendendus peruigil famulatus.Jurant se etiam nunꝙ̃ desertuᷓros miliciam vel mortem recusatores pro republica cuius sunt conscripti milicie.cumqꝫ hoc prestiterit iusiurandũ cingulo militari decorantur ⁊ priuilegijs innuuntur. ¶ Priuilegia vero militum bene et fideliter suum officiũ exercentium ex iure antiquo erant ꝙ ab angarijs et per angarijs ⁊ sordidis muneribus erant alieni et ꝙ iura licenter ignorant.et licet in patrie sint potestate i castrensi peculio testari possũt ꝙ ex publica sollicitudine non permittantur egere ¶ Ait pollicraticus libro.vj.capitulo viij.adeo ergo vsus obtinuit vt electio et sacramentum militem facerent et sine electione nemo conscriberetur.aut iuramento siue sacramento nemo nomen militis aut officiuꝫ sortiretur. ¶ Patet ergo militis dignitas.fidei sinceritas et iuramenti obligabilitas.cuius forma est ut deo primum fides debita.deinde principi et reipublice seruaretur incolumis

B

tenenẽ ĝ ecclesie abnoxij sacramẽto tacito vel expresso licet enim forte iuramenti solennitas cesset apud aliquos tamen ad hoc omnis inuitat ⁊ coartat necessitas officij et sinceritas fidei. Jnoleuit eniꝫ consuetudo solennis vt ipsa die qua quis militari cingulo decoratur ecclesiam solenniter adeat. gladioqꝫ sup altari posito ⁊ oblato quasi celebri professioni seipsuꝫ obsequio altaris deuoueat et gladij id est officij sui iugem deo spondeat famulatũ. nec necesse est vt hec verba confiteatur: cuꝫ legitima professio milicie facto eiꝰ videatur inserta.ab homine enim illiterato et qui magis arma nosce debꝫ ꝙ̃ literas non oportꝫ semp vt est dictum professionem exigere literatam. sicut in hominibus conuenit literatis

C ¶ Secundo expedit ꝙ tales milites sint viribus prediti. vnde bernardus ad milites templi ait tria precipue esse necessaria militi prelianti. vt sciliꝫ sit strennuus industriusqꝫ ⁊ circumspectus quidẽ ad se seruandum.Expeditus ad discernendum et promptus ad feriendum.optima enim militibus sũt hostes ferire.presidia agitare nihil metuere nisi famam. ¶ Tertio expedit ꝙ dure et aspere sint nutriti. Hoc exemplificatiue declarat seneca epistola.liiij.Forcior inquit seneca.miles ex hangodo venit. Segnis et inuanus et nerua.nullum laborem recusant manꝰ qꝫ ab arma ad aratro transferuntur. Effeminat animos amenitas nimia. et ponit exemplum de vngula iumentorum que dum in aspero pascitur induritur et in molli palustriqꝫ pascuo saginata cito in primo puluere deficit. et post ibidem indurandus est animꝰ et a blandimentis voluptatis procul abstrahendum hanibalem indomituꝫ niuibus atqꝫ alpibus vnum eneruauerunt fomenta campanie. armis vincit vicijs est victus. Ideo vacantes lasciuijs occijs aleis aucupijs effemiati sũt et milicie inepti. cum milites oporteat

nitidiores esse armis q̄ȝ vestibus. hye
mem et estatem pati.humi requiesce
re eodem tempore.inopiam et laborez
tollerare.Similiter vegetius renatus
hoc testatur adijciens inutilez esse mi
licie nutritum tenere et delicijs assuetū
D ❡ Quarto expedit ꝙ predicti mili
tes sint sibiinuicez mutua fidelitate cō
necti.non solum milites ad dominos
et principes debent esse fideles:veruz
etiam ad seipsos. vt fideli iungantur
amicicia.multum enim acies militum
timetur ab hostibus cum in eis ami/
cicie et fidelitatis vinculum inuiolabi
le opinat̄.⁊ econtra cum in acie militū
dissidia oritur raro belli victoria spe/
ctatur.Milites ergo sic amore mutuo
se foueant:vt honorem alterius putēt
esse victoriam.ac etiam morti pro alte
ro se exponat.Tales in figura fuerunt
illustres milites ioab et abisai.qui con
tra assirios et amonites bellantes sibi
adinuicem fidelius amicicie subsidia p̄
stantes hostes in fugam verterunt.
Unde dixit ioab ad abisay. Esto vir
fortis et pugnemꝰ pro populo nostro
et pro ciuitate dei nostri.et si preualue
runt aduersus assirij.eris mihi in ad/
iutorium.si autem filij amon preua/
luerint aduersum te.auxiliabor tibi.
Sicqȝ pugnantes omnes fugauerunt
ij.regum.x.

xv A ❡ Ex predictis ergo in sū
ma colligo ꝙ.viij.sunt vere milicie ef
fectus.Primus nanqȝ milicie effectus
est ordinate ecclesiam defensare. Se/
cundus effectus est inimicorum perfi
diam impugnare.Tertius effectus est
sacerdotiū venerare.Quartꝰ effectꝰ ē
pauperum iniuriam propulsare. Quin
tus effectus est prouinciam propaga/
re.Sextus effectus est pro fratribꝰ vt
sacramenti docet conceptio sanguinez
fundere.et si opus est etiam animam
ponere.Septimus effectus est aliena
non predari vel rapere. Unde fertur
hoc edicto iulius cesar compestuisse
milites suos quando vrbez ingressus
est non licere domos spoliare nec etiā
templa deorum. Octauus effectus est
iniustum bellum non inferre.sed vt iu
diciuz faciant conscriptuz.id est ad ex
cercendum officium suum ꝯm iudicij
equitatem ac contra predictos milicie
effectus facientes antiquitus pena du
plici puniebantur.Primo nanqȝ p re/
dactionē ad ordinem predictum sicut
ponit exemplum valerius libro.iij.ca/
pitulo.ij.de aurelio qui filium suū vir
gis cesum milicie minime inter pedi/
tes fungi coegit.eo ꝙ eius culpa ca/
stra erant sublata.Secundo puniebā/
tur pena mortis ꝯm ꝙ narrat vegetiꝰ
libro.iiij.capitulo prio.Propterea ru/
tilius consul ex duabꝰ legionibꝰ que
loco cesserant fortes ductos in conspe
ctu militūz securi percussit. ❡ Pro B
predictorum intelligentia atqȝ obser/
uantia est de infra scriptis questionibꝰ
querendum vel inuestigandum.Et pri
mo vtrum militare sit peccatuz:Dicen
dum est ꝙ milicia ꝯm se non est illici
ta sed abusus est illicitus. Quod ex/
presse probat augustinus in libro de
verbis domini tractatu.xix.Quod trā
sumptiue habetur in canone. Milita
re.xxiij.q.j.vbi sic dicitur. militare nō
est delictum.sed propter predam mili
tare peccatuz est.et q̄ȝuis talis abusus
multipliciter fiat precipue cum consi/
stit in tribus. scilicet.in concussione in
nocentum et exactione salarij amplio
ris q̄ȝ deseruire possit militando et in
excercitijs ad ostentationem virium
cum nocumento hominum et rerum.
sicut torneamenta et ictus lancearum.
Sunt tamen quedam excercitia mili/
cie necessaria sicut cursitationes et ver
siones dextrariorum ⁊ ars percutiendi

et defendendi.et tela proiiciendi que
non prohibentur. Et hoc accipitur ex
ij.regum.capitulo primo. Ubi rex da/
uid precepit ut docerēt filios israel ar
cum.id est artem sagittandi. ¶ Se
C cundo queritur vtrum militibus lice/
at dominicis et festiuis diebus bella/
re. Breuiter dicendum est ꝫm sanctuꝫ
thomam.ij.ij.q.xl.ꝙ festorum obser/
uatio non impedit ea que sunt ad ho
minum salutem et corporalem tuitio/
nem ordinantur. vnde dominꝰ arguit
iudeos dicens illud iohannis.vij. Mi
hi indignamini quia totum hominem
saluum feci in sabbato. Inde est ꝙ me
dici in die festo licite mederi possunt.
multo autem magis conseruanda est
salus reipublice ꝗ̄ vnꝰ hominis. hoc
autem fit per bellum et ideo licitum
est bellare diebus dominicis et festi/
uis. si necessitas hoc exposcat. ¶ Nam
propter festum in necessitate non bella
re esset deum temptare. sed necessita/
te cessante non licet. tunc enim debent
homines vacare spiritualibus et diui
nis in hijs etiam concordat raymun/
dus. Tertio queritur vtrum liceat mi
litibus in bello vti insidijs. Idem san
ctus thomas quarto libro. ij.q.xiij. Fi
naliter ꝙ in bello iusto licet valet vti
insidijs occultando scilicet ea ab hosti
bus per que eos volumus impugna/
re. quia propositum nostrum eis non
tenemur apperire. Hanc conclusioneꝫ
augustinus videre tenetur in libro que
stionum. Et transumptiue in canone
dñs.xxiij.q.ij.in rubro ꝛ nigro sed nō
licꝫ eos sic decipere ꝙ eis dicatur fal/
sum vel non seruetur promissuꝫ. vt in
canone noli.xxiij. questione ante me/
D dium. ¶ Quarto queritur vtrum
melius sit militi pugnare debenti. An
audacia sine magna fortitudine an for
titudo sine audacia. ¶ Breuiter dicen
dum est ꝙ licet fortitudo multum va
leat ad habendum victoriam de inimi
cis preualet tamen audacia. Ratio est
ꝫm philosophum Quia miles qui in
preliando contra hostes bonam ha/
bet audaciam in prelio firmiter existit
et se non vertit in fugam sed vsqꝫ ad
mortem viriliter resistit inimicis. Sed
si timidus est supposito ꝙ magne exi
stat fortitudinis ponit se in fugā ꝛ sic
totum exercitium ponit in dispersio/
nem et conflictum. Ille vero ꝫm phi/
losophum dicitur virilis et audax qui
timet timenda et audet audenda. sed
qui timet timenda et non timenda et
audet audenda et non audenda non
dicitur fortis vel audax ꝛ pro tanto in
huius figura legitur ꝙ gedeon pu/
gnare volens contra madiam taliter
suos allocutus est dicens. Uolumus
nostros expugnare inimicos et ideo si
quis vestrum timorosus existat cogi/
tet de recessu ne suorum fratrum cor/
da pauefaciat.

¶ Sic igitur ꝓpallatis xvj.
vicijs annectisqꝫ remedijs principum A.
et baronuꝫ. ¶ Sic in subsequenti
bus remedia cum moderationibus
tradentur aulicorum. Cuiusmodi sunt
presides oratores et iudices thesaurū
congregantes. necnon et cancellarij
eorumqꝫ notarij atqꝫ consiliantes.
Ex hijs moderno tempore pleriqꝫ
deuo scelere heu concathenantur.
Quibus autor inclite succurrit mo/
deramine quo rectificantur. ¶ No Ad
ta ꝙ aulici siue curiales ꝫm canones
generaliter nomine dicuntur seu ap/
pellantur quicunqꝫ sub quacunqꝫ con
ditiōe curijs sint abstricti. Specialiter
vero aulici dicuntur illi qui tm̄ officia di

tio curie procurant. vt decuriones. xxi. distinctione. designata. Specialissime qui sententias sanguinis exequuntur. et etiam hystriones qui ludibrium sui corporis faciunt. Isti tales non promouentur. vt. lj. distin. in principio.

¶ Dixi primo ꝙ hij aulici concatenantur seu ligantur deno scelere id est decuplo vicio. Pestis detestabilis. ambitio fugabilis. cūctos insufflauit. Seducens adulatio. mendosaqꝫ blanditio. nonnullos deturpauit. Illicitumqꝫ donarium. peruertens iudicium. nonnullos caligauit. Improba venditio. seruicij officio. plures subiugauit. Hij se ferunt fictile nomen amicicie latenter mordicantes. Ut innocētes opprimant. leges iura variant. iniqua machinantes. Hosqꝫ fera pessima rancor et inuidia enorme venenauit. Rumorum assiduitas sermonum importunitas eosdem denegauit. Agonizat veritas in hijs fructizat falsitas vt liquet ementer. voluptas commessatio nox vacant ocio hos ligat indecenter.

Dixi nanqꝫ primo ꝙ pestis detestabilis ꝛc. Hoc est in effectu intelligendum ꝙ ex hijs aulicis sunt nonnulli qui ambitione auida bonorum et dignitatum ac etiā lucri temporalis cupiditate talia potius assumunt officia ꝙ̄ intuitu obedientie superioris iniungentis vel affectione rei publice vel desiderio subueniendi suo auxilio indigentibus vel etiam patrocinio.

B ¶ Talem igitur sic potestatem ambientem ꝰm tulliuꝫ primo de officijs. capitulo. ij. Difficile est equitatem seruare. imo vt ipse inquit impellitur ad res iniustas qui glorie cupidus est. Contra hunc prauum morem autor succursum prebet infra in. iiij. prose precepto: Alienuꝫ noli cō cupiscere. Hoc enim preceptuꝫ ad omnem iusticie speciē pertinet scilicet que est ad superiores pares et inferiores. et est idem cum precepto secunde tabule. Non cōcupisces rem proximi tui Hoc autem preceptum quod est diuinum mandatum non habebat locum in statu innocentie scilicet ante peccatum. non enim erant tunc proprietates siue rerum dominia huic vel illi appropriata sed omnia erant communia omnibus. vnde clemens papa in canone. dilectissimus. xij. q. j. ait ꝙ communis vsus omnium que in hoc mundo sūt omnibus hominibus communia esse deberent. sed per cupiditatem aliꝰ dicit hoc esse suum et alius illud. et sic inter mortales facta est diuisio.

¶ Deniqꝫ grecorum quidam sapientissimus hec ita sciens communia esse debere ait esse amicorum omnia communia. et sicut aer non potest diuidi nec splendor solis. ita nec reliqua que cōmuniter omnibus data sunt ad habendum diuidi debere. sed habenda esse communia ex quo patet ꝙ proprietates et rerum dominia diuisa sunt sequendo peccata et per peccatum introducta videlicet per cupiditatem. per quam inducuntur sollicitudines tēporalium rerum ac etiam amorem inordinatum inducūt quia vnusquisqꝫ afficitur in tantum ad reꝫ sibi propriā ꝙ quasi totaliter retrahitur ab amore dei et proximi dilectione. sed tamen magis ꝛ minus. C

¶ Duo tamē sūt que deberent ipsos aulicos a talium bonorum ambitione et temporalium rerum cupiditate multum retrahere. D

Primum est autoritatis tulliani circa ambitionem detestatio calumpniosa.

Secundum est exemplaris inductio virtuosorum fructuosa. De primo tullius in sua rethorica dicit ꝙ ambitiosus statim vt est ad honorem promotus in superbiam extollitur. in iacturā effrenatur non curat prodesse. sed gloriatur preesse. presumit se meliorem qꝫ cernit se superiorem minime aduertens ꝙ bonum faciat non gradus sed virtus. non dignitas sed honestas Priores dedignatur amicos: notos ignorat. ¶ Hesternos comites contempnit. antiquis vultum auertit.

ceruicem erigit: fastum ostendit: gran dia loquitur: sublimia meditatur: sub esse non patitur: preesse molitur: sub/ ditis onerosus: omnibꝰ infectꝰ: ꝑceps molestus: arrogans: grauis: et impor/ tunus. hec ille. Bernardus etiaꝫ notat x. prauos ambitionis effectus dicens. ꝙ ambitio est subtile malum: secretuꝫ virus: occulta pestis: doli artifex: ma/ ter ypocrisis: viciorum origo: tinea san ctitatis: cordium exequatrix. ex reme/ dijs morbos curans: generans ex me dicina languores. Secundum quod re trahere debet aulicos: sunt exempla virtuosorum. et maxime nobilium ro manorum qui potius in curijs princi/ pum insistebant et existebant. vt indi gentibus et miseris prodesse valerent ꝙ̄ inibi preesse. quod duplici probatur exemplo. Et primo exemplo gloriosi militis sancti sebastiani. qui solūmo/ do ad hoc in curia imperatoris mora/ batur vt animas xp̄ianorū quas in tor mentis videbat desitere confortaret. Secundo exemplo pistratij milieni d̄ quo narrat valerius libro. vj. capitulo primo. ꝙ tam diu imperium sustinuit: ꝙ̄ diu cum atheniensibus bellum ge/ renduꝫ fuit. Postꝙ̄ vero pax et victo ria peracta est: deposuit imperium ne vltra ꝙ̄ reipublice necessitas exigeret dominus ciuium permaneret

xvij A ¶ Dixi secundo ꝙ sedu/ cens adulatio ꝛc. ¶ Hoc est in effe ctu intelligendum ꝙ ex hijs nonnulli ad hoc vt dignitates et honores asse/ quantur superioribus blandiuntur et adulantur necnon et alijs vt eis faue/ ant et vt etiam ab eis cōmendentur. vnde pollicraticꝰ libro. iij. capitulo. iiij prauitatem adulatoꝝ considerans ait. ꝙ adulator omnis virtutis est inimi/ cus: et quasi clauum figit in oculo il/ lius cum quo conserit eo ꝙ magis ca uendus est quo sub amantis specie no cere cupit. sequitur. Comites habet ad ulatio, odium: et fraudem: proditionē: et notam mendacij: sequelaꝫ seruitu/ tis: et excecationem proximi et totius honestatis excriminū. Oleum peccato rum inquit ps. non impinguet caput meum. Ab hijs vero laudatur pecca/ tor in desiderijs anime sue super que augustinus. Lingue adulantium alli/ gant homines in peccatis et sic trahūt secum animas ad perditionem.

B Contra hunc peruersum morem suc/ cursum prebet autor in proximo pre/ cedenti precepto. Alienuꝫ noli concu/ piscere. Hoc preceptum quantum ad p̄ sens spectat: respicit primam speciem iusticie. que est superioribus: et maxi/ me in dignitate existentibus honoreꝫ et reuerentiam exhibere. ad hoc enim precipue tenentur aulici: quod minime faciunt cum suis dominis adulantur ad finem vt fraudulenter eis noceant: vel corporaliter vel etiam spiritualiter et hoc propter eorum effrenatam con cupiscentiaꝫ que metha caret et modo et tunc procul dubio mortaliter pec/ cant. Pro tanto prudens et discretus ꝑnceps vł regēs sūmo studio intende re dꝫ vt vicia et virtutes subditoruꝫ maxime aulicorum et officialium dili/ genti inuestigatione cognoscat. ¶ Na C sicut scribit bernardus libro. iiij. de cō sideratione ad eugenium papam. Nō oportet vt vicia domus tue vltimus scias ꝙ ꝙ̄ plurimis nouimus contigis se: alius alia dispenset: tu de disciplina prouide illud nemini credas. Bonam etiam doctrinam contra hoc tradidit hieronimus ipsis dominis vel regen tibus sic alloquens adulatorum ascen siones et noxia blandimenta atqꝫ fal/ lacie velut quasdam pestes fugite. Et ad idem seneca epistola. iiij. cuilibet re genti dicit. surdum inquit te amatori/ bus presta. ab hijs etiam talibus mo/ uet hieronymus precauere dicens nos ad patriam festinantes mortiferos si/ renarum cantꝰ surda aure transire de bemus. ne credas laudatoribus immo irrisoribus aurē ne libēter accomodes

¶ Hoc etiam vitare docet beatus
ignatius dicēs. Heu qui me laudat po
tius me flagellat si laudibus letemur:
D vituperijs frangimur gloriam nostraz
in ore ponamus hominum aliorum.
Et ad idem seneca epistola.liiij. Sur/
dum inquit te amatoribus presta exē
plum de vlixe qui claudebat aures sy
renis et quia tales contrarij sunt veri
tatis appellari valent sathan.vñ greg.
iij.moralium. Male inquit suadentes
dicuntur sathan qui blādis verbis ad
illicita trahunt.vnde in huiusmodi fi/
gura.ij.regum.xviiij.capitulo scribitur
Cur mihi hodie effecimini sathan. ait
dauid abisay.hij tales sunt scorpiones
facie blandientes et cauda percutien/
tes.Ezech.ij.capitulo. Cum scorpioni
bus habitas.ibi greg.libro prio omel.
.ix.adulator scorpio est palpando in/
Ad cedit sed cauda ferit.Et similiter apis
quia mel in ore gerit sed in cauda infi
git vulnus. ¶ Nota q amphileria
est quoddam monstrum habens duo
ora vnum retro et aliud ante et pro/
pter hoc graditur vtrobiqz scilicet añ
et retro. Moraliter per hoc monstrū
adulatores denotantur qui reuera ha
bēt duo ora vnum ante.quia bene lo/
quuntur de homine in presentia.et ali
ud retro quia male loquuntur in ab/
di sentia. ¶ Nota etiam de angue que
ita celeriter mouet vnicam linguam
quam habet q tres videtur habere.
Sic reuera adulatores de lingua sua
faciunt tres quia nunc mala in absen
tia:nunc bona in presentia:nunc vero
tio duplicia.Et ad decipiendum caueant
igitur adulatores ne eis accidat quod
timogore accidit de quo narrat vale/
rius libro.vj.capit.iij.dicens.q athe/
nienses timogoram inter officia salu/
tationis darium regē more grecis adu
latum capitali supplicio affeceruut.
xviij ¶ Dixi tertio q illicitum
A donarium peruertens iudicium quos/
dam caligauit.hoc est in affectu intelli
gendum.quia ex aulicis aliqui impro
be recipiunt munera.ꝛ ex hoc exequā
tur non aduertentes q contra diuinū
mandatuz faciunt.vnde exo.xxiij. scri
bitur. Ne accipias munera que subuer
tunt etiam prudentes. Reuera vix si/
ne talibus potest quis ingredi curias
dominorum tam spiritualium q̄ꝫ tem
poralium vix cum aliquo officiali lo/
qui: vix a nemine exaudiri. Ratio est
quia omnes diligunt munera. ysa.j.ta
les certe sunt sicut canis acris qui ob
lato cibo mansuescit sic multi sunt cu
rialium ait seneca libro de cōstantia sa
pientum qui acres sunt et asperi ante
q̄ꝫ videant munera quibus visis man
suescunt. ¶ Contra hunc pessimuz B
morem autor succursum prebet in pro
ximo precedenti precepto. Alienuz no
li concupiscere. Hoc preceptum recipit
illam iusticie speciem que est inferiori
bus vel equalibus bene facere.naz ex
beneficentia ipsi aulici consequuntur
honorem pariter et amorem. qnia vti
lius est regno meritis acquirere ami/
cos. Cum igitur naturaliter amor ad
omnes extendi debeat sequitur q om
nibus est benefaciendum pro loco ta/
men et tempore et seruatis debitis cir
cumstantijs.ad hoc autem hortatur ta
les apostolus ad gallath. vltimo di/
cens. Dum tempus habemus opere/ C
mur bonū ad omnes ꝛc. ¶ In hac
etiam sequi deberent si prudentes fo
rent romanorum aulicos qui munera
respuebant et donis nec cupiditate vł
auaricia quicq̄ꝫ faciebant.sed ex sola ꝛ
mera benignitate ꝛ liberalitate bene/
ficia inferioribus ac etiam omnib9 ge
neraliter impendebant: et pro augmē
to reipublice ſm quod narrat trogus
pompei9 libro.xviij.q cyneas missus
a pirro romam ad pacez conformandā
cum ingentibus donis:neminez ex au
licis romanorum reperit cuius donis
muneribus pateret quando autez mu
nera deferebāt oēs hostia dom9 clau
debāt ne cū munerib9 intrare possent.

De modernis vero aulicis in policrati
D co libro.iij.dicitur q nō est sperandū
de suffragio illius quem muneribꝰ pa
ratis alimentum vmbratilis gratie mu
nuscula sunt.et nisi frequentata fue/
rint amicicie nomen interimunt. quia
nullus amor durat nisi fructus seruum
amorem rc. Et quod crudelius est ta
les accipiunt a pauperibus ab afflictis
et ab iniuste vexatis. ¶ Item etiam
quantum ad hoc sequi deberent bea
tum gregorium ƀm q ipse d seipso re
citat libro quinto.regist.dicens.Exce/
nia vestre sanctitatis accipere noluerā
quia valde incongruum est vt a pre/
datis aut afflictis fatribꝰ munera per
cepisse videamur. Secundum tamen
canones esculenta r poculenta debito
modo et debito tempore et in debita
quantitate recipere licet prout deter/
minant.de hijs epistola domini seueri
ni et imperatoris antonini ac etiaꝫ de
cre.statutū de rescript. §.insuper.vj.li.

xix A ¶ Dixi quarto q impro
ba venditio seruitij cum officio plures
subiugauit. ¶ Hoc est enim in effe
ctu intelligendum q ex aulicis aliqui
officia aut commoditates impudenter
vendunt et vix sine precio vel spe re/
munerationis aliquid ex aliquibꝰ etiā
amicis faciunt vel impēdunt.vñ polli
cratus libro.v.capitulo.ix.inuehit con
B tra tales dicit q improbitas curialiuꝫ
adeo innotuit vt de testimonio consci
entie de venustate morum. de odore
opinionis:de sinceritate cause:de tor/
rente eloquentie nisi precio interueniē
C te quis frustra cōfidat.ƀm illud enitij
ouidij de arte armandi. Ipse licet ve
nias omere si nihil attuleris ibis ome
re foras nec ingredi sine precio nec au
D res mulcere absqꝫ presenti dato nō ꝓ
misso potest. ¶ Contra hunc per/
uersissimum morem autor remedium
adhibet et iuuamen dum in sepe dicto
precepto dicit alienum noli concupisce
re.De ista materia satis dictum est su
pra in proximo precedenti defectu vel
etiam succursu et ibi recurre si placet.

¶ Dixi quinto q hij se/ xx A
pe ferunt fictile nomen amicicie laten
ter mordicantes.hoc est dictum q ex
illis aulicis aliqui fingunt se esse ami/
cos cum in rei veritate non sint veri:
sed ficti amici.et hoc est quod de tali/
bus tullius.iij.de offi.dicit q in malis
fictio est:in bonis vero amicitia.r idē
tullius d amicicia capitulo.x.vere ami
cicie difficillime reperiūtur in hijs qui
honoribꝰ reqꝫ publica versantur.hoc
clare ostendit aristoteles.viij.ethicoꝝ
vbi ponit tres species amicicie equa/
les amabilibus. Sunt enim quidam
amantes bona:et sunt propter vtile
amantes adinuicem. Et sunt quidam
amantes propter delectationes.et hee
due amicicie vltime ƀm accidens sunt
amicicie r facile solubiles dissoluto.n.
propter quod sunt amici dissoluitur
amicicia id est quando non consequi/
tur quid vtile vel delectabile. has du
as amicicias diligunt et querūt vt plu
rimum aulici. et ideo seneca epistola
xxij.dicit qui in atrio querit amicum.r
est ratio qꝫ quilibet suum intendit cō/
modum.vnde tullius de natura deo/
rum libro primo in fine.Quantum est
ipsum nomen amoris ex quo amicicie
nomen ipsum est dictuꝫ quē si ad fru
ctum nostrum referimus non ad illiꝰ
commoda quem diligimus non erit il
la amicicia.sed mercatio quidem vtili
tatum suarum propterea et arua r pe
cudum greges diliguntur ex modo q
fructus ex hijs capiuntur. hominum
caritas et amicicia gratuita est .id est
esse debet. vnde ysidorus de summo
bono non sunt fideles in amicicia q̄s
munera copulauit nam cito deserunt
nisi semper acceperint. dilectio enim
qua munere copulatur vel conglu/
tinatur eo suspenso dissoluitur.

Ideo contra hunc pessimum et ineptū morē succurrit autor in vltio pse pce pto. Libēt ferto amorē. hoc āt pceptū spectat ad quartam iusticie speciem. s. ad gratitudinem. de qua infra in pro/saycali parte. iiij. precepto. Datum ser ua. A in principio. per quam aulici in/duci debent amatoribus suis gratiam reddere per valorem et amorem. per quam etiam induci debent ad affabili tatem et amiciciam. ¶ Est autem affabilitas siue amicicia quidam natu

B ralis amor et generalis q̄ ois hō omni hōi est amicus naturaliter iuxta illō ecclesia. xiij. Omne animal diligit sibi simile. Et sicut maior felicitas que in mundo haberi potest est amari ab eo quem amas. Item etiam maior dolor est amare et non amari ab eo quem amas. Et est ratio quia non amari ab eo quem amamus causatur ex caren/tia alicuius boni et quanto illud quo quis caret vel perdit est maius: tanto dolor est maior. sed amor est nobilius et melius qualibet re corporali cum p

C cedat ab anima que melior est corpo re ergo 7c. Et p tanto fulgentius intē dens ostendere quis vel qualis sit ve rus amor et quis sit amoris affectus. describit eum sub hac forma. videlicet ad modum vnius iuuenis nudatum caput habentis et in fronte scriptū ha bens. hyems et estas. circa cor longe 7 prope. in vestimentorū fimbrijs mors et vita. Moraliter amor ad modum iuuenis denotat q verus amor manz semper et nunq̄ mutatur cum capite discoperto quia verus amor palliari non potest. in fronte hyems et estas ad designandum q perfectus amor ē in hyeme tribulationis et in estate cō solationis et psperitatis semp in amo re persistit immobilis nec per infortu nia ab amore detrahi potest vl' diuelli ideo eccle. xij. Non agnoscitur in bo/nis amicus nec in malis inimicus. Vn̄ enitus et ouidius. Cum fortuna manz vltimo generantur amici. cum cecidit turpi vertit se ora fuga. ¶ Amici/ciam autem perfectam ostendit vale/rius libro. x. c. vj. fuisse in duobus scz.

D auione et phisia quorum vnus cū dio nisius tyrannus vellet occidere et ille tempus impetrasset vt domum redi/ret ad res suas ordinandas: alter fide iubens pro illius reditu: tyrann9 nō dubitauit. appropinquante autem die p̄fixa nec illo redeunte vnusquisqz il lum sponsorem temerarie damnabat. ille vero de amici sui constantia se nō metuere predicabat. ea autem hora cō stituta a tyranno rediit alter. Admira tus autem tyrannus veram amiciciaz eorum: supplicium remisit atqz ro/gauit vt in tertium gradum soda/licij eum reciperent. Ecce vires ami/cicie mortis contemptum ignorare: vi te dulcedinem extinguere. crudelitatē mansuescere. odium in amorez conuer tere. penam beneficio pensare poterūt Scipio etiam affricanus dicebat nihil enim esse difficilius q̄ amicicias vsqz ad extremum vite permanere. vtinam talem amiciciam sic veram et perfe/ctam haberent aulici hijs quib9 amo rem et amicicias ostendunt 7c. Quaz graue peccatum sit amiciciaz simulare discutietur infra in. vij. prose precepto Saluta libenter. in primo quesito 7c. ¶ Item etiam quid melius sit et ma gis meritorium an diligere an diligi di scutietur infra in prima parte metrica vndecimo precepto. Dilige sic alios 7c

Dixi sexto q innocen tes opprimunt legesqz iura variant iniqua machinantes. Hoc est in effe/ctu intelligendum q ex his aulicis ali qui inueniūt astutas et sophisticas ma chinationes ad excoriandum populuz et ad hoc faciendum statuunt leges in iquas peruersas consuetudines allegā tes non attendentes illud quod scri/bitur ysa. x. Ve qui condunt leges ini quas et iniusticiam conscribentes scripserunt et oppresserunt, et cetera. xxi A

Quilibet talis sedet in insidijs cum di uitibus vt interficiat innocētem quod maxime cōtingit quando princeps est nimis iustus et nimis auarus. et sic est quasi lupus rapax et rabidus. quia ec clesiastici.x. scribitur. ſm iudicē populi sic et ministri eius. Et prouer.xxviiij.
B Princeps qui libēter audit verba mē dacij omēs ministros habebit impios hoc est dicere ꝙ ministri talium domi norum volunt eis per mendacia com placere quia non placent nec aliter eis placere possunt nisi per mendacia. de talibus scribitur puer.x. Qui nititur mendacijs hic pascit ventos. Per men dacia.n. mundana opera denotantur. que reuera mendacia sunt. non.n. sol/ uunt quod pmittunt. s. satietatem que nunꝙ ibi valeret reperiri. Luxurioso enim videtur si delectationem accipe re posset ꝙ satiatus esset. qua habita magis sitit ꝙ ante. et sic de alijs con/ tingit reperiri. et ideo qui mendacijs vtitur pascit ventos. tales adeo indu/ rati sunt in impietate sua ꝙ nec paupe rum innocentia: aut miserorum inedia nec pupillorum infantia: nec viduarū ignorantia vt insicientia: monēt eos ad pietatem. vnde eccle.iiij. Uidi calum/ pnias que sub celo geruntur et lacri/ mas innocentum ꝛc. Sed finaliter tali bus eueniet quod contingere cōsueuit auibus bubonem deplumantibus. vt enim ait aristoteles. viij. de animalib9 Aues volant et ipsum deplumant et propter hoc venatores cum illo depre hendunt multas aues. sic incunctanter predicti domini qui iniuste pauperio/ res spoliant. etiā ipsi finaliter a superi oribus spoliantur. vnde de vno quoqꝫ aulicorū. verificabitur illud ysa. xxxiij
C Ue qui predaris nōne et ipse predabe ris. Reuera inexcusabiles existunt. qꝛ cum sint diuites nihilominus spoliant pauperes. vnde ambrosius primo de offi. talibus loquitur sub hac forma. ¶ Diues eras: qua causa aliena ra piebas. egestas te non compulit: ideo te feci diuitem vt excusationem nō ha beres. cur non prefuisti iniuriam paciē tibus: ideo te feci potentem vt non in feres violentiam: sed vt expelleres. Eripite inquit ps pauperem et egenū d manu pctōris liberate eū. Dū auge res opes: occupares terras: cupimꝰ iu sticie formam exuimus beneficentiaꝫ rationem amisimus. sed excecati mali cia: et rapiendi auaricia: non cogitant spiritualia damna. Sicut enim canis dum deuorat sibi missa a domino suo ad spem venturi inhiat. sic tales dum
D deuorant quod fortuna proijcit nihilo minus ad rapinam sunt erecti. vt ait se neca de rapacibus epistola. lxxv. Et ꝙ nō faciunt creature irrationabiles isti non abhorrent. vt.n. dicit sapiens. vj. de animalibus non est idem modus auium vnius speciei ꝙ vna cōmedat aliam isti tamen confratres suos deuo rant spiritualiter. Micheе. iij. cōmede runt carnem populi mei. vnde narra/ tur de tyberio in cronicis breuibus. ꝙ cum sibi suaderetur tributa esse agen da puincijs. dixit boni pastoris nō est pecus deglutire. ¶ Sꝫ proch dolor
A multi sunt hodie domini tā spūales ꝙ tpales qui dū regiminis iura suscipiūt ad dilacerandos subditos inardescūt terrorem potestatis exhibent: ꝛ quib9 pdesse debuerūt nocent. et qꝛ carita/ tis viscera non hnt dni videri appe/ tunt. pastores se esse mie recognoscūt qꝛ ꝛ si aliū extrinsecus blādiunt intrin secus seuiunt. de qbus veritas dicit il lud math. vij. Attēdite a falsis pphis q veniūt ad vos in vestimentis ouiū in trinsec9 aūt sunt lupi rapaces. Reuera hij merito lupi dici possūt. lupi.n. ra/ piunt ꝛ occidūt ac etiā oues deglutiūt et sic reuera hodie vt plm nri dni faci unt. qꝛ vt ait ambro. in canōe. sicut hij. xxxvij. di. nō est min' criminis hnti tol lere ꝙ cū possis indigēti dnegare. Oc cidit ꝛ deglutit qꝛ vt ait beda q suc/ currere pt cū n succurrit occidit. vnde rādū ē q ut ait gre. go d gregib' agāt

quando lupi pastores fiunt. Isti sunt
lupi de quibus dicitur in euange. ecce
ego mitto vos sicut oues inter lupos
di Non ergo est mirandum si turbatio
maxima hodie creuit in mundo. nam
vt naturales dicunt et astrologi asse/
runt sunt signa plurima future turba
tiōis et tempestatis que ex his aliqua
apparent in celo aliqua in mari aliqua
in aere. aliqua in terra. Primo in celo
et hoc apparet in luna. nam vt dicit ni
gidius ꝙ si cornua lune noue fuerint
obtecta nube: et reliquum corpus fue
rit lucidum manifestum signum est fu
ture tempestatis. imo si tempore veris
appareat vnum ex cornubus lune no
ue maculosum macula magna et ne/
bulosa et duret a prima die apparitio
nis vsq; ad quintam diem: significat
notabilē tempestatē et aeris turbatōz
in futura estate. Moraliter luna rōne
sue mutabilitatis ꝛ variabilitatis signi
ficat hominē stultum et instabilē sine
prudentia ꝛ ↄstātia eccl. xxvij. Stultꝰ
luna mutabitur. Sic ergo si contingat
ꝙ stultus per quem intelligere volo
quemlibet dominum rabidum et stul
tum in altitudine dominij super alios
constitutum euidenter signat cornua
sue potestatis para ad suos subditos
persequendum. ita ꝙ eius potestas sit
maculata macula prauitatis: et sit ne/
bulosa nebula ignorantie et cecitatis.
signum est turbationis in populo ꝛ fu
ture tempestatis quia periculosum est
valde dare homini stulto potestatem
et cornua facultatis ad persequendum
quia sicut dicit seneca: dare potestatez
homini stulto est dare gladium furio
so hoc solum ad dominos temporales
pertinet. Insuper circa solem sicut di
cit bragnardinus sunt adhuc aliqua si
gna nam si oriente sole circa ipsum cir
culus descriptus appareat in nube ru
bea significat de proximo vniuersaliter
multam pluuiam. Si vero species cir
culi apparentis in nube fuerit crocea:
significat ventum et pluuiam ꝛ tempe
statem de proximo imminentem. Mo
raliter nomine solis prelatus intelligi
tur qui sicut sol debet populo resplen
dere. eccl. xxxxij. Sol illuminans p
omnia respexit. Nunc autem si circa p̄
latum sit nubes. s. affectio obnubilans
lucem conscientie eius attende. quia si
affectio sua fuerit rubea. rubedine san
guinis vicz amoris carnalis sicut est cō
tra multos in ordinate amātes sangui
nem proprie parētele generabitur mul
ta pluuia fluxibilis carnalitatis multa
pluuia diuiciarum et temporalis ꝓspe
ritatis. que licet ad modum pluuie de
tur desuper a fortuna tamen cito are
scit et deficit sicut pluuia super terraz.
Sed si circa prelati cor sit nubes cro/
cea sicut aurum: puta quando in ipsis
regnat auaricia et cupiditas auri. tunc
sub suo regimine fiunt non solum plu
uie diuiciarum. sed etiam venti super/
bie et discordiarum. Ex quibus fit fi
naliter in ipso et pertinētibus ad ipsū
ruina magna. Math. vij. Descēdit plu
uia flauerunt venti et venerunt flumi
na et irruerunt in domum suam et ce
cidit et facta est ruina magna. Item si
sol oriatur maculosus sub nube ru/
bea latens sub nube crocea et ad mo
dum auri idem significat. Quia si p̄la
tus qui debet esse sol lateat sub ne/
bula amoris sanguinis ita ꝙ caro ꝛ sā
guis sibi reuelet vel etiaz sub nebula
cupiditatis auri. si etiam assessores et
consiliarij sui qui debent et deberent
esse sicut stelle celi discurrunt hincinō
venando. aucupando. et sollaciādo de
currant. omnia hec sunt signa pertur/
bationis et tempestatis in populo Je
re. xiiij. Expectauimus tempꝰ curatio tio
nis et ecce turbatio. Hec solummodo
spectant ad dominos et viros ecclesia
sticos. de alijs tribus signis nihil ad
presens gratia breuitatis. ¶ Contra
hunc rabidum morem succursum au/
tor in sepe dicto precepto. ¶ Alienum
noli cōcupiscere et dic si placet p omnia
vt ibi quia vtrobiq; ratio est eadem.

xxij A ¶ Dixi septimo ꝙ hos fera pessima raucoꝛ ⁊ inuidia enoꝛme venenauit. ¶ Hoc est in effectu intelligēdum ꝙ cum aliquis īpoꝝ apud dominum habꝫ maioꝛem graciam alij inuidēt ei sicut frēs ioseph. inuidebāt ei. eo ꝙ a prē plꝰ ceteris amaretur geñ. tercio. Et dicendū etiā cui inuidentes sacrape .philistinoꝝ detraxerunt apud regem achis. de cuiꝰ familia erat. i. regum. xxviij. ¶ Tales dyabulūꝫ imitanť cuiꝰ filij sūt et cuiꝰ inuidia moꝛs introiuit in oꝛbem terraꝝ sapietie .ij .c. de tali inuidia plerumqꝫ pdicio interuenit. ¶ Ex hijs em̄ multi reperiūtuꝛ qui nō sūt demencali inuidia ɔtenti sed in occulto pꝛodicioꝛie aliqua procurant illis cum quibus comedunt et bibunt.

B ¶ De talibus bene vaticinatus fuit abdias ꝓpħa dicens qui comedunt tecū ponunt insidias subť te vtinam autē tales attenderēt quid dauid ꝓpħa eis imprecatur. xxxviij. Tu vero inquit homo vnanimis dux meus et notꝰ meus qui simul mecū dulces capiebas cibos magnificasti super me supplātacōem. ¶ Ideo veniet inquit moꝛs sup illos qui sūt tales et descendant ininfernūꝫ viuētes. ¶ Contra hūc doloꝛosum moꝛē succurrit auctoꝛ infra in secūda pte metri p̄cepto. xvij. Inuidiam nimio cultu vitare memento. Per que metra et p̄cepta auctoꝛ docet omnes generaliter a tali vicō pessimo p̄cauere. et maxime aulicos qui sapienciores et virtuosiores ceteris reputanť

C et maxime ꝓpter tria. ¶ Primo quia hoc vicio offendit homo deū. ¶ Secūdo proximū. Tercio se ipos qꝛ ex ħ efficitur quis ignomiosus et puulus in seipso qꝛ puulus et miserrimꝰ est q ex miseria terrenoꝝ celestia ⁊ eťna ɔtēnit qui eciā ꝓximūꝫ pꝛodit et tristificat se ipsum. Idcirco ab homībꝰ maxime ab aulicis talis ē passio reiicienda. ꝓpť qđ glosa sup illud iob puulum occidit inuidia dič nā vere puulꝰ est qui terrena diligit ex inuidia eterna ɔtemnēs vñ augꝰ. huiꝰ vicij imanitatē cōsiderans libero de doctrina cristiana dominum deprecatur vt tam pestilens viciūꝫ hominibꝰ tollať dicēs auertat deꝰ pestē iuidie ab anis hominūꝫ viciū dyabolicū quo solus dyabolꝰ reus est. nō em̄ di

D citur dyabolo vt damneť homicidiū cōmisisti. furtum fecisti. Aliena rapuisti Sed homini statim creato inuidisti. ¶ Ambꝛosius ī glosa sup illud ad galť v. c. in detestacōe inuidioꝝ ponit condicōnes et effectus inuidiosi: dicēs hu ic vultus tumēs toꝛuꝰ aspectus. Pallor in facie ī labijs tremoꝛ. Stridoꝛ in dentibus. Uerba rabida. Effrenata cōuicia. et manꝰ ad violentiā ꝓmpta. et si gladio iterīꝫ vacua odio tātūꝫ furiate mentis est armata. Circa huiꝰ vicij detestacōem plura incidūt dubitabilia que tñ ad deseruiendūꝫ ꝓnūc sunt obmittenda. deo em̄ duce lacius explicabunť in pallť. p̄cepto inuidiā nimio ⁊c.

xxiij A ¶ Dixi octauo ꝙ rumoꝝ assiduitas sermonū importunitas coꝛdem denigrauit hoc ē in effectu intelligendū ꝙ aulicoꝝ viciū est rumoꝝ assiduitas in curia vel palatio quibꝰ quotidie implenť dominoꝝ curie vñ legiť. ꝙ in curia regis artuꝛij nō solebant cōmedere quousqꝫ aspoꝛtati erāt rumores reliquie. Isti sūt rane quibꝰ repleta est tota domꝰ pharaonis regis egipti vt patet. exo. viij. c. ¶ Et notandūꝫ

B ꝙ hec fuit maxima plaga iter ceteras ad de notādūꝫ ꝙ huiusmodi rumoꝛes multa mala inducūt nā qñqꝫ in eis dicitur malū de inimicis qñqꝫ falsa qñqꝫ ꝓspera de amicis qñqꝫ ad inuidiā ꝓuocatiua qñqꝫ in malā tristiciam deiectiua et similia multa ꝓpter qđ ī curia cristi caueatur ne ibidēqꝫ rumoꝛes afferanť. Unde dicit bernardꝰ nouā abusionē religionis esse rumoꝛes in claustro. cōtra hūc prauū moꝛē succurrit autoꝛ. In pꝛima metrica p̄cepto. xij. rumoꝛes fuge ne incipias nouꝰ auctoꝛ haberi. p q̄ metra instruit autoꝛ generaliť quoscunqꝫ et maxime aulicos labia sua moderare circa rumoꝛum nūciacione eoꝝ q̄ de nouo dicūtur Ubi aduertendum

q ppter tria nōnulli ex aulicis monentur rumores nouos nunciare. ¶ Primo quia cupiunt in admiratiōe haberi. nam noua et maxime insolita audiētes in admiratiōem suspendunt vel cōuertunt. Secūdo quia credūt ex hoc magis sapientes reputari tanq̄ singulares z alios in cognitione precellentes

D ¶ Vn̄ illud ad inanem gloriā pertinere videtur cum nouitatum presumptio sit septima eius filia. ¶ Tertio quia desiderant alijs cōplacere. Hoc autē haberet locū solummodo in his que audientibus grata forent zc̄. ¶ Sed plerumq̄ cōtingit q ex hoc q credunt grata dominis nunciare et ex hoc eis cōplacere: et in rei veritate sepe magis eis displicent. quia multotiens ex talibus rumoribus ad iracundiā prouocātur. Exemplum de ioab principe militie regis dauid de quo scribitur. ij. regum. xviij. c. vbi sic narratur q cōgregato ioab exercitu persequebatur absolon filiū regis dauid: quia vsurpauerat sibi regnū patris sui. z tandē ipse ioab infixit tres lanceas in corde absolon et occidit eū quo facto filius sodach ait. Curram z anūciabo regi quia iudiciū fecit ei deus de manu inimicorum eius. Ad quē ioab ait. non eris nuncius in hac die sed nūciabis in alia: hodie nolo te nūciare. Filius enim regis mortuus est. Quid vis currere nō eris boni nuncij baiulus qd

xxiiij. ita factum est zc̄.

A ¶ Dixi nono q agonizat veritas in his fructizat falsitas respectu. Hoc est in effectu intelligendum q ex his pauci repiuntur qui veritatem domino suo dicant vel magnatibus curie ne fiant eis odiosi quia veritas vt plurimū redditur odiosa. ¶ Vnde seneca. vis scire quid omnia habētibus desit? Deest enim qui dicat eis veritatem.

¶ Contra hunc prauum morem autor succursum adhibet et iuuamen. et hoc infra in tertia parte metricali precepto vj. sermones blandos blesos q3 vitare memēto. Simplicitas veri fama est fraus ficta loquendi. Per hec metra et precepta autor generaliter omnes instruit ne fictis z coloratis sermonibus vti debeant adinuicem sed veritatem simpliciter proferre. specialiter autē aulici et curiales vt supple de his que nouerūt z de his super quibus interrogātur domino suo semp veritatem debent proferre nec ipsam aliquatenus occultare. alias aūt si secus facerent domino suo existerent infideles. Et s̄m leges et canones sunt tales grauiter puniendi. B

¶ Circa quod sciendum est q s̄m canones quilibet qui domino suo fidelitatē iurat: illa sex semp in memoria habere debet z seruare videlicet esse incolumē tutum. honestum. vtile. facile. possibile. Incolumen videlicet ne sit in damnum domino de corpore suo. ¶ Tutū ne sit in damnū de secreto suo vel de munitōibus p quas tutus esse potest. Honestum ne sit ei in damnum de iustitia sua vel de alijs causis que ad honestatem eius pertinere noscuntur. ¶ Vtile ne sit ei in dānum de possessiōibus suis ¶ Facile nec difficile ne illud bonum qd domino suo leuiter facere potest: faciat ei difficile. ¶ Possibile vt illud qd est ei possibile non reddat impossibile vt fidelis. ¶ Hec documenta caueat. i. cauere debeat et fideliter custodiat: quia iustum est. Hec omnia habentur in canone de forma. xxij. q. v. ante medium Pro tāto in scdo precepto autor de simplici veritate qua vti debent dn̄o suo aulici bene concludit dum dicit simplicitas veri fama ē. hoc est dicere q simplicitas et non duplicitas ad aulicos ptinet z sapientes. ¶ Vnde phus primo elenchorum dicit q duo sunt opera sapiētum vnum est non mentiri de quibus nouit. aliud est mentientē manifestare posse. ¶ Vnde tullius etiā in inuectiua quā fecit contra cathelinam in cōmendatione veritatis dicit. O magna vis veritas que inter oim ingenia calliditatē sollertiam contra fictas oim insidias facile per seipsam se defendit. propterea

prouerbiorū.viij. scribitur.aperientur
labia mea vt rectam predicent verita/
tem meditabitur guttur meum ⁊ labia
mea detestabuntur impium. Hoc est si
quidem quod tradit philosophus pri
mo ethicorum.viij. Ambobus enim exi
stentibus amicis sanctum est prehono
rare veritatem. ¶ Summe igitur ab au
licis maxime honoranda et prosequen
da est veritas.quia sicut vnicus bonus
florenus preualet centum falsis.sic vni
cus homo verax deum vero timens ⁊
diligens mille fraudulentis et ipsis no
scitur preualere. Propterea ecclesiasti.
xviij.dicitur. Melius est vnus timens
deum q̄ mille filij impij. ¶ Et nota q̄
sub nomine falsi arguitur omnis fal/
sus siue proditor.siue testis falsus.siue
mendax siue fraudulentus . quocunq̄
Ad fraudulentie modo et falsitatis impie
tate sit reus. Nota ſm canones q̄ fal
sarij litterarum apostolicarum dicuntur
qui falsant bullam extra de crimi.fal.li
cet. Quidam enim veram habent.sed
cum quadam abrasione extra.e.ex con
di scientia.Quidam etiam veram habent
sed furtim extra.e.de eo qui furtiue or
di.rece.c.veniens.qui falsi suggestione
impetrauit.versus. Littera bulla salus
manus altera rasio filum. Hec tibi pa/
pale faciunt cognoscere scriptum. Et q̄s
uis talis fraudulentus vel alius quilibet
tio corrupte mentis et operationis dolose
videatur viuere ac florere contentus in
vestibus et commessationibus et aliorū
exteriorum temporalium apparentia.
quāuis etiam talis fallidicus vel alius
fraudulentus operatur et sub audacia
quadam videatur intrepidus suas de/
D fendere.velare vel occultare malicias.
moliatur occulte.tamen dei iudicio nō
obstat quin ex iniquitatum suarum gra
uedine sit in agone ⁊ terrore contrario
dolorose ac cruciate mentis ipsum con
tinue affligentis. Hoc autem probat au
gustinus in libro de libero arbitrio sic
dicens. Nullo temporis interuallo hec
duo diuiduntur.vt quia aliquo tempo
re faciat homo quod non debet.et alio
patiatur ne vel temporis puncto vni/
uersalis pulchritudo deturpetur vt si
tui ea dedecus culpe siue decore vindi
cte quasi decens non est dare vnicum
punctum temporis quo intellectualis ex
cellentia humane cōscientie que est vni
uersalis pulchritudo et perfectio homi
nis maliciose delinquat qn immediate
per stimulum conscientie lese vitionis
supne iudicio impugnet. Et propterea
doctor gentium.ij. ad corinth.ij. caplo
scribit. Gloria nostra est testimoniū cō
scientie nostre. Trāsumptiue in canone
inter verba laudantium.xj.q.iij. Et idē
augustinus dicit. Nulla grauior est pe
na q̄ conscientia delictorum. Et ambro
sius libro de officijs dicit. Que pena g
uior q̄ interior vulnus conscientie. Su
per hoc ergo concludendo dicendū est
cum ysidoro de summo bono. Si ho
mo vult semper esse letus et nunquam
de aliquo tristari in operibus virtuosis
semper suam ducere debet vitam. Ra xxv A
tio quia omīa fugere poterit homo pre
ter conscientiam suam.

¶ Dixi decimo et vltimo
q̄ noxe vacant ocio voluptas cōmessa
tio hos ligat indecēter. Hoc est in effe
ctu intelligendum . quia ex aulicis non
nulli pro aliqua magna parte temporis
vacant ocijs. ludis.commessationibus
et noxijs voluptatibus. Hij sunt de qui
bus scribitur per amos prophetam.vj
capitulo.di . Optimates capita populo
rum ingredientes pōpatice domus isra
el.sequitur qui dormitis in lectis ebur
neis et lasciuitis in stratis vestris . Et
ysa.v. Ve qui potentes estis ad biben
dum vinum. Hi de nocte faciunt diem
et econuerso.Dormiunt enim de die ⁊
vigilāt de nocte.de his iob.xvij. Noctē
verterunt in diem ⁊c. Unde seneca e/
pistola.lxxxvij.dicit de quodā potente
qui maiorē noctis partē in conuiuio expē
debat.et vsq̄ ad horam sextā fere dor
miebat.De talibus etiam seneca ad hel
biam.vomūt vt edant. O miserabiles

quorum palatuȝ nisi ad preciosas escas excitatur. Et in epistola. lviij. non viuit qui libidini et sompno viuit: Ait seneca de his. etiaȝ ysa. v. Ue qui surgitis mane ad ebrietatem sectandam et potandum vsqȝ ad vesperam vt vino estuetis. Cythara et lira et tympanum et vinum in conuiuijs vestris. et opus domini non respicitis: nec opera manuuȝ eius consideratis. Propterea captiuus est populus meus. quia non habuit scientiam. et nobiles eius interierūt fame et seqt̄. ppterea dilatauit infernꝰ aiāȝ suam et aperuit os suum absqȝ vllo termino. et descendent fortes eius. et sublimes eius gloriosi qȝ eius ad euȝ et incuruabitur homo. et humiliabitur vir et oculi sublimiū deprimenť rc̄. Propterea philosophi curias potentum fugiebant vt narratur in prologo policratici de ysocrate et alijs similiter sancti viri. tales curias declinant nisi quatenus necessitas cogit: aut vtilitas exigit animaꝝ. alias male faciūt. propterea in tractatu de. xij. abusionibus dicitur ꝙ quinta abusio est monachus curialis qui amat plus esse cum discumbentibus cum herode q̄ȝ in carcere claustri cum iohanne. ibi enim videt puellam saltantē et iohannis caput detruncatum. Johannes gratia dei interpretatur. Duo autē auferunt caput iohannis idest christum separant a corpore vel a corde. Hi duo sunt curiositas ꝛ vanitas Sequitur licet non videat in disco caput iohannis detruncatum: videt tamē ibi que effuso sanguine acquiruntur. s. vaccā vidue et porcum pauperis in carcere pricipis. pauper moritur ꝛ tamē de substantia pauperis comedens monachus principi blanditur. Contra hunc peruersum morem succursuȝ prebet autor et hoc infra in secunda parte metri ca precepto. xxxij. Fortius vt valeas interdū fortior esto. Pauca voluptati rc̄. per que metra vel precepta īformat autor generaliter vnumquemqȝ et specialiter aulicos: vt circa vite prolongationem et sanitatis conseruationeȝ sibi debeant super omnia preuidere quod fit parce vtendo voluptatibus et delectationibus prauis. Et hoc est quod seneca dicit. Potest nostra puidētia huic corpusculo prolongare vitam longiorē si voluptates quibus magnopere paret cogere poterimus vel cohercere. nā voluptates immoderate fortitudinem et valitudinem corporis tollunt et infirmitates inducunt. Propterea dicit seneca. Quis inquit in quēquam tam cōtumeliosus fuit q̄ȝ qui in quasdam voluptatibus fuit. sufficit alicui si hostem suum excecat. sed voluptates non solum excecant voluptuosos: sed etiam impotentes efficiunt. et contractos et leprosos. et diuersis alijs infirmitatibus affligunt. Ad hoc bene facit quod dicit hieronimus in canōe nec tales. de conse. di. v. in principio. vbi dicit textus nec tales accipiamus cibos: quos aut difficulter digerere. aut comestos magno paratos et perditos labore doleamus. Unde galienus doctissimus ypocratis īterpres. achelerās quorum vita et arosagina est in exortatione medicine ait. Nec viuere posse diu. nec sanas esse animas que ita nimio sanguine et adipibus q̄si luto iuolutas nichil tenue nichil subtile. nichil celeste: sed semper carnibus eructuare et ventris ingluuie gurgitare, bonam autem doctrinam in sequentibus idem tradit hieronymus di. ꝙ multorum infirmitates ieiunia sanant. Legimus inquit quosdaȝ morbo articulari et podagre humoribus laborantes. pro scriptione bonorum ad simplicem mensem. et pauperes cibos ꝛ redactos conualuisse. Caruerant enim sollicitudine dispensande domus et puellarum largitate: que et corpus frangūt et animuȝ. Unde irridet oratius. Appetitum ciborum qui consumpti hominē relinquunt in penitentiam. Unde dicit Sperne voluptates. nocet empta dolore voluptas. Sunt ꝛ alia multa infra scripta vicia cū ꝑdictis: que summatim

simul cum ipsis hic repetam. vt super
bia ad extraneos et icompassio ad mi
seros habentes negocia in curijs et ex
torsiones multimode circa pecunias et
seruicia et similia.et ambitio honorum
et munerum acceptio improba.et offi/
ciorum et bonorum venditio.ficta ami
citia calumpniose accusantes. volupta
tes siue delectationes quibus multi in
noluti in curijs perdunt animas suas.
Uerum sicut multi in eisdem curijs pe
reunt:ita possent ibidem multum me/
reri. si essent sicut ioseph in curia pha
raonis.et sicut daniel in curia nabugo/
denosor regis.et sicut neemias et esdras
in curia thiri regis.qui in eis secundum
deum se laudabiliter habuerunt. De
talibus bonis loquitur oseas.ij.capl'o.
dicens. domus regis asculrate questio
nem.vobiscum iudicium est.domus re
gis dicuntur aulici et tota congregatio
que cum rege moratur. Cum illa ergo
est iudicium disceptationis et retributi
onis.quia secundū merita uniuscuiusqȝ
commorantis retribuitur ei. Sic aulico
rum vicijs trino membro traditis cō/
mitte medela. Pandentur generalia q
bus ars mechanica succūbit cū tutela.

xxvj A ¶ Quare accedat illud qr
tum membrū principale vbi dixi ꝙ mo
rum ignobilitas vulgi quoqȝ sanitas/
quarto referetur/quod in effectu intelli
gendum est ꝙ in isto quarto membro
declarabo defectus morum ipsius vul
gi siue plebeiorum cum aliquali refor
matione eorumdem. vbi aduertendum
ꝙ per vulgum seu plebeium nolo in/
telligere nisi sub arte mechanica contē
tos. vnde notandum ꝙ huius artis spe
cies. vt hugo testatur. Si bene perspi
cies Reuera septénarius clare tradit nu
merus quod illicito probatur. Nā pre
stat lanificium cuius est officium pelles
contractare. ¶ Armatura malleo vtif.
cum dolabro de hinc perscrutare. ¶ Di
scit in nauigio cuius perspicatio pelago
versatur. ¶ Agricola residens ceteras
transiliens tellus operatur. ¶ Rursus
quippe suscitur venatio que dicitur mū
danis derelicta. ¶ Nempe tenet loculū
sanificans corpusculum medicina dicta
¶ Postremo loco residet que ludis lo
cis presidet theatrica vocata. ¶ Posses
sores omnium premissarum artium nō
fide fedata. ¶ Laborant sed fideliciter
vtiliter sinceriter sic capient optata.
¶ Et post hoc exiliū gaudebunt in per
petuum in vita beata. ¶ Ex his prosis
prudens lector enucleare poterit septē
artes mechanicas ab hugone tydasca
licon parte tertia enumeratas. s. lanifi/
cium.armaturam.nauigationem.agri/
culturam venationem.medicinam the
atricam. quoniam in qualibet prosa de
prima vsqȝ ad septimam implicite vna
ars specificatur. vt verbi gra. in prima
lanificium. in secunda armatura. in ter
tia vero nauigatio.et sic de singulis vs
qȝ ad septimam implicite ut dictum est
connumerando.

¶ Dixi ergo primo ꝙ pre B
stat lanificium cuius est officium etc.
sub qua prosa vt patet comprehendit
prima ars mechanica puta lanificium.
que quidem secundum prefatum hugo
nem primarium tenet locū. ¶ Circa qd
notandū ꝙ sub huius arte lanificij mul
ti artifices cōplectuntur. videlicet insci
dentes.consuentes.tondentes. coloran
tes.barbam radentes. Hi omnes circa
pilos et lanam. ¶ Item notarij et pelli
parij.et corrigij. hi omnes circa pelles o
perantur. ¶ Item macellarij siue boche
rij et hi qui circa carnem operantur. hi
omnes sub arte lanificij comprehen/
duntur.et in his precipue debet esse so
dalis siue socialis amicitia.honestas.cō
tinentia atqȝ verborum veritas. inter
ceteros autem prenominatos medicos
notarij reipublice multum vtiles sunt

et necessarij: si boni sunt. si autem mali
reipublice sunt pessimi. Cum enim per
eas cause et questiones sub iudice asses
sore scribantur multa in eis si veritas
et legalitas fuerit: magna ciuitati ciuiū
vtilitas emergit ¶ Caueant ergo ipsi
conscientiam ne sententiam contractus
vicient. q2 illi ad emendā tenent̃ cui si
in dolo in scriptis mētiti sunt. ¶ Statu
ta ciuitatuꝫ cū continue perlegant atqꝫ
sciant. considerent si contra deum et iu
ra ea esse confecta nouerint. populum
atqꝫ rectores alliciant ad mutandum.
Juris enim non habet vinculuꝫ quod
contra fidem et bonos mores sanxituꝫ
est. ¶ Sed heu hodie qui plura de re
publica nouerunt bona agere dei timo
re pretermisso. infirmiores ⁊ inscios po
pulares decipiunt. ad coniurationes et
inepte collegia attrahunt. et viuentes
in vnum seditiones in ciuitate potius
C q̄ꝫ cordium federa nectunt. ¶ Nullum
hodie lombardis tantum est nociuum
collegium q̄ꝫ notariorum in quibus in
uenitur discordia voluntatum. ad hos
omnes ptinet artes quibus dediti sunt
diligenter sinceriter et fideliter exerce
re. cogitantes ꝙ homo nascitur ad la/
borem. iob. v. capi. ij. illud psal. labores
manuum tuarum quia manducabis be
atus es ⁊c̃. Jta ꝙ circa artes suas tali/
ter operentur: vt a peccatis eisdem ar
tibus communiter concomitantibus si
ant immunes et maxime a furtis frau/
dibus. mendacijs. voluptatibus. periu
rijs et alijs que ut plurimum predictis
artibus solent cōcomitari. quia talia ex
cercentes. operarij essent iniquitatis:
et in seruicio dyaboli constituti. et sic
bonam non percipient a domino retri
butionem: sed malam. quoniaꝫ dicetur
eis illud luce. xiij. discedite a me omnes
operarij iniquitatis. et prouerbiorū. x.
pauor his qui operantur malum. i. qui
male se habuerūt in operationibus seu
artibus eorum excercendis. quare om
nes tales ut ad predictam malam effu/
giant retributionem. fideliter se habe
ant ad omnes. et consequentur merce
dem bonam a deo recipient illam in
quam mercedem quā promittit aposto
lus ad roma. primo. dicēs. Gloria ⁊ ho
nor ⁊ pax operanti. i. bene in operatōe
sua se habēti. ad quod hortatur nos au
tor per illud generale preceptuꝫ. Jllud
stude agere quod iustum est. et est pe
nultimum preceptum prosaicorum ad
innuendum ꝙ vniuersaliter omnia pro
saica precepta comprehendunt illa que
pertinent ad virtutum introductioneꝫ
et viciorum expulsionem. ¶ Non enim
solus actus sed actus cum studio com
mendatur. hoc clare. iiij. regum. ix. capi.
comprobatur vbi sic dicitur. studiose e
gisti. quod rectuꝫ erat et placebat in o
culis meis. et bene dicitur. quod bonū
est agere stude. Hoc enim preceptum D
tam ex prophetica ꝙ apostolica com/
probatur auctoritate primo prophetica
amos. v. Querite bonum et non malū
et michee. vj. indicabo tibi o homo qd
sit bonum. et quid deus requirat a te
vtiqꝫ facere iudicium misericordiaꝫ ⁊c̃.
Scdo apostolica ex dicto etiā apostoli
ad gala. vj. dum tempus habemus ⁊c̃.
Et psal. xxxiiij. Declina a malo et fac
bonum. ¶ Hec autem ipsi mechanici fa
cientes. virtutes agunt et vicia detestā
tur. per quas uirtutes de statu ignobili
tatis ad veram nobilitatem se transfe
rant. cum veri nobiles ab ignobilibus
non aliter nisi per virtutes distinguan
tur. quia nichil aliud est vera nobilitas
q̄ꝫ vita humana clara virtutibus per e
lectionem et habitum anime exterius
operantis.

xxvii

¶ Qualiter autem ⁊ quo A
modo hoc debet intelligi per infra scri
ptam nobilitatis diffinitionem. necnon

etiā per infra scriptas rationes veritas elucescet. vnde circa hoc quorumdaꝫ o piniones referam. Fuit enim quidam nomine danci elegbori de florētia vul garis poeta laudabilis recolende qꝫ me morie qui circa hoc fecit vnam suaꝫ cā tilenam in vulgari. que incipit. De dol ce rime damore etc̄. ibi recitat tres opi niones antiquorum. quarum prima ta lis fuit ꝙ quidaꝫ imperator dixit ꝙ no bilitas est antiqua eris siue diuiciarum possessio cum pulchris regiminibus et moribus. Alii dixerunt ꝙ antiqui boni mores hominem faciunt nobilem. ⁊ hi de diuicijs minime curare vident. Ter tij dixerūt ꝙ ille nobilis dicitur qui de scendit de patre aut auo valenti. Om nes tamen has reprobat opiniones vl timo determinans ꝙ quicunqꝫ virtuo sus est: ille est nobilis. ❡ Item nobilitas esse non potest vbi virtus deest.

❡ Obmissis opinionū altricatōibus hi c nitatis amore pro ipsaruꝫ finali conclu sione veridicā est sciendū ꝙ tres in vni uerso repiunt nobilitates. Prima nobi litas ē theologica et supnaturalis. secū da est naturalis. tertia nobilitas est po litica et ciuilis. Prima in conspectu eter ni iudicis est quereda: apud quem nul la est obūbratio. nec aliquid latere po test. nam apud dominum est nobilitas omnis que est gratia. dico de gratia gra tum faciente. ❡ Item omnis qui virtu osus est ea. s. virtute que hominem fa cit felicem. hoc intelligo si est in carita te. qꝛ iste ē in gratia. Non enim potest esse aliquis in caritate sine gratia. ⁊ hoc secundū sententiam et determinationē venerabilis doctoris beati thome in pri ma. ij. q. extra et. q. sequenti. Hoc etiam verū ꝓbat primo regū. ij. capi. vbi dici tur. Benedixit deus. quicunqꝫ honori ficabit me glorificabo eum. Qui autē contēpserit me erūt ignobiles. ❡ Istos autem ignobiles hic perfecte cognosce re non valemus. nisi per reuelationem dei. Dicitur enim ecclesiast. ix. capitulo. nescit homo vtrum amore an odio di gnus sit. et multi sunt predestinati qui apud homines ignobiles reputantur. pro quo benefacit quod scribitur sapiē tie. v. vbi dicitur. Hi sunt quos aliquā do habuimus in derisum et in similitu dinem improperij nos insensati vitam illorum estimabamus insaniam. et finē illorum sine honore. Ecce quomodo cō putati sunt inter filios dei. et inter san ctos sors illoꝝ est. Nobilis igitur quā tum ad hoc est qui ſm moralis philo / phie documēta viuit. quia philosophia nobilem facit animaꝫ. Seneca epistola xlviij. platonem philosophia nobilem fecit. veram philosophiam et vtilem fa cit generatio spiritualis que secundum deum est. Crisostomus super math. o mel. xliiij. vna est nobilitas sola volun tatem dei facere. et hic est modus nobi litatis. nec in filiis magnum sapiemus. nisi virtutem eorum habeamus. nec in patribus nisi eis similes fuerimus. vn de hieronimus de coniugio. Sola apō deuꝫ libertas est. non seruire peccatis. Sūma inqt apud deū nobilitas est cla rere virtutibus. Et ber. ij. ad eugenium genus apostolorum non aliunde nobi le qꝫ moris ingenuitate fidei fortitudi ne. ista autem nobilitas theologie dere linquenda est. ❡ Secūda nobilitas na turalis. hec duobus modis considera ri potest. primo modo pro ut videlicet competit aliquibus rationabilibus ⁊ ir rationabilibus. et alijs etiam sensu ca / rentibus. et isto modo nobilia et igno bilia dicuntur ſm operationem et bo / nitatem: ut patet in brutis. Dicimus enim quasdam aues eiusdem speciei no biles et ignobiles: sicut falcones pegri ni. magis laineris nobiles reputantur.

Sic est de ceteris animalibus iudican
dũ et de casib9 eodẽ modo. Inter arti
fices etiam distinguimus quosdam no
biles qui magis instructi sunt in arte.
alii dicuntur ignobiles qui minus. De
hac materia non est principaliter tractã
dum .quia per hanc non distat nobilis
a plebeio de quo queritur. Secundo
D considerari potest pro ut cadit in homi
nibus hec nobilitas naturalis. et tunc
debet intelligi naturalis.i. naturali ra
tione inducta. quam iuriste appellant
de iuregen.primeuo.quod appar3.quia
solis hominibus congruit. De tali no/
bilitate loqtur philosophus primo pol
litice.capi.iiij. Nil aliud q̃3 virtus ⁊ ma
licia determinant seruum vel liberum
nobiles et ignobiles. hoc aute3 non est
de omni virtute intelligendum. sed de
ea que competit aliquibus pro ut apti
sunt dominari. et hoc facit ad principa
le propositum huius opusculi: non de
ea que cõpetit illis qui apti sunt subici
vt patet per philosophum primo polli
tico.capi.ix. Dicẽdum est ergo ꝙ talis
nobilitas est virtus pro ut cõpetit his
qui apti sunt preesse vel dominari. vel
ponatur diffinitio virtutis quam ponit
philosophus primo ethicorum cum dicta
additione vt dicatur ꝙ hec nobilitas
est quidam habitus in medio consistẽs
circa ea que pertinent ad preesse aut do
minari cum hac determinatione. et sic
posset esse verum quod dixit danci. et
de hac nobilitate loquitur canõ nunq̃
de vicijs erubescamus. lviij. di. in prin
cipio vbi dicitur nunq̃3 de vicijs erube
scamus parentum. hoc vult iste canon
ꝙ ille qui natus est ex parẽtibus: pror
sus a virtutibus alienis: dum tamẽ ipse
sit virtuosus ⁊ bonus. melior est q̃ ille
qui natus est de bonis parentibus: lic3
etiam ipse sit bonus ex parentibus id
est ratione parentum. Magis enim ad
mirabilis est qui exemplar non habuit
q̃ qui habuit. quia fuit magis dei vir
tute mirabilis. Ad hoc optime facit q̄d
dicit tullius in inuectiua: quam fecit cõ
tra salustium. Sanctius est meis gesti
bus florere q̃ maiorum opinione inni
ti. et ita viuere ⁊ sim posteris meis no
bilitatis inicium et virtutis exemplum xxviij

Tertia nobilitas ẽ pol A
litica siue ciuilis pro ut differt nobilis a
plebeio. vbi etiam est intelligendum ꝙ
dominus bartholomeus de saxo ferra
to venerabilis et copiosus doctor vtri
usq3 iuris: necnon et aliarum multarũ
scientiaru3 imbutus valde: et expertus
de huiusmodi nobilitate dat diffinici/
onem tale3 dicens ꝙ nobilitas est qua
litas illata per principatũ tenentes: qua
quis vltra honestos plebeios acceptus
ostenditur. hanc diffinitionem non ap
preciat multũ nobilis vir dominus aga
pitus de calumna. de prĩcipibus roma
norum: nunc dei gracia vlixbon. episco
pus: immo magis eam improbat dicens
ꝙ nobilitas est in anima habitus vir
tuosus acquisitus aut a natura produ/
ctus. probat hoc auctoritate senece epi
stola. xliiij. vbi respondetur lucillo secũ
conquerenti: malignius egisse naturam
deinde fortunam. quia non erat natus
nobilis. et sicut non poterat se eximere
vulgo adducens ad hoc diffinitionem
de qua hic loquitur. quia non habebat
statuarum insignia que representabãt
nobilitatem maiorum. et iste dabantur
per principatum tenentes sicut hic asse
rit diffinitio. verbi gratia arcus trium
phales et similes. Ad hoc respondet B
seneca ꝙ si vult potest se eximere vul
go: et effici nobilis viuendo.s. virtuose
animã virtuoso habitu induendo. Po
test etiam iste habitus haberi a natura
sepissime. vñ dicit ipse seneca libro pri
mo de clementia ad nerone ꝙ animus
illius qui ex nobilibus traxit originem
facilius ad virtutem inclinatur q̃ alte
rius. et ponit exemplum de equo bon

generis:qui liberius regitur freno q̃z alius. ¶ Aliquando iste habitus habe/tur acquisitione.et ponit exemplum de cliente ortolano postmoduz patricio et socrate ar.rustico ac etiam multi humi li loco nati virtutum acquisitione fue/rũt clari:ait valerius libro.iij. capi.viij. Et ponit exẽpluz de tullio hostilio qui in cunabulis accepit agreste tugurium cuius deniq3 adolescẽtia in pectore pa scendo fuit occupata validior etas ipe/rium romanum rexit et duplicauit se/nectus in altissimo maiestatis fastigio fulsit.et ibidem ponit exempla de aliis ¶ In pposito si vellemus dicere quẽ/libet nobilitatuz per principem esse no bilem:fas est dicere.nã ẜm eundem do minũ bartholomeũ miles est nobilis.⁊ tamen vidi per principẽ ysteronem mi litem. dicemus ne illum fore nobilem? absit. multos vidi in dignitate positos esse amarissimos. et tamen nisi nobilis sit magnanimus:non est nobilis.de do na. capi.i.vnde deuſo.iij.capi. Tuli de tribubus vestris sapientes et nobiles et constitui eos principes.ecce premisit virtutez.s.sapiẽtes et nobiles. postmo dum dignitatez subiunxit: videlicet pri cipes. His enim opinionibus per prefa tos venerabiles viros hincinde taliter discursis cupiens de his plenius veri tatẽ videre vltra opinionem danci vo lui super hoc peritiores consulere qui talem dederunt determinationem pro ut sequit. videlicet q illa est vera for/malis et perfecta nobilitas:que neduz hominem virtuosum: ex famoso et cla rissimo genere descendentẽ facit. Ue rum etiam quẽlibz possessorẽ virtutis nobilẽ reddit et efficit generosuz.Qua re cum nichil aliud sit vera et perfecta nobilitas q̃z vita humana clara virtuti bus per electionem et habitũ anime in tellectualis exterius operantis.quia ho mo tantũ est nobilis:quãtum eius ope ratio est virtuosa et ab anime bonitate habituata procedit. ¶ Ideo ad pfectio nẽ cuiuslibet virtuose nobilitatis duo requirũtur.s.habitus interioris electõis et bone opatõis exterioris effectus.ar. nõ eẽt vera nec virtuosa nobilitas quo niã nichil phibet qn ex corrupte interi oris mẽtis malicia possit aliqua virtuo sa vel nobilis opatio exterius demon strari.Et postea in eccl.xix.ca.dicit sapi ens est qui nequiter se humiliat.et in/teriora eius plena sunt dolo. hoc antez pbatur per philosophũ in diffinitione virtutis ethicor .ij. vbi dicit sic q vir tus est habitus electiuus imediate con sistens.Et aug.in libro de libero arbi/trio. virtus est bona qualitas mentis qua recte viuit. ¶ Ex qbus siquidẽ dif finitõib9 clare pz q illa est vera virt9 ⁊ virtuosa nobilitas qua recte agẽs per opatõem ex bona mẽtis qualitate pro cedit.qm̃ illas duas felicitates includit: videlicet bonitatez exteriorem in actu. et interiorem electõem in habitu.et sic patet veritas in predictis. xxix A

¶ Circa hãc materiã que ri posset de duobus dubitabilibus. et primo vsq3 ad quot descẽdentes trãse at nobilitas que attribuit in genere? ¶ Ad qd quesitũ respondent doctores q vsq3 ad pnepotes ut asserit.l. diuo que hoc pbat.nã vltra pnepotez non est acceptus vltra plebeios:vt ibi patz Tamẽ dici potest latius.qñq3 eni illud ex quo sequit nobilitas trãsit ad po/steros.vt regimẽ ducatus. comitatus. et similia.et tũc vsq3 ad infinitũ erit no bilis ille ad quẽ transit.nõ ex psona pa rentũ: sed q2 ipse possidet illud ex quo est nobilis.quãdoq3 illud non transit. et tunc de iure cõmuni ex persona pa/rentum non transit vltra pronepotem. ut in lege diuo marcho.⁊ hoc ẜm con/suetudines. ¶ In quibusdam tamẽ par tibus italie omnes descẽdentes admit tuntur pro nobilibus. et tunc istud est probandum.Quandoq3 istud admit/ B

tunt legitimitate: ut pro nobilibus ha beantur: donec ad paupertatem deue nerint vel ad viles artes. tunc incipiūt esse ignobiles. et ita loquitur auctoritas philosophi polit. v. vbi dicitur nobiles esse videntur quibus existunt progeni torum virtus et diuicie. nam intelligo q pollicia illi que tūc regnabat admit tebat nobilitatem progeniei donec du rabāt diuicie. Unde breuiter sm q po pulus vel princeps acceptat. ita est no bilitas vt supra ostensum est. ¶ Secū do potest queri si rex vel alius baro transiret per alias partes extra regnū suum. an creare possit milites? et vide tur q non. quia ibi est ut priuatus ho/ mo. ut in lege. i. de offici. pre. vr. ¶ In cōtrarium est veritas. quia ea que sunt iurisditionis voluntarie extra territori um exerceri possunt. ut. l. ij. ff. de offi. proconsulis. et sic patet veritas predi/ ctorum. ¶ Ad propositum autem rede undo principale tales in arte lanificij o perantes moraliter debent sibi facere vestem spiritualem. exemplo mulieris fortis. de qua dicitur prouerbiorum ul timo. q quesiuit lanā et linū. etc. Stra gulatam vestem sibi fecit. vt sic induti veste nuptiali ingrediantur eternum re gnum. Hec enim vestis est caritas vt ait grego. super euangelio luce. ij. omel xvij. que texitur duobus preceptis. ut dilectio dei sit ad modum staminis. et dilectio proximi sub tegimine ibidem.

xxx A ¶ Dixi secundo q armatura malleo utitur cum dolabro. debic perscrutare. Quod in effectu est intelli gendum q secunda species artis me/ chanice est armatura. cui subalternātur omnes qui dolabro aut malleo operā tur ut sunt hi infra scripti. videlicet fa bri ferrarij. aurifices. monetas compo nentes. hi omnes malleo operantur. ¶ Item nauclerij et cesores lignorum. Cementarij domus muros ac turres edificantes. hi omnes dolabro operan tur. in his omnibus debet esse fidelitas sapiētia. fortitudo. et etiā debēt se ab il licitis precauere. ¶ Uerū quia in hac ar te complecti potest ars sagittariorum. et balistariorū. et hoc propter illos qui faciunt loricas quo ad fabros et arcbus seu balistas. necnon sagittas quo ad ce sores lignorum. et tales artes prohibi te sunt per canōes fieri maxime contra christianos et catholicos ut in decreta li vnica de sagittarijs. Ideo contra ta/ les autor succursum prebet dum in pre cedenti precepto dicit. illud stude age re qd iustum est idest licitū ac etiā ho nestum. quia talis ars sm aliquorum o pinionem in bello iusto etiam contra christianos licite exerceri potest. quia in tali bello ut dicit augusti. vtrum aper te quis pugnet. aut ex insidijs nichil ad iustitiam interest. Hec probantur in ca none dominus. xxiij. q. ij. in rubro et in nigro. ¶ Contra paganos vero et fi/ dei persecutores licite hoc officium ex erceri potest. que autē sit pena contra modo prohibito talem artem exercen tes est: q sunt excōmunicnadi. Mora liter tales in dicta arte laborantes face re sibi debent arma spiritualia ad pro tegendum et percutiendum eo modo et forma quo instruit apostolus ad e/ pheseos. vj dicens. Accipite armaturā dei etc. Stulti enim sunt qui nudi rema nent contra tela hostis sui.

¶ Dixi tertio q sistit nauiga/ tio cuius perspicatio pelago vexatur. quod est dictu q tertia species artis mechanice est nauigatio sub qua com prehendunt omnes opantes et vtētes

nauibus circa aquam que in arte sua taliter operari debent vt ab illicitis si bi precaueant. fortes et constantes esse debent. Si enim timidi existerent timo rem alijs imperitis et pericula nescien tibus incuterent. Et ad hoc faciendum inducit eos autor in sepe dicto precepto. dicens illud stude agere quod iustum est. idest quod circa istam artem decens est. ab illicitis vt dictum est se precauen do. ac forti et constanti animo circa pe ricula incumbentia se muniendo. ut vi delicet considerans periculis imminen tibus. ceteris spem salutis non videan tur denegare. Magni enim animi est equo animo magna pericula tollere. Mo raliter etiam tales sibi nauem peniten tie faciant. Que secunda tabula est post naufragium ut ait hieronimus in epi stola. lxxxviiij. apprehendant et ipsi cru cem que etiam nauis est ut ait august. super iohan. omel. ij. et transeant mare. idest mundum. que causarum tumulti bus et vndis se illidit vel illidunt. ait gregorius s. per euangelica libro. ij. o melia quarta. etc.

Dixi quarto quod agricultura residens ceteras transiliens. tellus operatur. quod est dictu quod agricultura est quarta species artis mechanice. que transcendit omnes. quoniam operatur ter ram de qua omnes consequimur victum. sub qua arte comprehenduntur omnes qui agris. arboribus. et etiam pascuis de putantur. qui taliter in operatione eo rum se exerceant: ut a peccatis et illici tis tali operationi concomitari solen tibus penitus immunes existant. ad quod inducuntur per autorem in pre misso precepto dicentem. illud stude a gere quod iustum est. Ubi sciendum est quod primum terre cultorem legimus fuisse caym primogenitum ade gene. iiij. capi. Necesse enim fuit hominem culture ter re insistere. vt quemadmodum terra est omnium mater. quia ex ea formationis nostre sumpsimus inicium. et illam in fine vite habebimus in domicilium. ita debuit nobis viuentibus labore nostro mediante prestare nutrimentum. De bet igitur agricola deum cognoscere. legalitatem habere. mortem pro domi no suo contemnere. labori fideliter insi stere. Deum cognoscere. sibi est necesse ut a quo bona temporalia recipit. qui bus vita sibi donata sustentatur. ei red dat gratiarum actiones. decimas rerum fideliter et liberaliter offerat. eligat quod meliora ne velut alterius caym respuan tur. aut qui decimam partem grauatur propter deum tribuere: omnia sibi in gruente tempestate. aut hostium guer ra suborta tollantur. Hoc etiam probat augusti. in canone decime. xvi. q. i. cir ca medium. vbi habetur hec est enim domini iustissima consuetudo. vt si tu illi decimam non dederis. tu ad decimam reuoceris. Dabis inquit impio militi quod non vis dare sacerdoti. nempe pro eo quod deo ingratus est homo pro prie virtutis sui. quia consilij industrie temporalia multiplicari ascribendo dei disposite iudicio omnia tolluntur ingra to. Dignum est enim vt homo qui habun dante fortuna: deum non nouerat saltem sic aduersante sibi fortuna eum requi rat. Unde legimus dauid regem dum ei artifisset fortuna adulterium et ho micidium perpetrasse. Et dum fugeret saul persequente: aduersante quod sibi for tuna in virtutibus ac dei timore per mansisse. Ideo dicitur psal. lxxxij. im ple facies eorum ignominia et querent nomen tuum domine. Et alibi in psal. multiplicate sunt infirmitates eorum. postea accelerauerunt. Item legales oportet esse agricolam. vt cum domi nus eius nichil sibi omnia committen do retinuerit: ille domini personam ge rat curando citius aliena quam sua. nam

maiorum et nobilium vita est in mani
bus laborantium. Hee eniꝫ artes sunt
sic disposite vt nulla sibi sufficiat. sed
C sua alijs cōmunicādo tūc valeat. ¶ Itē
pro domino suo mortem cum se facul
tas obtulerit contempnere debet agri
cola. Ad hoc facit quod narrat valeriꝰ
de fidelitate cuiusdaꝫ panipionis libro
vj. ca. viij. ꝙ cum essent aliqui missi vt
dominum suum occiderent: cum muta
ta veste cum eo et permutato anulo:
illum clam emisit. se autem in cubiculū
ac lectulum recepit. et se vt panipionē
permisit occidi. Idem narrat seneca. iij.
de beneficijs. capi. xiiij. ¶ Item agrico
la labori debet fideliter insistere. vt vi
delicet ocia deuitet. ita tamen vt talis
labor diuino non preiudicet precepto
dominice exodi. xx. Memento vt diē
sabbati sanctifices. in eo. s. nichil nisi san
ctum operendo in cuius precepti preiu
dicium agerent si sacris diebus operi/
bus seruilibus insisterent. ¶ Ad agrico
lam etiam pertinet animalia. i. armenta
nutrire primus pastor fuit abel qui iu/
stus fuit et meliora deo in sacrificio ob
tulit gene. iiij. sic illum oportet te sequi
non solum arte sed moribus et virtuti
bus. Et memēto ꝙ ille non potest esse
abel qui cayn maliciam exercet. ¶ Ad
D agricolam insuper pertinet arbores se
rere ac colere. vineas plantare et puta
re hoc fecit primo noe. prout scribitur
gene. ix. ca. Nā refert iosephus de cau/
sis rerum naturalium ꝙ noe vitem in
uenit siluestrem. i. labrustam que a la/
bro maris sic est dicta que cum amara
esset quadruplex genus sanguinis acce
pit videlicet agni simie leonis. et porci.
De huiusmodi sanguine admixta terra
fecit fimum. ⁊ ad radicem cuiuslibet vi
tis posuit precise vt amaritudine vitis
repulsa dulcorata fructum suauem red
deret. cumqꝫ de vino eius biberet ine
briatus est. et nudatus in tabernaculo
suo ob hoc a filio suo cham minore scꝫ

dignitate derisus est. ac cum sobrius fa
ctus esset congregatis filijs naturā vi/
ni ostendit eis dicens. Ideo se sanguinē
dictorum animaliū apposuisse: vt disce
rent homines quandoqꝫ propter vinū
fieri agnos sine mente per verecundiā
quandoqꝫ simias per curiositatem pre
sumptam. Nam simia quicquid fieri vi
det totum facere conatur. et destruere
sic et multi cū sunt sobri proprijs sunt
contenti officijs. ebrij vero circa aliena
officia se occupant et conseruare se cre
dunt. et destruere cognoscuntur quan
doqꝫ leones per iram. quandoqꝫ por/
cos per luxuriam. et sic patet ꝙ quatu
or sunt gradus siue species ebrietatis.
Moraliter tales tollant agrum suum
siue ortum cordis. eo modo quo docet
apostolus primo ad corint. iij. dei agri/
cultura estis etc̄. ne dicatur alicui taliū
illud prouerbio. xxiiij. per agrum pigri
hominis trāsiui. et ecce totum repleue
rant vrtice. sicut eniꝫ magno labore co
litur ager exterior pro fructu tempora
li: sic multomagis ager interior pro fru
ctu eterno et spirituali debet coli. De
materia agriculture et agricultoris du
ce deo latius dicet̄ infra in secunda par
te metrica in principio. Telluris si for
te ⁊c̄. A in principio.

xxxij.

¶ Dixi qninto ꝙ rursus A
qppe fiscitur venatio que dicitur mūda
nis derelicta. Hoc vult dicere ꝙ quinta
species artis mechāice est venatio que
quidem magis competit mundanis et
secularibus q̄ꝫ clericis seu regularibus
Et ideo operantes in venatiōe que di
uiditur in ferinam et aucupium. et pi/
scatoriam. quarum vtraqꝫ multis mo
dis exercetur vt ait hugo. ibi supra li
cito et peritissimo modo debent opari
nā lꝫ illa q̄ ē pisciū licita sit clericis aute
tiā mōachis vt hiero. ait ī canōe nunq̄ꝫ
de cōse. di. v. circa mediū cū illa que est
ferina vel aucupiū. nō omni psone nec

omni tēpore licita est vt ait aug. in canone quod venatoribus .lxxxvi. di. in glo. concludere videtur. Ad hoc probandum legimus esau venatorē fuisse. quoniam peccator erat. et penitus non inuenimus sanctum aliquem venatorez fuisse dum venator extiterit: ne de sancto eustachio obici valeat. piscatores enim ait aug. sanctos inuenimus. Querere posset aliquis quare magis prohibetur venari q̄z piscari. Dicendū est q̄ piscatio fit sine clamore. venatio vero non. vel quia maior est delectatio in venatione. et nil potest de diuinis cogitare. Et pro tanto dicit ambrosius Quid prodest ieiunare visceribus et luxuriari venacibus abstinere a cibis et errare peccatis. quasi diceret parum aut modicum prodest. ¶ Pro predictorum et sequentium intelligentia est sciendum q̄ triplex est venatio. scilz oppressiua. arenaria. et saltuosa. prima est illicita vt. vi. di. §. vltimo. ibi habet̄ q̄ cepit nemroth esse robustus venator coram domino. i. hominuz oppressor et extinctor quos ad turrim edificandam allexit. Hec historia habetur gene .x. ca. legitur ibidez q̄ homines post diluuium timentes illud iterum venire: dixerunt alter ad alterum. faciamus turrim cuius cacumen pertingat ad celum Cumqz edificarent confudit dominus linguas eorum. Unde et turris illa dicta est babel. i. confusio. quia ibi fuit cōfusio labium vniuerse terre. Cū primo tantum esset vnius labij et sermonis. et ibi est edificata babilonia. ¶ Secunda est arenaria cum quis pugnat in arena cum bestia detenta. et ob hoc locat operas suas. hanc qui exercet infamis est: nisi gratia virium experiendarum. vt. ff. de postulā. l. i. §. itez. ¶ Tertia est saltuosa et hec fit in siluis et saltibus. Et hec pōt esse licita et illicita. hoc multis modis potest intelligi. quia licet generaliter licita sit laycis tamen ex tempore potest fieri illicita. vt in quadragesima et diebus ieiuniorum. ac etiam tempore quo homines debent esse in ecclesia et orare. vt in canone amputatis. lxxxvi. di. et de conse. di. iij. in religiosa. et di. v. ieiunium in princi. et intelligitur nisi immineret necessitas. vt si fames vrgeret. vel bestie vastarent homines. vel segetes. vt. C. de feri. l. j. illicita vero omni tempore clericis est Tamen causa sanitatis et recreationis esse potest licita. nisi esset nimis frequētata aut clamosa. vt de cle. vena. c. l. et ij. Episcopis autē omnis prohibita est vt ibidem notatur. Attendant ergo venatores vanitatum varietates. cursuuz proteruitates. Temporum amissiones. inutiles occupationes. fructuum mendicitates. que sepe eos cōcomitantur quādo post vnam bestiolam. s. lepusculum timidum tot currunt cursores et cornuum clangores. tot vlulatuum vociferationes. et in fine vtiliū laborum et ipsorum amissiones. ꝛ sic de alijs. ¶ Contra prauos et illicitos mores predictorum succursuz prebet autor in sepe dicto precepto. Illud stude agere quod iustum est. hoc est quod sit iustum. honestum. et iuridicum. ¶ Nobiles ad talia hanelantes etiam attendere debent venationem pericula et vanitates que circa talia concomitātur pre omnibus alijs precauere sibi nobiles principes et barones debent. ne diebus dominicis et festis principalibus propter tales venationes missas et alia diuina pretermittant. tum quia ex hoc deum offendunt tum etiam propter perniciosum exempluz subditoꝝ. ad hoc bene facit quod in quadam historia recitatur de quodā rege anglorum endagorus nomine. qui cum quadaz die dominica hora misse ad venandum iuisset et beatus dunstan⁹ sacris indut⁹ diu ad altare cū expectaret nec veniret: audiuit ab āgelis introitū misse ꝛ kyriel. ꝛ postea ite missa est. Et cū diceret̄ ei a rege aduenien̄te q̄ celebrare deberet. noluit āpli⁹ celebrare. Et exinde regi phibuit ne die dn̄ica venatuz iret. Querere aliquis posset

de tali questione vtrum serui teneantur dominis obedire venari temporibus prohibitis? Breuiter dicendum est quod nõ tenentur. Nõ quia serui non tenentur obedire dominis in rebus illicitis quale est hoc. quia est contra illud preceptum mathei.vi.primo querite regnũ dei.i. ecclesiã. quod semper faciendũ est in mane vt ibi in glo.nota hugo. Si aũt ad licitã venatiões cõpellãtur a dominis: tunc non peccant mortaliter: nisi placere incipiat eis et verti in voluptatem. sed hoc sane intelligendum est quod tanta sit voluptas quod etiam dimittere nollent si contra dei preceptum est.

xxxiij A Dixi sexto quod nempe tenet loculum sanificãs corpusculuz medicina dicta.quod in effectu est dictu quod sexta species artis mechanice est medicina que sanando corpus habet prolongare vitam humanam.Unde hi medici non attemptent alios curare anteque sint in medicina sufficienter instructi. propter quod cõmẽtator.ix.ethicorum dicit.oportet medicũ in disciplina et expiẽtia esse instructum. et quod diligentiam adhibeat in medicando. et quod causas morborũ inueniet. Sed multi reperiuntur medici qui in operatione artis sue multotiens in multis peccãt et offendũt.et precipue in tribus.s.peccato homicidij peccato infidelitatis.peccato inobedientie et transgressionis. Primo offendunt peccato homicidij ex eo quod ex ipsis aliqui ea que sunt artis insufficienter operantur.et ideo rei sunt mortis multorum. Ue autez talibus medicis qui quos sanare debent occidunt. Deberent enim primo diligenter attendere ne tales medicinas infirmis conferrent de quibus ßm artem eis nõ constaret. Nam si dubitationem habent quod noceant vel habere debent: conferendo peccant. quia semper in tutiorem partem tenendum est vt in decre.petitio.de homici. Securius est enim hominẽ relinquere in manu creatoris sui quam medicine de qua dubitant. Item etiam peccant debitas si medicinas omittunt ßm hosti. Secundo ex eis aliqui peccato infidelitatis offendunt.quia faciunt emere res et medicinas caras: cum per viliora inter dũ possent eque bene ipsis egrotis subuenire: quod prouenit ex infidelitate et auaritia. Tertio etiam offendunt peccato inobediẽtie.quia ea que sancta dei ecclesia circa infirmos statuit et ordinauit pro salute animarum vt confessiões cõmunionẽ et similia negligunt obseruare. Item sub excõmunicationis pena prohibetur medicis ne pro corporali salute aliquid suadeant quod ipsis infirmis in anime periculuz conuertatur in decre. Cum infirmitas de peni.et remis.extra. Contra prauos mores taliũ autor succursum prebet in prenominato precepto dum dicit. illud stude agere quod iustum est. Unicuiqz ergo medicorum dicitur illud stude agere quod bonum est.i. quod cũ summa diligentia fidelitate et obedientia artem suam debeant operari. Adhibeant ergo medicinas pro qualitate temporum.etatũ. et complexionũ.et regionum. Et exemplificat aug.ep[illegible].v.de quodaz medico qui adhibuit quod congruebat dolori cuiusdam et sanitas consecuta est. Ac ille post annos aliquos grauatus dolore apposuit idem medicamentum propter quod fuit ei peius. et cum a medico quesiuisset quare fuit hoc.respondit medicus quod illi etati non fuisset ausus apponi illud medicamentuz. Et subdit augustinus regulam bonam. quod tantuz valet ratio in artibus non mutatis quod secundum eas sic pro temporis varietate est mutandum.

Insuper etiam prudẽs lector attendere debet et notare quod sub arte medicine comprehenduntur nedũ phisici.verumetiam cirurgici et pigmẽtarij tanquam medicine artis cooperatores. Unde antiqui describebant medicũ sub hac forma.videlicet hominẽ in cathedra magistrali sedentẽ librũ in manu dextera tenentẽ vrceolũ pigmẽtarij

B

C

D

xxxiiij A

in sinistra habentem in corrigia seu cin
gulo ferramenta vulnerum et vlceruꝫ
gestantem. per hunc intelligi debent
philosophi et hoc in libro per quem e
tiã accipiuntur omnes grãmatici.logi/
ci.rethorici.geometrici. arismetrici. mu
sici et astrologi. nam perfectus medi/
cus litterarum grammatice propositio
nes.assumptiones et conclusiones dya
letice per locutiones et sententias. re/
thorice.dimẽsiones geometrice.horarũ
dierum qꝫ certiorem numerum arisme
trice.armomiam pulsuuꝫ tanquã armo
niam musice. In dandis vero medici/
nis et minutionibus lunationes astro
B logie scire necesse est. In vrceolo figu
rantur pigmentarij et medicinarum cõ
fectores ac puluerum et specierum aro
maticoruꝫ coadunatores. ¶ In ferramẽ
tis vero que in cingulo defert medicos
cirurgicos signari dicimus. Horuꝫ om
nium primi theorici speculatores sunt.
Ultimi vero duo practici siue opera/
torum vocantur medicos phisicos stu
diosos ⁊ sollerces esse oportet circa sci
entias antedictas. cum eni vita huma
na corporis quodammodo sit in manu
medici nisi peritiam habeat multarum
scripturarum et postea nisi medicine ar
ti se totaliter dederit magis occisor ho
minum ꝙꝫ egritudinum curator pote/
rit extimari.in eis morũ maturitas ver
borum facundia.corporis castitas peni
tus esse debet. Ad infirmos etiã mul
ta sanitatis permissio. frequens visita
tio creaturarum. Causarum signorum
egritudinis requirendarum in libris au
torum et maxime ypocratis. galieni.a
uicẽne sollicitudo omnimoda. cum ad
infirmum multi medici conuenerunt si
mul.non se litigatores aut disputatores
exhibeant ne videant̃ magis mundi fa
C mã q̃rere dũ disputãdo vicisse vident̃.
ꝙꝫ decũbentis salutem tractare. ¶ Tol
lant ergo medici controuersiam animo
rum ne magis apparere studeãt ꝙꝫ cu
rare. Cum enim reginarum cunctarum
qꝫ mulierum egritudines medici exhi

beant occulta qꝫ atqꝫ verecundia quan
doqꝫ inspiciant. Ideo super omnia ne
cesse est eos esse castos. exemplo ypo
cratis de quo valerius refert ꝙ tãte ex
titerit continentie ꝙ velut statua iuxta
scortum immobilis dicitur permansisse
¶ Pigmentarij vero curam gerant sol
licite que eis mandantur a medicis im
plere ne obliuiõe vel diuersis causis oc
cupati in medicinis vel confectionibus
vnum pro altero posito hominum se
prebeant occisores: fallaciaꝫ fugiãt ne
sophisticantes aromatica fures potius
q̃ꝫ pigmentarij iudicentur. ¶ Unguen
tarij facere debent vnguenta suauita/
tis et vnctiones cõficere suauitatis, ve
nenosa simplicibus etiam ipsis requirẽ
tibus vel suspectis nullatenus quocun
qꝫ precio tribuant: ne malicia ducti ad
dãna ꝓximoruꝫ illa cõuertant fiant qꝫ
participes criminum hi qui gerere de/
bent curã sanitatis vel salutis. ¶ Cirur
gici quoqꝫ cõpatientes sint egris ne fa
cile se prebeant incisores vulnerum vel
etiã vlceruꝫ ne fama perdita carnifices
dicantur plusq̃ꝫ vulnerũ sanatores vel
curatores. ¶ Hi omnes cũ omniũ egro
rũ curã gerant sui ipsius plus habeant
purgatis passiõibus.moribus se sanos
prebeãt. ¶ Moraliter tales in medicia
laborãtes p̃caueant morbos aiaꝝ ⁊ le
pras ⁊ peccata fm illud luce q̃rto. Me
dice cura teipm prius. De materia me
dicoruꝫ et eoꝝ fidelitate latius dicetur
infra in scđa pte metrica p̃cepto.xxvij.
Corpis auxiliũ medico cõmitto fideli. xxxv.
¶ Pro premissoꝝ autem A
intelligẽtia magis in speciali est de ĩfra
scriptis quatuor questiõibus inuestigã
dum. Et primo vtrũ medicus teneatur
potius infirmũ gratis curare q̃ꝫ eũ per
mittere mori. Huic q̃sito breuiter re/
spõdetur ꝙ medicus tenet̃ curã et con
siliũ ĩpendere paupi lãguido. ¶ Nõ qr
morte lãguẽtib9 ꝓbat̃ infigere g hãc
cũ possit excludere nõ excludit. lxxxiij.
di.i pri. vbi dic̃ gl. ꝙ medic9 poti9 dꝫ
gratis curare q̃ꝫ pmittere mori, nõ solũ

pauperem sed etiā diuitem. Sed nūgd
a diuite repetere potest expēsas quas
ꝑpter eū fecit si nichil ei vult dare cū
negociū eiꝰ vtiliter gesserit. Breuiť di
cendū ꝙ sic ꝑ.l.pōp.ff.de nego. gesto.
ymo etiā repetere pōt si moriatur igiť
B quia sufficit si vtiliter gerere cepit licz
effectꝰ non sit secutus.ff.e.l.ſ3 an vlte
ro nec ei obici potest ꝙ causa pietatis
fecerit sumptꝰ illos nisi illi infirmo es
set ꝓpinqnus.c.§. alimenta quia vide
tur donasse si ē cōiuncta ꝑsona nisi ꝓ
testeť secꝰ si esset extraneꝰ hījs cōcor
dat hugo. vt notat de.pe.di.3. Ad huc
instat. Retentis ergo eisdez terminis
queriť scdo de tali questione videlicet
ponamus ꝙ infirmus ꝓhibet ne aliq̄
medicine denť ei.nūquid medicꝰ eo in
uito curare euz dz et medicinas tribue
re. Rñdeo ꝙ licet sup hac questione
multi varie dixerūt tñ finaliter conclu
dendū est cuz augustino in canone ipa
C pietas .xxiij.q.iiij.circa principiū ꝙ euz
inuitū curare debz et potest sicut inui/
tuz extrahere de domo ruinosa vel de
puteo vľ de alio loco ꝑiculoso ymo p̄/
sumi pōt illū fuisse furiosuz cū illa v̄ba
dixit inegritudie vt dicit.l.quid.ff.de cō
di.insti. De prima et secūda questiōe cu
riosus pleniꝰ videre potest in spe.ti.
de solario vltimo .§.v̄.quid si ifirmꝰ
et .℣.sequenti. Queriť.iij.vtrū peccet i
firmus nō obediens medico dicenduz
est fm. Inno.ꝙ ñ teneť ex debito obe
dire quia nec p̄latus est medicꝰ vt ho
mo cuiꝰ mandatis obedire teneať ta/
mē bonū est ꝙ ei tradat tanq̄ā in ar
te medicine ꝑito naz et si ip̄e infirmus
scienter sumat cibū vel potū peccat qr
D teneť corpus suū secundū deū diligere
Pōt tñ dici ꝙ si ñ crederet mortiferū
q̄uis crederet īfirmitatē ide augeri ñ
peccat mortaliter ľ saltē ñ ita grauiter
peccāt et̄ seruitores scienť talia ministrā
tes. In saītate q̄ñz q̄ñ qs ñ teneť medi
cinaliter si scienť accipet aliquod noci/
uū vnde mors vel insanitas ei euenirz
grauiter peccaret In hac opinione est
hosti. Queritur quarto qd de illo q sec

cat vel flobotomat aliq̄z q ide moriť
dicūt doctores ꝙ si talis ꝑitus erat et
adhibuit diligentiā debitā nō tenetur
in aliquo qr pocius credendū est ꝙ eiꝰ
culpa mors euenisse p̄sumitur.ar.xxiij.
q.ij.de accidēdis circa.medium. xxxvj
¶ Dixi septimo ꝙ postre/ A
mo loco residet qui ludis iocis p̄sidet
theatrica vocata qd ē dictū ꝙ vltima
spēs artis mechanice est theatrica que
quid est sciētia ludoꝝ a theatro dicto
vbi populus conueniebat ad ludendū vt
ait hugo. vbi supra. Circa qd sciendū
est ꝙ triplex ludꝰ in sacra scriptura re
periť. Primꝰ est penitētie illusionis. se
cundꝰ est lasciuie voluptatis et vanita
tis. Tercꝰ ē socialʼ honestatis. primꝰ
est illicitꝰ totaliter ꝛ ideo relinquēdus
vnde geñ.xxj.scribiť ꝙ sarra vidit isra
helem ludere cū ysaac in quo ludo vi/
dit illusionē ꝛ significabat deceptōez
vt ait Augꝰ.sup.Jo.ome.x. Secūdꝰ
est eciā relinquēdus ideo exo.xxxiij.
signāter scribitur ꝙ sedit populus mā
ducare et bibere et surrexerunt ludere
tales ludi cauendi sūt. vñ Crisostomꝰ
sup .M.omeľ.vj.ait ꝙ deꝰ nō dat lu
dere sed dyabolꝰ Si luserimꝰ nūgd
ante certamē a ꝓpria cademꝰ pigritia
cōtra p̄dictos duos modos prauos lu
doꝝ autor succursū p̄bet et hoc infra i
xxxiij.prose p̄cepto. tocio lude. In quo
tercꝰ ludus qui est socialis honestatis
est concessus et iste fieri debet cā recre
acionis et laboris leuaminis vñ seneca
de transquillitate animi in fine dicit qd
socrates cum puerulis ludere nō eru/
bescebat et cathō vino laxabat aīm cu
ris publicis fatigatum ꝛ scipio illud tri
umphale ac militare corpus mouet ad
mimos nō molliter se infringens vt
nunc mos est et in cessu ipso vltra mol
liciem muliebrem fluentibus sed vt an
tiqui michi illi solebant iter lesum ac
festa tempora virilem in modum tri/
pudiare ñ futuri detrimentū danda ē
remissio animi meliores actores que re
quieti surgēt ꝛ ponit exempluz de agris
fertilibus ꝙ sicut cito illos exhauriet

nunq̃ intermissa fecūditas ita animoꝝ impetus assiduus laboꝛ frāgit vires. recipient paululū resoluti et remissi. nascitur ex assiduitate laboꝛ animoꝝ. Debetatio quedā est lāguoꝛ: nec ad hoc tāta hominū cupiditas tenderet: nisi naturalez quandā voluptatē haberet ludus iocus qꝫ. quoꝛuꝫ frequens vsus omne animi pōdus: omnē qꝫ vim eripiet. naꝫ et somnus. Similiter ponit exemplū ꝙ somnus refectioni est necessarius. si tñ cōtinuus moꝛs est. ¶ Similiter de ludo honesto. et ideo inquit legum conditores festiuos instituerūt dies. ut ad hylaritatez homīes publice cogerent tanq̃ necessariū laboꝛibus interponentes tēperamentū. ¶ Sequitur indulgendū est

B animo: dandū qꝫ subinde ocium quod alimēti ac virtutū loco sit. Unde hug. vbi supꝛa ludos idcirco inter actiones legitimas cōnumerabat. qꝛ temꝑatio motu naturalis caloꝛ nutrit̃ in coꝛpoꝛe et letitia mentis reꝑatur. Et pꝛo tanto arꝫ. libꝛo pꝛimo secretoꝛum. ca. de finali regis intentione inter cetera alexandꝛo talē circa hoc tribuit doctrinam di. Decet impatoꝛiā maiestatē pꝛiuatos habere fideles cū quibus decēter delectabitur cum tediosus fuerit varijs instrumentis et generibus musicoꝛū. Anima enī humana in talibus delectat̃. sensus requiescūt. sollicitudo et curiositas euanescunt: et totū coꝛpus vigoꝛatur. ¶ Ex his concludi potest ꝙ omnes generaliter et specialiter domini et regentes indigēt aliqñ quiete et gaudio tam coꝛporali q̃ etiam mentali et spirituali. qđ rationibus infra scriptis ꝑsuaderi potest.

¶ Pꝛima ratio fundat̃ suꝑ laboꝛe coꝛpoꝛali ⁊c̃. quia virtus nostra coꝛpoꝛalis finita est ⁊ laboꝛibus ꝓpoꝛtionatis determiata. et ꝓpter hoc continue laboꝛare non potest. sed indiget homo quiete ad coꝛpoꝛis refocillatōeꝫ. vnde cū vltra modū ⁊ mensurā in aliquas oꝑationes se extendit. ex hoc fatigat̃. vnde cū delectatio que fit per iocos et ludos honestos. fit quies in bono delectabili necesse habet homo curis coꝛpoꝛalib9 interponere tales delectatiōes et gaudia honesta que nō solū in seipso verūetiā inter sodales et cū quibus conuiuit aliquādo leticiā ostendendo ut bonus sit eutrapelus. ¶ Secūda ratio fundari potest suꝑ cura et laboꝛe spirituali et animali et sic. Cū eniꝫ virtus anime finita

E sit et determinata ad certas oꝑationes atqꝫ ꝓpoꝛcionata. qñ ipsa anima super sensibilia eleuat̃. et in actu cōsiderationis est intenta. ut legēdo meditando ⁊ his similibus inde nascit̃ quedam fatigatio aīalis siue homo ītendat oꝑibus rationis speculatiue ut doctoꝛes et alij studio insistentes. siue ītendant oꝑib9 pꝛactice. magis tñ fatigantur in oꝑibus rationis speculatiue. quia magis a sensibilibus eleuat̃. in vtroqꝫ tñ tanto magis aliquis fatigatur quanto vehementius oꝑibus rationis intendit. Sicut ergo fatigatio coꝛpoꝛalis soluit̃ per quietem coꝛpoꝛaleꝫ: ita opoꝛtet ꝙ naturalis fatigatio soluat̃ per animi quietem que est delectatio vel gaudiū. que habētur per iocos honestos et ludos ut dictum est. ¶ Uiri tamen celici quales sunt vel esse debent religiosi ludos pꝛimo et secundo mō caueant. et si aliquo vtantur ludo sit in eis debita causa et debitus modus. debitum tēpus et religiose personе. vir insuper ecclesiasticus ⁊ doctoꝛ euāgelicus vocatus ad dandū consiliū talibus et auxiliū. talibus vanis non intendat quibus demones delectant̃. vñ et in somno dictum fuit illi romano ut ludi instaurarent̃ ꝓut recitat augu. iiij. de ciuitate dei. ca. xviij. ¶ Pꝛo pꝛemissoꝛum intelligētia ac etiā infra dicendoꝛū magis in speciali de duobus est perquirendū et inuestigandū. Et pꝛimo vtruꝫ in ludis et iocis possit esse virtus. Secundo vtrū in ludis sit viciū ⁊ quomō.

¶ Circa pꝛimū dicendū est scđm tho. ij. scđe. q. cl. ꝙ sicut homo idiget coꝛpoꝛali refocillatōe. qꝛ nō potest cōtinue laboꝛare: ita etiā ex parte aīe indiget quiete et solacio qđ fit per ludicra et iocosa.

Circa que tria precipue videntur esse ca
uenda. Primum et pricipale est qd pre
dicta delectatio non queratur in aliqui
bus operibus seu verbis turpibus vel
nociuis. Secundum ne totaliter grauitas
anime resoluatur. Tertium ut ludus sit
conueniens secundum congruitatem persone
temporis et loci. et secundum alias circunstan
tias debite ordietur. Et hec virtus secundum
philosophum vocatur eutrapelia. Circa
secundum dicendum est secundum sanctum Tho. vbi
supra. qd vicium potest esse in ludo duo
bus modis. primo quidem secundum excessum
ut quando quis ad ludum assumit turpia
verba. vel facta. vel ea que verguntur
in proximi nocumentum. que de se sunt
peccata mortalia. et sic excessus ludi est
peccatum mortale. Item potest esse ex
cessus in ludo sicut quando non est cum
debitis circunstantijs: puta quia non com
petit loco seu tempori. negocio. aut per
sone. et hoc idem quandoque potest esse
peccatum mortale. propter vehementiam af
fectus ad ludum. sicut qd quis contra pre
ceptum dei vel ecclesie talibus vti non
recuset. quandoque autem veniale. scilicet cum quis
non tantum afficit ad ludum qd propter hoc
vellet aliquid contra deum committere. Secundo
potest esse in ludo vicium propter eius de
fectum. nam contra humanam rationem est:
vt aliquis se onerosum exhibeat alijs.
puta dum nichil delectabile exhibet. et
delectationes aliorum impedit. Unde se
neca dicit. sic te geras sapienter: ut nul
lus te horreat tanquam asperum. nec con
temnat quasi vilem. Sed quia ludus non
propter se queritur: sed propter operationem
ideo defectus ludi minus est viciosus quam
excessus. vnde philosophus dicit. ix. ethi
corum qd parum de delectatione sufficit ad
vitam quasi pro condimento: sicut parum
de sale sufficit in cibo. De hac materia
latius dicetur infra in tertia parte metri
ca precepto. viij. Interpone tuis etc. De
ludis non licitis et qui sunt. dicetur infra
xxxiij. prose precepto. Troco lude. De lu
do alee et alijs ludis licitis dicetur infra
in. xxxiiij. prose precepto. Aleas fuge. et
ibi ad plenum ludorum materia discucietur.

Uerum quia ex prelibatis artibus mechanicis aliqui sunt rex
negociatores seu mercatores qui in ip
sis mercantijs tam in vendendo quam etiam
in emendo. vt plurimum occultam frau
dulentam maliciam et rapinam exercent.
quia volunt vili emere precio: et caro
vendere. ac etiam mensure per eos minu
untur et inutilia multa commiscentur. que
omnia et singula abhominantur domino secundum
qd prouerbiorum. xx. et leuiti. xix. luculenter
apparet. abhominatio enim apud deum
pondus et pondus statera iusta et equa
sint pondera. atque in talibus impia orna
menta. periuria regnant et mendacia.
Ideo contra mores talium sic prauos
et ineptos succursum prebet autor et hoc
in prenominato precepto. Illud stude a
gere quod bonum est. quamquam illud preceptum
generaliter tangat omnes ut supra dictum
est. precipue tamen tangit cuiuscunque ge
neris mercatores: siue sint mercatores
pannorum. telarum. et quarumcunque rerum
et hij sub brachio mensurali comprehen
duntur. siue tales mercatores sint cam
psores pecuniarum et mutuatores. siue ta
les sint depositores et pecuniarum re
ceptores: qui etiam libra vel pondere com
plectuntur. Omnes isti debent auariciam
fugere. debita cauere. promissa que atten
dere et seruare. ac commissa deposita inte
graliter restituere. sic enim facientes au
toris preceptum diligenter obseruabunt
Pro cuius precepti intelligentia ac etiam
obseruantia puto vtile et curiosum de
infra scriptis questionibus querere vel
inuestigare. Et primo vtrum mercator
honestus in venditione rerum vicia pate
facere debeat: an ea celare: quod etiam de
emptore propter latentem eius boni
tatem est intelligendum. Hanc questio
nem quo ad primam partem tractat tulli
us libro. iij. de officijs ca. xij. sic dicens
qd antipater acutissimus discipulus dy
ogenis dicebat omnia patefacienda. dy
ogenes babilonius magnus et grauis
stoicus dicebat contrarium non oportere

vēditorez vicia rez ꝑpalare. nisi ꝗtū
cōstitutuz sit iure ciuili.ff. de edili edic.
l.qd̄ si nolit.§.qui mancipia.et e.ti.l.edi
les. cetera sine insidijs agere. vñ anti/
pater dicebat ꝙ emptorē pati ruere.et
per errorem in fraudē incidere plus est
ꝗ viā nō demōstrare. qd̄ tñ sanxitum
est athenis publicis exercitationibus.
Diogenes quid stultius ꝗ venditorem
vicia rei quam vendit narrare. et quasi
preco p̄dicet domuz pestilentez vendo
etc̄. vñ cōcludit tullius ꝙ in dubijs cau
sis ex alia parte defendat honestas.ex
alia vtilitas.q.diceret honestum .s.nar
rare vicia rei vendende. vtile vero nō
predicare.ꝛ sequitur hoc celādi genus
quis nō videat.certe non apti.non sim
plicis.non ingenij non iusti. nō boni ui
ris versuti.potiꝰ obscuri.astuti fallacis
ꝛc̄. ¶ Hanc tullij questionem approbat
sanctus tho.ij.sc̄de.q.lxxvij.articl̄o.iij.
di.ꝙ circa rez que vendit̄ duplex defe
ctus cōsiderari potest.vnus quidē scd̄z
speciē rei.ꝛ hunc quidē defectuz si ven
ditor cognoscat in re quam vendit frau
dem cōmittit in venditōe.vñ venditio
illicita reddit̄.et hoc est qd̄ dicitur con
tra quosdā ysa.j.argentuz tuuz versuz
est in scoriā.vinū tuuz mixtuz est aqua
qd̄ eni ꝑmixtuz est patit̄ defectū ꝗtuz
ad speciem. alius aūt defecus est scd̄m
quātitatez que per mensurā cognoscit̄.
et ideo si quis vtatur scienter deficien
ti mensura in vēdendo. fraudez cōmit
tit.et est illicita venditio. vnde dicitur
deutero.xxv. non habebis in seculo di
uersa pondera maius et minus.nec erit
in domo tua modius maior ꝛ minor.ꝛ
postea subdit̄.abhominatur eni dñs eū
qui facit hec. et aduersatur omnē iusti
tiā. Tertius defectus est ex ꝑte qua
litatis puta si aliqd̄ aīal infirmū venda
tur quasi sanuz.qd̄ si quis scienter fece
rit fraudē cōmittit in venditōe. vñ est
illicita venditio. et in omnibus talibus
nō solū aliqs peccat iniustā venditōez
faciendo.sed etiā ad restitutōem tenet̄.
Si vero eo ignorāte aliquis p̄dictoꝝ

defectuū in re vēdita fuerit. Vendi
tor quidem nō peccat.qꝛ facit iniustum
ignorāter.nō tñ eius oꝑatio est iniusta
tenet̄ tñ cum ad eius ꝑuenerit notitiaz
dānuz recōpensare ēptori.ꝛ qd̄ dictum
est de venditore etiā intelligendum est
ex ꝑte emptoris. Cōtingit qñqz vendi
torez credere rem suā esse nimis precio
sam ꝗtum ad speciez.sicut si aliqs ven
dat auruz loco auricalci.emptor si reco
gnoscat iniuste emit.et ad restitutōez te
netur. et eadem rō est de defectu quali
tatis et quātitatis. Ex hijs patet ꝙ illi
citum est vendere auruz vel argentum
ab alchimistis factum pro vero auro et
argento.qꝛ nō est adeo purū ut verum
aurū.nec habet oīo easdē ꝓprietates si
cut ꝓprietatē letificandi.ꝛ qꝛ valet aurū
verū cōtra quasdā infirmitates.et quia
frequētius potest poni in oꝑe et huius
modi. Si aūt per alchimiā fieret veruz
aurum nō esset illicitū vēdere pro puro
quia nichil ꝓhibet arte uti aliquibus
naturalibus causis ad ꝑducendū natu
rales et veros effectus.sicut august. di
cit in.iij. libro de trinitate. de hijs que
arte demonum fiunt. ¶ Contra prauos
mores taliū autor remedia et succursuz
prebet mō quo supra. ac per idem p̄ce
ptū quo supra. Et sic in generali patēt
vicia seu defectus ipsoꝝ mechanicoruz
cum eorūdem aliquali reformatōe.

¶ Nūc cōsequēter restat
dicēdū de vicijs seu defectibꝰ qbꝰ di
uites cōmuniter implicant̄. et de reme
dijs ꝑ autorē hiisdē applicatis. ¶ Quā
tum ad hoc accedat illud principale qn
tum vbi dixi ꝙ diuitū imanitas mede
le qꝫ sagacitas qnto collocet̄. vbi notan
duz ꝙ pedes quaternario cōstringunt̄
vicio ut plurimū liquescit. ¶ Qd̄ autor
āminiculo sollerter in opusculo p̄senti
cōmutescit. Hos vicij iniciū primū sedu
cens angelū superbia ostēdit. ¶ Dira cō
tumelia attraxit per deuia cūctos vi
lipendit. En per habundantiaz colunt
intēperantiam bonis abutentes. ¶ Quan
to plus accumulāt accumulare inhiant

sic multi sunt egentes. Dico primo q bos vicij inicium etc. qd est dictu q radix vicioz.s.supbia que seduxit primu angelum seu luciferu. multotiens etiaz decipit ipsos diuites. et hoc quadrupliciter.scdm quadruplicem ipsius speciez superbie. pro ut scribit grego. in moralibus.etia in.omel.duo homies. Prima est cu ho bonu aliqd a seipso se existimat habere. Scda cum ex suis meritis credit bonu aut virtutem habere. Tertia est cu homo iactat et asserit se habere bonu vel virtutem qua de veritate non habet. Quarta cu superbus despectis omnibus ceteris vult singulariter apparere peminens. Per prima ergo specie supbia ipsa diuites aliquos fallit ex eo q facit eos credere q bonu qd habent habeat a seipsis.et qntu ad hoc grauiter deu offendut. ratio qz non homis sed solius dei est.bona omnia causare et fundere.hoc aute quod tradit euangelista veritas per iohanez j.ca.dicente.Omia per ipsuz facta sunt et ppterea dicit apls .j. ad corinth.xv.ca.gratia dei sum.id qd sum. Per secundam speciez superbie falluntur diuites.aliquado etia et qntum etia ad huc cofunduntur et dapnantur.ratio qz licet homo per aliquem meritoriu actu posset habere vel mereri aliquod bonuz vel aliqua virtutem.nichilominus huana queliba creatura semp et naccessario indiget omnipotentis creatoris nostri subsidio tanq primo manente et operante absqz meritis humanorum ad vnu quodlibet faciendi vel quomodolibet acquirendi. Propter quod dicit augu.in libro de con epi.et gra.sine gra veru prsus sine cogitando.siue volendo.siue amado siue etia agendo faciut hoies bonu.et apls ad ro.ix.ca.dicit q non est volentis .s.velle. nec currentis scz currere.sed dei inserentis. Per tertiam superbie speciem falluntur diuites aliqn etc. hoc est eni q superbie iactat et se asserit habere virtute vel bonum aliquod quibus caret.vnde ysidorus libro ethimologiaz. superbus dictus e qui semper vult videri. Cu autez recta ratio velit. et volutas cuiuslibet extendatur solu ad ea que pportionant eide scdm rectam roem et dignitatem ipsius voluntas vero superbi appetit excellentiam per excessum no pporcionatuz ei dem.idcirco species ista cotraria rationi semp est mala ppter qd scribit theofrastus.quia homo et maxime diues se pre ceteris amat in sui iudicio errat.Et hoc est quod scriptu erat in sigillis socratis vbi dicebat. Sapientior est qui abscondit sapientia quam nouit q qui ppalat qua non nouit. Per quartam superbie speciem falluntur etiaz aliqui diuites fm q supra.ro est quia prima et originalis supbia nata est in celis. et illa videlicet a tenebraz principe.s.dyabolo qui ante superbie lapsum. erat angelus dictus lucifer. in amore ordinate pulchritudinis et sapientie sue feres lucem.sed postea imediate in amore inordiato pulchritudinis supbus deceptus aduersus deum creatorem suu sua malicia se opponens. Dixit pona sedez mea in aquilone.et ero similis altissimo.propter qd sicut illa pricipalis origo superbie aliaz supbiaz mater et fomes.deo creatori suo per quem facta sunt omnia opponens se presumpsit.sic supbia reliquit sue originalis psecutoe vere vult apparere sublimis et eminere alijs. Ratio est vt sicut illa superbia prima luciferi de gloriosis et celestibus sedibus cecidit ad infernaliuz tormenta penaru. Sic superbus quilibet de statu excellentie vel honoris. in quo indigne desiderat eminere digne pcipitatur ad pena. Hoc est siquidez quod scribit grego.in moralibus.viij.superbia natoe celestis est.et ideo celestes appetit metes.et ad pprios ortus reuelans conatur gloriaz hoim et puritatem corrumpe que dei gloria et angeloz puritatem irrupit ut faciat ruine pticipes quos iuenit.et nuc coformes.et ppterea ysa.xiiij.quasi admirando.Quomo cecidisti de celo luci

fer qui mane oriebaris. qui dicebas in corde tuo in celum ascendam. et super astra celi dei exaltabo solium meũ sup altitudinem nubium. et ero similis altissimo. Nota scd̃m scripturas et canones ꝙ angelus dicit̃ multipliciter. nã primo dicit̃ angelus cõsilij ut christus hic primus liberat̃. scd̃o dicit̃ misterij ut sup ne virtutes hic secundus cõfortat. Tertius dicitur pacis ut homo. et hic edificat. Quartus dicitur sathane ut demõ et hic colaphizat. Primus missus est ad liberãdum. hic apparuit abrahe in valle mambre ut di. xxxv. vj. die. Secũdus ad anunciandum hic liberauit loth de ciuitate sodome. di. xiiii. ca. Tertius ad instruendum hic eduxit israhel de egipto. de conse. di. ii. reuera. Quartus ad impugnandum hic cor pharaonis indurauit. xxxiii. q. iiii. nabugodonosor. Itẽ Iohes. baptista vocatus est angelus ut malach. iii. scribitur. Ecce mitto angelũ meum ante faciem tuam. Item anima hominis vnde in actibus apostolorum de petro vocante ad ostiuz dictum est angelus eius est. i. spiritus. Item predicator. vnde Iob. timebunt angeli et ipsi impugnabuntur. Item prelatus in apocalip. iii. et angelo laodice scribe simile. ix. q. iii. et angelo ephesi. de pe. di. ii. si enim inquit. Item sacerdos quilibet de quo dicitur in malach. ii. ꝙ angelus domini exercituũ est. xi. q. ii. sacerdotibus. Item fomes peccati. vnde paulus. datus est michi stimulus carnis. angelus sathane. v. q. v. nõ omnes enim hic per propriam maliciam et ingratitudinem atq3 superbiã perdidit pulchritudinem et decorem. ad hunc sensum optime facit qd̃ dicit albertus. iii. de animalibus ꝙ super ripaz nili morant̃ quedã aues q̃ aues paradisi nuncupant̃ eo ꝙ nulla pulchritudo coloris eis deficit que si illa queat fuerit. gemere nunꝙ cessant donec moriant̃ vel libertate donentur. que cum fuerint in libertate. valde suauiter cantant et precipue tempore quo flores incipiunt apparere super terraz. Qualiter per has aues intelliguntur angeli paradisi. s. qui omnium virtutum pulchritudine fuerunt in sua creatione decorati quorum quidem per peccatuz ut dictum est fuerunt illaqueati ysa. xiiii. ascendam super altitudinem nubiũ etc. Inter ceteros autem lucifer secundum beati gregorii sententiam fuit a principio in caritate ceteris excellentior et perfectior. ac etiam ingratuitis et naturalibus ante lapsum eminentior. et hoc auctoritatibus beati Iob. et ezech. pphete comprobatur. vnde Iob. xl. et ezechiel. xxviii. eius primatus excellentiaz et potentiam insinuantes. de eodez sic dicũt omnis lapis preciosus operimentuz tuum. sardius. opacius. iaspis crisolitus. onix. berillus. saphirus. carbunculus et smaragdus. nouem dicit genera lapidũ quia nimirum nouem sunt ordines angelorum. nam per sacra eloquia angeli et archangeli. throni et dominationes. principatus etc. Apperta narratione memorant supernorum ciuiuz q̃te sint distinctiones ostenditur. quibus tamen iste opertus fuisse describitur. quia eos quasi vestem ad ornamentum sui habuit quorum dum claritatem eorũ trãscenderet ex eorum operatione clarior fuit. ideoq3 cum ipse et sui sequaces in mortales captus sint propter eorum superbiam ut dictũ est gemere perpetuo non cessabunt. Iob. xxvi. Ecce gigantes gemunt sub aquis. cui concordat canon principium. de pe. di. ii. vbi habetur ꝙ qui idcirco peccans sine venia dãnatus est. quia magnus sine comparatione a summo deo fuerit creatus. Sed angeli beati perpetue libertati donati iugiter cantant ac dulcem faciunt melodiam. et precipue tunc suauiter concionaruut quando terra florem peperit. i. cum virgo beata christum peperit et mũdo tradidit venerandum. tũc hora eadem angeli decãtauerunt gloria in excelsis deo Et in terra pax hominibus bone volũtatis. luce. ii. Et in canone nocte. ii. capi. hii duo. et capi. porro. de conse. di. i.

¶ Aduertens igitur cu/iuslibet rationalis maturitas quam fragilis et caduca sit huiusmodi excellentia temporalis ipsam superbiam detestet. que quidem superbia de diuicijs originem dicitur extraxisse. propter quod ydropico inflato similatur. de quo luce xiiij. ecce homo ydropicus erat ante illum. hanc. s. superbiam quilibet summo pere debet detestari vt securioris vite felicitate letetur. quoniam sicut tradit glosa in prohemio primi libri super dyonisium de celesti gerarchia. Superbi capitis sunt laqueo propter audaciam presumptionis eorum. Et propterea dicit augusti. in libro de doctrina christiana. nulla est fere pagina sanctorum librorum in qua non sonet quod deus superbis resistit. humilibus autem dat gratiam. Et prouerbiorum. xviij. capi. contritionem precedit superbiam. et ante ruinam exaltabitur spiritus. quod autem superbia a diuicijs originem traxerit. ostendit seneca dicens. dum diuicias sequi volumus in multa mala incidimus. igitur diuicie male sunt. et diuicie sunt causa malorum. non quia ipse faciunt aliquid. sed quia facturos irritant. Sicut gladius neminem occidit: sed est telum occidentis. inflant diuicie animos. superbiam pariunt. inuidiam contrahunt. ¶ Hoc etiam multorum diuitum et potentum comprobatur exemplis. de quibus legitur in scripturis quod deus acrius ipsos diuites superbos in presenti punivit quam alios peccatores. Primum exemplum patet de lucifero. de quo supra ysa. xiiij. Quomodo cecidisti de celo lucifer. Et luce. x. videbam sathan sicut fulgur de celo cadentem. ¶ Secundum est in homine qui voluit esse sciens ut deus. et insciens factus est ut pecus. Unde Bernardus. puto iumenta si

xxxix A

B

loqui possent dicerent. Ecce adam factus est quasi vnus ex nobis. ¶ Tertium est de saule qui postquam erectus est in superbia, non obediens domino. proiecit eum dominus de regno. ut non esset rex super israhel. j. regum. xv. ca. Quartum exemplum est de hieroboam filio salomonis. de cuius superbia legitur. iij regum. xij. minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. pater meus posuit super vos iugum graue. ego autem addam super iugum vestrum. pater meus cedit vos flagellis. ego autem cedam vos scorpionibus. Et subditur. et recessit israhel de domo dauid vsque ad presentem diem. Quintum exemplum est de sennacherib. de quo ysa. xxxvij. superbia tua ascendit in aures meas. Ponam igitur circulum in auribus tuis. Et subditur quod egressus angelus domini nocte illa percussit in castris assiriorum centum sexaginta quinque milia. et reuersus est sennacherib niniue. et quarto die occisus est a filijs suis. ¶ Sextum exemplum est de nabuchodonosor. danie. iiij. et. v. quoniam eleuatum est cor eius et spiritus eius confirmatus est ad superbiam. depositus est de solio suo. ¶ Et nota modum deiectionis. quia cum deambularet in palatio suo in babilone et diceret. nonne hec est babilon quam edificaui? Ecce vox de celo respondit. Tibi dicitur nabuchodonosor rex. regnum transiet a te. et ab hominibus eiciam te. et cum bestijs et feris erit habitatio tua. fenum quasi bos comedes. et septem tempora mutabuntur super te: donec scias quod dominetur excelsus in regno hominum et cuicunque voluerit dat illud et sic factum est. sequitur et gradientes in superbia potest humiliare Ad hoc adduci possunt multa alia exempla que transeo gratia breuitatis.

C

D

xl A ¶ Contra hũc peruersissimum morem et aliorum prauorum morum quorum radix et inicum est superbia: succursum prebet autor. et hoc infra in tertia parte metrica precepto. xv multorum disce exemplo que facta sequaris. Que fugias vita nobis est aliena magistra. Per que metra seu precepta autor inducere intendit diuites superbos ut virtuosorum mores. et maxime humilium debeant imitari. iuxta illud eccle. xxxix. Sapientiam omniũ antiquorum exquiret sapiens &c. et prouerbiorum. xxviij. exemplo didisti disciplinam Ex quibus autoritatibus manifeste colligitur ꝙ ad disciplinam virtutũ specialiter valent exẽpla sanctorum. vnde ysidorus ad conuersionem mortalium
B prosunt exempla sanctorũ. ¶ Reprobi autem non attendunt documenta bonorũ que imitantur ad melius. sed proponunt sibi exempla malorum aut suorum morum peruersitatem ut vtantur in peius. et ut nullus valeat se excusare qn multorum sanctorum exẽpla pre oculis habeat vel habere possit. grego. in moralibus demonstrat dicens. ꝙ ad ostendendum innocentiaz venit abel. Ad docendum mundiciam venit enoch. ad instruendum longanimitatem spei et operis venit noe. Ad manifestandam obedientiam venit abrahã: ad demonstrandum coniugalis vite sanctimoniam venit ysaac. ad insinuandũ laboris tollerantiam venit iacob. ad reponẽdaz bone retributionis gratiam venit ioseph. ad ostendendum mansuetudinem venit moyses. Ad insinuandum contra aduersa fiduciam venit iosue. Ad demonstrnadum inter flagella patientiam venit iob. ¶ Magisterium humilitatis et mansuetudinis sibi saluator ascribit tanꝙ aliarum virtutum ad omne bonum sicut fundamentum mentale principiuz preparatiuaqz & dispositiua. Sicut enĩ positio fundamenti disponit ad domũ sic humilitas ad omne spirituale edificium. et propter hanc causam similis est medicine ꝑparatiue. digestiue siue maturatiue. Sicut enim non datur medicina curatiua siue laxatiua. siue viscose materie expulsiua nisi se prius preparauerit et diuisiuum siue digestiuum accipienti sic nulli datur gratia que anime est medicina sanatiua nisi se vere dederit humilitati. In hoc enĩ dum homo per hũilitatẽ se sub deo inclinat ad gratiam percipiendã se preparat. cuius quidem humilitatis triplex est species. s. sufficiens. habundans. & superhabundãs. Sufficiens humilitas est se submittere maiori et se non preferre equali. et hec vtilis est & necessaria. Nã sicut naturaliter arbor in qualitate et virtute sua nõ crescit ad alta nisi inferioribus terre suis firmata radicibus. sic rationalis quilibet ad supernaz gratiam nõ ascendet: nisi elationis et passiõis sue cedẽte malicia. humilitate firmetur. hoc est autez quod in quodã sermone scribit Berñ. dicens arborem attendere radicẽ figit
C in ymo ut virtutem tendat in celũ. vis construere celsitudinẽ fabricationis de fundamento cogita humilitatis. Exemplo lune hoc etiaz cõprobatur. que quãdo ex parte terre tota est obscura. & dicitur esse nulla. tunc ex parte celi tota dicitur luminosa. et dicitur esse plena. Et quando ex parte terre tota est luminosa et dicitur esse plena. Ex parte celi tota est nigra et obscura. & dicitur penitus nulla. ¶ Et nota ꝙ ꝗto plus de lumine suscipit versus nos: tanto plus obtenebrescit versus celestem naturam. & sicut versus terram paulatim decrescit in lumine: sic versus celum crescit econtrario in splendore. ¶ Item ꝗto soli est ꝓpiquior: tanto est ex pte terre minus

luminosa. ita ꝙ ex parte terre dicatur
nulla. esse qñ omnino solis e coniun/
cta. et econtra. tunc ex parte terre tota
dicitur luminosa quando a sole est re/
motissima: ita ut esse non possit magis
remota. Si ergo iuxta hec exempla vis
esse in celo sublimis ⁊ deo vero appro
ximari appetis: laborã vt in mundo sis
vilis. quia si mundo vis esse gloriosus
in celo primus esse non poteris. Ait hie
ronymus sic inquiens difficile imo im
possibile est ut presentibus quis ⁊ eter
nis fruatur bonis. ⁊ ut de delicijs tran
seat ad delicias. ut hic ventrẽ et ibi mẽ
tem impleat. et in vtroq3 sit primus. et
D in vtroq3 appareat gloriosus. ¶ Habũ
dans humilitas est subdere se equali. nec
se preferre minori. Propterea dicit gre
gorius in moralibus nõ eos quibus in
feriores estis. sed quibus superiores per
humilitatem aspicite. quia sicut intenti/
uum est elationis respectus deterioris:
sic est cautela humilitatis consideratio
melioris. Superhabundãs vero hu
militas est supponere se minori: sicut fe
cit ipsa excellentissima ⁊ infinita humili
tas dei ⁊ dñi nostri ihesu christi. qui est
perfectissimus sapientia et virtute: in lo
tione pedum discipulorum suorum se hu
milians et alijs humilitatis doctrinam
verbo pariter et exemplo dedit dicens
Discite a me quia mitis sum et humilis
corde. Jo. xj. Et propterea moraliter et
exẽplificatiue loquendo sicut arbor vti
lis et fructifera quãto est fructibus vbe
rantior: tanto ex fructuum pondere fle
xibilior inclinatur ad terram. sic ratio/
nalis homo quãto virtutibus est excellẽ
tior: tanto velut superne gratie gratus
filius habet ceteros nedum maiores:
sed inferiores etiam humiliter revereri
Et sicut gratia sciẽtia et virtute est sub
limior: sic gratie sue statum a creatore
suo cognoscens qui potuisset eum ani/
mal irrationale formasse inter reliquos
debet humilior apparere. Propterea scri
bit sapiens in eccle. iij. capi. Quanto ma
ior es humilia te in omnibus ⁊ corã deo
inuenies gratiam. Propter quod dicit
august. in omel. descendite. s. vos diui/
tes superbi ut ascẽdatis. hoc est per hu
militatem descẽdite: ut ad celestem pa
triam ascendatis.

¶ Dixi secũdo ꝙ dira cõ/ xlj.
tumelia attratrix per deula cunctos vi A
lipendit. quod in effectu est intelligendũ
ꝙ ipsi diuites vt plurimum sunt contu
meliosi. quia ut plurimum videtur eis
ꝙ sint propter diuicias superexcel/
lentes et maiores. et ex hoc vilipen/
dunt pauperes: qui hodie reputãtur ce
teris minores. ¶ Propterea contra hũc
prauum morem autor succursum prebet
et iuuamen infra in parte prosayca pre
cepto. xx. minorem te ne contempseris.
per quod preceptum autor informat di
uites et superiores ꝙ a contemptu mi
norum debeant abstinere. quia per hoc
minores contra tales prouocantur ad
iram. quia vident se paruipendi. Unde
ex hoc insurgit cõtemptus quod est vi
lipensio contra ipsos. nec reddunt eis
honorem quem al' facerent si se non vi
derent contẽpni. Unde pro huius pre/
cepti intelligẽtia et obseruatiõe est bre
uiter aduertendum ꝙ tria sunt que re
trahere debent diuites ipsos a paupũ
seu minorum contumelia aut contemptu.
Primũ est diuine volũtatis preordina
tio laudabilis ⁊ fructuosa. Scd'm ẽ diui
ciarum illectio isaciabilis ⁊ vẽtosa. Tertiũ
est diuine scripture monitio suadibilis B
et rigorosa. ¶ Primum igitur quod re
trahere debet diuites a pauperum con
tumelia aut contemptu est diuine vo/
luntatis preordinatio laudabilis et fru
ctuosa. Circa quod sciendum ꝙ cũ di

uerse sint hominu qualitates et grad9. quia alij virtuosi. alij viciosi. alij vtiles alij minus vtiles. et hij omnes ad bonu faciunt vniuersi: ut inferius apparebit. Jdcirco sapientie superne perfectio ad vniuersi conseruationem et bonu homines creauit in terris quos ratione ap/petitus necnon et liberi arbitrij potestate dotauit. hoc est siquidem q ex libro sapientie legitur. q deus fecit hominem simplicem et rectum. et reliquit eum in manu consilij sui. Propter quod mortales ipsi sm varias complexiones et habitus cordium ex liberi arbitrij potestate et libertate ad diuersas scientias. operationes. et artes. et fines varios disponuntur. Unde videmus q alius est datus religioni. et alius diuine sapientie. Alius legali sciencie. alius medicinali aut naturali philosophie. Alius bellorum et armorum essentie. et alius lineis mari/tinis vel fabrilibus artificijs sm q supra in artibus mechanicis satis est de/ductum. Alius virtuti et conseruationi sue spontanea voluntate relinquitur. Quapropter alij dominantur et regnant. Alij famulantur et seruiunt. alij operantur et viuunt. Alij depravantur et pereunt Ex artibus ministerijs exercitijs. defectib9 vel excessib9 virtutib9 vel passionibus cordium prout vnusquisque meretur regere vel regi. famulari vel do/minari. esse et viuere. ex premissis vir/tutibus. meritis vel demeritis supradictis. Sed quis diuersimode sic se habeant. nichilominus tamen omnia faciunt ad vniuersi conseruationem et bonu ratio. quia per vnicam scientiam seu artem: nec per vnicam hominis qualita/tem non poterant rerum et agendorum omnium humanorum vniuersalis necessitas et necessaria vniuersalitas expedi/ri. quoniam si mortales omnes medicine vel armis aut legibus se dedissent. ars fabrilis. agricultura maritimorum sciencia et alia mundo necessaria oblita et neglecta fuissent. quapropter nullus quantumcunque grandis scientia. potentia di/uicijs. artificio. ministerio vel honore debet proximu suu quis minimu ex humilitate status artis: ac minoris condi/tionis contempnere. nec quecunque seruu vel minimu operarium habet ex ipsius seruili conditione despicere. quia licet ex ipsius errore vel asperitate fortune sit huius. et hodie famulet. vel aliter hujus artificio vel misterio operet. estimare debet et itelligere q ho est. et penitere potest negligentie vel erroris quo infimi or factus est. et forsitan iam fuit status et excellentie dignioris. ac iusto dei iudicio potest ad meliorem essentie gradum in posteru peruenire. propter quod dicit seneca in tragadijs libro. ij. Quantumcunque miserum videris scias homine esse et august. in sententijs prosperi. nec propter hominem diligamus errore. nec propter errore hominem odiamus. Propterea sicut omnis capillus facit vmbra suam sic homo qlibet quantumcunque abiecte operationis et artis existat: est sue communitatis seu reipublice membrum. et sm quod est reipublice necessari9 et vtilis. ac per industrie artis et obsequiorum suorum labores posset suo loco et tempore fructum vtilitatis afferre. nam sicut scribit eccl. iij omnia tempus habent. et suis spacijs transeunt vniuersa sub celo. quare tu mortalis homo qui sciencia dignitate vel potentia temporalis felicitatis excedis proximu tuu vel seruu in casu suo no despicies. vel contempnes: sed a supmo principe consolationis et excellentie tue statu debita humilitate cognoscas. cuius gratia es quicquid es proximo tuo prouida dignitate compatiens christu compassionis et misericordie debito consequaris. quoniam esto q ipsum per felicitate ventosam et fragilem hominis exterioris excedas. te forsan per beatitudinem interioris felicitatis

excedit. Propter quod salomō in eccle. iiij.ca. non verearis proximum tuū in casu suo. ꝛ apostolus ad roma. xij. dicit ꝙ sicut in vno corpore multa membra habemus. omnia autem mēbra nō eundem actū habent: ita et multi vnus
xlij. corpus sumus in christo. singuli autem
A alterius membra.

¶ Secundū quod retrahere debet diuites a pauperum vel inferiorum cōtumelia vel contemptu. est diuiciarum electio insatiabilis ꝛ vētosa ¶ Circa quod est aduertendum ꝙ diuicie sunt vane ꝛ transitorie. false et deceptorie. quia nulli hominū seruant fidem. ¶ Primo enim sunt vane. quia ut dicit sapiens. vanum est quod non prebet innitenti fulcimentum. nec laboranti quietem. nec nauiganti portum. nec cōtinenti plenitudinem. Quod experientia ipsa probatur. quia pecunia dum habetur: appetitum non saciat. sed potius inflāmat. cuius ratio talis est. quia natura vacui est semper attrahere: nec attrahendo cessare: donec repleat aliquo corpore. sed vanum nunꝙ implet. sicut est vmbra que vana esse apparet. igitur ꝙtūcunqȝ vacuū attrahat sibi vanū nunꝙ fiet plenum.. et sic semper appetet. quia nunꝙ firmatur nec saciat per vanum eius desiderium quare cum diuicie omnes sint vacue. quia de nichilo facte. et quia fluunt ad modum aque.
B et quia sunt trāsitorie. et caduce. et quia totaliter sunt vmbrose. siue similes vmbre. nō possunt appetitū satiare. ¶ Itē appetitus humanus ad summum bonum habendum est ordinatus. et ideo minori bono eo ad quod est ordinatus nō potest esse vel effici plenus. nūquid vas quod vnius modij aque vel vini est capax: poterit repleri sextario? igit̄ quomodo poterit impleri bono creato vel finito quod ad bonum imense capacitatem accepit. Quantūcunqȝ ergo habundat creatum nostrum desideriū semper permanet vacuum et non plenuȝ. et hoc est quod august. in libro de spiritu et anima asserere videtur dicēs tante dignitatis est humana conditio: ut nullum bonū preter summū ei suffi cere queat. Auarus igitur cum nulla pecunia possit impleri cum per naturam semper sint vacue dum appetit saciari. nunꝙ cessat negociari. ignorans miser ꝙ hiis bonis nō possit impleri. ideo dicit Bernar. stultum est et extreme dementie semper querere que nunꝙ dāt dantis: nec temperant appetitū. ¶ Itē diuicie sunt false ꝛ deceptorie. quia qȝ homini promittunt finaliter nō impen
dunt. ¶ O vtinam amatores diuiciaruȝ C aduerterent ad illud quod fecit quidā inconsiderans diuiciarum fallaciam. et qualiter amatores suos in extrema constitutos necessitate deserūt: dicit. O fallaces diuicie. toto corde vos amaui et honeraui ꝛ in tanta necessitate positus nichil possum habere cōsilij vel auxilij a vobis. parate estis nunc deserere me nec vultis me sequi. ꝛ ego dimittā vos Et hiis dictis stati omnia pauperibus erogauit. Ideo huius rei gratia legit̄ ꝙ cum quidam rex saracenorum dum ad mortem venit: velum quo eius facies in sepulchro copiri debuit accipi fecit. et per totam ciuitatē in hasta portari mandauit sub voce p̄conis alta voce
cātātis. Ecce attēdite qd de tāto regno D i morte hac mecū fero. qd valuerūt diuicie neroni qui retibus aureis piscabat̄. qd cōstantino qui suo aduersario relinqt ipsuȝ. valērianꝰ ꝙuis omibus esset diuicijs plenus. vomitu sanguinis est extinctus. cuius filius gracianus ab exercitu suo positus ab hoste est interemptus. hec late cōtinentur in historia

triptita. Quid igit valet potentia? quid vana sapientia? quid diuiciarum copia? ferunt summos fulgura mōtes. ¶ Tertium quod diuites retrahere debet a pauperum vel inferiorum contumelia vel contemptū est scripture diuine monitio suauibilis et rigorosa. vbi sciendū ꝙ contra tales inducit dominus et saluator noster parabolā pharisei seipsū extollentis ⁊ publicanum despicientis. que ponitur luce. xviij. in qua quidem sic concluditur. amen dico vobis. descēdit hic. s. publicanus iustificatus in domuȝ suam ab illo pharisco se taliter extollente et iustificante. quia omnis qui se exaltat humiliabitur. et qui se humiliat exaltabitur.

xliij A ¶ Si curiosus affectaret huius tertij membri rationem luculentius et diffusius perscrutari tam naturali ratione q̄ȝ etiam figurali declaratione per infra scripta plenius circa hoc videre poterit veritatem. ¶ Primo nāqȝ naturali ratione probari potest. et hoc sic. nam omne quod violenter sursum ascendit. si dimittatur naturaliter deorsum descendit. et tanto velocius mouetur q̄to ad locum suum magis appropinquare videtur. sicut patet de lapide. naȝ lapis sursum iactus per violentiam naturaliter descendit deorsum et tanto fortius q̄to ad terram magis appropinquat. ratio est quia terra est locus suus proprius et omniuȝ grauiū. Sic reuera accidit de diuite superbo. qui violenter vult sursum ascendere expedit ꝙ naturaliter descendat deorsuȝ. ꝙ autem diues superbus per violentiam ascendat. patet. quia quod eleuatur vltra nature sue terminos: per violentiam eleuatur. sed diues superbus est huiusmodi. igitur etc̄. naȝ ꝑm philoso.

ij. de anima omniū natura constantium determinatus est terminus magnitudinis et augmenti. terminus autem hominis est super natatilia et terrestria et uolatilia. iuxta illud geñ. j. dominamini inquit dominus piscibus maris et volatilibus celi ⁊c̄. Et est ifra angelos. qr natura humana ꝑm doctores est vltima in genere intelligibilium. sed diues superbus suos terminos transcendit. quia non soluȝ est contentus dominio reruȝ que sub celo sunt. sed transcendit celestia et angelos. imo quod deterius est dijs coequari desiderat et affectat. vt in nostris primis parentibus clare demonstratur. Cum audierunt eritis sicut dij scientes bonum et malum si de pomo comederitis. statim comedit mulier et dedit viro suo. Hoc etiaȝ boetius primo de consolatione sub specie illius domine quam vidit. per quam humanam naturā intelligere possumus. manifeste declarat. dicens ꝙ eam vidit nunc ad cōmunem hominis staturam ratione originis. et postea addidit ꝙ nunc celum transcendere videbatur. et ideo oportet ꝙ tales naturaliter descendāt. et tanto fortius q̄to ad terram magis appropinquāt. hoc perspicatissime vel perfectissime vidit psalmista cum dicebat vidi impium superexaltatum ⁊c̄. supple vltra termios sue nature. sequitur transiui et ecce non erat. et est causa quia descendit in profundum quasi lapis. ¶ Secundo probatur christi sententia et figurali declaracione. scribitur enim luce. xix. ꝙ zacheus arborem sicomorum ascendit. ad quem christus dixit. zachee festinans descende ⁊c̄. per zacheum pusille stature intelligo hominem qui de sui natura est paruus. qui per superbiam ascendit arborem sicomorū. i. arborē ambitiōis et superbie maxime inferiorū paruipensione vt faciat B

ad propositum . qui vere sicbomorus
potest non immerito nuncupari ex eo ꝙ
tres mali fructus nascuntur ex ea per
C quos boni mores desiccantur et deflu
unt. ¶ Primus est presumptio sui et au
dacia abdie .i. superbia cordis tui extu
lit te. Secundus fructus est mentis ob
cecatio ad ro.i. supbus est nichil sciens
Tertius fructus est odiuz dei et hoim
displicentia.eccle.x. Odibilis coraz deo
et hominibus supbia. hos tres malos
fructus in templo secum attulit pharise
us supbus de quo supra.per quem om
nes superbi designantur.ex quibus fu
it a domino reprobatus dū se extollen
do dixit. non sum sicut ceteri hominuz
rc. Sequitur in figura ꝙ dominus illi
publicano zacheo dixit.festinās descen
de.i.cum festinatione de tuo dominio
descende. vnde de principe superborū
dicitur . vidi sathan quasi fulgur de ce
lo cadentem.Et eccle.x. sedes ducuz su
perborū destruxit dominus . et sedere
facit mites pro eis.Exemplū de dauid
et de saul. Sz nota ꝙ sunt nōnulli qui
in sua cōsideratiōe vltra terminos sue
nature per humilitatem descendunt. et
ipsi naturaliter exaltantur. quia qui se
humiliat dicit dn̄s rc. ¶ De quorum
numero fuit hic publican9 p quē omīs
hūilis designat.de quo etiā dicit.descē
D dit hic.s.per humilitatē.et ideo a domi
no meruit exaltari . vt de eo et de om
ni in humilitate existenti exponi possit
illud canticorum.vi. dilectus meus de
scendit in ortum suum ad areolam
aromatum ut ibi pascatur in ortis et li
lia colligat. ¶ Querere quis posset de
tali questione an contumelia siue conui
cium sit peccatum mortale. Dicendum
ē scdm beatū tho.scda.ii.q.lxxii.ꝙ p
prie et per se vtrūqz horum est pecca
tum mortale non minus ꝙ̄ furtum vel
rapina. non enim minus homo amat
honorem suum ꝙ̄ rem possessam. Si
tamen aliquis conuicium vel contu
melia dixerit non animo dehonestan
di.sed forte ꝓpter correctiōem vel ali
quid huiusmodi.nō dicit conuiciuz vel
contumeliā per se.sed per accidens.vn̄
hoc potest esse quandoqz veniale. quā
doqz autez absqz peccato in quo tamē
necessaria est discretio.ut homo talib9
verbis moderate vtat.quia posset esse
ita graue conuicium per incautelam p
latum ꝙ auferat honorem eius contra
quem ꝓferret.et tunc posset homo pec
care mortaliter etiam cum non intende
ret dehonorationē alterius.Sicut etiā
si quis incaute alium ex ludo percutiēs
grauabiliter ledatur .
¶ Dixi tertio ꝙ eu per xx
habundantiam colunt intemperantiaz A
bonis abutentes quod est dictu ꝙ pro
pter diuiciarum habundantiaz diuites
efficiuntur intemperati et molles ipsis
diuicijs abutendo. ¶ Cōtra hunc prauū
morez succurrit autor et hoc infra in.ij.
parte metrica.x. precepto ¶ Quod ni-
mium est fugito paruo gaudere memē
to. Per quod metrum seu preceptum
autor instruit ipsos diuites medium in
ter habundantiam excessiuam et parci
tatem seruare.et extrema tanꝙ̄ viciosa
declinare.quod fit cum diuicijs non ab
vtuntur.quemadmodum eni vita natu
ralis in quodam humore qui radicalis
a medicis dicitur imediate consistit sic
corrumpitur quando illa medietas de
ficit per nimiū excessum et predominiū
alicuius alterius humoris. ita vita mo
ralis in quadaz medietate consistit. vn
de.ij.ethicoꝝ dicit philosophus ꝙ vir
tus est habitus electiuus immediate
consistens. sed quādo nimius est exces
sus ab illa medietate tunc corrumpitur B
et efficitur viciosa. ¶ Unde diligenter
est considerandū ꝙ nichil in rebus om
nibus sine freno voluit esse natura . et
ideo tēperantia tam nobilis virtus exi
stit ꝙ in rebus omnibus modum im-
ponit.lasciuiis omnibus frenum immit
tit.et in modum virtutis adducit. nam
tolle a rebus frenum et modum . tunc
omnis virtus est vicium. vnde scripse
runt antiqui phi ꝙ moderata ieiunia

inter virtutes cōputanda sunt. sed imo derata sunt et trepida vicia. locus enim medius tutus est. et ois vtutis pollicite oñdit eē sedes. vide igit̄ q̄ sollicita cura frenū tēpātie reb⁹ iposuit magistra natura. nā celū sydcrū. qꝛ ex ɔtinuo suo motu ɔtra hec ifima tantū calorē generaret ꝙ cuncta inflāmando cōsumeret deus vt dicit basilius. illi celū aqueum supposuit qđ frigiditatis est causatiuū. vt dū calorē celi sibi suppositi tēparet et vniuersa que in mundo sunt cōseruaret. dum eni vnū cōtrariuȝ alteri cōtrario iungit̄. vtrūqꝫ ex altero tēpatur ꝓpter qđ natura nunq̄ ꝓduxit vnū oppositoꝝ qn ꝓduceret alterū. vnde calido frigidū. sicco humidū. et frigido calidū. et humido siccū. et leui asperuȝ. et aspo leue opposuit. ⁊ de alijs oppositis similiter fecit. ¶ Iteȝ in minori mundo videmus ꝙ cerebro multe frigiditatis cor supponit̄ fortis caloris. ¶ Itē qꝛ cor cōtinue per dilatatōem et constrictōem mouetur ne calore nimio dissoluatur ei pulmo tanq̄ flagellū apponitur cui⁹ virtute frigidus aer attrahitur. qui dū pulmonis officio reddit̄ caloris eminētia que in corde est tempat̄. ¶ Ex his concluditur quomō nature conditor nichil sine tempantia voluit esse. et merito. qꝛ per hāc venerandā vtutē nedum animi motus. sed humani corporis act⁹ vniuersaliter ac feliciter regulantur. et quadā pemīnētia pulchritudinis bone stantur. idcirco est totis affectibus ꝓsequenda. cū ipsa oia sub ratōis freno gubernat. hoc est qđ de ipsa scribit ambrosi⁹ viij. ¶ Tēpantia est nichil appetere penitendū in nullo moderatōis legem excedere. sub iugo ratōis cupiditatē domare. hoc est verū simpliciter. nā ex ordinata tēperātia cibi et potus robur ⁊ salus corporis causat̄. Et ꝓpterea dicit crisostomus in omel̄. nichil sic salutem generat. nichil sensus acumen opatur. nichil sic infirmitateȝ fugat sicut moderata refectio. nā vere mortales cōmessatōibus. ebrietatibus et alijs voluptatibus miseris inuoluti sub vituperosa vita et acerba morte finiunt dies suos. ꝓpter qđ dicit apl̄us ad philipenses. iij. quoꝝ deus venter est. et glīa eoꝝ in cōfusione. et finis eoꝝ in interitu. qui terrena sapiunt. Et propterea tullius libro iiij. omniū aūt perturbatōem intēpērantiam fontes esse dicimus que est a tota mente et a tota rōne sic diuisa ut nullo mō appetit⁹ animi regi nec ɔtineri q̄ant.

¶ Dixi quarto ⁊ vltio ꝙ q̄to plus accumulant. accumulare inhiant. sic qȝ multi sunt egētes. hoc est in effectu intelligendū ꝙ q̄to diuites plures diuicias habēt. tanto cupidiores in congregando efficiūtur. et sic iusto dei iudicio semp plus egentes existūt. Contra hūc prauū morē autor succursuȝ prebet. et hoc infra in. iij. pte metrica. iij. pcepto. despice diuicias cōsequenti. per que metra seu pcepta iformat autor ipsos diuites imoderatum amorē diuiciarū contēpnere seu despicere. ⁊ hoc ꝓpt̄ tria mala que ex inordinato amore diuiciaꝝ ꝓueniūt. Primo qꝛ sunt indigētie causatiue. Scđo qꝛ sunt humanoꝝ cordium afflictiue. Tertio qꝛ sunt septem vicioꝝ căpitaliū generatiue. ¶ Quo ad primū ⁊c. Nā ipse diuicie ꝓmittūt sufficientē se facere ⁊ ecōtra se faciūt indigētem. vñ boetius. iij. de consolatōe admirans de imoderate ⁊ inordiate diuicijs cōgregantib⁹ pulchre sic dicit. quid sollicitudine tantas diuicias cōgregare festinatis. fugare credo indigentiaȝ queritis. sed in contrariū vobis cedit. qꝛ vbi sunt plures diuicie: cōstat hētes pluribus āminiculis indigere. qꝛ qui plures agros et vineas habetis. plurib⁹ ut patet laboribus indigetis. qꝛ nō efficiunt qđ ꝓmitūt. et ꝓ tāto autor hoc clare innuere videt̄ cū dicit quas qui suscipiunt. ¶ Quantū ad scđm ⁊c. scribitur in eccle. ca. ij. de ipso diuite auaro loquens cuncti dies eius laboribus et erumpnis pleni sunt. nec per noctem mente requiescit. Et eiusdem. v. ca. Saturitas diuitis non sinit eū dormire. Et propterea

xliij. A B C

seneca in tragedijs. auare qd mali op
tas nisi vt diu viuas? vnde bern. diuici
arum amor insaciabilis: longe amplius
desiderio torquet animã. igitur refrige
res vsu suo. ut pote quarum acquisitio
quidẽ laboris possessio timoris. amis/
D sio plena doloris inuenitur. ¶ Quantum
ad tertiũ ꝛc̃. primo nãq; generãt super
biam eccle. xxj. domus que nimis est lo
cuplex anullabitur supbia. ¶ Scd̃o ge
nerant iram geñ. xiij. facta est rixa inter
pastores abraham et loth. erat eni sub
stantia eoꝝ multa. et nequibãt insimul
habitare. ¶ Tertio generant inuidiã ꝓ
uerbiorũ. xxviij. vir qui festinat ditari
et inuidet alijs. ignorat ꝙ egestas ei su
perueniat. ¶ Quarto generant accidiam
aut pigritiã: aut ignauiam hiero. xxviij.
sterilis fuit moab ab adolescentia sua.
et requieuit in fecibus suis. ¶ Quinto gene
rant gulam luce. xvj. homo quidam erat
diues et potens et epulabat quotidie
splendide. idem. xij. aĩa mea habes mul
ta bona reposita in annos plurimos. re
quiesce. comede. bibe et epulare. Dixit
autem illi deus. stulte hac nocte anima
tua egredietur a te. Que ergo cõgrega
sti cuius erunt ꝛc̃. ¶ Sexto generãt lu
xuriam eccle. xlvij. dicitur de salomone.
collegisti quasi auricalcũ aurũ: et cõple
sti quasi plũbum argentũ. ꝛ inclinasti fe
mora tua mulieribus. ¶ Septimo gene
rant accidiã. ezechie. xvj. hec fuit iniqui
tas sodome. superbia. habundantia pa
nis et ocium.

xlvj.
A ¶ Si vero tales diuites cu
perẽt a talibus liberari angustijs debe
rent facere ac etiã imitari qd̃ in figura
de salomone scribitur. iij. regũ. iiij. capi.
vbi dicitur ꝙ rex salomon naues mit
tebat in tharsis. deferentes inde aurum.
argentum. dentes elephantoꝝ. simias
et pauones in hierusalem. ¶ Moraliter
nauis salomonis denotat mentẽ cuius
libet diuitis qui ire debet per mare cõ
tritionis et penitudinis. et ire in thar/
sum ad explorandũ quid cõmisit diuici
as cõgregando: vnde venit. vbi existit
et quo finaliter vadit. ¶ Quantũ etiam
caro sit fragilis: et mũdi ꝓsperitas fal
libilis sit et labilis. et ex hijs aduertere
poterit mundi contẽptibilitatem et car
B nis fragilitatẽ. ¶ Et ex hac cõsideratõe
bona quinq; acquirere poterit et vale/
bit. videlicet aurum caritatis. argentum
puritatis. dentes diuine laudis. pauões
interne cõtritiõis. ꝛ simias sancte imi/
tatõis. Primo per aurum qd̃ est rubeum
dei et ꝓximi caritas denotat̃. quam qui
habet diues est. ad quã emendam chri
stus ortatur nos dicens illud apocali.
iij suadeo tibi a me emere aurum igni
tum vt locuplex fias. hec est caritas dei
que humanã mentem in dei amorem et
proximi subuentõem inflãmat. hanc di
ues a christo emit quãdo cor suum diuie
obedientie in omnibus subiicit. ex qua
quidem emptiõe fit aĩa locuplex coram
deo et angelis diuicijs: quas secum fer
C re poterit. ¶ Per argentum qd̃ est albũ
puritas denotatur quã quilibet maxie
diues pro posse seruare debet. hãc eni
precipit dñs obseruare dicens illud ꝓ
uerbioꝝ. xv. aufer rubiginẽ de argẽto.
et egredietur vas purissimũ. ¶ Per den
tes elephantoꝝ magnos et albos bene
ficioꝝ regraciatio denotat̃. ad hãc pro
pheta diuites ãmonet in psal. dicẽs. da
te gloriam laudi eius. ¶ Per pauones
eni dolor de dei offensa intelligit̃. qd̃ p
eius deriuatõem declarat̃. pauo eni di
cit̃ q2 pauorẽ audiẽtibus infert qñ vo
cem suã terribilẽ emittit. et significat il
lã terribilẽ iudicis vocem. Ite maledicti
ꝛc̃. que pauorẽ maxie diuitibus inferre
debet. et hic dolor similis pauoni esse
debet. q2 habet vocẽ demõis. pẽnas an
geli. caput spẽtis. et pedes leprosi. Sic
dolere debẽt diuites ex eo ꝙ voci de/
monũ paruerũt. pẽnã angeli proprij. q2
eius bone ĩspirationi nõ crediderũt. ca
put serpẽtis. q2 prudẽtiã eius nõ habu
erũt. docẽte dño. Estote prudẽtes ꝛc̃.
Et pedes leprosos. i. corp9 suũ cito mo
riturũ et fetidũ nõ cõsiderauerunt. pro
hijs omnibus valde plangendum est et

dolendū. Sed per simias que omia vi sa imitant virtuosoꝝ imitatio in operi bus virtuosis intelligit. ad que eos in uitat apostolus.j. ad corinth.vj.di. imi tatores mei estote sicut et ego christi. ⁊ sic virtutibus nauis bonoꝝ diuitū ple na ducet eos in hierusalē celestē. ¶ No ta scdz scripturas et caōnes ꝙ nauis di citur ecclesia ,ppter.vij.que in naui be ne ordinata necessario expediūt. Et pri mo nauicularius hic est ipse christus. in psal. nisi dñs custodierit ciuitatē cuius psonam gerit epus seu platus.xxiij.q. v.mulier.lxxxxiij.di.legimus ⁊.vij.q.j. surgere. Scdo gubernaculū est ipsa fides. quia sine fide impossibile est pla cere deo.xxiij.q.iiij. de trijs. ¶ Tertio arbor est bona intentio. vnde in euāge lio math.vij. arbor bona nō potest fru ctos malos facere.xlvij.di.omēs de re. iuris.ca.ij.extra. Quarto velū est spes que ab īteriori trahit. vñ apostolus dic spe gaudētes de cōse.di.iiij. nō ex quo ¶ Quinto lignū a quo velum depen det est caritas. q2 sicut quodlibet opus sine caritate inutile est: ita velum sine li gno.j.q.i.c. vide. ¶ Sexto funiculi qui bus velū regit sunt.iiij. cardinales vir tutes.xlj.di.sepe. ¶ Septimo naute vel nauigantes sunt fideles tendentes ad portū imortalitatis.ut.ij.q.j.multi corri guntur.

ad

di

tio. xlvij. A

¶ Et sic expeditis defecti bus ipsoꝝ diuitum. consequenter de vi tijs seu defectibus ipsoꝝ pauperum re stat dicendū. ¶ Quare accedat sextum principale vbi dixi ꝙ inopum deformi tas cure q3 realitas demū applicet. qō est dictu ꝙ quīto loco pricipaliter erat determinandum de vicijs ipsoꝝ paupe rum ac de remedijs eisdem per autorē approximatis. Circa quorum viciorum denudationem notandum est ꝙ ege statis onera bina sistunt crimina. nam furto subleuantur. Successus si vari us affuerit cōtrarius hoc deo imprecā tur. ¶ Dico primo ꝙ egestas onera ⁊c. qō est dictu ꝙ onera egestatis inducūt duo vicia. quoꝝ primū est furto sub leuari. Furtum eni cōmittere est cōtra septimū dei preceptum facere. vñ exo. xx. scribit. non furtum facies. in hoc au tem mandato ,phibetur omnis offensa in rebus. ¶ Pro cuius tamen euiden tia est sciendum ꝙ furtum videtur esse omne male ablatum. siue occulte acci endo. siue violenter rapiendo. siue frau dem in mercatiōibus cōmittendo. siue mercedem debitā non soluēdo. ¶ Per hoc etiā preceptum ꝑm august. prohibe tur omīs ɔtractatio rei aliene ex cupi ditate. pauper vero pretendit licite fur tum cōmittere. propter paupertatem. et sic per hoc a furti peccato vel pena liberari. vnde hic sumpta occōe de tali questione est querendū. ¶ Utrū pauper propter necessitatē famis vel frigoris licite possit furtum cōmittere. Dicen dum ꝑm sanctū thomā.ij. scde.q.lxvj. ꝙ si pauper in extrema sit constitutus necessitate ꝙ tunc non peccat. quia tūc vtitur iure suo. qō probatur per cano nem discipulos. de cōse.di.vj. vnde tūc potest occulte subtrahere: vt dicit san ctus tho. nō tantū ,p se ⁊ etiā pro alio. nā in tali causa omnia sunt cōmunia ut in canone sunt hij.xlvij.di. Si vero nō sit extrema necessitas: peccat quidem. sed propter necessitatē attenuatur pec catum. et in tali casu intelligitur penitē tia que īponitur extra de fur.ca. si quis per necessitatē. Dixi quoq3 ꝙ succes sus si varius etc̄. qō est dictu si fortu na ipsis pauperibus affuerit contraria confestim prorumpunt in blasphemiā cōtra deū et sanctos. qō est ꝑm ambro sium quando deo attribuit qō sibi nō cōuenit. vel cū ab eo remouetur qō ei cōuenit. Hec tamē duo.s. affirmatio et negatio nō diuersificāt spēz blasphemie et ꝑm genus suū est peccatū mortale. quia repugnat caritati diuine. vñ huic etiā sumpta occōe: posset quis de duo bus dubitabilibus querere vel inuesti gare. Et primo que sit differentia inter blasphemiā et maledictiōes. Scdo que

B

C

sit pena pferētis blasphemiā seu male
dictōem cōtra deū et sanctos maxie cō
tra matrem dei. ¶ Quo ad primū que
situm breuiter est dicendū q̄ s̄m quo/
rundā vulgaria intuitia idem sunt. et
hoc pbatur per decre. statuimus extra
e. in princi. Sed pprie loquendo aliud
est blasphemia quādo. s. verbis attri/
buit deo quod ei nō conuenit vel econ
tra ut supra dictū est. ¶ Aliud maledi/
ctio qn̄. s. aliquis iprecat̄ vel optat ma/
D lum alicui siue homini siue deo. Quo
ad secundum quesitum dicendū est s̄m
canones q̄ si quis cōtra deum vel ali/
quem sanctū maxime beatā mariā talia
p̄sumpsit. a diebus dn̄icis pre forib9 ec
clesie inde manifesto esse debet dū mis
sa dicit̄. ita q̄ vltimo die nec pallia nec
calciamentū: sed corrigiā circa collū ha
beat. et q̄ septē precedentibus sextis fe
rijs in pane et aqua ieiunet nec intret ec
clesiā. et in quolibet diex predictorum
tres reficiat pauperes. et si nō potest sal
tem duos: vel vnū. et si illud nō pote/
rit. illud in penaz aliā cōmittetur. Et si
p̄dicta rēnuerit ei ingressus ecclesie int̄
dici debet. et in obitu carere debet ec/
clesiastica sepultura. ¶ Insup etiam tali
pena pecuniaria cōdemnari debet. ut in
decre. statuimus extra. e. Sed hec om
nia s̄m gof. pro tribunali fieri debent.
Ceterū in iudicio anime sacerdos dis/
cretus molliet hunc rigorem.

lxviii A ¶ Contra hos prauos de
fectus pauperuz succurrit autor. et hoc
ifra in prima pte metrica precepto. xxi.
paupertatis onus patienter ferre me/
mento. Per qd̄ metrū seu preceptuz au
tor docet pauperes onus paupertatis pati
enter ferre. et etiā a predictis vicijs si/
bi precauere. et hoc pp̄ter qnqz vtilia
ab ipsa paupertate puenientia. ¶ Primuz
est filij dei inicialis paupertatis exēplari/
tas. Secundū est ab hostibus exteri9
securitas. et a cōscientie interioribus pi
culis iocūditas. ¶ Tertiū est ipsius pau
pertatis cōmendabilitas. ¶ Quartū est
suaꝝ imperfectionū purgationis vtilitas.

¶ Quintū est indigentiaꝝ subuentiōis
copiositas. ¶ Primū qd̄ retrahere de/
bet pauperes a p̄noiatis vicijs et ad pau
pertatē patienter tollerandā est filij dei
īicialis paupertatis exemplaritas. qui cuz
esset diues omnium factus est egenus
pp̄ter nos. vn̄ anselmus in libro de sa
cramentis ecclesie. Christus ita pauper
fuit ut veniēs in mundū nō in sua sed
in aliena domo nasceretur et natus pro
pter inopiā in presepio brutorū anima
liū poneret̄. et viuens in mundo nō ha
baret vbi caput suū reclinaret. et mori
ens vnde carnē suā tegeret. ⁊ mortuus
vnde inuolueretur. nec sepulturaz aut
locū vbi corpus mortuū collocaretur.
¶ Scd̄m qd̄ retrahere debet pauperes a B
p̄nominatis vicijs et ad paupertatem pa
tienter tollerandā est ab hostibus exte
rius securitas et a cōscientie interiorib9
periculis iocūditas. ¶ Pro hoc optime
facit qd̄. vj. confessionū recitat august.
dicens q̄ dū quadaz vice transiret per
vicū cum quibusdā vidit pauperez men
dicum iocantē ac letantem. et igemuit
loquens ad socios suos. omnibus cona
tibus quibus laboram9 nichil vellem9
nisi ad leticiā securā peruenire qua nos
hic paup precessit. Sequitur. ille letaba
tur ego hic anxius erā. securus ille. ego
trepidus. Et boecius primo de consola
tōe. Cantabat vacuus corā latrone via
tor. Reuera si pauperes perspicaciter cō
siderarent picula diuitū ⁊ modica emo
lumēta. ⁊ innumera tormēta eorūdē que
habēt de diuicijs suis. paupertatē suā
patiētius tollerarēt. nā ut scribit eccle.
v. vbi multe sunt opes. et multi qui co
medūt eas. et quid poest possessori ni
si q̄ cernit diuicias oculis suis. Et sequi
tur. diuicie conseruate in manu dn̄i sui
pereunt eni in afflictōe pessima genera
uit filiuz qui cum summa egestate erit.
¶ Tertium qd̄ retrahere debet paupe
res a prenomiatis vicijs est ipsius pau
pertatis cōmendabilitas. vn̄ scd̄s phs
paupertatem cōmendās inquit. pauper
tas est odibile bonuz. sanitatis mater.

curarum remotio absq3 sollicitudine se mita sapientie reparatrix. negociu3 sine damno. itractabilis substātia. possessio sine calumnia incerta fortuna sine sollitudine felicitas. ❡ Quartum quod retrahere debet ipsos pauperes a preno minatis vicijs et suarū imperfectionu3 purgationis. utilitas ipsa nāq3 est medicamentum et purgamentū suarum imperfectionū. Unde grego. super euangelia omel. vltima de diuite ⁊ lazaro. Quos inquit morum infirmitas vulnerat medicina paupertatis curat. ❡ Quintum inductiuum ad tollerandū patienter paupertatem et viciorum predictorum abdicatōem: est indigentiaru3 subuentionis copiositas: quia ex voluntaria paupertate innumerabiles diuicie spirituales acquirunt. ⁊ sic in deo paupes efficiuntur diuites. quia ex illis diuicijs iplent domū cordis. vnde august. super psal. xxj. domus est inanis et cor plenum diuicijs. sequitur. pauperes boni querūt vnde cor impleant. diuites vnde archā Et super Jo. omel. xxv. infelix ille habet aurum in archa. aurum ille tenet in conscientia. Compara vtrūq3. ille habet aurū quo perire potest: et vnde perit. ille habet deū qui perire non potest et ibi habet vnde auferri non potest. Felices igitur isti paupes spiritu. s. voluntate propter premissorum multitudinem. vnde ysa. xlix. pauperū suorum miserebitur. et in psal. animas pauperum. s. voluntate saluos faciet. ❡ Propter has igit vtilitates predictas paupertas patiēda est et acceptanda. vnde seneca epistola ij. honesta res est leta pauptas. illa vero nō est pauptas si non est leta. Quicunq3 paupertate bene conuenit: diues est. non qui parum habet. sed qui plus cupit pauper est. ❡ Sed ꝓh dolor. non nulli. i. aliqui reperiuntur ex eis qui pre amaritudine paupertatis seipsos contēnunt et despiciunt ac etiā passim omni malo se exponūt. nec circa salutē suā aliquā curā apponūt. talibus vero paupertatis onus importabile valde videtur et graue. sed taliū pauptas nequissima dicitur. vnde in persona huius pauperis dicit psal. Infirmata est in paupertate virtus mea. s. cum ratione paupertatis. peccant in proximū in deum. et in seipsos modis predictis. aliqua virtute non obstante pauperes isti miseri paupertatem pro magno a deo sibi datam odiunt. et maledicunt: et impatiēter ferunt. non eni sunt de illis quos totiens sacra scriptura beatificat math. v. Beati pauperes spiritu ⁊c. S3 similes illis qui cōtemptatōes sibi datas ad ꝓbationē cū murmure recipiūt ⁊ ipaciētia. et ideo vn̄ pmiū cōsequi deberent beatū finē3. consequēter pessimū. vnde iudich viij. describitur. Qui temptatōes nō susceperūt cū timore dn̄i. ⁊ ipatientiā suā et iproperiū murmuratōis sue cōtra dominū protulerunt. exterminati sunt ab exterminatore. et a serpentibus pierunt.

❡ Incipit tertia pars prohemialis.

Postq3 in scda ꝓhemiali parte autor prauis moribus modernorū diuersorum statuu3 per sua documēta seu precepta succursum prebuit et iuuamē. Nūc vero in hac parte tertia ꝓhemiali subsequēter succurrere intendit quibusda3 qui dum puerse agebant sub diuersarum opinionū pretextu se palliare volebāt. Ad remouendu3 igitur tales erroneas opiniōes subinfert. ❡ Existimaui. i. diu deliberaui. ❡ Succurrendum fore. i. subueniendū. opinioni. i. detestabili estimationi eorum. quia putabāt aliquos mores ꝓm opiniōem aliquorum bonos fore qui tn̄ in rei veritate erāt praui. et econuerso. et ideo opinioni taliū erat consulendum. i. consiliū exhibendū. ut ab erroneis opiniōibus remoueri deberent

et hoc per doctrinam et precepta infra scripta. Sapiētis enī est qđ praue egit confestim reuocare ut dicit august. in canone magne.xxij.q.iiij.et errorem suuz quilibet reuocare tenetur. ut in decre. qualiter de accu.post pri.et de appella. cum cessante.imo etiaz ꝙ plus est quilibet tenetur q̄tum potest ab errore suū proximū reuocare. quia qui alios cum potest ab errore nō reuocat:seipsum errare demonstrat.ut in decre. qui alios de hereti. ꝛ in canone error .lxxxiij.di.
B et.ij.q.vij.negligere. ¶ Unde huic sumptā occasione potest de tali questione tractari.vtrū correctio fraterna ad solos prelatos vel ad omnes se extēdat?

Dicendū est ꝑm tho.scđa.ij.q.xxxiij. ꝙ duplex est correctio. vna que est actus caritatis que specialiꝰ tēdit ad emēdatōez fratris delinquentis per simplicem āmonitōem.et hec ad quēlibet pertinet caritatem habentem.siue subditus sit siue platus.Est et alia correctio que est actus iusticie que non solum fit per monitionez.sed etiam interdū per punitionem:ut alij timentes a peccato desistant.et hec ad solos prelatos pertinere dignoscitꝰ ¶ De materia correctio-
C nis fraterne latissime videtur infra in prima parte metrica nono precepto.cū moneas aliquē. Querere aliquis posset de tali questione vtrum sequentes opiniones erroneas magistroꝝ seu doctorum suorum excusentur a peccato?

¶ Breuiter dicendum ꝙ si diuerse opiniones magistrorum sacre pagine que non pertinent ad fidē et bonos mores. absq3 periculo auditores vtrāq3 opinionē sequi possunt.vnde hic habz locū quod dicit apl's ad ro.xiiij. vnusquisq3 in sensu suo habūdat. In hijs vero que ad fidem pertinent et ad bonos mores nullus excusatur si alicuius magistri vel doctoris sequatur erroneā opinionē. In talibus eni ignorantia nō excusat.Alioquin imunes a peccato fuissent qui secuti sunt opiniones arrij et nestorij:et alioꝝ heresiarcharum. Qui ergo assentit opiniōi alicuius magistri contra manifestum scripture testimonium.siue contra illud quod publice tenetur ꝑm eccle.autoritatem non potest ab erroris vicio excusari.Hostieñ.q̄tū ad hoc tenet precise ꝙ quando sunt diuersa iura et opiniones.s.nō contra deum et bonos mores humanior sententia est proferenda.s.ceteris paribus.de transac.ca.fi.in fi. alias vero standū est illi que meliori innititur rationi.ut in decre.de ferijs.ca. capellanus.Sequitꝰ in textu. ¶ Maxime cōmuniter exponitꝰ idest precipue.vt gloriose viuerent.Ad hoc eni laborauit autor iste ut gloriose idest virtuose homies viuerent in hac vita.qđ si fecerint honorem cōsequentur et laudem.vnde bene sequitur.Et honorē contingerent.virtuose eni viuētes laudem consequentur pariter ꝛ honorē.qđ exēplariter demonstrat augu. v.de ciuitate dei.ca.xij.vbi habetur ꝙ coniuncte erant edes virtutis et honoris que pro dijs vel deabus habebantur . et ita erant disposite ꝙ per edem virtutes ad edez honoris perueniebatꝰ ad inuendum ꝙ per virtutem peruenire debet quis ad honoris statū.nō aūt per fallacez ambitōem. ¶ Pro tanto dicit ambrosius ꝙ gloria est clara cū laude notitia. vñ gloriose viuere idem est ꝙ habere claritatem alicuius boni qđ notum sit multis et approbatum. D

¶ Notanduz vero est ꝙ ij

A ad hoc ut quis dicatur gloriose viuere duo maxime requiruntur. Primum est ꝙ illa claritas ad multorum notitiam deducatꝰ.ut penes illos clarescat et innotescat. Scđz est ꝙ ab illis approbetur quibus claruit ac etiaz innotuit per aliqualem cōmendatōem et laudem. Honorez vero contingere nichil aliud est ꝑm philosophū primo et octauo ethicoꝝ q̄ testimoniuz habere de bono et excellenti. qđ quis in se habet.siue tale bonū sit spirituale ut virtus et scientia siue tale bonū sit temporale ut diuicie. vel potentia.Vñ ut plurimū videmus

ꝙ qui cupiunt honorari: testimonium scire excellentie querũt. ¶ Ex predictis elici possunt due questiones. Et prima
B vtrum aliquis licite possit desiderare gloriosum in conspectu hominum apparere. ¶ Scdo vtrum aliquis honorem possit licite desiderare. ¶ Quo ad primum dicendum est ꝙ appetitus humane glorie simpliciter loquendo non est viciosus: nam vt in predictis patet. Gloria nil aliud est nisi ut homo bonum quod in se habet cognoscat et probet ac etiã desideret ꝙ ab alijs cognoscatur et approbetur. vtrũqȝ autẽ istorum absqȝ vicio fieri potest. non enim peccatum est ꝙ homo bona sua approbet et cognoscat. vñ apl's. j. ad corinth. vij. ca. dicit. Nos autem non spiritũ huius mundi accepimus: sed spiritum qui ex deo est: ut sciamus que ex deo donata sunt nobis. nec etiam peccatuȝ est ꝙ homo bona sua velit ab hominibꝰ approbari ut dicit math. v. luceat lux vestra corã hominibus ꝛc. Et ideo appetitus glorie de se non nominat aliqd
C viciosum. et hoc patet ẜm sanctuȝ tho. ij. scde. q. cxxxij. Est tamen sciendum ꝙ appetitus glorie vane est peccatũ. Gloria auteȝ vana dicitur tripliciter. primo quando appetit quis gloriam de re fragili et caduca que non est digna gloria. Scdo quando appetitur et querit gloriam a quo non debet. s. ab homine cuius iudicium est incertum: nisi forte referat ad deum. intendendo ꝙ per appetitũ glorie quam querit ab homine deus ab hominibus glorificet. vel ad hoc ut homies ꝓficiant ex bono qd in alio cognoscunt. vel ut ipse homo proficiat de bonis que in se cognoscit per testimoniũ humane laudis. et in eis studeat perseuerare: et ad meliora perficere. ¶ Tertio dicitur gloria vana ex parte ipsius qui gloriam appetit. quia si appetitum suum non refert in debitum finẽ utpote ad honorem dei: vel salutẽ proximi. ex hijs modis non licet appetere gloriam humanam. quia istis modis vana est. ¶ Quo ad scdm quesitum dicendum ẜm eundem dominũ sanctũ tho. ij. scde. q. cxxxj. ꝙ tria requiruntur ad hoc ꝙ aliquis possit licite honorem desiderare. Primo ꝙ desideret honoreȝ solum de excellentia quam habet. quia si vellet honorem de excellentia quam nõ habet. tunc appeteret honorẽ supra portionem suam. Scdo ꝙ honoreȝ desideratum referat in deum a quo habȝ illam excellentiam. propter quam honorari meretur. ¶ Tertio ꝙ honorem or-
D dinet ad salutem et ad vtilitatem proximorum. pro quorum vtilitate et salute deus dedit sibi illaȝ excellentiã. quãdo autem concurrunt conditiones premisse. homines possunt licite honorem desiderare. nam talis appetitus honoris moderatus est. et ideo licitus. quia per talem honorem homines prouocãtur ad bonũ. et reuocantur a malo. sed quando premisse conditiones deficiũt vel vna ipsarum quecunqȝ sit illa. tunc appetitus honoris est inordinatus et illicitus. quia potest esse sibi occasio multa mala faciendi dũ non curat quomõ honorem cõsequi possit. Unde dicit salustius in catellina no. ꝙ gloriam et honorem. laudem et vituperium. bonus ꝛ ignarus eque sibi expetit. sed ille. s. bonus vera via vtitur huic. s. ignaro. quia bone artes desinit dolis atqȝ fallacijs tendit. Tamen illi qui solum propter honorem vel bona faciũt vel mala vitant nõ sunt virtuosi vt patet p phm. iij. ethicoꝝ vbi dicit ꝙ non sunt vere fortes qui propter honorẽ fortia faciũt

¶ Incipit quarta pars probemialis.

Sequitur quarta pars ꝓhemialis in qua autor inicium defectuum demonstrat patrorum et hoc cum dicit. Nũc te fili carissime

¶ In parte igit̄ p̄cedēti autor tractauit
de causa cōmuni ⁊ vniuersali.nūc vero
in hac parte intendit tractare de causa
priuata et speciali ¶ Pro cuius tamē in
telligentia est sciendū q̄ tria sunt que
maxime alliciunt auditoꝝ corda ad be
niuolentiā doctrine capescende. ¶ Pri/
mum est doctoris euidentis dilectio vi
scerosa. ¶ Scd̄m est fructus reficientis
adeptio gratiosa. ¶ Tertium est natura
lis appetitus sciencie terminatio fructu
osa. Primum ergo allectiuū ad doctri
nam capescendam est doctoris euiden
tis dilectio viscerosa. Sermones nāq̄
morales amici diligentis fiunt credibili
ores in corde audientis. hanc rationem
proponit hic autor dū dicit nunc te fili
quasi dicat fili mi doctrinam meā acci
pe.nec eā refugere debes.quia ego pa
ter tu filius.propter qd̄ michi obedire
teneris.⁊ maxime in his que ad doctri
nā spectant. Isto modo sapientissimus
salomon in prouerbijs ca.j.filium allici
ebat sic inquiens.Audi fili mi discipli/
nam patris tui ⁊c̄. Scd̄m quod allicit
ad doctrinam capescendā est fructus
reficientis adeptio gratiosa.fructus enī
doctrine vel sapientie est refectio sapi
entie supernalis que est summa beati/
tudo.hanc rationem proponit nobis sa
lomon puerbioꝝ.viij.dicēs. nunc filij
audite me.beati qui custodiūt vias me
as.Audite disciplinam et estote sapien
tes:et nolite abijcere eam.quasi velit in
nuere q̄ per talem doctrinam .s. mora
lem scolastici facilius habilitantur ad
scientiam intellectualem capescendam.
per quam beatitudo acquiritur super/
nalis.et ideo spernere eam nullomodo
debent discipuli . quia beatus homo
clamat diuina sapientia. ut in predicto
sequitur capi. Qui audit me et qui vi/
gilat ad fores ostij mei tota die. et qui
me inuenerit:inueniet vitam et hauriet
salutem a domino. Tertium qd̄ alli/
cit ad capescendam doctrinam est natu
ralis appetitus sciencie terminatio fru
ctuosa.ppterea ph̄us primo methaphi
sice hoc cōsiderans dicit. omnes homi
nes naturaliter scire desiderāt.Iste aūt
naturalis appetitus impleri nō potest
vel terminari nisi itellectus virtutibus
impleatur.et scientijs imbuatur. cuius E
perfectio in cognitione veritatis consi
stit.Nam sicut visus exterior deteriora
tur aspiciens excellens visibile in splen
dorē.ut patet de visu splendoris radij
solaris.post cuius visionem peius vi/
demus.Ita econtrario visus interior.s.
intellectus fortificatur et melioratur quā
do intelligit intelligibilem.obscuram ⁊
latentem.et ad intelligendum difficilē
quod fieri nequit nisi per magistralem
eruditionem benignam.ad hoc enī vt
talis doctrina facilius capiatur. expe/
diens est ut modus et ordo per ipsum
magistrum tribuatur:hic ordo imedia
te sequitur in littera dū dicit. Docebo
te quo pacto.i.ordine vel modo vt mo
res tui animi cōponas . Modus vero
est iste.igitur mea precepta.s.infrascri/ D
pta:ita legito ut intelligas. Intellectus
huius littere talis est q̄ nō sufficit su/
perficialiter legere meoꝝ preceptorum
sententias quo ad corticem: nisi etiam
intelligas.i. intus latentia legas:ac etiā
cum effectu ea penitus in memoria con
seruare debeas . Ad hoc optime facit
qd̄ transsumptiue scribit hieronymus
in canone marsion et basilides .j. q.j.
vbi sic dicitur. nec putemus in verbis
scripturarum esse euangeliū.sed in sen
su:nec in superficie:sed in medula.non
in sermonum folijs: sed in radice ratio
nis.Et subdit autor rationem imedia/
te cum dicit.Legere enim et non intelli
gere negligere est. Hoc vult autor dice
re q̄ nō intelligere que legunt̄:est peni
tus negligere.Tūc enī studiū pficit cū
hec que discipulus legit vel audit dili/
genter itelligit.ac ea que legerit vel au
dierit:intus in cordis scrutinio exami/
nat et reuoluit. Aliter autem legere et
non intelligere.i.non intus legere:peni
tus est negligere. quod est itelligendū
intellectum non perficere.cuius perfe/

etio ut dictum est in cognitōe consistit veritatis.et sic veritas remanebit inco gnita:nec intellectus suam perfectionē assequetur.

ij A ¶ Pro huiusmodi vltime particule intelligentia est sciendum q antiqui nostri tempore cathonis vel huius opusculi autoris vt superius ali qualiter est pretactum corticem littera rum sequentes: et non medulam circa

B precepta moralia in multis errauerunt. Primus nāqz error fuit eorum qui di cebant obligationem mandatorūz mo ralium non esse necesseriam. quia dice bant cerimonialia sufficere ad salutem. sed hic error repellitur per illud quod dicit apostolus ad hebreos.xij.vbi ait. Gressus rectos facite pedibus vestris ut non quis claudicans erret.magis au tem sanetur. Hic arguitur illorum clau dicatio qui docebant seruare legē quo

C ad cerimonialia et euangelium. ¶ Secū dus error fuit illorum qui dicebant ob seruationem preceptorum non esse me ritoriā.et hic error excluditur per illud quod scribitur ad galath.vi.capi. No lite inquit errare. deus non irridetur. hic enim repellitur error illorum qui sa lutem attribuebant fato et non huma

D no merito. ¶ Tertius error fuit illorūz qui dicebant trasgressionem precepto rum non esse dānatoriaz.et hic error re pellitur per illud quod scribit aposto lus ad corinth.vj.nolite errare.qa neqz fornicarij neqz ydolis seruientes: neqz adulteri etc̄. regnum dei possidebunt. Hic enī excluditur error illorum qui di cebant q nullus peccator eternaliter dā naretur.sed mali homines ac etiam de mones post longa temporis spacia bea titudinem consequerentur.

¶ Incipit primum precептum partis prosayce.

Taqz deo supplica. Expeditis quatuor partibus prohemialibus nunc circa tractatum est aduertendū.in quo prin cipaliter duo occurrunt consideranda.nā primo aliqua precepta prosayce declarabūtur. scd̄o aliqua metrice exponentur.Scd̄a ibi.Si deus.igitꝰ pro prime partis eui dentia est sciendum q documenta auto ris sunt de actibus quatuor virtutum cardinaliuz specialiter et circa actus vir tutum que sub istis quatuor continen tur.non tamen ponit hec documēta or dinate:sed mixtiz inordinate.hoc est in terscolariter et per saltum.in quo etiaz tractatu dat documenta affirmatiua de actibus virtutum et negatiua de acti bus viciorum: sed q̄ntum deus de derit in hoc opusculo q̄ plus potero conabor ordinate procedere.Uerū quia in prohemiali parte tactum est de vir tutibus cardinalibus in genere earū cō mendatōi insistēdo .nunc vero i hac p sayicali parte psequi intendo ipsam iu sticiam magis specifice q̄ntum ad ipsius riuulos.hoc est partes ipsius et species ac etiam actus qui sub illa virtute con tinentur. idem de alijs virtutibus sub sequenter est dicendum.Ad luculentio rem autem intelligentiam documento rum pertinentium ad virtutem iusticie est breuiter prenotandum q ipsa iusti cia diuiditur.quia quandoqz respicit su periores: qn̄qz pares et equales qn̄qz autez inferiores. Iusticia que respicit su periores habet sub se quatuor species. quarꝫ prima est religio.per quam reddi mus deo debitum cultum. Scd̄a est pi etas per quam reddimus parentibus debitum honorem. Tertia est obseruā tia per quaz reddimus superioribus re uerentiam.Quarta est gratia per quaz reddimus benefactoribus beneficenti am et honorez. ¶ Primo ergo ponit do cumenta pertinentia ad primam speciē iusticie.s.ad religionē cum dicit. Itaqz

deo supplica. ¶ Primum itaqz documē
tum speciale iusticie est de actu religio
nis vel latrie .s. de oratōe supplicatiua.
B Est enim religio siue latria virtus que
dam et species iusticie per quam ordi/
namur ad reddēdum deo debitum cul
tum. reuerentiam et bonorem ex eo q
ipse est primum vniuersalē principium
nostre productionis in esse ꝛ nostre gu
bernationis . buiusmodi autem virtus
religio vocatur vel latria.id est serui/
tus q̄dā soli deo debita. Sūt aūt qnqz
actus per quos reddere possum9 deo
cultum debite reuerentie et bonoris.s.
orare et adorare.sacrificare et laudare.
Omnes aūt bij actus sunt quibus bo/
mo moueri debet ad exbibendum soli
deo cultum debite reuerentie et bono
ris et non alicui alteri creature. et boc
est qd autor principaliter in boc prece
pto intendit. Unde premonito discipu
lo ad legendum et intelligendum.nunc
summum ꝛ precipuum preceptum ante
oia preponit eundē iuxta illud Math.
vj.primum querite regnum dei et iusti
ciam eius.pro tanto dicit supplica deo
non creature.quia si creature exbibere
tur bonor deo debitus:tunc diceretur
ydolatria. ¶ Nota de triplici opinione
ad de reddendo deo principi nostro excel
so reuerentiam et bonorem . Quidam
enim fuerunt opinionis q sufficit deo
impendere obsequiuz personale:quod
in genuumflexione prostratione.ꝛ ma
nuum eleuatione consistit.Alij fuerunt
opinionis q non sufficit personale ob
sequiū deo exbibere: nisi cū boc etiam
detur reale quod in elemosinarum lar
gitione consistit. Alij vero fuerunt alte
rius opinionis. videlicet q non solum
duo ante dicta sufficiunt:nisi etiam ob
sequiū spūale ipēdam9 eidez. ut.s.nos
ut' aliqd nri ad cultū diuinū ppetuo de
dicem9.vñ quidā ad Micbea pphetā
accessit.et eum super bijs tribus opini
onibus perquisiuit.ut babetur micbee
vj. capi. Et primo quesiuit si sufficit
deo facere multas genuflexiones ꝛc.

dicens.Quid dignuz offeram deo? cur
uabo genua mea deo excelso.quod spe
ctat ad latrie cultuz.et propbeta nicbil
respōdit. ¶ Deinde querit.si sufficit mul
tas elemosinas facere dicēs.Quid offe
ram bolocaustomata pinguium et vi/
tulos et agniculos? Et propbeta nicbil
respondit. Deinde interrogauit si ad
perpetuum cultum dei filium suum pri
mogenitum in religionem poneret.di
cens. Nunquid dabo primogenituz me
um pro scelere meo fructū ventris mei
pro peccato anime mee. Et tūc propbe
ta ad bec tria retrograde respondit . et
primo ad primum quesitum dicens. In di
dicabo tibi o bomo quid sit bonum? et
quid deus requirat a te. vtiqz facere iu
diciū.diligere misericordiam.et sollicite
ambulare coram deo tuo. Dicit igitur
vtiqz facere iudiciuz:ac si dicat propbe
ta. Interrogasti si tibi sufficit ad salutē
filium in religione ponere.Et ego dico
tibi q non:nisi iudicium sumas de te
ipso. et sicut caro tua delectata est in
peccatis.sic iudicetur ꝛ affligetur in pe
nitentie lamentis. nō eni esset equū q
peccata faceres:et filius tuus penitenti
am faceret. vel etiam penam portaret
de eisdem . et ideo oportet ut carnem
tuam iudices si non vis a domino iu/
dicari.j.ad corintb.xj. Si nosmetipsos
diiudicaremus:non vtiqz iudicaremus
a domino. Deinde ad scdm quesituz
videlicet diligere misericordiam.respō
det dicēs.Si tibi sufficit et multas ele
mosinas facere . ac si dicat: et ego tibi
dico q non : nisi prius cam tibi facias
et anime tue misericordiam impendas
eccl.xxx. Miserere anime tue placens
deo.et eiusdem.xj.benefacit anime sue
vir misericors deo. non enim conueni
ens est ut qui alteri sit pius.et sibi im/
pius.Quia sicut dicitur in psal. Qui di
ligit iniquitatem: odit animam suam.
Deinde ad tertium quesitum respon/
det dicens.Et sollicite etiam ambulare
corā deo tuo. ac si dicat. interrogasti si
tibi sufficit multas genuflexiōes facere

Et ego dico tibi q non: nisi super bona opera studeas sollicitus esse. ille vero corā deo sollicite ambulat qui in sua iuuētute deo seruire icepit. vel qui opera sua feruenter facit. vel etiam qui cū diligētia nichil obmittit. ij. ad thimo. ij. Sollicite autem cura teipsum probabilem exhibe deo operarium inconfusibilem recte tractantem verbum veritatis. Sunt autem nonnulli qui pigre idest in senectute seipsos curant: ac etiā emendant. Ideo dicit sollicite cura teipsum. Sunt etiam nonnulli qui confusibiliter operantur. ideo subdit operarium inconfusibilez. ¶ Insuper etiam reperiuntur aliqui qui recta faciunt et dicunt: sed non recte. quia circumstantias multas obmittunt. Ideo subinfert recte tractantez verbum veritatis. ¶ Fuerunt etiam aliqui qui latrie cultum solum non primo principio rerum exhibēdum estimauerunt. sed omnibus etiaz creaturis que supra homines sunt. Uñ licet quidam opinarentur deuz esse principium vniuersale omnium rerum, latriam tamen exhibendum alijs estimauerunt. Primo quidem post summū deū substantijs intellectualibus celestibus quas deos vocant cum essent omnino substantie a corporibus separate: cuz essent anime orbium aut stellarum. Secundo etiam quibusdam substantijs intellectualibus quas vnitas credebant corporibus aereis: quas demones esse dicebant. ⁊ tamen quia super homines eos credebant esse sicut corpus aereuz est supra terrestre. Huiusmodi aūt substantias colendas diuino cultu ab hominibus ponebant. et in comparatione ad hoīes deos illos esse dicebant quasi medios inter hoīes et deos. Et quia animas brutorum per hoc q a corpore separantur in statuz altiorem q̄ sit status presentis vite transire credebant. in animabus mortuorum quas hebes aut inanes vocabant. diuinum cultum eis esse exhibēdum opinabantur. Quidam vero deum esse animā mundi estimantes: crediderunt q toti mundo et singulis eius partibus esset cultus diuinitatis exhibendus. nō tamen propter corpus: sed propter animam quam deū esse dicebant. sicut etiam homini sapiēti honor exhibetur: nō propter corpus sed propter animam. Quidam vero etiam ea que infra hominē sunt ꝫm naturam homi: tū colenda esse dicebant diuino cultu inq̄tū participat in eis aliquid virtutis superioris nature. vnde cum quasdam ymagines per homines factas sortiri crederēt aliquam virtutem supernaturalem vel ex influentia celestiuz corporum. vel ex presentia aliquorum spirituuz. dicebant huiusmodi ymaginibus diuinum cultum esse exhibendum. quas etiaz ymagines deos vocabant. propter qđ et ydolatre sunt dicti. quia latrie cultum ydolis. i. ymaginibus impendebant. ¶ Nota ꝫm scripturas et doctores q adoratio siue debita siue indebita: fit qnq3 modis. Primo adoratur deus. vnde in euangelio Jo. iiij. veniet hora quādo veri adoratores adorabunt deum in spiritu et veritate. hec dicitur latria. vnde. j. regum. vij. predicauit samuel deum soluz adorandum esse. xxvj. q. v. nec mirum. Scđo adoratur christus in forma hominis genes. xviij. tres vidit et vnum adorauit. Et in psal. adorabunt cuz omnes reges terre. xxiij. q. v. displicet. Tertio adoratur angelus apoc. xxij. angelus prohibuit Johannem se adorare. dicens. Conseruus tuus sum. et hec dicitur dulia. Quarto adoratur homo genes. Adorauit abrahaz populus terre. et danie. iij. iussit nabugodonosor ut aurea statua adoraretur. xi. q. iij. imperatores Quinto adoratur dyabolus. s. in ydolis. vnde exo. xx. non facies tibi ydolū hec dicitur ydolatria. Obmissis responsionibus ad opiniōes friuolas antiquo

rūm sit per beatum thomaz in summa
contra gentiles causa breuitatis conclu
ditur prout sequitur. Est autem irratio
nabile ponentibus tantum vnum prin
cipium separatum cultum diuinū alteri
exhibere. Cultuz enim deo exhibemus
ut dictum est. non quia hoc ipse indige
at. sed ut in nobis firmetur etiā per sen
sibilia opinio vera de deo. Opinio aūt
de hoc ꝙ deus sit vnus sup̄ omīa exal
tatus per sensibilia firmari non po/
test in nobis: nisi per hoc quod ei ali/
quod separatum exhibemus: quod di
cimus cultum diuinum. patet ergo ꝙ
vera opinio de vno principio debilitat̄
si cultus diuinus pluribus exhibeatur.
Et ideo huiusmodi cultus exterior ho
minū necessarius est ad hoc ꝙ animus
hominis excitetur in spiritualem reue/
rentiam dei. Ad hoc autem ꝙ animus
hominis moueatur ad aliquid multuz
operatur consuetudo. nam ad consueta
facilius quilibet etiaz mouetur. Habet
autem hec humana consuetudo ꝙ ho
nor qui exhibetur ei qui summum locū
in republica tenet: puta imperatori vel
regi nulli alij exhibetur. ¶ Est igit̄ ani
mus hominis excitādus ad hoc ꝙ esti
met esse vnum rerum summum princi
pium. et illi dare specialem honorē qui
nulli alteri exhibetur. et hunc dicimus
latrie cultum. Ex predictis ergo ma/
nifeste concluditur ꝙ cultus latrie soli
vni summo deo debetur. Et hic est qd̄
dicit̄ exo. xxij. Qui imolat dijs occide
tur preter domino soli. Et deutero. vj.
dominum deum tuum adorabis et illi
soli seruies. Hec etiam est principalis le
gis diuine intentio. vt homo deo sub/
datur. et ei singularem reuerētiaz exhi
beat. non solum corde: sed etiam ore et
opere corporali. ideo primitus exo. xx.
lege diuina interdicitur cultus plurimuz
deorum: vbi dicitur. nō habebis deos
alienos corā me. et non facies tibi scul
ptile: neqꝫ omnem similitudinez. De
materia latrie dulie et yperdulie ⁊ diffe
rentijs earūdez. vide īfra in prima par
te metrica primo precepto. si deus. ad

litteram. B. post principium. Ad indu/
cendum igitur quemlibet scolasticū ad
talem cultum deo exhibendum: nō est
melior modus q̄ꝫ eum inducere ad ora
tionem supplicatiuam. et ab eo qui sciē
tiarum dominus est: sciētiaz suppliciter
exorare seu postulare. Jacobi. j. Si quis
indiget sapientia postulet a deo ⁊c̄. ab
ipso enim cui cultū latrie impendimus
oratione beneficium impetremus. quia
honor latrie efficatiorem reddit oratio
nem. s̄m illud ecclesi. xxxv. Qui adorat
deum in oblectationem suscipietur. et
deprecatio illius vsqꝫ ad nubes appro
pinquabit. ac etiam oratione dei quodā
modo maiestatem ꝯfitemur: dum pro
defectibus nostris supplendis ad eum
quasi ad fontem bonitatis recurrimus
orando. Ad hoc autem inducit autor
quemlibet scolasticum dum docet deo
supplicandum fore dicens. Itaqꝫ deo
supplica. Supplicare autem deo nil ali
ud est q̄ꝫ petere a deo in orōne aliquid
īdeterminate non petēdo hoc vel illud
vt cū dicitur. peto ꝙ deus adiuuet me
⁊c̄. Postulare vero in oratione est ali/
quid determinate petere. ¶ Utrum au
tem sit licitum in oratione aliquid de/
terminate petendum? Dicenduz est ꝙ
si loquamur de donis spiritualibus: vt
de virtutibus gratia et gloria. quibus
nec homo potest male vti: nec de se
malum euentum habere. talia sancti ab
solute petunt s̄m illud ostēde nobis fa
ciem tuam et salui erimus ⁊c̄. Sed si lo
quamur de temporalibus: dicendū s̄m
august. ad probam de orando deū. hoc
licet orare qd̄libet desiderare. non qui
dem principaliter vt in eis finem cōsti
tuamus. sed sicut quedaz adminicula qui
bus adiuuemur ad merendum beatitu
dinem inq̄ꝫtum per ea vita sustentatur
et inq̄ꝫtum nobis organice deseruiunt
ad actus virtutū. vt etiaz philosophus
dicit. j. ethicor. Et ideo pro tēporalibꝰ
licet orare: que quidez ex quo p̄cipali
ter nō petimus. sꝫ in orōne ad aliud co
tenore a deo petimur s̄m ꝙ expediunt
ad salutē. alias tp̄alia determiāte a deo

petere nō oportet. qr possunt malū euē tum habere: et eis potest hō bene vel male vti. vñ valerius dicit q socrates nichil vltra petendū a diis imortalib9 arbitrabatur q ut bona retribuerent. qr hij demū scirent quid vnicuiqz esset vtile. nos aūt ut plurimū id vocis expetimus qd nō impetrasse melius foret ¶ Ratione huius petitur qstio talis. s. vtrū deus exaudiat peccatores orātes? ¶ Dicendū est fm sanctū tho. ij. scde. q. lxxxiij. q si peccator petit aliquid inqtum peccator. i. fm desiderium peccati. hic a deo nō exaudit ex misericordia. sz qnqz auditur ad vindictā dū deus permittit peccatores ruere amplius in peccatis. Deus eni negat quedā propicius que cōcedit iratus. ut dicit august. Orationez vero peccatoris ex bono negat desiderio pcedēte deus audit nō quasi ex iniusticia. quia peccator hoc non meretur: sed ex pura misericordia. obseruatis tamē quatuor cōditionibus que cōmuniter ad orationē requiruntur. que exaudiri debet. s. ut pro se petat necessaria ad salutem pie et pseuerenter. Si quis aūt quereret quis sit oratōis effectus. Rñderi pōt q triplex ē orōnis effectus? Primus quidē effectus orationis est meriti. et ad hunc effectū non ex necessitate requiritur q attentio assit orationi per totū: sed vis prime intentiōis totā oratōem meritoriā reddit. Secūdus affectus oratōis est ipetrare. et ad hūc eciā effectū suffic prima itentio quā deus pricipaliter intēdit. Tertius effectus oratōis est qdam spūalis mentis refectio. et ad hunc effectū de necessitate requirit in orōne attētio. j. ad corint. xiiij. si hoc orē lingua spūs meus orat. mēs aūt mea sine fructu ē. Sz tunc est fructuosa qn fit verecūda et humili affectu: qlis fuit orō publicani qui nō audebat oculos suos ad celū leuare. luce xviij. Talis etiā fuit orō filij pdigi luce xv. ca. Itē dicit fructuosa qn est lacrinosa. qr tūc dicit diuinaꝝ auriū iclinatiua ut ifra scriptis patet exēplis. Et primo anne matris samuelis: q lacbrimis orās gracia a deo meruit ipetrare. j. reguz. j. ¶ Scdo exemplo sarre filie raguelis pro ut thobie. vij. testatur historia. Tertio exēplo regis ezechie. ysa. xxxvij. Quarto exemplo thobie pro cecitate plorantis. thobie. xij. Quinto exmplo iudich se in aqua lauantis. iudich. xij. ¶ Sexto exēplo impatoris theodosij de quo in fine ecclesiastice historie scribit q pnuniens se orationibus et ieiunijs: dūs ita suos amauit: ut more leonuz in hostes irruerēt. et subito surgens ventus vehemēs tela que hostes iaciebant retorquebant in ipsos dei virtute. et sic hostiū exercitus est prostratus. Eugeni9 captus et iterfectus ab abrogastes sua propria manu percussus tantum valuit imperatoris oratio lachrimosa.

¶ Incipit secundum autoris preceptum.

Parentes ama. Uiso imediate supra de prima specie iusticie respiciēte superiores. i. de religiōe ł la[..]ia hoc est de orōne supplicatiua p quaz reddimus deo debitū cultū et honorē quo ad quiqz pnomiatos act9. Nūc vero subseqēter in hac pte autor psequi itēdit de scda spē videlz de pietate p quā reddimus pentibus debitū honorē. Nō eni post deū magis tenet pentibus. vñ sicut ad virtutē religiōis ptinet primo gradu cultū deo exhibere. Ita scdo gradu ad vtutē pietatis ptinet cultū exhibere pentib9 et patrie. In cultu aūt pentū icluditur cult9 honoris et amoris oim cōsanguineoꝝ. nā csanguinei ex eo dicunt quia ex eisdē pentibus pcesserūt: ut pz per phm. viij. ethicoꝝ. In cultu aūt patrie icludit cult9 ciuiū et oiz amicoꝝ patrie hoc optie pbat p diffinitōem quā tradit tullius in rethorica sua di. q pietas virtus est per quam sanguinem mētis patrie qz beniuolis officium et diligens tribuitur cultus. Primo igitur

nos instruit autor colere et venerari eos qui sunt principium secundarium nostre productionis et reddere eis debitū cultum quo tenemur eisdem cum dicit Parentes ama. Nota secundum canones quod pater dicitur quinqz modis. Primo modo dicitur pater creatiōe ut deus. xxiij q. iiij q secundum Scdo generatione. ij. q. vij. queritur. xxx. di. ca. j. Tertio penitentie donatione: ut in canone omnis xxxiiij. q. j. Quarto iuris fictiōe: ut addo prīuus. xxx. q. iij. ita. Quinto imitatiōe. ut. j. q. j. cito de pe. di. j. Quantumlibet.

ad

di

tio

Pro cuius precepti intelligentia et observantia est breuiter attendendū quod quinqz sunt per que filij tenentur parētes suos revereri pariter et amare. Primum est propter diuine legis observationem. Scdm est propter ipsius precepti adimpletionis retributionem. Tertium est propter filiorum parturitionē et educationem. Quartum est propter brutalis nature instigationem. Quintū est propter rationalis nature imitationem. Ratio primi fundari potest super primo precepto scde tabule. honora patrem tuum et matrem tuam etc. exo. xx. capi. Ratio huius precepti talis potest persuaderi ratione et sic. Illud enī quod maiorem habet ratōem boni et etiā quod deo est similius est magis diligendū. sed pater maxime se habet sub ratione principij eo quod habet rationem eminentioris boni et deo similioris ergo maxime est diligēdus. mater etiā eodem modo diligēda est ut pater: cū pariter principium quoddā sit naturalis originis cum ipso patre. licet enim pater excellentiorem habeat rationem principij quam mater. quia pater est principiū per modum agentis: mater vero per modū patientis et materie. Et hec ē una ratio inter alias. quare filius magis diligit patrē quam matrem. quia pater est principiū effectiuū et formale quare etc. et hoc est quod scribitur quo ad utrūqz eccle. vij. capi. honora patrem tuum. et gemitus matris tue non obliuiscaris. memento quoniam nisi per illos natus nō fuisses etc.

Ratio secundi fundatur super opere pietatis et misericordie: ad quas diuina sequit retributio. Et ideo i premissa autoritate sequitur retributio videlicet ut sis longeuus super terrā. De hac retributione loquitur apostolus. j. ad thimo theū. iiij. capi. dicens. quod promissionē habet vite que nunc est et future. unde sicut populo carnali presentabatur presens vita. sic spirituali non tantum presens sed et futura. Et si queratur quare magis pietati vita promittitur quam alijs: respondetur. quod propter cōmendationem misericordie in cuius actu maxime meretur homo diuinā misericordiam et gratiam. et ex hoc magis vita promittitur quam aliud donū. quia illa magis ab homine desideratur. et homo experiens longeuitatem vite: non abhorret vitam parentū. et hoc est quod in eccle. iij. capi. scribitur. Fili suscipe senectam patris tui. et ne contristes eum in vita illius. Ratio tertij fundatur super filiorum gratitudine. quod probat ipsorum parentū ethimologia. nam parentes dicuntur quasi pariētes. et quantum ad hoc tam in pariendo quam in filios educando labores multiplices patiuntur prout uera testari possunt iam experti. et ideo filii ne dicantur ingrati in tantorum laborum compensatione tam in senectute quam etiam in paupertate seu infirmitate ipsis parentibus subuenire tenentur pro posse. nec eos abiicere vel differere debent nullomodo. et hoc est quod innuit philosophus in fine. viij. ethicorum. dicens quod pater est nomē amoris adeo quod nullomodo filio licet suum patrem abnegare. patri vero bene licet filium in etate legitima constitutū maxime propter ingratitudinem ac etiam propter alias causas abnegare. et imediate subdit exemplarem rationem. dicens quando aliquis tenetur alicui ex debito. creditori suo debitor reddere debitum nullomodo potest.

quin obligatus remaneat:nisi debitum persoluat eidem.Creditor vero si vult bene potest debitum ipsum quandoqz renuere vel in totum remittere. Sic di tam in proposito inter patrem et filiuz talis differentia esse dignoscit. qr filius debitor est:et nō pater.et ideo in tantū ē obligatus eidē qp patri cōdignū nullo mō reddere pōt.et iō fili⁹ patrē abne/gare vl'a se abiicere mime dz vel pōt. Econuerso pater cū non sit debitor filiū potest ut est dictum ex causis pluribus abnegare:ac etiam fm iura canonica ꝛ ciuilia paterna hereditate priuare.cause exheredi[ta]tionis explicabūtur infra in secunda proxima questione. hoc etiam exemplo pellicani cōprobatur: qui gratos filios suscipit atqz nutrit. ingratos vero filios a se repellit:nec ultra de eis aliquam curam gerit. Ratio quarti fundari potest super quadam brutali naturali instigatione qua naturaliter filios ad alimentandum et pie subueniendūz parentibus inducit. Ad hoc etiam probandū beatus ambrosius in exameron omel. v. filios instanter ortatur. ponēs exemplum de ciconijs que solo instinctu nature mouentur ad fouendum et portandūz parentes antiquos. et ut ipse dicit ibidem. proprijs pennis paren/tes nudatos tegmine plumarum suaꝝ dulciter eos fouent. collate etiam cibo pascunt.et fulcro alarum suarum subleuantes ad volandum exercent. vnde ibidem subdit ambrosius. Animalibus non est graue quod est pietatis plenuz non est onerosum. quod soluitur debi/to nature. non recusant aues patrez pascere quas nō scripta lex sed natura cō stringit. Ad hoc cōuenit nō precepto sed gratie naturalis officio. Est enīz vectiua pietatis apud eos. et tñ plurimi qz hoim talia recusarūt. ait ibidē et iō romanorum vsu pia auis uocatur. Rō quinti fundari potest super fragilita/te rationalis nature per quem filij pie moueri debent ad parentum subuentionem et ad alimentationez. Ad hoc q̄ plura induci possent exempla. sed breuitatis amore de multis aliqua perstrin/gam. narrat Solinus libro. j. in fine qp quedam filia deprehensa fuit alere patrem vberibus suis. ꝛ ille donatus est filie. et in memoria tanti preconij locus ille reseruatus et conseruatus est numini. valerius etiā libro. v. capi. iiij. narrat de filio cresi: qui fuit vsus loquendi destitutus. cum tamen vnus ex numero persarum concitato vel concito impetu in sedem illius ferretur velut oblitus quod fortuna nascendi sibi denegasset ne cresum regem occideret: proclamando nutritionez reuocauit. et qui mutus sibi vixerat saluti parentis vocalis fa/ctus est. et ibidem ait de laude pietatis

Prima ergo et optima rerum natura pietatis est magistra que nullo vocis misterio nullo ausu litterarum indigēs proprijs matribus et tacitis caritatem parentum infundit. Debēt ergo filij parentes suos amare vero affectu et eis obedire: et in statu eos honorare. et in actu sustētare. et eis necessaria ministrare in effectu. ꝛ sic faciens nedū autoris pceptum: verumetiaz diuinum mandatum obseruabunt exo. xx. honora pa/trem tuum ꝛc. ¶ Circa huiusmodi preceptum autoris de aliquibus dubitabilibus restat perquirendum. Et primo vtrum filij teneantur alere parentes?

Breuiter dicendum est qp filij locupletes tenentur nutrire parentes egentes. sicut parentes locupletes tenentur fi/lijs. et nomine parentum et filiorum sicue liberoꝝ intelligi debent omnes ascēdentes ꝛ descēdētes in auten. ut li. ma. ꝛ a. §. illud quoqz. coll. viij. Cessat tamē hec obligatio fm hostien. si illi sustentari possint de bonis proprijs vel suo artificio. ¶ Scdo vtrum pater sit magis diligendus q̄ mater? hanc questionem breuiter beatus thomas mouet. ac etiā soluit in scda. ij. q. xxvi. sic dicēs qp ha/bito respectu ad patrē et matrē inq̄tū sunt principia nostre generationis .i. inq̄tum pater est pater. et mater est

E

mater. sic pater debet preponi matri in amore. cuius ratio est. quia cum pater et mater sint principia nostre naturalis originis. pater tamen habet excellen/tiorem rationem principij quam mater vt supra habitum est. quia pater est principium per modum agentis. mater autem magis per modum patientis et materie. habito autem respectu ad viciũ et virtutem. posset tamen mater excedere patrem in virtute quod esset magis diligenda nam vt dicit aristo. viij. ethicorum. potest esse tanta distantia virtutis et malicie quod amicicia soluitur. vel saltem di/minuitur. vnde dicit ambrosius quod boni domestici sunt malis filijs preponendi. imo tam de iure canonico quam ciuili mali filij propter eorum ingratitudinem et maliciam bonis possunt paternis exheredari secundum quod notatur in decret. quintauallis de iureiur. in magna glosa. et in auten. ut cum de ap. cog. §. causas coll. viij. ubi ponuntur. xiiij. cause per quas mali filij exheredantur. Prima si filius parentibus manus intulerit violentas. Item si grauem iniuriam eis fecerit. Item si eos crimialiter accusauerit de causa que non sit aduersus principem vel rempubli/cam. Item si cum maleficis versatur. Item si maleficus efficiatur. Item si vite parentum insidietur. Item si vxori vel concubine ipsius se imiscuerit. Item si pro persona vel debito eius inquantum potest fideiubere noluerit: hoc tamen quod de fideiussione dicitur ad masculos tantum pertinet. Item si prohibuerit illos facere testamentum. Item si contra parentum voluntatem inter arrenarios et mimos perseuerauerit cum pater illius professionis non fuerit. Item si filia vitam luxuriosam elegerit: cum parentes eam vellent pro posse dotare nisi negligerent eam nubere vsque ad. xxv. annos. Item si parentibus furiosis debitam curam non impenderint. Item si de car/cere parentem educere neglexerint: cum potuerint. hoc totum habetur in pre/missa auten. Additur etiam quartusdecimus casus. si hereticus sit. de heretic. excõicamus. §. credentes extra. ¶ Ter/tio quero vtrum homo ex caritate plus diligere debeat filium quam patrem. Et primo videtur quod sic. tali ratione. quia illum debemus magis diligere cui magis debemus benefacere. sed magis debemus benefacere filijs quam parentibus. Dicit enim apostolus. ij. ad corinth. xij. non debent fi/lij thesaurisare parentibus. sed paren/tes filijs. igitur magis sunt diligendi filij quam parentes. ¶ Secundo sic. gratia perficit naturam. sed naturaliter parentes plus diligunt filios quam ab eis diligantur vt dicit philosophus. viij. ethicorum. igitur magis debemus diligere filios quam pa/rentes. ¶ Tertio sic. per caritatem affectus hominis deo conformatur. sed deus magis diligit filios quam diligatur ab eis. igitur etiam et magis nos debemus diligere filios quam parentes. In contrarium facit quod dicit ambrosius. primo deus diligendus est. secundo parentes. deinde filij. postea domestici. ¶ Hanc questionem format sanctus thomas. ij. secunde. q. xxvi. articulo. ix. quam etiam sic soluit. dicens quod gradus dilectionis ex duobus pensari potest. vno modo ex parte dilecti. et secundum hoc illud quod habet maiorem rationem boni est magis diligendum. et quod est deo similius. et sic pater magis est diligendus quam filius quia scilicet patrem diligimus sub ratione principij quod habet rationem eminentio/ris boni. et deo similioris. ut supra ha/bitum est. Aliomodo computantur gradus dilectionis ex parte ipsius diligentis. et sic magis diligitur quod est coniunctius. et secundum hoc filius magis est diligendus quam pater: ut philosophus dicit viij. ethicorum. Primo quidem quia parentes diligunt filios ut aliquid sui existentes. pater autem non est aliquid filij. et ideo dilectio secundum quam pater diligit filium similior est dilectioni qua aliquid diligit seipsum. Secundo quia parentes magis sciunt aliquos esse filios suos quam econtra. ¶ Tertio quia filius magis est propinquus

parenti vtpote pars existens q̄ pater filio ad quē habet habitudinē principij ¶ Quarto quia parentes diutius amauerunt. nam statim pater incipit diligere filiū. filius autē tēpore pcedente incipit diligere patrē. Dilectio aūt q̄to fuerit diuturnior: tāto est fortior ſm illud eccles. ix. non dimittes antiqum amicum. Nouus enim non erit similis illi. ¶ Ad primum dicendum est φ principio debetur subiectio reuerentie et bonor. effectui aūt proportiōaliter cōpetit recipere influentiam principij et prouisionē ipsius. ⁊ propter hoc parentibus a filijs magis debet̄ honor. filijs autē magis debetur cura prouisionis. ¶ Ad scdm dicendum est φ pater naturaliter plus diligit filium ſm rationem cōiunctionis ad ipsum. Sed scdm eminētioris boni filius naturaliter plus diligit patrem. ¶ Ad tertium dicendum est φ sicut augu. dicit. j. de docrina christiana. deus diligit nos ad nostram vtilitatem et suum honorem. et ideo quia pater cōparatur ad nos in habitudine pricipij: sicut et deus ad patrem proprie pertinet: ut eis a filijs honor impendatur. ad filium autē ut eius vtilitati a parentibus prouideatur. Quis in articulo necessitatis extreme filius obligatus sit ex beneficio suscepto. ut parētibus maxime prouideat. et tunc magis liceret deserere filios q̄ parētes. qd̄ nullo modo deserere licet propter obligationes beneficiorum susceptorum. ut patet per philosophū in octauo ethicor. et sic patet veritas questionis. ¶ Quarto queritur vtrum vxor sit preponenda parētibus in amore? Hanc questionem determinat sanctus tho. vbi supra. et videtur φ sic. quia illud est magis diligendum in quo sunt plures rationes dilectionis. sed in amicicia que est ad vxorem inueniuntur plures rationes dilectionis. nam ut dicit aristo. viij. ethicor. φ in hac amicicia videtur esse vtile delectabile et honestū si sunt virtuosi cōiuges. igit̄ maior est dilectio ad vxorē.

¶ Contra. quia ut patet per autoritates hieronymi super ezechiel. post deū pater debet amplius plus diligi. Dicendum est φ in dilectione quandoq; respicimus quod est maius bonum. et sic sunt parentes magis diligendi. quia diliguntur sub ratione eminentioris principij et maioris boni. ¶ Quandoq; aūt respicimus ad rationē maioris coniunctionis si sint magis cōiuncti ipsi diligēti. quia scdm hoc magis diligimus eos qui aliquo titulo nobis sunt coniuncti. et scdm hoc dicendum est φ vxor magis est diligenda q̄ parētes. quia vxor coniungitur viro. quia est vna caro existens. math. xix. ita φ iam nō sunt duo sed vna caro. ⁊ ideo intensius diligitur vxor isto respectu: licet maior amor reuerentie parētibus debeatur. ¶ Ad argumentum in contrarium est dicendū φ in amicicia paterna inueniuntur multe rationes dilectionis que inueniuntur in amicicia que est ad vxorem. Est enī in amicicia paterna ratio vtilis et honesta: ita φ nō possit propter hoc argui φ vxor esset magis diligenda. ¶ Nota ſm scripturas et canones φ filius accipitur vel dicitur qnq; modis. Primo filius dei dicitur christus. et quandoq; quilibet bonus christianus. vnde bene dicit dij estis. xj. q. j. sacerdotibus. Secundo filius dyaboli dicit̄ omnis malus. vñ in euāgelio Jo. viij. vos ex patre dyaboli estis. j. q. j. cito turpē. ¶ Tertio dicit̄ quis filius pditionis: ut antichristus. vñ aplus. reuelabit̄ filius pditiōis supra id qd̄ dicit̄. ¶ Quarto dicit̄ filius iniquitatis: ut iudeus. vñ in psal. filius iniquitatis nō apponet nocere ei. ¶ Quinto dicit̄ quis filius serpentū: ut iudeꝰ q̄libet. vñ in euāgelio scribit̄. Genimina viparū qs ostēdit vos ⁊c. ¶ Sexto filius hoīs. vñ in psal. filij hoim ⁊c.

¶ Incipit tertium autoris preceptum.

Cognatos cole. Positis preceptis prime et secunde speciei ipsius iustitie. s. pietatis, nunc consequenter auctor prebet preceptum pertinens ad pietatem cum dicit cognatos cole. Pro cuius precepti obseruantia et intelligentia est sciendum ꝙ cognati siue agnati triplici modo sunt colendi et venerandi scd̃m ꝙ cognatio triplex reperitur in iure. Nam prima cognatio dicitur spiritualis que ex compaternitate contrahitur. Scd̃a dicitur legalis que ex adoptione causatur. Tertia dicitur carnalis que ex consanguinitate propagatur. Licet prima et secũda cognatio proposito nostro non multum competant: tamen pro informatione legentiũ et vtilitate de ipsis aliqua sub breuitate perstringam. Prima igitur cognatio ex compaternitate contrahitur. et hoc prouenit ex hoc ꝙ quis confert sacramentum baptismi seu confirmationis. vel cum quis suscipit siue tenet illũ cui tale sacramentum confertur. Hec autem cognatio cum multa honoratione et veneratione colenda est et veneranda. Et ista tali modo contrahitur: videlicet inter baptisatum et eum qui suscipit. Item inter baptisatum ⁊ filios suscipientis. hoc dico siue sint legitimi siue illegitimi. secus si essent adoptiui. quia tales filij suscipiẽtis legitime copulantur baptisato siue suscepto ut dicit Inno. Item contrahitur inter baptisatum et vxorem suscipientis si ante susceptionem cognita fuerit ab eo. Item inter suscipientem ⁊ parentes baptisati. ⁊ hec cognatio impedit ⁊ dirimit matrimonium post contractuz Et que dixi de suscipiẽte intellige etiã de baptisante. Et idez de sacramẽto cõfirmatõis extra. e. ne dũ. libro. vj. In alijs vero sacramentis nulla spiritualis cognatio causatur extra. co. cõ̃uis. libro vj. ꝑ cathecismũ ṽo contrahiẗ cognatio spũalis que tantũ impedit contrahendũ sed non dirimit contractum. vt in predicta decre. per cathecismum. libro vj. Nota etiam s̃m canones ꝙ baptismus inter cetera sacramenta est magis nobis vtilis et necessarius ad salutẽ. ⁊ hoc propter sex que in eo et non alijs reperiuntur. Primo quia potest conferri sine alijs et non econuerso. de presbitero non bap. Si quis presbiter. Scd̃o quia quis sine eo non potest cõtrahere christianus cum pagana. xxviij. q. j. Caue de conse. di. iiij. firmissime. Tertio quia sine eo nulla salus habetur. de cõse. di. e. firmissime. Quarto quia per ipsum venialia et mortalia dimittuntur. per alia autem non. de conse. di. ij. non sunt. Quinto quia per ipsum fit plena remissio peccatorum de conse. di. iiij. sine penitentia. Sexto quia est fundamẽtum et ianua omnium sacramentorum. di. eadẽ. Circa huiusmodi spiritualez cognationem quia plures illaqueantur q̃̄ in alijs: puto vtile de hac aliqua querere. Et primo vtrum cognatio spiritualis impediat matrimonium. Quantũ ad huiusmodi quesituz est breuiter notandum ꝙ sicut in cognatione carnali contrahitur carnalis cognatio. ex parte patris et matris. ita in cognatione spirituali ex parte dantis sacramentum et recipientis seu tenentis. vnde conferens sacramentum gerit personam dei patris. sed tenens ad sacramentum gerit personaz ecclesie matris In hijs concordant sanctus tho. et petrus. in scripto di. xliij. Scd̃o queriẗ quot sunt species cognationis spiritualis et que sint. Dicenduz ꝙ sunt tres species. prima quaz diciẗ cõpaternitas q̃ attẽdiẗ iter spũalẽ patrẽ pueri et carnalẽ. nã vnus compatrũ semꝑ ẽ spũalis pater pueri. et alẗ carnalis. vnde versus. vnus semper erit compatrum spiritualis alter carnalis. nec fallit regula talis. Alia diciẗ compaternitas ⁊ hec attẽdiẗ iter illũ qui suscipit. et iter eũ q̄ suscipiẗ: siue masculus sit siue femina. Tertia diciẗ fraternitas que attẽdiẗ iter filiũ tuũ spũalem ⁊ filios tuos carnales. De hijs tribus speciebus diciẗ

doctores ꝙ spiritualis cognatio nõ p
cedit ad nepotes et vlteriores. quia nõ
habet gdus. filia enĩ mea spũalis cõtra
here potest cũ filio filij mei. licet nõ cũ
filio meo. qꝛ non est phibitus articulo.
xxx. q. iij. capi. j. Et credo ꝙ non solum
cum filio legitimo meo nõ potest copu
lari filia spiritualis: sed nec etiã cũ ille-
gitimo. ¶ Tertio qritur nunquid si ali
quis cognouit aliquẽ fornicarie. et post
ea fit cõpater alicuius alterius. puta le
uat quẽdã de sacro fonte. nũquid illa
mulier fornicaria fit cõmater? ¶ Huic
questioni respõdet sanctus tho. in. iiij.
di. xxxij. dicẽs ꝙ sicut cõpaternitas trã
sit ad vxorẽ que a viro fuit carnaliter
prius cognita eo ꝙ iam facti sunt vna
caro. ut. xxx. q. iiij. si qs ex cõiugio. pari
ratiõe transire videt ad aliã mulierem
carnaliter cognitã: quis non sit vxor.
Idem sentit glo. super dicto ca. si quis.
dicens ꝙ per fornicariũ coitũ: acquirit
cõpaternitas quia vna caro efficiuntur
xxxj. q. iiij. in eo nam ut affinitas acqui
ritur per fornicariũ coitum. xxxv. q. iij.
de incestis. et ca. non causa. de eodẽ qui
cognouit consanguineam vxoris sue.
¶ Tenet ergo p uero ꝙ cõpaternitas
cõtrahit. ut pbat per pdicta iura. licet
quibusdam mirabile videat. ideo tenẽ
dum est ꝙ sic. Cui dicto Jo. andree con
cordat in sexto decre. Quarto querit
vtrũ liceat cõtrahere matrimoniũ cum
sorore filie mee spiritualis? Quantum
ad huiusmodi quesitũ dicendum est ꝙ
quãquã cũ filia mea spirituali nõ liceat cõ
trahere ut est dictũ. alias essent sepan
di. xxx. q. j. de eo a cõiugio tamen soro-
ris eius non oportet abstinere. sed cõce
ditur xxx. q. iij. illud etiã. ¶ Quito qrit
vtrũ filij duorũ cõpatrũ possint matri
monialiter copulari? Ad huiusmõi qsi
tũ respõdet ꝙ sic. siue geniti sint añ cõ
paternitatẽ: siue postea excepta solum
illa psona per quã cõpaternitas est cõ
tracta que nunquã potest copulari alicui
filiorũ sui patris spũalis. xxx. q. iij. super
quib9. et ca. pictatiũ. extra. e. ca. j. Sex
to qritur vtrum pater cõtrahere possit
cum illa quã eius filius leuauit? Bre
uissime dicendũ est ꝙ potest. ut in ca-
none illud. xxx. q. iij. Sed filius nõ po
test cõtrahere cũ illa quã pater leuauit
ut ibidẽ dicit. ¶ Septimo querit vtrũ
aliquis possit fieri cõpater alicui9 per
pcuratorẽ. Dicendũ est ꝙ si loquamur
solũ quãtũ ad effectũ nõ erit dubiũ. quia
ad talem effectus pmittendũ vel tenen
dum etiã per pcuratorẽ spõdere quis
potest. Sed si loquamur quãtum ad ve
ram cõpaternitatẽ et cognatiõem spũa
lem inde sequentem: nõ potest cõtrahi
per pcuratorẽ ponit archidi. per. l. post
mortẽ. ff. de adop. Et qd videtur cõtra
extra de pcuratoribus. capi. fi. libro. vj.
Soluitur sm eũ per illud qd notat ex
tra de conse. ecclesie a qua idem Jo. an
dree in quadã sua questione disputata.
¶ Scda cognatio dicit legitur legalis et
hoc per adoptiõem causat. vbi sciendũ
est ꝙ p adoptiõez pueniũt tres cogna
tionis species. quarũ prima est ascẽden
tius et descendentiũ. que attendit inter
patrẽ adoptantẽ et filiũ siue filiã. nepo
tem vel neptem et huiusmodi adopta
tos. et hec indistincte ipedit matrimo-
niũ. qꝛ pater adoptator otrahere nõ po
test cũ filia adoptiua. nec etiã adoptiua
nepte et huiusmodi. Hec pbãtur in ca
none ita diligere. xxx. q. iij. ¶ Scda spe
cies est collateraliũ. s. inter filium meũ
naturalem et adoptiuũ. et hec impedit
matrimoniũ quãdiu sunt in eiusdem pa
tris potestate. ea vero soluta. s. morte
patris vel emãcipatione filij naturalis
vel adoptiui non impedit. extra eo. ca.
j. et in canone post susceptum. xxx. q. iij.
¶ Tertia species est quasi legalis affini
tas inter patrem adoptantẽ et vxorem
filij adoptiui. similiter inter filiũ adopti
uum et vxorem adoptantis. et hec iterũ
omni tẽpore impedit matrimoniũ. quia
pater adoptator nunquã contrahere po
test cũ illa que fuit vxor filij adoptiui
etiam post emãcipatiõem. ff. de ri. nu p.
nam adoptiuus insti. de nup. §. j. et. ij.

Similiter filius adoptiuus post mortē
patris adoptiui non potest contrahere
cū illa que fuit vxor adoptiui patris. ut
in dicta. l. nam adoptiuus. ¶ Pro huius
D etiā scđe cognatõis ītelligētia magis in
speciali est de infra scriptis tribus que
stionibus q̄rendum vel inuestigandū.
Et primo vtrū filius adoptiuus contra
here possit cū filia illegitima adoptiui
patris? ¶ Super hoc quesito breuissime
dicendū est sine p̄iudicio ꝙ sic. quia fi
lius illegitimus contrahere potest cum
filia adoptiua sicut notat hugo. xxx. q.
iij. in principio. nam illegitimus filius
vel filia non est in patris potestate. In
hoc concordāt inno. et hosti. ¶ Queriť
scđo vtrū adoptiuus adoptõe durante
si contrahit cū filia legitima adoptātis
nunqd soluet matrimoniū? Quidā di-
xerūt ꝙ nō. ſ3 verius tenēdū ē qđ hugo
tenet. s. ꝙ soluetur extra. e. capi. vnico.
¶ Queriť tertio vtrū inter patrē adop
tan tē ꝛ patrē carnalē adoptati siue ma
trē3 aliqua cognatio ɔtrahať? Breuiť
dicendū est ꝙ nulla. cui sentētie concor
dat sanctus tho. et petrus. ¶ Tertia co
gnatio diciť carnalis. ꝛ hec ex cōsangui
nitate ꝓpagať. et hec est de qua hic pri
cipaliter agiť. et ista est multū colenda
et veneranda. et hoc ſm ray. est vincu
lum ꝑsonaꝝ ex eodē stipite descenden
tiū carnali ꝓpagatõe contractū. et dico
stipitem illā ꝑsonam a qua aliqui duxe
runt originē3. vnde et consanguinei di
cunť quasi de vno sanguine ꝓcedcn-
tes. ¶ Sed querere posset aliquis vsq3
ad quē gradu3 ꝓhibetur et non tenet
matrimoniū? Dicendū est ꝙ inter ascē
dentes et descendentes puto ꝑpetuam
prohibitionem ſ3 inter collaterales est
vsq3 ad quartū gradū ſm canones de
consan. et affi. non debet. q̄nimo sed ali
qui attinent sibi ex vna parte. ꝛ primo
et scđo vel in tertio gradu ex alia par
te in q̄nto bene poterūt cōtrahere. quia
in sanguinitate semp est standū remoti
ori ꝑsone de cōsan. ꝛ affi. capi. vltimo.
Et nota qđ dicit hosti. ꝙ licet cōsangui

nitas q̄ntū ad matrimoniū contrahēdū
terminet in quarto gradu et non vltra
et nō cōmittať incestus in vlteriori gra
du. tamen q̄ntum ad successionē heredi
tatis durat vsq3 ad decimū gradu3. hec
ꝓbantur in canone ad sedem. xiv. q. v.
Tenent etiā legiste ꝙ agnatoꝝ succes
sio est vsq3 ad decimū gradū in cogna
tis vsq3 ad septimū. qđ intelligunt ex
clusiue ut instituta de gradu cognatõis
in principio. de hac precipue cognatiõe
autor noster intelligit dū dicit. Cogna
tos cole. i. affectuose dilige. et eis in ne
cessitatibꝰ debes subuenire. quia in na
turali cognatõe colligati vel etiā affini
tate mutuo sibi affici debēt cū tales in
scripturis dicanť fratres. Ubi etiā no
tandū est ꝙ quatuor modis dicunť fra
tres ut ait papias. s. natura ut esau et ia
cob. gente. ut omnes iudei. Cognatione
vt abraham et loth. Affectu. et hoc vel
speciali quo omnes christiani dicuntur
fratres. vel cōmuni quo omnes hoīes
ex vno patre nati. ut ait saluator ex
hoc qđ dicit. Qui nō odit patrē vľ ma
trē ꝛc. luce. xiiij. nō ꝓhibet amorē natu
ralem parentū et cognatoꝝ debite or-
dinatū. sed carnale3 quo diuinus amor
impediť. vt exponit augu. epľa. xxij. vñ
abraha3 diligebat loth quem liberauit
ab hostibus. geneſ. xiiij. ꝛ laban eliezar
afficiebať cū audiuit cū aduenisse geñ.
xxiiij. Et ideo coniugiū ordinatū est fie
ri inter extraneos iter quos amor et ca
ritas extēditur et dilatať. vbi naturalis
amor minus feruet ſm aug. xv. de ciui
tate dei. ca. xvj. vñ seneca epľa. lxxxxvij
Mēbra magni corporis sumus et na-
tura cognatos edidit. Et grego. super
ezechiľ. ij. omeľ. iiij. Caritas attēdit: con
cremat. conflat. et quasi in vnā speciem
auri reformat. Et augu͂st. xij. de ciuitate
dei. capi. j. ut vehemētius cōmendareť
societati humane vnitas vinculo q3 cō
cordie non solū nature similitudinē ve
rumetiā cognatõis affectum omnes ve
cterentur. voluit deus ut ex vno homi
ne diffunderet genus hūanū. Mutuo

igitur cognati debent sibi cōpati in ma lis sicut membra eiusdē corporis. j. ad corinth. xij. Si patit vnū mēbrum rc.

Incipit quartum autoris preceptum.

A

Datum serua. Positis supra rudimentis ptinentibus ad duas partes seu species iusticie que ē ad superiores. s. ad religionē que nos ordinat ad deū ad pietatem que nos ordinat ad parentū subuentionem. Nūc vero subsequenter autor prebet rudimenta que nos ordināt ad tertiam specie3 videlicet gratiaz siue gratitudinem per quam obligamur ei a qua aliqua priuata beneficia vel particularia recepimus. beneficentiā r gratiam reddere per valorem et amorez. dum dicit datum serua. Jn hoc igitur pcepto dari potest lectura ut primo exponatur sic. Serua datū. i. rei date memoriam habeas ut oportuno tempore reddere possis ut de iure teneris. vel sic exponatur. Serua datum. i. rem tibi datam. a probo viro diu serua tanq̄ iocale preciosum ob eius reuerentiā et amorem. quia sic faciendo eum prouocabis ad plus dandum. et fm istum intellectuz habet locum cōtinuatio predicta. Uel tertio exponatur sic. datuz serua. i. dandū. quasi diceret hoc quod vis dare serua. i. diligēter considera antequā des. vtrum sit dandum vel non. Pro intelligentia et obseruantia huius precepti quo ad primā lecturā que magis competit littere est attendendū q circa illum qui rem alienā quocunq3 modo seruandum accepit. duo principaliter sunt consideranda. s. ipsa res accepta. et ipsa acceptio. Ratione autē rei accepte non tenetur restituere eā q̄diu eam apud se habet. quia dans perdidit ius dominij. et transtulit illud in potestate eius cui dedit. et accipiens illud accipiendo sibi nouiter ius proprietatis acquisiuit. quod habet vltra id qd suū est: debet ei subtrahi et dari cui deest fm formā cōmutatiue iusticie. Sed acceptio rei aliene potest tripliciter se habere. Quandoq3 enī est iniuriosa. s. contra voluntatez eius cuius est res. ut patet in furto et rapina. et tūc tenetur ad restitutionem non solum ratōe rei. sed etiam iniuriose actōis etiaz si res apud ipsum non maneat. sicut eni qui aliquē percutit tenetur recompensare iniuriaz passo q̄uis apud ipsum nichil remaneat: ita etiaz qui furatur et rapit tenetur ad restitutionem ablati etiā si nichil habeat inde r vlterius pro iiuria illata debet puniri. Alio modo aliquis accipit rem alterius in vtilitatem suam absq3 iniuria cum volūtate. s. eius qui rei dominus est: sicut patet in mutuis. et tunc ille qui accepit rem tenetur ad restitutionem illius quod accepit. non solum ratione rei: sed etiam ratione acceptōis. Etiam si rem amiserit tenetur recompensare ei qui gratiā sibi fecit. quod nō fieret si per hoc damnū inferret. Tertio modo aliquis accipit rem alterius absq3 iniuria. non pro sui vtilitate sicut patet in depositis. Et ideo ille qui sic accipit: in nullo tenetur ratione acceptionis. quoniam accipiendo impendit obsequium. tenetur autem ratione rei. et propter hoc si ei subtrahitur res absq3 sua culpa non tenetur ad restitutionez. Secus autem esset si cum magna sua culpa rem depositam amitteret: utputa si cōmisit dolum vel latam culpam. verbi gratia. si deponis apud me seruū vinctuz: et ego misericordia ductus soluo eum. ut. ff. eo. si homines. Jtē quādo depositarius res suas habet et depositas amisit: presumitur contra ipsuz ut quia suas clauserit in archa. et depositas nō clauserit. tenetur etiā de leuissima culpa si sit in mora vel se obtulerit deposito. vel si aliquid recepit pro cu

B

stodia.aut si gratia depositarij fiat de/
positum.De casu etiaz fortuito tenetur
si pactum culpa vel mora precessit. hec
omnia probantur in decre. bona fides
de depo.sine dubio hec fuit autoris in
tentio in hoc precepto dum dicit.Da/
tum serua.quasi vellt innuere illud qd
est tibi datum serua.s. quousqz depo/
nenti placuerit repetere vel recipere ta
le datu hoc est penes te depositum re/
uocare.imo sm inno.potest deponens
etiam contra pactum appositum pro li
bito volutatis reuocare.quia potest pe
nitere.Ad hoc allegat.l.j.ff.eo.ti.nec est
locus compensatiois.s.in totum.vel de
ductionis.s. pro patre:licet in alijs com
pensatio admittatur si causa est liqui/
da.ita q facile exitum habere credi/
C tur extra. eo.bona fides.¶Est tamen
aduertendum q qq de natura depo
siti sit q ipsa res restituatur:sicut in co
modatis fallit tame hoc in quatuor ca
sibus.Primus est cum quis gladiu de
posuit.deinde furiosus factus eum re
petit.xxij.q.ij.ne quis. Scdus si depo
nens fuerit deportatus.nam bona eius
in publicum deferuntur.ff.eo bona fi/
des. Tertius quando fur deposuit. et
cum domino in petitione concurrit.qr
tuc potior est dns. ut in predicta.l. xij.
q.ij.Cu deuotissima. Quartus qn fur
deponit apud illu cui surripuit vel a/
pud proprietarium:ut patet per eadem
iura. Contra autoris preceptu faciut
omnes illi quibus datum.i.depositum
seruandum datur. et ipsi contra volun
tatem expressam deponetis vtuntur re
illa. tunc eni depositarius comittit fur
tum.ut.ff.de condi.fur. qui furtum. at
non committit si putauit dominum p
missurum.ut.ff.de fur.qui re. ¶Item
intelligite nisi deponatur quod conti/
netur numero pondere vel mensura.et
non obsignetur.hec eni excedunt fines
depositi.et transfertur dominium.⁊ sic
vti potest.Si vero obsignatur et clau
ditur eoipso prohibuisse videtur.ne de
positarius eo vtatur nisi diceretur ex/

presse.ff.e.l.licet.§.rei.et.l.dic.§.qui pe
cunia.et.l.quintus.¶Quid autez si res
illa deterior redditur?dicit.l.q reddita
non videtur.et.ff.e.l.iij.§.in hac. et.l.si
res.imo q plus est heres depositarij
tenetur de precio rei deposite ignoran
ter ab eo vendite. imo etiam si non ha
bet: nichilominus ab eo id quod secu
tum est extorquetur .ff.e.l.j.§. vltimo.
et.l.ij.et.iij. Caueant atqz attedant de
positarij ne passim deposita seruanda
recipiant. et maxime a dolosis. quia re
perti sunt aliqui qui dolose aliqua ser/
uanda dederut simplicibus vt per hoc
eos deciperent ac etiam illaquearent il
los.vnde valerius libro.vij.ca.iij.nar/
rat q demostenes astucie mirifice cui/
dam ancille succursum est que pecunia
deposita nomine a duobus hospitibus
acceperat hac conditione ut eam simul
vtrisqz redderet: quoz alter iterlecto
tempore tanq mortuo socio squalore
obsitus decepte omnes nummos ab/
stulit.Superuenit deinde alter et de/
positum petere cepit.Merebat illa mi
sera pariter et pecunie et defensiois pe
nuria iamqz de laqueo et suspendio co
gitabat: sz oportune ei demostenes pa
tronus affulsit.qui ut in aduocationez
aduenit :mulieri inquit parata est de
positi se fide soluere.sed nisi socium ad
duxeris:illud facere non potest qtum
ut ipse vociferatis.Hec dicta est lex ne
pecunia alteri sine altero numeraretur D
et sic euasit mulier. De quodam etiam
alio narrat perus alfonsi in suo tra/
ctatu cuius cognome erat refugiu pau
perum.eo q solebat pauperes adiuua
re.Cum eni pauper quidaz locasset do
mu suam cuidam vicino diuiti qui co/
gitans spoliare illum prediolo suo:po
suit quedam dolia plena oleo in domo
et quedam semiplena:quasi sub nomie
depositi. elapso aute tpe venit videre
illa.⁊ iueniens illa dolia semiplena:ipo
suit pauperi crime furti vt inde posset
eum spoliare.et cum esset ad iudicium
vocatus ⁊ non restaret illi nisi danatio

ille qui vocabatur refugium pauperū vocauit eū seorsum et inquisiuit si fuit innocens a crimine sibi imposito. Quo iurante ꝙ erat innocens rediJt cum eo ad iudicium. petiitq3 ꝙ dolia illa mensurarentur ꝙ si esset tantum de fecibꝰ in semiplenis q̄ntū i plenis ille foret cō demnandus. Si vero in semiplenis nō esset nisi medietas fecis liberādus esset quia ex hoc clarum esset ꝙ nunq̄ⱥ fuerunt plena. sic q3 factum est. et pauper liberatus est. Querere posset aliquis vtrum peccet qui rem suam apud alium depositam vel iniuste detentaз furtim accipit eandem? Hanc questionem breuissime determinat beatꝰ thomas scda. ij. q. lxvj. dicens ꝙ ille qui furtim accipit rem suam apud alium depositā grauat depositarium. quia ille tenetur ad restituendum vel ad ostendendum se innoxium. vnde manifestum est ꝙ peccat et ꝙ tenetur ad releuandu3 grauamen depositarij. Qui vero accipit rē suam apud alium iniuste detentam peccat quidem non quia grauet eum qui detinet. nec tenetur ad restituendum aliquid. sed peccat contra cōmunem iusticiam dum ipse sibi vsurpat sue rei iudicium iuris ordine pretermisso. ꝛ ideo tenetur reo satisfacere et dare operam vt scandalum proximorum si inde ortū est sedetur.

Incipit quintum autoris preceptum.

A

Beneficij accepti memor esto. Istud preceptu3 est eiusdem speciei cum precedenti proxime. eo ꝙ tractat de eadem materia scil3 de gratitudine seu gracia. Ille enim cui beneficium ab aliquo est impensum tenetur ex debito de beneficio gratias eidem referre ac etiam ipsum beneficium ad memoriam crebro reducere. et cum se facultas obtulerit eidem vices impēdere. et hoc per beneficentiam et amorem. et hoc est quod intendit autor in hoc precepto dū dicit. Beneficij accepti memor esto. ¶ Pro cuius tamen precepti intelligentia et obseruantia est sciendum ꝙ beneficentia est quedam virtus moralis que est probabilis operatio caritatis exterior. et s̄m huiusmodi beneficentie rationeз tenentur mortales mutuis beneficijs et fauoribus alterutrum se iuuare. Huius beneficentie virtutem et effectu3 demonstrat tullius in libro de officijs dicens. homines hominum causa et alij alijs cum inter se ꝓdesse possint. in hoc nostrum debemus ducem sequi. cōmunes vtilitates i mediū afferre tum dando tum accipiendo. tum artibus. tum opere deuincere hominem inter homines et societates. Hanc doctrinam tradit aristo. in secretis secretorum alexandro dicens. O alexander indaga de inopia et de necessitate miserabilium personarum. et subueni idigentibus de clementia tua. In hoc enim est obseruantia legis hominū letitia et beneplacitum creatoris. ¶ Redeundo ad principale propositum inter cetera que sunt deo ꝛ hominibꝰ graciosa. seu que hominem deo reddunt et hominibus graciosum et acceptum est gratitudo. quia per hoc benefica recepta cognoscit. gratias danti reddit. et vicem toto posse rependit. ¶ Ad hanc virtutem ta3 excellentē deo et hoibus gratā iducit natura ꝛ oīs creatura. qđ sic ꝑsuaderi potest. Nam constat ꝙ mundus propter hominem factus esse dicitur. et tamen de hoc non videtur ingratus. Et quia propter ipsum esse cepit ipsi homini cum omnibus suis partibus seruit. manifeste enī ipso facto perpendimus ꝙ seruiunt homini celestia omnia quatuor elemēta. omnia vite necessaria habundē ministrantia. Ad quid est enim celi motus? ad quid solis occasus et or

tus? Ad quid tot arborum fructus: nisi ut homini seruiant. Sed quantum ad hoc homo econuerso ceteris creaturis deterior reperitur. quia non solum pro beneficio accepto gratias non impendit. imo ut plurimum pro accepto beneficio malum et iniuriam impendit. vnde merito talis est deo et hominibus odiosus. sicut experientia manifestat. Et ideo tullius libro. ij. de offi. dicit. omēs imemores beneficij oderunt. Confundatur igitur praua humana natura. quia animalia tam domestica quam siluestria de receptis ab hominibus beneficijs minimis beneficos recognoscunt. ut patet de canibus qui adeo dominis suis grati existunt. quod pro ipsis in morte se tradunt. a quibus modicum panem acceperunt. Ulterius hoc etiam probant animalium ferarum exempla. Legitur enim de lencia que cum sit bestia crudelissima ut quedam narrat historia olim in quadam spelunca iuxta sanctum machariū habitabat. que dum cecos semel filios peperisset: eos ad sanctū virū ducens rogabat signo quo poterat ut filijs lumen daret. Quam cum vir sanctus dum quod vellet aduertit. filios signauit. et eos ad lucem duxit. ac illa cum filijs ad speluncam rediit beneficijs ingrata non fuit. sed ad memoriam ea reuocās omnes pelles ouium quas fuerat ab antiquo predata ad virū sanctum attulit. et ei omnes ad pedes dimisit. cum quid aliud nō haberet. Timeant igitur miseri homines de tot bonis nature fortune sciētie grē deo ingrati esse. ne eis beneficia subtrahantur. quia tam secundum iura canonica quam ciuilia dignum est ut feudum predant. quia et si nō beneficijs: saltem gratias recōpensant. Seruus insuper a domino libertati donatus in seruitutem redigitur si fuerit inuentus ingratus. Quibus autem ex causis feudum perdatur ponitur multum plene in summa hosti. titulo de feudis. Et licet enumerēt. x. casus quibus feudum amittitur. Ex hijs tamen sunt

B

aliqui casus speciales ad ingratitudinem pertinentes qui infra breuiter explicantur. Primus casus est nāq; si vasallus dominū suum in prelio non mortuum: nec ad mortem vulneratum dimittit. Secundus si vasallus dominum suum accusauerit. aut si testimonium in causa non tantum criminali: sed etiā ciuili tulerit. licet quidam dixerunt quod in ciuili potest. ¶ Tertius si vasallus a domino vocatus quod secum vadat in expeditione publica. puta vocatus ab imperatore quod secum vadat romam pro suscipienda corona. et huiusmodi non venerit. nec alium pro se domino suo miserit. vel ei suscipiēda milicie non dederit. et sic de alijs multis quos ad cultandū prolixitatem melius est pro nunc obmittere quam longum explicare sermonem. vt autem de virtute gratitudinis et vicio ingratitudinis plenior noticia habeatur. de pluribus dubitabilibus querendum est vel inuestigandum. Et primo circa ingratitudinis vicium querenda sunt duo. primū est vtrum ingratis sint beneficia subtrahenda? Secundum an obliuio beneficij inter gradus et actus ingratitudinis sit maior et detestabilior ceteris. Secundo etiam circa gratitudinem querenda sunt tria. Et primo vtrum retributio gratiarū sit differenda? Secundo vtrum mensurāda sit secundum acceptum beneficium vel dantis officium? Tertio vtrū oporteat aliquid maius rependere quam primo fuerit impensum? Hijs omnibus ordinate respondebit. Et primo circa primum quesitū. vtrum ingratis sint beneficia subtrahenda? Dicendum est secundum beatum thomam scda. ij. q. cvij. quod circa ingratū duo sunt consideranda. primo quidem quid ipse sit dignus pati. et sic certum est quod meretur beneficij substractionem. Secundo considerandum est quid oporteat beneficum facere. Primo enim non debet homo esse facilis ad ingratitudinem iudicandam. nam forte non occurrit beneficiato facultas aut debita opor

C

tunitas retribuendi. Scđo attēdere debet ad hoc ꝙ de ingrato gratū faciat qđ si non potest primo beneficio facere forte faciet scđo. Si ꝟo ex bn̄ficijs multiplicatis ingratitudinem augeat et peior fiat. a beneficiorum exhibitione cessare debet. Circa secundum questtum videlicet vtrum obliuio beneficij inter gradus et actus ingratitudinis sit maior et detestabilior ceteris. Dicendum est ꝙ ꝑm senecam quito de beneficijs ꝙ maior ⁊ detestabilior inter gradus ingratitudinis est obliuio beneficij imo dicit seneca ꝙ talis est omnium ingratissimus. et hoc ꝑpter duo. Primo quia preclusit viam sibi ad virtutē gratitudinis redeundi. vnde seneca nunq̄ꝫ gratus esse potest cui totum beneficiuꝫ elapsum est et apparet illum non sepe de reddendo cogitasse cui obrepsit obliuio. Scđo q: videt̄ nūq̄ꝫ voluisse esse gratus. quia nō permisisset labi de memoria. vnde idem seneca nunq̄ꝫ voluit esse gratus qui tam longe proiecit beneficium vt extra conspectum suum poneret. Memoria enim nil perdit nisi illud quod non sepe inspexit. ideo dico non obliuiscaris accepti beneficij p̄teriti ad p̄terita eni bn̄ficia pauci animo retorquēt. hec seneca. Cū igitur in duobꝰ gradibus ingratitudinis non sit clausa via ad gratitudineꝫ redeundi. sequitur ꝙ qui oblitus est beneficij: pessimꝰ est ingratoruꝫ. Expeditis primis duabus questionibus vicio in igratitudinis pertinentibus subsequenter restat tres inf rascriptas questiones ad virtutem gratitudinis spectantes nunc declarare et enucleare. Et primo vtrum retributio gratiaꝝ sit differenda? Dicendū est ꝑm beatum thomam scđa. ij. q. cvj. ꝙ sicut in beneficio dando duo considerantur scilicet affectus et donum. ita etiam ex hoc duo considerantur in recompensatione beneficij. Et q̄ꝫtū quidem ad affectum statim recompensatio fieri debet. Vnde seneca in secundo de beneficijs. Vis reddere beneficium benigne accipe. Quantum autem ad donum debet expectari tempus quo recompensatio sit benefactori oportuna. Si autem nō conuenienti tempore statim aliquis velit munus pro munere reddere: non videtur esse recompensatio virtuosa. vt enim seneca. iiij. de beneficijs dicit. qui munus cito capit soluere inuitus debet et qui inuitus debet ingratus est. Secūdo. s. vtrum retributio mensuranda sit ꝑm acceptum beneficiū vel dantis affectum? Dicendum est ꝑm eundem sanctum thomam scđa. ij. q. cvj. ꝙ recompensatio beneficij ad tres virtutes potest pertinere. s. ad iusticiam. ad gratiā et ad amiciciam. Ad iusticiam quidem pertinet quando recompensatio habet rationem debiti legalis sicut in mutuo ⁊ in alijs huiusmodi. et in tali recompēsatione debet attendi ꝑm quantitatem dati. Ad amiciciam autem pertinet recompēsatio beneficij. et similiter ad virtutem gratie. ꝑm ꝙ habet rationem debiti moralis. Aliter tamen et aliter. naꝫ in recompensatione amicicie oportet respectuꝫ habere ad amicicie causam. vnde in amicicia vtilis debet fieri recompensatio ꝑm vtilitatem quā quis est ex beneficio consecutus. In amicicia autē honesti debet in recompēsatione haberi respectus ad electionem siue ad affectuꝫ dantis. quia hoc p̄cipue requiritur ad virtutem ut dicitur. viij. ethicoruꝫ Et similiter quia gratia respicit beneficium ꝑm ꝙ est gratis impensum. quod quidem pertinet ad affectum. et ideo etiam gratie recōpensatio attendit magis affectum dantis q̄ꝫ effectum. Tertio vtrum oporteat aliquid magis rependere q̄ꝫ fuerit primo ipensum.? Dicendum est ꝑm eundem sanctū thomā vbi supra ꝙ sicut dictum est recompensatio gratie respicit beneficium ꝑm voluntatem beneficientis. in qua quidem precipue hoc cōmendabile videtur ꝙ gratie beneficium contulit ad quod nō tenebatur. Et ideo qui beneficium accipit ad hoc obligatur ex debito hone-

statis. vt similiter gratis aliquid impen/dat. Non autez videtur gratis aliquid impendere nisi excedat quantitatē ac/cepti beneficij. quia q̄diu recompensat minus vel equale. nō videtur gratis fa/cere sed reddere quod accepit. et ideo gratie recompensatio semper tendit ut pro posse suo aliquid maius tribuat.

A

¶ Incipit sextum autoris preceptum.

Maiori cede locum. Positis supra rudimentis pertinentibus ad tres spe/cies iusticie que est ad su/periores .s. ad religionem que ordinat ad deum. Ad pietatem que ordinat ad parentum sub/uentionem. ad gratitudinem que ordi/nat ad beneficentiam per valorem et a/morem. Nunc vero subsequenter actor prebet rudimenta ordinantia ad quar/tam speciem: videlicet obseruantiā per quam instruimur exhibere honorē om/nibus in dignitate constitutis. ¶ Est au/tem obseruantia quedā virtus per quā exhibetur cultus et honor personis in dignitate constitutis. que quidem ha/bēt particulare dominium super homi/nem vel aliquam creaturam. et que ha/bent officium dominandi et regendi re/spectu alicuius rei: sicut pricipes habēt ciuitates gubernare. et ciues in rebus ciuilibus. Dux autem exercitus in re/bus bellicis. Magister autem in disci/pulis. Ad hoc autem ordinat nos et in/struit huius autoris preceptum. cum di/cit. Cede locū maiori. quasi dicens quo/tiens iunior vel minor videt seniorē in quocunqz prelibato gradu vel officio constitutum debet eidem reuerentiam et honorem exhibere. maxime quo ad quinqz. in quibus omnis honor et re/uerentia consistere videtur. vt est assur/gere venienti. assistere sedēti. inclina/re transeunti. genuflectere presidenti. in/tendentem sequi. ¶ Ad hoc exequendū inducunt nos principaliter tria .s. sacra scriptura. Canonica iura. Et antiquorū exempla. ¶ Primo sacra scriptura. vn/de saluator noster luce. x. Assurgere do/cuit et honorare maiores in conuiuijs dicens. Cum inuitatus fueris ad nupti/as: non recūbas in primo loco. ne forte honoratior te inuitatus sit ab illo. tunc veniens is qui te et illum vocauit: di/cat tibi. da huic locum. et tunc incipies cum rubore nouissimum locum tenere. Sed cum inuitatus fueris vade et re/cumbe te in nouissimo loco. et cum ve/nerit qui te inuitauit: dicat tibi amice ascende superius. et tunc erit tibi gloria corā sic discumbētibus. ¶ Pro hoc opti/me facit quod dicit anselmus libro de simplicibus. capl. xlvj. q̄ iuuenes senio/ribus debent esse subiecti obedientes et obsequiosi. vnde in tractatu de. xij. abusionibus dicitur q̄ tertius gradus abusionis est adolescens sine obedien/tia. seqt̄ sic in senib⁹ sobrietas. et morū perfectio requiritur. sic in adolescenti/bus obsequium et subiectio et obediē/tia rite debetur. Sequitur sicut fructus non reperitur in arbore in qua flos pri/mo non apparuit. sic et in senectute ho/norem legitimum consequi non poterit qui in adolescentia alicuius discipline nō laborauit. Ideo seneca epl'a. xxxviij. dicit q̄ iuueni est parendum seni vten/dum. ¶ Secundo ad hoc nos inducūt et inducere debent canonica iura. Ubi sciendum q̄ maioribus vel minoribus in dignitate constitutis siue talis digni/tas sit dominij vel magisterij. siue sit presidentia cuiuscunqz regiminis: debe/tur honor et reuerentia. et hoc propter tria que ostendunt eos maiores et he/reticos. ¶ Primo nāqz debetur eis ho/nor propter gubernandi et regēdi gra/dum quem habent. vnde aplus ad he/breos. xiij. obedite prepositis vestris et subiacite eis. ¶ Scdo propter potestatē

B

coherce[n]di quam habent debetur eis timor. Timete eum qui habet potesta tem mittendi vos in gehenna[m]. luce. xii.
Tertio propter premiu[m] laboris que[m] pro subditis tollerant. et ex hoc mune ru[m] largitio eis debetur. De his dicit apostolus ad ro. xiij. Reddite omnib[us] debita cui tributu[m] tributum. cui vecti gal vectigal. cui honore[m] honorem. Ad hoc probandum dicit august. in canone est ordo. xxxiij. q. vltima. q[uod] hec est iusti cia ut minor seruiat maiori. et minor assurgat maiori. et primum locu[m] cedat in sedendo: nisi minori in ordine maior administratio sit co[m]missa. ut in canone perlectis. xxv. di. vel nisi talis locum su perioris obtineat. ut. lxxxiij. di. capi. ul timo. Tertio inducu[n]t nos ad hoc an tiquoru[m] exempla. Ad hoc optime fa cit quod recitat valerius libro. ij. capi. j. vbi dicit q[uod] conuiuium solemne maio res instituerunt cui preter cognatos et affines nemo interponebatur: ut si qua inter necessarias personas querela esset exorta. apud sacra mense maiores et in ter hylaritatem animo[rum] et fautoribus concordijs adhibitis tolleretur senectu ti iuuentus. ita cumulatum et circunspe ctum honores reddebat tan[quam] maiores natu adolescentiu[m] omnes patres essent sequitur inuitati ad mensam querebant qui nam ei a conuiuio interfuturi erant ne senioris aduentum discubitu pre/ current. sublata q[ue] mensa priores con surgebant. sequitur maiores natus in conuiuijs ad tibias egregia superio/ rum opera carmine comprehensa pan gebant. quo ad ea inuitanda iuuenum virtutem alacriorem redderent. Pro declaratione eorum que circa virtutis obseruantie dicta sunt est vtile de du obus inuestigandu[m] fore. Et primo vtru[m] honor et reuerentia solummodo supe rioribus debeatur? Sc[un]do vtrum maio res et in dignitate constituti sint hono randi si sint mali? De primo quesito etc. Videtur primo q[uod] honor non pro/ prie superioribus debeatur. Dicit enim apostolus ad roma. xij. honore inuice[m] preuenientes. Et prima petri. ij. omnes honorate. sed hoc non esset seruandum si solu[m] superioribus honor deberetur. igitur honor non debetur proprie supe rioribus. Secundo thobi. j dicitur q[uod] thobias habebat talenta dece[m]. Ex his quibus erat honoratus a rege. Legitur etiam hester. vj. q[uod] rex assuerus honora uit mardocheu[m]. et cora[m] eo fecit clamari sic honorabit[ur] quecu[m]q[ue] rex honorar[e] vo luerit. igitur honor inferioribus est ex hibendus. et ita non videtur q[uod] honor proprie superioribus debeatur. ¶ In co[n] trarium facit quod dicit philosophus primo ethicorum q[uod] honor debetur op timis. Hanc questionem format bea tus thomas. ij. sc[un]de. q. ciij. Unde prime obiectioni respondet. dicens quod in quolibet inuenitur aliquid ex quo po/ test aliquis eum superiore[m] reputare se cundum illud ad philipp. ij. in humilita te superioris inuice[m] arbitrantes. Et se cundum hoc etiam omnes se inuice[m] ho nore debent preuenire. ¶ Quo ad secu[n] dam obiectionem respondet dicens q[uod] priuate persone interdum honorantur a regibus. non quia eis sint superiores secundum ordinem dignitatis. sed pro pter aliquam excellentiam virtutum. et s[ecundu]m hoc honorati sunt thobias et mar docheus a regibus prelibatis. Quo ad secu[n]dam questionem etc. videtur q[uod] mali in dignitate constituti non sunt ho norandi. quia. ij. ethicorum dicit philoso phus honor debetur alicui in testimo/ nium virtutis. igitur quia non sunt vir tuosi non sunt honorandi sicut nec de monibus qui tamen superiores sunt no bis ordine nature. In contrarium fa cit quod dicit petrus apostolus in ep[isto]la sua prima. capi. ij. Serui estote in omni timore subditi dominis non tantum bonis et modestis. sed etiam discolis. ¶ Hanc questionem etiam format bea tus thomas vbi supra. Cui obiectioni respondet. dicens q[uod] maiores in digni tate sunt honorandi etiam si sint mali.

non propter excellētiā virtutis ꝓpriē quam non habent. sed propter excellē tiam dignitatis quam habēt scdm quā sunt dicti domini vel magistri. nec habi to respectu ad honorē ipsorum: sed ad honorē cōmunitatis cui pͤsunt. in quē redundat honor illis exhibitus. qui ta li cōmunitati pͤsunt. Pro hoc valde fa cit quod dicitur de illo imperatore qui culdam pape reuerentiam exhibuit. di cens non tibi sed petro. Demones au tem sunt irreuocabiliter mali. et pro ini micis habēdi magis q̄ honorādi. Ad argumentum in contrarium patet solu tio. Non eni fit malo honor propter te stimonium virtutis sue sed propter reue rentiam status quam tenet. et sic patet veritas questionis

Incipit septimum au/ toris preceptum.

A Saluta libēter. Postq̄ in preceden tibus tractatum est de rudimentis perti nentibus ad quatu or species iusticie q̄ est ad supiores. Nūc vero subsequēter ex plicanda sunt rudimenta ad amiciciā vel affabilitatem pertinētia. que est spe cies iusticie per quam exhibetur equa libus debitum suum nedū notis: verū etiam extraneis et ignotis.. qđ fit quan do quis nedum iterius. sed etiam exte rius ostendit signa amoris et affabilita tis representatiua. et nedū in factis sed etiam in verbis. Ex quibus signis reci proce amor quidam vniuersalis resul/ tat ex quo omnis homo omi homi est amicus. et hoc probat sanctus thomas scđa. ij. q. cxiiij. De qua quidē amicicia loquit̄ sapiēs eccle. xiij. di. q̄ omne ani mal diligit sibi simile. transsumptiue in canone nerui. xiij. di. Inter ceteros aūt actus exterius amiciciam seu affabilita tem representātes est quando quis ali um salutat quod fit per verba anime et corpori salutem optantia. sicut cum di/ cimus deus te saluet et similia verba. hoc importantia. hec eni salutatio cōmuni/ ter est magis in vsu q̄ alie. et ex tali sa lutatione ut plurimū letantur homies multum pro eo q̄ audiunt homines si bi simul optare salutem anime et corpo ris. s. eternā. Attendens igitur autor q̄ humanus cōuictus sine tali amicicia vel affabilitate nullomō esse posset. et ami cicia primo loco contrahitur potius ex verbis q̄ factis. propter hoc ad obser uantiam huius precepti nos inducit di dicit. Saluta libēter hoc est affectuose non tam obuiationis causa q̄ optande salutis. nō etiā adulatōis causa: sed pro na potius voluntate. nāq̄ salutare nō est aliud q̄ desiderium bonū expme re. ac eos ad quos salutationem dirigi mus ad amiciciā et affabilitatem inuita re. Sed prochdolor multi hodie simu latores reperiunt̄ qui in salutando pro ximum aliud habent in corde q̄ profe rant ore quod est contra hoc preceptū facere. De lingua eni sua tales non fa B
ciunt gladiū goliath philistei qui erat inuolutus pallio post ephod. Sed ex ea faciunt gladium illius ioab qui leui mo tu egreditur et percutit. et vna manu te net amase pximū sui mentum. et eum deosculatur salutando videlicet et blā diēdo. et alia manu gladio cū percussit et intestina eius effudit. dicens salue mi frater. hoc est dum de ipso aliquod ma lū sciuerint. nedum publicum sed occul tū. qđ ad maledictionē pertinet que est quarta species inuidie. illud predicant illud diuulgant et diffamant. Si vero aliquid boni sciuerint: illud supprimūt qđ pertinet ad cōpressionem fame. que est sexta species inuidie. illud peruertūt illud sinistra intētione factuz esse. dicūt

hoc ad depriuatõem pertinet. que etiaz est tertia species inuidie. Et breuiter ta les sunt sicut illa quarta bestia danielis qui quod non possunt conterere den/tibus dissipant vngulbus et conculcãt pedibus et ventilant cornibus. Isti ta les faciunt contra autoris preceptũ. ex ex eo q exercent vicia lingue que con trariantur virtuti amicicie et affabilita tis: sicut sunt susurrores et bilingues de tractores suggillatores. mordẽtes et co medentes. De talibus scribitur ecclesi. xxviij. susurro et bilinguis maledictus. multos eni turbauit pacem habentes. Isti nũq̃ hñt cũ pximo pacẽ nisi forte illaz que fuit regi iorã. iiij. regũ. ix. ca. di xit iorã ad yben. pax ẽ ybẽ. rñdit yben. ad regem ioram. Quid pax adhuc forni cationes iezabel matris tue et beneficia eius multa vigent. et dicitur in historia q yben percussit regem iorã. et egressa est sagitta per cor eius. Talibus etiam non est pax nisi de qua scribitur hiere. vi. di. pax pax. et nõ est pax. Simulant enim tales pacem ore. et iugiter gladiũ rancoris et odij portant in corde. hiere. iiij. pax erit vobis. et ecce gladius per/uenit vsq3 ad animaz dicentes pax pax et nõ est pax. Talis simulata pax repe rit bodie in multis dominiis ytalie pro pter quod diuinam et humanam merẽ tur iram. i. vindictam. et hoc est quod scribit bernardus ad eugenium dicens Nullus magis meretur iraz q̃ inimicus simulans se fore amicum. ¶ Nota sm scripturas et canones q triplex repitur gladius. Primus est materialis. de quo in canone non solum. xxiij. q. v. Secun dus spiritualis. et hic ẽ quadruplex. Pri mus ẽ verbũ dei. iuxta illud psal. cxlix. Gladij ancipites in manibus eorum. Secundus est ingenij. vnde sermo dei est efficax et penetrabilior omni gladio ancipiti. ¶ Tertius est potestatis vt in euangelio luce. xxij. Ecce duo gladij hic. Quartus est pene temporalis col latio. vnde genes. iij. scribitur q cheru

bin habet gladium flammeũ atq3 ver satilem. Tertius gladius est ipse chri stus. et hic dicitur gladius propter qua tuor que in ipso tanq̃ in gladio singula riter fuerunt. Primo propter splendo rem. vnde in psal. Deus noster manife ste veniet. Secundo propter terrorẽ vnde in psal. In circuitu eius tẽpestas valida. ¶ Tertio propter sectionem in apoc. j. et. xix. capl'is. Gladius bisacutus exibat de ore eius. Cui conuenit quod dixit decreta. ex ore. de priuil'. in princi. ¶ Quarto ppter compositionem. quia sicut gladius est tractabilis ex vna par te et non ex altera. ita christus non sm diuinitatem: sed solum sm humanitatẽ tractabilis fuit. ¶ Pro intelligentia et obseruantia huius precepti ac etiã pro declaratiõe et informatõe virtutis ami cicie et affabilitatis que plurimum per salutationes ostenduntur de aliquibus dubitabilibus est inuestigandum. Et pri mo vtrum simulare se esse amicum ali cuius sit graue peccatum. Scdo vtrũ inimicis sint signa amicicie seu affabilita tis exhibenda. Tertio quare magis in vsu hec salutatio sit deus te saluet q̃ alie salutationes. ¶ De primo quesito dicendum est q simulare se esse amicũ alterius graue peccatum est. et maxime ratione materie. s. ratõe amicicie in qua est simulatõ cuius peccati grauitas ex o. iiij. perpendi potest primo quia talis si mulatio repugnat bono communi. naz quãdoq3 aliqua res est necessaria et vti lis ad conseruationem boni cõmunis. et ad augmentum boni specialis. tunc corruptio ipsius rei est valde nociua et causa grauis peccati. Nunc autem ami cicia est maxime necessaria ad cõserua tõem boni cõmunis et boni specialis cu iuslibet hoīs et in quolibet statu ut de clarat aristo. in. viij. ethicoz in pricipio. et ponit infra sub illis versibus. Si po tes ignotis &c. igit corruptio amicicie ẽ graue peccatum. Scdo quia simulatio

amicicie repugnat iuri naturali. Est eni amicicia emanans cū iure naturali. quia omnis homo omni homini naturaliter est amicus ut supra dictum est. sic ꝛ homo omnis proximum sibi. Cum ergo illud sit graue peccatum quod repugnat iuri naturali. sequitur ꝙ simulatio amicicie que repugnat amicicie et per consequens iuri naturali a quo emanat vinculum amicicie: sit graue peccatum.

¶ Tercio sic. illud est graue peccatum quod repugnat et contrariatur multis virtutibus maxime si contrariatur virtuti supreme. ſʒ simulatio amicicie multis virtutibus. s. caritati. fidelitati et supreme virtuti. s. caritati cōtrariatur proximi sine dilectione. ergo simulatio amicicie est graue peccatum. Quarto quia simulatio amicicie parat viam multis malis. et ex ipsa plurima mala oriuntur ut continue experimur. et per exempla sacre scripture docemur. Legitur enim ij. machabeorum. v. ꝙ cum apollonius venisset hierosolimam pacem simulās quieuit vsqʒ ad diem sanctum sabbati et tunc feritatis iudeis arma capere suis pcepit. et omnes qui simul ad spectaculum processerant trucidauit. et sic patet ꝙ simulatio amicicie non solū quia est quoddā mēdaciū: sed etiaʒ qꝛ ē mēdaciū in re maxime vtili et nobili. et necessaria vite humane est graue peccatū et ideo talis amicus factus est omnino vitandus. vnde versus. Nulla pestis ꝗ̄ familiaris inimicus. Non odium grauius ꝗ̄ simulatus amor. De scdo quesito etc̄. Dicendum est ꝙ effectus et signa dilectionis ex interiori dilectione procedunt et ei proportionantur. dilectio autem interior ad inimicum in cōmuni quideʒ est de necessitate precepti absolute. in speciali autē non absolute. sed ſm animi preparatōem. Sic igitur dicendum est de effectu vel signo dilectionis exterius exhibenda. Sunt eni quedam beneficia vel signa dilectionis que exhibentur pximis in cōmuni: puta cum aliquis orat pro omnibus fidelibus. vel pro toto. aut cum aliquod beneficium impendit alicui toti cōmunitati. et sic talia beneficia vel dilectionis signa inimicis exhibere est de necessitate precepti. si eni non exhiberentur inimicis: tunc pertineret ad liuorem vindicte ſm illud quod dicitur leuitici. xix. non queres vltionem. non eris memor iniurie ciuium tuorum. Alia vero sunt beneficia vel dilectiōis signa que quis exhibet particulariter aliquibus personis ꝛ talia beneficia vel dilectōis signa inimicis exhibere non est de necessitate salutis nisi scdm̄ preparationem animi: ut. s. subueniat ei in articulo necessitatis ſm illud prouerbiorū. xxv. Si esurierit inimicus tuus ciba illum. Si sitierit potum da illi. Sed ꝙ preter articulū necessitatis huiusmodi beneficia aliquis inimicis exhibeat. pertinet ad perfectionem caritatis. per quam aliquis non solum cauet vinci a malo quod necessitatis est. sed etiam vult in bono vincere malum quod etiam est perfectionis dū scʒ non soluʒ cauet propter iniuriā sibi illatam detrahi ad odium. sed etiā propter sua beneficia inimicū intendit protrahere ad suū amorē. Concordat hiis petrus in. iiij. sententiaꝝ di. x. De tertio quesito videlicet que potuit esse causa ꝙ hec salutatio videlicet deus te saluet magis sit in vsu ꝗ̄ alie salutatiōes Dicendum ſm doctorem egregiū ꝙ in hac breui salutatione tanguntur principaliter duo credibilia fidei in quibus virtualiter et implicite tangunt̄ omnia credibilia ac etiam articuli fidei catholice. nam primo tāgitur esse diuinum cū dicitur deus. In esse autem diuino continentur ꝛ includuntur omnia que credimus eternaliter existere in quibꝫ nostra beatitudo cōsistit. Scdo tāgitur dei prouidētia quam deus habet de salute hominū cum additur te saluet. In fide autem prouidentie dei includūtur omnia que credimus temporaliter esse facta a deo propter nostram salutem. s. incarnatio passio resurrectio ascensio.

Uolentes igitur fideles vno breui vocabulo totam fidei substantiam exprimere. et omnia que fides ponit confiteri vtuntur hac salutatione. Deus te saluet. ut p hoc ostedāt se esse catholicos et fideles et ut exprimant desiderium quod habent de fide aliorum ut ipsam recipiant et teneant. ¶ Ex hijs igitur patet veritas predictorum.

A

¶ Incipit octauum autoris preceptum.

Mutuum da. Postq̄ autor in proximo precepto precedēti prebuit rudimēta ad amiciciam. vel affabilitatem prouocantia per signa extrinseca que quidem exhibētur per verba anime et corporis salutem optantia indifferenter quo ad omnes. et maxie quo ad pares et equales. nunc vero subsequenter in hoc precepto prebet rudimenta ad beniuolentiam et amorē inducentia. quo ad signa etiam extrinseca. que nō soluz exhibentur per verba. verum etiam potius per bona facta. maxime quo ad proximorū subuentionem. et hoc intendit autor in hoc pcepto dū dicit mutuū da. ¶ Istud preceptū extendit se ad omnes species iusticie. et maxime cōmutatiue. Pro cuius tamen precepti euidētia est sciendū q istud preceptum duplicem potest habere lecturam. et sic per cōsequens duplicem intellectum. vt sit sensus quo ad vnam lecturam. mutuū da. i. redde qd tibi mutuatū est. et sm istum intellectū tenetur passiue vel aliter. ¶ Da mutuū idest cum tibi petitur ab indigenti pecunia vel alia res sibi necessaria: statim ex caritate mutuare et concedere eidez debes. maxime in necessitatis articulo et hoc sine spe lucri. iuxta domini preceptuz luce. vj. mutuū dantes nichil inde sperantes. trāssumptiue in decretali cō suluit. de vsuris. et hoc mō tenetur actiue. ¶ Ad istius precepti obseruantiam compellere ac inducere nos debent specialiter quinqz. s. sacra scriptura natura canonica iura: piorum exempla ac etiaz crudelia vsurariorum tormenta. ¶ Primo scriptura exo. xxij. nec vsura opprimes eum. et leuitici. xxvj. pecuniam tuā non dabis ad vsuraz. Et deute: o. xxiij. dicitur nō fenerabis fratri tuo ad vsuram. Et ezechiel. xviij. ad vsuram non accomodaueris. Et idem. xxij. et luce vj. mutuum dantes rc̄. vbi supra. vnde in psal. qui pecuniam suā non dedit ad vsuram etc̄. Et crisostomus super matheum omel. v. Mutuo da ampliores capere vsuras. mutuo da accepturus: vbi nulla inuidia. nulla accusatio neqz insidiatio. neqz timor mutua nullo indigenti. s. christo. et propter te necessitatē habēti. esurienti et omnes nutrienti. sequitur nil vsuris turpius vel crudelius alienas hic negociatur miserias. et lucrum scilicet sibi alterius aduersitatem facit. ¶ Et ponit exemplum q talis est quasi manū suscipiens et in naufragium expellens. luce. xvj. facite vobis amicos de mamona iniquitatis rc̄. vnde dare ad vsuras malo modo idē est q pauperes trucidare. vnde tullius ij. de tusculanis questiōibus. Cum querēretur a cathone quid expediret in re familiari Et responderet bene pascere bene vestire. bene arare. Et cum quereretur an fenerari. s. expediret? Respondit. Quid est hominem occidere. q. di. fenerari esse occidere. Secundo natura ad hoc cōpellit. ut. s. subueniatur proximo indigenti. etiaz sine vsura. quia cōtra naturam est vsuram accipere de pecunia mutuata. Et ad hoc pbādum sciendū est q q̄tuor sunt species mutuationis pecuniarie. s. naturalis cāpsoria. obolostatica. et theocos seu vsura. Naturalis est que ex rebus naturalibus

sicut est in agris et animalibus. Secunda species est campsoria que a pecunia incipit et in pecuniam terminatur. et fuit inuenta propter hoc quia pecunia in regione in qua est facta plus valet quam in alia. et ideo sub cambio portatur de loco ad locum. Et ideo causa lucri inuenta est campsoria. Tertia species scilicet obolostatica quod idem est quod ponderis excessiua. que ideo inuenta est. quia aliquando pecunia est maioris ponderis. et tunc resoluebatur in massam argenti vel auri. et exinde fiebant vasa aurea vel argentea vel aliquid aliud. Quarta est theocos vel vsura quod idem est quod partus denariorum. Omnes iste tres vituperabiles sunt. quia omnis species que incipit a pecunia et in pecuniam terminatur videtur finem ponere in pecunia. Prima autem est supportabilis. Sed vsura maxime est vitupera bilis et detestabilis. quod ostenditur dupliciter. Primo quia primo pollitice vsura est partus denariorum. sed parere est de natura rerum naturalium. Est antem contra naturam rerum artificialium sic multiplicare seipsam. ut patet de arcba et stagno si manent simul que se non multiplicant etiam diuisa. igitur vsura est contra naturam. quia recipitur plus de pecunia post lapsum temporis cum non multiplicet seipsam in arcba existens. Secundo quia vsura idem est quod rapina. ratio est quia rapere vsum de re que non habet vsum est rapina. sed pecunia non habet vsum separatum a sui substantia. quia vsus pecunie inquantum pecunia est. scilicet sub forma pecunie concedi non potest sine consumptione illius substantie. De re autem cuius vsus potest concedi sine consumptione substantie. recipi potest pecunia aut aliquod equiualens pecunie. Usus tamen rei secundum philosophum est duplex. vnus est principalis et primus. alter antem non. De vsu primo pecunie que est consumptio ipsius non potest aliquid recipi. De vsu autem non primo et minus principali seu secundario que est ostentatio. siue quando ponitur loco pignoris recipere non est vsura. sicut aliquando faciunt mercatores vt diuites videantur ostendunt pecuniam. Ad autoris preceptum inducunt tertio iura canonica. ac etiam ad hoc compellunt ut. scilicet indigenti mutuare debeamus. scilicet sine spe lucri: alias est vsura. secundum canones ut. xiiij. q. iij. si fenerarius. quod tamen intelligi debet secundum gof. quando causa mutuandi ponitur in expectatione lucri vel emolumenti. alias enim si principaliter moueatur ad mutuandum propter caritatem. et credit quod ille talis mutuans in aliquo retribuet. non est viciosum. ar. ad hoc. lxxvij. di. in singulis. lix. di. si officia. et. lxj. di. quid proderit. quando vero sub spe recipiendi mutuat pecuniam si alias non erat mutuaturus. quicquid postea etiam gratis accipit: vsura est. siue sit pecunia: siue res alia. et siue consistat in dando: siue in soluendo. hec probantur. xiiij. di. q. iij. capi. j. ij. et. iij. Quia vero iudei videntur velle asserere quod non est vsura alienigenis mutuare etc. ad hoc legem diuinam allegantes. Ideo puto curiosum ac etiam utile rationes et allegationes eorum friuolas ad eorum confutationem discutere ac etiam perscrutari. Unde si velimus rationes iudeorum subtiliter indagare per quas se tuentur dicentes quod mutuare alienigenis sub vsuris secundum legem moysi non est eis peccatum imo licitum. ac etiam ut asserunt per veterem legem concessum. prius est videndum quales rationes adducunt. Dicunt enim quod concessum ideo eis fuit ab alienignis vsuras accipere ad hoc ut maius malum euitarent. scilicet ne a iudeis deum colentibus vsuras acciperent. et hoc propter auariciam cui dediti erant. ¶ Item aliam rationem adducunt. Dicunt enim quod lex ciuilis imperatorum christianorum permittit vsuras accipere. igitur etiam ipsis lex eorum ¶ Item tertio adducunt aliam rationem asserentes quod illa acceptio vsure agentibus inter quas ipsi iudei habitabant potius erant rei sue recuperatio B

q̄ȝ vsura. quia tota illa terra iudeis da
ta fuerat a domino ¶ Per supradictas
rationes conantur se tueri ꝙ licitū sit
alienigenis sub vsuris mutuum dare.
Hijs friuolis rationibus respondetur
ꝙ non est eis licitum alienigenis mutu
are sub vsuris. vnde dicit Ray. ꝙ si iu
deus accipit vsuras a christiano ꝙ mor
taliter peccat. et potest ab ecclesia com
pelli ad restituendum per iudicium ec
clesie: videlicet substrahendo ei cōmu
nionem christianorum. hec probantur
in decretali. post miserabilem de vsu/
ris. vel saltem tales coherceudi sunt a
principibus ac etiam prelatis modo pre
libato ne imoderatas vsuras exigant.
vt in decre. q̄ȝto. extra eo. Per locum
autem a contrarijs christiano licet vsu
ras ab hostibus fidei catholice accipe/
re contra quos iustū bellum gerit. hec
probantur in canone ab illo .xiiij.q.iiij.
ab illo. quia accipiunt quod suum est.
hoc dicit ambro. Ad rationem de legi
bus imperatorū christianorum rc̄. Re
spōdetur ꝙ leges que permittunt vsu
ras abrogate sunt etiam per leges se/
quentes. Cum eni imperator se ample
cti dicat quatuor consilia vniuersalia a
deo ut per ea suis derogetur legibus.
ideo in niceno consilio quod est vnum
de illis reprobantur vsure. ut in cano/
ne. qm̄. xviij. di. Ille tamē leges que per
mittunt vsuras exigi ratione interesse
vel more stare possunt si sane intelli/
gantur. Nota f̄m canones ꝙ ecclesia
etiam in duodeci infrascriptis casibus
iudicat de iudeis. Primo ne nobiscum
comutentur. xxviij.q.j. sepe. Scd̄o vt a
testimonio et accusatione repellantur.
ij.q.vij. alieni. Tertio ne publica pote
state fungātur. ut. liiij. di. nulla Quarto
ne mancipia christiana habeant vel nu
trices de iudeis iudei. Quinto ne emāt
ea nisi venalia exposuerunt infra tres
menses. liiij. di. fraternitatē. Sexto ne
synagogas nouas construant. extra. e.
consuluit. Septimo ne in die parasce/
ue in fenestris appareāt. extra de iude.
ca. quia vero. Octauo ne de predijs ha
beant decimas. extra de deci. de terris.
Nono ut pena pecuniaria puniant̄. liiij.
di. fraternitatem. Decimo ne christiana
mancipia circūscidant. liiij. di. nulla. Un
decimo ne verberibus subiiciantur. xx
viij.q.j. sepe in fine. Duodecimo ne ex
testamento catholici quid accipiant. xx
iiij.q.ij. sane. ¶ Insuper etiam nota f̄m
canones ꝙ noluit deus ne iudei peni/
tus destruerentur: sed potius disperge
rentur propter tres causas. Ecclesia au
tem non persequitur iudeos q̄ȝuis per
sequatur hereticos. ¶ Primo quia in fi
ne mundi debent conuerti. iuxta illud
conuertentur ad vesperam rc̄. in psal.
Secundo ut sint nobis memoriale do
minice passionis. ut quotiens eos vide
mus totiens dominice passionis recor
demur psal. attestante. ne q̄n ait occi/
das eos ne quando obliuiscantur po
puli mei. ¶ Tertio quia sunt liberarij
nostri. august. super psalmi. ne forte
pagani nobis dicant. vos christiani lit
teras istas composuistis. proferimus
codices ab ipsis iudeis inimicis. ut alios
inimicos cōfundamus. codicem portat
iudeus ut michi credat christianus libe
rarij nostri facti sunt. quomodo serui
post dominos codices ferre solēt. Hec
que dicta sunt faciunt pro prima lectu
ra. que tenet̄ actiue. videlicet quia quis
mutuare debet ex caritate idigēti siue
spe lucri vel vsure. Quo ad secundaȝ
litteram que tenetur passiue videlicet
cum quis reddere tenet̄ quod sibi mu
tuatum est. Circa hoc est de tali que/
stione querendum. videlicet vtrum pe
ius faciat ille qui negat mutuum q̄ȝ ille
qui negat reddere depositum deponen
ti? Huic questioni breuiter responde/
tur ꝙ peius facit ille qui negat deposi
tum q̄ȝ qui negat mutuum. et hoc pro
pter tria. Primo quia negans depositū
directe agit contra amiciciam. nam ille
qui deposuit penes alium: ideo depo/
suit quia credebat euȝ esse amicum. ille
autem qui mutuū dedit non dedit vt

amico precipue. sed ut indigenti. licet etiam cum hoc contrahere possit amiciciam. Secundo quia magis agit contra legem fidelitatis. nam ille qui deponit credit esse fidelem illum penes quem deponit. alias non deponeret penes eum. dans autem mutuum non dat precise intuitu fidelitatis: sed magis intuitu pietatis et indigentie. Et hec est ratio quare adversus depositum non admittitur compensatio adversus mutuum sic. ut. C. de compensa. l. fi. Tertio quia deterius est ledere infortunatum quam fortunatum. nunc autem deponens videtur esse infortunatus. quia propter infortunium vel periculum infortunij futuri videtur deponere. Mutuum autem dans non ut infortunatus sed ut benefortunatus dare videtur. quia nisi esset benefortunatus et habundans: non daret mutuum indigenti et ab eo petenti. Quarto ad autoritate precedentium inducunt piorum exempla. Ad hoc optime facit quod narratur in historia tripertita libro primo de quodam amico dei episcopo qui spiridion nuncupatus est. erat enim ei talis mos quod ex fructibus episcopatus quos colligebat: aliquos erogare pauperibus. alios mutuare nec per se dabat: nec per se recipiebat. sed petentibus dicebat ut quantum opus haberent: tollerent. et denuo redeuntibus dicebat ut reponerent quantum se accepisse noverant. Ad quem accessit aliquis et sic mutuum accepit. et reversus non reposuit quod acceperat. sed auferens secum abcessit. estimans eum hoc latere. Et iterato venit petens idem mutuum. quem misit episcopus ad horreum ut acciperet. ad quod veniens totaliter invenit vacuum. quod denunciavit episcopo. Cui ille. mirum est quod tibi soli est visum esse vacuum et non alijs. sed vide ne quod alias tibi mutuatum est solvisti. et ille sic captus quod delinquerat indicavit episcopo. et sue subiecit voluntati. Et sic patet episcopi caritas mutuationis apud deum acceptabilitas fidelitatis in restituendo detestabilitas.

Circa quintum videlicet de usurariorum tormentis crudelibus est sciendum quod usurarij super omnes alios peccatores maiora et crudeliora patiuntur tormenta. et merito. quia plura et maiora committunt peccata. ex eo quia plures in pluribus offendunt. Quod taliter persuaderi potest. nam peccatores ceteri interpollationem aliquam faciunt in peccatis. usurarij vero qualibet die et qualibet hora et quolibet momento. quolibet festo peccant. usuras videlicet sine aliqua interpollatione temporis extorquendo. et ideo quantum ad hoc videntur peiores esse. ac etiam plura committere peccata quam iudas ille enim solum vendidit christum. usurarius autem vendit non solum christum sed etiam beatam mariam. verumetiam angelos ac omnes sanctos et sanctas dei. quia eorum festivitates computat in usuras. et quia similis est iude in culpa. ideo similis erit ei in pena. Judas enim in aere qui medius est inter celum et terram interijt. ad innuendum quod nec in celo stare debebat cum angelis et sanctis quos offenderat. nec in mundo cum hominibus quos turbaverat. sed in aere cum demonibus quorum voluntates expleuerat. Sic revera usurarius non habitabit in celo. quia deum et beatam virginem angelos ac etiam omnes sanctos et sanctas offendit. Et ideo celi. i. omnes sancti revelabunt. i. accriter accusabunt iniquitatem suam ex eo quod eorum festa prout debebat et poterat non celebravit et honoravit. nec in mundo. quia homines perturbavit ipsos per usurariam pravitatem spoliando. Sed ut plurimum usurarij similes sunt cocodrillo. de quo dicitur quod pulcher est ante. turpis retro. fortitudinem habet in cauda. nec avis est nec bestia. Est enim quoddam monstrum quod habet pedes equinos. Et cum habitet in aquis exit ad pascendum. et libenter comedit herbas aromaticas. Sed ydra quoddam genus serpentis valde exiguum quod habet exosum se abscon-

dit in herbis. et dum cocodrillus her bas comedit serpens ille paruulus per guttur intrat cum herbis in ventré su um. et tandem ipsius perforato ventre exit. et sic cocodrillus eius inimicum oc cidit. ¶ Moraliter directe sic vsura/ rio per omnia contingit. nanqꝫ vsura/ rius similis est cocodrillo qui pulcher ante dicit videlꝫ in pricipio. Cū eni pau per venit ad eum causa mutui in princi pio blandia loquitur. sed cauda multū est fortis. quia si per multum tempus reddere debitum distulerit: in fine euꝫ destruit et ad amara littora paupertā tis perducit. De talibus bene vaticina tus est ꝓpheta dicens. viduam et ad/ uenam interfecerunt. et pupillos occi derunt. Potestas eni illoꝝ. s. vsurario rum dicitur esse in ore et cauda ipsoruꝫ apoc. ix. Item cocodrillus habet pedes equinos. quia vsurarius equus est dy aboli. de quo i apoc. vj. vidi equū palli dum. i. vsurarium. quia reuera ut pluri mū pallidi sunt et saturnini et melan/ colici. Et qui sedet super euꝫ nomen illi mors. i. dyabolus qui sedet super eum dimittens habenas largas dum viuit. hoc est de peccato vsure ruere permit tit in peccatū luxurie. et sic de singulis. &c. post mortem vero ad inferni stabu lum introducitur vbi non comedit: sed a serpētibus comeditur. nisi forte sicut dicitur apoca. xvi. comedent linguas su as predolore ¶ Iste insuper cocodrillus vsurarius libenter comedit aromati/ cas herbas. hoc est cibaria delicata lau te preparata. Et ideo sicut ait hierony. propter gulam prauaꝫ voluntatem lu/ strat terras et maria. sed finaliter ydra serpentulus quā odio habꝫ. s. mors que latet in herbis preciosis. s. cibarijs de quibus aliquando tantum comedit ꝙ morbum periculosum incurrit. vnde se quitur mors que quidem sicut serpens ille ut est dictuꝫ eum perimit. spirituali ter et cōfundit. Sed reuera ipse vsura rius in inferno cum demonibus quos per auariciam adorauit: cruciabitur ine

ternum iuxta illud ad coll. iij. auaricia que est ydoloruꝫ seruitus quorum vsu rariorum cruciatus et tormenta sub fi gura amphore in qua erat mulier ostē dit angelus zacharie prophete eiusdeꝫ v. ca. vnde interrogante zacharia ange lum qui esset. respōdit angelus. oculi eo rum in vniuersa terra. et positum est su per os amphore talentum plumbi. Et interroganti zacharie quid esset: Rē/ spondit angelus. hec est impietas. Ue nerunt tandem due mulieres alas mil ui habentes. ipsam amphoram et eum de terra secum asportantes. Interro/ ganti tertio zacharia quo ferunt mulie res ille amphorā: Respōdit ei angelus ut edificetur ei locus in terra sennaar. et ponatur super basem suam. Hec omnia ostensa sunt ipsi zacharie in spiritu. ¶ Moraliter mulier in amphora est aua ricia in anima. et ideo nominatur ocu/ lus corū in vniuersa terra. Seneca ocu lus auari in finibus terre. Per talentū plumbi quo clauditur os amphore im pietas denotatur qua claudit cor aua ri. nam sicut auarus pauperibus et ege nis viscera claudit pietatis: ita iusto dei iudicio sibi ipsi crudelis est ne os aperi re queat ad diuinam gratiam postulan dam. psalmista attestante. qui ait muta fient labia dolosa. Seneca in ꝓuerbijs auarus nulli est bonus sibi vero pessi mus. vnde bene per august. dicitur: im pietas p illas duas vo mlieres alis mil ui alatas due circa auari animū conditi ones pessimo possunt luculenter deno tari. scilicet auiditas in acquirendo. et austeritas in retinēdo. nam hee due so rores velut miluus omnem modū quo uis imunduꝫ aut turpem vsurario aua rissimo suggerunt. vna eni attendit ip sum ad capiendum. alia vero ligat ma nus ne restituenda dimittat vniuersa iob tenebitur planta eius laqueo et ex ardescit contra euꝫ stirpus. Demū hee due mulieres tollunt vsurarij auarissi/ mi animā de libro vite. et deferūt eam in terram sennaar. que excussio dentiuꝫ

interpretatur. et recte exteriores tenebras denotare videntur. s. inferni: vbi erit fletus et stridor dentium. vbi enim eternaliter vsurarius stabit super basez suam quam sua sibi procurauit culpa. Patet igitur q͏̄tum malū hee due pessime conditiones ipsi vsurario procurāt. quia in acquirendo et retinendo in hac vita molestant. ꝛ in sequenti eterno tradentur incendio. vnde grego. in quadā omel. auarus inquit ardescit estu concupiscentie ac multiplici cura quotidie postmodum igne iehenne. ¶ Vsurarij igitur ut est dictum nedū offendūt deum et omnes sanctos. verūetiā vxores proprias et filios: ac etiam totā familiā interimunt dum ad consentiendū vsuris et iniquitatibus eorūdem ipsos alliciunt ac inducunt. et dum etiam de male acquisitis totaliter abutuntur. quod facere minime debent. sed potius omnia mala pati q͏̄ huic tanto malo consentire. hoc attestante apostolo ac dicente. Sanctius ē fame mori q͏̄ ydolatico vesti. Hec cōsiderans propheta in psal. sic inquit. Immolauerunt filios suos et filias suas demonis. vn̄ in exortatōibus sanctorum patrum legitur q͏ quidā sanctorum patrum rogauit dn̄m vt ostenderet ei penas infernales et loca crudelia tormentorū. Tandem exaudiuit euz dominus. et misit angelum suū qui duxit eum ad infernum. et ostendit ei diuersa tormentorum genera inter cetera tormenta horribilia vidit scalaz in qua erant decē gradus super quibus suspēsi erant decem homines vnus super alium. Primus quidē erat senex antiquissimus miser et putridus. sub quo erant alij singuli in suo gradu suspēsi. hos autem demones cruciabant. hos crudeliter flagellabant. hos vnguibus ferreis laniabant. Hos vero cum cōtemplatus fuisset: visum fuit ei q͏ pena eorum maior erat omnibus alijs penis inferni. admirās quesiuit ab angelo qui essent illi. Respōdit angelus ille qui super est primo gradu fuit quidam senex qui diuicias de vsuris acquisiuit multas. et q͏r non satisfecit ineternum illam penaz sustinebit. Secundus fuit eius filius qui q͏̄uis nō dedisset pecuniā suam ad vsuras: tamen quia retinuit patris pecuniā et hereditatem per eum male acquisitam et satisfacere noluit pro patre. ineternum hanc penam sustinebit cum patre similem. Tertius fuit nepos primi et filius secundi. nec vsurarius fuit: nisi illa que acquisiuit auus suus per vsurā scienter retinuit. et propter hoc penam consimilem cum patre et auo sustinebit. q͏̄diu beata virgo cum filio suo in celis regnabit. Quartus fuit filius tertij. Quintus filius quarti fuit. Sextus fuit filius quinti. Septimus fuit filius sexti. Octauus fuit filius septimi. Nonus fuit filius octaui. Decimus fuit filius noni. Et vnus post alium in hereditate primi patris male acquisita diligenter successit: nec satisfacere voluit. et ideo cum primo q͏̄diu dominus erit in celo penam supra scriptam sustinebit.

¶ Ecce quomodo vsurarius non solū filios sed etiam nepotes et vltra vsq͡ʒ ad decimam generationez occidit. imo q͏ plus est si aliquis hereditatem male acquisiuisset et in hereditate male acquisita succedit scienter: et non restituit damnabitur ꝛ ineternum peribit. et ita dominus vindicat peccata patrū in filios: non tantum in tertiam et quartam sed in plusq͏̄ decimam generationem. Et ideo propheta osee. xix. ca. pro vsurarijs mirabilem orationem facit. dicēs Da eis domine quid dabis vuluam sine liberis ꝛ vbera arentia. videbat enī propheta tot per vsurerium damnatos videbat etiā q͏ occidebat filios. et ideo rogauit dn̄m q͏ daret vuluam absq͡ʒ liberis. s. q͏ vxores eorum non possent filios portare. et vbera arentia: ut si cō tingeret q͏ filios peperissent: lac nō haberent de quo filios nutrire possent. et sic saltem in cunis morirentur. et ad etatem adultā nullatenus peruenirent in qua iniquitatem patrum sequerentur.

et sic damnationem euadere possent. ¶ Item vsurarius occidit totam famili am.s.seruientes qui viuunt de vsura.⁊ pro seruicio suo de male acquisitis scien ter recipiũt munera.quod prohibet do minus leuitici.xxij. omne morticinium etiam a bestia captum non comedetis. bestia dicit̃ quasi vastia.eo ꝙ a vastan do dicitur. quod quidem nomen bene vsurario conuenit qui multa deuastat. quia hodie fere totum mundum de/ struunt vsurarij. ¶ Pro predicto/ rum declaratione magis in speciali est de tali questione querendum.videlicet vtrum vxor et familia vsurarij vel ra/ ptoris qui scienter comedit bibit ac etiã induit.de talibus teneantur restitutiõi? ¶ Breuiter dicit Ray.ꝙ tenentur de omnibus que sic consumunt nisi in ca su.s.cum agunt causam spoliatorum re mouendo et inducendo ipsum vsura/ rium vel raptorem ad restitutionem fa ciendam.tunc enĩ non tenetur.nam qui alterius negocium gerit vtiliter etiam ignorãtis et absentis licite expensas re cipit:siue vtilitas secuta fuerit siue nõ. ff.de nego.gesto.l.j.et.l. pomp̃.et.l.sed an vltro.et hoc intelligo pro eo tempo re quo circa talium correctionem labo rauerunt.non ꝙ vxor ⁊ familia possint viuere toto anno de rebus raptis pro vna admonitiõe vel duabus.sed q̃diu instant in oportunis horis satis concor. vuil. et hosti.vnde ergo viuet vxor et familia ipsius vsurarij vel raptoris.Di cit idem Ray.ꝙ si ibi sunt aliqua de iu sto potest istud consumere vel expen/ dere si non sint alia aliunde sibi victuʒ querat.vel ab amicis aut cõsanguineis vel operando aut etiam per elemosinã Et idem dico etiam si aliqua sint ibi de iusto.sed vel ita mixta sunt ꝙ non pos sunt discerni.vel si possunt:maritus nõ permittit ꝙ si nullo de predictis mo/ dis victuʒ inuenire potest restat triplex auxiliuʒ. Primum si potest habere de dote vel sponsalicio.s.donatione ei pro pter nuptias facta vnde inde viuat. Scd̃m ut denũciet talibus qui possunt prodesse.vel etiam si probari potest de nũciet episcopo ut compellat eum vxo rem pascere de iusto.xiij.q.j.si peccaue rit.xxij.q.v.hoc videt̃ extra de iureiur. Q̃admodum.et de dona. propter nup. per vestras. ¶ Tertium auxilium est.ut si esset in arto posita.tunc in necessitate posset etiam de rapina vel vsura viue re.quia necessitas non habet legem.de conse.di.j.sicut.et di.v. discipulos.quic quid autem sic expendit doleat in ani mo et proponat q̃cito poterit restitue re.et vtatur partius.s.ad solam necessi tatem. ¶ Posset etiaʒ viuere et quilibet alius cui raptor vel vsurarius daret de precio rerum raptaꝝ quas vendidisset. quia precium rei furtiue non est furti/ uum. hoc dico si maritus al' est soluen do:secus si non soluendo. aut per hoc fieret non soluendo. ¶ Retentis etiam eisdem terminis queritur quid deserui entibus vsurarioꝝ qui nichil haberent preter vsuras.vtrum licite recipere a ta libus valeant mercedem suum. ¶ Bre uiter dicẽdũ est ꝙ licite recipe possunt ab vsurarijs suam mercedem si seruiũt vtiliter in licitis et honestis aut necessa rijs.nam vtilitas quam cõsequitur vsu rarius ex opere seruiẽtium cum merce de cõpensatur quam dat seruientibus illis:nec possunt dici pauperes propter mercedem datã:cum loco mercedis ha buerint cõmodum operarum. Si autẽ seruierint in illicitis non credo ꝙ de/ beant recipere mercedem de huiusmõi Idem etiam iudicandum est de culto/ ribus prediorum et alijs eorum merce dem varijs. Et sic patet veritas predi ctorum.

¶ Incipit nonum auto/ ris preceptum.

Cui des videtō
Postq̄ autor in pro
xime precedenti pre
cepto posuit rudimē
A ta ad amiciciā ꝛ affa
bilitatem inducentia
per signa extrinseca
que nedum exhiben
tur per verba ut est proximum salutan
do. verumetiam potius per beneficio/
rum exhibitionem. ut quis cum indigē
ti pecunia vel alia re necessaria ei sub/
uenit mutuando. Nunc vero subsequē
ter in hoc precepto prebet rudimenta
scilicet cui est subueniendum. et q̄ꝙ scḋm
apostolum ad galath. vj. omnibus sit
mutuandum ac etiam benefaciendum
dum adest nobis tempus merendi ma
xime ad domesticos fidei. tamen scḋm
theologos et morales philosophos in
dando mutuum: vel al'. indigenti subue
niēdo: est in hijs delectus habēdus scḋz
ꝙ infra latius explicabitur deo duce.
¶ Ad hoc autem faciendū inducit au/
tor vnūquemqꝫ dum dicit. Cui des vi
deto. ¶ Pro cuius tamen precepti intel
ligentia est sciendum ꝙ istud preceptuꝫ
includit in se liberalitatis virtuteꝫ. que
scḋm aliquos est pars iusticie. Et dicit
ambrosius primo de officijs ꝙ iusticia
ad societatem humani generis refertur
Societatis enim ratio diuiditur in par
tes duas. in iusticiam et beneficentiam
quam eandem liberalitatem aut beni/
gnitatem vocant. ꝛ sic liberalitas ad iu
sticiam pertinere videtur. tamen scḋm
sanctum thomam scḋa. ij. q. cxvij. libe/
ralitas proprie loquendo non est pars
iusticie. quia iusticia exhibet alteri quod
eius est. Liberalitas autē exhibet qḋ
est suum. habet tamen quandam conue
nientiam cum iusticia in duobus. ¶ Pri
mo quidem quia principaliter est ad al
terum. sicut et iusticia. Secundo quia
est circa res exteriores sicut et iusticia.
Et idō liberalitas a q̄busdā ponit' pars
iusticie: sicut v'9 ei ānexa vt principali

¶ Ad huius tamen precepti obseruan
tiam quatuor principaliter inducere de
bent: videlicet sacrarum scripturarum
istructio. sacrorum canonum preceptio.
moralium philosophorum eruditio. et
sanctorum patrum exortatio. ¶ De pri
mo inductiuo eccle. xij. scribitur. Si be
nefeceris: scito cui feceris. et erit gratia
in bonis tuis multa. et inuenies retribu
tionem magnam. Et si non ab ipso cer
te a domino. Et hieronymus da paupe
ribus: non locupletibus. non superbis.
da quo necessitas sustentetur: non quo
augeantur opes. ¶ De secundo inducti
uo querunt doctores de tali questione
vtrum omnibus indigentibus indistin
cte sit subueniendum? ¶ Respondendū
est distinguendo. quia aut potes om/
nibus habundare: aut nō potes. In pri
mo casu potes indistincte omnibus indi
gentibus subuenire. Ad hoc nos iuitāt
exempla loth et abrahe qui omnes in
differenter accipiebāt ꝓpter quod etiā
angelos recipere meruerunt. si eni non
omnes recepissent: angelos inter alios
repulissent. In hoc eni casu ait crisosto
mus in epistola ad hebre. Transsumpti
ue in canone quiescamus. xlij. di. vbi di
cit quiescamus ab hac surda ac dyaboli
ca et peremptoria curiositate scilꝫ discer
nendo inter pauperes. non enim ex vi
ta coꝝ quos accipis mercedeꝫ tibi retri
buturus est deus. sed ex volūtate et ho
norificentia multa ex misericordia ꝛ bo
nitate. ¶ In secūdo casu cum nō potes B
omnibus indigentibus succurrere dicit
ambrosius in libro de officijs. Et habe
tur transsumptiue in canone non satis.
lxxxvj. di. circa hoc. ix. esse considerāda
videlicet fidem. causam. locum. tempus
modum necessitudinem. propinquitatē
etatem. debilitateꝫ. conditionem seu no
bilitatem. ¶ Fidem primo quia fidelis
preferendus est infideli. hoc est verum
in alijs preter q̄ in patre qui in elemo
sina. preferendus est fideli. vnde dicit
Ray. ꝙ in exhibitione nutrimenti pre

ferendus est pater: licet in dilectiōe preponendus sit extraneus. ar. xxx. di. ca. j. Preceptum enim domini est. exo. xx. honora patrem tuum ꝛc. Nullum nāqз beneficium tantum est sicut parentum ideo parentes in recompensandis beneficijs sunt omnibus preferēdi nisi necessitas ex alia parte prepōderet. vel aliqua alia conditio. puta cōmunis vtilitas ecclesie vel reipublice. vnde etiaз in extrema necessitate magis essent filij deserendi q̄з parētes. cui concordat sanctus tho. scda. ij. q. xxxij ¶ Causam quia illi qui tenentur ab hostibus capti sunt alijs preferendi. Locum. ut si captus propter debituз aliquis iustus excrucietur in carcerem: aut in penis et supplicijs. nam si omnibus debetur misericordia: iusto amplius ¶ Tempus nam si tempore afflictionis sue nichil a te impetrat. Si tēpore periculi quo ad mortem rapitur plus apud te pecunia tua valeat q̄з vita morituri: non est leue peccatum imo mortale. ¶ Modum ut non totum vni nec simul effundātur opes: sed discrete dispensentur. nisi forte quis ex toto vellet relinquere seculū sicut heliseus. iij. regum. xix. cap. de quo ponit ambrosius ibidem. qui boues suos dedit ad esum: et pauit pauperes ex eo quod habuit ut nulla cura teneret domestica: sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret. ¶ Necessitudinem. ut propinqui ꝛ ꝯsanguinei extraneis preferantur. ita tamē ꝙ causaз prestet natura. non gratiam. i. non ditētur propter carnalem amorem. sed pascentur propter carnis sustentationem ¶ Etatē. quia senes sunt iuuenibus preferendi. Debilitatem. quia ceci claudi valitudinarij et similes debent preferri sanis. ¶ Nobilitatem. i. verecundiā que ingenuos prodit natales: quod presertim attenditur in hijs qui ex diuicijs sine suo vicio ceciderunt in egestatem. Hec predicta nouem plenius exprimuntur in predicto canone non satis. lxxxvj di. ¶ Nota fm canones ꝙ in exercendis operibus caritatis seu pietatis tria consideranda occurrūt. Primū est qualitas petētis. quia si ignotus est et inhonestus: nō est ei dandum. lxxxvj. di. donare nisi egeat ad mortem. nam tūc dādum est ut in canone pasce. xliiij. di. Si vero honestus si habūdat: noli dare. j. q. j. clericos. cum capi. sequentibus. Si vero eget: tunc respice facultatem dantis. Secundū est facultas dantis. p tūc si est ignotus: da ei fm posse. xlij. di. quiescamus. si nichil sufficit pia intētio. xlij di. due. Si mediocris ut quilibet sufficiat. hoc casu distingue vt prius. s. tam de fideli q̄з de infideli: sic ꝙ scdm locū tempus ꝛ modum et necessitudinē. etatem et conditionem procedes. Si habundat plenarie: tunc omnibus largiatur. ut in pallegato canone quiescamus tamen quantitatem et pietatem respice ¶ Tertium est quantitas petita si rem moderatam petit persone conuenientem. extra de simo. et si questiones in principio. Si rem nimiam petit nō sunt simul fundēde opes. ut. lxxxvj. di. non satis. ¶ De tertio inductiuo docet seneca quemlibet circunstantias attendere in eo cui dat. dicit enim. Quāuis autem omibus hominibus subuenire vel dare debeas: tamen in beneficijs habendus est delectus in quo spectandi sunt mores cui dantur. et animus erga nos et cohabitatio et vite sanctitas. et ad nostras vtilitates beneficia ante collata etiam si non viueret cum perfectis sed simulacrum virtutum habentis. neminem puto negligendum. in quo aliqua significatio virtutis appareat.

¶ De quarto inductiuo legitur in vitas patrum libro. ij. parte. xiij. de quodam qui acceperat gratiam vt singulis petentibus elemosinam daret. ad queз cum venisset vna mulier vestita vestibus veteribus: aperiens manum voluit ei dare multum. et clausa est manꝰ et leuauit parum. et venit alia mulier

bene vestita. qui videns eius vestes: mi
sit manum volens ei dare parum. et a
perta est manus eius et levavit multū.
quod admirans inquisivit de illis mu
lieribus. et cognovit ꝙ illa mulier que
bonis vestibus vtebatur de honestis
mulieribus erat. et ad paupertatem ve
nerat. ⁊ pro opinione nataliū suoꝝ erat
induta bonis vestibus. alia vero causa
accipiendi vestierat res vetustas. magis
piū est igit̄ frequēter subvenire nobili
bus pauperibus vel honestis. verecūdis
et dissimulātibus paupertatē ꝙ̄ afferē
ter petentibus hostiatim mendicando.
Ex hijs quatuor concluditur ꝙ atten/
dendum est autoris preceptum in dan
do. quia in hoc est personarum delectus
habendus. et hoc cum dicit. Cui des vi
deto. ¶ Circa huius precepti intelligē
tiam magis in speciali est de aliquibus
dubitabilibus querendum vel investi
gandum. Et primo que sunt in elemosi
ne datione consideranda. ¶ Breviter di
cendum est s̄m Ray. ꝙ tria sunt consi
deranda. s. iustum. ordo et intentio. Iu
stum vt. s. de iusto fiat non de illicite ac
quisito. Quomodo autem aliquid di
catur illicite acquisitum. Dicit sanctus
thomas scda. ij. q. xxxij. ꝙ tripliciter po
test esse aliquid illicite acquisitum. vno
modo quando id quod illicite acquirit̄
debet̄ ei a quo acquisitū est. et hoc sine
transferatur dominium ut in rapina et
furto. sive etiam dominium transfera/
tur ut in vsura. et de talibus cum quis
teneatur ad restitutionem non potest
D elemosina fieri. Alio modo est illicite
aliquid acquisitum ꝙ ille quidem qui
acquisivit non potest retinere: nec tamē
debet restituere ei a quo acquisivit. q2
si contra iusticiam datum est: contra iu
sticiam acceptum fuit. ut in simonia.
vbi vterq3 contra legē dei agit. et ideo
hoc debet in pias causas erogari. Et ea
dem ratio est in cōsimilibus in quibus
datio et acceptio fuit contra legem dei.

¶ Tertio modo si aliquid est illicite ac
quisitum non quidem ꝙ ipsa acquisitio
illicita sit: sed quia illud ex quo acquiri
tur est illicitum. et in hijs quidem trans
fertur dominium. nec competit repeti/
tio. sicut patet de eo quod mulier turpi
ter per meretricium acquisivit. turpiter
quidem agit et contra legem. sed in eo,
quod accipit: non iniuste agit. nec con/
tra legem. vnde quod accipit retinere
potest. et etiā elemosina de eo fieri. sed
non oblatio publica ad altare. Hanc eti
am distinctiōe3 cōprobat aug. xiiij. q. v.
non sane. Secundum quod in elemosi
na est considerandum est ordo vt pri/
mo sibi et postea proximo eccle. xxx. mi
serere anime tue placens deo. ¶ Tertiū
est recta intentio ut propter deum fiat
non ad vanam gloriā. nec sicut ait gre/
gorius. vnde celum promereri poterat
inde laudem transitorij sermonis que
rat. ¶ Secundo queritur quibus ele
mosina sit potius danda? ¶ Breviter
dicendum s̄m sanctum thoma3 scda. ij.
q. xxxij. ꝙ sicut august. dicit in libro de
doctrina christiana illis danda est ele/
mosina qui nobis magis sunt cōiuncti:
magis pvidere debem9 ꝙ̄ eis qui qua
dam sorte nobis adveniunt. Est tamen
circa hoc distinctionis ratio adhiben/
da s̄m differentiam coniunctionis san
ctitatis et vtilitatis. Nam multo sancti
ori magis indigentiam patienti et ma/
gis ad cōmune bonum esset magis ele
mosina danda ꝙ̄ persone propinquiori
maxime si non sit psona coniuncta mul
tum cuius cura specialis non immineat
etiam si necessitatem magis non patia
tur. ¶ Tertio queritur vtrum ho/
minibus malis danda sit elemosina?
¶ Breviter huic quesito respondet bea
tus tho. in quarto di. xv. dicēs cū aug.
ꝙ sic diligendi sunt homines vt eorum
non diligantur errores. et quia exhibi/
tio beneficij dilectioni respondet: ideo
peccatori ad sustentationem nature de

bet elemosina dari si indigeat. cū a chri sto precipiatur nobis etiam benefacere inimicis. Sed ad fouendam eorum ma liciam non debemus eis aliquid dare. vnde si constaret q ex eo q eis datur in peccatum abuterentur: non deberet eis dari nisi ut necessitas extrema expo sceret. vnde augustinus vincentio do/ natiste vtilius esurienti panis tollitur si de cibo securus iusticiaȝ negligit q̄ esu rienti panis frangitur. ut in iusticie se/ ductus acquiescat. vt. xxiij. q. j. nimium sunt inquieti. ¶ Quarto quid de il lo qui aufert vel furatur ab vsurario vel raptore ut elemosinam inde faciat? ¶ Breuissime huic quesito respondet Ray. dicens q nullo modo furtum cō mitti debet propter hoc. ratio. quia nō sunt facienda mala ut veniāt bona que cunqȝ ait augusti. in omelia. Transum ptius in canone forte. xiiij. q. v. ideo re stituere tenetur quod sic accipit.

¶ Quinto queritur. ponatur q benefa ctor meus et amicus sint in equali ne/ cessitate constituti. et possum vni ipso/ rum et nō ambobus subuenire. cui ma gis in hoc casu sit subueniendum?

¶ Huic quesito breuiter respondetur s̄m aristotelem qui ipsum in forma po nit. ix. ethicorum et eum determinat sic dicens q cōmuniter in hoc casu magis subueniendum est benefactori q̄ ami/ co. rationem talem assignans. Illud eni obsequium ad cuius redditionem ho/ mo obligatur per rationē debiti: citius est reddendum q̄ illud quod reddere tenetur per rationem gratuitu sicut eti am homo magis reddere tenetur mu tuum cōmodāti q̄ amico aliquid dona re. quia ad primum tenetur ex debito. ad scd̄m ex gratuito. sed beneficiatus te netur benefactori per rationem debiti amico autem per rationem gratuiti. igi tur prius tenetur benefactori q̄ amico in hoc casu subuenire. Posset tamen a micus excedere benefactorem in virtu te vel necessitate q prius esset subueni endum amico q̄ benefactori.

¶ Incipit decimuȝ autoris preceptum.

Coniugē ama. A

Post q̄ autoritas su/ perioribus preceptis posuit rudiméta ad duas species iusticie pertinentia ad supe riores videlicet et e quales. Nunc vero subsequenter ponit rudimenta ad iusti ciam pertinentia quo ad tertiam speciē que ad inferiores dignoscitur pertine/ re. Et hec species informat primo illos qui sunt inferiores ratione gradus vel status familiaritatis sicut est vxor que de iure diuino et humano subdita et in ferior esse debet marito. ad ephes. v. mulieres viris suis subdite sint sicut do mino. Et probatur in canone cum ca/ pit. et capi. mulierem. xxiij. q. v. q autē ipse maritus s̄m apostolum ad ephes. v. capi. sit caput mulieris. sic probatur. quia q̄admodum omnia corporis mē bra naturali instictu subijciuntur capiti tanq̄ rectori ⁊ duci eorundem. sic vxor tanq̄ pars et membrum ipsius viri de bet ipsi viro in licitis et honestis esse subiecta. ipse etiam vir debito modo vxorem suam tanq̄ pars et membrum ipsius corporis modo et honesto dilige re debet. et cordiali affectione tractare. quia sicut sunt per copulam carnalem vna caro effecti. sic esse debent cor vnū et anima vna per dilectionem et amorē verū quia multi reperiuntur qui scd̄m matrimonij legem mutuo nō se diligūt

ut deberent pro tanto autor intendens hunc errorem penitus remouere. et ad veram et mutuam dilectionem induce re prebet hanc doctrinam vel preceptũ dicens Coniugem ama. ¶ Nota scd̃m scripturas et canões ꝙ quatuor modis dicitur caput. Primo dicitur caput na turale prout est pars summa corporis. ut.xxiij.di.§.clerici. ¶ Item summus sacerdos ut omne caput languidum ꝛc̃. vj.q.j.ex merito. ¶ Secundo dicitur caput spirituale ipsa mẽs. vnde in psal. inpinguasti in oleo caput meum. ¶ Itẽ dicitur caput mala conscientia. vnde in leuitico caput turturis retorquetur ad asillas. ¶ Tercio dicitur caput cele ste ipsa diuinitas in persona christi. vn de caput mulieris est vir ut in presenti proposito. et caput viri est christus. et caput christi est deus.xxxiij.q.v.cum ca put. ¶ Item dicitur caput ipsa chri sti humanitas. vnde in psalmo. Consti tues me in caput gentium. ¶ Quarto dicit caput infernale ipse diabolus qui caput est malorum. et ipsi eius mem bra.ut.xxiiij.q.j.hic autem in fi. ¶ Itẽ dicitur caput ipsa dyaboli suggestio. vnde iob.caput aspidis surget et occi det illum. ¶ Pro cuius precepti in telligentia et obseruantia est sciendum ꝙ quatuor sunt que maxime monere debent coniuges ut cordialiter mutuo se debeant honeste diligere et amare.

¶ Primum est scriptura. Secundum est natura. Tertium est canonica iura. Quartum est coniugum antiquorum exempla. ¶ Primum est scriptura que vult ut sicut coniuges sunt vna caro: si cut dictum est. sic eorum debet esse cor vnum et anima vna per mutuam dile ctionem et consensum. Propterea apo stolus ad ephe.v.dicit.uiri diligite uxo res vestras ꝛc̃. Casto enim amore et tẽ perato mutuo se debent amare. et sibi inuicem consentire. quia ex hoc multa prouenient bona. quod quidem fit quã do seruatur quod dicitur.j.ad corinth. vij.capi. qui habent vxores tanꝙ non habẽtes sint. vnde eccle.xxv. in tribus beneplacitum est spiritui meo que sunt probata coram deo et hominibus quo rum tertium est vir et mulier sibi con sentientes. ¶ Nota scd̃m canones ꝙ maritus cognoscit vxorem quadruplici ter. ¶ Primo moderato et debito affe ctu. siue faciat causa debitum reddendi siue causa prolis habende. et tunc non peccat ex eo.ut.xxxij.q.v.in prin.et.xxx iij.q.v.capi.j. ¶ Secundo immoderate et moderato affectu. et causa fornicatio nis vitande. estuqȝ quod estimo venia le.ut.xxxij.q.ij.quicquid. ¶ Tertio imo derate et nimio ardore. ut causa saturã de libidinis. et tunc mortaliter peccant ut.xxxij.q.iiij.origo. ¶ Quarto inuere cunde et contra naturam hic grauius peccant cum vxore ꝙ̃ cum meretrice. ut.xxxij.q.vij.adulterij malum. Fuge re super omnia debent intemperantiaȝ lasciuie. ꝛ hoc ꝓpter quatuor mala. que lasciuia superbia coniugibus infert.

¶ Primum malum est quia ponit in dy aboli potestate. vnde angelus dicit tho bie.s. ꝙ illi qui coniuges ut deum a se excludantur. ꝛ sue libidini vacent: sicut equus et mulus quibus non est intelle ctus: accipit in eis dyabolus potestatẽ ideo illi viri qui ante thobiam iuniorẽ ad sarram accesserant: fuerunt per de monem suffocati. quia.s.intemperantie magis ꝙ̃ coniugali amicicie ꝛ pudicicie intendebant. ¶ Secundum malum est quia eos priuat corporis sospitate. Per hoc enim vita diminuitur et salus cor poris eneruatur. ut docet philosophus Ad hoc autem valet exemplum quod inducit ambrosius in quodam sermo ne de theocino qui ex imoderato vxo ris vsu lumen oculorum amisit. ¶ Ter tium malum est quia debita eos fideli tate fraudat. Nam per frequentem illã actum fiũt sponsi et sponse intemperati

et lasciui. inhonesto autem habitu intem
parantie facile sequitur accessus ad alie
nas et ad vlteriora. et interdum ince/
stus. ¶Quartum malum est quia eos
priuat filiorum posteritate. et eni ex ni
mia coitus frequentatione virtus se/
minis debilitatur ad agendum.et semel
la impeditur ad fecundandum.et sic be
neficio filiali priuantur.Et dato ꝙ filij
nascantur:non fiunt ita pulchri nec for
mosi:nec ita fortes et robusti sicut et a
lij fierent. si temperato modo se habe
rent.et ex hoc magis nascuntur femine
ꝙ masculi.et interdum etiam monstru
osi.¶Cauenda est igitur intemperan
tia.quia per eam omnia bona matrimo
nij tolluntur. Amore igitur discreto et
ordinato diligere debent vxores.quod
quidem fit quando seruatur ut est di/
ctum quod dicit.j.ad corinth.vij.Qui
habent vxores tanꝙ nō habentes sint.
hoc est dicere ꝙ ille habet vxorem et
tanꝙ non habet qui debito tēpore scit
opere coniugali intendere.et debito tē
pore abstinere.de quo tempore scripsit
Crisostomus super Math. abstinete
a pregnante quando etiam dies festus
B est et dies ieiunij.Ex hijs habet ꝙ qua
tuor temporibus est abstinendum.scilz
tempore menstrui.quia sicut dicit hie/
rony.tunc incipiunt membris dāpnari.
scilz ceci claudi et leprosi effici.Abstinē
dum est igit tempore pregnatōis.quia
etiam bestie obseruant. Dicitur eni in
libro de natura animalium ꝙ elephans
feminam suam pregnantem nō tangit.
Abstinēdum est etiam tempore festiuo
et ieiuniorum.Non eni licet tunc con/
iugibus conuenire.hec august.quia tūc
a licitis abstinendum est vt facilius im
petretur quod postulatur.¶Ex predi/
ctis colligit ꝙ cauendus est amor nimi
us coniugis et inordinatꝰ. vnde seneca
amor formose mulieris rationis obli/
uio est et insanie proximus turbat con
silia.altos ꝛ generosos spiritus frangit

a magnis cogitatōibus ad humillimas
detrahit.et sextus in sententijs adulter
quidem est in suam vxorem amator ar
dentior.In aliena quidez vxore omnis
amor turpis est.ꝛ in sua nimius.nil tur
pius ꝙ amare vxorem tanꝙ adulterā.
Transumptiue habentur.xxxij.q.iiij.ori
go. Sed mutuo coniuges debent zelo
bono et nō malo se zelare.¶Pro quo
notandum est ꝙ triplex est zelus.s.ni/
mius.tepidus.et discretus./zelus nimi
us est zelotipia.et talis zelus est repre/
hensibilis tā in viro ꝙ in muliere. De
zelotipia viri dicitur eccle.ix.non zeles
mulierem sinus tui. De zelotipia vero
vxoris dicitur in eodez.xxvj. dolor cor
dis et luctus mulier zelotipa.¶Scd'us
est zelus tepidus quando scilz vxor scit
virum fornicātem et eum sustinet. dissi
mulat et tacet.et iste est valde nociuus
et ut dicit august.in libro.l.omeliarum.
debent viros suos fornicarios quatuor
modis cohercere.Primo eos caritatiue
monendo.Secundo eos obiurgando.
Tertio ecclesiam interpellendo. Quar
to ad deuz recurrēdo.Sed ut dicit ibi
august.viri tribus ratiōibus vxoribus
ad tacendum inducere conantur. vna
est quia dicunt nos sumus viri et vos
femine.¶Ad hoc respondet august.di
cens. Si vir es vince libidinem tuam.
Alia est qua dicunt nos sumus domini
et vos ancille.¶Ad hoc respondet au
gust.in ceteris estis ancille virorum ve
strorum.sed nisi vetum fuerit ad id quod
dicit apostolus.j. ad corinth.vij.ca. vir
non habet potestatem sui corporis:sed
mulier.clamate pro re vestra.¶Tertia
est qua dicūt nos sumus capita et vos
membra.¶Ad hoc respondet augusti.
Si caput es duc.sed uide quo eas.noli
ire quomodo vis.ut sequatur pedisse
qua tua.Et quia possent alique vxores
dicere. Ex quo vir fidem nō seruat mi
chi:nec ego sibi seruabo.¶Respon/
det augusti. nolite pudicissime femine

imitari viros vestros. aut vobiscum vi
uant. aut soli pereant. Impudico viro
non debet mulier pudiciciam: sed chri
sto. Tertius zelus est ordinatus et
discretus. scilz quando vir et vxor ordi
nate se diligunt. vnde apl'us ad ephe.
v. viri diligite vxores vestras sicut chri
stus dilexit ecclesiam. Et idem ibidem
vnusquisqz uxorem suam ut seipsum di
ligat. Scdm quod monere debet
coniuges ad mutuam dilectionem est
natura. Ad hoc probandum dicit phi
losophus q mulier est masculus occa
sionatus .i. occasione masculi a natura
pducta. Cum eni ut ipse docet natura
semper facit quod melius est. Et cu ma
sculum esse nobiliorem femina constet
semper natura in generatione masculuz
intenderet si absqz femina multiplicare
se posset. sed quia sine femina hoc non
potest. io femina a natura pducta est.
igitur viro in auxilium femina data est
dum se illi matrimonio iuncta filios ge
neraret. et sic in suo simili conseruare/
tur. igitur matrimonium sm naturam
est. et non solum peccatum non est. sed
contra peccatum in remedium est. Est
eniz legitima coniunctio maris et femi
ne indiuiduam vite consuetudinem re
tinens. De hac materia immediate
infra tractabitur. vnde non est hic insta
dum. Tertiu quod monere debet
coniuges ad mutuam dilectionem et a
morem sunt canonica iura. quod patet
ex tribus: videlicet ex ipsius matrimo
nii diffinitione. Ex ipsius matrimonij
vtilitate. Ex ipsius matrimonij affectio
ne. De primo dicunt canones q ma
trimonium est viri et mulieris coniun/
ctio indiuiduam vite consuetudine re/
tines. xxvij. q. ij. §. j. extra de presump.
illud et insti. de nup. §. ij. Quod Ray.
exponit dicens viri et mulieris. non vi
rorum nec mulierum. nec viri et mulie
rum. quia nec vnus vir plures vxores
nec vna mulier plures viros habere
potest. Coniunctio. s. animorum et ma/

trimonialis indiuiduam vite consuetu/
dinem retines. hoc est q neuter absqz
consensu alterius potest continentiam
profiteri vel orationi vacare. nec se al
teri copulare: sed sibi inuice fidem mu
tuam seruare. et in necessarijs put pos
sunt subuectionem prebere. Et quod di
citur idiuidua rc. intelligit sm Balga.
de matrimonio per carnalem copulam
consummato. quia ante possunt separi.
Item intellige de matrimonio fideli
um. quia matrimonium infidelium po
test separari. Nota sm canones oc
to esse circa matrimonium pricipaliter
attendenda. Primum quid sit matri
monium diffinitiue. De hoc dicitur. ij.
q. ij. §. j. et extra de presump. illud insti.
de nup. §. ij. et in. iiij. libro sententiarum
di. xxvij. in principio. Scdm vnde
dicatur matrimonium. et quid est dici/
tur a matre et munium. id est officium.
quia matris officitum est. quia dat mu
lieribus esse matres. Tertium est
quare potius dicitur matrimonium q
patrimonium? Dicendum est q eius
officium magis appar in muliere q in
officio viri. quia apparet ex hoc q est
in conceptu grauida. in partu dolorosa
et in lactando laboriosa. Quartum
est quando fuit institutum? Dicendu
est q ante peccatum. Quintum vbi
fuit institutum? Dicendum q in padi
so voluptatis. di. xxvj. deinde. Sex
tum quibus verbis fuit institutum?
Pro horum autem trium declara/
tione est breuiter notandum q duplex
est vsus matrimonij. et sm hoc duplex
est institutio. vna est in officium nature
multiplicande. altera in remedium cul
pe vitande. Quo ad primam dici po
test sacramentum large in ratione signi
non cause. Quo ad secundum vero
proprie in ratione signi et cause. Pri
ma quidem institutio fuit in padiso an
te peccatu. xxxij. q. ij. §. hijs ita. Scda
vero fuit extra paradisum post pecca
tum. Et hec scda istitutio pprie habet

rationem sacramenti. Institutum autez
fuit per hominem diuinitus inspiratū.
et diuina auctoritate prolatum. quando
scilz adam dixit. propter hoc relinquet
homo patrem et matrem rc̄. genes. ij.
et extra de diuor. gaudemus. ¶ Aliqui
dicūt ꝙ tunc institutum fuit cum dixit
hoc nunc os ex ossibus meis etc̄.
¶ Septimum queritur qui possint cō
trahere? Dicendum ꝙ quicunqz non
prohibentur. xxx. q. iiij. qui spiritualem
¶ Octauum queritur qui prohiben/
tur contrahere? Breuiter dicendum
omnes qui consentire non possunt. hoc
dico ꝙ puer licet infra legitimā etatem
constitutus. idest infra. xiiij. annum. vel
puella infra. xij. annum dicat verba ad
matrimonium contrahendum apta ta
men quia consentire non potest. nullū
est matrimoniuz. extra de spon. tue fra
ternitatis. Et ille qui vtroqz testiculo
caret in carnalem copulam cum effectu
consentire non potest. extra de frigi. et
malefi. ꝙ sedere. Similiter furiosus vel
insanus q̄uis illa verba dicat: non pro
pter hoc contrahit. quia animo consen
tire non potest. quia vsu rationis caret
xxxij. q. vij. neqz furiosus etiam. hoc ve
rum est q̄diu est in furore constitutus.
quoniā si habet lucida interualla: et ali
quando redit ad sanam mentem. nu/
bere potēst et testari. et omnia que alij
possunt ar. iij. q. ix. iudicas. vij. q. j. q̄uis
triste. Prohibentur etiā aliqui propter
votum et propter ordinem. et propter
alia īpedimēta. ¶ Nungd etiā ebrius
cōtrahere potest? ¶ Breuissime dicen
dum est ꝙ si ita est ebrius ꝙ nullo mo
do habeat vsum rationis nesciens om
nino quid agat. minime contrahere po
test. ¶ De scđo dicunt canones ꝙ tria
sunt bona matrimonij. scz fides proles
et sacramentū. vnde augusti. in canone
omne. xxvij. q. ij. dicit in fide attēditur
ne cum alio vel cum alia cōmisceat. In
prole ut amanter suscipiant et religiose
educent siue informentur in sacramen

to ut matrimonium non separet. ¶ De
tertio dicunt canones ꝙ triplex est effe
ctus matrimonij. ¶ Primus effectus
matrimonij est ꝙ ex quo semel est con
iugium inter fideles nunq̄ desinit esse
etiā si alter efficitur hereticus. ut. xxxij.
q. vij. ca. j. et. ij. extra de diuor. q̄to. nec
maritus potest dimittere vxorē si effici
atur ceca siue leprosa: vel aliquid tale.
nec vxor virū. xxxij. q. v. horrendus. et
ca. si vxorē nisi tantū causa fornicatōis.
et tunc si dimittat maneat sine coniuge
vel recōsiliet vxori. xxxij. q. ij. dixit do
minus. ¶ Scđus effectus matrimonij
est ꝙ mulier potestatē sui corporis non
habet. et vir potestatē sui corporis non
habet: sed mulier ut extra habituz est.
Et ideo post copulam carnalem: nec re
ligionem potest aliter eligere inuito alte
ro. nec continentiā profiteri. xxxiij. q. v.
ca. j. ij. iij. et. iiij. ¶ Tertius effectus est
ꝙ vir cōpellendus est reddere debitū
vxori: licet nunq̄ cognouerit eā. et ecō
uerso. nō obstāte superueniente affinitate
extra de eo qui cog. consang. vx. sue di
scretionem. et ca. tue. ille tamē coniunx
qui de ipsa affinitate est inocens: monē
dus est ꝙ cōtineat. et ꝙ si nolit: tūc no
cens tenet ei debitum penitus reddere
sed exigere nunq̄ potest. ¶ Ex hijs
iuribus luculēter cōcluditur ꝙ cōiuges
casto amore mutuo se tenētur diligere
et amare. ¶ Quartū quod monere de
bet coniuges ad mutuam dilectionem
& amorem sunt coniugum antiquorum
exēpla. ¶ De mutuo amore coniugum
narrat valerius libro. iiij. capi. v. ꝙ gra
chus apprehensis anguibus mare & fe
mīa. & certior factus ab aruspice ꝙ ma
re dimisso vxore eius femia necata. ipsi
celerē obitū instare. ille aūt coniugi po
cius q̄ sibi parcēs augurīū secutus ma
rem necari: feminā dimitti iussit. Susti
nuitqz in cōspectu suo seipm̄ p̄pētis ite
ritu occidi. itaq̄ corneliā vxorē suaz ne
scio vtrū feliciorē dixeri ꝙ talē virū ha
buit. an miseriorem ꝙ talem amisit.
¶ Item etiam valerius libro. vj. capi.

vij. ait ꝙ vulpicia cum a matre sua iulia diligentissime custodiretur ne virū suum proscriptum in cecilia persequeretur. nichilominus familiari veste sumpta cum duabus ancillis et totidem seruis ad eum clamdestina fuga peruenit nec recusauit seipsam proscribere: ut ei fides sua in coniuge proscripto constaret. ¶ Ad quid autem tenentur mutuo
D coniuges? ¶ Breuiter dicendū ꝙ vxor tenetur viro ad octo. ¶ Primo debet viro dilectionem. thobie. x. monuerunt sarram diligere maritū. ¶ Scḋo thori fidem: ecclesi. xxiij. viuente viro vocabitur adultera si fuerit cū alio. ¶ Tertio timorem in offens. ephe. vj. vxor timeat virum suum. ¶ Quarto subiectionem in obsequiis. genes. iij sub viri potestate eris. ¶ Quinto obedientiā in mandatis. prima petri. iij. Sarra obediuit abrahe. ¶ Sexto reuerentiam in verbis. vnde sarra vocauit abrabam dominum suum. genes. xviij. Dominus meus vetulus est. ¶ Septimo consorcium in cohabitatione. j. ad corinth. vij. precipio non ego sed dominus mulierem a viro non recedere. Et idem patz Math. v. ¶ Octauo adiutorium in cooperatione genes. ij. faciamus ei adiutorium simile sibi. ¶ Quid autē vir debeat vxori? Dicēdum est ꝙ tenetur ad septem. ¶ Primo ad dilectionem. ad ephe. v. viri diligite vxores vestras.

¶ Scḋo ad instructionem. prima ad corinth. xiiij. que addiscere voluerit domi maritum interroget. ¶ Tertio ad correctionem. Job. ij. quasi vna de stultis mulieribus locuta es. ¶ Quarto ad honorem. prima petri. iij. tanq̄ inferiori vasculo honorem impartientes. ¶ Quinto gubernationez. ad ephe. v. caput mulieris vir. ¶ Sexto ad sustentationem ad ephe. v. nemo carnem suaz odio habuit: sed nutrit et fouet eam. ¶ Septimo debiti solutionem. j. ad corinth. vij. vir vxori debitum reddat. ¶ Pro predictorum intelligentia magis in speciali puto vtile de infrascriptis questionibꝰ inuestigandum. ¶ Et primo que sunt crimina que impediunt matrimonium contractuz? Super isto quesito dicūt canones ꝙ propter duo matrimoniuz contractum impeditur. ¶ Primum est si qua mulier machinata fuerit in mortem vxoris alicuius. et ipsam cum effectu occiderit animo habendi virum illius in suum. Et similiter si quis machinatus fuerit et cum effectu occiderit virum alicuius ut habeat vxorem. Tales si contraxerint sunt penitus separandi. ut. xxxj. q. j. si quis viuētc. qui casus ſm quosdam intelliguntur solum si dum esset primum cōiugium eo ꝙ ambo viuerent: cōmissum fuerat adulterium. sz verior est opinio Inno. et Hostien. dicentium ꝙ sola mortis machinatō cum effectu sufficit ad matrimonium dirimendum: licet non intercessit adulterina pollutio. Et in decre. laudabilem. de conuer. coniu. extra. hoc est igitur primum crimen dirimens matrimonium.

¶ Secundū est adulterium. et hoc quando adulterantes sibi prestant fidē promittendo seu iurando ꝙ contrahēt seu de facto contrahant. hoc est intelligendū si viuente altero coniuge fuisset inter eos adulterina cōmixtio. siue fuerit ante predictam promissionem vel cōtractură siue post ꝙ si adulterina pollutio prius vel postea non interuenit: non impeditur matrimonium. ut in decre. significasti. et ca. veniens. de eo qui adulteriuz extra. ¶ Scḋo queritur vtrum liceat vxorem adulteram aliquo modo occidere? ¶ Super hoc quesito breuiter respondēt sanctus thomas et petrus in. iiij. di. xxxvij. Dicētes ꝙ vxorem adulteram occidere contingit dupliciter. ¶ Uno modo quia per iudiciū iudicis procurat occidi. et hoc amore iusticie facere licet. non tamen liuore vindicte: sed hoc fieri nequit in iudicio.

ecclesiastico ꝫ ciuili. ¶ Alio modo quia
extra iudicium occidit eam vel facit oc
cidi. et hoc nunq̄ scd̄m diuinam legez.
licet q̄uis in aliquo casu scd̄m ciuilem
legem permittatur ut quando inuenit
vxorem in actu adulterij. tunc enim lex
propter incitamentum non punit. Et in
telligitur hoc dictum sancti thome ꝙ
lex non punit. s. ꝙ nō punit morte sicut
alia homicidia. sed tamen satis acriter
punit. ut. ff. de adul. l. si adulterium. §. si
maritus. ¶ Item eisdē retentis ter
minis queritur tertio vtrum liceat viro
occidere adulterum vxoris? ¶ Breui
ter dicendum ꝙ scd̄m leges ciuiles lici
tum est viro occidere adulterum vxo
ris in adulterio deprehensum. si est per
sona vilis. et cui non debeat reuerenti
am. ff. de adulterijs. l. marito. primo re
sponso. et. l. si adulterium. et. C. de ad
ulterio. l. gracbus. Et similiter licet pa
tri qui habet filiam in potestate occide
re adulterum filie in domo sua. ⁊ gene
ri etiā occidere filiā. ff. de adul. l. pater.
et. l. nec in ea. et. l. quod ait. sed scd̄m ca
nones et deum nichil horum licet. Et
ꝓhibet cū p̄cipit exo. xx. non occides.
¶ Queritur quarto vtrum magis
peccet occidens vxorem q̄ matrem?
¶ Breuiter dicendum scd̄m pe. in. iiij.
ꝙ simpliciter magis peccatum est occi
dere matrem q̄ vxorem. quia magis re
pugnat nature. Sed tamen quo ad ali
quid maior pena imponitur occidenti
vxorem eo ꝙ maior est ꝓnitas ad eius
occisionem: ut per penam pronitas de
trahatur. Et concor. in hijs glo. in cano
ne admonere. xxxiij. q. ij. circa finem.

¶ Incipit vndecimum au toris preceptum.

Liberoꝝ erudi A
Postq̄ autor in pro
ximo superiori prece
pto prebuit rudimē
ta ad tertiam speciez
iusticie prinētia quo
ad illos qui sunt infe
riores ratione fami
liaris status: sicut est vxor. Nunc vero
subsequenter in isto precepto ꝓbet ru
dimēta ad ipsam iusticiam pertinentia
scd̄m eandem speciem non solum quo
ad illos qui sunt inferiores ratione fa
miliaris status: sicut vxor. verum etiaz
quo ad illos qui sunt inferiores ratione
gradus propinquitatis et familiaritatis
sicut sunt liberi qui sunt ipsis patribus
propinquiores ⁊ inferiores maxime cir
ca disciplinam et bonorum morum in
formationez: cum ad hoc specialiter pa
tres teneanť. quia sicut sunt causa essen
di: sic etiam debent esse causa bene vi
uendi. propterea philosophus. viij. ethi
corum dicit ꝙ pater filio est causa essen
di. causa nutrimenti et causa discipline
et hoc est quod dicitur ecclesi. vij. Filij
tibi sunt erudi illos. Non enim est par
ui meriti apud deuz bene educare pue
ros ut ait seneca in epistolis epistola
lxxxv. ¶ Pro cuius tamen precepti in
telligentia et obseruantia est breuiter
sciendum ꝙ tria sunt attendenda cir
ca filiorum seu liberorum eruditionem
scilꝫ diuinorum mandatorum inductio
compellens parentes. Bonorum morū
informatio tribuens virtutes. Liberaliū
artium seu mechanicarum adeptio
adducens honores. ¶ Circa primum
est attendendum ꝙ filij seu liberi indu
cendi sunt primo et erudiendi a patri
bus fideliter fidei documentis. ¶ Ad
hoc aūt faciēdū monꝫ p̄res ⁊ p̄inos hu
go de sacramētis. li. ij. pte. vj. ca. xij. di. ꝙ
istruēdi sunt pueri p ipsos patres fidei
documētis ac etiā per patrinos. q2 sunt
fidei ussores pro eis quos in baptismo

suscipiunt. vt eos cum ad legitimam peruenerunt etatem: amoneant fidem rectam et conuersationem bonam custodire. ante omnia simbolum et dominicam orationem. s. eos doceant et informent. Sunt etiam a peccatis summe cauendi. quia ad septem annos imputantur peccata parentibus. ait hierony. epistola. lxxxix. hoc quidem probat exemplo. vnde ysa. libro vltimo ait quod acquilarum maximus est amor ad filios que in locis marcessi vilibus petrosis nidos locant. et ne coluber fetus eius pullos violet; ametistum inter pullos ponit quo venena superentur. ¶ Ad hoc bene facit quod dicit Solinus libro de tauo. capi. vj. quod herites est lapis qui inuenitur in nidis acquilarum qui eandem virtutem habet cum primo. Sic moraliter parentes debent filios nidificare in petra christo per diuinorum mandatorum instructionem. et sic liberabunt eos ab antiquo serpente dyabolo. alias enim nisi a malis eos cohibeant et peccatis peccata eorum eis imputantur. et aliquando iusto dei iudicio deus in eorum penam filios seuerissime punit in presenti. Et pro tanto monet parentes salomon prouerbiorum. xxiij. Noli subtrahere disciplinam a puero. Et eccles. xxx. curua ceruicem etc. ¶ Huius rei gratia tria inducuntur exempla. ¶ Primum exemplum est de hely sacerdote. de quo legitur. j. regum. iij. quod filios erudire ac eos corrigere neglexit: a deo est punitus: qui dum super sellam sederet: et filiorum mors in bello nunciata fuisset eidem. de sella corruens fractis ceruicibus expirauit. Transumptiue in decre. licet hely. de symo. ¶ Aliud exemplum recitat beatus gregorius. libro. iiij. dyalogorum. capi. xvij. de quodam patre qui habuit filium quinque annorum. qui deum blasphemare non cessabat: nec pater eum corrigebat. ideo iusto dei iudicio in sinu patris percussus est ita ut subito mortuus extitit. et hoc iuste actum est tam in penam patris qui non corripuit eum quam in penam ipsius defuncti ut non in prauis cresceret moribus crescente etate in presenti puniretur. ¶ Tertium exemplum narrat boetius de disciplina scolarium. de filio lucrecij sanguineo nomine zenonis discipulo. quod fuit absque disciplina nutritus. consumens sua in aleis et meretricijs sicut enumerat ibi. et a patre redemptus creberrime de angustiis crucis. Deinde captus parentis penuria redimi non potuit. qui cum lachrymis voce querula pecijt osculum a patre. Et cum pater accessisset: nasum illius morsu acutissimo cecuit dicens. Quare meis primis erroribus incastigatus euasi. ac magistri mei documentis non obediui. socios que meos contempsi. filius patrem incastigantem necesse est indulgere magistrum discipuli mores informare. quasi diceret. pater quia non me castigasti: sed permisisti vacare peccatis. merito de te capio vindictam. ¶ Ad euitandum igitur tantum malum autor in hoc precepto patres informat ut filios debeant erudire dicens. Erudi liberos. Seueritas igitur paterna in filiorum correctione commendanda est dum non habeat excessum. indulgentia approbanda est dum caueat peccatum. et filiorum dispendium moderatio laudanda. dum tenet ordinatum modum.

¶ Circa secundum etc. erudiendi sunt liberi ab infantia bonis moribus et virtuosis actibus. et hoc propter tria obstantia. que in ipsis pueris maxime reperiuntur. ¶ Primum est propter naturalitatem delectationis. Dicit enim philosophus. iij. ethicorum quod adeo nobis naturale est delectari: quod ab infantia delectari incipimus. Et quia mox nati incipiunt delectari. ideo ab infantia remouendi sunt a concupiscentijs. et instruendi sunt in moribus bonis vt semper delectantur in ipsis. ¶ Secundum est propter defectum

ratiõis. vnde philosophus. ij. ethicoꝝ. pueri sunt insecutores passionuȝ: nec re guntur ratõe per monitões. igitur tam paternas q̃ magistrales sunt ab in/ fantia moribus virtuosis erudiendi.

¶ Tertium est propter pronitatem ad malum. sunt enim magis proni ad ma lum q̃ ad bonum. ita dicit ⁊ probat ca non omnis etas. xij. q. j. et hoc quadru pliciter contingit. ¶ Primo quia ad ma lum per seipsos: ad bonum autem non nisi per gratiam. ¶ Secundo ꝑpter fo mitem ad malum impellentem. ¶ Ter tio propter multa impedimenta boni.

¶ Quarto quia maiori electione seu subtiliori iudicio indiget in bono q̃ in malo. In etate igitur infantili et tenera ẜm doctrinam senece epistola. lxxxij. bonis et virtuosis moribus sunt eru/ diendi. quia in tali etate facilius flectũ tur. Et ponit exemplum de arbusculis que in quamlibet partem possunt flecti et tenera animalia sine labore solẽt do mari. ¶ Anselmus etiam de similibus dicit ꝙ mollis cera recipit ymaginem si gilli. et retinet eandem. nõ tamen cũ est indurata sic est de etate infantili. et si/ cut indurata cera nõ potest bene infor mari: sic est de etate indurata ⁊c.

¶ Circa tertium erudiendi sunt in libe ralibus ac etiam mechanicis artibus.

¶ De mechanica vero eruditiõe nichil ad presens. Latius enim dicitur infra in prima parte metrica precepto. xxvij. Cũ tibi sint nati ⁊c. Erudiẽdi igit̃ sunt pueri liberalibus disciplinis more anti quorum principum. quia ad hoc ut filij virtutibus imbuerent̃ et scientijs opti mos et probos magistros habere pro curabant. sicut alexandro aristotelem. Traiano plutarchum. Neroni senecam prout in prologo de hoc melius conti/ netur. Unde etiam legitur ꝙ rex roma norum scripsit regi francorum: ortans liberos istrui liberalibus disciplinis. di cens ꝙ rex illitteratus est tanq̃ asinus coronatus. Hinc accedat quod scripsit alexandro aristo. in libro de secretis se cretorum inter cetera eum admonens ut studia in ciuitatibus regni sui permit tere deberet et precipue suis homini/ bus ut suos docerẽt filios scientiã litte rarum et eos studere facerent nobili/ bus et liberalibus scientijs. addiciẽs eti am ꝙ sua prouidentia eis in necessarijs subuenire deberet. necnõ studentibus et proficientibus prerogatiuam faceret aliqualem: ut per hoc vigilandi mate/ ria et exemplum scolaribus ceteris pre beretur. ¶ Item petitiones eorum ex/ audiret eorum epistolas reciperet ⁊ col laudaret. et etiam benemeritos remu/ neraret et collaudare deberet. In hoc enim exercitabuntur ad tua preconia extollenda. necnon etiã in scriptis tuis perpetuabuntur gesta. hic modus cõ/ mendabilis est. et in hoc prudentia lau dabilis apparebit. In hoc tuum bono rabitur imperium et decorabitur totuȝ regnum. illuminabitur curia. ãnales et gesta regalia melius cõmendabuntur memorie. Quis regnum grecorum sub limauit? quis eorum gesta per totum orbem vniuersaliter affamauit nisi dili gentia studentium. et cum hoc probi/ tas sapientium qui supra modum scien tias dilexerunt. et propter talia ad sum mum fastigij gradum ascendere merue runt. ¶ Sane puella in domo patrissa D
milias ex nimio studio sciebat cursum anni. festa futura. solennitates mensiuȝ cursus planetarum. causas abbreuiatio nes diei et noctis. reuolutionem pliadũ et borree circulum dierum signa stella rum iudicia futuroruȝ seu iudicia ⁊ alia infinita que pertinent ad artem superi orum. vnde eccle. vij. filij tibi sunt eru di illos et curua illos a puericia illorũ. Filie sunt tibi serua corpus eaꝝ et non ostendas hylarẽ faciem tuã ad illas. vñ etiã circa eruditõem puellaꝝ restat nũc aliqua dicere. Puelle igitur erudiri de

bent maxime circa tria cohiberi nanqȝ
debēt primo a nimio circuitu ne ſint va
gabunde. Secūdo a nimia loquacitate
vt ſint modo debito taciturne. Tertio
ne ſint ocioſe ſed ſemper opoſe. ¶ Cir
ca primum puelle ſunt a nimio circuitu
cohibende. et hoc maxime propter tria
¶ Primo quia ex nimio circuitu datur
eis male agēdi cōmoditas. Propterea
philoſophus in rethoricis dicit ꝙ ho/
mines male faciūt cum poſſunt: et hoc
quia promptiores ſunt ad maluȝ ꝙ̄ ad
bonū. cui concordat canon omnis etas.
xij.q.j. et multo plus mulieres ꝙ̄ viri.
quia magis deficiunt a ratione. et ideo
nullomodo eſt eis danda male agendi
comoditas. nam prouerbialiter dicitur
chel hel iuolar falo homo laron. Scdo
quia ex nimio diſcurſu efficiuntur pu/
elle inuerecunde. Ratio eſt quia omne
inſolitum eſt verecundum. et ideo mu
lieres quando non ſunt ſolite ſe cōſpe
ctui virorum preſentare ſunt verecun/
de. quando autem ſunt aſſuete ſe viro
rum aſpectibus preſentare inuerecunde
efficiuntur. Cum igitur verecundia ſit
frenum mulierum ſi perdant eam mul
ta turpia perpetrant. quia certe multa
turpia cōmitterent niſi verecundie ca/
thena cōſtringeret ut ait philoſophus
in pollitícis. ¶ Tertio eni ex nimio di/
ſcurſu fiunt impudice et laſciue. Ratio
eſt quia ſunt ex hoc magis familiares.
Animalia auteȝ domeſtica et familiaria
permittunt ſe palpare et tangere. Sil/
ueſtria autē non permittunt: nec appro
ximatum ſuſtinent neqȝ tactum. Si igi
tur mulieres ſunt domeſtice: erunt im
pudice et laſciue et vane. ¶ Circa ſecū
dum erudiende ſunt puelle ut ſint de
bito modo taciturne. quod eciam oſtē
dit̄ tripliciter. Primo quia ex hoc ſunt
magis decentes et magis diliguntur a
viris ſuis. cum ſm philoſophuȝ. ij. ethi
corum concupiſcentia ſit rei que abeſt.
vnde quando aliquid poſſibile haberi
videtur magis arduum et magis inac/
ceſſibile. magis augetur eius concupiſcē
tia. Si igitur mulieres ſunt loquaces:
ex hoc redduntur magis familares. et
contempnuntur et villipendūtur. Si au
tem ſunt taciturne: vident̄ magis inac
ceſſibiles. et per conſequens magis dili
gūtur. Et quia omne quod diligitur vi
detur pulchrū: hinc eſt ꝙ videntur ma
gis decentes. Secundo quia prudētes
loquūtur caute et ſapienter. quia vigēt
ratione. Et quia vbi eſt maior defectꝰ
ibi eſt cautius agendum. ideo mulieres
niſi bene examinent verba ſua. de facili
prorumpūt in verba fatua et impreme
ditata. hoc autem faciunt niſi ſint taci
turne. igitur non debent multum loqui
¶ Tertio debent eſſe taciturne ne ſint
litigioſe. quia quando incipiunt litigare
augetur cōcupiſcentia litiganti. quia ne
ſciunt ſe per rationē refrenare. cū quaſi
careant ratione. Hoc autem accidit niſi
ſint taciturne. igit̄ inſtrui debēt ne mul
tum loquantur. Circa tertium erudiē
de ſunt ꝛ cohibēde ne in ocioſitate qui
eſcant: ſed iugiter ſint operoſe. qđ oſtē
ditur tripliciter. Primū quia ſm philo
ſophum. iiij. ethicorum. abſqȝ delecta/
tione diu vita noſtra durare nō poteſt.
ideo puelle aliquibus operationibus li
citis et honeſtis ſe dare debēt. Et quia
vnuſquiſqȝ delectatur in opere ſuo: de
lectabitur in eo ſiue bonuȝ ſit ſiue ma
lum. Secundo quia ſm philoſophum
neſcit mēs hūana ocioſa eſſe. ideo quā
do non occupatur circa licita: circa illici
ta vacatur per opoſitatē. igitur p licitā
illicita ſollicitudo vitatur. Tertio quia
ex hoc conſurgit aliqua vtilitas et ali/
quod bonuȝ. qualia ſunt opa circa que
debent occupari. cōſiderandum eſt igi
tur ſm diuturnitatem et diuerſitatem
perſonarum et locorum.

¶ Incipit duodecimū au toris preceptum.

A Familiā cura. Postq̄ autor in precedētibus preceptis posuit rudimenta ad tertiam iusticie speciem spectātia quo ad illos qui inferiores sunt ratiōe status familiaris: sicut vxor et ratione gradus naturalis propinquitatis. sicut filij maxime circa disciplinā ꝛ bonorum morum informationem. ad quam de iure tenentur patres. Nunc vero subsequenter in isto duodecimo precepto prebet rudimenta ipsis familie patribus. ut non solum admonere debeant et disciplinare filios suos naturales: verumetiam ꝛ filios familie sue. quia sicut tenentur filijs et familie in educatione corporali: sic et in disciplina morum. propterea vocatur paterfamilias. quia in familia sua omnibus suis pater est. Ad huiusmodi regiminis executionem inducit lex ciuilis. ut. l. pronunciatio. §. familie. ff. de verborum signi. imo plus scribit august. ad quemdam comitē. ipse paterfamilias pro omnibus de familia est responsurus deo. vnde queso dicit augusti. mi frater pro omnibus tuis subditis a maiore vsq; ad minimum et dulcedinem regni celestis. et amaritudinem et timorem gehēne ānuncies. ꝛ de eorum salute sollicitꝰ et vigil existas. quia pro omnibus tuis subditis qui in domo tua sunt rationeꝫ reddes domino. Annuncia igitur et sua de eis ut caueant a superbia. detractiōe ebrietate. a fornicatōe. ira luxuria. a perlurio. et cupiditate que omnium maloꝝ est radix venenosa. et sup illud Jo. xij. qui michi ministrat ꝛc. August. omel. l. vos pro modo vestro ministrate christo. bene viuendo. elemosinas faciendo nomen doctrinamq; eius quibus poteritis predicando. ut vnusquisq; pater familias hoc nomen agnoscat paternū affectum sue familie se debere pro christo et pro vita eterna suos omnes moneat. doceat. corripiat. impēdat beniuolentiam. exerceat disciplinam. ita in domo sua ecclesiasticuꝫ et quodammodo episcopale officium impleat ministrans christo. vt in eternum sit cum eo. Ad hoc autem exequendum inducit autor per hoc preceptum dicens. Familiaꝫ cura. Pro huius precepti intelligentia ꝛ obseruātia est sciendū q̄ tria sunt que inducere debent patresfamilias ad habendum sollicitudinem cure familiaris rei s. Sacra scriptura. volucrū industria Et canonica iura. Primum quod inducere debet patremfamilias ē sacra scriptura. vnde. j. ad thimo. v. dicit apostolus. Si quis suorum et maxime domesticorum curam nō habet: fidem negat et infideli est deterior: ostendit se deterioreꝫ. quia infidelis nondum nouit veritatem. quia infideles licet nō sint sub lege gratie: tamē seruāt illud instinctu legis nature. Per hoc autem quod dicit apostolus suorum et maxime domesticorum patet q̄ paterfamilias non tenetur solum curam regiminis habere circa domesticos. i. circa filios tantum vt exponit augusti. sed etiam circa omnes suos. per quos intelliguntur serui. qui de familia sunt. Secūdum quod

B inducere debet patresfamilias ad omnem sollicitudinem habendam circa familiam suā est ipsa volucrum industria Ad hoc enim pre omnibus alijs intendere debet paterfamilias ut non tantū sibi: verumetiam filijs ꝛ vniuerse familie sue conuiuentibus de fallacijs dyaboli ꝓuidere debeat ut venenosa eius iacula seu retia q̄ melius potest cauere exemplo perdicis. Asserunt enim sapiētes q̄ dum perdix venatorē sentit: volat tamdiu in circuitu venatoris donec filij fugiunt. post quos et ipsa fugit. et ad se filios clamādo reducit. valde enī turpe est ut homo prudentissimum animal suum venatorem scilꝫ dyabolum non caueat: cum auis suo venatori sic

illudat filiosq3 suos defendat. ¶ Item
exẽplo aquile. Ad hoc eni3 ut ab oibus
uenenosis filios custodire possit: precio
sum quemdam lapidem in nido cum fi
lijs suis ponit. quo omne venenosum
ab eis excludit. Sic deus pater cũ chri
stum lapidem angularem in mdo po/
suit omne venenum a filijs predestina
tionis amouit. Similiter ꝛ quilibet pa
terfamilias debet pro posse laborare. la
pidem caritatis inter filios et familiam
ponere. et si quos inuenerit degeneres
debet a se remouere et maxime si volu
erit in christum verum solem iustitie in
spicere per fidem spem et caritatem et
alias virtutes vniuersas. ¶ Item exem
plo gruum. grues eni magne aues sunt
mutuo se amantes. cõmuniter in socie/
tate viuentes. simul ordinate volantes
simul terram petentes simul quiescen
tes et omnem vitam sub vno rege du
centes. Ex quo docẽtur quales debent
esse familie. debent enim sub vno pa/
tre degere. et eidem in amore fundare
et econuerso si contingat eas bellum in
ter se gerere et se mutuo depilare: mox
bello finito ad pristinum reparantur a
morem. et etiam si qua earum a societa
te errauerit vociferando alias querit.
In quo instruũtur patresfamilie cum
suis cõuiuentibus: ne ꝓpter aliquã in/
iuriam nullatenus animorum beniuo/
lentiam ex toto relinquere debeant sed
nutibus et vocibus querere dilectõem
et verbis et factis ostendere nec a que
C rendo cessare donec inter tales concor
dia fuerit reinuẽta seu reparata. ¶ Ter
tium quod debet inducere patresfami
lias ad sollicitudinem cure rei familia/
ris sunt canonica iura. Debent nãq3 pa
tresfamilias de tribus specialiter cura/
re ſm canonica instituta. ¶ Primum est
ꝙ vite necessaria ordinate vnicuiq3 mi
nistrentur apostoloꝝ exemplo. de qui
bus actuum. ij. capi. ꝙ vnicuiq3 diuide
bant ſm ꝙ vnicuiq3 opus erat. Cõtra
facientes iure puniuntur. ꝛ in odium ta

lium sic contra facientium iura sanxe/
runt ꝙ si pater vel alius eo sciente aut
ratum habente filium. vel patronus li
bertum. vel dominus seruu3. infantem
vel aliquem predictorum languidu3 cu
iuscunq3 etatis exposuerit. vel si alicui
eorum alimenta impie denegauerit. fili
us hoc ipso a patria potestate libera/
tus est. et libertus fit ingenuus. et ser/
uus liber. illi quoq3 qui eos suscipiunt
non propter hoc in eorum personis ius
possunt aliquod vendicare. Supra scri
pta q̃tum ad hanc partem leguntur et
notantur in decreta. vnica de infan. et
langui. expo. ¶ Secundum de quo cu/
rare debet peterfamilias ſm canonica
ĩstituta est ꝙ mores quorũcunq3 pscru
tari debet ut corrigantur. In hoc aute3
super omnia studere debet paterfami
lias ut virtutes subditorum et vicia co
gnoscat ad hoc ut virtuosos honoret:
et viciosos ſm demerita puniat vel re
formet. ¶ Quantum ad hoc bonam do
ctrinam tradit Bernardus libro. iiij. de
consideratione ad eugenium papã quã
videre potest lector prudẽs supra in. ij.
aulicorum defectu. §. xvij. ¶ Quantum
malum faciat morum familiariu3 igno
rantia ostendit grego. in moralibus di
cens ꝙ ignorantia viciorum nutrix est
et iurgiorũ mat͛. Debet igit͛ bonos pat͛
familias familie sue defectus perscruta
ri ut corrigãtur. nec circa hoc debet esse
negligens vel remissus. quia dum vno
parcit indigno ad contagium prouocat
vniuersos. Facilitas enim venie intenti
uum tribuit derelinquendi. ut dicit am
brosius in libro de officijs. Trãssumpti
ue in canone et in iusta. xxiij. q. iiij. et ca.
sequen. non tamen crudelis esse debet
vel seuerus in puniendo. quia melius
est de nimia misericordia q̃3 de nimia
seueritate reddere rationem. l. di. pon/
derat in fine et sepe fit ut leniter casti/
gatus reuerentiam exhibeat castiganti
Asperitatis eni nimie icrepatio nec corre
ctõe3 recipit nec salutẽ. xlv. di. cũ beat9

Tertium de quo curare debet pater/familias ſm canonica inſtituta.eſt ne ꝑ ſua praua exempla eius familia corrū/patur.et hoc eſt quod ille ſatiricus aſſerere videtur dicens.ꝙ citius nos corrumpunt viciorum exempla domeſtica.et magis cum ſubeunt animos au/torum.cui conuenit decre. magne. de vo.et vo.redemp.vbi habetur ꝙ que a maioribus fiunt de facili a ſubditis trahuntur in exemplum ve autem talibus qui potius familie et ſubditis ſunt cauſa ruine ꝙ̄ forma vel indicia virtutum.et hoc eſt quod dicit beat9 greg.ꝙ tales tot mortibus digni ſunt quot perditionis exempla ad ſubditos tranſmittunt. Cui dicto concor.quod tranſumptiue habetur in canone pre/cipue.xj.q.iij.Conari etiam debet pa/terfamilias et dominus honeſtam et diſcretam familiam tenere.et ſuo quē libet deputare officio iuxta ſcientiam et induſtriam familiaris cuiuſlibet et iuxta ordinis debiti rationem. Preter quem ordinem in rebus non eſt conſtituere finem bonuꝫ qm̄ ſicut ſcribit boetius in libro de conſolatione. naꝫ qꝺ precipiti via certum deſerit ordineꝫ letos non habꝫ exitus.Et quia ſicut ſcribitur ꝑ tulliuꝫ de amicicia nihil eſt appetentius ſimillimum ſui nec rapitius ꝙ̄ natura idcirco familiaris corrupt9 ſtatim eſt ab aliis repellendus.maxi/me cum inſanabilis et incorrigibilis reperitur.et hoc apparet cum cunctas reprehenſiones abhorret.et tunc tanquā membrum ex toto putridum a corpore familie eſt penitus reſecandus. Et hoc eſt quod ſalomon de talibus in ꝓuer.xxix.dicit.viro qui corripientem ſe dura ceruice.. contempnit ſuperue/niet interitus et cum ſanitas non ſe/quetur.nam ſicut in egro ſignum eſt mortis corporalis cum poſt datam ſibi ſalubrem medicinam grauiorem incurrit languorem.ſic eſt ſignuꝫ ſpiritualis mortis in anima peruerſi cuiuſlibꝫ qui poſt factas eius reprehenſiōes honeſtas etiam ſana ſibi data conſilia ad grauiora declinat.vnde aug. In veri/tate dico tibi ꝙ non eſt maior iniqui/tas ꝙ̄ iniquitatis defenſio. propterea paterfamilias ſūmo ſtudio talib9 prauis principiis debet ꝙ̄citius perpen/dit obuiare.qm̄ ſicut ſcribit idem tullius in philippicis.Omne malū noſcenſ facilius opprimitur.inueteratum auteꝫ fit plerumqꝫ robuſti9. Et ſicut ꝓpheta teſtatur in ꝑs.Cū bono bonus eris ꝛc.Et hoc eſt quod ſcribit hieronym᷒ in canone reſecāde.i decre.xxiiij.q.iij. vbi ſic dicitur reſecande ſunt putride carnes et ſcabioſa ouis ab aliis re/pellenda ne corpus et pecora corrum/pantur.Tamen prudēs paterfamilias et dominus non multum ſcandalizare debet ex hoc ꝙ ſint ex familiaribus aliqui mali dūmodo ſint ſanabiles. qr ꝓut ait auguſtinus ad vincentiuꝫ donatiſtem quaſi querelando de familia ſua praua dicebat.Quantulum vigilet diſciplina domus mee.homo ſum ꝛ inter homines viuo nec mihi arrogare audeo vt domus mea melior ſit ꝙ̄ archa noe.vbi inter octo homines vn9 reprobuſ inuentus eſt.ſ.cham.gen.ix. capitulo.aut melior ſit ꝙ̄ domus ab/rahe.cui dictum eſt eiice ancillam et filium eius.geñ.xvj.capitulo.aut melior ſit ꝙ domus yſaac cui de duobus gēminis in malachia.j.capitulo dictuꝫ eſt iacob dilexi eſau autem odio habui.

Tranſumptiue habentur hec verba in canone quamlibet.xlvij.di. Quia circa verboſam correctionem cōmiſcentur aliquando verba conuicium ſeu contumelia importantia quod fieri nequit ſine peccato veniali vel etiam mortali. Ideo puto vtile circa hoc diſcutere vtrum correctionis cauſa liceat cōuiciū ſeu contumelia alicui inferre.Hāc queſtionem format ac etiam determinat beatus thomas.ij.ij.q.lxxij.di.ꝙ ſicut licitum eſt aliqueꝫ verberare vel in rebuſ dampnificare cauſa diſcipline.Sic poteſt etiā quiſquaꝫ corrigere et aliqꝺ

verbum conuiciosum dicere vel pro/
ferre.exemplo domini nostri qui disci
pulos suos vocauit stultos. Luce vl
timo capitulo.et apostolus gallathas
insensatos.ad gallath.iij.capitulo.cum
sicut dicit Augu.ex magna necessitate
obiurgationes sunt adhibende in qui
bus non vt nobis sed vt deo seruiatur
instemus.

¶Tredecimum preceptum.

In iudicio adesto.
A Postq̄ autor in suprascri
ptis tribus preceptis pre/
buit rudimenta ad tertiam iusticie spe
ciem spectantia quo ad inferiores s̄m
statum et gradū familiaritatis ac etiā
propinquitatis sicut vxor filij et fami/
lia.nunc vero subsequenter in hoc pre
cepto et quatuor sequentibus prebet
rudimenta ad tertiam speciem iusticie
quo ad illos qui inferiores sunt ratio
ne alicuius iurisdictionis superiorita/
tis vel etiam officij ius dicentis quib9
parere tenentur subditi cuz ad iudiciū
per ipsos euocantur. propterea autor
in isto precepto reuz maxime informa
re intendit ac etiam excitare parendi
promptitudine coram iudice s̄m iuris
ordinem.quoniam si iudicium subter/
fugeret contumax censeretur. ¶Ad
euitandum igitur talem inobedientie
trangressionem que primo loco con/
trahitur in non veniendo ad iudicium
dicit. In iudicio adesto.quasi velit in/
nuere q̄ ad iudicium euocatus in iudi
cio adesse debet ad hoc vt non proter
uus inobediens vel contumax dici pos
sit.sed obediens reuerens et in omni
bus bene respondens. Uel aliter in iu
dicio adesto.id est firmus ꝛ ꝯstans in
iudicio adesto maxime quando tu fo
ues iustam causam et non deprimaris
si fueris iniuste per iniquam sententiā
iudicatus.sed tunc potius remedia op
portuna debes viriliter adhibere et
hoc intendit autor dum dicit. In iudi
cio adesto. Pro cuius precepti intelli/
gentia et obseruantia est breuiter attē
dendum q̄ prout dicit ysidorus de su
mo bono quatuor exiguntur persone
ad hoc vt iudicium integretur videlz
Judex.actor.testis.et reus. Prima et
principalis persona integrans iudiciuz
est iudex qui pro tribunali sedere de/
bet in iudicio.in quo quidem iudicio
quatuor exiguntur principaliter ipsuz
iudicem tangentia scilicet. Exquisita di
scussio. Facilis credulitatis exclusio.
Propositorum examinatio. Et cum de
liberatione sententie prolatio. Et hoc
merito quia iudicium dei est.ideo deu
tro.j. Ita iudicabis magnum sicut par
uum nec accipias cuiuscunqz personaz
quia dei iudicium est. Cui bene conue
nit quod legitur et notatur i decre.no
uit.de iudi. Caueant igitur iudices ab
hijs que iudicium peruertunt et sint
diligentes in causarum discussione. et
sententiarum diffinitione.quia vt ait
grego.sup illo verbo iob.xxviij. Cau
sam quam nesciebam diligentissime in
uestiebam.ibi grego.mora.xix. ad pro
ferendum sententiam idcirco nunquā
precipites esse debemus ne temere in
discussa iudicemus. Sequitur maiora
crimina tardius credenda sunt cū au/
diuntur et citius punienda cum vera
citer cognoscuntur.facilitas enim cre
dulitatis facit plerumqz peruersuz da
re iudicium sicut pharao nimis credu
lus verbis vxoris sententiauit contra
ioseph et tradidit eum in carcerē gen.
xxxviij. Defectus autem discussionis
accusationum et defensionum est oc
casio vel causa iniusti iudicij sicut fu/
it de populo susannā condemnante ad
dictum senum.daniel.xiij.que fuit li/
berata testibus examinatis et condē
natis. Cauendum est igitur iudicibus
ne ex discussionis ommissione. ne ex
odij inunanimitate.ne ex timore pusil
lanimitate.ne ex carnalis amoris af/
fectione.ne ex amicicie familiaritate.

ne ex munerum cupiditate iudiciuꝫ ꝑuertant. quia quatuor modis ſm gre. in canone. quatuor. xj. q. iij. iudicium ꝑuertit. Timore. odio. amore. et cupiditate. Sed taliter ꝓuideant iudices vt sint imitatores summi iudicis cuius iudicium in terris excercent. ysa. xj. Judicabit in iusticia pauperes. De diligenti ⁊ sollerti causaruꝫ discussione narrat valerius libro septimo capitulo. iij. q̄ per demostenem austucie mirifice cuidam ancille succursum est que pecuniam depositi nomine a duobus hospitibus acceperat ea conditione vt eam simul vtrisqꝫ redderetur. require supra i quarto precepto. Datum serua. C. post medium. de materia iudicij et iudicum satis infra in. xvj. prose precepto. Equuꝫ iudica.
B ¶ Secunda persona integrans iudicium est actor qui reum conuenit in iudicio in quo. s. actore principaliter sex cōditiones requiruntur que si duxerit obseruandas legitime in iudicio adesse poterit et valebit que quidē conditiones sunt necessario declarande. Primo namqꝫ actor sūmo opere precauere debet ne in iudicio vel extra nisi sua petere velit. aliena non querere. nec per falsitates procedere. causam iniustam aduocatis non cōmittere ipsos pecunia non corrumpere. pauperes non opprimere velle. q2 si sic aduersarium seu reum deuicerit lucrum erit in archa et damnum in consciētia Et plerumqꝫ multi tales iusto dei iudicio plectuntur in hac vita. quod fit aliquando per infamiam aliquando per mortem subitaneam. vel alio modo inopinato. Super omnia autem precauere sibi debet actor ne bonam famam negligat quia tunc sibiipsi crudelis dicitur esse. De qua quideꝫ pulcre loquitur tullius in officijs capitulo. xviij. dicens. Si vir bonus habeat hanc vim vt si digitis concrepuerit. scilicꝫ per digitorum percussionem sicut mos fuit apud antiquos in testimonium possit locupletum nomen suuꝫ eripere. id est fieri heres hac vi non vtatur. sequitur intelligat enim nihil expedire nec vtile esse quod sit iniustum. hec qui non didicerit bonus vir esse non poterit. et capitulo. xix. Cadit ne in virum bonuꝫ emolimēti sui causa aliquid terminari scilicet percipere alicui sua fallere nihil profecto minus est igitur nulla res tāti aut cōmodum nullum tam expetendum vt boni viri splendorem et nomen amittas quasi dicat non. Et reddit ipse rationem. quia vtilitas illa nō potest tantum afferre quantum auferre si viri boni nomen eripuerit finem et iusticiam deserit. Aliqnando etiam tales qui per falsitates ⁊ per iniusticiā pauperes opprimunt ⁊ bonis suis spoliant plectuntur in hac vita aut mala ⁊ improuisa morte vt pꝫ de rege achab qui per falsum testimoninm et iudiciū ex suggestione iezabel vxoris sue eripuit vineam suam naboth. vnde ipsi regi dictum est. Occidisti et possedisti. sequitur. in hoc loco in quo linxerunt canes sanguinem naboth lingent sanguinem tuum. carnes vero iesabel cōmedent. iij. regū. xxj. capitulo. aut alijs inopinatis modis vt patet de amā qui voluit iudeos coram rege asuero comprimere et damnare qui tandem iusto dei iudicio a rege damnatus est vt patet hester. viij. capitulo. ¶ Actores etiam super omnia precaueant ne cogant reos ad deierandum seu periurium faciendum ne ex hoc incurrant delictum. vnde augustinus in sermone de decollatione sancti iohānis. Jlle inquit qui homineꝫ prouocat ad iurationem et scit eum falsum esse iuraturuꝫ vincit homicidam. quia homicida corpus occisurus est ille vero animam immo duas animas. et eius quem iurare prouocauit et suaꝫ. De illo vero qui alium prouocauit ad periurandum habetur infra xix. prose precepto. Jusiurandum serua. ¶ Tertia persona integrans iudicium est testis. testis eniꝫ veritatem preponere debet omni ami

ticle. De materia testis nihil ad presēs
quia latissime dicetur infra in. iij. parte
metrica precepto. v. Productus testis
E ⁊c. ¶ Quarta persona integrans iu
dicium est ipse reus quiquidem reus
adesse debet in iudicio nec se per con
tumaciam aliqualiter absentare ne iu/
dicium et iudicē contemnere vocatur
Pro cuius tamen euidentia est primo
sciendum ꝙ triplex contumacia reperi
tur in iure que hodie de iure canonū
non corporali morte sed spirituali tri/
pliciter punitur. de qua punitione la/
tius habetur in sequenti precepto. Pa
ra te foro. B. in principio. ¶ Prima
contumacia est in non veniendo ad iu
dicium et hec est triplex. Uno modo
quando peremptorie citatus venire cō
temnit. Alio modo quando maliciose
se occultat. Tertio quando īpedit ne
citatio ad eū peruenire possit. de hijs
tribus habetur in decre. quoniam fre
quenter. vt lite non contest. ¶ Se
cunda principalis ꝯtumacia est quādo
citatus ad iudicium venit quidez sed
non vult stare iuri. vel ante finitam
cause examinationem contumaciter re
cedit. xj. q. iij. certum. Tertia principa/
lis contumacia est quando offensa ei9
est manifesta ⁊ iussus a iudice nō vult
emendare. De hac satis in decre. ex
parte de ver. signi. Cum enim reus ci
tatus in iudicio assistit coram iudice si
crimina vel defectus imponantur eidē
non debet peccata peccatis contume/
liare purgando se per mendacia vel ꝑ
piuria vel per compurgatorum fal/
sa testimonia. sed potius culpas suas
et reatus cognoscat et veraciter peni/
teat dignuz se esse penis et opprobrijs
intelligat exemplo filiorum iacob di/
centium. Merito hec patimur q2 pec
cauimus in fratrem nostrum. geñ. xlij
Penam etiam vel mortem pacienter
pro penitentia sustineat et cognoscat
sibi melius sic finire vitam in peniten
tia ꝙ̄ viuere in malicia. et suppliciter
dei clementiam imploret et in vero sal

uatore confidenter speret. exemplo la
tronis dicentis. Et nos quidem iuste
nam digna factis recepimus. sequitur.
Memento mei ⁊c. Luce. xxiij. Et si ta
lis reus innocens sit cui in iudicio fal
se imponuntur etiam pacienter susti/
neat et absq3 falsitate innocentiaz suā
ostēdat exemplo ioseph qui dixit. In
nocens in lacū missus sum. geñ. xxxix.
Et exemplo susanne danielis. xiij. Et
exemplo beati stephani actuū. vij. exē
plo domini nostri iesu xp̄i qui quasi
agnus ductus est ad victimam. Jere.
xj. Tales aliquando miraculose defen
dit deus in presenti et si permittat pu
niri hoc facit ad cumulū meriti et pre
mij. prout narrat Jero. ep̄la. cxxiij. de
illa septies in collo percussa cui impo
nebatur crimen adulterij ⁊ viro confi
tente vt compendio mortis lōgos cru
ciatus vitaret. ait illa. Testis est de/
us ideo me negare nolo ne peream.
sed nō mentiri velle ne peccem. Et ad
primum ictum spiculatoris abscisum ē
caput viri et cum ad illā venisset pri/
mo ictu rasure modice sanguinez emi
sit Secundo fibulam auri de collo ex
cussit. Tertio gladius reflexus et se fi
nire non posse confitetur. Alius per/
cussor eligitur et semel percussa concu
titur. scd̄o ab ea percussa cassatur. ter
tio vulnerata ꝓsternitur. quarto per
cussa visa est mori. ⁊ ducta a clericis re
uiuixit dicens. Domin9 mihi adiutor D
⁊c. Et licet postea seuirent leges redu
cta est libertati. ¶ Pro premissorū
declaratione magis in speciali est de
tali questione querendū viz vtꝝ liceat
reo de crimine accusato in iudicio veri
tatē negare et negando veritatē pec/
cet mortaliter? Et primo videt ꝙ re9
absq3 mortali peccato in iudicio ne cō
demnetur negare possit veritatem. di
cit. n. crisost. nō tibi dico ne te ꝓdas i
publicum neq3 alium accuses. Sed si
veritatem confiteretur reus. de crimi
ne in iudicio accusatus seipsum prode
ret et accusaret nō igitur tenetur veri

tatem dicere et ita non mortaliter peccat si in iudicio mentiatur. Preterea sicut mendaciū officiosum est qn̄ aliquis mentitur vt alium liberet a morte. ita mendacium officiosū videtur esse qn̄ aliquis mentitur vt seipsum liberet a morte quia plus sibi tenetur q̄ȝ alteri mendacium autem officiosum non ponitur esse peccatum mortale sed veniale. igitur si accusatꝰ in iudicio neget veritatem vt se a morte liberet non mortaliter peccat. ꝓpterea omne peccatuȝ mortale est contra caritateȝ. sed quod reus accusatus mēciatur excusando se a peccato sibi imposito non contrariatur caritati neqȝ quantū ad dilectionē dei neqȝ quantum ad dilectionem proximi. igitur huiusmodi mendacinm nō est peccatuȝ mortale q꞉ ex precepto tenemur omnia in dei gloriaȝ referre vt patet. j. ad corinth. x. ¶ Sed in oppositum ar. s. ꝙ reꝰ id quod est contra se confiteatur pertinet ad gloriam dei vt pȝ per illud quod iosue dixit ad achor fili mi da gloriam domino deo tuo et confitere atqȝ indica mihi quid feceris ne abscōdas. vt habetur iosue. vij. igitur mentiri ad se excusandum in iudicio est mortale peccatum. Ad obiecta taliter respondetur ꝙ quicunqȝ facit contra debitum iusticie mortaliter peccat. pertinet aūt ad debituȝ iusticie ꝙ aliquis obediat suo superiori in hijs ad que ius prelationis se extendit. Iudex autem vt supra dictū est superior est respectu eius qui iudicatur. et ideo ex debito tenetur reus de crimine accusatus iudici veritateȝ exponere quā ab eo ſm formam iuris exigit et si cōfiteri noluerit veritatem quam dicere tenetur vel si eam mendaciter negauerit mortaliter peccat. si vero iudex exquirat quod non potest ſm iuris ordinem non tenetur ei reꝰ accusatꝰ rn̄dere. sȝ pōt vel p appellationē vel aliter licite subterfugere mendaciū tn̄ dicere non licet. Ad primū igitnr dicendū ꝙ aliquis ſm iuris ordineȝ a iudice interrogatus non ipse prodit sed ab alio ꝓditur dum ei necessitas imponitur respondendi p eum cui obedire tenetur Ad secundū dicendū ꝙ mentiri ad aliquem liberandum a morte cum alterius iniuria nō est mendaciū simplicit̄ officiosum sȝ habet aliquid de pnicioso ad mixtū. cū aūt reus mentitur in iudicio ad excusationem sui iniuriam facit ei cui obedire tenetur dum sibi denegat qd̄ ei debetur. s. confessionē veritatis. Ad tertium dicendū ꝙ reꝰ qui in iudicio mentitur se excusando facit contra dilectionem ꝓximi. tū ex pte iudicis cui debitū negat tū ex pte accusatorū qui puniūtur si in ꝓbatione deficiāt. vn̄ in ps. dr̄ Ne declines cor tuuȝ in verba malicie ad excusandas excusatiōes i peccatis. vbi dicit glo. Est. n. cōsuetudo imprudentiū vt dephensi p aliqua falsa se excusent. Et grego. xxij moraliū exponēs illud iob. xxxi. si abscondero peccatū meū dicit vsitatū humani generis viciū est libēter peccatū cōmittere ⁊ cōmissum negādo abscondere et conuictum defendendo multiplicare. hec ille.

¶ Decimūquartū p̄ceptum.

HOro te para. A

Opinio quorundaȝ fuit ꝙ autor superflue posuerit p̄ceptū sup imediate positū. In iudicio adesto. cum esset sufficiens istud p vtroqȝ asserētes p̄cedēs in isto cōcludi posse. ¶ Huic opinioni breuissime rn̄deri pōt ꝙ autor nō superflue posuit ꝓximū p̄ceptuȝ q꞉ pn̄s p̄ceptū in sola incohoatione aūt examinationē negocij vendicat sibi locum p̄cedens aūt obtinet post negocij examinationē iā inceptā. vt. s. tūc in iudicio reus debeat interesse ne tanq̄ȝ cōtumax puniatur. Merito igitur subsequenter ponit hoc p̄ceptū dicens. Horo te para. quasi velit innuere ꝙ obediens esse debes ei de cuius foro exi

stis.⁊ hic notanter dicitur de cuius fo
ro existis.q2 nõ solũ rõne originis ꝯm
etiã multis alijs modis sortiri potest
quis forum tam de iure canonico ꝗ̃
ciuili.vt le.et no.in decre.licet.de foro
cõpe.Pro p̃ntis p̄cepti intelligẽtia ac
etiã obseruãtia est breuiter sciendum
ꝙ tria sũt precipue que hñt non solũ
reũ sed etiã quẽlibet aliũ de corpore
vniuersitatis inducere ad parendũ fo
ro suo.Primũ ẽ ꝓpter legis diue p̄ce
ptionẽ et ipsiꝰ trãsgressorũ punitione
Scdm est ꝓpter legis moralis indu/
ctionẽ et ipsius cõprobationẽ.Tertiũ
est ꝓpter fori differentiã et ipsius de
riuatiouẽ.Circa primũ sciendũ est ꝙ in
obediens et ↄtumax foro suo.i.iudici
de cuiꝰ foro est d̃ iure diuino ꝯm veri
usq3 testamẽti p̄ceptionẽ et ipsiꝰ trãs
gressionẽ corꝑali morte contra faciẽs
puniebat̃ vt scribit̃ deut.xvij.vbi d̃r
ꝙ qui superbierit obedire nolens sa/
cerdotis impio et iudicis decreto mo
riatur hõ ille idẽ scribitur ad hebreos
iij.vbi omnis inobedientia et preuari
catio accipit retributionis mercedẽ.i.
ↄdignã punitionẽ.Et luc.xij.d̃r ꝙ fuꝰ
ille ꝑ quẽ subditus quilibꝫ denotatur
qui cognouit.s.ꝑ vocationẽ voluntatẽ
dñi sui.s.iudicis vel etiã magistratus
⁊ nõ fecit eiꝰ voluntatẽ.s.non parẽdo
vapulabit plagis multis.Hee aũt pe/
ne hodie ad literã ꝯm canones nõ ser
uantur q2 ꝓ omni contumacia nõ pu
nit̃ regulariter quis corꝑali morte sed
potius spirituali.Aliqñ.n.excõicatiõe
vt in canone absit.xi.q.iij.et extra qui
filij sint legiti.c.ꝑ venerabilē3.Aliqñ
suspensione ab officio vel beneficio ut
in decre.veritatis.de do.⁊ cõtu.Aliqñ
puniũtur expensarũ satisfactiõe ut per
missionẽ in poss.et multis alijs mo/
dis quos ad p̃ns obmitto breuitatis
B causa. ¶ Circa scdm ⁊c̃ est scien/
dũ etiã ꝙ seneca ep̃la.lxxv.dicit ꝙ nõ
est phoꝝ cõtemnere magistratꝰ.⁊c̃.
Multi etiã morales hoc approbãt mo
raliter multi repiunt̃ qui nõ parãt fo/
ro.s.iudici supremo dũ ab eo vocãtur
⁊ hij in triplici differentia vocatorum
denotant̃.Quidã.n.vocautur ⁊ veni
re ↄtemnunt.Alij vocant̃ et veniunt.
Alij cõpellũtur vt veniant.Illorũ aũt
qui vocãtur et venire cõtemnunt tres
sunt differentie ꝯm aug.de verbis dñi
s.suꝑbi auari et luxuriosi hij ꝑ illos fi
gurantur qui ad illã cenã magnã voca
ti fuerunt et se excusauerũt.de quibꝰ
luc.xiiij.Excusatio primi pertinet ad
suꝑbos.qui dixit villã emi .i.dñatum
terrenũ multo labore acquisitũ.rogo
te habe me excusatũ.Contra tales in
uehit greg.dicẽs hũilitas sonat in vo/
ce sed dũ venire contẽnit suꝑbia est in
actione.Excusatio scdi ꝑtinet ad aua/
ros.qui dixit iuga boũ emi q̃nq3 ⁊c̃.
Per iuga boũ q̃nq3.q̃nq3 sensus cor/
poris denotant̃ et dicuntur iuga quia
ꝯm aug.instrumenta sensuũ cõbinant̃
duo.n.sunt oculi due aures due manꝰ
⁊c̃.Sicut.n.boues terrã versant sic
auari circa terrena delectant̃ in viden
do massam auri ꝗ̃ in vidẽdo corpus
cristi Cui bene cõuenit qd̃ dicit ambro
sius in canone sicut hij.xxvij.di.vbi di
citur ꝙ mens auari semꝑ vinculis cu/
piditais astricta semper aurum semꝑ
argentũ videt.s.aio semper redditꝰ
cõputatur gratius intuet̃ aurũ ꝗ̃ solẽ
⁊c̃.ideo eccl.iiij.insaciabilis est oculꝰ
cupidi vẽdicat sibi locũ p̄cedẽs aũt ob
tinet pꝰ negocij examiatione iã ceptã
vt.s.tũc in iudicio reꝰ debeat intereẽ
ne tãꝗ̃ ↄtumax puniatur.Merito igit̃
subsequenter ponit hoc p̄ceptũ.dicẽs.
Foro te para.vacãt septẽ prime lr̃e cu
pidi et sic de singulis alijs sensibꝰ.Ex
cusatio tertij ad luxuriosos ꝑtinet qui
dixit vxorẽ duxi et ideo venire nõ pos
sum.Si vxor accipit̃ hic ꝓ carnali vo
luptati ꝯm dixit greg.nõnulli in cõiu
gio nõ fecunditatẽ ꝓlis sed desideria
expetũt voluptatis hõ igit̃ voluptuo
sus ad celestẽ p̃riã ꝑuenire nõ põt q2
ẽ pedibꝰ alligatꝰ.ecc̃.vij.Inueni mor
te amariorẽ mulierẽ que laqueꝰ vena

torum est. Alij vocantur et veniunt cum
in euā. dr. Pauperes et debiles ce cos et
claudos introduc huc. hij intelligi pnt
lraliter ꝛ spūalr. lraliter. q2 ꝑm greg. in
firmi quiqz et in hoc mūdo despecti.
plerūqz tāto celeriꝰ vocē dei audiunt
q̄to in hoc mūdo n̄ hn̄t vbi delectent̄
Spūalit. etiaz hij ꝑm glo. pctōres desi
gnātur q2 sicut pctōres fuerūt q veni
re noluerāt ita pctōres sunt isti q veni
unt sed pctōres supbi respuūtur humi
les eligūtur oēs isti aliqn̄ reatū suū co
gnoscūt ꝛ ad deū veniūt. aliqn̄ compel
lūtur vt veniāt. hec cōpulsio notat̄ cū
in euan. dr. Exi in vias et plateas et se
pes et cōpelle eos itrare. Isti sunt qui
p longā ꝯsuetudinē in peccatis indu/
rātur qui dicūtur imorari in vijs sites
demoni q induratꝰ in malicia et sup/
bia imobilis pseuerat. De cuiꝰ duricia
loquitur grego. nazanzenꝰ dicens. ad
quod se vertit incōuertibiliter se ꝯuer
tit et cui se adheret imobiliter se ad/
heret. hij notāter dn̄r in sepibꝰ imora
ri q2 spinas colligūt pctōꝝ qbꝰ finali
ter rōburent̄ tales vix aut nūq̄ ꝯuer/
tūtur nisi aduersitate cōpellātur vnde
gre. mala q̄ nos hic pmūt ad deū nos
ire cōpellūt. et i's aduersitas ꝑm aug.
nō est reꝓbatio sz ṽtutis ꝓbatio. hec
conclusio ꝓbat̄ p aug. in canone. ad/
uersitas. vij. q. j. vbi dr aduersitas que
bonis votis abijcitur ꝓbatio ṽtutis
est nō iudiciū reprobatiōis. Et si aliqs
diceret q2 deꝰ cōpellit eos ad bonum
nullū meritū hn̄t. Dicendū est ꝙ deus
nō cogit voluntatē hōis ad delibera/
tionē actꝰ qm̄ hō agere possit qd̄ ve
lit sz tn̄ hn̄ disponit ꝛ mouet volunta
tē ad bonū actū eligendū sic dicit san
ctus tho. j. ij. q. xx. ¶ Nota ꝑm scri
pturaz et canones ꝙ vocat nos deus
quadrupliciter. Pmo p flagella vt vo
cauit iob de turbine cui rn̄dere debe
mus p paciētiā. vn̄ dixit. j. c. dn̄s dedit
dn̄s abstulit ꝛc̄. Scdo vocat aliqn̄ p
bn̄ficia sic vocauit populuz de egipto
cui rn̄dere debemꝰ p grāꝝ actiōes iu
xta illō ps dem̄. Bn̄dicā dn̄m in omni
tpe. Tertio p passionē. vn̄ dicit. Si ex
altatꝰ fuero ad terrā oīa trahā ad me
ipm. Jo. xij. cui rn̄dere debemꝰ p imi
tationē. vn̄ btūs petrꝰ in canonica sua
j. petri. ij. xps passus ē ꝓ nobis ꝛc̄. de
cele. mis. cū marthe. §. ex eo. Quarto p
aie a corpe sepationē. Cui rn̄dere de/
bemꝰ si fieri pōt. transeat a me calix
iste. math. xxvj. marci. xiiij. luc. xxij. xij
q. ij. q̄ ppsterū. Nota ꝑm canones ꝙ
quadruplex coactio repit̄ absoluta ꝛ
violēta vt di. l. pbiteros. ꝯditionalis
vt. xv. di. q. j. merito. Alternatiua vt
lxxiiij. q. ꝯsuluit. Expectiua vt. xxiij. q. vj
iam vero. Utrū aūt etiaz qs cōpellere
debeat malos ad bonū faciendū vel n̄
tractat̄ p aug. in decre. in canōe displi
cet. xxiij. q. iiij. et breuissime ꝯcludit ibi
dē ꝙ mali sunt cogēdi ad bonū et ꝓ
bat triplici exemplo ꝙ sunt cogendi.
Primo naturali exemplo. Secūdo hu
mano iudicio. Tertio diuino eloquio.
opinionem ꝓ dicta exempla reproba/
re mollitur. ¶ Circa tertium in quo
notatur fori differentia et ipsius ethi/
mologia. est insuper sciendum ꝙ repe
ritur foꝝ in neutro genere et forus in
masculino gn̄e. foruz in neutro genere
est locus in quo fiūt nundine. vnde
ouidius ad fora cōueniunt quis nunq̄
credat amori. vnde accipiendo in neu
tro genere pro mercato vult autor ꝙ
parere debeas foro ita et talit̄ ꝙ eme
re et vendere debeas sine fraude et
deceptione super hoc non est hic in/
standum quia de hac materia plenissi
me tractatū est s̄ in fine artiuz mecha
nicorum in capitulo de mercatoribus
quod cōplectitur sub. §. xxxvij. qui in/
cipit. verum quia per omnes literas.
In masculino autem multipliciter ac
cipitur forus. nam primo modo accipi
tur forus pro loco vbi vue calcantur
qui dicitur calcatorium. Item secundo
modo accipitur forus ꝑm virgiliuz lo
cus planus in nauibus de quibus ꝑm
eundem laxat ꝙ fores hoc est stabu/

latum in naui et dicitur a ferendo eo q homines fert. Item tertio modo ac cipitur forus pro foramine nauis per quod remus emittitur a forando siue perforando. vnde et forulus dicitur bursa siue scriptorium eo q crebro sit perforatum ad pennas ad cornua imponenda. ¶ Item quarto modo reperitur forus locus vbi ius redditur hoc modo sumitur in presenti proposito. et eodem modo sumitur ab ysidoro libro. xv. ethimologiarum. c. xvj. dicens q forus dicitur a foraneo rege qui primo grecis legem dedit et qui causarum audientiam instituit, vel forus est exercendarum litium locus a fando dictus hec latius patent in decre. forus de ver. sig. Constat autem forus causa lege et iudicio quia dum negocium propo nitur causa est dum discutitur iudicium est dum finitur iusticia est. Pro declaratione presentis materie magis in speciali puto vtile de tali questione querendum vel inuestigandum videlicet si quis habens plures iudices et vnus precipit sibi aliquid. alius precipit aliud: cui obedire teneatur. an primo an secundo. Huic questo respondendum secundum ray. q aug. videtur tradere pro regula q in tali casu semper obediendum sit maiori. ad hoc bene facit conon qui resistit. xj. q. iij. originaliter. Ad ro. xiij. vbi dicit apostolus. Qui resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt super quo verbo dicit glo. Si quid iusserit curator nunquid faciendum est si contra consulem iubeat rursus si proconsul quid iubeat et aliud imperator nunquid dubitatur isto contempto illi esse seruiendum Ergo si aliud imperator aliud deus iubeat: contempto illo obtemperandum est deo. ad idem facit illud act. iiij. c. Si iustum est in conspectu dei vos potius audiri quam deum iudicare etc. et di. viij. que contra mores etc. sed in hoc contradicunt multa iura nam subditi episcopi potius tenentur obedire episcopo quam metropolitano nisi forte in quibusdam casibus. Et monachi sunt potius astricti abbati quam episcopo. lviij. di. c. j. et. ij. ad hoc breuiter respondetur q regula aug. locum habet quando appellatum est ad superiorem. potest etiam intelligi quando vnus iudex iurisdictionem habet ab alio. vt officialis episcopi ab episcopo. ff. de iudi. iudicium. C. de offi. rec. prouin. potioris. Idem hosti. de maioritate et obe. §. vj. et ad quid. v. quid si duo.

¶ Decimumquintum preceptum.

Ad pretorium stato. Postquam autor in supra proximis duobus preceptis tribuit rudimenta reo et ante et quando post ceptam causam ex annunciatione parere debeat iudicio iudicantis. Nunc vero subsequenter in presenti precepto prebet rudimenta ipsi reo. Ac etiam omnibus aliis quorum interest qualiter ad pretorium stare debeant vel adesse et hoc ad discutiendum vel audiendum merita causarum: ita tamen postquam reus ipse ibidem legitime comparuit nisi ex certa causa illicentiatus recedere debeat nullo modo inde exeat sed ibidem perseueret alias contumax censeretur vt in decre. prout. de do. et contu. et in canone certum. xj. q. iij. hoc verum est de iure canonico. De iure vero ciuili aliter disponitur quia sunt alique cause que causam differunt ipso iure vt moribus sentitus etiam iudice et litigatore inuitis. Potest talis illicenciatus recedere vt. ff. de re iudi. quesitum Et talis recedens non incidit in penam cum hanc licentiam vt est dictum habeat ipso iure. hoc verum est dummodo procuratorem dimittat ad allegandum et probandum illud impedimentum infra tempus legitimum ac etiam ad

omnia sufficienter instructum q ua lite debuit mittere si ab initio impeditus personaliter cōparere nequiuisset nisi et in hoc ipse fuerit impeditus. vt de elec. cupientes. ꝟ. insup li. vj. Quedam vero sunt cause que non differunt ipo iure sed dant ei licentiam a iudice. ff. ꝺ iudi. l. ij. §. sed et si. l. si quis ex aliena. ⁊ tūc nō recedat nisi obtēta licentia si co piam iudicis habere potest. alias si imi net magnum periculum ꝓtestatione ꝑ missa et dimisso procuratore recedere potest. Redibit tamen statim impedi mento cessante et hoc est quod in hoc precepto intendit autor dum dicit. Ad pretorium stato. ex hoc enim precepto mouentur omnes qui astare pretorio astricti sunt vt in statu et gradu suo honeste et laudabiliter se debeant ha bere in pretorio id est circa sedem ꝑto riam. Et in hoc tam in actu actiuo ꝙ passiuo. Primo in actu actiuo informa re se debet pretor vt in officio magi/stratus tanꝙ ille qui totius reipubli/ce personam gerit vt decus sue digni tatis debeat sustinere hoc est leges seruare iura describere et fidei sue cō missa meminere. vnde tullius li. j. ꝺ of fi. c. xxxix. dic ꝙ ꝓpriū officiū mḡrat9 est intelligere se gerere personam ciui tatis debereqꝫ eius dignitatem et de cus sustinere. seruare leges iura descri bere fidei sue cōmissa meminisse. Se cundo in actu passiuo informare debet aduocatus vt hij in pretorio et coraꝫ pretore reuerenter et honeste adesse debeat vt cum fuerit prope iudiceꝫ cō petenter salutet eum inclinato capite abiecto capello si est eps vel supra vel rex. alias si est iudex ecclesiasticus ab iecto capello tantum consuetudinem tamen serues hoc quia prelati et ma/gni viri. volunt consuetudineꝫ sibi ser uari. et reuerentiam exhiberi. sicut con prouinciales. vt. ff. ꝺ offi. ꝓconsule. in. §. j. ⁊ ij. Sedeat igitur aduocatus si vi derit sedendum non iuxta iudiceꝫ vt

B

sit deletus inter aduocatum et iudicē pro tribunali sedentem. vt in auct. vt ab illustri. et. C. de postu. quisquis ibi dem stando non sit loquax marcellus nec etiam sit occiosus, vt videatur me lancolic9 loquatur que crediderit pla cere iudici vt per hoc euꝫ prouocet ad sui dilationē et fauorē. vt. C. fa. hercis. l. in ipsius. Si tractetur ibi questio iu ris super alieno facto. Si sciuerit ca/sum legis determinantem questioneꝫ vel bonum argumentū si non timeat partes offendere dicat ipsum quia iu dex adhibebit maioreꝫ fidē dicto suo ꝙ in negocio proprio si eū videat pro uectum in alienum. quia a fructib9 eo rum cognoscetis eos. vel potest tacere si vult et iudex melius vocabit eum ad consilium et lucrabit salarium. Cum autem venerit tempus loquendi surgat quia stare dabet non sedere vt C. de offi. di. iudi. l. honorare. et non ex arupto incipiat cum surrexerit sed aliquo tempore interposito competen ti suum sit principium si arduum est negocium. In nomine domini ⁊c̄. vt C. de ve. iure enucli. l. j. et extra de te/sti. in nomine domini. ¶ Deinde supplicet et roget vt benigne audia/tur a iudice et ab alijs astantibus simi liter vt. ff. de hoc que in testa. delen. l. penultima. perit sermo vbi non presta tur auditus benignus postea vero nō statim incipiat ad negocium principa le sed prefationes premittat vt iudi/cem reddat beniuolum et attentum. vt. ff. de origi. iur. l. j. A superfluis ab/stineat. vt. C. ꝺ no. co. fa. l. vna i medio Ad hoc enim allegari possent leges multe que ad presens obmittuntur breuitatis amore. Insuper cauere sibi debet aduocatus vt ad pretorium tali ter stare debet adesse ꝙ nec verita/tem ipsam vel eius causas opprimere debet vel destruere. et ne innocentes vel iustos impugnet vel damnificet ne falsitatē vel causas fallaces sumat

defendendas ꝛ ipsos impios verisi/
milibus rationibus iustificet quia. ꝓ/
uerbi.xvij.Qui iustificat impium et q
condemnat iustum abbominabilis est
vterqꝫ apud deum. Talia consueue/
runt aliquãdo aduocati perpetrare liꝫ
auteꝫ iura sint iusta et leges recte con
uertere tamen illa ad veritatis oppres
sionẽ et ad falsitatis promotioneꝫ est
eis nequiter abuti quod et multi faci
unt propter quod penas acerbissimas
sortientur eternas. ¶ Unde in qua
C dam tragedia narratur de quodam q
vidit infernũ et ibi vidẽs turbã aduo
catoꝝ dixit heu venale genꝰ hoiuꝫ at
tẽdite ne mecũ i hoc vase balneemini.
Sup ẽ tñ adhuc locꝰ hꝰmodi vt me
liꝰ p̃dicta valeãt adimplere dilatãt phi
lateria et fimbrias suas tã ornatibus
vestium q̃ꝫ pompa gestiũ q̃ꝫ etiã arro
gãtia v̓boꝝ que dedignat̃ nobilis ani
mꝰ imo qd̓ peiꝰ est q: non solũ se vt
suũ ꝑrocíniũ hmõi vendũt sed etiam
suũ silentiũ qd̓ nõ est aliud q̃ꝫ locutio
nis priuatio que nulliꝰ ẽ p̃cij sic nar/
rat̃ d̓ demostene li.xij.acticaꝝ noctiũ
qui cũ aristodinẽ fabulaꝝ autore iter
rogasset q̃tũ mercedis accepissꝫ ꝛ re
spõderet talentũ pluꝰ inquit demoste
nes ego accepi vt tacerẽ hoꝝ aliq mi
serabiliũ lingua i republica dãnifica ẽ.
vt d̓r i pollicratico li.v.c.ix.Causidicoꝝ
lingua sigdẽ est dãnifica nisi eã vt dici
solꝫ funibꝰ argẽteis vincias causas q̃ꝫ
ꝯtrahũt vt plꝰ lucrent̃ vel v̓itatẽ ex
cludũt vel qd̓ negꝰ est interimũt vt fi
at ꝑuersũ iudiciũ.de q̃bꝰ ysa.lix. Cõ
uersũ est retrorsũ iudiciũ iusticia lõge
stetit q: corruit in plateis v̓itas ꝛ eq/
tas ñ potuit igredi tot repagula ꝛ ob
stacula adducũt fallaciaꝝ et astuciaꝝ
q̓ nõ hꝫ v̓itas ingressũ quã falsitatibꝰ
interimũt et ꝓpinãt aliq vinũ erroꝝs.
vñ aug.li.ij. sermonũ. Quid valet elo
quẽtia pagano quã tãq̃ꝫ poc̓lo p̃cioso
mortiferos ꝓpinat errores et fac̃ lin
guã frameã.i.gladiũ bis accutũ.De hu
iusmodi p̃s ligua eoꝝ gladiꝰ bis accu
tus. Sꝫ sciãt t̓ꝛes q̓ ad restitutiõeꝫ te
neut̃ omniũ q̃ iniuste lucrati sũt. vñ d̓
aug.ep̓la xxxvj.loquẽs de zacheo ait
Si.n.aliqd abstuli ei quadruplũ red/
do.luc.xix.Si iusticia sincerius ꝯsolat̃
iustiꝰ d̓r d̓ aduocato redde qd̓ accepi
sti qm̃ ꝯtra v̓itatẽ fecisti iniqtati assen
sisti mẽdaciũ ꝓ v̓o asseruisti iudicẽ fe
fellisti iustũ cãm opp̃ssisti de falsitate
vicisti nõ solũ aũt tenet̃ ad restitutiõꝫ
eorum que accipit .sed etiam eorum
que per iniustam aduocationeꝫ suã iu
sti amiserũt.vñ aug.ibidẽ ꝯcludẽdo di
cit.Quis tandẽ aduocatꝰ facile reperit̃
q dicat suscepto suo recipe qd̓ mihi cũ
male in p̃torio adesse dedisti et redde
aduersario tuo quod me agẽte inique
abstulisti.seq̃tur nisi forte restituendũ
est alienũ qd̓ furto clãculo aufert̃ ꝛ re
stituẽdũ nõ est qd̓ in ip̃o foro vbi pec
cata puniũt̃ decepto iudice ꝛ circũuen
tis legibꝰ optinet̃ quasi dicat si illd̓ ẽ
restituẽdũ multo magis istud.Qd̓ aũt
dictũ est de aduocato illd̓ idẽ suo mõ
de ꝓcuratore est dicendũ q: vtrobiqꝫ
ratio est eadem imo veriꝰ damnatio. D
¶ Circa materiã aduocatoꝝ magis
in spẽali puto vtile de ifra scriptis q̃o
nibꝰ q̃rere vel inuestigare et p̃io vtꝝ
aduocato sit pctm̃ se admiscere discri
mini viꝫ iuuãdo vnũ in alteriꝰ p̓iudi/
ciuꝫ maxie qñ dubitat vtꝝ clientulus
suꝰ dicat ei veꝝ d̓ meritis cãe.cũ tam̃
dicat ambrosiꝰ Et si nõ põt alteri sub
ueniri ne alter ledat̃ cõmodiꝰ est neu
trũ iuuare q̃ꝫ grauare alteꝝ.ad hoc fa
cit.xiiij.q.v.deniqꝫ.cũ etiã qui subditꝰ
ñ est illiꝰ de q̊ dubitat vtrũ iustũ mo
ueat bellũ ñ dꝫ se ꝯmittere discrimini
iuuãdo eũ. Ad hoc rñdetur q̓ aliud ẽ
in bello aliud est in cãꝝ foro. In bello
em̃ viribꝰ pugnãt bellãtes nõ iure sꝫ
in causis iure vtũtur litigãtes ꝛ sub iu
dice qui causã examinat. Scd̓o quero
vtrũ aduocatꝰ peccet causaꝫ iniustam
defendendo. Breuiter respondeo s̓m
sanctuꝫ thomã.ij.ij.q.lxxj.articulo.iij.
Tertio si aduocatus scienter defendit

causam iniustam absq3 dubio grauiter peccat quia illicitum est alicui coope rari ad malum faciendum siue consu lendo siue adiuuãdo siue qualitercũq3 ɔsentiendo.ita dicit apostol9 ad Ro. j.q digni sunt morte non solũ qui fa ciunt peccata sed etiã qui consentiũt fa cientibus. Unde talis ad restitutiones tenetur eius damni quod contra iusti ciam et per auxilium altera pars incur rit. Si autem ignoranter iniustã cau sam defendit putans esse iustam excu satur fm modum quo ignorantia excu sari potest si vero in principio credidit causam iustam esse et postea in proces su iniusta appareat non debet eam p dere.s.alteram partem iuuet vel secre ta sue cause alteri parti reuelet tamen debet causam deserere vel eam cuius causam agit ad cedendum inducere si ue ad componendũ siue aduersarij dã no.porro in causa q̃diu dubia est põt aduocatus patrocinari fm vuil. Ter tio quero vtrum aduocatus teneatur gratis patrocinium prestare in causa pauperum. Breuiter respondendũ fm ray.q p miserabilib9 psonis que p pter defectũ aduocati quẽ non põt cõ ducere amittunt causas et grauãtur in iuste. Intelligo q aduocare teneatur et de sua scientia elemosinam dare pro hoc facit bene quod dicit ysidorus in canone pauper.xj.q.iij.vbi sic dicitur. pauper dũmodo nõ habet quid offe rat nõ solũ audiri contẽnitur sed etiã ɔtra veritatẽ opprimitur. Cito violatẽ auro iusticia nullãq3 re9 ptumescit cõ mittere culpã quam redimere nũmis existimat. Idem vuil.et hosti.

Decimumsextum pceptũ.

A Equum iudica. Postq̃ autor in su pra pximis trib9 p ceptis pbuit rudi mẽta iudici reo acto ri testi aduõto nec non etiã et pcuratori qui omnes iudi cium habent integrare qualiter in iu dicio seu foro vel pretorio se habere debeãt vel adesse nũc vero subsequẽ ter restat de principaliori persona.s.de ipso iudice magis in speciali videre si ne quo nullũ rite iudiciũ itegratur ad ipsum.n.iudicẽ ptinet merita causarũ diligenti examinatione discutere.et dis cussa equo animo iudicare ac etiã fine debito terminare.et hoc est quod in tẽdit autor dũ dicit. Equũ iudica. Pro cuius pcepti intelligentia et obseruan tia est breuiter attendendũ q tria sunt que iudicem mouere debent et indu cere vt equitatẽ in iudicio seruare de beat et tenere.et ecõuerso ea que iudi cij equitatem puertunt sũme precaue re sibi. Primum est sacra scriptura ad hoc inducens. Secundum est scripta lex ad hoc impellens. Tertium est ma le iudicantiũ pena multum terrens. De primo scribit deut.j.capitulo. Date ex vobis viros sapientes et gnaros et quorum conuersatio pbata sit et nota in tribubus vestris/sequitur pcepitq3 eis dicens.audite illos et quod iustum est et equum iudicate. Hec autoritas tãgit quatuor cõditiones iudicis equũ iudicare debentis. Prima quia in eo debet esse virtutis constantia. et hoc notatur in hoc quod dicit viros. viri enim ẽ pprie fortitudo ait tulius libro ij.de tusculanis questiõib9 et vir dict9 a virtute vel quia maior vis in eo est vt papias ait. Scda conditio est q2 in eo requiritur iuris et legũ debita sapia.et hoc ẽ quod in auctoritate d2. sapientes.vñ iudex d2 quasi ius dicẽs. populo siue q iure desceptus.iure aũt desceptare ẽ iuste iudicare nõ est aũt iudex si in eo non ẽ iusticia ait ysido. li.xxx.ethi.et est hoc transumptũ in ca none iustũ.xxiij. q.ij. Tertia conditio est q in eo requiritur expta industria et hoc notat in autoritate vbi dicit q esse debeat gnarus.gnarus dicit pit9 doctus sciens strennuus.gnari igit di cuntur ex eo q peritiã veritatis primo

in sinuare tenentur ait papias. Quarta conditio est laudabilis et redolens fama et hoc est quod concludit autoritas prelibata que dicit. quorum conuersatio probata sit et nota in tribubus vestris. Uerum quia plures dicunt se esse iudices qui in rei veritate propter aliqua iuris impedimenta iudices esse non possunt nec per consequens eque nec iuridice iudicare. Jdcirco ne iudicium delusorium in posterum videatur puto vtile succincte de ipsis impedimentis aliqua propalare. Primum impedimentum est quando iudex est excommunicatus quia tunc iudex esse non potest. de offi. dele. prudentiam. §. vj. et in decre. intelleximus. de iudi. Secundum impedimentum est quando est suspectus et talis suspitio propter multa causatur puta si est consanguineus alterius partis Jtem si est affinis vel vitricus vel preuignus vel consobrinus. iij. q. viij. absens. Jtem si habet consimilem causam. vt in decre. causamque. de iudi. Jtem si multum aduersarij fuerit familiaris. vt in decret. insinuante. de offi. dele. Jtem si actor est de familia iudicis. C. de epa. au. l. si prefens. Tertium impedimentum si iudex sit periurus et infamis non valet iudicare. C. de infami. l. vna. et in decre. scisscitatus. de rescrip. vij. q. j. infames.

B Quartum impedimentum est si iudex sit minor. xviij. annis. quantumcunque sit sapiens. ¶ Et nota quod nullus potest causam delegare minori. xviij. annis quantumcunque sit sapiens nisi solus princeps. vt in decre. Cum vicesimum. de offi. dele: hoc verum est in delegato. Ordinarius esse non potest nisi vicesimum annum attingat. vt in decre. Cum in cunctis de elec. Multa alia impedimenta reperiuntur in iure que notantur in decre. causamque. de offi. deleg. et in decre. accedens. vt lite non contest. que

Ad ad presens obmitto breuitatis amore. Nota secundum canones quod iudiciarius ordo obmittitur propter quinque. Primo propter defectum iudicis vt hic. iij. q. j. §. patet. Secundo propter euidentiam sceleris. ij. q. j. scelus. Tertio propter scandalum. ij. q. v. presbiter. ij. Quarto propter dilapidationem. vt. iij. q. ij. quia es Quinto propter contumaciam. vt. iij. q. viij. decernimus. De secundo sciendum quod iura tam canonica quam ciuilia mouent iudices quoscunque vt summo opere precaueant quod ne ex odij vnanimitate vel ex timoris pusillanimitate vel ex carnalis amoris affectione ne ex amicicie familiaritate ne ex munerum cupiditate iudicium peruertant. quia quatuor modis ut dicit greg. in canone. quatuor. xj q. iij. humanum peruertitur iudicium. s. odio. timore. amore. et cupiditate. hec sunt quatuor substantialia iudicij. Sed potius prouideant vt sint imitatores summi iudicis cuius iudicium in terris exercent. ysa. xj. iudicabit in iusticia pauperes. Judices enim iusto ordine ac etiam recta intentione iudicium exequantur non primo ex ira vel crudelitate. sed potius clementia et puritate et ex intentione iusticie conseruande. Deutro. xvj Juste quod iustum est exequaris. Jmitari etiam debent deum qui cum tranquillitate iudicat. sapie. xij. Jra. n. viri iusticiam dei non operatur. Jaco. j. Transumptiue. xj. q. iij. ibi exponens beda dictum iaco. ait. quia qui iratus in aliquem sententiam profert et si ille quantum ad se iustam reportat sententiam. Jste tamen qui non amore iusticie sed liuore odij in eum sententiam dedit iusticiam dei in qua perturbatio non cadit non imitatur. vnde narrat seneca libro ij. de ira de quodam iudice tyrannico qui ex ira damnauit tres milites innocentes. vnum quia redierat de via sine suo commilitone imponens ei quod illum interfecit precepitque alteri militi vt eum duceret ad locum supplicij qui cum esset ductus venit commilito socius sanus. quem videns centurio cui fuerat preceptum alium occidere reduxit ambos ad iudicem quos videns iudex iratus est

di

tio

dixitq3 prio. Te iubeo interfici qr dãnatus es Secundo dixit et te similiter qr causa dãnationis cõmilitonis fuisti. ¶ Tertio dixit et te iubeo occidi quia iussus occidere imperatori non parui sti. vnde seneca ibi. O q̃ solers est ira cundia tua ad fingendas causas furoris. tres hic puniti sunt ob vnius innocentiam. Excogitauit ille quemadmodum tria crimina fecerat quia nullum inuenerat habet iracundiam hoc mali non vult regi irascitur ipsi veritati sed contra voluntatem suam apparuit. Et ysidorus in de sũmo bono capitulo. lv. Judex iracundus iudicij examen contueri non valet quia caligine furoris non videt. non enim debet iudex nimis esse seuerus vel remissus quia vtraq3 conditio reprobatur tam a iure canonico q̃ ciuili. hoc probatur per grego. transumptiue in canone di sciplina xlv. di. nec etiam constans iudex censetur cuius animi motum vultus detegit. hoc dicit. l. obseruandum. ff. de offi. presi. non rc. ¶ Secundo ex timore pusillanimitate iudices equitatem iudicij peruertere debent. Unde augustinus. vj. confessionum post medium in cõmendatione alipij college sui dicit q cu3 quidam potentissimus vellet sibi litem ex timore potentie quod erat per leges illicitum resistit alipius promissum est premiu3 irrisit animo pretente mine calcauit. Et licet iudex in ipsum causam transferret asserens se ab eo non permitti et licet codices conficiendos sibi curaret pretijs precorianis semper prestitit ⁊ deliberationem in melius vertit vtiliorẽ indicans equitatem qua prohibeatur q̃ potestatem qua fruebatur. Unde dominus leuitici. xix. Noli facere iniquum aliquod in iudicio. Nunquid autem tenet sententia qua3 iudex per metum tulit. ¶ Dicunt iura canonica et ciuilia q sic sed ope exceptionis elidi potest vt in canone omẽ quod. xxv questione. iij. et. ff. de furt. interdum. xj questione. iij. iniustum. ¶ Aliqui tamen dicunt q non tenet ẽm canones et hoc in odium potentium qui cogebant prelatos iudicare. et hoc per canonem Omne quod supra. alle. et huic sententie statur. ¶ Nota etiam ẽm canones q sententia conditionalis est quintuplex. alia enim est comminantis vt. lxxiiij. di. vbi ista. alia cõsulentis vt xxviij. di. capitulo vltimo. ¶ Alia diffinientis. lxiij. di. solomitane. Alia ostendentis quid iuris sit. vt. v. q. vj. dilatori. ¶ Alia interloquentis. vt. iij q. vj. hoc quippe. ¶ Non etiam tertio ex carnalis amoris affectione vel amicicie familiaritate iudices equitatem iudicij peruertant. Ubi sciendum q bernardus de decem gradibus humilitatis dicit q quadruplex iudiciu3 in scripturis reperitur. Primu3 est veritatis. Johan. v. Sicut audio sic iudico. ¶ Secundum iudiciu3 est odij iuxta illud ẽm legem debet mori dixerunt iudei contra xpm. Tertium est timoris ẽm illud ioh. xj. Si dimittimus eum sic omnes venient romani et tollent nostrum locum et gentem. Quartum est amoris. s. carnalis sicut fuit de dauid qui noluit perire absolon. ij. regum. xviij. et ideo statutum est nõ debere admitti ad iudiciu3 speciales amicos ne fallant vel etiam fallantur. Nõ etiã quarto ex munerum cupiditate iudices iudicium peruertant. vnde aug. epistola. xxxv. ad macedonianũ Transumptiue habentur verba in canone. non licet. xj. q. iij. vbi dicitur non ideo debet iudex vendere iustum iudiciu3 nec testis verum testimonium quia vẽdit aduocatus iustum patrociniu3 ⁊ iurisperitus veru3 consiliũ illi. n. in vtrãq3 partem examinis adhibetur isti ex vna parte consistunt. Cũ aute3 iudicia et testimonia etia3 neq3 iusta neq3 vera vendenda sunt iniqua et falsa venduntur multo sceleratius. vtriq3 pecunia sumitur qr scelerate q̃uis a volentibus datur ille tamen solet tanquam

Ad
di
tio

male sibi ablatam pecuniam repetere
qui iustum iudicium emit. qui vero p
iniquo iudiciu3 dedit vellet quidē re
petere nisi puderet vel timeret emisse
hec per augustinum in canone. non sa
ne. xiiij. q. v. tali venditione nihil inor
dinatius sordidius turpius iniqui9 q2
iusticiam vendere iniquitatis est. Iniu
sticiam vero vendere rabiosa insania.
Preterea talis vendit iusticiam quam
non habet in aliis cōtractibus res vē
dita alienatur a venditore et trāsit ad
emptorem. sed in tali contractu nulla3
iusticiam habet venditor licet forte ef
fectus iusticie transeat ad emptorem.
vnde talis et veritatem ipsam vilificat
et inhonorat. et quia ipsius cum sit im
preciabilis exponit pro precio et ipsum
iudicium peruertit. puer. xxviij. Qui
cognoscat in iudicio faciem non bene
facit. ¶ Ex predictis ergo concludi
tur ꝙ iudicium liberalitate gratuitum
esse debet non venale vel venditum.
hoc etiam approbat policratus libro
quinto capitulo decimo dicēs. ꝙ apd
antiquos illud quod est ex debito offi
cio gratuitum esse oportet. sed si fiat
ad precium in sordibus computatur.

¶ Propterea etiam ratione inhi-
betur iudici ne iudiciu3 peruertat mu
nerum vel pecunie receptione. Iudex
enim est famulus iusticie que regina
virtutum est. Iudex igitur qui vendit
dominam suam et reginam et prosti-
tuit etiam precio quia vt dicitur in pol
licratico vbi supra. precium non tantū
dicitur pecunia sed obsequium et om
ne munus talis est seruus infidelis. q2
dominam suam cui ex fide tenetur fa
mulari quasi in foro ipsam detrahit.
Iohelis. iij. Puellam vendiderunt pro
vino ut biberent. id est ipsam iusticia3
incorruptam et sinceram et non solu3
venditor est iniquus sed etia3 emptor
vt verificetur de illis. Illud. ezech. vij
Qui emit non letetur. Emptor enim
talis scienter et ex intentione elicit et

corrumpit peruersum iudicem. sicut
fuit de balat qui corrupit balaam mu-
neribus et excecauit. Numeri. xxij. vn
de ysidorus. iij. de sūmo bono. capitu
lo. liiij. Nullus predo tam cupidus in
alienis q̄ iudex iniquus in suis. latro
nes in latebrosis faucibus insidias po
nunt isti pala3 rapacitatis auaricia se-
uiunt. vnde petronius. ¶ Quid fa-
ciunt leges vbi sola pecunia regnat
Aut vbi paupertas vincere nulla po-
test? Iam nunc iudicium nihil est. nisi
publica merces. ¶ Et propterea iu
dices sacramento alligantur legibus
iurati ꝙ omnino iudicium cum veri-
tate et legum obseruatione disponent
De iuramento iudicis tullius de offic.
libro. iij. capitulo. xi. neq3 contra rēpub
licam nec contra iusiurandum ac fide3
amicicia vir bonus faciet. Et ibidē pre
clarum a maioribus accepimus more3
rogandi iudicis si eum morem tene-
remus que salua fide facere posset. vn
de agelius libro. xvi. de ymagine iusti
cie thirispus inquit. Os et oculos iusti
cie vultusq3 seuerus ac venerādis ver
borum coloribus depinxit sequit for
ma virginali aspectu vehementi et for
midabili luminibus oculorum acribus
nec humilibus nec atrocibus sed reue
rende cuiusdam tristicie dignitate 7 ex
ymagine istius significatione intelligi
voluit iudicem. qui iusticie antistes est
oportere esse grauem. siue seuerum in
corruptum inadulabilem contraq3 im
probos nocentesq3 imisericordem at-
q3 inexorabile3 erectumq3 et arduum
atq3 potentem vi et magestate equita
tis veritatisq3 terrificu3. De tertio 7c.
Nouerint vtiq3 iudices vniuersi ꝙ si
perpera3 iudicauerint contra substan
tialia iudicij vt est dictum pena grauis
sima tam spirituali q̄ temporali pu-
nietur et hoc tam de iure canonico q̄
ciuili. Aliter tamen punit iudex laycus
et aliter ecclesiasticus iudex. Si enim
iudex ē layc9 male iudicauit quacūq3

ex causa tenetur leso precise ad omnia interesse. nisi inducere possit illum pro quo tulit sententiam ad plenariam restitutionem. vt. C. de pena iudi. l. vltia. xj. q. iij. quatuor. et ꝑm leges multas alias penas debet sustinere. ¶ Debet etiam preter restitutionem ei imponi penitentia tanꝗ pro grauissimo crimine. xj. q. iij. quicunqȝ. Si vero ꝑ ignorantiam iniuste iudicat teneť ꝑm leges leso inquantum bonum et equū videbitur religioni iudicātis. ff. de va. et extraor. cogni. l. vltima. Jn iudicio tamen anime tenetur vt in primo casu si in culpa fuit scilicet. quia sciuit vel scire debuit se insufficientem. et iudicare causam taliter presumpsit. Et idem si erat sufficiens: sed neglexit studere et videre quod debuit mitius tamen agendum est cum isto ꝗ cum illo qui scienter fecit. vuilħ. tamen dicit ꝙ ratio predicta de ignorātē quod debuit se scire insufficientem ⁊c. non habet locum nisi in iudice ordinario qui debet esse sufficiens ad officium exequendū Delegatis autem quia sepe ex certa scientia delegantis est iurisignarus. dū modo sit bonꝰ et talis necessitate obediētie male iudicauit. sȝ in bona fide ⁊ de consilio peritorum non tenetur et idem dicit raymundus. Si talis iudex qui tulit iniquam sententiam deceptus est per assessorem talem qui communiter sufficiens putabatur. ¶ Si autem talis iudex sit ecclesiasticus suspensus est per annum ab executione officij. et debet condemnari ad extimationem litis parti quam leserit. Et si suspensione durante ingesserit se diuinis fit irregularis. nec nisi per papam poterit liberari. de senten. et re. iudi. Cum eterni. libro vj. ¶ De pena vero corporali male iudicantis narrat valerius libro sexto capitulo. iij. ꝙ cum quidam iudex male iudicasset rex cambisses pelles eius corpore detractam selle iudicatorie apposuit et in ea filium illius post eum iudicaturum sedere iussit. noua enim pena ne quis postea iudex corrumpi posset prouidit. sic enim precipit lex diuina. deutro. xvj. Judices ⁊ magistratꝰ constitues in omnibus portis tuis vt iudicēt iusto iudicio nec in aliquam partem declinent.

¶ Decimūseptimū preceptū

Minime iudica — A

Postquam autor in proxime precedenti precepto ꝑbuit documenta ipsi iudici in iudicio pro tribunali sedenti qualiter in iudicando equitatem et rectitudinem seruare debeat. et hoc seruari minime possit si propter aliquam leuē suspitionem moueatur. et tunc tale iudicium merito temerarium ac etiaȝ iniquum nuncupari poterit et valebit ꝑ tanto autor in precedenti precepto iudicem ipsum instruere intendit ne per talem leuem suspitionem quemꝗ iudicare debeat in eo ꝙ dicit. Minime iudica. Pro cuiꝰ precepti intelligentia ac etiam obseruantia est sciendum ꝙ ꝗuis iudicium sit actus iusticie nihilominus potest hic sumi pro conceptu et actu quolibet humane ac iudicatorie opinionis ad quem vel in quo mortalis quilibet sua crudelitate formatur. Circa quoqȝ siquidem sūme cauendūȝ est ne ꝑm apparentiam vel propriū beneplacitum iudicemꝰ. qm̄ plerunqȝ tale iudicium non est verax quoniam sicut vinum vel electuaria dulcia et suauia infirmis amara videtur et grauia quod siquidem ex ipsorum electuariorum et vini amaritudine non procedit cum de se dulcia sint et bona. sed ex amara stomachi corruptione vel palliati infirma interius permanente procedat. Sic reuera sunt plurimi mortales qui ex sceleratis maliciis eornndē tāta sunt mētis corruptiōe deformes ꝙ ꝑximū suū inocētē ⁊ iustū malū iudicāt ⁊

corruptum iuxta beneplacitum eorun
dem propterea tales quia similes sunt
infirmis ipsorum sunt spernenda iudi/
cia cum non ex defectu proximi sed ex
corruptis et falsis ymaginationibus suis
corruptum et falsum iudicium dant
quibus velut iniustis et impijs grauis
est veritas et odiosa iusticia. hoc ē qd̄
scribit augustinus in libro confessionū
dicens palato non sano pena est panis
qui sano suauis est. et oculis egri odio
sa est lux. que puris oculis est amica.
Et iusticia tua displicet iniquis ꝛ ppte
rea tullius libro primo de oratore plu
ra enim homines odio iudicant aut
B amore aut cupiditate q̄ȝ veritate aut
iuris norma. Sūt et alij qui nō ex ma
licia intellectualis anime sed ex igno/
rantie leuitate hominem iustum et sa
pientē existimant. ex habitu vel ex ali
quorum solennitate verborum vel ve
stium apparentia quorū siquidem erro
neum est iudicium cum infinite sint spe
cies ypocritarum et aliorum fraudulē
tium et ignorantium habentium sapiē
tie et iusticie faciem et apparentiam bo
nitatis. Et vere sicut plerūq ȝ sub yma
gine vel pictura aurea latet lignū mar
cescens sic sub apparentia bonitatis et
sapientie latet ignorātia grandis ac ec̄
anima tenebrosa. propter quod scribit
Jo. vij. Nolite sm faciem iudicare.
Quare iudicantes huiusmodi proprie
imitatores sunt belue que tigris di/
citur. nam belua agilis est et seuissima
et raptis filijs sūma scelerate īsequit
venatores et inueniens in itinere cli/
peos vitreos speculantes dimissos per
venatores ibidē circa ipsos detinetur
et occupatur et in speculis clipeorum
perspiciens videns faciem et ymaginē
eius et sic sensualiter credens per spe
culatam et resultantem ipsius ymagi
nem ibidem filios inuenisse in sua be/
stiali crudelitate decipitur. ¶ Propter
quod venatores cum filijs eius illesi af
fugiunt et ipsa belua sub falsa ymagi
nis apparentia perditionem patitur si

liorum. A simili per apparentiam iudi
cantes plerumq ȝ decepti confusionem
incurrunt in ipsis iudicijs et perdunt
intelligentiam rationis. Et sic non ex
ignorantia rerū nec ex solennitate ver
borum sed rerum et causarum certa
scientia experientia et operationibus
manifestis debȝ sapiens iudicare quia
sicut scribit aristoteles matha. j. capitu
lo. Sapientis est posse assignare cau/
sas et cognoscere rem per certitudinem
Et propterea dicit tullius in offi. Nec
quicq̄ȝ agas cuius rationē probabilem
reddere non posses. Ita in proposito
nam ex hoc ipso ꝙ quis habet malam
opinionem de aliquo absq ȝ sufficienti
causa iniuriatur ei si ex hoc ipm ɔtēnit
nullus debet alium contemnere vel no
cumentū quodcūq ȝ inferre absq ȝ cau
sa cogente. et ideo nisi de malicia ali/
cuius appareant manifesta iudicia de
bemus eum bonum habere interpre/
tando illud quod dubium est in melio
rem partē. Et melius est ꝙ quis frequē
ter fallatur habens bonam opinionē
de aliquo malo homine. q̄ȝ ꝙ rarius fal
latur habens malam opinionem de ali
quo bono. quia ex hoc fit iniuria ali/
cui nō autem ex primo. extra de re. iur.
estote. Et sic in dubio et ex suspitione
nullus alium debet iudicare. Quia
qui crebro iudicat sepissime peccat. te/
stante veritate qui ait nolite iudicare
et non iudicabimini. Math. vij. Luce.
vj. ij. q. j. deus omnipotens. Ad hoc
etiam optime facit quod apostolus di
cit. j. ad corinth. iiij. nolite ante tempus
iudicare ꝛc̄. huic sententie ɔcordat san
ctus thomas. ij. ij. q. lx. ¶ Sed si vo
lumus accipere presens documentum
pro iudicio ꝙ proprie actus est iusticie
tunc vt supra dictū est si ex suspitione
aliqua procedit ad aliquem condem/
nandum. hoc directe ad iusticiam per
tinet et tunc tale iudicium sine morta
li peccato fieri minime potest. vnde cō
cludendo hoc preceptum generaliter ad
omnes se extendit ꝙ nō temere alios

iudicare debemus cuz dicit. Minime iudica. quasi velit innuere q non per leues suspitiones faciendum est iudiciu vt solum per illas suspitiones ad iudicandum moueatur. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de infrascriptis dubitabilibus querendum vel inuestigandum. ¶ Et primo vtrum licitum sit aliquem iudicare et primo videtur q no sit licitu iudicare tali ratione. non. n. infligit pena nisi p illicito. sed iudicantibus imminet pena quam non iudicantes effugiunt sm illud math. vij. Nolite iudicare et non iudicabimini. quod transumptiue habetur. xxiij. q. j. in principio. igitur iudicare est illicitum. Preterea dicit aplus ad ro. xiiij. Tu qui es qui iudicas alienum seruum suo domino stat aut cadit. Transumptiue in canone. multi. xxiij. q. j. in prin. dominus aute omniu deus est igitur nulli hominum licet iudicare. preterea nullus homo est sine peccato sm illud. j. Jo. j. Si dixerim9 quoniam peccatuz non habemus nos ipsos seducimus. sed peccanti iudicare non licet iuxta illud ad ro. ij. Inexcusabilis es o homo qui iudicas in quo. n. alterum iudicas teipsum condemnas. eadem. n. agis que iudices. igitur nulli est licitum iudicare. In contrarium facit quod scribitur deut. xvj. Judices et magistros costitues in omnib9 portis tuis vt iudicent populuz iusto iudicio. Circa huiusmodi questionem est sciendum q iudicium in tantum est licitum inquantu est iusticie actus sicut ex predictis pz. ad hoc aute q iudiciu sit actus iusticie tria maxime requiruntur. Primo quidam vt procedat ex inclinatione iusticie. Secundo q procedat ex caritate vel presidentis auctoritate. Tertio q proferatur sm rectam rationem prudentie. Si quodcuq3 horum defuerit est iudicium viciosum et illicitum. Uno quidem modo quando est contra rectitudinem iusticie et sic dicitur iudicium peruersum vel iniustum. Alio modo quando homo iudicat in hijs in quibus non habet auctoritatem et sic dicitur iudicium vsurpatum. Tertio quando deest certitudo rationis puta cum aliquis iudicat de hijs que sunt dubia vel occulta p aliquas leues coniecturas et sic dicitur iudicium suspiciosum. Ad primuz igitur dicendum est q dns ibi phibet iudicium temerarium quod est de intentione cordis vel alijs incertis. vt aug. dicit in li. de sermone domini in monte vel phibet ibi iudiciuz de rebus diuinis de quibus cuz sint supra nos non debem9 iudicare sed simpliciter ea credere vt crisost. sup math. dicit. vel phibet iudicium quod non fit ex beniuolentia sed ex animi amaritudine vt criso. dic. Ad scdm dicenduz q iudex costituitur vt minister dei. vn di deut. j. Quod iustum est iudicate. et postea subdit. qd dei est iudicium. Ad tertiu dicendum est q illi qui sunt in grauibus peccatis non debent iudicare eos qui sunt in eisdem peccatis vel minoribus vt crisost. dicit sup math. vij. Nolite iudicare. et precipue est hoc intelligendum quando ita illa peccata sunt publica. quia ex hoc generatur scandalum in cordibus aliorum. Si aute non sunt publica s3 occulta et necessitas iudicanda imminet ppter officium. pot cum humilitate et timore vel arguere vel iudicare. vn aug. dicit de sermone domini in monte. Si inuenerim9 nos in eodem vicio esse cognoscam9 et ad equaliter puniendum nos inuicez nec tamen ppter hoc homo seipsum condemnat vt nomen condenationis meritum sibi acquirat. sed quia condemnatus aliquando ostendit sibi se condemnabilem esse ppter idem peccatum et simile. Secundo queritur vtrum p suspitionem sit iudicandum. Huic questio breuiter respondetur q sicut tulli9 dicit suspitio importat opinionem mali qm ex leuibus indicijs pcedit. quod contingit ex tribus. Primo quide mo

ex hoc q aliquis in seipso malus est et ex hoc ipse quasi coscius sue mali/cie faciliter de alijs malum opinatur. ẜm illud ecclesiastici.x. In via stultus ambulans cum ipse sit insipiens omnes stultos extimat. De materia ista require in prima parte metrica precepto xvij. Ne cures si quis. cum sequenti.
¶ Secundo modo prouenit ex eo q aliquis male afficitur ad alterũ cuz enim aliquis contemnit vel odit aliquem vel irascitur vel inuidet ex leuibus signis opinatur mala d illo quia vnusquisqz faciliter credit quod appetit. De materia consimili require infra in vltimo precepto quarte partis metrice. Miraris verbis. B. post mediũ Tercio modo prouenit ex longa experienria. vnde philozophus in. v. rethorice dicit q senes maxime sunt suspiciosi quia multotiẽs experti sunt aliorum defectus. prime autem due suspitionis cause manifeste pertinent ad peruersitatem affectus. ¶ Tertia vero causa rationem suspitionis diminuit inquantum experientia ad certitudinem proficit que est contra rationem suspitionis. ¶ Et ideo suspicio vicium quoddam importat et quanto magis procedit suspicio tanto magis est viciosum. ¶ Notandum est etiã q triplex grad9 suspitionis reperitur Primus gradus est vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat' ꝛ hoc est veniale et leue peccatum. pertinet enim ad temptationem humanam sine qua vita ista non ducitur vt habetur in glosa sup illud prima ad corinth. iiij. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus est cum quis pro certo maliciam alterius extimat ex leuibus indicijs. ꝛ hoc si sit de aliquo graui est peccatũ mortale inquantum non est sine contemptu proximi. vnde glosa ibidem subdit. Et si igitur suspitiones vitare nõ possumus quia homines sumus iudicia tamen. id est diffinitiuas sententias continere debem9. ¶ Terti9 gradus est cum aliquis iudex procedit ex suspitione ad aliquem condemnandũz et hoc directe ad iniusticiam pertinet. vnde semper est peccatum mortale.

¶ Decimumoctaum autoris preceptum.

Pugna ꝑ patria. Presens preceptum etiam pertinet ad secundã speciem iusticie videlicet ad pietatez que se extendit ad morem parentum et patrie. quia quemadmodum reddere tenemur debituz hijs qui sunt principium nostri propagationis in esse sicut parentibus. Ita tenemur reddere debitum illi qui est principium nostre conseruationis et educationis scilicet patrie et est conueniens redditio debiti vt sicut tu ꝑ patriã conseruaris in esse naturali ita tu pugnare debes pro patria vt ipsaz conserues in esse ciuili ne ab hostibus destruatur. ¶ Pro cuius euidentia est sciendũz q q̃uis iusticia diuiditur ẜm ea que debemus et quibus debemus tamen quedam debemus omnibus vt dilectionem veritatem et fidez Quedam vero non omnibus sed aliquid superiori aliqd inferiori et aliqd pari. ¶ Aliquid etiam specialiter debemus nobis specialiter coniunctis ut parentibus necnon ꝛ patrie beniuolis hoc totum debitum soluit pietas ẜm tullium. Et ideo de ea quantum ad p̄sens propositum spectat est nunc prosequendum. Sed notandũ est q quatuor sunt que principaliter mouere debent omnes ad conseruationem ꝛ defensionem patrie sue. ¶ Primum est veteris autoritas ad hoc inducens. Secundum est ipsius rationabilitas hoc approbans. ¶ Tercium est iuris vtriusqz docibilitas ad hoc impellens

Quartum est ipsius patrie multiplex
vtilitas ad hoc alliciens. ¶ De pri
mo dicit tullius libro primo de offic.
capitulo.xviij.ꝙ omnium societatum
nulla est carior nulla gratior ꝙ̄ ea que
est cum republica vnicuiqꝫ nostrum.
Cari sunt parentes.cari sunt liberi pro
pinqui familiares.sed omnes omniuꝫ
caritates patria vna complexa est per
quos quis bonus non dubitat mor/
tem obpetere si ei sit profecturus.
De secundo etiaꝫ ratione demonstra
ri potest ꝛ sic.nam quanto bonum ali
quod generalius est et vtilius tanto
magis illud bonum est eligendū agē
dum et obseruandum.Sed commu/
ne bonum patrie excedit omnia sin/
gularia bona.quia propter bonum et
potentiam communitatis et reipubli
ce singularibus ciuibus de iusticia ꝓ
uidetur et propter tale bonum om/
nes singulariter et specialitar a violen
tijs et offensionibus honestius conser
uantur.quod si quidem ex speciali bo
no particulari et priuato cōtingere nō
valeret.Et sic in bono communi pa/
trie concluditur et seruatur omnis vti
litas singulariter. Et propterea dicit
tulli9 vbi supra.Oēs omniū caritates
vna caritas patrie cōplexa est.Cū aūt
vnusquisqꝫ propter suum speciale bo
num rationabiliter promouendum. et
propter conseruationem suipsius na/
turaliter inclinetur et agat.Et agendo
per bonum et ordineꝫ rationis ad bo
num et conseruationem sui teneatur
fatigari ac etiam eius exponere vitam
et in hoc nō debeat mortis cultare pi
culum ad promotioneꝫ et conseruatio
nem boni communis quod singulare
bonum excedit erit licita expositio ho
minis vite et in hoc mortis non est fu
giendus euentus agendo per bonum
et ordinem rationis.hoc est autem qđ
scribit tullius in sua rethorica veteri
dicens.At non modo communis com
modi causa labores accipiendi sed vi/
tam amittendam existimo. ¶ Et ideo
idem in libro.iiij. rethorice noue dicit
nullum est periculum ꝙ sapiens ꝓ sa
lute patrie arbitretur vitandum. Hoc
autem approbans et commedans phi
lozophus.iij.ethicorum dicit principa
liter vtiqꝫ dicetur fortis qui cōtra bo
nam morteꝫ erit impauidus supple ꝓ
defensione patrie vel alia rationabili
causa.quare aug.libro.xviij.de ciuita/
te dei.capitulo.xvj.admirans fideꝫ et
dilectionem codri ducis atheniensium
qui pro defensione sue patrie et suorū
salute morti sponte se tradidit. vnde
legitur ꝙ cum iuratum belluꝫ esset in
ter athenienses et ptholomeum acce/
pissetqꝫ in responsum ꝙ illi essent vi
ctores quorum dux prius occideretur
Codr9 saltem reipublice et patrie sue
preferens in habitu pauperis transiuit
ad hostes et cum iurgijs et contume/
lijs per ipsum prolatis aduersus ipsos
hostes prauocauit ad mortem et ipsi9
occisionem nam ꝫm responsum acce/
ptum maluit mori pro suorum conser
uatione ꝙ̄ viuere sine ipsis et propte
rea de ipso scribit virgilius de iurgia
codri.de illo etiam codro narrat vale
rius.libro. ij. capitulo.iiij.ꝛc. ¶ De
tertio ꝛc.docet canonica et ciuilis sciē
tia ad hoc etiam compatriotas impel
lit.vnde ambrosius libro primo de of
fic.et transumptiue in canone. fortitu
do.xxiij.q. iij. dicit ꝙ fortitudo que
bello tenetur a barbaris patriam vel
domum defendit. Et leo papa. iiij.q.
viij.dicit.Si quis pro veritate fidei et
defensione patrie mortu9 fuerit a deo
celeste premiū consequetur.hoc etiaꝫ
probat lex ciuilis.ff.de iureiur.vb di
cit lex illa ꝙ patria honoranda diligē
da est ac etiam est ei parendum ꝛ qui
eam delet infamis est vt dicit.l. mini
me.ff.de religio. ¶ De quarto ꝛc.
hoc probat ipsius nominis patrie deri
uatio seu ethimologia:patria auteꝫ di
citur parens tria per que tria tres ma/

Vtilitates inde consequuntur cõ/patriote propter quas tenentur patriã iuuare et defendere et pro ipsa totis viribus propugnare. ¶ Prima vtilitas quam consequuntur ex patria est quia parit necessaria ad sustentationẽ vite corporalis scilicet alimenta quib9 pascuntur. Indumenta quibus teguntur. Habitacula sub quibus a pluuia vento et estu at etiam frigore proteguntur et conseruantur. ¶ Secunda vtilitas quaꝫ consequuntur ex patria est quia parit necessaria ad delectationem et conseruationem humani generis realis. Nam in patria homines crescunt successiue et multiplicantur que successiua multiplicatio cõseruat genus humanum. Unde patria implet quod dicit deus genesis primo Crescite et multiplicami ꝛc̃ ¶ Tertia vtilitas quam consequuntur ex patria est quia parit necessaria ad instructionem ꝛ eruditionem vite moralis scilicet rectores doctores iudices ꝛc̃.per quos in bonis moribus informantur et a vicijs refrenantur et in scientijs promouẽtur hec omnia sunt in patria bene disposita et ordinata. vnde propter predicta bona que patria parit et prestat merito vnicuiqꝫ õ patria dicit autor. Pugna pro patria. ¶ Uel moraliter potest intelligi. Pugna pro patria id est celesti. Hec enim terrena habitatio proprie loquẽdo non est nostra patria sed locus nostri exilij. Hinc enim ẜm apostolum nõ sum9 ciues sed aduene. ¶ Pro

B premissorũ intelligentia magis in speciali est de infra scriptis dubitabilib9 querendum vel inuestigandoꝫ. Et primo queritur vtrum aliquod bellum sit licitum. ¶ Breuiter huic questio respondet sanctus thoma.ij.ij. questione.xl.distinctione.ꝙ ad hoc ꝙ aliquod bellum sit iustum tria requiruntur. ¶ Primo quidem auctoritas principis cuius mandato bellum est gerendum non enim ad personam priuatam pertinet mouere bellum. quia potest ius suum in iudicio superioris prosequi. Et intellige principis siue ecclesiastici vt quando pugnatur pro ecclesia siue principis secularis.xxiij.questione.j.Quid culpatur.ꝛ ẜm vuil.sufficit autoritas inferiorum dignitatum ad defensionem sibi subditoꝛꝫ quando quis alias per iudicem se iuuare non potest. ¶ Secũdo causa iusta vt scilicet illi contra quos bellum mouetur ex aliqua culpa hoc mouerint. vnde aug.in libro questionum dicit iusta bella debent diffiniri que vlciscuntur iniurias si gens vel ciuitas plectẽda est. Que vel vindicare neglexerit quod,a suis improbe factũ ẽ uel reddere quod per iniuriam ablatũ est.xxiij. questione. ij. dominus. ¶ Tertio requiritur intentio recta.qua scilicꝫ intenditur vt vel bonum promoueatur vel malum vitetur dum non licet sibi ex odio et huiusmodi.sed propter iusticiam et caritatem vt in preallegato canone.quid culpatur ꝛc̃.militare.

¶ Sunt etiam alia duo que ponũtur a quibusdam requiri in bello iusto videlicet vt non sit persona cui bellare non licet vtputa clericus. vt in canone clerici.xxiij.questione.viij. Sed C
hoc est propter specialem prohibitionem que dupliciter considerari potest ¶ Prima est generalis quia exercitia bellorum inquietudines habent et multum impediunt a diuinorum cõtemplatione et a laude dei et oratione pro populo que ad officium pertinent clericorum. Secunda est specialis quia clerici ordinantur ad alterius ministerium in quo sub sacramento reꝑsentatur passio xpi.j. ad corinth. xj. Quotienscunqꝫ manducabitis panem hunc et calicem bibitis mortem domini annunciabitis donec veniet.et ideo non competit eis occidere vel sanguinem effundere nec etiam arma porta/

re absqꝫ iusta puta si transeant per lo
ca periculosa ad terrorem latronum li
cet percutere non debeant .argu.xxiij
questione.iij. maximianus. nisi forte
vim vi repellēdo. ¶ Item vt fiat
pro rerum petitione vel patrie defen
sione vel huiusmodi vt.xxiij.q.viij.c.
primo.et hoc reducitur ad iustam cau
sam vt in proposito presenti. Et sic li/
cet pugnare ꝓ patria.vt autor noster
dicit. ¶ Nota ſm canones ꝙ sacra
mentum misse etiam a malis sacerdo
tibus est audiendum et maxime dum
ab ecclesia tollerantur et ante senten/
tiam.vt.viij.q.iiij. nonne. quia tale sa
cramentum confitientibus potius no
cet ꝙ̄ aliis quod octo cōprobatur ex/
emplis ¶ primo per exemplum fa
cis accense que aliis lucet et sibi no/
cet.xv.q.vlt. capitulo vlt. ¶ Se/
cundo exemplo lixiuij.quia velut lixi
uium alios lauat et nō lauatur.lxxxiij.
di.§. quanꝙ̄. ¶ Tertio exemplo
canalium lapideorum. quia velut per
lapides canales transeunt ad locum
fertilem.j.q.j.si fuerit. ¶ Quarto
quia non suis verbis sed christi sacra
menta conficiunt.de consecra. di.ij.pa
nis est in altari. ¶ Quinto quia iu
dicium sibi manducant ⁊ bibunt ⁊ nō
aliis.j.ad corinthios.xj.Qui sumit in/
digne iudicium sibi manducat et bibit
⁊c.Et.j.q.j.per ysayam. ¶ Sexto
quia ipse christus reuerentiam eis ex
hibuit dum ad eos leprosos misit. de
pe.di.j.quem penitet. ¶ Septimo
quia sacramenta sicut nec sol aliquan
do locis immundis coinquinatur.xix.
distinctione scōm. ¶ Octauo quia
sacramenta a iuda tradita non sunt re
probata.j.q.j.dedit baptismum iudas
¶ Querere aliquis posset de tali
questione videlicet nunquid si aliquis
suadet alicui ꝙ exponit se periculo pro
patria vel iure suo fit irregularis. Re
spondeo ſm Innocentium ꝙ non est
irregularis etiam si ille cui consultum
est moriatur.xxiij.q.iij.pro mēbris. et
capitulo sequenti.ij.q.viij.igitur. et ca
pitulo sequenti. Sed si sciret verisimi
liter eum moriturum irregularis fieret
Idem hostiensis. ¶ Secundo que
ritur vtrū filius teneatur obedire du
ci exercitus precipienti ꝙ pugnet pro
patria contra patrem quādo pater pa
triam impugnaret? Et primo ad par/
tem negatiuam inducitur illud quod
primo posteriorū habetur. dicitur.n.
ibi ꝙ propter vnumquodqꝫ tale et il
lud magis.verbi gratia diligo pauper
tatem propter deum igitur magis dili
go deum.sed filius tenetur patrie pro
pter patrem.nam omne esse quod ha
bet filius habet in patria et propter
patriam.vtputa corpus et esse pulchꝝ
et potentem diuitem sapientem et si/
milia habet propť esse naturale quod
habet a patre igitur magis tenetur pa
tri ꝙ̄ patrie ergo non debet pugnare
pro patria contra patrem. ¶ Pro
parte vero affirmatiua in contrarium
facit quod dicit aristoteles ꝙ magis
obediendum est duci exercitus in bel
licosis ꝙ̄ patri. Huic questioni aliter
responderi potest theologus theolo
gice loquendo. Aliter moralis philoso
phus pure moraliter ⁊ pollitice loquē
do. ¶ Primo ad hanc questionem
respondebit sic theologus ꝙ quando
pater carnalis pugnare vellet contra
patriam et contra honorem patris ce
lestis vtputa quando pugnaret con/
tra fidem et contra ecclesiam ꝙ tunc
deberet filius pugnare contra patreꝫ
Et ista responsio est vera et catholica
per ea que in prima questione sunt ex
pressa. Sed quia nullus catholicus de
hac ambigere debet ideo non est hic
instandum. Quid autem respondebit
moralis philosophus pure moroliter
et pollitice procedendo credo ꝙ respō
debit ꝙ in hoc casu duce precipiente
et non precipiente si non cōtradiceret
ꝙ deberet filius pugnare cōtra patrē

et maxime quando dubium esset. quis haberet iustum bellum an pater vel patria et multomagis quando constaret ꝙ patria haberet iustum bellum ↄtra patrē. ¶ Hec positio pollitica
D potest multipliciter cōfirmari. Et primo sic in quocunqꝫ casu potest pater et debet seipsum exponere morti et filium suum in eodem vt videtur filius potest exponere patrem morti qꝛ pater magis cauere debet ab offensa sui ipsius et filij q̃ꝫ filius ab offensa patris eo ꝙ magis diligit se pater ⁊ filiū q̃ꝫ filius patrem. Sed pater pollitice loquendo laudabiliter exponit se et filium morti pro defensiōe patrie. ergo filius potest exponere patrē morti ꝑ defensione patrie hoc autēꝫ probat. l. minime. ff. de religio. ꝙ autē pater pollitice loquendo laudabiliter seipsuꝫ exposuerit morti pro defensione patrie narrat augustinus vbi supra de codro rege athenienſium et valerius idē ⁊c̄ ꝙ autem patres exposuerunt filios morti pro defensione reipublice dicit augustinus libro de ciuitate dei capitulo. iij. de bruto qui filios suos comprehensos et ad palum ligatos securi percuti iussit quia dominationē tarquinij a se repulsam reducere valebant.

Secundo sic vna queqꝫ res desiderat perpetuari in suo esse. vt. ij. de anima dicit philozophus et quia res non possunt perpetuari in seipsis desiderant perpetuari in alio et maxime in sua specie. Et hec ē vna de causis quare patres diligunt filios suos sic intense scilicet ꝙ credunt se saluare in eis. Et hec est etiam ratio quare homines delectantur facere opera que maneāt post mortem suam. ita ꝙ regulariter est verum ꝙ quilibet diligit maxime illud in quo credit diu permanere memoria sui. quia saluatur esse suum in illis quantum ad esse opinabile vel memorabile. Cum igitur memorabile et opinabile filij magis seruentur in conseruatione Ciuitatis q̃ꝫ patris quia diutius naturaliter vel saltem presumptuose durare debet q̃ꝫ pater igitur magis debet pugnare pro conseruatione patrie q̃ꝫ patris. ¶ Hec opinio confirmatur per tullium. iij. de offic. vbi inquirens an si pater conabitur tradere patriam si silebit filius dic vt supra. Ex hijs concluditur ꝙ in casu prefato filius potest pugnare cōtra patrem. Ad argumentum in contrariū responderi potest ꝙ quando aliquid inest duobus ita ꝙ vnum est vel fit propter aliud tūc bene sequitur ꝙ magis insit illi propter quod inest. verbi gratia diligo magistrum propter discipulum igitur magis diligo discipuluꝫ. et ideo sequitur ꝙ discipulus magis diligitur. Sed quando inest duobus ꝑ aliquid aliud et inest illis eque principaliter et immediate tunc non sequitur ꝙ insit magis vni q̃ꝫ alteri. verbi gratia disgregare visuꝫ conuenit albedini niuis et lactis non tamen conuenit vni propter aliud vnde non sequitur albedo lactis disgregat visuꝫ igitꝰ magis disgregat albedo niuis. Similiter dico hic amor patrie contingit patri et filio sed non contingit precise filio propter patrem quia pater nō causauit in eo istum amorem patrie imo filius tenetur patrie dato per impossibile ꝙ nullum patrem haberet ita ꝙ vterqꝫ tenetur patrie equaliter et primo et immediate et ideo non sequitur pater tenetur patrie igitur filius tenetur magis vt arguebatur. Et propterea quando filius pugnat cōtra patrem impugnantem patriam non precise pugnat contra patrem sed contra hosteꝫ. Pro hoc facit lex. minime. ff. d̄ religi: superius allegata. Et illa obligatio qua filius est patri obligatus tunc cessare videtur ad tempus pater. n. pugnans contra patriā filij videtur velle subtrahere a filio esse et vitam quaꝫ sibi dederat propter que filius sibi ob

ligatur.nam destructa patria filius ma
le conseruaret suum esse et suam vitã
et sic patet conclusio predicta.

¶ Decimumnonum au/ toris preceptum.

Iusiurandũ
serua. ¶ Postq̃ au
tor supra in primo
A precepto prebuit ru
dimenta spectantia
ad primum riuulũ
id est speciẽ ipsius paradysi fluminis
scilicet iusticie per quam specialiter in
ducimur ad primum actum religionis
vel latrie exhibendum deo in oratiõe
supplicatiua dicens. Itaq̃ deo suppli
ca rc. Nunc vero in presenti prece/
pto subsequenter licet interscalariter
et valde a remotis inducere nos intẽ
dit ad tertium actum ipsius latrie scili
cet ad iusiurandum per quod ordina
mur ad reuerentiam deo exhibendã
quia hoc ipso q̃ quis per deum iurat
deum profitetur veriorem et q̃ eius
veritas est infallibilis et per consequẽs
testatur deum omnium cognitorem et
sic aliquo modo reuerentia deo exhi/
betur iurando. vnde Jero. sup math.
Qui iurat aut veneratur aut diligit eũ
per quem iurat. vnde apud gentiles
iusiurandum erat vt dicitur in princi/
pio metha. valde honoratissimum. ad
hoc autem vt non exhibeatur deo ir
reuerentia iuramentum non seruando
inducit nos autor in hoc precepto iu
ramentum seruare debere dum dicit.
Iusiurandũ serua. Quasi velit innue
re. serua sacramentum tuum vt sit fir
mum et stabile ita q̃ periurium non
incurras vel aliter. serua. id est consi/
dera anteq̃ promittas vt rite id face
re valeas. ¶ Pro cuius tamen pre/
cepti intelligentia ac etiam obseruan/
tia est generaliter sciendum q̃ homo
non debet in omnibus sermonibus su
is iuramenta prestare sed in promissio
nibus suis fidem seruare et attende/
re. hoc est autem quod scribit salomõ
eccle. xxiij. Iurationi non assuescat os
tuum multi. n. casus in illa. et propterea
secundum est mandatum in lege. non
assumes nomen dei tui inuanum. Et
augustinus in libro de mendatio lo/
quitur sic in proposito. dico vobis non
iurare omnino scilicet ne iurando ad
facilitatem iurandi et ex facilitate ad
consuetudinem veniatur et ex con/
suetudine in periurium decidatur. naz
sicut habetur prouer. vij. vir multum
iurans replebitur iniquitate et non re
cedet a domo ipsius plaga. Est igitur
periculosa iurationis misera consuetu
do vitanda. Et iuxta philozophi docu
mentum in secretis ad alexandrũ in
promissis seruanda est fides veritatis
nam loquens philozophus in proposi
to eidem alexandro sic scribit. Caueas
alexander ne infringas fidem datam
et federa confirmata. nam hoc conue
nit infidelibus iuuenibus et meretrici
bus. Serua promissa fideliter. quia
omnem infidelitatem consequitur fi/
nis malus. Et si ex infidelitate infrin/
genda aliquid boni eueniat tamẽ ipsa
species est mala et exemplum repro/
borum et de genere malorum. Scias
igitur q̃ per fidem fit hominum ag/
gregatio. ciuitatum inhabitatio viro/
rum cõmunio. regum dominatio. per
fidem castra tenentur. Ciuitates ser/
uant. reges dominantur. Caueas igit̃
fidelissime princeps fidem datam in/
fringere serua firmiter tua iuramenta
et federa etiam si sint grauia nam cau
sa destructionis regni barbarorum et
scitarum fuit q̃ reges eorum vtebant̃
iuramentis ad fraudes et deceptiones
hominum et proximarum ciuitatum
fidem frangentis et federa que fue/
runt ad salutem humani generis stabi
lita et ioco equitas iustissimi iudicis
hoc amplius sustinere non potuit. hec
philozophus in secretis. ¶ Fidem

igitur ne dū amicis verum etiā inimi
B cis taliter prestitaʒ optime seruauerūt
antiqui nostri ut narrat aug.libro.j.de
ciuitate dei.c.xv.at etiam tullius libro
ij.de offi.c.ij.afferentes ꝙ cum mar/
cus regulus ductus esset captiuus ⁊ a
carthaginensibus missus romam sub
iuramento redeundi pro cōmutatione
captiuorum ille romaʒ veniens venit
in senatum et captiuos reddi uel com
mutari negauit esse vtile eo ꝙ illi erāt
adolescentes et boni duces ipse autē
senectute confectus.Et cum retineret
a ꝓpinquis et amicis redire maluit ꝙ̄
fidem hosti datam falsare non igno/
rans se ad crudelissimum hostē et ad
exquesita supplicia ꝓficisci.tamē iniu
randum obseruandum putauit.
Pro premissorum intelligentia magis
in speciali est de infra scriptis sex du/
bitabilibus querendum vel inuestigā
dum.Et primo que fuerit vel esse po
terit causa institutionis iuramenti?
Huic quesito breuiter respondet ray.
§.j.ꝙ duplex fuit causa.Prima ꝓpter
infirmitatem non credentium vtputa
cum aliquibus suadetur aliquod bo
num et non credunt verbo simplici in
troductum est ꝙ possumus iurare et
hoc ſm aug.in canone.non est contra.
xxij.q.j.si peccatū.Secunda causa fuit
permissum ꝓpter vitandaʒ ydolatriā
propter quod concessuʒ fuit iudeis iu
rare per deum ne iurando per creatu
ras in ydolatriam inciderent.Et hoc
ſm Jero.in canone considera.xxij.q.
j.Est igitur iuramentum bonum licitū
et meritorium quando per ipsum ꝓxi
mo subuenitur.vnde in ps.Domine
quis habitabit in tabernaculo tuo.Et
sequitur.Qui iurat proximo suo ⁊ nō
decipit.Non tamen assuescendum est
ad iuramentū propter plurij periculuʒ
propter quod non nisi ob necessitateʒ
vel vtilitatem vt est dictum est iuran
dum vt asserit aug.in canone.ita igit.
xxij.q.j.Et sic intelligendum est qn̄/
cunqʒ iuramentum ꝓhibitum repitur

¶ Secundo queritur vtrum autoris p̄
ceptuʒ sit p̄cise in omni casu seruandū
ex eo ꝙ autor dicit.Jusiurandum ser
ua?Huic quesito breuiter respondetur
ꝙ iuramentuʒ quod vergit in deterio
rem exitum non est seruandum ver/
git autem in deteriorē exitum sex mo
dis.Primo modo quando iuratur ali
quid quod est mortale peccatum de se
vtputa ꝙ perpetrabit adulterium in
quo casu peccat et iurando et iuramē
tum adimplendo.¶ Secundo qn̄ iu
ratur aliquid indifferens qd̄ ex circū/
stantia efficitur mortale vt si iuro ꝙ
nō exibo de domo lʒ istud sit indiffe/
rens ad bonū et ad maluʒ tamen si su
perueniat p̄ceptum obligatorium effi
ciatur mortale.¶ Tertio qn̄ iura
mentum excludit opus pietatis ex ca
ritate facienda vt quando iurat ꝙ nō
dabit aliquid istis vel illis ex carita/
te.¶ Quarto qn̄ d̄ nouo emergit
aliquid qd̄ fuit imp̄meditatum sicut
fuit in iuramēto herodis qn̄ iurauit
puelle saltanti se daturum quid petijs
set.¶ Hoc enim iuramentum po/
tius poterat esse a principio licitum in
tellecta debita conditione.s.si peteret
quod dare liceret.Sed impletio iura
menti fuit illicita.quia fuit precisuʒ ca
put Johannis baptiste.xxij.q.iiij.est
etiā contra officiū.¶ Quinto cum
excludit opus de genere bonorum ut
cum iurat ꝙ nunꝙ̄ fiet clericus vel re
ligiosus vel ꝙ nunꝙ̄ ieiunabit vel ꝙ
nunꝙ̄ dicet psalteriū ⁊ huiusmodi.Et
in hoc casu peccat quidā iurādo qꝛ po
nit obijcere spiritui sancto.sed multo
melius facit non implendo.¶ Se E
xto cū excludit op9 indifferens pia in
tentione pro deo aut ꝓximo faciendū
vt si qs iurat ꝙ nō loquet̄ martino vl'
nō intrabit domū ei9 vl' ꝙ nō coquet
ad furnū ei9 vl' nō vendet ei rem ꝓ
minori p̄cio ꝙ̄ tali.vel ꝙ nō comedet
ad eandē mensam cū eo.si aliquis iu/
ret hmōi indiffis.Credo ꝙ ꝓpter h9
modi iuramentū nō dza tali declinare

et maxie vt tollatur scandaluꝫ ꝓximi
ɔtra quē iurauit. ¶ Jm primis aūt tri
bus casib9 credo ꝙ possit qlibꝫ sic iu
rās autoritate ꝓpria venire ɔtra iura
mētū suū sꝫ imponēda est ei penitētia
de temerario iuramēto. Jn reliqs aūt
trib9 ꝙuis hmōi iuramēta n̄ sunt ob
ligatoria nec iponēda sit penitentia ꝓ
trāsgressione eorū tanꝙ ꝓ mortali n̄
expedit tn̄ ꝓpria auctoritate ɔtra veni
re nisi ꝓpter vrgentē necessitatē: tum
ꝓpter reuerentiā sacramēti: tū ꝓpter
scandalū simpliciū qui reputāt se icur
rere piuriū et inde incurrūt in facilita
tē labēdi in piuriū ꝛ i detractionē. vn̄
petēda est absolutio a supiore q hmōi
iuramēta dꝫ facile relaxare vel potius
on̄dere sic iurātes nō esse ligatos ꝛ pe
nitentiā iponere de temerario iuramē
to. Satis hijs ɔcordāt theologi et san
ct9 thomas. ij. ij. q. lxxxix. arti. vij. vbi
vero licitū est iuramentū semꝑ est cō
seruandū licet etiā illicitū sit ex modo
iurandi vt. c. si aliqd. xxij. q. iiij. ꝛ in de
cret. debitores. de iureiur. et isto mō in
telligi dꝫ ac etiā ꝯuari autoris p̄ceptū
Jusiurandū serua. ¶ Tertio que/
ritur que exigūtur ad hoc vt recte fi/
at iuramentū. Dicendū est ꝯm tho. ij.
ij. q. lxxxix. Etiā tenet ray. §. iiij. ꝙ ad
hoc ꝙ recte fiat iuramentū tria exigū
tur. s. veritas. iudiciū. et iusticia. Jere.
iiij. Jurabunt viuit dn̄s in veritate iu
dicio et iusticia. xxij. q. j. et iurabūt. Si
ista tria uel aliquod istorū defuerit ꝑ/
iuriū dicitur. xxij. q. ij. animaduertēdū.
dicit. n. vul. in glo. ꝙ piuriū dicit̄ mala
iuratio. male. n. iuratur qn̄ negligenter
et indiscrete iurat̄ sic iurauit iosue ga/
baonitis. Josue. x. Et dauid contra na
bal. j. regum. xxv. c. Et qn̄qꝫ affione fit
sicut iurant ribaldi. Cōtra illud eccle.
xxiij. c. Jurationi non assuescat os tuū
Primo quidē et principaliter piurium
est qn̄ deest veritas qꝛ iuramētū prin
cipaliter ordinat̄ ad confirmationē di
cti humani cui cōfirmatiōi falsitas op
ponit̄. Ueritas igitur primo semꝑ dꝫ

esse in conscientia. i. vt firmiter sciat ita
esse hoc al' si credat tm̄ nō dꝫ de ɔscia
sꝫ de credulitate iurare.. ¶ Scdo qn̄
deest iudiciū. Judiciū etiā dr̄ discreta
deliberatio. i. vt nō iurat etiā ꝟm nisi
ꝓpter necessitatē. i. cū suadet alicui ali
qd ꝟm qd ei expedit vel vtile est cre
dere ꝛ tn̄ n̄ vult credere simplici asser
tioni. xxij. q. j. ita igit̄. Tertio qn̄ deest
iusticia. Justicia ꝟo est vt illd quod iu
rat̄ licitū sit et honestū. xxij. q. j. ita ğ.
et extra de iureiur̄. Et si xp̄s. Quar D
to querit̄ vtꝝ piuriū sit mortale pec/
catū. Huic q̄sito rn̄det sctūs thomas
ij. ij. q. lxxxxviij. ꝙ piurium ex suo ge/
nere est mortale peccatū qꝛ importat
comtemptum dei nec excusatur a pec
cato mortali non implens etiaꝫ quod
coacte iurauit. Potest tamen per auto
ritatem pape ab obligatione iuramen
ti absolui. presertim si coactus fuit tali
metu qui cadere posset in constanteꝫ
virum. minor tamen penitentia impo
nitur tali. ¶ Jtem non excusatur a
peccato mortali qui iocose piurat qui
non deuitat diuinam irreuerentiam
imo quantuꝫ ad aliquid magis auget
Similiter et ille qui ex lapsu lingue ꝑ
iurat. si quid aduertat se iurare falsuꝫ
esse quod non excusat̄ a peccato mor
tali sicut nec a dei contemptu. Si autē
hoc non aduertat non videtur habe/
re intentionem iurandi. et ideo a crimi
ne periurij excusatur. ¶ Nota ꝯm
canones ꝙ piurium dr̄ quinqꝫ modis. Ad
Primo trāsgressio iuramenti. vt. vj. q.
j. quicūqꝫ sciēs. Secundo falsa iuratio
vt. xxij. q. ij. btūs paul9. Tertio reat9
piurij. vt. xxij. q. ij. hoies falsam iurāt.
Quarto incauta iuratio. vt di. xxv. §.
alias. Quinto infamia piurij vt. vj. q. j
infames. vltra prin. Quinto q̄rit̄ vtꝝ
peccet qui ab aliquo exigit iuramentū
Et primo videt̄ ꝙ sic dicit aug. ꝙ ve
ritas euāgelij n̄ recipit iuramentū igit̄
qui recipit facit contra veritatē euan
gelij igit̄ peccat. Cōtra iudex eccl'iasti
c9 n̄ recipit testes sine iuramēto igit̄
ordinē ꝯuare iudiciariū nō p̄t sine pec

cato.sed hoc est falsuz igitur non peccat iuramentum exigendo vel recipiendo. Solutio dicendum q refert vtrum exigens iuramentum ab aliquo sciat eum falsum iuraturum an non. In primo casu grauiter peccat iuramentum exigendo quia homicida est nam sm augustinum ille de suo periurio se interimit sed iste manum interficientis impressit. ¶ Nota q fuit quidam qui prouocauit alium ad periurandum qui nocte in visione ductus est ad iudicem excelsum et admirabilez a quo interrogatus. quare tu prouocasti hominem ad periurationem? Cui respondit ille. quia mihi negauit rem meam. Cui respondens nonne melius erat ut rem tuam perderes q animam illius falsa iuratione perimeres. et ille prostratus iussus est cedi et cesus est taz grauiter ut in dorso eius euigilatus vestigia plagarum apparerent. dictumqz est ei decetero caueas ne sic facias.

di

¶ Sane intelligendo que dicta sunt debent intelligi de persona priuata non publica scilicet iudice. quia priuata persona exigit propria voluntate. sed publica ex necessitate sm iuris ordinem. vnde sibi non imputatur siue sciat ipm periurare siue non. In secundo casu refert vtrum ideo exigat vt fides plenior habeatur et tunc non peccat aut quia sine hoc nulla fides haberetur et tunc mouetur aut dubitando et non peccat aut discernendo et tunc venialiter peccat peccato suspitionis. ¶ Ad argumentum augustinus respondens intelligendum est q veritas euangelij non recipit iuramentum passim et indifferenter sed in casibus. ¶ Sexto queritur que pena veniat pro peccato periurij imponenda? Dicendum est sm canones grauis debet imponi penitentia tamen inspectis circumstantijs magis vel minus aspera penitentia est imponenda. Item periuri sunt infames vj.q.j. infames. nec amplius ad testimonium admitti debent. vt in canone

tio

quicunqz. xxvij. q. v. et capitulo parnull. ea questione et causa non obstante q de tali periurio penitentiam egerint. vt legitur et notatur extra capitulo testimonium. de testi.

¶ Vicesimum preceptum.

Minorem te ne contempseris. Istud preceptuz includitur sub tertia specie iusticie vidz obseruantia que est virtus quedam per quam minores informantur qualiter reuerentiam et honorem maioribus debeant exhibere et maxime hijs qui indignitate sunt constituti et qui habent particulare dominium super hominez vel super aliquam creaturam ac etiam qui habent officium gubernandi et regendi respectu alicuius rei sicut principes habent ciuitates gubernare. ¶ Ciues in rebus ciuilibus. dux autem exercitus in rebus bellicis. et magister in discipulis. ¶ Uerum quia aliquando ex talibus superioribus reperiuntur vt aliqui sint intantum superbia excecati q minores paruipendunt ac etiam contemnunt ex eo q maiores excedunt in aliqua gratia temporali vel corporali vel etiaz spirituali propter quod minores retrahuntur ad reddendum ipsis maioribus debitum honorem sm quod hec virtus obsaruantie requirit ideo autor in hoc precepto informare intendit maiores et superiores a talium contemptu abstinere debere dum dic. Minorem te ne contempseris. quasi velit innuere q quantumcunq precellant maiores in aliquo dignitatis gradu vel alicuius virtutis aut etiam etatis q nullomodo propter hoc debeant minores ipsos paruipendere vel etiam contemnere. ¶ Et hoc est quod scribit salomon i ecc. c. iiij. non vereatis proximum tuum in casu suo, at etiam apls

A

B

C

D

ad romanos.xij. similiter dicit ꝙ sicut in vno corpore multa membra habemus omnia autem membra non eundem actum habent ita et multi vnum corpus sumus in christo autem singuli alterius membra ꝛc. Super isto precepto non est hic instandum. quoniaꝫ supra in secunda probemiali parte.§. xlj. sufficienter est de ipso tractatum. ac etiam deductum.

¶ Vicesimumprimum preceptum.

A Agistrum metue. ¶ Istud preceptum pertinet etiā ad supra scriptaꝫ iusticie speciem videlicet ad obseruantiā. per quam informantur scolastici qualem timorem ac etiam reuerentiaꝫ magistro debeant exhibere tanꝙ persone que ꝑeminentiā quandam tenet super discipulos in actu regiminis et discipline ac etiam bonorum morum informatione. ꝛ hoc rationabiliter persuaderi potest. quia quemadmodum prima species iusticie videlicet docet deo debitum impendere honorem ꝑ primum et secundum latrie actum scilicet per orationem supplicationem et ad orationem scilicet per iurisiurandi obseruantiam. Et sicut secūda species scilicet pietas docet parentibus honorem et reuerentiam exhibere. Sic obseruantia iusticie que est species generaliter subditos et minores omnes informat vt non solum exhibere debeant reuerentiam hijs qui sunt in dignitate constituti. verum etiam hijs qui in aliquo particulari preeminēt officio. vt sunt scolarium rectores et magistri. et hoc est quod autor intēdit dū dicit. Magistrum metue. Pro cuius precepti intelligentia ac etiam obseruantia duo principaliter occurrunt.

Primuꝫ est pro parte magistri versus discipulum omnimoda ac etiam bone sta diligentia et beniuolentia. Secundum est pro parte discipuli versus magistrum prompta obedientia ꝛ reuerētia. ¶ Circa primum est sciendum ꝙ ad hoc quod magister metuendus sit et venerandus debet in se quatuor principaliter habere. Primum est ꝙ sit sapientia illustratus. Secundum ꝙ sit beniuolentia inclinatus. id est humilis et benignus. Tertium ꝙ sit innocentia decoratus. Quartum ꝙ sit experientia certificatus. ¶ De primo dicit boecius de disciplina scolarium ꝙ cum ad magistratus excellentiā iuuenis bone indolis velit accedere. Oriēdum est vt sciat que ad tanti nominis pertinet reuerentia et queqꝫ scita vel quesita exprimere noscat et ne scriptorum commissione se totaliter committat vt librorum copiam acquirat ac cū sibi opus fuerit: consulat nec tamen eis omnino credat scilicet sufficere. qꝛ vt ait aristoteles. Infimi ingenij est semper inuentis vti et nunꝙ inueniendis. ¶ Ascendēs igitur ad gradum magistralem oportet ꝙ sit subditus scientijs alias caueat: ne sibi dicatur. Ad romanos. ij. Qui alium doces teipsum non doceas. Ideo sapientie xviij. Anteꝙ loquaris. s. docendo. disce prius audiendo. Et iacobi. iij. Nolite plures magistri fieri. In hoc etiam canones satis concordare videntur. lviiij. distinctione. ordinatos. l xj. di. ministerum. xvj. questione. j. Si quis clericatus. et decret. cuꝫ. n. magistrū. de elec. extra. ¶ De secundo dicit gregorius in canone. hoc habet. xxvj. di. ꝙ magister debet esse scolaribus humilis et benignus et humiliter docere que infert non cuꝫ austeritate qđ approbat decret. hūilis. de ma et obe: extra. Tn̄ talis humilitas sic moderari debet ꝙ ex hoc regendi autoritas non franga B

tur. quia prout dicit augustinus in ca/
none. quando. lxxxvj. di. Dum nimiuz
seruatur humilitas regendi frangitur
autoritas. ¶ De tertio dicit boeci
us vbi supra. Magistratus inquit mo
rum honestate polleat quia debet es
se in sermone verax. in iudicio iustus.
in consilio prouidus. in commisso fi/
delis. constans in vultu. pius in affe/
ctu. virtutibꝰ insignis. ꝛ bonitate lau
dabilis. ¶ Sequitur nulla siqui/
dem res magis est perniciosa discipu/
lo ꝙ̃ vita contumeliosa magistri. ꝛ sic
doctrina vilescit ex ignominiosa vita
docentis. hec boecius. viuat ergo ma
gister virtuose ut discipulos informet
Seneca epistola. vij. Plus homines
oculis ꝙ̃ auribus credunt longuz enim
iter per precepta breue et efficax ꝑ ex
empla. Sicut enim cuius vita despici
tur restat vt eius predicatio contem/
natur. Ait gregoriꝰ omelia. vj. libro. ij
Sic cum vita docentis despicitur et
eius doctrina contemnitur. Ideo hiero
nimus epistola. lxxxviij. Magister
probe etatis et vite eruditionisqꝫ est
eligendus. ¶ De quarto ꝛc̃. magi/
ster insuper debet esse longa experien
tia in doctrina exercitatꝰ ꝛ hoc pꝫ vi
delicet quando docet recte et artificia
liter vnumquemqꝫ ſm suam capacita
tem et ſm cuiuslibet artis exigentiam
dꝫ etiã esse mansuetus prout oportu/
num est. debet etiam esse rigidus vt
lites dissoluat ablatrantes remordeat
obloquentes reprimat. proteruientes
castiget. hoc verum ſm canones ita ut
non fiat cum seuicia scilicet nimis cor
rigendo hoc est aspere verberando.
quia talis culpe imputatur quia leuis
tantum castigatio eis permissa est ſm
leges. vt. ff. l. locum. §. Item queritur.
extra de homi. ad audientiam. xxiij. q.
vj. capitulo primo. ꝙ si leuiter euꝫ per
cusserit et talis scolaris moriatur. dicit
vincentius ꝙ non tenetur magister si
sanus erat puer et robustus. secus si

tener vel infirmus quia iam non est le
uis percussio. ff. ad. l. acquil. qua actiõe
§. si quis. hoc etiam notatur in decret.
Cum in magistrum. de elect. extra.
¶ Debꝫ etiã esse non negligens nã
sicut mater in vnoquoqꝫ opere inue/
nitur constantia. ita vniuerse doctrine
et discipline nouerca est negligentia.
¶ Nota etiam ſm canones ꝙ per
cussio triplex reperitur. Prima est in/
utilis. cum cor inutili sermone percut/
titur. hec semper prohibetur. xlv. di. ca
pitulo vltimo. ¶ Secunda spiritu
alis que fit per anathematizationem
vel excommunicationem. iij. questione
iiij. engeltrudam. ¶ Tertia corpo
ralis in qua tria considerantur scilicet
percutiens quia prelatus hoc tantum
potest non per se nec etiam per laycũ
sed tantum per clericum vel mona/
chum hoc dico contra clericos. vt de
senten. excommu. vniuersitatis. extra
percussus. nam pueri et clerici minoris
ordinis pro minoribus culpis verbe/
rantur. xxxv. di. capitulo vltimo. et in
§. salomon. xlv. di. In maioribus vero
ordinibus uel dignitatibus non nisi ꝓ
magnis culpis verberentur. Secundo
consideratur causa percussionis ne fiat
odij causa vel vt timeatur sed propter
correctionem verberati. vt in predicto
§. salomon et capitulo episcopum. et
ca. cum beatus. di. eadem. De experien/
tia et disciplina medici commentator
sexto ethicorũ dic̃. Oportet medicum esse
instructum disciplina et longa experiẽ
tia illud idem in magistro scolarium ꝛ
similium. ¶ Circa secundum prin/
cipale ꝛc̃. breuiter est sciendum ꝙ tria
sunt que maxime inducere debent di
scipuluꝫ vt magistro prompte debeat
obedire ac etiam reuereri. ¶ Pri/
mum est natura cum hoc etiam bruto
rum industria. Secunduꝫ est sacra scri
ptura. Tertiuꝫ est principium antiquo
rũ exẽpla. ¶ Circa primũ ẽ notãdũ ꝙ
discipulꝰ sic dꝫ se hr̃e circa disciplinã

et magistri sui mādata quēadmodum facit terra naturaliter ad germina et plantas et alia producenda. Et sicut aqua ad natatilia et aeris obedientia ad volatilia procreanda iuxta diuinaz obedienciam. Ad hoc etiam faciunt brutoꝝ exempla. nā videm9 canes suos dn̄os revereri et signa timoris ostēdere. Item equ9 suis dominis et scutiferis. Boues bubulcis et elephantes et leones animalia seuissima timoris signa et reuerencie suis magistris ostēdunt. Sic directe magistris debetur honor et filialis timor ac etiaz largitio muneris ꝭm illud ad ro. xiij. Reddite omnibus debita. Cui tributum tributum. Cui vectigal. vectigal. Cui timorem timorem. Cui honorem honorem Hic timor discipuli ad magistrū dꝫ eē filialis et talis ex amore ꝓcedit et cuz amore pn̄stit. qꝛ sicut bon9 fili9 offensam patris timet etiā si non debeat penam habere: ita discipulus magistri offensam timere debet cuz pater sit more ꝛ discipline. Item timere debet magistrum suum discipulus timore quodam reuerentiali quando considerat altitudinem et excellentiam magistri. quia timet se equiperare magistro.

¶ Secundum inductiuum ad timorem et reuerentiam magistro exhibendum est sacra scriptura. vnde super illud apostoli. ad hebreos. xij. Patres carnis nostre habuimus eruditores et reuerebamur eos. dicit glosa. Reuerentia est cum timore honorem impendere. ¶ Ubi notandum ꝙ reuerentia tripliciter accipitur: Primo enim modo dicit motum quendam ad effugiendum ab altitudine rei alicuius in propriam paruitatē et vocatur iste motus timor reuerentie et huic motui interiori respondet exterius elongatio. vel fuga qua humiles persone elongant se ab hijs qui in dignitate sunt constituti non audentes eis approximare. ¶ Secundo modo reuerentia dicit honorem quem aliquis exhibet alij homini gratia dignitatis ad ostendendum ꝙ ei subiectus sit et paratus sequi eius voluntatem. vt est assurgere venienti. assistere sedenti. inclinare transeunti. genu flectere. incidentē sequi. ¶ Tertio comprehendit motum timoris reuerentie et honoris et isto modo sumitur hic. dum dicit. Magistrum metue. ¶ Tertium inductiuum ad timorē et reuerentiam magistro exhibendam sunt antiquorum exempla. Legimus enim ꝙ multi principes et barones quamuis fuerunt in summo fastigij imperij et dignitatis eleuati nihilomin9 suos magistros summe honorauerunt. Unde de troiano imperatore legitur ꝙ pluchartum magistrum suum excellenter honorauit. Similiter etiam legitur de alexandro ꝙ dum semel socratem suum magistrum obuiaz habuisset de curru suo in quo residebat eo viso statim ad terram prosilijt ipsumqꝫ reuerenter suscepit ꝭm quod in quodam libello qui quinqꝫ clauium nuncupatur plenius recitatur vnde ibi metrice dicitur. Magnus alexander qui toto regnabit i orbe. prosilijt e curru quando vidit socratem. ¶ Pro premissorum ac etiam infra dicendorum intelligentia magis in speciali est de infra scriptis dubitabilibus pergrendum Et primo an magister in corrigendo discipulum maiorem potestatem habeat ꝙ̄ pater in filium. ¶ Breuiter dico ꝙ magister maiorem potestatez habet in discipulo ꝙ̄ pater in filio qꝛ magister adhuc post susceptionem ordinis habet in eo potestatem. sed pater post ordinez nullo modo in eo habet potestatem. et hoc per decre. illaz Super eo. de sen. excōmu. ¶ Secundo an magister licite scolaribus valeat collectam imponere. vel etiam exigere. ¶ Hanc questionem mouet hostiensis et eam terminauit sub

hac forma dicens. quod si magistro sit an nexum sufficiens beneficium siue suf ficiens salarium publicum non licz exi gere alias simoniaz committeret. quia venderet obsequium spirituale quod ex officio suo tenetur facere. extra de simo. nemo. j. questione. iij. vendentes et capitulo. non solum. sed tamen spon te oblata recipere potest. ¶ Si vero non sit annexum tale beneficium vel salarium aut si non sufficiat ei potest accipere collectam pro laboribus su/ is. argu. xij questione. ij. quicunqz. et capitulo. ecclesiasticis. et capitulo. cari tatem. et videtur hosti. innuere quod non solum ab extraneis verum etiam a cle ricis ecclesie potest exigere. non tamé a paupere cum ipse debeat potius pau pertati subuenire. sed tamen talis exa ctio secundum vuil. non debet esse coartaria vt quod si non soluat expellat eos de sco lis aut accipiat res eorum sed potius inopiam suam eis exponendo. Et hec omnia secundum eundem hosti. intelligenda sunt. si magister insufficiens est et offi cium docendi assumit non est ei ex de bito prouidendum. sed sibi culpam im putet. vt. ff. ad. l. acqui. idem iur. Si ve ro sufficiens est et non habet proui/ sionem vt dixi etiam si diues est po/ test a diuitibus licite accipere quia nó tenetur eis seruire. In hac opinióe có cordant Innocentius et raymundus de hoc notatur plene in canóe. de qui busdam. xxxvij. di. in glo. doceant.

Tertio quid etiam de magistro qui festum alicuius sancti quod de se co/ lendum est non vult concedere ad ce lebrandum nisi data sibi pecunia. Hác questionem tangit raymundus et eaz determinat sic dicens quod talis magi/ ster indubitanter simoniam cómittit. quia vendit spirituale ad quod tene/ tur vt in principio precedentis questi onis tactum est. Et per eadem iura et eodem modo si festum celebrandum non est et ipse vult illud festare nec vult legere nisi data sibi pecunia.

¶ Uicesimumsecundum autoris preceptum.

Litteras disce Postquam autor in su perioribus quedaz prebuit rudimenta ad flumen paradisi primum videlicet iusticie spectantia cum quibusdam riuulis hoc est parti bus et speciebus ipsius emanantibus et deriuantibus ab eodem. Nunc ve ro in presenti precepto subsequenter prebet rudimenta spectantia ad secun dum paradisi fluuium scilicet pruden tie. cum riuulis. id est partibus et spe/ ciebus emanantibus et deriuantibus ab eodem et precipue de quodam ri uulo. id est parte ipsius prudentie que docilitas nuncupatur. Hec autem vir tus maxime vnicuiqz scolastico valde necessaria est vt sit discipline suscepti uus. In hijs enim que ad prudentiaz pertinent discipulus ab alio indiget erudiri et precipue a senioribus qui cir ca fines operabilium adepti sunt sa/ num intellectum. vnde philozophus vj. ethicorum dicit. Oportet attendere expertorum et seniorú atqz prudentú i demóstratióib9 enúciatióib9 et opi nionibus. Et ideo ecclesia. ij. scribitur In multitudine presbiterorum. id est seniorum prudentum sta. et sapientiaz illorum ex corde coniungere. Licet. n. docilitas sicut alie partes vel species que ad prudentiam pertinent secundum apti tudinem a natura perueniat tamen ad eius consummationem vt plurimum valet humanum studium. dum scilicet sollicite et frequenter suum animum applicat maioris documentis non eni debet esse propter ignauiam negli/ gens nec etiam propter superbiam có temnens. ¶ Hec autem documenta A

pfecte haberi nō valent nisi per acqui sitionem litterarū. propterea cassio/dorus libro tertio epistolarum inquit desiderabilis litterarum eruditio que naturam laudabilem eximie reddit or natam. ibi bellator reperit vnde animi virtutes roborātur. inde princeps acci pit quomodo populos sub equitate componat: nec aliqua in mundo po/test esse fortuna quam litterarum non augeat gloriosa leticia. hec ille. ¶ Non igitur immerito ducit autor vnum/quemqz ad studia literarum quia per literarum adeptionem efficitur homo deo similis ḿm sententiam ambrosij de fuga seculi. transumptiue in canone Similem esse dei. de pe. di. ij. ¶ Ad hoc autem nos ordinat documentum autoris propositum dicens. Litteras disce. pro cuius precepti intelligentia et obseruantia est sciendū qꝫ cupiens lit teras discere et ad earum perfectam noticiam peruenire tria precipue debz attendere. Primū est qꝫ a deo qui sci entiarū est dominus eas deposcat hu militer. Secundū est qꝫ eas discat ar tificialiter. Tertium qꝫ eas discat vti liter. ¶ Dico primo qꝫ scolasticus debet scientiam a deo humiliter po/stulare nec de proprio ingenio debet confidere qꝛ reuera nihil scire potest sine diuini luminis illustratione et re stat nisi cū ps dicere. deus meus illu/mina tenebras meas. Alias blandit se de memorie tenacitate de studij assi/duitate de lingue volubilitate cum so lius dei qui scientiarum dominus est sit docere. ab ipso igitur est humiliter postulanda. iaco. j. Si quis indiget sa/pientia postulet a deo. Cathedrā enī habet in celis qui hominum corda do cet in terris. Solus deus docet homi nem effectiue magister autē docet ex citatiue. vnde bernardus in quadam epistola. Falleris fili falleris si te pu/tas inuenire apud mundi magistros scientiam quam soli xpi discipuli dei munere consequentur. ¶ Non enim docet lectio sed vnctio. Jo. ij. Trāsum ptiue per aug. in canone vnctio. de pe. di. ij. ō sacra. vnc. c. vno. Hec attendēs augu. in epistola ad macedonium di/cebat ex illa sapientia que vna est. ve ra est si quid habeo a deo sumpsi. nō a me presumpsi. ab illo in me profici fi deliter spero a quo inchoatū esse hu militer gaudeo nec in eo qꝫ ad hoc nō donauit incredulus nec in eo qꝫ dona uit ingratus non enim meo vel inge/nio vel merito sed eius dono sum. sed quid laudabiliter sum. hec aug. in li/bro quoqꝫ de blasphemia in spiritum sanctum. ¶ De hijs que potui dei dono vel cogitatione inuestigare vel explicare discendo. illi gratie sunt agē de a quo sumus a quo petimus a quo pulsamus. nihilqꝫ crebrius repetendū qꝫ deo gratias vt sic de tali cum hu/militate scientiam a deo postulāti me rito dici possz quod scribitur zach. iiij Ipse adducet lapidem primariū sima ragdum. et exequabit gratiaz. De hac materia require latius supra in prima prohemiali parte. §. xij. qui incipit. ad fontem. B. post principium. Principiū igitur discipline est humilitas cuius p cipue documenta ad discipulum per/tinent. Primū vt nullam scripturam nullam scientiam vilem teneat. Secun dum vt a nemine addiscere erubescat Tertium vt cū scientiam adeptus fue rit ceteras non contemnat. ¶ Se/cundo dico qꝫ scolastic9 addiscere de bet scientiam artificialiter bonam do ctrinam. Circa hoc prebet boecius de disciplina scolarium vbi docet qualit pueri artificialiter et ordinaliter in/struendi sunt pro eorum capacitate ut scilicet prius discant figurarum litte/rarum repetitionem et diligant litte/ras quas addiscunt et discant artifi/ciose coniungere recte pronunciare. qꝛ difficilius est puerum male instructū reinstruere qꝫ in nullo instructum informare. Unde refert quintilianus in libro de instructione oratorum de

thimotheo qui in arte tybiarum excel
lebat ꝙ duplices mercedes exigebat:
et plus accipiebat ab hiis qui fuerant
male preinstructi q̃ꝫ si omnino rudes
accederent. Error enim duplicem exi/
git laborem cum delenda sint peruer
se instructionis semina et bona fide/
lius sint inserenda. Prima autem insti
tuta vel documenta tenaciter inherēt
pueris siue bona sint siue mala. Unđ
Jeronimus epl'a.lxxxvij. Ipsa literaꝝ
studia temeris melius inseruntur inge
niis idqꝫ penitus inherere solet sensi/
bus quod prius sederit in mente. Pri
mo igitur instruantur in grāmatica et
grāmaticalib9 que diuiditur in litterā
sillabam dictionem et orationem. Ait
hugo de dyastolicon parte secunda.
Et ꝙ primo addiscere debet vocē arti
culatam litteram sillabam pedes ac/
centus et sic de aliis. vbi determinat
alias vix poterūt postea instrui in tali
bus nō nimis imbuantur doctrinis po
etarum fabulosis ne earum delectatio
nibus illiciantur. vnde narrat valeri9
libro.vj.capitulo.iij. ꝙ lacedemonii li
bros archilone ciuitate sua exportari
iusserunt quia eorum parum verecun
diam et pudicam lectionem arbitrabā
tur noluerunt enim ea puerorum ani/
mis imbui ne plus moribus nocerent
q̃ꝫ ingeniis prodessent. Imbuētur igi
tur pueri in vtilib9 doctrinis. Deinde
instruantur in loyca. boeci9 vbi supra.
Completo inquit huius gignasij sciliꝫ
grāmatico rudimento ad maioris ⁊ in
quisitionis scientie limia procedenduꝫ
scientiam inq̃ꝫ quam veri et falsi inda
gantem nouim9 ⁊c̃. Unde hugo vbi
supra ꝙ ex omnibus scientiis. vij. spe
cialiter discernerunt alias preeligerunt
antiqui in studiis suis ad opus erudi
endorum in quibus tantam vtilitateꝫ
esse pre ceteris omnib9 perspexerunt
vt quisquis harum disciplinam primū
firmiter percepisset. ad aliaruꝫ postea
noticiam inquirendo magis excercen
do q̃ꝫ audiendo perueniret. Sunt enī
quasi quedam instrumenta optima et
rudimenta quib9 via paratur animo
ad plenam philozophie noticiam huic
triuium etiam quadriuium nomen ac
cepit. eo ꝙ hiis quasi quibusdam viis
viuax animus ad secreta sophie intro
eat. Unde hugo vbi supra. Pictagoras
in studiis suis hanc consuetudineꝫ ser
uasse dicitur seu legitur vt vsqꝫ ad se
ptennium ſm numerum scilicet septeꝫ
liberalium artium nullus discipuloruꝫ
suorum de hiis que ab ipso disceban
tur rationem poscere auderet sed fi/
dem daret verbis magistri quousque
omnia audiuisset sic ꝙ iam per semet
ipsum rationem eorum posset inueni
re has septem tanto studio quidaꝫ di
discisse dicuntur vt plane omnes ita
in memoria teneret vt statim singula
eorum parata haberent scilicet regu/
las et rationes. que in illis artibus do
cebantur. Et hinc accedit eo tot tem/
pore fuisse sapientes vt plura ipsi scri
berent q̃ꝫ nos legere possumus. Sed
nostri scolares ait hugo aut nolūt aut
nesciunt modum congruum discendo
seruare. Idcirco multos studētes pau
cos sapientes inuenimus. ¶ Adinstar
quod de sacerdotibus crisost. dicit in
canone. multi. iiij. di. dicit enim multi
sacerdotes et pauci sacerdotes multi
nomine et pauci opere. Boecius insu
per vbi supra dat etiam sex que maxi
me facere debent scolastici cupientes
in literarum scientia perficisci. Primū
est constantie stabilitudo. Constantia
enim parit: inconstantia parta dissol/
uit: prima colligit secunda collecta di/
spergit. Exemplificat de quodam qui
primo voluit esse literatus deinde fa
stiditus fuit mercator. postea tedio af
fectus ad militiam se transtulit. Deinđ
territus iterato se studiis inhiabat. et
sic in nullo profecit. ¶ Secundum est
ꝙ suam complexionem discrete consi
deret quia aliter laborare debent me
lancolici aliter colerici. vt ibi exempli
ficat. Tertiuꝫ est ꝙ magistros diligāt

et venerantur et credant siue suppo/
nant dicta ipsius ab illis. ❡ Quar/
tum cum eisdem maneant siue coha/
bitant. Quintum est bonorum socioꝝ
atqz fidelium adinuentio. Sextuz est
sumptuum et expensarum sufficiens
prouisio. ❡ Itez docet vitare duo
scolasticos que valde obsunt vt om/
nino abstineant. Primum est mulierũ
vetularum maxime lotricum rara ac
cessio. Secundum est seruorum hilin
gulum et detrahentium exclusio. De
hijs omnibꝰ persequitur boecius vbi
supra de predictis introducens exem/
pla. ❡ Dixi tertio ꝙ scolaris discat
vtiliter. vbi aduertendum ꝙ scolastici
affectualiter siue feruenter continue
siue prouide recte siue ordinaliter sci/
licet ad amorem vere sapientie stude/
re debẽt recta igitur intentione scien
tiam acquirant et recto modo ea vtan
tur non se ex ea eleuando sed humiliã
do. Scientia enim inflat. j. ad corinth
viij. et in multa sapientia: multa indi/
gnatio eccl. j. Bernardus super can/
tica omelia. xxxviiij. Est inqt in se om
nis scientia bona quantũ veritate sub
nixa sit. sequitur. non probat apostolꝰ
quando ait non plus sapere q̃ oportz
sapere rc. ad ro. xij. non probat inquã
multum scientem si sciendi modum ne
scierit. Quid igitur dicit modum scien
di nisi vt scias quo ordine quo studio
quo fine quecunqz noscere oporteat.
Quo ordine vt illud prius quod ma/
turius ad salutem. Quo studio vt illd
ardentius quod vehementiꝰ ad amo
rem. Quo fine vt non ad inanem glo
riam aut curiositatem sed ad edifica/
tionem tuam vel proximi. Bernardus
etiam ponit quinqz modos addiscen
tium. Aliqui enim sunt boni et aliqui
mali. vnde dicit ꝙ sunt qui scire volũt
eo fine tantum vt sciant et turpis cu/
riositas est. Et sunt qui scire volunt ut
sciri videantur et turpis vanitas est.
De quibus satiricus. scire tuum nihil
est nisi te scire hoc sciat alter. De tali/

bus bene scribitur math. xxiij. vt vo/
centur ab hominibꝰ rabi. Et sunt qui
scire volunt vt scientiam suaz vendãt
pro pecunia et pro honoribus et tur/
pis questus est. vt. vij. q. j. in canone.
sunt in ecclesia hij qui litteras discunt
in malum finez tendunt. Quidam ut
edificent et hec est prudẽtia. vt. xxxvj
di. §. j. quidaz vt edificent et hec cari/
tas vt in canone due sunt. xxxxv. di.
Et hij duo modi vltimi nõ inueniunt
in abusione scientie. ❡ Alij omnes
audiant scienti bonum et non facienti
rc. Jaco. iij. et Luc. xij. Seruus sciens
voluntatem domini rc. H..us exem
plo demonstrat natura cibus indige/
stus et qui non habet bonam decocti
onem malos generat humores in cor
pore et corrumpit corpus. ita scientia
multa indigesta stomacho anime qui
est memoria si non fuerit decocta igne
caritatis per actꝰ anime et memorias
transfusas magis corrumpit vitaz ho
minis q̃ nutriat. vt de tali dicat pro/
pheta. ventrem meuz doleo. Jere. iiij.
Studeant igitur scolastici in fructuo
sis et vtilibus non in scientijs noxijs.
augustinus de doctrina christiana. vi
detur mihi inquit studiosis rc ingenio
sis adolescentibus debere precipi vt
nullas doctrinas que preter ecclesiam
christi exercentur tanq̃ ad vtranqz
vitam capescendam sequi audeant sed
eas sobrie et diligenterqz diiudicent.
sequitur. alleuent studiuz a superfluis
institutis hominum rc. Sed studens
in sacra scriptura non confidat de acu
mine ingenij nec de subtilitate scruti/
nij nec de sedulitate studij sed de bo/
nitate et pietate orationis siue oraculi
et humilitate cordis itimi ait hugo di
dascalicon. parte. ij. ❡ Et pro tanto
ipsa increata sapiẽtia dicebat pater ab
scondisti hec a sapientibus rc. Luc. x.
et ps. intellectum dat paruulis. Ideo
ait cassianus monachum cupientez ad
scripturarum noticiam pertingere ne/
quaq̃ debere labores suos erga com

mentariorū libros impendere sed om nem industriam mentis et intentionē cordis erga emendationem viciorum carnaliū detinere quibꝰ expulsis cordis oculi sublato velamine passionū scripturarum sacramenta contemplatur et ponit exemplum de oculis corporalibus et lumine visibili quod intuētur oculi naturaliter ablatis vicijs oculorum. Studendum est igitur cū humilitate et cordis sanctitate et orationis pietate et operis equitate. ecclesiastici. j. Fili concupiscens sapientiam serua iusticiam. Studendū est igitur ordinate vt primo in facilioribus scilicet in historia per scienda et quia res sunt significatiue studendum est in facilioribus intelligentijs vt pertingant ad ꝓfundiores et altiores. Hugo vbi supra. Instruendus est studens scilicet in scriptura sacra quid cauere debeat Deinde informandus qualiter ea que sunt agenda perficiat. ¶ Nota ꝙ sensus scripture per doctores sanctos et canones quadrupliciter assignantur

Ad Primus est historicus quando illud intelligitur quod dictiones exprimunt Secundus allegoricus. quando illud quod dicitur significatur iam factum vel futurum. Et dicitur allegoricum quasi alieni loquium. Tertius dicitur tropologicus siue moralis cū aliquid dignū significatur moralitas enim mores instruit. Tropologia autem dicitur sermonis conuersio. di. xxxvij. vi/ nō inebriantur. Quartus dicitur analogicus quando aliquid de superioribus dicitur id est de diuina essentia: de angelis ꝰ vita eterna. ¶ Hec om nia patent in hac dictione hierusalem

di que historiace dicitur ciuitas. allegorice militans ecclesia. Tropologice hominis anima. Analogice celestis patria Vel aliter hec vox hierusalem historiace significat ciuitatem illam terrestrem. Allegorice ecclesiam militantē Tropologice fidelem animam. Analogice hierusalem celestē. de hoc. xxvj

di. ieiunium. in glo. Nota etiam ꝙ scriptura dicitur apocripha ſm canones multipliciter scilicet tripliciter. Primo quando est secreta id est in secreta legenda et non in publico. Secundo cuius autor secretus est. aut si non ignoratur ab ecclesia tamen reprobatur. Tertio etiā si in ecclesia recipitur sed in canone sanctorū librorum non reputatur id est inter libros legis ⁊ prophetarum. nec inter agrographos vt liber thobie et iudith. et liber qui dicitur sapientie et alij. hec leguntur et notantur i. §. Item qui vero opuscula et capitulo. canones. xvj. di. tio

¶ Uicesimumtertiū autoris preceptum.

Lege libros. A

Postq̄ autor i primo ꝓcedēti ꝓcepto ꝓbuit rudimēta ad litterarum acquisitionem inducentia per quarum eruditionem humana natura ornatior redditur ac etiam multipliciter laudabilior efficitur qđ maxime fit per docibilitatis virtutē que est vnus riuulorum ipsius prudentie. Nunc vero in presenti precepto subsequenter prebet rudimenta scolastica litteras discere cupienti ꝙ discat in libris. que quidam facultati et sue conditioni conueniant. quia reuera impossibile videtur absq̄ libris quempiam literas discere posse nisi miraculose hoc fieret sicut de dydimo in. viij. libro historie tripertite legitur qui a puericia cecus grāmaticam dyaleticam rethoricam ⁊ arismetricā alias q̄ philozophicas disciplinas auditu solum didicit et memoriter sciuit. In super nouum at vetus testamentum sic perfecte cognouit ꝙ multos libros edidit et de trinitate tres libros fecit Et super librum marcho origenis ex/

planationes eximias reliquit. Quantū vero spectat ad informationem scolarium requiritur debita organi disposi/tio ad visum. Ad visum enim requiritur presentia obiecti. non enim sufficit scolastico vt a magistro solum au/diat sed oportet vt etiam libros dili/genter inspiciat nam duo sensus deser/uiunt acquirende scientie. visus scilicet et auditus. Ideo prouer. xx. scribitur Aurem audientem et oculum viden/tem dominus fecit vtrunqз. Conside rans igitur autor ꝙ litteraruз scientia minime acquiri valet nisi per libroruз inspectionem continuam. vt est dictuз Idcirco hic hortatur quemlibet scolasticum ꝙ libros aspiciat: ac ad eos animum applicet studiose dicens. Lege libros. Sed aduertendum est nobis ꝙ illi scolastici contra huius autoris preceptum faciunt qui multos libros pulcherrimos et bene paratos habe/re volunt sed in eis studere nolunt. Tales vero per heredem congrue assignari possunt qui glorians in pelli/bus interpretatur. gloriantur enim tales in pellibus caprinis et vitulinis. talis enim gloriatio est species peccati superbie qua laborant scolastici qui li/bros decoratos habere volunt. quoddam etiam spirituale adulterium committunt quando magis amplectuntur pulchritudinem scripture quo sapientiam magis amplecti debuerint. vnde talibus exponi potest illud. ij. petri. ij. Habentes oculos plenos adulterij. Sapientia igitur nostri intellectus est sponsa anime. vnde sapie. viij. Hanc amaui et exquisiui a iuuentute mea et amator factus sum forme illius. Scriptura vero est quasi quedam ancilla sapientie. Unde cauendum est ne an/cilla sit tante pulchritudinis ꝙ pulchritudine sapientie derelicta cum pulchritudine scripture animus fornicetur. Sed timendum est eis illud quod di/citur in iob. ij. Pellem pro pelle. ne scilicet pro pelle caprina quam iniuste detinent detur eorum pellis inferno tremenda. tales enim vt scribitur ad romanos. j. Ueritatem dei in iniusti/ciā detinent. quia libros suos de qui/bus nihil faciunt pauperibus scolari/bus qui libenter addiscerent tradere deberent. ¶ Isti fructum scientie non attingunt quia libros quos pro/pter eorum pulchritudinem clausos tenent in eis raro vel nunquam student. Et ideo non est mirum si in eis paruз intelligant. De talibus merito dici po/test quod scribitur ysa. xxv. capitulo. Erit vobis visio omniuз sicut verba libri signati ꝙ cum dederint scienti litteras id est ei qui reputatur scire cum tamen nihil vel paucum sciat dicent lege istum librum tunc respondebit vel respondere poterit non possum signatus est enim liber. de talibus ait quidam sapiens. In nugis sunt subtiles et in necessarijs tardi ꝛ ebetes. Et ne nihil fecisse videantur cum repa/triauerint de pellibus vitulinis cum magnis spacijs lata componunt vo/lumina eaqз pellibus rubeis viridi/bus et diuersorum colorum vestiunt et sic cum sapienti saculo: sed cum in/sipienti animo ad parentes redeunt. Et tamen talia volumina sunt fortu/ne supposita adeo ꝙ fur subripere. mus rodere. et tinea demolliri. aqua delere et ignis cōburere potest. Hec quidem exemplo vulgari et familiari approbantur ꝙ semel scolaris quidaз de numero talium fatuorum cuз redi ret ad patriam cum numerositate li/brorum casus contingit ꝙ somerius qui libros ferebat in aqua cecidit et sic omnes taliter perdidit. quod atten/dens scolaris quidam pauper post eū peditans. libris pauper diues scientia: qui quidē qd̄ in scolis audierat non libris sed memorie cōmendauerat. hos versus composuit videlicet. Cordi nō carte tradas que noueris arte. Ut si carta cadat tecum sapientia vadat. Pro tanto dat autor preceptum pro/ B

positum dicens. Lege libros. scilicet cum effectu qui non solum contineant scientias vanas multiplicis erroris. sz potius firmum librum veritatis. De quo veritatis libro prouer. xxij. scribitur. Labium firmum veritatis erit in perpetuum. ¶ In libris vero in quibus seculares scientie sunt descripte est vanitas multiplicis erroris. Ideo Jere. iiij. scribitur. Hec dicit dominus. Juxta viam gentium nolite discere quia leges populorum vane sunt Et ad thitum. iij. Stultas et inanes questiones deuita sunt enim inutiles et vane. et interdum in talibus libris parum est soliditatis et multum vanitatis. ecclesiasti. vij. Uerba sunt plurima multaqz in disputando vanitatem habentia. nec in talibus refectio spiritualis minime reperitur. vnde Jero. ad damasum epistola. xiij. loquens de siliquis. quibus filius prodigus nō poterat saciari. sic inquit in hijs nulla saturitas veritatis: nulla iusticie refectio reperitur. studiosi earum in fame veri et virtutum penuria perseuerant. hec ille. Jste sunt enim scientie que faciunt vt plurimum scolasticos insanire sicut dictum est de paulo actuum. xxvj. Insanis paule multe littere te faciunt insanire. Ideo in talibus libris et scientijs non debet scolasticus nimis esse intentus. Unde Jero. ad eustachium epistola. lxxxij. refert de seipso ꝙ ideo quia circa libros ciceronis nimis erat studiosus ante tribunal eterni iudicis est deductus et ibi atrocissime verberatus. ¶ Narratur etiam de vita sancti hugonis cluniaceñ. ꝙ semel cuz dormiret vidit per somnum sub capite suo cubare multitudinem serpentum et ferarum et euigilans et exquirens inuenit librum varronis sub ceruicali positum obscenatibus plenum: et ritibus gentium quem postꝙ abiecit in pace quieuit. Et ideo scolasticus orare debet. Auerte oculos meos ne videant vanitatem. scilicet scientiaruz secularium. In via tua viuifica me. Hec via est lex diuina que ducit ad celum. sapientie. vj. Concupiscentia sapientie deducit ad regnum perpetuuz Dulci igitur diuine sapientie debet scolasticus vnusquisqz per studium continuum adherere. et quicquid d̄ secularibus scientijs nouerit in eius seruicium dedicare. vnde Jero. exponēs illud quod habetur deutro. xxj. in epistola. xiij. ad damasum. Jta dicit secularis sapiētie ritus in deutronoio sub mulieris figura describitur de qua diuina vox precipit vt si israelites eam habere voluerit vxorem: caluicium ei faciat: vngues resecet: et pilos auferat Et cum munda fuerit effecta tūc trāseat in matrimonij amplexus. ¶ Hec si ɓm litterā intelligimꝰ nonne ridicula sunt. Jtaqz et nos hec facere solemꝰ quando philozophos legimus quando ad manꝰ nostras libri veniunt: sciētie secularis si quid in eis vtile reperimus ad nostrum dogma conuertimꝰ Si quid vero superfluum de ydolis de amore: de curis secularium rerum: hoc radimus. hijs caluicium indicimꝰ hoc in vnguium more ferro accutissimo resecamus. Et ideo nec absurdum nec inconueniens alicui videatur. Si verba philozophie vel ciuilis scientie in doctrina christi maxime cum ratio hoc postulauerit admittantur nec debet aliquis querere calumniose d̄ qua facultate sumātur dummodo edificent ad salutem. Sicut nec de herbis cōqueritur que terra eas procreauit aut quis ortulanꝰ eas excoluerit duz mō virtutem habeant salutarem. Et ideo interdum causa eruditionis cōmunis aliqua de gentilium libris recipi possunt in diuinis eloquijs. Nam et paulus apostolus cuz quosdam vellet redarguere vsus est versibus eumenidis poete ad thitum. j. capitulo. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de duobus inuestigandū. Et primo vtrum scolasticis

liceat indifferenter sibi libros acqui/rere et in eis pro libito voluntatis stu dere. ¶ Secundo vtrum liceat cle ricis ac etiam laycis in libris poetaruꝫ gentilium studere seu in eisdem con/templari debere? ¶ Quo ad primū questitum respondet seneca epistola. ij ad lucillum dicens ꝙ multitudo libro rum distrahit ita ꝙ cum legere non possis quantum habueris satis est ha bere quantuꝫ legas. Sed inquis hunc librum euoluere volo modo illuꝫ. sed fastidientis stomachi est multa degu stare que vero varia sunt et diuersa inquināt nō alūt probatos itaqꝫ semꝑ lege. Et si ad alteros vertere libuerit: ad priores redi. Epistola. xxxvj. non etiam refert ꝙ̄ multos sed ꝙ̄ bonos habeas libros lectio certa prodest va ria delectat. Multitudo enim libro/rum honorat non instruit et sanctius est paucis autoribus te tradere ꝙ̄ er rare per multos. Non enim finis est faciendi libros ecclesi. xij. ¶ Quo ad secundum quesitum. vtrum liceat clericis ac etiam laycis in libris poeta rum vel gentilium studere vel in eis/dem contemplari restat nunc perqui/rendum. Et primo videtur ꝙ non sit in talibus libris studendum. Per il/lud quod habetur in canone. sacerdo tes. xxxvij. di. in q̄ reꝑhendūtur sacer dotes qui obmissis euangelijs ꝛc.
¶ Item prohibetur etiam indif/ferenter laycis ꝯm quod dicit ysido/rus in canone qui incipit. Ideo prohi bētur christianis figmenta poetarum legere quia per oblectamenta fabula/rum mentem excitant ad intentiua li/bidinis. non enim solum thura offe/renda demonibus immolant. sed etiaꝫ eorum dicta libentius capiendo. Et ut dicit hic glo. vnil. et est argumentum contra actoristas qui legunt uel qui au diunt amatorios libros ouidij. non igi tur licet nec clericis nec laycis in tali/bus studere seu etiam legere. ¶ In contrarium facit quod dicit magister gratianus in. §. sed econtra. di. eadem vbi supra habetur ꝙ moyses et da/niel omnium scientiarum egiptiorum et caldeorum eruditi fuerunt ꝛc. Et sic est licitum in talibus studere et le gere. ¶ Pro solutione horuꝫ con/trariorum est breuiter scienduꝫ ac etiā distinguendum ꝙ quidam libros poe tarum et gentilium legunt ad volu/ptatem poetarum figmentis et ver/borum ornatu delectati non ad alium finem salutis retorquentes. ꝛ hij male faciunt. ꝛ contra tales loquitur Iero. et ysidorus vt in preallegatis canoni/bus videlicet sacerdotes. et. capitu/lo. ideo prohibetur. Quidam vero stu dent et legunt in libris poetaruꝫ et gē tilium vt ipsos addiscant adeo vt er/rores gentilium legendo detestantur et vtilia que in eis inueniunt ad vsum sacre eruditionis deuoti conuertant. Et hoc est quod dicit augustinus in li bro de doctrina christiana. Si philo/zophi aliqua forte vera et fidei nostre accomoda dixerunt non solum formi danda non sunt. sed etiaꝫ ab eis tanꝙ̄ ab iniustis possessoribus in vsum no/strum vendicanda. et tales laudabili/ter seculares litteras addiscunt immo etiam merentur exemplo beati pauli qui vsus fuit i pria epistola sua ad co rinth. xv. dicēs. illud terentij. Sepe bonos mores corrumpūt eloquia pra ua. Ieronymus etiam et augustinus vsi sunt versibus poetarum virgilij galieni et ypocratis ꝛc. Et sic intelliga tur quod dicit. §. Cum igitur. eadem distinctione. quam ponit magister gra tianus pro predictorum contrariorum solutione et conclusione et sic patet ve ritas questionis

¶ Vicesimumquartū autoris preceptum.

A Q Ue legeris memento. Postq̄ autor supra in proximis tribus preceptis prebuit rudimenta ad docilitatis virtutem spectantia. ac etiaz ad eandem inducentia. que quidem dicitur esse tertius riuulus secundi paradysi fluuij scilicet prudentie. per quaz virtutem instruuntur scolastici vt sollicite ac frequenter animum suum documentis maiorum debeant applicare. non ea propter ignauiam negligentes nec etiam propter superbiam contemnentes. et talia documenta perfecte haberi nequeant nisi per maiorum eruditionem et doctrinam qui sanum adepti sunt intellectum circa fines operabilium ac etiam per litterarum et librorum acquisitionem. Ideo in presenti precepto subsequenter autor prebuit rudimenta pertinentia et spectātia ad primum prefati fluminis riuulum videlicet memoriam que est pars ipsius prudentie per quam informantur scolastici vt ea que in libris legerint vel etiam a magistris audierint per memoriam vigorentur ac etiā conseruentur. ¶ Et hoc est quod seneca dicit. qui scripta sua torquent et de singulis in consilium veniunt necesse est vt que totiens ad intellectum reuocāt memoriter effigantur. quorum enim velox est stilus eorum labilis est memoria. ¶ Hec etiam in scientia perspectiua de attentione visiue potentie optime cōprobātur. Nam sapientes ipsius perspectiue scientie asserunt q̄ ad visionem requiritur necessario attentio potentie visiue. Cum enim species multorum visibiliū afficiant aerē mediū et circūferant oculū et visibilez spiritum tamen aliquando de omnibus illis visibilibus coram oculo positis visus vnicum apprehendit illud. videlicet ad quod anima intenta intendit. Sicut cum canis venaticus odore vnius cerui per attentionem potentie vehementer fuerit alligatus sic illum ceruum insequitur vt alios concurrentes vel casualiter emergentes non videre aut sentire videatur. Et hoc est q̄d seneca dicit. Cum multa perquireris in die vnum tibi elige quod illa die attente excoquas. Attendēs igitur autor q̄ scolasticus parum vel modicum in sciētia possit proficere sine tenacitate memorie pro tanto inducit eum vt que legerit vel audierit ea debeat memorie commendare dicens. Que legeris memento. ¶ Nota q̄ in scripturis triplex reperitur memoria videlicet. Beneficiorum. Exemplorum. et Damnorum. ¶ Quo ad primum breuiter sciendum q̄ duo impediunt memoriaz beneficiorum videlicet. Prosperitas et Voluptas. ¶ Primo prosperitas facit ingratos obliuisci amicorum qui eos in angustijs adiuuerunt. Gen̄. xl. Prepositus pincernarum pharaonis. Cui cum ioseph fuerat in carcere et per ipsum prophetice liberatus succedentibus sibi prosperis suis interpretis fuit oblitus. Sic moraliter cōtingit de multis qui dum infirmitatibus aduersitatibus et tribulationibus tribulantur: deum habent in memoria. sed facti sani in transquillitate et prosperitate constituti statim deum tradunt obliuioni Deutrono. xxxij. Deum qui te genuit reliquisti et oblitus es domini creatoris tui. ¶ Secundo istam memo/ Ad

riam impedit et tollit voluptas car/
nis. Boecius quoqz.iij.de cõsolatione
vocat corpus mobile obliuiosum et
hoc fm opinionem platonis. fuit enim
eius opinio q anima ab inicio cum
creatur habet omnium rerum noti/
tiam ac etiam omnium rerum species
sibi inditas adeo. sed cum infunditur
corpori terreno siue humano statim
hanc noticiam tradidit obliuioni nec
ea vti potest donec per sensus excite/
tur ideo posuit plato quod illud quod
addiscitur non est aliud nisi memora/
ri. Unde dicit q nostrum addiscere
quoddam reminisci est. ¶ Morali
ter corpus est mobile obliuiosum id
est obliuionem dei inducens vnde
anima carnis delicijs et voluptatibus
immersa obliuiscitur dei sui quo con
tra dicit psalmista. Adhereat lingua
mea faucibus meis si non meminero/
ro tui. ¶ Quo ad secundum et ter/
tium optime facit quod narrat ma/
gister historiarum super exodum q
moyses duxerat in vxorem filiam re/
gis ethiopie et cum in patriam suam
venire volebat vxor impedire eum
nitebatur. vocabat a deo freqnter in
somnijs moyses vt iret ad suum po/
pulum liberandum. sed amor huius
detinebat eum. ¶ Moyses igitur
tanq̃ vir peritus astrorum sculpsit in
gemmis duorum annulorum duas
ymagines quarum vna vocabatur ob
liuio quam dedit vxori. ¶ Alia ve
ro vocata est memoria quam retinuit
sibi. ¶ Uxor vero accepta obliuionis
ymagine statim oblita est prioris amo
ris et sic moyses libere ad filios israel
reuersus est. ¶ Moraliter gemma
anuli obliuionis est recognitio mor/
tis que mors tradit hominem obli/
uioni. Psalmista. Obliuioni datus sum
tanq̃ mortuus a corde. ¶ Gemma
anuli memorie est recogitatio vel re/

cognitio vite eterne. Psalmista. In
memoria eterna erit iustus. Et sic in
patriam nostram non obliuiosi per
carnem facti sed memores dicere cum
psalmista. Uiam mandatorum tuo/
rum cucurri cum dilatasti cor meum.
Libere reuertamur igitur ad patriam
quia fm apostolum ad hebreos. xiij.
Non habemus hic manentem ciuita/
tem. Alias autem non solũ pena sensus
verum etiam pena damni eternaliter B
punientur. ¶ Pro huius precepti
intelligentia ac etiam obseruantia est
sciendum q triplex memoria reperitur
videlicet ¶ Naturalis. Artificialis. et
Moralis. seu figuralis. ¶ Prima
est infusionis gratie diuine. Secunda
est naturalis industrie. Tertia est retri
butionis iudiciarie. ¶ Artificialem
primo informat beatus thomas scola
sticum quemlibet sepius contemplari
in sua secunda secunde. q. xlix. articulo
primo. In qua quidem questione do/
cet que coadiuuant ipsam memoriam
et que ad bonitatem memorie faciunt
Ad hoc vt iusticia proficiat scolasticus
vt ea que addiscerit memoriter reti/
neat. ¶ Prima memoria scilicet na
turalis est illa que nostris animis in/
sita est et simul cum cognitione nata.
hec autem per secundam in multis co
adiuuatur. ¶ Pro quo notandum
q sicut prima aptitudinem habet ex
natura complementum autem habet
ab excercicio vel gratia ita etiam me/
moria non solum a natura perficitur
sed etiam per artem et industriam vi
goratur et conseruatur. ¶ Sunt au
tem sex per que scolasticus in bene me
morando proficit. ¶ Primum est ut
eorum que vult memorari quasdam
similitudines cõuenientes assumat nõ
tamen consuetas quia ille cito euane
scunt sed inconsuetas quia inconsueta
magis miramur. verbi gratia de ecis

pit solis et huiusmodi et propter hāc causam magis memoramur eorū que in puericia videmus quia scilicet tunc nobis apparent omnia noua et inconsueta. ¶ Secundum est ꝙ frequenter meditetur que vult memorie commendare. Unde aristoteles in libro de memoria et reminiscentia dicit ꝙ meditationes memoriam saluent. quia vt idem dicit. Consuetudo est quasi altera natura. Unde quod multotiens intelligimus cito reminiscimur. quasi quodam naturali ordine ab vno in aliud procedens. ¶ Tercium ꝙ circa vnum vel pauca non circa multa se excercitet. vnde pueri q̄uis sint humidi firmiter in memoriam retinent. quia anime eorum non occupantur circa multa sicut anime maiorū. eccle. xxxvii. Qui memoratur actu recipiet sapientiam. ¶ Quartum ꝙ affectum et intentionem adhibeat ad ea que vult memorari quia quanto aliquid fuerit magis animo impressum tanto minus elabitur. Unde tullius in rethorica dicit ꝙ sollicitudo cōseruat integras simulat rerum figuras. ¶ Quintum quod multum coadiuuat et defectum memorie supplet est scriptura. Unde experimento didiscimus ꝙ qui libros sibi familiares post modum amittunt. Quicquid in folio aut margine studēdo viderūt acsi libꝝ inspiceret memorantur. Et in hoc maxime proficiunt qui cito rerum species apprehendunt. Et ideo dicitur ecclesi. xxxviii. Sapientiam scribe in tempore vacuitatis. ¶ In huiꝰ figura vt exemplio dominus descripsit his decalogum populo iudeorum in tabulis lapideis exodi. xxxi. ¶ Sunt tamen aliqui qui nihil ponunt in memoria sed omnia in scripto. ¶ Sunt etiã alii qui confidentes de memoria sua nihil commendant scripture et vtrumq3 est vicium. ¶ Propterea bernardus ad fratres de monte dei scripsit dicens. Non tantummodo agendum est vt cum aliqua delectatione vel sine grandi nausea dies transigatur sed vt etiam de preterita dicta ad profectum mentis semper aliquid in conscientia resideat inuenire memorie dimittendam est quod fidelius digeratur et rursum denotatum crebrius fumigetur. quod proposito conueniat quod intentionem proficiat: quod detineat animum vt alia cogitare non libeat. Ideo fatuū3 est propter confidentiam memorie nihil scripto commendare. quia in memoriam primo senectus incurrit vt ait seneca.

¶ Sextum est placentia rei cognite. Hanc causam innuit plato esse in tenera etate quare ea que addiscuntur firmiter in memoria teneantur. Tenacior inquit et forte maior illa etate cognitionis dilectio cognita mētibꝰ alteriꝰ infigit. Hec que dicta sunt spectant ad memoriam artificialem: que multum coadiuuant memoriam naturalem qua nil valet dignius reperiri. ¶ Hanc etiam habere debet prudens dominus vel princeps oportet enim eum esse memorem vt ex preteritis precognoscat quid euenire debeat: vel possit in futurum et quod non habemus ex dono vel documento nature acquiratur nobis ex arte. nam vt philozophus dicit ꝙ natura que cunctis animalibus arma cōtulit homini denegauit vt sibi per artem acquireret tanquam animal pru

dens quod natura non daret.

¶ Tertiam memoriam ſcilicet moralem ſeu figuralem que erit retributionis iudiciarie docet ſalomon eccle. xij. Jugiter contemplari ubi ſic dicitur Memento creatoris tui in tempore iuuentutis tue antequam veniat tempus afflictionis tue antequam tenebreſcant ſol et lumen et ſtelle et luna: antequam rumpatur funiculus argenteus et vitta aurea recurrat et conuertatur ydria ſuper fontem ⁊ confringatur rota ſuper ciſternam et reuertatur puluis in terram ſuam et ſpiritus redeat ad deum qui dedit illum.

¶ Nota etiam ſm ambroſium in quadam oratione ꝙ quatuor ſunt que memorie debes tenaciter imprimere. ſcilicet diem mortis, diem extremi iudicij. damnatio eterni ſupplicij. ⁊ beatitudo regni eterni. Qui vero hec quatuor meditatur pro certo poteſt dici ꝙ a domino electus eſt. ¶ Memorari igitur debet cuiuſcunq; hominis anima dei ymagine formata: dei ſimilitudine decorata: creatorem ſuum et hoc in diebus iuuentutis ſue

¶ Cum autem pronior ſit ad peccandum et acceptabilior ad penitentiam peragendam antequam ſue afflictionis tempus aduenia: ſcilicet mortis et iudicij. et antequam lumen ſolis tenebreſcat. id eſt claritas mūdane proſperitatis mortis caligine tenebretur et luna et ſtelle. id eſt corporis ſenſus. quaſi ſtelle corporis que quidem in ſenectute debilitantur ac etiam obſcurantur in morte. ¶ Memorari etiam debet ꝙ antequam funis argenteus. id eſt vite corporalis conſumatio rumpatur. et vitta aurea. id eſt anima precioſa vnde venit recurrat. Et ydria ſuper fontem conteratur. id eſt hominis corpus de terra formatum per mortem diſſoluatur et tunc puluis in terram ſuam de qua erat reuertatur. ſicut dixit dominus ade geneſis. ij. ca. Puluis es et in puluerem reuerteris. Et ſpiritus id eſt anima. redeat ad deum qui fecit eum ſententiando ſcilicet et remunerando ſm opera que viuendo geſſit hec omnia proculdubio in die mortis effectui mancipabuntur de qua quidem die et hora yſa. ſcribitur. Jn die illa ſublimitas hominum et altitudo virorum conculcabitur et ydola conterentur et ſtabunt homines ad cauernas ſaxorum et ſciſſuras petrarum a facie furoris domini. ¶ Jn die enim mortis omnis hominum ſublimitas honoris et dominationis corruet. et altitudo diuiciarum et potentiarum tunc penitus deficiet. Et ydola. id eſt quinq; ſenſuum corporalium conſolationes eneruabuntur et corruent et ex ſententia furoris dei peccatores in penam duplicem inferni proijcientur. ſcilicet cauernas ſaxorum. id eſt penam damni. ſcilicet viſionis beatifice ac etiam miſericordia perpetuo priuabuntur. necnon et ſciſſuras petrarum. id eſt penas ſenſus. videlicet ardoris et caliginis. hec omnia ſuſtinebunt peccatores quia cognoſcere noluerunt tempus viſitationis ſue. ſcilicet facte per inſpirationes ſanctas et aliq̄n p infirmitates. necnon et mundi aduerſitates vt cōuerterent ad ipſum

De qua visitatione dicitur ezechielis xxxiiij. Requiram oues meas et visitabo eas sicut pastor gregem suum.

¶ Sed quis deum vt pastorem recipere noluerunt eos visitabit vt iudex. sicut per semetipsum per psalmistam dicit. Uisitabo in virga iniquitates eorum. scilicet quo ad eternam damnationem. et in verberibus peccata eorum. scilicet quo ad diuersa genere tormentorum etc.

Uicesimumquintum auctoris preceptum.

Nil temere credideris.

A Istud preceptum ad prudentie virtutem spectat ex eo quod prudens animum ab omni leui credulitate retrahendum inducit. proprie enim prudentis est ait seneca prius examinare consilia et non cito facili credulitate ad falsa prolabi. quia qui cito credit leuis est corde. eccl. xxxviiij. De hoc quo ad hanc partem pretactum est supra in secunda prohemiali parte. §. ij. qui incipit Experientie nuditas superflua credulitas multos dissipauit. Quia reuera nil tam inquietat hominis mentem quam facile totum credere hinc crebre dissensiones: Hinc odia nascuntur iniusta: hinc sepe de amicis inimici efficiuntur dum credulas et benignas animas maligna lingua dissociat. nam per hoc etiam multi innocentes reperiuntur quandoque fuisse damnati. vt patet de iosepb: qui vt dicitur ductus est in egiptum. Emitque eum scutbifar eunuchus pharaonis magister militie. Erat autem iosepb pulcbra facie et decorus aspectu. Post multas itaque dies iniecit regina oculos suos in iosepb et ait ei. Dormi mecum: qui nequaquam acquiescens nepbario operi dixit ad eam. Ecce dominus meus omnibus mihi traditis ignorat quid habeat in domo sua nec quicquam est quod non sit in potestate mea vel que non tradiderit mihi preter te que vxor eius es quomodo igitur possum hoc malum facere et peccare in dominum meum. Loquebatur huiusmodi per singulos dies et mulier molesta erat adolescenti et stuprum recusabat. Accidit autem vt quadam die intraret iosepb domum ut opus quippiam absque arbitris faceret. Et illa apprehensa lacinia vestimenti eius diceret dormi mecum. Qui relicto in manu eius pallio fugit et egressus est foras. Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis et se esse contemptam vocauit homines domus sue et dixit ad eos. En introduxit virum hebreum vt illuderet nobis: Ingressus est ad me ut coiret mecum. Cumque ego subclamassem et audiuisset vocem meam reliquit pallium quod tenebat et fugit foras. In argumentum igitur fidei retento pallio ostendit marito reuertenti domum et ait. Ingressus est ad me seruus hebreus quem adduxisti vt illuderet michi. Cumque vidisset me subclamare reliquit pallium quod tenebat et fugit foras. His auditis dominus nimium crudelis et credulus verbis coniugis iratus est valde tradiditque iosepb in carcerem vbi vincti regis custodiebantur et erat ibi clausus. fuit autem dominus cum iosepb et misertus illius

dedítq3 illi gratiam in conspectu prin/
cipis carceris et erat cu3 illo et omnia
opera eius dirigebat. Hec historialiter
leguntur genesis.xxxix. Similit̃ legit̃
d̄ ottone ip̄eratore q̄ credidit accusatio
nib9 vxoris queđā militē iniuste occi
dit. Comperto aūt in processu tempo/
ris q̄ fuisset accusatus iniuste intan/
tum de eius offensa et morte doluit
q̄ vxorem suam que militem falso ac
cusauerat comburi fecit et seipsum in
manibus vxoris interfecti militis to/
taliter dedit. Non igitur immerito di/
cit autor. Nil temere credideris.

B ¶ Pro huius precepti intelligentia
magis in speciali est aduertēdū q̄ ɔtra
hoc p̄ceptū faciūt oēs sarraceni ⁊ īfide
les ac oēs falsi xp̄iani qui temere cre/
diderunt et credunt machometo et
alijs heresiarchis de fide catholica mi
nus bene sentientibus. Et qui et quot
sunt talium errores est perutile de ali
quibus inuestigandum fore. Et primo
de errore illorum qui negant deu3 esse
Secundo de errore ydolatrie.
De hijs duobus plenius videtur in/
fra in primis preceptis metricis pri/
me partis metrice. Si deus est ani/
mus. ¶ Tertio de errore maniche
orum qui dicunt q̄ omnia visibilia cre
ata sunt a dyabolo. et deo attribuunt
solam creationem inuisibilium. Et cau
sa huius erroris est quia dicunt deum
esse summum bonum sicut verum est
et omnia que sunt a bono: sunt bo/
na. vnde nescientes discernere quid
bonum et quid sit malum. credunt q̄
omnia illa que sunt aliqualiter mala
sint simpliciter mala. sicut ignis quia
vrit ab eis dicitur simpliciter malus
et aqua quia necat. Et ideo quia nihil
istarum rerum sensibilium est simpli/
citer bonum sed ex aliqua parte defi/
ciens dixerunt q̄ omnia ista non sunt
facta a deo sed a malo scilicet dyabo/
lo. ¶ Contra hos ponit augusti/
nus tale exemplum. Si aliquis intra/
ret domum fabri et inueniret ibi in/
strumenta in quibus impingeretur et
lederetur et ex hoc reputaret illum fa
brum malum q̄ teneret illa instrumē
ta. stultus esset cum faber teneat illa
instrumenta ad suum opus necessa/
rium. ¶ Ita stultum est dicere q̄
propter hoc creature sunt male q̄ in
aliquo sunt nociue. nam quod vni no/
ciuum est alteri vtile est. ¶ Hic au
tem error est contra primum articu/
lum ad diuinitatem pertinentem vi/
delicet. Patrem omnipotentem facto
rem celi et terre visibilium omnium
et inuisibilium. ¶ Et ideo ad hunc
errorem remouendum dicitur facto/
rem visibilium. Genesis.j. In princi/
pio creauit deus celum et terram. Et
Joh̄.primo. Omnia per ipsum facta
sunt. ¶ Quarto de errore illorum
qui dicunt q̄ christus ad hoc natus est
et venit in mundum vt etiam demo/
nes saluaret. ¶ In hoc autem er/
rore fuit principaliter origenes qui di
cit demones esse in fine mundi saluan
dos hic error refellitur per illum arti
culum sanctorum patrum vbi dicitur.
Qui propter nos homines. non pro/
pter demones. et propter nostram sa/
lutem. non demonium. ¶ Quin/
to de errore illorum qui dicunt q̄ lic3
filius dei fuerit semper ac etiam de/
scenderit de celo tamen non veram
carnem assumpsit sed fantasticam et
apparentem et in hoc errore fuit su/
pradictus manicheus hereticus. sed hoc
est falsissimum dicere vel etiam crede
re non enim decebat doctorem verita
tis aliquam falsitatem habere et ideo
sicut veram carnē ońdit sic realiter ha
buit vñ dixit discipulis. Luc̄.cap̄. vlt̄.
Palpate et videte quia spiritus car/

nem et ossa non habet sicut me vi/
distis habere. Et ideo ad remouen/
dum hunc errorem dicitur in simbo/
lo. Et incarnatus est. ¶ Sexto de
errore illorum qui dicunt ꝙ christus
natus est de beata virgine sed ex vi/
rili semine. Et in hoc errore fuit prin/
cipaliter ebion iudeus hereticus. Sed
hic error refellitur per hunc fidei no/
stre articulum. De spiritu sancto. Et ꝑ
illud quod dicit angelus Mathei. j.
Quod in ea natū est de spū sācto est.
¶ Septimo de errore illorum qui
dicunt ꝙ licet christus conceptus
fuerit de spiritu sancto tamen dicunt
ꝙ spiritus sanctus vnum corpus cele
ste portauit et in beata virgine posue
rit illud et hoc fuit corpus christi. vnde
nihil aliud operata est virgo maria
nisi ꝙ fuerit locus eius. vnde dicunt
ꝙ ita transierat illud corpus per bea
tam virginem sicut per aque ductum
In hoc errore fuit principaliter valen
tinus hereticus. Hic autem error re/
fellitur per hunc fidei nostre articulū
Natus ex maria virgine. Et etiā per
illud quod dicit apostolus ad galath
iiij. At vbi venit plenitudo temporis
misit deus filium suum natum ex mu
liere factum sub lege. ¶ Octauo de
errore illorum qui dicunt ꝙ licet christus
sit verbum dei et natus ex ma/
ria virgine tamen non habuit animā
sed loco anime fuit ibi diuinitas. In
hoc errore fuit principaliter arrius et
appollinaris. Hic error refellitur per
articulum fidei. Et homo factus est.
Homo enim ex anima et corpore con
stat. vnde verissime habuit omnia que
homo habuit preter ignorantiam et
peccatum. In hoc etiam ꝙ dicitur. et
homo factus est. destruuntur omnes
errores superius positi ac omnes alij
qui circa hoc dici possent. ¶ No/
no de errore illorum qui ponunt animas
de nouo non creari que in corporibus

infundunt quia error diuersificatur in
quatuor oppositos errores. Pri
mus ponit in corporibus non esse ani
mas nisi angelos apostatas seu demo
nes qui in eis includuntur vt ibi agāt
penitentiam et successiue possunt in di
uersis corporibus ingredi vt si peni/
tentiam non agant in vno corpore
agant in alio. ¶ Secundus ponit
duas animas esse in corporibus de quo
errore loquitur augustinus libro de
duabus animabus. ¶ Tertius po
suit animas creatas fuisse simul.
Quarto ponit animas sicut et corpo/
ra seminari. licet autem hij errores di
uersi sint tamen in hoc conueniunt ꝙ
veritati fidei catholice contradicunt
que asserit animas creari et creando
in corporibus infundi et infundendo
creari. hoc bene preuidit psalmista dū
dicit. Qui finxit sigillatim corda eorū
Glosa ibi creauit animas singulas
per se ex nihilo. Augustinus in eccle/
siasticis dogmatibus Credendum est
et firmiter tenendum ꝙ anime non
sunt ab inicio create vt origenes fin/
git. nec cum corporibus seminantur vt
luciferyani et cyrillus et quidam lati/
norum affirmant. sed dicimus animā
infundi et creari simul in corpore com
pacto et firmato vt viuat in vtero
homo. Illi autem qui sunt primi erro
ris tria falsa ponunt. scilicet demones
esse saluandos. Et animas non esse. et
demones incarceratos esse in corpo/
ribus humanis. ¶ Primus error
refellitur per illud quod habet math
xxv. Discedite a me maledicti in ignē
eternum. Item per illud quod scribi
tur. ij. petri. ij. capitulo. Deus angelis
peccantibus non pepercit sed rudenti
bus inferni traditos in tartarum tra/
didit in iudiciū reseruandos cruciari.
Rudētes dicūtur inmundorū spirituū
conamina que mox insfiante supbia im
pulsi se aduersus creatorē erexerīt ipsi

elationis conatibus in abyssi profundum sunt rapti. Secundus error refellitur per illud quod math. xj. scribitur Et inuenietis requiem animabus vestris. Et apoc. vj. Uidi sub altare dei animas interfectorum. Constat igitur esse animas cū ipsa veritas id est christus dicat animam se habere quā posuit. et iterum assumpsit. Joh. x. Potestatem habeo ponendi rc. ¶ Tertius error etiam refellitur per illud quod habetur genesis. j. capitu. ꝙ deus fecit hominem ad ymaginem et similitudinem. vnde absurdum est dicere ꝙ deus demones incarcerauerit in tam nobili creatura vbi etiam spiritussanctus habitat. Ad corinth. vj. Nescitis qm̄ mēbra vestra templum sunt spiritussancti qui in vobis est. igitur ibi nō est dyabolus. ¶ Que enim conuētio christi ad belial. ij. ad corinth. vj. vbi autem sit carcer demonum beatꝰ petrus supra in principio huius capituli luculenter demonstrat. vbi dicit ꝙ deus angelis peccantibus non pepercit. ¶ Illi vero qui sunt secundi erroris omnia bona hominis attribuunt illi bone anime. Omnia autem mala illi male anime. Bonam enī animam dicunt esse arborem bonam que non potest facere fructum maluʒ. Animā vero malam que fructū bonū portare non potest. Bonas vero missas dicunt esse ad reprimendam maliciaʒ gentis tenebrarum. ¶ Hunc errorem quantum ad hoc quod dicit animam partem dei esse destruit Glosa augustini super illud genesis. ij. Inspirauit in faciem eius spiraculum vite. non sunt ait audiendi qui putant animam partem esse dei. ¶ Si igitur hoc essʒ nec a se nec ab alio decipi posset nec ad malum faciendum vel patiendum compelli nec in melius nec in deterius mutari. Item si anime sūt de diuina substantia quomodo differunt a filio dei qui similiter est diuina substantia. Item si diuina substantia habet partem aut omnipotentiā. ita est totius quod etiam partium. aut ita est totius quod non partium.
Si primo modo igitur anime que sūt partes ipsius habent omnipotentiaʒ. quod est falsum. Si secundo modo ergo non remanet ōnipotentia in deo tot partibus ei detractis quot sunt anime. non enim ibi remanet totum vbi tot detrahuntur partes. ¶ Hunc errorem quantum ad hoc ꝙ dicit alteram animam esse de gente tenebrarum et non a deo conditam destruitur Jo. j. di. Oīa per ipsum facta sunt igit̄ ⁊ aīe sed si ab ipo facte sunt bone sunt. Et si sunt bone igitur non sunt de gente tenebrarum. Unde augustinus. Deus ex nihilo fecit omnia et si subtraheret in nihilum redigerentur. ¶ Contra tertium errorem sic obijcitur. Constat ꝙ habebant anime potentiam cognoscendi et volendi antequam corporibus infunderētur sed omnes ab inicio create sunt. vt illi dicunt igitur cum non haberent eas ociose merebantur vel demerebantur. ¶ Si merebantur debuerunt in bonitate cōseruari sicut angeli. Si demerebantur obstinati facti sunt sicut et angeli qui peccauerunt et peccatum eorum fuit irremissibile sicut et angelorum malorum. ¶ Item si habuerunt potentiam cognoscendi et volendi cum cognoscerent carnem corruptam cui viuebantur aut voluntarie viuebantur et sic erat in eis peccatum actuale. aut inuoluntarie et sic iniuste cum eis agebatur cum corpori maculato viuebantur. ¶ De quarto errore scilicet de illo qui ponit animas seminari sicut corpora. id est cum semine traduci decisione facta ab anima sicut a corpore. Cōtra quē primo est qđ le. geñ. ij. hoc nunc os ex ossibus meis rc.

ait adam per spiritumsanctum. Si
igitur esset anima de anima sicut os
de osse et caro de carne debuit hoc
differentie spiritussanctus. vnde glosa
augu. super predictum verbum si aliō
fiebat in femina q̃ in viro vt a carne
animata anima eius duceretur: non
sicut viri aliunde corpus aliunde ani/
ma quia igitur non dixit ex anima viri
factam animam mulieris innuit nihil
aliud ad presens putandū q̃ de viro
fuerat dictum. scilicet inspirauit ⁊c̃.
genesis. ij. glosa. augu. inspirare est fla
re vel sufflare. flare vero hic dicitur
flatum facere id est animam facere.
ysa. lvij. Flatus igitur faciā id est ani
mas. ¶ Item cum anima sit sim/
plex non potest anima ab anima esse
per decisionem. sicut corpus a corpore
igitur omnib9 christicolis dici potest
quod dicit autor. Nil temere credide
ris. Quasi velit dicere q̄ omnes qui
credunt contra articulos fidei ⁊ gene
raliter contra illud quod sacrasancta
credit ecclesia. q̄ temere credunt ⁊ cō
tra hoc autoris preceptum faciunt.
Ad ¶ Nota s̄m canones q̄ hereticus
dicitur sex modis. Primo dicitur here
ticus noui erroris inuentor. xxiiij. q. iij
hereticus. Secundo veteris sectator.
xxiiij. questiōe. j. hacatius. Tertio qui
di est a bonitate abruptus vt excommu
nicatus. iiij. questione. j. capitulo. ij.
Quarto sacramentorum peruersor. j.
questione. j. benedictio. Quinto sacre
scripture peruersus intellector. xxiiij.
questione. iij. heresis. Sexto romane
ecclesie publicus iniuriator. di. xxij. om
tio nis. ¶ De materia articulorum fi
dei latius et plenius require infra in
secundo speculo methaphorico que ē
prima pars metrica. Sed est secunda
principalis pars libri. Si deus est ani
mus nobis vt carmina dicunt. Et inci
pit viso supra in prima huius libri pro
saycali ⁊c̃

¶ Vicesimumsextum au toris preceptum.

Nil menti
re velis.
Supra posi/
ta sūt aliqua
rudimēta nos A
ad maiorem
reuerentiā ex
hibendā or
dinancia ex quibus maiorum ad mi/
nores beniuolentia quedam inde con
trahitur. ¶ Nunc vero ordine de
bita ponenda sunt aliqua rudimenta
ad amiciciam et affabilitatem pertinē
tia que quidem species est iusticie per
quam reddimus equalibus debitum
suum. Est autem amicicia siue affabili
tas quedam naturalis amor et genera
lis quo omnis homo omni homini na
turaliter est amicus. De qua quidem
amicicia dicitur ecclesiasti. xiij. Omne
animal diligit sibi simile. ¶ Pro cuius
amicicie euidentia est sciendum q̄ sūt
aliqui actus ad amiciciam pertinentes
at etiam ipsam amiciciam conseruan/
tes. et ex hoc dantur aliqua rudimen
ta affirmatiua vt est salutare amorem
et beniuolentiam ostendere. cum bo/
nis ambulare. Bonis etiam beneface
re. econuerso reperiuntur aliqua vicia
amicicie et affabilitati contraria ⁊ hec
maxime sunt lingue vicia. vnd̄ p illis
vicijs amouendis dantur aliqua rudi
menta negatiua sicut non blasphema
re. non maledicere. non irridere. et nil
mentiri. Et quia inter cetera vicia que
multum repugnant affabilitati et ami
cicie naturali: est per verba falsa ami/
cū fallere. Pro tanto autor hoc viciū
amicicie destructiuum penitus remo/
uere intendit dū dicit. Nil mētire vel.

¶ Pro cuius precepti intelligentia et obseruātia est sciendum ꝙ tria sunt maxime que vnumquenqȝ ab hoc vicio retrahere debent. ¶ Primū est vicij huius sacre scripture detestatio. Scdm est vtriusqȝ iuris aspa punitio Tertium est viciorum multipliciuȝ incursio. ¶ De primo ecclesiastici.iiij. Ne accipias faciem aduersus faciem tuam nec aduersus animam tuā. Mēdacium faciem aduersus faciem accipit qui vitate exclusa a corde suo que est dei similitudo falsitatem que dyaboli est facies assumit. Et ecclesiasti. vij. Noli velle mentiri omne mendacium assiduitas enim illius est non bona. ¶ Circa secunduȝ notandū est ꝙ taȝ de iure canonico ꝙ̄ ciuili ac etiā diuino acriter punitur hoc vicium. vnde prouerbiorum.xix. Testis falsus non erit impunitus et qui loquitur mendacium peribit.et.xxj. Testis falsus peribit. Pro huius puncti euidentia est sciendum ꝙ differt mendacium a falso in hoc ꝙ quicunqȝ loquitur aliud ꝙ̄ quod est verum falsum dicit ꝛ hoc contingere potest dupliciter. vno modo quando credit dicere verum et si habet de hoc probabilem causam nō peccat vel saltem non mortaliter. quia ream linguam non facit nisi rea mens xxij.questione.ij.homines. Alio modo quando credit dicere falsum et cōtra mentem loquitur et hoc est mendacium.quia mendacium ſm augustinum est falsa significatio vocis cum intentione fallendi.xxij. questione.ij. §.Ille igitur. Et nomine vocis tanquā principali intelligi debet omne signuȝ vt scripture siue etiam nutus vel quocunqȝ facto mentiatur sicut nec refert quantum ad homicidium vtruȝ quis gladio: securi: baculo: vel etiam quocunqȝ alio instrumento interficiat et mentiri dicitur quasi contra mentem ire. quandoqȝ etiam dicendo veritatem. sed contra mentem suam scilicet quando credit dicere falsitatem et sic decipere erit mendacium. quia quantum in eo est falsum significat hec sententia est raymundi. ¶ Hoc preceptum est idem cum precepto decalogi exodi.xx. Non falsum testimoniū dices. Unde ysidorus libro.iij.de summo bono capitulo.lix. Falsidicus testis tribus est obnoxius. Primo deo quem contemnit. Secundo iudici quē decipit. Tertio innocenti quem ledit. hec habentur in decret. falsidicus testis.de crimi.fal.et in glo.ij.dicitur ꝙ quia in tribus offendit triplex ei debetur pena. ¶ Primo quia deum offendit grauis ei debet imponi penitentia inspectis tamen circumstantijs magis vel minus aspera est ei penitentia imponenda nec amplius debet ad testimonium admitti extra de testi.testimonium. ¶ Secundo quia iudicem offendit seu delusit infamabitur. xxij. questione.v. Si quis conuictꝰ. ac et ā verberibus castigabitur.v. questione v.aliqui. ¶ Tertio quia proximuȝ lesit iuxta modum lesionis punietur. vt in canone. hec ymago. xxxiij.q.v. vbi punitur pena talionis. ¶ Augustinꝰ de plagis ait ꝙ octaua plaga fuit locusta animal dente noxium et significat falsum testem. quid em̄ vult nisi nocere mordendo et consumere menciendo. hij veritatem id est christum interimunt et contra eum insurgunt. Math.xxvj. de hoc ambrosius in sermone de passione ait. Christꝰ est veritas pax iusticia. qui relinquunt ꝓ falsitate veritatem. qui pro temporali precio relinquunt iusticiam. qui odiūt et scindunt pacem christum occidunt. debet enim reddere sicut cogitauit facere fratri suo. ¶ Quo ad tertiuȝ ꝛc̄. Ad hoc vt circa materiam mendaciorum plenior habeatur noticia ita ut quilibet euitare sciat: Est sciendum ꝙ octo sunt genera mendaciorum ſm augustinum in libro de mendacio. que transumptiue describuntur in canone.primum.xxij.questione.ij.

B

¶ Primum est quod fit in doctri
na religionis quod est contra fidez et
bonos mores vt christuz non esse na
tum de virgine vel non esse passum
vel simile contra articulos fidei vt di
cit glosa religionem. hic appellat fidē
articulorum qua christicole religantur
deo. Secundum est ꝙ nulli prodest ꝛ
alicui obest. vt est mendacium detra/
ctoris vel falsi testis in causa criminali
Tertium est quod vni obest et alteri
prodest vt mendacium testis in causa
pecuniaria. Quartum ꝙ sola libidine
menciendi et hoc sine causa vel vtili/
tate et hoc appellat augustinus mirū
mendacium. Quintum ꝙ fit placendi
cupiditate per suaue eloquium vt mē
dacium adulationis. Sextum est qđ
nulli obest et alicui prodest ad euadē
dum periculum pecunie verbi gratia
si quis pecuniam alicuius sciens iniu/
ste tollendā a fure vel a predone vbi
sit nescire se mentiatur. Septimum
quod nulli obest et alicui prodest ad
euadendum periculum persone vt si
mentiatur nolens hominem prodere
ad mortem quesitum. ¶ Octauuz
quod nulli obest et ad hoc prodest ut
ab imundicia corporali aliquem tuea
tur vt si volenti corrumpere virginez
menciatur esse coniugatam. In hijs
enim tanto minus peccat quis cū mē
titur quanto magis a primo recedit.
Et q̄uis glosa hic diuersimode expo
nat hunc recessum a primo mendacio.
tamen sanctus thomas. ij. ij. q. cx. arti
culo. ij. simpliciter intelligit dictū au/
gustini ſm ordinem hic positum et ꝙ
octauum mendacium minus est q̄ se
ptimum quia maius bonum est hone
stas virtutis. que conseruatur octauo
mendacio q̄ bonum corporis et gene
raliter in omnibus quanto nocumen
tum intentum per mendaciuz est ma
ius tanto peccatū est grauius. Et quā
to bonum intentum est maius tanto
minus est peccatum. ¶ Item ꝛ alia
fit magistralis distictio ex verbis eius
dem augustini et breuior et planior ut
dicit raymundus. §. iiij. videlicet ꝙ mē
daciorum aliud est perniciosum siue
malignitatis. Aliud iocosum siue leui
tatis. Aliud officiosum siue pietatis.
xxij. q. ij. ne quis. Sub pernicioso conti
nentur tria prima genera mendacioꝝ
Sub secundo scilicet sub iocoso conti
nentur alia duo scilicet quartū et quin
tum. Sub tertio autē scilicet officioso
continentur sextum septimum et octa
uum. ¶ Ad detestationem huius vi
cij faciunt tria infra scripta per que se
retrahere debent hoīes ab hoc incura
bili vicio inueterato. ¶ Primū est
quia mendacium est viciuz dyaboli/
cum. Primum enim mendacium dixit
quando primis parentibus dixit illud
geñ. iij. nequaq̄ moriemini. Et io. viij.
Dum loquitur mendaciuz ex proprijs
loquitur quia pater est mendacij. Se
cundum quia mendacium illud mem
brum inquinat in quo magis indecēs
est immundicia scilicz os quod deo red
dit abhominabilē iuxta illud prouer.
xij. Abhominabile domino labia mē/
dacij. ¶ Tertio quia mendaciū est
quasi venenum tante efficacie ꝙ ha/
bens in ore hominem interficit. sapien
tie. j. Os quod mētitur occidit animā.
Item magnitudo huius vicij insinua
tur ecclasiastici. xx. Potior est fur q̄
assiduitas viri mendacis perditionem
autem ambo hereditabunt. Mendax
peior est q̄ fur. quia fur nocet corpori
mendax autem anime dum eam in er
rorem inducit. Mendacium igitur vi
cium est dyabolicum et peccatum ma
licie. Unde a solomone enumeratur
inter peccata que odit deus prouer. vj
Sex sunt que odit dominus et septi/
mum detestatur anima illius et ocu/
los sublimes et linguam mendacem.
Duo insuper sunt que causant menda
cium scilicet cupiditas et timiditas. q
autem vult a peccato mendacij preca
uere expedit ꝙ prius a se cupiditatēs
expellat quia ab ea procedūt mēdacia

ut patet in mercatoribus. vñ cayn qui inuenit inter homies primũ mendaciũ dixisse. genes. iiij. nescio dñe. nũquid cu stos fratris mei sũ ego? Cayn possessio interp̃tat̃ ꝛc. Cupiditas etiã causa fuit cur ananias et saphirus mentiti sunt pe tro actuũ. v. oportet etiam timorem re mouere mundanũ siue humanum. hac nãq3 causa petrus negauit dominũ. Lu ce. xxij. ¶ Pro premissoꝝ intelligentia magis in speciali est de duobus dubita bilibus querendũ vel inuestigandũ. Et primo vtrũ omne mendacium sit pecca tum? ¶ Scđo utrũ propter liberatõem hoĩs etiã a quocũq3 piculo sit mentien dum? ¶ Quo ad primũ quesitum bre uiter est dicendũ ꝙ omne mendacium est peccatũ. xxij. q. ij. ca. michi aũt. ꝛ ca. premiũ. Sed vtrum sit mortale? Circa hoc distiguit sanctus tho. scđa. ij. q. cx. di. ꝙ mendaciũ contrariari põt caritati tripliciter. ¶ Primo mõ ẽm se. s. ex ipsa falsa significatõe. Sed considerandum est circa quid sit ipsa falsa significatio? nã si sit circa res diuinas: cõtrariat̃ cari tati dei. Cuius veritatẽ aliqui tali men dacio occultat vel corrũpit. tale menda cium est mortale et grauissimũ. Simili ter si sit circa aliqd cuius cognitio per tinet ad hoĩs bonũ. puta ad perfectio nem sciẽcie et informatõem moꝝ cõtra riat̃ caritati ꝓximi. et tunc est mortale. Quid si circa aliquid de quo non refert vtrũ sit vel aliter cognoscat̃: tunc ex ta li mendacio nõ dãnificatur proximus. sicut si aliquis fallatur in aliquibus pti cularibus ad se non ptinentibus. et tũc non est peccatũ mortale. ¶ Scđo mõ potest mendaciũ contrariari caritati ra tione finis ĩtenti: puta si dicitur iniuriã dei. qđ semp est mortale. Aut in nocu mentũ proximi q̃tum ad personã diui tias vel famã. et hoc iterũ est mortale. Quid si ipse finis non sit cõtrarius ca ritati: non est mortale peccatũ. sicut pa tet in mendacio iocoso. ¶ Tertio mõ mendaciũ potest cõtrariari caritati per accidẽs. s. rõne scãdali vel cuiuscũq3 dã ni cõsequentis factum fuerit. et sic erit etiam peccatũ mortale. ¶ Sed qđ qui dam dicunt ꝙ pfectis viris omne men dacium est peccatũ mortale. irratõaliter dicit̃. ratio q2 nulla circunstantia aggra uat in infinitũ nisi que trãsfertur in aliã speciem. non autem circunstãtia psone. ¶ Quo ad scđm quesitũ dicendũ est ẽm eundẽ sanctũ tho. q. predicta ꝙ nõ est licitum ita precise mẽdacium dicere. sed licet veritatẽ prudenter occultare. uidel3 sub aliqua simulatõe ut august. dicit in libro cõtra mendaciũ. ꝛ sic abra ham fecit: ut dicit august. in questioni bus. genes. xij. sarram sororem suã esse veritatem voluit celare. non mendaciũ dicere. Soror eni dicitur q2 filia fratris genes. xx. vere soror mea est filia patris mei. quia ex parte patris ei attingebat. ¶ Sed ad quesitum respõdit august. sic satisfaciẽdo et instruẽdo de quesito inquit ad mortem si nescis: te nescire fa tendum est. Si scis: non est dicendũ ne scio. Sed si necessario aliquid dicendũ sit: sic respondebis. scio vbi lcit. nunq̃ autem manifestabo?

¶ Incipit. xxvij. ꝑceptũ.

A Bonis benefacito. ¶ Postq̃ autor supra aliqua prebuit rudimenta ad affa bilitatẽ siue amiciciã ptinẽ tia. que cõnumerant̃ inter riuulos. i. ptes primi fluis iusticie. videl3 per quã instruimur equa libus vel socijs debitũ reddere ẽm le gẽ amicicie impendẽde. Ex qua quidẽ vniuersalis amor et generalis quo om nis homo omni hoĩ est amicus natura liter resultare videt̃. et hoc maxie quo ad signa extrinseca. que fiũt per verba. B ¶ Nunc vero in hoc. xxvij. ꝑcepto sub sequẽter prebet rudimẽta ad ipam affa bilitatẽ spectãtia quo ad signa extrinseca que fiunt et demonstrant̃ per facta ẽm legem vere amicicie ut est subuenire ꝛ

benefacere amicis cũ expedit. Uerum quia inter amicos aliqui repiuntur vici osi et mali. et aliqui boni et virtuosi. qui aliqñ cõcurrũt iplorando seruicium aliquod ab amico. et talis forte non potest vtrisq3 iuxta petita subuenire. vel non vult forte nisi vni ipsorum subuenire. et sic videtur ex hoc aliqualiter pplexus cui videl3 potius subuenire debeat an prauis vel viciosis: vel potius virtuosis et bonis. an neutris ipsorum: querit a magistro discipulus. Cui interrogati oni breuissime respõdit autor noster dicens. Bonis bñfacito. potius q̃ prauis qd probat seneca de bñficijs triplici rõne dicens. q melius est dare beneficiũ seu subuenire bono paupi q̃ diuiti. maxime qñ diues est prauus. ¶ Prima ratio sua est q2 diues nõ vult obligari ex tali beneficio minori se seu paupiori. qd necessario facit beneficiũ datũ. na3 obligat bñficiũ ad retribuendũ suo benefactori. ¶ Hanc rõnem tãgit ipse hijs verbis. melius est apud bonos q̃ apud diuites beneficiũ collocari. nã qui diuites sunt: obligari bñficijs nolunt. q̃uis magnum beneficiũ se recepisse arbitrẽtur. ¶ Scda rõ est. q2 diuites nõ credũt a bñfactorib᷒ se amari debere. nec pp̱ter ipsos sed pp̱ter suã fortunã et potẽtiã credũt bñficia eis dari. Hãc rõnem tãgit hijs verbis aliqd a se expectari suspicantur. s. diuites quasi dicunt nõ credunt q beneficia eis dentur pp̱ter ipsorum amorẽ. sed pp̱ter vtilitatẽ quã spectant ab eis illi qui eis beneficia largiuntur. ⁊ sic non credũt se amari sed sua ¶ Tertia rõ eius est q per beneficiũ datũ cõsueuit magis memoria bñficij conseruari et idigentes ad confidentiã subleuare. Et hãc rõnem tãgit hijs verbis. Si malo opulento bñfacias: in illo vno aut forte in eius familia. mans gratia. i. gratitudo beneficij. Si autẽ inopi et bono omnes inopes boni presidiũ sibi patum vident. et cũ iopi bono beneficiũ spectant: se non suã fortunã putãt. Non imerito igitur dat autor consiliũ q potius subueniamus et bñfaciamus bonis q̃ malis. dum dicit. Bonis benefacito. quia in eccl. xij. scribitur. benefac humili et non des impio. et in eodem capi. benefac iusto. et inuenies retributionem. et si non ab eo: certe a domino. ¶ Pro huius precepti intelligentia et obseruãtia possit lector plus de tali questione querere vel inuestigare. videlic3 vtrũ prauis hominibus sit benefaciendum. ¶ Hanc questionẽ non expedit hic refricare. quia habetur supra in. ix. precepto. Cui des videto. in tertia questione. et ibi vide et cetera.

¶ Incipit. xxviij. p̄ceptũ.

Ua te consule. Postq̃ autor supra in. xxiiij. p̄cepto prebuit rudimenta ptinẽtia ad memoriã. que est tertia pars seu tercia pars secundi padisi fluis. s. prudentie. per quam memoriã humanũ studiũ vigoratur et conseruatur. Nunc vero in presenti precepto prebet rudimẽta ptinẽtia et inducentia ad pu̱identiam que etiã est scda pars ipsius pu̱idẽtie per quã instruimur quomõ ex preteritis et p̄sentibus de futuris ppendere ac discutere debeam9. qd põt ex diffinitõe ipi9 pu̱identie luculẽter contẽplari. Tullius in primo rethorice sic eã diffinit dicẽs. q prouidẽtia est virt᷒ per quã videtur aliqd futuru3 anteq̃ factũ sit. Inter cetera si quidem pu̱identie inimica est ipsa negligentia et actio subita opponuntur eidẽ. quia eo ipso q homo est negligẽs vel subito festinus in actu ex eo sequit necessario q iprouidus sit. Et pp̱terea dicit seneca in ep̄lis. turpissima est iactura que ex negligentia pu̱enit. Dicit etiã Apuleus de deo socratis q᷒ nulla potest esse res eadẽ simul festinata et examinata. Punitur eni festinãtia ex legis

auctoritate. ut ꝓbat. l. i. de secūdis nup. capi. verum. quia perfecte haberi nō potest noticia vnius prudentie partis nisi aliaꝝ partium etiā habeatur. Ideo de alijs prudētie partibus insimul necessario restat discutiendum. ¶ Scōm eni phm octo sunt partes seu officia prudentie. scilꝫ memoria preteritoꝝ. ꝓuidētia futuroꝝ. itellectus. ratio. solertia. docilitas. experientia et cautio. ¶ Prudentem igitur oportet omnes partes antedictas habere. Ratio huius est. q2 partes ipsius prudētie ita sunt ānexe et colligate ut est dictum ꝙ prudentia perfecte haberi nō potest nisi omnes alie habeātur. quod sic probatur. Oportet eni primo prudentem esse memorem ut ex ꝑteritis precognoscat quod euenire debet in futurum. ¶ Scd̄o expedit ꝙ sit prouidens excogitando quomō per vias cōpetentes ad intentum possit peruenire. ¶ Tertio et quarto simul ꝙ sit intelligens et rationalis ꝙ̄tum ad alia. quia modus per quā debet dirigi debet esse humanus. quia quātūcunqꝫ sit nobilis et potens: tamē homo est sicut ceteri inferiores. et hoc est qđ dicit psalmista. ut sciant gentes qm̄ hoīes sunt.
B ¶ Quinto ꝙ sit solers ut ex se inuenire sciat pertinētia et expediētia ad bonum gentis sue. ¶ Sexto quia ex seipo inuenire non potest omnia ad regimen pertinentia: oportet esse docilem alioꝝ consilijs acquiescendo. ut sapientum et senioꝝ. ¶ Septimo et octauo simul ꝙ sit expers et cautus. quia in expectabilibus falsa admiscentur veris. sic et in agibilibus multoꝝ mala bonis admiscentur. Super omnia aūt oportet prudentem esse bonū. quia ꝓut. vj. ethicorum dicit phus. Impossibile est prudētem esse non existentem bonum. dānat eni aliquando malicia iudicium ut aliquis ip̄rudenter agat ꝓpter maliciam depravantem volūtatem. Quare vltra partes prudētie antedictas oportet prudentem maxime principem esse bonū. et nunꝙ̄ voluntatem depravatam habere: ne ꝓpter appetitus sensitiuos malicīā ip̄rudenter agat ne iudicet esse agēda que sunt penitus fugienda. ¶ Nūc aūt in proposito dicēdum est ꝙ ad prudentem pertinet ꝙ in agendis considerate procedat et mensurate. ut scilꝫ prouideat et bene consideret suarum virium quantitatem si expedire seu sufficere possunt ad expediendum et terminādum negocia que agere ꝓponit. et hoc est quod autor in hoc precepto intendit dum dicit. Tu te consule. hoc est te ipsum consule. i. considera si tue vires sufficiunt ad rem quam agere disponis vtrum vires tue sint proportionate negocio quod aggredi intendis. hoc etiā exemplo methaphorico ostendit dominus et saluator. luce. xiiij. dicens. Quis ex vobis volens turrim edificare: nōne sedens prius computat sumptus qui necessarij sunt ad perficiendum ne postꝙ̄ fundamentum posuerit et non potuerit perficere: omnes qui vident incipiant ei illudere dicentes quia hic homo incepit et non potuit ea consummare ꝛc̄. Similiter etiam alio probat exēplo dicens. Rex iturus cōmittere bellū aduersus alium regem: nonne prius sedens cogitat si possit cum decem milibus occurrere ei qui cum. xx. milibus venit ad se. Alioquin ille longe a gente legationem mittens rogat ea que pacis sunt. De hac materia latius dicetur ifra in tertia parte metrica ꝑcepto. xvj.
Qđ potes id tempta. ¶ Pro premissorum intelligencia magis in speciali ꝙ̄tū ad presens spectat est de duobus dubitabilibus querendum seu inuestigandum. Et primo vtrū prouidentia inter partes prudentie debeat cōnumerari. Scd̄o vtrum aliquis sollicitus debeat esse in futurum. quod spectat ad prouidentiam. ¶ Quo ad primum respondit beatus tho. scd̄a. ij. q. lix. articl'o. vj. dicens ꝙ prouidentia proprie est circa ea que sunt ad finem. et hoc ad officiuꝫ eius proprie pertinet vt ad finem debite ordinet. Et ꝙ̄uis aliqua necessaria C

sint propter finem que subijciuntur di uine prouidentie. humane tamen proui dentie non subijciuntur nisi contingen tia operabilia que per hominem possunt fieri propter finem. Preterita aut ad ne cessitatem quandam transeunt. quia im possibile est non esse quod factum est. Similiter etiam presentia inquantum hu iusmodi necessitatem quandam habet. Necesse est enim sortem sedere dum sedet vnde consequens est quod contingentia fu tura secundum quod sunt per hominem in finem humane vite ordinabilia pertineant ad prudentiam. vtrumque autem horum impor tat ratione prudentie. Importat enim prude tia respectum quendam alicuius distantis ad quem ea que in presenti occurrunt: ordi nanda sunt. vnde prouidentia est pars prudentie. ¶ Quo ad secundum quesitum etc. ¶ Respondit idem sanctus thomas eodem libro. q. lv. articulo. vij. Et primo arguitur quod aliquis debeat esse sollicitus in futurum. Scribitur enim prouerbiorum vj. vade ad formicam o piger. et considera vias eius. et disce sapientiam que cum non habeat ducem nec preceptorem: pa rat in estate cibum sibi. et congregat in messe quod comedit. sed hoc est in futurum sollicitari. igitur laudabilis est sollicitu do in futurum. ¶ Preterea sollicitudo ad prudentiam pertinet. sed pruden tia precipue est futurorum. Precipua enim pars prudentie est prouidentia futurorum. ut supra dictum est. igitur virtuosum est sollicitari de futuris. ¶ Preterea quicumque reponit aliquid in posterum conser uandum: sollicitus est in futurum. sed ipse saluator noster dominus ihesus christus vt legitur Jo. xiij. loculos habuisse ad aliquid conseruandum. quos iudas deferebat. Apostoli etiam conseruabant prediorum precia que ante pedes eorum ponebantur. ut legitur actuum. iiij. igitur licitum est in futurum sollicitari. ¶ In contra rium facit quod dicitur Math. vj. noli te solliciti esse in crastinum. Cras enim ponitur pro futuro sicut dicit hierony. ¶ Solutio dicendum est quod nullum opus potest esse virtuosum nisi debitis circum stantijs vestiatur. inter quas vna est de bitum tempus. eccle. viij. Omni nego cio tempus est et opportunitas quod non so lum in exterioribus operibus: sed in in terioribus sollicitudine locum habet. Unicuique enim tempori competit pro pria sollicitudo sicut tempori estatis com petit sollicitudo metendi. Tempori au tumpni sollicitudo vindemiandi. Si quis igitur tempore estatis de vindemia iam esset sollicitus: ille superflue preoccupa ret futuri temporis sollicitudinem. vnde huiusmodi sollicitudinem tanquam super fluam dominus prohibet dicens. Noli te solliciti esse in crastinum. vnde subdit. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. idest suam propriam sollicitudinem habebit. que sufficiat ad animum ho minis affligendum. Et hoc est quod subdit sufficit diei malicia sua. i. affli ctio sollicitudinis. ¶ Ad primum igitur dicendum est quod formica habet solli citudinem tempori congruam. et hoc no bis imitandum. ¶ Ad secundum dicendum est quod ad prudentiam pertinet prouide tia debita futurorum. Esset autem inor dinata futurorum prouidentia vel solli citudo si quis temporalia in quibus di citur preteritum et futurum tanquam fines quereret. vel si superflua quereret vel vltra presentis vite necessitatem. vel si tempus sollicitudinis preoccuparet. ¶ Ad tertium dicendum sicut dicit au gust. in libro de sermone domini in mon te. Cum viderimus aliquem seruum dei prouidere ne ista necessaria sibi desint non iudicemus ipsum de crastino solli citum esse. nam et ipse dominus propter exemplum loculos habere dignatus est. Et in actibus apostolorum scriptum est. Ea que ad victum sunt necessaria pro curata esse in futurum propter iminen tem famem. Non enim dominus impro bat si quis humano more ita procuret: sed si quis propter ista militet deo.

A

Incipit.xxix.preceptū.

Aledicus ne esto.

Postq̄ autor supra in septimo p̄cepto saluta libenter ꝛ similibus prebuit rudimenta ad affabilitatem ꝛ amicabilitatem inducentia per verba affirmatiua salutem anime ꝛ corporis optantia. sicut est quecunq3 libenter salutare.ac etiam per bona facta. sicut est libenter mutuum cum expedit gratis tribuere et huiusmodi que omnia pertinent ad amiciciam seu affabilitatem.que etiam est species iusticie.per quam reddimus equalibus socijs debitum suum. Nunc vero subsequenter in presenti precepto prebet rudimēta per que talis affabilitas et amicabilitas minime dissoluant:sed potius semper conseruentur. et hoc facit per verba negatiua dum dicit. Maledicus ne esto.quasi dicat ꝙ malum alteri imprecari ad viciū lingue pertinet. quod maxime cōtrariatur affabilitati.que quidē in quadam dulcedine et fandi pulchritudine consistit eo ꝙ dicitur affabilis quasi fans belle siue pulchre. ideo super omnia instruit nos a vicijs lingue. que affabilitati contrariantur penitus abstinere. quia tales hoc vicio laborantes vocantur a philosopho duri siue aggrestes. Et pro tanto dantur hic rudimenta negatiua per que remoueantur omnia amicicie et affabilitati repugnantia. sicut est maledicere.miserum irridere ꝛ huiusmodi. Primū igit̄ quod amicicie repugnat est malum libenter referre vel imperare vel etiam optare. Et hoc est quod autor remouere hic intendit dum dicit. Maledicus ne esto. Si curiosus quereret que nam est causa ꝙ autor prebet precepta sub modo affirmatiuo et partim sub modo negatiuo. Huic quesito sic responderi potest ꝙ preceptum est imperium faciendi aliquid.vel non faciendi.Et ideo ad instar preceptorum decalogi que data fuerunt alia sub modo affirmatiuo. vt honora patrem.Alia sub modo negatiuo ut non mechaberis ꝛc̄.Sic ista tribuere debuit. quia ad idem suo modo tendunt. Precepta igitur affirmatiua stricte sumendo dicuntur precepta. sed negatiua dicuntur prohibitiones. Precepta affirmatiua obligant semper sed non ad semper.negatiua vero obligant semper et ad semper.Ita in proposito autor similiter facit.quia aliqua ex eis sunt affirmatiua ut parentes ama. Cognatos cole ꝛc̄.Et aliqua sunt negatiua:ut istud Maledicus ne esto et similia.et hec obligant semper et ad semper.et hec precipue ad vicia lingue pertinent. que ut plurimum et difficiliter reprimi possunt.vnde Jaco. in epla.ca.iij.manifeste ostendit dicēs.Omnis enī natura bestiarum et volucrum et serpentium ceterorum q3 domatur ꝛ domata sunt a natura humana. linguam autem nullus hominū3 domare potest inquietum malum plena veneno mortifero.Forte autē3 dicit apl̄us ꝙ lingua plena est veneno mortifero.quia peccata ligue sunt.xxiiij.s̄m ꝙ enumerat autor qui composuit summam de vicijs ꝛ virtutibus in tractatu de ira que infra describuntur videlicet blasphemia contra deum et sanctos.peccatum murmuris contra deum et bonos.peccati defensio.mendacium.periurium detractiō adulatio.maledictō.conuicium idest defectuum improperatio.contentio bonorum derisio.prauum consilium.peccatū discordias seminantium. indiscreta taciturnitas. peccatū bilinguium. portatio rumorū3. indiscreta iactantia.secreta cōmissi reuelatio. indiscreta cōminatio.indiscreta promissio ociosum verbū.multiloquium. turpiloquium. scurrilitas.&

lo cularitas. ¶ Querere posset aliquis que est rō quare ligua sic difficulter refrenat̄? ¶ Huic quesito responderi potest ꝙ duo sunt motꝰ animi. vnus qui precedit deliberatōēȝ. et iste motus nō est in potestate nostra. Alius qui sequit̄ deliberationem. et iste est in potestate nostra. Nūc aūt sic est ꝙ quedam sunt membra que facilima sunt ad motum et ad impulsum primi motus stati mouentur sicut lingua et oculus. Nō enim requirūt magnam virtutem in mouēte Et quia difficilimum est immo impossibile primos motus refrenare. eo ꝙ nō in nostra sunt potestate. ideo difficilimum est linguā refrenare. quia cum sit aptissima ad statim moueri ad primum motū animi: preuenientem rōnem mouetur ipsa lingua. ¶ Pro huius precepti itelligentia et obseruantia est breuiter pnotandū ꝙ tria sunt per que quilibet ab hoc pestifere lingue vicio debet abstinere et eidem modestie frenū apponere. ¶ Primū est scriptura. Secundū est natura. Tertiuȝ est canonica iura. Scriptura hoc viciū multū destatur dicit apl'us. j. ad corītħ. vj. neqȝ maledici neqȝ rapaces regnum dei possidebunt. et tanto grauius q̄to personā cui maledicimus magis amare et reuereri tenemur. vñ leuitic. xx. Qui maledixerit patri suo et matri: morte moriat̄ ¶ Scd̄o hoc lingue vicium abbominatur natura. quod sic ostenditur. q̄ad modum ad amiciciam et affabilitatem in cordibus ut est dictum generandaȝ nutriendam simul et augmentandā valet ut plurimū affabilis et dulcis lingua Sic econtra lingua aspera et maligna ē guerrarum et malorum quasi omnium causatiua. amicicie ipeditiua et plerūqȝ penitus destructiua. et turpe est et quasi extraneuȝ a recta ratione videtur. ut lingua canis medicialis sit. et lingua hominis sit mortalis cum contrarium natura ostendat. nam cōstat ꝙ natura soli homini iter animalia omnia dedit loquelam in qua contulit generalem do

B

ctrinā ꝙ verba ex ore procedentia esse debent rationabilia et medicinalia vulnerum anime sanatiua. amicicie cōseruatiua. diuini nominis laudatiua. beneficiorum regratiatiua. non brutali veneno plena. non falsa non adulatiua. non discordie seminatiua. nō proximi bonorū denigratiua cum hec omnia sint ratiōi contraria sicut primo posita sunt eideȝ conformia. ¶ Est igitur nature contrarium ut lingua mēbrorum nobilissimū humane laudis expressiuū ad deuȝ laudandum et ad proximum cōmouendū inuenta faciat hominem proximo odiosum. ¶ Nota fm scripturas et canones ꝙ canis dicitur methaphorice quiqȝ modis. Primo homo qui est in assiduitate peccandi. ut de pe. di. iij. irrisor. ¶ Scd̄o hereticus qui lacerat ecclesie vnitatem vel detractor qui detrahēdo lacerat fratris famam. iuxta illud. Noli te sanctum dare canibus Math. vij. ¶ Tertio ydolatra. ut patet de cananea in euuangelio Math. xv. Cui dixit christus. non est bonum sumere paneȝ filiorum et dare canibus. ¶ Quarto predicator propter linguam. quia medicinalis est. ut in psal. ut intingat in sanguine canum tuorum ꝛc. ¶ Quinto pastor ecclesie propter custodiaȝ. vnde ysa. lvj. Canes muti non valentes latrare ꝛc. xliij. di. sit rector. ¶ Fertur ꝙ vulturis lingua si absqȝ ferro precisa et in panno vno albo alligata. et appēsa portetur ad collum: facit hominem gratiosuȝ. Sic reuera nulla bestia vel res alia tantū nocet hominibus sicut lingua praua nisi custodiatur. vnde dicit Solinus ꝙ est quidam serpens cuius lingua est inicīū venenosa ꝙ si tangat hominem ꝙ homo totus liquefit in carne et ossibus ex illius ueneni fortitudine. Sic lingua praua tangens hominem veneno detractionis ipsum quantum per ipsa mium potest in nichilum resoluit. eccle. xxviij. Plaga lingua comminuet ossa. Lingua etiam vnius mali consiliarij vl' inggestoris quādoqȝ destruit vnam to

ad
di
tio

tam prouinciā quod non facerent mille lupi. Et hoc ē qđ ecclesi.xxviij. scribit sapiēs.lingua tertia multos cōmouit et dispsit illos de gente in gentē ciuitates diuitum munitas destruxit.nocumentū etiam lingue magnum eodez ostēditur capto. Multi ceciderunt in ore gladij: sed non sic quasi qui interierunt p linguā suaz.Et ideo prauoꝝ lingue discordias seminantes. hec est ptialitas guelforū et guibellinoꝝ cōmouentes et cōcitantes fere totā ytaliam destruxerūt Et ꝙ hec vera sint satis māifeste mōstratur.nam pspicuū est ꝙ nemiem guibellinū ꝛ guelfum originaliter nūꝗ͂ natura pduxit.sed corruptibilis hō ex inordinata sua voluntate mores puersos et vicia psequēs iuidijs cupiditatibus supbijs et alijs sceleratis habitibus se imiscuit.et vagus relaxatur in eis. sine qbus naturalr natus ē.hoc est autē qđ seneca in psona hūane nature loquens scribit ad Lucillū epl'a.lij.dicēs.Peiores moriunt̄ hoīes ꝗ͂ nascunt̄.vel nascant̄ nostrū.Istud non naturale viciū est. illa de nobis cōqueri potest et dicere. Quid ē hoc?sine cupiditatibus vos genui.sine tumoribus sine perfidia.sine pestibus. quales igit̄ tristes exitis? Et ppterea.ij.ethicoꝝ dicit phus.Moralis virtus ex more fit. vñ et nomen habuit parū declinās a more.Ex quo manifestū est ꝙ neqꝫ vna moraliū virtutū natura nobis insit. Cū igit̄ morales habitus nō a natura: sed ab vsu opatōis accedāt.Idcirco primi ptiū fundatores et scādalisatores orbis maxīe ytalie:miserabiles et miserādi destructores nō a natura nec a rōne cōmoti:sed a malicia facinorosa deuicti' ppter pximi ꝛ boni cōis destructōem ptialitatem et malicias inuenerūt. nā ptiales huiusmōi propter cupiditatē eoꝝ vniuersos honores lucra et officia sue cōitatis ꝛ patrie occupare volētes. vel ppter supbiam eorūdē ipatientes.et suū pximū abhorrētes sibi parē adesse.aut ipsius pximi statui psgo inuidentes.vel virtuose excellētie emulātes. Et ex hijs et alijs viciosis defectibus discordes effecti aduersus seipsos hostiliter insurrexerūt. vtriqꝫ ꝛ sub ptialitatis colore. Inuidiā auariciā et supbiā simulātes scipos sub pretextu et noīe guelfo et guibellino alterutrū offenderunt.Quod siquidē ab ipsis principalibus pmotoribus est ppagatum in posteris. ut filij enutriti et docti in puerſis iniquitatibus et ptialibus patrū et predecessoꝝ suoꝝ eisdem simulatōibus grauibus et piculis hodie realiter et psonaliter offendant̄. et ad ptialitatis sue pfidiā potētius defendendā ecclesiā et impiuz velut ptialitatum suaꝝ principalia fundemēta cōstituant. Nā guibellini p eis impiuz et contra ecclesiā.et guelfi p eis ecclesiam et impium cōtra suscipiūt. In quo quidē inquātū ipsi ptiales omnes seducant̄ et errant.necessitas rōnis et dignitatis ostēdit.Quoniā sicut testat̄ euuāgelica veritas cū omis potestas a deo sit.ppter qđ summū sacerdotiū in pontifice spūali et impio tēporali. spiale fastigiuz ad vniuersā spūalem et tēporalem salutē sunt data vel pmissa de celo.que cū ambo gerāt ymaginarium forem dei statū indignitatis tāte officijs destructionū et ptialitatū ut haberent facere in psonis causa similitudinē exēplo bonitatis eterne.penes quā nō est acceptio psonaꝝ.Etiā q: ignominiosuz est credere ut apl'ica sanctitas saccrdocij et potētissima maiestas ipij que spūalium et tēporaliū oīm potestatū possident in terrenis.assumāt sibi ptem vel ptialitatez ex eo cuius totū iure veri regiminis ꝛ ordinati dñij ad eos noscitur ptinere. ppter qđ nō est verisimile neqꝫ verū ꝙ ecclesia nec impium quorū cōscia deliberatōes.et vie sancte et iuste sunt.nec pro guelfis et guibellinis. vel cōtra fuerūt operati.vel faciūt nisi queādmodū bonū rōnis exigit ad ptialiū eorūdem deuotionē ꝛ fidem dignis fauoribus cognoscendis. vel ad ipsorū inobedientiā vel maliciā digna iusticia

C

punlendis. nec obstat ꝙ ipsi guibellini quoscunqȝ processus iustos ecclesie vel ipsi guelfi quoscunqȝ processus iustos impij quantūcunqȝ iustissimos habent ex ipsoꝝ malicia obstinata suspectos. ⁊ illis pro viribus opponuntur. ratio est. quia magis ipsi eligūt miseri ptiales su per oppressionibus ⁊ tyrānide conciuiū et proximoꝝ suoꝝ. ac in superbijs luxu riosis cupiditatibus illecebris tempora libus ⁊ suis corruptibilibus passiōibus permanere. quā preter passiones easdē sub ecclesiastico vel ipiali iusto vel san cto regimine residere. Sed ꝙuis ad ec clesiam et impium spūale et temporale dominiū guelforum et guibellinoꝝ ac terrestrium omniū pertinere noscatur ꝙuis etiam ipsi guibellini imperium si bi caput et defensorē appellent. et guel fi ipsi pro eis summū pontificē et eccle siam fateantur et inuocent adiutricem. tamen nec guelfi volunt ecclesiam. nec guibellini querunt imperiū pretextu iu sti dominij vel gubernationis eoꝝ. sed solū in casu defensiōis subsidij et opor tunitatis ptialiū eorūdeȝ eos dominos suos non corde sed labijs honorantes. imo sicut frequēti experimēto videtur: guelfi repugnant ecclesie. Et similiter guibellini aduersantur impio vsqȝ ad vltimam destructonem ipsaꝝ partialiū predictarum totis viribus opponētes. et quod maioris confusionis est: graui us guelfus in guelfinū. ⁊ guibellinus in guibellinū insurgit se alterutrum prose quentur et dissipant. quia ex inuidia su perbia et auaricia terrenoꝝ que sunt cō traria caritati et paci nō possunt nec ra tionabiliter debent vnica trāquillitate manere. ¶ Itē qd derisorium est plu rimi ex huiusmodi partialibus ꝭm acci dentia temporum ptialitatis emolimen ta vidētes: se faciūt guibellinos et guel fos. quoꝝ patres aut cognati nunꝙ fu erunt de parte eoꝝ. Et qui per partiali tatis negocia vnicā iniquam nō sustinu ere iacturaȝ. Insuper guibellinus guel fo et guelfus guibellino vnitur. ut ex ta li vnionis virtute nedū contra ceteros guibellinos et guelfos: sed aduersus ec clesiam vel imperium possit cupiditatū et passionum suaruȝ motus defendere aut tyrānides excercere. Et in pmissis supra cupiditatem et inuidiam et alijs viciosis effectibus diutius et potentius permanere. O igitur ptialitas detestan da ab omni veritate ⁊ qualibet bonita te semota. O igitur guelfi et guibellini nominis infelix ⁊ odiosa peruersio inui die et auaricie fomes falsitatis et ꝓdi tionis amica. boni cōmunis et reipubli ce destructiua. tu puritateȝ orbis ad scā dala suscitasti. tu hominum innocentiā vulnerasti. sed miserandam ytaliam pa ce et caritate nudatā in dolorem et bel lorum campestrium et ciuilium calami tatem demersaȝ sauciatā ducis ad mor tem nisi misericordiā pater omnipo tens de bonitatis sue supna clementia se opponat. Ve tamen superioribus di gnitatibus et potentijs vniuersis pe nes quas assumptio talis partialitatis est ex quibus personarum destructio ⁊ animarum perditio causatur. ¶ Quo niaȝ sicut per august. scribitur in sermo ne quodā ꝙto ceteris gradibus digni tas episcopalis est altior: tanto si per ne gligentiam dilabatur ruina est grauior Et propterea clamat dominus per eze chielem prophetam aduersus potenta tus et principes in proposito. Audite re ges et discite iudicium firmum terre. et prebete aures vestras. quoniā a domi no data est potestas vobis ⁊ virtus ab altissimo qui interrogabit opera vestra et cogitationes vestras scrutabitur. qm cum essetis ministri regni illius non re cte iudicastis nec custodistis legem iu

sticie. Reuera guelfi et guibellini figurari possunt per reges israbel et iuda qui inito consilio prophetarum quos deceperat spiritus mendax ascenderūt ad prelium contra rabach galaat. et confusi sunt ambo. ¶ Moraliter galaat interpretatur possessio aquarum. et denotat huius mundi dominia circa que domini temporales multo labore insudant. sed labuntur uelut aque fluenta. Reges vero iuda et israbel guelfi et guibellini sunt qui decepti a falsis prophetis. i. ab inordinatis appetitibus dominandi et cupiditatibus rerum mundi in quibus ut plurimum dyabolus ipse qui hec suadet mentitur. ascendunt igitur ad ista optinēda. sed credunt vincere et confunduntur. vnde grego. in moralibus. Potentes huius mundi dum de potentie sue gloria extolluntur: hora qua nesciunt subito rapiuntur. et dū pedes fixisse se credunt casu lubrico ad yma laci descendunt. ¶ Tertium quō multum retrahere debet ab hoc pessimo lingue vicio sunt canonica iura. Canones enim multum acriter puniunt tales maledicos. maxime maledictionē contra deum et sanctos proferentes. Super hoc non expedit hic instare. quia satis de hac materia habetur supra in scda prohemiali parte. §. xlvij. in questione scda. et ibi require si placet ¶ Pro premissorum intelligētia magis in speciali q̄tum huic proposito cōgruit est de duobus dubitabilibus querendum vel inuestigādum. ¶ Et primo vtrum licite quis possit maledicere homini? ¶ Scdo vtrum maledicere sit peccatum mortale? ¶ Quo ad primum quesitum respondet breuiter beatus thomas qui eam format secunda scde. q. lxxvj. dicens ꝙ maledicere est idem ꝙ malum dicere. ¶ Dicere autem malum tripliciter se habet ad illud quod dicitur. Uno modo per modum enunciationis sicut aliquid exprimitur modo indicatiuo. et sic maledicere nichil aliud q̄ malum alterius referre. quod pertinet ad detractionem que est denigratio fame. vnde quandoqꝫ maledici detractores dicuntur. j. ad corinth. vj. neqꝫ maledici neqꝫ rapaces regnum dei possidebunt. ¶ Alio modo dicere se habet ad illud quod dicitur per modum cause. Et hoc quidem primo et pricipaliter competit deo qui omnia suo verbo fecit ꝯm illud psalmiste. ipse dixit et facta sunt et cetera. Consequenter autem competit hominibus qui verbo suo alios mouent per imperium ad aliquid faciendum. Et ad hoc instituta sunt verba imperatiui modi. ¶ Tertio modo ipsuꝫ dicere vel maledicere se habet ad id quod dicitur quasi expressio quedam affectus desiderantis: id est quod verbo exprimitur. et ad hoc instituta sunt verba optatiui modi. ¶ Pretermisso igitur primo modo maladictionis qui est per simplicem enunciationem maledicentis considerandum est de alijs duobus. vbi oportet scire ꝙ facere aliquid et velle illud se habent cōsequenter in bonitate et malicia. ut ex supra dictis patet. vnde istis duobus modis quibus malum dicitur per modum imperantis vel per modum optantis eadem ratione est aliquid licitum et illicitum. Si enim aliquis imperaret vel optaret malum alterius inquantum malum. quasi ipsum malum intendens. sic maledicere vtroqꝫ mō est illicitum. et hoc est maledicere per se loquendo. quod est contra legem amicicie et caritatis. Et ideo bene dicit autor. Maledicus ne esto. ¶ Si autem aliquis optaret vel imperaret

malum alterius sub rõne boni.tūc est li
citū:nec est maledictio per se loquēdo.
sed per accidēs.qr principalis intētio di
centis. non fert ad malū sed ad bonū.
Cōtingit aūt malū aliqđ dici imprando.
vel optando sub rõne duplicis boni.
qñq3 quidez sub rõne iusti. et sic iudex
licite maledicit illū cui precipit iustā pe
nam iferri.Et sic ecclesia maledicit ana
thematisando.Sic etiā pphete qui im
precantur mala peccatoribus quasi con
firmātes voluntatē diuine iusticie.licet
huiusmodi imprecatões possent etiam
per modum prenunciatōis intelligi.qñ
q3 vero dicitur aliquod malū sub rõne
vtili.puta cū aliquis optat aliquē pec/
catorem pati egritudinem aliquam:aut
aliquod ipedimentum.vel ut ipse meli
or efficiatur.vel ut saltē ab alioꝝ nocu
mento cesset. ¶ Quo ad scđm quest
tum respondet idem sanctus tho. eadē
q̄stiōe et libro dicens ꝙ maledictio de
qua nunc loquimur est per quaȝ pnun
ciatur malū cōtra aliquē vel iprecando
vel optādo.velle aūt malū alicuius vł
imprecari est cōtra illud preceptū dilige
ꝓximū sicut teipsum.Et iđ maledicere
ꝺm genus suū est peccatū mortale.quia
repugnat caritati et nisi esset peccatum
mortale nō excluderetur a regno dei. a
quo tñ excluditur.iuxta qđ dicit aplus
j.ad corinth.vj. neq3 maledici:neq3 ra
paces regnum dei possidebūt.Et tanto
est grauius quanto persona cui maledi
cimus magis amari et reuereri tene/
mus.vnde leuitic.xx. Qui maledixerit
patri suo aut matri morte moriatur.Cō
tingit tamen esse veniale propter par/
uitatem mali quod quis alteri impreca
tur. vel etiam propter affectū eius qui
profert dum ex leui motu:vel ex ludo
aut ex surreptōe aliqua talia verba pro
fert.quoniam peccata verborum maxi
me ex affectu pensantur.

¶ Incipit.xxx.preceptuȝ.

Extimatōeȝ retine.
Postq̄ autor sup̄ i.xxviij.
precepto prebuit rudimēta
ad virtutē ꝓudentie indu
cētia que est vnus riuuloꝝ
ipsius scđi padisi fluīs.scilȝ
prudentie. per quā quidē prudentiā in
struimur quomō ex p̄teritis de p̄senti
bus et futuris discutere ac librare debe
amus ꝺm tullij doctrinā seu diffinitōeȝ
Et inter cetera ipsius ꝓudentie īimica
negligētia et actio subita opponāt eidē
quia eo ipso ꝙ hō est negligens vel su
bito festinus in actu: eo ipso sequit̄ ne
cessario ꝙ īprouidus sit.et cum ad pru
denteȝ ptineat:expedit prōptam et faci
lem de rebus moralibus coniecturā ha
bere.et hoc fieri nequeat nisi per soller
tiā qui est quintus riuulus ipsius ꝓu
dentie.Pro tanto autor in presenti pre
cepto ad hanc virturem inducit vnum
quemq3 dum dicit.Extimationem reti
ne.Quasi velit innuere coniecturā retine
hoc est in agendis omnibus eā debes
seruare.vel aliter.et hoc dicit̄.Et primo
passiue:ut sit sensus. Extimatōem reti
ne.i.tā bñ habere te debes circa omēs
ut de te semp bonū et nō malū extime
tur.De q̄ qdē extimatiōe loquit̄ Boeti
us di.Fedatus sum extimatiōe.i.praua
cōiectura vel ifamia. ¶ Scđo actiue:ut
sit sensus.Extimatōeȝ retine.hoc est cū
videris aliquē aliqua bñ opantē quātū
cūq3 appeat de genere bonoꝝ:nō stati
extimes eū esse bonū añq̄ expiaris vel
ecōuerso.qr sic dicit Cassiodorus.Fir/
mū ē iudiciū cuius tenet̄ exēplū. nec lo
cus ābiguitati relinquit̄.vbi expimenta
ꝓbabilia suffragant̄. Et phus i.j.me/
thaphisice dicit ꝙ vnicuiq3 expto i sua
scia est credendū.nā explētia facit arteȝ
et inexperientia casum. propter quod
euuangelica veritas per Math.vij. ca
pitulo asserit a fructibus eorum cogno
scetis eos.Et pro tanto august.omelia
vj. quod etiam transumptiue habetur.
ij.q.vij.non omnis. dicit ꝙ non omnis
qui dicit pax vobis. quasi columbus ē

audiendus. quasi velit innuere ꝙ non omnis predicator licet bona predicet: est propter hoc simpliciter bonus cen/ sendus. sed prius eius vita est inspicien da an vitam corui ducat: an columbe. vnde sequitur. corui de morte pascun/ tur. hec columba fel nō habet. imo de fructibus terre viuit inocēs est victus eius. idest incruentus et sine sanguine. et sic respicit quod dicit coruus de mor te pasci. alias non est innocens cum tol lat. Et ex hoc infertur ꝙ coruo equi/ patur predicator sophisticus vel malus prelatus. et hoc propter sex conditiōes prauas que in coruo reperiri dicuntur. Et primo in nigredine viciorum. Se/ cundo in raucedine uocis. scilicet peruer se predicationis. quia male predicat. ¶ Tertio in voracitate. scilꝫ oblatio num. ¶ Quarto in fetore spiritus. ¶ Quinto in garrulitate. ¶ Sexto in furto. ¶ Pro huius precepti decla ratione ac obseruantia. ac etiam que cir ca ipm competere possunt: est breuiter attendendum ꝙ beatus thomas scđa ij. q. xlix. ar. iiij. dicit ꝙ prudentis est re ctam extimationeꝫ de operandis habe re. Recta autem extimatio siue opinio acquiritur in operatiuis sicut in specula tiuis dupliciter. vno quidem modo p se inueniendo. Alio modo ab alio addi scendo. Sicut autem docilitas ad hoc pertinet ut homo bene se habeat in ac quirendo rectam extimationem seu opi nionem ab alio. ita sollertia ad hoc per tinet ut hō bñ se habeat in acquirendo rectam extimatiōem seu opiniōem per seipsum. ita tamen ut sollertia accipiaꝰ per eustochiam cuius est pars. nam eu stochia est bñ coniecturatiua de quibuscū qꝫ. Sollertia autem est facilis et prom pta coniecturatio circa inuentiōem me dij ut ait aristo. in primo posteriorum. tamē ille philosophus qui ponit soller tiam prudentie partem: accipit eam cō muniter pro omni eustochia. vnde di cit ꝙ sollertia est habitus qui prouenit ex repentino inueniens quod contingit et conuenit. Reuera si quis bene consi derat huius autoris precepti effectum videre poterit ꝙ ad hanc coniecturā: que ē eustochia vel sollertia per ipsum preceptum inducimur manifeste ad in uestigandum media que ducunt ad fi nem itentum cuiusmodi sunt media hu iusmodi. ¶ Sed notandum est ꝙ sol lertia nō solum se habet circa inuentio nem medij in demonstratiuis: sed etiā in operatiuis. puta cum aliquis videns aliquos factos amicos: coniecturat eos esse inimicos eiusdē. ut idem phūs. vj. ethicoꝝ dicit. ⁊ hoc modo sollertia per tinet ad prudentem. In speculatiuis ve ro vno mō pertinet ad prudentem res extimare ꝑm mensurā rectam et infalli bilem. quia tunc in extimatione rerum errare non poterit. Sicut enim non ca dit error in ꝗtitate rerum corporaliuꝫ quando mensurantur vel etiam ponde rantur per iustā mensuraꝫ vel lancem. Propria eni mensura rerū intrinseca ē ipsa natura non ex opinione hominum vñ ꝑm naturam ipsaꝝ extimari debēt Et hoc est qđ seneca libro. iiij. de virtu tibus dicit. Quisquis prudentiaꝫ sequi desideras: tunc per rōnem recte viues si omnia prius extimes et perpenses et dignitatē rebus nō ex opinione mul toꝝ sꝫ ex eaꝝ natura cōstitues. ¶ Pro predictoꝝ intelligentia magis in specia li est sciendū ꝙ qui vult verā ⁊ certam extimationē de rebus habere hūanis: nō debet nisi ꝑm verā experientiā vel sci entiā iudicare. ¶ Hāc conclusiōeꝫ tra dit phūs in suo primo methaphisice di cens. Scia ꝗ speculatrix est causaꝝ ma xime doctrix ē. nā hij docēt qui causas reddunt. Et primo ipse phūs primo po sterioꝝ dicit. Scire est aliquid per cau sam rei cognoscere ꝑpter quod est nec potest aliter esse. Et sic nō ex ignorātia reꝝ. non ex solēnitate verboꝝ sed reꝝ et causaꝝ certa scia expiētia et opibus manifestis debet sapiens prius res om nes extimare ac etiam iudicare. qꝛ sicut scribit aristo. methaphisice libro primo

sapientis est posse assignare causas et
cognoscere rem per certitudinem. Et
propterea dicit tullius in officijs: nec
quicquid agas cuius rationem proba/
bilem reddere non possis. ¶ Ad hoc
benefacit codicio seneca de forma ho/
minum vite dicit. Cuiuscunq; facti cau
sam inquire. et cum inicia inueneris: exi
tus cogitabis. nam sicut ex scientia cau
se ad cognicionem effectus celerius et
clarius peruenitur. Sic ex causis igno
ratis nec eorum que deinceps scientia erit
C nec perfecte poterit iudicari. ¶ Unde
huic sumpta occasione de tali pōt que
stione inuestigari, videlicet vtrum esset
melius pro republica ꝙ omnia iudicia
et humana negocia terminarentur iudi
cum extimatiōe et iudicio: q̄ legum ar
bitrio vel ecōuerso. Et ꝙ melius sit ꝙ
cōmittatur iudicum extimationi et iudi
cio. Probatur primo sic. Ille qui meli9
cognoscere et considerare potest veri/
tates personarum locorum et temporū
est magis ydoneus ad proferendum iu
dicia et terminanda negocia: q̄ ille qui
minus considerare potest. Cuius ratio
ē. quia talis melius potest discernere et
extimare quod iustum quod expediēs.
et quod non. nunc autem sic est ꝙ iu/
dex melius considerare ac extimare po
test predicta q̄ lex. quia lex considerat
personas loca et tempora tantum in ge
nere. non autem in specie et in particu
lari. iudex autem extimat et considerat
in specie et particulari hanc personam
et hunc locum et hoc tempus. igitur iu
dex est magis yone9 ad iudicia extimā
da vel proferenda q̄ lex. ¶ Scd̄o sic
Illud quod eque bene termiari potest
per pauciora nō debet fieri et termina
ri per plura. sed iudicia et omnia nego
cia humana possunt terminari solū per
extimationem et prudentiam naturalē
iudicis. per quam omnes leges huma/
ne sunt adiuente vel saltem per prudē
tiam naturalem et iusticiam. igitur meli
us est ꝙ terminentur per prudentiam
naturalem iudicis et per virtutem iusti
cie q̄ per multitudinē et siluam legū.
¶ Tertio sic. illud in quo magis vi/
get iusticia aptius est ad iudicandum
sed in iudice magis viget iusticia q̄ in
legibus. quoniam iudex est iusticia ani
mata. lex autem inanimata. igitur etc.
¶ Quarto sic. legislator non potuit
vel non potest omnes casus prouidere
quia operabilia hūana habent innume
ros diuersos casus. vnde ab vno homi
ne et maxime in breui tempore cōside
rari non possunt. vnde dicit lex ꝙ plu
ra sunt negocia q̄ vocabula. et nō pos
sunt omnes articuli litium sigillatim cō
prehendi. et etiam quia lex est de futu
ris que incerta sunt nobis. iudex autē
potest prouidere omnibus casibus qui
occurrūt. quia de presentibus iudicat. igi
tur melius est ꝙ respublica atq; huma
na iudicia iudicum exterminationi et iu
dicio committantur q̄ legū arbitrio.
¶ In cōtrarium dicit aristo. primo
rethoricorum vbi hanc questionem de
terminat dicens. ꝙ omnia committi de
bent et disponi per leges. paucissima au
tem sunt cōmittenda iudicibus. quia so
lum illa que non sunt per legislatorem
legibus determinata. Et hoc pbat tri
pliciter. ¶ Prima ratio sic formatur.
ille qui pluri et longiori tempore consi
derauit quod iustum est et quod iniu/
stum et quod expediens: potest hoc fa
cilius assignare et terminare. sed legisla
tor longiori tempore cōsiderauit. et per
experientiam longam vidit quod iustū
et quod iniustum q̄ iudex. quia iudex
considerare nō potest nisi per tempus
vite sue. igitur legislator melius profer
re potest iudicium q̄ iudex. et hoc in/
tendit aristo. primo rethoricorum in pri
cipio cum dicit legislationes ex multo
tempore cosiderantis fiunt. Iudicia au
tem supple iudicis ex subito. i. repente. D
¶ Scd̄a ratio eius sic formatur. Dif
ficilius est reperire multos sapiētes ad
iudicādū q̄ paucos. Cū igit̄ in qualibet ci
uitate requiratur ad minus vnus sa/
piens: difficile erit reperire tot iudices.

vna autem lex sufficit omnibus ciuita tibus in similibus casibus.ergo facili/ us est iudicare per leges ꝙ per iudices. Hanc rationem tangit aristo. dicens. vnū habere et paucos facilius ꝙ mul tos bene sapientes ⁊ potētes leges fer re et iudicare. ¶ Tertia ratio talis est quanto ille qui debet iudiciū proferre est magis elongatus et extraneus ab il lis passionibus que iudicium peruerte re possunt:tanto ille ad iudicādum est aptior. Nunc autem sic est ꝙ legislator et lex lata per ipsū sunt magis elōgati et extranei a passionibus odij et amo/ ris et ab affectiōe proprij cōmodi ꝙ iu dex. Cuius ratio est.quia legislator fe/ cit iudicium in cōmuni.et ad omnes in genere siue sint odientes siue inimici:si ne propinqui siue extranei. Non enī po test habere respectum. quia iudicat de futuris. Judex aūt iudicat de presenti/ bus que aliquo modo vel titulo perti nent ad eum propter affectionem odij vel amoris.cōmodi vel incōmodi pro/ prij igitur facilius fertur et aptius iudi ciū per leges ꝙ per iudices. ¶ Hāc rōnem tāgit aristo. primo rethoricorū: vbi sic dicit. Si omniū aut maximū qȝ iudicium legislatoris nō ſm partem sed de futuris et vniuersalibus est al' per fectus. Prefecti aūt et iudices iam de presentibus et terminatis iudicant: ad quos et amare et odire et propriū cō modum sepe sunt ānexa ut non adhuc possunt sufficienter videre verum. sed attendere in iudicio proprium delecta/ bile aut triste.et hoc verius videtur eē tenendum. ¶ Ad primum contrarium dicendum ꝙ non concludit simpliciter ꝙ melius fiat iudicium per iudices ꝙ per leges:sed solum cōcludit ꝙ ea que non potuit prouidere legislator melius per iudices iudicātur. et sunt iudicibus cōmittenda.et hoc de plano concedit. ¶ Ad scdm dicēdum ꝙ humana iu dicia nō eque bene terminantur per so lam prudentiam naturalem sicut per le ges. quia leges cum hoc ꝙ emanant a prudentia iudicant etiam per longā ex perientiam. et inuenta sunt iusta et vti lia. ¶ Ad tertium est dicēdum ꝙ illud qđ dictum est ꝙ iudex est iusticia ani/ mata.methaphorice dictū est.quia sola lex non fert iudicium sine opere iudi/ cis qui est animatus. ¶ Ad quartum dicendum est ꝙ verum est in hijs casi bus quos nō preuidit lex:iudicibus est cōmittendum. quia hoc non est contra illud quod iam dictum est.

¶ Incipit.xxxj.preceptū. A

Consultus esto Postꝙ autor supra ꝓbuit rudimēta per tinētia ac inducentia ad plures ptes pru dentie:videlȝ ad me diam prouidentiam et sollerciam. Nūc vero in presenti pre cepto subsequēter prebet rudimēta per tinentia et inducentia ad cautiōem que est vnus riuulorum ipsius secūdi para disi fluminis scilȝ prudentie. Per quam quidem cautionem instruimur qualiter bonum a malo et verum a falso discer nere valeamus. Hec aūt virtus est pru dēti multum necessaria. Ratio est.quia ſm sanctum thomā scda.ij.q.xlix. ꝙ in contingētibus particularibus circa que prudentia versatur verum potest quan doqȝ admisceri falso. et bonū malo. ⁊ hoc ꝓpter multiformitatem hoꝝ opa biliū in quibus sepe bona malis coope rantur.et mala habent speciem boni. ¶ Considerans igitur autor ꝙ hec vir tus prudenti valde necessaria est per ra tionem antedictam ac etiā per alias ra tiones infrascriptas vnumquēqȝ indu cit ad hoc preceptum dicēs. Consultus esto.quasi velit innuere ꝙ talis sis ut ne dū alijs sed tibi ipsi cōsulere possis. vbi notādū ꝙ ꝯsultꝰ dicit a quo ꝯsiliū peti tur. Cōsultor vo qui ab alio ꝯsiliū petit

¶ Pro huius precepti intelligentia ac etiam obseruantia est breuiter sciendum q tria sunt que ad obseruantiam huius precepti inducere debent. Et primum est sacra scriptura. Scdm est ipsius pcepti ethimologia. Tertiu est brutoꝝ aialiu industria. De primo aplus ad ephes. v. videte quomo caute ambuletis no quasi isipiétes: sed ut sapiétes. eccl. vj. facit vna qstioez quid amplius stulto habet sapiens? Et stati ad ea respondens subdit. nichil nisi ut pergat vbi est vita. ad vita pergere et ambulare idem est. Quod igit obscure primo dicit aplus. videte quomo caute ambuletis. hoc subiungit expositiue: no quasi insipiétes: sed ut sapientes. quasi dicat

B sapientes hoc aut habét amplius ab insipiétibus. qr ambulát ad vitá. ¶ Beatus etiam grego. in moralibus distinguens veram sapiétiam a falsa: dixit q vera sapiétia est qn lingua. manus oculus no discordát. Ille eni fm verá eius intentioné est sapiens: qui quod lingua dicit manu facit. et oculo intentiois ad bonum finé dirigit. Uidete igitur ingt aplus quomo caute ambuletis no quasi insipiétes: sed ut sapientes. ut scz lingua vestra sit in corde. et cor vestru sit in virtute dextre. et tandem ne sitis in tenebris: et oculus sit in vestro capite. licet autem ista sint dicta vniuersaliter: possunt tamen ad ppositum nostrum applicari singulariter. et maxime de pricipibus vel rectoribus. qr caute prius inuestigare debent de quibus nesciút prouerbioꝝ. xviij. Auris sapiétium querit doctriná. ¶ Item caute debent discernere et iudicare de quibus audiunt. eccle. iiij. Qui audit sapiétem iudicabit gétes. ¶ Item etiam cautius fortius debent executioni mádare que discrete iudicauerút. prouerbioꝝ. xxiiij. vir sapiés fortis est. et vir doctus validus et robustus. Qui aut actum iudiciarie correctóis exercent: caute et sapienter exerceant. et tunc non ut insipiétes: sed ut sapientes ac etiá prudétes. istos tres pedes mouét. Bene igit dicit. videte quomo caute ambuletis. i. prudenter. qr prudentia est recta ro agibiliu. vj. ethicoꝝ.

¶ Scdm qd inducere debet ad huius precepti obseruantiá est ipsius pcepti ethimologia. Consultus enim quasi conspiciens vlterius dicit. s. vltra supficialem rei apparentiá. vel cosultus dicitur quasi cospiciens intus. qd idem est q esse cautu. Nam cautus dicitur quasi cauens intus. que quidem conditiones competunt bono consiliario. Ad bonum aut cosiliarium pertinet tria habere et tria vitare. ¶ Primo nanqz debet habere sapientiaz. Ambrosius libro. ij. de offi. Quis se comittit ei quem no putat plus sape q ipsi sapiat. an qui querit cosiliu? vn ambrosius. necesse est vt prestantior sit ille a quo consilium petitur q ille qui petit. et sequit qualis debet esse scilz exéplo. et vsu paratior sit presentia soluat. pericula denunciet iminentia. expediat et remediu ferat. et no sit paratus ad soluendu tantum: sed ad subueniendum. Et quia raro tales inueniuntur. ideo dicitur eccle. vj. Consiliarius sit tibi vnus de mille. A tali igitur consiliario secure peti potest consilium vnde thobie. iiij. Consilium semper a sapiente perquire. C Econtra dicitur eccle. viij. Cum fatuis non habeas consiliu. Non enim diligere poterunt nisi que ipsis placent. Inter sapientem consiliariu et fatuuz talis assignatur differentia. qr

D fatuus non respicit nisi principium facti. sapiens aut finem respicit et ea que sunt ad finem. cui bene conuenit quod in ysopo dicitur. Ferre minora volo ne grauiora feram. hoc exemplo illius pricipis qui emit sensum a philosopho coprobatur. qui dum cedulam emisset in qua scriptu erat. In omnibus que acturus es semper cogita quod possit accidere. quam cum princeps accepisset: litteris aureis in foribus palacij describi mandauit. Post multum vero tépus quidam eius inimici cum barberio ordinauerunt vt ipsum principem

regnlarent. qui cum per fores palacij intraret et scripturam illam legeret: cepit in eius conspectu tremere et pallere quo viso princeps eum capi fecit. et minis et tormentis veritatem extorquens sibi pepercit. sed actores sceleris interfici fecit. p qd patet q vtile sit in oibus fines cospicere. ¶ Scdo habere debet iusticiã ipsum solidanté. ut. s. nõ timore vel amore: vel cupiditate in cõsilijs dandis moneat. eccle. xxxvij. Ante omnem actũ cõsiliũ stabile. Illi eni fuerũt stabiles et firmi cõsiliarij qui sunt veri amatores veritatis eccle. vbi supra. a malo cõsiliario cõserua aĩam tuam. Malus consiliarius dicitur esse qui preponit cõmodũ corporale et propriũ vtilitati cõmuni. vel factu3 hois facto dei. et talis semper instabilis est fm q variantur cõmoda que intédit. ¶ Tertio dicitur habere longã rex expientiã. Debet eni cõsiliarius expientia multiplici esse perspicax. et ideo merito eligunt senes cõsiliarij. hoc est qd dicit ambrosi. exameron omel. j. Senectus est in cõsilijs vtilior. pptera eccle. xxv. q speciosum canicies iudiciũ rc. Jõ in huiusmõi signu3 precepit dñs Moysi exo. iij. vade congrega seniores israel rc. Et numeri. xj. Cõgrega michi. lxx. de senioribus quos nosti esse senes populi rc. Ideo Jeroboam relinqués consiliũ senũ: et adherés cõsilio iuuenũ: a populo derelict9 est. iij. regũ. xij. ¶ Tria etiã sunt a bono cõsiliario vitanda. ¶ Primo vitanda est festinantia subita. ideo deliberandũ est diu quicqd statuendũ est. semel ait seneca epla. cij. qr sapiens nõ mutat cõsilium. ¶ Consilia insuper debent esse exaiata et cum delibaratõe discussa. ait Damascenus libro. ij. capi. xxiij. Prudétis est bene consiliari et hic eo x. vj. ibi cõmentator. bona cõsiliatio est hitus cõiecturatiuus fm ratiocinatõem optimi et opabiliũ. bonus cõsiliator est cui adest talis habitus. et post omnia consiliatio meditatio r itellectio. Hec perscrutatio per longum tempus generationem recipit. in qua meditatiõe honestũ semper preponédum est vtili. et bonum cõmune pprio. et summe id qd est ad honorem dei cõmodo hũano. et hoc fm tullium. iij. de offic. capi. xv. ¶ Scdo vitanda est crudelitas. nunq eni vtile est quod é crudele. ait idem capi. xi. Similiter nec quod est inhumanũ faciendũ vel consulendũ. sicut expellere peregrinos de ciuitate. ait idem ca. xij. ¶ Tertio vitanda est ira. quia ira impedit animum ne possit cernere verũ. vnde Gregorius in registro. Ira si semel métem possidere cepit: iustum esse deputat qd crudele fit. Pro tanto in prouerbijs bene dicit seneca. Duo autem sunt contraria consilio. s. festinatio et ira. ¶ Tertiũ quod inducere debet ad huius precepti obseruantiam est brutorum naturalis industria. Officium enim prudentis est nõ solum preterita cogitare: sed presentia mala acta cauere debere. hoc faciens et obseruans: autoris preceptũ obseruabit in eo quod dicit. Consultus esto. ¶ Habetur de hoc leonis exéplũ. qui dum per viam incedit: ne inueniri a venatoribo possit: sua vestigia cauda destruit. Moraliter qui sunt venatores nisi demones. quid est cauda vestigia transacta delere: nisi facils posterioribus cautelosa tergiuersatione priora destruere. nõ eni cauda aĩalis: sed posterior pars corporis sicut sensus ostendit. ¶ Item officium prudentis est nõ solum precauere preterita et presentia. sed etiam futura pericula contingentia. De hoc etia3 habetur exemplũ de mergulo. qui dum caput in mare mergit: aurarum omniũ signa cognoscit et tempestatis indicia. nãq3 nautis futuram esse tempestatem certissimum signum est quãdo merguli fugiũt ad littus cũ clamore. Moraliter semper enim dum tempestas in vndarum eleuatione ventis superbie flantibus pertumescit: tute ad terram humilitatis confugimur que nunq patitur tempestatem. ¶ Exemplum etia3 habemus de hoc in colũba

que per aerem volitans vidēs ācipitrē
contra se venire: stati seipsam ad terrā
dimittit. et sic secura efficitur. ¶ Mo
raliter homo volat per aera cum de se
cogitat magna. sed videns cōtra se dyā
bolū venientē per tēptationem supbie:
debet statim seipsum iclinare ad terrā
per hūilitatem et ꝓpter fragilitatis cō
sideratōez. vñ eccle. ij. Deprime cor tuū
et sustine. ¶ Querere aliquis posset
de tali questione vtrū homo debeat se
omibus per hūilitatē subijcere? ¶ Huic
quesito respondet sanctus tho. scda. ij.
q. clxj. dicens ꝙ in homie duo possunt
cōsiderari. s. id qd̄ est dei. s. ꝗcquid per
tinet ad ꝑfectionē. et id quod est hois
scilz quicqd ꝑtinet ad defectū. Hūilitas
aūt ꝓprie respicit reuerentiaz qua ho
mo subijcitur deo. Et idō quilibz hō ꝫm
id qd̄ suuz est: debet se cuilibet ꝓximo
subijcere. Quantum vero ad id qd̄ est
dei in illo. sed absqz p̄iudicio hūilitatis
potest dona que quis accepit preferre
donis que alteri apparēt collata. Simi
liter etiā nō hoc requirit hūilitas vt ali
qs id qd̄ suū est in seipso subiiciat ei qd̄
est hois in altero. alioquin oporteret ꝙ
quilibet reputaret se minorem quolibet
altero vel alio. ¶ Potest tamen aliquis
reputare aliqd boni esse in ꝓximo qd̄
nō habet. vel aliquid mali esse in se qd̄
non est in alio. et sic absqz falsitate pōt
se credere et ꝓnunciare omnibus vilio
rem ꝫm defectus occultos quos in se re
cognoscit. ⁊ dona dei q̄ in alijs latēt ⁊c.

A

¶ Incipit. xxxij. p̄ceptum

Vtere virtute.
Postq̄ autor in su
perioribus prebuit ru
dimenta aliqua indu
centia et informātia
ad iusticiā et pruden
tiam. per quas virtu
tes duo ꝑadisi fluia
designant. ¶ Nūc vero in presenti pre
cepto prebet rudimēta inducētia ad ter
tiū ꝑadisi flumē. videlz ad fortitudinē.
dum dicit. vtere virtute. ¶ Pro cuius
precepti euidētia est sciendū ꝙ ꝫm tulli
um et alios antiquos sola fortitudo no
men virtutis optinuit eo ꝙ virtus ex
eo dicta sit. ut boetius dicit ꝙ suis viri
bus nitens nullis supetur aduersꝭ. verū
dum aggreditur fortitudo est appella
ta. dū patitur aduersa dicta est patiētia.
sed ab eo qd̄ est stabilis circa bona: di
cit cōstantia. plura sunt nomia sed vir
tus vna non dicere magis velis ꝙ ad
patientiā et cōstantiam fortitudo sit ge
nus. Hec sola v̄tus de ceteris apte ostē
dit qualis in interioribus homo sit. qd
velit. quid valeat et quid possit. vnde
grego. in libro dyalogoꝝ. Qualis vnus
quisqz apud se lateat illata contumelia
ꝓbat. vñ est aliarū virtutū ꝓbatiua et
examinatiua. quod quodā exēplo cōproba
tur. Cū eni quidam olim sibi nomē phi
losophi arrogaret. quidā ph̄us scire vo
lens vtrū vere ph̄us esset. Erāt eni phi
losophi valde patiētes. Cum in multis
iniurijs aggressus est: ac ille volens vide
ri ph̄us. cūqz iniuriā patiens tacuisset:
ille qd̄ latebat interius ferre non valēs
dixit ad illū. nūc agnouisti me esse phi
losophū. Cui ille r̄ndit. agnouerā eni si
tacuisses. Possunt eni aliqū mali v̄tutē
hāc simulare et ad tempus arripere. sed
non diu seruare: si iniurijs fuerūt sepe ta
cti. et hoc est qd̄ clare ostēdit tullius in
rethorica sua ex ipsius diffinitōe dicēs
ꝙ fortitudo est considerata p̄iculoꝝ su
sceptio. et laboꝝ diuturna ꝑpessio. Et
vere homo fortis arduū quodlibet pi
culum et dolorem. et quoscūqz graues
euentus vsqz ad vltimum de potentia
hūili patiētia suffert. hoc est aūt qd̄ cō
mentator scribit in ethica dicens. vir ve
re fortis vilipēdit mortē in aggredien
do et relinquēdo qd̄ aggredi et relinqui
oportet. Nec obstat sed facit ad ꝓposi
tum qd̄ ethicoꝝ. j. dicit ph̄us accidētia
tribulant et cōturbant beatū. qr posito
ꝙ ipsa accidētia grauia iustū ⁊ v̄tuosū B

turbant in carne que sensibilis est pro pter passionem doloris ipsum tamē in mēte fortificāt. et ad patientiā cordōes in anima forté et virtuosum inueniūt. Idcirco non quia grauatur et tristatur in mente: sed quia humilitate et volun tate bona sustinet terribilia fortis est. hoc est aūt ꝙ ipse cōmentator .ij. ethi coꝝ dicit. Qui terribilia sustinet nec ꝑ sternitur fortis est. qui tristat̄ timidus est. Quare fortis huius vere habitua/tus et pseuerans in fortitudine sua ve lut triumphalis victor meretur summo laudis dyademate et excellētia premij coronari. hoc est qđ dicitur apoc. ij. ca. vincēti dabo edere de ligno vite quod est in padiso dei mei. Esto fidelis vsqꝫ ad mortem ⁊ dabo tibi coronā vite. Et Bernardus in quadam epl'a dicit. Bea tus es si pugnando moriaris. quia mor tuus mox coronaberis. Ue aūt tibi de clinanti in pugna qua perdis victorias et coronam. De nomine aūt virtutis ta ctum est supra in scđa ꝓhemiali parte §. iiij. et ibi ponitur virtus pro iusticia. propter ratōes ibi assignatas quas pru dens lector si libet latius videre vale bit. ¶ Pro predictoꝝ intelligētia ma gis in speciali est de infrascriptis dubi tabilibus querendū vel inuestigandū. ¶ Et primo vtrum fortitudo magis consistat in aggrediando an in sustinē do. ¶ Scđo quot modis cognoscat̄ vera fortitudo a ficta vel apparenti. ¶ Quo ad primum quesitū videlꝫ an magis fortitudo consistat in aggrediē do an in sustinendo? ¶ Ad hoc dicendū est ꝺm phm ꝙ fortitudo magis in su/stinendo cōsistit q̄ꝫ in aggrediendo. qđ tripliciter ꝓbatur. ¶ Primo sic. Aggre di enī est fortioris sustinere vero debi lioris. quia aggrediens comparatur ad sustinens ut ad debiliorem. igitur ma/ior v̄tus requirit̄ in sustinēdo. ¶ Scđo sic. maior requiritur fortitudo in susti/nendo presens malum q̄ꝫ futurum. sed aggrediēs imaginatur malū ut futurū. sustinens autem habꝫ malum pn̄s pre oculis. igitur ⁊c. ¶ Tertio sic. aggredi subito fieri potest: sustinere aūt requi/rit durabilitatē temporis. ergo maior requiritur fortitudo in sustinēdo q̄ꝫ in aggrediendo. ¶ Potest etiam hoc ali ter probari. aggrediens qui est tanq̄ꝫ agens agere videtur delectabiliter in q̄ꝫtum studet maioritati et honori. et victorie ac etiam preeminētie que sunt appetibilia. sed sustinens econuerso pa titur naturaliter refugibilia. puta cō fu sionem damni. ictus et huiusmōi. et sic patet ꝙ maius est sustinere que sunt cō tra naturā q̄ꝫ agere que sunt quodam modo appetibilia saltem in apparenti in hoc casu. ¶ Preterea aggrediēs vi detur intendere bonū suum. quia agit propter finem. et agit prouisus ex inten tione. et sustinens patit̄ simpliciter ma lū preter intentōem quare ⁊c. ¶ Quo ad scđm quesitum dicendum est ꝙ phi losophus. iij. ethicoruꝫ dicit ꝙ sex sunt mōi fortitudinis non veri sed apparen tis. ¶ Primus nāqꝫ modus fortitudi nis nō vere sed apparentis est cū ho/mo est fortis solum propter ciuium ve recundiam quando scilicet timet vere/cūdiam et appetit honorem. ¶ Scđm modus fortitudinis non vere est serui lis quando homo est fortis soluꝫ tim re pene. quia actus non potest fugere. Pro tanto quidam fecit comburi na/ues ne populus fugeret ad eas. ¶ Ter tius modus non vere fortitudinis dici tur militaris qui solū fit propter amo/ris experientiam. quia experti ideo pu gnant. vnde dicit aristo. ꝙ in singulis videtur experiētia quedā fortitudo esse nam in quolibet negocio audacter et si ne timore operatur expertus. Et vege cius de re militari dicit ꝙ nemo dubi tat facere quod se bn̄ didicisse cōfidit Quando vero deficit experientia: pri/mi sunt qui fugā arripiunt. Fortis autē vera fortitudine magis timet turpitu/dinem q̄ꝫ mortem. ¶ Quartus modus fortitudinis ficte est animalis. quia ve lut bestie belloꝝ pericula non agnoscūt

deo ad bella impetuose sicut bestie dis currunt. ¶ Quintus modus fortitudi nis nō vere est impetuosus et furiosus quia tales non sunt fortes nisi solū pro pter furias. et quando tales resistentiā inueniunt stati fugiūt. ¶ Sextus mo dus fortitudinis non vere est consue/ tudinalis. talis fortis est. quia in mul/ tis extitit piculis. in quibus vicit et fu it fortunatus. ¶ Septima vero forti tudo est virtuosa que est propter bo/ num virtutis et bonum cōmune. et pro pter solā virtutem. et qui ipaulous est circa bonam mortem que est scōm bel lum. Dicitur vero fortis et consistit ve ra fortitudo principaliter in reprimēdo timores circa pericula bellorꝫ et in mo derando audacias. Jlle aūt qui timet ti menda et nō timenda. vel qui audet au denda et non audenda: non dicitur esse fortis: sed fortis est qui timet timenda et qui audet audenda.

¶ Jncipit. xxxiij. pceptuꝫ

A Troco lude. Postꝗ autor in qui busdā supra positis preceptis prebuit ru dimenta ad affabili tatem inducētia per quā quidē virtutem instruimur qualiter

B cū alijs in verbis et factis cōmunicare debemus. et ex tali cōmunicatōe nōnul li amicicie limites excedunt. Aliqui aūt deficiunt sicut agrestes et duri. qui nū ꝗ solaciari volunt: imo solaciari volen tibus sunt honerosi. aut excedunt sicut adulatores hystriōes et discoli. Pro tā to dat nobis autor hoc pceptū per qđ inducere intēdit nos ad eutrapeliā que

C est virtus que docet moderatos et ho nestos ludos cū quibus cōuiuimus ex cercere quādo oportet et scōm ꝙ opor tet. cōsideratis tamē circunstantijs loci tēporis ꝛ psonaꝝ. et talis ludus licitus et vtilis est et concessus sm ꝙ patet. p aristotelē. iiij. ethicoꝝ. et hoc est qđ in tendit autor dum dicit. Troco lude. Quasi velit īnuere ꝙ talis ludus adeo simplex sit ꝙ nulla īmundicia iracūdia vel iactura ex tali ludo generet. De ta li honesto ludo vide supra in scđa pbe miali parte. §. xxxvj. ac etiā multū ple/ ne de hoc in fine artiū mechanicaꝝ vi delicet in septima que theatrica nuncu patur. et a theatro dicta. vbi populus cōuenlebat ad ludendum ut ait hugo dydascalicon. pte. iij. ꝛ sic ꝗtum ad hūc ludum sufficiat remissio. D

¶ Jncipit. xxxiiij. preceptum.

Aleas fuge. Postꝗ autor in p xime precedēti prece pto pbuit rudimēta ad affabilitatē ꝛ ami cabilitatē pertinētia qđ fit per eutrapeliā q ludos honestos ꝛ licitos cū qb9 cōuiuimus facere docet ut ē ludere troco et similib9 honestis locis. Nunc vero in hoc precepto subse quēter instruit fugere ea per que amici cia dissolui pōt et disrūpi. Uerū qr ali/ quis forte credere posset ꝙ ludus alea rū foret recreatiōis et licitus. et p cōse quēs licite excercendus. iō autor dubiū illud remouere intēdit dū in hoc pre/ cepto dicit. Aleas fuge. Quasi velit inu ere ꝙ per talem ludū litigia sepe pue/ niūt homicidia cōmittunt plurima. nec non de amicis per hoc ut plurimū effi ciunt īimici. et sic p consequens affabili tas et amicicia dissoluit. et etiā huma/ nus cōuictus ex hoc faciliter dissipat. A

¶ Pro huius pcepti itelligētia ac eti am obseruātia est aduertendū ꝙ qua/ tuor sunt pricipaliter per que retrahere se debēt hoies a ludo taxilloꝝ ꝛ aleaꝝ et tales ludos penitus fugere. Pri/ mū est magnitudo ꝛ multitudo pctoꝝ.

¶ Scd̄m est turbatio multiplex pxi moꝝ. Tertiū est infatuatio multiplex inde pueniens. Quartum est vindicatio diuina terrens seu puniens. ¶ Circa primum sciendum est ꝙ autor qui cō/pilauit summam de vicijs et virtutibus in titulo de auaricia in capi.xxix. de lusoribꝰ enumerat.xvj. peccata que ludo taxilloꝝ cōmittunt. ¶ Primū est desi/derium lucrandi. qđ ex cupiditate prouenit. que quidem omniū maloꝝ est radix venenosa. j. ad thimo. vj. ¶ Scd̄m est voluntas spoliādi pximū. quod ex peccato rapine puenit. ¶ Tertiū est inmisericordia siue crudelitas nimia. vellet eni eum spoliare si posset camisia ꝛ bracha qđ latrones in nemoribus nō faciunt qui spoliant pegrinos. ¶ Quartum est vsura maxima. s. xj. pro. xij. non solū in anno vel in mense: sed in eadē die vel momento. ¶ Quintum est blas/phemia dei et sanctoꝝ que est afflictō patris sui. s. dei. et parentū spūaliū. s. san/ctoꝝ. ¶ Sextū est contemptus matris ecclesie. s. piuriū. ¶ Septimū est mendaciū et alia verba ociosa et iniuriosa et cōtumeliosa et improperiosa. que scādalizant pximū. ¶ Octauū est corruptō pximorum qui ad ludū inspiciendū de cōsuetudine praua veniunt. et ad ludū prouocant. ꝛ sic est omissio bonoꝝ q̄ debent fieri tempore illo. ¶ Nonū est furtū. qꝛ lusores qn̄qꝫ inopia cogēte discunt furari. vn̄ plurimū inde sequit̄ suspendiuꝫ. et inde etiā sequūtur mlta piuria. ¶ Decimum crimē falsi qđ cōmittit̄ ex certa scia in falsis taxillis vel commutandis vel locādis. et sic cōmittit̄ peccatū fraudis. ¶ Undecimū peccatum homicidij. nā de ludo venitur ad verba. et de verbis ad verbera. et de verberibus ad vulnera. et inde ad homicidia. et sic cōmittit̄ peccatū ire et frequēter cōminationis. ¶ Duodecimū fraus ꝛ deceptō. nā qui melius nouit ludere: melius scit decipe. et frequēter ibi cōmittit̄ peccatū verberis. ¶ Tertiūdecimū est ydolatrie peccatū: quia de taxillo facit deum suū. quia ad preceptū taxilli largitur de suo qđ non vult largire ad preceptuꝫ dei. ¶ Quartūdecimū est fractio solēnita/tum. nam in precipuis festis cōmittunt lusores ludū suū. propter qđ essent la/pidandi sicut fuit lapidatus ille qui colligebat ligna in sabbato. ¶ Quintūdecimū peccatuꝫ ire. ¶ Sextūdecimum omissio bonoꝝ que illo tempore facere deberet. audire missam et huiusmodi. ¶ Circa scd̄ꝫ sciendū est ꝙ si fit in domo multiplex ira parentuꝫ sequitur ex ludo. Si vxoratus est ira vxoris ꝛ filioꝝ ac totius familie. ac etiā verba. et qn̄qꝫ verbera. Et qn̄qꝫ inter lusores odia et exheredatio filioꝝ et pstitutio filiaꝝ. et vxoris. ¶ Circa tertiū ꝛc. repiunt̄ in lusoribus. xij. magne fatuitates et stulticie. ¶ Prima qꝛ lusor vilissime se subijcit seruituti dū se astringit ad faciendū qđ taxillus precipit. Seneca. si videas murē velle alij muri dominari: nūquid risum teneas. q̄ntomagis ridiculum est os caninū qđ minoris valoris vni homi dominari. ¶ Scd̄a est qꝛ ipse ad p̄ceptuꝫ taxilloꝝ largit̄ qđ nō faceret ad preceptū dei. largior est q̄ beatus martinus quia nō solū medietatem pallij dat: sed qn̄qꝫ totū. et etiā camisiā et qn̄qꝫ bra/chas. et nudus sequit̄ dn̄m suū scꝫ dyabolū. ¶ Tertia est qꝛ postq̄ cognouit maliciā dn̄i sui cū cū deberet abnegare et que eius sunt. ipse potius verū deuꝫ abnegat qui nichil ei nocuit: sed oia bona fecit. ¶ Quarta fatuitas est. qꝛ illius iurisdictōi et iudicio se subijcit qui nūq̄ recte iudicare nouit. qꝛ taxillus semper alteri tribuit qđ suū nō est. ¶ Quinta quia delectatōem que est in contractōe trium ossiū canis diuine glorie p̄posuit. qđ nō solū stultitia sed isania esse videtur. ¶ Sexta ne ociosus sit ociosa agit. Bernardꝰ p vitādo ocio ociosa sectari ridiculū est. ¶ Septia qꝛ consentit ꝙ hostis eius furet̄ ei vnā de p̄ciosioribꝰ rebus quas ipse hēat. s. tēpus. furemur tēpus dicūt lusores nō attēdētes quid dn̄s dicat. Si sciret paterfamilias ꝛc.

B

Luce.xij.sed lusor affectat ꝙ lusor vel
fur veniat ut furetur ei vitam suam.
¶ Octaua quia proprijs manibus se
et sua consumit.et perdit quem dei fili
us manibus cruci affixis redemit.Et vi
detur magna igratitudo ꝙ homo deū
impugnet in illa parte corporis qua dei
filius pro illo tantū dolorem sustinuit.
¶ Nona q2 ipse ludit. et in curia sum
mi iudicis contra eum lata est sententia
mortis.¶ Decima q2 lusor facere posset
opus ad propriam vtilitatem et proxi/
mi edificationē.et dei honorem.et ipse
facit opus quod sibi damnosum est et
proximo scandalum.⁊ deo contumelio
sum. ¶ Undecima cū puer non sit pu
erilibus operibus gaudet.Seneca au/
ctoritatem habemus senum et puerorꝫ
vicia. dubium non est puerorum finge
re excercitium militibus ⁊ peditibus li
gneis quod hodie in multis senibus re
peritur.Unde quidam ait.Ludere par
impar equitare in arundine longa Si
quē delectat: barbatum insania vexat.
¶ Duodecima quia nullum opus cre
dant aliquid habere iocūditatis nisi ha
beat aliquid vtilitatis quod est signuꝫ
magne corruptionis . Seneca . Fun/
damentum bone mentis non est gaude
re vanis. ¶ Circa quartum sciendum
est ꝙ dominus aliquādo vindictam ac
cipit de lusoribus acriter et in presenti.
nam quandoqꝫ dum blasphemant faci
es preposterantur sicut legitur de quo
dam milite qui dum occasiōe ludi iura
ret per oculos dei.proprius oculus a ca
pite exilijt. et in alearum tabulam ceci
dit.Legitur etiam de quodam sagitta/
rio qui cū valde esset iratus ex hoc ꝙ
in ludo perdidisset: sagittam aduersus
celum traxit. quasi vellet se deo vindi
care.Sequenti vero die cum idem sa/
gittarius sederet ad ludum:eadem ho
ra redijt sagitta et super alearium ceci/
dit sanguinolenta.in signum ꝙ q̃stum
in se fuerat percusserat deum.nec solū
debet cauere quis ne ludat:sed etiaꝫ ne
lusoribus se immisceat.sicut enim sedē

tes ad ignem calefiunt:sic sedentes ad
ludum inclinantur ad ipsuꝫ. vnde tho.
iij.nunq̃ cū ludētibus miscui me. neqꝫ
hijs qui in leuitate ambulant participē
me prebui.Quia reuera ut supra dictū
est.nichil est qd̄ tam hominem defor/
met vel dehonestat q̃ꝫ taxillorum lu/
dus.et maxime alee ludus.quia in pol
licratico libro.j.scribitur. Mendaciorū
et periuriorum mater est alea. vnde et
chilon lacedemonius iungende societa
tis causa missus est corinthum.duces
et seniores populi ludentes inuenit in
alea infecto itaqꝫ negocio reuersus est
dicens se nolle gloriam sptorum quorꝫ
constructio bisantio clarescebat hac ma
culare infamia ut diceretur cum aleato
ribus societatem contraxisse. Econuer
so multi magistri hodie gloriātur si ve
naticā nouerint vanitatem:si in alea fu
erint instituti.si in vanis fuerint exper
ti.Cū tamen seneca in prouerbijs dicat
Aleator quantum in arte doctior:tanto
nequior.tales suos filios ⁊ heredes suo
prauo exemplo ad talia prouocant et in
ducūt.et ut ait saturicus.Citius nos cor
rumpunt vicioruꝫ exempla domestica:
magis cum subeunt animos autoribus
Et ideo preclare ut fertur dixisse the/
mistodes magistratus et ludis et qui/
buscunqꝫ leuioribus ait esse arcēdos:ne
respublica ludere videatur. defectūqꝫ
sui relicta grauitate pronunciet.O vti/
nam aleatoribus et lusoribus continge
ret de ludo quod cuidam contigit lu/
sori de quo in quadam narratur hysto
ria.ꝙ dū beato bernardo sup equo resi
dēti obuiassꝫ:dixit eidē.vellē vir dei lu
dere animā pro equo cui insides si pla
ceret.Cui beatus Bernardus.si animā
michi obligas ego ipse de equo descen
do.tibi qꝫ si plura me puncta tribus ta
xillis traieceris:sponte equum et grate
promitto.ille autem gaudens acceptis
tribus taxillis.xviij.puncta traxit.sta/
timqꝫ lusor certum credens esse de lu
cro frenum equi apprehēdens:suū esse
equū asseruit.Cui beatus Bernardus.

expecta fili. quia plura sunt pũcta hijs
que vides in ipsis taxillis. proijciensq̃
eos vir dei sua vice tertius taxillus di
uisus est p mediũ. et in vna pte tres re
presentans punctos. in altera vero qua
tuor. sicq̃ factum est ut alijs duobus
taxillis representantibus. xij. puncta ve
ro tertij taxilli. vij. et sic. xix. se ꝓcecisse
vir dei iactaret. quod quidem miracu/
lum lusor aduertens: animã ipsius sub
obedientia dedit. factusq̃ monachus
laudabiliter vitam finiuit. ¶ Pro pre
missorum declaratione quo ad vtrũq̃
ludum videlicet troci et alearum magis
in speciali est perutile de infrascriptis
dubitabilibus querendum vel inuesti
gandum. ¶ Et primo queritur vtrũ
causa ludi liceat vti habitu religiosorũ.
¶ Breuissime dicendum ſm leges hu
manas ꝙ non. sed puniri grauiter de/
bet qui hoc facit. ut in autenti. de sacro
sanctis epis. §. fi. et ar. C. de epis. au. l. mi
nime. ¶ Scḋo quero vtrum in cantu
seculari cytharis ludo stachorum et hu
iusmodi sit peccatum. ¶ Dicendum est
ſm albertum ꝙ si hec fiunt a personis
secularibus loco et tempore competen
ti licent. Si vero fiant a clericis: non vi
dentur competere nec licere. maxime si
clericus ludat cũ layco. ij. q. vij. laycos
xxiij. di. hijs igitur. multo enĩ minus cõ
petunt religiosis. ¶ Tertio q̃ro vtrũ
liceat vti ludis in ecclesia. ¶ Breuiter
dicendum est ſm canones ꝙ ludi thea
trales cũ laruis et similibus inhonestis
non licet in ecclesijs fieri ut patet per
decretalem cum decorem. de vi. et ho.
cle. extra. secus vero de honestis et de
uotis representationibus. ut representa
re presepe domini. herodem magos et
huiusmodi. que potius inducunt ad de
uotionem q̃ ad vanitatem. et ꝙ talia
licite fieri possunt: habetur de conse. di.
ij. semel et di. iiij. queris. versus finem.
Et quodlibet festum est signum et re/
presentatio preteritarum rerum. lxxv.
di. quod die dominico. hec tres prescri
pte questiones pertinere possunt et cõ
petere supra. xxxiij. precepto Troco lu
de. Infrascripte questiones competunt
huic presenti ꝑcepto Aleas fuge. ¶ Et
primo queritur vtrũ omnis ludus qui
innititur fortune sit licitus et permissus
¶ Dicendum breuissime ſm leges hu
manas ꝙ omnis talis ludus est omni
no prohibitus. non tamen si quis certat
hasta vel pila iaciendo. currendo luctã
do vel pugnando. quia hec fiunt cause
exercende virtutis corporis. ut. ff. de
aleatoribus. et in auten. ut omnes obe.
prin. qui in conui. eo. l. ij. ¶ Secundo
queritur que nam sit pena clericorum
ad aleas ludentium? ¶ Breuiter dicẽ
dum ſm canones ꝙ episcopus aut pre
sbiter aut dyaconus alee aut ebrietati
deseruiens desinat: aut certe dãnetur.
Subdyaconus autẽ aut lector aut can
tor. aut desinat: aut cõmunione priuet.
xxxv. di. capi. j. ¶ Et nota ꝙ ex dicto ca
none colligitur ꝙ si non ducit in con/
suetudinem predictam penam non su
stinebit. vnde dicit deseruiens. Simili
ter etiam si duxerit in consuetudinem
et vult desinere. vnde dicit aut desinat
debet tamen in vtroq̃ agere peniten/
tiam de peccato. Et ſm hosti. idem ho
die in subdyacono quod in dyacono ex
tra de seruis non or. miramur. ¶ Ter
tio vtrũ qui in ludo alee vicit illi qui ali
enare non poterat teneatur ad restitu
tionem? ¶ Breuiter dicẽdum ſm san
ctum thomam scḋa. ij. q. xxij. ꝙ si quis
lucraretur ab hijs qui rem suam aliena
re non possunt. illicitũ est et contra ius
diuinum. vnde qui talibus vicit restitu
tionẽ tenetur. Et addit Ray. ꝙ tales
sunt furiosi prodigi minores. xxv. ãnis.
et maxime pupilli. Item mẽte capti sur
di muti ceci. et qui morbo perpetuo la
borant. quia tales rebus suis superesse
non possunt. Idem de seruis religiosis
de filijsfami. qui non habent peculium
castrense. Item de vxore que non ha/
bet res paternales. et etiam de admini
stratore rerum ecclesiasticarũ que pau
perum sunt. qui igitur talibus vicit:

D

restituere tenetur. non dico illi qui amisit sed tutori curatori domino monasterio. patri matri. marito seu ecclesie.
¶ Quarto queritur vtrū quicunqꝫ traxit aliquem ad ludum teneatur restituere quicquid vicit ¶ Huic quesito breuiter respondit sanctus thomas vbi supra ꝙ restituere tenetur. ¶ Et nota ꝙ ista attractio large intelligenda est. scꝫ quomodocunqꝫ verbis vel factis induxit eum cum ille alias non esset lusurus ¶ Item siue inducit a principio siue in medio ludi ille vellet desistere. ut Azo dicit et asserit. ¶ Quinto quero vtrū qui fraudulenter ludit teneatur restituere? ¶ Huic quesito breuiter respondit beatus thomas vbi supra ꝙ tenetur Et intellige siue cōmisit fraudem ante puta quia fingebat se quasi inscium de ludo et quasi boīeꝫ qui posset decipi cū decipere intenderet. siue cōmisit fraudē in ipso ludo. ut submittendo taxillos falsos seu etiam veros male et fraudulose iactando seu mēdaciter dicendo ꝙ optinuisset seu male pecuniam numerādo et huiusmodi omnia. ¶ Sexto quero vtrum ille qui vicit quando voluntarius cum voluntario lusit: ad restitutionem teneatur? ¶ Breuiter quidāꝫ dicunt ꝙ non. sed pauperibus eroganda ē talis pecunia. ar. xiiij. q. v. nō sane Et hec opinio fuit pla. ¶ Alii dicunt ꝙ tenetur. ut. ff. co. l. vlti. in fi. et. C. eo. in constitutione greca. Et hec est opinio Ber. ut notatur extra de vi. et bo. cle. officia. Et etiā Ray. quātum est in proposito casu. scilꝫ in eo qui lusit voluntarie ⁊ per eadē iura. sed videtur ꝙ vtraqꝫ opinio stat. Et scd̄a quidem opinio scilꝫ ꝙ teneatur reddere locum habet vbi. viuitur legibus imperialibus per quas et ipsa opinio probatur. vbi vero non viuitur vel vbi ille leges abrogate essent videtur valere prima opinio vi delicet ꝙ debeat pauperibus erogari. nam cum ludus sit quedam expoliatio nō potest quis per ipsum licite aliquid acquirere. et sic non potest tenere. sed nec illi debet reddere. quia ille non est dignus rehabere. quia quantum in se fuit spoliare proximum conabatur.
¶ Septimo queritur vtrū ludus alee sit peccatum? ¶ Huic quesito respondet Ray. ꝙ quicunqꝫ ludūt alea vel taxillis. vel qui sunt participes vel inspectores ludi peccāt. ff. eo. per totū. C. eo. in constitutiōe greca. et maxime si sunt clerici. in auten. de sanc. episco. § interdicimus. extra de vi. et bo. cle. clerici. Et est principaliter et per se peccatum auaricie seu rapine. Est etiam causa multorum peccatorꝫ. ut mendaciorum periuriorum. blasphemiarum et huiusmodi. ¶ Octauo et vltimo quero vtrum ludus alee sit mortale peccatū? Huic quesito respondet guil. ꝙ etiā si homo non ducit in consuetudinem: mortaliter peccat quando ex auaricia ludit. quia auaricia de se est peccatum mortale. Non igitur īmerito autor docet et precipit alearum ludum fugere. dum dicit Aleas fuge. quod fuit thema.

¶ Tricesimūquintū p̄ceptuꝫ

Cum bonis ambula Licet autor supra plura p̄buit precepta ad amorem et ad affabilitatem inducētia et quo ad bona verba quod est amicicie primum inductiuum scꝫ libenter quemcunqꝫ salutare. et etiā quo ad bona facta. quod est scd̄m amicicie inductiuum. ut bonis benefacere que omnia ad iusticiam pertinēt scd̄m ꝙ a quibusdam ipsa iusticia describi videtur dicentibus ꝙ iusticia est virtus humane societatis conseruatrix. et vite cōmunicans societatem. Ratio. quia ipsa iusticia est ad alterum sine qua etiā hominum societas diu durare non posset scd̄m ꝙ cōmētator. viij. ethi. inuere videt dicens ꝙ homo naturaliter est animal sociale non solitarium sed politicū aut

comentatiuum adeo q prout. iiij. ethi corum dicit philosophus. nullus per di em morari potest cũ tristi nec cũ non de lectabili. & ideo homo tenetur ex quo/ daz debito naturali honestatis: ut alijs delectabiliter cõuiuere debeat. et se cũ eis decenter habere. Et hoc est quod apostolus ad roma. xij. insinuare vide tur dicens. Si fieri potest cum omni/ bus hominibus pacem habentes. Trã sumptiue. xj. q. iij. iter verba &c. Et hoc est quod autor in proposito precepto filium seu scolasticũ inducere intendit: ut postq̃ cum omnibus indifferenter ex quodã honestatis debito conuiuere expediat potius cum bonis et cum vir tuosis conuersari debeat et ambulare q̃ cum prauis et viciosis dum dicit. Cũ bonis ambula. Quasi velit innuere q associare te debes cum bonis et virtu osis. et nunq̃ cum prauis et viciosis. p ut superius est expressum. ¶ Unde pro huius precepti intelligentia et ob/ seruantia credo perutile distinguendũ fore quotuplex est conuersatio. ¶ Bre uiter dicendum q quadruplex conuersa tio reperitur. ¶ Prima est bonorũ cũ bonis. ¶ Secunda est malorum cum malis. ¶ Tertia est bonorũ cũ malis. ¶ Quarta est malorum cum bonis.

B ¶ Prima nãq conuersatio non est suspecta. sed est bonorum generatiua. promotiua et completiua. Dum eni bo num additur bono: totũ fit magis bo nũm et amplius virtuosum. quia dum virtus virtuti adiũgitur: ex vnione for tificatur. Et ex hoc concluditur q bo/ norum societas seu conuersatio ad hu manum conuictũ est multum vtilis & necessaria. quod potest quadrupliciter comprobari. ¶ Primo diuino eloquio. ¶ Secũdo naturali inductiuo. ¶ Ter tio morali exemplo. ¶ Quarto canoni co documento. ¶ De primo ecclesi. iiij. Funiculus triplex difficile rũpit. Et me lius est duos esse q̃ vnũ. Et psal. Cum bono bonus eris. ¶ Secundo na/ turali inductiuo. Ob hanc igitur causaz deus nature conditor sensus omnes sci licet oculos. aures nares et membra quasi omnia. et venas & neruos. et ossa in corpore plurificauit. ut quod vnus non posset alter suppleret. ut virtus sin gulorum fortior redderetur dum alijs vniretur. Nullum eni in humano cor/ pore est membrum quod altero nõ ege at. ¶ Unde cor nobilissimum mem/ brorum nisi ei de aere pulmo subueni/ ret: viuere non posset. nec etiam pulmo aerem retrahere posset: nisi ei cor ver/ sauice vitam et motum infunderet. Et similiter in ceteris intelligendũ est esse Nullum enim posset sufficere: altero nõ iuuante. Unde poeta. Nemo sibi satis est. eget omnis amicus amico. Si non vis alijs credere: crede tibi. quasi dicat deteipso queras si solus tibi sufficias. Quis rex quantumcunq; magnus po/ tens et diues sibi est sufficiens. immo quomodo est rex si seruos non habue rit: quorum seruicio vti possit. Queren da est igitur bonorum societas: ut se mutuo fulciatur. ¶ Tertio morali exẽ plo. Et hoc est quod Seneca epistola vij. docet. scilz cum bonis conuersari di cens. Ad meliores transij cum socrate viue cum zenone. cũ Crisippo cũ possi/ donio. hij tibi tradent diuinorum huma norumq; noticiam. hij videbũt in ope re esse ut non tantum scias eloquij et in oblectatione audientium uerba iacta re: sed et animum indurare.. et aduer/ sus minas te erigere. ¶ Quarto ca nonico documento. Propterea Hiero nymus in canone si clericatus. xvj. q. j. ad rusticum monachum scribẽs inquit Primum itaq; tractandum est vtrum solus an cum alijs in monasterijs viue re debeas: michi placz vt habeas san/ ctorum contubernium. nec ipse te doce as et absq; doctore ingrediaris viam quam nunq̃ ingressus es. ¶ Ex hijs verbis notat glo. q plus valet vita cõ munis et in societate viuentium q̃ vi ta heremitica vel singularis. quod sic pbat. quia ab heremitica vita trãsitur

ad monachatum. sed econuerso nō po
test. nisi de abbatis licentia fiat.et hoc
ratione debilitatis. ¶ Ad hoc alle/
gat glo.canonem monachum.xx.q.iiij.
¶ Secunda nāqȝ conuersatio est ma
lorųȝ cum malis.hec est pessima et plu
rimum formidāda.quia multorum est
malorū causatiua nisi fuerit impedita.
Sicut enī bonum bono sociatum:totū
fit magis bonum.sic fit et fortius malū
Unde dicunt medici ꝙ venenum arti
ficialiter factum fit ex cōmixtione plu/
riū frigidorum. ut dum res frigida fri
gide iungitur:frigus augeatur.et sic na
turali calore amplius opponatur.vnde
sepe contingit ꝙ illud quod per se nō
vere est nociuum vel non nocet multū
ex cōmixtione aliorum nociuorum tran
seat in venenum. ¶ Unde ypocras for
tes medicinas et solutiuas non esse ca
piendas sub cane. quia dum stella que
dicitur canicula feruentissima sit de sui
natura cum sole calidissimo planeta.et
in leone signo calidissimo sit coniuncta:
tanti estus est causatiua ut sit mortife/
rum capere illas.Sic est de conuersa/
tione malorum. Et hoc est quod psal.
dicit.Cum bono bonus eris. et cum p
uerso peruerteris. ¶ Nota fm cano/
nes ꝙ boni separare se debent a malis
quod in infrascriptis exemplis ciuiliter
luculenter comprobatur. ¶ Primo nā
qȝ exemplo Addie prophete qui come
dit cum Jeroboam:et mortuus est.iij.
regum.xiij.j.q.j. Si quis inquit.et.vij.
q.j.deniqȝ. Scdo exemplo apostoli.
qui dicit.j.ad corinth.v. cum huiusmo
di nec cibū sumere.ij.q.iij.ad mensam.
¶ Tertio exēplo christi. qui Math.
xviij.dicit. sit tibi sicut ethnicus et pu
blicanus .ij.q.j. Si peccauerit. xxiiij.
q.iij.dixit. ¶ Quarto exemplo moysi
separamini vos a tabernaculis homi/
num.numeri.xvi.j.q.j. si quis.xxiiij.q.
j.dididicimus. ¶ Quinto exēplo Cypri
ani qui separauit se a lucifero episco/
po.xxiiij.q.j.aduocauit. ¶ Sexto exē
plo Policarpi martiris qui Terrentia
num aufugit et meronem.xxiiij.q.j.om
nis. ¶ Septimo probatur iure tolleta
ni concilij.quod separat christianos a iu
deis.xxviij.q.i.iudei. ¶ Tertia con
uersatio est bonoꝝ cum malis. ¶ Quar
ta est malorum cum bonis. Hec duo
membra causa breuitatis simul sunt de
ducenda seu ptractanda.Non enī vnū
istorum pertractari potest sine alio.
Hec conuersatio aliquando habet exi
tus bonos propter malorum cum bo/
nis conuersationem et conuersionem.
Aliqñ vero malos propter ipsoꝝ bo/
norum subuersionem. ¶ Sepe enī bo
ni suis bonis suggestionibus et exem
plis malos cōuertūt.et ipsis ex hoc cre
scunt in meritis dum suis exemplis pro
ficiunt in malis.Qꝫ autem malis bono
rum societas et conuersatio sit eis pro
ficua ꝛ necessaria dupliciter probatur.
¶ Primo diuino eloquio. propterea
dominus et saluator noster in huius si
gno dicit Math.ix. Nō est opus sanis
medico. ¶ Scdo naturali exemplo.
vnde inter omnia nature opera illa vi
dentur magis fixa et imobilia que sunt
in celesti natura.vnde celum nō potest
nō moueri vel non fluere. potest tamē
motum suum variare vel ad modicum
temperare. ¶ Sol non potest non luce/
re:nec luna potest nō humectare. et sic
est in omnibus alijs inuenire.Et licet fi
xa sint omnia ex cōmixtione: tamē mu
tua approximatione naturam et influē
tiam immutare videntur. quia dum sa
turnus per suum circulum transcendē
do in Jouis circlo appropinquat.et ex
appropinquatione sua vel approxima/
tione ad iouem: maliciam suam tempe
rat et cōmutat ac etiam colorem variat
et permutat.Cum enī saturnus in co/
lore sit plūbeus et liuidus:dū Joui fit
proximus fit colore argēteus et clarus
Ergo si tantum valet rerum bonarum
societas in rebus naturaliter fixis:quā
tū valere putas in hijs que nostre sunt
voluntatis cū de sui natura talia de fa
cili mutari possunt. ¶ Vide igit̄ ꝙtum

valet bonorum societas et consortium. ¶ Nota q viri virtuosi inter rixosos insanibiles et clamosos habitare minime possunt. Dicit pallidius q apes mel facientes in loco vbi generat ecbon habitare no possunt. Sic moraliter per ecbon per quam intelliguntur viri vel mulieres rixosi non valet apis mel deferens. videlicet vir dei virtuosus mel caritatis vel dulcedinis habens cu talibus aliqualiter habitare. qr prouerbiorum xxj. scribit. Melius est habitare in terra deserta q cum muliere rixosa et iracunda. ¶ Vide econtra quantu nocet conuersatio seu societas peruersorum. quod similiter potest tripliciter coprobari. ¶ Et primo naturali inductiuo. et sic dicut astrologi q sol luna et mercurius sunt planete de sui natura beniuoli potius q nociui hij cum bonis planetis coniuncti ut Joui et veneri fiunt magis boni. sed ecotra malis coniuncti vel adiuncti ut saturno et marti: fiut cu eis maliuoli et nociui. ¶ Scdo morali exemplo. vnde beatus Gregorius super ezech. libro. j. omel. xviij. dicit q infirmi. i. iuuenes a prauorum debent societate declinare ne mala q frequeter aspiciunt: et corrigere non valent delectentur imitari. Et ponit exemplu sicut aer malus assiduo flatu tractus inficit corpus: ita peruersa locutio audita assidue inficit animu. hoc est quod aplus. j. ad corinth. xv. dicit. corrumput bonos mores colloquia praua. Et sicut etiam per longa cosuetudine leprosi: homo qnqz leprosus efficitur. et per modicu fermenti massa tota corrumpitur: ita per assidua couersatoez malorum atqz peruersorum ingeamicitia efficit ho proteruus gulosus cupidus libidinosus latro fur mendax. superbus auarus. et sic oia mala vicia inde acquirit. et sil cu illis cadit in ruina. et io fugieda sunt malorum cosorcia maxime a iuuenibus ut dictuz e. Et io apls in epla ij. ad thimo. iij. ca. dicit. hoc aut scito q in nouissimis tepoibus istabut tepora plculosa et erut hoies seipsos amantes cupidi. elati blasphemi. supbi. parentibus no obedietes. ingrati scelerati sine affectioe. sine pace. crimiatores incotinetes imites sine benignitate proditores. proterui timidi. voluptatu amatores. magis q dei habentes quide spem pietatis. virtute autem eius abnegates. et ibidem concludit et hos deuita. ¶ Tercio mala societas est vitada. qr etia est bone fame seu nois ablatiua. qd etiam diuino coprobatur eloquio. vn prouerbiorum. viij. Qui cu sapientibus graditur sapies est. Amicus stultorum similis eis efficietur. Et si in aliquo ieuitabili casu ptingit cu talibus couersari: tuc boni et virtuosi sua paciecia beniuolecia ac etia bnficecia studeat ipsos prauos ad via reducere veritatis pati semp puersorum ipsorum malicia patienter sustinere: quos fieri bonos sup oia qrere debet ut numerus potius bonorum existat: no ut pari malicia se quoqz numero addat malorum. Et hoc est qd aplus ad roma. xij. insinuare videt dices. Noli vinci a malo. sz vince in bono malu. ¶ Nota circa materia societatis male vitade id qd dicit aug. in libro de verbis dni. qd tra sumptiue habet in canone tollerandi. et ca. se. xxiij. q. iiij. pcludedo di. q tolleradi sunt qda mali &c. et ca. se. dic. Tu bonus tollera malu. Illa duo capla fm doctores sic debet itelligi q tolleradi sut mali in comunioe publica et priuata. sz in societate quilz tenet eos vitare. hoc etia pbat in canoe sepe. xxviij. q. j. Sz raro cotingit q viri virtuosi inter rixosos insanibiles hitare queat. Un narrat seneca libro. j. de clementia. ca. v. q cu qda rex no posz potetia quedam suu destruere inimicu. Cosuluit regina coniugem sua q tali regi dedit cosiliu. fac qd medici facere solet. qr vbi vsitata remedia mime psunt: teptat cotraria. Si severitate nichil pficisti: nunc tepta quomo cedat tibi clemetia. Ignosce scz illi q ille gaussus annuit. et facto adimpleuit. Cotulitqz illi q postea pculatu amicissimuz fidelissimuqz habuit herede.

¶ Incipit tricesimumsextum autoris preceptu.

a Anteq3 voceris ad consiliu ne accesseris. Postq3 autor in superioribus tribuit rudimenta aliqua spectantia ac etia3 inducentia ad secundum paradisi flumen. scil3 prudentie quo ad aliquas ipsius prudentie partes. ut esse prouidum memorem sollertem et cautum. ¶ Nunc vero in presenti precepto subsequenter restat videre de alia parte videlicet de intellectu qui quidem intellecus inter ipsius prudentie partes: tertius in ordine connumeratur. et de tali parte notitia3 prudenti habere valde necessarium est. qr prudens inter cetera esse debet intelligens quo ad omnia agibilia. nam ex virtute intellectus homo differens est ab irrationabilibus animalibus. et factus est ad ymaginem sui creatoris ex ipsius intellectuali essentia cum diuina natura participans. quare scribit in suo tertio libro de consolatione Boetius dicens. O vos igitur mortales extra vos quid petitis inter vos positam felicitatem. error nos iusticiaq3 confundit. quasi dicat no hetis quicq3 petere extra bonu intellectu3 et felicitatem intellectus quam interius possidetis. propter quam felicitatem intellectus virtutes et vicia vtrunq3 cognoscitis. hoc est verum simpliciter. quia ipsa virtus que de natura sui est incorruptibilis et eterna excedit omnes illecebras delectationes tepora les que sunt necessario corruptibiles. hoc aut scribit Salustius dicens. diuiciarum glorie forma fluxa est et fragilis. virtus vero clara et eterna habetur. Et licet secundu beati Bernardi sententia hec virtus recipi valeat ad laude cuius3 intellectualis metis deum videntis. nichilominus aduertendum est q intellectus inquantum sumitur pars prudentie non accipitur pro intellectiua potentia. sed inquantum importat quandam rectam exercitatione circa rationem rectam et propriam agibilium. in qua proprie versatur natura prudentie. et hoc omne aurum et omnem lapidem preciosum excellit. vnde prouerbiorum. iij. z. viij. capitulis. omne aurum in comparatione sapientie arena est exigua. nec adequatur ei topazion. Beatus vir qui inuenit sapientia. et qui affluit prudentie: fructus eius preciosior est omnibus opibus. longitudo eius in dextra eius. et in sinistra illius diuicie et gloria. ¶ Huic virtuti contrariatur indiscreta curiositas quam Bernardus inter. xij. gradus superbie describit primam. Et hec scdm Bedam est quidam actus per quem facta proximorum requiruntur ad despiciendum. vel etia ad nocendum. Et istud est contra illud preceptum Luce. x. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Si tamen aliquis prospiceret aliquorum facta bono animo: ut per hoc prospiciens prouocaretur ad bonum. vel vt per hoc prospectu corrigeretur. hoc esset laudabile. ¶ In isto igitur precepto autor intendit temperare intellectum ab omni immoderato et inordinato appetitu sciendi cum dicit. Anteq3 voceris ad consilium ne accesseris. ¶ Nota scdm canones talem esse differentiam inter consilium et concilium. ¶ Concilium enim tripliciter sumitur. ¶ Primo naq3 est concilium vniuersale. quod est speciali auctoritate domini pape. de hijs que ad vniuersalem ecclesiam pertinent. ut in. §. porro. iij. di. ¶ Secundo dicitur concilium particulare quod primas vel archiepiscopus facit cum suffraganeis. xviij. di. quoniam. ¶ Tertio dicitur cocilium episcopale uel singulare. qd facit epus cu suis clericis. ut di. xxxviij. qn. z xij. q. ij. placuit. hec generali auctoritate

pape fieri possunt.ut.lxxx.di. non de/ bere. Consilium vero secundum Tullium in rethorica libro.j.est appetitus faciendi vel non faciendi vere ex cogitata ratione. vel consilium est appetitus inquisitiuus de hijs que nobis accidunt. ait Damascens libro.ij.capl.xxiij. vel bona consiliatio est habitus coniecturatiuus secundum rationem optimi operabilium ait comentor.vj.ethicorum.Unde contrarium huius precepti faciens vocari poterit de duobus vicijs videlicet de indiscreta curiositate ac etiam de temeraria presumptione.que quidem oritur ex sex vicijs superbie. secundum Bernardum. Hic scilicet presumptuosus cognoscitur quia vult primus in conuentibus residere.primus inter alios respondere.non vocatus accedere. quod est contra huius autoris preceptum.non missus se intromittere ordinata deordinat.iam facta despicit. quicquid ipse non fecerit vel ordinauerit: nec recte factum nec pulchre ordinatum extimat.iudicantes iudicat.Et ut breuiter me expediam:iudicanda preiudicat Magne igitur presumptionis est velle se in alijs consilijs et negocijs ingerere non vocatus.quasi velit dicere illud quod est fiendum sine sua sapientia fieri non posse.Unde Oratius. archanum neqz tu scrutaberis nullius vnquam. Et seneca. ne studeas noscere quod amicus vult te latere. dissimulare enim magis humanum est quam dare operam id scire quod amicus occultauerit. ¶ Moraliter contra huius autoris preceptum faciunt presumptuosi dignitates ambigentes. Et qui non vocati a deo ad dignitates presumunt se ingerere. siue talis dignitas spiritualis sit siue temporalis. quia eo ipso quod ambientes deprehenduntur:ad dignitates assumendi non sunt.sed potius repellendi.et hoc est quod libro.vij. registri. dicit Gregorius. Sicut locus regiminis desiderantibus est negandus ita fugientibus est offerendus. hoc etiam per ius diuinum et humanum comprobatur. ¶ Primo ius diuinum hoc probat per hoc quod apostolus ad hebreos.v.nemo assumit sibi honorem nisi qui vocatus fuerit a deo tanquam aaron. ¶ Secundo etiam ius humanum hoc dictat per illud quod habetur in canone in scripturis.viij.q.j.et per illud quod habetur in canone didicimus. xxiiij.q.j.et in decre.qualiter de elec.extra. et in pollicratico libro.vij.capl.xvij.dicitur.dum ambitio inualescit calcata equitate procedit iniusticia.Sequitur est videre quam plures aucupes potentum et honorum preces adherere potentibus si reipublice munus immiscere temptantes viam qua se possunt elatere vel auerso in altum tollere etc. Et hoc est vel ratione expensarum vel ratione nobilitatis. vel ratione obsequiorum. vel ratione munerum vel ratione ypocritalium si/ mulatione.vel ratione fictarum dissimulationum allegando se indignos esse ad officia dignitatum. Unde ait ibi quod vacante ecclesia aliebana cum pannis ad cancellarium regis accesserunt tres viri.abbas archidyaconus et prepositus regis causam agens fratris sui clerici singuli pro dicto episcopatu pecuniam offerentes emptio et venditio vndiqz perfecta est de solutione implenda cautum est dies prefixus electioni solenniter celebrande Cumqz ad diem venissent archiepiscopi et episcopi.prefatus cancellarius competitorum causas exposuit.et quid cum quolibet egisset dicens se exinde et episcoporum sententia processurum. Damnatis igitur competitoribus symoniacis pauper monachus et totius rei ignarus canonice electus approbatus: et introductus est.et illi coacti sunt soluere id in quo se obligauerunt vsqz ad nouissimum quadrantem.magna est stulticia eorum.quia carent sapientia virtute et industria gubernandi.et ambiunt esse gubernatores nauis id est ecclesie. tot ventis temptationum irruentibus et conquassantibus fluctibus tribulationum ut submergantur in diluuio peccatorum quia maledictum et mendacium et homicidium

et furtum et adulterium inundauerunt
rc. Osee.iiij. vnde tullius.j. de officijs.
xxv.capl.ait fm platonem similiter eos
facere qui inter se contendunt ut po/
tius rempublicam administrent. ac si
naute tractarent quis eorum potissi/
mum gubernaret. De quatuor specie/
bus presumptionis vide infra in scda
parte metrica precepto.xxxiiij. Iudiciū
A. circa finem. ¶ Pro premissorum in
telligentia magis in speciali est de ali/
quibus dubitabilibus perquirendum.
¶ Et primo quantum ad primam precepti
litteralem partem quero vtrum vicium
curiositatis possit esse in cognitione in
tellectiua cū curiositas fm sanctū tho.
sit vicium circa inordinatum appetitum
cognitōis. ¶ Huic quesito respondit
sanctus thomas scda.ij.q.clxvij. dicēs
q veritatis cognitio de se bona est. sed
potest esse mala ratione alicuius sequē
tis sex modis. videlicet vel inquantum
aliquis de cognitione veritatis supbit
secundū illud.j. ad corinth.viij. scientia
inflat. vel inquantum homo cognitiōe
veritatis vtitur ad peccandum. vel in
quantum per studium minus vtile re
trahitur a studio quod ei ex necessitate
incumbit. vel inquantum homo studet
discere a quo non licet. sicut qui futu
ra a demonibus perquirunt. vel inquā
tum appetit cognoscere veritatem cir
ca creaturas non referendo ad debitū
finem. s. cognitionem dei. vel inquantū
aliquis studet ad cognoscendum veri
tatem supra facultatem proprij ingenij.
Contra illud eccle.iij. altiora te ne que
sieris. et fortiora te ne scrutatus fueris.
et in pluribus operibus eius ne fueris
curiosus. Et istis modis vicium curio
sitatis est in parte intellectiua. ¶ Se
cundo queritur vtrum ambitio sit pec
catum? Quantum ad hoc non est hic
instandum. quia de hoc habetur supra
in tertia prohemiali parte. §.ij. in scda
questiōe. que incipit vtrū aliquis possit
honorem desiderare? ¶ Tertio que/
ro vtrum licet episcopatum appetere?

¶ Huic quesito respōdet sanctus tho
mas scda.ij.q.clxxxv. dicens q august.
xix. de ciuitate dei. dicit q locus supe/
rior sine quo populus regi nō potest. et
si ita teneatur atq3 āministretur ut de
cet: tamen indecenter appetitur. Con/
tingit enim ipsum appetere propter al
titudinem gradus ad quem sequitur
reuerentia honor et sufficientia tempo
ralium. et hoc modo appetere illicitum
est. et pertinet ad cupiditatem et ambi
tionem. Sed appetere proximis pro/
desse per se laudabile est. tamē presum
ptuosum videtur esse q aliquis pre
esse appetat ad hoc q subditis prosit.
potest tamen absq3 presumptione qui
libet talia opera facere. si eum contin/
geret in tali officio esse. hec sanctus tho
mas. ¶ Nota fm canones q de epi
scopali dignitate et alijs inferioribus
ordinibus christus typice aut dicto aut
facto luculenter expressit. ¶ Primo ordi
nem cantoris expressit cum ymnū can/
tauit ut de conse.di.j. de ymnis. ¶ Se
cūdo ostiarij quādo flagello facto emē
tes et vendentes de templo eiecit di/
cens. Si quis per me introierit saluabi
tur. Item ego sum ostium rc. ¶ Ter
tio lectoris quando ante seniores appe
ruit librum ysaie. ¶ Quarto exorciste
quando eiecit demonia et quando lutū
de sputo fecit. ¶ Quinto acoliti. id est
ceroferarij cum dicit ego sum lux mun
di. ¶ Sexto dyaconi quando discipu
los dormientes ad orationem excitauit
dicens vigilate rc. ¶ Septimo sub/
dyaconi quando precinxit se lintheo. et
pedes lauit discipulorum. ¶ Octauo
presbiteri quando seipsum in ara cru
cis obtulit. et quando accipiens panem
benedixit et fregit dicēs. Comedite rc.
¶ Nono episcopi dum leprosos remi
sit ad sacerdotes ut ad minores. et post
ea reuerterentur gratias reddituri.
¶ Quarto quero vtrum primatus spi
ritualis magis habeat de motiuo ad
appetendum. et conuenientius appeti
possit quam temporalis vel econuerso.

¶ Huic quesito breuiter respōdet Cri sostomus q primatum secularem ap/petere:et si ratio non est: saltem causa est. primatum vero ecclesie concupisce re neqz ratio neqz causa est. igitur ma gis appetendus est primatus tempora lis q̄ spiritualis. ¶ Contra primatus spiritualis magis assimilatur deo q̄ tē poralis.igit̄ magis debet appeti. Quid est igitur qd̄ dicit Crisostomus? ¶ So lutio dicendum est q in vtrobiqz pri/matu hoc commune est q ipse prima tus non est ratio qua appeti debeat si cut preostensum est. In vtroqz tamen appetitu tam temporali q̄ spirituali nō est diuinum sed ministerium.vnde Cri sostomus.honores non sunt honores. sed ministeria.sicut videtur honor ocu lis ex eo q totum corpus illuminant: et non est honor sed ministerium. Simi liter et pedes qui totum baiulant cor/pus et non sunt honores sed ministeri um.ita igitur omnis primatus est mini sterium. ¶ De primatu seculari dicitur ad roma.xiij. Ministri dei sunt in hoc ipsum seruientes. ¶ De spirituali dicit̄ j.ad corinth.iiij. Sic vos existimet ho mo ut ministros christi ⁊ dispensatores ministeriorum dei. In neutro igitur pri matu ipse primatus est ratio quare de beat appeti. Sed in primatu seculari ē causa appetendi:ut scz incuciatur timor ipsis malis. et per ipsum malicia arcea tur.nam ꝑm ap̄lm ad roma.xiij.scribit̄ ipsi seculares principes non sunt timor boni operis. sed mali principes mundi sunt: ut minoribus dominentur. princi pes ecclesie ut minoribus seruiant. In prelatione autem spirituali non habet locum ista causa. nam tales prelati solū debēt velle amari et non timeri.nisi in casu ut in aliqua necessaria causa. sicut quando habent aliquem contumacem subditum vel huiusmodi.et hoc est qd̄ petrus dicit in ep̄la sua prima. capi.v. neqz dominātes in clero sed forma san cti gregis ex animo.transumptiue.xvj. q.j.predicator. Et ideo in hoc primatu nec ratio nec causa est appetendi ipsuz. In alio vero causa appetendi scilz ipse timor.hec breuiter tenent theologi.

¶ Tricesimūseptimū p̄ceptū.

Mundus esto. A

Inter cetera auto/ris p̄cepta presens preceptum ad duas virtutes diuersimo de potest pertinere scilz ad iusticiam et temperantiā.et hoc ꝑm diuersos ipsarum virtutū effectus quia inquantum mundicia consistit in querēda gloria et vtilitate proximi per mundiciam corporis respectu operum. Intantum talis mūdicia ꝑm bernardū ad iusticiā pertinere videtur. vnde sup illo verbo Math.v. ca. Beati qui esu riunt et sitiunt iusticiā dicit glo. Iusti/cia est sua cuiqz tribuere scilz sibi proxi mo et deo.quia exterior mundicia perti net ne dum sibi tātum sed etiam proxi mo ꝑm coniūctum pollicitum exempli ficatiuū. ac deo per cordis mundiciam pro tāto dici potest pars ipsius iusticie. Inquantum vero per temperantiā effi citur homo mundus.sic talis mundicia dicitur effectus ipsius temperātie.quia quemadmodum confricatio seu abster sio ciphi cū panno aspero inducit ciphi mundiciā:sic vite austeritas que fit per temperantiam vtrāqz inducit mundici am intrīsecam et extrinsecam. ¶ In tali austeritate vite exercuit se beatus Io hannes baptista. Math.iij.non est du bium q vinolentia tollit mundiciam. qz est incitatiua libidinis. Et hoc ē qd̄ hieronymus dicit.venter mero estuās cito spumat in libidinem. di. xxxv.§ j. Pro tāto dicit Ray.q sobrietas potus maxime requirit̄ in ordinādo. qz ex vi no frequēter sequit̄ ebrietas.⁊ ebrietas ē fomes et nutrix oīm viciorꝫ ut asserit canō ante oia.xxxv.di.hec aūt mūdicia

est ministro dei permaxime necessaria.
q₂ ambulans in via imaculata. psal. hic
michi ministrabit. ¶ Cōsiderans ergo
autor ꝙ inter cetera que ad policiam
vel humanum conuictum spectant: est
vtraqʒ mundicia. Pro tanto propositū
preceptum prebet vnicuiqʒ dum di/
cit. Mundus esto. ¶ Pro cuius pre
cepti itelligentia et obseruātia ē sciēdū
ꝙ duplex mundicia reperitur. Prima est
cordis. Scḋa est corporis. ¶ De vtra
qʒ intelligi potest ſm ipsius mundicie
diffinitionem. que quidē sic describitur
a magistro sententiarū dicens ꝙ mundi
cia est vtriusqʒ hominis itegritas diui
ni amoris intuitu obseruata. vel sic mū
dicia est puritas ad omnem abhorrens
imundiciam. et hec solum ad mundiciā
cordis ptinere dignoscitur. que quidē
vera est et pura et amabilis. Alia vero
que est corporis mundicia modicū ope
ratur. ¶ Ubi notandum est ꝙ mundi
cia cordis diuiditur in mūdiciam verā
et mundiciam fictam. ¶ Mundicia ve
ra diuiditur in mundiciam intellectus
B et mundiciam affectus. ¶ De hijs du
abus loquitur Bernardus in sermoni
bus. Duo inquit sunt que in nobis pur
ganda sunt. intellectus. s. ⁊ affectus. In
tellectus vt nouerit. affectus vt velit.
hij duo sunt oculi anime rationalis.
Intellectus purgandus est a tribus vi
delicet a falsis. ociosis et viciosis. Falsi
tas intellectum obtenebrat. ocia eū im
pediunt. et viciosa eum inquinant.
¶ Purgādus est ergo intellectus ut
oculus aīe a macula que appellat̄ car/
nis prudētia. que si accipiatur ſm abso
lutam prudentie rationem. ita scʒ ꝙ in
cura carnis constituatur vltimus finis
totius vite: sic est peccatū mortale. Si
vero recipiatur ſm rationem particula
ris prudentie: sic est peccatum veniale.
Hijs modis obcecatur intellectus qui
est anime oculus vnus. ¶ Item purgā
dus est a superfluente humore. scilʒ ab
importunitate mundane sollicitudinis
Pro tanto etiam mūdicia cordis et do
no intellectus adoptatur. Facit enim
mundicia cordis ad intelligentiam sicut
puritas et claritas pupille facit ad visi
onem oculi. et mundicia speculi ad spe
culationem faciei. et mundicia vasis ad
hoc ꝙ liquor preciosus ei infundatur.
vnde glo. super Math. v. facit ad apta
tionem hijs verbis et spiritus intelli/
gentie. huic gradui adaptatur. quia in
tellectus mentis oculus est. et expletio
mandatorum dei apperit intellectum.
Affectus etiam mundandus a superas
persione et infectione. et sordium ad/
mixtione. Superaspersio est in primis
motibus. infectio in desiderio moroso
admixtio in amore. Amor enīʒ est que
dam admixtio siue vnio amantis ad
amatum. ¶ Item affectus purgan
dus est a tribus cordis nocumentis. scʒ
ab amore diuiciarum. a crassitudine de
liciarum. et a rubigine iracūdiarum seu
maliciarum. ¶ Item purgandus est
affectus a macula q̄ est ex iordinato ap
petitu mali etiā a macula que ē ex inor
diato appetitu amborū. ¶ Prima ē ma
cula luxurie vel auaricie. Secunda ma
cula est malicie. Tertia macula super/
bie. Superbus appetit alienum maluʒ
propter proprium bonum. vt proximi
delectionem propter sui exaltationem.
Superbus vult facere de fratre suo sca
bellum pedū suorum. ut sibi altior ap
pareat. Mundicia a macula malicie ni
chil aliud videt̄ esse q̄ʒ innocentia que
sic describitur. Innocentia est puritas
animi omnem iniurie illationem abhor
rens. ¶ Item cor mundandum est ut
speculum. ut sic deo inspectori faciem
suam puram reddat. Abluendum est
hoc speculum lauacro lachrimarū. mun
dandum est tersione confessionis ⁊ ora
tionis pro peccatis confricatione peni
tentie que fit vite austeritate ut supra
dictum est. ¶ Mundicia vero ficta
et superficialis fuit phariseorum. hodie
vero est ypocritarum. et talis mundi/
cia videlicet ficta abijcienda est eo ꝙ
reddit hominem detestabilem deo et

etiã abbhoīabiles quod ꝓbatur ꝑ illud quod scribitur Math. xxiij. ve vobis scribe et pharisei qui mundatis qđ de foris est calicis et papsidis. intus autē pleni estis rapina et īmundicia. Et subditur. pharisee ecce munda prius qđ intus ē calicis et papsidis ut fiat illud qđ de foris est mundū. De tali ficta mundicia tangit prouer. xxx. ca. generatio que sibi munda videtur et nō est lota a sordibus suis. talis itaqȝ ficta mundicia ꝓprie appellari non debet mundicia sed potius īmundicia. et spurcicia. et hoc rōne intentōis corrupte qđ opatur peccatum ypocrisꝭ. qđ facit homieȝ corā deo magis vilem ꝙ facit immundicia corporalis. qđ ꝓbatur per illud qđ scribitur Math. xv. vbi dicitur ꝙ de corde exeunt cogitatōes praue ꝛc. Hec sunt que coinquināt homiem. non lotis aūt manibus mādducare nō coinquināt hoīem hec imundicia pulcherrimā creaturam scȝ luciferū ita deturpauit. ut cū esset in tam sublimi statu: adeo eam villificauit ut serpentibus et buffonibus inferior esse videat. intantū ꝙ bonū esset ei si nunꝙ fuisset ꝭm aliquoꝝ opinionem. Uilitateȝ huius imundicie ostendit dauid dicēs. Corrupti sunt et abbomiabiles facti sunt i iniquitatib9 ꝛc. ❡ Pro premissoꝝ intelligētia magis in speciali est de infrascriptis dubitabilibus ꝗrendum vel inuestigandū. ❡ Et primo vtrū exterior mundicia que est ficta. et ꝗ ad ypocrisim pertinet: sit peccatū mortale ❡ Breuissime beatus thomas scđa. ij. q. cxj. pertractans hanc questionem terminando dicit ꝙ in ypocrisi duo sunt scȝ defectus sanctitatis et simulatio ipsius. Si igit ypocrita dicatur ille cuius intētio fertur ad vtrūqȝ. ut scȝ aliquis non curet sanctitatem habere: sed solū sanctus apparere sicut consueuit accipi in sacra scriptura. sic manifestum est ꝙ est peccatum mortale. Nullus enim totaliter priuatur sanctitate nisi per peccatum mortale. ❡ Si autem dicat ypocrita ille qui intēdit simulare a qua deficit per peccatū mortale: tunc ꝗuis sit in peccato mortali ex quo priuatur sanctitate non tamen ipsa simulato est ei peccatum mortale. sed quandoqȝ veniale quod discernendum est ex fine. quia si repugnat caritati dei vel proximi: erit peccatum mortale. Puta cum simulat sanctitatem vt falsam doctrinaȝ dissemiet: vel ut adipiscatur ecclesiasticam dignitatem indignus. vel quecūqȝ bona temporalia in quibus finem constituit. Si vero finis intentus nō repugnat caritati erit peccatum veniale. puta cum aliquis in ipsa fictione de qua philosophus dicit in. iiij. ethicorum ꝙ magis vanus uidetur ꝙ malus. eadem enī est ratio de mendacio et de dissimulatione. Contingit tamē quandoqȝ ꝙ aliquis simulat perfectionem sanctitatis que non est de necessitate saluti. et talis simulatio nec est peccatum mortale nec semper est cum peccato mortali. Concordat hiis valerius libro. vj. tractatu. iij. capi. xxviij. circa finem. Et addit dicēs ꝙ cum aliquis simulat sanctitatem quam non habet vt aliquid detur ei propter hoc sicut illi de quibus dicitur Math. xxiij. ve vobis scribe ꝛ pharisei qui comeditis domos viduarum ꝛc. peccatum mortale est. quia rapit quod debetur sancto. quia quod datur ei datur in nomie iusti. ❡ Item quando talem simulationem vel fictionem facit ex insaciabili auaricia. Si autem aliquis pro sua necessitate simulat ampliorem indigentiam ꝙ habeat non est peccatum mortale. sicut faciunt qui cōmuniter cruciandi vocentur. De hijs enim dicit crisostomus ꝙ talis simulatio potius est culpa diuitū ꝙ pauperum qui ex sua indigentia ad hoc cōpellūtur. ❡ Scđo querit quare peccata intemperantie sint maxime exprobabilia cum sint alia peccata grauiora. vt homicidium. Et cum sint magis cōmunia ꝛ de hijs ꝗ ptinēt ad vsuȝ vite hūane. Huic ꝗsito rńdet aristo. iij. ethico. dicēs ꝙ intempantia inter alia vicia est

vicium magis exprobabile sive sit gule sive luxurie. Cuius est duplex ratio. prima quia maxime repugnat excellentie hominis. Est eni circa dalectationes cōmunes nobis et brutis. vnde de intemperatis dicitur in psal. homo cum in honore esset: nō intellexit. comparatus est iumentis insipientibus. et similis factus est illis. ¶ Scḋa ratio est. quia maxime repugnat eius claritati vel pulchritudini inquantū scilꝫ in delectabilibus circa quas est intēperatus minus apparet de lumine rationis ex qua est tota claritas et pulchritudo veritatis. vnde et huiusmodi delectatōes dicuntur maxime seruiles.

¶ Incipit. xxxviij. pceptū

A Verecundiam serua Sanctus thomas scḋa. ij. q. clxi. ponit verecundiam partē quasi integralem virtutis temperantie. vbi notandum fm gregorium dicentem differentiam inter verecundiā et erubescentiam. quia ille qui verecundatur occultat se in his que agit. qui vero erubescit timet in inglorationem incidere. Potest etiā hoc aliter intelligi. ut si dicatur ꝙ aliquis desinat vno mō vicio sꝫ agere propter timorem vicii. ¶ Alio modo ut homo in turpibus operibus que agit vitet publicos aspectus ppter timorem vituperij quorꝫ primū ad erubescentiā pertinet. scḋm ad verecundiā. ¶ Pro cuius tamē precepti intelligētia et obseruātia est breuiter sciendū ꝙ duplex verecundia in scripturis reperitur. vna bona et virtuosa. Et vna mala et viciosa. ¶ De vtraqꝫ verecūdia ecclesiasti. iiij. capi. scribitur. Est confusio adducens peccatum. et est confusio adducens gloriam et gratiam ꝛc. ¶ Primo dicendū est de virtuosa et bona. et hec conatib9 totis āplectāda ē ꝛ retinēda. Scḋo de mala. ꝛ hec ē penit9 refugienda ꝛ abiiciēda. ¶ Notandū ē igit ꝙ verecūdia virtuosa est quoddā frenum quo regitur aliquis in via paradisi vnde qui habet illud frenum de ipsius correctione sperari potest. vnde quidā sapiens de quodam iuuene qui intrauerat lupanar. et postea cū videret homines qui eum viderant ibi: confusus erubuit. Sapiens ille astantibus dixit. Erubescētia salua res est. ¶ Ad cōmendatōem huius erubescentie facit qḋ scribitur eccle. xxxij. Ante grandinem precibit corruscatio. i. ante verecundiam precibit gratia. Et ꝗꝗ talis verecundia inesse debeat omnibus precipue tamen mulieribus inesse debet. quia est eis tā ꝗ corona aurea fulgens. iuxta illud eccle. vij. gratia verecundie mulieris sup aurum. Sunt autē sex de quibus multum est erubescendū. que tanguntur eccle. xlj. vbi sic legit̄. Erubescite a patre et matre de fornicatione. et a presidēte et potente de mendacio. a principe et a iudice de delicto. a synagoga et plebe de iniquitate. a socio et amico de iniusticia et etiam de furto. ¶ Primo ponitur fornicatio eo ꝙ sit magis de erubescentibus. cuius rei causa potest esse triplex. quia est tam vilissimū membrorꝫ Et quia nō solū anima sed etiaꝫ corpus in ea maculatur. Et quia viliter anima ibi venditur. Dat eni animam pro duobus denariis dyabolo. et corpus lecatori ¶ Moraliter a patre et matre hoc est deo et ecclesia debet erubescere mulier fornicaria. ¶ Scḋo erubescere debet homo a presidente et potēte de mēdacio. quia potior est fur ꝗ assiduitas viri mendacis. eccle. xx. ¶ Moraliter homo erubescere debet a deo preside id est presente et existente et potēte vindictā sumere de mentiente. nec pmissionem factam in baptismo tenente.

¶ Tertio erubescēdū est a delicto id est negligentia et pigritia. Turpissima eni est iactura que fit per negligentiam Principi eni multū placet velocitas serui. sic multū displicet illi pigritia. puer.

xxij. vidisti hominez velocem in opere
suo corā regibus stabit: nec erunt igno
biles ante eū. Et in eccle. xxxj. in operi
bus tuis esto velox. et omnis infirmi/
tas non occurrit tibi. ¶ Quarto erū
bescendum est de iniquitate a synagoga
et plebe. id est de hoc ꝙ homo sibi ap
propriat quod plebi cōmune esse debu
it ut faciūt vsurarij. quia tēpus sibi ap
propriant qd dñs voluit ab omnibus
equaliter possideri. et mali dispensato/
res qui sibi retinent qd paupibus diui
dere debuerūt. quibus luce. xvj. dicitur
facite vobis amicos de māmona iniqui
tatis. id est de pecunia iīqua vel inequa
liter detenta. ¶ Quinto erubescendū
ē a socio et amico de iniusticia. i. de hoc
qd iniuste agit erga sociū vel amicum.
hoc eniz valde iniquū est. vñ ꝓuer. iij.
ne molliaris amico tuo malū cum ille
in te habeat fiduciaz. ¶ Sexto erube
scendū ē de furto. vñ thobie. ij. nō licet
nobis aut edere de furto aut continge
B re. ¶ Scda verecundia est viciosa et
mala. et hec totaliter refugienda est et
abijcienda. et hec fit cum quis ꝓpter ti
morem irrisoꝝ erubescit; nec audet bo
num facere. ¶ Ubi sciēdum est ꝙ qui
ꝓpter talem irrisionem timet bonū fa
cere: tres incurrit fatuitates. ¶ Prima
fatuitas est quando quis potius timet
vmbraz ꝙ̄ verū malum. in hoc similis
equo qui magis timet vmbrā ꝙ̄ calca
ria seu baculum. nā vera mala nō sunt
vite presentis sed future. mala presen/
tia sunt sicut vmbra futurorum. vñ qui
erubescentiā presentem timet et nō fu
turā: vmbrā timet et non veritatē. hij
similes sunt illis de quibus dicitur in
psal. trepidauerunt timore vbi nō erat
timor. Ipsi eniz sunt sicut pulli qui la/
tratu catuloꝝ qui mordere nō possunt
terrentur. Mundus iste est quasi catu
lus latrans irrisionibus cōtra illos qui
bene faciūt sed mordere nescit. quia nō
eos ꝑcutit. Et cū satis latrauerit silebit
Isti etiam tales timidi sunt vt lepores.
sed vtinā leporibus similarētur in alijs

lepusculus plebs inualida collocat in pe
tra cubile suū. ꝓuer. xxx. Dicunt eni sa
pientes ꝙ lepus habet tales conditiōes
quia labia semp habet in motu. aures
longas. pedes veloces. timor eni addit
alas pedibus. sic facere debet qui debi
lem se cognoscit. ¶ Moraliter in petra
cubile collocat qui in christo fiduciam
habet. Labia habet in motu qui fre/
quenter orat. longas aures qui tardus
est ad loquendū et velox ad audiendū
videlicet ad respondendū obprobrijs
que sibi dicuntur. pedes veloces habet
quem timor dei occupat. quia qui timet
deū nichil negligit. eccle. vij. Causa aūt
huius timiditatis potest esse duplex.
Prima est amor placendi mūdo. cōtra
quem Jaco. iiij. Adulteri nescitis quia
amicicia huius mūdi inimica est dei. Et
psal. cōfusi sunt qui hominibus placent
quoniā deus spreuit eos. ¶ Scda cā
huius timiditatis ē quia forsitan deus
recessit ab eis. Uix eni posset esse tanta
timiditas in eo cum quo esset deus. vñ
in psal. Si ambulanero in medio vm/
bre mortis: non timebo mala quoniam
tu mecū es. Et aūt homo timidus effi
ciatur eo ꝙ dñs recessit ab eo: manife
stū ē hoc in cayn qui post peccatū hoiei
dij caput habuit tremulum. et adeo ti
midus fuit ut dño diceret. Omnis qui
inuenerit me occidet me. geñ. iij. Ad idez
leuiti. xxxij. Terrebit eos sonitus folij
volantis. Foliuz volans est verbū irri
sionis quo terretur homines de bono
erubescentes. plus timent foliuz ꝙ̄ gla
dium dei euaginatum cū dicatur fugite
a facie gladij. quia vitor iniquitatis est
dñs. ¶ Scda fatuitas est cum quis ti
met irrideri ab hijs qui irrisione digni
sunt. quādo mali irrident bonos de bo
no. Idem est ac si ceci irriderent viden
tes. claudi ambulātes. ideo deridēda ē
ipsa derisio. ¶ In vitis patrū legitur
ꝙ quidam senex dixit. Si vis esse ani
mo liber. aut fuge honores. aut irride
mundū et que in mundo sunt. et stultū
temetipz fac in pluribus. quia ꝓuerbi.

xxix. scribitur. Abhominantur impii eos qui in recta sunt via. Aristipus cum qui dam ei diceret. homines te despiciunt. Respondit. Et illos asini. sed nec illi asi nos: nec ego illos curo. vituperium tali um laus est et econuerso. Seneca. tam turpe sit tibi laudari a turpibus quam lau dari ob turpia. ¶ Tertia fatuitas est cum quis erubescit de bono unde de beret gloriari. eo forsitan quod consueuit male agere. et nunc erubescit bene age re.. talis qui de bono erubescit similis est illi qui de naufragio euasisset. et de hoc sanus esset aliis existentibus lepro sis. Tales derisiones non solum sunt ti mende per virum sapientem sed etiam appetende.. Seneca. nec dum felix es si non dum turba te deridet etc. Et domi nus Math. v. Beati eritis cum male dixerit vobis homies. Quādo aliquis laudatur vel vituperatur primo atten dere debet quis laudet vel vituperat. et de quo. et tunc placeat vel displiceat laus vel vituperium. Seneca. nunquam quod multis sed quibus placeas cogites. In hoc valde conuenit quod transumpti ue dicit Gregorius in canone inter ver ba laudantiū et vituperantium. xi. q. iii. ¶ Ad detestationem talis erubescētie valent tria per que ostenditur quod talis male se habet ad deū tripliciter. ¶ Pri mo inquantū est pater. Scdo inquātū est dominus. Tertio inquātū est anime sponsus. ¶ Primo male se habet eru bescens ad deum inquantum est pater in eo quod eū patrem: negat. quod magna ē cōtumelia. vix eni aliqs negat patrem suum etiam pauperem. et ideo merito talis negabit a christo. Math. x. Qui autem me negauerit coram hominibus etc. Ita accidet fatue erubescenti sicut accidit cuidam scolari parisius. qui cum esset preciosis indutus vestibus. et mul tum honoraretur ab hominibus. cum visitasset eum pater suus in humili ha bitu timens ipse ne socii contēnerent si scirent eum talem patrem habere: ro gauit patrem ut nullo modo indicaret

sociis quod pater suus esset. et simulans vnum esse de seruientibus patris sui fe cit eum comedere cum famulo domus quod pater patienter sustinuit. Sed cū finito prandio filius duxisset eum in ca meram suam secreto et quesiuisset ab eo quid ei attulisset. Ostendit ei pater magnam pecunie quātitatem quam ei attulerat. asserens quod nec vnum de eis haberet. negasti me fili ait: et ego nego te. nunquam de cetero comedes vel bibes de aliquo quod ego mittam tibi. ¶ Se cundo male se habet erubescens ad de um inquantum est dominus dum eru bescit dominum confiteri. dyabolum autem non erubescit seruicium suū ma nifeste faciendo. nullam autē habet dy abolus certiorem confessionem quam serui cii redditionem. ¶ Tertio etiā se ma le habet erubescēs ad deum inquantū est anime sponsus. dum de tanto spon so erubescit. O anima non ita ignobi lis sponsus tuus ut de eius ignobilita te debeas erubescere cum de ipsius no bilitate prouerbiorum vltimo dicatur no bilis in portis vir eius. ¶ Quarto et vl timo male se habet etiam erubescens ad bona opa que facere erubescit. vald de autem iniquum est bona inhonora re a quibus homo tātum spectat hono rem. eccle. xliii. Omne opus electum iu stificabitur. et qui operatur illud hono rabitur in illo. Tria enim sunt secundum Ber nardum que solent facere hominē glo riosum scilicet honorabilis societas. vestiū pulcritudo. et dignitas. Et hec tria vir iustus ex bonis operibus consequetur. verum quia ut ait Bernardus. contra ria contrariis curantur: contra tam pe stilentem erubescentiam expedit opor tuna adhibere remedia. et sunt quatu or remedia. ¶ Primum est meditatio obprobrii quod christus pro nobis susti nuit. Trenorum. iii. dabit percutienti se ma xillam saturabitur obprobriis. Si quis cogitaret quantū in cruce sustinuit chri stus: pro eo obprobrium pro vero pati enter ferret omnes irrisiones que fierēt

possent. teste Bernar. nil tā durum aut asperum quod equanimiter tolleretur si passio domini ad memoriam reuocetur. ¶ Secundū est meditatio obprobrij quod sancti pro ipso sustinuerunt. ad hebre. xj. sancti ludibria et verbera experti. ¶ Tertium est meditatio illius erubescentie quam patietur in futuro. qui modo eam refugit. prouerbio. x. Quod timet impius veniet super eum Hiere. xx. capi. Confundentur vehementer qui non intellexerunt obprobrium quod nunq̄ delet. Et. xxiij. dabo vos in obprobrium sempiternum. et etiam in ignominiam eternā. quod nulla obliuione delebitur. ¶ Quartum est meditatio illius verecundie de qua loquitur dominus luce. ix. dicens. qui me erubuerit et sermones meos: hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua. et patris et sanctorum angelorum. Tunc illi qui mō alios contemnunt contēpnentur in tātum q̄ mors eorum non repellitur. vnde prouerbio. primo. Ego quoq; in interitu vestro ridebo. Et in psal. videbunt iusti et letabuntur et super eum ridebunt. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali ē de aliquibus dubitabilibus que rendum vel inuestigandum. ¶ Et primo vtrum verecundia sit virtus? Secundo vtrum verecundetur equaliter coram quibuscūq; personis vel magis de vna q̄ de alia? ¶ Tertio vtrum quis verecundetur de bonis operibus quandoq; cum verecundia sit de turpi actu? ¶ Quarto quare verecundatur homo de paupertate seruitute. ignobilitate et similibus. ¶ Quo ad primū questitum respondit beatus thomas secunda scde. q. cxliiij. dicēs q̄ proprie loquendo de virtute verecundia non est virtus imo repugnat perfectioni virtutis. cuius ratio talis potest esse. quia verecundia est timor de turpi actu vicioso. nam timor est de malo possibili etiā difficili. uirtuosus ſm perfectionem virtutis nō timet turpem actū tanq̄ possibile fieri per eū. quia immobiliter agit opera virtutis. vnde non timet se mutari de virtute ad viciū. nec timet etiam turpem actum ut difficile ⁊ arduum ad vitandum. quia delectabiliter agit opera virtuosa. vnde imperfecto virtuoso non cadit timor de turpi actu vicioso. ⁊ per consequens nec verecundia que est quidam timor de inglorīatione vel exprobratione de turpi actu. loquēdo autem de virtute cōmuniter ſm q̄ est illud quod est bonū in humanis actibus et virtuosum. sic verecundia est virtus quia est quedam laudabilis passio. et tā a phis q̄ etiā sanctis multipl'r cōmendata. ¶ Quo ad scōm quesitum respondet idem sanctus thomas vbi supra. dicens q̄ ſm philosophū. ij. rethoricorum sex sunt genera personarum. coram quibus precipue verecundamur cōmittere turpem actum. ¶ Primo coram illis in quibus volumus in admiratione haberi. idest a sapiētibus a quibus reputari desideramus in aliqua virtute. cuius ratio est quia testimoniū sapientum est efficax in bonum ⁊ in malum. quia sunt boni iudicij. Et ideo sicut desideramus ab eis honorari eo q̄ talis honor est nobis magnum testimonium virtutis. ita etiam timemus ab eis inhonorari. quia hoc esset nobis ad magnum testimonium vicij. ¶ Secundo magis verecundamur de hijs qui nobis semper assunt. id est deuotis et coniunctis. vt dicit Aristoteles ibi. cuius ratio est quia testimonium eorum cum quibus conuersamur est credibilius q̄ extraneorum vel peregrinorum. ¶ Tertio magis erubescimus ab hijs qui propallant illud quod sciunt. cuius modi sunt mimi et ioculatores. et hoc quia magis nocumentum nobis prouenit scilicet apud multos diffamatio. ¶ Quarto magis verecundamur coram illis coram quibus nunq̄ aliquid turpe cōmisimus. quia amittunt bonā opinionem quam de nobis habebant. et apprehendunt rem turpem quam

facimus. et turpiorem q̄ de vno alio. de quo al' vidissent res turpes. quia op/posita iuxta se posita magis elucescunt

¶ Quito vt dicit ibi aristo. magis eru/bescimus de illis qui sunt nobis magis dissimiles in turpi actu q̄ ab illis qui sunt nobis similes. quia isti non appre/hendunt rem ita turpem sicut illi.

¶ Sexto magis verecundamur cō/mittere aliquod turpe coram illis a qui/bus primo aliquid postulamus. et ab hijs quibus sumus nouiter facti amici vel quibus fieri volumus. et hoc quia est impedimentum petitionis implen/de vel amicicie cōseruande. ¶ Quo ad tertium quesitum circa hanc questionē non est hic instandum. quia de hac ha/betur supra in scd̄a probemiali parte. §. iij. in tertio defectu senum in fine.

¶ Quo ad quartum videlicet quare homo verecundatur de paupertate ser/uitute ignobilitate et similibus cum non sint actus turpes nec viciosi. Cir/ca hoc dicendum est ꝙ scd̄m estima/tionem hominum contemptus qui con/sequitur ad talia non debetur nisi de/fectibus culpe. cum tamen contemptus consequatur et ad malum culpe et ad malum pene.

¶ Sequitur triscesimum nonū autoris p̄ceptū.

A

Rem tuam custodi. Presens prece/ptuz per quod dā indirectū ad virtutem pru/dentie hoc modo pertinere vi/detur. quia cum hoc sit ꝙ negligentia sollicitudini op/ponatur. et sollicitudo ad rationem per/tineat. et rectitudo sollicitudinis ad pru/dentiam. et per oppositum negligentia ad prudentiam scd̄m ipsius negligen/tie ethimologiam. quia negligens scd̄m ysidorum libro ethimologiarum dicit̄ quasi nec eligens. Et cum electio eoꝝ que sunt ad finem pertineat ad prudē/tiam: sequitur ꝙ negligentia ad impru/dentiam quodammodo pertineat. et sic per consequēs ipa negligētia per quod/dam indirectum ad prudentiam perti/nere videtur. ¶ Intendens igitur au/tor quemlibet ad debitā sollicitudinē inducere. quod fit cum quis in agendis rationabiliter operatur. et hoc fieri ne/quit nisi per negligentie remotionem. Pro tanto prebet nobis hoc preceptuz dicens. Rem tuam custodi. idest sis sol/licitus custodire rem tuam omni fuga/to torpore et negligentia. verum quia cum hoc nomen res sit generale ad cor/porea et incorporea. Hinc est ꝙ hoc pre/ceptum se extendere potest tam ad ani/mam q̄ ad corpus. ac etiam ad res tē/porales. que quidem tria quilibet sum/mo studio custodire debet et seruare. Et ideo scd̄m hanc triplicem expositio/nem infra procedetur. Et primo sic ex/ponitur. Rem tuam custodi. idest ani/mam tuam custodi scilꝫ a peccatis per que anima deformatur. ¶ Ubi notā/dum ꝙ anima rationalis in sanitate sua vas est solidum et integrum quam vi/cia hoc modo viciant et corrumpunt. Nam per superbiam inflatur. per inui/diam arescit. per iram crepat. per accidi/am frangitur. per gulam inficitur. per auariciam dispergitur. per luxuriam con/culcatur et in lutum redigitur. Ab hijs vicijs oriuntur omnia alia mala ut ait hugo de sacramentis. Hec eni sunt om/nium duces viciorum. ¶ Uerum quia multi curiosi quotidie de anima que/runt quid sit vtile: puto de ipsius preci/ositate et nobilitate aliqua explicare. vn/de august. in quodam sermone quem fecit de anime preciositate et valore sic inquit ꝙ anima est vita rationabilis et

sensibilis viuificans spiritualiter et inuisibiliter omnia viscera ac totius corporis membra intus et foris iussu sui creatoris. et miro modo mistrans per quinqz corporis sensus. per oculos videt. per aures audit. per nares odorat. per gustum sapores discernit. per tactum cuncta membra regit. que quadrimoda ratione spiritualiter subsistit. idest sensu sapientia cogitatione ac voluntate. Sensus pertinet ad vitaz. sapientia ad intellectum. cogitatio ad consilium. voluntas ad defensionem. Anima enim diuina res est. multas species et ornamenta in se habet. que dum spirat spiritus est. dum sentit sensus. dum sapit animus est. dum intelligit mens est. dum ratione discernit ratio est. dum consentit voluntas est. dum recordatur memoria est. dum membra vegetat anima est. dum bene viuit ymaginem dei habet. dum bene est ornata deo et angelis est placida. dum virtutibus est plena trinitatis est cathedra. Ornamenta vero anime hec sunt. per auditum credit. per desiderium querit. per sapientiam inuenit per orationem petit. per gratiam accipit. per humilitatem custodit. per misericordiam occurrit. per benignitatem indulget. per doctrinam acquirit. per penitentiam apponit. per exemplum pulchra. per scientiam lucida. per zelum bonum libera. per mansuetudinem plena. per prudentiam cauta. per simplicitatē sincera. per stabilitatem sobria. per iusticiam recta. per patientiam longanima. per obedientiam parata. per actionem munda. per spem tensa. per abstinentiam temperata. per castitatem sancta. per gaudiuz spirituale leta. per confessionem aperta. per martiriuz ornata. per vnitatem catholica. per concordiam pacifica. per dilectionem proximi larga. per caritatem dei pefecta. Hec sunt anime ornamenta. Et quemadmodum corpus sine necessitatibus suis viuere non potest: sic simili modo anima sine necessitatibus suis viuere nequit. ¶ Hec autem sunt corporis necessitates scilicet in fame cibum. in siti potum. in labore requiem. in fatigatione somnum. in delectatione et tedio carmen. in dolore salutem. in imbecillitate virtutem. in timore refugium. in tenebris lumen. in bello pacem. Et alia multa que modo breuitatis causa subticesco. Sicut itaqz sine predictis necessitatibus humana caro non potest feliciter viuere: ita anima sine suis necessitatibus non potest in corpore perfecte stare. ¶ Moraliter nāqz cibus anime est preceptum diuinum. potus eius oratio pura. balneum eius ieiunium legitimum. vestimenta eius etiā de propria substantia. organuz eius laudatio assidua. requies vero perfecta paupertas. salus eius corporis infirmitas. refugium eius pura penitentia. pax eius caritas plena. O homo qui cunqz es hijs duabus substantijs vt prediximus constitutus. idest anima et corpore. christum et sanctos patres qui te precesserunt imitari stude. A christo humilitatem disce. deuotionem a petro caritatem a Johanne. de abraham obedientiam. de Loth hospitalitatem. de ysaac longanimitatem. de Jacob tollerantiam. de Job patientiaz. de Joseph castimoniam. de moyse mansuetudinē. de Josue constantiam. de samuele benignitatem. de dauid misericordiam. de daniele abstinentiā. de thobia etiam penitentiam lacrimosam ex maria magdalene. Confessionem puram ex latrone. ex stephano martiriū. et ex laurētio largitatez. Cum hijs munitionibus et armis rem tuā custodi. i. aiam preciosaz optime custodire vales adeo qz dyabolum cum suis excercitibus ac etiam ducibus interimere pores. sicut fecit Josue hay. et populus eis Josue. viij. ca. Super quod origenes omel. viij. Rex hay significat dyabolum. vicia interimimus hoc est demones. non propriaz eorum substantiam perimentes. sed p B

primum eorum opus quod est facere ho
mines peccare interimimus. ⁊ hoc quo
tiens membra nostra per penitentiam
mortificamus. iuxta illud apostoli ad
colo. iij. mortificate membra vestra ⁊c.
vnde august. iiij. de trinitate. capi. v. Pe
nitentia anima resuscitatur et mors ip
sa occiditur. ¶ Sc̄do potest exponi
rem tuam custodi. idest corpus ⁊ perso
nam custodi. quod quidem est mirabili
ter inter cetera alia corpora fabricatum
quod sic declaratur. In corpore enim hu
mano nouem sunt mensure siue speci/
es sine dubio composite. et ex hijs qua
tuor principales existunt. videlicet ter/
ra aqua aer ignis. Sunt et alia quinqꝫ
subsequentes species. videlicet sal. fenū
flores. lapides et nubes. Et ut melius
de oībus hijs itelligas: lege sic. terra in
homine est crassitudo et grauitas car/
nis. aqua autem sudor et lachrime et sa
liue. Aer vero ipse hanelitus humidus
frigidus atqꝫ calidus. spirans per os et
nares. Ignis in homine qui in stoma/
cho coquit cibos et in calore corporis.
et in calore sanguinis. Sal vero in salsi
tate sanguinis et sudoris. et lachrima/
rum et vrine. quia hec omnia in homi
ne salsa sunt. Fenum autem in capillis
et pilis. Flores in varietate oculorum.
Lapides in grauitate et duricia ossium
quia labiles ossa dicuntur. Nubes insta
bilitas mentis et cogitationum. Et de
hijs nouem mensuris compositum est
corpus et compaginatum ossibus ma/
ioribus et minoribus constitutum cum
iuncturis principalibus numero. ccclxv.
In alijs vero minoribus coniuncturis
vix inuenitur numerus. Similiter ⁊ ve
nis principalibus. ccclxv. minores vero
pene innumerabiles sunt. vnde versus
Ossibus ex denis tricentenisqꝫ noue/
nis. Constat homo denis dentibus et
duodenis. Ex tricētenis decies sex qui
qꝫ qꝫ venis. Neruis quoqꝫ et sanguine
carne et cute medullis. cartillaginibus
capite et cerebris tribus. primum voca
tur memoria. secundum sensus. tertium
motus appellatur. Sensus sunt quinqꝫ.
videlicet visus. auditus. odoratus. gu/
stus et tactus. ¶ Etatibus vero sex.
scilicet infantia. puericia. adolescentia. iu E
uentus. senectus et senium. ¶ Infantia
que septem annis pretenditur. Pueri/
cia que quatuordecim annis fundatur.
Adolescentia que. xxv. annis protendi
tur. Iuuentus que. l. annis finitur. Se/
nectus octuagesimo anno concluditur.
Senium vero quod annorum tempo
re non expletur: sed labore et dolore et
morte finitur. ¶ In homine itaqꝫ sunt
decem fenestre fabricate seu facte. In
prima fenestra verba profert. aerem su
scipit et spirat. cibos sumit. In duobus
videlicet procul et prope. In duabus
alijs audit bona et mala. In duabus ali
is odorat et spirat. In duabus alijs in
ferioribus necessaria corporis emittit.
In decima fenestra vmbilicum nomi/
nata ventrem ornat. homo vero habet
in corde intellectum et cogitatum. et
consilium et timorem. In splene risum.
Et in felle iram. In iecore amorem et
fletum. et leuitatem in cursu. ac etiam
natādo naturaliter. ¶ Hijs omnibus
et alijs multis que breuitatis causa pre
termitto hominis corpus constat.
¶ Natura vero eiusdem corporis qua/
tuor in se gerit diuersitates. hoc est
quia esurit. sitit. concupiscit. soporat.
Vsus igitur nature quatuor explectitur
rebus. scilꝫ manducando. bibendo. ge/
nerando et dormiendo. Tale igitur cor
pus tam mirabiliter fabricatum rem a
deo sibi datam debet diligenter obser
uare et custodire maxime ab hijs que
habent ipsum corrumpere et ad mor/
tem perducere temporalem. ¶ De cō
seruatione corporis in sospitate vide in
fra in. xxxiiij. sc̄de partis metrice prece
pto. Sit tibi precipue. B. ultra mediuꝫ.
¶ Nota etiam ꝙ sex sunt etates mun D
di. ¶ Prima etas fuit ab adam vsqꝫ
ad noe. In prima creatus est mundus.

in illa ius naturale dominatur. Secun da a noe vsqz ad abraham. In secun da per noe mũdus est recreatus. in illa ius gentium propiciatur. Tertia ex noe vsqz ad dauid. In tertia lex cir/cuncisionis est data. in illa lex positiua additur. Quarta fuit postea vsqz ad transmigrationem babilonis. In quarta regalis vnctio habita. In hac opus sub lege dominat. Quita vsqz ad aduentum christi. In quinta re/missa est captiuitas babilonica. In hac iudeorum vnctio cessatur. Sexta vsqz ad finem seculi in qua destructa est potestas dyabolica. In hac etiam cyrographus dyaboli euacuatur. Septima est in sepulchris quiescentium.

Octaua est ad vitam resurgentium de quibus nichil ad presens. De hijs sex etatibus tangitur. xxxv. q. iiij. capi. j. et sic intelligitur quod notat Johan/nes andree de celebratio. missaz. capi. j.

Tria autem sunt que sunt ma/xime corporis destructiua. scilicet gula luxuria et accidia. Primũ quod est corporis destructiuum est vicium gule. quia ex nimia sumptione cibi et potus egritudines generantur varie. et quandoqz mors multiplex. quia ex hac misera passione plures mortales mortificantur et pereunt. q̃ per viam belli vel gladij vel alia passione. Ratio huius est. quia licet non continue sed quandoqz furores armorum et bella succedunt. hec pugna ciborum continue saltem duabus vicibus celebratur in die. Et plurimi sunt qui nedum duabus: sed tri/bus et pluribus vicibus. plurimi sunt in cibis et inordinatis et ebrietatibus eorũdez. ex cuius ipletionis miseria. dolores et interitus hominum indeficienter prodire noscuntur. vnde quidam sapiens dicit. Humana prudentia habet hanc miseram fugere passionem et il/laz tanto detestabilius abhorrere q̃to per eam sub opinione refectionis et sa lutis pretextu vitalem salutem eorum ignominiose confundunt. Et propterea eccles. xxxvij. In multis escis non deerit infirmitas. Secũdum corporis destructiuum est luxuria. vnde Aristoteles inter cetera que ipse scripsit alexã dro. de quibus sibi precauere deberet fuit coitus. dicens q̧ coitus est destru/ctio corporis adbreuiatio vite. corruptõ virtutum. transgressio legis. mores generat femineos. et in fine concludit nunq̃ confidas in operibus mulierum et seruicijs. quod etiam probat exemplo. Recole inquit factum regine indorum quando tibi mandauit causa amicicie multa euenia et dona venusta. inter que missa fuit illa venustissima puella que ab infantia imbuta fuit et nutrita veneno serpẽtino. ita q̧ natura sua versa fuit in naturaz serpentis. et nisi ego diligenter inspexissem in illam et arte magica indagassem eo q̧ ipsa ita audacter horribiliter inuerecunde suum fi/gebat visum in faciem hominum. per pendi siquidem q̧ interficeret homi/nes solo morsu. quod tamen experimẽto probasti. et nisi hoc certissime ostendissem: mors tua fuisset ex ardore ipsius coitus consecuta. Tertium corporis destructiuum est accidia seu ociositas. vnde discreti mortales aduertãt et fugiant hanc certissimam accidie et pigricie passionem. per quam corpora et animalis perditio vituperosa procedit sed exercitium et sollicitudinem ratione persequatur quo celestium et terrestrium felicitas desideranda tribuitur. nam sicut ferreum instrumentum exercitio deputatum ex residentia ociosa in rubiginem et consumptionem sui con/uerritur. seu exercitij ministerio absqz corruptione rubiginis in sana claritate seruatur. Sic rationalis homo qui ex intelligentia rationis potest vtiliter et mirabiliter operari ppter ociosam qui etam rubeginem intellectus. ignoran/

D

tiam et cogitationes peruersas. et sui perditionem ⁊ destructionem incurrit. per excercitium vero et studium operosum in claritate scientie speculationis et operis et in honore et cõmendatione ipsius conseruatur et crescit. hoc est autem quod scribit seneca in declamatione epistola.ij.dicens. Non vides ut immota fax stupeat. et ignes exagitata restituat. Mollit vires ocium et ferrum scuta in rubeginem ducit. Et idem seneca. Ocium sine litteris mors est et viui hominis sepultura. ¶ Tertio potest exponi rem tuam custodi.id est substantiam tuam. Iste intellectus magis congruit littere. et est magis cõmunis. Et est sensus. omni diligentia et q̃tũ potes custodi ⁊ conserua rẽ tuã et ne abutaris eadem sicut ille filius ꝓdigus qui totam substantiam suam consumpsit cum meretricibus et aliĳs expensis inutilibus. De quo luce.xv.capi. Et transumptiue exponitur et habetur per augustinũ de peniten.di.iij.adhuc instant ibi vero filium dissipatorem. Hec tamẽ custodia debet esse moderata seu ordinata:nõ nimis sollicita. iuxta illud ecclesi.v. Saturitas diuitis idest sollicitudo non sinit eum dormire.

¶ Istud preceptum quantum ad istum intellectum inducit nos ad vnum riuulum idest ad vnam partem primi paradisi fluminis. videlicet iusticie. qui quidem riuulus liberalitas nuncupatur. Hec enim virtus cum suis circunstantĳs docet retinere retinenda: et expendere expendenda. quantum. quomodo quando. et vbi conuenit. Aliĳs autem omnibus dona tribuere et continue largis intendere sumptibus: non reddit hominem nec efficit liberalẽ. Huius ratio talis assignari potest. Cum eniꝫ quilibet mortalis habeat in diuicĳs non infinitam sed finitam quantitatem et terminatam essentiam. Idcirco nedum de ratione prudentie: sed ex debito caritatis qua seipsum tenetur necessaria et principali dilectione diligere seruire sic proportionate de temporalibus bonis suis aliĳs prouidere debet. ut non egeat in seipso. vel contra caritatem suspius hoc autem est quod scribit, seneca in libro de officĳs. Dabo inquit egenti. sed ut ipse non egeat: succurram perituro. sed ut ipse non pereat. Propter quod tullius in libro de officĳs dicit. nec ita aperienda est res familiaris ut omnibus pateat. nec ita claudenda ut eaꝫ benignitas aperire non possit. quare sicut scribit philosophus ethicorum.iiij. vno quoqꝫ autem bene vtitur qui habet cõtra singula virtutem. Et propterea necessario oportet ut in actibus liberalitatis huiusmodi ipsa virtus et ratio operentur. Et ideo qui vult legem liberalitatis seruare: expedit prouidere cui quãdo quantum et qualiter donare seu expendere debet et etiam hoc exigit debitum rationis. Et qui sic donat expendit vel prouidet reuera liberalis existit. Alias prodigus est et a caritate sui et etiam dilectione remotus. Et similiter a recta ratione. hoc est autem quod scribit aristoteles in secretis secretorum ad alexandrum dicens. O alexander firmiter tibi dico ꝙ si quis regum continuat superflue donationes vltra q̃ꝫ eius regnum valeat sustinere. talis rex procul dubio destruitur. et per consequens regnum eius. Si vis ergo alexander virtutem acquirere largitatis: considera posse tuum. tempora necessitates. et hominum merita. et iuxta posse tuum largiaris dona hominibus indigentibus. Qui ergo dat aliter peccat. et nullam acquirit laudem. Et quicquid datur indignis perditur. Et qui fundit vltra modum diuicias suas: veniet ad amara littora paupertatis. et talis non est rex sed depopulator reipublice. de

structor regni. incompetens regimini. vnde merito prodigus nuncupatur eo q procul est a regno prudentia sua rc.

Sequitur quadragesimũ autoris preceptũ.

A ad di tio

Diligentiã adhibe. Nota sm canones q qui actiõem mortis prestat aut dat operã rei illicite: tũc semper tenetur: ut in capitulo quantum. l. di. aut dat operam rei licite. et tunc si adhibet diligẽtiam quam potest non tenetur quo ad culpaz. xxxij. q. v. De occidẽdis. Secus tamen quo ad irregularitatem. xxv. di. acutius. Si vero non adhibet diligentiam quam potest: tenetur de omni accidenti. ut in canone sepe. l. di. Post q autor in supioribus tractauit de quibusdam riuulis idest partibus vel speciebus progredientibus et diriuantibus a primo paradisi flumine. videlicet iusticie. Nunc vero interscalariter tamen tractare intendit de vno riuulo id est parte secundi fluminis paradisi. scilz prudentie qui circunspectio nuncupatur. per quã instruimur recte ordinare aliquid in finem. quod quidem ratione non fit scdm sanctum thomam secũda scde. q. xlix. nisi et finis sit bonus et illud quod ordinatur ad finẽ sit etiam bonum et conueniens fini. quod fit cũ quis in omnibus agendis omnia librat diuersa. quod circunspectus facit dum diuersas circunstantias girat per libraz rationis. Attendens igitur autor q per talem circunspectionem ordinamur per preceptum antedictum. Pro tanto nobis exponit illud obseruandũz dum dicit. Diligentiam adhibe. Quasi vellet innuere autor q per diligentiã diuersa librari debent girantia. quod vtiqz facit circunspectus ut est dictum. Pro cuius tamen precepti intelligentia et obseruantia est sciendum q licet in omnibus agẽdis vnicuiqz diligentia sit adhibenda. precipue tamen principi ac regẽti circa tria maxime diligentia est adhibenda. Primo circa consiliorum postulationem ne praua subuertant. Secundo circa viciorum palliationem ne virtutes ostẽdant. Tertio circa inimicorz antiquorz cõfidentiã ne ad penitiem et ignominiã perducant. Quo ad primum pre alijs principi et regenti maxime adhibenda est diligentia circa sana et solida consilia postulanda. Idcirco in rebus dubijs et arduis sana sunt querenda consilia. Ubi notandum est q multi sunt quorum consilium penitus est vitandum. Et primo consilium adulatorum et simulatorum penitus est vitandum. hos docet autor vitare debere. et hoc infra in tertia parte metrica sexto precepto. Sermones blandos rc. Quasi velit dicere q non debet quis moueri ad verba blanda vel ornate composita. sed potius ad rem ut ait seneca in epistolis ad rem moneatis non ad verba composita. Nam oratio eius qui veritati operã dat: incõposita debet esse et simplex. Itẽ vitandũ est consiliũ illorz qui fuerũt inimici. et postea in gratiã reducti. Scriptũ ẽ eni

nemo cũ inimico tute in gratiam rediit.
Et petrus alfonsus. ne associes te ini/
micis tuis cum alios possis reperire so
cios. que enim male egeris notabunt.
que vero bona fuerunt deuiabunt. Et
ecclesi.xij. inimico tuo ne credas ineter
nũ.et si humiliatus curuus non credas
ei. ¶ Item vitandum est consilium il
lorum qui non amore sed timore tantũ
reuerentiam et dilectionem ostendunt.
Non enim sunt amici sed inimici odiosi
Et non solum amicicia vel bonum cõsi
lium per metum vel timorem non ac/
quiritur vel retinetur.verum etiam et
impiũ p̃mente metu ꝑditur. ait Tulli9
Nulla vis imperij tanta est que pre/
mente metu possit esse diurna. Mul
tos eni timere debe. ꝗ multi timent.
Princeps enim licet sit sapientia predi
tus aliorum sententias et consilia vti/
lia audire debet. Exemplo moysi qui
audiuit cõsilia Jetro.exo.xviij. Et ysa.
iij.Consiliarius nõ est tibi. super quod
hieronymus in origiali.greci poete lau
dabilis sententia primum esse beatum
qui per se sapiat. secundum qui sapien
tem audiat. tertium qui vtroq3 caret.
B hunc inutilẽ esse tam sibi ꝗ alijs.
¶ Petendum est igitur consiliu3 ma
xime a tribus. ¶ Primo a deo. Sem/
per enim magni consilij angelus con
sulendus est. Exemplo dauid primo re
gum.xxiij. Consuluit dauid dominum
nunquid vadam et percutiam philiste
os. Augustinus in tractatu de lapsu
mundi. Quis est consiliarius prudenti
or christo? Sequitur querimus consi
lium habemus copiam non sapientis
sed sapientie que christus est. Audi sa
pientiam fons recti consilij dicit. the/
saurisate vobis thesauros in celo ꝛc.
Math.vj. Seneca ep̃la .lxxiiij. Erant
nostra consilia. quia non habent quo
dirigantur.ponit exempla. Scire debet
quid petet ille qui vult sagittam mitte
re. et tunc dirigere ac moderari manu
telum. Similiter ignoranti quem por/
tum petat nullus euentus est finis. id
est sibi conueniens. De iusto vero qui
querit a deo consilium et illud nititur
adimplere. dicitur ecclesi.xxxix. ipse di
riget cõsilium eius in disciplinã. ¶ Se
cundo a seipso. et in hoc debet proui/
dus esse ut a se atq3 a consiliarijs suis
remoueat ista tria maxime que sunt cõ
traria consilio videlicet iram volupta/
tem atq3 festinantiam. Debet autẽ prin
ceps esse magnificentior contemptibi
lia et vilia consilia detestando: et iusti
or et iniusta et iniqua abominando. et
clementior crudelia horrendo. et muni
ficentior dona erogando. ¶ De muni
ficentia alexandri narrat valerius libro
vj.capi.iiij. ꝙ Dario victo et virtutem
alexandri experto et partem regni et fi
liam in matrimonium cum decies cen
tum millibus talentorum optulisset. et
cum de hoc consilium inquireretur. Re
spondit ꝑmenio. si ipse esset alexander
vsurum se hac conditione. Cui respon
dit alexander. Et ego inquit ea vterer
si ꝑmenyo essem. Quasi dicat cor meũ
regale est magnificentius. et ideo ma/
gnifica me decent. ¶ Tertio peten
dum est consilium ab amico prudentie
et experientie.et iam precognito. Et hoc
est quod dicit Salomon prouerbioru3
xxv. Causam tuam tracta cum amico
tuo.et secretum tuum extraneo ne re/
ueles.ne forte insultet tibi cum audierit
et exprobare non cesset. Sed sunt non
nulli qui spretis amicorum sanis consi
lijs: voluntates suas obstinate sequun
tur.qui reuera huic contrariantur pre/
cepto.propterea contra tales apostolus
in epistola ad romanos.xij. Nolite esse
prudẽtes apud vosmetipos. Et salomõ
ꝓuerbio.iij. ne sis sapiẽs apud teipsu3.
Et philosophus primo ethicoru3. Qui
autem ipsummet non intellexerit nec
alium audiens in animo ponet hic rur
sus inutilis vir est. Et talis obstinata

crudelitas accidit altero ex duobus. aut ex ignorantia aut ex superbia. nam su perbus amore proprie excellentie fir/ matur ad elationis sue sequenda consi lia in aliorum prosecutione humiliari de dignans se deprimi et inhonorari. exti mans si sua contempneret: et aliorum consilia honoraret. et ipsi ceci et obsti nati ad mentes non considerant illud quod scribitur proverbiorum. xxvj. Ui disti hominem sibi sapientem videri: magis speciem ille habebit insipientis Et propterea dicit august. Sapiēs eris si te non esse sapientem credideris. Nā summa sapientia est suam stulticiam co gnoscere. Et hoc est etiam quod dicit Gregorius in moralibus magna est per fectio sue imperfectionis cognitio. Si autem vis cognoscere consiliatorem fi delem: respice si te tua nō diligit. et hoc est quod Gregorius. ij. registro dicit. Nullus sibi fidelior potest esse ad consi lium q̄ qui non tua sed te diligit. Hoc est contra multos qui diligunt homi/ nis bona non hominem ipsum. hec nō est amicicia vera sed falsa ex aliqua cau sa vana generata et amicicie vere simil ma amico accidente fortuna. sed falsse ostenditur nulla et omnino vanissima si contra amicū optineat pars adversa. ¶ De tali amicicia bene loquitur Bo etius dicens. Quem fortuna fecit ami/ cum infortunium faciet inimicum.

¶ Quo ad scdm adhibenda est di ligentia circa viciorum palliationem ne se virtutes ostendāt. Hec palliatio mul tum est periculosa. quia aliquando vi/ cia simulant se esse virtutes. Ait grego rius in moralibus. xxiij. ponens aliqua exempla q dissoluta remissio quasi mā suetudo et pietas habetur. Effusio mi sericordia creditur. et malorum perti/ nacia constantia dicitur. et hijs similia. Transsumptiue habent verba in canōe sepe. xlj. di. Hec materia latius refricabi tur in. lj. precepto. Nil arbitrio virium feceris. Hec revera dependet a carnis prudentia que viciosa est et fallax: in/ quantum spreto et neglecto vero et in commutabili bono miser homo morta lis scdm eam in bonis carnis corrupti bilibus sibi suum constituit finem. et ta lis carnis prudentia in carne non agit vnica via virtutis. sed multis vijs astu cie secundum varios status temporum personarum et locorum distinctiones. placendo et adulando iuxta confor/ mem astuciam et accidentium concur rentium de tali prudentia. que pro/ prie magis potest astucia nuncupari. lo quitur apostolus ad romanos. viij. Prudētia carnis est dei inimica. ¶ No tandum tamen est q beatus thomas scda scde. q. lvj. pertractans de tali car nis prudentia conclusiue tenet ac etiam determinat q si talis carnis prudentia accipiatur scdm absolutam prudentie rationem. ita scilz q in cura carnis con stituatur vltimus finis totius vite. sic est peccatum mortale. ¶ Si vero accipi atur scdm rationem particularis pru/ dentie: sic est peccatum veniale. verūta men si bonum temporale non constitu eret ut vltimus finis: sed ageret ex ca ritate q hec esset tollerabilis et honorā da prudentia. et in istis agibilibus infe rioribus oportuna. ¶ De hac pruden tia loquitur seneca in libro de formula honeste uite dicens. Si prudentiam am plecteris: vbiqz per rationez idem eris. et prout rerum aut temporum uarietas exigit: ita te accomodes tempori. nec te in aliquibus mutes: sed potius aptes. sicut manus que eadem est cum in pal mam extenditur. credo q talis pruden tia in paucis hodie reperitur homini/ bus. et hoc verum est simpliciter. quo/ niam non pauci sed multi imo magna pars mortalium adeo sunt cupiditate et vanitate excecati q tātum ut possint principibus et dominis florentibus et regentibus cōplacere vera relicta veri tate per carnis prudentiam operantur. et sic vere offerri potest in pposito illa

pphetica psalmiste veritas.qua dicitur corrupti sunt et abbominabiles facti sunt in studijs suis.nō est qui faciat bonum non est vsqȝ ad vnum.et digne cō mendari potest etiā illa phlosophi magni dyogenis responsio qua interrogatus quare omnes homines abhorreret Et respondit malos propter malam eorum vitaȝ abhorreo bonos quia viuūt cum malis. ¶ Circa igitur talem viciorum palliationem et carnis prudentie astuciam monet autor precauere dum dicit. Diligentiam adhibe. ¶ Quo ad tertium adhibenda est diligētia et cautela: scilȝ circa inimicorum antiquorum confidentiaȝ.vbi aduertendum ꝙ vbi maius periculum inesse potest:ibi cautius est agendum et maior diligētia adhibenda.ut in decre.vbi magis periculum.de elec.libro.vj. Sed in confidentia antiqui inimici esse potest maius periculum.ergo ꝛc̄.hoc probat decreta.ꝛ si iudeos de iudeis. dicens ꝙ nulla pestis efficatior est ad nocendum q̄ familiaris inimicus. Qꝫ autem in confidentia inimici vertatur periculum tripliciter cōprobatur. videlicet ratione auctoritate et exemplo. ¶ Primo ratione et sic.quia quemadmodum antiqua amicicia per longam consuetudinem in habitu mentis sumpta ita congelatur et coagulatur ꝙ quasi lapis clarus efficitur:ita ira inueterata odium generat et odium inueteratum adeo in naturā conuertitur. ꝙ inimico antiquo nunq̄ quis confidere possit: hoc probat illa philosophica auctoritas qua canitur ꝙ consuetudo est altera natura. ¶ Secundum probatur auctoritate imo auctoricatibus multis. vnde ecclesiast.xij. De inimico veteri non confidas ineternum.quoniam si viderit vindictam:nō saciabitur sanguine tuo ꝛc̄. ¶ Tertio etiam comprobatur exemplo. Ad hoc etiaȝ optime facit quod narrat august. libro de ciuitate dei de quodam patrefamilias qui in sua domo quēdam serpentem valde familiarem habebat. et dum in quodam conuiuio prope ignem astaret copiosum:serpens ille igne calefactus filium paruulum patris sui momordit. et subito venenatus mortuus in terram cecidit. Cernens hoc pater: dolore vehementi cōmotus predictum serpentem interficere volens gladio: non potuit. tamen eius caudam precidit. et in quadam arbore prefati patris se abscondit. volens pater antedictus pacificari cum serpente accessit ad arborem et multa bona promisit si ad ipsius domum more solito redire vellet. Cui respondit serpens sic dicens.credis tu ꝙ sim ita fatuus ꝙ ꝑpter tua melliflua redire velim et de te confidere:certe nequaq̄. quia dum considero et ad memoriam reduco offensam quam tibi feci:quia tuum filium vnicum venenaui: de te nunq̄ confidere nequeo. nec etiam tu de me confidere debes. quia dum video honorem meum et pulchritudinem videlicet caudam meam a te precisam: certe nunq̄ tibi parcam. et si viderim de te vindictam non saciabor sanguine tuo. Nescis tu per sapientem eccle.xij. scriptum fore.de inimico veteri non confidas ineternum.quoniam si viderit vindictam non saciabit sanguine tuo. vade ergo in pace. ¶ Querere posset aliquis vtrum circumspectio sit pars prouidentie? Et videtur ꝙ circumspectio non possit esse pars prudentie tali ratione. quia qui potest videre que procul sunt: magis potest videre que circa sunt.sed per prudentiam homo est potens inspicere que ꝓcul sunt. ergo ipsa sufficit ad considerandum ea que circunstant prudentie. Non ergo oportuit preter prouidentiam ponere circunspectionem partem prudentie. ¶ Pro solutione huius quesiti dicendum est ꝙ ad prudentiam sicut dictum est precipue pertinet recte ordinare ad finem. quod quidem non fit nisi et finis sit bonus.et id q̄d ordinat̄ in finem

sit etiam bonum et conveniens fini. Sed quia prudentia ut dictum est circa singularia operabilia in quibus multa concurrunt: contingit aliquid scdm se consideratum esse bonum et conveniens fini quod tamen ex aliquibus concurrentibus redditur vel malum vel non opportunum ad finem. sicut ostendere alicui signa amoris scdm se consideratum videtur esse conveniens ad alliciendum eius animum ad amorem. sed si contingat in animo eius superbia vel suspitio adulationis: non erit hoc conveniens ad finem. Et ideo necessaria est circunspectio ad prudentiam. ut scilz homo illud quod ordinatur in finem comparet cum hijs que circunstant. ¶ Ad argumentum in contrarium respondetur quod sicut ad prudentiam pertinet prospicere illud quod est per se conveniens fini ita ad circunspectionem pertinet considerare an sit conveniens fini scdm ea que circunstant. utrunqz autem horum habet specialem difficultatem. et ideo utrunqz eorum seorsum ponitur pars prudentie.

¶ Sequitur quadragesimũ primũ autoris preceptũ.

A

Blandus esto. Istud preceptum facit ad materiam preceptorum nos ad affabilitatem et amiciciam cum quibus cõviuimus ordinantiũ et est unus riuulorum idest species primi paradisi fluminis videlicet iusticie per quem monemur reddere nedum maioribus: verumetiã equalibus et socijs et omibus cum quibus cõuiuimus debitum suum. quia nõ solum sufficit amicos et alios cum quibus conuiuimus cordialiter amare, et eis toto posse servicia impendere: nisi etiam gestibus ac etiam verbis delectabilibus nos cum eisdem habere. et hoc est quod in presenti precepto intendit autor dum dicit. Blandus esto. hoc est quod cum omnibus debes esse mitis et affabilis. ¶ Pro cuius tamen euidentia est sciendũ quod beatus thomas secunda scde. q. cxv. assignat differentiam inter placidum adulatorem et blanditorem. quia placidus scdm philosophum dicitur ille qui sola intentione delectandi loquitur. tamen in delectando modum excedit. ¶ Adulator dicitur qui laudat aliquem in quibus non est laudandus. quia forte sunt mala vel non recta: siue nõ circa bona. aut si timeri possit quod ad inanem gloriam prouocetur. Hec plenius tanguntur quantum ad hanc partem in. §. alias. in versi. si cuiuscunqz. in glo. adulari. xxv. di. ¶ Blanditor vero dicitur qui alium delectat per verba blanda intentione alicuius lucri vel cõmodi consequendi. et quantum ad hoc videtur sonare potius in vicium quam in virtutem quod est contra autoris mentem et intentionẽ dum dicit. Blandus esto. ¶ De isto cõtrario dicendũ ẽ quod licet hoc nomẽ blandus proprie loquẽdo et stricte sumendo: sonet potius in malam partem quam in bonam ut est dictum. tamen autor vtitur hoc nomine large et improprie prout sonat in bonã partem. et prout sumitur scdm cõmunem modum loquendi. quia blandus accipitur generaliter pro beniuolo. pro mite et etiã pro affabili. et isto modo ut est dictum recipitur ab autore. blandus esto. ¶ Nota quod sunt quinqz que efficiunt ac etiaz ostendunt hominem esse blandum. ¶ Primum est modestia in sermone. ¶ Secundum est mansuetudo in conuersatione. ¶ Tertium est fidelitas in temptatione. ¶ Quartum est obsequium in largitione. ¶ Quintum est amor in preventione. ¶ De primo ecclesiast. xx. Sapiens in verbis amabilem se facit. gratie autem

fatuorum effundentur. ¶ De secundo
eccles.iij. Fili opera tua in mansuetudi
ne perfice. et super gloriam hominum
diligeris. De tertio eccle.vj. Si possi
des amicum in temptatione possi de eũ
Et eiusdem .xxxiij. Seruus fidelis sit
tibi quasi anima tua. et quasi fratrem
sic tracta eum. ¶ De quarto apostolus
ad roma.xij. Si esurit inimicus tuus ci
ba illum. si sitit: potum da illi. hoc enim
faciens carbones ignis congeres super
caput eius. et cognita caritate inflam/
mabitur cor eius. ¶ De quinto aug.
libro de cathetisandis rudibus. nulla ē
maior ad amorem inuitatio q̃ᵐ preueni
B re amando. ¶ Et q̃ᵐ presens preceptũ
dicatur species iusticie ex eo ꝙ cũ qui
bus cõuiuimus reddere debeamus de
bitum suum. tamen propter predictas
ipsius conditões cõgrue põt ad virtutē
mansuetudinis conuenire. quia per eaꝫ
multum homo ornatur exterius dum
apparet benignus in vultu. dum placa
bilis in aspectu. dum modestus per om
nia in incessu. dum gratus et amabilis
in gestu. dum affabilis et dulcis in affa
tu. dum etiaꝫ est liberalis in omnibus
in effectu. Hec virtus maxime conue/
nit homini. quia diffinitur homo a phi
losophis ꝙ sit animal mansuetum a na
tura: quare valde est detestandum et a
iusticia alienum ut sit animal ferum. fel
le amaritudinis plenum. quod natura
instituit esse mansuetum. nam ut dicit
xiiij. libro de animalibus ꝙ quedaꝫ ani
malia non habent fel sicut equus mu/
lus et asinus et elephans. Et additur
ꝙ homines qui habent naturam epa/
tis sanam et quorum sanguis naturali
ter est dulcis. aut non inuenitur fel in
eis. aut valde modicum inuenitur. Et
dicit ꝙ illorum epar qui carent felle est
boni coloris et dulcis saporis.
¶ Natura ergo dictat nos mansuetos et
blandos esse debere. que cum omni/
bus animalibus arma tradiderit: homi
ni subtraxit. cui soli mansuetudinis si/
gna dedit. Naꝫ videmus ꝙ natura qui
busdaꝫ animalibus cornua fortia dedit
ad feriendum. quibusdam dentes ser/
ratos contulit siue culmas ad dilani/
andum. quibusdam spinulas in dorso
ad rescindendum. quibusdaꝫ rostra vn
cata ad discependum. quibusdam vn/
gues acutos et longos ad diuellenduꝫ
quibusdam aculeos ad feriendũ. et qui
busdã leuitatē ad aduersariũ demulcē
dũ. ¶ Cũ igitur natura nichil horuꝫ ho
mini cõtulerit: sed hec omnia signa cru
delitatis ab eo detraxerit: quante esse
debet mansuetudinis ipso facto perdo
cuit. cum ipsa nichil faciat frustra: non
sit superflua nec etiam diminuta. ¶ Ue
rum quod natura subtraxit malicia ad
inuenit. quia plura habent homines ar
ma et magis crudelia q̃ᵐ bruta. et fortio
ra peragunt bella. et acriora sibi infe/
runt vulnera nulla mansuetudine ob/
seruata. Quare scđm Boecium homo
sua natura deposita conuersus est in be
luam. De hac materia vide latius infra
iiij. parte metrica precepto. xiij. Cũ tibi
preponas. D. post principiuꝫ. Sunt eni
nonnulli qui se ad tempus mansuetos
esse simulant donec suos inimicos occi
dunt. vnde tales sunt similes cuidã ani
mali quod migale est appellatũ ad mo
dum muscelle magnum hoc enim ani/
mal se esse mansuetum ostendit. et mo
re scorpionis faciem blandam ostendit
donec ei homo appropinquat: in quem
subito insilit. et mortale venenuꝫ infun
dit. Sunt etiam quidam qui obliti hu
mana natura armati sunt ita ut belua.
et tales apro sunt similes: qui dum telo
percutitur: tanta iracundia incitatur vt
spumans ore fremens dente intantum
vindicare desiderat ut per medium te
lum suum percussorem inuadat. plus
volens mori q̃ᵐ suam iniuriam non vi
cisci. hoc idem apis facit que per vindi
ctam vitam propriaꝫ paruipendit sicut
iam patuit. quoniam feriendo figit acu
leum quem inde extrahere non valen
tes cũ illis oĩa viscera reliquũt. et sic sta
tiꝫ moriunt̃. Sũt etiã qdã qui dũ bene

aliquid faciūt ꝑ modica causa turbati: omnia destruunt que fecerunt. et tales sunt ericio similes. hoc eni animal q̃uis paruum vltem: tamen et pomeriū scandit. vnde vuas et poma deijcit. et descendens se super illa inuoluit ut sic suis spinulis inuoluantur et frangātur. Preter illa autem que portat in dorso: semper vnum aliud in ore gerit. Sed si ex omnibus quando redit aliquod vnum ceciderit: iratus a se omia excutit. et ad arborem se iterum oneraturum redit. Sunt etiam nonnulli qui inter conuiuentes ita imansueti existnut ꝙ velut ericius nisi omnia ad nutum assentientur: eisdem aculeis iniuriarum et contumeliarum eos pungunt et despiciunt. cum tamē monet apostolus mores seruitorꝝ necnon et oim conuiuentiū dulciter supportare et per hoc christi legē adimplere dicens. alter alterius onera portate. et sic adimplebitis legem christi. hoc verū sane intelligendo nisi per aliquam vtilem necessariam causam necesse sit eos contristari. et hoc fiat propter aliud bonum inde consequendum vel propter aliquod malum vitandum Pro tāto apostolus. ij. ad corinth. vij. capi. dicebat. Si contristaui vos gaudeo: non quia contristati estis: sed quia contristati ad penitentiam deducamini Cui bene cōcordat canon prodest. xxiij. q. v. siue plectendo siue ignoscēdo hoc totū bene agitur: dum modo vita hominum corrigatur. Si tamen virū māsuetum irasci contingat: ratione iracundiaꝫ vincere debet. iuxta illud psal. Irascimini et nolite peccare. multa esse bruta recogitans que feritate depositā māsuescunt. ❡ Pro premissorum tamen intelligentia magis in speciali de ipsa mansuetudine quinqꝫ occurrūt vidēda et cōsideranda. Et primo quid sit mansuetudo? Scdo quomodo ipa māsuetudo facit ipm hoiem beatum? ❡ Tertio quare mansueti terram possidebunt? ❡ Quarto quod donum mansuetudini adaptetur? ❡ Quinto vtrum mansuetudo et clementia que sunt partes integrales temperantie sint potissime virtutes? ❡ Circa primū quid sit mansuetudo? Dicendum est ꝙ mansuetudo ꝑm ꝙ eam peregrinus sacerdos describit est modesti animi trāsquillitas. que nulla incurrentium rerum perturbatione agitatur vnde glo. sup illud Math. v. Beati mites ꝛc. Mitis est quē asperitas mentis seu amaritudo non afficit Alia glo. ibidem. Mansuetus non irritat vel irritatur. nec nocet vel nocere cogitat. ❡ Item alia glo. Mitis est quem nō rancor vel ira afficit: sed omnia equanimiter sustinet. ❡ Circa secundū scꝫ quare mansuetudo facit hominem esse beatum? circa hoc est dicendum ꝙ potissima ratio est illa quā dominus tangit Math. v. dicens. Beati mites quoniā possidebunt terram. Itē quia mansuetudo ꝓpinat homini tria bona per que hō facilius beatus efficitur. Primū quia animā seruat eccle. x. Fili in mansuetudine serua animā tuā Sicut eni vasa vitrea feno inuoluta a cōfractione saluanť: ita aīa a lesiōe ire in mansuetudine. et sicut turres mediātibus cratibus ligneis in eis extrīsecus suspensis ipsas seruāt ab ictibus machinarꝫ: ita māsuetudo aiam a duricia verborꝫ. ❡ Itē māsuetudo ē sicͭ culcitra nobilissima in lecto floride ɔsciētie in qua animus cū domino requiescit. canticorꝫ primo. lectulus noster floridus. ❡ Secundū quia mansuetudo hominem deo reddit valde placenteꝫ. eccle. j. Bn̄placitum est ei fides et mansuetudo. et hoc ideo quia fides facit ut hō a deo possideať quantū ad intellectū. māsuetudo vero quantū ad effectū. ❡ Tertiū qꝛ māsuetudo hoiem saluat. vnde in psal. exaltauit māsuetos in salutē. Mansueti aūt possidebūt terram viuentiū: imo ipm deū. qꝛ ipsi mō pacifice possidenť a deo. Augu. Nullius ē deus possessio nisi eius quē ipe prius possiderit. Beatꝰ Bern. videť itelligere hoc verbū beati mites ꝛc. de terra quā calcamus ait eni

Si humilibus datur celum et mitibus terra: quid relinquit̃ imitibus et crudelibus supbis nisi infernalis miseria? Et tali rõne declaratũ est tertiũ principale in quo querebatur quare mansueti terram possidebunt. ¶ Circa quartũ scz
D
ꝙ donũ mansuetudini adaptet̃. ¶ Dicẽdum est ꝙ adaptetur mansuetudini donum pietatis. Si eni pietas accipiatur pro misericordia: manifestum est ꝙ qui habet pietatem: malo proximi compatitur. nec vult nocere proximo. vnde qui plus est: mansuetus est. Si vero pietas ꝓ cultu dei sumat̃: cultus dei est iugũ dei suaue et onus leue. Math. xj. Cui iugo mãsuetus gratus se inclinat et supponit: sicut imansuetus illud abijcit. vñ qui mansuetus est: plus est. ¶ Circa quintum scilicet vtrum mansuetudo et clementia que sunt partes integrales tempantie sint potissime virtutes? ¶ Huic questio respõdit sanctus thomas qui eaz format in sua scda scdé. q. clvij. dicens ꝙ nichil prohibet aliquas virtutes nõ esse potissimas simpliciter nec quo ad omia sed ꝑm quid in aliquo genere. Non est aũt possibile ꝙ clementia et mansuetudo sint potissime virtutes simpliciter. quia laus earũ attendit̃ in hoc ꝙ retrahũt a malo inquantũ diminuunt irã vel penam. Perfectius est autem cõsequi bonum ꝗ̃ carere malo et ideo uirtutes que simpliciter ordinãt in bonũ sic fides spes et caritas. et etiã prudẽtia ⁊ iusticia sunt simpliciter maiores virtutes ꝗ̃ clemẽtia et mãsuetudo Sed ꝑm quid nichil ꝓhibet mansuetudinem et clementiã habere quandã excellentiam inter virtutes que resistũt affectionibus prauis. nam ira quã mitigat mansuetudo ꝓpter suũ impetũ maxime impedit animũ hoĩs ne libere iudicet veritatẽ. et propter hoc mãsuetudo maxime facit homĩez esse cõpotem sui. vñ dicitur eccle. x. fili in mansuetudine serua animã tuã ꝗ̃uis cõcupiscentie delectationum tactus sint turpiores et magis cõtinue infestẽt. propter qḋ temperantia magis ponitur virtus pricipalis vt ex dictis patet. Clemẽtia vero in hoc ꝙ diminuit penas videt̃ maxie accedere ad caritatem que est potissima virtutũ per quã bona opamur ad proximos et mala eorum impedimus.

¶ Incipit .xlij. preceptum. A

Irasci ab re noli. Presens preceptũ facit ad materiam preceptorũ nos ordinantiũ et inducentium ad tempantiam inordinati appetitus quod fit quãdo quis repente irascitur sine causa. et per imoderatam iram insurgit ad conuicia vel verbera et huiusmõi. ideo autor in hoc precepto instruit tempare appetitum et ipsuz refrenare a supflua et imoderata volũtate se vindicãdi de aliqua offensa. nisi prius veritate cognita et discussa dũ dicit. Irasci ab re noli. Quasi velit innuere ꝙ dum es iratus noli de re incerta et sine causa legitima quicꝗ̃ iudicare presertim vel maxime quando animus est ira detentus. quia tunc veritatem videre non potest. vnde deponere iram tunc debes. propterea architentinus statuz irati homis describens ait. ¶ Et cũ turbat̃ animi vox intima verbis Intonat. ardescit ocl'is vultuqꝫ minatur. Surgit in articulos oculisqꝫ vomẽtibus irã Fulmiat et monitus fumanti despuit ore. ¶ Ad hoc bene facit quod legitur in libro scientie perspectiue ꝙ aliquoꝝ hominũ oculi sunt infectiui si quem inspiciant cum eos cõtingerit vehemẽter irasci. Unde refert solinus libro de mirabilibus mundi ꝙ in tracia femias quasdam nasci que bacie vocantur. et ꝓhibet eas in oculis geminas pupillas habere et visu pimere. si forte aliquem respexerint cũ fuerint vehementer irate: et quoniã rationis oculus est in irato turbatus: ideo recte de rebus iudicare mime potest. Nec mirũ

tum cor iracundie sanguine sit resper/sus. Ira eni est scdm philosophu ascensio sanguis circa cor. Et ideo iob.xvij. capi.scribitur. Calligauit ab indignatoe oculus meus. Et sicut ymago in aqua turbata non apparet. sic etiam in mente dum per iram conturbata fuerit veritas lucere non potest. ¶ Hanc autem perturbatoem procurat dyabolus. Est enim sicut piscator astutus. qui propter hoc aquam turbat ut facilius piscem capiat. Scit eni dyabolus q si in homine turbauerit vel velauerit oculum rationis q statim capiet ac eu ducet pro suo libito voluntatis. Exeplo equi. qui tuc molam circuit cum eius oculi sunt velati. Hinc est etiam q iratus cuius interiorem oculu turbauit impetus ire: interdum solet immoderate punire. ¶ Un

B valerius maximus libro.iiij. dictoruz et factorum memorabilium refert q tarentinus architus cum diu in remotis partibus sub pictagora philosopho studuisset. et tandem post adeptum donu sciencie ad patriam remeasset: ruraqz sua propter villici negligentiam perdita et corrupta vidisset. intuens malemerituz hoc fertur dixisse notabile verbu. nunc de te supplicium sumerem si tibi iratus non essem. malo te eni impunitum dimittere q propter iram iusto gravius te punire. Hoc idez refert hieronymus ad paulinum epistola.xiij. ut refert architum dixisse iam verberibus te necassem nisi iratus fuissem. Et tullius libro de officijs primo. Cauenda est ira in puniedo ne maior sit pena q culpa. ¶ Ex predictis saluberrimuz eligere possumus documentum q pendente ira nichil est acceptanduz: sed magis in posterum. donec motus ire sedatus fuerit saniori sit consilio differendu. Juxta illud poeticum. Dum furor in cursu est: currenti cede furori. Unde ambrosius de sancto Joseph dicit q grauiter delinquit qui ex ira sententiaz profert. Et sequitur. Ira sepe etia innocentes in crimine adducit. quia dum iusto amplius irascimur et nolumus aliena cohercere peccata: grauiora committimus. Ideo apostolus ad roma.xij. ait. no vos vindicantes carissimi: sed date locu ire. hoc est declinemus ea ne nos illa corrupat. Hec verba transumptiue habetur in canone ira.xj.q.iij. Et lex ciuilis dicit q iudex non debet plus iusto in ira excandescere in eos quos malos putat. vt.ff. de offi.presi. obseruandum. ideo ait seneca. Lex videt iratum. iratus non videt legem. ¶ Ex predictis infertur coclusio talis. q animus noster temperare se debet a subito appetitu vindicte. Est eni ira scdm aristotelem primo posteriorum appetitus vindicte. vnde ipse idem aristoteles.iiij. ethicorum distinguit triplicem speciem iracundie. vnde dicit q iracudiorum quidam sunt acuti. quidam amari. quidaz difficiles. Acuti qui nimis cito irascuntur. et ex leui causa. De talibus loquitur salomon prouerbior.xij. Fatuus statim indicat ira suam. qui autem non indicat iram suaz callidus est. Amari sunt quoruz ira diu perseuerat. et difficile soluitur. quia causa ire scilz iniurie illata nimis manet in eorum memoria. Difficiles siue graues sunt quoru ira diuturna est. et non mutatur sine cruciatu et vindicta inimici. Preceptum igitur autoris attenditur ad primam iracundie speciem: que cito surgit et ex leui causa. Ad hanc euitandam per presens preceptuz inducit nos autor dum dicit. Irasci ab re noli. C

¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de tali questione querendum vel inuestigandum. videlz vtrum irasci possit aliquando esse licitum? Et primo videtur q non possit esse licituz. ¶ Pro hac parte optime facit quod dicit dyonisius.iiij. capi. de diuinis nominibus. Malum anime est sine ratione. sed ira semper est sine ratione. Dicit eniz philosophus .vij. ethicorum q ira non perfecte audit rationem. Et gregorius dicit.v. moralium q cu trāquillitate mentis ira verberans

dilaniatam quodammodo scissuramqꝫ perturbat. Et cassianus dicit in libro de institutione tenebrarum. Quilibet ex causa motus iracundie refrenans exce cat oculos mentis siue cordis. igitur ira sci semper est malum. ¶ Preterea ira est appetitus vindicte. ut dicit glo. sup leuiti. capi. j. Non oderis fratrem tuum in corde tuo. Sed appetere vltioné nõ videtur esse licitum; sed hoc deo est re seruandũ scdm̃ illud deut. xxxj. Mea est vltio. ergo videtur ꝙ irasci sit sem per malum. ¶ In contrarium facit quod Crisostomus dicit super Math. v. Qui sine causa irascit: reus erit. Qui vero cum causa: reus non erit. Nam si ira non fuerit: nec doctrina proficit nec iudicia stant. nec crimina compescũ tur. ergo irasci non semper est malum. ¶ Hanc questionem terminat beatus thomas qui eã format in scda scde. q. clviij. dicens ꝙ ira proprie est passio quedam appetitus sensitiui. a qua vis irascibilis denominatur. Est autem con siderandũ circa passiones anime ꝙ du pliciter potest in eis maluꝫ euenire. vno modo ex ipsa specie passionis. que qui dem consideratur scdꝫ obiectũ passiõis sicut inuidia que scdm̃ suam speciem im portat quoddam malum. Est enĩ tristi cia de bono aliorum. quod scdm̃ se ra/ tioni repugnat. Et ideo inuidia mox no minata sonat aliqd mali. ut philosophus dicit in. ij. ethicorum. hoc autem non cõ uenit ire quod est appetitus vindicte. Potest enĩ bene et male vindicta ap/ peti. ¶ Alio modo inuenitur malum in aliqua passione scdm̃ quãtitatem ip sius sciliꝫ superhabundantiam vel de/ fectum ipsius. et sic potest maluꝫ in ira reperiri. quando scilicet aliquis irasci/ tur plus vel minus propter rationem rectam. Si autem irascitur aliquis scdꝫ rationem rectam: tunc irasci est lauda/

D bile. ¶ Ad argumentum primum re spondetur ꝙ ira dupliciter potest se ha bere ad rationem. Uno quideꝫ modo antecedenter. et sic retrahit rationem a sua rectitudine. vnde habet rationem mali. ¶ Alio modo consequenter pro ut appetitus sensitiuus mouetur con/ tra vicia scdm̃ ordinem rationis. et hec ira est bona. que dicitur ira per zelum. vnde gregorius. v. moralium dicit. Ca uendum summopere est ne ira. que in instrumentum virtutis assumitur men ti dominetur. nec quasi domina precat sed velut ancilla ad obsequium parata a rationis tergo nunq̃ recedat. Hec au tem ira ꝛ si in ipsa executione actum iu dicij rationis aliter impediat. non tamẽ rectitudinem rationis tollit. vnde gre/ gorius dicit ibideꝫ ꝙ ira per zelum tur bat rationis oculum: sed ira per viciuꝫ excecat. Non est autem contra rationẽ virtutis ut intermittatur deliberatio ra tionis in executione eius quod est a ra tione deliberatum. quia etiam ars im/ pediretur in suo actu si dũ deberet age re deliberaret de agendis. ¶ Ad argu mentum scdm̃ dicendum est ꝙ appete re vindictam propter malum eius qui puniendus est: illicitum est. Sed appe/ tere vindictam propter viciorum corre ctionem et bonum iusticie conseruande laudabile est. et in hoc potest tendere appetitus sensitiuus inquantum moue tur a ratione. et dum vindicta scdm̃ ra tionem iudicij a deo fit. Cuius minister est potestas puniẽs. ut dicit ad ro. xiij.

¶ Sequitur quadragesimuꝫ tertium autoris preceptũ.

Racundiam tempera. A

Postq̃ autor in p ximo precepto pre cedenti prebuit ru dimenta ad tertiuꝫ riuulũ paradisi flu minis spectãtia scꝫ temperantie. per que monemur animũ nostrum temperare a subito appetitu

vindicte. Nunc vero in presenti precepto subsequenter prebet rudimenta eodem modo et ad idem flumen pertinentia. per que monemur animum non solum temperare a subito: verumetiam ab immoderato appetitu vindicte duz dicit. Iracundiaz tępera. ¶ Pro cuius precepti intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum ꝙ duplex est iracundia. ¶ Una est actiua que dicitur nostra. ¶ Alia est passiua que dicitur aliena. Passiua docet remediare. Aristoteles .ij. rethoricorum et ibi ponit decem remedia iracundiam ipsam temperantia. ¶ Primum naq3 remedium est ut ostēdat irato ꝙ illud ꝓpter qđ est iratus sit inuoluntarie factuz. q2 nullus inuoluntarie aliquid faciens: paruipendit eum contra quem fit quod facit. ¶ Secundū est quando ille contra quem aliquis est iratus: vult et facit contrariuz eius propter quod ille est iratus. Cum ergo nullus paruipendit semetipsum: nullus videtur paruipendere alium de hoc qđ vult ⁊ ipse fac̄. verbi gratia si aliqs esset iratus pro eo ꝙ aliquis vocasset eum fabrum. et ipse fabraria excerceret non videtur paruipendisse eum. ¶ Tertium quando aliquis confitetur se male egisse et penitet. tunc enim cessat ira quia iratus reputat hoc quasi ꝓ satisfactione ut dicit aristoteles vbi supra. et etiam probat. nam ut dicit quando aliquis confitetur defectum suum: ibi est quedam reuerentia. sicut est irreuerentia quando negat que sunt manifesta. Ubi est autem reuerentia non potest esse paruipensio nec despectus. Et ponit exemplum de castigatione seruoruz negantes et contradicentes magis flagellamus confitentes autez iuste flagellari: quietamur ab ira. ¶ Quartuz est quando illi contra quos irati sumus humiliantur et subijciūt seipsos nobis iratis. nec contradicunt proterue respondendo. tunc eniz videntur confiteri se esse minores iratis. Qui enim minores sunt timent. Nullus autez alium timēs paruipendit. Et autē ad humiliatos cessat ira: canes manifestant non mordentes eos qui resident ut dicit aristoteles ibi ¶ Quintum remedium est quando ille contra quem sumus irati dicit se fecisse propter iram id quod fecit contra nos: tunc enim ut dicit aristoteles non irascimur aut minus irascimur. quia nō videtur propter paruipensionem egisse illud. ¶ Sextum est longitudo temporis. nam ut dicit aristoteles quietat irā tempus. ¶ Septimū est quando maior est ira alterius contra quem irati sumus q̄3 sit nostra. et maxime quando esset punitus ab alio. vnde introducit aristoteles exemplum cuiusdam cui dicebatur. Cur non respondes irato philosopho? nondum ait. sed cum videro alium conuiciatum. ¶ Octauo quietatur ira quando ille contra queȥ irati sumus absorbet. aut incurrat malus malum q̄3 nos irati intulissemus. tunc enī cessat. quia extimat eum punitum.

¶ Nonuz cessat ira quando credimus iuste pati quod patimur ab alio. et quā do credimus nos iniuste egisse. Non enī fit ira ad iustum. ¶ Decimo cessat ira propter mortē eius cui irati fuimus vnde quidam poeta volens Achillem quietare ab ira dixit. Surdā itaq3 terram cruciat iratus. ¶ Scđa iracundia dicitur actiua que est nostra. hanc docet autor temperare dum dicit. Iracundiam tempera. ¶ Circa quod notandum ꝙ hieronymus ponit differentiam inter iracundum et iratum. quia iracundus est qui sepe irascitur vel semper. neq3 vero qui aliquando irascitur iracundus est. Sed ille dicitur iracundus qui cerebro ac passione superatur. Remedia ergo talem iracundiam temperantia sunt principaliter quatuor: videlicet dei displicentia. dyaboli complacentia. Subiecti proprij destructio. Et proximi offensio. ¶ De primo ecclesi. xxxix. Ira et furor vtraq3 excecrabilia dicit interlinealis scil3 in conspectu dei et ex eo ꝙ nullum peccatum magis

contempnit deum q̄ ira. quia se erigit
cōtra deū. Homo enī iratus q̄tum est
in ipso ipsum deum contumelijs afficit
et nititur spuere in faciem eius: sicut iu
dei faciebant. Job .xxx. faciem meam
ↄspuere nō verentur. ¶ Circa scdm̄ ꝛc.
¶ Nota ꝙ multis de causis placet dy
abolo ira. ¶ Primo quia valde po/
tens est ad destructionem totius boni
in homine Johel.j. Ad te domine cla/
mabo. quia ignis comedit speciosa de
serti. pulchriorem partem mundi exu/
rit ignis iracundie. ¶ Secundo quia
non vnum tantum lucratur dyabolus
hoc vicio. sed quandoqꝫ vnam totam
familiam vel villam vel castrum. vel
etiam patriam totam. Homo enim ira
cundus est serpens igninomus exurēs
eos qui iuxta se sunt igne ire. vnde salo
mon. vir iracundus prouocat rixas.
¶ Circa tertium ꝛc. ¶ Notandum
ergo ꝙ iracundia ista ꝓpria ꝓprio sub
iecto multis modis nocet. pmo corpori
quia zelus et iracundia minuunt dies.
eccle.xxx. Item nocet proprie substan/
tie. ecclesi.xxj. Obiurgatio et iniurie a
nichilabūt substantiam. quia homo ira
cundus pro vna alapa vel pro vna iniu
ria quandoqꝫ amittit centum vel mil/
le libras. ¶ Item nocet anime omnia
mala inducendo. vnde sup illud ꝓuer.
xv. vir iracundus prouocat rixas. dicit
glo. ꝙ omnium viciorum ianua est ira
cundia. qua clausa virtutibus intrinse/
cus dabitur requies aperta. ad omne
facinus armabitur. prouerbiorum.xxix
qui ad indignādū facilis ē erit ad pec
candū pronior. ¶ Circa quartū ꝛc. Est
etiam notandum ꝙ fere omnia mala
que sibi ad inuicem homines faciunt:
procedunt ex iracundia prouerbiorum
xviij. Spiritum ad irascendum facilem
quis poterit sustinere? Homo iracun/
dus precipue est suis amicis et familia
ribus iracundus. prouerbiorum .xxij.
Noli esse amicus homini iracundo ꝛc.
Reuera nisi hijs iracūdia temperetur
remedijs incurrit ex hoc in.x. vicijs vl
trā illa sex vicia que assignat gregorius
filias ire in libro.xxxj. moralium. Qui/
bus iracundus percutitur et atteritur
que quidem vicia in figura denotan/
tur per illa decem cornua illius terri/
bilis bestie quam daniel vidit. danielis
vij. que erat alijs bestijs dissimilis q̄s
viderat ante eam. que habebat cornua
decem. per que designantur decem vi/
cia que ex iracundia oriuntur. ¶ Pri
mum est ꝙ iracundi litigiosi sunt. pro/
uerbiorum.xix. vir iracundus suscitat ri
xas. ¶ Scdm̄ quia iracundi intollera
biles sunt prouerbio.xxvij. graue est sa
xum et onerosa est arena: ira stulti gra
uior ꝛc. ¶ Tertium quia iracundi exci
tantur ad detrahendum proximis. pro
uerbiorum.xv. Lingua sapientum ornat
scientiam. os fatuorum ebulit stulticiā
¶ Quartum quia iracundi mensuraꝫ
excedunt iusticie. vnde Jaco.j. Ira enī
viri iusticiam dei non operatur.
¶ Quintum quia iracundi concordi
am dissipant et amiciciam rumpunt.
prouerbio.xxx. Qui prouocat iras pro
ducit discordias. ¶ Sextum quia ira
cundi auferunt pacem pectoris. In pa
ce factus est locus eius. inquit psalmi.
¶ Septimum quia iracundi pertur/
bāt oculū mentis. vnde dicere possunt
illud psalmi. turbatus est a furore ocu
lus meus. ¶ Octauum quia iracundi
excitāt pedes ad currendum in malum
De talibus loquitur psalmista. veloces
pedes eorum ad effundendum sangui
nem. ¶ Nonum iracundia hominem
infatuat. Job.v. virum stultum interfi
cit iracundia. ¶ Decimum. Iracundus
ante deprimit q̄ corrigat. quod facit cō
tra illud apostoli ad galath.vj. Et si
preoccupatus fuerit aliquis in aliquo
delicto. vos qui spirituales estis vel
esse debetis eum corripite qui huius est
in spiritu leuitatis ꝛc. Cum istis decem
cornibus pugnat ista bestia cōtra chri
stum et personas eius. Melior est enim
qui istam bestiam vincit q̄ qui capit
ciuitatē. quia melior est qui dominatur

animo suo scilz iracundo expugnatore vrbium prouerbiorum.xvj. Sed est valde notandum qp istud infurnitum iracundie vicium propter eius immanitatem assimilatur per aliquos doctores septem rebus detestabilibus ¶ Primo assimilatur fornaci ardenti. Secundo gladio ancipiti. ¶ Tertio golie cananei. Quarto aranee tele texenti. ¶ Quinto frenetico furienti. ¶ Sexto olle bullienti. ¶ Septimo vrse seipsum mactanti. ¶ Dico primo qp iracundie viciu assimilatur fornaci ardenti de qua notatur exo.ix.vbi loquitur de sexta plaga qp ex cinere fornacis facte sunt pustule et vesice in animalibus ¶ Moraliter fornax dyaboli mens iracundi est. in qua ignis iracundie accenditur. De quo eccle.viij. Non litiges cum homine linguato: et non strues in eius ignez ligna Sufflatorium eius fornacis est recordatio iniuriarum contra illud autoris preceptum. Litis preterite noli maledicta referre. Aspersorium est reiteratio iniuriarum et stillicidia malorum verborum siue contumeliarum que prohibentur. eccle.xix. ne iteres verbum durum. Lime sunt lingue detractoru. que magis incitant ad odium. De quibus eccle.xxviij. Susurro et bilinguis maledictus: multos eni turbauit pacem habentes. Martellum est diuersa damna que sibi inferuntur in guerra. vnus ictus est quado destruitur domus vel vinea et sic de alijs. prouerbiorum.xix. qui impaciens est sustinebit damnu. Faber est dyabolus qui super incudem scilicet mentis duriciez fabricat rancore et homicidia. et cotumelia et iiurias q oia procedut ex iracudia. De isto fabro loquit Ysa.liiij. Ecce ego creaui fabrum sufflantem in igne. Fauille huius fornacis vel cineres sunt signa ire in facie. ¶ Post q enim dicitur pax facta inter inimicos adhuc quasi cineres remanent scilz alique reliquie. Ire in mente furiosa et vesice idest mentis turbatio. quia ardent iracundi et fiunt crudeles in proximos. ¶ Dixi secudo qp iracundie vicium assimilatur gladio ancipiti. reuera iracundia est gladius dyaboli cui vix potest resisti. Hoc gladio erat armatus lamech qui interfecit puerum suum. genes.iiij. Absolon fratrem suum. j. regum xiij. amicus non parcit amico. non filius patri. non frater fratri. cum furor ille venit. hinc bella. hinc homicidia. hinc discordie. hinc iurgia sicut scriptum est prouerbiorum.xv. vir iracundus prouocat rixas. hinc blasphemie in deum. hinc reuelatio secretorum. prouerbioru xij. Fatuus statim indicat iram suam ¶ Dixi tertio qp istud vicium golie assimilatur. et hoc propter eius nominis interpretationem. quia golias transiens interpretatur per quam ira intelligitur. quia facit hominem transire ab amore in odium. a virtute in vicium. et hoiem transfigurat in bestiam. cu enim facit toruum vultum et horridum aspectum. et frendere et spumare sicut apru ut tali dici possit illud danielis.iiij. Cu feris erit habitatio tua. ¶ Dixi quarto qp istud vicium aranee texenti assimilatur. de qua dicitur in libro de natura animalium qp cum telam facit prius extendit filo texture et ipsam ponit in termino. deinde texit in medio inter extremitates imponit texturam sufficientem et preparat vanationem conuenientem. Deinde preparat locuz in quo abscondatur ad insidiandum. et post q muscam deprehendit: eam inuoluit et interficit. et postea cum patitur famem eius humiditatem suggit. per hoc intelligi possunt malignorum insidie. qui in hoc multum sunt subtiles et astuti. ad opera bona minime. Sapietes sunt vt faciant mala. bona autem facere nesciunt. Hiere.iiij. ¶ Dixi quinto qp iracudus est similis frenetico furenti. Quis enim magis freneticus iracundo qui du

alijs offensiones non dimittit: sibiipsi maledicit. hoc patet in oratione dominica cum dicit. Dimitte nobis debita nostra. benedictionem petit. quia ille est benedictus cui dominus peccata dimittit. Sed cum adiungit sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. si non vult dimittere aperte: potest videri ꝙ sibi maledictionem imprecatur cum talem dimissionem petat qualem alteri facit. De tali scribitur ecclesi. xxxiiij. Et vnus orans benedicēs. et vnus maledicēs. cuius vocem exaudiet dominus. Dici potest quoniam nolens benedictionem elongabitur ab eo. quia scribitur dimittite et dimittetur vobis. luce. vi. ¶ Dixi sexto ꝙ iracundus similis est olle succense. De qua dicitur hyerem' e. iij. Ollam succensam ego video. et faciem eius a facie aquilonis. Sic quidem quasi olla succensa est cor hominis. quod ardoribus et anxietatibus iracundie feruet. Olla quippe succenditur cum mens iracundi maligni spiritus persuasionibus instigatur. et per consensum desiderio eius facies accenditur. ¶ Item olla quanto magis est ad ignem tanto magis nigrescit sordescit. ac etiam maiores vndas emittit. et si sit fictilis indurescit. Sic iracundus quanto magis odium in corde gerit: tanto in conspectu dei nigrior efficitur ac etiam sordescit. iuxta illud apocal'. vltimo. qui in sordibus est sordescit adhuc. ¶ Dixi septimo ꝙ iracundus similis est vrso qui de omnibus vindictam querit. dum alios ledere credit: seipsum offendit. et finaliter seipsum interimit. Legitur in libro de naturis animalium ꝙ vrsus mel miro modo diligit. pro quo altissimas arbores ascēdit. et sepe dum esurit illuc redit. venator autem dum hoc percipit: circa pedem arboris pallos acutissimos vndiqꝫ figit. solū vnum locū ad intrandū dimittit. et ante foramen arboris malleum valde ponderosum suspendit. vbi mel existit. Veniens ergo vrsus et non valens propter malleum caput ad mel immittere: ipsum malleum cum pede aliquantulum remouet a foramine. Malleus ergo pede pulsus dum ad locum suum naturaliter redit aures eius aliquantulum ꝑcutit. qui mox iratus: fortius a se malleū pellit. qui q̃nto fortius ꝑ violentiā a loco suo pellitur: tanto fortius ad eum redire probatur. Vrsus ergo tertio vehementer turbatus: fortissime a se malleum iacit. sed malleus dum redit caput eius fortiter ferit. et cum sit debilis capitis: eum super pallos facit cadere. et sic sua iracundia seipsum interficit. ¶ Moraliter multi sunt hodie qui vrsi more pro modico melle. idest pro carnis praua dulcedine, trahuntur ad mortem. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de aliquibus dubitabilibus inuestigandum.

¶ Et primo vtrum ira et cetere passiones cadunt in sapientem. ¶ Secūdo vtrum ira sit causa omnium malorum. ¶ Tertio vtrum ira sit peccatuꝫ mortale vel veniale. vel quando mortale et quando veniale. ¶ Quo ad primum quesitum respondit augustinus libro quarto de ciuitate dei. dicēs ꝙ aliter circa hoc sentiunt stoyci. aliter ꝑipatetici. et aliter christiani. ¶ Stoyci dicunt huiusmodi passiones non cadere in constantem virum. Quis enim quandoqꝫ aliqua sustineant aduersa: tamen in ipsis retinent firmum animum et constantem. vnde refert seneca de socrate ꝙ potionem veneni sibi iniuste oblatam tanq̃ꝫ medicamentum immortalitatis bibit. et de immortalitate anime diu disputans: potionem illam letus bibens auxit. ¶ Peripatetici vero dicunt has passiones in sapientem cadere. sed moderatas rationiqꝫ subiectas. Et ponit exemplum seneca de xenophonte rege

qui audita filii morte dolens: coronam de capite deposuit. sed audito q fortiter pugnando occubuerat: coronam resumpsit. dicens se magis gaudere de filii virtute q̄ dolere de filii morte.
In disciplina autem christiana in quarto libro de ciuitate dei dicit augustinus non queritur vtrum pius animus irascatur aut tristetur. sed vnde. nam vt idem dicit in libro retractationum. Aliud est irasci fratri. aliud culpe fratris. Non enim cum culpa fratri irascitur. qui peccato fratris irascitur: nec sine causa irascitur. ¶ Quo ad secundum quesitum videlicet vtrum ira sit causa omnium malorum? ¶ Huic quesito respondetur per obiectionem. quia primo videtur q ira sit omnium malorum causa. quia super illud prouerbiorum .xxix. Iracundus prouocat rixas. dicit glosa bede. Ianua omnium viciorum est iracundia. qua clausa: virtutibus intrinsecus dabitur via. Cum vero sit aperta: intrant vicia. et ita est causa omnium viciorum. ¶ In contrarium dicit Gregorius q ira generatur ex superbia et inani gloria et aliis peccatis. ergo non est causa omnium viciorum. ¶ Solutio. dicendum est q cum dicitur ira est ianua omnium viciorum: fit sermo de ira progressiua in actum. quia tunc est ianua aperta: et non dicitur ianua omnium viciorum proprie: sed illorum que procedunt in nocumentum proximi. vnde cum dicitur ira est ianua omnium viciorum. hoc intelligitur de illis que ad nocumentum proximi pertinent. que nominat apostolus ad ephese. iiii. in fine. et eorum opposita cum dicit. Omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et blasphemia tollantur a vobis cum omni malicia. Estote autem inuicem benigni misericordes donantes inuicem sicut et deus in christo donauit vobis. Concluditur igitur q ira nō est mater omnium viciorum: sed superbia. sic et ecclesi. x. Inicium omnis peccati est superbia. et qui tenuerit eam: implebitur maledictionibus. ¶ Quo ad tertium quesitum respōdet sanctus thomas qui eam format et terminat scda scde. q. clviii. dicens q motus ire &c. potest esse inordinatus dupliciter. Uno modo ex parte rei appetibilis. utpote cum aliquis appetit iniustam vindictā. et sic ex suo genere est peccatum mortale. et contrariatur caritati et iusticie. Potest tñ contingere q aliquis appetitus vindicte sit veniale ppter imperfectionem actus. que quidem imperfectio vel est ex parte appetentis: puta cum motus ire preuenit iudicium rationis. vel ex parte appetibilis: puta cum aliquis appetit in aliquo modico se vindicare. ita q etiam si actu inferatur: non esset peccatum mortale. puta si parum trahit aliquem puerum per capillos vel aliquid huiusmodi. ¶ Alio modo potest esse motus ire inordinatus quem admodum irascendi: utputa si nimis ardenter irascatur interius. vel nimis manifestat exterius signa ire. et sic scdm se nō habet ex suo genere rationem peccati mortalis. potest tamen contingere q sit mortale. ut si ex vehementia ire excidat a dilectione dei et proximi.

¶ Quadragesimumquartum autoris preceptum.

Neminē irriseris A

Postq̄ autor prebuit supra rudimenta aliqua ad affabilitatem et amiciciam pertinentia ac etiam ad primum paradisi flumen scilz iusticie pertinentia. et ex hiis aliqua pbuit sub modo affirmatiuo: et aliqua sub modo

negatiuo. et que sunt illa: pluries de aliquibus sit monstratum supra. ita ꝙ nō expedit hic amplius refricare. Nunc vero subsequenter restat determinare de isto precepto quod prebet etiā sub modo negatiuo dicens. Neminem irriseris Quasi velit innuere ꝙ si intendis cum aliquibus conuiuere: debes amiciciam retinere et super omnia precauere tibi debes ab irrisione. quia irrisio inter cetera habet amicicie et affabilitati repugnare. et ideo contra hoc dat speciale preceptum dicens. Neminem irriseris.

¶ Pro huius precepti intelligentia et obseruātia est de infra scriptis dubitabilibus perquirendū. ¶ Et primo quid sit derisio. ¶ Scd̄o quē effectum habeat vicium irrisionis. ¶ Tertio que sunt illa que habent inducere ad huius modi precepti obseruantiam. ¶ Quarto vtrum sit speciale vicium distinctū ab alijs peccatis quibus per verba nocumentum proximo infertur. ¶ Quinto vtrum irrisionem sustinens mereatur? ¶ Sexto vtrum irrisio sit mortale peccatum?

B ¶ Circa primum respondit sanctus thomas scd̄a secunde. q. lxxv. ꝙ derisio est vicium quod fit cum per verba vel facta aliquis coram alijs de quo erubescere debet necnon ꝙ apud seipsum confundatur. ¶ Circa secundum respondetur ꝙ effectus huius vicij est cum quis producit vel monet alicui turpia verba vel facta. per que sibi et alijs reducit ad memoriam defectus quos nunc habet vel habuit per tempora: ut de eis apud alios erubescat. et apud se et intra seipsū confundatur. et amittat et dimittat securitatem conscientie et bone opinionis quam habebat de seipso. Ita ꝙ irrisor proprie intendit homini tollere rem quam irrisus sibi ad propriam laudem reputabat. vnde consueuerūt dicere derisores illis quos derident. non es talis qualem te reputabas. ¶ Circa tertium ꝛc. respondit sanctus thomas vbi supra. ꝙ ad huius precepti obseruantiā inducere nos debent tria damna que derisionem honorum consequuntur. ¶ Primum est quia irrisio retrahit credentes a fide catholica et a credendorum notitia dum eorum fides irridetur. vnde glo. super illud psalmi. Miserere nostri domine: quia multum repleti sumus despectiōe. dicit sicut irridet̄ a tenēte ꝙ amat qui superat non visa vel irrisa ꝛ ei dicitur. quid credis insane: vide quid credis?

C ¶ Scd̄o irrisio retrahit penitentes ab incboata et assumpta penitentia. dum eorum irridetur penitentia. vnde glo. super psalmi. tota die exprobrabant mihi inimici mei. Dicit sic. quos dyabolus aliter nequit perdere: arte quadā vult capere. facit enim subaudiri penitentes quasi vitent eos in eorum detestationē irrisores qui laudabant eos cum erant seculares ¶ Tertium irrisio detrahit proficientes in bono a debita perseuerantia dum eorum boni actus irridentur. vnde gregorius de irrisionibus dicit sic. Si forte in aliorum actibus exoriri bona conspiciunt: mox ea manu pestifere exprobrationis euellent. ¶ Multa alia damna per irrisionem inferuntur que habentur in summa de vicijs in tractatu de superbia. in capi. de erubescentia que pro nunc obmittūtur breuitatis amore. De hac irrisione tangitur supra in. xxxviij. prose precepto. Serua verecundiam. ¶ Circa quartum ꝛc. Respondetur scd̄m sanctum thomam. vbi supra. ꝙ sicut aliquis conuiciando intendit deprimere conuiciati honorē. et detrahendo diminuere famam. et susurrendo tollere amiciciam. ita irridendo intendit ꝙ ille qui irridetur erubescat. et quia hic finis est distinctus ab alijs. ideo etiam peccatum irrisionis distinguitur a peccatis antedictis.

D ¶ Circa quītum ꝛc. Dicendum est ꝙ est quedam irrisio que reddit̄ pro bonis operibus. et talis si patienter sustineat̄: meritoria est. vñ glo. super illud Job. xij. Qui deridetur ab amico ꝛc. dicit sic. illa facit humana derisio proximū deo quē

ab humanis prauitatibus vite innocentia seruat alienuz. ¶ Est et alia derisio que nascitur ex culpa. et talis nō est meritoria etiam si patiēter sustineat. vnde Gregori. Cum derisio ex culpa nascitur nullum virtutis meritum in derisione generatur ¶ Circa sextum rc. videlicz vtrum derisio sit peccatuz mortale. Respondit sanctus thomas vbi supra. dicens q̄ quando aliquis maluz alicuius persone vel defectum in ludum: vel risum ponit derisio dicitur. Et siquidem hec fiat inquantum malum est paruuz scdm se: sic derisio est peccatuz veniale. Sed quādo accipitur quasi paruum ratione persone: sic aliquē irridere: est euz omnino pulpendere et tam vilem extimare. ut de eius malo non sit curandū: sed quasi pro ludo habendum. et sic derisio est mortale peccatū et grauius q̄ contumelia. quia contumeliosus videtur accipere malum alterius seriose. Jrrisor autem siue illusor in ludū. et ita videtur esse maior contēptus et dehonoratio. et scdm hoc est graue peccatum. et tanto grauius q̄to maior reuerentia debetur persone que illuditur. vn̄ grauissimum est irridere deū et ea que dei sunt. Secundo grauius irrisio parentū. Tertio irrisio iustorum. per quam etiā homines et bene agendo impediuntur a deuotione et a bono qd̄ intendebant facere vel procreare illis iustis.

A ## ¶ Quadragesimumquintuz autoris preceptum.

Miserū noli irridere. Postq̄ autor supra in proximo pcedenti precepto pbuit aliqua rudimēta ad amiciciam r quodā genere sub modo negatiuo dicens. ne minem irriseris. Nunc vero in pn̄ti precepto subsequēter prebet rudimenta in speciali ad amiciciā et affabilitatem pertinētia sub mō predicto dum dicit. Miserum noli irridere. Quasi velit innuere q̄ angustiatum et infelicem. specialiter nullo mō debes irridere. quia angustiatum r in angustiis constitutum plerunqz aspicit dominus. et etiam exaltat iuxta illud deuto. xxvj. Dominus deus noster respexit humilitatem nostraz et labores et angustias rc. ac iusto dei iudicio potest ad meliores essentie gradū in posteruz peruenire. propter quod dicit seneca in tragediis libro. ij. Quemcunqz miserum videris scias hominez esse. quare tu mortalis homo qui sciencia vel dignitate vel potentia dignitatis temporalis felicitatis excedis proximum tuum vel seruum in casu suo nō ipsum irrideas. despicias vel contempnes. sed a superno principe consolationis et excellentie tue statū debita hūilitate cognoscas. cuius gratia es quicqd es. pprio puida dignitate cōpatiēs tuo et ipm cōpassionis et misericordie debito consequeris. quoniā esto q̄ ipsum per felicitatem ventosam et fragilē hominis exterioris excedas: te forsan per beatitudinem interioris felicitatis excedit. Propterea Salomon dicit ecclesi. iiij. capi. non verearis proximum tuum in casu suo. et ob hoc irrisionis vicium vnumquemqz docet autor sibi precauere dum dicit. Miserum noli irridere.

¶ Pro cuius pcepti intelligētia ac obseruātia est breuiter notandum q̄ tria sunt per que retrahere debent homies a miseroꝝ irrisione: imo potius ad compassionem et misericordiam inducentia cum tota cordis affectione ac deuotōe. ¶ Primū est sacra scriptura. Scdm est moraliū exēpla. ¶ Tertiū est canōica iura. ¶ De primo monet nos sacra scriptura. eccle. vij. Nō irrideas hominem in amaritudine aie sue. Est eni qui hūiliat et exaltat circūspector deꝰ. Et Job xxx. Flebā quondam sup eo qui afflictus erat. et cōpatiebat aia mea paupi. B

De secundo seneca libro .ij. de clemētia dicit ꝙ misericordia est egritudo animi ab alienarum miseriarum speciem aut tristitiam de alienis miserijs. Et ad hoc optime facit quod narrat valerius in exemplum libro.v. capi.,de clementia martelli.captis syracusanis qui cum esset in arta constitutus et opulentie vrbis et afflictorum multitudinem. ex alto cerneret carmen lugubre: fletu cohibere non potuit. ¶ Narrat etiam ibidem ꝙ cum cesar augustus caput pompey aspexisset quia eum deuicerat: pias lachrimas dedisse fertur. ¶ Narrat etiam ibidem de clementia pompey cum rege armenie qui cōtra populum romanū bella gesserat: videret in conspectu suo vinctū diu iacere nō est passus. sed benignis verbis recreauit eundem. Dyadema quod abiecerat capiti reponere iussit: et in pristinum fortune habitum restituit. eque pulchrum iudicans et vicere reges. et eis parcere. Licet enim talis misericordia debeat esse in omnibus: principi tamen necnon et presidenti est per maxime necessaria specialiter. et in temperando et in remittendo miserorum penas. quia misericordia seu clementia est animi temperantia. In potestate vlciscendi. vel lenitas superioris aduersus inferiorem. Crudelitas vero nichil aliud est ꝙ͂ atrocitas animi in pe nis exigendis. ait seneca libro.ij. de clementia. Et idem seneca libro primo. capitulo.x. Princeps curam non solum salutis: sed honeste cicatricis agat. Nulla gloria est ex seua animi aduersione. vnde in laudē Traiani dicitur ꝙ erat natura clemēs in omnes. austerus in paucos qbus nō pcere a deo nephas esset ut totius sui impij curriculo nisi vnus damnatus sit senatorum: ꝙuis plurimi inueniantur in ipsum deliquisse. et hic est damnatus a senatu ipso ignorante. ¶ De tertio sacri canones super miserijs miserabilium personarum taliter dixerunt disponendum ꝙ rectores ipsos miseros defendere et ptegere. et de manu calumniantium et opprimentium liberare debent. vnde hieronymus super Jeremiam regum officium est facere iudicium et iustitiam. et liberare de manu calumniantium vi oppressos. et egenis et pupillis et viduis qui facile opprimuntur auxilium prebere. Habentur trāsumptiue hec verba in cano regum .xxiij.q.v. hoc etiam indicat huius nominis miserie ethimologia. quia miseria a misero corde ē vocata. ait Damascenus libro secundo capitulo.xij.

¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de tali questione querendum: videlicet quod sit maius peccatum in genere. an irrisio qua peccator irridet deum cum patitur recidiuū. vel cum diuina iudicia contempnit. An irrisio patris et matris? ¶ Primo videtur ꝙ illa que est in deum sit maius peccatum. quia iniuria dei maior est ꝙ͂ iniuria hominis. ergo derisio que fit in iniuriam dei maius est peccatum ꝙ͂ derisio que fit in iniuriam patris et matris eo ꝙ sub iniuria proximi intelligitur. ¶ Preterea qui despiciunt diuina iudicia non credunt eis. et ita cadunt a fide. Sed infidelitas est maius peccatum peccato contra preceptum secunde tabule. ergo derisio iudiciorum est maius peccatum ꝙ͂ derisio patris aut matris. ¶ Contra derisio patris et matris morte puniebatur in veteri lege. Derisio autem illa qua deridetur deus per ingratitudinem in recidiuo peccati. cum pertineat vlimo ad peccatum quodcunq; non fuit digna tali pena. ergo peccatum irrisionis maius est in patrem et matrem ꝙ͂ peccatum alìud quo deridetur deus.

¶ Item de derisione patris et matris scribitur prouerbiorum.xxx. oculum qui subsanat patrem et qui despicit partum matris sue effodiant eum corui de torrentibus. et comedēt eum filij aquille talis autem pena ad litteram etiam

non dicitur de simulatore qui deridet deum. ergo maius videtur esse peccatum derisio patris et matris in genere derisionum. ¶ Solutio dicendum est q quedam derisio est qua deridetur deus in se. Et est alia qua deridetur per consequens in aliquo effectu. Effectus enim potest esse duplex. vel qui respicit generaliter omne peccatum vel qui respicit graviora peccata.

¶ Secundum hoc ergo dicendum est q derisio qua deridetur deus in se maius est peccatum in genere derisionis scdm etiam q deridetur in effectu qui pertinet ad graviora peccata.

¶ Scdm autem q derisio dicitur generaliter cuiuslibet peccatoris, sicut dicitur in auctoritate ysidori. Irrisor est non penitens qui adhuc agit quod penitet trasumptive de pe. di. iij. vel scdm q derisio dicitur esse dei in minoribus peccatis minus est peccatum derisionis dei q peccatu derisionis patris aut matris cum hoc pervenit peccatum ex infidelitate despiciat divina iudicia vel irrideat ad maius peccatum pervenit in genere.

¶ Quadragesimumsextu autoris pceptu.

a Conuiua raro. Postq autor in superioribus pbuit rudimenta aliqua pertinentia ac etiam inducentia ad tertium paradisi flumen scilz temperantie rc. Nunc vero in presenti precepto subsequenter intendit tractare de vno alio riuulo in specie ipsius fluuij scilicet temperantie scd interscalariter tamen: videlicet de sobrietate que est pars temperantie secundum q regit animam circa delectationes sensuum. Hec autem virtus regit etiam animam scdm delectationes gustus. sumendo ergo sobrietatem prout habet temperare gustum circa delectationes cibi et potus scdm q accipit apostolus ad thimo. ij. dicens. adolescentulas hortare vt viros suos ament et filios suos diligant. prudentes castas et sobrias. glo. dicit in cibo et potu. Sic isto modo sumendo eam pertinet ad temperantiam que est circa delectationes gustus ut dictum est.

¶ Cum igitur intemperantia sit vicium vituperabile puerile et exprobabile. quod patet. quia intemperantia est circa delectationes communes nobis et bestijs. Et ille qui intemperatus est: bestialis fit. per consequens seruilis. quia omnis carens intellectu naturaliter est seruus scdm philosophus primo politicorum. et etiam puerile. quia pueri insecutores passionum sunt.

¶ Item etiam est contemptibile. quia hominem contemptibilem reddit. vt patet de sardanapallo qui totus erat lasciuus et intemperatus. propter hoc ab vno milite suo fuit occisus. et qq hoc vicium turpe sit in quocunqz. precipue tamen in quocunqz regente magis inhonestum existit. quia non decet dominos nec aliorum rectores bestiales esse. nec pueros nec etiam contemptibiles. ideo tales tempatos esse oportet. abstinedo se a delectatiobus quas ratio vetat. ¶ Attendens ergo autor q inter cetera que homini expediant aut faciunt hominem temperatum: est gustum temperare a nimia et immoderata comestione ac etiam potatione. quod etiam facit sobrietas. et hec teneri per conuiuium celebrantes et

interessentes ut plurimuз minime possit
Pro tanto precipit autor raro conuiuiū
celebrare dicens. Raro conuiuare. Qua
si velit innuere autor q ad conuiuium
raro quis accedere debet vel conuiuiū
facere. Ita q istud preceptum actiue et
passiue intelligi potest et vtrunqз sen
sum habere. ¶ Pro cuius precepti in
telligentia ac etiam obseruantia est bre
uiter sciendum q hanc virtutem scilз
sobrietatem cibi et potus tenendam ac
etiam amplectandam persuadent no/
bis tria scilз natura. Scriptura. Et vni
B uersalis creatura. ¶ Et primo persua
det nobis natura parcitatem et sobrie/
tatem cibi et potus seruare. quod raro
in cōuiuijs seruatur vel seruari potest.
homo enim comparatione sui corporis
parui oris est. ut aristoteles dicit in li/
bro animalium. habet etiam homo vni
cum os cum duos oculos et duas au/
res habeat. Item persuadet etiam bre
uitas delectationis que non habet nisi
in transitu cibi. ¶ Dissuadet insuper
natura cibor̄ delectabiliū sumptuosita
tē. vn̄ Bernar. in s̄monibus huius tā
modice partis scilз gutturis tanta exi/
gua delectatio quanta paratur sollicitu
dine quantam deinde molestiam paris
hinc et morbi varij generantur. ¶ Ad
gulam igitur frenandam amor vite et
timor mortis monere debent. Narant
eni hystorie de alexandro q semel per
uenit ad quandā gentem que ob meri
tum abstinentie longeuo tempore viue
bant. Nam et Boecius dicit q prima
mundi etas que diluuiuз antecessit nul
las carnes in vsu vnq̄ȝ habuit. nec vi
num sed aqua solummodo vsa fuit. ni
chil penitus seminauit. sed tātum fru/
ctibus vsa fuit quos humus sponte p̄
duxit. et addit vsqз a vesperam ieiuna
bant. et dicit eos ex hoc esse felices. nā
et nobis saniores et fortiores erant: et
longius populus etiam viuebat. Ob
hanc causam sapiens quidam dixit. Cū

uis non possumus viuere sine cibis: de
bet tamē ratio cibis p̄esse ut ex eis cor
pus non pregrauetur: nec libertas ani
me oneretur. nec in venis inflatis luxu
ria prouocetur: ne vita hominis minua
tur. et sepe repentina mors inducatur.
vnde enim morbi inquit nisi ex saturi/
tate nimia generantur. Sepe enim ait
turpiter digeritur quod turpiter est in
gestum. vnde Ypocras dicit q crassa
corpora que iam impleuerunt crassan/
di mensurā: nisi cito ablatōe sanguis in
pinguedine viuent in palisiз et pessima
morborum genera docet erumpere.
¶ Secundo sacra scriptura tripici
ter nobis suadet sobrietatem quam nō
seruant sectantes conuiuia. scilз Amoni
tionibus multis. Sanctorum exemplis
Ac etiam ipsius sobrietatis multiplex
effectus. ¶ De amonitionibus ha/
betur prima ad tessal. v. vigiles et so/
brij simus. Et. ij. ad thimotheum. iiij.
ministerium tuum imple sobrius esto.
Et prima petri. v. Sobrij estote et vi/
gilate rc̄. ¶ De exemplis legitur da
niel. j. vbi dicunt tres pueri cibo regio
contempto. dentur nobis legumina ad
vescendum et aqua ad bibendum. Itē
Math. iij. et Marh. j. dicit de Iohan
ne baptista q esca eius erant locuste et
mel siluestre. Item luce. j. vinum et sice
ram non bibit. Bernardus super can/
tica. Abstinebo a carnibus que ne dum
nimium nutriunt carnem. sed simul et
carnis nutriunt vicia. panem ipsum cū
mensura studebo sumere. ne onerato
ventre stare ad orandum tedeat. Item
de beato Nycholao legitur q dum la
ctaretur quarta et sexta feria tantum
semel in die matris mamillas suggebat
¶ De effectibus sobrietatis nūc restat C
videndum. Et nota q nouem sunt so
brietates effectus. ¶ Primus sobrie/
tatis effectus est sanitas. ecclesi. xxij. Sa
nitas est corporis et aīe sobrius potus
Et crisosto. sup̄ ep̄lam ad hebre. nichil

fit salutem. nichil sic acumen sensuum operat̄. nihil sic egritudines fugat sicut moderata refectio. ¶ Secūdus sobri etatis effectus ē vite diuturnitas. eccle. xxxvij. qui abstinens est adiiciat sibi vi tam. ¶ Tertius sobrietatis effectus est corporalis et spiritualis iocunditas. eccle. xxxj. Exultatio anime et corporis vinum moderate potatum ⁊c̄. ¶ Quar tus sobrietatis effectus est grata dor/ mitio. ecclesi. xxxj. Somnus suauitatis in homine parco. ¶ Quītus sobrietatis effectus est sapor in cibo. Bernardus in epistolis. Prudenter sobrie q̄z cōuer santi satis est ad omne condimentum sal cum pane. ¶ Sextus sobrietatis effectus est dei laudatio. Unde super illud. j. ad corinth. x. Siue comedetis siue bibetis: siue aliquid aliud faci/ tis ⁊c̄. Dicit glo. Si quod manducas et bibis: sumis ad refectionem corporis. ad reparationem membrorum: gratias ei tribuens qui tibi ea tribuit mortali ⁊ fragili ista supplementorum solacia. cibus tuus ⁊ potus laudat deū. ¶ Si antē modum nature debitum in moderatio ne voracitatis excedis: et vinolentia te ingurgites. quantascūq̄z laudes lingua sonat: vita blasphemat. ¶ Septimus sobrietatis effectus est liberatio a mor te que est ebrietas. Hieronymus in epi stolis. Qui inebriatus est: mortuus est et sepultus. ¶ Octauus sobrietatis effectus est gule refrenatio. Glo. super Math. iiij. Nisi gula prius refrenetur: frustra contra alia vicia laboratur.

¶ Nonus sobrietatis effectus est in fernalis lupi expulsio. sicut fames eiicit lupum de silua: ita ab homine demo/ nem sobrietas. ¶ Tertio persuadet nobis omnis creatura sobrietatem ser uare. quia in omni creatura est modus vel mensura secundū illud sapientie. xj. Omnia in mensura et numero et pon dere disposuisti. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de du obus dubitabilibus querendum vel in uestigandum. ¶ Et primo quotuplex est conuiuiū et an cōuiuia fieri possunt sine peccato mortali vel saltem venia li. et an inuitati indifferenter venire te neantur ad conuiuia? ¶ Secundo qui bus personis magis competit virtus sobrietatis? ¶ Quo ad primum quesi tum cum duobus sequētibus simul di cendum est q̄ triplex conuiuium repe/ ritur. et ad hec conuiuia quilibet inuita tur. Et inuitantes sunt dyabolus. mun dus et deus. ¶ Primum conuiuium di citur plebeū siue vulgare. ¶ Ad istud conuiuium inuitat dyabolus plebeos. et vulgares et in isto cōuiuio propinat eis tria fercula venenosa. scilicet perdi ces iniusticie. venationes iracundie. et pauones superbie. ¶ Ad tale cōuiuium non quis accedere debet. quia non fit causa refectiōis sed potius perditionis Istud fuit conuiuium quod parauit ab solon fratri suo amon. in quo interfecit eundem. scdo regum. xiij. capi. In isto tali conuiuio regnant vanitas et volup tas. pro tanto sine graui peccato fieri non potest. ¶ Secundum conuiuium dicitur modestum et ciuile. Ad istud cō uiuium inuitat mundus. In isto conui uio propinat tria fercula scilz diuicias. delicias et honores. Ad denotandum q̄ q̄uis in tali cōuiuio regnet socialitas et honestas. tamen difficile est a pecca to saltem veniali abstinere. Et hoc est quod ysa. v. scribitur. Cithara ⁊ lyra in conuiuiis uestris ⁊c̄. ¶ De tali etiam conuiuio Pollicratus libro. viij. capitu. viij. dicit. Ciuiliter conuiuare est hyla/ ri vultu larga manu diligenti officio a mare conuiuiū. et quod in vsum suppe/ tit habita consideratione loci et tempo ris singulis dispensare. non ex tristicia aut necessitate. ¶ Tertium conuiuiū dicitur philosophicum in quo conuiuio apud philosophos regnabat sobrietas Apud sanctos regnabat veritas et ca ritas. ¶ Ad istud conuiuium inuitat nos christus in quo ꝓpinat nobis duo fercula preciosa. caritatem et sobrie/ tatem. ¶ Ad tale conuiuium accedunt

omnes virtuosi et bene dispositi. Et notanter istud conuiuium dicitur philosophicum. quia a bono non reuocat: sed potius ad virtutes inducit. quia conuiuia philosophica sunt omnino castigata et suis regulis limitata. Socratem non reuocat ne positiuam iusticiaz exsequatur. nec platonem a naturali inquisitione thimeus nõ prohibetur causas omnium rez aperire. nec aliquis a quocunqz virtutis officio retardatur. quia philosophia scdm alpharabium libro de diuisione philosophie est rerum humanarum et diuinarum cognitio cum studio bene viuẽdi. De causa autem huius institutionis primeue huius conuiuij virtuosi et honesti scribit valerius libro. ij. capi. j. Conuiuium inquit solemne maiores instituerunt cui preter cognatos et affines nemo interponebatur ut si qua inter necessarias personas orta esset querela: apud sacra mense. et inter hylaritatem animorum et fautoribus concordijs adhibitis tolleretur. Senectuti iuuentus ita cumulatum et circunspectum honorem reddebat. et tanq̃ maiores natu adolescentiuz con[...] patres essent. Sequitur inuitati ad mensam querebant qui nam ei conuiuio interfuturi erant: ne senioris aduentum discubitu precurrerent: sublata qz mensa priores consurgebãt. Sequitur maiores natu in cõuiuijs ad tib[...]les egregia supernorum opera carmine comprehensa compangebãt. quo ad ea imitanda iuuenum virtutum alacriorem redderent. ¶ Quo ad scdm quesitum scilicet quibus personis precipue competat virtus sobrietatis? Dicendum est q̃ hec virtus in maiori bus magis requiritur personis q̃ minoribus. ¶ Ad hoc autem probanduz inducitur illud quod leuitic. xix. scribitur. Coram cano capite consurge. et honora personam senis.

¶ Quadragesimumsepti mũ autoris pceptum.

Pauca in conuiuio loquere.

Postq̃ autor in prime pcedenti pcepto tractauit de sobrietate q̃ ẽ vnus riuulorz emanãs a tertio paradisi fluuio videlz tẽpãtia: p quã sobrietate circa gustũ frenũ imponit. put ibidẽ plenius exprimit. Nũc vero subseqnter in hoc pñti pcepto autor docet generaliter cõuiuas tẽpare linguã ab imoderato actu loquendi. Ita tñ q̃ vbi inter cõuiuas esset aliquis qui aliqua verba rõnabilia et edificatoria pnũciare vellet: dũ tñ pauca et illa sint vtilia et delectabilia. et hoc nõ est autoris intẽtio q̃ ppter istud pceptũ pcise in cõuiuio omnes silere debẽt vel tacere: ita q̃ nullus aliqualiter loqui psumat. Et p tãto notanter dicit pauca in cõuiuio loquere. i. non multa. quia per multam et superfluam locutionem in conuiuio tria specialiter incõueniẽtia inde sequũtur. Nã primo in conuiuio immoderate loquẽs non potest libere pronunciare vel formare. quia occupatur ciborum discretione. ¶ Secundo tunc omnia instrumenta vocis propter cibi masticacionẽ et deglutionem remanent impedita adeo q̃ non potest libere exire vox: nec per consequens sermo libere pronunciari. ¶ Tertio quia in conuiuio indeliberate loquẽs propter circũstantiarum debitarum obmissionem de facili rixã et odium suscitari posset. ideo quia vires aiales et sensitiue q̃ rõni subseruiũt in conuiuio: sunt in suis officijs et rõnibus occupate: imo tunc impediunt aliqualiter facilem vsum rationis. In hoc eni indifferenter cõueniunt nedum morales. verum etiam naturales philosophi theologiqz doctores. q̃ inter ceteros habitus extollentes honestum et rationabile silentium faciat ad bonum et regulatõem vite humane. Et q̃ hoc sit verum seneca epistola. xj. ad lucilluz

ait. Sententia sententiarum hec est in cilli. tarde loquentem te esse iubeo. Et ambrosius libro officiorum bene loqui nescit: qui tacere ignorat. ¶ Item ysi dorus in quodam sermone loqui multum stulticia est et vox insipientis in multiplicatione verborum. ¶ Quintilianus etiam dicit q in turba in conviuijs in itinere cogita secretum. immo reuera qui plus loquitur q̃ audiat: contra naturam agit. quia cum natura dederit mortalibus duas aures et vnicaz linguam. et magis exercenda sint duo instrumenta q̃ vnum. ergo &c. Hoc est autem quod in epistolis seneca dicit. audi melius q̃ loquaris os vnum aures duas a natura suscepimus. Et pro tanto beatus augus. omnem conuiuaz a superfluis et nociuis fabulis abstinere docebat. Unde in legẽda sua de ipso legitur q in ipsa mensa sua lectionem disputationem magis q̃ epulationem vel potationem diligebat. verba mala et detractiones minime sustinebat. vnde in mensa sua descripti erant isti versus. Quisquis amat dictis absentiuz rodere vitam. Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. ¶ Notantur hij versus in canone conuiuia. xliiij. di. in prima glo. ¶ Quantum autem bonũ prouenitat a bona collocutione vel lingua et econuerso. quantum malum a malas ostenditur per quoddam exẽplum qd recitatur in libro qui appellatur pantheon parte. iiij. capi. x. dicitur ibidez q quidaz magnus princeps habens cocũ optimum. cum inuitasset alterum principem qui multum delectabatur in verbis accusatorum detractorum adulatorum et malorum consiliariorum. iniunxit ei vt diuersa fercula parare deberet prout melius posset. volens autem co tus inuitato ostendere maliciam consiliariorum suorum: inter alia fercula de linguis amarissimis speciebus respersum de quo non valens dominus eius gustare: maledixit ei. dicens q nullum vnq̃ fuerat deterius paratum ferculum. Dixitq3 ille non curetis. Dabo enĩ vobis de linguis p̃ciosis speciebus cõditum. Cunq3 gustasset illud: cunctis ferculis preponebat. Cum autem admirarent illuz q diceret de quo illud ferculum confecerat: dixit vtrunq3 factuz est de linguis. et q ferculum deterius erat lingua mala: et nullum melius lingua bona. Sic enim videtur innuere salomon prouerbiorum. xviij. Mors et vita in manibus lingue.

¶ Sequitur quadragesimum octauum autoris preceptũ

Quod satis est dormi. A

Postq̃ autor supra in proximis preceptis prebuit rudimẽta inducentia ad sobrietatem nedum cibi et potus inducentia. quod fit cum quis raro conuiuatur verumetiam quo ad silentij sobrietatẽ in conuiuio seruandam. Nunc vero in presenti precepto subsequenter prebet rudimenta inducẽtia ad sobrietatẽ somni et dormitionis. quia post cibi et potus sumptiões statim fumositates ascẽdunt ad cerebrum. et tunc immediate ex hoc homo prouocatur ad somnum et dormitionem. quia per temperatam dormitionem somni recreatur natura ac etiam refocillatur et motus vaporũ qui ascenderant ad cerebrum. cessant et quietantur. quia vapores consumuntur et emittuntur. et sic anima post somnum temperatum remanet in quiete. Ad huius dormitionis sobrietatem et tẽpamentũ inducit nos autor dũ dicit. Quod satis est dormi. Quasi velit innuere autor q quis ab immoderata vigilia necnon ab immoderata somnolen

tia corpus suuz debet moderare quod satis est: idest nature expediens dormire. ¶ Pro huius precepti intelligentia et obseruantia est breuiter notandum ꝙ somnus siue dormitio sobrie ꝛ moderate sumpta tres magnas vtilitates affert et econtra tria damna homini infert. ¶ Primo nāqꝫ naturalem motum quietat. ¶ Scḋo curas et sollicitudines sedat. ¶ Tertio laborantes reparat. ¶ Primo dico ꝙ somnolentia siue dormitio sobrie et moderate sumpta naturalem motum quietat. cuius ratio est quia omnis virtus finita que in corpore est mixta ex contrariis passibilis est. et propter continuam actionem debilitatur et fatigatur et efficitur inefficax et inuirtuosa ad excercendum operationem suam. Nunc autem vires naturales et virtuales in immoderata vigilia fatigantur etiam solum vigilando. Et ideo nisi recrearētur per quietem somni et dormitionis: redderentur inhabiles ad excercendum operationes suas. Impedit etiam immoderata vigilia ītellectiuas potētias in operatiōibus suis. quia vires sensitiue que deseruiunt intellectiue: propter nimiam vigiliam fatigantur. Sed propter moderatam dormitionem somni vt supra dictum est: recreantur et refocillantur. quod patet in studētibus. quia post moderatum somnuꝫ melius intelligunt ac etiam student. Hoc autem instruit autor facere dū dicit. Qḋ satis est dormi.

D ¶ Scḋo dixi ꝙ somnolentia siue dormitio sobrie et moderate sumpta curas ꝛ sollicitudines sedat. et q̃diu quis dormit ab actionibus corporalibus sequestratur. ¶ Pro quo etiā sciendum est ꝙ eorum que dormientibus veniunt: aliqua sunt signa. aliqua sunt somnia. Signum est quod seipsum sensui et preter se aliquid anime ostendit. Somniū vero est dum animales virtutes scḋm sensus qui dicuntur corporis ꝛ sunt anime quiescūt scḋm ꝙ expresse ponit policratus libro de nugis philosophorum libro. ij. ca. xiiij. vbi plene hanc materiā pertractat. De hoc etiā habetur textus in canone signum. de consecratio. di. ij. Somnum operatur ꝙ virtutes anime que vere sunt anime: dicuntur corporis. et scḋm sensus qui dicuntur corporis quiescūt. ꝛ dicūt doctores ꝙ multa vana inde proueniunt ac etiam peccata prouocantia. De hoc exempluꝫ habetur in. §. sed pensandum. vj. di. videlicet de pollutione que euenit in somno et similibus. Uerū quia dubitari posset quomodo virtutes anime cum sint nobiliores creature scḋm sensus corporis quiescunt. ¶ Dicendum est scḋm Gregorium libro. v. moraliuꝫ. capi. xiij. in fi. ꝙ q̃uis incorporea sit anima: quia tamen corpori inheret: ex ipsa sui qualitate localis agnoscit̄ que carnali loco detinetur. Et propter hoc conquerebatur apostolus ad roma. vij. in. §. sed pensandum. superius allegato habeo aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee. et captiuum me ducentem in legem prefati. Ecce ergo ꝙ lex mentis captiua ducitur per legem sensus. ¶ Tertio dixi ꝙ tēperata dormitio laborantes reparat. vnde ecclesi. v. scribitur. Dulcis est somnus operanti. siue parū siue multū comedat. ¶ Insup econuerso ex immodetata somnolētia et dormitiōe homo in multa mala tam corpori q̃ anime nociua incurrit. ¶ Primuꝫ malū pertinens ad corpus est paupertas. quia per nimiam dormitionem hō ad amara littora paupertatis incurrit. ꝓuer. vj. Uade ad formicā o piger. Et sequitur. vsqꝫ quo piger dormies: quando consurges a tuo somno? ¶ Scḋm damnū est temporis deperditas seu irrecuꝑabilitas. vñ Bernardus. q̃tū ad debitum continui perfectus nichil ita deperit de vita nostra q̃ quod somno deputatur. ¶ Tertium malum ad corpus pertinens est multiplex infirmitas vñ dicunt medici ꝙ ex imodarata dormitiōe fit opilatio viaꝝ vtutis effusibilis a corde ꝑ descēsuꝫ vapoꝝ a cerebro.

¶ Item priuatio naturalis caloris organorum. Ergo si ex imoderata dormitione tot mala incurrunt homines quo ad corpus quanta credis ꝙ incurrāt quo ad aīam. Per somnū ergo moraliter in diuinis scripturis torpor viciorum datur intelligi quibus quadā somnolentia marcemus cū in eis cōputrescimus. et hoc est qd̄ puer. vj. scribitur Fili mi ne dederis somnū oculis tuis Moraliter viciosus etiā dormiens dr̄ pꝑter tria que in dormiēte repiuntur. Primū est sensuū insensibilitas. q2 ꝛ si habet qn̄q3 corporis sensus nō tamen vtitur eis. q2 primo habet visū3 s3 nō videt. auditū s3 nō audit. De hijs duobus sensibus loquitur ps. Oculos hn̄t et nō videbūt aures hn̄t et non audient. Ita viciosus amittit visum sensuū spūaliū. visus spūalis est fides. auditus obedientia. gustus caritas. odoratus discretio. tactus elemosina vel bona operatio. Somnolentus bonorum operū visum anime nō hab3 q2 si fidē informē habet operibus tamē fidei caret et sic fides sine operibus mortua est. Iaco. ij ca. Itē non habet auditū spūalem id ē obedientiā dū diuina mandata negligit adimplere de quo auditu scribitur iob. vlt. di. Auditu auris audiui te pꝑterea oculus meus videt te. Ille vero deū audit qui eius pceptis obedit. Qui ergo cū tali auditu audierit pꝑculdubio eū in pn̄ti a facie ad faciē videbit Itē dormiens in peccatis nō habet gustū. s. caritatē. quia amor dei nun͠ꝙ est ociosus. Nec talis sic dormiens gustare pōt ꝙ̄ suauis sit dominus pꝑuerbi. xxv. Fili inuenisti mel id est contemplationis dulcedinē comede quod tibi sufficit. De odoratu et alijs sensibus nihil ad pn̄s pꝑpter pꝑlixitatē. Scd̄m est somnolētie vanitas. Somniat aliquādo dormiēs multas inuenire ꝛ habere diuicias dormiendo delectatur in eis. sed postꝙ̄ euigilauerit cōperit ꝙ nulla delectatō fuit ꝛ illū somniū n̄ fuit nisi vanitas. Sic pigri diuites ꝛ ociosi postꝙ̄ somnū suū dormierūt nihil inuenient omēs viri diuiciarum in manibus suis et gloria eorum velut somnū nō innenitur trāsiens quasi visio nocturna ita scribitur iob. xxvij. Diues cum dormierit nihil secū auferet. ¶ Tertium est somnolentie infectuositas ex hoc ergo queri solet vtrū dormiēs aliquis mereatur ex eo ꝙ quis nō meretur nisi motu liberi arbitrij et tūc liberum arbitriū nō mouetur cū sit ligatus sicut cetere potētie anime igitur nō meretur. Sic ocientes velut dormientes nō merētur qui cū possint in vinea domini laborare ꝛ lucrari denariū eterne vite non solū quotidie sed etiā toto tēpore sue vite sunt velut dormientes a bonis operibus ociosi. Vn̄ merito eis pōt dici illud math. xx. Quid hic statis velut dormientes tota die ociosi. Ad hunc sensum optime facit qd̄ narrat valerius li. ij. dicens ꝙ ciues de carthagine miserūt macrobiū virū valde sagacē cū magno exercitu ad debellādum assirios. Isti patiebantur talē defectū quia nimis libenter bibebant vinum. Certe multos habent socios ꝛc. Macrobius videns exercitum assiriorum tam potentem considerans ꝙ non poterat eos dabellare vi: vsus fuit arte quia habuit mādragoras easq3 puluerisari fecit et pulueres in vasculis vino plenis sagaciter intus poni fecit. Et quia virtus mandragore est propinqua veneno dormitionem irremediabilem inducens precepit suis militibus vt vigorose inuaderent inimicorum3 exercitū quod sic fecerunt postea fugam simulauerunt illi barbari crediderunt se obtinuisse campu3 statimq3 eorum sarcinas spoliauerunt et inuenientes vinum copiose biberunt et calefacti sunt omnes statimq3 proni sup terram dormire ceperunt quasi mortui. Attendens autem hoc macrobius reuersus est et inueniēs eos velut mortuos omnes itaq3 gladio interemit.

¶ Sic moraliter dyabolus videns ꝙ

magna ps hominū dedita est ociositati et somnolētie volens vt in peccatis dormiamꝰ. miscet cū vino ocij et somnolentie mandragorā venenosam: carnaliū voluptatū vicꝫ diuitias delicias et honores que sunt mors anime. vnde et ad thimo. iij. In nouissimis diebus instabūt tpa piculosa ⁊c. et erūt hoies seipsos amantes. cupidi. elati. superbi. blasphemi. vñ aliqñ iusto dei iudicio deus aufert peccatoribꝰ sensum et discretionē ita ꝙ subito moriūtur. Et ideo sapiens. vj. puer. dicit. Usqꝫquo piger dormies? paululū dormies et paululuꝫ dormitabis.

Quadragesimūnonuꝫ autoris preceptuꝫ

Meretricē fuge. Postꝗ̄ autor in proximis pcedentibus pceptis pbuit rudimenta ad virtutem sobrietatis ptinētia ac etiā ad ipsam sobrietatē inducentia quo ad parcitateꝫ cibi et potꝰ in conuiuijs tenendā et sequendā. Per qd̄ pcipit cōuiuij raritatē dicens. Raro cōuiuare ac etiā taciturnitatē in cōuiuijs tenendā p qd̄ pcipit in cōuiuio pauca loqui dicens. Pauca in cōuiuio loquere necnō in dormitionis moderantiā p qd̄ pcipit ab imoderata dormitione cauere qd̄ spectat ad. iij pceptū dum dicit. Qd̄ satis est dormi. Nūc vero in pn̄ti pcepto subsequēter pbet rudimēta inducentia nō solū ad pcitatem gustꝰ qd̄ fit p sobrietatē. verum etiam ad tpantiam tactꝰ quo ad membra generatiōi deputata qd̄ fit p continentiā ſm ꝙ aīam regit ſm delectationē tactꝰ. q̄ quidē ɔtinentia dr̄ eē ps tpantie que etiā sic describit̄. Cōtinentia est abstinētia ab oi illicito coitu. Hec virtꝰ multū est vnicuiqꝫ necessaria. Regit. n. mēbra illa in quibus maxime seuit ɔcupiscentia. mouent̄ auteꝫ qñqꝫ hoie nesciente vel etiā dormiēte. Uerū qr hec virtꝰ vt dictū est inducit tactū tpare ab illicito et phibito cōcubitu. qr est cōtra pceptum decalogi. Nō adulterabis. sub quo ɔtinet̄ et phibetur omnis illicitus concubitꝰ libidinosus et talis illicitꝰ ɔcubitꝰ vt plurimū insurgit p meretricē p tanto autor docet et pcipit meretricē fugere ac etiā penitꝰ euitare dicens. Meretricē fuge. Pro cuiꝰ pcepti intelligentia ac etiā obseruātia est breuiter sciendū ꝙ tria sunt p que quis fugere debet meretricē et eā penitꝰ euitare. Primū est sacre scripture pcepta hoc docētia. Secundum canonica iura hoc inhibentia. Tertiū est antiquoꝝ exēpla ad hoc inducētia. Dico primo ꝙ sacra scriptura docet meretricē fugere siue penitꝰ euitare. puer. v. Ne intēderis fallacie mulieris fauꝰ. n. distillans labia meretricis et nitidiꝰ oleo guttur eius. Nouissima aūt illiꝰ amara quasi absinthiū et lingua eiꝰ acuta quasi gladiꝰ biceps. pedes eius descendūt in mortē et ad inferos gressus illius penetrāt lōge fac ab ea viā tuā ⁊ ne appropiquas foribꝰ domus eiꝰ. Per hec verba docet sapiens meretricē fugere et hoc pter quatuor mala que ex meretrice pueniūt que ex hijs verbis denotantur. Primū nanqꝫ malū qd̄ ex meretrice puenit est amaritudo finalis. Et hoc notat̄ cū dr̄ nouissima eiꝰ amara quasi absinthiū. De tali amaritudie loquitur salomō eccle. vij. Et inueni amariorē morte mulierē. s. meretricē que laqueus est venatorū et sagena cor eiꝰ. Dicit glo. hec mulier est carnis voluptas animas separās a deo et idō amarior est morte corporis que mors separat corpus ab aia. nā cū deus sit melior anima. Jdcirco sepatio a deo deterior erit q̄ fit p voluptatē carnis ꝗ̄ sepatio vite que fit per mortē corpis. Hāc idcirco mortales illi maxie g sunt

In honoribus et maturis etatibus cō/ stituti hanc cecā et fragilē passionē ve lut eoꝝ inimicā debēt penitus abhor/ rere ac etiā totaliter effugare. hoc est aūt qḋ fulgentius li. ij. mithologiarū dicit. Quāuis in oībus amor libidinis turpis sit nunq̄ tñ deterior cū se bone rato miscuerit. Et seneca in de clamat. ad idem dicit ꝙ adolescēs luxuriosus peccat senex luxuriosus insanit.

¶ Scḋm malū qḋ ex meretrice ꝓuenit est vulneratio letalis et hoc notat̄ cū adiungit̄ quasi gladius biceps lingua eius. vere amatores huiꝰ carnalis mi/ serie cecati ꝛ decepti sunt ab hac ama/ ra dulcedine passiōis carnalis. q꞉ sub ꝓtextu dulcis et amabilis boni amare potionis fine ꝯcluduntur. Propter qḋ crisosto. sup math. Mulier est amici/ cie inimica desiderabilis calamitas ma li natura boni colore depicta. Et gdaꝫ sapiens. Feīa res fragilis res lubrica res puerilis. cor rapit ꝛ tollit ferrea pe ctora mollit. vñ innocen. ḋ vilit. 9. hu mane. amor meretricū eneruauit potē tiam sampsonis. infatuauit sapiam salo monis. et fedauit sanctimoniaꝫ dauid regis. vñ hiero. ep̄la. xxxiiij. Nec salo/ mōe sapientior. nec dauid sāctior et tñ vterqꝫ a muliere est deceptus. Tertiū malū qḋ ex meretrice ꝓuenit ē morti ficatio tā substātie sp̄ualis q̄ etiā cor/ poralis. et hoc notat̄ cū subinfert̄ pe/ des eius descēdūt in mortē. Hoc figu ratū ē nobis apoc. ix. vbi legit̄ ꝙ ascen dit fumus putei abyssi sicut fornacis magne et obscuratus ē sol et aer ḋ fu mo putei ḋ quo etiā exierūt locuste in terrā et similitudines locustaꝝ similes eqs patis in prelīū ꝛ sup capita eorum tāq̄ corone similes auro ꝛ facies eoꝝ sicut facies hominū et habebāt capil/ los mulieꝝ et dentes eoꝝ sicut dētes leonum et habebāt loricas ferreas et vox alarū earū sicut vox equoꝝ mul torū currentiū ad bellū ꝛ habebāt cau das similes scorpionibꝰ et aculei i cau dis eaꝝ. ¶ Per hoc moralit̄ intellu gunt̄ oēs mali defectus seu effectus q ex meretricio hoībus ꝓueniūt. q꞉ fi/ nis carnaliū voluptatū mors est sp̄ua lis et eterna. ꝛ q̄nqꝫ etiā trahūt hoīes ad mortē corpalem. Sequit̄ in figura ꝙ habebāt sup se regē angelū abyssi. Dyabolꝰ. n. regit meretrices cui nomē abadon hebrayce grece appollion lati ne vero exterminās dicit interlinealis a patria vite extermiare ē exulē face/ re. p dyabolū. n. primo. et scḋo p mu/ lierē sumus a patria relegati. Et hoc ē qḋ clare boecius in li. de disciplina sco lariū in principio dicit ꝙ meretrix no/ naria est inferni ianua via iniquitatis scorpionis ꝑcussio viscariū sceleꝝ pute us interitus. Dicebat̄ nonaria q꞉ añ ho ram nonā antiqtus nō licebat ad taleꝫ accedere. Quartū malū qḋ ex meretri ce ꝓuenit est dānificatio irrepabilis ꝛ hoc cū in autoritate supra dicta ꝯcludi tur. Et ad inferos gressus illius pene trauit. fugiēda ē ergo meretrix p quā tot mala nobis ꝑantur vt autor nr̄ do cet dicens. Mertricē fuge. ¶ Sed nota triplex remediū ꝯtra huius luxu rie viciū. s. Aque effusio. Lignoꝝ sub/ tractio. ꝛ a meretrice Elongatio.

Dico p̄io ꝙ cōtra huiꝰ luxurie viciuꝫ vꝫ aque effusio. Circa qḋ notandū est ꝙ aqua triplex repit̄. s. materialis q̄ñ est frigida. ꝛ aqua lachrymaꝝ. ꝛ aqua tribulatiōis. vñ eccle. xj. Malicia vniꝰ hore obliuionē facit luxurie. Maxie notat̄ in vit. patrū. de illo qui cōbussit digitos. Scḋo dico ꝙ valet multū cō tra hoc viciuꝫ lignorum substractio. i. cibi et potus. q꞉ sine carne et bacho friget venus. ¶ Nota ꝙ quadru/ plex aqua in sacris repitur scripturis. Prima aqua ḋr inficiens et hec est tri plex vꝫ Cupiditatis. vñ in euan. Joh iiij. Qui biberit ex aq̄ hac siciet iteꝝ. Iniquitatis. vñ dictū fuit ruben effu/ sus est sicut et aqua geñ. xlix. Peruer si dogmatis qui dimittit aquae caput est iurgioꝝ ꝓuer. xvij. Scḋa aqua ḋr deficiens. Et hec est triplex vꝫ multi

B

Ad

tudo ppl'i labētis.vñ.ij.reg.xliij.Om/
nes dilatabūtur sicut aqua penalitatis
di ps.Submersi sunt sicut plūbū in aqs
vehemētibus.Ipse pplus iuxta illud
apoc.Aque multe ppl'i multi. Tertia
aqua dr ꝓficiēs.s.doctrine.vñ salomō
Aquas tuas in plateis.Diuine grē.vñ
in euā.Jo.iiij.Aquā quā ego dabo ei
fit in eo fons salietis in vitā eternaꝫ.
Spūalis intelligentie.vñ in euā.Jo.ij
Implete ydrias aque. Quarta aqua
dr refitiēs.s.regeneratiōis.vñ in euāg.
Jo.iij.Nisi quis renatꝰ fuerit ex aqua
et spū ꝛc.Dñice passiōis ꝛc.ps.xxj.Si
cut aqua effusus sū ꝛc.Perpetue frui
tio tionis.ps.j.Erit tāꝙ lignū qđ plātatū
est secꝰ decursus aquaꝝ. ¶ Tertiō
dico ꝙ vltimū remediū est a mlierībꝰ
et maxie a meretricibꝰ elongatio.Dic
ambro.ꝙ i alijs peccatis expectare pt
conflictus.ſ; hāc fugite ne approxietis
E q̄r aliter meliꝰ vinci nō pōt ¶ Pos
sunt etiā alia addi remedia.vꝫ honesta
occupatio.vñ poeta.Ocia si tollas per
ire libidinis artꝰ.vñ de dauid legitur
ꝙ dū fuit ociosus in pallacio vidit ber
sabee ꝛc.ij.reg.xj.Et ꝓ tāto Jero.in
canone.nūꝙ.đ cōse.di.v.dicit.Semꝑ
aliqđ boni facito vt te dyabolus in/
ueniet occupatū.Sapie amatio que đ
sursū ē.Sapia qđē pmū pudica ē.Ja.
iij.Et Jero.ad rusticū monachū.Ama
sciaꝫ scripturaꝝ ꝛ carnis vicia nō ama
bis.Mortis cōsideratio et orō speālr
aūt ad cōtemptionē huiꝰ peccati cōfu
giendū est ad btām virginē que ē mr
puritatis. ¶ Scđm qđ docet fuge
re meretricē ac etiā penitꝰ euitare sūt
canonica iura hoc inhibentia.vñ.aug.
in qōnibꝰ deutero.meretrices esse et
ad meretricē accedere ꝓhibꝫ dñs qua
rum publice venalis est turpitudo.hec
ꝟba trāsumptiue hn̄tur in canone.me
retrices.xxxiij.q.iiij.archidyaconꝰ in
rasorio ꝓdictā autoritatē exponit dicēs
Cū dr nō erit meretrix ꝓhibet mere
trices esse cū vero dicit nō erit scorta
tor ꝓhibet ad meretrices accedere.et

ita in hac autoritate deut.simplex for
nicatio ꝓhibit nō oīs:ſ; cū meretrice.
ſ; statiꝫ supponit ꝙ oīs simplex forni
catio ꝓhibit in decalogo saltē interp̄
tatiue.Sꝫ nota vtilē driam inter for/
nicationē.stupꝛū:adulteriū: incestū: et
raptū.Fornicatio.n.videt esse genus
cuiuslibet illiciti coitꝰ speāliter tñ in/
telligit in vsu mlieꝝ solutaꝝ. Stupꝛū
vero est illicita virginū defloratio.Ad
ulteriū.est alieni thori.i.vxoris viola
tio.Incestus ē cōsanguinearū aut affi
niū abusus:aut etiā sanctimonialium.
Raptꝰ est cū puella violēter ꝛ cōtra
eiꝰ vel pentum voluntate educit vt
corrupta in vxorē habeat.xxxvj.q.j.
§.cū g.vel etiā vt in cōcubinaꝫ habea
tur.de rap.c.cū causam.extra.Qđ aūt
sit maiꝰ et grauiꝰ pctm̄ inter omnia
ꝓdicta dicendū est ꝙ peccatū incestus
q̄r est cōtra naturalem reuerentiā quā
ꝑsonis debemꝰ coniūctis.Adulteriuꝫ
grauiꝰ est ꝙ̄ stupꝛū q̄r maior iniuria
fit in abusione mulieris alteriꝰ ptāte
subiecte quantū ad vsum generatiōis
ꝙ̄ subiecte ad solā custodiam vtrūqꝫ
grauatur ꝑ violentiā et ĩdo raptꝰ vir
ginis est grauior ꝙ̄ simplex stupꝛuꝫ et
raptꝰ vxoris ꝙ̄ adulteriū.Hec igitur
omnia aggrauant ſm rōnem sacrilegij
qñ scilcꝫ persona deo sacrata rapitur.
Simplex autē fornicatio minima est in
ter peccata luxurie.Ratio est q̄r fit cū
minori iniuria ꝓximi.Sed vtrū sim/
plex fornicatio sit mortale peccatum.
Breuissime dicendū ſm sanctum tho
mam.ij.ij.q.cliiij.ꝙ est peccatū mor/
tale dicens ꝙ absqꝫ dubio tenendum
est ꝙ simplex fornicatio sit peccatum
mortale nō absunt quod deut.xxiij.di
citur super illud.non erit meretrix ꝛc
supius alle.dicit glo.ad eas ꝓhibet ac
cedere quarum est venalis turpitudo
nō.n.dici dꝫ venialis:ſ; venalis qđ est
ꝓpositū meretricuꝫ.Et dr meretrix a
merendo q̄r meret preciū libidinis.et
ꝙuis ſm canones precium meretricū
sit illicite acquisitum non tamen ipsa

acquisitio est illicita s3 ex q acquirit est illicitu et in hijs qde trasfertur dnius nec 9petit repetitio. vn quot accipit retinere pot et elemosina deo fieri sed n oblatio publica ad altare. Hec est snia aug. in canone. no sane. xiiij. q. v. Tertiu qd docet meretrice fugere sunt antiqz exepla ad hoc inducetia. vn legit q cu paris helena duxisset phi quida ad ea videnda pgetes et ei9 pulchritudine videtes multu stupueru dicetes Fugiam9 hac meretrice fugiam9. Sic n. naturalit magis noce3 oculis videre re alba q nigra. sic magis nocet aie videre seu respicere muliere pulchra q feda eccl. ix. Auerte facie tua a muliere corrupta. De hoc habet figura de sampsone d quo legit iudi. xvj. que dalida meretrix sup genua sua obdormire fecit et rasis. vij. crinib9 capt9 e z exoculat9. ¶ Un d malicia et fallacia meretricis qua qda nobilis in vxore habebat. Etia legit q pter meretriciu3 in quada turri illa iclusserat vbi null9 pter ipm accedebat. Cuq3 illa diu i illa turri inclusa stetisset quada die psipiciens p fenestra vidit iuuene quenda3 qua cu ad libidine inuitass3. rndit iuuenis quo inquit cu sis sub claue inclusa frui te posse3 vel ad te accedere. rndit meretrix q postq maritu suu i nocte inebriasset et opiu in potu miscuiss3 et quasi mortu9 obdormiuiss3 furato claue apto ostio exiret et sic vterq3 eoru suo desiderio frui posset qd cu mltis noctib9 factu fuisset et illa anteq marit9 euigilaret redire ad illu cosueuiss3 diluculo tande marit9 copta nequicia in nocte cu illa sibi potu ppinaret solitu: bibere se finxit z cu dormire se fingeret more solito illa ad lecatore exiuit ac marit9 de lecto exilies ea extra ostiu clausit. Cuq3 illa rediisset ppetrata nequicia iueniés ostiu clausu3: audacter quasi nil mali fecisset vt aperiret clamauit. Ac ille: mala meretrix nunq amodo itrabis: nequicia tua nullo mo celare potes: amodo ad lat9 meu non iacebis. Illa aut negas petiti satis manifestu: rogabat ut appiret z ad vltimu dixit. Certe nisi mihi appieris ego me pijciam in puteu. Cunq3 ille nollet apire illa accipies magnu lapide piecit in puteu qui cu cades in aqua magnu fecit tumultu. Credes autez nobilis q mulier in puteu se piecisset. Cuq3 ille doles et times ad puteu3 venisset ipsa cla ostiu intrauit et 9tra eu fortiter clamauit dices. latro nuq amodo mecu iacebis. tu redis modo de meretricib9 tuis. ego volo de te coqueri oibus vicinis gentib9 et amicis meis. facto at die uxor sicut insana coqueres aduersus maritu fortiter clamabat vicini et amici cogregati sunt. Eya inquit. iste q tenz me quotidie in hac turri inclusa3 fame z siti afflicta3 de nocte vadit ad meretrices me dimittes in hac turri sola. Quid plura? cu vir ille nobilis ad vltimu obijceret tade clamorib9 mlieris deuict9 que sibi false iponebat obmutuit et culpa mlieris quasi trasiuit i maritu q2 crediderut hoies multiloquio mlieris vir innocente adulteru reputates. et sic hec meretrix tergiuersatioe praue defensionis et false accusatiois no solu vir s3 etia ceteros talr illusit ¶ Narrat etia valeri9 li. j. q corneli9 cipio in hyspania missus eo momento q castra intrauit oiaq3 voluptatis causa erat iussit vt auferent. vn z duo milia scorta ab exercitu legit abiecisse nouit n. vir industri9 q voluptas effeminat et voluptuosos eneruat. Exeplo igit pdictorum meretrices penit9 sunt fugiede et autoris pceptu totaliter adimpleudu dices. Meretrice3 fuge. vxori tue legitime iuherere. vn crisosto. Sic crudelis e et iniqu9 qui casta dimittit vxore. sic fatu9 est qui tenet meretrice. Trasumptiue habentur hec verba in canone. sicut. xxxij. q. j. Hoc est 9tra errore illo2 qui danant matrimoniu asserétes op9 carnale qd cu vxore exercetur fornicatione esse nitetes pbare p illud verbu apli. j. ad corinth. vij.

Propter fornicatioẽz vnusqsqz vxorẽ suã habeat.ḡ fornicatio vt ipsi dicũt ẽ cũ vxore. Sz ipi male intelligẽtes vbũ aplĩ in hũc incidũt errorẽ. Debz aũt sic illud vbũ intelligi. ppter fornica. rc. i. nõ ppter fornicationẽ faciendã sz euitandã. Silr dr ad ro. iiij. Introitꝰ ẽ ppter delicta nr̃a. s. nõ faciẽda sz destruẽda. Et est etiã vulgaris modꝰ loqñdi vñ dicit aliquis ferre pelliceuz ppter frigus. s. nõ paciendũ sz cauendũ

Quinquagesimum p̃ceptũ

A Vino te tẽpora postq̃ʒ autor. s. in xlvj. p̃cepto Karo duiuare. p̃buit rudimẽta ad sobrietatis virtutẽ inducẽtia p quã docet tpare ab imoderata cibi sumptiõe et nisi moderet ex hac crapula generat que anie r corpi piculosa ẽ et nociua. Nũc vero in p̃nti p̃cepto subsequẽter p̃bet rudimẽta oibꝰ generalr sed qbusdã spãlr q tpare debeãt gustũ nedũ a nimia cibi sumptiõe vm etiã ab oi imoderata vini ingurgitatiõe que ebrietas vulgariter nũcupatur. Pro cuiꝰ euidẽtia est sciendũ q duo sunt speãlr sobrietatis officia vnũ ẽ cauere excessuz in cibo aliud ẽ cauere excessuz in potu Cõtra istos excessus bonã doctrinã p̃bet sene. dicẽs. Ede citra cruditatez bibe citra ebrietatẽ. Et hoc ẽ qd dñs. xxj dicit. Attẽdite ne grauẽtur corda vr̃a crapula et ebrietate. Trãsũptiue i dec. a crapla. d vi. et ho. cle. extra. Notãdũ etiã q crapla triplicit sumit. qñqz sumit p excessu i cibo r d tali crapla loquit sapiẽs eccl. xxxvij. ppt crapulã mlti pierũt. Qñqz vo cõiter p excessu in cibo et potu sit. de hijs loquit apls ad ro. xiij. Nõ in cõmessatiõibꝰ et ebrietatibꝰ. Qñqz etiã sumit nomẽ ebrietatis cõiter p excessu in cibo vel potu De hijs loquit apls ad ro. xiij. Nõ in cõmessatiõibꝰ et ebrietatibꝰ. Nota etiã q sobrietas ponit modũ nõ solũ circa qualitatẽ cibi vl potꝰ sz etiã quãtũ ad oẽs circũstãtias. Qui. n. sobriꝰ ẽ sumit cibũ et potũ quãtum: qñ et quo debz. Deiñ sciendũ est q duplex ẽ modus siue mẽsura ad sobrietatẽ ptinẽs vnꝰ attẽdit in cõseruatiõe nature. vñ ille sobrie et moderate vl mẽsurate sumit cibũ et potũ qui sumit qd necẽm ẽ et sufficit nature. Immoderate vo sumit qui plus q̃ʒ nccẽ est sumit. r iste excessus põt esse venialis r mortalis. vñ nõ ois excessus talis destruit vtutẽ sobrietatis. Aliꝰ aũt modꝰ attẽdit in cõpatiõe boni tpalis ad eternũ. vñ f̃m hoc seruat modũ quis in sumendo cibũ et potũ qñ tpale bonũ non prefert vel equat bono eterno. Immoderate vo hz se sumẽdo cibũ qui tpale bonũ p̃fert vel equat eterno. et talis excessus pctm̃ mortale est et destruit vtutẽ sobrietatis. Attẽdens ḡ autor q intẽporãtia potꝰ que fit p ingurgitationẽ vini maxie in cõuiuijs cõfusionẽ inducit. pro tãto p̃bet hoc p̃ceptũ ad sobrietatẽ iouctiuũ dicẽs. Vino te tpa. Quasi velit innuere q modico vino te tpare debes hoc est tpate vti qñ ipm bibis quia subtiliter et suauiter ipm bibere debes nõ ipm ingurgitãdo. uel aliter. Vino te tpa. i. vinũ tpa aqua cũ ẽ forte vel fumosũ vel tpa appetitũ tuum ac etiã gustũ ab omni imoderata vini sumptione. Nã intpatis cõminat dñs p ysa. v. dicẽs. Ve qui potẽtes estis ad bibendũ vinũ et viri fortes ad miscẽdũ ebrietatẽ. Pro huiꝰ p̃cepti intelligẽtia ac etiã obfuantia est breuiter sciendũ q quatuor sunt que retrahere nos dñt ab oi imoderata vini sumptione. Primũ est scripture multiplex cõmiatio. Scdm ẽ multoꝝ maloꝝ incursio. Tertiũ est sacroꝝ cononũ detestatio atqz pene inflictio. Quartũ ẽ exemploꝝ antiquoꝝ inductio. Dico primo q ab imoderata vini sumptione retrahere nos dñt diuine cõmiationes. Et pria cõmiatio ẽ quã fecit dñs B

vt habetur ꝓuer.xxiij.dicens. Cui ve
cui patris ve. Cui rixe cui fouee cui
ſine cauſa vulnera. Cui ſuffoſſio oculo
rum. Glo.ſuꝑ iſto verbo dicit imode
ratus bauſtus vini interioris et exte/
rioris viſus ingerit cecitatẽ. Sequitur
nõne hijs qui cõmorant̃ in vino et ſtu
dent calicibus epotandis ¶ Secun
da cõminatio habetur yſa.xxviij. Ue
corone ſuꝑbie ebrijs effraym ꝛ flori d̃
cidenti glorie exultatiõis eius qui erãt
in vertice vallis pinguiſſime errantes
a vino. ¶ Dixi ſcđo ꝙ trahere nos
debent ab intꝑata vini ſumptione in
curſio malorũ corꝑalium et ſpũalium
in quibus incurrũt hij qui intempati
circa vſum vini exiſtũt. Multa nanqȝ
mala corpꝯ et aiam deſtructiua enu/
merant̃ ab ariſtotele li. vj.ſecre.ca.v.
Dicẽs ꝙ vinũ imoderate ſumptũ pri/
mo deobſcurat intellectũ.ſcđo impe/
dit ſenſuȝ.tertio turbat cerebrũ.quar
to debilitat virtutẽ naturalẽ et anima
lem.quinto generat obliuionem.ſexto
oẽs quinqȝ ſenſus multũ ledit quibꝯ
regitur ꝛ diſpergitur tota operatio cor
ꝑalis.ſeptio appetitũ fugat.octauo ca
thenas corporis debilitat et iuncturas
nono tremorẽ membrorũ generat. de
cimo limpitudinẽ oculoꝝ obſcurat.vn
decio calorẽ accẽdit et deſtruit epar qꝛ
eius ſanguinẽ reddit groſſum. duode
cimo corꝑis colorẽ denigrat. ¶ Exinde
ꝓueniũt timor et tremor et horror et
ſomni locutio fantaſtice viſiões corru
ptio oris et lingue debilitatio genita/
lium.deſtructio ſenſus:abhoiatio ſto
machi:diſtemꝑat corruptionẽ generat
corporis groſſitudinẽ et qđ deteriꝯ eſt
B lepꝛã inducit et tunc eſt de genere ve/
nenoruȝ. ¶ Sic igit̃ ex imoderata
vini ſumptione tantũ ledit̃ corpꝯ quã
to magis leditur aia nr̃a. Certe hoc cla
re atteſtant̃ aug.et greg. ceteriqȝ alij
multi doctores. Auguſtinꝯ dic̃ ꝙ ebri
oſus cũ abſorbet vinũ abſorbet̃ a vi/
no:abhominatur a deo:deſpicit̃ ab an
gelis:deridet̃ ab hominibus. ¶ Iteȝ

ebrietas aufert memoriã. diſſipat ſen
ſum.conſumit intellectum.cõcitat libi
dinẽ.inuoluit linguã.corrũpit ſangui/
nẽ.oĩa mẽbra debilitat.vitã diminuit.
et oẽm ſalutẽ extermiat. Et gregorius
ebrietas eſt blãdus demõ.dulce vene
nũ.ſuaue peccatũ. quã qui habȝ nõ ſe
hȝ.quã qui facit nõ fac̃ peccatũ.ſȝ totꝯ
eſt peccatũ. Et qꝛ illecebra gule ꝑ ocu
lum intrat ad animũ. Ideo ꝓuer.xxiij
dicit̃ ſignanter.non intuearis vinũ cuȝ
planeſcit et cũ ſplenduerit in vitro co
lor eius ingredit̃ blande ſȝ in nouiſſi/
mo mordebit vt coluber et quaſi regu
lus venena diffundet. Itẽ multi in ſcri
pturis.reꝑti ſunt qui ꝓpter ebrietateȝ
mala ꝑniciosiſſima ꝑpeſſi ſunt et mor
tẽ ſm ꝙ infraſcripta exempla demon
ſtrãt. Primũ exemplũ eſt d̃ cham filio
noe qui ꝓpter pr̃is ebrietatẽ i ſeruitu
tẽ redactꝯ ẽ vt pȝ geñ.ix. Et dic̃ ãbro.
in canone.ſexto die.xxxv.di.ꝙ nõ eſſȝ
hodie ſeruitus ſi ebrietas nõ fuiſſet.
Scđm eſt de loth qui ꝓpter ebrieta/
tẽ duplicẽ ꝯmiſit iceſtũ. hyſtoria huiꝯ
hẽtur.geñ.xix.c. Et in p̃alle.canone ha
bet̃ ꝙ ebrietas fuit origo huius ince
ſtus peſſime regnat̃ triſtis partus dete
rior. Dic̃ glo.ꝙ vinũ ex ſe duos malos
ꝓducit effectꝯ. Pͥo ebrietatẽ.deiñ in
ceſtũ. ¶ Tertiũ exemplũ de holoferne
qui ꝓpter ebrietatẽ a iudith hebrea
occiſus ẽ.hiſtoria patet iudith. xiij.ca.
¶ Dixi tertio ꝙ ab imoderata vi
ni ſumptiõe retrahere nos dñt ſacro/
rũ canonũ deteſtatio atqȝ pene infli/
ctio.que ex ebrietate tã clericis q̃ȝ lay
cis etiã ipõ iure imponi iubent̃. Circa
quod aduertendũ ꝙ quinqȝ generibꝯ
ꝑſonarũ ſpãliter cõuenit tꝑatos eſſe in
vſu vini. Et primo clericis ꝓpterea in
tꝑantia potus ſpeãliter impedit ordi
nandos ſm ray.nõ qꝛ vinũ ſit malum
imo bonũ et dei creatura.ſed qꝛ ex eo
frequenter ſequit̃ ebrietas vt patet in
decret. Et ſi xp̃s.de iureiur̃.extra.quia
ebrietas eſt fomes et nutrix omnium
viciorũ vt aſſerit canon añ oĩa.xxxv.

di.ideo clericis maxime vetatur ebrie tas quia omnium viciorum vt dictuȝ est fomes est et nutrix. Item alie ex/ tant huius probationis cause vna qꝛ vinolentia est incitatiua libidinis vt di cit hiero.in.§.j.xxxv. di. venter mero estuans cito dispumat in libidinē vbi ebrietas ibi libido dominatur ⁊ furor Secunda causa est quia impedit deuo tionem ad deum et discretioneȝ. puer. xx. Luxuriosa res vinum ⁊ tumultuo sa ebrietas quicunqꝫ hijs delectatur non erit sapiens. hec duo maxime ne cessaria sunt ministro dei. quia ambu/ lās in via imaculata hic mihi ministra bit et acceptus est regi minister intelli gens. Propter hoc ministri templi cū suauitate deseruiebant in tabernaculo phibebantur vinum et siceram bibe re ne ebrietate grauarentur corda eo/ rum vt sensus eorum semper vigeret. et tenuis esset. Leuit. x. quia quicquid inebriat statum mentis euertit. ut hie rony. in canone. vinolentum. xxv. di. Et hoc in figuram exterminande te/ mulentie et sobrietatis habende in sa cerdotibus euangelicis. Quanto eniȝ dignitas est excellentior persona ho/ norabilior: conuersatio celestior: ⁊ ope ratio spiritualior: tanto magis cauen/ da est vinolentia vel ebrietas. quia re uera dignitatem vilescit: personam de honestat: conuersationem infamat: et operationem debitam non impendit. Pena autem clerici qui ebrietati deser uit ſm ray. §. ij. est si admonitus non desinat. Si est episcopus pſbyter vel dyaconus: deponatur. Si est subdya/ conus vel inferior vel etiam laycus cō munione priuetur vel verberetur. hec probantur in canone. episcopus aū om nia. xxv. di. et in decret. a crapula. de vi. et hone. cle. extra. in hac sententia ē hostieñ. ¶ Secūdo de principibus et regibus. necnon et regentibus om nibus quia per specialem sapientiam debent populum sibi subditum guber nare. vnde prouer. xiij. Noli regibus dare vinum quia vbi regnat ebrietas nullum latet secretum ne forte bibant et obliuiscantur iudiciorum et dimit/ tant causam filiorum pauperis. Cauere ergo debent tales lasciuiam et temu/ lentiam ne ad eorum prauum exem/ plum subditi conuertantur. gregorius super illud iob. j. Cum biberent vinuȝ in domo fratris primogeniti. moraliuȝ primo dicit. Cum maiores voluptati deseruiunt nimirum si a iunioribus la sciuie frena relaxantur. ¶ Tertio senibus quia in eis debet vigere vsus rationis ad aliorum eruditionem quā impedit immoderatꝰ vsus vini. Ideo summe cauere debent senes ab exces su ī alimētis et potibus. quia vt dicit in libro saturnalium. senes citius ine/ briantur. hoc ideo quia eorum corpus siccum et membris durioribus et na/ turales meatus obstruuntur et ideo exalatio ad cerebrum ascendit. Quar/ to mulieribus quia in eis non est suffi ciens robur vrtutis ad hoc ꝙ concu/ piscentijs resistant. Sūme etiam caue re sibi debent mulieres ab immodera tis alimentis et maxime ab vsu vini. quia vt valerius libro. ij. cap. j. narrat vsus vini olim romanis feminis igno tus fuit. vnde mariti precauebant an tiquitus ne vxores vinū biberent vel saltem non excederent. et hoc propter ebriositatis contumeliam earundem. Propterea eccl'. xxvj. scribitur. Mulr ebriosa ira magna et contumelia ⁊ tur pitudo illius non contegetur. vñ idem valerius libro vj. ca. iij. ait ꝙ metelliꝰ vxorem eo ꝙ vinum bibisset fuste ꝑ cussam interemit idqꝫ factū non accu satore tantum sed reprehensore caruit vnoquoqꝫ existimante optimo ex/ emplo illam violate sobrietati penam

perpendisse alias protulisse. Et augu/stinus.ix.confessionum narrat q̄ nu/trix matris sue etiam quedā decrepita que propter senectam optimos mores honorabatur et curam matris augu/stini et alterius ancille gerebat que nō permittebat eas bibere preter horas quibus ad mensam parentum mode/ratissime alebantur etiam si ex causa deficerent siti nec aquam bibere sine/bat. Precauens consuetudinem ma/lam et addebat verbum sanum mo/do aquam bibitis quia in potestate vi/num non habetis cum autem ad ma/ritos veneritis facte domine apothe/carum et cellariorum aqua sordebit vos. sed mos potandi permanebit. Sic frenabat auiditatē tenerioris eta/tis et ipsam puellaruz sitim formabat ad honestum modum vt iam non li/beret quod non deceret et tunc mater sua puella bibebat vinum ad men/sam parentum de cuppa eorum. Et ad illud modicum modica quotidiana ad/dendo in eam consuetudinem prola/psa est vt plenos mero caliculos hy/nianter hauriret. ⁊ cum ancilla cum ea litigaret adiecit hoc crimē vocans eā meri bibulam quo illa stimula percus/sa respexit feditatem suam confestim qz damnauit ⁊ exiuit. Ualet ergo mul/tum ad perfectam sobrietatem tenen/dam educatio et ordinata nutritio.

Quinto et vltimo studentib9. quia in eis vigere debent tria. scilicet humili/tas. castitas. et sobrietas. Obmissis pri/mis duobus quantum ad presens spe/ctat restat de scolarium seu studentiuz sobrietate dicendum. ¶ Pro quo sciendum q̄ quemadmodum ad de/bitam dispositionem interioris oculi non solum tollit ⁊ impedit humor car/nalis concupiscentie quantum ad lu/xuriam. Uerum etiam tollit quantuz ad gulam. Nam vt ait seneca. Copia ciborum subtilitas impeditur. Et psal/mista dicit. Turbati sunt et moti sunt sicut ebrius et omnis sapientia eorum deuorata est. Et hieronymus contra Ionimianū. Sapientie operam dare non possumus si de mense habundan/tia cogitemus. Nam vt idem dicit epi/stola.lxj. Non est eiusdem hominis vi/na degustare et prophetas ⁊ aposto/los intelligere. Et ideo salomon eccl'. ij. capitulo. Cōgitaui in corde meo a vi/no abstrahere carnem meam vt ani/mum meum transferrez ad sapientiaz Cum ergo sobrietas mense et studiuz sapientie sint connexa et tanto federe sociata. Indecens est viris scolasticis si vacent epulis et studeant calicibus epotandis. Et ideo nutriendi sunt pue/ri frugaliter ait boecius de disciplina scolarium in principio. et agellius libro quarto ait pueros impuberes com/pertum est si plurimo cibo nimioqz vino vterentur ebeciores fieri atqz il/linc illici tarditatem corporaqz impro/cera fieri minusqz adolescere. qd̄ etiā narrat varro in histori(j)s de educan/dis liberis et pro tanto boecius vt su/pra ait q̄ oportet scolasticum cauere ab ebrietatibus et cōmessationibus quia vinum inquit modice sumptum intellectui videtur conferre acumen. non modice sumptum rationem per/turbat intellectuz ebetat memoriam eneruat obliuionem immittit errorem infundit ignorantiam perducit. vbi enim ebrietas ibi furor dominatur. vbi furor ibi nulla sapientia sed dissi/pientia pregeneratur. Obliuio enim co/mes est ebrietatis. ¶ Macrobius li/bro.j. vnde legitur q̄ scolaris quidam socio suo qui derelicto studio comes/sationibus et ebrietatibus intendebat ita scripsit. Tu qui disciplinali militie oīa postposueras: nūc codices ad cali/ces trāstulisti. scribere i bibere ꝯuertisti

Et nunc predicaris egregius potator
qui prius fueras nominatissimus di/
sputator. plus studes in calicibus q̄ in
codicibus. plus vacas cōmessationib9
q̄ in lectionib9. plus in salmone q̄ in
salomone studes. Nō est hec imitatio
dextre excelsi. Iste male obseruabat
autoris prelibatum preceptum. Uino
te tpa. ¶ Dixi quarto et vltimo ꝙ
ab imoderata vini sumptōe retrahere
nos dēt antiquorū exēpla. ⁊ q: supra
dictū est ꝙ ebrietas ē fomes et nutrix
omniū viciorū ideo quātū ad hoc in/
duci pt exemplū illi9 heremite qui cū
multū tēptaret redire ad seculū dixit
ei angelus. ne descēdas: q: si ad seculū
redieris: tria vicia īcurres que regnāt
in seculo. vz cupiditas luxuria ⁊ ebrie
tas. quorū si vnū vel duo euitaueris
tertiū nō euadis. tn̄ si tantū vis ad se
culū redire elige istorū vnū qdcūqz
volueris q: necē est sic fieri. Rñdit he
remita hic nō possū ampli9 manere
oīno volo ad seculū redire. sz q: aliqd
istorū viciorū ꝓut dicis nō possū eua
dere et in optiōe mea eligere est tertiū
eligā nō cupiditatē que ē radix omniū
malorū. sicut dicit apl's. Nō luxuriā q:
nō solū coinquinat aīam: sz corpus ſm
aplm̄. j. ad corinth. vj. dicit. Qui forni
cat̄ i corp9 suū peccat. Ex quo nō pos
sum euadere eligā ebrietatē q: vt vul
go dicit̄ in hoc solet oīs religio cōcor
dare. Quid fecit miser ad seculū rediit
et inebriatus fuit incepitqz a vino ca/
lefieri et multū de luxuria tēptari. Tā
dem in peccatū carnis lapsus ē. inue/
nit quendā hoīēz qui ꝓpter hoc eū ir
ridebat cū quo diu cōtendens tandez
iratus ē ꝓpter ebrietatē extra sensum
factus extracto cultello illū interfecit.
et sic p ebrietatē in peccatū carnis inci
dit qd prius abhorrebat postea ime/
diate in homicidiū ꝓlapsus est.
Pro p̄missorū intelligentia magis in
spēali ē de aliquib9 dubitabilib9 que
rendū vel inuestigandū. Et prio vtrū
vsus vini sit licitus? Scdo vtrū inebri
ans aliū peccet mortalit̄? Tertio vtrū
ebrietas sit peccatū mortale? Quarto
querit̄ que sit rō vel causa quare ille
qui parū est ebri9 magis insaniet et li
tiget q̄ ille qui ē sobrius vel omnino
ebrius? ¶ Quo ad prīmū quesitū bre
uissime rñdetur ꝙ nullus cibus vl po
tus ſm se est illicitus. vñ dñs math.
xv. Nihil qd intrat in os coinquinat
hoīem. et ideo vsus vini nō est p se lo
quendo illicitus. vñ apl's. j. ad thimo.
v. Modico vino vtere ꝓpter stoma
chū tuum et frequentes infirmitates.
Usus tn̄ vini pōt esse illicitus ꝓpter
cōditionē bibentis q: ō facili inebriat̄
vel ꝓpter modū bibendi qui mensu/
ram excedit. vel q: ex hoc aliqñ scāda
lizant̄ bibentes. Quo ad secundū que
situ vz vtrū inebrians aliū peccet mor
taliter: Breuiter dicēdū est ꝙ si quis
credat alterū esse verecundū et ꝙ pre
verecundia nō accipiat necessitatē suā
si aūt inuitet solū ad hoc vt ille accipi
at necessitatē suā nō peccat īuitās etiā
si ille recipiat plus q̄ necesse sit et tn̄
peccabit iste sumens. Si vero inuitet
ad accipiendū superfluū vt sic excitet̄
beniuolentia et familiaritas tunc pec/
cat venialiter. Si vero intenderet so/
lum vt alter se ingurgitaret tunc pec
caret mortaliter cū intēderet euertere
statū mentis et sic maius ei auferret
q̄ si ei auferret aliquod tempale bo/
num. quia auferret ei vsum rationis.
Quo ad tertium quesitum sc3 vtrum
ebrietas sit mortale peccatum. Bre/
uiter huic quesito respondet sanctus
thomas qui eam format. ij. ij. q. cl. di/
cens ꝙ immoderatus vsus vini po/
test contingere tripliciter. vno modo
ꝙ vtens nesciat potum immoderatū
esse et inebriare potentem. et sic potest
esse sine peccato sicut de noe creditur.
Alio modo quando aliquis presapiat
potum esse immoderatum tamen nō
extimat posse inebriare. et sic potest
esse cum peccato veniali. Tertio mo/
do ꝙ aliquis bene aduertit potum

esse imoderatū ꝛ inebriātem et tñ mas gis vult ebrietatē incurrere q̄ȝ a potu abstinere et talis ꝓprie dr ebrius et sic ebrietas dr esse pctm̄ mortale. hoc vl timū ꝓbaẗ ꝑ augu.in.§.alias. xxv.di. ¶ Quo ad quartū quesitū breuiter rn̄dit phs qui hanc determinat qōeȝ prima pte ꝓbleumatū sic dicēs ꝙ sobrius bñ iudicat qui aūt oino est ebrius nō iudicat qr sensus sunt in eo suffocati nō iudicās aūt est inordinatus. Ille vero qui parū ebri9 iudicat et ꝓpter vinū male iudicat et ideo magis insanit q̄ȝ sobri9 et q̄ȝ oino ebrius.

Quinq̄gsimūprimū ꝑcep.

A Nil arbitrio virīū feceris. ¶ Post q̄ȝ autor ꝑbuit rudimēta aliqua ad ꝟtutē prudētie indocētia diuersimode ꝼm ꝙ diuersi sunt effect9 vel ꝟtutes ad ipm scdi padysi fluuiuȝ scȝ prudētie ꝑtinētes. ¶ Nūc vero in pn̄ti ꝑcepto subseqn̄ter ꝑbet rudimētū ad ipȝ fluuiū ꝑtinēs et nos inducēs ad reꝝ agendaꝝ deliberatiōeȝ hoc ē drē ꝙ in reb9 agēdis debem9 semꝑ nō ipetuose sȝ deliberate ꝓcedere ꝼm regulā recte rōnis ad qd̄ nos ordinat pn̄s ꝑceptū dū dic̄. Nil arbitrio virīū feceris. Quasi velit innuere autor ꝙ nō debes de tuis virib9 tā corꝑalib9 q̄ȝ spūalibus.s.fortitudine:sapia:et hmōi tm̄ cōfidere ꝙ monitiōes alioꝝ maxie scōꝝ patrū et prudentū viroꝝ cōtēnere vl̄ despicere velis. Et hoc est quod dic̄ salomō ꝓuer.iij.ne initaris prudētie tue. Hoc exponēs hiero. dicit. Ille prudentie sue initiẗ qui ea que sibi agēda vel dicēda vidētur:patrū decretis ꝑponit. Trāsumptiue verba hn̄tur in dec̄. Ne initaris.de cōsti.extra. Pro cuius tn̄ ꝑcepti intelligētia et obꝟuantia est breuiter sciendū ꝙ duo ꝑcipue sūt attēdenda ad hoc vt quis in agendis deliberate ꝓcedaẗ. ¶ Primū est vitioꝝ discussio cautelosa. Scd̄m est virīū preordinatio studiosa. ¶ Circa primū ꝛc̄.notandū est ꝙ officiū hui9 virtutis est ꝑ diligentē cōsiderationē inẗ cōtraria vicia modū tenere ut fugiēdo auariciā ne ꝓdigalitatē incurramus ꝛ sic recedere a temeritate ꝙ in timiditatē nō cadamus. Ad hāc ꝟtutē etiā obꝟuandā inducit nos salomō ꝓuer.iiij. dicēs. Oi custodia ꝟua cor tuū dcūrus custodia ꝑmisit oi ne huic hostib᷒ ita fores claudas vt aliūde aditū pandas vn̄ eunuch9 in viciū ducit fuga culpe si carȝ arte.dū stulti vitāt vicia icōtrariū icurrūt. Ad hāc ꝟtutē ꝑtinere vid̄r cū aliqs est vndiqȝ accinct9 malis minus malū dȝ eligere. Hinc est qd̄ greg. i moralib9 ꝑte.vj.li.xxv.c.ix. Trāsumptinc i canone nerui. xiiij.di.pulchre videẗ innuere dicēs.q muroꝝ ambitu vndiqȝ ne fugiat claudiẗ ibi se i fugā ꝑcipitat,vbi mur᷒ breuior repiẗ.ꝛ ꝓ tāto dicit ꝙ sub spē ꝟtutū sepe se vicia igerūt et se ꝟtutes eē mēciunẗ vt tenacia lo ē auaricia ꝑcimonia q̄ usus dr rpaliū effusio que sonat in viciū ꝓdigalitatis largitas:crudelitas.zel9 iusticie remissio pietas qui velit videri hec lati9 declaranẗ in canōe.sepe.xj.di. Sȝ hoc est notādū ꝙ sꝑ duo vicia hn̄t duas virtutes ānexas quaꝝ vna magis accedit ad vnū alia ad aliū ut auaricia ad quā accedit ꝑcimōia:et ꝓdigalitas ad quā accedit largitas. Silr̄ crudelitas ad iusticiā ꝛ remissio ad pietatē. De hac materia etiā habes.s̄.in.iiij ꝑcep. Diligētiā adhibe. ¶ Circa scd̄ȝ est sciēdū ꝙ triplex est dr̄ia reꝝ siue agētiū. Quedā sunt qb9 ꝑōnanẗ vires naturales et iste reguntẗ ꝛ agūt solo appetitu naturali cui9 sunt grauia ꝛ leuia. Quedā sūt in qb9 ꝑōnanẗ vires aiales c9mōi sunt aialia bruta et ista regūẗ appetitu aiali cui9 inclinatiōeȝ sequūẗ. Quedaȝ sūt in qb9 ꝑōnanẗ vires rōales.s. rō memoria ꝛ volūtas cuiusmōi sūt homines qui debent regi appetitu rationali et deliberatiuo. Est ergo sensus.

B

C

nil arbitrio viriū feceris.i. nil agere
debes ꝑ ipulsum viriū naturalium vt
agūt irrōnabilia: que oia agūt indelibe
rate et ꝑ impetū passiōis. sꝫ semꝑ deli
berate ſm regulā recte rōis et sic pru
dēter qd̄ facit ad ꝓpositū. qꝛ prudētia
est recta rō agibiliū ethi.vj. ¶ Pro
ꝓmissorū intelligētia magis in speāli ē
de aliquibꝰ dubitabilibꝰ querēdū vł
investigandū. Et primo qꝛ in materia
ꝓmissa incidenter tractat̄ de illo qui ē
vndiqꝫ accinctꝰ malis ꝙ tunc minus
malū eligere dꝫ qd̄ ꝑtinere videt̄ ad ꝑ
plexitatē puto h̄ vtile discutere de ipa
ꝑplexitate. Et primo quot modis fiat
vel dicat̄ ipa ꝑplexitas. Scd̄o an ali-
D quis ſm veritatem inter duo peccata
possit esse ꝑplexꝰ? ¶ Circa primuꝫ
quesitū rn̄det ray.eo.ti.§.v. Circa per
plexitatē ꝛc̄. Et dicit ꝙ duplex est ꝑ-
plexitas. alia iuris alia facti. Perplexi
tas iuris est cū aliquis circa idē quod
sibi occurrerit faciendū vel nō: invenit
diversas autoritates sibi adinvicē ob-
pugnātes. hec ꝑplexitas ꝑ ꝑitorū cōsi
liū et cōtrariorū ꝯcordiā reformāda ē
Alia est ꝑplexitas facti qn̄ ut ait greg.
dyabolꝰ suggestiōe sua plurios itaqꝫ
peccare facit quatenꝰ si peccatū fortas
se fugere appetāt sine alio peccato non
evadāt.xiiij.di.nerui. Et dat̄ ibi ꝯsiliuꝫ
ꝙ tūc minꝰ malū eligat̄.i. ꝙ alias ſm
se cōsideratū esset minꝰ peccatū et ꝑ
hoc rn̄sum est ad primū quesitū. Circa
scd̄m quesitū rn̄det idē ray. ꝙ verita
te inspecta nō pōt aliquis esse ꝑplexꝰ
id ē necessitate astrictꝰ ad aliqd̄ malū
ꝑpetrandū. vn̄ aug. vał ire nunꝙ̄ deꝰ
redderet interitū si nō spontaneū inue
niret hō habere peccatū.xxiiij.q.iiij.na
bugodonosor. Itē aug. vsqꝫ adeo pec
catū voluntariū malū est vt nullo mō
sit malū si nō sit voluntariū.xv.q.v.§
j.circa fi. Concor. hiis oibus theologi
sup.ij.sniaꝝ.di.xxxix.in.q.an cōsciā er
ronea obligꝫ. ꝛ scūs tho.i.iiij.di.xxxix.

¶ Quinqgesimūscd̄m ꝓcep.

P Aciēter vince
ꝑntes. Postꝙ̄ au
tor.s̄.i scd̄o ꝓcepto
Parētes ama ꝓbuit
rudimēta ad pietatē. A
ꝑentū inducentia ꝑ
quā eis exhiberi dꝫ debitū reuerētie ꝛ
honoris. Et quantū ad hoc ꝑtinet ad
scd̄m riuulū primi ꝑadisi fluminis.s.iu
sticie. qꝛ sicut ad virtutē religiōis perti
net primo gradu cultū deo exhibere.
Ita scd̄o gradu ad virtutē pietatis ꝑ
tinet cultū parentibꝰ exhibere. Nunc
vero in pn̄ti ꝓcepto subsequēter ꝓbet
rudimenta nos ad pacientiā inducētia
que quidā pacientia ſm tulliū est ter-
tius riuulꝰ quarti ꝑadysi fluminis scꝫ
fortitudinis ꝑ quaꝫ maxie inducimur
motꝰ et animos placare ꝑentū ac etiā
ꝑ patiam et humilē supportationē irā
vincere eorūdem. vn̄ rōnabiliter autor
hoc preceptū ad scd̄m annectit dicens.
Paciēter vince ꝑentes. Quāꝙ̄ aūt hec
virtꝰ inter ceteras sit magis splendēs
ut policratꝰ dicit li.vij.c.xxiiij. tn̄ in fi
liis erga ꝑentes excellit cōmendatiōe
mł'tiplici vt ꝓbat sene. de bn̄ficiis li.iij
c.xvj. dicēs ꝙ felicissimꝰ et fortuna-
tissimꝰ est qui ꝑentes vincere nititur
bn̄ficiis. Et hoc ē qd̄ sapiēs eccł.iij. Fi
li suscipe senectā pr̄is tui et ne ꝯtristes
eū i vita illiꝰ. Est nāqꝫ debitū filio ge
go erga pr̄eꝫ agit. ¶ Pro huiꝰ ꝓce
pti intelligētia ac etiā obſuātia est bre
uiter sciēdū ꝙ ad reuerētiā necnō ꝛ pa
tiētiā aduersus ꝑentes exhibēdū indu
cūt nos quatuor viꝫ. Scripta. Natura.
Acerba pena. ꝛ Antiqꝝ exēpla. Circa
primū notādū ē ꝙ filiꝰ tenet̄ ad viij.
ꝑntibꝰ. ¶ Prio ad cordis dilcōꝫ. vn̄
aug. suꝑ illō cāti.ij. Ordinauit in me ca
ritatē. dic̄ ꝙ amor ꝑentū ē ꝓponēdus
amori filioꝝ. Scd̄o ad opis honorem
malach.j. Filiꝰ honorificat pr̄eꝫ ꝛ ſuꝰ
dn̄m. exo.xx. honora pr̄eꝫ tuū. Tertio
i necc̄itatibꝰ sustētatiōꝫ ecc̄.iij. Elemosi
na pr̄is non erit in obliuiōe corā deo.
Quarto i obsequiis famulationū ibidē

Qui timet deum honorabit pentes et quasi dñis fuiet eis qui se genuerunt. Quinto in honestis obedientiā. deut. xvj.Si hō genuit filiū cōtumacē et p teruū qui nō audiat patrē et obedire otempserit rc. Sexto i aduersis tolle rantiā.ecc.vj.suscipe senectā pris tui r ne despexeris eū in vita illius. Septi mo in verbis reuerentiā.ad hebre.xij Patres qdam rc.sequit. et reuereba mur eos.Octauo in offensis veniā vt in pposito r tūc pacieut tollerādi sunt pentes et cū omni benignitate r sup/ portatiōe vincēdi. Quomō aūt ira pa rentum ac etiā supbor mitiganda sit et qb9 et quot modis vide.s.in.xliij. pcepto. Iracundiā tpa. Et ppterea ec clesi.iij.scribit.Si defecerit sensu ve/ niā da. ¶ Circa scdm rc.Ad reuerē ciam pentum inducit nos natura qd tali pbatur exemplo.Dicit q quidam prfamilias de vxore sua adultera tres filios videbat hre cū aūt ille impropere raret vxori peccatū et qplurimū mo molestaret eandē dixit vt semp trista ret vnū illor triū esse filiū suum alios adulteros nec voluit indicare quis il/ lorū esset fili9 ei9 vt ipsi9 amore alijs puideret.moriēs aūt pr filiū suū om niū suor heredē istituit.cū vo glis di ceret se legitimū heredē trahūt ad iu diciū. Judex aūt ptulit sniam q quilis eor in corp9 pris defuncti iaceret sa/ gittā et qui meli9 ptingeret in medio cadaueris pris hereditatē pciperz.Cū qs eor duo sagittis valde pcussissent qui ver9 erat fili9 dixit se nunq pcus surū prem suū r si quis eū decetero p cuteret nō dimitteret eū impunē. Et hec dicens flebat tunc iudex iudicauit eū verū esse filiū r psequens heredē qr natura ad hoc faciendū cōpulit eun dē. ¶ Circa tertiū rc.inducere de/ bet pena acerba quā multotiēs infert deus filijs pentes maledicentib9. vñ aug.li.de ciui.dei.refert q qdā nobilis mlier de cesarea capadoce habuit.vij. filios et tres filias q cū nup viro suo

B

dfūcto tristaret r tūc a filijs molestare tur eos maledixit qr mēbra tremore d bilitata iugit sūt p9 eā maledictiōz illa q tenebāt r ob suā nobilitatis aspectū ciuiū nō ferentes per mundū vagabā tur quor pena cūctorum videntiū ter rebat aspectū.Duo aūt ex ipsis.s. pau lus et palladia ierunt ad augustinuz et sancti stephani ecclām frequenta/ bant.Cū aūt die pasche paulus in pre dicta ecclesia orōne pstratus corā om ni populo horribiliter torqueret subi to curat9 surrexit nec postea dictā in/ firmitatē incurrit.Cunqz causam infir mitatis eius populo recitaret palladia mirabiliter quaciebatur que intrans cancellū ecclesie in quo frater eius ora uerat orationi se dedit et facta oratiōe dormiuit.Subito aūt excitata omnio sanata surrexit r oēs de sanitate sua le tificauit. ¶ Circa quartū rc.qr in hui9 pcepti cōtinuatione tactuz est q pacientia inter ceteras virtutes splen dens est et nobilis cōueniens est vt d ipa aliq exponāt exēpla. Turpe est.n. et rōni otrariū vt hec nobilis virt9 ñ appareat in hoīb9 xpianis que sic splē duit in paganis nō intuitu diuini amo ris sed potius glorie tpalis. ¶ Ubi sciendū q antiqui patia quadruplici fu erunt decorati.Primo in substinentia otumeliar in verbis. Scdo in ppessi one penar in corpib9. Tertio in remis siōe iniuriar hūiliter tollerādo.Quar to in moderatiōe disciplinar dulciter insligēdo. ¶ Fuerūt aūt antiqui p diti patia primo mō dicta.vt de alexā dro li.iij.de nugis phor legit cui cuz antigon9 dixisset etati tue regnare nō ouenit ne puoz etiā tpe tuo regnū vo luptatis et luxurie dñari.vñ indignus es regno rōne etatis et voluptatis pa ciētissime tñ hoc tulit.Silr patia scdo mō dicta viguit in antiqs ut narrat va leri9 li.vj.de theodosio qñ.n.simach9 rex iussisset eum carceribus angi.Dixit eidē:hoc fit p peccatis tuis. rñdit ille nihil autem interest vtrum humili vel

ſublimi loco putreſiã. ¶ Patiã ve
ro tertio mõ dicta.ſ.q̃ ė in remiſſione
iniuriaꝝ erant antiqui noſtri multum
ꝑditi.vñ de tali patientia in rege phi/
lippo narrat ſeneca li.iij.de ira ad quē
cũ veniſſent legati athenienſiũ coꝝ au
dita legatiõe benigne ait philipp9.Di
cite quid poſſum qd̃ ſit athenienſib9
gratũ.cui rñdit demetri9 vnus ſcꝫ de
legatis athenienſiũ te ſuſpendere eſſꝫ
gratũ athenienſib9.Et cũ circũſtãtes
indignati eſſent et vellent in eũ irrue
re iuſſit rex illũ incolumē dimitti cete
ris legatis dicens.nũciate atheniēſib9
multo ſupbiores eſſe qui iſta dicũt q̃ꝫ
qui impune audiũt. ¶ Patiã inſuꝑ
quarto mõ dicta viguit in antiquis vt
ait valeri9 li.iiij.ꝙ cũ plato aduerſus
delictũ ſerui ſui vehemētꝰ exceſſiſſet
ne ipſe vindicte tenere poſſet moduꝫ
timēs ſpenſipero amico ſuo mandauit
caſtigatiõis modũ deforme ſibi exti/
mans ſi animaduerſio ſua rep̃henſiõꝫ
mereṫ. ¶ Pro ꝑmiſſoꝝ intelligen
tia magis in ſpeciali eſt d̃ aliquib9 du
bitabilibus querendũ vel iueſtigandũ
Et primo vtrũ pentes ꝑponendi ſint
oibus alijs in honore? Scd̃o vtrũ ob
edire teneamur pentibus in oibus?
¶ Quo ad primũ queſitũ ⁊c̃.primo
videṫ ꝙ ſint oibus ꝑponēdi q2 inter
ꝑcepta d̃calogi null9 ꝑcipiṫ honorari
niſi pentes diciṫ.n.exo.xx. Honora pa
trē tuũ et mr̃eꝫ vt ſis lõgeuus ſuꝑ ter
ram qd̃ de nullo alio ꝑcipiṫ.Cõtra ſic̃
laus dicit ꝑeminentiam in laudato:ita
honor dicit ꝑeminētiã in honorato.ſic̃
n.laus eſt ꝓteſtatio ꝑeminentie boni
tatis in laudato ita honor eſt ꝓteſta/
tio ꝑeminētie dignitatis in honorato.
ſꝫ pr̃ no habet omneꝫ ꝑeminentiã di/
gnitatis vel nõ ſummã igiṫ nõ eſt pre
oibus alijs honorãdus. ¶ Rñdēdo ad
ſolutionē queſtionis tria fienda ſunt.
Primo diſtinguendi ſunt diuerſi gra
dus honoris qui debenṫ hoibus di/
uerſoꝝ ſtatuũ vt videamus quis ho/
nor cui ſtatui.ſit exhibendus.Secũdo
oñdetur in quib9 cõſiſtat honor pater
nus.Tertio ꝙ patri nõ debeṫ omnis
honor ſed patern9. ¶ Quantũ ad
primũ eſt ſciendũ ꝙ honor dicit reſpe
ctũ ꝑeminentie.Eſt aũt triplex ꝑemi/
nentia.Prima eſt principij.ſ. ſolutiõis
vel cauſe.Scd̃a eſt ſapie. Tertia ė bo
nitatis. ¶ Preeminētia aũt principi
andi vel cauſandi adhuc eſt triplex.
Quidã.n.hñt ꝑeminentiã principiãdi
et efficiendi aliud quantũ ad eſſe natu
rale q2 de nõ eſſe ip̃m deducũt ad eſſe
Et hanc hꝫ pater carnalis ⁊ ratiõe hu
ius ꝑeminentie eſt honorandus ſolus
pr̃ carnalis.vñ d̃r. Memēto ꝙ niſi ꝑ
eos natus nõ fuiſſes.Quidam hñt pre
eminentiã principiandi aliud quantuꝫ
ad eſſe ſpũale et rõne iſtius ꝑeminen
tie eſt honorandus ꝓlatus eccleſi.iij.
Tanq̃ꝫ dñis ſeruiet eis qui ſe genue/
rũt in oꝑe et ſermone.Quidã hñt pre
eminentiã principiãdi aliud quãtũ ad
eſſe tꝑale et ratio huius ꝑeminētie ho
norandi ſunt principes ſeculares ut im
perator ⁊ rex.vñ diciṫ.j.petri.ij.c.Deũ
timete regem honorificate. ¶ Se
cunda aũt ꝑeminentia principalis eſt
penes ſapiam rõne cuius ꝑeminentie
honorandus eſt doctor:iudex:literatus:
et ſenex.in quibus eſt diſcretio multe
experientie.vnde dicitur leuiti.ix. Co
ram cano capite conſurge et honora
vultum potentis. ¶ Tertia ꝑemi
nentia principalis eſt que attenditur
quantum ad bonitatem et ratione hu
ius preeminentie honorandus eſt vir
ſanctus.vnde apl̃s de apofrodito di
cit ad philippeñ.ij.Accipite illum ⁊ cũ
honore habetote.quoniã propter op9
chriſti vſq3 ad morteꝫ ſuã acceſſit tra
dens animam ſuam.et ſic patet primũ
principale. ¶ Quantum ad ſecun/
dum ſolutionis eſt notandum ꝙ ho/
nor paternus conſiſtit in duobus prin
cipaliter ſcilicet in reuerentia et ſuſten
tatione.Reuerētia aũt paṫnalis ꝯſiſtit
in tribus in affectu timendo offenſam
paternam ex amore.vñ hiero.Prebea

tur patribus honor mixta formido in effectu et hoc obediendo. ad ephe. v. Filij obedite parentibus vestris in si gno assurgendo inclinando prepo/nendo et similia faciendo que sunt honoris signa. Quomō loquitur apl's ad ro. xiij. de honore. Cui honorē ho/norē. cui tributū tributū. Sustentatio etiā consistit in tribus. s. in solatio ver borum eccle. iij. ibi. Dedecus filij pater sine honore. Dicit glosator. Disciplina honore et solatio debent fouere parē tes. vñ hierony. de honorandis paren tibus. Nemo patrē asperis verbis le/dat: affectum sonet: quicqd lingue di/xerint filiorum siue liberorum hoc fi/lioꝝ ora loquantur. ꝙ parentes debe ant audire in seruicio. vñ eccle. iij. Qui timet dñm honorat parentes et quasi dñis seruiet hijs qui se genuerunt in opere et sermone et in omni patientia et ibi multa de hoc dicunt̄. In exhibi bitione necessarioꝝ. vñ hierony. Ho/nora patrē tuū. s. non in verboꝝ sono qui potest inopiā pentum cassa adula tione frustrare. sed in victu et necessa rijs ministrandis. vñ aristoteles. viiij. ethy. videtur ꝙ in hijs que pertinent ad sustentationē que est per nutrimen tum ꝙ filij maxie debeant sufficiētio ri modo ministrare parentib9. sunt. n. in hoc debitores eis sicˉ causis essendi per generationem. vnd̄ et circa ea que ꝑtinent ad conseruationē ipsius esse magis debent subuenire parentibus ꝙ̄ sibiipsis. hec ibi ꝑm aristotelē et ex positorem. ❡ Quantū ad tertium solutionis est sciendū ꝙ patri nō debe tur omnis honor. ratio quia non est largitor omniū bonoꝝ generalis. sed largitor ꝑticularis. id est quorundā bo norum nec continet in se vniuersaliter inquantū pater carnalis omnē ꝑemi/nentiam cui debetur honor. Et hoc est qd̄ dicˉ aristo. ix. ethi. ⁊ expositor. Non omnē debent honorē homines penti bus. quia neqȝ eundē honorem debet patri et matri. neqȝ patri debet homo honorem qui debet̄ sapienti: vel ꝗ de betur duci exercitus. sed patri debet honorem paternum et matri maternū Similiter in ciuilib9: seni debetur ho nor ꝓpter etatem in assurgendo et in clinando et huiusmodi. Amicis aūt fi duciam cōmunicationē omniū et apta re singulis illud quod est propriū ꝑm etatem et virtutem vtputa sapientie ⁊ vsum officij sicut duci exercitus. Per hec patet responsio ad argumentuȝ in contrarium quia licet sit speciale ꝓce/ptum de honore parentum non tñ est de omni honore. sed de honore pater no. vnde per hoc non cōcluditur ꝙ sint ꝓhonorandi omnib9 alijs nisi quan tum ad honorem paternum et hoc cō ceditur. ❡ Quo ad secundum prin cipale viȝ vtrum obedire teneamur parentibus in omnibus. Primo videt̄ ꝙ obedire parentibus in omnib9 de beamus. quia sicut dicit aplus ad coll. iij. Filij obedite parentibus vestris in omnibus. Cōtra Illud quod attribui tur patri celesti propter hoc ꝙ est lar gitor omnium bonorum non debet at tribui ei qui est largitor particularis quorundam bonorum. Nunc autē sic est ꝙ pater celestis est vniuersalis lar gitor omnium bonorum. Iuxta illud quod dicitur Iaco. j. Omne datū opti mum et omne donum perfectum de sursum est descendens a patre luminū Propter hoc debetur ei omnis honor reuerentie quantum ad obedientiaȝ et alia. vnde. j. ab thimo. j. Regi seculo/ruȝ immortali et inuisibili soli deo: ho nor et gloria. Et in oratione dominica Math. vj. Pater nr̄ qui es in celis. sequit̄. Fiat volūtas tua sicˉ in celo ⁊ i terra. Pater autem carnalis est solum largitor particularis quorundaȝ bono rum. ergo non debetur ei honor om/nis obedientie. quia nec habet omnē ꝑeminentiaȝ. Rñdeo hanc questioneȝ mouet philozophus. viiij. ethicoꝝ sub hijs verbis dubitationem aūt habēt et talia. puta vtrum oportet omnia

D

patri attribuere et obedire et laboran
tem id est infirmum quidem medico
duci exercitus ordinandū bellicosum
id est vtrum infirmus debeat magis
obedire patri q̄ medico et vtrū bella
tor magis debeat obedire patri q̄ du
ci exercitus. Primo ergo ponetur so
lutio aristotelis. Secundo solutio do/
ctoris que declarat solutionē aristote
lis. Quo ad primum solutionis huius
secunde questionis sciendum q̄ aristo
teles et expositor eius sic respondet.
q̄ non est manifestū q̄ non semꝑ ea/
dem omnibus reddendū est sicut nec
apud gentiles omnia sacrificantur Jo
ui. sed etiam quedam aliis diis. neqꝫ
patri omnia. sed alia debentur parenti
bus: et fratribus et amicis. et benefa/
ctoribus. et singulis eorum sunt attri/
buenda ea que sunt eis propria et que
ad eos pertinent. et eadem ratio est d̄
virtuosis. et istud videntur homines
seruare q̄r ad nuptias ꝯm quas fit pro
pagatio generis vocant omnes cogna
tos quibus est cōmune genus. Similit
ad actiones que sunt circa nuptias vo
cantur consanguinei et propter hāc ra
tionē extimant homines q̄ consangui
nei debeant occurrere in hedes id ē in
cōuentiōe in qua tractatur de nuptiis.
hec ibi. Hanc questionem alexander d̄
hallis. iii. volumine summe. vbi agit d̄
preceptis. mouet et soluit perfecti9 de
clarando solutionē ph̄i et hec est vera
solutio huius questionis. vn̄ dicit sic.
Secundus gradus superioritatis ē mo
dus obeditiōis. quia sicut d̄r ad ro. xiii
Omnis potestas a deo est et oīs ani/
ma ptātibus sublimioribus subdita eē
debet. Est aūt superioritas constituta
in spūalibus et temporalibus duplicit
scꝫ quantum ad regimen reipublice et
quantū ad regimen reifamiliaris pro/
prie familie. In regimine spūalium pre
est prelatus spūalis. In regimine tem
poralium quantū ad rempublicaꝫ pre
latus secularis. s. imperator vel rex. vl
princeps. In regimie vero temporaliū
quantum ad proprias familias preest
pater carnalis. Sic ergo determiatur
obedientia. s. spūalis prelati in hiis in
quibus preest. s. in spūalibus et prelati
secularis in temporalibus reipublice.
Et sic obedientia debita patri in di/
spositiōe rei familiaris siue proprie fa
milie. Et ꝯm hoc dicitur q̄ filiusfami
lias tenetur obedire patri in omnibus
ꝓbabiliter pertinentib9 ad necessita
tem vel nobilitatem reifamiliaris. hec
ille. Concordat cum hiis sanctus tho/
mas. ii. ii. q. ii. arti. ii. in corpore q̄onis ꝛ
articulo. ix. in corpore q̄onis. ❡ Ex
hiis patet q̄ querebatur vicꝫ q̄ patri
carnali non est obediendum in omni/
bus simpliciter sed in omnibus in qui
bus preest et per hoc soluitur argumē
tum in oppositū. s. q̄ filii debent obe/
dire in omnibus. s. parentibus ad presi
dentiam paternam.

❡Quinquagesimūtertiuꝫ autoris preceptuꝫ

A

Patere legem
quā tuipse tu
leris. Postq̄ autor
in superioribus pre
buit aliqua rudimē
ta ad obseruantiam
iusticie inducentia:
que est tertius riuul9 id est species pri
mi paradysi fluminis vicꝫ iusticie. Nūc
vero in presenti subsequenter prebet
aliud rudimentū pertinens ad obseruā
tiam per quod legūlatores informant
quō sibi subditos inducere debent ad
legū et statutorum obseruantiaꝫ quas
eisdem imponunt dū dicit. Patere le/
gem quā tuipse tuleris. quasi velit in/
nuere q̄ ipsi legū conditores debēt pa
ti leges suas quas aliis imponunt ob
seruandas et non eas deuastare vl' de
struere per inobseruantiam vel ipsaꝝ
transgressionem. sed potius in seipsis

obseruare. quia si sic fecerint subditos suos inducent ad eas efficacius obseruandum. ¶ Pro cuius tamen prece pti intelligentia ac etiam obseruantia ē breuiter sciendum q tria sunt que ma xime mouere debent et inducere legū conditores ad obseruantiam et earum impletionem. Primum est sacra scriptura. Secundum est canonica et ciuilia iura. Tertium est antiquorū exempla. ¶ Pro primi declaratione est aliqualiter insistendum apostolus em̄ ad ro. vij. dicit. q lex propter trāsgressores posita est. In lege autem veteri erant quedam precepta iudicialia: quedam ceremonialia: quedam figuralia: et quedam moralia. Lex quantum ad prima precepta erat lex seruitutis r lex mortis: Ad ro. vij. Soluti sumus a lege mortis in qua detinebamur ita vt seruiamus in nouitate spiritus non in vetustate littere. Secunda vero lex dicitur libertatis Jaco. j: Qui autem perspexerit in lege libertatis et permanserit in ea non auditor obliuiosus rc.

¶ Et si apostolus dixerit propter precepta legis iudiciaria et ceremonialia et etiam figuralia extendi tamen potest ad legem que continue datur. propter moralia et merito: quia omnis vnitas congregationis faciliter dissolueretur et plurificaretur nisi certis legibus religaretur et vniretur. propterea vt dictum est Lex propter transgressores posita est. Et ideo lex que est audiēda per attentionem et retinenda per meditationem et est custodienda per executionem nedum passiue sed actiue. Non enim auditores sed factores legis iustificabimur. Jaco. j. Estote ergo factores verbi et non auditores tantū Quia prout dicit apostolus ad ro. ij. Non auditores legis iusti sunt apud deum sed factores legis iustificabuntur. Exemplo ergo legislatoris magistri nostri iesu christi qui prius cepit facere q̄ docere. actuum. j. capitulo. Qui non venit etiam legem soluere sed adimplere. Math. v. capitulo. Hoc etiā figuratiue describitur in Gedeon iudi. vij. capit. vbi dixit Gedeon populo qd̄ me facere videritis hoc facite rc.

¶ Dixi secundo q legum conditores ad earum obseruantiam inducunt canonica et ciuilia iura. Et primo canonico iure comprobatur vt patet in decret. Cū omnes. de consti. vbi dicitur q quicquid quis in alterū statuit ipse eo vti debet. Cum sapienter dicat auctoritas. Patere legem quam tuipse tuleris. Item probatur in decret. Pro illorum. de prebend. vbi etiam sic dicitur. nobis legem imponere non debēt quam negligunt obseruare. ¶ Itē etiam probatur secundo: Ciuili iure q̄ licet dicatur q princeps legibus sit solutus. vt. ff. de legib9. l. princeps. tamē se vnire legibus profitetur. vt. C. de legi. digna vox. Et hoc sine dubio traxit a lege diuina vt in preallegato libro et capitulo iudicum. ¶ Quod autem princeps legis humane legem quam statuit seruare teneatur: potest taliter declarari r sic. Omnis princeps lator legis humane obligatus ē ad obseruantiam legis diuine. quia null9 solutus est a lege diuina iuxta illud qd̄ habetur ad ro. xiij. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Transumptiue in decret. Omnis anima. de censi. Sed lex diuina reprobat et condemnat eos qui non seruant illud quod alijs dicunt vel imperant faciendum. vt patet in multis locis r p̄cipue math. xiij. vbi dicitur q christus dicebat. Super cathedram moysi sederunt scribe et pharisei Omia ergo que cunq3 dixerint seruate et facite. ſm vero opera eorū nolite facere dicunt. n. et non faciunt. ¶ Itē ad ro. ij. Qui doces teipsum non doces qui predicas non furandū furaris qui predicas nō mechandum mecharis. Ergo lator legis humane ad latorem perfectissime B

legis diuine que est lex euangelica se debet conformare. sed lex humana cō formatur legi diuine perfectissime ergo lator legis humane conformari debet christo qui fuit lator perfectissime legis scilicet euangelice eo q talis legislator nec in legibus traditis nec in modo tradendi errare potuit vel etiā potest. propter quod dicit augustinus q omnis christi actio nostra est instructio. eo q eius actio est infallibilis et ita mensura actionum humanorum. Nunc autem dici potest q christus leges quas aliis imponebat obseruabat perfectissime. qr premittebat opus doctrine quando seruabat quod docebat seruandum. iuxta illud actuum. j. Cepit iesus facere et docere vt patet de lege quam tulit quando dixit vade et vende omnia que habes et da pauperibus. Et quando etiam dixit. Qui non renunciauerit omnibus que possidet rc. Quam legem ad litteram seruauit quia dicebat. Vulpes foueas habent: volucres celi nidos rc. Ergo lator legis humāe exemplo christi tenetur obseruare christi leges cōmunes quas statuit. ¶ Dixi tertio et vltimo q mouere debent legum conditores ad obseruantiam et impletionem earum antiquorum exempla. Ubi sciendum q legum conditores diligenti studio iugiter laborare debent vt iustas leges promulgent et promulgatas obseruāt Et ve condentibus leges iniquas et iniusticiam conscribentes scripserunt et opprimant. ysa. x. ¶ Quod exemplis infra scriptis comprobatur. Primo de ligurgo legitur q nihil aliis imperauit quod prius ipse non adimpleuerit. Et dicitur q quasdam leges finxit et quia populo dure videbantur et quia iuste erant apollinem delphicuz id est deum delphicorum fuisse dixit. Cumqz eas populus propter duriciam soluere vellet: ligurgus ciuitatis populum iuramento astrinxit q eas non solueret donec apollinem delphicum consuluisset ac reuersus responsuz portaret Statimqz ad cretam insulam in exiliū iuit ibiqz perpetuum exilium egit vt leges predicte perpetuo seruarentur. Cumqz morti appropinquasset ossa sua in mari piici mādauit ne si forte mortui ossa ad ciuitatem adiuratam fuissent delata extimarent se a iuramento esse absolutos. ¶ De isto ligurgo et eius legibus recitat augustinus. ij. de ciuitate dei. at etiam trogus pompeyus libro. iij. De obseruatione etiam leguz fuit in antiquis mira seueritas pro quo etiam optime facit quod valerius narrat libro. vj. cap. vj. de zelentio qui vrbem lucrasiū. saluberrimis legibus munitam inter quas ibi erat constitutum ius ab eo q deprehēsus in crimine adulterij vtroqz oculo carere deberet At vero cuz filius eius esset in tali crimine deprehensus et tota ciuitas illi penam remitteret aliquamdiu repugnauit ad vltimum vero precibus populi deuictus suo prius deinde filij oculo eruto vsum videndi vterqz reliquit debitū supplicij moduz reddidit equitatis temperamento scilicet inter misericordem patrem et iustum legislatorem partitus est. Multa alia antiquorū exempla possent huic proposito adduci que ad presens obmitto breuitatis amore. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de aliquibus dubitabilibus querendum. Et primo vtrum necesse fuerit legem euāgelicam esse preter legem naturalem et positiuam. Secundo vtrum leges obligant in foro conscientie. Tertio vtrum melius regatur ciuitas vel regnū optimo rege vel optima lege. Quo ad primū quesitum videlicz q sit necessariū esse legem euangelicam probatur tripliciter. primo modo ex parte punitionis peccatorum. nam lex humana non potest omnia peccata punire quod cō uenit ex duplici de causa. Prima est q

nullus principatus vel pol'cia potest durare si omnes transgressiones puni ret. Ratio quia populus non potest at tingere punctualem formam viuendi ideo non omnia punit. Secunda quia non omnia peccata cognita sunt princi pi vel rectori imo sunt aliqua incogni ta sicut cogitationes et talia. legis aūt latori euāgelice nil' latet et semper du rat quocunqz peccato punito ergo &c. Secundo sumitur ex parte cognitiōis nostre. quia actus humani propter in certitudinem eorum et mutabilitatem non sunt certi imo de eis diuerse sunt sententie. quia apud aliquos aliqua sūt iusta que apud alios iniusta iudicātur ideo oportet dare legem euangelicam in qua cadere nō potest error neqz de ceptio. Tertio sumitur ex parte finalis boni. quia bonum finale nō potest ḡs consequi per legem naturalem nec po sitiuam. quia excedit facultatem hūa/ nam quia est bonum supernaturale iō oportet dare legem per quam posset assequi. talis autem est lex euangelica vel diuina ergo oportet dare legē euā gelicam. ¶ Quo ad secundum que situm &c. Hanc questionem terminat sanctus thomas scda. scde. q. lxxxxvj. dicens q̄ leges hūane si iuste sint vim habent obligandi in foro conscientie a lege eterna a qua determinatur ẜm il lud prover. viij. cap. Per me reges re/ gnant et legum conditores iusta decer nunt. ¶ Dicuntur autez leges iuste tripliciter primo quidez ex fine quādo scilicet ordinantur ad bonum cōmune Secundo ex auctoritate quando scilz lex lata non excedit potestatem feren tis. Tertio ex forma quando scilz ẜm qualitatem pportionis imponuntur subditis onera ad bonū cōmune et ẜm hoc leges huiusmodi onera imponen tes iuste sunt et obligant in foro con scientie. ix. di. quecunqz. Leges vero in iuste non obligant. Sed que sunt in/ iuste idem sanctus thomas vbi supra ostēdit dicens. Iniuste sunt primo qui/ dem per contrarietatem ad bonū hu manum et hoc tripliciter scilicet con/ trarijs modis. nunc dictis de legibus iustis. Nam primo iniuste sunt ex fine sicut cum aliquis presidens leges im/ ponit onerosas subditis ad vtilitatez cōmunem minime pertinentes sed ma gis ad propriam cupiditatem vtilitatē aut gloriam. ¶ Secundo ex autori tate sicut cum aliquis legem fert vltra cōmissam sibi potestatem. Tertio ex forma puta cuz inequaliter onera mul titudinis dispensātur. Etiaz si ordinen tur ad bonum cōmune et tales magis sunt violentie q̄ꝫ legis. vnde non obli gant in foro conscientie nisi propter vi tandum scandalum. Item sunt iniuste per contrarietatem ad bonum diuinū sicut sunt leges tyrannorum inducen/ tes ad ydolatriam vel ad quodlibet aliud quod est contra legem diuinam et tales leges nullomō licet obseruare ¶ Quo ad tertium quesitum etiā philozophus. iij. polli. dicit q̄ melius est q̄ regatur optima lege et hoc du/ pliciter. Primo sic quādo aliqua duo sic se habent q̄ vnuz est principale re liquum est organū instrumentale. prin cipale est eligibilius sed ita se habent lex et rex quia lex est sicut principalis rex sicut instrumentalis ergo &c. hoc probatur per philozophū qui dicit q̄ rex est organum et instrumentum le/ gis. Secundo sic quando aliqua duo sic se habent q̄ vnum facilius potest peruerti q̄ꝫ aliud: illud quod minꝰ po test est eligibiliꝰ. sed ita se habent lex et rex quia lex non ita de facili potest p uerti ergo &c. pbatur p philozophuz qui dicit q̄ hō non dicit solū intelle/ ctū sed intellectū cū concupiscentia iō pōt puerti. q. v. ethi. dicit phs q̄ opti mos viros furor et cōcupiscentia puer tit sed lex dicit solū intellectū et rōem que debent principari. In ↄtrariū quia lex ē vniuersaliter obſuanda. Cū ergo rex habeat ipsam legē corrigere ergo est supra legē et melior ergo &c. Scdo

quia quando aliqua duo sic se habent ꝙ vnū est sicut causa et aliud sicut ef fectus: causa est eligibilior: sed rex est causa legis quia ipsam condit. Quia nulla res potestatem habet ligādi nisi auctoritate principis vel regentis Er go patet, contrariuz videlicet ꝙ meli9 est regi optimo rege ꝙ̄ optima lege.

¶ Quinquagesimūquartum autoris p̄ceptum

A Lienum noli concupiscere. Postꝙ̄ autor in su perioribꝰ p̄buit ali qua rudimenta spe ctantia ac etiam in/ ducentia ad primuz paradysi flumen scilicet iusticie: sub modo negatiuo in speciali. ut Maledi c us ne esto. Ne ad consiliū accesseris anteꝙ̄ voceris. et huiusmodi. Nūc ve ro in p̄nti precepto prebet rudimenta ad eandem virtutez spectantia sub eo dem modo sed in generali dum dicit. Alienū noli concupiscere. Quasi vellit innuere ꝙ istud preceptuz ad omnem speciē iusticie pertinere videt̄ et etiam inducere et hoc quo ad omnes supio/ res: pares: vel inferiores. Ad cui9 eui dentiā est sciendum ꝙ duplex concu/ piscentia in scripturis reperitur. Una virtuosa. et Alia viciosa. Concupiscen cia virtuosa est illa que dicitur actꝰ .i. appetitus voluntatis. de qua sap. vj. scribitur. Concupiscentia ita sapientie ad regnum p̄ducit p̄petuum. Concu piscentia vero viciosa est illa que est actus sensualitatis. hec est que solo du citur sensualitate. Hanc prohibet au/ tor tenere imo penitus abijcere docet dum dicit. Alienum noli ꝯcupiscere.

Ad ¶ Notandū ꝙ triplex cupiditas in sa cris repitur canonibꝰ. Prima est ho/ noris et hec reprobatur. j.q.vj.c. vlti. Secunda potestatis que abhorretur. liiij. di. virum. Tertia est diuiciarū ꝛ est duplex. nam prima consistit in acqui/ rendo et proprie dicitur cupiditas. Se cunda consistit in retinendo ꝛ dicitur auaricia. lxxxv. di. c. j. ¶ Sed nota ꝙ sub modo negatiuo datur hoc pre ceptū ad denotandū ꝙ sicut precepta decalogi negatiua obligant semp ꝛ ad semp ita ꝙ transgressores semper ob ligātur ad mortale vt sunt precepta se cunde tabule. Sicut est nō cōcupisces rem p̄ximi tui ꝛc. ¶ Item eodem mō similitudinarie de isto precepto di cendū est. Sed aduertendū nobis est ꝙ precepta decalogi intelligi possunt vel data uel innata. Primo modo tm̄ p̄tinent ad populū israbeliticū. Scd̄o modo ad omnes et obligāt quia quic quid continet decalogꝰ explicite hoc ꝯtinet lex nature que scripta est in cor de cuiuslibz implicite. Istud. n. p̄ceptū legis nature. Quod tibi non vis fieri alijs non feceris. includit hec p̄cepta: Non occides. Non furtū facies ꝛc. ꝙ̄ decologus ponit explicite. Quedā alia precepta ponuntur sub mō impatiuo. s. illa que sunt affirmatiua. Quedaz in dicatiua. s. negatiua et hoc ideo. qꝛ dif ficilius est facere bonū ꝙ̄ declinare a malo. Plures. n. ad faciendum bonum requirūtur circūstantie. In quibusdaz vero preceptis p̄hibentur habitus ꝛ affectus vt in hijs patet. Non mecha beris. Et hic. Nō cōcupisces rē p̄ximi quod est idē cū autoris p̄cepto. Alie nū noli ꝯcupiscere. Quia appetitus est inordinatꝰ ad ea. In quibusdā solum mō p̄hibent̄ actus vt cū d̄r non occi/ das. hoc dicit̄ s̄m formā trahendi nō per firmitatē intelligendi. Oia. n. prece pta negatiua manū ligant et animum.

B ¶ Pro huiꝰ p̄cepti intelligētia ac etiā obſuantia est sciendū breuiter ꝙ tria sunt que p̄cipue nos trahere de/ bēt ab aliene rei ꝯcupiscētia viz. Scri ptura moraliū et diuina. Scd̄ꝫ patrū instituta canonica. Et nrōꝫ antiquorū

di tio

exempla precipua. ¶ Dico primo q scriptura tam moralium q etiam diui na retrahere nos docet ab alieni con cupiscentia. Et hoc propter tria mala que ex hoc pessimo vicio progrediu tur. hec siquidem inter ceteras passio nes est detestabilis et bono communi contraria. Ratio est quia propter ipaz ne dum homo corruptus est ex ea s3 deus et proximus offendunt. Primo siquidem offendit seipsum ne dū spi ritualiter sed etiam corporaliter. Spi ritualiter enim inquantum animus ap petit bona temporalia vltra debitam mensuraz que vite et opportunitate sue ac suorum sufficit vt decenter et hone ste conuiuat inquantum inordinata vo lūtate firmatur ad ipsa bona excessiue appetenda et tenenda contra regulaz rationis et debitum ordinem caritatis. Peccat etiam corporaliter in seipso ex inordinata tenacitate bonoruz sibi.n. ipsi auarus est et sue vite ac etiam in digentie non prouidens. hoc est quod proprie dicit salomon eccl. vj.c. Est et aliud malum quod vidi sub sole. vir cui deus dedit diuicias et substantiaz et honorem et nihil deest anime sue ex omnibus que desiderat nec tribuit ei deus potestatem vt comedat ex eo sed homo extraneus deuorabit illud: et hec vanitas et magna miseria est. De hoc pronuncio q melior illo sit ab ortiuus frustra em̄ venit et pergit ad tenebras et obliuione delebitur nomē eius. Propterea augustinus in quadā epl'a ipsi cupido loquens sic inquit. Quid est q te malum velis et nihil omnino velis malum: non vxorē nec filios: non seruos: non tunicaz: postre mo non caligam: rogo te vt preponas vitam tuam calige tue. ¶ Secūdo deus ex cupiditate offenditur. Ratio est quia ex amore cupiditatis et inor dinate retentionis feruore nihil aliud cupidus intendit q diuicias aggrega re nihil aliud cupidus affectat et agit q temporalia perfida tenacitate ser uare. Et ex istorum temporalium vo racitate contemnit eternum et incōmu tabile bonum quod deus est. propter quod bernardus super cantica omel. xxiiij. sic de cupido loquitur sub hac forma quadriga cupiditatis pusillani mitas inhumanitas et tenacitas vno so lo seruitore ē otenta .s. ardore habēdi. Tertio propter ipsam cupiditatem of fenditur proximus. Ratio est quia cuz temporalia bona nō possunt simul ab hominibus possideri. Idcirco cupidus pecuniam vel diuicias inordinate con gregans et conseruans in ipsis diui ciis habundare non potest quin proxi mis in eis deficiat. propter quod hec detestabilis cupiditas sic vniuersaliter genus humanū inuasit vt omēs quasi mortales auaricie et cupiditati studeāt et propter honores lucra et ciuitatum officia et aliorū cupiditate temporaliū proximus insurgit in proximum: fra ter in fratrem. ex quo sic dolorose ex perimento videnť partialitates: guer rarum euentus: cōmunitatum et de structio ciuitatum ac personarū: et ani marum perditio causatur. Et proptea apostolus. j. ad thymo. vj. dicit q Ra dix omnium malorū est cupiditas quā quidem appetentes a fide errauerunt et inseruerunt se doloribus multis. vn̄ augustinus super illuz locum apostoli vbi supra. Diuitibus huius seculi pre cipe non sublime sapere neq3 in incer to diuiciarum sapere sed in deo viuo qui prestat nobis omnia habunde ad fruendum. dicit sic. Qui enim veram fidem habet de deo non cupit in hiis miseriis fieri diues q̄uis enim cupidi deum adorent tamen vere eum nō di ligunt quia caritas non agit perperā. j. ad corinth. xiij. Nec vere deum cre dunt quia fides sine operibus mortua est. Jaco. ij. ¶ Reuera de quolibet cupido dici potest illud apoc. iij. Tu dicis quia diues sum et locupletatus: et nullius egeo et nescis quia tu miser et miserabilis et pauper et cecus et nu E

dus es. Miser in vita: miserabilis in fama: pauper in bonis operibus: nudus in virtutibus. cecus: quia spiritua li cognitione priuatus. Et quia cupidus oculus in puluere temporalium excecatur ideo per thobyam stercoribus yrundinum excecatum congrue designatur. de quo thob. ij. ¶ Moraliter stercora yrundinum sunt passiones temporalium rerum quia calida dicuntur quando plus q̄ debeat diliguntur. et ideo qui ea diligunt excecantur. Sed qualiter hic visus valeat recuperari dicitur thob. vj. Exentera pisces etiam cor eius et fel repone tibi hec enim necessaria sunt vtiliter ad oculorum spiritualium medicinam. Curatur ergo cecitas predicta felle piscis cogitando. s. amaritudines que ex diuicijs habētur Est enim labor in acquirendo timor in possidendo: dolor in amittendo: que si quis diligenter attenderit temporales diuicias non amabit. et sic spiritualiter illustratus oculorum lumen quod per cupiditatem amiserat rehabebit.

¶ Secundo dico q̄ patrum instituta nos instruunt ab hoc vicio precauere. Et ideo sacri canones sanxerunt q̄ nullus cupidus debet ad sacros ordines ordinari vel promoueri. Et est duplex ratio. Prima quia cupiditas ut est dictum omnium est malorum radix venenosa et habetur ad thimo. vj de constitu. Nam concupiscentiam nesciebam &c. Et in canone. virum. r. c. bonorum. xlvij. di. ¶ Secunda ratio est quia mens eius cupiditate astricta semper aurum et redditus computat gratius intuetur aurum q̄ solem. xlvij di. sicut hij. iij. q. v. accusatores.

Tertio dico q̄ antiquorum exempla precipue nos instruunt a tali vicio precauere si quis bene aduertit quanta in antiquis viguit continentia et cupiditate et auaricia. non enim ambiebant dominari propter pecuniam. sed propter gloriam et reipublice custodiam vt narrat valerius libro. iij. Cum scipio accusaretur de pecunia apud senatum respondit. Cum totam affricam mee subijcerem potestati: nihil quod in ea meum diceretur preter cognomē detuli. fuit enim scipio affricanus dictus quia deuicit affricam. Item addidit. non me affricani nec fratrem meū asiam gaze maiorem reddiderunt. nam vterque nostrum magis inuidia q̄ pecunia locuples est. Item narrat de fabriciolucio cui cum per legatos a samnitibus essent multa donaria missa omnia missa remisit continentie sue beneficio prediues siue vsu familie habūde cōmunicaturus que locupletem illum faciebat non multa possidere sed modica desiderare. ¶ Ibidem de quinto tiberone narrat consulatum gerenti: cum gens ethelogetum vasa argētea magno pondere exquisita arte fabricata per legatos misisset qui retulerant se vidisse fictilia vasa in mensa eius iussit eos abire cum sarcinis suis monēs ne continentie quasi paupertati succurrere putarent. ¶ Narrat seneca epistola. vj. q̄ ipsi patres antiqui pauperes erant diuicijs sed erarium plenum erat et cum haberent opulentissimam rempublicā ipsi in suis domibus pauperes erant. ¶ Et tullius libro de officijs capitulo. iij. dicit. q̄ nec diuicias reputabant suas sed cōmunitatis vnde ait. Neque nobis solum diuites esse volumus sed liberis: propinquis: et amicis: et maxime reipublice singulorum enim facultates et copie diuicie sunt ciuitatis. ¶ De continentia dyogenis a cupiditate diuiciarum narrat valerius libro. iiij. q̄ illam alexander vincere non potuit ad quem in sole sedente cum accessisset hortaretur vt si qua sibi prestari vellet indicaret vir robustus presta inquit non indigeo vellem tamen q̄ a me non aufferes quod dare non vales id est ne stares inter me et solem. Ex hac enim sententia alexander dyogenem a gradu suo diuicijs pollere temptauit.

D

¶ Preterea seneca ait de benefi/
cijs libro.v.ꝙ dyogenes multo poten
tior et locupletior fuit alexandro om/
nia possidente plus enim erat ꝙ hic
nollet accipere ꝙ̄ ꝙ ille posset dare.
et illa die fuit victus alexander. quia
vidit hominem cui nec dare quicquaꝫ
posset nec etiam eripere. ¶ De hac
continentia hieronymus contra ioui
nianum dicit dyogenes ille famosissi/
mus fuit potentior alexandro et natu
re humane victor. ¶ Pro premis/
sorum intelligentia magis in speciali est
de aliquibus dubitabilibus queren/
dum vel inuestigandum. Et primo
vtrum hoc precise sit verum ꝙ in le/
ge prohibeatur concupiscentia interior
sicut exterior. ¶ Hoc perutile mihi
videtur discutiendum. Et videtur ꝙ
non prohibeatur interior sed tantum
exterior concupiscentia per illud quod
glosa super illud exodi.xx. Non concu
pisces rem proximi tui ꝛc. quia lex ve
tus prohibet manum non animū ergo
non prohibet actum concupiscentie in
terius latentis. ¶ Cōtra ad ro.vij.
scribitur. Concupiscentiam nesciebam
ꝛc. Dicit ibi glosa hieronymi. Bona
est lex que dum concupiscentiam pro
hibet omnia mala prohibet. Transum
ptiue in decret. Nam concupiscentiam
de constitu.extra. Sed lex prohibꝫ cō
cupiscentiam que est causa omnium
malorum ergo concupiscentiam inte/
riorem. ergo cohibet non tantum ma
num sed animum. ¶ Solutio di/
cendum est ꝙ triplex est concupiscen
tia. Quedam interior in consensu so/
lius cordis. Quedam progressiua in ex
teriora per signa operis. sicut concu/
piscentia vxoris aliene. et hec duplex
est vel interna scilicet solius cordis:
vel progressiua vsqꝫ ad sollicitationeꝫ
operis. lex vero moysi et diuina erat
ordinans hominem ad deum. et ciui/
lis ordinans hominem ad proximum
ſm statum reipublice. ¶ De isto
autem ꝙ inquantum diuina et spiri/
tualis prohibet concupiscentiam non
solum progressiuam sed interiorem
prohibitione morali non iudiciali que
fit transgressoribus infligendo penaꝫ
eternam. ¶ Sed inquantum ciui/
lis prohibet concupiscentiam progres
siuam solū prohibitione iudiciali trās
gressoribus infligendo penam tempo
ralem. Inquantum ergo diuina prohi
bet quidem et manum et animum.
Inquantum vero ciuilis non animum
sed manum cohibitione iudiciali scili/
cet infligendo penam. ¶ Ad illud
lex ꝓhibet manū ꝛc. Rn̄deo loquitur
de lege inquantum ciuili quo ad pro/
hibitionem iudicialem non inquan/
tum diuina et spiritualis. ¶ Se/
cundo vtrum concupiscentia siue cu/
piditas sit peccatum mortale. Sanctꝰ
thomas scđa scđe.q.lviij. terminando
tenet ꝙ sic. Distinguendo tamen di/
cit ꝙ cupiditas potest sumi dupliciter
vno modo ꝙ aliquis iniuste accipiat
vel retineat res alienas quod pertinet
ad rapinam vel furtum. Et sic ex suo
genere est peccatum mortale. ¶ Alio
modo potest accipi cupiditas ſm ꝙ
importat inordinatum amorem diui/
tiarum qui si intantum crescat ꝙ pre
feratur caritati ut scilicet propter amo
rem diuiciarum aliquis non vereatur
facere contra amorem dei et proximi
erit peccatum [illegible]rtale. Si autem in/
ordinatio in hoc sistat vt si homo ꝙ̄
uis superflue diuicias amat non prefe
rat amorem earum amori diuino scilꝫ
ꝙ propter diuicias non velit aliquod
facere contra deum et proximum sic
est peccatum veniale ꝛc.

¶ Sequitur quinquagesimumquintum autoris preceptum.

Illud stude agere quod bonum est. Postquam autor in superioribus prebuit rudimēta ad virtutum introductionem pertinentia et viciorum deformitatem excludentia in speciali ¶ Nunc vero in presenti precepto subsequenter documentum prebet generale quod vniuersaliter prescripta omnia comprehendit dicens. Illud stude agere quod bonum est. Quasi velit innuere quod ad bene agendum non sufficit solus actus nisi actus cum studio effectum mancipetur. Et hoc est quod iiij. regum. x. capitulo scribitur. Studiose egisti quod rectum erat et placebat in oculis meis ꝛc. ¶ Pro cuius precepti intelligentia ac etiam obseruantia est breuiter sciendum quod tria sunt que nos hortantur ad bonū peragendum ac etiam inducere debent. ¶ Primum scriptura diuina. Secundum canonica iura. Tertium antiquorum exempla. ¶ Primo ad bonum agendum inducere nos debet sacra scriptura. vnde sapientie. iij. Bonorum laborum gloriosus est fructus Et apostolus ad galat. vj. Bonum autem facientes non deficiamus tempore enim suo metemus non deficientes. Labor enim fuit inflictus homini propter peccatum. secundum illud geñ. iij. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. et tamen ipsum laborem in meritum conuertit ipse deus. ps. attestante Labores manuum tuarū qui manducabis ꝛc. Unde augustinus libro de ciui. dei. Ineffabilis dei misericordia ipsa penas viciorum transit in arma virtutū. et sic iusti meritum supplicium peccatorum. non enim posuit te dominus in mundo vt ocieris: sed vt bonum operis. quod. xviij. autoritatibus ad hoc nos impellentibus comprobatur non ocieris inquaꝫ propter eos qui stabant in foro ociosi quos misit paterfamilias in vineam suam ad operandū. Math. xx. ¶ Non enim posuit te vt torpeas. quia maledictus secundum prophetam qui opus dei facit negligenter. Jere. xlviij Operare ergo. quia christus cepit facere et docere. actuum. j. Operare quia qui fecerit et docuerit magnus vocabitur in regno celorū. Math. v. Operare quia qui fecerit voluntatem patris mei hic pater et mater et frater et soror est. Math. xij. Operare quia qui diligit me sermonem meū seruabit ꝛc. jo. xiiij. Operare quia non auditores legis sed factores iustificabuntur. Ad ro. xx. c. Operare. quia si quis est auditor verbi et non factor comperabitur viro consideranti ꝛc. Jac. j. Operare quia regnum dei non est in sermone sed in operum virtute. j. ad corinth. iiij. Operare quia regnum celorum vim patitur et violenti rapiunt illud. Math. j. Operare quia non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit regnum celorū sed qui facit voluntatem patris mei intrabit regnum celorū. Math. vij. Operare quia super cathedrā moysi sederunt scribe et pharisei qui dicunt facite ꝛc. Math. xxiij. Operare quia messis quidem multa operarij pauci. Luc. x. Operare quia qui parce seminat parce et metet. ij. Ad corinth. ix. Operare quia vnusquisque

b

propriam mercedem accipiet sm suu3 labore3. j. ad corinth. iij. Operare quia omnes astabimus ante tribunal christi ij. Ad corinth. ij. Operare quia btūs ille seruus quem cum venerit dominꝰ inuenerit eum vigilantem. Luc. xij. Operare q: indignus est vt vox qui/ dem vox iacob sit. sed manus manus sunt esau. gen̄. xxvij. Operare quia ab sc̄ondit piger manum suam sub ascel/ la sua nec ad os suum applicat eā. p/ uer. xix. Ergo dum tempus habemus et dies est operemur bonum ad om/ nes. Ad gal. vj. quia venit nox quādo nemo poterit operari. Jo. ix. Quodcun q3 ergo homo potest facere manꝰ tua instanter operare. eccl̄. ix. quia apud in feros non est opus. sed mercis ope/ ris nec ratio. quia aristo. Non possunt ibi arguere nec scientia nec sapientia ibi sunt ad excusationem sed potiꝰ ad accusationem. quia seruus sciens vo/ luntatem domini sui non faciens ea3 vapulabitur plagis multis. Luc. xiij. Scienti autem bonum et non facienti illud peccatu3 est illi iaco. iiij. de pe. di. ij. Si enim inquit. ¶ Ad detestatio nem vicij acciole per quod vicium a bono retrahimur opere quatuor consi derationes multum valere debent. Prima est dei displicentia. Secunda est homini nociua. Tertium quia est plurimorum peccatorum causatiua. Quarto quia est dyaboli placentia. ¶ Primo quantum deo displiceat hoc vicium patet per illud apoc̄. iij. c. Utinam calidꝰ esses aut frigidus sed quia tepidus es nec calidus nec frigi/ dus 7c̄. ¶ Calidus est qui feruens est ad bonu3. frigidus qui simpliciter desistit a bono. tepidꝰ qui medio mo do se habet 7 dicit interlinealis q ma ior spes est de frigidis q̄3 de tepidis. et hec est causa quia tepidi quandа3 fi duciam et securitatem accipiūt de hoc q aliquid boni faciūt et ideo de negli gencijs suis se non corrigunt. Tūc te pidus de ore dei euomitur quando in deteriora precipitatur. Hieronymꝰ te piditas sola est que solet domino vo/ mitum prouocare. ¶ Scdō acciola homini nocet inferendo mala tam pe ne q̄3 culpe et auferēdo bona plurima Mala pene tria sunt que acciola in/ fert homini. s. paupertas: vilitas affli/ ctio siue dolor. Et etiam malis culpe replet homine3 accidia quod pat3 sm bernardum super cantica. Jn putatio ne vinee 7c̄. Acciola etia3 aufert bōi bona qd p3 Math̄. xxv. Tollite eā 7 date ei qui habet decē taléta. Justo. n. iudicio fit vt q non vult operari cum possit postea non possit cū velit. Luc̄. xix. Dico vobis q habēti dabitur 7c̄. ¶ Tercio accidia est plurimū pec/ catorum causatiua. Sed notandu3 est illud quod ysidorus in synonimis dic̄ q per vnum malū multa perdit quis et qui in vno peccauerit contingit eū omnibus vicijs subiacere. Per vnum enim peccatum multe iusticie subuer/ tuntur per vnum malum multa bona possunt subuerti. ¶ Quanta mala id est species malorum ex isto acciole vicio nascuntur et proueniunt imme/ diate enumerabuntur. ¶ Nota q xvj. vicia ad accidiam pertinere no/ scuntur videlicet tepiditas: mollicies: somnolentia: ociositas: dilatio: tardi/ tas: negligentia: imperseuerantia: re/ missio: dissolutio: iniuria: ignauia: inde uotio: tristicia: tedium vite: et desperа tio. ¶ Quarto accidia multum dya bolo placet quia in acciolosis inuenit quietis hospicium. Job. xl. Jn vmbra dormit in secreto thalami. Thalamꝰ qui vacuus est ho minem significat va cantem et ociosum in quo dormit dya bolꝰ vl' quiescit. Scdō ad bonū pagē dum et euitandam negligentiam in/

E

ducunt nos canonica iura. ¶ Dicunt enim canones quod ociositas est causa magni mali vt legitur et notatur in decret. Nisi cum pridem. de renunc. ibi dicit textus quod voluptas et ociositas arma sunt hostis antiqui ad miseras animas captiuandas. Pro tanto hieronymus monens rusticum monachum vt ab ociositate precauere deberet inter cetera documenta eidem imposita dicit. Semper aliquid bonum operis facito vt dyabolus te inueniat occupatum de consecra.di.v.nunquam. etc. Unde super illo.xij. apostolice regule precepto.domui sue bene prepositum. id est familie sue bene prepositus esse debet prelatus: maxime vt eam bone ste regat et a vicijs ad virtutes verbo pariter et exemplo eam trahat.

¶ Querere aliquis posset quare specialiter in ordinando hoc requiritur. Respondeo secundum raymundum quod duplex est ratio. vna quia non habet frontem reprehendendi alios qui sua negligit corrigere in.§.necesse. xlvij.di. Alia quia presumitur vehementer contra eum de crimine negligentie quod adeo magnum est quod etiam depositionem inducit.quod probat canon. deinde.lxxxi.di. Nam etiam negligentia punitur vt factum.quod probat canon nemo enim.de consecra. di.j. ¶ Unde hinc sumpta occasione queri posset de tali questione vtrum scilicet negligentia sit peccatum mortale. ¶ Breuissime huic questioni respondet sanctus thomas scda scde.q.liiij.dicens. quod negligentia dupliciter potest esse peccatum mortale. Uno modo ex parte eius quod pretermittitur per negligentiam quod quidem si sit de necessitate salutis siue sit actus siue circumstantia: erit peccatum mortale. ¶ Alio modo ex parte cause. Si enim voluntas intantum sit remissa circa ea que dei sunt vt totaliter a caritate dei deficiat vel etiam per negligentiam bonum facere contemnat est peccatum mortale et hoc precipue contingit quando negligentia sequitur ex contemptu. Alioquin si negligentia contingit ex pretermissione alicuius actus vel circumstantie que non sit de necessitate salutis nec hoc fiat ex contemptu.sed ex aliquo defectu feruoris qui interdum impeditur per aliquod veniale tunc negligentia non est peccatum mortale sed veniale. ¶ Tertio ad bonum vtique peragendum et negligentiam euitandam nos inducunt antiquorum exempla. Et de multis vnum perstringam parabolice fertur regem quendam tres habuisse filios qui volens de regno suo secundum extremam sui voluntatem disponere. Conuocatis coram se tribus prelibatis filijs. dixit pigriori se velle legare regnum. Tunc ait primus.ergo mihi debetur regnum quia adeo piger sum quod ad ignem sedeo et prius crus comburi permitto quam illud retraham ab ignis incendio. ¶ Immo inquit secundus. Ego ad regnandum sum aptior quia sum pigrior quia cum funem habeam in collo et mox suspendi debeam et gladium in manu teneam propter pigriciam ad abscindendam non porrigo manum meam. ¶ Immo subdit tertius. Ego regnare debeo quia in pigricia ceteros antecello. Supinus enim in lecto iaceo et stillat aqua super vtrunque oculum dextrum videlicet et sinistrum et propter summam pigriciam a stratu meo non me remoueo ad partem dextram vel sinistram. ¶ Huic legauit regnum per integrum ipsum reputans magis pigrum. ¶ Moraliter. Rex iste significat dyabolum qui est rex super omnes filios superbie Job. xlj. Per primum trium filiorum ille

zgrue designatur: qui existens in socie tate peruersa per quam ad malum in tenditur magis eligit igne peccati cre mari q̄ a tali consortio separari. ¶ Se cundꝰ vero filius significat illum qui licet peccatorum suorum funibus vi/ deat se constrictum vel etiam circum plexum quibꝰ mox suspendendus est ad inferni patibulum nihilominus pi gritatur funem peccati prescindere gla dio lingue scilicet confessione. ¶ Per tertium autem filium super cuius ocu lum dextruz videlicet et sinistrū aqua stillare dicitur ille cōgrue designatur qui doctrinam audit de paradysi gau diis ꝛ inferni suppliciis tamen p̄ pigri tia statum suū non deserit nec se vult ad dextrū amore et desiderio premio rum nec ad sinistram vt saltem pecca tū deserat metu territus tormentorū.

¶ Quinquagesimumse xtum autoris preceptum.

Libenter ferto amorem.

A Postq̄ autor in su perioribus prebuit rudimenta filio qui cum omnium mor talium in hac parte typum gerit inter casus omnium vir tutum tam de quatuor paradysi flumi nibus scilicet de quatuor cardinalibꝰ virtutibus prelibatis q̄ etiam de aliis moralibus se recreare hoc est infor/ mare per omnia se debeat vt superiꝰ spāl'r est expressuz. ¶ Nūc vero in hoc vltimo p̄cepto psayco p̄bet rudi menta ad amorē incitantia in quodā generali nec imerito si hoc preceptuz vltimum preceptorum locauit. qꝛ s̄m apostolum ad ro. xiij. Amor seu dile/ ctio est totius legis impletio. omnisq3 scientie ac virtutis perfectio. Et ad vl timum beatitudinis finem introductio.

Et hoc per presens preceptuz facit seu ostendit dum dicit. Libenter amorem ferto. Quasi velit autor innuere q̄ cū omnibus te taliter gerere debeas q̄ ab omnibus que sunt amicicie et affa/ bilitati contraria penitus debeas pre cauere. ¶ Amicicie autem et affabi litati repugnantia sunt litigium et con tradictio. Nā litigiū directe amicicie ꝛ affabilitati opponit̄. vn̄ aristo. iiij. ethi. dicit q̄ illi qui ad omnia cōtrariantur causa contristādi discoli et litigiosi vo cantur et tales ad amiciciam et affabi litatem minime sunt apti. vt. ix. ethic. dicit ph̄us. ¶ Pro huiꝰ vltimi pre cepti intelligentia ac etiam obseruan/ tia est breuiter attendēdum q̄ quāq̄ hoc preceptum sit species iusticie vna nihilominus quantum ad presens spe ctat ad caritatis virtutem nos maxie inducit que virtutibus ceteris maior est et nobilior capacior et omni perfe ctione dignior. hec eniz virtus est qua diligimus deum diligimus proximum diligimus animum nostrum et diligi/ mꝰ corpus illi coniunctum. Quatuor enim ista ex caritate amanda sunt. Et primo super omnia deus. secundo no ster animus. tercio proximus. s3 quar/ to longe amandum est corpus. magis enim q̄ corpus nostrum debemus di ligere proximum quia pro sua salute si necessitas se offerat est morti expo nendum. ¶ Item propter seipsum debemus diligere deum sed omnia ꝑ pter deuz. ¶ S3 ad omnia sequen tia est notandum q̄ ad caritatem est maxime triplex motiuum. Primū est nature documentum. Secundum est efficax brutorum exemplum. Tertium est commodum fructuosuz. ¶ Pri B mū ergo ad amorem motiuum est na ture documentum verissimum quod non pōt vllatenus esse falsum. Sēper enī vt ph̄us docet natura facit quod melius est. Et ideo eius documentum in oībus est sequendū. vn̄ boeciꝰ dicit q̄ amore inter se iunguntur celestia:

et amore vniuntur et iunguntur in istis inferioribus quatuor elemēta. Et amore iunguntur celestia et terrena ergo si corda tam diuersa et tam contraria elementa amore sunt coniuncta quantus esse debet amor inter humana corda que eiusdem participatione natu/re non solum sunt coniuncta sed ab vno sunt omnino principio generata. Et quemadmodum sol omnium est radiorum fontale principium ⁊ fons omnium riuulorum et mare omniū aquarum sic amor est omnium humanarum affectionum fontale principium. Amor.n. calamite est similis. quia sicut illa fer/rum ad se totaliter trahit: sic amor totum cordis dominiū ad se rapit vnde qui amorē suum alteri donat dat ei per consequens omne quod est: omne quod potest: omne quod habet. imo quic/quid habere potest. quare si amor bonus est bona sunt omnia. quia cuius cā efficiens est bona et effectus similiter est bonus. si autem malus est et car/nalis: mala erunt omnia que producit quia cuius causa efficiens bona nō est nec quod ex ea producitur bonum est. et ideo breuissima et verissima diffinitio virtutis ē vt doctor egregius dicit Ordo est amoris. ¶ Secundū ad amorem et caritatem introductiuum ē brutorum exemplum. Turpe est enim et a ratione contrariū vt amor affectio nobilissima inueniatur in brutis ⁊ in homine inueniri vix possit. vnde legitur quod cornicis tam validus est amor ad parentes quod dum plumis ⁊ aliis pre senectute nudare contingit iuniores cornices pennis propriis eos fouent ⁊ cibo collecto tam diu eos pascunt do/nec eos ad vsus pristinos reparant et inducunt nec credas quod amor animaliū ad solos proprios et non ad extraneos se extendat. Nam vt dicit ysidorus ecce miluus dum in vere de partibus hyspanie ad nos venit cum in volatu sit agilis et paciens sit laboris virtute deuictus amoris super se artillos ponit: et vsque ad ytalicas partes adducit et forte sicut eas portat sic forte suo tempore reportat in quo exemplum dat apostolicum illud alter alterius onera portate. ad gal. vj. cap. ¶ Tertium quod est ad caritatem et amorem in/ductiuum est cōmodum maximū dum caritatis dono ad fructum contingit peruenire eternū. quia in ea consistit omne meritum et breuiter omne bonum quod remuneratione est dignum. ve/niunt enim nobis omnia bona pariter cum illa nec malum damnabile esse potest vbi caritas adest. quia cū ea semper deus est. vnde cum cetere virtu/tes bonis ⁊ malis possunt esse cōmu/nes caritas non nisi sanctorum est. quia deformis esse non potest. ¶ Sed no/ta quod cum caritas omnium virtutum quodāmodo sit forma ipsa tamen nullius deformitatis est susceptiua. potest enim ab anima per peccatum tolli sed nunquam potest ab anima deformari. ¶ Exemplum de hoc accipere potes in igne qui potest ab aqua extigui sed nunquam infrigidari. ¶ Unde de ipsa virtute veraciter pro cōclusione est tenendum quod ipsa caritas que ex amore causatur est bonorum omnium fructuū causatiua. Unde similis ē viti per omnia de qua dicit ambrosius quod talis est nature quod velit prius perere siue fru/ctum facere quam viuere nihil enim in rebus omnibus inuenitur quod magis vite in fructibus delectetur. Unde cū alie plante velint aliquo anno a fru/ctibus abstinere vitis nunquam vult a fructibus cessare. ¶ Sic caritas si assit in anima nunquam est ociosa sed semper est mirabilium operum effectiua. Quo modo ignis quiescit in paleis et non ardebit quomodo ergo poteris caritatis ignem habere si bene operari desinas et calefaciendo auxilium proxi/mis non impendas: ignis non tactus sed in ocio sicut certo videmus expe/rimento paulatim deficit in seipso. Sic et caritas si non sit operata quia

C

opus hoc facit caritati qȝ pix igne et oleum ligno vt liberius inardescat.
Exemplum aliud huic proposito congruū hoc etiā clare demōstrat. Oculꝰ enim non sibi soli videt sed toti corpori in quo natura nos instruit vt bona que habuerimus aliis cōmunicare liberaliter studeamꝰ. vñ sapiens de sapientia loquens sap. vij. d. Quam sine fictiōe didici et sine inuidia cōmunico et honestatē illius nō abscondo. Propterea seneca in ep̃lis dicit. In hoc gaudeo addiscere vt doceam nec vlla res me delectat lȝ sit salutaris et eximia quā mihi vni sciturꝰ sum. Et ysidorꝰ. Sciam quā aure cōcipis ore effunde. sapientia. n. dando fit largior retinendo minoratur. Aliqñ. n. donū sciētie aliquibus a dño subtrahitur cū acċepta ceteris non cōicant. sed magis illeberaliter occultant. vñ et btūs bernardꝰ de seipso sup canť. omel. lxxxij Refert cum interloquendo ex hijs q̃ suggerebat spūs et si non in fideli minus tñ feruenti animo refuaret vt haberet quid diceret denuo tractaturus Ecce vox venit ad eum dicens. donec istud tenueris aliud non recipies. Ad hunc ergo amorē gerendū incitat nos autor dicens. Libenter amorem ferto. Cūqȝ in pñti precepto de amicicia vera que est operatio caritatis qua diligitur deus ⁊ pximꝰ ex mandato p quā inferior patria militans feliciter regulatur ac p consequēs superior possidetur sine qua etiā vniuersalis finis desiderate salutis ad queȝ omnes fines alij ordinātur finis felicitatis haberi ñ pōt cōpetēter vt imediate aliqualiter sit deductū. Cōsiderans insuper quod notam ingratitudinis videtur incurrere qui pigritatur ceteris cōmunicare quod gratis accepisse pbatur. Et ceca est prudentia cū facultas se offert aliis prodesse nolle. Cū ſm bernardi sniam res pfecto pximi retinetur si donis scientie: eloquentie adornatus verbuȝ bonum quod multis prodesse valeret in vtili imo dānabili silentio liget. Cuȝ maledictus sit qui abscondit frumēta in populis. pūer. xj. Ac etiaȝ quicunqȝ dono scientie illustratus debeat omnibus liberaliter impartiri. vt illud eccľ. xxiiij. dicere possit. Uidete non solum mihi laboraui sed omnibus disciplinā exquirentibus. Pro tanto volens pro posse exequi quod dictum est scientie munusculū a deo mihi sua mera liberalitate concessum omnibus ex caritate pñs opusculū participare pposui ut eadē ſm tulliū sic vtilitas vnicuiusqȝ et vniuersorū. ¶ Nota vtilem differentiā inter amorem dilectionē ⁊ caritatem. Amor. n. est pprie nature. Et dicitur amor quasi animorū vnio hic quietat appetitū in re amata. Dilectio est amor proximi ⁊ dicit̃ dilectio quasi duo ligans sociat eniȝ amantē et amatum amore vt scilicet mutuo se diligant. ¶ Caritas autē est amor in deū hec amicum diiudicat et determinat cariorem omnibus vnde dicitur caritas quasi cara vniens vel quasi carū deum faciens. ¶ Alia est differētia inter predicta quia amamus deū ppt̃ se diligimus super oīa. Caritas vtrūqȝ complectitur scilicet propter se et sup omnia. ¶ Diligere deum in hoc differt a dilectione proximi quia diligere deum est ei velle bonum quod habet scilicet qȝ sit omnipotens ⁊ summe bonus et huiusmodi. Diligere vero proximum est velle sibi summum bonuȝ non per essentiam sed per gratiam. Item diligere pximum est successum bonum ei optare et querere vel diligere proximum est velle ei hoc quod sibi. ¶ Iteȝ differentia est inter dilectioneȝ dei et proximi. quia diligimꝰ deum in se et propter se. proximum vero diligimus in deo vel propter deuȝ. Quando dicimus duplicem esse caritatem scilicet dei et proximi. hec duplicitas non intelligitur quantum ad habitus sed quantū ad actus q: vno habitu caritatis diligit̃ deus et pximus

D

Caritas qñq3 dicit habitum apl'us ad ro.v. Caritas dei diffusa est in cordib9 nostris. Qñq3 motū. canticoꝝ.ij. Ordinauit in me caritatē. Qñq3 signū. vnd Jo.xv. Maiorē caritatē nemo habet id est maius signū caritatis. Qñq3 tertiam personā in trinitate. vñ.j. Jo.iiij. Deus caritas est. et sic sumitur ꝑsonaliter. Qñq3 sumitur essentialiter et sic tota trinitas caritas dicitur. Qñq3 sumitur ꝓ feruore caritatis. vnde de magdalena dr luce.vij. de baptis. maiores. ꝙ dimissa sunt ei peccata multa. qm̄ dilexit multum. ¶ De hac materia vide infra in fine operis sed aliter et ibi satis de hoc. Et sic ad dei laudem totiusq3 celestis curie pars prosayca terminatur. Deo gratias.

¶ Epistola Monachi clareuallis ad petrum de salutijs.

¶ Generose indolis adolescentulo petro de salutijs Robertus de curomodio monachus clareuallis seipsum ad omne officium caritatis. Tua supplicat postulatio quam suscipio ꝓ mādato vt quia quandoq3 me in rethoricis sciolum asserebas: tibi libellum conderem in quo possis dicte artis gustare primicias et in familiari collogo ruditatis grāmatice fugere barbarismos. Ego sane operis preciu3 credidi tuis in hac parte non obaudire iussionibus et moralem libellū viri doctissimi marchicathonis suscepi ꝓ themate et super singulis eiusde3 viri clarissimi documentis cuius materiam prosayce dilataui verbis quidem simplicibus l3 non penitus a regulis eloquentie inexpertis in quo primiciarum lacte gustato vsum faceti sermonis animus iuuenilis paulatim inducit et hac nouitate concepta succedente tempore vt ingenio dilatato altior huius artis in posterum suscipiat documenta.

HAUTS-DE-... BIBLIOTH. DESGUINE

I deus ē aīmus nobis ut carmina dicunt. Hic tibi precipue sit pura mente colendus

¶ Uiso supra in prima huius libri ꝓsaycali parte de primo speculo methaphorico ꝛc. ¶ Nunc vero subsequenter in hac parte prima metrica que est secunda pars principalis mēbri ꝓsequendū est de secundo speculo methaphorico quod est nebularū erronearum fugatiuum. In quo instruit autor scolasticos ac etiam quoscunqꝫ alios iugiter speculari ac reformari debere. et hoc facit in hac prima metricali parte primo precepto. Si deus est animus. In qua quidem parte .xxxx. precepta seu documenta cōplectuntur virtuosa. Unde pro huius partis euidentia est breuiter sciendū ꝙ ꝑm qd̄ in quadam reperitur historia tempore platonis ph̄i in suis partibus īmensa mortalitas dicitur cōtigisse adeo ꝙ homines ibi degentes subito moriebant̄ ꝓpter quod plato sapientissimus hoc cernens et causam huius pestis ꝑscrutari volens magnum speculum fabricari fecit ipsumqꝫ super altā speculam apponi mandauit et dum sepe ꝛ sepi9 in eo diligenter inspiceret quadam die videns hominum multitudinem ciuitatis exire et repente omnes mortuos in terram cadere. diligentius in codeꝫ conspiciens speculo draconum multitudinem in duabus vallibus existentium ipsosqꝫ super colles ascendentiū et se mutuo respicientiuꝫ atqꝫ fortiter sibilantium vidit. Considerans itaqꝫ ꝙ ex tali sibulo draconū vel flatu aer inficiebatur et corrumpebatur et ex tali aeris infectiōe homines subito moriebantur et imediate suffocabantur. circa hec remedium exhibuit opportunum quia in illis vallibus ignem copiosissimum succendi fecit et eos cōburi iussit et sic ab illo morbo fuerunt illico liberati vnde ꝓpter hoc speculum illud vocatum fuit speculum de saluamento quia dicebant se per ip̄m liberatos fore. Sic in ꝓposito moraliter tempore platonis id est beati petri et aliorum apostolorū in primitiua ecclesia apparuit draconuꝫ multitudo scꝫ hereticorum infra scriptorum qui flatu suarum doctrinarum peruersaꝝ christi doctrinam seu euangelicam nec non et apostolicam maxime circa articulos fidei christi diuinitatem ꝛ humanitateꝫ cōplectentes in errores varios perducere atqꝫ variis modis peruertere videbantur. sed plato id est btūs petrus cum ap̄lis ceteris speculū magnum id est simbolum nobis ꝓpinarunt salutiferum ex quo radii duodecim id est articuli fidei ꝑm vnum intellectum et ꝑm alium. xiiij. resultarunt ꝑ quos vt est dictum nebule erronearū oppinionū fugantur et tergūtur. Ideo qꝫ ad taliū confutationem et ad christianorum instructionem et salutem vtrunqꝫ horum necessario saltem explicite scire oportet firmiterqꝫ credere necnon simpliciter confiteri. Insuper etiā christicolis scire necio oportet ꝙ a qbusdā sex a quibusdam septem articuli distinguuntur et sic omnes articuli ꝑm quosdam. xij. ꝑm quosdam. xiiij. esse dicuntur. Si enim habeatur respectus ad eos qui simbolum ediderunt tunc articuli sunt. xij. ꝑm numerū apostolorum. xij. Si aūt consideremus ꝙ radicaliter sunt credenda tunc articuli sunt. xiiij. quoꝝ. vij. spectant ad christi diuinitatem et. vij. ad ipsius christi humanitatem et hec signata sunt in septē candelabris aureis et in septem stellis in quorū medio filius dei ambulabat.

DEPT HAUTS-DE-SEINE BIBLIOTH. DESCURE

apoc.j.capitulo ¶ De materia fidei scilicet quid sit fides quot modis dica tur fides.quot sunt species fidei.quot sunt articuli fidei. quod est premium credentium.que pena non credentiuz et quot sint simbola.de hijs omnibus require in prima glosa posita super ru brica de sum. trinit:et fi.ca. extra.

¶ Primo igitur sex articulos circa fidez diuinitatis sic distinguunt.Sunt circa christi diuinitatem tria consideranda. videlicet.vnitas diuine essentie.trini/ tas personarum.et effectus diuine vir tutis. ¶ Primus ergo articulus est vt credamus diuine essentie vnita/ tem iuxta illud deutro.vj.Audi isra/ el dominus deus tuus vnus est. Circa hunc articulum plures errores euitandi occurrunt. ¶ Primus qui dam error est gentilium siue pagano/ rum plures deos ponentiuz fm quod recitat augustinus.v. de ciuitate dei. vbi legitur ꝙ gentiles ponebant tria deorum genera.videlicet dij popula/ rium et rusticorum.dij sapientũ et phi lozophorum.et dij ciuitatum et castro rum.Primi sunt de quib9 dr sap.xiij. capitulo.Vani sunt homines in quib9 non subest scientia dei de hijs que vi dentur bona non potuerunt intellige re nec cognouerunt quis esset artifex sed solem et lunam rectores orbis ter rarum putauerunt.Secundi vocaban tur dij philozophorum. Nam philozo phi habentes intellectum altiorem ꝙ̄ rudes seu vulgares ad tantam deue runt cognitionem ꝙ quasdam cogno uerunt creaturas esse solum intelle/ ctuales quas intelligẽtias nominabãt nos vero angelos appellamus. ex eo ꝙ eos immortales credimus. de hijs dicit porphirius.sumus nos ratiõales et dij sed mortale additum nobis se/ perat nos ab illis .Tertij vocabantur dij ciuitatum et castrorum hoc inicium prouenit a quodam magno principe ninus nomine qui patrem habuit quẽ multum diligebat de quo latius habe tur infra in preallegato precepto. Si deus est animus.ad litteram. B.circa principiũ. ¶ Secundus error est ma nicheorum qui ponunt duo principia esse vnum a quo sunt omnia bona.ali ud a quo sunt omnia mala. ¶ Ter tius est antroporphicarum ponentiuz quidam vnum deum sed dicentium eum esse corporeum et ad modum hu mani corporis formatum. ¶ Quar tus epicurreorum dicentium ꝙ deus non habet scientiã neqz de rebus hu manis prouidentiam. ¶ Quintus quorundam gentilium philozophorũ dicentiũ ꝙ deus non est omnipotens sed solum ea potest que naturaliter fi unt. ¶ Hos predictos errores re/ pellit btũs petr9 apostolorũ princeps cõtra quos in simbolo posuit primũ articulũ dicens.Credo in vnum deuz patrem omnipotentẽ. ¶ Secundus ar ticulus informat ꝙ tres sunt persone diuine in vna essentia fm illud.j.Joh. vltimo.Tres sunt qui testimoniũ dãt in celo pater et verbum et spiritussan ctus. ¶ Circa hunc articulum sunt plures errores.Primus quidam est sa belli qui posuit vnaz essentiam sed ne gauit trinitatem personarum dicens. ꝙ vna persona quandoqz dicitur pa ter quandoqz dicitur filius quandoqz dicitur spiritussanctus.Secundus er/ ror est arrij qui posuit tres personas sed negauit vnitatem essentie dicens filium esse alterius substantie a patre et creaturam et minorem patre non coequalẽ nec coeternum sed quod in/ cipit esse post ꝙ̄ non fuerat. ¶ Ter tius error est euuonij qui posuit filiuz dissimilem patri. ¶ Quartus mace donij qui posuit spiritumsanctum esse creaturam. ¶ Quintus error fuit grecorum qui dicunt spiritumsanctum tantum a patre procedere quia si eum mittit pater tanꝙ̄ spiritum filij et a fi lio procedentis et de hoc lati9 legitur et notatur in canone.saluator.de cõse. di.v. ¶ Hos errores destruxit andreas

in simbolo cum dicit. Et in iesum christum filium eius vnicum dominuz nostrum. Et in spiritumsanctum dominū et viuificantem qui ex patre filioqz procedit. Alij vero quatuor articuli diuinitatis pertinent ad effectꝰ diuine virtutis. Primus quorum qui est tertius pertinet ad creationez reruz in esse nature ſm illud ps. Dixit et facta sunt.

Circa hunc articuluz primꝰ quidem errauit demetrius et epicurreus ponentes ꝙ nec materia mūdi nec ipa mundi compositio est a deo sed mundus est casu factus per concursuz corporum indiuisibilium qui reruz principia exterminabant. Secundus est error platonis et anaxagore qui posuerunt mundum factuz a deo sed ex materia prelacenti. Tertius est error aristotelis qui posuit mundum factum a deo sed ab eterno. Quartus est error manicheoꝝ q posuerūt deū esse creatorē inuisibiliū: sꝫ visibilia a dyabolo facta. de isto errore tāgitur supra in. xxv prose precepto. Nil temere credideris. Quintus est simonis magi et menandri eius discipuli et multorum hereticorum eos sequentium qui creationē mundi non deo sed angelis eius attribuunt. contra quos dicit paulus actuū xvij. Deus qui fecit mundum et omnia que in eo sunt hic celi et terre cum sit dominus ꝛc. Sextus est error eorum qui dixerunt deū non per seipm gubernare mundum sed per quasdam partes tres sibi subiectas. cōtra quos dicitur iob. xxxiiij. Qui constituit aliū super terram anteꝗ̄ posuit super orbē quem fabricatus est. et contra hos errores dicitur in simbolo. Factorem vł creatorem celi et terre visibilium omnium et inuisibilium.

Quartꝰ articulus pertinet ad effectus gratie per quam iustificamur a deo ſm illud ad ro. iij. Iustificati gratis per gratiā ipiꝰ scilicet dei. Sub hoc articulo omnia sacramenta ecclesie comprehenduntur et quecunqz que pertinent ad ecclesie vnitatem et dona spiritussancti et iusticiam hominum. Iste ergo articulus instruit nos vt credamus remissionez peccatoruz hijs que sunt in ecclesia qꝛ virtute diuinitatis fit omnium peccatorum remissio que est anime viuificatio ꝛ corporis resurrectio.

Contra hunc articulum sunt. xij. errores de quibus gratia breuitatis succincte aliquos perstringam. Primus quoruz fuit corinthi et ebionis et nacareorum qui dixerunt gratiam christi non sufficere ad salutem nisi quis circumcisionem et alia legis mandata custodiat. contra quos dicitur ad ro. iij. Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Secundꝰ est error donatistarum qui posuerunt gratiam christi solum in affrica remansisse quia scilicet totus alius mundus cōmunicabat ceciliano ꝛ carthaginensi episcopo quem ipsi damnauerant et in hoc negabant ecclesie vnitatem contra quos dicitur ad colo. iij. ꝙ in christo iesu nō est gentilis neqz iudeus circumcisio et prepucium barbarius et sithaseruus et liber sed omnia in omnibus christi. Tertius est error pelagianorum qui primo negauerunt peccatum originale esse in pueris. Cōtra illud quod apłs dicit ad ro. v. Per vnum hominē peccatum in mundum intrauit. et in ps dicitur. Ecce em̄ in iniquitatibus conceptus sum. Secundo dicunt ꝙ principium boni operis est hominū a semet ipso sed consūmacio est a deo. Contra quod dicit apostolus ad philippenses ij. Deꝰ est qui operatur in nobis velle et proficere pro bona voluntate. Tertio dicunt gratiam dari hominibꝰ sed sua merita. contra illud quod apostolus dicit ad ro. ij. si autem gratia iam non ex operibus alioquin ergo iaz nō ex gratia.

Quartus error est origenis qui posuit omnes animas simul creatas cum angelis et pro diuersitate que ibi egerunt quosdaz homines vocari a deo per gratiam quosdaz in insti

delitate relinqui. cōtra quod dicit apostolus ad ro. viiij. Cum nondum nati essent aut aliquid boni aut mali egissent. dictum est quia maior seruiet minori. ¶ Quintus est error cataphricarum id est montani prisce et maximille qui dicunt prophetas quasi arrepticios fuisse et quod non prophetauerunt per spiritum sanctum. Contra quos dicitur. ij pe. j. Non enim voluntate humana ablata est aliquando prophecia sed spiritusancto inspirati locuti sunt sancti dei homines. ¶ Sextus est error cerdonis qui primo dicit deum legis et prophetarum non esse patrem christi nec bonum deum esse nec iustum. patrem vero christi bonum. Quem etiam manichei secuti sunt legem reprobantes. Contra quos dicitur ad ro. j. Lex quidem facta est et mandatum factum et iustum et bonum. Et ad ro. j. dicitur. Quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo. ¶ Septimus est error eorum qui quedam que ad perfectionem vite pertinent asserunt esse de necessitate salutis quorum quidam fuerunt qui se arrogantissime apostolos vocauerunt: nullam vero spem salutis habere putant eos qui vtuntur coniugibus et propria possident. ¶ Alij vero scilicet taciani qui non vescuntur carnibus eas quasi omnino abbominantur. secundum illud apostoli ad thimoth. iiij. Docentes abstinere a cibis quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Dicunt enim quod promissio de aduentu spiritussancti non fuit in apostolis completa sed in eis contra illud quod dicitur actuum. iiij. Repleti sunt omnes spiritusancto et loquebantur verbum dei cum fiducia etc. Hij etiam dicunt homines non posse saluari nisi continue orent propter illud quod dicitur luc. xvj. Oportet semper orare et non deficere. Quod sic accipitur secundum augustinum vt nulla dies intermittatur circa orandi opera ¶ Alij vero qui passales et mutiste vocantur intantum silentio student vt naribus et labijs suis digitos apponant. passales enim grece latine dicitur polus et rancbos natus. Quidam etiam dixerunt quod homo nō potest saluari nisi semper nudis pedibus ambulet. contra quos omnes apostolus dicit ad corinth. x. Omnia mihi licent sed non omnia expediunt. Ex quo datur intelligi quod licet aliqua a sanctis viris assumantur tanquam expedientia: non tamen propter hoc opposita redduntur illicita. ¶ Octauus est error illorum qui dicunt econtrario opera perfectionis non esse preferenda cōmuni vite fidelium sicut iouinianus posuit quod virginitas nō prefertur coniugio. Contra illud quod dicitur ad corinth. vij. Qui matrimonio coniungit filiam suam bene facit et qui non iungit melius facit et sicut vigilantius qui equauit statum diuitias possidentium statui paupertatis propter christum assumpte. Contra quod dicit dominus math. xxiiij. Si vis perfectus esse vade et vende omnia que habes etc. ¶ Nonus error est negantium liberum arbitrium sicut quidam negauit dicens animas que sunt male lasionis non posse non peccare. Contra quod dicitur Jo. iij. Scribo vobis vt nec predetis. ¶ Decimus est error prisillianistarum et etiam manicheorum dicentium homines esse fatalibus stellis colligatos hoc est dicere quod eorum opera sunt necessitati astrorū subiecta Contra quos dicitur hiere. x. A signis celi nolite timere que gentes timent. et iuxta illud sapiens dominabitur astris. ¶ Undecimus est error eorum qui asserunt quod ea que ab ecclesia dei vniuersaliter statuta sunt non sunt obseruanda sicut arriani qui dicunt statuta ieiunia non esse solenniter celebranda. sed cum quis voluerit ieiunet ne videatur esse sub lege. Duodecimus est error aliorum qui dicunt xiiij. luna pascha esse celebrandū

quocunqꝫ die septimane occurrerit et eadem ratione de quibuscunqꝫ ab ecclesia institutis. Omnes predictos errores etiam alios quos causa breuitatis obmitto destruxit simon dn̄s in simbolo dicit. Sanctam ecclesiam catholicam sanctorum cōmunionem remissionem peccatorum. Et in alio simbolo patrum dicitur. Qui locut9 est per prophetas et in vnam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam. Confiteor in vnum baptisma et in remissione peccatorum. ¶ Quintus articulus qui est de resurrectione mortuorum instruit ꝙ sine aliqua hesitatiōe christi resurrectionē credere debem9 De qua dicitur. j. ad corinth. iiij. Omnes quidem resurgemus. Circa quem articulum sunt plures errores. Prim9 quidem est valentini qui carnis resurrectionem negauit quē etiā plures heretici sunt secuti. Contra quem dicitur j. ad corinth. xv. Si christ9 predicatur ꝙ resurrexerit a mortuis quem quidā dicunt in vobis quoniam resurrectio mortuorum non est. Secundus est error ymenei et phileti. Contra quos dicit apostolus ꝙ a veritate ceciderunt dicentes. resurrectionem iam factā vel q2 n̄ credebāt resurrectiōꝫ nisi spūalē uel quia non credebāt alios resurrecturos nisi illos qui cum christo resurrexerunt. ¶ Tertius est error quorundam modernorum hereticorū qui dicunt resurrectionem futuram non tn̄ eorundem corporum sed anime resument quedam corpora. Contra quos apostol9. j. ad corinth. xv. dicit. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale induere imortalitatem. ¶ Quartus est error euticij patriarche cōstantinopolitani qui posuit ꝙ corpora nostra in resurrectione erunt aerea vel vento similia vt greg. narrat in. iiij. mor. Contra queꝫ est dominus post resurrectionem suam corpus suum discipulis palpandum prebuit dicens Luc. vltimo. Palpate et videte quia spiritus carnem et ossa nō habet sicut me videtis habere. Cum tamē dicat apostol9 ad phili. iij. ꝙ reformabit corp9 humilitatis nostre cōfiguratum corpori claritatis sue.

¶ Quintus error est dicentium ꝙ corpora humana in resurrectione vertentur in spiritus. Contra quos Luc. vltimo dicitur spiritus carnem et ossa non habet. ¶ Sextus est error thematbi qui per mille ānos post resurrectionē fabulatus est futuros in terreno regno in quo homines carnales habebunt veneris ac libidinis voluptates. Contra quem in euang. math. xxij. et Luc. ij. et trāsumptiue. xxxj. q. j. si dormierunt. Et dicitur ibidem ꝙ in resurrectione neqꝫ iubent neqꝫ iubentur sꝫ erunt sicut angeli dei. Quidam etiam dixerunt ꝙ post resurrectionem mortuorum in eodem statu in quo nunc ē mundus manebit. Contra quos dicit̄ apoc. xxij. Uidi celum nouum et terram nouam. Omnes predictos errores et alios quos gratia breuitatis obmitto destruxit thadeus dum in simbolo dicit. Carnis resurrectionem. Et in alio simbolo patrum. Expecto resurrectionem mortuorum. ¶ Sextus articulus pertinet ad vltimum diuinitatis effectum qui est remuneratio bonorum et punitio malorum ſm illud ps. Tu reddes vnicuiqꝫ ſm opa sua. Et circa hunc articulum etiam fuerunt multi errores. ¶ Prim9 quorum est dicentium ꝙ anima moritur in corpore sicut asseruit arabs vel etiā post modicum interuallum sicut zeno dicit vt recitatur in libro de ecclesiasticis dogmatibus. Contra quem est qd̄ dicit apostolus ad phili. j. Desideriuꝫ habens dissolui et esse cum christo. Et apoc. vj. Uidi sub altare dei animas interfectorum. ¶ Secundus error ē origenis qui posuit homines et demones damnatos iteruꝫ posse purgari et redire in gloriam et angelos sanctos et beatos homines iterū posse ad ma

la deduci. Quod est contra autoritatē domini math. xxv. Ibunt hij in supplicium eternum iusti autem in vitam eternam. ¶ Tertius est error dicentium omnia premia bonorū et omnes penas malorum futuras esse equales. Contra quorum primum dicit apostolus .j. ad corinth. xv. quod stella differt a stella in claritate. Sic enim et resurrectio mortuorum. Contra secundū vero dicitur math. xj. In tyro et sidoni remissius erit in die iudicij quam vobis. ¶ Quartus est error dicentiū nō esse purgatorium aīarum post mortem earum scilicet qui in caritate deceden/tes aliquid purgabile non habent contra quos dicit apostolus .j. ad corinth. iij. Si quis edificauerit supra fundamentum fidei per dilectionem operantis lignum fenum stipulam detrimentum patietur. Ipse autem filius erit sic tamen quasi per ignem. Contra omēs errores posuit mathias ī simbolo hūc articulum. Uitam eternam amen. Alij vero qui septem articulos circa diuinitatis fidem assignant eos sic distinguunt vt primus sit de vnitate essentie. secundus de persona patris. tertius de persona filij. quartus de persona spiritussancti. quintus de effectu creationis. sextus de effectu iustificationis. septimus de effectu remunerationis in quo comprehendunt resurrectionem et vitam eternam amen. Et sic dum predictorum sex articulorum secundū diuidunt in tres quintum vero et sextū compingunt in vnum sic sunt secundum eos septem articuli hoc non refert quantū ad veritatem fidei vel erroris vitationem qualiter distinguantur. ¶ Uisso supra de articulis fidei ad diuinitatem pertinentibus. Nunc vero subsequenter restat videndum de articulis ad humanitatem christi spectantibus ¶ Circa quod sciendum est quod quidam sex articulos distinguunt. primus quorum est circa christi conceptionem et natiuitatem secundum quod introducitur ysa. ix. Ecce virgo concipiet et pariet filium. ¶ Circa hunc articulum. xij. errores ascribuntur. primus quorum fuit dicentium christum fuisse purum hominem et quod non semper fuit sed ex ordium assumpsit. et hic fuit error capriocratis et corinthi et elionis et pauli canosetani et fotini. Contra quos dicit apostolus ad ro. Ex quibus christus secundum carnem super omnia deus dominus amen. ¶ Secundus error valentini qui dicit christum celeste corpus attulisse nihilque de virgine assumpsisse sed per illam tanquam per riuulum seu fistulam sine vlla assumpta carne pertransisse. Contra quos dicitur ad gal. iiij. Misit deus filium suum factum ex muliere. ¶ Tertius est error arrij qui posuit christum humanam animam non habuisse sed verbum loco anime fuisse. Contra quos dicitur Jo. x. Nemo tollit animam meam a me sed ego pono eam etc. ¶ Quartus error ē nestorij qui posuit christum deum perfectum et hominem perfectum et non aliam dixit esse personam dei aliā hominis et quod nō est facta vnio dei et hominis in vna persona christi. sed solū secundum gratie inhabitationem ita quod negat beatam virginem esse matrē hominis christi. Contra quos dicitur luc. j. quod ex ea nascetur sanctum vocabitur filius dei. ¶ Quintus est error carpocratis qui hominem christum de vtroque parente natum putasse perhibetur. Cōtra quos dicitur math. j. Antequam conuenirent inuenta est in vtero habens de spiritusancto. ¶ Sextus error est elinodij dicentis quod postquam btā virgo peperit christum ex ioseph plures filios genuit. Contra quos dicitur ezech. xliiij. Porta hec clausa erit et nō aperietur et vir non transibit per eam quoniam dominus deus israel ingressus est. ¶ Contra predictos errores cum pluribus alijs quos gratia breuitatis obmitto in simbolo posuit beatus iacobus maior duos articulos. p.

mus quorum instruit credere christū dei filium de spiritu sancto conceptuз dum dicit. Qui conceptus est de spiritusancto. Secundus articulus instruit christū de maria virgine fore natū dū dicit. Natus ex maria virgine. Et in simbolo patrum dicitur. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de celis. Et incarnatus est de spiritusancto ex maria virgine et homo factus est. Tertius articulus est de passione et morte christi quam etiam firmiter credere debemus et simpliciter confiteri. ¶ Circa hunc articulum stant duo magni errores. Primus quidem error manicheorum qui sicut corpus christi asserunt esse fantasticū ita passionem christi non in veritate sз in fantasia esse arbitrantur. Contra quod ysa. liij. Uere languores nostros ipse tulit et tanq̄ ouis ad occisionē ductus ē ¶ Secundus est error galani qui in christo solam vnam vitam posuit scilicet incorporalem et imortalem. Cōtra quod dicitur petri. iij. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Hos errores in simbolo destruxit ioh̄ dum dicit. Passus sub pontio pylato mortuus et sepultus est. ¶ Quartus articulus ē de christi resurrectione quem firmiter credere debemus. Circa hunc articulum sunt duo errores. Primo quidem errauit corinthus asserens christum non resurrexisse sed resurrecturum esse. Contra quod dicitur j. ad corinth. xv. Resurrexit tertia die sm scripturas. ¶ Secundus error qui imponitur origeni scilicet q christus sit iterum pro demonum salute passurus. Contra quod dicitur ad ro. vj. Resurgens a mortuis iam nō moritur. Hos errores destruxit matheus dum in simbolo dicit. Tertia die resurrexit a mortuis. ¶ Quintus articulus est de descensu ad inferos corpore in sepulcro iacēte iuxta illud apostoli ad ephe. iiij. Descendit primum ad inferiores partes terre. Hunc articulum approbat thomas dum in simbolo dicit. Descendit ad inferna. Quod est cōtra quosdam qui posuerunt christum non descendisse per seipsum ad inferos cum tamen petrus dicat act. ij. q non est derelictus in inferno. ¶ Sextus articulus est de ascensione christi in celum. id est ad patris equalitatem. de quo ipse dicit Jo. ij. Ascēdo ad patrem meum et patrem vestrum. Circa hunc articulum errant silētiani qui negant saluatorem in carne sedere ad dexteram dei patris sed q exuit et in sole posuit eam. Contra quod dicitur math. vlti. Dñs quidam iesus postq̄ locutus est eis assumptus est in celum et sedet ad dextris dei. Hunc errorem destruxit iacobus minor duз in simbolo dicit. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris. ¶ Septimus articulus est de aduentu ad iudicium. Et circa hunc articulum errant illi de quibus dicitur. iij. petri. iij. Uenient in nouissimis diebus illusores in deceptionem iuxta proprias cōcupiscentias ambulantes et dicentes. vbi est nunc promissio aut aduētus eius. Contra quos dicit ioh. xix. Fugite a facie gladij qm̄ vltor iniquitatis est gladius et scitote esse iudicium. Hunc errorem destruit philippus dum in simbolo dicit. Inde venturus est iudicare viuos et mortuos. ¶ Predicti. xiiij. articuli colliguntur de simbolo quod apostoli ediderunt. Predicti autem heresiarche cū erroribus describuntur. xxiiij. q. iij. quidam. ¶ De modo distinguendi. vij articulos circa christi hūanitatez. Illi aūt q. vij. articl'os hūanitatis ponūt distinguunt primum articulum in duos ponentes scilicet sub alio articulo christi conceptionem et sub alio natiuitatem. ¶ De materia quo ad aliquaз partem articulorum tangitur supra in xxv. prose precepto. Nil temere credideris. B. C. D. per totum. ¶ Nota q si quis cupit scire de nominibꝰ que aliqualiter deum significant et qualr

de ipso predicentur sic distinguatur. Nominum quedā sunt essentialia: quedam sunt personalia: et quedam nocionalia. Essentialia sunt que essentiam significant horum quedam sunt adiectiua quedam substantiua. Adiectiuorum quedam connotant effectum positiue quedam respectiue. Positiuorum quedam sunt que connotant effectū in habitu: vt iustus et misericors: et ista predicātur de deo ab eterno quia ab eterno fuit iustus et misericors. Quedam in actu vt iustificās et miserator et huiusmodi et ista predicantur de deo ex tempore. vnde hec est vera propositio: deus incipit esse miserator quando incipit misereri. Eorum autem que cōnotant effectum respectiue quedam cōnotant respectu creatoris ad creaturas vt deus est refugium et huiusmodi. Quedam connotant respectu persone ad personam vt similis et equalis etc. Et hec principaliter significant diuinā essentiam: secundario autem connotāt distinctionem personalem: vnde licet hec nomina essentiam significent tamē ratione connotationis de personis simul sumptis pluraliter et non singulariter predicantur. vnde non dicitur: pater et filius sunt similis: sed similes. Item scias quod adiectiuorum quedam sunt partitiua: vt aliquis et alius et huiusmodi. Quedam numeralia vt vnus duo tres. et omnium illorum cōmunis est doctrina. Nam in neutro genere substantiua significant diuinam essentiam et predicantur de personis omnibus singulariter et non pluraliter vnde bene dicitur: pater et filius et spiritussanctus sunt vnum. sed in genere masculino et feminino substantiua significant personas. vnde hec est vera pater et filius sunt duo: si istud duo sit masculini generis: si neutri tunc est falsa. sed adiectiue sumpta secuntur naturam suorum substantiuorum. vnde si substantiua sunt essentialia ipsa adiectiua similiter. sed si sunt personalia similiter et ipsa adiectiua. vnde hec est falsa pater et filius et spiritussanctus sunt vnus. sed hec est vera: est vnus deus. Substantiuorum quedam sunt abstracta et quedam cōcreta: quedam media. Abstracta sunt que absolute diuinam essentiā significant vt dicit augustinus: vt essentia: deitas: et bonitas et huiusmodi. et ista nō possunt trahi per aliquod coniunctum ad supponendum pro persona. vnde talia nomina coniuncta cum verbis et participiis personalibus vel nocionalibus reddunt propositiones falsas. vnde hec ē falsa essentia generat vel generatur. essentia est de essentia. vel essentia est apud essentiam: et huiusmodi. et est tenendum quod ista nomina predicātur de qualibet persona per se: et de omnibus simul singulariter et non pluraliter. vt pater est deitas: filius est deitas: spiritussanctus est deitas: et omnes sunt vna deitas et nō tres deitates. Cōcreta dicuntur que significant quasi formā in subiecto vt album in muro. sicut ista deus creator et similia que generaliter significant essentiam licet quandoque supponant pro essentia quandoque pro persona. Media sunt que habent modum et formam abstractorum sed officium et vsum concretorum: vt lumen sapiētia principium et huiusmodi. Ista enim sicut abstracta predicantur de qualibet persona per se et de omnibus simul singulariter et non pluraliter vt supra dixi. Item supponunt pro personis sicut concreta vt cum dicitur lumen de lumine sapientia de sapientia: principium de principio. Personalium nominum quedam predicantur de vna persona tantū vt pater et filius et spiritussanctus. quedam de duobus ita quod de vtraque vt pater et filius sunt principium spiritussancti. Si principium supponat pro duabus personis significat vnam nationem secundum cōmunem spirationem. Quedam de duabus personis ita quod neutra vt pater et filius sunt

duo si istud duo sit masculini generis et non neutri. quedam de singulis pso nis ita ꝙ non de omnibus: vt yposta sis vel persona. et hoc in singulari. sed in plurali bene dicitur pater ⁊ filius ⁊ spiritussanctus sunt tres ypostases seu persone. ¶ Nocionalia dicuntur q̄ personas notificant interdum tamen dicuntur distinctiua quia personas di stinguūt. et relatiua quia personas ad inuicem referunt. et proprietates quia personis proprie insunt. et teneas ꝙ nulla notio proprie inest diuine essen/tie sed tantum persone quia essentia non distinguit nec distinguitur. ⁊ sunt quinqꝫ: scilicet innascibilitas. paterni/tas. filiatio. processio. et cōmunis spi/ratio. tria ex istis competunt patri scꝫ innascibilitas. paternitas. et cōmunis spiratio. duo filio scilicet filiatio. et cō munis spiratio. vnum spirituisancto. s. cōmunis spiratio. nec propter hoc vna persona maior est alijs. Istorum autē nocionalium quedam sunt abstracta ⁊ substantiua vt paternitas et innascibi litas ⁊ hec predicantur de essentia. vn̄ hec est vera essentia est paternitas et econuerso. essentia est innascibilitas ⁊ econuerso. et sic de alijs. Quedaꝫ sunt concreta et adiectiua ut innascibilis ge nerans. nascens. spirans. et procedens. et ista nunq̄ꝫ de essentia predicantur si ue sint nomina siue participia. vn̄ om nes tales propositiōes sunt false essen tia generat vel generatur vel essentia est generans vl' generata quia notant distinctionem in diuina essentia cōtra illud quod habetur in capitulo dam/namus. de sum. trini. et fi. ca. et. c. firmi ter. eodem ti. hec distinctio colligitur ex varijs dictis sanctorum doctorum et glosatorum. ¶ Nota ꝙ duplex est cognitio de deo scilicet naturalis ⁊ accidētalis. Naturalis cognitio est du plex. ante peccatum qua homo cogno scebat deum aperte in creaturis. Iteꝫ post peccatum et hoc per speculum in enigmate. accidentalis cognitio triplex est. Prima est acquisita per rationes naturales quam habuerunt philoso/phi et dicitur scientia. ¶ Secunda est que habetur testimonijs scriptura rum et miraculorum ⁊ hec cognitio di citur fides informis. ¶ Tertia est que habetur ex caritate ⁊ꝫ hec dicitur fides formata et per talem cognitionē assentit anima prime veritati propter se et supra se. vnde adueniente ea per eunt omnes alie cognitiones acciden tales ad minus quo ad actum. Cuꝫ. n. alie cognitiones accidentales ad mi/nus quo ad actum veniunt ad animā tunc fides tanq̄ꝫ velocior preoccupat motus omnes cum fides sit de nō ap parentibus et difficile sit credere oc/culta necessaria sunt duo ad hoc vt fir miter credatur veritas. Primum est il lustratio veritatis animam eleuans. Secundum est rectificatio autoritatis animam firmans quorum primum est per fidem. secundum est per scriptu/rarum autoritatem et per spiritumsan ctum editaꝫ. autoritas ergo prebet ful cimentum fidei et fides assensum au/toritati vtrunqꝫ vero per christum ꝓ pter hoc et splendor et verbum dici/tur quia mentem per fidem illuminat et veritatem per doctrinam ostendit. Hoc quoqꝫ sciendum ꝙ vna tantum est fides tam in presentibus q̄ꝫ in pre teritis et q̄ꝫ in futuris. licet magis cla ra sit in eis et explicita qui sequuntur christum q̄ꝫ in eis qui precesserunt eius aduentum sicut nouum testamentum est clarius q̄ꝫ vetus. quod enim nos credimus esse factū antiqui patres cre debant esse futurum. exceptis illis ar ticulis qui adhuc restant complendi si cut est resurrectio mortuorum et iudi cium extremum. et remuneratio bea torum: et punitio reproborum.

Rethorica super pri/
mum preceptum.

Si deus est aimus no
bis vt carmina dicunt.

Naturalis ratio legalis institu/
tio et communis animorum conceptio
hoc habet decernit et precipit q vng
credatur deus omnipotens. diligatur
cordialiter et magne venerationis offi
ciis euocetur quiquidem est tanq̄ cla
uus fixus et stabilis circa quem oia
reuoluuntur originale seminarum om
nium essentium omniū rerum premor
diale principium iuxta salomonis elo
quiū. Omnia disponit in numero pon
dere et mensura comprehendens om
nia et a nullo alio cōprehensus. Et vt
vbis augustini vti liceat deꝰ est intra
celū nō inclusus extra celū nō exclusus
supra celū nō elatꝰ. subtus celū nō de
pssus. Quia igit̄ ex eius gratuita liber
tate pcedit q sumꝰ q viuimꝰ q mo
uemur sine cuiꝰ manutenētia tota na
tura rediret ad nihilū sic ex nihilo est
creata. ergo tota cordis intentione de
us pensandus honorandusq3 sacrifi/
cio et toto cordis iubilo est colendus
Hic tibi precipue rc̄.

J deus ē aimus no bis ut car mina di/ cunt. Hic tibi preci pue sit rc

¶ Si deus est anim9 rc. Deū esse et pfectū esse fides nr̄a catholica atte statur q₂ fides credit deū esse et cre/ dit in deū et credit deo. Credere vero deū est credere ipsuz esse. Credere in deū ē in ip̄m credere et credēdo ama re et credendo in eū ire ꝛ etiā mēbris ei9 incorpari. Credere aūt deo est cre dere verbis ei9. Primū et tertiū bono rum et maloꝝ est. sed scōm bonorum tm̄. q₂ credere deū: et credere deo bo nis et malis cōmune est. sed in deum credere bonoꝝ est tm̄ ꝛ spēaliter. Ita q₃ deus solus h₃ pfectū esse vt est di ctū: qd̄ taliter psuaderi pōt. Illud. n. p fectū est cui9 nihil extra ip̄m est. vnd̄ q₂ esse nr̄m h₃ aliqd̄ esse extra se: ideo impfectū est: deest. n. nobis aliquid qd̄ de esse nostro iam pteriit vel qd̄ futu rū est. diuinū aūt esse cū totū simul sit pfectissimū est. hac igit̄ pfectiōe ptici/ patiue naturaliter aīa nostra appetit p fici quo ad duo. Primo ex pte poten tie cognitiue. Scd̄o ex pte potentie aīe amatiue. Quo ad primū aīa nr̄a ut cer ta docet expientia naturaliter appetit pficisci sūmo bono et vero ꝓpter eaz quā h₃ potentiā p cognitiuā cum eius tanta sit capacites vt ipsa expientia ꝓ bat vt nullū bonū omnino creatū eaz cōpleat qn sp ad alia se extendat. vnd̄ videm9 ꝙ quātūcūq₃ qs studeat ꝛ sp ꝓficiat sp tn̄ plura scire affectat ꝛ no ua semp inuestigare nō cessat. Nam et demostenes ph̄s cū. Cvij. esset annoꝝ moreret̄: ideo d̄ morte dolere se dixit q₂ tunc discere incipiebat. alter etiam ph̄us requisiit9 vbi esset termin9 scie r̄ndit ꝙ vbi et vite. Quo ad scd̄am videm9 ꝙ quantūcunq₃ creata bona qs ꝯgreget: tn̄ naturalit̄ saciari nō po test ꝛ nūq̄ ꝯgregādo desistit. vn̄ nō suffecit assuero regnū psarū ꝛ medoꝝ. nō nabugodonosor regnū pmaximuz caldeoꝝ. nō pharaoni regnū egiptioꝝ. nō alexādro regnū grecorū. nō cesari bus ampla potentia romanorū. nō sa lomoni tanta congregatio thesauroꝝ. qn semp ad plura extenderet animuz nullo creato bono ꝯplendū. igitur si in natura adeo nihil ē creatū frustra vt omnis docet ph̄ia. necesse est ponere sūmū bonū et verū quo pficiat̄ affe/ ctus et quo habito sit ꝯtent9. id autē est sūmū bonū q est de9 quo qs ad/ epto nihil vlteri9 desiderare queat. Cui snīe ꝯcordat dc̄m ābro. sup ep̄laz ad collo. d. oīs rō supne scie vel t̄rene creature. i. angelice vel hūane rc. Ex hoc notat laurenti9 ꝙ geometria et nigromātia a dn̄o sunt et in se bone: s₃ nigromācia legi ꝓhibet̄ ꝓpt̄ seque lā sicut iurare. xxij. q. j. c. ij. et sequitur in dicta autoritate in eo q est caput, ca rum et auctor vt qui hūc nouerit nihil vltra querat q₂ hic est pfecta virt9 et sapia qcquid alibi querit̄ hic pfecte inuenit̄. Transūptiue hn̄tur hec v̄ba in. §. sed econtra. xxxvij. di. Quia igit̄ antiqui nostri d̄ deo et ipsi9 cultu fue runt diuersis et varijs erroribus im/ plicati. Aliqui enim deum penitus esse negabant. Aliqui vero creaturas deifi cabant et in ydolatriā incidentes. Ali qui duo principia vnū boni et alteruz mali affirmātes. Ideo putaui curiosuz prius p studentium delectatione de motiuis erroneis predictorum aliqua ptractare et primo d̄ errore illoꝝ qui negant posse demonstrari deū esse sed sola fide tenetur. asserunt. n. hij ꝙ deū esse nō pōt p rōem inueniri s₃ p solā fidē uł p viā reuelatiōis. ad hoc aūt di cēdū moti sūt qdā ꝓpter debilitatem rōnū q̄s icocebāt ad ꝓbandū deū eē.

A

posset tamen hic error fulcimentum
aliquod falsum sibi assumere ex quo/
rundam philozophorũ dictis qui ostẽ
dunt in eo idem esse essentiam et esse.
scilicet id quod respondetur ad quid
est: et ad questionẽ an est. via aũt rõis
peruenire non potest vt sciatur d deo
quid est. vnde nec ratione videtur pos
se demonstrari an deus sit. et quãuis
deus sensibilia omnia et sensum exce/
dat eius tamen effectus ex quibus de
monstratio sumitur ad probandũ deũ
esse sensibiles sunt. et sic nostre co/
gnitionis origo in sensum est etiam de
hijs que sensum excedunt. Unde ari/
stoteles ad probandum deum esse ex
parte motus probare nititur tali ra/
tione. Omne quod mouetur ab alio mo
uetur. patet a sensu aliquid moueri vt
puta solem. ergo ab alio mouente mo
uetur. aut ergo illud mouens mouetur
aut non. si nõ mouetur tunc habemus
propositum. scilicet quod necesse est po/
nere aliquod mouẽs immobile. et hoc
immobile dicimus deum. Si autem
mouetur ergo ab alio mouente mo/
uetur. aut ergo est procedere in infini
tum aut est deuenire ad aliquod mo/
uens imobile sed non est procedere in
infinitum quod probat tali ratiõe phi
lozophus et hoc tam in phisica quam etiã
in metha. dicẽs quod in nullo genere cau
se in infinitum est abire sed est neces/
se in aliquo stare. vnde est necesse po
nere efficiens imateriale primum prin
cipium seminantium omnium forma/
rum naturalium primum et finem om
nium vltimum scilicet efficiens primũ
non generatum non factum sed omnia
faciens hic est deus quo nihil melius
nihilque perfectius esse potest ergo ne
cesse est ponere aliquid primum mo/
uens imobile. ¶ Obmissis ratio/
nibus aristotelis et aliorum breuitatis
amore sufficit pronũc dicere quod ad
cognoscendum deum esse incitat nos
natura indicat scriptura et clamat crea
tura. De incitatione nature dicit Joh.
damascenus quod cognitio existendi deũ
nobis naturaliter inserta est. sed intm
preualuit malicia hominum nature vt
quosdam in irrationabilissimũ et om
nium malorum pessimum perditionis
baratrum deduceret vt dicant non eẽ
deum. Scriptura etiam nobilissimorũ
philozophorum vt platonis aristote/
lis senece tullij etc. deum esse indicat.
Item etiam scriptura iudeorum asse/
rit in principio omnia a deo esse crea
ta. Rursus christianorum scriptura in
principio euangelij Joh. per verbum
asserit omnia esse facta. Creatura etiã
deum esse clamat et hoc est quod au/
gustinus in. xj. libro de ciui. dei luculen
ter demonstrat dicens quod exceptis pro
pheticis vocibus mundus ordinatissi
ma sua mutabilitate et mobilitate et
visibilium omnium pulcerrima spe/
cie quodãmodo factum se esse tacitus
et non nisi a deo ineffabiliter atque in
uisibiliter fieri potuisse se clamat. Joẽ
in libro. x. confessionum. Interrogaui
de deo meo celum solem lunam et stel
las. neque nos sumus deus quem que/
ris inquiunt. et dixi omnibus qui cir/
cumstant carnem meam dicite de deo
meo aliquid et clamauerunt voce ma
gna. ipse fecit nos et non ipsi nos. in/
terrogatio mea intentio mea et respon
sio eorum species eorum. Sap. xiij. A
magnitudine speciei et creature cogno
scibiliter poterit creator eorum videri
Item ad ro. j. vbi loquitur de prophe
tis. Deus inquit reuelauit illis. Dicit gl.
ambrosij vt deus qui est natura inuisi
bilis visibilis possit sciri opus fecit quod
opificem visibilitate sua manifestat ut
per certum incertum potest scire et il
le esse deus omniũ crederetur qui hec
fecit quod alijs impossibile est fieri et
subditur ibi in textu. Uisibilia igitur
ipsius a creatura mundi per ea que fa
cta sunt intellectiua conspiciuntur sem
piterna quoque eius virtus et diuinitas
Uerbum istud sic exponitur secundum glo.
inuisibilia igitur ipsius id est ipsa na/

tura inuisibilis intellecta per ea que fa
cta sunt conspiciuntur a creatura mun
di id est ab homine qui creatura mun
di dicitur per excellentiam vel per con
uenientiā quā habet cū omni creatura
ad Hic posset moueri questio talis videli
cet vtrum quis rationali virtute va/
leat deum per suos effectus cognosce
re. Et primo videtur ꝙ sic per alicuiꝰ
effectum possumus causaꝫ cognoscere
sicut per artificia cognoscimus artifi/
cem qualis sit. hanc enim sententiam
ipsa veritas math. vij. approbare vi/
detur dicens. A fructibus eorum co/
gnoscetis eos. In contrarium est ſm
gregorium. quia fides nō habet meri
tum cui humana ratio prebet experi/
mentum. si igitur per effectum deū co
gnoscere possumus inde nullum re/
portabimus meritum. quare ꝛc.
di Huic motiuo respondetur ꝙ ipsa dei
tas potest sumi dupliciter ꝛ quo ad ꝓ
pria et quo ad appropriata. quo ad ꝓ
pria nullo modo per rationem creatu
re cognosci potest vel comprehendi.
sed quo ad appropriata sic. verbi gra/
tia. patri attribuitur potentia. filio sa/
pientia. spiritui sancto bonitas ꝛ clemē
tio tia. Isto enim modo potest per su/
os effectus scilicet a creatura cognosci
et sic saluatur autoritas gregorij ante
dicta. Item ambrosius super illud ad
ro. sicut ex motibus et administrati/
one corporis animam quam non vi/
des intelligis sic administratione to/
tius mundi et regimine omnium crea
torem philozophi intellexerunt. Item
gregorius in. iiij. libro dyalogorūꝫ nul
la visibilia nisi per inuisibilia videtur
Ipse ergo corporeus oculus nihil cor
poreum videret nisi ipsum res incor/
porea ad videndum acueret. Nam tol
le mentem que non videtur in cassuꝫ
patet oculus qui videbat si oculi per
se videbant cur discedente anima ni/
hil vident. Item cum ad faciendam fi
dē de parentibus carnalibus sola pub
lica fama absqꝫ testibus ꝛ probationi

bus sufficiat cur cum tanta difficulta/
te fit aliquibus fides de patre celesti.
Item inter ea que ceperunt esse nihil
est cuius ortum causa non precesserit
omne quod incepit esse non est de nu
mero eorum que inceperunt esse. si. n.
precessisset seipsam: quod est impossi
bile ergo aliqua causa est que nunꝙ̄
incepit esse sed quod non incepit esse
non desinet esse. nam esse quod habet
a se amittere non potest. vnde seneca
periturum est nanqꝫ quod aduenticiū
fuit ergo aliqua causa est sine princi/
pio et sine fine et hec indubitanter est
deus et hec pauca contra insipientem
hereticum dicta ad presens sufficiant.
¶ Uiso de errore illorum qui deū
esse negant sequitur videre secundo
de errore illorum qui creaturas deifi
cant qui error ydolatria dicitur et licꝫ
supra in primo prosayce partis prece/
pto aliqua de materia latrie et ydola/
trie necnon diuini cultus succincte pre
tacta sint nihilominus de materia ista
pro studentium delectatione hic ali/
qua tangentur sed aliter ꝙ̄ ibi.
¶ Pro cuius erronee opinionis euiden/
tia ac etiam intelligentia circa ydola/
triam sunt quatuor breuiter attenden
da. Et primo quid sit ydolatria. Se/
cundo de causis eius. Tertio de spe/
ciebus. Quarto de destructione.
¶ Circa primum est notandum ꝙ latria
est summe venerationis cultus soli deo
adhibendus. Uel latria est volunta/
ria professio diuine maiestatis. ydola/
tria vero est cultus deo debitus crea ad
ture exhibitus. ¶ Ubi sciendum ꝙ
inter latriam. duliam. et yperduliam.
talis differentia a magistris solet assi/
gnari. Latria enim vt dictum est. ē cul
tus deo debitꝰ. ydolatria vero est cul
tus deo debitus creature exhibitus.
Dulia vero est honor qui debetur san
ctis. Unde et de beata virgine scien/
dum ꝙ inquantum est persona sancta
debetur dulia ei. sꝫ inquantū ē dei ma
ter debetur ei yperdulia. i. magna ex/

cellentia.quia yperdulia debetur excel
lenti sicut est caro christi.beata virgo.
et crux christi in qua pependit.quia in
strumentum fuit nostre redemptio/
nis.ymaginibꝰ debetur adoratio que
debetur illis quorum sunt ymagines
non inquantum res sancte sed inquan
tum illa quorum sunt ymagines ad/
oramus.Sumitur autem hoc vocabu
lum scilicet yperdulia de glo.j.R.viij.
capitulo.vbi dicitur dulia minor ⁊ du
lia maior. ¶ Ex predictis insurgūt
duo dubitabilia perscrutanda.Et pri/
mo vtrum cultus latrie matri christi
debeat exhiberi. Et ad hoc respōdent
theologi dicentes:ꝙ cuꝫ ipsa pura cre
atura sit ad honorem latrie non ascen
dit tamen quia hoc nomen mater dei
tante dignitatis existit ꝙ non solum
viatores sed etiaꝫ comprehensores ve
rum etiam et ipsi angeli reuerentur eā
quadam videlicet prerogatiua speciali
vt prelatam ceteris creaturis ideo de
cens est ipsam pre ceteris honorare ⁊
venerari.hic auteꝫ honor a magistris
yperdulia nuncupatur et accipitur hoc
vocabulum vt superius est expressuꝫ.
de glo.j.R.viij. capitulo. vbi dicitur
dulia minor et dulia maior. ¶ Si
autem obijcitur ꝙ honor matris re/
fertur ad filium responderi potest ꝙ
honor potest referri ad aliquem du/
pliciter.aut sicut ad finem et hoc mo/
do ad filium refertur honor qui offer
tur matri.aut sicut ad obiectum ⁊ hoc
modo refertur ad christum honor qui
exhibetur matri.vnō qui adorat yma
ginem christi christum adorat nō yma
ginem. qui autem adorat christi ma/
trem adorat christum et eius matrem.
Di ¶ Secundo queritur vtrum cul/
tus latrie exhibendus sit cruci christi.
Huic quesito respondent theologi ꝙ
multiplex est modus dicendi quidam
enim dixerunt ꝙ cruci debetur honor
qui dicitur yperdulia eo ꝙ in ipsa re/
demptio et salus humani generis fa/
cta est et ideo omnes ei debēt esse sub

iecti subiectione notabili ⁊ speciali sed
inquantum adoratio sicut et allocutio
videtur esse solūmodo inter res ra/
tionis capaces.adoratio enim est que/
dam oratio ad aliquid ordinatum. ad
orare quidam est aliquid orare. Crux
autem ratione caret.ideo etiam alij di
xerunt crucem non esse adorandam:
nisi inquantum christꝰ in ea adoratur
nec aliqua est ei reuerentia exhibenda
nisi ratione crucifixi sicut nec ymagini
nisi ratione ymaginati. ideo dixerunt
ꝙ cruci christi exhibendus est cultus
latrie.verumtamen quia damascenus
ait ipsum preciosissimum lignum cru/
cis venerabile in quo seipsum christꝰ
pro nobis obtulit sanctificatum fuit
tactu corporis et sanguinis decēter ad
orandum est et potest.si autem ex alia
materia factum est non ipsam mate/
riam adoramus absit sed typum. Ex
hijs colligitur ꝙ aliqua ipsi cruci sit re
uerentia exhibenda latrie adoratione
excepta et huius signum est quia eccle
sia solennisat inuentionem crucis ⁊ ex
altationem sicut festiuitates sanctoruꝫ
⁊ ideo neuter predictorum modorum
videtur omnino sufficere. ¶ Pro/
pter quod est adnotandum ꝙ duplici
ter potest honor alicui exhiberi scilicet
aut in obsequium reuerentie qui ē ho
nor venerationis.aut in testimonium
virtutis et familiaris complacentie q
est honor adorationis et vterqꝫ istorū
honorum affertur cruci quia ipsaꝫ ad
oramus et veneramur sed in hoc est
differentia quia honor veneratiōis ex
hibetur cruci tanq̄ instrumēto nostre
salutis.vnde sicut exhibemus sanctis
reuerentiam quia in eis est quedam
nostre salutis causalitas: ita et cruci
christi ⁊ clauis est aliqua reuerentia ex
hibenda.honor autem adorationis of
fertur cruci ratione crucifixi nemo em̄
intendit ei placere vł ab ea aliquid im
petrare sed ei et ab eo qui fuit affixus
ī ea ⁊ sic n̄ debet̄ ei nisi adoratio latrie
sic ꝙ cruci xp̄i duplex honor deb̄ vꝫ

quidā est latria. Alius vero nec debet dici latria neqȝ dulia. quia non est spe cies adorationis. sed dicitur honor ve nerationis et sic patȝ ꝙ crux christi ad oranda est latria. si autem obijcitur ꝙ crux est pura creatura dicendū est ꝙ non adoratur vt res sed vt signum re memoratiuum ducens in crucifixum. ¶ De latria et dulia et differentijs earundem habetur in canone venera biles ymagines. de conse. di. iij. in glo. ibi positis. Et notandum ꝙ ydolum quandoqȝ dicitur lignum vel alia res sic figurata. qnandoqȝ vero dici/tur coniunctum ex ymagine et demo/ne presidente et ita sumit. j. ad corinth viij. vbi dicit ꝙ ydolū nihil ē in mūdo Illud ergo quod putabant esse ydo/lum scilicet personam subsistentem ex simulachro et spiritu presidente nihil erat. ¶ Circa secundum scilicet de causis ipsius erroris est sciendū ꝙ ppter quinqȝ causas ydolatria inducta ē vel augmentata. ¶ Prima causa fuit dolor nimius de alicuius amici perdi/tione pater enī amisso filio nimis do lens ymaginem filij fieri fecit et vt es set ei qualecunqȝ solacium. sap. xiiij. Acerbo luctu dolens pater cito sibi rapti filij fecit ymaginem at illum qui tunc quasi homo mortuꝰ fuerat nunc tanqȝ deū cepit ⁊ constituit inter seruos suos sacra et sacrificia. Hanc primam causam ydolatrie ostendit gregorius super illud luce. xj. In beelzebuch prin cipe demoniorum dicens. Ninus rex niniue belo patre suo mortuo statuam fecit quam summa reuerentia honora uit et ita vt etiam reis ad eam fugien tibus parceret. vnde progressu tempo ris ceperunt eam homines venerari vt deum et multiplicare. et hanc qui/dam vocauerunt beel: alij baal: alij ba alim: alij beelzebuth ſm varietatem linguarum. ¶ Secunda causa fuit vesana superbia principum qui non at tendentes infirmitatem suam volue/runt se vt deos honorari. sicut nabu/godonosor rex qui precepit holoferni principi militie sue ut omnes deos ter re sue exterminaret vt ipse solus deꝰ diceretur ab hijs nationibus que po/tuissent holofernis potentia subiuga/ri ſm quod iudith. iij. habetur histo/ria. ¶ Tertia causa fuit adulatio si ue desiderium quod habebant mino res ad acquirendum gratiam maiorū Augustinus. x. libro de ciui. dei. Mul ta vsurpata sunt de cultu diuino que honoribus deferuntur humanis siue humilitate nimia siue adulatione pesti fera. ¶ Quarta causa fuit potentia quā crediderunt superimminere in hijs quos deos esse putabant. crediderunt ergo demones potestatem habere in homines et etiam in elementa. Cuius erroris occasio fuit quia credebant de mones sanare lesiones corporum. dūȝ ab eis cessabāt: credebant et eos seda ri mundi turbationes: dum eas face/re cessabant credebant etiam eos pre noscere futura qꝛ predicebant eis ma la que dei permissione erant hostibus elaturi. ¶ Quinta causa est ceca cu piditas hominum qui tantum sunt cu riosi aliquid sciendi vel cupidi aliqua acquirendi vt seipsos demonibus vē dant vt suam cupiditatem valeant ad implere. ¶ Circa tertium scilicet de speciebus ipsius ydolatrie erroris est sciendum etiam ꝙ septeȝ species ydo latrie reperiuntur. ¶ Prima enim est cultus demonum. Secunda lumi/num vt solis et lune vel stellarum. Tertia elementorum. Quarta homi/num. Quinta animalium irrationabi/lium. Sexta ymaginum vel alterius operis humani. Septima temporis vel eius partium. et etiam ydolatria alia/rum rerum. ¶ Circa quartum vi/delicet circa ipsius erroris ydolatrie destructionem est breuiter sciendū ꝙ ydolorum cultura omnis mali est cau sa et inicium et finis. sapieñ. xiiij. glosa. cum igitur mens a creatore se auertit oībꝰ implicatur sceleribꝰ aggrauatur

autem ex vilitate rei in qua transfer/ tur honor diuinus malus est peccatuz cum honor iste transfertur in quadru pedes aut reptilia ꝙ quando in homi nes vel animalia rationalia. ad ro.j. Mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem corruptibilis ho minis et volucrum et quadrupeduz et serpentum.glo.ambrosij.quanta ē stul ticia eorum apud quos plus pōt yma go ꝙ veritas et potiores sunt mortui ꝙ viui. Porro ad destructionem ydo latrie que est cultus demonum aduer tenduz est ꝙ ipsos colere est valde de testabile et cauendum et hoc propter duo. Primo qr ipi sūt hostes dei ⁊ ma gis displicet deo cum honor eius trāſ fertur in eos ꝙ cum ad alias creatu/ ras trāffertur. Secundo quia ipsorum cultus magis est homini periculosus cū ergo ipsi demones sint hostes hu mani generis et cultoribus suis fami/ liares fiant sunt eis familiares inimici nulla autem pestis efficatior ad nocen dum ꝙ familiaris inimicus. Ideo au gustinus in libro.lxxxiij. questionū di cit ꝙ nihil tam christiano nociuum vl' contrarium ꝙ si cura magicis artib9 adhibeat. tunc ergo recipit eos familia res qui animarum damnationem que runt. Secundo ad destructioné ydo/ latrie que est cultus luminum est no/ tandum ꝙ hij qui sunt huiusmodi er roris dicunt mortales esse subiectos soli et lune et stellis etiam quantū ad sapientiam vel ignorantiam et quantū ad bonos mores vel malos et dicunt celestia lumina ſm situs suos seu con stellationes causam esse bonorum mo rum vel malorum in hominib9. quod patet esse falsuz quia non propter stel las homo sed stelle propter hominem facte sunt. sicut dicit gregorius sol ⁊ lu na homini tanquam domino suo obe diunt. vt legitur iosue.x. capitulo. Pa/ tet etiam esse falsum ꝙ isti dñt ydo/ latre quia diuersi homines eadem ho ra nascentes mores habent diuersos.

licet ipsi dicant ꝙ qui sub constellatio ne tali nascitur talis vel talis est futu rus ⁊ qui tale opus tali hora inceperit prosperabitur. Item manifestuz est ꝙ nati vna eadem hora vel aliquod op9 aggressi diuersos habent euentus. de hoc latius infra in sexto secunde par tis metrice precepto. Mitte archana dei ⁊c. ¶ Ultimo de illa specie ydo latrie que exhibetur stellis vel elemē tis que dicitur cultus milicie celi ō qua sepe fit mentio in sacra pagina. notan/ dum ꝙ celi militiam vocauerunt qui huius erroris fuerunt multitudinem spirituum horum autem quosdam di cebant preesse celo stellato alios pla/ netis et circulis eorum. alios igni. alios mari. alios terre et vtebantur inuoca tionibus huiusmodi prout credebant congrue maleficijs suis. Istius modi ydolatrie siue sint viri siue mulieres iubentur lapidibus obrui. deutro. xvij Hec videntur adhuc manere in qui/ busdam simplicibus qui videntur in ortu suo solem adorare: vel lunam in nouilunio. ō milicia vero celi habetur iiij. regum. xxj. et ysa. xxxliij. et sopho nie. j. et act. vij. ca. ¶ Deinde ad de structioné ydolatrie que est circa yma gines sciendum ꝙ huius ydolatre sunt infelices et maledicti et irrisione digni de ipsorum infelicitate sap. xiij. Infeli ces sunt et inter mortuos spes eorum est qui appellauerunt deos opera ma nuum hominum. de maledictione eo/ rum deutro. xxvij. Maledict9 homo qui facit sculptile et conflatile. Sap. xiiij. Per manus quod fit ydolum ma ledictum est et ipsum et qui fecit de ir risione. hiere. lj. Uana sunt opera et ri su digna. ¶ Uisis predictis duob9 erroribus restat nunc videre de tertio videlicet de manicheorum errore qui vt ait augustinus in libro de natura boni sensum perdiderunt studio con tradicendi hij ponunt duo principia: vnum mali et alterum boni. De isto etiam errore habetur supra. sed aliter

in.xxv.prose precepto. Nil temere cre
dideris. Unde ſm eos eſt princeps lu
cis cuius habitatio eſt regio lucis ſuꝑ
iſta viſibilia.alter eſt princeps tenebra
rum ex aduerſo cuius habitatio eſt re
gio tenebrarum et vterqꝫ iſtoꝝ prin
cipum ſm eos habet populum ſuum.
Manichei ponunt eſſe corruptibilia
in principe tenebrarum ad probandū
erroneam eorum opinionem inducunt
ꝓ ſe multas ſacre pagine vtriuſqꝫ te/
ſtamenti autoritates ſed taliter qualiꝫ
Primo inducunt autoritatem illā geñ.
j. Tenebre erant ſuper faciem terre.
Ex hoc ipſi inferunt deum nō eſſe be
nignum qui opus ſuum incepit a tene
bris non intelligentes tenebras nō eē
alicuius rei exiſtentiam: ſed lucis ab/
ſentiam. vnde non oportet ponere ali
quem actorem tenebrarum cum tene
bra nihil ſit niſi lucis abſentia nec mi
nus laudabilis eſt mundi creator ſi a
nihilo incepit imo hoc cōmendat eius
potentiam ꝙ ex nihilo lucem et alia
creauit.per hoc enim oſtenditur ꝙ ꝑ
ſe potens eſt operari ſine materia ꝑia
cente vel inſtrumento quod propriū
omnipotentis eſt. Secundo inducunt
auctoritatem illā que habetur math.
iiij. de dyabolo ꝙ oſtēdit domino no
ſtro omnia regna mundi et eoꝝ glo
riam dicēs. Hec omnia tibi dabo ſi ca
dens adorauerís me. Ex quo inferunt
ꝙ omnia regna mundi dyaboli erant
cum omnia chriſto promiſerit.hec ꝓ/
batio ridiculoſa eſt cum dyabolus ſit
mendax et pater eius. Jo. viij. Tertio
inſuper inducunt autoritatem illam
math. vij. Non poteſt arbor bona fru
ctos malos facere. Ex quo inferunt er
go mala nō poſſunt eſſe ab eodē prin
cipio a quo ſunt bona ergo ſunt duo
principia vnum bonoꝝ aliud maloꝝ
Sed ſermo veritatis quo vtuntur ad
confirmationem falſitatis materiā mi
niſtrat confuſioni eorum. licet enim ar
bor bona bonum fructum porduxerit
tñ nihil prohibet fructum queꝫ arbor
bona bonum produxit poſtea putre/
fieri et corrumpi: et nemo adeo fatuꝰ
eſt cum viderit diuerſa poſita ī archa
vel in menſa quorum alia ſunt putri/
da alia ſana ꝙ propter hoc credat ea
non eſſe ex eadem arbore. ſicut nichil
prohibet diabolum bonū eē creatiōe
et a deo factum: malum vero ſua per
uerſa voluntate. moliuntur etiā ante
dictam opinionem erroneam probare
aliquibus friuolis et falſis rationibus
inter ceteras vero hanc falſam et co
loratam adducunt. videlicet ꝙ contra
riorum contrarie ſunt cauſe. vnde ta/
men ſecundum eos bonum et malum
que ſunt contraria erunt a contrariis
principiis. ſ. a principio bono et a prin
cipio malo. ¶ Huic falſe rōni taliter re
ſpondet: ꝙ illud verbum contrarioꝝ
&c. non eſt verum vniuerſaliter. Cauſa
enim efficiens voluntarie operās pōt
eſſe cā contrarioꝝ. Idem igitur pictor
pōt facere imaginem albam & imaginē
nigram et pulchram et turpem. ſed cā
naturaliter oꝑans que operatur ſcd̄m
ſimilitudinem dans ſpēm ſuā patiēdi
non poteſt eſſe cā contrariorum: cū nō
habeat in ſe contrarias ſpecies ſeu for
mas. ¶ Subtractis predictorum er/
roribus auctoritatibus et rationibus
quibus innitūtur: ponende ſunt aucto/
ritates et rōnes quibus ipſi cum ſuis
rōnibus directe deſtruunt: ex quibus
oſtenditur vnicū eſſe principiū a quo
ſunt omnia viſibilia & inuiſibilia. legit
math. iiij. ꝙ ab initio creature maſcu/
lum et feminam fecit eos dominus.
Item Luc. iij. vbi texitur genealogia
chriſti ibi dicit. Qui fuit ſeth. qui fuit
adam. qui fuit dei. ergo adā fuit a deo
et non a diabolo. Item ioh. j. omnia ꝑ
ipſum facta ſunt. ergo viſibilia et inui
ſibilia. et poſt. mundus ꝑ ipſum factus
eſt. et apl's ī epiſtola ad collo. j. in xp̄o
condita ſunt vniuerſa que ſunt ī celo
et in terra viſibilia & iuiſibilia. et apo.
x. dicit ioh. de angelo: ꝙ iurauit ꝑ vi/
uentem in ſecula ſeculoꝝ qui creauit

celum et ea que in eo sunt:et terram ꝛ ea que in ea sunt:ꝛ mare ꝛc. Nūc vero ponende sunt rōnes dictum errorem destruentes. Dicunt enim ipsi manichei lucem et tenebras ab eodem principio esse non posse: sed eadem ratiōe vox et silentium erunt a contrariis pricipiis.sicut enim se habet silentium ad vocē:sic tenebra ad lucem. Unde Augu. irridendo manicheo dicit. si est gēs tenebrarum pugnans contra dei lucem quare non est gens silentiorū pugnās contra vocē. Item si lux a bono deo est visus qui est melior luce: cum lux propter visuʒ sit et sine visu oculus sit inutilis erit a deo. quis igitur dubitat euʒ cui servit lumen candele prevalere lumini illi. et si visus et lux que maxie est visibilis sunt a deo:eadem ratione et auditus et audibile et gustus et gustabile tactus et tangibile olofatus et odorabile. ergo omnia corpora corruptibilia sunt a deo. Item cuʒ vivere melius sit q̄ fulgere: si nichil potest fulgere sine deo: multo minus nec vivere vt ait Augu.igitur omnia vitam habentia sunt a deo. Preterea impossibile est duo principia esse absolute. si enim aliquid est principium absolute ē primum. si autem est principium non habet prius neqʒ coevum. vnde diabolus omnibus dias sive dualitas nō est principium. monas autem sive vnitas erit totius diadis.i. dualitatis principium. Item non minus pertinet ad deum bonitas q̄ potentia vel sapiētia ergo sicut ridiculum esset ponere aliquem deum sine potentia vel sapiētia sic ridiculum est ponere sine bonitate. Dyo.neqʒ diuinū maluʒ est:neqʒ malū diuinum. Item corruptibile et incorruptibile conveniunt ad vnum perficiendum vt corpus et anima ad vnum perficiendum.s.hominem.et est naturalis amor vnius ad alterum quod indicat separatio vnius ab altero que cū dolore fit.ex quo manifestuʒ est ea nō esse ex contrariis principiis. Item.i. ad corinth.vij.dicit apls. nescitis quia membra vestra templum sunt spiritus sancti qui in vobis est.sed constat q̄ si princeps tenebraruʒ fecisset corpus humanum spiritussanctus non habitaret in eo:nunquid nō habʒ spiritussanctꝰ aliud habitaculum. que ergo societas lucis ad tenebras dicit apls.ij. ad corinth.vj.quasi dicens nulla.ꝛ sic patet veritas predictorum. Attendēs igitur autor q̄ tempore suo multi a vi morum necnon a tramite veritatis multipliciter deviabant: volens omnibus et singulis taliter errantibus optima adhibere remedia non solum prosaice vt supra habitum est: verum etiam et metrice infrascripta prebet rudimēta. vnde secundum q̄ principaliter succurere intendit quatuor principalibus erroribus ſm hoc quatuor principaliter intendit in suo opusculo:licʒ incidēter plura alia faciat. Primo nanqʒ succurrere intendit illorum errori qui negant deum esse: nec rationem demonstrari posse nisi per viam fidei et revelationis:cum in primo metro dicit. Si deus est animꝰ ꝛc.quasi velit innuere autor q̄ deus proculdubio est secundum quod satis supra in prima q̄one probatum et deductum est.hoc etiam hic probat autor in principio primi metri cuʒ dicit. Si deus est ꝛc. idest quia deus est. poni enim debet si pro quia cōiunctione causativa et certitudinali et non cōditionali.vt sit sensus. si deꝰ est.i.quia veram existentiam habet.nā deus dicitur habere verum esse a quo omnis res habet esse.vt Boe.in li.de trinita.comprobare videtur dicens.sola diuina essentia est eo q̄ est: cetera vero nō sunt id quod sunt. quia vere non sunt.i. non habent verum esse.q.d.nichil est q̄ habeat verum esse p̄ter deum. Unde philosophus quidam ait si deus non est vnde bonum:immo si deus non est quomodo aliquid est.nā priori nō posito quod posteriorum est cā et ratio posteriꝰ nunq̄ erit i mūdo

et ideo pricipium primum omniū creatorem esse est necesse. sicut habetur ex libro methaphisice. vnde ad esse sequitur viuere sentire et intelligere. si ergo esse tollatur: nec viuere nec sentire nec intelligere in rebus est inuenire. ¶ Itē secundum philosophum mundus est quoddam perfectum in nullo penitus diminutum quod est ab eterno productum cuius est q̄tum creature est possibile expressiuum. ergo si in mūdo vt patet ad sensum est ponere aliquod bonum et etiam aliquod magis bonū erit: et in ipso est ponere summū bonū nunquid ab eo contentum: sed continens ipsum mundū tanq̄ bonum simpliciter infinitum rerum omnium pricipium productiuum: pro tanto subdit immediate. deus est animus. Et hec ē vna ex causis quare deus solus est colendus. quia hoc facit deus in maiori mundo q̄ animus in minori mundo. i. in homine. quia excellentiam tenet et ipsum gubernat et regit: ita deus maiori mūdo se habet secundum qd̄ imediate expressum est aliqualiter. ¶ Sed nota differentiam inter animū et aiam quia anima est ipsa substantia qua viuimus. animus est superior pars aime sicut caput superior pars corporis.

¶ Sed sunt quidam qui sequētes ptē anime inferiorem delectantur inferius in hoc mundo. Quidam vero sunt q sequentes animi partem superiorem delectantur in domino et celestibus. cum enim motus sursum et motus deorsum sint contrarii. et impossibile sit aliquid simul duobus motibus contrariis moueri. impossibile est etiā in mūdo isto et domino delectari. pondus meum amor meus dicit Augu. eo fero quocūq; feror non potest mercator simul et semel delectari in precio et in appreciato. i. simul habere obolum et habere ouum pro quo oportet dare obolū vel denarium. Et preterea dicebat Jaco. iiii. Qui voluerit esse amicus huius mūdi inimicus dei constituetur. ¶ Item succurrit autor errori illorum superstitiosorum et ydolatrarum qui circa diuinum cultum errabant honorem soli deo debitum diuersis creaturis attribuentes: ostendens q̄ soli deo est summa reuerentia exhibenda secundū qd̄ supra in questione secunda plenius est pretactum. Et hoc facit in secundo metro dūm dicit. Hic tibi precipue sit pura mēte colendus. quasi velit innuere q̄ hic solus deus est colendus. et pro tanto dicit hic. s. et non alius. nam hic solus deus habet preeminentiam in excedendo seu in existendo Baruth. iii. hic est deus noster et non exterminabitur alius ad eū. ratio quia habet sapientiā in docendo. hic adinuenit oēm viam discipline. habet etiam potestatem in regendo. vt in ps. Hic est dn̄s deus noster et ipse reget nos i secula. hic. s. deus. est tibi. i. a te. precipue. i. summe vel prompte hoc est mente promptissima. debet enim quis ad diuinum cultum se tradere: et ad ea que ptinēt ad dei famulatum et deuotionem. Et hoc est quod exodi. xxxv. scribitur. q̄ multitudo filiorum israhel mente prōptissima atq; deuota primitias domino offerebat. et hoc maxime deb; fieri mēte pura. vnde in metro concluditur. pura mente colendus. hoc est dicere quia mens intenta diuino cultui coniungitur deo: et ex tali coniunctione fit pura: et ad talem coniunctionem summa requirit puritas. dicit ergo si deus rē ¶ Nota q̄ hoc metrū multipliciter exponi pōt s̄m multiplicē intellectū in de insurgentem vt primo sic exponat̄ si animus noster est deus. i. diuinus. i. a deo originem habens. vt carmina dicunt. dicitur enim in quibusdam gentilium libris q̄ corpus seu substantiam corpulentam traximus ab elementis. animam vero a deo. quasi velit dicere q̄ deus non fuerit creator corporum: s; solum animarū: cum tamen hoc falsissimum sit dicere vel etiam opinari. ¶ Hanc enim opinionem repellit

Petrus apostolorum princeps in sim bolo apostolorum dicēs. Credo i deū patrem omnipotentem creatorem celi et terre visibilium omnium et inuisi-biliū. hec opinio latius tangitur supra super principio partis antedicte in ter cia questione. Sequitur in secūdo me tro hic.i. animus sit colendus tibi pu ra mente. et hic precipue.i. maxime.i. magis q̄ corpus.colere autem animū est viciorum sordibus abiectis virtu-tibus quasi quibusdam floribus ipsuz exornare et hoc dictum est. Uel scd̄o vt dicatur. si deus est vt animus.i.vt ratio nostra dictat nobis:⁊ vt carmīa dicunt hic sit tibi colendus pura mēte ¶ Uel tercio vt dicatur. si deus est co lendus pura mente vt carmina dicunt hic.i.vis colendi deum sit tibi animus i.intentio tua.precipue.i.poti9 q̄ aliis rebus. ¶ Uel quarto dixi supra in pri cipio prosaicali precepto. supplica deo et non diis. ¶ Ad quod posset aliquis obicere.est ne tantum vnus deus co-lendus? ¶ Respondet etiam si tantuz vnus deus est non plures dii.hic vn9 deus est pura mente colendus. ¶ Et quare dicit tibi precipue? Certe quia est primum et precipuuz et sempiternū quod cōfirmat autor dicens.vt anim9 idest intentio nostra. et carmina idest auctoritates sanctorum patrum. dicūt idest testant̄ et asserunt. ¶ Uel quinto vt dicat̄.si deus ⁊c̄.i.si animus est de9 vt carmina dicunt ⁊c̄. antiqui ignora-bant vnum deum esse:et animum suū sapientia preditum intelligentes eum pro deo colebant. ¶ Hec opinio licet er ronea latius tangitur supra in prima questione huius primi principii me-trici prelibati.vn̄ ex hoc talis solz dari versus. Nullum numen abest si sit sa pientia tecum.i.in aīo tuo. ¶ Uel sexto vt dicatur ꝙ ponatur hic pro coniun-ctione copulatiua et causatiua necnon ⁊ certitudinali et non conditionali vt satis de hac expositione superius ē ex pressum. ¶ Uel septimo vt exponatur si pro quia.quia carmina.i.versus poe tarum.dicunt.i.testantur. ꝙ animus ē deus nobis hic.i.animus sit colendus tibi.i.a te.pura mente.i.deuoto animo et puro corde.precipue.i. super omnia quia super omnia deus. ¶ Autor hic prestat formam et modum colēdi deū quia pura mente est colēdus. Iste mo dus exprimitur exo.xx.vbi dicitur. nō habebis deos alienos coram me .non facies tibi sculptile neqz omnem simi litudinem que est in celo desuper: et que in terra deorsum:neqz eorum que sunt in aquis sub terra non adorabis ea neqz coles. Istud primum decalogi preceptum tres habet clausulas. ¶ Pri ma est. non habebis deos alienos co ram me. vbi prohibemur adorare cre aturam spiritualem scilicet angelos.

¶ Secunda clausula est.non facies tibi sculptile.i. ymagines fictas q̄ nullius rei naturalis sūt representatiue. ¶ Ter cia clausula est.neqz omnem similitu-dinem scilicet imaginem rei naturalis et sequitur. que est in celo desuper vt solis et lune. et que in terra deorsum: vt hominis bouis et similium.et eoꝝ que sunt in aquis sub terra.i. piscium. non adorabis ea scilicet actu exteriori neqz coles i affectu interiori. ¶ Ex his colligi potest ꝙ non reprehēdunt̄ chri stiani qui faciunt imagines non quidē ad adorandum:sed ad memorandum honor autem qui exhibetur sanctis nō est latrie sed dulie sicut supra dictum ē secundum rationem allegoricam: sed honor qui deo exhibetur est latrie.vn̄ si creature exhibetur honor deo debi tus est ydolatria. ¶ Prima ergo clau-sula huius precepti ostendit iudeos et saracenos ydolatras esse qui deos ha bent alienos. Iudei quidem messiam idest antechristum. sarraceni vero ma chometum. ¶ Contra secundam clau-sulam faciunt heretici qui non credūt de deo nisi ꝙ ex imaginatiōe et ex fan tasia confingunt. ¶ Contra terciā clau sulam faciunt mali christiani vt suphi

qui colunt similitudinem eorum que sunt in celo desuper. nam super omnia diligunt prelaturam ⁊ dominium. aua rus colit similitudinem eoꝝ que sunt in terra scilicet diuitias et pecuniā. vo luptuosus scilicet carnalis colit simili tudinem eorum que sunt in aquis scꝫ delicias. ¶ Et circa hec nota ꝙ supbi diuites et potentes non recognoscunt se habere caput scilicet deum patrem propter quod iusto dei iudicio accidit talibus quod euenit cuidam qui ad tā tam deuenit demētiaꝫ ꝙ non videbat sibi ꝙ haberet caput. quidam vero me dicus scilicet auicenna vt fertur hec au diens super caput eius capellum plū beum fortiter alligauit. vnde post pau cos dies capellum sic ponderosum pre sui ponderositate presensit: tunc sen sijt se caput habere: et per taleꝫ modū curauit eundem. sic accidet illis prin cipibus et dominis temporalibus qui omnem adinueniunt viam vt populū excorient seu expolient atqꝫ cleruꝫ: nō credentes caput scilicet deum supra se habere. quia si crederent: nullo modo talia perpetrarent: sed valde diuinam contra eos sententiam pertimescerent cum tamen dicatur Luce duodecimo. Timete illum qui potestatē habet mit tere in iehennam. talibus plumbeum capellum super omnia ponderosum su per caput eorum imponetur: quando scilicet sententia illa terribilis eterna omnium terribilium finis contra eos pronunciabitur. dicendo illud Math. xv. Ite maledicti ⁊c. ¶ Pro correctio ne talium et emendatione due infra scripte historie multum valere debēt ¶ Primam recitat beda in gestis ang lorum scilicet de rege illius gentis qui semel habuit talem visionem. videba tur enim sibi ꝙ staret ante crucifixum argenteum quod in camera sua pro de uotione tenebat: et videbatur sibi ꝙ esset carneus: et ꝙ haberet latus sini strum totum corrosum: latusqꝫ dextꝝ

iam inceptum corrodi erat. et cum rex diceret eidem crucifixo. domine quis hec fecit vobis? Respondit christus crucifixus de cruce. tu es inquit ille. ca ue tibi ne vlterius procedas. quia sta tim morte seuissima morieris. tunc rex euigilans valde perterritus querebat significationem visionis. et tandem ve nerabilis beda ipsam taliter exposuit dicens. O rex noueris quid dicit apl's ad ephe. v. ꝙ caput ecclesie est christ9 et membra huius capitis sunt omnes fideles. per latus sinistrum intelligunt seculares: et istud latus totaliter idest totum populum corrosisti. i. per exa ctiones spoliasti. Per lat9 vero dextꝝ intelligitur clerus. quia sicut in latere dextro magis viget virtus q̄ȝ in sini stro: ita in clericis vt plurimuꝫ magis virtutes vigent et vigere debent q̄ȝ i laycis: et iam illud latus incepisti corro dere ecclesiarum bona corrodendo et dirripiendo: et hoc tibi dicitur. qđ rex timens sententiam regis eterni statim se correxit. ¶ Secundam historiam va lerius recitat de alexandro qui habita victoria contra darium regem persa rum in tantam eleuatus est superbiaꝫ ꝙ suis militibus demandauit ꝙ eum de cetero vt deum adorare deberent. sed iusto dei iudicio dum in quodam prelio grauiter vulneratus fuisset et ex hoc magnos dolores et cruciatus p̄ sensisset hoc notabile verbum dicitur protulisse. fatuum est ꝙ homo se deū faciat ⁊ se esse mortalem non cogno scat. tunc enim cognouit supra se hēre caput scilicet deum. ¶ Secundo au tor intendit prouidere errori curiosoꝝ qui volētes plus sapere q̄ȝ oportet vt secreta dei et soli deo nota per ꝓprias vires ingenij naturalis perquirere vi debantur. ⁊ hoc facit in secūda pte me trica ibi. Telluris. et maxime in sexto precepto. Mitte archana dei ⁊c. De materia ista tangitur etiam supra i pri ma prohemiali parte in capitulo. ad

fontem ergo virtutum qui deus est. ¶ Tercio autor succurrere intendit errori desideriorũ qui superbia sua temeraria et p̄sumptione credebant sine doctrina moralium p̄ceptorũ se posse virtuosa opera exercere: parum eni vel modicũ ꝓdesset si precepta que data sunt vel que deo dante per autorem in posterũ dabuntur non essent bene medullitus intellecta. et in tercia distinctione inducere intendit vt tam in p̄missis q̄ȝ in subsequētibus preceptis intelligendis attentionē et retentionē ꝓnā exhibeamꝰ. quoniā vt ipe dicit in principio quarte ꝓhemialis ptis. legere et non intelligere ꝛc̄. Et hoc facit in tercia principali parte metrica ibi. hoc quicunqȝ velis. ¶ Quarto succurrere intendit autor errori cupidorũ qui per temporalia bona et alias voluptates credebant vite securitatē acquirere: in qua distinctōe ponit ea que impediunt vite securitatē vt illa fugere debeamꝰ et eas fugiendo toto posse virtutes acquiramus. et hoc facit in quarta ꝛ vltima principali parte metrica p̄cepto. j. dum dicit. securam quicũqȝ cupis ꝛc̄. ¶ Est ergo principalis prima ps metrica. si deus est animus ꝛc̄. ¶ Istud est primũ p̄ceptum metricũ quod specialiter ptinet ad primũ paradisi fluuiũ. s. iusticie. et est de actu religionis vel latrie. Est enim religio siue latria virtus quedam et species iusticie p quā ordinamur ad reddendũ deo debitũ cultũ et reuerentiā et honorem: ex eo q ipe est primũ vniuersale principiuȝ nostre ꝓductionis in esse atqȝ nostre gubernationis. ¶ Huiusmodi autē virtus religio vocatur vel latria. i. seruitus quedam deo debita. hec autē virtus. s. religio habet quosdā actus proprios et immediatos p quos homo ordinatur ad solum deuȝ. s. colere. sacrificare. orare. adorare. iurare et laudare. ¶ De primo istorũ actuũ scȝ de cultu dei determinatum est in p̄libatis metris. si deꝰ est animus. Alios autem actus habet ipsa religio quos ꝓducit mediantibꝰ virtutibus quibus imperat ordinans eos in diuinā reuerentiā. Et de his actibus et alijs dicetur in sequētibus metris totius libelli. vnde omnia metra huius libelli ordinauit principaliter ad cultum diuinũ exhibendũ vel diuinaȝ reuerentiaȝ. nam per ea informant̄ dei cultores qualiter deũ p̄cipue. i. ꝓmpte necnō pura mente et deuote colere debeant s̄m q in infrascriptis metris luculenter apparebit. ¶ De hac materia quo ad cultum diuinum necnon et alios quiqȝ actus sequētes: satis plene tractatũ est supra in primo ꝓsayce partis precepto. Itaqȝ deo supplica. et idō non est hic quo ad hanc ptem insistandum ꝛc̄.

¶ Rethorica sup̱ scdm̄ p̄cep

¶ Plus vigila semper ꝛc.

Si negligentie torpor desidiose mētis hospiciũ inuaserit: tunc p̄scripta diligentia et virtutum excercitio relegato omnis viciorũ turba succedit inde somnus et pigritia ingluuies ꝛ castrimargia et omnes viciorum comites subsequent̄. ¶ Caueat igit̄ impubes adolescentia immoderatis somnijs incumbere ne virtutũ temperatrix moderantiam patiatur exilium. Si eni vite humane multũ tempis spaciuȝ p̄beretur nec confestũ senio nec cassatum egritudine: rebus tamen virtuosis sublimibus ac studiosis excercitijs fuerit impendenduȝ: ne desidiosa pigricies somnijs enutrita diurnis et nocturnis voluptatibus augmentata: abortiuuȝ virtutis paret quippe quia honestatis adituum separat et capistrat ꝛc̄.

¶Secundum autoris prece ptum partis metrice.

Plus vigila semp:ne
somno deditus esto
Nam diutrna quies
A vicijs alimenta ministrat.

¶Postꝙ̃ autor supra in primo p̄ce/denti p̄cepto metrico p̄buit rudimenta ad primū riuulū primi fluminis.s. iusticie spectantia ac etiā inducētia quo ad diuinū cultum ipsi summo omniū rerū principio ꝓmpte ac deuote exhibendum. Nunc vero in p̄senti p̄cepto subsequenter prebet rudimenta nos ad secundū paradisi fluuiū.s. prudentia s̄m vnū intellectū. vel s̄m alium ad terciū paradisi fluuiū.s.tꝑantie inducentia et hoc dum dicit. plus vigila semp. quasi velit autor innuere ꝙ postꝙ̃ deus colendus est et venerandus:precipit dei cultoribus ꝙ vigiles sint et solliciti excusso torpore negligētie:ne cū segnitia veneretur cū pigricia mortale sit pccm ¶Pro cuiꝰ primi et scđi metri intelligentia et obseruantia est breuiter sciēdum ꝙ prudētia et spūalis vigilia idē sunt. ratio quia omis oculus actu informatus non dormit sed vigilat. cum g̃ prudentia sit virtus informatiua intellectus qui est spūalis anime oculus:cōstat ꝙ omnis prudens vigilare debet: maxime in hoc ꝙ ꝑtinet ad cultum et honorē diuinū. nō ergo immerito ista duo cōiungit beatus petrus in sua prima epl̄a.c.iiij.dicens estote prudentes et vigilate. ¶Sed nota ꝙ tria hoim genera ꝯsueuerunt multū attente vigilare vicȝ thesaurarij s̄uientes et p̄lati. Primo prudēs thesaurarius solet vigilare ad custodiā sui thesauri. inter thesauros autē alios magis preciosus est gratia dei. quia isto solo emitur regnū dei. Et apl̄us de hoc thesauro dicit.ij. ad corinth.iiij. ꝙ habemus thesaurū istum in vasis fictilibus. quia ergo habemus thesaurū tam carū et tam preciosum et quia vas est tam frangile et tam ꝑiculosum:debemꝰ plus vigilare et non somnolenti esse ad custodiā sollicitam nostri thesauri ne furēt nobis. scitis eni ꝙ lupus cōtinue circuit ouile solū vt ꝑdat ⁊ mactat. ¶Sic moralit̄ B
aduersariꝰ noster diabolus circuit homines querēs quē deuoret ꝯtinue querit quō domū cordis nostri ꝑfodiat et a nobis thesaurūȝ gratie diuine furēt vt tollat. et ꝓpterea beatus petrus.j. epl̄a sua.v.c.monet vigilare dicens. sobrij estote et vigilate quia aduersarius vester diabolus tanꝙ̃ leo rugiens circuit querēs quē deuoret ⁊c. et ecc̄.xxx iustus cor suū tradit ad vigilandū diluculo ad deuȝ qui fecit illū. ¶Ad hūc sensum facit optime qđ legitur in quadam hystoria greca de quibusdā venatoribus ambulantibus ꝑ quoddā desertum:dum inuenissent hoīem nuduȝ et dum hic nudus vidisset illos statim fugam arripuit:vnus autē ex illis cepit post eum currere: finaliter videns se non posse euadere stetit.et cum stetisset:interogauit eum insecutor quare fugiebat ab eo.et ille talem finxit hystoriam.dixit eni in suis ꝑtibus quēdā fuisse regem turrim vnā thesauro plenam habentē: in qua positis custodibus diligenter eam custodiri faciebat que turris talis conditionis existebat: vt quociens custos uigilabat impossibile erat fures et latrones arte quacūqȝ vel etiā instrumentis minimū lapidem de turri illa euellere: nec per consequēs thesaurū illū furari aliqualiter posse sed qñ custos dormiebat statim fures ingredi poterant et inde asportare thesaurū ꝓ sue voluntatis arbi/

trio quod cernēs rex custodi lapidem p̄ciosum tradidit qui talis erat virtutis q̄ q̄diu custos in manibus eum teneret impossibile erat eum dormire: sed quociēs de manibus cecidisset statim dormitare incipiebat: et vt custodes essent magis attenti imposuit penam capitis si quis lapillum illum de manibus cadere p̄mitteret et obdormisset. quadam autē vice ego fui positus ad custodiam illius turris. et datus est mihi lapillus ille. et cum pluribus diebus turrim illam custodissem. casu cecidit mihi lapillus: et mox somno victus statim fures intrauerunt et thesaurū asportauerūt. cum autē euigilassem et thesaurū asportatum vidissem timens regis sententiā in hunc desertum aufugi. et cum te vidissem cogitans q̄ minister illius regis esses: aufugere cepi ne me comprehensum ante regem illum duceres cuius thesaurus mei negligentia asportatus est. Et iste non intelligens huius hystorie expositionem ab eo sciscitari cepit ac ille hāc hystoriā exposuit in hunc modum.

¶ Rex ille est deus pater qui est rex regum et dominus dominantiū. Apoc. xix. ca. turris est homo in quo posuit deus thesaurum multarū graciarum et virtutū. vigil custodiens hanc turrim est intellectus vel ratio. quia q̄diu rō vigilauerit impossibile est fures idest vicia ingredi turrim hanc et thesaurū diuine gracie furari posse: sed q̄cito ratio incipit dormitare: statim subintrant vicia et grās atq̄ virtutes asportant. Et ideo dominus admonet nos vigilare Math. xxiiij. vigilate quia si sciret paterfamilias qua hora fur veniret vigilaret vtiq̄: et non sineret perfodi domū suam. dedit etiam nobis lapillum .s. iesum christum qui nos preseruat a somno peccati. scilicet beneficium passionis eius quod debemus semper et omni hora ad memoriā reducere. quapropter si ille a quo lapillus ille ceciderit per peccatum obliuionis et ingratitudinis non sepius tale beneficiū ad memoriā reducendo eternaliter morietur. subiūxit. videns ego me somno peccati in seculo dormitasse per gratiā dei euigilans. idest meipsum recognoscens: timens eterni regis sententiam quā per peccatum merueram in hunc desertum aufugi. et penitentiam agens eum deprecor vt mihi de peccatis meis veniā indulgere dignet̄.

¶ Hoc sine dubio intendit autor in his duobus prelibatis metris. Plus vigila semper &c. ¶ Secundo prudens seruitor solet vigilare ad insistentiam sui seruitij. licet enī s̄m apostolum liberi simus libertate qua liberauit nos christus: tamen domino seruire debemus. Unde in psal. seruite domino in timore. et luce primo. Seruiamus illi in sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nr̄is. ergo om̄s nos qui esse debemus diuino s̄uitio mancipati plus vigilare q̄ dormire debemus ad hoc ne peccati somnus nos cōprehēdat quia beatus ille seruus quē cum venerit dominus eum inuenerit vigilantem. Math. xxiiij. ¶ Et nota q̄ dicit vigilantem. et non ocientē quod facit diuturna quies. idest ociositas que s̄m autorem vicijs alimenta ministrat. Et specialiter tribus vicijs ministrat. Et primo vicio auaricie siue rapine siue furti. quia quando non lucratur licite tunc se ingerit ad lucra illicita. ¶ Secundo vicio luxurie vt patet de dauid qui q̄diu exercuit bella domini continens fuit. et tempore ocij adulterium cōmisit. ¶ Salomon similiter q̄diu occupatus fuit circa templi fabricam non fuit infatuatus amore libidinoso: sicut postq̄ factus est ociosus.

¶ Tercio parat vel ministrat alimenta. scilicet vicio loquacitatis. vnde apostolus prima ad Thimoth. v. adde

lescentulas viduas deuita xc. et paulo post. discunt enim circuire domos non solum ociose sed verbose. hoc est qđ intendit autor in secundo metro. dum dicit. Nam diuturna quies vicijs ali/menta ministrat xc. ¶ Tercio pru dens prelatus et minister solet vigilare ad refulgentiam sui ministerij. prelati ergo qui super alios seculares in loco eminenti sunt positi: sicut lucerna super candelabrum. debent eni plus vigilare q̄ dormire vt omnibus sint in exemplum edificatoriū ad hoc vt coram eis refulgeat ministeriū. sicut de beato Gregorio qui vigilans interpretatur. vigilans enim est participiū si/gnificans continuū actuz. vigilauit eni beatus Gregorius in studio sapientie vel in exercitio operationis sancte. et vigilauit prudentie summe in officio suo. Unde realiter fuit de illis pasto/ribus qui custodiebant vigilias super gregem suuz. Luce. ij. ca. vnde dici potest etiam talibus qui in alioꝝ ministerio sunt positi. vigilate et estote pru/dentes. Unde apostolus secunda ad thimo. iiij. Tu vero vigila in omni/bus labora ministeriuz tuum imple.
¶ Sed nota talem esse differentiā inter dormientem et vigilantem. quia dormiens aliquando apprehendit multa sed solum fantastica. Uigilans autē apprehendit realia et vera. Sic ergo vt possumus mundialia fantastica et cassura relinquere et celestia vera ap/prehendere debemus autoris prece/ptum obseruare ipsumqꝫ totis viri/bus effectuiqꝫ mancipare dum dicit. Plus vigila semper ne somno dedi/tus esto xc. ¶ De materia huius precepti metrici latius habet̄ supra. xlviij prose precepto. Quod satis est dormi et quod hic deficit suppletur ibidē xc.

¶ Rethorica sup quinto autoris precepto.

Virtutē primā puto Quisquis virtutum ostium nititur introire: quisquis exi/mijs moribus pollere conatur: lingue ventilabrum debet cauta moderatione refrenare. si quis enim sensualitatis proprie ductus imperio oris ianuam oportune et importune ad omne verbum loquacitatis aperiat mox detractionis valuas discentio/nis additus prebet contumeliarūmqꝫ iurgia preparat et disponit. ¶ Imitetur ergo sapiens nature sagacis industriā que linguam in humano capite triplici clausura recludit labijs videlicet dentibus et palato. per hoc innuens sapi/entem paucis contentari eloquijs. su/perefluere quidem verbis non est carere vicio. Nam hec vicialis pestilen/tia malicie impetū non poterit cohibere. Proximus illa deo xc.

¶ Tertium autoris preceptum prime partis metrice.

Virtutem primam puto compescere linguam. Proximus ille deo qui scit rōe tacere

¶ Post q̄ autor in precedenti p̄cepto prebuit rudimenta ad vnū riuulorum secundi paradisi fluminis.s. prudentie inducentia. Nunc vero in p̄senti preceptometrico prebet rudiméta ad vnū alium riuulorū tercij paradisi fluminis scilicet temperantie inducentia. Et hic riuulus.i.species modestia nuncupatur.et hec virtus valde viguit in antiquis. ¶ Est autem modestia scientia eorum vel earum rerum que aguntur suo loco collocādarū.ut ait tullius li.j. de offi. et est dicta a modo in quo nec plus nec minus q̄ expedit fiat. Huius partes ponit Macrobius libro.j. que sunt.s. verecundia.abstinentia. castitas honestas.moderatio.parcitas.sobrietas et pudicitia. Hec virtus scilicet modestia docet cauere indecentiā in lingua.risu.motu.corporis habitu.⁊ in occupatione vel actu. ¶ De indecentia in verbo vel lingua ⁊ risu et motu:tangit Seneca in libro de quatuor virtutibus dicens.a verbis turpibus ⁊ indisciplinatis abstine te.q̄ licétia eoꝝ impudentiā nutrit.s̄mones vtiles magis q̄ facetos et affabiles ama: rectos potius q̄ obsecundātes.vnde eccle.xxiij. Indisciplinate loquele non assuescat os tuū est enim in illa verbuꝫ peccati. ¶ Reprehensibilis est triplex risus si est immodicus. si pueriliter effusus. si muliebriter factus. ¶ Circa vero motum corporis cauenda est nimia tarditas et nimia celeritas. Seneca.si cōtinens es et animi tui et corporis motus obserua ne indecori sint. ¶ Attendens ergo autor q̄ in dei cultoribus inter cetera necessario requiritur sermonis modestia quod fit abstinendo se a multiloquio. Et licet rudimentuꝫ istud extendi possit ad omnes actus q̄ per linguam exercentur q̄ in eis vicia lingue debeant euitari: specialiter tñ intelligendū est q̄ hic ꝓhibetur multiloquiū qđ est maxime in exercitio cultus diuini vitandum. et hoc est quod habetur Math.vj.vbi dicitur.orātes autē nolite multuꝫ loqui sicut ethnici. putabant enim q̄ in multiloquio suo exaudiri deberēt. Dicitur autē lingue refrenatio prima virtus non quidē in ordine virtutū: sed respectu illoꝝ viciorum que non de facili reprimi possunt etiā ꝑ virtutis vehementiā:eo q̄ difficile est eam linguā reprimere. ¶ Et hoc intendit autor duꝫ dicit. virtutem primam ⁊c. ¶ Pro huius primi metri intelligentia ac etiā obseruātia est breuiter sciendum q̄ triplex lingua praua reperitur que ꝓuenit a fatuitate. quia os stultorum ebulit stultitiā. ꝓuerbi. ideo est summo studio cohibēda: imo etiā penitus abscindenda. ¶ Prima est adulationis qua blanditur in p̄ntia ¶ Secunda detractionis qua mordet in absentia. ¶ Tercia dissentionis qua seminant iurgia. Omnes iste tres lingue ꝓueniunt vt dictū est et ideo cohibende ac etiā abscindende. ¶ Prima q̄ decipit. ysa.iij. popule meus qui te beatū dicūt ipi te decipiūt. ¶ Contra hanc adulationis linguā triplex gladi9 abscisionis reperitur. ¶ Primus est vt q̄n prima lingua vento adulatōis flat tunc homo ad terrā os descēdere suā infirmitatē ↄsiderādo ⁊c. ¶ Scd̄us vt talis diligenter adulationē examinet ⁊ quasi verecūdia tactus cuꝫ se cognouerit quasi puerilē reputari ab eo qui ei lac adulatiōis ꝓpinat. Unde socrates cuidā adulanti sibi dixit.nil p̄ficis adulator cuꝫ te intelligā. ¶ Tercius est vt homo tristē faciem adulanti ostendat ꝓuer.xxix.princeps qui libenter audit verba mendacij oēs ministros habet impios. ¶ De materia adulationis latius tractatur supra in scd̄a probemiali parte.§.xvij.qui incipit seducēs adulatio ⁊c. ꝫ pleni9 infra in p̄ma metricali p̄te p̄cepto.xliij.cū te aliquis laudat ⁊c. ¶ Scd̄a lingua detractōis cohibēda

est et abscindenda quia infamat. vnde sapiens admonet ne cũ talibus simus assidui eccle. xxiij. Ne forte assiduitate tua infamatus improperium patiaris: et maluisses non nasci. ¶ Contra hãc detractionis linguam multiplex ē gladius abscisionis. ¶ Primus gladi9 est scriptura que detractorem deo et hominibus ostendit esse odiosum. vnde eccle. xxj. Susurro coinquinabit suam animam et in omnibus odietur. addit apostolus ad romanos primo. Detractores deo odibiles. ¶ Item quia maledictum eum ostendit et abbominabilem. ita habetur eccle. xxviij. susurro et bilinguis maledictus multos enim turbauit pacem habentes. Et prouer. xxiiij. Abbominatio hominum detractor. Itē quia scriptura ostendit qualiter dominus puniuerit hoc peccatum et hoc ĩ maria sorore moysi que iusto dei iudicio facta fuit leprosa. quia detraxit ei habetur historia numeri. xij. ¶ Secundus gladius detractorum est omparatio detestabilis. detractores enim comparant canibus diaboli ei9 gregem custodientibus. non enim permittunt auferri vnam auriculam quin lacerent auferentem vel derideant. Uel aliter canes isti non solum comedunt carnes: sed etiam ossa. quia non solum carnalibus detrahunt hominibus: verum etiam et spiritualibus. et ĩ hoc assimilãtur cani rabido qui quãdo habet vermen sub lingua clamat contra solem lunam et stellas: ita detractor cum verme detractionis clamat cõtra solem idest contra virtuosum et cõtra quoscunque. ¶ Item detractor porco dicitur similis. Porcus eni si ex vna pte flores videret et ex altera stercora: prius ad stercora curreret q̃ ad flores. sic detractor si de aliquo bono et virtuoso aliqua laudabilia sciat et aliqua mala et reprehensibilia: versat in ore suo reprehensibilia et non ea que imitatione sunt digna. ¶ Item detractor similis est serpenti. propter multas eni rationes serpenti assimilatur. Serpēs enim est animal p̄ditiosum. in silentio mordet. tortuose incedit. terram comedit. sic detractor proditor est. illos enim mordet retro: qui dum sunt presentes adiuuare se simulat nec detrahit nisi vbi silentio confidit. et sicut serpens ad litteram verbis et tumultibus hominum fugit et terretur: sic detractor timet et fugit cum videt venire eũ cui detrahit. Tortuose etiam incedit dum incipit a laude eius cui vult detrahere. Deinde addit tñ que est coniunctio attenuatiua vel sed que est coniunctio aduersatiua. rectitudinem etiam intentionis simulat dicens se non dicere hoc animo detrahendi: sed vt fides ei magis adhibeatur dicit se multum amare eum cui detrahit. Terram etiam velut serpens comedit. quia quod terrenum est et infirmum in homine: hoc versat in ore. De his serpentibus scribitur deutro. xxxij. Dentes bestiarum immittam in eos cum furore serpentium. et Jere. viij. Ecce ego immittã in vos serpentes pessimos quibus nõ est incantatio. quia homines assueti detractionibus vix corrigũtur. eccle. xxiij. homo assuetus verbis improperij in omnibus diebus vite sue non erudietur. ¶ Item similis est detractor illi bestie de qua legitur Danielis. vij. que similis erat vrso et habebat tres ordines dentium vrsus et si homini similis sit: tamen nõ est homo: sic detractor homo dicendus non est cum humano sanguine pascatur. In tribus ordinibus dentium significant tres modi detrahendi quibus detractor q̃tum in eo est p̄ximũ lacerat ac confundit. aut enim aperta bona diminuit: aut occulta denegat: aut falsa crimina imponit. Detractores quantum ad hoc figurati sunt per amon qui rasit mediam partem barbe

nūcijs dauid ⁊ decurtauit vestes vsqȝ
ad nates. habetur historia. ij. regum. x.
c. dimidiam barbam radit detractor
nuncijs idest seruis. veri dauid. i. chri/
sti dū mediū operis ab eis gesti aufert
dicit enī ꝙ bona faciūt sed itētiōe cor
rupta. decurtat etiā vestes vsqȝ ad na
tes. qr si qd ī eis ē pudibūdū detegit.
¶ Tertia lingua scilicet discētionis co
hibenda est et abscindenda. quia con
turbat. Eccle. viij. Calumnia turbat sa
pientem. hoc vicium precipue est peni
tus abscindēdū. quia inter cetera vicia
istud est maxime deo exosum. Unde
prouer. vj. Sex sunt que odit dominꝰ
et septimū detestatur anima illius ocu
los sublimes ⁊c. et numeratur septimo
loco. qui seminat inter fratres discor/
diam. Ex vno enim verbo quod dicit
qui discordiam seminat quandoqȝ na
scitur tanta discordia ex qua destruit̄
vna tota prouincia. vnde magne ma/
licie est semē tale seminare: cū ex vno
grano illius messis infinita mala con/
crescant ideo merito talis reportat fru
ctum maledictum. quia susurro in po/
pulo maledicebatur. ¶ Item hoc viciū
diaboli maliciam omnem transcendit.
quia quamuis opus sit diabolicum: ta
men quod per se facere non pōt quā
doqȝ facit per liguam prauorꝫ. ideoqȝ
sepe matrimonia separare facit. eccle.
xxviij. lingua tercia mulieres iuratas
deiecit et priuauit eas laboribus suis.
hec per quoddam exemplum nota di
gnum comprobātur. ¶ Legitur ꝙ dia
bolus per trigita annos et plus duos
coniugatos temptauit: et cum preualere
non posset voluit saltem vt semel di/
scordarent: nunꝙ̄ enim inter se discor
dauerant nec verbo nec etiam volun
tate mala. trāsfigurauit se igitur in for
mam cuiusdam iuuenis mesticiam pre
tendentis et sub arbore in via seden
tis per quaȝ quedā vetula lotrix erat
transitura. habebat enim bursam pe/
cunie plenam. cumqȝ vetula trāsiret et
ab eo quereret quis esset: et causaȝ me
sticie eius dixit et promisit se daturum
eidem bursam illam si iuraret ꝙ eum
pro viribus iuuaret. cumqȝ iurasset ve
tula dixit se esse demonem qui time/
bat grauiter puniri eo ꝙ p. xxx. annos
laborans contra tales coniugatos nō
poterat eos facere peccare vel in ali/
quo discordare: que mota cupiditate
accepta pecunia iurauit se in hoc labo
raturam. et ille diabolus data ei pecu
nia recessit. vetula aūt quādā iuuēculā
assumpsit in domū suam et pergēs ad
mulierem dixit ei quasi compatiens ꝙ
vir suus illaqueatus amore cuiusdam
iuuencule erat: et cum ea adulterium
commiserat se vidente in domo sua:
ideoqȝ ob hoc tunicaȝ promiserat illi
de quocunqȝ panno vellet etiam ipsa
ad stationem viri sui. nam mercator
erat venire debebat emptum pannum
cum autem responderet mulier illa ꝙ
hoc nunꝙ̄ crederet. quia vir suus pro
bus ⁊ honestus erat homo. ait vetula
non credatis nisi signa videritis. Iteȝ
eadem vetula iuit ad virum ⁊ dixit ꝙ
talis clericus talis ecclesie adamabat
vxorem suam: et cum ea in ecclesia tur
pe habuerat colloquium: ipsa audiēte
dum esset retro columnam ecclesie in
oratione: proposueratqȝ cum dicto cle
rico furtum facere et recedere cum bo
nis suis. cum auteȝ ille diceret ista nul
lo modo se credere ait vetula. non cre
datis nisi cras tali hora et in tali loco
eos videritis colloquentes. tunc vetu
la recessit et misit iuuenculam vt pan/
num emeret ad viri predicti stationeȝ
quod aduertens vxor suspicata est ꝙ
verba vetule poterant esse vera et in
sero pre tristicia comedere nequebat:
quod aduertens vir mirabatur et su/
spicabatur aliquid esse in causa. procu
rante autem vetula mulier colloquiuȝ
habuit cuȝ clerico viro suo aduertēte
his pactis accessit vetula ad mulereȝ
dicēs. domina certa sitis ꝙ vir vester

sam peccatum perpetrauit cum iuuen cula illa de qua fui vobis locuta ꝓpē quam vos odio habet ꝙ satis ex tri/ sticia quam vobis ostendit potuistis aduertere: ꝛ credo ꝙ propter illam di mittet vos nisi cito occurratis. et cum quereret quomō occurrere posset ait vetula.si viro vestro incipiēti dormire tres pilos de eius barba cum rasorio amputaueritis eosq; combustos come dere ei dederitis iuuenculam exosam habebit:et vos magis diliget q̄ prius cum autem sequenti nocte sese hoc ꝓ misisset facturam dixit vetula viro ꝙ vxor sua de consilio clerici sequēti no cte iugulare eum volebat si eum ine/ briare valeret. sed vir cauens sibi a ni mio potu et somno fingēs se dormire fortiter: et cū sentiret ꝙ vxor sua gut turi eius rasorium apponeret ipse ma num eius capiens familiā excitat ignē q; iubet accendi vt omnes proditiōe; viderent.cum aute; ille omnia fecisset que vetula docuerat i mane suos ami cos et vxoris ac etiam sacerdotem cō uocauit ipsam de proditione accusans atq; conuincens rasorium ostendēdo. cum autem vxor pre verecundia tace ret vocauit ea; sacerdos: et ab ea que siuit veritatem:similiter vocauit et vi rum. et postea vocata vetula compul sa est dicere veritatē. Per predicta ap paret ꝙ magna est pestis lingue male nisi freno rationis temperetur. sequitᷣ versus. Proximus ille deo qui scit ra tione tacere ꝛc. ¶ Nota secundum canones ꝙ tacere accipitur quinq; mo dis. Aliquando accipitur.i.impunitatē promittere.vt.xliij.distinctio.c.primo. Aliquādo accipitur pro occidere.xliij. distinctio.ephesus. Aliquando pro cō sentire.liiij.distinctio.si filius.Aliquan do enim pro notum facere.xxvij.di. diaconi.Aliquādo pro offerre.vt.xx.q. secunda.c.primo. ¶ Pro cuius etiam metri intelligentia est breuiter sciendū ꝙ per moderata; taciturnitatem mul ta bona inde proueniunt: et multa cui

tātur mala per que bona deo proximi efficiuntur vt autor noster dicit: quod tripliciter comprobatur. ¶ Primo per sacrarum scripturarum eruditionem. ¶ Secundo per sacrorum canonū; tra ditionem. ¶ Tertio per sanctorum pa trum exemplificationem. ¶ De primo Salomon prouer.xvj.domini est gu/ bernare lingua;.Et prouer.x.Qui mo deratur labia sua prudentissimus est. Et ecclesiastes tertio. Tempus loquē di et tempus tacendi.quia qui scit ra/ tione.i. secundu; rationem tacere et lo qui ille proximus deo est idest vicinꝰ et dilectus:quod ostenditur in tribus. ¶ Et primo quantum ad eius sapien/ tiam.quia sicut deus per suam sapien tiam cognoscit omnia tempora omni negocio optima: ita talis tempus tacē di cognoscit. ¶ Secundo etiam q̄tum ad eius potentiam.quia sicut deus per suam potentiam omnia regit et omni bus imperat: ita iste regit linguam et imperat sibi solo nutu vocis. ¶ Et ter cio quantum ad eius clemētiam et pie tatem.quia sicut deus per suam clemē tiam nemini nocet iniuste: ita ille per rationem tacens nemini nocet iniuste. Et breuiter dicere possum ꝙ taciturn/ nitas rationabilis est omis malicie ex tinctio.eccle.xix. qui odit loquacitate; extinguit malitiā. ¶ Et nota ꝙ sicut viciosum est semper loqui: sic semper tacere.Unde ysidorus. seruāda est lin gua non insolubiliter liganda.tacitur/ nitas autem reprehendenda est preci/ pue in prelatis.quia i illis tacere mors est qui docere debent populu;. Unde ezech.xxxiij.scribitur.Si speculator vi derit gladium venientem et non inso nuerit buccina et populus se non cu/ stodierit: veneritq; gladius et tulerit de eis animam.ille quidem in iniqui/ tate sua captus est: sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et Apostolus actuum.xx. Mundus ego sum a sanguine omnium.nō enim subterfugi quominus annunciarem

omne cōsilium dei in vobis. vbi innuit
apostolus ꝙ reus esset sanguinis om
nium si eis non annunciasset. Unde ec
cle. iiij. non retineas verbum in tem/
pore salutis. De secūdo ꝛc. disponūt
canones ꝙ rector discretus esse dz in
silētio: cautus i vbo: ne tacēda ꝓferat
aut proferenda reticescat. nam sicut in
cauta locutio in errorem detrahit: ita i
discretum silentiuz eos qui erudiri po
terant in errorē derelinquit. sepe nāqz
rectores improuidi humanaz amittere
gratiam formidātes loqui libere recta
pertimescunt: et iuxta veritatis vocē.
Joh. x. nequaꝗ̄ ia gregis custodie pa
storꝝ studio sed mercennariorum vice
deseruiunt: qui aduenīēte lupo fugiūt
dum se sub silentio abscondunt ꝛc. ha
bentur hec verba transumptiue in ca/
nōe. sic rector. di. xliij. et ibi de materia
taciturnitatis plenissime habet: quod
ad presens obmitto gratia breuitatis.

¶ De tercio. taciturnitas a sanctis pa
tribus multipliciter commendatur. pri
mo quia spiritualem fortitudinē facit.
Unde ysa. xxx. In silentio et spe erit
fortitudo vestra. Unde abbas pastor
omnis labor qui euenerit tibi ex taci/
turnitate superabitur. ¶ Secundo ta/
citurnitas vtranqz pacem tribuit. ysa.
xxxij. erit opus iusticie pax: et cultus iu
sticie silentium. Unde quidam philo/
sophus nomine rayso secessit in deser
tum vt liberius scienciarum contem/
plationibus vacaret quem cum quidā
semel preteriens inueniens eum et vi
disset ridentem dicit eidem quare ride
ret qui solus erat? Cui respondit. ideo
rideo quia solus sum: et omnis causa
tristicie que ex hominum conuersatiōe
accidit michi ablata est. et postea sub
dit. nunꝗ̄ melius sociatus sum ꝗ̄ cum
solus sum. ¶ Tercio discreta taciturni
tas omnis est mali euitatio. Unde in
vitis patrum legitur ꝙ cum Arsenius
de palatio descenderet et vt monachꝰ
fieret rogauit dominum dicens. dirige
me domine ad salutem. vox quedam
dixit ei. Arseni fuge tace et quiesce. hec
sunt radices non peccandi. Ad idez fa
cit de quodam abbate sysor qui fratri
bus dixit. credite ꝙ triginta anni sunt
ꝙ non precor dominum pro peccato:
sed orans dominum dico. domine ihu
christe protege me a ligua mea et vsqz
nunc per singulos dies corruo ꝑ ipsaz
et delinquo. Alia multa exempla sup
ista materia adduci possent que ꝓ nūc
obmitto breuitatis amore. quanꝗ̄ ad
quēlibet expediat autoris seruare pre
ceptum maxime conuenit regie maie/
stati secundum qd̄ informat Aristo. in
secretis li. ij. c. x. dicens. O Alexander
multum conuenit regie maiestati et ꝗ̄
speciosum ac etiam honorificum est in
rege abstinere a multiloquio si necessi
tas id exposcat. Melius est enim vt
aures hominum sitibunde sint ad eius
loquelam: ꝗ̄ suis affatibus saturentur
quia saturitas animi fastidium parit:
nec tunc ita libenter videtur a subdi/
tis. et hoc est qd̄ innuit autor dum
dicit. Proximus ille deo qui scit rōne
tacere. ¶ Et pro premissorum intelli/
gentia magis in speciali de tali qōne ē
querendum. videlicet quod sit maius
peccatum an peccatum locutionis an
peccatuz taciturnitatis. ¶ Et primo vi
detur ꝙ sit malus pccm̄ in locutiōe ꝗ̄
in silentio siue taciturnitate. et hoc per
verbum senece dyogenes interrogatꝰ
quare inter malos taceret respondit.
plus expedit sapientē tacere ꝗ̄ loqui.
Noui enim multos loquendo paucos
tacendo circumuentos. ergo in pluribꝰ
est peccatum locutionis ꝗ̄ taciturni/
tatis. quid enim aliud est circumueniri
ꝗ̄ per indiscretionem sermonis seduci
Preterea Jaco. iij. scribit. Lingua ve
stra ignis est vniuersitas iniquitatis.
Item prouer. x. In multiloquio pecca
tum non deerit. de silentio siue tacitur
nitate nichil tale dicitur. igitur maius
malum est malum locutionis ꝗ̄ taci/
turnitatis. ¶ Contra maius est bo/
num locutionis ꝗ̄ sit bonum silentij.

quia tacendo sibi prodest: loquendo ẽ sibi vtilis et aliis.ergo peccatuʒ quod opponitur locutiõi maius est q̃ quod opponitur silentio. sed peccatum taci/ turnitatis opponit̃ virtuti locutionis. peccatum vero locutionis opponitur bono silentij. ergo maius est peccatuʒ taciturnitatis q̃ peccatum locutionis. ¶ Jtẽ magis videtur eẽ debere p̃ceptũ de tacendo q̃ de loquẽdo. Uñ super illud ps.vt nõ delinquã in lingua glo. non frustra est lingua in hũido. quia de facili labitur.et super illud Jacob. tertio. lingua ignis est.ꝛc. cuʒ vere sit impossibile vincere peccatum lingue e tiam a perfectis non quis debet appe tere magisteriũ: p̃ceptum autẽ ad hoc datum est vt cohibeat se homo a de/ licto non aũt ita pronus est homo ad peccatum taciturnitatis igitur magis dandum est p̃ceptuʒ de tacendo q̃ p̃ ceptum de loquendo.preceptum enim de tacendo cohibere debet a vicio lo/ cutionis.p̃ceptũ vero locutionis a vi/ cio taciturnitatis. ¶ Solo dicendum est q̧ maius dicitur peccatum locutio nis q̃ taciturnitatis. vl' maius dicitur peccatum q2 occasio sine causa est ma ioris damni.sed hoc peccatum tacitur nitatis est maius peccatum q2 per il/ lud subtrahitur locutio que maior est vtilitate silentij. ¶ Ad oppositum au tem dicenduʒ est q̧ prima rõ sumitur ex compatione ẽm pluralitatem deli/ cti.similiter et scd̃a. ¶ Ad aliud vero quod queritur quare magis est prece ptum de locutione q̃ de silencio. Di/ cenduʒ q̧ locutio pluribus modis ha bet rõnem bonitatis et quo ad se et q̃ ad proximũ. ¶ Preceptum autem si lencij habet bonitatem quo ad se tm̃. precepta autẽ affirmatiua aliter se hñt q̃ negatiua.negatiua autem sunt ad co hibendũ a malo. Affirmatiua vero vt proficiat quis in bono q2 ergo quis in terdum magis p̃ficit loquendo q̃ ta cendo.et ideo est magis preceptum sa cre scripture de bonitate locutionis q̃ de bonitate silencij:cum tñ in pluribꝰ modis possit esse bona taciturnitas sꝫ multiplicius potest esse locutio et hoc est q̧ directe intendit autor dum dicit proximus ille deo qui scit rõne tacere. De vicijs lingue quot et quãta mala a lingua mala p̃ueniant require.s.in.xx ix.prose p̃cepto Maledicus ne esto.ꝛ ibi de materia plenissime et quod hic deficit suppletur ibidem.

¶ Rethorica quarti p̃cepti.

¶ **Sperne repugnando tibi.** Cum dictante rationis iudicio senten tiam veritatis acceperis siue fuerit ve ritatis laudatoria siue criminis inuectia. si hanc ad aures publice multitudinis ↄtingerit promulgasse stabili fundam̃ to veritatis inexus ab hoc tramite nul la contrarietatis opinione discedas:ne veritatis macula deturpatꝰ pueriliter tibi crimen ingeras dum affirmãdo et negando ↄtraria ponis inesse ꝛc.

¶ Incipit quartum autoris p̃ceptum metricum.

Sperne repugnan do tibi tu cõtrari us esse. Conueniet nulli qui secũ desidet ipse.

Post q̃ autor in precedenti precepto prebuit rudimenta ad tercium riuuluʒ idest speciei scilicet modestie tercij pa disi fluminis scilicet temperantia indu centia per quam virtutem edocetur homo q̧ in agibilibꝰ nec plus nec mi nus q̃ expedit fiat. Nunc vero in pre senti precepto subsequenter subdit ru dimenta inducentia ad quartum para disi fluuium scilicet fortitudinis habi/ to respectu ad tempationes ferendas vel ad cõtinẽtiã q̃ ẽ spẽs temperantie.

¶ Item secundo habito respectu ad hoc
q homo est fortis contra passiones et
non cedit passioni sed rationi. ¶ Uel
tertio ad rationem que est quarta spe
cies temperantie habito respectu ad di
scretionem. quia ille discretus est cuius
discretio imperat voluntati. hoc autem
plene probat phs. iij. politicorum dicens
q qui iubet intellectu principari iubet
principari deum et leges. qui autem ap
ponit hominem hoc est appetitu ap/
ponit et bestiam. nam cum concupiscen
tia super rationem et intellectum princi/
patum habuerit: oportunas quidem vi
res interimit. Et idem ethico. iiij. vno
quoque autem bene vtitur qui contra
singula habet virtutem. Unde Ber.
nil bestialius homine rationem habente
ratione non vtente. Attendens igitur
autor q in cultoribus summi et veri
dei necessario expedit ad hoc vt diui/
num cultum prompte possint et libere
exercere repugnantiam et contrarietatem
que est inter carnem et spiritum peni
tus se dare. quia caro semper rebellat
spiritui et econuerso secundum aplm ad gal.
v. c. et per talem repugnantiam mens
hominis impeditur q non possit libe
re et prompte diuino cultui intendere
quod propter dominium rationis et spiritus su
per carnem sedatur. pro tanto autor hoc
rudimentum quod predicta complectitur
nobis prebet obseruandum dicens. Sper
ne repugnando. ¶ Pro cuius precepti
intelligentia ac etiam obseruantia est
breuiter sciendum q ad hoc vt talis tol
latur repugnantia et mens et spiritus
cum ipsa carne transquilletur expedit
q inter vtrunque triplex pax habeatur
et per consequens triplex vnitas repe
ritur. s. politica yconomica et monosti
ca. ¶ Prima namque vnitas est politica
et super ista fundatur pax vniuersalis
et hec est cuiuslibet partis ad suum totum
idest cuiuslibet hominis ad suam ciui
tatem vel regnum. sunt tamen quidam
qui ad suam ciuitatem vel regnum numquam
habent pacem: sed continuam pugnam

B

vnde de talibus conqueri potest sua
ciuitas vel regnum dicens illud cant.
j. Filij matris mee pugnauerunt contra
me. In pugna autem quidam sunt vul
nerantes et quidam occidentes. Illi suam
ciuitatem vel regnum vulnerant: qui
bonas leges bona statuta bonas con/
suetudines et obseruantias non obser
uant: imo quod deterius est bonas re
mouent prauas introducunt: que sunt
morum bonorum corruptiue. Unde dicit
canon. viij. di. q mala consuetudo non
minus quam perniciosa corruptela vitanda
est. Unde de condentibus leges iniquas
dicitur ysa. x. ve qui condunt leges ini
quas etc. Leges inique specialiter sunt
ille que sunt contra libertatem eccle/
siasticam: et tales sic concedentes ac etiam
obseruantes sunt ipso facto excommunicati:
et non solum condentes verum etiam
notarij qui talia statuta seu consuetu/
dines et obseruantias in publicam for
mam redigerint indicata simili modo
sunt ipso facto excommunicati. hec probantur
per decre. nouit. et. c. grauem de senten.
excom. extra. Illi etiam suam ciuitatem
vel regnum occidunt qui communicatum bonum
vel statum propter proprium commodum
deprauant vel peruertunt. certe talibus
numquam est pax: nisi forte illa que fuit regi
ioram de qua pace dicitur. iiij. regum
ix. c. Est ne pax iehu dicit ioram? Re/
spondit iehu ad ioram regem. quid pax
adhuc fornicationes iesabel matris tue
et veneficia eius multa vigent. et dicitur
in historia q iehu percussit regem ioram
et egressa est sagitta per cor eius. ¶ Mo
raliter per fornicationes in sacra scri/
ptura semper intelliguntur transgressio
nes: maxime que fiunt contra fidem et
mores bonos. Et ideo timendum est
ne talibus vltionis diuine sagitta per
corda ipsorum aliquando egrediatur.
Unde prouer. xiij. qui timet preceptum
in pace versabitur. ¶ Secunda vni
tas est yconomica super ista fundatur
pax familiaris: et est vniuscuiusque vicini
vel proximi vel fratris ad suum vicinum

proximū vel fratrem. Istam paceʒ ple runqʒ tollunt susurrones.bilingues de tractores.sugillatores mordentes et co medētes ecc.xxviij.susurro ⁊ bilinguis maledictus multos enim turbauit pacē habētes.⁊ apostolus ad gal.v.dicit ꝙ si inuicem mordetis et comeditis: vide te ne ab inuicē cōsummamini. Istis etiā non est pax nisi illa de qua scriptuʒ est Jere.vj.dicentes pax pax.et nō est pax De hac sillant eni tales pacē ore: gladiū odij portant in corde. Jere.iiij.pax erit vobis.et ecce gladius peruenit vſqʒ ad animā.dicentes pax pax.et nō est pax. De hac tangitur supra in septimo prose pcepto.Saluta libēter. ¶ Tertia vni tas dicitur monostica.et sup ista fun/ datur pax psonalis. et est pax spiritus contra carnem.sed primo de repugnan tia que fit inter carnem et spiritū viden dum est.quia p repugnātiā talem vt su pra habitum est: mens hois impeditur ꝙ non potest ita libere ac etiā pmpte cultui diuino intendere. Et ideo seden da est per predominiuʒ rationis: qđ fit quando spiritus predominatur carni:⁊ caro spiritui ancillatur.quia si caro spi ritui pdomiaretur: diuinus cultus tota liter impediretur: de tali repugnātia cō querebatur apłus ad roma.vij. capi.di cens.video aliam legem in mēbris me is repugnantem legi mentis mee. et ca ptiuantem me in lege peccati. Et sequi tur non quod volo bonū hoc facio: sed quod nolo malum hoc ago.hoc totum contingit propter repugnantiaʒ carnis et spiritus. ¶ Qualiter auteʒ pax ista roboretur: certe cum in carne vnita spi ritus rationis in viro virtuoso ab alio spiritu coadiuuatur.⁊ sic in carne vnita duplex efficitur spiritus. Propterea in eius figura heliseus ad helyam clama bat.Oro ut fiat spiritus tuus duplex in me.et hoc mō caro vincitur: et pax ista personalis oritur.talis vero pax nō est impijs.sicut in ysa.xlviij.dicitur quia in Jere.xij.scriptum est.nō est pax vniuer se carni.i.ei qui totus est caro. iuxta cō

silium apłi ad epese.iiij.Simus solliciti seruare vnitateʒ spūs in vinculo pacis. quia sicut ipse ideʒ ad gal.dicit.fructus spūs est caritas gaudiū pax ⁊c. ¶ No ta ꝙ sex sunt cause propter quas inter homines pax esse minime potest. que nō.in ca.ad apłice in glo. pacem et ibi vide.de sen.et re.iudi. libro.vj. Et hoc sine dubio intēdit autor dum dicit. Sp ne repugnando ⁊c. Conueniet nulli ⁊c. Ratio quia si ille in quo ē vnitas et cō plexionis idētitas. et vnus intellectus. et voluntas vna et eadem non conue nit sibiipsi: multominus cū alio concor dabit a quo est diuersitas in cōplexiōe. et intellectu et volūtate. Et hoc est qđ dicit seneca ꝙ argumentū bene cōposi te intentōis et mentis est posse cōsiste re et secū morari. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de tali questione querendū siue inuestigandū. videlʒ vtrum ratio peccet si non repri mat motus.quia aut tenetur reprimere aut nō.si tenetur: ergo peccat mortali/ ter ex obmissiōe si non reprimit. Q aūt teneatur: videtur ex hoc ꝙ preceptum est ei in eccle.xviij.ca.ne eas post cōcu piscentias.sed nō reprimere est ire post concupiscētias.ergo tenetur reprimere aut nō ex eo ꝙ pceptum est. ¶ Itē si supior pars rationis nō reprimeret de lectatōes inferioris partis: peccaret mor taliter.sicut fuit in primis parētibus ex eo ꝙ adam nō cohibuit euā.sic autem est in interiori hoie sicut in exteriori. p ut dicit augu.in libro de trinitate.ergo cū supior pars teneat locū viri: inferior locū mulieris: supior tenetur cohibere delectatōes sensualitatis. Nō eni scđm Grego.tenet locū viri.sensualitas locū mulieris. ¶ Contradicit august. in li/ bro de trinitate loquens de inferiori pte rōnis si inferior pars rōnis consen serit ita ut sola delectatōis cogitatio si ne volūtate pficiendi teneatur: hā diu mulier sola mandauit.et est peccatū ve niale.ergo nō tenet inferior pars rōnis reprimere motus sensualitatis. ¶ Soło

dicendū est q̄ ratio non tenet̄ reprime
re primos motus moraliū peccatoꝝ ne
surgant: sed ne poducant̄ ad ꝯsensum su
perioris partis. et hoc est qd̄ tenet̄ non
ratio ꝯsentire ſm suprioré ptem vt̄ etiā
ſm inferioré cum iam ꝑuenit̄ ad iudi/
cium ipsius diffinitiui. ❡Ad obiectum
auté in ꝯtrariū dicendū est q̄ illud qd̄
dicitur in eccl̄iastico q̄ rō non tenet̄ ire
post ꝯcupiscētias. hoc intelligit̄ de via
ꝯsensus i actū mortalis' peccati ⁊ nulla
rōne p̄cedente. ❡Ad scdm̄ q̄ non est
simile in cōiunctione superioris p̄tis rōis
ad inferioré. et in cōiunctione inferio/
ris ad sensualitaté. nam inferior ps rō
nis est ita ordinata ad suprioré q̄ subie
cta sit ei vel esse debeat. sensualitas v̄o
ex pena ordinata est vt repugnet. et iō
licet teneatur rō superior ad cohibendū
delectationes illicitas inferioris partis
non tenet̄ ad cohibendū delectationes
illicitas sensualitatis. inferior eni ps rō
nis vno mō subiecta est superiori et alio
mō nō. ❡In hoc aūt est subiecta q̄ nō
pōt ꝯsentire inferior ad pficiēduz' pcc̄m
absqꝫ superiori. ❡In hoc auté nō est sub
iecta qd̄ declarari pōt ipsi sensualitati
si e ꝯsensu rōnis superioris: p̄terea inse/
parabile est ius mr̄imonij inter inferio
rem ptem rōnis que est ad moduz mu
lieris et suprioré que est ad modū viri
non auté est mr̄imoniū inter rōnem et
sensualitaté. De hac auté materia vide
in. §. sed pensandū qd̄ ꝓ palea habet̄.
vj. dict huius palee mens habetur de
pe. di. ij. sicut tribus. ſm q̄ sensualitas
tenet locum serpentis. et ideo licet te/
neatur superior ps rōnis cohibere inferi
orem: inferior tn̄ non tenet̄ omino co/
hibere sensualitaté. Si quis vero bene
ponderabit rōnes antedictas clare pci
pere poterit que fuerit autoris intentio
ad circa p̄dicta. ❡Notandū vero circa p̄
dicta q̄ ad reprimendū. vtriusqꝫ hoīs
motus infrascripte morales ꝯsideratio
nes multū valere debent. ❡Primo nā
qꝫ quo ad motū interioris hoīs. s. aīe.
multuz valere debet sui infirmi corpis

vilificationis ꝯsideratio. cum eni anime
qñqꝫ ꝓpter suā excellentie naturā suo
intellectu moueat̄ supra se: dum inter/
dum sibi manifeste videt̄ quasi q̄ totam
terrā penetrat: ac etiā ordines angeloꝝ
transcendat: qd̄ tn̄ tunc fit cum ꝑuenit
ad noticiā et cognitioné vnius veri et
summi dei. et ex tali excellenti specula
tione se in arrogantiā et supbiā erigit:
tunc vt est dcm̄ statim talem motū re
primere debet ꝯsiderādo exterioris ho
minis. s. corpis vilitaté. et ex tali ꝯside
ratione sue excellentie reprimet motuz
et inclinabit se et tunc humiliabit̄. Et
hoc est qd̄ gregorius in moralibus dic̄
supbit homo cū se terram non cogitat:
humiliat̄ auté cum se terram meminit
Sic ecōuerso cū exterior homo. s. cor/
pus ad opa vilia sensualia viciorꝝ se in
clinat: illico erigere se debet ꝯsiderādo
sue aīe p̄ciositaté et excellentiā. et tunc
verebitur opa turpia et vilia exercere.
ad talem ꝯsiderationé inducit beatus
Bern̄. dicens. o anima ad imaginé dei
creata deo sil̄tudine decorata conciuis
sanctorꝝ et cohors angeloꝝ erubescere
porcinā ꝯtraxisse similitudiné. ❡Ad
hunc sensum optime facere pōt ac etiā
inducere dꝫ infrascripta nōbilis rōano
ruz hystoria q̄ talis est. ❡Legit̄ q̄ qdā
impator senex habēs vxoré valde iuue
nem et pulchrā que male egit cuz coco
suo et ex eo filiū genuit valde eleganté
et pulchrū qué credens impator suum
fore filiū. tandé cuidā phō tradidit in/
struendū. vixit puer ⁊ putatiuus pater
mortuus est et puer in impatorem coro
natus est. phūs qui pueri originé et co
gnitioné ab infantia cognoscebat vidēs
se morti appropinquari: puerū secreto
ad se vocari fecit: cui dixit. fili mi volo
te scire originé tuā. quia ex p̄te matris
tu es nobilissimus ⁊ de nobili stirpe ꝓ
genitus. ex p̄te vero patris es de vilis
simo genere ꝓcreatus. quia filius coci
impatoris fuisti et ideo cognoscere de
bes q̄ plerūqꝫ sanguis nobilis matris
tue ad opa alta et sublima te in supbiā

et arrogantiã eleuat adeo ꝙ barones et alios quoscũqȝ vilipendis ⁊ despicis propter qđ parum te diligunt: imo potius mortẽ tuam et destructionẽ ꝓcurant. et ex alia parte sanguis ignobilis patris tui ad opa vilia. scȝ immũdicie. gule et ludis inhonestis inducit. et ex his a tuis baronibus despiceris. et sic tam ex vno ꝙ̃ ex alio statum tuũ poteris valere. Pro tanto ad hoc vt tuum non pdas imperiũ ante meũ decessum circa hec bonã volo tibi relinquere doctrinam vicȝ ꝙ de cetero nunꝙ̃ nisi veste bispartita induaris ita vt vna illius vestis ps nobilissimi sit pãni. alia vero pars panni sit vilissimi. vnde quocieścũqȝ inclinatus fueris ad aliqđ iniustum vel turpe faciendũ: aspicias colorẽ correspondentẽ ad originẽ et ecõuerso. et sic motuȝ tui animi inordinatũ p hunc modũ refrenabis. et sic te in statu longeuo feliciter ɔseruabis. ¶ Moraliter si quis oculo pspicaci hãc ɔsiderauerit hystoriã ꝓculdubio reperiet ꝙ omnes talis ɔdicionis existimus. quia ex parte anime nobilẽ traximus originem. quia filij sancte trinitatis sumus et ad eius similitudinẽ facti sumus. faciamus inqt hominẽ ad similitudinẽ nr̃am. genes. j. Ex pte vero patris. s. corporis filij sumꝰ vilissimi panni. s. luti. vnde gene j. fecit deus hoiem de limo terre ⁊c. Idcirco homo qui tali bispartita est indutus veste. s. de nobilissimo panno quo ad aĩaȝ et de vilissimo quo ad corpus excogitare debet ꝙ̃ nobilis est ex pte anime et non inclinabitur ad vilia. et ꝙ̃ vilis quo ad corpus: et sic nõ eriget se in vanam gloriã vel supbiã. quia reuera ꝑm Bernĩ. homo quo ad materiã corpulentam nullã hr̃e debet supbiẽdi cãm: imo se potius humiliandi. quia si recolit primordia: si attenderit media: si rememoretur nouissima: hec pudorẽ adducunt. ista dolorẽ ingerũt: illa metũ incutiunt cogita inqt ĝ o hõvñ venis. ⁊ erubesce vbi es. et ingemisce quo ꝓperas et pti mesce. datum est enim tibi cum merore nasci cũ labore viuere. ⁊ cũ dolore mori. Septem inquit idem Ber. sunt de essentia homis que si homo ɔsideraret in eternũ non peccaret. s. generatio turpis. materia vilis. exitus flebilis. mors tristabilis. dissolutio miserabilis. et dampnatio detestabilis. hec ille. tio

¶ Rethorica quinti pcepti.

¶ Si vitam inspicias ⁊c. Humane fragilitatis iudiciuȝ has ignorantie tenebras experitur vt ꝓprij reatus ignarus ad alioꝝ culparum iudicia frequenter se transferat: eo magis ɔfusionis affecutus iudiciũ quo sordidatꝰ vicijs mordaci lingua alioꝝ crimina rephendit: sicut nempe ille aromatibus indiget qui redolentiã ministrare alijs satagit: sic illum vicijs carere cõuenit q alios nititur facere virtuosos. attento etiã ꝙ hũane fragilitatis labilitate pensata ille tyrannisat in moribus qui in mortalibus filijs adam cacumia pfectionis inquirit cũ scriptũ sit ꝙ q ꝑuiũt ei non sunt stabiles. et in angelis suis reperit prauitatem. quis igit̃ nisi mentis inops maiora angelis in hoibus priuilegia stabiliuit.

¶ Quintũ autoris pceptũ prime partis metrice

Si vitã inspicias hominũ si dĉiqȝ mores
Cum culpes alienos
nemo sine crimine viuit. A

¶ Postꝙ̃ autor in pcedenti pcepto pbuit rudimenta inducentia ... ia paradisi flumia. s. ad tres virtuto cardinales diuersis tñ respectibus. nunc in psenti pcepto subsequẽter dat rudimẽta ad primũ paradi si fluuiũ. s. iusticie inducentia in eo ꝙ quilibet dȝ omnibus velle ꝓdesse et nulli obesse q̃ duo pri

cipaliter ſm̄ Senecaꝫ in li.de quatuor virtutibus ptinent ad iuſticiā. ¶ Item p̄ſens autoris p̄ceptum etiā inducit ad caritatis virtutē que docet alioꝝ calū niam euitare. nam alicui calumniā infer re eſt ꝯtra ordinem caritatis ꝓximi ac etiā vt eſt dictū ꝯtra legem iuſticie. attē dens ergo ꝙ alios calūniare eſt cultuꝫ diuinū impedire et ad huius impedi/ menti remotionē expedit ꝙ dei culto res ab alioꝝ calumnie et culpe impoſi tione abſtinere debeāt. et hoc maxime faciat ꝓprie infirmitatis necnō defectꝯ ꝯſideratio. pro tanto autor p̄bet nobis hoc p̄ceptū fore penitus obſeruanduꝫ dum dicit. Si vitam inſpicias ꝛc̄. quaſi velit innuere ꝙ ſi diligenter ſcruteris vitam tuā et ſi deniqꝫ mores. i. actiōes tuas et qualitates conſideraueris: certe tuā arrogantiā et p̄ſumptionē refrena bis. quia cū in multis criminibus ſimili bus ⁊ forſitan maioribus inuolutus ſis et damnatus nō debes alios damnare cui bene cōuenit illud apl̄i dictum. j. ad corinth̄. xj. ſi noſmetip̄os diiudicaremꝯ non vtiqꝫ iudicaremur. ¶ Pro huius primi metri intelligentia ac etiā obſer/ uantia eſt breuiter ſciendū ꝙ tria ſunt huius calumnie vicij cā impulſiua que a nobis debēt penitus euitari. Primū eſt temeraria p̄ſumptio inducēs. Secū dum eſt ꝓpria excellentia ſeu ambicio alliciens. Terciū eſt ꝓprie fragilitatis incōſideratio excecans. ¶ Quo ad pri muꝫ ꝛc̄. Quantū autē hoc viciū qd̄ a ſu perbia ꝓcedit ſit timēdū et ꝑ ꝯſequēs cauēdū tripl̄r oñdit̄. Primo qꝛ dñs cū tanto ſuo damno aīaꝝ noluit mederi huic morbo: ideo eni incarnari deſinit vt p̄ſumptio in hoīe deſtrueretur. no/ luit e l venire donec homo de lege na turali ac ſcripta cōuinceret̄ ꝙ a neutra iuuari poſſet. ¶ Scd̄o quia dñs qn̄qꝫ viros virtuoſos ꝑmittit cadere ne de ſe ipſis multū p̄ſumere debeāt. Augu. audeo dicere ſuꝑbis vtile eſt cadere in aliqd̄ apertuꝫ et maximū pcc̄m. vñ ſibi diſpliceant' que ſibi placendo ceciderāt

ſalubrius enim petrus ſibi qn̄ fleuit et diſplicuit: q̄ꝫ' placuit quando p̄ſumpſit. ¶ Tercio qꝛ deus de ſe p̄ſumēti auxi liuꝫ ſuū ſubtrahit: ſubtractoqꝫ dei auxi lio homo in bonū non ꝓficit et tandē in malū corruit. ¶ De primo iudith. vj. dñe oſtende qꝛ non derelinquis p̄ſumē tes de te et de ſua virtute gloriātes hu milias. ¶ De ſcd̄o augu. multos impe dit a firmitate p̄ſumptio firmitatis. cer te taliuꝫ fatuitas de ſe p̄ſumentiū oſtē ditur ſcripture teſtimonijs. ij. ad corin. iij. non ꝙ ſufficiētes ſimus cogitare ali quid a nobis quaſi ex nobis ꝛc̄. piſcis eni ꝑ ſe in aquam vel ſagenā aut rethe intrat: ſed ꝑ ſe non exit. nauis etiā ꝑ ſe deſcendit in rapidam aquā: ſed ꝑ ſe nō aſcendit. ſic homo pōt ꝑ ſe malū facere ſed non bonū. Jo. xv. ſine me nihil po teſtis facere. i. ſine dei gr̄a. quod totuꝫ ꝯtrariuꝫ facit p̄ſumptuoſus. ¶ Quo ad ſcd̄m ē notandū ꝙ appetitus ꝓprie excellentie ſeu ambicionis tripliciter di ſtinguitur. ſ. in appetitū dominij et ma giſterij et ſimplicis exceſſus. Appetitus ꝓprij dominij primū pcc̄m eſt. qꝛ ꝯtra deum. proprie eni locus dñij locus dei eſt nec debet ab homie multū appeti. naturaliter eni om̄es hoīes ſunt equa les nec eſt homo ſubiectus hoī niſi per peccatū. vt ait augu. xix. li. de ciui. dei. c. xv. dicens ꝙ cōditio ſeruitutis iure intel ligitur impoſita peccatori. De hac ma/ teria non eſt inſtandū. quia ſupra in ſe cunda ꝓhemiali ꝑte. §. vij. qui incipit dixi quarto ꝙ plerūqꝫ dñia ꝛc̄. ſatis ē deductū. ¶ Secundus appetitus ꝓprie excellentie eſt magiſterij. et hic appeti tus culpabilis eſt multis de cauſis. Primo ꝓpter ignorantiā qn̄ quis p̄ſu mit docere qd̄ non didicit. cui bn̄ con uenit decre. cū in mgr̄m. extra de elec. et Jac̄. iij. nolite plures magiſtri fieri. Secundo ꝓpter malū eius vitā. quia l'ras ꝓprie damnationis publicat. vnde apl̄us ad ro. ij. c. in quo aliū iudicas te ip̄m cōdemnas. ¶ Tercius appetitꝯ eſt ſimplicis exceſſus. hoc vicio laborāt

B qui alios excedere voluñt. vel in diui/ cijs vel in pulchritudine vel in aliquo alio bono. nec vellēt in aliquo exequari. ¶ Ad detestacionē huiꝰ peccati. No tandum ꝙ hoc peccatū est malicie. per maliciam autē intelligo alieni mali affe/ ctionem. qꝛ qui alios vult in omnibus excedere. p cōsequens alios vult exce/ di. et ita paruitatem alterius. quia sicut quodāmodo fit vt ipse maior sup oēs appareat. ¶ Itē hoc viciū hominis ani mum reddit valde mutabilē. quia qñ talis respicit aliquē quē excedit. inani ter letaṫ quando illū a quo excediṫ tri statur et sic mō timet. modo dolet. mō inflaṫ. modo anichilaṫ. Seneca. magni tudo certū modum nō habet. compa/ cio autem tollit eam. aut deprimit. hoc viciū est quasi fames insaciabilis et il/ lius desideriū nunquā adimpleṫ. quia omnes vult excedere. qd̄ fieri non pōt nam si excedit vnū. excedeṫ ab alio. Preterea si excedit aliquē in aliqua gra cia. ab eodē excediṫ in alia. ¶ Preterea excessus quē appetit ad malum suū est qꝛ sicut supabundancia humoris in ali quo membro generat apostema. sic ex cessus in hominibus apostema supbie. ¶ Item eciā hoc viciū facit ꝙ homo in extimatōne sua p̄ponit se aliis quod magna est fatuitas. rusticitas. et iniqui tas. ꝙ magna sit iniquitas aliis se pre/ ferre ostendiṫ. quia iniquꝰ est quo ad deū et quo ad p̄ximū. quo ad deū ini quus est. qꝛ qui se solū bonū credit. ma le de deo sentit. quodāmodo dum cre dit eum in vno solo loco suas posuisse diuicias. ac eciā de bonitate ipsiꝰ male sentit cum credit ꝙ aliis nō sit bonus nisi tantū sibi. ¶ Quo eciā ad p̄ximum est iniquꝰ quē iudicare p̄sumit. contra illud Math. vij. Nolite iudicare et nō iudicabimini. ¶ Itē quia inique iudicat p̄ximum habens staterā dolosam. nec accedit ad circūstancias peccatoꝝ eius que multū diminuere p̄nt peccata. ne/ scit enī qua fecerit intentiōe. et vtꝝ ex subrepcōne vel deliberatōne vel igno/ rancia. vtrū ex casu vel infirmitate vel temptatōnis vehemēcia. Itē quādoqꝫ accidit tali sicut aman qui nō credebat ꝙ rex decreuisset aliuꝫ q̄ se honorare cū ab eo esset suspēdendꝰ. et mardocheꝰ quē ipse aman suspēdere volebat a re ge honorandus esset. Hester. vj. c. Et hoc est qd̄ sine dubio intendit autor in hoc primo metro dū dicit. Si vitā in/ spicias hoim ꝛc̄. ¶ Quo ad terciū vicꝫ p̄prie fragilitatis incōsideratio ex cecans. Est eciā sciendū ꝙ quatuor con tra hoc viciū multū valere debent. ¶ Primū est sacra scriptura. Secundū est natura. Tercium est canonica iura. Quartū est sanctoꝝ patrū exempla. ¶ Dico primo ꝙ multū valere debet scriptura que docet prius suos defectꝰ cōsiderare q̄ alienos increpare. Unde Math. vij. Ypocrita. Primum eice de oculo tuo trabem postea festucā eicies de oculo fratris tui. Unō ex hoc tales danṫ versus. Cesset in alterꝰ oculo re prehēdere labem. Qui solet in p̄prio lumine ferre trabē. ¶ Scd̄o ꝙ mul/ tum valere debet est id qd̄ indicat na/ tura. Legitur enī in li. de naturis ani/ malium. ꝙ vespiliones ideo debiliter vident qꝛ humor cristallinus qui est in oculo necessariꝰ ad videndū transit in alarū substanciā. vnde dicunṫ habere alas coriales. de quibꝫ dicit ouidiꝰ. su/ stinuere tamē p lucentibus alis. et ideo p̄pter volatū amiserūt visum. quia qd̄ subtractū est oculis positū est in alis. ꝛ illos signant qui quātomagis elati p̄ scienciā. vel aliquā virtutem extolluṅt alioꝝ defectus et insufficienciā contem plantes. tātomagis lumine diuine gra cie priuanṫ. de quibꝫ ad Roma. j. diciṫ Euanuerunt in cogitationibus suis et obscuratū est insipiēs cor eoꝝ. nec mirꝫ si supbia excecat oculū racionis. qꝛ su/ pbia est albugo spūalis in oculo sicut exponit gregꝰ. sup illud Leuiṫ. xxj. in oculo habet albuginē qui sibi arrogat virtutis candorē et interdū incurrit hu ius cecitatis dispendium post exerciciū

virtuosoꝝ opm.in cuiꝰ signū thobias
fatigatꝰ a sepultura mortuoꝝ veniēs
domū lumē perdidit oculoꝝ. Et ideo vt
dicit gregꝰ.de supbia loquens. Ualde
timendū est viciū qḋ victoria nascitᷣ vi
ciorum. et vere supbus cecus est. cum
seipm esse hominē peccatorē et morta
lem non cognoscat. Uñ tullius in ii.de
tusculanis qōnibus. ꝓprie stulticie est
cernere vicia aliena et obliuisci ꝓpria.
¶ Tercio dixi ꝙ multū valere debēt
qr hoc etiā abhorrent canonica iura. vt
hieroꝰ. in ieremia cōtra tales sic se iu
stificantes et suā infirmitatē negligen/
tes. aliorūqꝫ vitā pluscꝫ expedit inspi
cientes inuehit dicēs. recedite inquiūt
polluti decedite abite nos nolite tan/
gere. nobiscū nolite cōicare. certe talis
doctrina non illuminat cecū. non sanat
egrotum. nō curat infirmū. sed occidit
atqꝫ in desperationem piclitantē cadere
pmittit. boni etei rectores ex sua infir
mitate alioꝝ infirmitates pēsantes ma
gis p hūilitatis et māsuetudinis leua/
mentū student peccātes ab erroris la/
queo eruere. qꝫ p austeritatē in foueā
pdicionis mittentes ꝓpellere. vñ do/
ctor gentiū paulus vicꝫ dicebat illud. j.
ad corinth. ix. Factꝰ sum infirmꝰ infir
mis. trāsumptiue habentᷣ hec verba in
canone recedite. xlv. di. ⁊ glo. in canone
ferrū dicit. ꝙ nemo debet despici in eo
ꝙ fuit qñ incipit esse quod non fuit. l.
di. ¶ Quarto et vltimo multū valere
debēt contra hoc viciū sanctoꝝ patrū
exempla legitᷣ in vitis sanctoꝝ patruꝫ
de sancto moyse heremita. ꝙ inuita/
tus in siti ad iudicandū in fratrē culpa
bilem. vetustissimā plenā sportā arena
portabat. interrogatus quid hoc esset
rñdit. peccata mea sunt post me sequē
tia et nō video ea. et hodie venio iudi
care aliena. Sancti ergo viri nō teme
re iudicāt alios. sed sollicite nouerūt iu
dicare seipos. sciētes fore scriptū illud
ecc. xvij. posuit oculū eoꝝ sup corda ip
soꝝ. De sancto etiā iohāne elemosina
rio legitᷣ ꝙ inter alias virtutes et gra

cias qᷣs iste sanctꝰ habebat erat ꝙ ne/
minē iudicabat. sed cū iudicātes alios
audiebat corrigebat dicens. vos pctis
prius cōtra dñi mandatū qḋ dicitᷣ. No
lite iudicare ⁊c. Deinde qr nescitis qua
lis modo sit quē peccantē sciuistis. sepe
enī peccatū furis vel pluri vel fornica/
toris vidimꝰ. sed eius pniam que deo
est accepta nō vidimꝰ. ¶ Pro secūdi
metri intelligentia. vicꝫ Cunqꝫ culpes
alios nemo sine crimine viuit. ¶ Nota
scdm canones ꝙ crimē quadrupliciter
accipitur. qñqꝫ dicitᷣ generaliter omne
pccm siue ꝓcedat ex deliberatōne siue
nō. siue sit veniale siue mortale. ¶ Quā
doqꝫ specialitᷣ dicitᷣ criminalis infamia.
idest que oritᷣ ex criminali pcco. Quan
doqꝫ illud solū crimē dicitᷣ qḋ est dam
natiōe et accusatiōe dignū. xl. di. aplus.
et di. xxv. §. criminis. Qñqꝫ illud solum
qḋ ex deliberatōe ꝓcedit. vt in pali. §.
criminibus. ¶ Est etiā sciendū ꝙ nemo
vnqꝫ natus est in mundo isto qui hoc
veraciter dicere potuerit nisi solus xp̄s
dei filiꝰ nisi de spāli priuilegio sic bea
ta virgo et forte alij sanctificati in ma
tris aluo vt beatus iohānes bap. huic
bene cōuenit illud qḋ dicitᷣ. j. ioh. i. Si
dixerimꝰ qm̄ peccatū nō habemꝰ ipsi
nos seducimus et veritas in nobis nō
est. vñ hinc sumpta occasiōe circa hoc
est de duobus dubitalibus querendū.
Et primo vtꝝ quis sine crimie vel sal
tem sine veniali pcco viuere possit. Se
cundo vtꝝ sit graue pccm alios culpa
re vel eis calumpnā imponere. Et pri
mo videtᷣ ꝙ nullus sine crimine viuit.
vl' saltē veniali viuere queat. qr ꝓuer.
xx. scribitᷣ. quis pōt dicere mundū cor/
meū est. purꝰ sum a pcco. sed si potest
esse sine veniali posꝫ vere dici. igitᷣ vni
uersaliter pōt dici sine veniali omnino
Item sup illud psal. non enī qui operantᷣ
iniquitatē. habetᷣ in glo. fomes qui est
languor nature cōmouet illicita deside
ria. et ita sine pcco non sumꝰ. Unde in
epla ioh. si dixerimus qr pccm non ha
bemus. Itē augꝰ. sup primo cano. ioh.

Impossibile est sanctū aliquē aliquādo in minimis nō cadere pccis. ergo necesse est esse sub illis et illa sunt venialia. ergo necesse est habere venialia. ¶ Item augꝰ. in li. retractionū querit vtrū ista pfectio sic possit intelligi. vt cū impossibile sit neminē viuere sine peccato a quo em̄ vsq3 ad vnū apicem lex pficiat nisi a quo fiūt vniuersa diuia mandata. ¶ Ex hijs colligit̄ ꝙ homo qui habet naturā corruptā sibi relictꝰ esse non pōt sine veniali pcco. ¶ Contra immo videt̄ ꝙ homo possit esse sine veniali pcco. et ponat̄ ꝙ aliquis adultus sit baptizatꝰ qui multa egit mortalia et venialia. baptismꝰ delet et culpā et penā. ergo in instanti quo baptizatus est nullū habet veniale pccm ergo aliquis pōt esse sine veniali pcco. et sit sermo de hijs qui habent naturā corruptam. Itē puer. xxiiij. scribit̄. Septies in die cadit iustꝰ et resurgit. ⁊ loquitur ibi de venialib3. ergo iustus resurgit a veniali. sed cū resurgit non habet veniale. ergo iustus pōt esse sine veniali. Vn̄ ibi dicit glo. si malū est ꝙ cadūt ne hereāt in malo cicius resurgūt. Ite3 pccm et gracia opponunt̄. ergo veniale pccm et aliqua gratia sed pōt aliqs habere illā gratiam. ergo pōt esse sine veniali qd opponit̄ illi gratie. Solutio dicendū est ꝙ est loqui dr̄nter de tota vita homis habentis naturā corruptā cū iam puenit ad etate3 adultā in qua viget volūtas rōnalis. Et est loqui de aliqua pticula vite si fiat sermo de tota vita ꝙ sit sine peccato hoc ē de excellenti gratia et singulari. sic videtur beatus augꝰ. dicere de beata virgine. Si vero fuerit sermo de aliqua pticula vite. dico ꝙ pōt aliquis esse sine veniali pcco. ¶ Ad obiecta autē rn̄dendum est et primo ad primū. intelligendū est ꝙ hec dictio quis aliquādo sumit̄ pro ipossibili aliqn̄ pro difficili. difficile em̄ est vt hō habeat mūdū cor. scdm illud Math. v. Beati mūdo corde. per hoc autē ꝙ dicit quis pōt dicere. intelligit̄ ꝙ temerariū est se laudare vel iustificare. Vnd alia trāslatio expssius dicit quis gloriabit̄ castū se habere cor. aut quis gloriabit̄ mundū se esse a pcco et loquit̄ de gloria apud homines. ¶ Ad scdm vero dicendū est ꝙ illud qd dicit̄ sup ps. ꝙ non sumꝰ sine peccato intelligit̄ ꝙ non sumꝰ vel de tota vita habēte naturā corruptā sine relictā. autoritas ioh. que dicit. si dixerimꝰ ⁊c̄ pōt itelligi sic̄ illud puer. xx. vel de tota vita. vn̄ glosa. quia sine pcco in hac vita esse nō possumꝰ. ¶ Ad terciū dicendū ꝙ illud qd ille dicit impossibile esse aliquē sanctū ⁊c̄. hoc est de necessitate corruptōis humane. sed nō de necessitate simplr̄. Est etiā quedā necessitas ad veniale. vt ad primos motus. nihilominꝰ tamen pōt cauere hoc veniale vel illud determinare. ¶ Ad quartum vero dicend de eo qd dicit augꝰ. in li. retractionū ꝙ hoc intelligit̄ de pnitate liberi arbitrij post corruptiōem reducentē in actū qd prius fuit in peccato dū erat in minori etate. fomes em̄ paruulū reddit cōcupiscibilem. adultū reddit cōcupientem. vel hoc intelligit̄ ꝙ vix est homo sine pcco postꝙ vtit̄ libero arbitrio. et ideo in orōne dn̄ica dicendū est. dimitte nobis debita nostra. Et hoc debet intelligi vt autor dicit in scdo metro. ꝙ nemo sine crimine viuit. ¶ Quo etiā ad scdm q̄situ. vide3 vtrū sit graue pccm alios culpare vel eis calumpniā inferre. ¶ Breuissime sup hac qōne dicendū est ꝙ alium calūpniare. est malū de alio dicere contra ordinē caritatis et cōtra regulā correctionis fraterne. et maxime qn̄ hoc pbari non pōt. vbi autē aliquis dicat defectū alicuiꝰ ordine caritatis. ac etiā iuris ordine obseruato. et regulis fraterne correctōis. talis nō est calūpniator sed correctoꝛ. ¶ Est aūt calumpnia graue pccm. cuiꝰ ratio est. q2 inter res videt̄ esse fama pciosior. Vnde p eius defectū homo impedit̄ a multis bene agēdis. ppter qd dicit̄ ecci. xlj. curam habe de bono noie. hoc em̄ magis permanebit tibi ꝙ mille thesauri magni.

et preciosi. Et quia calūpnia aufert homini famā. ideo calumpnia est graue peccatū. quādo etiam loquit̄ illa p que fama alicuius ledit̄. si pferat ppter aliquod bonū vel necessariū. seruatis debitis circūstantijs non est peccatū.

Nota scōm canones q̄ peccata remittuntur tripliciter. Primo p autoritatē. vt a solo deo. xiiij. q. j. sicut aūt. secūdo p officium ab omni plato. vt. xxiij. q. v remittūtur. Tercio p ministrātis meritum vt tantū bonis. de cōse. di. iiij. quomodo. Nota etiā q̄ criminis appellatio aliquādo omne complectit̄ peccatū aliquādo illud solū quod ad damnationem sufficit. hec differētia nō. in. §. nomine. xxv. di. Nota etiā q̄ imponētes crimina hijs qui nullā causam habent grauiter sunt puniēdi. vt legit̄ et notat̄ in. c. cum fortius. extra de calūpnia. et in. c. dilectus. e. ti. de hac materia plenius et latius tractat̄ supra. xvij. p se p̄cepto minime iudica. et ibi recurre si placet.

Sextum autoris p̄ceptum prime partis metrice.

A Que nocitura tenes q̄ꝫ uis sint cara relinq̄ Utilitas opibus preponi tempore debet

Postq̄ꝫ autor in p̄cedenti p̄cepto prebuit rudimēta ad primū padisi fluuiū. scꝫ iusticie inducenda ꝛc̄. Nunc vero in p̄senti precepto subsequēter prebet rudimēta ad scōm paradisi fluuiū. scꝫ prudentie inducētia. qd̄ pbat augꝰ. in libro de moribꝫ ecclesie duplr̄. sciꝫ diffinitione ac etiā inductiōe. Primo diffinitione sic q̄ prudētia est amor ea quibus adiuuat̄ in deū. ab hijs quibꝫ impeditur eligens. Et tullius in li. de requie mentis sic diffinit prudentiā dicens q̄ prudētia est rerum bonarū malarumqꝫ cum alterarū dilectione et reliquarum detestatiōe sciencia. Secūdo inductione et sic q̄ prudentia discernit bona a malis. et bona abinuicē ostendendo qd̄ sit melius. ꝛ mala abinuicem monstrādo qd̄ sit malū deterius. Sed si querat̄ quomodo prudētia sit virtus cum videat̄ esse sciencia scōm diffinitionem tullij p̄missam. Responderi potest q̄ prudētia gratuita est virtus que est radius vnius a vero sole pcedens cognitio aūt quā habent mali circa ea que ptinent ad mores. est cognitō quasi mortua et inualida ad mouendū voluntatem vt bona cognito cōsentiat. vel a malo cognito dissentiat. Sed prudentia virtus est non solū lumen illuminans intellectū. sed etiā calefacit affectum. non ostēdit solum quid. quando et qualiter sit agendū. sed etiā mouet voluntatem vt appetat bonū post iudicium vel fugiat malū. ad Ro. viij. Prudentia spūs vita et qui habet hāc virtutē habet habitū ad prudenter discernendum prudenter volendū. et prudenter agendū. Attendens ergo autor q̄ multa sunt que diuinū cultum impediunt nisi postponātur. vt sunt carnis delectabilia anime vel fame. vel vite spirituali nociua. licet talia vt est dictū sint corpi delectabilia. tamē sunt amoris dei impeditiua. ac etiā multum anime nociua nisi penitus relinquātur. et hoc fieri nequit nisi p prudentiā. Pro tanto autor in primo metro docet nos q̄ quāuis talia nobis sint cara ea relinquere debere dū dicit. Que nocitura tenes ꝛc̄. Pro huius primi metri intelligētia ac etiam obseruātia est breuiter attendendū q̄ tria sunt impedimenta in via dei nobis occurrētia que sunt penitus relinquēda. Et primo relinquenda sunt peccata quia animā mortificant ac etiā hominem dehonestāt. Quantum autē anime noceant. ostendit hugo de sacra. parte. ij. c. j. septē inquit sunt criminalia pcc̄a. sequit̄. superbia aufert homini deū per appropationem. inuidia proximū. ira seipm. acci-

dia spoliatū flagellat. gula electū seducit. luxuria seductū seruituti subicit. anima eñ in sanitate sua vas est solidum et integrū quā vicia hoc modo viciāt et corrumpūt. per supbiam inflatur. p inuidiam arescit. p iram crepat. p accidiam frangit per auariciā dispgitur. per gulam inficit. per luxuriā conculcat. et in lutum redigit. Et quanq̄ vicia ista omnes homies dehonestant singulariter tamen platos. ac etiā dominos tpales multomagis. qr sicut magna in oculo macula reputat que interdū in mēbris ceteris modica censeret. sic et idē peccatū maius est in plato vel in principe q̄ in subdito. ita notat extra de ele. vena. c. j. Unde iuuenalis. omne anime viciū. tanto cōspectius in se crimen habet. quāto maior qui peccat habet. Ideo aristoteles in libro secretoꝝ inter cetera alexandro talē tribuit doctrinam. O alexander declina conatus bestialiū voluptatū. quia corruptibiles sunt. conatus enī voluptatis generat carnalem psumptionē. carnalis amor auariciā. auaricia desiderium diuiciarū illud in verecundiā. illa presumptionē illa infidelitatē. ista latrociniū. illud vituperatōnem ex qua nascit captiuitas que ducit ad detrimētum legis et destructionē familiaritatis et ad ruinā tocius corpis et regni. B ¶ Dico illud qd̄ sapientes philosophi de vicijs loquentes dixerunt. quia vicꝫ in primis decet regiā maiestatē obtemparare se legalibꝫ institutis. nō in ficta apparentia. sed in facti euidētia. vt cognoscant omnes et hoc directe intendit autor dum in primo metro dicit. Que nocitura tenes. ¶ Secundo relinquēdus est mundus pꝑter tria mala. Primo quia vanus. Secūdo quia nostre saluti contrarius. Tercio quia omnibus malis plenus. Primo mūdus relinquendus est quia vanus. vanū est qd̄ exterius solidū videtur sed intus est vacuū. mundus est vanus qr dum foris pulcher videt totus intus vacuus inuenit in hoc arundini similis que extra videt pulchra et solida. sed intus vacua est et infirma. Si qs vero vellet instare q̄ mundus iste nō est vacuus sed firmus. quia terra ineternū stat. Rñderi potest q̄ quanq̄ particularis mūdi machina maneat firma. tamē homines animalia et viuētia cuncta corrūpuntur et labūtur. et hoc est qd̄ dicit augus. Ecce mundus fugit qui diligit et fugientē sequimur. et labenti inheremus. et quia fugientē tenere non possumus cum labente labimur et cū cadente cadimus. quid eñ vmbra vanius. videtur eñ aliquid esse dum cernitur. sed dum tangit nihil omnino sentitur. sed pura vanitas esse ondītur nunquid ergo stultū iudicares illū qui p pontē transiens et vmbrā suā vsqꝫ in aquā fluminis videns si de ea cōfidens p ipsam vmbrā in aquā descendere attēptaret. nōne talis omnino pleret. sic directe est omnis homo qui in mundo cōfidit nec suū principiū cernit vere tales sunt cani siles per vanitatē veritatē relinquētes. nam canis dū frustrum carnis ore tenēs dum vmbram carnis maiorē esse ipsa esse cōspicit. carnes deserit. et ad vmbrā currit nec attendit q̄ cadētibus carnibꝫ vmbra penitus euanescit. tales sunt omēs imprudentes qui deū derelinquūt qui est totius bonitatis essencia. et mūdo et mūdialibus qui flexibilis est. p amo. adherent. vñ glo. sup illud ps. Mane asta bo tibi et videbo rc̄. dicit nō viret qui tpalibus et mūdialibꝫ adheret. oculus eñ rem clare videre nō valet. nisi res ab eo pporcionalr distet. et ideo quia mūdi amatores oblectamēta carnalia sup oculos cordis ponūt puluerem de mundo et mūdialibus iudiciū ferunt. dum que sunt vilia reputāt preciosa et sic per interpositionem opaci corporis inter solē et oculum corpis habꝫ fieri corpalis eclipsis. sic ex hoc q̄ mūdiale aliqd p amorē nimiā interponit inter oculū cordis et solē iusticie habet spūalis eclipsis in aīma mūdi amatoris puenire. ad hoc bñ facit snia quā de mūdo dedit quidā fatuus dicēs. q̄ mundus

iste nichil aliud est ꝙ̄ mirra.tyra.buffa
Aristoteles dicit ꝙ aliqñ contingit ꝙ
fatui dant bonas snias. et ratio est. qꝛ
regunt̄ in actibꝫ suis non rōne quia ha
bent eā ligatā.sed a corpibus celestibꝫ
¶ Scdo mundꝰ relinquendꝰ est.quia
nostre saluti cōtrarius.videmus eñi ꝙ
cōtrarietas est cā quare vna res relin
quit aliā et exit ab ea sic patet in toni/
truo qui accidit ex eo ꝙ vapor siccꝰ in
clusus in ventre nubis a contraria sibi
humiditate et frigiditate nubis incipiē
tis resolui in aquā.⁊ sic vapor iste nu/
bem scindēs tunc facit tonitruū. et sic
nubē ipsam accēsus exit.et eā relinqt.
sic sancti viri fecerunt qui mūdum et
mūdialia cordialit̄ reliquerūt.quia ipm
multū sue saluti videbāt contrariū.vñ
iac.iiij.scribit̄. qui voluerit esse amicꝰ
huius seculi inimicꝰ dei constituet̄.
¶ Tercio mūdus iste relinquēdus est.qꝛ
omibus malis est plenꝰ. dicit̄ in cano.
prima Joh.j. Omne ꝙ est in mundo.
aut est cōcupiscētia carnis.aut cōcupi/
scentia oculoꝝ.aut supbia vite. Unde
in osea ꝓpha.iiij.c.scribit̄.Nō est mise
ricordia. nō est veritas. nō est sciencia
dei in terra sed mēdaciū furtū et adul
teriū inundauerūt.et ideo ꝑibit mun/
dus et cōcupiscētia eiꝰ. prima Joh.ij.
j.q.iiij. his ita. Sed attēdant mundi
ama ores ad cōsiliū apli q dicebat mū
dus mihi crucifixꝰ est et ego mundo.
ad gal.vj.xxvij.q.j.§.vlt̄. ¶ Circa pre
dicta nota ꝙ tā sacris litteris attestā/
tibus ꝙ̄ certis expimentis cōprobanti
bus. didicimꝰ euidēter ꝙ in mūdo et
in mūdialibus cōfidentes sunt vtpluri
mum magnis piculis cōstituti. crebris
infortunijs inuoluti.et varijs miserijs
ꝯstituti. quapropter scribit̄.j. Joh.ij.
Nolite diligere mūdum nec ea que in
mūdo sunt.qꝛ pcerto tales sic de mun
do.et mūdialibꝫ confidētes.Confun/
dunt̄ ꝑfida malicia deprauāte nequit̄.
Concludunt̄ callida astutia ꝯturbante
fugit̄. Et deludunt̄ stollida stultitia de
mentante turpit̄. ¶ De primo dicit̄ criso.
sup math.Sic difficile est arborē iux/
ta viā plantatā fructꝰ vsqꝫ ad maturi
tatē seruare. sic difficile est virū fidelē
iuxta istū mundū viuentē iusticiā im
maculatā vsqꝫ ad finē tenere. Recede
ergo de via ⁊ plātare te in loco secre/
to.vt nec mundꝰ tecū habeat cōmune
nec tu cum mūdo. De scdo pulchre lo
quit̄ aug.li.de verbis dñi sermone.xij
dicēs.Unicuiqꝫ in mari et puteo seculi
fluctuāti sua cupiditas tempestas est.
amas inqt deū ambulas sup mare.sub
pedibꝫ tuis est seculi timor.amas sclm
absorbet te mare amatores suos sclm
necare nouit.non portare.Et sermone
xxxviij.dic̄ si delectat te mūdus.semp
vis esse imundus.Qd aūt sit in mūdo
ceca stollida et demētans stulticia.patꝫ
ex verbis apli prime ad corinth.j.c.sic
inquientis. Ubi sapiēs vbi scriba vbi
cōquisitor huiꝰ seculi.et ꝯsequent.iij.c.
Sapiētia huiꝰ mūdi stulticia est apud
deū.Et vt pleniꝰ et planiꝰ hec omnia
videant̄ p quandā mirabilē romanoꝝ
hystoriā patꝫ que talis est. Legit̄ ꝙ ci
uitas romana quodaꝫ tpe fuit multis
diebꝫ obsessa et dū in omni bello suc/
cumberēt cōsuluerūt deos suos quenā
esset cā tam cōfusibilis debellatōis.Et
rūsum est a quodam deoꝝ ꝙ irent ad
quandā ciuitatē ꝓpe eam positā et ibi
scriptū inuenirēt qd eis postmodū eue
niret. Adeūtes ergo romani sup portā
tēpli inuenerūt quatuor circlos varijs
coloribꝫ depictos. Primꝰ erat aureus
⁊ in eiꝰ.circūferētia p lr̄a ter erat scrip
ta Scds erat niger et in eiꝰ circūferē
tia r littera ter erat scripta.Terciꝰ erat
rubeꝰ et in eo f littera ter erat scripta
Quartꝰ erat croceus et in eius circūfe
rētia f littera in tribꝫ locis erat scripta
Circa hos circulos vnꝰ integer et aliꝰ
incōpletus v̄sus in hec verba erat scrip
tus.Quatuor orbiclis hec porta dat ap
ta romanis. Ter p et r tm̄ et f ter et f.
Romani igit̄ ꝓpositos versus nō intel
ligentes iterato deos ꝯsuluerūt.et fuit
eis reuelatū ꝙ qui secundū versum cō
pleret exponeret totum. venerabilis
beda vt dicitur transiens ibidem.

et videns versum incopletum addidit. hec verba. scilz beda totu requisitus igitur beda exposuit solum duas litteras scilz r et f dicens. Regna ruent rome. Ecce ter r. ferro flamma fameqz. Ecce ter f. Et ide vades ad alia porta scripsit cause dictaru scz dissolutonz a. b. c. d litteraru vicz vicia de quibus infra.
Moraliter ad ppositu loquendo de mundo p quatuor pdictos circulos intelligo quatuor status hoim mundo adherentiu. quoz quide sunt nobiles et divites. et isti ponunt in circulo aureo ¶ Quida sunt iuuenes et fortes. et isti ponutur in circulo rubeo. Quida sunt plebei et simplices. et isti ponuntur in circulo crocco. Quidam sunt pueti et senes. et isti ponutur in circulo nigro. quasi ad mortem appropinquates. In circulo ergo aureo in quo ter littera r scribitur ponutur tres coclusiones.
¶ Prima est talis puritas et pudicicia pierunt. scda plurium et psidia pfecerunt. tercia pietas et psapia putruerut et littera r est causa pdictoz. scilz aula magnoz. auru auaroz. et la supborum.
¶ In scdo circulo iuxta sua littera r ponitur pma coclusio requies et religio recesserut. Scda rancor et rebellio redierunt. Tercia regula et ro retrocesserunt. et est causa b. hoc est causa bilingues. bellates. boantes. de quibus totus mundus est plenus. ¶ In tercio circulo vbi ponit f ponutur hee coclusiones. prima simplices et sufferetes supantur ¶ Scda solennes et seuietes suppor/tantur. Tercia sobrii et sapietes suffo/cantur. et est causa c vicz. Carme dulcoris. culme honoris. crime liuoris. ¶ In quarto circulo iuxta littera f ponit prima coclusio fiducia. et fraternitas fla/gellatur. ¶ Scda fauor et falsitas fenerantur. tercia fictio et familiaritas fe/derant. quia familiaritates mudi communiter sunt ficte. et causa est d scilz dolus in curia. dona in camera. dapes in mensa. hec sunt que cernetibus oculis nostris amplius currunt in mudo isto.

Hec in qz sunt. xii. coclusiones cuilibet mudano fallaciter cocludentes cu suis causis et modis. ¶ Tercio relinqueda sunt aliena que p rapina vel vsurariaz prauitate acquisita sunt. Sed nota q duo sunt p que homies ab hoc vicio se debet retrahere. et capta celeriter restituere. Primu est pcci magnitudo detestabilis. Scdm est ipsius pene inflicto execrabilis. ¶ Circa primu est notandu q tria sunt que faciut ad detestatione huius pcci. Primu est quia rapina fundamentu iusticie et bonitatis destruit in homie. qd aut sic istud fundamentu destruat. ondit sapiens dicens. Primu fundamentu iusticie est ne cui noceat. Scdm vt comuni vtilitati seruiat. Tercium q facit ad detestatonem huius pcci est q domin' odit rapina pcipue ysa. lxxxi. Ego dns amans iudicium et odio habens rapina in holocaustu. qd erat dignius omnibz sacrificiis. ¶ Item rapina est adeo odiosa sanctis vt etiaz pter eam mundu habeant odiosum. ecc. iiii. Verti me ad alia que sub sole gerunt. et vidi lacrimas et caluias in/nocenciu. et cosolatorem nemine. nec eoz violentie posse resistere. cunctoz auxilio destitutos. et laudaui magis mortuos q viuetes. Ite ad detestatoz huius peccati facit. qz raptores peiores sunt quacunqz bestia. vnus em raptor tota vna deuorat pvincia. Lupus aut in tota vita sua quadoqz vnu homine no deuorat. ideo sacra scriptura raptores coparat diuersis generibz bestiaz quadoqz lupo. Sophonie. iii. Iudices ei' lupi. quadoqz vrso vel leoni. pver. xxviii. Leo rugies et vrsus esuries principes ipsius super populu paupem.
¶ Circa scdm est etia notandu q dominus raptores punict p maledictoes pupilloz et viduarum spoliataru. ecc. xxxv. non despiciet deus pces pupilli. nec vidue si effundet loquela gemitus. none lacrime vidue ad maxillas descedunt. et exclamato sup deducente eas. idest sup eum qui cogit lacrimari.

Sequit̃ a maxilla enim ascendũt vsqȝ ad celũ et deus exauditor nõ delecta/bitur in illis imo irascet̃. et Luce. xviij. de viduã et de iudice iniquo. et in fine cõcludit̃. Deus aũt non faciet vindictã electorum suorum ad se clamanciũ die ac nocte. et paciencia͂ habebit in illis. Ti/mendũ est igit̃ raptori de ꝓpria salute qꝛ forcius clamant lacrime viduarũ et pupillorum depdatorum contra eos q̃ꝫ pre ces ꝓprie vel sanctorum pro eis facte ꝫm augustinũ sup illud ps. Auribus ꝑcipe lacrimas meas ꝛc. ¶ Secundũ etiam iura canonica et ciuilia raptores rerum grauiter puniunt̃. Primo scd̃m cano/nes raptor multiplr̃ punit̃. et prima pe na est. quia excõmunicat̃ ab illo epõ in cuius ep̃atu rapinam fecit. extra eo. c. j. Et in canone placuit. vj. q. iij. Itez dene gatur ei pnitẽcia nisi reddat ablata vel plenam de reddẽdo securitatẽ faciat. si habeat vñ possit. qd̃ si non habeat vñ reddat. nec habens. nec ꝓpinqui volũt satisfacere. ipse tñ contritus faciat qd̃ põt. licet tarde non priuabit̃ penitẽcia et viatico. sed tñ sepultura negabit̃.

¶ Presbiteri vero qui contra p̃dicta fecerint sepeliendo ipm. et hmõi ab of ficio et bñficio deponi debẽt vt in di/cto caplo. Sup eo. Scd̃m vero leges si agat̃ ciuiliter infra annũ in quadru/plum post annũ in simplum. Si vero agat̃ criminalr̃ tunc ꝓpter vim sine ar mis in tercia parte bonorum punit̃. et fit infamis. Si aũt cum armis punit̃ de/portatiõe. qꝛ scȝ deportabit̃ in insulam etiaȝ ꝑdebat omnia bona sua. vt insti. de publi iudi. §. Itẽ lex iuli. de vi.

Pro p̃missorum intelligẽcia magis in spe ciali restat de tali q̃one vidẽdum. vicȝ vtrũ rapina sit grauiꝰ peccatũ q̃ꝫ furtũ ¶ Breuissime huic q̃oni rñdit sanctꝰ thomas qui format eã in sua scd̃a scd̃e q. vj. vbi ꝓ cõclusione tenet ꝙ rapina sit grauius peccatũ q̃ꝫ furtũ. ¶ Racio qꝛ violẽcia est magis cõtra voluntatẽ q̃ꝫ ignorãtia. ¶ Itẽ per rapinã non solũ in fertur alicui damnũ in rebus. sed eciã vergit in quandã ꝑsone iniuriã. ¶ Qd̃ aũt homines minꝰ verecundant̃ de ra pina q̃ꝫ de furto. ex hoc est. qꝛ homies sensibilibus inherẽtes magis gloriant̃ de virtute exteriori que magis mani/festat̃ in rapina q̃ꝫ de virtute interiori que tollit̃ ꝑ peccatũ. Et ideo minꝰ ve/recundat̃ de rapina q̃ꝫ de furto.

¶ Pro declaratõne eciã secundi metri Utilitas opibus ꝛc. Est breuiter scien dum ꝙ istud metrũ scd̃m sanũ intelle ctum sic debet exponi. Utilitas. i. hone stas debet p̃poni opibus idest diuicijs nec imerito. quia vtilitas anime vel fa me vel spũalis vite p̃poni debet. idest anteponi opibȝ. i. hijs que vident̃ esse opes. Tempore. i. per tp̃us. idest scd̃m qualitates tp̃is. et in hoc cõcordat con silium autoris cũ consilio xp̃i. Math. v. Si oculꝰ tuus scandalizet te erue eũ et proijce abs te. expedit tibi vt pereat vnũ membrorum tuorum q̃ꝫ totũ corpus tuũ mittat̃ in gehennã. iuxta p̃dicta dũ dicit̃. Utilitas opibus p̃poni debet.

¶ Nota scd̃m canones ꝙ differt hoc verbũ potest ab hoc verbo debȝ. Qui dam vero dicunt ꝙ ꝑ verbũ potest da tur potestas. ꝑ verbũ vero debet im/ponit̃ necessitas. Hugo et tancretꝰ di/cunt idẽ in vtroqȝ vbi agit̃ interdictõ ne ac eciã in vltimis volũtatibus omia talia necessitatẽ importãt. ff de le. iij. l. fideicõmissa. §. Si quis ita. Et est sile extra de Iudic̃. c. nouit. j. ℞. v̈. non eñ. vt ecc̃. benefic̃. c. j. ver. et ideo. et. ij. q. vij. aliter.

¶ Rethorica septimi p̃cepti.

¶ Constans et lenis. Si sapiencie fores merearis ingredi. Hanc pruden/cie regulã in humano conuictu exequi nõ postponas. vt vicȝ sic te rebus acco modes. ꝙ sine lenitatis notamie eund̃ ac variũ te diuersa ꝯsideratõne p̃sen/tes. Interdũ siquidẽ ꝫm factorum exigen tiam expedit virilis animi ꝯstantiaȝ ex hibere. Interdũ vero beniuola trans/quillitate potiri. sicut enim articuli ma

nuz aliqñ pducunt in longū. interduz vero reuocantur in orbem.aut replicā tur in palmam idemptitate manuū non mutata.sic vtiqz sapiens cum prudenti bus populū regit.cum iocantibus laxa tur in risum.cū seriosis ↄsulit. cū pegri nis loquitur aut salutat.

Septimū autoris preceptū prime partis metrice.

Constans et lenis vt res expostulat esto. Tēpibus mores sa/ piēs sine crie mutat

A

Postq̄ autor in pcedenti precepto pbuit rudimēta ad scōm padisi fluuiū scʒ prudentie inocētia. Nunc vero in psenti pcepto subsequēter prebet rudi menta ad quartū riuulū.i. spēm quarti paradisi fluminis.s.fortitudinis inducē tia. Hic autē riuulus constātia nūcupa tur.et hec frm tulliū in prima rethorica est pseuerantia que est in rōne bñ con stituti animi stabilis et ppetua mansio hac fit homo imobilis vt non frangat aduersitatibus nec etiā psperitatibus extollatur non terreat cōminationib9. nec etiā pmissionibus flectat.hec vtus docʒ seruare mediū inter mutabilitatē. seu lenitatē et ptinaciā.quoꝝ vtrunqz rephensibile est.vt ostēdit aplus.ij.ad corinh.j.nunq̄ lenitate vsus sum. Sed notandū est q est quedā con stantia generalis que attendit in pse/ uerantia ppositi que omnē virtutē cir cuit que est idem in re cū pseuerantia. Et est quedā ↄstantia spūalis que attē ditur circa res terribiles et ad sustinen dum difficiles que ledunt naturā. hec constātia ad fortitudinē ptinere digno scitur.hec autē ↄstantia vt dictū est nō est aliud nisi firma stabilitas animi in pposito pseuerās. De hac ↄstantia loquitur seneca in li.de.iiij. virtutibus dicens.Esto ↄstans nō ptinax:lenis nō mobilis. De hac materia vide supra in scōs phemiali parte.§.ij.qui incipit dico scdo q existunt ꝛc. e in principo. Attendens igit autor q ad dei cul torem necessario expedit tenere mediū inter mutabilitatē et ptinaciā alias di/ uinus impedit cultus et hoc fieri neqt nisi p virtutis ↄstantiam ad quā p pñs pceptuʒ inducimur. p tanto pbet hoc pceptum a nobis fore obseruandū duʒ dicit.ↄstans et lenis. Pro cuius pri mi metri intelligentia et obseruātia est breuiter sciendūʒ q q̄q̄ hoc pceptum sit ab omibus generaliter obseruandū a'tribus tñ generibus hoim dʒ bñ sin gulariter obseruari.vicʒ.A platis regē tibus.A scolasticis et studentibus. Ab armigeris et pugnātibus. De primo ezech.iij.scribit.vt adamantē et vt sili cem dedi faciē tuā.ac etiā Jere. primo de ipo plato dicit.Ego quippe dedi te te in calumnā ferreā et in murū ereum sup oēm terrā.Ex quibus habet q cō stantia plati esse debet ad instar ada/ mantis.ad instar silicis.ad instar ferri. et ad instar eris. Adamas sic dicit glo. est in honorē.et q̄uis in auro ponatur tñ non extollitur. silex est in ↄculcatōʒ et tñ non frangit.ferruʒ omia domat. es repcussum resonat. Moraliter tunc platus est adamas qñ impensus honor ipm nō extollit.tunc eni est silex qñ nulla aduersitas ipm frangit. tunc est sicut ferrū qñ colla potentū prauoꝝ potenter punit. tūc est sicut es qñ ad/ uersitatibus pssus dei laudem depmit Unde seneca.Sapiens nō extollit pro speris nec frangit aduersis.qr hic dicit q platus dʒ esse ↄstās intantū q nulla aduersitate vel etiā psecutione frangat Ideo puto vtile valde et necessariū hic materiā psecutōis discutere. Ubi no tandū q duplex ē psecutio.nā alia ē ex trinseca.alia intrinseca.extrinseca psecu tio ↄsistit in manifestis inimicis eccē.in trinseca i eis q adhuc ñ sunt pscisi in ex trinseca psecutōe distiguit. qr aut sol9

B

p̄latus querit̄.aut totus clerus querit̄.
Si solus p̄latus.aut eo recedente tuta
est salus eccl̄e.et tunc fugiet.aut nō est
tuta.et tunc animā suā ponat ꝓ ouib9
suis.aut totus clerus querit̄.et tunc in
distincte se ꝓ eis hostibus opponet.vt
xliij.di.sit rector. Sed si alias non pōt
consuli eccl̄ie: totus clerus fugiet cuꝫ p̄
lato.si non potest remaneāt cuꝫ p̄lato
vel omnes vel quidē ex eis. si est altri
catio inter eos de remansuris res sorte
dirimetur.xxvj.q.ij.et sanctus. ¶ Circa
intrinsecā distinguit̄. quia aut omnes
sunt mali aut quidam. si boni sunt ad
mixti malis non eos deserāt.xxiij.q.iiij
tu bonus. Si oīes sunt mali:aut spes
est de correctione:aut nō.si est spes nō
sunt deserendi.si non est spes sunt de-
serendi. vt in canone adamati. vij.q.j.
de hoc p Inno. et Hosti.in c. nisi cum
pridem.de renū extra. ¶ Debet ergo
p̄latus et quilibet regens esse ꝯstans ⁊
lenis si vult autoris p̄ceptū adimplere
¶ Constans esse dꝫ in iudicio ⁊ lenis
iusticiā exequendo. Unde Grego.miscē
da est lenitas cum seueritate et ex vtra
qꝫ faciendū est quoddā tempamentuꝫ.
quia disciplina sine misericordia multū
destituitur si vna sine altera teneatur.
Transumptiue in canōe disciplina.xlv.
di. Sequitur in metro. vt res expostu
lat.i.tempus et loci indigentia vel etiā
cōgruentia.nam sicut tēpus misericor-
die iudiciū non recipit:sic ⁊ tempus iu
dicij miam nō reqrit. ait Crisosto. sup
Math. ¶ Sed nota ꝙ autor non im
merito ꝯstantiam et lenitatē cōiungit.
ad designandū ꝙ p̄latus et rector non
solum semp lenis debet esse: sed simul
constans et lenis.Igitur miscēda et con
iungenda est lenitas cum seueritate vt
nec multa asperitate ꝯulcentur subditi
nec nimia benignitate soluant̄.hoc ni-
miū illa tabernaculi archa significat in
qua cum tabulis virga simul et manna
est.quia in boni rectoris pectore debet
esse simul virga correctionis et manna
dulcedinis. vn̄ huic quoqꝫ in iob.xxix.

iuxta vtrāqꝫ virtutē dicitur. Cumqꝫ se
derem vt rex circūstante exercitu: erā
tamē merentiū ꝯsolator. sedere nempe
circūstante exercitu vigor et discipline
regiminis est: merentiū vero corda cō
solari ministeriū est pietatis. Omis.n.
qui iuste iudicat staterā in manu gestat
in vtroqꝫ penso iusticiā et misericordiā
portat.sed p iusticiam reddit peccanti
sniam.per misericordiā peccāti tēperat
penam: vt iusto libramīe quedā p equi
tatem corrigat.quedā vero p miseratio
nem indulgeat.hec omnia habentur in
p̄allegato canone.disciplina. ¶ De hac
materia vide supra satis plene in scd̄a
ꝓhemiali parte.§.viij. qui incipit. dixi
quinto ꝙ horrenda iam impietas ⁊c̄.
¶ Nota s̄m canōes ꝙ sextuplex v̄ga
reperitur. ¶ Prima est discretionis in di
sciplina.xlv.di. et de hac hic habetur.
Secunda ꝯsolationis. Tercia heredita
tis. Quarta ꝓphecie. Quinta virtutis.
Sexta correctionis.et de his quiqꝫ ha
betur in.§.salomon xlv.di. ¶ De se-
cundo etiā Boecius de disciplina scola
rium dicit in principio ꝙ studentibus
expedit ꝯstantie stabilitudo.circa quod
studentes circa studiuꝫ sint ꝯstantes et
stabiles. ¶ Constantia enī parit:incon-
stantia parta dissoluit.prima colligit:se
cunda collecta dispergit. Exemplificat
de quodā qui primo voluit esse iratus
de quo habetur supra in.xxij. ꝓse p̄ce
ptor:litteras disce. et ibi de materia stu
dentiuꝫ plenissime tractatur et habet̄.
¶ De tercio ⁊c̄.hec constantie virtus
multū viguit in antiquis.vnde legitur
ꝙ fuit quidaꝫ centurio diui augusti qui
cum antoniano bello sepe numero coi
disset excellētes pugnas improuisis ho
stiuꝫ insidijs circūuentus et ad antoniū
alexandriā productus est interrogatusqꝫ
quid nam de eo statui deberet. Iugu-
lari inquit me iube. quia nō salutis be
neficio aut mortis supplicio adduci pos
sum.vt aut cesaris miles esse desinam.
aut tuus esse incipiā ceterū quo ꝯstan-
tius vitā ꝯtēpsit eo facilius impetrauit

Antonius eni virtuti eius incolumita/tem tribuit. ¶ De cōstantia vero mili tum fideliter et pseueranter pugnantiū et de eorum priuilegiis vide supra in se cunda p̄hemiali pte. §. xiiij. qui incipit de sacramento autē. a circa medium.

¶ E conuerso de nō ɔstanter p̄liantibus ꝛ eoꝝ penis vide supra plenissime in scd̄a p̄hemiali pte. §. xv. qui incipit ex p̄dictis igit in sūma colligo ꝙ. viij. sunt milicie effectus ꝛc̄. a post mediuꝫ.

¶ Pro declaratione et q̄ scd̄i metri. temporibus mores ꝛc̄. breuiter est sciēdum ꝙ hoc metrū ꝑm sanū intellectuꝫ sic exponit. tpibus mores ꝛc̄. q̄si velit dicere ꝙ sapiēs mutare dꝫ mores. i. q̄litates ꝛ actus suos. tpib9. i. p tpa vt nō sit nimis austerus nec nimis benignus sine cā imminēte. vt supra dcm̄ est. sed aptare se debet tpi. qꝛ sapiēs. i. prudēs mutat mores sine crimine. i. sine rep̄hēsione. ¶ Et si dicat ꝙ homo q̄tūcunqꝫ sapiens sit non possit sine rep̄hensione et scandolo viuere in hac vita. Respōderi pōt ꝑm Grego. ꝙ iusto dei iudicō pocius hoc fit ad virtutis ꝓbationē q̄ ad reprobationis iudiciū. Hec trāsum/ptiue ꝓbant p ip̄m Grego. in canone aduersitas. vij. q. j. vnde sapiens volēs ostendere ꝙ diuersi mores diuersis tēporibus corrn̄dent dicit. Omnia tēpus habēt et suis spaciis transeūt vniuersa sub sole. quia est tēpus loquēdi. tēpus tacendi. tempus nascendi. tēpus moriēdi. tempus plantādi ꝛ tempus euellēdi tempus belli et tēpus pacis. eccl. iij.

¶ Querere possit aliquis quō ɔstan/tia conueniat vel se habeat ad pseuerantiam? ¶ Huic questio breuissime rn̄det ac etiā terminat beatus tho. scd̄a. ij. q. cxxxvij. dicēs ꝙ pseuerātia et ɔstantia conueniūt quidē in fine. quia ad vtrunqꝫ ptinet firmiter psistere in aliquo bono ¶ Differūt autē ꝑm ea que difficultatē afferunt ad psistendū in bono. nam virtus pseuerantie ꝓprie facit firmiter psistere hominē in bono ɔtra difficultatē que ꝓuenit ex ipsa diuturnitate actus. ¶ Constātia autē facit firmiter psistere in bono ɔtra difficultatē que ꝓuenit ex quibusdā aliis exterioribus impedimētis: et ideo principalior ps fortitudinis est pseuerantia q̄ ɔstantia. qꝛ difficul/tas q̄ est ex diuturnitate actus est essencialior actus virtutis q̄ illa q̄ est ex exterioribus impedimentis.

¶ Octauū autoris p̄ceptum prime partis metrice

Nil temere vxori de s̄uis crede querenti.
Sepe eteni mulier
quē cōiunx diligit odit.

A

¶ Post q̄ autor in p̄cedenti precepto p̄buit rudimenta ad quartū riuuluꝫ. s. spēm quarti paradisi fluminis. s. fortitu/dinis inducētia. Nunc vero in p̄nti precepto p̄bet rudimēta nos ad tres actus siue officia scd̄i paradisi fluuij. s. prudētie inducentia. Isti nanqꝫ actus docent hominē se a malo auertere atqꝫ mala declinare cōsilia. quia ad prudentē ptinet nolle fallere et falli non posse. Math. iiij. Estote prudentes sicut serpētes ꝛc̄. ¶ Item ad prudentē pertinet sibi ab insidiis maxime vxoris praue p̄cauere vnde augu. prudentia est in p̄cauendis insidiis. ¶ Item ad prudētē etiā ptinet vxorem prauā cohibere ab vsurpatiuo seruoꝝ iudicio. Unde glo. sup Math. vij. ca. dicit ꝙ temerariū iudiciū est q̄n quibus non est cōmissum iudicare p̄sumunt. ꝓpterea aplus ad ro. xiiij. de talibus dicit. Tu quis es qui seruū alienū iudicas: suo dn̄o stat aut cadit. ij. q. j. multi. in fine. quasi velit innuere aplus ꝙ nullus p̄sumere dꝫ vsurpare sibi officiū de iure nō cōmissum. hoc aūt facere p̄sumit praua vxor dū iudicare vult et expellere de domo ancillas. et ꝑuos cōiugi gratos q̄tumcūqꝫ boni sint et domui sue vtiles ex eo ꝙ sibi nō sint grati

B Attendēs ergo autor q ad verum dei cultorem necessario expedit a vicio temere credulitatis p̄cauere qd vtiqz facit cum mala declinat vxoris cōsilia: atqz scit sibi ab ipsius cōsilijs p̄cauere: necnon cum eam etiā cohibet ab vsurpatiuo seruorum iudicio: qd fieri nequit nisi sit vt dictum est prudentie atqz etiā p̄libatis actibus p̄munitus. p tanto autor nobis p̄bet hoc p̄ceptū ad p̄missa inductiuū fore penitus obseruandū dū dicit. Nil temere vxori rc. quasi velit dicere q nil temere .i. supple stulte vel etiā fatue vxori tue querēti p cōquerēti vel accusanti credere debes. nā mala mulier vt plurimū seruū vel etiā amicū quē vir diligit odio prosequitur et sine cā eum accusat aut etiā affligit. Unde Juuenalis. sic volo sic iubeo vt sit pro rōne voluntas. Huic sententie optime facere pōt hystoria de Joseph. que habetur supra in .xxv. p̄sayce p̄cepto. nil temere credideris. a circa principiū.

¶ Uel moraliter p vxorē intelligi potest caro. p virum sp̄us vel animus. et sicut vxor sepius repugnat viro: ita caro spiritui contradicit. Juxta illud ap̄li ad gal. v. ca. caro concupiscit aduersus sp̄m. Et in pposito vxor cum viro hz seruos .s. qnqz sensus qui seruiūt vtriqz qn̄qz carni qn̄qz spiritui. ¶ De istis seruis cōquerit caro qn̄ non habet mūdana r carnalia; sed ob hoc ei credere nullomodo deberet anima. ¶ Sed nota fm crisosto. q ex tribus signis cognoscitur spāliter plena vxoris dilectio vel econuerso odium. ¶ Primuz signū est qn̄ vxor neminē putat viro suo sapientiorem etiā si alter sit sapientior. ¶ Secundū signū est qn̄ vxor nullū aliuz viro suo putat fortiorē: etiā si alter fortior sit: tn̄ illa nō debet aliū intelligere fortiorē. ¶ Terciū signū est qn̄ neminē viro suo putat formosiorem: q̄uis alter formosior sit eo. ¶ Ratio quia pfectum odiū et pfectus amor verū iudiciū non cognoscit. verbi grā. si odis pfecte aliquē qualiacūqz fuerūt apud euz omia tibi displicent: siue que dicit: siue q̄ agit et si vere bona sint: tamen tibi mala videntur. Sic et si perfecte aliquē ames quecūqz sunt apud eū tibi placent siue que loquit̄ siue que agit et si vere mala sunt: tamen tibi bona vident̄. et hoc est quo ad vnā ptem qd dicit beatus Gregorius. non facile capit intellectus quod abhorret affectus. talis dilectio multū placet deo. eccl̄a. xxv. In tribus beneplacitū est spiritui meo. et sequit̄. vir et mulier sibi bene ꝯsentientes. D

¶ De hac materia latius habet̄ supra x. p̄se p̄cepto. Coniugē ama. et ibi require si placet. r hoc est qd intendit autor in scdo metro dum dicit. sepe eteni mulier quē ꝯiunx diligit odit. q̄uis hec autoris doctrina ab oībus generaliter sit tenenda: spāliter tamen princeps et quilibet dn̄s tpalis hāc doctrinā debz obseruare. non eni debet princeps vel dn̄s verbis vxoris nimiuz esse credi- E tiuus: maxime in his in quibus pīculū verti potest. sicut de pharaone legit̄ q nimis credulus fuit v̄bis regine iuris ordine p̄termisso sententiauit ꝯtra Joseph et eum carceri mancipauit. fm q gen̄. xxxix. ca. declarat hystoria. que et etiā aliqua ad hanc materiā ptinētia latius habent̄ supra in. xxv. p̄se p̄cepto. nil temere credideris in prin. ¶ De fallacijs prauaꝝ mulieruz habet̄ supra in xlix. prose p̄cepto. Meretrices fuge. et ibi plenissime de materia reperies.

¶ Pro p̄missoꝝ ac etiā infra dicendorum intelligentia magis in spāli est de duobus dubitabilibus querenduz vel etiā inuestigandū. Et primo quia adam primus noster parens temere verbis vxoris credidit et ex hoc grauiter peccauit. ¶ Ideo querere aliquis posset qs magis peccauit an adam diuinū mandatum transgrediendo. an eua? ¶ Secundo quare dyabolus potius temptauit euam q̄ adam? ¶ Quo ad primū quesitū dicenduz est fm theologos q q̄uis adam esse voluerit sicut deus. sic dicit ap̄lus. j. ad thimoth. ij. vir nō est

seductus. tamē peccatū mulieris ei imputatur q2 cum eā corrigere debet nō correxit. sed ei cōsensit. Cum igit faciētes et ɔsentientes pari pena puniant ij. q. j. notū. peccatū eue factū est suū.

¶ Posset em̄ aliquis instare de eo qd̄ dicit aug9. ꝙ non est credendū ꝙ homo spūali mente pditus voluerit esse sicut de9. nonne et mulier habuit etiā mentē spūalem. nonne etiā lucifer clarius vidit in speculo trinitatis q̄ adā.

¶ Huic instātie taliter rn̄det. vidit qd̄ quoddā spūale datū est ade. ꝙ nec mulieri. nec angelo. q2 cum eo imiserit dominus soporē in extasi rapt9 est. sicut dicit autoritas ad curiā angeloꝝ et vidit cōiunctionem xp̄i et ecc̄e futuram esse. et licet casum suū non puiderit. potest tamē esse ꝙ intellexerit hominē casurum et p filij dei carnis assumptōem restituendū. ¶ Itē posset adhuc aliquis istare de eo qd̄ dicit beat9 bern̄. lucifer vidit rōnalem creaturā assumēdam in vnitate psone filij dei. igit ita fuit spūali mente pditus sicut adam.

¶ Huic etiā responderi pōt ꝙ lucifer in instanti sua visione supbiuit. et spūalem mentē pdidit. qd̄ adam nō fecit. ⁊ forsitan alia secreta reuelata sunt ade. que nō lucifero reuelata fuerunt. et sic nō debet quis exemplo ade vxori sue temere credere. q2 posset ei ex temeraria credulitate sic ade male succedere.

¶ Quo ad scd̄m quesitū breuissime dicēdum est scd̄m theologos. qd̄ ideo dyabol9 pocius tēptauit euam q̄ adā q2 videbat eam magis tēptationi pronam q̄ adam. pp̄terea eccl. xxv. scribitur. a muliere iniciū peccati p illam em̄ omēs morimur. Sed pocius videt ꝙ debuisset pri9 incepisse a viro. cum em̄ in viro esset tota natura humani generis. et cū dyabolus inuideret humano generi et pp̄ter hoc imēderet ad ruinā eius. imediate debuisset tēptare virum. Preterea viro facta fuit phibitio. igit cum temptatō esset ad transgressionē pcepti faciendā. temptatio debuit fieri imediate viro et nō mulieri. cum tamē mulieri nō fuerit facta phibitio tanq̄ nondū existente. ¶ Solutio dicendū est ꝙ conuenienter facta fuit temptatio quo ad iniciū ex pte mulieris et in pte infirmiori humani generis aditū quesiuit ipse dyabol9. sic in vnoquoq3 nostrum cōtingere videt. vt sic gradatim ascenderet tēptatio et tandē consumaretur in viro. hoc dico saluo semp iudicio saniori.

¶ Nonum preceptum prime partis metrice.

A

Cum moneas aliquez nec se velit ipse moneri. ¶ Si tibi sit carus noli desistere ceptis.

¶ Postq̄ autor in precedenti pcepto pbuit rudimēta ad aliqnos act9 prudentie inducētia. Nunc vero in psenti pcepto subsequēter pbet rudimēta ad vnā speciē iusticie ptinentia. Hec autē species disciplina nuncupat. Hec autē virtus vnūquenq3 iudicē inducit ad inferioꝝ correctionē. et pp̄ter hoc dicit esse ps iusticie. quādoq3 dicit illud qd̄ est ad correctionē sicut dicit ad heb. xij Fili mi noli negligere disciplinā et sequitur. in disciplina pseuerate. ¶ Hec autē virtus a cipriano sic describitur. Disciplina est moꝝum ordinata correctio. et maioꝝ pcedentiū patrū sanctorum regularis obseruatio. Hec virtus scd̄m bern̄. nouem mirabiles opatur effectus. Dicit em̄ ꝙ disciplina ceruicē submittit. supcilia deprimit. componit vultū. oculos ligat. Risus et cachinos cohibet. moderat linguā. gulā frenat. iram sedat. incessum format. ¶ Ad hāc virtutē incitare nos debēt et inducere tria vicȝ. sacra scriptura. canonica iura. et patrū antiquoꝝ exempla. ¶ Primo incitat nos scriptura. puer. xxiij.

noli subtrahere a puero disciplinam. et dominus Math. xviij. si peccauerit in te frater tu9 corripe eum inter te et ipsum rc. Et apostol9. j. ad thessal. v. Rogam9 vos fratres corripite inquietos rc. ¶ Scdo incitant nos ad correctionem fraternā canonica iura. qd ꝓbat augustin9 in canone. Si peccauerit. ij. q. j. cum materia sua. et canone ad mensam. xj. q. iij. Et decre. nouit. de iudic. cum alijs multis iuribus ad hoc facientibus. hec autē virtus scdm tho. secūda secunde. q. xxxiij. est in pcepto. Sed quia pceptum est affirmatiuū nō obligat ad semp. sed ꝓ loco et tempore. ¶ Unde obmissio eius vnomō

B fit meritorie. vt quādo quis oportunū temp9 inquirit. vel ipe metuit ne deteriores fiant vel ad bonam vitam alios impediant. ¶ Scdo modo emittit cum peccato mortali scz cum formidatur iudiciū vulgi et carnis cruciatō siue pemptio dum tamē hec ita dominent in animo q fraterne caritati pponantur. ¶ Tercio est peccatū veniale. quando scz timor et cupiditas tardiorem facit ad corrigendū delicta fratris non tamē ita q si constaret ei qd fratrem posset a peccato retrahere: dimitteret ꝓpter timorem et cupiditatē que in animo pposuit caritatē. vt dicit augustinus. et hec latius infra declarabitur ¶ Tercio ad fraternā correctionem instant nos patꝝ antiquoꝝ exempla correctionē celantium. sicut patz de moyse et uitis de ydolatris iudaisi populi vindictam sumentibus. Exo. xxxij. et de iebu qui pphetas interfecit. vt habet. iiij regū. x. ¶ Attendens ergo autor q fraterna correctio in dei cultore pmaxime est necessaria cum a dei et ꝓximi dilectione ꝓcedat. cessare non debet. sic nec a fraterna correctōe saluo moderamine supra scripto nec hoc fieri queat nisi mediāte virtute predicta que quidā in hoc includit documento. ꝓ tanto tribuit nobis hoc preceptum fore penitus obseruandū dum

dicit. Cum moneas aliquē rc. quasi velit dicere. Cum tu moneas aliquē. idest castiges vel corrigas peccantē et a tramite rationis declinantē. Nec ipe velit moneri. idest non vult se castigare nec ab inceptis se abstinere. Si sit carus tibi noli desistere ceptis. idest noli vacare a correctōne ipsius. Juxta illud apostoli dictū. j. ad thimoth. iiij. c. argue increpa. ¶ Juxta predicta notandū est secundū doctores q disciplina est paciencter sustinēda quantūcunqz videat dura. ꝓpter tria vicz. Primo ꝓpter castigantis dilectionem. secūdo ꝓpter temptantis delectionem. tercio ꝓpter peccantis correctionē. ¶ Quo ad primum scribit apostol9 ad heb. xij. Quis est filius quem nō corripit pater. qd si extra disciplinā estis adulteri et nō filij estis. quasi dicat. omēs amici dei facti sunt participes discipline dei.

¶ Quo ad secundū dicit macrobi9 libro primo de lapidibz. qd si maritus ponat magnetem sub capite vxoris dormientis. expiri potest an sit adultera vel fidelis. quia si est adultera statim dormiendo eiciet se de lecto. ac si manu hominis exportata esset. si fidelis dormiēdo se ad maritū conuertet. et deosculabitur ipsam. ¶ Moraliter anima dicit coniunx dei p fidem. Osee. ij. sponsabo te mihi in fide. volens igit deus experiri an anima sit vera sponsa eius et fidelis vel adultera. supponit magnetē lapidē ferrigenei coloris qui trahit ad se ferrum. idest tribulationē que in ferro denotat. et quemadmodū false coniuges cadunt de lecto. sic anima infidelis cadit de lecto caritatis p impacienciam et murmurationē contra deum. deuote autē et fideles ad domini amplexus se conuertunt. ad Ro. viij. quis nos separabit a caritate dei. ¶ Quo ad tercium Job. xxxiij. Quando irruit sopor sup homines et dormiunt in lectulo suo. tunc aperit aures viroꝝ et erudiens eos instruit disciplinā. Unde in ps. disciplina tua correxit me in finem

et disciplina tua ipa me docebit ¶ Pro premissoꝝ intelligentia magis in spe/ciali est de tali questōne querendū vel investigandū. videlicet vtrum quilibet teneat̄ corrigere et ab errore reducere quemlibet quē vidit errare. ¶ Ad evidentiam huius quesiti ponunt̄ quatuor regule. per quas regulabunt̄ corrigentes in corrigendo errantes. ¶ Prima regula se extendit generalit̄ ad omnes caritatem habentes. ad quā caritatem quilibet tenet̄. quia talis fraterna correctio est actus caritatis. hec autem regula talis est ꝙ vnusquisq̄ fidelis tenetur errantē corrigere. et per doctrinam et consilium succurrere. vt ipsum revocet ab errore. qđ sic ꝓbatur. Nam error in via morum est quedā spiritualis infirmitas anime. iuxta illud psalmiste. Sana domine animā meam qꝛ peccavi tibi. Cum igit̄ quilibet teneat̄ ex p̄cepto divino ad illam caritatē habere ꝛ exercere ac p̄ hoc succurrere infirmitati corporali ꝓximi per elemosinas corporales quādo potest. Iuxta illud ysa. lviij. Frange esurienti panem tuum. sequitur qđ multomagis debet succurrere infirmitati spirituali scilicet errori per elemosinas sp̄uales scilicet p̄ doctrinā et consilium. hanc elemosinā docet nos facere canon. tria sunt genera elemosinarū. xlv. di. vbi sic dicitur. tria sunt genera elemosinarū. vna corporalis egenti dare quicquid poterit. Alia sp̄ualis dimittere a quo lesus fueris. Tercia delinquētes corrigere et errantes reducere in viam veritatis. Ad hanc vltimā servandā inducit nos auctor dum dicit. Cum moneas aliquē ꝛc. ¶ Secūda regula dirigit p̄latos et alios superiores in subditoꝝ correctione que talis est. Corrigere errantem p̄ penas et actōnes iusticie. ad nullū eni3 hec pertinet nisi ad eum qui est ipsius errantis p̄latus. vel aliomodo eius superior. nam cū talis correctio fiat propter bonum cōmune vt alij terreantur. nō pertinet nisi ad eum cui cōmissa est cura boni cōmunis. scilicet ad superiorem. vnde apostolꝰ ad ro. xiiij. Tu quis es qui alienū servū iudicas suo domino stat aut cadit. ij. q. j. multi. in fine. Tercia regula dirigit subditos respectu p̄latorum vel dominoꝝ errantium que talis est. Quilibet subditus et inferior sciens dominū suum vel prelatum errare. tenet̄ ipsum corrigere. sed pie et mansuete ac etiā reverenter. hoc sic p̄batur. nam quilibet tenet̄ ad opera misericordie. et precipue ad opera sp̄ualia correctio autē fraterna per cōsilium et doctrinam est opus misericordie. Unđ augustinꝰ in regula loquens subditis dicit non solum nostri sed etiā ipsius. idest p̄lati miseremini. qui quāto inter vos est in loco superiori. tanto in periculo maiori versatur. Dico autē reverenter. quia vt ait apostolꝰ ad thimo. iiij. Seniorem ne increpaveris. sed obsecra vt patrem. vnde dyonisiꝰ redarguit demophilū monachum qui sacerdotem irreverēter correxerat. ipsum p̄cutiens et de ecclesia eiciens. vt in gestis ipsius declaratur et habetur. ¶ Quarta regula de subditis respectu prelatorum et dominoꝝ errantiū quorum error vergit in periculū fidei. que potest talis esse. ꝙ vbi iminet periculū fidei. prelati sunt a subditis etiā publice arguendi. Nam paulꝰ qui erat subditus petro ꝓpter imminens periculū scandali cōtra fidē petrū publice arguit et sic dicit glosa augꝰ. super illud ad gal. ij. Ipse petrus exemplū maioribus prebuit. vt sicubi forte tramitem reliquissent non dedignarent̄ etiam a posterioribus corrigi. Hanc etiā regulam ponit sanctus thomas secūda secūde. q. xxxiij. articulo quarto. Hec autē doctrina sanctis augustino ꝛ gregorio est conformis. ac etiā sacris canonibus ecclesie que circa fidem et mores errare non potest. vt habet̄. xxiiij. q. vij. recta fide. vt dicit beatus thomas secūda secunde. q. ix. articulo. ij. ¶ Utrum autē virtuosus habens amicū bonum qui

efficitur malus debeat dissoluere ami
ciciã. Vide hanc questionẽ infra. xxvi
precepto. Qui similat verbis.

Decimumquartum precep tum prime partis me.

A Contra verbosos no
li contendere verbis
Sermo dat̃ cunctis
animi sapiẽcia paucis.

Postq̃ autor in p̃cedenti precepto prebuit rudimenta ad disciplinã indu/centia que est vna species primi paradisi fontis scilicz iusticie. que quidã vir/tus superiorem instruit vnũquenqz ad inferiorum correctionẽ. et tunc dicitur esse species iusticie. Quando autẽ dicitur q̃ illud q̃d adhibetur ad correctiõ/nem p̃ut heb. xij. sumitur tunc ad omnes generaliter p̃tinet correctio. vtroqz autem modo diuerso respectu ibi sumi potest. Nunc vero in presenti precepto subsequẽter prebet rudimenta ad correctionem ipsaz modo debito mode/rantia. et etiã obstacula omnia remo/uentia que habet ipsam correctionẽ impedire ne debitum sortiatur effectum. et hoc quãdoqz fit cum quis intendit vel litigat cum illis qui nolunt suã admonitionem recipere. quia sibi ipsis sapientes apparent. q̃d etiam hoc nomẽ verbositas importare videt̃. verbosus eñi est p̃prie qui se iactat cum sibi vi/deatur sapiens nec velit aliquã alteri9 monitionem recipere. et tunc cum tali non est vtile verbis cõtendere. sed potius p̃tunc silere. Attendens igitur autor q̃ ex tali contentõne desẽcultura posset impediri. intendit in hoc p̃cepto moderare q̃d supra in p̃xime preceden ti precepto nimis absolute locutus est. Dicit nanqz q̃ ab ãmonitione caro/rum cessare non debemus. hic autẽ dicit q̃ si tales sint verbosi q̃d cũ eis cõtendere non debemus dicens. Contra verbosos rc̃. quasi velit autor innuere quia tunc dum talis, est in tali verbositate et garrulatiõe et furore q̃ non est bonum contendere sed silere. quia honor est homini qui separat se a contentionibus. p̃uer. xx. Unde ait ẽ salomon p̃uer. xxvij. Non respõdeas stulto secundum stulticiã suã ne similis ei esse videaris. Sed postq̃ eius stulticia respirauerit et mitigata fuerit respõde ei vt se stultum esse cognoscat. Ista enim metra ex posteriora sunt primorum ac etiã ei modificant p̃ut superius est aliqualiter expressum dicit ergo. Contra verbosos rc̃. Pro cuius primi metri intelligentia ac etiã obseruantia est bre/uiter sciendũ q̃ tria sunt que quẽlibet retrahere debent ab hoc contentionis vicio. Primũ est malorum multiplici/tas inde p̃ueniens. Secundũ est san/ctorum patrũ exemplaritas ad virtu/tem inducẽs. Terciũ est sanctoꝝ canonum autoritas hoc inhibẽs. Quo ad primum notãdum est q̃ contentio s̃m gregorium est sc̃da filia inanis glorie. Et dicitur contentõsus qui cum clamore vult vincere. et per hoc apparere et large sumpto vocabulo talis verboso9 et garrulos9 nuncupatur. p̃pter quod vicium contentionis p̃pter tria est fugiendum. Primo quia hoc peccatũ dyabolicum est. Unde augustin9. Nil similius est actibus demonũ q̃ contende/re. vnde seruos se ostendunt dyaboli non dei qui litigant. ij. ad thimo. ij. ser/uum domini nõ oportet litigare sed ad omnes mansuetum esse. Secũdo quia contendere seu litigare est signum su/perbie et stulticie puersitatis et mali/cie. De primo p̃uer. xviij. Labia stulti miscent se rixis. De sc̃do p̃uer. xviij. Homo peruersus suscitat lites. Tercio quia multa mala inde prouenient ecc̃. xxij. Ante ignẽ camini vapor et fumus ignis inaltatur. Sic et ante sanguinem maledicta et cõtumelia et ruine. ecc̃. xi. a scintilla vna augetur ignis. Et. xxviij.

B Certamen festinatū incendit ignem et lis festinans effundit sanguinem.
¶ Quo ad secundum rc̄.magni em̄ meriti est a contentione abstinere. Unde legitur in vitispatrum q orante macharío vox insonuit dicens. Nondum ad mensuram duarū mulierum que habitant in ciuitate puenisti. Cumqȝ macharius intrans ciuitatē quesiuisset ab eis conuersationē earum dixerunt q erant vxores duorum fratrum et quindecim annis simul fuerant. nec vnquā aliqua earum dicto vel facto aliam contristauerat.et hoc statuerunt vsqȝ ad mortem vt verbum seculare non loquerētur inter se et libenter religionem intrarent si viri earū permitterent.vnde hoc nisi meritum earum quod nunq̄ adinuicem cōtenderunt. Animus vere innocens nescit contendere nec litigare Unde etiam legitur in vitispatrum.q duo senes erant in vna cella qui nunq̄ habuerunt inter se litē.dixit ergo vnꝰ illorum faciamus litem inter nos et laterem ponamus in medio.Et cū vnus diceret meus est alter respōdit ego spero q meus est. cum autē alter diceret. non est tuus sed meus. Respondit alter si tuus est tolle eum.et sic non inuenerunt materiam litiganti.Et licet vniuersaliter declinanda sit contentio vel litigium. Precipue tamen cum quinqȝ generibus personarum est totaliter vitandum. Et primo cum potente. iuxta illud ecc̄.viij. Ne litiges cum homine potente ne incidas in manibus illius. Secundo cum locuplete ecc̄.viij. Non contendas cū homine locuplete ne forte contra te constituat tibi litem.multos em̄ perdidit aurum et argentum.
¶ Pro quo hic attēdat illud dictum ysidori qđ habetur in canone pauper. xij.q.ij. Tercio cum homine linguato ecc̄.viij.Ne litiges cum homine linguato.et non strues in ignem eius ligna. Quarto cum homine iracundo.ecc̄.viij Cum iracundo non facias rixas.Quinto cū vxore ppria. quia ex quo aliquis incipit litigare cum vxore ppria nunq̄ habebit quietem. puer.xix. Secta iugiter per stillantia ꝛ litigiosa mulier comparantur. quia qui in domo perstillante est.quando declinare vult stillicidiū in vno loco inuenit illud in alio. ita q nunquā inuenit ibi quietem. Sic vir et mulier nunq̄ quietem inueniūt ex quo adinuicē litigare incipiunt. vnde male est eis quantascunqȝ diuitias habeant Unde puer.xvij.scribitur. Melior est buccella sicca cum gaudio q̄ domus plena victimis cum iurgio ¶ Quo ad ad tercium rc̄. ppterea sacri canones statuerunt ordinandum episcopum litigiosum nō esse. ſm illud apostoli.i.ad thimo.iij.dicentis. Oportet episcopum esse non percussorem non litigiosum. vbi ponit tredecim capitula ad episcopum ordinandum spectantia. ¶ Juxta hoc nota ſm canones q sunt tredecim apostolice regule quas episcopꝰ debet obseruare que hic seriose cōnumerantur et habentur. ¶ Primo oportet esse episcopum irreprehēsibilem. idest sine crimine.idest sine criminali infamia.nā si egit penitentiam nulla superstite infamia promouebitur. vt.xxxij.q.j.apud. et.l.di. ponderet vnius vxoris virum ante baptismū vel post .vt.lxxxiiij.di. quisquis. Non vinolētum sobrium.vt xxxv.di.per totum. Prudentem in genere in scripturis .vt.lxxxj.di.xxxvj. p totum. Jn secularibus etiam litteris .vt xxxvij.per totū. Jn canonibus et diuina pagina.vt.xxxviij.di.per totum.Jn secularibus etiaȝ negocijs.vt.xxxix.di. per totum. ¶ Jtem ornatum habitu idest confirmatione eorum inter quos viuit.vt di.xlj.per totuȝ. Hospitalem. idest elemosinarium absqȝ delectu personarum.vt.xlij.di.per totum. Pudicum.vt.xliij.di. in principio.et.lxxxiiij. di.quisquis doctorē .xliij.di.per totū. et.lxxxvj.di.c.j.ij.iij.iiij.et.v.modestū. idest a conuiuijs temperatū et abstinētem.xliiij.di. per totū.non pcussorem. xlv.di.per totū.et.lxxxvj.di.c.penult.

ad

di

non cupidum .xlvij.dist.per totum. et
lxxxviij.di.per totum.domui sue bene
prepositū.vt.xlvij.di.§.necesse est.non
neophitum.vt.xlviij.di. per totum.et
lxj.di.neophitus. ¶ Et licet videat̄ di
etam regulam posuisse extendendā ad
episcopum.tamen est ad omnes ordi/
nandos. s̄m ꝙ augustinus ꝓbat in ca
none cognoscamꝰ.xxxiiij.di.et ambro.
in canon̄e cognoscamꝰ.apl̄us.lxxxj.di.
Et reddit̄ triplex causa quare litigio/
sus ordinari ꝓhibetur ¶ Prima quia
tales non sunt apti ad humilem doctri
nam que requirit̄ ab eis.vnde di.xlvj.
dicitur nichil esse imprudentius arro/
gantia rusticorum . qui garrulitatē au/
toritatem putant . et parati ad lites in
subiectos tumide intonant ¶ Secun
da causa est . quia litigiosi vel adula/
tionibus animos principuꝫ sibi consi/
liant.vel fratribus suis detrahendo in
famie notam ingerūt.vel inter fratres
discordiā seminando seditiones.nunꝗ̄
facere cessant.di.xlvj.§.ij. ¶ Tercia cau
sa est.quia cum ipsi debeant discordan
tes ad concordiam attrahere ac etiam
oblatōnes desidentiū ꝓhibeantur re/
cipere non debent litigando alios ad
discordiam ꝓuocare.di.xc. in principio
et per totam distinctionē. ¶ Pro se/
cundi metri intelligētia est breuiter sci
endum ꝙ in hoc metro exprimuntur
duo valde notanda. Primuū est ꝙ ser
mo datur cunctis.scdm̄ est ꝙ animi sa
pientia paucis. ¶ Circa primū est sci
endum ꝙ natura animalibꝫ prebuit au
ditum.odoratum.visum.gustum.et ta
ctum.put ad sensum patet. sed soli ho
mini linguam exhibuit ad loquendum
Sed quare certe vt homo per hoc in
telligere deberet . ꝙ omnia verba sua
esse deberent rationabilia nō vana vel
rationi contraria. Sepe enī canes la/
trant quando mouetur foliū.et tacent
ad latronis aduentum.sic et multi sunt
qui tota die loquunt̄ vana.falsa et inu
tilia. sed tunc perdūt linguam quando
loquendum est ꝓ misericordia et iusti
cia. Sed multi etiā similes yene bestie
crudelissime que vt oues pdere et ma
ctare possit. vocem hominis fingit .et
dum homo credit̄ esse.oues possit in/
uadere. Sic multi verba rationabilia
quandoqꝫ loquūtur. vt dum iusti esse
credantur ab eis non custodiatur. Est
ergo raro loquendum vt sit rationabi
le.verum nulli nociuū.sed audientibus
omnino proficuū . Ad hoc nos incitat
ps.dicens. Quis est homo qui vult vi
tam et diligit dies videre bonos et p
hibeat linguā suam a malo. ¶ De ma
teria hac locutōnis latius habet̄ supra
in hac parte prima metrica p̄cepto ter
cio. Uirtutēꝫ primā.et in parte ꝓsayca
precepto.xxix. Maledictus ne esto. et.
xlvij. Pauca in conuiuio loquere.
¶ Circa s̄m videlicet ꝙ animi sapien
tia datur paucis.est etiam intelligendū
ꝙ triplex sapientia in hominibus repi
tur.quarū prima datur paucis. secūda
paucioribꝫ.tercia paucissimis. ¶ Pri/
mo igitur modo dicit̄ sapientia quedā
naturalis industria nobis naturalr̄ in/
dita generata vel innata que paucis tri
buitur. et eius est dirigere animū no/
strum. Unde ꝓuer.xxiij.scribit̄. Audi
fili mi et esto sapiens . et dirige in via
animum tuū.noli esse in conuiuijs po/
tatorum nec in cōmessationibus eorꝫ
qui carnes ad vescendū conferūt.quia
vacātes potibus et dantes simbola cō
sumētur.exultat gaudio pater iusti qui
sapientem genuit letabitur in eo. ¶ Se
cundo dicitur sapientia quedaꝫ virtus
intellectualis per exerciciū studij gene
rata ꝗ̄ enumerat aristoteles inter ali/
as virtutes itellectuales. ¶ Tercio mo
do dicitur sapientia quedā noticia spi/
ritualis nobis celitus cōmunicata et a
deo data.et ista datur paucissimis. De
hac dicitur in canonica beati Jacobi.c.
iij. Que desursum est sapientia. ¶ Pri/
mum quidem pudica. deinde pacifica.
modesta.suadibilis.bonis consentiens
plena misericordia. fructibꝫ bonis in/
dicans sine simulatione.hec nanqꝫ sapi

entia facit hominē aptum ad cognoscendū alta misteria dei. et tribuit ydoneitatem q alijs manifestare possunt. Que duo paucissimis conueniunt de hoc sapientie primo. In animā maliuolam non introibit sapientia dei nec habitabit in corpore subdito peccatis. et ideo dauid sapientissimus inter omnia ostendens qua via ad hanc sapiētiam peruenitur dicit. Super senes intellexi quia mandata tua exquesiui. dicit glo. q per obiectam mandatorum venitur ad sapientiam occultorum. Prius ergo debet homo excitari in studio bonitatis q̄ in studio contemplande veritatis. Hec enim duo studia sunt adeo totaliter coniūcta q non debet vnum ab alio separari. vt scilicet studeat sapientie et non bone vite. studiū tamen bonitatis debet precedere studium veritatis. vnde in psalmo. Bonitatem et scientiam doce me. ideo dicitur ecclesiastici primo. Fili concupisce sapientiam conserua iusticiam et dominus prebebit illam tibi. et hoc est qd directe intendit autor dum dicit. Animi sapiētia datur paucis. quia pauci sunt faciētes vel explentes que sciunt vel etiam non sciunt. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de tali questione querendū videlicet. vtrum contendere sit peccatum mortale. Hanc questionem format et ptractat beatus thomas scd̄a secunde. q. xxxviij. Et primo videtur velle pbare q contendere nō sit peccatū mortale. quia sancti viri leguntur aliquando contendisse. Unde dicitur luce. xxij. q facta est contentio inter discipulos christi quis eorū esset maior. ergo cōtentio non est peccatum mortale. ¶ Contra quia contentio contrariatur precepto apostoli qui dicit. ij ad thimo. ij. Noli verbis contendere. et ad gal. v. Contentio numeratur inter opera carnis que qui agūt regnum dei non possidebunt. sed omne q excludit a regno dei et quod cōtrariatur precepto est peccatū mortale. ergo contentio est peccatum mortale. ¶ Solutio dicendum q si capiatur cōtentio scd̄m q importat tantū sicut impugnatio veritatis et inordinatū modum sic est peccatū mortale. et hoc modo diffinit ambrosius contentionē dicens q est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Si autem contentio dicatur impugnatio falsitatis cū debito modo acrimonie. sic contentio est laudabilis Si autē cum inordinato modo sic potest esse veniale peccatū. nisi forte tanta inordinatō fiat in cōtendendo. q ex eo scandalum generetur. vnde apostolus cum dixisset scd̄a ad thimo. ij. Noli verbis cōtendere. subdit. ad nihil enim vtile est nisi ad subuersionē audientiū ¶ Ad illud vero qd in contrarium dicitur. dicēdum est q discipuli christi non cōtendebant animo et intentione impugnandi veritatē. quia vnusquisque defendebat qd sibi verum videbatur tamen in eorum contentione erat inordinatio. quia contendebant de quo non erat contendendum. scilicet de primatu honoris. nondum enim erant spirituales sicut glosa ibidem dicit. vnde et dominus eos conuenienter compescuit. Si plenius ac etiā vberius velis huic questioni respondere. potes dicere q contencio aut fit animo malignitatis. aut causa necessitatis. aut fit causa exercitationis. aut fit causa eruditionis. aut ex quadam incitatione honoris et glorie. Si fit causa malignitatis prout faciunt qui volunt iniuste vincere. et animos simplicium subuertere. scd̄m hunc modum est peccatū mortale. et sic isto modo phibetur ab apostolo cū dicit. Nolite cōtendere verbis. Si vero fit causa necessitatis tunc non est peccatum. scd̄m q dicitur pver. iij. Sup illud nō contendas aduersus hominem frustra non vetat contendere aduersus eū qui malefecerit vt corrigatur. quia hec contentio frustra non fit quā certa necessitas cogit. Si fiat causa exercitationis. non est peccatum mortale scd̄m quod

D

dicitur puer.xxix. Uir sapiens si cum
stulto contenderit rc. glosa. doctor fi/
delis et sapiens si cum infideli et con/
tumace contenderit. siue tormenta re/
proborum. vel gaudia narraret bonoꝝ
frustra ergo insensatum laborat. ❡ Si
etiam fit ex incitatione quadam hono
ris vel glorie. veniale est peccatum et
scdm hoc accipit illud Luce .xxij. Fa
cta est contentio quis eorum videre/
tur esse maior. dicit glosa. Non est in/
credibile q honore seniucem preuenie
do certarent. sed quilibet ex causa con
tenderet rc. ❡ Ex quo accipitur q car
nales erant contendendo de preuentio
ne honoris. sic ergo patet q est aliquã
do mortale aliquando veniale. aliqua
do neutrum. cum em dicitur Luce. xiij
Contendite intrare per angustam por
tam neutruz designatur. sed q potest
esse meritorium vite eterne. et sic patet
veritas questionis.

❡ Undecimum preceptũ pri/me partis metrice.

DIlige sic alios vt sis
tibi carus amicus
Sic bonus esto bo/
nis ne te mala dam/
A na sequãtur.

❡ Postq autor in precedenti pre/
cepto prebuit rudimenta correctionem
modificancia ❡ Nunc vero in presenti
precepto prebet rudimenta ad dilectõ
nem caritatis ordinem inducentia atqz
seruantia cum quadam tamen modifi
catione dum dicit. Dilige sic alios rc.
quasi velit innuere qd non debes tan
tum tuos parentes vel proximos vel
etiam extraneos diligere. quoniam po
cius debeas tuiipsi9 esse amicus. et te
tenere carum. quia omnis ordinata ca/
ritas incipit vel incipere debet a seipsa
hunc ordinem caritatis non seruat ille
qui preponit amorem filiorum et caro
rum suorum amore dei et anime sue sa
luti. hoc autẽ faciunt illi qui homicidia
falsa testimonia. rapinas. et vsuras a/
more filiorum et caroꝝ suorum com/
mittunt. ❡ Attendens ergo autor q
talis inordinata dilectõ retrahere ha/
bet dei cultores a debito cultu qd fit
si hec rudimenta negligant obseruare
pro tanto hoc preceptum qd est debite
dilectionis inductiuũ prebet fore peni
tus obseruandum dicens. Dilige sic ali
os. ❡ Pro cuius primi metri intelli
gentia et obseruantia est breuiter scien
dum q homo quadrupliciter debet se
ipsum diligere. et per cõsequens alios
scilicz proximos similiter si vult autoris
preceptũ obseruare. Et primo veraci/
ter. scdo ordinabiliter. Tercio efficaci/
ter. Et quarto perseueranter. ❡ Pri/
mo dico q homo debet se diligere ve
raciter. vt scilicet diligat se ppter veri
tatem quia bon9 est. vel vt bonus sit.
Et eodem modo debet diligere alium
scilicet proximũ. Unde augustinus. qui
amat homines. aut quia iusti sunt. aut
vt iusti sint amare debet. sic em seipm
amare debet aut quia iustus est. aut qz
iustus sit. ❡ Secundo debet ordinate
diligere. vt scz nihil diligat supra deum
aut contra deum ❡ Pro cuius euiden
tia est sciendum q augustin9 libro pri
mo de doctrina christiana ponit ordinẽ
caritatis dicens. qd primo diligendus
est qui supra nos est scilicz deus. Se/
cundo qd intra nos est. scilicet animus
vel anima. Tercio qd iuxta nos est. sci
licet proximus vel amicus vel angelus.
Quarto qd infra nos est. scz pprium
corpus. Deinde res exteriores. sic ho/
mo proximũ diligere debet. sed non su
pra deum. aut contra deum. sicut faci/
unt vtplurimum hodie mortales. qui
ppter filios et ppinquos multa faci/
unt contra deum ❡ Sed deum super
omnia diligere debent. et hoc ppter
duo. Primo ppter ipsius nominis de
riuationem que nobis declarat suã mi
rabilem potentiam et caritatem qz no

bis contulit et semper confert. qd pro bat ipsius nomis ethimologia. ¶ Unde notandu q huguitio in suis derivationibus de deo facit triplicem expositionem. Dicitur em deus a desum dees deest per contrariu. eo q cui adest nihil deest. Item dicitur deus a diligo diligis diligere. quia omnia diligit et nihil odit eorum que fecit. sapientie. xj. Uel tercio dicitur deus a do das. quia omnia bona omnibus tribuit. ¶ Secundo sup omnia diligendus est deus quia in eo sunt tria que ab hominibus naturaliter diliguntur. scilicet vtile delectabile. et honestu. quia ipsum diligere vtile est. delectabile est. et honestu est ¶ Ad hoc autem vt scias deu perfecte amare. expedit prius gradus amoris perfecte cognoscere. et sunt isti videlicet. cu diligo me pter me. et iste est primus. et talis amor non est bonus. Secundus est cum diligo deum pter me. iste est mercenarius. sed tunc est bonus si principalis finis est deus. Tercius est cu diligo deum pter se. idest qr bonus est. hic est valde bonus. qr talis amor vno tantum oculo. scilicz dextro respicit deum. Quartus est cum diligo me pper deum. hic est optimus. quia in tali amore nihil querit homo de suo etiam in seipso. sed solumodo que dei sunt. super omia igitur diligendus est deus. quia cum ipse sit principiu ex hoc ipso est summu. et hoc ipso q summu est. summu bonum est. et hoc ipso q summe bonu est. summe beatu est. et summe beatificu est. et hoc ipse summe fruendu est. et pter hoc est ei summe per amore inherendum et in eo tanq in fine quiescendu. ¶ Deinde diligere debet in seipso spiritualia bona. deinde bona corporis. deinde bona exteriora. Cantic. ij. Ordinavit in me caritatem. ¶ Tercio debet efficaciter se diligere. quia bona debet sibi pcurare et nociva devitare. sic etia debet pximum diligere. prima Joh. iij. Non diligamus verbo neqz lingua. sed ope et veritate. ¶ Unde notandu q hec est differentia dilectonis mundanorum. et veroru virtuosor. quia mundani diligunt pter aliud a dilecto. scz pter comodum. quo deficiente deficit dilectio. Legit em in genesi. xxj. q illa mater agar quando deficit aqua in vtre. abiecit filiu. Item in libro iudicu. xvj. ca. q illa vxor dalida abiecit sampsonem rasum que acceperat capillatum. Ite in primo libro regu. xxx. q ille dominus amalechites dereliquit seruum infirmum, quem tamen tenuerat sanu. ¶ Ex quibz patet q in mundo isto nec mater filium. nec vxor viru. nec dominus seruu diligit nisi pter temporale comodum. Uirtuosi vero viri diligut deu ac etiam pximum. non pter aliud a dilecto. sed solum pter ipsum deum. qr ipse est debitus finis omniu. Inde est q beatus iohes prima epla. iij. capto describens modum dilectiois dicit. non diligamus verbo neqz lingua sed opere et veritate. Et hoc est q dicit augustinus q non potest esse verus amicus nisi prius fuerit amicus veritatis. Scdm enim philosophu. sanctu est pre omnibz amicis honorare veritate. Si pfecte volumus diligere deu. oportet q diligamus pximuz. Sed aliqui sunt sicut luna que nunq simul vt dicunt astrologi est ex vtraqz pte clara. nam si inferius est clara supius est obscura. et econuerso. bene tamen pot esse ex vtraqz parte obscura quando inter eam et solem interponit terre vmbra. ¶ Sic moraliter aliqui vident esse clari ad supius. quia putant se deu diligere et tamen non diligut pximum. immo magis ipm odio habet. vel si aliquem diligunt. eum no diligunt pter deu. vnde tales sunt clari ad inferius sed ad superius sunt obscuri. Aliqui aute neutrum habet. vnde tales totaliter eclipsantur. hoc est q dicit Joh. prima epistola. iiij. capitulo. Si quis non diligit fratrem suu quem videt. deum quem non videt quomodo diligere potest. ¶ De materia dilectiois et veri amoris plenissime habet sup in scda pbemiali

pte.§.xx. ac etiā in vltimo ꝓse ꝑcepto Libent ferto amorē.et ibi vide si placꝫ ¶ Quarto perseueranter se debet di ligere.nullo em̄ tempore homo desinit se amare.eodeꝫ modo ꝓximum omni tēpore debet diligere.scꝫ tempore ad/ uersitatis et prosperitatis. ꝓuer.xvij. Omni tempore diligit qui amicus est. Si aūt curiosus scire vellet quot sunt dilectionis signa.dicendum est ꝙ sunt signa dilectionis.xviij. ¶ Primum est quia amicus amicū libenter audit. Se cundum. quia de ipso libenter loquit̄. Terciū. quia sepe sine tedio de ipso co gitat.Quartum sibi obsequitur. Quin tum corpꝰ et res ꝓ ipso exponit.Sex tum offensam cauet.Septimum offen sum placat.Octauum congaudet ꝓspe ritati.Nonū condolet aduersitati.Deci mum gaudet de sua presentia. Undeci mum dolet de sua absentia.Duodeci/ mum diligit et odit ꝙ ille.Tredecimū conatur ei placere.Quartumdecimum timet displicere.Quintumdecimū tra/ bit alios ad eius amiciciā. Sextumde cimum munera ab eo data non alienat Decimumseptimū cōsilijs suis acquie scit.Decimumoctauū ab eo fiducialiter petit. ¶ Pro intelligencia et obseruā tia secūdi metri est etiam sciendum ꝙ illud metrum duplicem potest habere intellectum.vnū scilicet mundanum et alium scilicet diuinū. Primus igitur in tellectus sic potest exponi vt sit sensus Sic bonus esto bonis ꝛc̄. quasi dicat. ꝙ quis non diligat sic alium ꝙ ex tali dilectione damnum graue aliquod con sequatur. puta fide iubendo res ali/ quas.vel pecunias indistincte ꝑstando aut pro ipso guerram aduersus amicos accipiendo.quia ecc̄.v.scribit. Noli fie ri pro amico inimicus ꝓximo.et huius modi. vnde quidam dicebat. Si plus diligitis alium ꝙ̄ nos quāuis peregri num ante molendinū vos premat alta sitis. Secundus etiam intellectꝰ sic exponi potest vt dicatur sic.Sic bonꝰ esto bonis ꝛc̄. quasi dicat ꝙ quis ami

cum suū bonum dum bonus est dili/ gere debet quatenus errorem suū per quem prauus efficitur minime diligere debeat.quia ex hoc damna pessima sci licet eternoꝝ amissionem inde conse/ qui valeret. Hoc etiam ꝓbat augusti/ nus in canone.odio habeantur peccata lxxxvj.di.vel Ne te mala dāna sequā tur. idest ne facias vel cōmittas pecca tum amici tui causa. Juxta illud tullij. Nulla excusatio proderit tibi si amici causa peccaueris ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali occurrit ad presens de infrascriptis dubitabili bus perquirendū vel inuestigandum. Et primo quid sit meliꝰ et magis me ritorium an diligere an diligi ¶ Huic quesito breuissime potest respōderi ꝙ diligere est melius et magis meritoriū et hoc quatuor rationibus persuaderi potest. ¶ Primo nanqꝫ tali ratione.qꝛ qđ diligimus scimus. sed ꝙ diligimur nescimus sed credimus. ¶ Secūdo qꝛ qđ diligimus ꝓprie virtutis est.sed ꝙ diligimur est aliene. ¶ Tercio quia cū diligimus nobis obligamus. Cum ve ro diligimur obligamur ¶ Quarto qꝛ cum diligimus meremur nobis. cum autē diligimur alij meremnt̄ sibi. Jteꝫ per dilectionem xp̄i imitatores effici/ mur. Jo.xv. Hoc est preceptū meū vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Jtē per dilectionē efficimur saluatoris di/ scipuli. Jn hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli. quia si dilectionem habueritis adinuicem. Joh̄.xiij. ¶ Jtē per dilectionem efficimur contempla/ tores dei. prima Joh̄.iiij.qui diligit fra trem suū in deo manet et videt eum. ¶ Secundo queritur vtrum secundū ordinem caritatis ꝑponendꝰ sit amor salutis proprie amori salutis aliene? Breuissime huic quesito respondet ꝙ sic quia hoc dicunt sancti hoc dictat iu dicium recte rationis. ac etiam instin/ ctus nature. Ratio horum dignoscit esse talis. qꝛ vnūquodqꝫ plus appetit ꝑfectionem suā in seipso.ꝙ̄ in suo simi.

et caritas desiderat per prius deum nobis vniri et in nobis habitare et nos in ipsum tendere et in ipso quiescere. quam in aliquo alio qui nobiscum habeat aliquam similitudinem ꝛc.
❡ Sed contra scd̄m diuinum mandatum Math. xxij. homo debet diligere proximū sicut seipsum. ergo ꝛc.
❡ Solutio. dicendū est ꝙ sicut non est nota perfecte equalitatis seu commensuratōnis. sed expresse similitudinis que in hoc attenditur ꝙ homo debet diligere proximum ad illud bonum ad quod diligit seipsum. ❡ Hoc eciam iure ꝓbatur per illud ꝙ legitur et notatur in decre. nisi specialis. de autoritate et vsu pallij. Dicit ibi text9 quoniā si oporteat vt vel nos vel tu ex hoc cō fundamur negocio. eligem9 potius te confundi q̄ȝ ledamus sedis apostolice dignitatem ❡ Item dicit canon. si nō licet. xxiij. q. v. ꝙ quilibet regulam diligendi proximum accepit a semetipso. vn̄ dicit ibi. glosa. iij. ꝙ quilibet faciat sibi primo elemosinaȝ. deinde proximo. hoc ꝓbatur in canone. qui vult. de pe. di. iij
❡ Ex hoc videt̄ ꝙ cum alterius damno mihi cōsulere possum. Ad hoc etiā facit lex. si quis fumo. ff. ad. l. acquil̄. Contra hoc facit canon. primū. xxij. q. ij. et canon. Si quis vero. xj. q. iij. Solutio. contraria intelligunt̄ quando cum detrimēto alterius vel dolo detrahitur qd̄ nullomodo fieri debet. vi q. j. deteriores. hic quando non animo nocēdi alteri mihi ꝓsum. De hoc etiā videri potest ꝙ notatur in regula. locupletari. de regu. iur. libro. vj. ❡ Tercio queritur vtrum malus homo sit amicus suipsius. vel ꝓprie loquendo vtrum amet seipsum. ❡ Et videtur ꝙ sic. quia illud qd̄ est principiuȝ et origo peccati est magis in peccatoribus. sed amor sui est principiū peccati vt declarat augustinus. xiiij. de ciui. dei. ergo est magis in peccatoribus. ꝛ sic seipsos magis amant. ❡ Contra dicitur in psalmo. Qui diligit iniquitatem odit animā suam.

D

Ad euidentiā huius questi tria declarabuntur. Primo quid sit amare se ipsum. Secūdo ꝙ boni homines proprie amant seipsos. Tercio ꝙ mali proprie loquendo non amant seipsos siue non sunt amici suipsorum. ❡ Quantū ad primum ſm ꝙ homo est homo. per hoc qd̄ habet animā rationalē ſm quā dicit̄ homo interior. est aūt animal per naturam sensitiuā quā habet communem cum brutis. per quā dicitur homo exterior. et ideo illud quod facit homo scd̄m animam rationalem facit ſm ꝙ homo. quia anima rationalis est principalissima in homine. sicut etiā dicim9 illud quod facit princeps ciuitatis facit ciuitas. quia est principalis in ciuitate. Unde homines qui amant ſm animā rationalem ꝓprie amant seipsos. quia amant illud per qd̄ sunt homines. Sic igitur hominem amare seipsum. ꝓprie est amare suam animā rationalem. et sic patet primum. ❡ Quo ad secundum est sciēdum ꝙ homines boni ꝓprie amant seipsos. sicut ꝓbat aristoteles. viij. ethicoꝶ ꝑ quinqȝ que sunt ꝓpria amicicie. Primo ei vt dicit vnusquisqȝ amicus vult amicum suū esse et viuere. secūdo vult ei bona. tercio operatur bona ad ipsum. quarto conuiuit ei delectabiliter. quinto cōcordat cum ipso quasi in eisdem delectabilibus et contristabilibus. ❡ Ex quibus patet ꝙ boni diligunt seipos quo ad animam rationalē. nam volunt ipsam saluare in sua integritate. et optāt sibi ea que sunt eius ꝓpria. i. est spiritualia vt virtutes et sciētias. et ꝓcurant ista bona anime sue rationali. et delectabiliter conuiuūt anime sue. quia ad cor proprium redeunt. quia ibi inueniunt per bonas cogitationes conuiuiū. quia considerant bona que habent et recordantur bonorum que fecerunt. et habent spem futurorum bonorum que intendunt facere ex quibus delectatō causatur et concordant cum ea. non eñ paciunt̄ in seipsis voluntatis dissensionē

sed tota eorum anima tendit ad idem. ex quo patz quot sunt suipsorum amici ꝓprie loquendo. et sic patet secundum. ¶ Tercium patet ex predictis de facili. scilicet ꝙ mali homines proprie loquendo non amant seipsos. quia non amant se. secundum illud quod sunt homines. quod sic patet.

¶ Primo namqз non volunt integritatem hominis interioris. scilicet mentis rationalis cõseruare. immo ipsam per mala que faciunt quotidie corrumpũt ꝓuer. j. Ipsi eñ sanguini suo insidiant̃ et moliuntur fraudes contra animos suos. Et ps. Qui diligit iniquitatẽ odit animam suam. Secundo non desiderant bona spiritualia que ꝓprie eis cõueniunt. nec ad hoc laborant. Tercio quia nõ est eis delectabile viuere cum ea. non enim redeunt ad cor. quia inueniunt sibi mala presentia preterita et futura que ꝓponunt facere ideo fugiunt seipsos. nec seipsos habent. Quarto non concordant cum ipsis ꝓpter remorsum conscientie. iuxta illud psal. arguam te statuam contra te faciem tuã. Ex quibus clare relinquitur ꝙ non amant seipsos ꝓprie ¶ Ad argumentũ in contrariũ dicendum ꝙ iste amor qui est principiũ peccati est amor quo amamus naturam sensitiuam siue exteriorem hominem. et talis amor est in peccatoribus. Ideo scd̃m hunc amorem non amant seipsos precipue inquantum sunt homines. sed inquãtum sunt animalia. Amor aũt quo amatur homo secũdum illud qđ est homo. non est in peccatoribз. et ideo non sunt amici proprie suipsorum.

¶ Duodecimũ preceptũ prime partis metrice.

Rumores fuge ne incipias nouus autor haberi. Nam nulli tacuisse nocet sed esse locutum.

¶ Materia huius primi metri plene tractatur supra in secũda ꝓhemiali parte. §. xxiiij. qui incipit dixi octauo ꝙ rumorum assiduitas ꝛc. itaqз qđ non expedit eam hic amplius refricare saluo ꝙ ibi non ponit̃ differentia inter autorem sine c. et auctorem cum c. et actorẽ sine u. vt plurimũ i textu scribit̃ actor sine v vel autor sine c. cum in reiueritate non debeat scribi actor sine u. sed auctor cum c. hoc etiam per ethimologiam istoꝝ trium euidenter apparet. Nam actor dicitur ab agendo. quia in discussionibus causarum prior in cunctis habetur. ipse eĩ causam nititur ampliare. vt. iiij. q. iiij. c. j. et in iure preponitur. vt ibi de ver. signifi. c. forus. Et naturali consideratione passionẽ actio precedit et responsionem petitio. et nemo sine actione experitur. vt. ff. de negocijs gest. l. si pupilli. §. fi. et nemo potest agere nisi cui permittitur. vt. C. de iure do. l. si rem. Autor vero sine c. dicitur inuentor. nam autores appellant̃ artium inuentores. Sed auctor cum c. dicitur augmentator vel fictor vel rumorum inuentor. hoc eniз prouenit ex septima filia superbie que dicitur nouitatum presumptio qua quis noua vel dicit vel inuenit vt laudetur. ꝛ talis de paruis magna. ꝛ de magnis maxima loquitur. vnde vers9. C. sine metra ligat hic et hec autenticat autor. ¶ Ampliat hic auctor ab agendo dicitur actor. A

¶ Attendens igitur auctor ꝙ non decet dei cultorem se talibus rumoribus immiscere. imo pocius circa rumorum nunciationem. idest eorum que de nouo dicuntur sua debeat moderari labia. ꝓtanto hoc suum prebet rudimentum penitus obseruandum dicens. Rumores fuge ne incipias nouus autor haberi. idest nouus augmẽtator vt B

inuentor rumor vel plurium menda/ciorum vel false et noue fame imposi/tor. hoc enim specialiter ptinet ad detra ctorem qui vitam et bonos mores alio/rum corrumpit. vel etiam minuit vt in canone ex merito .vj.q.j.et c.deterio/res.vnde poeta. Non pateat faciles se nis rumoribus aures. De materia detractionis vide supra in tercio pcep to metrico. Virtutem primam puto com pescere linguam. et ibi satis de hoc.et hec pro primi metri expositione dicta suffi ciant. Pro secundi metri intelligen tia ac etiam obseruantia est sciendum q symonides poeta put legitur in libro de vita et moribus philosophorum inter cetera dixit.neminem taceo multos autem loquendo circumuentos agnouimus. et li. eodem de zenocrate legitur me quam/doque penituit dixisse. tacuisse nunquam. hoc est quod intendit autor dum dicit. Nulli tacuisse nocet sed esse locutum. Quasi velit innuere q nulli nocet ta/cuisse.scilicet ad tempus congruum. Scio enim multos periisse loquendo. et ideo non nocet tacuisse ad tempus.sed nocet esse locutum.verum est ad tempus non aptum vel congruum. Vel aliter quia plures sunt quibus magis nocet suum loqui quam sua ta citurnitas.et hoc quadruplici de causa Primo quia est occasio culpe. puer.x. In multiloquio peccatum non deerit. Secundo quia signum est stulticie ecc. x. Stultus verba multiplicat. vnde so lon philosophus cum aliis loquentibus taceret interrogatus vtrum taceret prop ter verborum inopiam. aut quia stultus esset. Respondit nullus stultus tacere potest. Tercio quia est causa dis/plicentie.ecc.x. Est tacens qui inuenitur sapiens et est odibilis qui pmptus est ad loquendum. Quarto quia est con tra ordinem nature. Natura enim ordi/nauit vt homo vnum os et duas aures habeat. Ad innuendum q plura et mul ta debet audire quam loqui vel pauca lo/qui Jaco.j. Sit homo velox ad audien dum tardus ad loquendum. Vnde zeno crates philosophus quidam multa lo/quenti ait.audi me os vnum aures du as a natura accepimus.quasi dicat pau ca debemus dicere et multa audire. De materia taciturnitatis et loquacita tis vide supra in tercio precepto metri co. primus ille deo. et ibi ad plenum. Pro premissorum intelligentia ma gis in speciali est de infrascriptis dubi tabilibus querendum.et primo quia in vtroque metro tangit de viciis vanilo quii et multiloquii. Pro tanto puto vtile hic discutere vtriusque vicii mate riam videlicet quod sit vel dicatur esse ma ius peccatum an vaniloquium q fit per rumorum plationem/an multiloquium q fit ex defectu modi. Quo ad pri mum quesitum breuiter per obiectionem respondetur et sic. primo enim videtur q vaniloquium quod fit per rumorum nun ciationem seu plationem sit maius pec catum multiloquio. quia vaniloquium priuat debitum finem locutionis. Pre/terea dicit hieronimus. Sermo vanus vane conscientie est iudicium. Preterea dicit gregorius. dum ociosa verba caue re negligimus ad noxia peruenimus. vt postmodum detractionibus inhyamus. Sed hec sequela vaniloquii est gra/uissima et alie circumstantie ponere.ergo peccatum vaniloquii maius est peccato multiloquii.in multiloquio enim est pec catum ex defectu modi. defectus autem modi minor est quam defectus finis. Quod autem peccatum multiloquii siue ver bositatis sit maius peccatum vaniloquio pbat gregorius sic dicens. Valde diffi cile est vt qui multa loquitur non men/ciatur.iuxta illud puer.j. In multilo/quio peccatum non deerit. hec autem con ditio grauior est predictis peccatis de vaniloquio. ergo multiloquium grauius peccatum est vaniloquio. Solu cio dicendum est q si in se conside/rentur siue in conditionibus aggrauan tibus. maius malum est vaniloquium ponit enim defectum maioris boni siue attendantur secundum conditiones adiun/

etas aggrauātes possunt esse sicut exce dentia et excessa. nam circūstantia ali/qua potest esse aggrauans ex pte mul tiloquij. vtpote ꝙ admisceat falsitatē vel ꝙ pueniant ad contemptū ex con/suetudine. et secundū hoc multiloquiū posset esse grauius aliquando vanilo/quio. hee tamē conditiones possunt in esse vaniloquio. et quantū ad hoc non diceret vnum maiꝰ altero. ❡ Quo ad secundū quesitum videlicꝫ de diffi cultate cauendi huiusmodi peccata. re/sponderi potest etiam per obiectiōem. quia primo videt̄ de difficultate perfe ctus possit vitare hoc peccatū multilo quij. quia in canonica Jacobi. iij. c. scri/bitur. lingua vestra ignis est. glo. Cum vero sit impossibile peccatū vitare etiā a perfectis non quiuis debet appetere magistratū. Itē in eadē canonica Jac. eodē. c. Si quis non offendit in verbo hic pfectus est vir. Similiter ecc. xiiij. Beatus est qui non est lapsus verbo ex ore suo perfectorꝫ. ergo est cauere predictum peccatū. cum difficultate ta men. et ita videt̄ ꝙ non sit imperfecto rum cum hoc tantū perfectis tribuat̄.

❡ Sed cōtrarium videt̄ per hoc qđ dicitur in glosa Jacobi supius allegata super illo verbo. Si quis non offendit in verbo. Cuius offensionem humana potest vitare fragilitas. vt est verbum doli detractōnis. iactantie. sed et ociose ꝛ superflue locutōnis. sed ꝙ vitare po test humana fragilitas ab imperfectis potest vitari. ergo multiloquiū siue va niloquium ab impfectis vitari potest.

❡ Solutio dicendū est ꝙ cum loqui/mur de humana fragilitate que huius modi peccata vitare potest. hoc dicitur ad differentiā primorum motuū. quos humana non potest vitare fragilitas. sed hūana fragilitas duos status osten dit in impfectis et perfectis. In imper fectis est potestas vitandi. sed illa pos sibilitas non est disposita ad vitandū. sed magis prona est ad non vitandū. Impfectis vero est possibilitas dispo sita. sed quia noñ est vsquequaqꝫ com pleta. ideo dicit̄ difficile est vitare per fectis. Cum autē potentia est comple/ta ex speciali gratia. tunc dicitur beatꝰ vel perfectus pfectione sufficiēti. et sic debet intelligi illud Jaco. iij. Si quis nō offendit verbo hic pfectus est vir. De hac materia pulchre loquit̄ beatꝰ bernardꝰ. a multiloquio a vaniloquio a stultiloquio os tuū debes compesce re quod celestibus constat ministerijs esse consecratum. Autor aūt iste loqui tur in materia speciali in qua expedit tacere scilicꝫ in ꝑlatione rumoꝝ et ibi verum est ꝙ nulli tacuisse nocet ꝛc.

❡ Rethorica. xiij. precepti.

❡ Rem tibi promissam.

❡ Constantie turrim ꝑponens ascen/dere et veritatis iudicio redimiri. At/tendat humane mutabilitatis fallatias que frequentius in falsitatis inducunt labrintū. cum em̄ secundū sapienteꝫ vanitati cūcta subiaceant. Et iuxta pro phetam. Uani filij hominū et menda ces qui in eoꝝ pollicitatōnibus confi/dunt afferentes inania et ꝑmissa du/bia pro cōstantibus affirmantes more illoꝝ qui anguillam lubricosam cauda stringunt non sine nota infamie a pro/missis ac pollicitis pariter excludunt̄.

❡ Tredecimum preceptū pri me partis metrice.

Rem tibi ꝑmissam cer tam promittere noli Raro fides ideo qꝛ multi multa loquūt̄

❡ Uisis supra in parte ꝑsayca pre cepto. xxix. Maledicus ne esto. vicijs lingue que sunt. xxiiij. in generali. Nunc vero in p̄senti precepto metrico

autor tractare intendit de decimo ipsius lingue vicio videlicet de indiscreta promissione in speciali. ¶ Est autem indiscreta pmissio quando aliquis alicui certitudinaliter adimplere permittit. quod sibi ab alio promissum est et forte iste qui sic pmisit nolit vel non poterit adimplere pmissa. et sic talis reputabitur infidelis deceptor et mendax cum promissa adimplere non possit.
Attendens igitur autor qd cultore dei no decet tales indiscretas et fatuas promissiones alicui pmittere vel facere. quia ex hoc infamiam mendacij posset de facili incurrere. pcanto prebet hoc preceptu sub modo negatiuo penitus obseruandu dicens. Rem tibi pmissam rc. quasi velit innuere. cum aliquis pmittit tibi aliqua rem noli pmittere ipsam certam alicui nisi prius habeas in tua potestate. ratio quia ille qui promittit eam tibi potest te fallere. et ideo noli eam certam promittere ne ex hoc mendax videaris. sed eam potius sub conditione pmittas. ¶ Pro primi metri intelligentia ac etiam obseruantia est breuiter sciendum qp autor qui composuit summa de vicijs et virtutibus in noue lingue vicio inducit vnumquenqz ab hoc vicio videlicet indiscrete
B te pmissionis abstinere. et hoc maxime ppter tria mala que inde sequuntur.
¶ Primu est ppter remorsum conscientie. puer. xij. Est qui pmittit et quasi gladio pungitur cosciencie. hoc fit qua do pmissum non soluit. Secundu est quia inimicicia incurrit eius cui promisit cum non soluit ecc. xx. Qui pre confusione pmittit amico et non soluit. lucratus est eum inimicum gratis.
¶ Tercium est quia tenetur soluere qd pmisit ecc. viij. Ne spondeas supra virtutem tuam. qd si sposponderis quasi restituens cogita. et alibi. prius qm promittas deliberes. post qm pmiseris facias. Et ecc. v. Melius est non vouere qm post votum pmissa non reddere.
¶ Iuxta hoc nota secundum canones qp votu frangitur ppter octo. ¶ Primo ppter maiorem religione. xix. q. ij. due Secundo ppter supeminentem digni tatem. xviij. q. j statum. Tercio ppter voti malicia. xxij. q. iiij. in malis. Quarto ppter patris potestate. xx. q. ij. puella. Quinto ppter mutuu vinculum xxxiij. q. v. qd deo. Sexto ppter mariti obsequiu. vt. xxxiij. q. v. manifestu. et. c. noluit. Septimo ppter prelati reuerentiam de conse. di. v. non oportet. Octauo ppter iuris diuini subtractionem. liiij. di. ex antiquis. ¶ Pro speciali declaratioe huius primi metri potest formari questio qua format beatus thomas scda secude. q. cx. de illo qui aliquid pmisit et postea non fecit. determinado tenet. quia si ille qui aliquid pmittit habeat animum faciendi quod pmittit non mentitur. quia non loquitur cotra illud qd gerit in mente Si vero non faciat qd pmisit. tunc videtur infideliter agere p hoc qp animu mutat. potest tame excusari de duobz Unomodo si pmisit illud qd est manifeste illicitum. quia pmittendo peccauit. mutando aute ppositum benefacit hoc manifeste tenet aug9. in canone. in malis pmissis. xxij. q. iiij. Aliomodo si mutate sunt conditones personaru et negotiorum vt etia seneca in libro de beneficijs dicit. Ad hoc qp homo teneatur facere quod pmisit requiritur qp omnia immutata pmaneant. vnde et apostolus non est mentitus non implens quod pmisit cum non iuit corinthum. scda ad corinth. primo capto. et hoc ppter impedimeta que superuenerunt. ¶ Et nota secundu bern. qp ex nudo pacto sine promissione oritur actio. licet scdm leges sit contra et qd mortaliter peccat recedens a pacto. vt legitur et notat in decre. j. de pactis extra. In alternatiuis etiam pmissionibus et debitis electio est debitoris. et sufficit alteru adimplere. vt instit. de act. §. preterea. in regula iuris. In alternatiuis de regulis iuris libro sexto.

C

¶ Pro secūdi metri intelligentia et declaratiōe est etiam sciendū φ loquacitas hominem reddit viciosum. alias odiosum. taciturnitas vero amabilem Unde quidā philosophus interrogatus a quodam quomō hominibus placere posset. Respōdit si gesseris optima et locutus fueris pauca. Unde ecclesiastici. ix. terribilis in ciuitate sua homo linguosus et temerari9 in verbo suo qui odibilis est. immo qd deterius est tale viciū loquacitatis hominem reddit incredibilem. Unde. Rara fides ideo. scilicet puenit ex eo qz multi multa idest mendacia loquuntur. quasi velit autor innuere. φ ideo paucis credit. qz illud φ pmittunt. adimplere non pnt aut nolūt. quia fallaces sunt. et fallaces taliter faciūt vt verbis etiā bonoꝝ non credat. ¶ Pro spāli intelligētia huius secūdi metri est de de tali qōne querendū vel inuestiganō vicz vtrū multiloquiū sit veniale peccatum tantū an etiā mortale. Et primo videt φ sit veniale. Cum em̄ loquitur aug9. loquit de minutis pccis. xxv. di. in. §. criminis. inter cetera ponit illud. quotiens loquit quis plus φ oportet. sed hoc est in multiloquio. igit multiloquiū est veniale pccm. ¶ Item dicit ysido. qui ociosa verba nō reprimit citto ad noxia trāsit. et dum parua nō cauemus nonnunφ in vanis pbabimur Sed in multiloquio ociosa verba nō reprimunt. sed ociosa verba nō reprimere est parua nō cauere. hoc autē est veniale pccm. ergo multiloquiū est veniale peccatū. Item eccl. xix. Qui spernit modica paulatim decidet intelligere verbū ociosum risum et hmōi. ergo multiloquiū ad modica ptinet. igitur

D

est veniale pccm. ¶ Qd autē sit mortale peccatū videt p hoc qd dicit sup illud ps. Uir linguosus rc. vbi dic glosa quē delectat exire foras timio9 est. et qz foris est mittet in tenebras exteriores. sed pena tenebrarū exterioꝝ debetur pcco mortali. igit linguositas est pccm mortale. sed hoc idē est φ multiloquiū. ergo multiloquiū est peccatū mortale. ¶ Itē iob. xj. scribit nunquid vir verboso9 iustificabit. quasi dicat φ non. igit iustificatō et verbositas opponūtur. sed iustificatō non opponit nisi mortali pcco. ergo verbositas est mortale peccatū. Item sup illud Jaco. iij. Lingua vestra ignis est. lingua incōtinens magnā materiā bonoꝝ operum pire facit. sed non facit pire materiā bonorum opeꝝ nisi mortale peccatū. ergo incōtinentia lingue est mortale pccm. sed hoc est multiloquiū principaliter. ergo multiloquiū siue linguositas est mortale pccm. ¶ Item dicit greg9. qui linguā non refrenat concordiā dissipat sed dissipatio cōcordie non fit nisi per actū mortalis pcci. ergo verbositas in qua nō fit refrenatio lingue est mortale peccatū. ¶ Solutio. dicēdum est φ aliud est pprie multiloquiū aliud verbositas siue linguositas. nā verbositas siue linguositas sonat in contemptum puenientē ex consuetudine supflue et inordinate locutiōis. multiloquiū vero nō determinat tantū quantū linguositas. sed stat in genere. ideo licet multiloquiū sit aliquādo veniale peccatū. nihilomin9 tamē linguositas vel verbositas pōt esse mortale peccatū. vnde se habent sicut excedētia et excessa. et p hoc possunt solui que sunt obiecta. Nam prime ratiōes loquunt pprie de multiloquio put est circa linguositatē vel verbositatem. Ratiōnes vero alie que dicte sunt in cōtrarium loquūtur de verbositate vl' linguositate. Rationes vero tercie loquūtur de circūstantia aggrauāte. non igit immerito dicit autor. Rara fides ideo qz multi multa loquuntur.

Decimūquartū prece-ptū prime partis metrice.

Cum te aliquis laudat iudex tuus esse memēto. Plus alijs de te q̄ʒ tu tibi credere noli.

Postq̄ autor in precedenti pre cepto tractauit de. x. lingue vicio vicʒ de indiscreta pmissione nobis a tali vicio precauendo. Nunc vero in presenti precepto subsequenter intendit tractare de vndecimo lingue vicio scʒ de adulatione. Et dicitur adulatio peruersa laudatio cum sermone vanē laudis alicui exhibito intentione placendi. vnde hec duo nomina. s. adulatio et laudatio ex eisdem consistunt lʒ aliter ordinentur. Pro cuius tamē precepti intelligentia et obseruātia est sciendum q virtuosi s'm ph'm laudes non appetunt. ratio est quia contentātur de interiori gaudio quod oritur ex conscientia virtutum. vnde non curāt vt elucidantur imo minus clara est aliquando virtus cum publicatur. Cuius signum est quia boni cum laudati fuerint non contentantur virtutibus quas habent sed maiores et occultas nituntur habere et hoc tenet atqʒ probatū est. veri nanqʒ virtuosi non reputant ppriās possidere v'tutes quas sciūt in notitiam vulgi fore. vn̄ non valent perfecte gaudere nisi occulte alias v'tutes acquirant et merita. hec igitur potest esse causa quare virtus laudata crescit potest etiaʒ esse alia causa quia virtuosus considerat q si a virtute laudata desisteret scandalosior esset et maiori confusione dignus q̄ si nunq̄ eaʒ habuisset vel si laudata nō fuisset. Mali vero cum laudantur peiores fiunt. pso he autem sophistice virtutis cum laudantur se estimant satisfecisse et alios excessisse. ideo vituperabiliter a virtutis honestate desistunt quos superbia deijcit quando de virtutis laude superbiunt. virtus autē et superbia nō stāt simul sicut nec cū toxico tyriacha vel cum luce caligo. Mulier autem vult laudari. ratio quia mulier animal imperfectum est et defectuosum respectu viri volens imperfectionem suaʒ latere viros ne villipendatur ab eis vult specialiter laudari ab eis vt sciat vel saltē sibi videatur q ab omnibus studiosa bona: pulcra: vtilis: et in omnibus sufficiens reputetur. et hoc ipsa credit qn̄ laudat' a viris quia laus est sermo elucidans virtutem vt patet per aristotelem in rethoricis. Ex hoc conclusione habetur q appetentes laudē sunt parui valoris. Attendens igitur autor q hoc vicium multum habet deicultorem a dei timore retrahere necnō per hoc seipsuʒ in corde suo seu ex laudibus adulatorum plerūqʒ habet extollere ac ex hoc in aliqua mala prorumpere. docet quemlibet ex presenti precepto a laudibus adulatorum p'cauere dicens. Cum te aliquis laudat rē quasi velit autor innuere quia cum aliquis glorificat et laudibus te extollit. Memento esse tuus iudex. id est redi ad conscientiam tuam et in teipso considera si talis es qualis diceris. vn̄ augusti. Lingue adulantium ligant animas in peccatis animā dico illius qui laudatur. Sepe. n. homo propter laudes nimiuʒ se extollit ꝛ animam etiā laudantis quoniam facit illum peccare et peccat in seipso cum mentitur id nullomodo falsis adulationibus ē credenduʒ. vnde fabulose de corno legit' q rostro caseum portans deceptus fuit per vulpis blanditiam in falsa credulitate albedinis ipsaqʒ vulpis sibi cōmoduʒ casei fraudulentia sua quesiuit. Sic verisimiliter dici potest q quilibet et maxime dominus credens vulpinis deceptionibus adulantium vere sit cornus ipsiqʒ adulatores sunt

vulpes sed si talis sit ut ipsos abhor/reat et eius subditos debita equitate pertractet erit naturalis prudentie princeps et digne in ipso recipi pote/rit illud verbum tullij in officijs dicentis. Sed hijs qui habent adiuuamēta rerum agendarum adipiscendi magi/stratus et gerenda respublica est qua si contra ipsos adulatores et regnan/tium peruersores et hostes. ¶ No

ad ta q̄ quadruplex adulatio in sacris reperitur canonibus. Prima cum quis attribuit alicui aliquod bonum quod non habet. Secunda cum quis extol lat nimiū bonū quod habz et vtrūqz istorum est veniale. Tertia cū approbat malum qd̄ habet et istud est mortale. xxvj. di. clericus. et talis a promotione repellitur. xj. q. j. nemo. hec ꝓbā tur in. §. alias. in glo. adulari. xxv. di. Quarta quādo ex certa sciencia mentitur quis causa placendi ꝛ tunc dicitur peccare. xxij. q. ij. primum ¶ De hac materia quo ad dominos regentes la

di tius habetur supra in secunda prohe/miali parte. §. ix. qui incipit. Dixi sexto q̄ mulcēs blādicia ꝛc̄. Quo eē ad aulicos satis plene de materia tractatur ibidem. §. xvij. qui incipit dixi secūdo q̄ seducens adulatio. et ibi ponuntur oportuna remedia. De hac etiam materia quo ad omnes indifferenter vide supra in tertio autoris precepto metri

tio co. Uirtutem primam ꝛc. in primo me

B tro. et ibi etiam dantur remedia vtilia ¶ Sequitur in secundo metro Plus alijs de te ꝛc. ¶ Pro intelligentia huius secundi metri et obser/uantia est sciendum breuiter et notandum q̄ adulatoribus blandientibus quadruplici de causa credere non de/bemus sed tales potius vitandi sunt et cauēdi. Et primo quia sunt sicut aucupes animas capientes. ꝓuer. xxviij Qui fictis blandisqz sermonibus loquit̄ amico suo retheqz expandit gressibus suis. Sed debemus esse oculati vt tales fallacias perpendamus. ꝓuer. j. c. Frustra iacitur rethe ante oculos pennatorum. vnde quidam ph̄us cuidam sibi adulanti ait. Desine adulari nihil proficis cum te intelligam Secundo quia sunt sicut syrene dulces animas in peccatis dormire facientes. ysa. xiij. Syrene in delubrijs voluptatis ꝛc̄. Syrene sunt pisces marini speciem mulieris habentes ab vmbilico ꝛ s̄ q̄ ita dulciter cātant q̄ nautas obdormire faciunt et sic naufragiū paciuntur sed naute sapientes aures claudunt et sic euadunt. Moraliter syrene iste adulatores sunt qui vane gloriosos in peccatis dormire fa/ciunt. ysa. j. Popule meus qui beatum te dicunt ipsi te decipiunt. Tales de/bent sibi claudere aures spinis scz duris reprehensionibus. ecc̄. xviij. Sepi aures tuas spinis et noli audire lin/guam nequaz. Unde hieronym9 nos ad patriam festinantes mortiferos syrenarum cantus surda debemus aure transire. Tertio quia sunt sicut scor/piones et apes. scorpio enim facie blā ditur sed cauda repercutit atqz pun/git. Apis etiam mel gerit in ore s̄z pū git a posteriori parte. Sic adulatores in facie laudant et in absentia vitupe rant ideo tales repellendi sunt et cauē di. vnde seneca. Habet suum venenū locutio blanda. ¶ Quarto q̄ sunt sicut fricatores fricant enim sermoni/bus blandis quem non possunt vincere minis sicut ponit exemplum criso/stomus in thauro quem si non potest quis viribus subiugare fricat mani/bus ceruicem eius et sic ipsum appre/hendit. Sed non debet sapiens susti/nere vt quis verbis adulatorijs fricet eum. quia ꝓuer. xxvij. scribitur. Me/liora sunt vulnera diligentis q̄ frau/dulenta oscula blandientis. Transsum ptiue in canone. non omnis. v. q. v. et hoc est qd̄ in effectu autor vult ostē dere in hoc metro. Pl9 alijs de te ꝛc̄. Quasi velit innuere considera teipsum si est verum quod de te dicitur vel

falsum et tunc fm veritatez crede de teipso quid est nec alteri de te credas quod in veritate in te non est. virtus enim veritatis reprimere habet iactā tias et contemptibilitatem moderare: tamen semper declinandum est in mi nus fm phm propter onerosas super habundantias. homo enim intantum naturaliter afficitur ad proprium bo/ num q vult semper propria bona esse maiora q̄ sint. et ideo magne pruden tie est seipsum cognoscere et scire q propria bona extimat esse minora q̄ sunt. vnde iuuenalis. Nihil est quod credere de se possit cuz laudatur diis equa potestas. tales enim nos esse pu temus quales vt iure laudemur. Jo/ circo multi ignorauere vires suas et dum credunt tam magnos esse quan tuz audiunt attraxere super vacua bel la et discrimina per ventura. ¶ Et quia xarses dux medorum adulatori/ bus plus q̄ sibi credidit ideo nimia sui extimatione in furorem excitatus bellum grecis indixit et ex hoc a pau cis debellatus grecis vix euadere po/ tuit. Et hoc est quod gregorius conclu sioe vult dicere in illo canōe. inter ver ba laudantium. xj. q. iij. Dicit enim q inter verba laudantium et vituperan tium semper ad mentem recurrendū est et si in ea non inuenitur bonum qd de nobis dicitur magnam tristiciaz ge nerare debent. Et rursum si in ea non inuenitur malum quod de nobis ho/ mines loquuntur in magnam debe/ mus leticiam prosilere. Quid enim si nos homines laudant et cōsciencia no stra liberos nos esse demonstret: ha/ bemus paulum dicentem. ij. ad corinth j. Gloria nostra hec testimonium con scientie nostre. ¶ Pro premissorum intelligētia magis in speciali puto vti le de infra scriptis dubitabilibus que rendum vel inuestigandum fore et pri mo que sunt adulationis differentie. Secundo vtrum plus noceat sibi adu

lator q̄ aliis vel econuerso. Tertio vtrum adulatio sit peccatum mortale vel veniale. ¶ Quantuz ad primū quesitum dicenduz est q adulationis differentie quadrupliciter distinguunt Est enim adulatio que bonum nō ha bitum attribuit. Est adulatio que ha/ bitum extollit plus q̄ sit et vtrunqz istorum est veniale. Est adulatio que malum nutrit laudando et dicēdo ma lum bonum. De quibus dicitur in ps Quoniam laudatur peccator in desi/ deriis anime sue et iniquus benedici/ tur. Et istud est mortale et repellit a promotione et in canone. clericus. xlvj di. Hee differentie probantur in. §. als xxv. di. in glo. adulari. Unde grego/ rius. xviij. mor. parte. iiij. capitulo. ij. dicit. Sunt nonnulli qui dum malefi/ cia hominum laudibus efferunt augēt quod increpare debuerant. Habentur hec verba: xlvj. di. ¶ Quo ad se/ cundum quesitum breuiter dicendum est q adulator plus nocet sibi q̄ alte ri. sibi enim nocet vniuersaliter: alteri vero particulariter et casualiter. Di/ stinguendum est inter acquiescentem et adulatorem. Est enim acquiescens qui fouet adulatorem et procurat, vt fiat adulatio et talis plus peccat q̄ ipse adulator. Est alius qui tantum decipi tur credendo adulanti plus de se q̄ sibi et talis minus peccat. maius tamē damnum ex parte cognitionis conse/ quitur eo q adulatiōe excecatur in iu dicio sui. Ex parte vero affectiōis plus est damni in adulatore q̄ in acquie/ scente essentie sz nō accidentie. Item posset opponi de eo qd dicit gregorius Curari vulnus negligitur quod dignū laudis primo inuenitur. Ideo dicitur puer. j. Fili mi si te ablactauerint pec catores ne acquiescas eis sed curā vul neris negligere est maxime periculosū igitur rc. ¶ Huic contrario respon/ detur q peccatum consencientis quo ad quendam effectum grauius est ipsi

acquiescenti propter damnum q̄ sit peccatum adulatoris ipsi adulatori. Sicut enim dicit ambrosius. Grauissime peccat qui ignorat quia suum defectum non sentit ita qui negligit ex hoc enim q̄ negligit non querit remedium quo ad hoc dicitur grauius ipsi acquiescenti q̄ ipsi adulanti. Simpliciter tñ grauius est peccatum adulantis q̄ acquiescentis cum sit illius causa quantum est in se. ¶ Quo ad tertiū quesitum respondet beatus thomas qui eam format in.scda scde.q.cxv.dicens q̄ adulatio potest esse peccatum mortale temporaliter.vno modo ratione materie sicut dum laudat aliquis peccatum alicuius. hoc enim contrariatur dilectioni dei contra cuius iusticiā homo loquitur et dilectioni proximi quē in peccato fouet. vnde est peccatum mortale et repellit etiam a promotione vt in preallegatis canonibus.s.clericus. et capitulo sunt nonnulli. xlvj.di. Secundo ratione intentionis puta cū aliquis alicui adulatur vt fraudulēter ei noceat corpaliē vł spūalr et hoc etiā ē mortale peccatū. Tertio mō p actionem sicut cum laus adulatoris fit alteri causa peccandi scilicet preter adulatoris intentionem. Et tunc considerandum est vtrum actio sit data vel accepta vel qualis ruina sequatur ex hoc scilicet venialis vel mortalis et fm hoc iudicandū est. Si autē aliquis ex sola exploitate vel ad delectandū vel euitandū aliqd iuramentū vel ad osequēdum aliquid necessitatis alicui adulatus fuerit non est cōtra caritatem nec est peccatum mortale sed veniale.

¶ Decimūquintū preceptum prime ptis metrice.

Officium alterius multis narrare memento. Atq3 alijs cum tu benefeceris ipse sileto.

¶ Intellectualis huius primi metri explanatio atq3 continuatio quasi per omnia est idem cum explanatione et cōtinuatione precepti quinti prosayci viz Beneficij accepti memor esto.saluo q̄ ibi sit mentio solummodo de beneficij accepti recordatione continuata hic vero de beneficij accepti narratōe vulgata ita q̄ non expedit hic amplius replicare materiam. ¶ Attendēs igitur autor q̄ inter cetera que magis expediunt cultori dei est q̄ ostendat de perceptis beneficijs se gratum esse et talis gratitudo nō potest melius ostēdi q̄ per beneficiorum receptorū narrationem et propalationem pro tanto prebet hoc preceptu3 hic instruens fore penitus obseruandum du3 dicit officium alterius.Quasi velit innuere q̄ officium id est beneficium datum vel factum tibi ab aliquo memento illud narrare id est alijs manifestare ad hoc vt non videaris ingratus.Officij.id est beneficij accepti ergo ad euidentiam huius primi metri est sciendum q̄ autor qui composuit summam de vicijs et virtutibus sententialiter dicit q̄ inter cetera officia se beneficia percepta duo narrare debemus vt nos gratos esse ostendamus. ¶ Primo narrare debemus officia nobis a deo misericorditer condonata. vnde in ps. Uenite audite et narrabo quāta fecit dominus anime mee. Vnd gregorius. Dignū est semper gratias deo agere qr deus nunq̄ cessat benefacere. ¶ Ad hoc enim triplex vox creaturarum inducere nos debet. Que sūt accipe:redde:fuge. Prima est vox famulantis et seruientis. Terra dicit ego porto tibi fruges et arbores et alia vite necessaria. Similiter aqua et aer. ¶ Secunda est vox persuadentis et cōmonentis ad reddendum gratias deo qr terra dicit. Ego seruio tibi et propter

te sum creata. Celum sol et luna ad te
illuminandum.tu vero creatus es pro
pter creatorem.et ideo debes ei gra/
tias reddere et ipsum laudare. vnde
augustinus. Omnis creatura clamat
deus me fecit.Tertia vox est cōmina
tionis et terroris.terra enim dicit a me
absorberis cū dathan et abyron.Aqua
dicit in me submergeris cum delicio/
sis sicut tempore diluuij. Ignis dicit
in me cremaberis cum sodomitis.aer
dicit in me ventilaberis cum iudeis si
domino gratias p beneficijs suis nō
egeris. ¶ Secundo narrare debe/
mus officia nobis amicabiliter propi/
nata.vnde seneca secundo de benefi/
cijs.Qui grate beneficium accipit pri
mam pensionē soluit ꝙ grate ad nos
beneficia peruenerunt inducemus ef
fusis effectibus quod non tantum ipso
audiente sed vbiq3 protestemur.
¶ Sequitur in secundo metro.Atq3
alijs cum tu benefeceris ipse sileto.
Pro huius etiam secundi metri intelli
gentia et obseruantia est breuiter sciē
dum q hoc metrum sm litteralē sen
sum dupliciter potest intelligi. primo
respectu dantis beneficium ne postꝙ
beneficium seu aliquod alicui seruiciū
impenderis dicas tamen sui largitus
tali.quia tunc cadis in vicium arrogan
tie et recipiens non tibi gratificatur q2
iam recepisti mercedem scilicet arrogā
tiam iuxta illud sapientis. Laudet te
os alienum et non os tuum.Et seneca
ii.de bñficijs dicit.qui dedit beneficiū
taceat narret autem qui accepit.
Secundo respectu recipientis sic cum
tu beneficium ab aliquo receperis et
ipsum laudaueris manifeste ne dicas
illi te laudaui in platea quia seruiuisti
mihi.vel quia es homo tante autorita
tis et similia verba. ¶ Ad luculentio
rem intelligentiam predictorum est at
tendendum q autor ex hijs metris in
ducere intendit vnumquenq3 ad libe
ralitatis virtutem que quidem virtus
est beneficiorum erogatrix quam ean
dem pro affectu benignitatem dicim9
pro effectu beneficentiam. hec nāq3
virtus in tribuendo et retribuendo to
ta consistit.in retribuendo caue ne sis
durus.Caue etiam exprobrationē lex
enim beneficij talis esse dignoscitur vt
alter statim obliuiscatur dati.alter de
bet memor esse recepti.graues autem
exprobratores leues quos paulo post
ea sui muneris penitet gratiam omnē
corrumpunt.Quibus dicitur. o super
bia nihil mihi a te recipere libet quic
quid das corrūperis scilicet cum vitupe
rio.Caue etiam de ingrato facere que
relam meliorem facies ingratum ferē
do peiorem conquerendo. Ingrat9 ti
met ne ingratitudo sua sciatur s3 ex q
scitur ab omnibus non postea timet
esse ingratum quantum vult ingrat9
enim non facit mihi iniuriam sed sibi.
nam gratum beneficium semper dele
ctat ingratum semel non enim est ma
gni animi beneficium dare ait seneca p
dere et dare est magni animi virtus.
virtus etiam est male vsuro virtutis
prestare materiam. ¶ Hec est virt9
dare beneficia non vtiq3 reditura ma
lui nō recipere ꝙ nō dare. ¶ Quā
uis etiam ex officio liberalitatis omni
poscenti dare debeas tamen in benefi
cijs dandis habendus est delectus di/
gnitatis in quo spectandi sunt mores
eius cui donatur et animus qualis sit
erga nos et cohabitatio et vite sancti/
tas et ad nostras vtilitatis beneficia
ante collata etiam si non viuitur cum
perfectis sed simulatas virtutes ha/
bentibus. ¶ Item melius puto
apud bonos viros pauperes ꝙ apud
diuites collocari beneficium cum acci/
piendo se dedisse arbitrantur aut ali/
quid a se expectaturos suspicantur.
Uel moraliter potest exponi de illo
qui elemosinam facit q in abscondito
eam facere debet. Iuxta illud saluato
ris nostri sententiam Math.vj.Cum

E

autem facis elemosinam non tuba canere ante te sicut ypocrite faciunt te autem faciente elemosinam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua vt sit elemosina in abscondito ⁊ pater tuus qui in abscondito reddet tibi. vnde augustinus. Occulta quod agis inquantum potes quod si ex toto non vales sit in animo tuo occultandi voluntas et hoc est quod directe intendit autor noster dum dicit. Atq; alijs cum tu benefeceris ipse sileto. Id est illud bonum quod facis in abscondito facere debes. non propter inanem gloriam sicut ypocrite faciunt. ¶ Ideo huiꝰ

D rei gratia est de duobus dubitabilibꝰ querendum vel investigandum et primo vtrum alijs benefacere tendat potius ad peccatum ypocrisis an ad peccatum inanis glorie et vtrum vnum nascatur ab alio an sint peccata disparata. Secundo vtrum propter timorem peccati inanis glorie elemosine in aperto fieri debeant vel non.

Quo ad primum quesitum videtur primo ꝙ ypocrisis sit eque capitale peccatum sicut inanis gloria. Cum enim sit triplex munꝰ scilicet a lingua a manu et a corde. penes autē munus a lingua sumitur inanis gloria. penes munus a manu avaricia. penes munus a corde ypocrisis. ypocrita autem vult placere. Sed inanis gloria et avaricia sunt duo capitalia vicia pari ratione tunc erit ypocrisis. que penes tertium sumitur. Item velle placere alij est appetibile ypocrisis velle gloriari in se ē appetibile inanis glorie s; hec sunt disparata ergo inanis gloria et ypocrisis sunt peccata dispata ideo ypocrisis non dicitur filia inanis glorie. Contra gregorius in fine super illud iob exortationem ducum vlulatum exercitium glosa de inani gloria nascitur inobediētia iactantia ypocrisis. Item super illud Job. viij. in ortu suo. glosa gregorij. ypocrita bn̄ agit ab omnibꝰ vult videri per omnia que agit occulta cogitatione laudes querit ex quo habetur ꝙ finis ypocrisis finis est inanis glorie. et ita sub inani gloria continetur. ¶ Solutio dicendū est ꝙ ypocrisis nascitur ex inani gloria et ꝙ ad finē illiꝰ ordinat̄. ¶ Ad obiecta autem in contrarium dicendum est ꝙ licet ypocrisis querat munus a corde tamē quia ypocrita nō potest habere hoc certum nisi exterius manifestetur ideo querit munus a lingua. Preterea ypocrita vult videri bonos in operibus suis vt laudetur ab hominibus ⁊ ideo finis suus ordinatur sub fine inanis glorie. Ad aliud vero dicendum est ꝙ velle placere non est disparatū respectu eius quod est gloriari in se ordinatur ad illud tanq̄ ad finem. Qui enim vult placere alijs propter se ex hoc inane gloriatur. vnde augustinus in libro confessionum. Cum laudatur homo propter bonū quod dedisti et et ille plus gaudet laudari q̄ ipsum bonum vnde laudatur ille te vituperante laudatur. ¶ Quo ad secundum quesitum videtur ꝙ elemosina fieri debeat in aperto iuxta christi sententiam. Math. v. sic luceat lux vestra coram hominibus vt opera vestra bona videant et glorificent patrē vestrum qui in celis est et sic videtur esse contra huius autoris preceptum dum dicit. Cum benefeceris ipse sileto. Huic obiectioni respondetur ꝙ bona possunt preponi propter gloriā dei vt laudetur sed non debent preponi propter humani laudis acquisitionē.

¶ Decimumsextum autoris preceptū prime partis metrice.

Multorum cum facta se
nex et dicta recenses
Fac tibi succurrant
iuuenis que feceris ipse

A Postquam autor supra in proxime precedenti precepto prebuit rudimenta ad gratitudinem spectantia que est vnus riuulorum .i. species primi paradisi fontis scilicet iusticie. Nunc vero in presenti precepto subsequenter prebet rudimenta innocentia ad vnum riuulum secundi paradisi fontis .s. prudentie. et hic riuulus .i. species memoria nuncupatur per quam intellectus repetit ea que fuerunt et est velut quoddam reseruatorium in quo vtiles vitas fuatur quam ratio inuestigando cepit. Cui obliuio contrariatur: que quidam obliuio est quidam saccus pertusus non retinens quod in eo mittitur. Uerum quia scriptum est memoria iusti cum laudibus nomen autem impiorum putrescit. prouer. x. Idcirco sicut ad laudem et venerandum antiquorum virtuosorum memoriam excellentium principum romanorum antiqua et gloriosa memoria censetur que temporibus eorundem iusticie ac morum virtutum solium inclite tenuerunt et magnam et felicem rempublicam reddiderunt ex mirandis quibus informatis virtutibus eorundem vt de principali nominato Catbone scribit salustius dicens. Integritatis vite Catbo magnus habebatur et eius studium se maxime seueritatis potius ostenderet quam videri bonus. malebat itaque quo nimis petebat gloriam magis illam assequebatur. Similiter de Scipione et de troyano et Justiniano imperatoribus et eorum virtutibus enarrari posset. Sic premissorum et aliorum exemplo laborare debet iuuenis vnusquisque vt dum est in iuuentute constitutus quod in senectute sua habeat aliqua egregia facta que alii de ipso referant et enarrent vel quod ipse idem possit de seipso aliis egregia facta veraciter recitare. Attendens igitur autor quod dei cultorem decet non solum per exempla aliorum virtuosa veruetiam propria ab eo virtuose facta alios et maxime iuuenes ad similia prouocare. cum plus ad bene agendum moueant exempla propria virtutum iuuenibus recitata quam aliorum exempla. vt ait seneca epistola septima. pro tanto autor hoc suum preceptum prebet ab omnibus et maxime a iuuenibus obseruandum fore dum dicit. Multorum cum facta senex etc. quasi velit innuere. sumas tu iuuenis exemplum ab ipsis virtuosis senibus sua egregia facta narrantibus vt cum ipsis virtuosus efficiaris. Ut cum senex recenses facta. id est aliorum operationes Dicta. id est narrationes. Fac id est labora. Ut que feceris succurrant tibi. id est subueniant iam te in senectute constituto. Quasi diceret fac quod lauderis propter aliquod egregium in tua iuuentute factum quia prout ait tullius transacta adolescentia odiosam facit senectutem cui bene conuenit quod legitur et notatur in decre. cum in iuuentute. de presumpt. Et in decre. ex studiis suis cognoscitur puer. eodem ti.

B Pro primi metri intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum quod in senibus debent esse tria que obseruata commendatione et narratione sunt digna videlicet. Usualis virtutum rectitudo. Uirtualis morum perfectio. Et mortis commendabilis claritudo. Quo ad primum tullius de senectute capitulo. viii. dicit quod arma senectutis sunt artes exercitationesque virtutum. sequitur nihil est iocundius senectute stipata studiis virtutis. vnde senes plus agunt consilio et autoritate et sententia illis que laborant sicut explicat tullius de multis philosophis et aliorum consiliis. Quo ad secundum ambrosius in exameron. libro primo dicit quod senectus in bonis moribus dulcior in consiliis vtilior ad constantiam sub/

eunde mortis paratio ad libidines re
primendos fortior. ¶ Jtē in eis de
bet esse veritatis alijs predicatio. Uñ
valerius libro.vj.capitulo.ij.narrat d
quodam qui respondit duas res que
amarissime videntur hominibus licen
tiam prebere sibi ad libere loquendū
sc3 senectus et orbitas. Ex quo.n.erat
senex ⁊ cito moriturus nec habebat p
lem pro qua sollicitus esset ideo libe/
re veritatem ferebat nec aliquem pro
pter hoc timebat. ¶ Quo ad ter/
tium studeat senex bene mori et in se
necta vberi et plenus dierū cum san
ctis patribus et vt sic moriatur bene
viuat in iuuentute et virtutes congre
get. Ad hoc sapiens eccl.xxv.nos hor
tatur dicens. Que in iuuentute non cō
gregasti quomodo inuenies in sene/
ctute tua. Deutro.xxxiij. scribitur. Si
cut dies iuuentutis tue et senect9 tua
debet etiam mori relinquens iuueni/
bus bonum exemplū. quod maxime
facit ad propositum.exemplo eleazari
senis preclarissimi. de quo scribitur.ij.
machabeorum.vj.vt enī ex textu pa
tet cum cogeretur facere contra leges
respondit se potius velle mori et in/
ter alias causas allegauit ut iuuenibus
exempum constantie preberet. vnde
ait nam et si in presenti tempore sup
plicijs hominum eripiar manum aūt
omnipotentis dei neq3 viu9 neq3 de
functus effugiam. ¶ Quamobrē
vitā fortiter excedendo senectute qui
dem dignus apparebo adolescentib9
autem exemplum forte relinquam si
prompto animo ac fortiter pro grauis
simis ac sanctissimis legibus honesta
morte perfungar. ¶ Non enī glo
riandū est seni de senectute etatis nisi
assit senectus sapientie et virtutis ait
seneca epistola.lxxxv. Non vt diu vi
uamus curandū sed vt bene satis est
longa vita si plena est virtutib9 ⁊ bo
nis moribus. Sed in tractatu de.xij.
abusionib9 di scdus grad9 abusionis
est senex sine religione. quid stolidius
fieri potest si mens ad perfectionem
festinare non contendat quando to/
tius habitus corporis senectute confe
ctus ad interitum properat. Caligant
oculi auris grauiter audit et sic d alijs
membris que omnia ruituram domū
corporis pronunciant et ponit exem/
plū. Sicut in lignis reproba arbor ap
paret que post flores fruct9 non exhi
bet. Sic reprobus et senex quem flos
iuuentutis deserit et tamen bonorum
operū fructus maturos proferre par
uipendit et post cauende sunt due par
ticule que in illius carne non vetere/
scunt et homines ad peccatum trahūt
scilicet cor et lingua. quia cor nouas co
gitationes machinari non desinit lin/
gua vero loquitur queq3 cor machi/
nari senserit. De triplici defectu senū
vide supra in secunda prohemiali pte
§.iij. qui incipit. Senij malignitas re/
medijq3 benignitas ⁊c. ¶ Pro se/
cundi metri etiam intelligentia et ob
seruantia est breuiter sciendum q iu/
uenes facta et dicta notabiliora anti/
quia virtuosorum studeant conati/
bus imitari et quanq ad quoscunq3
iuuenes hoc spectet maxime tamē spe
ctat ad filios liberorum et principum
quorum tales ad quos iure heredita
rio spectat paternum regimen luculen
tius inspicere debent qui et quales fu
erunt ipsorum progenitores et sepius
cogitare necnon ad memoriam redu/
cere sub quo regimine vel dominio tu
tius et melius regimen vel etiam ciui
tas regebatur et ſm hoc in virtutib9
probiores studeant imitari. ¶ Ad
hoc autē vt liberius virtuosi efficiā
tur iuuenes tria sunt eis precauenda.
Tria imponenda. Tria predicanda.
¶ Precauere igitur debent iuue/
nes Somnum torpentis ociositatis.

viscum inficientis societatis. Et estus presumentis timiditatis. Primum declarat natura genesis. viij. ¶ Sensus et cogitatio hominis siue humani cordis in malū proni sunt. vnde iuuenis volens in bono crescere et in virtute expedit ꝙ contra nature impetū se ipsum inflectat ⁊ ad opera virtuosa inclinetur. vnde sapiens eccl. xxx. docet de filio. Curua ceruicem eius in iuuētute et tunde latera eius dum infans ē Secundum innuit scriptura. Sicut .n. pueri faciliter inficiuntur ita faciliter inuiscantur familiaritatibus viciosis ⁊ maxime mulierum quarum blandicies fugere nequeant. prouer. vij. Considero vecordem iuuenem qui transit per plateam et ecce occurit illi mulier meretricio ornata ad capiēdas animas et apprehensum deosculatur et subdit quasi bos ductus ad victimam.

¶ Tertium probat ipsorum experientia quare autem iuuenes sint presumptuosi aristoteles. ij. rethori. duas rationes assignat. Prima nanqꝫ ratio est quia obiectum speciei est bonū arduū possibile vel futurum modo sic est ꝙ iuuenes parum habent de preterito et multum de futuro eadem ratione multum habent de possibili parum de re ideo ⁊c. ¶ Secunda causa est propter inexpertū esse quia nō dum passi sunt difficultates et in operibus resistentias ideo audaces sunt ad omnia temptanda ille vero qui repulsas sunt experti atqꝫ resistentias non de facili attemptant inexperta. Hec autē est causa quare iuuenes nō debent fieri bellorum duces nec consiliorū principales quia inexperti omnia dicunt valde ⁊ multum. vnde per sapientem non immerito dicitur eccl. x. Ue terre cuius rex puer est.

Secundo tria sunt iuuenibus imponenda scilicet. Promptitudo obedientie. Teneritudo conscientie. Et sollicitudo continentie. ¶ Quo ad primum sapientes dicunt ꝙ iuuentus sine obedientia abusio est quedam. Unū aristoteles dicit ꝙ amicicia inter senes et iuuenes vtrisqꝫ est necessaria. senibus vt eis a iuuenibus seruiatur. Juuenibus vt impeccabiles fiant et vt per seniores a peccati actionibus preseruentur. de tali obedientia recitat valerius libro secundo capitulo .j. ꝙ antiquitus iuuenes tantum honorem senibus exhibebant quasi omnes essent patres eorum. ¶ Quo ad secundum iuuenes discant peccata sua cum suis circumstantijs subtiliter discutere quia si fuerint conscientia larga in iuuentute pro constanti nimis ampliabūtur in senectute propterea sapiens eccl. vj dicebat. Fili a iuuentute tua excipe doctrinam et vsqꝫ ad canos inuenies sapientiam damna vtiqꝫ iuuentutis male expense. Plangebat salomon in eorum persona dicens. Cur detestatus sum disciplinā et increpationibus nō acquieuit cor meum nec audiui voces docentium me: nec magistris meis inclinaui aurem meam. vnde metrice dicitur. Damna fleo rerum sed plus fleo damna dierum. Quisqꝫ potest rebus succurrere nemo diebus. ¶ Quo ad tertium iuuenes continentes esse non possunt sine summa custodia et sollicitudine vite sue ⁊ hoc propter carnis impugnationes psalmista attestante qui ait. Sepe expugnauerunt me a iuuentute mea. Ideo consequenter petit delicta iuuentutis et ignorantias meas ne memineris ⁊c. ¶ Tertio tria sunt etiam ipsis iuuenibus predicanda scilicet debilitas temporalis virtutis labilitas temporalis iuuentutis. Et deformitas hyemalis senectutis ¶ Qui igitur vt supra habitū est in iuuentute sua non congregat quid inueniet in senectute. eccl. xxv. capitulo et hoc est quod sine dubio directe in

tendit autor dum dicit. Fac tibi succur/
rant iuuenis que feceris ipse.

¶ Decimumseptimum auto ris preceptum prime par/ tis metrice.

A **N**E cures si quis ta
cito sermone lo/
quatur. Conscius
ipse sibi de se putat omnia
dici.

¶ Postꝗ̄ autor in precedenti pre
cepto prebuit rudimenta generaliter
omnibus et maxime iuuenibꝰ ad me
morie virtutem inducentia per quam
sepius rememorari debent antiquorū
egregiorum egregia facta et etiam no
tabiliora dicta. Nunc vero in presenti
precepto consequenter prebet rudimē
ta omnibus generaliter et precipue se
nibus suspitionis vicium remouentia
quod quidam vicium ex praua nasci/
tur consciencia ſm ꝙ autor in metro
secundo comprobare videtur dicens.
Conscius ipse sibi ꝛc. Consciꝰ semper
in mala parte accipitur. vnde orosius.
Nil conscire sibi nulla pallescere cul/
pa. Et phūs ille magnus socrates in/
quit. Carnalium mentes bona pensa/
re non valent nisi que carnaliter vi/
dent. Et ambrosius. Reus alicuius
nunꝗ̄ securus est. Attendēs igitur au
tor ꝙ suspitionis vicium aridum dei
cultorem maxime senez qui hoc vicio
dicitur pre ceteris laborare vt infra di
cetur a dei seruicio et cultu ipsum re/
trahere habet. Pro tanto hoc suum
preceptum huiusmodi vicium exclusi
uū ab omnibus ꝛ precipue senibꝰ ex
hibet obseruandum dicens. Ne cures
ꝛc. Quasi velit innuere. tu precipue se

nex. vilipendere debes verba detra/
hentium in occulto. dummodo habes
conscientiam tuam puram rectam et
bonam. et tunc de alicuius susurratio
ne vel oblocutione minime curare de
bes. nam qui habet conscientiam cor
ruptaz putat omnia que videntur clā
dici de se tantum referri cogitans ꝙ
cum ipse de aliis clam rōtinatur ipse
de omnibus male refert. Juxta illud
senece dictum. Criminibus rumoribꝰ
et suspitionibus minime sis credulus
plana enim conscius in nulla parte cō
sumitur. Si quis nanqꝫ quereret qua
re senes sunt magis suspiciosi ceteris?
Ad hoc responderi potest ꝙ multis
annis vixerūt et i multis peccauerunt
et propter hoc mensurant alios per se
et credunt alios tales quales ipsi fue
runt et sunt. De hoc vide supra in se/
cunda prohemiali parte. §. ij. qui inci/
pit. Et vt liquet ratio est ꝛc. ¶ Pro
primi metri intelligentia ac etiaꝫ ob/
seruantia est breuiter sciendum ꝙ su/
spitio quadrupliciter tā in diuinis scri
pturis ꝗ̄ etiam sacris canonibus repe
ritur. Prima est temeraria quando ap
paret coniectura boni et non mali et
talis fuit suspitio pharizei qui dicebat
intra se quando magdalena christi pe
des lauabat cum aqua suarum lachry
marum hic cū̄ si esseꝫ verus propheta
sciret vtiqꝫ que et qualis est mulier
que tangit eum quia peccatrix est. iu/
dicans christum iniustum quia se per
mittebat tangi a peccatrice muliere ut
habetur Luc. vij. ¶ Secunda su
spitio est violenta huic cōtraria quan
do apparet coniectura mali et nō bo
ni. s. quando omnia signa sunt mali et B
nulla boni et talis fuit suspitio salo/
monis quando adiudicauit puerū mu
lieri que cōpaciebaṫ morti eius nullū
enim signū in alia apparebat ꝙ esset
mr̄ pueri imo contraria quia petebat
puerum interfici contra naturalē ꝛ hu
manā pietatē nolens ꝙ puer viueret

in manu alterius dicens nec mihi nec tibi sed diuidatur vt patet.iij. regum iij.ca.et in.ca.afferte.extra de psumpt. ¶ Tertia suspitio est leuis in qua est coniectura parui mali et magni boni et talis videtur fuisse suspicio salomonis.iij regum.ij.c.cum adiudicauit fratrem suum adoniam interfici quia pecierat abysac in vxorem que fuerat seruitrix dauid patris eorum suspicatus enim fuit q aspiraret ad regnum.similiter quando vir clare fame loquetur semel in loco suspecto cuz muliere In talibus enim habet locum q dubia in meliorem partem sunt interpretanda. ¶ Quarta est suspitio probabilis huic contraria quando scilicet multa sunt signa mali et pauca aut exilia boni in hoc casu propter hanc suspitionez dicit christus. Math.vij Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium intrinsecus autem sunt lupi rapaces. ¶ De hac quadruplici suspitione l.g'tur et notatur in decret.si quis de gradu. d par.ca. Et melius per Joh.in canone primo.et.c.semper.ij.q.j. ¶ Ex premissis igitur potest de tali questione queri vel etiam inuestigari. videlicet vtrum suspitio malum sit vel bonum Et videtur q sit bonum. Suspitio.n. est in genere opinionis z potest esse d malo q sit malū et de bono q sit bonum ergo suspitio potest esse bonum Cōtra videtur illud psalmiste. Amputa obprobriū meū qd suspicatus sum. dicit glosa. Maximum vicium humanitatis est suspitio.ergo suspitio ē malum. Huic obiectōi responderi potest q suspitio accipi potest cōmuniter p vt dicitur esse opinio vel de malo vel de bono.et sm hunc modum potest esse suspitio bonum in genere. Si vero approprietur ad opinionem malaz sm q opinio mala est de bono q sit malum vel econuerso. sm hoc igitur dicitur vicium humanitatis suspitio. et dicitur malum put supra illud ps. De necessitatibus erue me. Dicit ibi glosa infinite sunt necessitates.nescire cor alterius vt suspicari bonum de altero infideli et vocatur necessitas miseria pene. De multiplici suspitione vide supra in parte prosayca in.xvij.autoris precepto. Minime iudica. Post medium in fine ipsius precepti.

Pro secundi metri intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum q nō est timenda infamia dūmodo assit bona ɔscia et clara. Unde seneca. Nemo plus estimat virtutem nemo illo magis est deuotus q̄ qui boni hominis famam amittit ne conscientiam amittat. Et bernardus de conscientia bona. conscientia damna non metuit. nō contumelias et mortem. ipsa magis erigitur q̄ deijcitur. ¶ Sed nota q ad bonam conscientiam conseruandam que prouenit a cordis mundicia inducere nos debent tria. Scriptura Natura.et Canonica iura. ¶ Primo ad bonam conscientiam conseruādam que a cordis mundicia procedit inducit nos scriptura et hoc propter tria maxime vtilia. ¶ Primo quia deo placet. I.ad thessa.iiij. Hec est voluntas dei sanctificatio nostra. Secundo quia ipsa cor hominis facit dei habitaculum. Augustinus. Munda tantum cubiculum cordis intus est qui exaudiat. Tertio quia amicum dei constituat. prouer.xxij. Qui diligit cordis mundiciam propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem. ¶ Secundo ad bonam conscientiam conseruandam que a cordis mundicia procedit inducere nos debz natura. Dicunt enim naturales q differentia talis in animalibus reperitur q quedaz animalia latas habent venas et quedam strictas. Animalia que habent venas latas cito interficiuntur veneno. quia latitudo cito prebet veneno transitum ad cor. ¶ Animalia

vero strictas venas habentia non interficiuntur veneno quia venarum artitudo transitum prohibet vsq; ad cor. ¶ Sic moraliter habentes largas conscientias et malas cito peccati veneno interficiuntur quia ex latitudine conscientie prebent peccato consensum. Sed habentes strictas conscientias et puras vix peccato mortali moriuntur quia artitudo conscientie refugit prebere consensum. ¶ Tertio ad bonam conscientiam conseruandam inducunt etiam canonica iura. vnde augustinus ad secundinum manicheum in canone.senti.ij.q.iij.dicit. Senti de augustino quicquid libet sola me in oculis domini conscientia non accusat

¶ De hac materia latius habetur infra in tertia parte metrica. iiij.precepto.Cum recte viuas.et ibi respondebitur obiectioni quā facit glosa in hoc canone senti. alias autem si conscientia que per cordis mundiciam conseruatur non retineatur stricta et munda certe tūc bene potest dici quod autor noster in hoc secundo metro asserit dicens.Conscius ipse sibi.Quasi velit dicere si conscientia remordet quid curare debemus de laude hominū cū sumus conscij malorum per nos perpetratorum.Et si non remordet quid habemus etiam curare de allocutionib9 quasi diceret nihil.et hoc est quod clare dicit gregorius in canone.inter verba laudantium.v.q.iij. Ibi sententialiter dicitur ꝙ in omni quod de nobis dicitur semper taciti recurrere debemus ad mentem tanꝙ̃ ad testem vel iudicem. Quid enim prodest inquit si omnes laudent et conscientia accuset Aut quid poterit obesse si omnes nobis derogent et sola conscientia defendat.et paulus.ij.corinth.j.Gloria nostra hoc est testimonium conscientie nostre. Ratio quia fama falli poterit:cōscientia nunꝙ̃.Et seneca epistola.ij.dicit bona conscientia turbam aduocat mala et in sollicitudine anxia est et sollicita.Si honesta sunt que facis omnes sciant. si turpia quid refert me nō scire cum tu scias. O te miserum iudico si obmittis hunc testem. De materia conscientie vide supra in secūda ꝑhemiali parte.§.xxliij. qui incipit Dixi nono ꝙ agonizat veritas. et cetera.

¶ Si quis autem quereret de ratione huius metri dicendū est ꝙ huic quesito triplex ratio assignari potest. Prima quia vnusquisq; faciliter credit de alio illud quod habet in se et quod ipse facit et quia multi in occulto alijs detrahunt.ideo faciliter credunt ꝙ tacite loquentes de malo suo loquantur.et hoc est qđ sapientie. vij. scribitur.Semper enim presumit seua et perturbata conscientia. ¶ Secunda ratio q2 quilibet scit ꝙ homines sunt proni ad detrahendum.ne dum in malefactis aliorum verum etiam in benefactis et sic potest verisimiliter credere ꝙ sint prompti ad detrahendum in malefactis ab eo. Ideo si homo est sibi male conscius et videt alios secrete loquētes faciliter credit ꝙ male loquātur de eo. Tertia ratio est q2 vn9 quisq; scit ꝙ malum debet rationabiliter reprehendi et puniri debitis tamē circumstancijs obseruatis per illos ad quos spectat de iure diuino vel hūano.et ideo quando aliquis est sibi male conscius dum videt alios mutuo secrete loquentes faciliter credit ꝙ loquantur đ malo quod cōmisit vt ipm reprehendant et corrigant.

¶ Pro istius secundi metri intelligentia magis in speciali potest de tali questione queri vel inuestigari videlicet D
vtrum conscientia erronea obliget ad faciendum aliquid vel dimittendum. Dicendum est ꝙ credens se teneri ad aliquid et non faciens incurrit contemptū et faciēs illud qđ putat pctm̄ peccat.vñ glo.sup illud ad ro.xiiij.Omne quod non est ex fide peccatum est di

est. Omne quod est contra conscientiā edificat ad gehennam. Transumptiue in decret. l̄ras. de resti. spo. Itē Luc. xi Si oculus tuus nequam fuerit totum corpus tuum tenebrosum erit. manēte igitur conscientia erronea homo perplexus est non tamen simpliciter. quia potest et debet deponere talem conscientiam vel per se vel per alterius consilium. In hac sententia concordat sanctꝰ thomas in prima parte. ij. q. xix articulo. v. et. vj. et sic patet veritas quesiti. ¶ Nota s̄m theologos et canonistas ꝙ domus conscientie debet tria habere videlicet solidum firmamentum. Decens ornamentum. Et frequens purgatorium. ¶ Fundamenta conscientie esse debent sup solidam doctrinam. Math. vij. Omnis qui audit verba hec et facit ea assimilatur viro sapienti qui edificauit domum suam supra petraȝ. vnde summe cauendum est ne ista domus sit erronee edificata nimis lata vel nimis stricta quia omne quod fit contra conscientiam edificat ad gehennam. de resti. spo. litteras. Et errant nimis aliqui sacerdotes ac etiam alij ꝙ̃ plures qui sibi faciunt conscientias aliquando nimis largas et aliquādo nimis strictas credētes solos ipsos in bono statu existere via ac etiam communi opinione dimissa et videte ꝙ̃ periculosa est conscientia erronea. ¶ Dicunt enim doctores ꝙ dictamen conscientie plus obligat ꝙ̃ prelati preceptum et omnis conscientia siue erronea sit siue recta ē obligatiua et veniens contra talem cō scientiam satis contra illud quod creditur a lege dei esse prohibitum que forte eum magis obligat vt est dictuȝ ꝙ̃ prelati preceptum. In hac domo multi ypocrite lectum parant sed quiescere in eo minime possunt. quia nō parant vt debent. ponūt enim quod durius est sub capite ⁊ quod mollius est sub pedibus talis enim lectus est male paratus. et ideo vt dictum est quiescere in eo minime valent. ¶ Moraliter in homine conscientia est caput sensualitas est sicut pes igitur qui in sensualitate delectationes ponit et peccatum in conscientia et murmur contra ipsum talis habet durum lectum ⁊ per consequens male in eo quiescere potest. De hac materia vide latius supra in questione sequenti. que incipit vtrum conscientia erronea. ¶ Secundo domus conscientie debet habere decens ornamentuȝ vt sit gloriose et artificialiter ymaginibus virtutum sanctorum virorum qui nos precesserunt pulcerrime depicta. Unde augustinus li. v. contra iulianum recitat ꝙ rex quidam cypri deformis spē cubiculum pulchris ymaginibus depingi fecit vt per eum aspectum vxor sua conciperet pulcram proleȝ. ¶ Moraliter rex ratio est lectus conscientia vel memoria sensualitas vxor et ideo si pulcram prolem virtutum volumꝰ concipere domum conscientie virtutum ymaginibus depingamus. et sic cum psalmista dicere poterimus. Domine domine dilexi decorem domus tue. Econtra accidit qđ de quadam regina alba contingit que vt fertur nigram prolem dicitur peperisse et hoc propter deformes et nigras ymagines quas in thalamo sepius inspiciebat depictas. Sic moraliter ⁊c.

¶ Tertio domus conscientie habere debet frequens expurgatorium per contritionis confessionis et satisfactionis scobam. Reuera non est ad aliud remedium fugiendum. vnde augustinꝰ super Ioh. Non fugit seipsam mala conscientia nō est quo eat sequitur se et non recedit a se peccatū. .n. qđ facis vitus est vis audire consiliūm. Si vis fugere a deo ad ipsum fuge peccata. s. confitendo non latendo confiteri debes non latere potes. Narrat ysidorus. xv. ethimologiarum ꝙ dedalus

fecit construi quandam domum que laborintus dicebatur cum viis tā variis et parietibus ita perplexis ꝙ vnus eam intrans absq₃ fili globo exire nō potuit ideoq₃ laborintus nominabatur quia labor non modicus erat intus videlicet ingrediendo. In hac igitur domo dedalus predictus quoddam intus reduxit monstrum quod quidam minotaurus nominabatur quod erat medius homo et medius bos ea intentione videlic₃ vt ibi eum in perpetuum pasceret et nunꝙ inde exiret.

¶ Moraliter quando inimicus humani generis scilicet dyabolus percipit ꝙ aliquis aliquod monstruosu₃.s. peccatum perpetrauit illius conscientiam facit qualis fuit domus dedali prelibati quia illud peccatum intus abscondit et sibi tot vias perplexas parat et parietes obsistentes: nunc de timore: nunc de pudore: nunc de negligencia: nunc de expectatione et confessionis dilatione. quod ibi illud monstrum.s. peccatum occultat adeo ꝙ vix confessor intrare possit nisi cū lini globo. Oportet eni₃ confessorē omnes interrogatiōes ad illud pctm̄ spectantes multipliciter reuoluere ac etiam reuelare anteꝙ velit se recognoscere illud tale monstrum cōmisisse nec etiam se ipsum prodere vel manifestare cū tn̄ peccator contrarium facere deberet q₃ omnia peccata manifesta et occulta pādere deberet et aperte suo confessori ostendere et denudare. et hoc pulcre in huius figura .j. regu₃ scribitur. Omnia quecunq₃ sunt in domo mea viderunt: nihil est quod non mōstrauerim eis.s. confessoribus. Reuera prudens quilibet cognoscere debet ꝙ qualem conscientie domu₃ edificauerit in hac vita talem inueniet in alia. Quidam autem edificant sibi domum de auro argento et lapidibus preciosis .j. ad corinth. iij. Fundamentum aliud vero nemo potest ponere preter illud quod positum est quod est iesus christus. ∫. q. j. cum paulus. Si quis autem super edificat super hoc fundamentum aurum et argentu₃ lapides preciosos ⁊c̄ Moraliter per hoc fundamētū fides intelligit̄ p aurū dilectio dei q̄ incorruptibilis est sicut aurū. fides em̄ ſm augustinum euacuatur ab eo qđ sibi succedit melius.s. aperta visio. Spes euacuatur quia sibi succedit melius scilic₃ eterna possessio. Caritas autē non euacuatur quia caritati nil melius sibi succedere potest ꝙ ipsa caritas que est deus. Per argentum intelligitur dilectio proximi sicut enim metallum preciosius est post aurum argentū sic mādatum maius post mandatum de dilectione dei est mandatum de dilectiōe proximi. Math. xxij. Diliges dominū deum tuum. hoc est maximum et primum mandatum. secundum autē simile est huic. dilige proximum tuu₃ sicut teipsum. ¶ Per lapides preciosos intelliguntur opera bona que esse debent lucida per rectam intentionē solida p perseuerantiā virtuosa per caritatem veram alias nullius virtutis essent .j. ad corinth. xiij. Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum caritatem autem non habeo nihil mihi prodest. De hiis trib9 canticorum. v. ca. Eius aurum optimū crura eius columne marmoree que fundate sunt super bases argenteos ⁊c̄.

Quidam autem super hoc fundamentum superedificant lignum fenum et stipulam per que ſm augustinum intelliguntur tres differentie venialium quorum quidam sunt in vsu et consuetudine et hec per lignum designantur quia grauia et de facili cremabilia. Quedam sunt in quadam assuetudine et ista sunt leuiora et hec per fenum designantur. Quedam vero accidunt ex quadam subreptione et hec sunt leuissima et signantur per stipulā. Et idō beatus paul9 subdit quale aūt vnius-

cuiusqȝ opus sic igne probabitur. hoc vltimuȝ probatur in decret. in. §. alias ij. di. et de pe. di. ij. Si em̄ inquit post medium.

¶ Decimūoctauū prece ptū prime partis metrice.

B Cum fueris felix q̄ sunt aduersa caue to. Nō eodem cur su respondēt vltia primis ¶ Postq̄ᵐ autor supra in proxime precedenti precepto prebuit rudimēta vic ū suspitionis a dei cultoribus ma xime senibus remouentia. Nunc vero in presenti precepto subsequenter pre bet rudimenta inducentia ad secundū riuulum id est speciem secūdi paradisi fluminis. s. prudentie qui quidem riuu lus prudentia nuncupatur per quam ꝫm tullium videtur aliquid futurum esse anteq̄ᵐ factum sit. huius aucteȝ of ficium est ex preteritis et presentibus futura perpendere. vnde boecius in li bro de pħica consolatione docet hanc virtutem. s. prouidentiam apprehende re dicens. Non quod ante oculos sitū est sufficit intueri rerum exitus prudē tia metitur. per hanc enim virtuteȝ in struimur contra fortune mutabilitatē et diuersitatem nobis prouidere quia sepe de statu prosperitatis quis in sta tum aduersitatis mutatur. ¶ Attē dens igitur autor necessario dei culto rem esse prouidum et circa contingen tia futura sibi precauere ne consciētia felicitatis pure decidat in mala siue dyabolica temptamenta que sunt spi ritualium egritudinū vulnera de qui bus se iuuare non possit et hec fieri nequeant nisi per prouidentie clipeum fuerit precantatus ac etiam premuni tus ꝫm beati gregorij sententiam sic inquientis nos tollerabilius mōi ma la suscipimus si contra hec per proui dentie clipeum munimur. ideo ad hoc exequendum inducit nos presens pre ceptum dicens. Cum fueris felix ꝛc̄. ¶ Pro huius primi metri intelligē tia ac obseruantia est breuiter sciendū ꝙ istud preceptum dupliciter exponi potest ꝫm duplicem intellectum inde surgentem moralem videlicet et tem poralem. ¶ Primo exponi potest moraliter vt dicatur. Cum fueris felix id est beatus. ꝛ ille beatus dicitur ꝫm hieronymū qui diuinam scripturaȝ le gens verba conuertit in opera et nu dam crucem nudus sequēs puris ma nibus et mundo pectore pauperem se spiritu et operibus gloriatur. Uel ille ꝫm bernardum dicitur esse beat9 qui fide splendet qui spe gaudet qui cari tate fouetur qui temperantia nitet qui prudentia lucet qui iusticia eminet qui fortitudine pollet qui humilitate re dolet et qui puritate trāslucet nec ter rene coniungitur felicitati qui desiderat coniungi perfecte beatitudini. ait fulgentio et vt fulgentij sententie ve ritas pateat potest tali persuadere ra tione. In sciētia eniȝ perspectiua ꝓba tur ꝙ oculo respicienti in speculo con cauo facies apparent prepostere et al titudines videntur euerse. Judicat. n. oculus duȝ res cernit in speculo quod dextrum est esse sinistrum et quod su perius est esse inferius et quod deor sum est esse sursum. Sic et si nostre cō sideratiōis oculus ꝫm doctrine sacre speculum de rebus iudicet ea que vi dentur esse sinistra id est aduersa di cit esse dextera id est prospera. ac etiā econuerso vtilitatem aduersitatis et prosperitatis periculum. Attendendo etiam ea que sursum videntur asse ret esse infima vel econuerso superio ra esse vilia et humilia preciosa. Et id̄ signanter dicitur ysa. Dicam acquiloni id est aduersitati da. et austro id est ꝓsperitati noli ꝓhibere qꝛ ea q̄ videt̄ aduersa sunt ꝓspera et dant nos deo.

Et que prospera sunt aduersa et ꝓhi bent nos a deo. Et ideo gen̄.xlviij.si/gnanter legitur ꝙ patriarcha iacob be nedicturus filios Joseph manib⁹ can cellatis sinistram manum posuit super manassem qui erat in dextra et dexte ram super effraim quem ioseph collo cauerat in sinistra. Timeant ergo di/uites huius mundi qui gaudent tene re dexteram felicitatis ꝓsperitatis in pn̄ti ne sinistrū teneant in die iudicij et nunc etiam in pn̄tia dei. Manasses enim qui obliuio interpretatur signifi cat diuites qui dei sunt imemores po situs est ad sinistram. pauperes. n. po suit deus ad dexteram sed malos diui tes ad sinistraȝ. Jdeo ꝓuer.iij. dicitur Longitudo dierum.i. pauperes qui di utius viuunt q̄ꝫ diuites in dextra ei⁹ et in sinistra ei⁹ diuicie et gloria id est diuites et gloriosi in dignitatibus cō stituti in terrenis que dei prouidentia sunt future agnitionis et preuisionis priuati hoc idem quod iacob in cancel latione manuum significatur et ange lus in positione pedum apoc̄.x. Uidi angelum descendentem de celo et po suit pedem suum dextrum super ma/re sinistrum aūt super terraȝ. doming enim caros suos in presenti aduersita/tibus et pressuris exponit quos tandē in dextera glorie collocare disposuit.

B ¶ Sic igit̄ ad sacre scripture specu lum oculos dirigendo videtur nobis dextera sinistra et ecōuerso nihilomi/nus apparebit quod deorsuȝ creditur esse sursum et econuerso. nam scriptu ra sacra beatificat pauperes et exaltat Math̄.v. Beati pauperes spiritu ꝛc̄. Potentes autem et diuites miseros et deiectos. dicit agite nūc diuites plo rātes et vlulantes in miserijs vestris. Jac̄.v. ¶ De materia diuituȝ ꝛ pau perum vide plenissime supra in secūda ꝓhemiali parte in.§.xxviij. qui incipit dico primo ꝙ hoc vicij initiuȝ primū seducens angelum ꝛc̄. et hoc quo ad diuites. Sed quo ad pauperes subse/quenter vide supra in eadem parte.§ xlvij. qui icipit. Dico primo ꝙ egesta/tis onera bina sistunt crimina ꝛc̄. Et hoc in speculo bene respexerat qui di xit vidi seruos in equis et principes ambulantes supra terram. eccl̄.x. qui enim principes reputantur et domini reuera serui sunt multis miserijs et ca lamitatibus mancipati. Refert vale/rius maximus libro.vij. sanctoꝝ ꝛ do ctorum memorabilium romanorū de quodam rege subtilis iudicij qui tra/ditum sibi dyadema priusq̄ꝫ capiti im poneret diu considerauit et dixit. O pannum magis nobilem q̄ꝫ felicē quē si quis penitus cognosceret q̄ꝫ multis sollicitudinibus periculis et miserijs ē refectus humi quidem iacentem ne/quaq̄ꝫ leuaret. bene iste hanc ꝓuiden tie virtutē possidebat quia que multis hodie videntur esse superius inferius esse iudicabat. et hoc est quod sine du bio intendit autor dum dicit. Cū fue/ris felix. Jd est cum es in dei gratia. per prouidentiam et aliarum virtutū cumulum. Caueto que sunt aduersa. id est ne incidas ut dictum est in ma/la futura siue in temptamenta dyabo lica. Exemplo ericij tradunt. n. natura les ꝙ ericius animal modicum et spi nosum precognoscit ventorū pericula vnde dicitur ꝙ quidam fuit in constā tinopoli qui per ericium quē in domo habebat omnes ventos futuros ma/rinarijs predicebat nec poterant scire vnde hoc sciret fecerat. n. ericius duo foramina in cauerna vnum cōtra ven tos septentrionales ad quod confugie bat in calore. Aliud cōtra australes ad quod confugiebat in frigore. discamg ergo ab ericijs nostre futura pericula ne ventus temptationum et tempesta tibus inuoluamur ne adeo grauiter in firmemur vt deus contra nos motus nostros despiciat atq; fletus. De hac materia vide supra in parte prosayca precepto.xxxj. Consultus esto. in fine. Secundo exponi potest temporaliter

vt dicatur.Cum fueris felix.id est cuȝ fueris felix in mūdana prosperitate cō stitutus.que sunt aduersa. id est pro/ speritati contraria.caueto.id est tibi p uideas et caue ab aduersis ⁊ futuroꝝ prouidentiam.iuxta illud eccl'.xj.Me mento paupertatis in die habundan/ tie et in die bonorum ne immemor sis malorum. Tales phus interrogatus fuit.quis felix est in hoc mundo? ait qui sano corpore anima copiosus ⁊ na tura docilis. Uel aliter.Cum fueris felix.per dominos grāmaticos expo/ nitur.id est diues. Ubi sciendūȝ ꝙ di uicie si non concomitantur eas nobili tas et potentatus non faciunt homi/ nem felicem. Unde philozophus vo cat diuitem ignobile m fortunatum in sensatum felicem. ergo felicitas id est diuicie duos debet habere comites.s. potentatus et nobilitatem. vnde ang. de verbis domini sermone lxxiij. in/ quit.Magne virtutis est cum tali feli citate luctari ne illiceat ne corruptione subuertat magnum inquit cum illa lu ctari et non ab illa vinci. hoc optime facere sciebat qui dicebat. In omni/ bus constitutus sum scio humiliari ⁊c ad philip.iiij.Et greg.super ezech.li.ij omel'.vij. Magna est ars et mira scié tie disciplina que est toto cordis nisu discenda scire sustinere prospera et ad uersa hoc faciebat valde bene philozo phus socrates prout in libro de vita et moribus phorum edocetur qui in p secutionib9 et molestijs adeo inuict9 extitit ut pote qui mundialium omniū contemptor erat ꝙ nemo eum in ad/ uersitatibus tristiorem nec in prosperi tatibus alacriorem vidit. De virtute prouidentie licet aliter vide supra in parte prosayca in.xxviij.precepto.Tu te consule.et ibi satis de materia.

¶Pro secundi etiam metri intelligentia et obseruantia breuiter est sciendum ꝙ rota mundalis fortune cito voluit Unde versificator quidam motuȝ for/ tune variabilem et impetuosum consi derans ait.Rota fortune variat' yma gine lune.Crescit et decrescit in eodeȝ sistere nescit.Cito enim mutatur pspe ritas in aduersitatem et ecōuerso hec probat autor in hoc metro dum dicit Non eodem cursu.i.non simili fortu/ ne successu quia nunꝙ in eodem statu permanet quandoqȝ prospera quan/ doqȝ aduersa.Respondent vltima pri mis. huic bene conuenit quod boeci9 de consolatione dicit.Qui cecidit sta/ bili non erit ille gradu. quasi diceret ille qui cecidit de prosperitate in ad/ uersitatem non erat in gradu stabili supple quia felix non cadit hoc etiam probat ideȝ boecius libro.ij.de phica consolatione dicens hunc continuum ludum ludimus hanc rotam volubili orbe versamus vt summa infimis et infima summis mutari gaudemus.De huiusmodi mutabilitate variabilitate fortune.greg.li.iij.regist.sic inquit.Dū omnia in hoc mundo mutabilitatis.ordo corrūpit nec euellari prosperis nec frangi adursis debem9 humilitati di scamus.quicquid delinquimus et exal tati aduersitatis memoriam quasi hu militatis anchoram ⁊ mente teneam9 quia nihil est stabile in hac vita sed vt viator modo per plana modo per ar/ dua nec est ira sed gratia per quā di/ scimus.vt eius dono tanto seruemus verius quanto humilius arté guber/ nandi nauem.mare transquillum non ostendit et obsequēs ventus si aliquid aduersum occurrat oportet ꝙ animuȝ probet turpis naufragij rector cui gu bernacula fluctus eripuit qui fluctuan tia vela deseruit ille vero laudandus est qui predictis preuidet et resistere nouit. ¶Si curiosus velit de fortu na bona et mala vlterius perquirere vel etiam inuestigare ⁊ quid circa hoc tenenduȝ sit videat que summatim p phm describuntur in libro de bona fortuna capitulo primo dicens ꝙ bo na fortuna est natura quedam impe/ tuosa in animas nostras adeo proue

niens absq3 ratione et humana proui
sione. nam in casib9 fortuitis velut di
uinis comprehensibilibusq3 iudicijs
non potest homo prouisionem habe/
re nec eorū assignare causas. ratio est
q2 homo corruptibilis ꝛ finit9 ꝛ igno
rat merita et demerita humanorum.
Soli aūt deo sunt potētia ex quibus
potissime diuina bonitas ad fortuito
rum felicium et infelicium influentia
vna et eadē ratione iusticie operatur.
Ponit etiam alias rationes quib9 vo
luntas diuina mouetur ad huiusmodi
fortuitas influentias hoc est autē qd
scribit et clamat apostolus ad ro. xj.
dicens O altitudo diuiciarum sapien
tie et scientie dei ꝛc. ¶ Et propte/
rea quod dictum est de fortuna pro/
spera intelligendum est etiam de ad/
uersa quia eadem est ratio in aduersa
sicut in prospera iusto dei iudicio mo
ueantur que q̄uis aspera sentiantur.
Alias censeantur ex pena infirmitate
vel alia fortuita lesione nihilominus
ex demeritis mortalium puniendis iu
sta prouenit ad ꝓbandas virtutes vti
lis et profutura succedit. hoc autem
probat in suo de consolatione boeci9
libro. iiij. dicens. Cum omnis fortuna
tum remunerandi exercendi ve tum
puniendi cogendi improbos causa de
feratur omnis nanq3 fortuna est bo/
na quam constat esse iustam et vtilem
¶ Aduertant igitur mortales et ti
meant diuine voluntatis aut prouisio
nis fortuita vel alia improbare iudi/
cia et ipsorum occulta in comprehensi
biles causas rationes exquirere et eis
querentibus qualiter talis prospera vl'
aduersa fortuna vel tale iudicium vo
luntatis vel premissionis diuine con/
tingit interrogationi sue pro ratione
sufficiat ipsi9 superne experientie vo
luntas. quia sicut loquitur magister in
secundo sententiarum. Diuine volun
tatis non est ratio inuestiganda. Quia
sicut scribit psalmista. Judicia domini
vera iustificata in semetipsa sunt. Et
augustinus libro de patientia dicit.
Jn omni re que mihi accidit vnum
solacium inuenio. quia cogito ꝙ ab il
lo solo procedit cui nihil nisi quod iu
stum est placet. Ex predictis vero no
tari potest ꝙ optima est ꝓbatio que
fit per suum contrarium quia per op
positum noscitur omne bonum. hec le
guntur et notantur in canone sciendū.
viij. q. j. Et in cunctis aduersis sola est
omnipotentis dei pensanda discretio.
vt in canone. in cunctis. xj. q. iij.
Sed nota ſm augustinum ꝙ veritas
opponitur tribus rebus pessimis per
quas mundialis felicitas demonstra
tur que sunt scilicet. Falsitas. Vanitas
et Duplicitas. ¶ Primo nanq3 ter
rena sunt falsa quod sic probatur. Il
lud enim quod verum est non est fal
sum: non est duplex: non est vanum
christus qui est verus. Joh. xiiij. Ego
sum via veritas et vita. excludit falsa
vana. et duplicia. id est amorem terre
norum que quidem terrena sunt falsa
et mendacijs plena. Jere. xvj. Vere
mendacium possiderunt patres nostri
Et hieronymus. Si mundus cultello
veritatis aperiretur nihil in eo q̄ꝫ fal
sitas appareret. quod sic probatur q2
quicquid in mundo est aut preteritum
est et iam non est aut futurum est et
incertum est: aut presens est et momē
taneū est. ¶ Secundo hec mundia
lia terrena sunt vana ex parte princip̄ij
quia de nihilo sunt facta ex parte me
dij quia multiplici mutabilitate sunt
subiecta. Et ex parte finis q2 cito trāsi
toria. eccl'. iij. Cūcta subiacent vanitati.
quo ad medium de terra facta sunt q̊
ad principium et in terram pariter re/
uertentur quo ad finem vltimum.
Tertio hec mūdialia terrena sunt du
plicia. Ille censetur duplex qui aliquid
promittit et aliud facit. mundus tria
promittit amatoribus suis scilicet lon
ganimitatem. societatem. et sanitatem
Jsta tria promiserat illi qui dicebat
Luc. xij. Anima mea habes multa bo

na reposita in ānos plurimos ecce quā ta lōgeuitas bibe et comede ecce quā ta societas. Sed male tenuit quod p misit sibi quia dedit breuitatem acerbi tatem et vacuitatem. Unde sequitur. O stulte ac nocte. Ecce quanta breui tas repetent animam tuam a te scilicz demones ad puniendum. Ecce quāta acerbitas. Que ɔgregasti cui9 erunt: tua n. q: nihil ōportabis. Ecce q̄ta va cuitas. Cui bene conuenit quod dicit hieronymus in canone. nonne. in fine. xxxvij. di. Ubi dicit ꝙ qui diuicias p fas et nephas querit et qui heredita tes captat alienas et qui opes congre gat ⁊ ɔgregatas cui sit relictur9 igno rat talis dici potest insensatus ⁊ vacui tate plenus et hoc est quod directe in tendit autoꝛ dum dicit. Non eodē cur su respondent vltima pꝛimis. Nec tūc habet locum quod dicit hieronymus in canone. ab exoꝛdio. xxv. di. O reuol uet ad. a. si non respondent vltima pꝛi mis.

Decimumnonum autoris preceptuz pꝛime par tis metrice.

Cum dubia et fra gilis sit nobis vi ta tributa Jnmoꝛ tem alterius spem tu tibi ponere noli.

Postq̄ autoꝛ in pꝛoxime supe rioꝛi precepto pbuit rudimenta ad vir tutem prudentie inducentia per quam quidem virtutem inducitur dei cultoꝛ sibi prouidere contra mutabilitatem atq3 foꝛtune diuersitatem. que sepe d statu psperitatis in statum aduersita tis mutatur. et hoc quantum ad dupli cem intellectum scilicet moꝛalem et tē poꝛalem. Nunc vero in pꝛesenti prece pto subsequenter pꝛebz rudimenta ad ipsam prudentie virtutem inducentia per quam etiam instruimur prouidere nobis nedū de foꝛtune mutabilitate quo ad mundialia transitoꝛia verū po tius quo ad vite humane labilitatem et fragilitatem et hoc per moꝛtis cōsi derationem. veruz quia aliqui plus q̄ debent spem suam ponunt in alioꝛum moꝛtem sperantes per ipsoꝛum moꝛtē fieri posse ditioꝛes vel etiam poten tioꝛes. pꝛopter quod moꝛtem eoꝛum desiderant. vel quandoq3 pꝛocurant quod est contra caritatis bonum spez in alterius moꝛtem ponere vel etiam pꝛocurare. quod est dei cultoꝛem a dei cultu ex toto retrahere. Pro tanto au toꝛ volens dei cultoꝛē ab hoc nephan dissimo vicio amouere ad pꝛoximi di lectionem inducere hoc suum pꝛece ptum exhibet obseruandum dicens. Cum dubia et fragilis. Quasi velit au toꝛ innuere ꝙ cum vita nostra dubia sit et fragilis et finiri citius potest q̄ alterius vita in cuius moꝛte speratur. quia citius moꝛi potest q̄ ipse et quia fragilis ē et caduca: ideo tributa ē no bis a deo taz fragilis id est deuota ad hoc vt non ponamus spem in alteri9 moꝛtem. Pro huius pꝛimi metri intelligentia ac etiam obseruantia est breuiter sciendum ꝙ autoꝛ de vita na turali et humana dicit duo consideran da foꝛe videlicet pꝛimo vite humane dubietatem. secundo fragilitatez ⁊ pu tabilitatem. Pꝛimo ponit vite dubie tatem dum dicit. Cum dubia. Ubi no tatur ꝙ hec dubietas euentuz moꝛtis non consistit quia sic certissima est ꝙ semper homo viuere non potest. vnd pphetа in ps. Quis est homo qui vi uet et non videbit moꝛtem. quasi di cens nullus. quia statutum est homini hus semel moꝛi. dicit apostolus ad he breos. Sed est dubia quantum ad duo. quantum ad moꝛiendi moduz et quantum ad tempus vel etatem. Quo ad vtrunq3 facit optime quod

in historia antbiotena recitatur d illo sancto patre qui postq̄ diu orasset ut deus sibi dignaretur ostendere qualis esset mors audiuit semel in nemore quendam vocem humanam eum ad se vocantem. Et miratus egressus est cellam. Et respiciens vidit bestiam habentem corpus asininū crura ceruina pedes equinos faciem leoninam ordines dentium diuersos ingens cornu tamen habebat vocem humanam.

¶ Moraliter hec omnes conditiones sunt effectus mortis qui per hanc bestiam designantur. ¶ Per corpus asininum datur intelligi q mors omnia vt asinus portat. animam deo si bene egerit. si non demonibus. corpus vermibus. diuicias parentibus vel amicis. Per crura ceruina datur intelligi mortis agilitas. quia sicut ceruꝰ agilis est ita mors vbiq3 saltat modo interficit vnum in francia modo vnū in frisia et modo saltat in istam domum et modo in illā. Per pedes equinos datur intelligi remorsus conscientie. quia sicut equus est animal bellicosum: sic mors facit animam pugnare cum deo per remorsum conscientie ei de omnibus actis reddendo rationem. Per faciem leoninam datur intelligi intimiditas mortis. quia sicut leo nullū timet nec iuuenem nec senem nec sapientem nec nobilem nec diuitem nec fortē nec prelatum nec laycū. Sic nec mors vllum timet et hoc designari potest per illum platonem qui apud gentiles dicebatur deus mortis et inferni qui habebat tria capita ad designandum q capit homines in tribus etatibus scil3 puericia. iuuentute. et senectute.

¶ Per ingens cornu datur intelligi q mors omnes ferit. quia ferit imperatorem et papam cunctaq3 nascentia ferit. quia. eccl. xliij. scribitur. Omne qd nascitur moritur. Per diuersos dentium ordines datur intelligi vniuscuiusq3 mortis diuersitas. quia mors diuersimode interficit. modo gladio. modo in mari. modo de febri. modo de veneno et huiusmodi. Per vocem humanam datur intelligi mortis fallacia quia aliquando ostendit velle aliquē mori et non moritur et aliquando nō mori et subito moritur. ¶ Et pro tanto monet nos dominus vigilare. Luc. xij. Estote parati quia qua hora nō putatis filiꝰ hominis veniet. Et bernardus. Nihil certius morte ꝛ nihil incertius hora mortis. ¶ Secundo etiā auctor ex primo metro ostēdit vite humane fragilitatem et punctabilitatem et fragilitatem ex eo q dicit fragilis. Ubi etiam sciendum q fragilitas et punctabilitas vite nostre optime comprehendi potest ex historia que habetur in speculo vincentij de alexandro magno. de quo ibidem legitur q cum rediret de bello in quo obtinuit cōtra darium regem persarum et babilonē applicuisset et eēt in cena in regali pallacio. auis quedam incognita intrauit regiam aulam ꝛ hincinde volitans finaliter gremiū imperatoris petijt ibiq3 requiescens ouum parturit quo dimisso inde auolauit ex quo parum post vermis exiuit qui ouū tantum semel circuiuit et volens ad foramen redire vnde exiuerat non potuit et sic mortuus est. De quo alexander non modicū admirans noctem illam insomnē duxit cogitans quid significaret prodigium in qua nocte mulier quedam peperit monstrum quod a corrigia supra homo erat sed mortuus. a corrigia infra bestia sed viuebat. Fuitq3 dictum monstrum alexandro deportatū quo viso adhuc magis timuit propter hoc omnes sapientes et astrologos conuocauit vt viderent quid sibi ista duo dicere vellent qui omnes ex istis duobus concordauerunt q finis huius vite imineret de proximo. Propt̄ quod vnus eorum pre omnibus sic interpretatus est videlicet q ouum totum q

hem significabat et vermis ipsum cir/cuens alexandrum et sicut vermis re/diens ad nidum vnde exiuerat mor/tuus est. et ita tu alexander totum or/bem iam circuisti: modo redis ad ni/dum gratie ideo dij tuam funerare/runt vitam in cuius signum mulier pe/perit monstrum. et illud est quod a cor/rigia supra est mortuum licz sit homo tuam significat personam que est sicut homo. cui successores erūt sicut bestie. tu morturus es ꝛ ipsi viuent prout de/signat monstrum quod vidisti. Qui/bus alexander auditis celum aspiciēs suspirādo voce magna clamauit. Deus me iupiter magne deus quam exiguum ꝛ fragile munus est vita. credebam enim tam diu viuere donec que in mundo versantur corde vniuersa complerem. Ideo tu mortalis qui de vite longeui/tate confidis ne tardes cōuerti ad do/minum et ne deferas de die in diem: subito enim venit ira eius. eccl. v. vnd gregorius libro regist. Transitum ve/locissimum et fragilissimum vite no/stre considerans loquitur sub hac for/ma dicens. Uita nostra nauiganti si/milis est. Is nanqz qui nauigat stet se/deat iaceat vadatqz impulsu tamē na/uis ducitur. Ita et nos inquit ipse siue vigilantes simus siue dormientes si/ue iacentes siue ambulantes siue volē/tes siue nolentes per momēta tempo/rum repentino transitu ad finem duci/mur. Et hoc est quod sapientie. ij. scri/bitur. Exiguum et cum tedio est tem/pus vite nostre. ¶ De hac etiam vi/te humane fragilitate pulcre loquitur tullius libro. ij. de oratore dicens. O fallacem hominem spem fragilemqz fortunam et nostras contentiones in/anes que in mediocri spacio sepe fran/guntur et corruunt et ante in ipso cur/su obruunt quem portum prospicere poterunt. De materia ista vide supra in secunda prohemiali parte §. xij. qui incipit. Decimo ꝛ vltimo dixi quod ex pre/fatis nobilibus ꝛc. Et hoc est quod si/ne dubio vult dicere in hoc metro au/tor dum dicit. Cuz dubia et fragilis sit nobis vita tributa. ¶ Sequitur se/cundi metri expositio. In mortem al/terius spem tu tibi ponere noli. Pro cuius etiaz intelligentia et obser/uantia est sciendum quod in solo deo po/nere debet homo spem suam nō in al/terius morte vel vita vel etiam diui/cijs vel temporalibus rebus. ¶ Dicunt enim doctores quod duo principaliter sunt que aduersantur virtuti spei. Primuz est diffidentia de deo. Secundum est confidētia in creatura. ¶ Diffidentia de deo ex desperatione procedit que est peccatum in spiritum sanctum. Unde super illud genesis. iiij. Maior est in/iquitas mea quam vt veniam merear. di/cit glosa. Desperatio est blasphemia in spiritumsanctum que non remittitur nec in hoc seculo nec in futuro. quia aut putat deum nolle dimittere aut non posse tanquam aut omnia non posse aut saluti inuideat aliene. ¶ Confidentia vero in creatura triplex est. Prima est presumptio siue confidentia de se con/tra quem salomō prouerbiorū. xxviij. Qui confidit in corde suo stultus est. ¶ Secunda est confidentia in homi/ne contra quem hieremie. ix. scribitur. Unusquisqz a proximo suo custodiat se ꝛ in omni fratri suo nō habeat fidu/ciam. Item idem. xvij. Maledictus ho/mo qui cōfidit in homine. ¶ Tertia est in diuicijs. contra hanc loquitur gre/gorius super iob. De creatore desperas/set si spem in creaturis posuisset. Ille vero qui spem in alterius mortem po/nit de seipso presumit et confidit quia post illum credit viuere et illius diui/tias vel dignitatem in sempiternū pos/sidere. cum tamen dicat gregorius quod ficta quippe spes est huius seculi leti/cia. quia que hic amantur cito marce/scunt. sed illi felices sunt ait hierony/mus quibus deus spes est omnieqz

fiducia in ipso christo iesu dño nostro.

¶ Sȝ nota ꝙ tria sunt maxime ad hanc virtutem mouentia necnon ab hoc vicio pestifero trahentia. Primuȝ est diuina magnificentia in summo bonorum omnium constituta in nullo penitus diminuta. Secundum est vtilitas magna ex ipsa causate. Tertium est canonica instituta hoc vicium penitus detestantia ac etiam in contrarium facientes punientia. ¶ Primum igitur omniũ in deo et nõ est in aliquo alio sperandum. quia in potentia in sapientia et in bonitate est summum bonum et primum principium in quo enim vir sapiens spem suam ponere debet nisi in summo potente cuius est iuuare et in summo sapiente cuius est scire in summo beniuolente cuius est posse scire et velle. ¶ Uide summam stulticiam atqȝ humanam dementiam. quia sperat princeps in forti ciuitate vel castro. sperat diues in argento ⁊ auro. sperat rex in exercitu magno. sperat iudex in prouido consilio. sperat aduocatus in astuto et callido eloquio. sperat miles in bono equo. sperat pugil in robore suo magno et in astuto bellandi artificio. sperat sagitarius in suo arcu et gladio sperat seruus in domino. sperat vxor in viro. sperat agricola in sato vel frumento. sperat sophista in apparenti et callido verbo. sperat dyalecticus in ꝓbabili argumento. Sed philozophus sperat in argumento necessario concluso ex propositionibus per se notis et licet se habeant ista vt probat istaruȝ experientia qȝ tamen omnia talia sunt vana non solida non sustentare valentia ideo in eis speȝ ponere est summa dementia. Quid deniqȝ inter hec omnia homine melius. quid nobilius. quo etiam fortius. et tamen probatur esse vanissimus vt dicit psalmigraphus. Uniuersa vanitas omnis homo viuẽs Et si sic est de homine creatura dignissima in cuius mortem spem vis ponere vt noster autor dicit. Quid est de quolibet creatura et si omnis creatura dignissima est vanissima speranduȝ quomodo est in ea? ¶ Est enim vanum vt dicit hugo quod non prebet innitenti fulcimentum nec laboranti quietem nec continenti plenitudinem. De hac materia habetur latius supra in secunda probemiali parte. § xij. qui incipit. Dixi secundo ꝙ dira contumeliaȝ atratrix ꝓ ocula ⁊c. quasi in medio et vide ibi si placet. sicut enim fatuꝰ esseȝ qui super profundissimã aquaȝ super pontem vitreum auderet pertransire. Sic homo vitro fragilior sicut habetur supra in thymeo platonis. quia vitrũ vno modo homo frangitur mille modis fatuus est igitur qui spem in alterius mortem ponit cum ipse fragilior forsan sit illo de cuius morte sperat. quia vulgariter dicitur ꝙ agnus citꝰ ad macellum ducitur ꝙ̃ ouis. Non est igitur dilectissimi confidendum nec ẽ sperandum in vano. sed in solido deo qui cum non sit factus sed eternus nihil in se continet vanitatis. Sed est solidissime firmitatis cuꝰ coniunctꝰ fuerit non timebit nec timet impulsum ventorum non impetum fluminum. domus illorum est supra petram firmissimam et solidum fundamentum sed illa est ad ruinam disposita que super arenas instabiles est fundata. sic in proposito. ¶ Secundũ ad hanc virtutem motiuuȝ est vtilitas magna ex ipsa causata quod ꝑpendi maxime potest ex duobus. Naȝ primo spes est in periculis et dubijs firmatiua et stabilitiua ex qua causa dicitur anchore esse sublima que nauem ventis et procellis allisaȝ facit in medijs fluctibꝰ esse firmã. Et hac cã cadẽ similis est hectiuo pisciculo corpore paruo. Sed virtute maximo qui naui dum medijs fluctibus inheret eam quasi reddit immobilem vt moueri non possit. sic spes

suum subiectum in temptationuz peri culis immobilem esse facit. Secundo spes est communis boni promotiua. Nam omnes laborantes.omnes bel/ latores.omnes mercatores.omēs etiā penitentes ad sperata respiciunt et in spe omnis humana vita sicut rota in curru voluitur contra scalam tamen manente immota scala quia si illa vol ueretur currus a vero tramitate.ver/ teretur.necesse est etiam vt omne mo bile fundatur in aliquo imobili a quo possit mobile sustentari sicut probaue runt sapientes antiqui.vnde si spes in qua omnis intentio humana sicut in quadam immobili in omnibus labo/ ribus est fundata. si in omnibus depi ret omnes homines desperarent ꝛ ab omni opere mox cessarent et propter hoc spes est similis axi celesti in quo tota voluitur spera celi ipsa permanē ti immobili posset etiam firmamento similari quod constans inter aquas ce lestes et terrenas a suo tamen itinere non declinat. quia vir in deum sperās licet sit penitus inter mundi pressuras a via tamen recta nunquam cessat.

Tertium ad hanc virtutem motiuuz sunt instituta canonica in mortem al/ terius sperantes punientia.De iure.n. canonum est ꝙ nullus expectare debz vel aliqualiter affectare alterius mor/ tem pro beneficio obtinendo. Ad hoc facit quod legitur ꝛ notatur in decret nulla.de concessi.preben. concor.J.ca. ne captande.eo.ti.libro.vj.Et ideo ꝓ pter hanc rationem beneficium nō va cans nulli potest promitti nec in gene rali promittendo tamen potuerit pro uidere vel cum se facultas obtulerit: aut sub quauis forma verboruz alias promissiones predicte non valent nec etiam obligant.vt in decret. detestan da.de concessi.preben.libro.vj. Ratio huius prohibitionis potuit esse quia est contra diuinum mandatum scilicet Non occides. et est quintum diuine legis preceptum. Ubi sciendum est ꝙ ad dilectionem proximi pertinet non tantum benefacere:sed etiaz ab offen sis cauere.offensam autē potest facere homo facto vel voluntate. Distingui tur tamen homicidiȷ̄ genus duplex.s. vnum quod dicitur corporale et inter pretatiuum quod dicitur spirituale. Homicidium spirituale duobus mo/ dis fit.vno modo obmittendo ut cum quis videt alium in necessitate extre/ ma constitutum et non subuenit ei in terpretatiue dicitur eum occidisse. Et tunc habet locum quod dicit ambro/ sius in libro de offic. pasce fame mo/ rientem ꝙ si non paueris: occidisti. lxxxvj.di.Alio modo committēdo fit et hoc quandoqz corde scilicet odiēdo sicut in presenti proposito cum quis al terius mortem affectat.j.Johannis.iij Qui odit fratrem suum homicida est. Quandoqz ore.scilicet detrahendo qꝛ ille cui detrahitur occiditur in consciē tia illius qui odit detractorem in quo prius viuebat p bonam famā. Qn̄qz opere scilicet malo exemplo alicui oc casionem prestando et tunc interpre/ tatiue dicitur illum occidere.

Rethorica sup. xix.pcep.

Exiguum munus ꝛc. Si ingratitudinis speciem oculo debi te considerationis inspicias in remune randis beneficiȷ̄s non taz dati cumuli ꝙ affectionis titulus predicatur quo circa si amicorum quispiam munuscu lum leuis ponderis pleno liberalitate obsequio largiatur hoc magnifice con gratulationis applausu suscipere non postponas. Aliogn ingratitudinis sco riam damnabili viciositate concipies plures enim censet sapiens dyogenes aque potulum exhibitum altissimo ca

gitatis officio q̄ cresci diuicias corde lento. Accipito placide rc̄.

Uicesimū autoris pceptū. prime partis metrice.

Exiguū munus cū det tibi paup amicus. Accipito placide plene laudare mem̄to

A

Litteralis huius precepti explanatio atq3 continuatio quasi idem est cū explanatione et continuatione quinti precepti prosayci. Beneficij accepti memor esto. ac etiam cum explanatione et continuatione quindecimi precepti metrici. Officium alterius. saluo q in primo fit mentio solum de beneficij recepti memoratione continuata. et in secundo de beneficij recepti narratione vulgata. in hoc vero de actualis muneris perceptione grata que fieri debent cum gratiarum actione prout infra in secundi metri expositione luculenter declarabitur. Attendens igit̄ autor q dei cultorem inter cetera grata opera dec3 in muneris amici maxime pauperis perceptione se placidū et benignum exhibere quod fieri debet p gratiarum actiones pro tanto presens preceptum exhibet ab omnibus fore obseruandum dum dicit Exiguū munus rc̄. Quasi velit innuere q gratius et acceptabilius deb3 esse tibi exiguū munus quod ab amico paupere datur q̄ si diues multo maiora exhiberet munera. vnde respicere nō debes quantum sed ex qua affectione et voluntate procedat. Unde. iiij. ethi. dicit philozophus. q liberalitas non consistit in multitudine datorum sed in habitu dantis facultate. ergo proportio datorum sumi debet s̄m pportionem ad facultatem vel posse ipsius dantis

Ideo considerare tantum non debes doni largitatem vel valorem. sed largitoris voluntatem et affectionē. quia etiam deus non tantū respexit ad munera abel vel paupercule sed ad ministerium potius exequentis. Propterea quidam versificator hoc considerans tales protulit versus. Pauperis exiguum cape munus ornanter amici. Nec munus sed qua respice mente datur. Ad hunc sensum optime facit quod recitat lactantius in libro institutionum. Dicit enim q dum ciuitas romana in magnis existeret obsessibus et ex hoc multum depauperata foret quidam nobilis romanus potens et multum diues hoc cernens p communitate omnes diuicias exposuit et sic depauperatus est. quadam autem vice dum miles antedictus per quoddam desertum ambularet et de romanorum paupertate et sua valde doleret in illo deserto vna3 columnā altissimam adinuenit et super ea3 erat statua quedam que tenebat vnam manum eleuatam versus quendam montem aliam ad maxillas tenebat. Tandem miles predictus attendens et diligenter conspiciens hec videns q sol spatulas ipsius statue percuteret et q vmbra manus ad quendam montem crotam apparebat. stati3 miles iste ad montis crotam predictam accessit et subtus illam quandam portam ferream clausam adinuenit. Tunc ille de hoc admirās intra se dixit ibo ad statua3 et videbo quid sub alia manu ad esse potest et inuenit subtus illam manum in corpore statue porticulam ferream et eam aperiens intus inuenit clauiculam vnam et statim ymaginatus est q portam spelunce aperire deberet et statim iuit et porticulam spelunce aperuit et ibidem thesaurum maximum inuenit et portans illum thesaurum romam indigentibus illico eroga

ad

di

uit. ¶ Tunc romani habito consi lio qualiter sepedictum militez de tot et tantis donis premiare deberent. di xerunt ex eis aliqui. dimittamus sibi dimidiam partem thesauri.aliqui to tuz.Tunc vnus ceteris sapiētior dixit: Si dimittamus illi thesaurum totum de tanto beneficio nobis per eum im penso fm cōdignum nullo modo pre miatur.quia non solum premiari de bet de actu sed de bona voluntate da re sibi totum thesaurum est premiare solum de hoc quod circa nos fecit.sed hoc non esset premiare de bona vo luntate et ideo mihi videretur inquit ille q faciamus sibi honorem quem impendimus diis scilicet q faciamus ad eius similitudinem statuam argen to et auro atqz preciosis lapidibus or natam z eam cum aliis diis nostris in templo collocemus quod breuiter fa ctum est. ¶ Sed nota differentiaz quam facit lex inter donum et mun9 quia donum genus est z munus spe cies.vt.ff.de ver.signi.l.inter. Unde etiam ex hoc tales assignantur versus Muneribus dandis attēdas quatuor ista. Quis dans quis ve petens que re que causa petendi. ¶ Nota etiā differentiam inter munus et meritum quia munus est quod gratis datur. Meritum pro quo labore exhibetur. ¶ Item nota differentiā inter pau perem et inopem quia pauper est qui parum habet.Inops est qui nihil pos sidet. ¶ Pro huius primi metri in telligentia ac etiaz obseruantia est bre uiter sciendum q istius primi metri ex positio litteralis iam patet per ea que dicta sunt. ¶ Nunc vero quo ad moralem ipsius metri intellectum re stat aliquid videndum vbi notanduz q quanqz tam per scripturas qz per canones mun9 quadruplex reperiatur videlicet.Munus a corde quod ē mu nus amoris et dilectionis.Mun9 ab ore quod est orationis et supplicatio nis.Munus a manu quod est mun9 pietatis et largitionis.Munus ab ob sequio quod est obsequii diuini per petue mancipationis.nihilominus ta men nullum munus vnquam recepit genus humanum tam nobile et profi cuum sicut munus quod nobis impen dit amicus noster pauper scilicet iesus christus et hoc fuit munus nostre re demptionis quod quidem peccatori bus ingratis exiguum videtur cum tamen in rei veritate fuerit semper su per cuncta munera maximum et no bis magis proficuum vt est dictuz.Et hoc est quod in persona humani gene ris dicit bernardus super omnia ama bilem te mihi prebet calix quem bi bisti.O bone iesu opus nostre redem ptionis.nil enim allicit blandius: nil exigit iustius:stringit fortius:afficitqz vehementius. Et vt veritas horum pateat luculentius premissorum quin tilianus libro suarum declinationum ponit vnum casum satis nouuz et pul crum et ad nostrum propositum con gruum. ¶ Casus talis est pauper quidam et diues vicini erant ortulis ipsorum coniunctus diues in ortu suo habebat flores pauper vero apes. Cum autem inimici essent ad inuicem diues conquestus est flores suos de cerpi ab apibus pauperis et denuncia uit illi vt apes auferret. paupere autē apes non transferente diues ille inui dus et iniquus flores illos sparsit ve neno apes vero pauperis vt erant so lite flores decerpentes et mella colli gentes veneno perierunt.pauper ve ro qui multum apes suas diligebat vi dens eas mortuas tamen nihil aliud possideret quam duo vascula vnum plenum aceto et reliquum oleo am bo in salutem apum consumpsit me dicinalibus enim experimentis mul tum instructus sciebat oleum et acetū

tio

B

optima remedia cõtra venenū et ideo
apes primo aceto ꝑfudit deinde oleo
rorauit ⁊ sic eas vite restituit. certe nõ
potuissent dicere apes ille ꝙ non fuis
sent multum dilecte ab illo paupere.

¶ Moraliter ad propositum. pau
per ille est christus dominus deus no
ster. De quo eccl. ix. Uir pauper libe/
rauit vrbem per sapientiam suam.
Apes huius pauperis sunt omnes ho
mines. De quibus scribitur deutro. j.
Ammorreus persecutus est nos sicut
solent apes persequi. Diues vero dya
bolus est. j. Jaco. j. Diues prauis itine
ribus suis marcessit. huius diuitie flo
res sunt omnia oblectamenta carnalia
quia omnis caro fenum et omnis glo
ria eius quasi flos feni. ysa. liij. Sunt
autem horum ortuli vicini. quia bono
rum et malorum conuersatio cõmixta
est in hac vita. verum dyabolus cer/
nens homines inclinari ad flores de/
crependos. ad mundialia ⁊ carnalia ca
pienda flores sparsit veneno iniquita
tis. quia ad ro. viij. scribitur. Si sm̄ car
nem vixeritis moriemini. modo paupꝑ
cernens hoc solum duo vascula habe
bat vnum aceti et aliud olei. quia do/
minus noster iesus christus corpꝰ suū
quod a primordio sue natiuitatis vsqꝫ
ad vltimam vite horam fuit aceto pas
sionum refectum et animam suam san
cti spiritus virtute linitam que in salu/
tem apum expendit. nam corpus suuꝫ
in cruce consumpsit ⁊ sanguinem totū
fudit et sic nos apes suas carissimas ⁊
dilectas vite restituit.

¶ Ad hunc
sensum etiam videbatur loqui beatꝰ
augustinus libro de spiritu et anima
dicens. Miser ego quantum debereꝫ
diligere deum meum qui me fecit qñ
non eram. me redemit cum perieram.
non enim aliquid eraꝫ et ex nihilo me
fecit. non arborem non lapidem nõ ali
quid de animalibꝰ sed hominem me
voluit esse dedit mihi viuere: sentire:
discernere: eduxit me de exilio: rede/
mit me de seruitio. perfudit me đ ace
to passionis seu vt a demonibus secu
rus essem. vocauitqꝫ me nomine suo:
vt nomen suum memoriale esset apud
me et vnxit me oleo leticie sue quo
ipse vnctus erat vt abducto essem vn
ctus et a christo dicerer christianus.

¶ Nota sm̄ scripturas et canones
ꝙ apis dicitur quatuor modis. Primo
modo dicitur apis etherea que est chri
stus dei filius benedictus hec propi/
nauit nobis mel diuinitatis in humani
tate. vnde in huius figura in euange/
lio Luc. dicitur. xxiiij. capitulo. obtule
runt ei partem piscis assi et fauuꝫ mel
lis. Secunda dicitur aerea scilicet quili
bet iustus vel predicator hec mel intel
ligentie in doctrina propinauit. Unde
suggerūt mel de petra ⁊c. Tertia apis
dicitur terrea scilicet iudei. Unde de
talibus dicitur in ps̄. Circumdederunt
sicut apes ⁊c. hec mel persecutionis ꝓ
pinauit. iuxta illud. Comedi fauum cuꝫ
melle meo. Quarta apis tartarea scꝫ
dyabolus vel hereticus. Unde sibila
bit assur mel adulationis. vnde salo/
mon. Mel distillabunt labia mea ⁊c.
In prima manna in deserto cõpluitur
in hac autem filius prodigus ad patrē
reuertitur vt in. §. ⁊ hinc est. xxxvij. di.
In secunda de petra contradictionis
aqua elicitur in hac seruorum nume/
rus in vineam trahitur vel mittitur đ
conse. di. v. ieiunium. In tertia aries ꝓ
ysaac occiditur in hac etiam heres pa
trisfamilias a vineatoribus occiditur
vt in euangelio Math. xxj. scribitur.
In quarta Jonathas cõtra patris edi
ctum mel vescitur in hac inmundus spi
ritus exiens ad domuꝫ vacuam reuer
titur. xj. q. iij. illud.

¶ Pro secundi
metri intelligentia et obseruantia est
breuiter sciendum ꝙ autor per hoc me
trum litteraliter informat vnumquē
qꝫ gratias debere referre de mune/
re gratis dato vt impleatur illud apo
stoli. prima ad thessal. v. In omnibus

gratias agite. Accipere enim placide et laudare est quodammodo gratis referre. Unde tullius hoc autem obserua in primis vt benigne accipias. Si enim benigne acceperis iam gratias retulisti. et hoc est quod autor intendit dum dicit. Accipito placide. Quasi vellit dicere. accipito placide. id est libenter et hylari vultu et benigno. quia si recusares ei verecundiam inferres. Et plene. id est perfecte et plenarie. memēto laudare. non enim curant auari seu cupidi quo animo ipsis seruicium tribuatur sed quantum detur. Tu vero econuerso noli considerare quantum sed potius ex qua affectione et voluntate ꝑcedit quod tibi exhibitur iuxta illud. Dum stas in mensa vultum non fercula pensa. Non mense cultum sed dantis respice vultum. Et esopus in tenui mensa rc. ¶ Sed aduertendum nobis est ꝙ munera seu quecūque alia beneficia non sunt passim ab omnibus recipienda. ¶ Unde in quadam epistola imperatoris anthonij dicitur sic. Quantum ad extrema audi quid sentimus vetus prouerbium est. Nec omnia nec semper nec ab omnibus. Nam valde inhumanum est a nemine accipere sed passim vilissimum et per omnia amarissimum. ¶ Unde eccl. xx. Exenia et dona excecant oculos iudicum et quasi mutus in ore auertit correctiones eorum. ¶ Item non sunt accipiēda munera a persecutoribus et calumniatoribus innocentum. quia hoc interdicitur in lege diuina. ¶ Unde in ps. dicitur. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo. sequitur. qui munera super innocentem non accepit. ¶ Item nec ab infamibus quia hoc dedignati sunt facere antiqui gentiles vt narrat seneca libro. ij. de beneficijs. Item nec etiam ab iniuste vexatis. vnde grego. libro. v. regist. dicit. Exenia nostre sanctitatis nolueram quia valde indignū et incongruum est vt a predatis aut afflictis fratribus munera percepisse videamus. De hac etiam materia vide supra in secunda prohemiali parte. §. xviij. qui incipit. Dixi tertio ꝙ illicitum donarium peruertens iudicium rc. Sequitur huius metri conclusio. Et plene laudare memento. Quasi vellet dicere ꝙ non sufficit percepti muneris vel beneficij iugis memoria vt autor in. v. prose precepto. Beneficij accepti rc. edocet. nec etiam sufficit ipsius beneficij narratio vulgata. vt in quinto precepto metrico. Officium alterius rc Autor insinuare videtur. nisi etiā assit muneris percepti plena laudatio cum continuata memoria. Et hoc est quod autor intendit dum dicit. Et laudare memento. ¶ Moraliter ingrati directe faciunt contra huius autoris mādatum in eo ꝙ raro vel nunꝗ̄ leuant oculum intellectus ad christum pauperem amicum suum per cogitationē nec etiam oculum affectus per amorem. quia vbi amor ibi oculus non attendens que pro eis fecit et protulit et quanta eis beneficia contulit. Uere ra si ad hoc bene attenderent eum super omnia diligerēt. ¶ Tales truātibus pauperibus sunt similes qui ad manus elemosinarum propter dona aspiciunt et recepta elemosina elemosinario dorsum vertūt et ipsum deinceps obliuiōi tradunt. Sic et multi de beneficijs iam ab amico nostro iesu christo receptis per ingratitudinem vertuntur ab eo. Et de talibus dici potest illud eccle. xxvij. Qui querit locupletari auertit oculum suum postꝗ̄ enim locupletati sunt oculum considerationis ab ipso auertunt et per obliuionem ab eo recedūt. Deutro. xxxij. Impinguatus est dilectus et recalcitrauit dereliquit deū factorem suum et recessit a deo salutari suo. Certe talium hominum ingratitudo confunditur si bestiarum crudelium gratitudo pēsetur. Refert cōmentator super libro de animalibus ꝙ quas

paterfamilias aspidem quendam adeo
domesticauerat vt quotidie de ca/
mera sua ad mensam patrisfamilias
veniret quasi petens cibum post cō/
mestionem ad cameram dum vene/
rat accedebat: que processu temporis
duos filios genuit quos secum ad mē
sam sui hospitis vt cibarentur addu/
xit vnus vero filiorum tanꝗ indome
sticus filium patrisfamilias venenauit.
quod cernens mater velut ingratum
filium puniens in conspectu omnium
interfecit et quasi rationis capax con/
fusa cum altero suo filio recessit. Eru
bescunt igitur ingrati homines benefi
ciorum diuinorum immemores tantā
ferarum atqꝫ serpentum aduersus be
nificos gratitudinem audientes.
Ad hunc etiam sensum optime facit
quod in quadam historia de quodam
principe methaphorice recitatur. Dici/
tur ꝙ hic princeps duos milites ha/
bebat quos inter ceteros multum dili
gebat vtriqꝫ quatuor magna munera
seu exenia misit primum bonum. se/
cundum melius. tertium optimū. quar
tum peroptimum. Cumqꝫ minister qui
munera offerebat ad primum militem
peruenisset et hec ei omnia ex parte
principis presentasset sedenti ad men
sam ille miles insipiens et ingratus in
faciem presentātis dicitur expulisse nec
non et lutum contra eum dicitur ꝓie
cisse tandē virgis et fustib9 eum egre
gie verberauit. ille tristis et merēs ad
principem rediens omnia que ille mi
les contra eum gesserat ei per ordinē
enarrauit. Hec princeps audiens indi/
gnatus ait pacienter sustine quousqꝫ
te vindicabo. Et eum ad secundū mi
litem cum eisdem muneribus transmi
sit quibus oblatis et a mensa surrexit
et deosculans eum et innumeras gra
tiarum actiones per ipsum nunciuꝫ ad
principem remisit. Et cūcta que hic mi
les fecerat per ordinem enarrauit.
Princeps igitur primo milite capto di

roqꝫ carcere mancipato. Secundum
in pallacium suum transtulit et omniū
bonorum suorum participem fecit.
Moraliter princeps ille est dominus
iesus christus. De quo in apoc. primo
capitulo. Qui est primogenitus mor/
tuorum et princeps regum terre. Duo
predicti milites omnes mortales desi
gnant qui diuisi sunt in duas partes.
Nam alij tepidi sunt et ingrati et alij
feruentes et grati. Ad omnes tamen
per nuncium suum qui est spiritussan
ctus a patre pariterqꝫ a filio procedēs
quatuor mittit munera fidelibus sup
cuncta preciosiora. Primum est bonū
hoc est subsidium bonorum tempora/
lium. Secundum est melius. hoc est
donum bonorum naturalium. Tertiū
est optimum hoc est donum bonorū
spiritualium. Quartum est peroptimū
hoc est largitio bonorum eternalium.
¶ De primo dicitur osee. ij. Ego
dedi eis frumentum vinum oleuꝫ ar/
gentum et aurum. multum bona sunt
hec ad vitam corporis sustētandam.
¶ De. ij. eccl. vij. Deus de terra cre
auit hominem et ꝫm ymaginem suam
fecit illum. Ista ymago virtus rationa
lis est: que naturaliter in homine est
creata et cum ipsa alie virtutes natu/
rales tam in anima ꝙ in corpore nec
de talibus naturalibus bonis ex parte
anime scilicet ingenio: memoria ꝛc. et
similibus siue etiam ex parte corporis
vt sanitate pulcritudine agilitate et si
milibus non debet quis inaniter glo
riari sed potius humiliari virtutū gra
tuitatum regulis regi. Unde grego/
rius super matheum libro primo omel'
ix. ait tanto quis debet esse humilior
atqꝫ ad seruiendum deo promptior ex
munere quanto se obligatiorem con/
spicit in reddendo ratione si istud do/
num non fuisset datum parū vel nihil
ꝓfuisset preciū. ¶ Tertiū donū bo
norū spūaliū sūt baptism9 ꝛ alia sacra
mēta ecclastica que donū optimū sunt

quia per sacramenta datur gratia que res est optima in via et data confer/ uat ac etiam multiplicat. ¶ Quar/ tum exeneum est donū bonoꝝ eternoꝝ seu celestiū. De quo in euāg. Luc. xxij. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum vt edatis et biba tis super mensam meā in regno meo Istud est donum peroptimum: quod melius est ꝙ optimum. Istud donum est tante excellentie ꝙ exsuperat om/ nem sensum. et ideo scriptum est. Ocu lus non vidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit ꝛc. Hec sunt exe nia que nobis offert christus per mi/ sterium spiritussancti. Sed mortales tepidi qui notātur in milite stulto ve lut ingrati gratias nō referunt sed ex spuunt in faciem portatoris. sputuꝫ est spuma a superfluitate stomachi proce dens per quod verba vana et ociosa scurrilia et inutilia designantur que a cordis superfluitate procedunt. vnde augustinus. Ream linguam non facit nisi rea mens. ¶ Alius autem mi/ les mortales feruentes et gratos desi gnat qui videntes tot beneficia seu mu nera per spiritussancti gratiam mini/ strata die noctuqꝫ gratias incessanter deo referunt copiosas. Ad tales igitur gratias iugiter referendas et rememo randas inducit autor vnumquēqꝫ dū dicit. Et plene laudare memento. De memoria vero inducilarie retributio/ nis vide supra in parte prosayca pre/ cepto. xxiiij. Que legeris memento. In fine. ¶ Pro premissorum intelligē tia magis in speciali vtile puto de ali/ quibus dubitabilibus inuestigandum fore. Et primo vtrū per munera liceat infideles trahere ad fidem. Huic que sito respondet raymundus sic dicens ꝙ infideles ad fideꝫ possunt trahi mu neribus et promissionibus. argumēto xxiij. q. iiij. debet homo. ij. q. vij. quod autem. di. xlv. qui sincera. Et etiaꝫ per grauiorem pensionem ex actione ma/ xime in principio locationum. naꝫ post ea non liceret. xxiij. q. vj. Iaꝫ vero. Sꝫ addit guil. ꝙ non ideo danda sunt mu nera scilicet propter fidem recipiendā ex pacto. sed si vellent baptizari et nō timerent paupertatē inter christianos possit eis dari vel promitti. ¶ Itē christianus infideli dari posset non ꝑ pter fidem recipiendam sed beniuolē tiam captandam ut sic facilius conuer tere posset et huiusmodi. ¶ Secū do queritur vtrum liceat quem ꝑ mu nera attrahere ad religionem. ¶ Huic quesito respondit beatꝰ thomas qui eam format in secunda secunde. q. vlti ma dicens. ꝙ prohibetur aliquem ad religionem attrahere muneribꝰ datis imo dicit ꝙ contra faciens committit peccatum. ſm quod probat canon. ꝙ pio. ij. q. ij. nec tamen ad hoc pertinet si aliquis alicui paupi necessaria mini stret in seculo nutriens euꝫ ad religio nem vel si sine pacto aliqua munuscu/ la tribuat ad familiaritatem captandā ¶ Tertio queritur vtrum iudici liceat munera a partibus recipere. Huic quesito respondet raymundus ꝙ ordinarij iudices nō debent petere aut a partibus recipere etiam expēsas cum propter iusticiam tenendam suas habeant prouisiones scilicet nedū sum ptus querit ꝑdo crassct. di. lxxxvj. nō satis. xxiij. q. j. militare. in fi. nec credo ꝙ etiam sponte oblata ac etiam mode rata queat recipere vt probat canō de eulogijs. xviij. di. ff. d offi. presi. solent. Iudex etiam delegatus nihil recipere potest a partibus nisi forsan esculentū et potulentum mera liberalitate obla tum quod paucis possit cōsumi diebꝰ de rescriptis statutum. §. insuper. li. vj. ¶ Quarto queritur vtrum inter pauperem et diuitem possit esse ami/ cicia vera. Breuissime huic quesito re sponderi potest generaliter loquendo ꝙ inter diuitem et pauperem vera po test esse amicicia quod sic ꝑbat ut vb

potest esse ydemptitas vera volunta tum ibi potest esse vera amicicia. quia amicicia ſm tullium est idem velle et idem nolle in rebꝰ honestis. sed inter diuitem et pauperem potest esse idem velle et idem nolle. nam diues potest cõmunicari pauperi de rebus suis et pauper potest seruire diuiti in quibꝰ potest igitur. ¶ Dicendum est etiaꝫ specialiter ꝙ inter pauperem volunta rium et diuitem potest esse perfecta amicicia quod sic probatur. Inter illos potest esse perfecta et vera amicicia in ter quos non regnat cupiditas nec in uidia et cum hoc habent idem velle ⁊ idem nolle. Inter pauperem volunta rium et diuitem nõ regnat cõmuniter cupiditas nec inuidia. nam ille qui est pauper voluntarius non cupit esse di ues alioquin si desideraret esse diues Iam non esset pauper voluntarius ſꝫ necessitate nec diues cupit esse pauper quia si desideraret paupertatem paup esse posset igitur inter pauperem ⁊ di uitem potest esse vera amicicia. Est.n. ymaginandum ꝙ cupiditas cuꝫ sit in ter litigia vt dicit in principio decret. Rex pacificus. impedit amiciciam et est radix omnium malorum vt dicit apostolus. vnde pauper voluntarius qui est sine cupiditate ẽ maxime aptꝰ ad amiciciam et si est cupidus iam nõ est pauper voluntariꝰ. Et sic patet ve ritas questionis.

¶ Uicesimũprimum pre ceptũ prie partis metrice.

INfantem nudum cum te natura cre auit. Pauperta tis onus paciẽter ferre memento.

¶ Nota ꝙ natura naturans que deus est ad hoc ꝙ hic infans p queꝫ homo quilibet typicatur q̃ ad vtrũqꝫ hominem ꝑficeretur ex sui prouiden tia disposuit vt primo in conceptione hominis exterioris.s. corporis adhuc in matris aluo existentis septenarius planetarum numerꝰ modo infra scri pto concurrere deberet alias si vnus deficeret vel deesset homo nullatenꝰ ad perfectionem peruenire valeret qđ taliter persuadetur. nam saturnus pri mo mense materiam conceptã in ma trice mollem et fluidam sua frigidita te condensat. Jupiter secundo mense spiritum in corpore ponit. Mars ter tio mense subtiliat sanguinem et hu mores componit. Sol quarto mense vitalem calorem in corde ⁊ epate tri buit. Uenus quinto mense aures na sum ⁊c. organa perficit et disponit. Mercurius sexto mense omnia cor poris foramina expandit et aperit. Sed luna septimo mẽse suis limitibꝰ membra et membrorum articulos p fecte disponit. hinc est quod nascẽtes septimo mense viuunt. Ut etiam se cundo nihil deesset perfectioni homi nis interioris scilicet anime ipsius in fantis sicut nihil deest perfectioni ho minis exterioris scilicet corporis vt di ctum est tonante celo septiformis gra tie spiritussanctus qui deus est in eo effudit qui in omni perfectione virtu tum perficeretur et formaretur quod patet per infra scripta singula discur rendo. Nam per donũ timoris ad mo dum saturni materiam fluidam con densantis pronitatem ipsius ad peccan dum prohibet et restringit. puer. xvj. Per timorem domini declinet omnis a malo ¶ Per donuꝫ fortitudinis ad modum iouis membra et spiritum tribuentis robur bene operandi tri buit et virtutem. puerbiorũ vltimo. ca. Accinxit fortitudine lumbos suos et roborauit brachium suum.

¶ Per donum consilij ad modum martis sanguinem subtiliantis et disponentis mentem suam in dei obsequium ordinat et componit. Prouer. xix. Audi consiliū vt sis sapiens in nouissimis tuis. Per donum sapientie ad modum solis vitalē colorem cordi et epati tribuentis eius animam dignum deo habitaculum facit eccl'. xv. Aqua sapiētie salutaris potauit firmabitur in illo et continebit illum. ¶ Per donum scientie ad modum veneris membra et organa perficientis sensus ipsius disponit et regulat vt sit omnibus sanctitatis exemplum. Prouer. xix. Ubi nō est scientia non est bonum. ¶ Per donum intellectus ad modum mercurij corporis foramina expandentis dat discretionis virtutem per quam que ad mittenda sunt que ve remouenda sunt discernere valeat. Ps. Intellectum tibi dabo. ¶ Sed per donum pietatis ad modum lune membrorum articulos disponentis quid vnicuique deserire debeat instruit et informat pietas enim ad omnia vtilis est. ij. ad thimo. iiij. ¶ Postq̄ autor in superioribus preceptis prebuit rudimēta ad memoriam preceptorum innocentie. ¶ Nunc vero in presenti precepto subsequēter prebet nobis rudimenta ad memoriā nostre premordialis originis innocentia vt per hoc paupertatem et alia nature incommoda cum omni virtute et paciencia sustinere debeamus sm qd in sequentibus plenius apparebit.

Attendēs igitur autor q inter cetera que homines a diuino cultu retrahāt et impediant sunt diuicie et maxime quando immoderate et affectuose appetuntur et ex eo q diuicie inducunt sollicitudinem et accēdunt ad sui amorem propter quod cor nostrum impediunt ne totaliter in deum declinetur ¶ Pro tanto autor rationabiliter dei cultorem inducit ad istud salubre documentum obseruandum quatenus onus paupertatis aliaque incōmoda ferat paciēter ac etiā humiliter dicens Paupertatis onus pacienter ferre memento. hoc ideo quia nobis est quasi naturaliter cōgenita et innata paupertas. et ideo autor hoc premittit dum dicit infantem nudum zc. quasi velit autor innuere q si de diuicijs et bonis temporalibus ad paupertatem deueniamus eam pacienter tollerare debemus. nam vt ait boecius nati sumus de vteris matrum nostrarum nudi ac etiam inopes omnium rerum. hoc etiā demonstrat dum dicit. Infantem nudum. ¶ Circa huius primi metri expositionem litteralem ac etiam moralē est breuiter sciendum q duplex est natura scilicet creans et creata. creans est ipse deus. creata est quelibet substantia. ¶ Pro quo sciendum q theologi talem assignant differentiam inter creare et generare et facere. Res enim de nihilo exit in esse per creationem. Sed exit in esse de aliquo faciente aliquid scilicet de substantia propria per generationem. Facere autem est operari de aliena materia. Creatura autem triplex reperitur scilicet corporalis tantum vt elementa spiritualis tantum vt angelus. Composita ex hijs tantum vt homo. ¶ Corporalis namque creatura distinguitur in corporea lucida vt syderea et opaca vt est terra metalla et huiusmodi et perspicua siue dyaphana vt aer et aqua. Creature quedā habent esse tantum vt lapides. quedam viuere vt arbores quedam sentire vt animalia. quedam intelligere vt angeli et homines. dicit ergo autor. Cum natura. id est deus. Creauit te nudum. id est nihil habentem quia pauper accedis in mundum istum. Infans. id est non fans quia fari nondum potest et pauper etiā inde recedit et hoc est quod Job. j. dicitur. Nudus egressus sum de vtero matris mee nudus reuertar illuc ¶ Sed nota q infans naturali natiuitate nascens tria facit que inducere debent ad humilitatis exemplum.

¶ Primum est quia non nascitur ridendo sed flendo. sap. vij. Primam vocem similem omniū emisi plorans. vnde augustinꝰ de ciui. dei. Puer qui nascit̄ a ploratu incipit nesciēs ꝓphat qd maloꝝ passurꝰ sit lachryme enim testes sunt miserie. solum quando na tus est homo risisse fertur zoraſtem tamen ille risus fuit monstruosus sibi modicum profuit. fuit enim inuentor artium magicarum et cū esset rex bar boꝝ a nyno rege assyrioꝝ ī bello iter fectus est. ¶ Secundū est ꝙ more bestiarum scilicet curuus et qua/tuor pedibus nascitur ad innuendum ꝙ compatur iumentis insipientibus et similis factus est illis. ꝓprium est iumentis oculos ad terram habere. Et quantum ad hoc bestialis est aua rus p̄s attestāte qui ait. Oculos suos statuerunt in terram declinare.

B

Tertium est ꝙ puer ad os manū po nit ad innuendum ꝙ ad tantas duci tur miserias propter peccatum factum ore primorum parentum. nam mulier peccauit ore ꝓpter malam suggestio/nem quando viro persuasit vt de fru ctu comederet ꝛc̄. vnde bernardus in meditationibus suis. Attende homo quid fuisti ante ortum et quid es ab ortu vsq; ad occasum atq; quid eris post hanc vitam profecto fuisti quod non eras postea de vili materia factꝰ es ꝛ in vilissimo inuolutus panno mē struali sanguine nutritus fuisti in ma tris aluo tunica tua fuit pellis secun/dina sic indutus et onustus venisti ad nos nec memor es ꝙ̄ vilis origo tua. sequitur. vide vnde veneris et erube sce vbi es ꝛ ingemisse quo tendis ꝛ cō tremisse. ¶ De fragilitate etiā con ditionis humane ꝛ ipsius reparatione multiplici vide supra in secunda pro/hemiali parte in. §. xlvj. qui incipit. Si vero tales. ante medium. hec omnia lo culenter nobis demonstrantur in il/la mundiali descriptione quam fecit ille magnus philozophus athlays de quo mentionē facit ysidorus libro ethymologiarum dicens ꝙ ille phūs fuit ita alti et perspicatis ingenij ꝙ fuit primus qui suo intellectu perue/nit ad cognitionem proprietatum pla netarum stellarum et cursus orbiū ꝛ fuit primꝰ inuentor astrologie. ꝓpter quod reputabatur homo celestis et nō terrestris et ideo depingebat̄ in tem plis cum celo super caput tenens vnā manum ad orientem aliam ad occiden tem quasi volueret celum ꝓ suo libi to voluntatis hic philozophus orbē vniuersum in quadam carta sub hac forma depinxit. Depinxit enim tres ci uitates vnā superius aliam in medio aliam inferius. Ciuitatem vero infe/riorem intitulauit ciuitatem exulum ꝛ bannitorum et innumeris portis de/pinxit eam. Ciuitatem mediam intitu lauit ciuitatem itinerantium siue cur/rentium et hanc cum vna sola depin/xit porta. Ciuitatem supremam intitu lauit ciuitatem gaudentium ꝛ hanc cū paucis depinxit portis. ¶ Moral iter prima ciuitas scilicet inferior est ci uitas infernalis illuc enim vadunt om nes qui sunt a celi ciuitate exulati et banniti et dicitur habere innumeras portas ad denotandū ꝙ diabolꝰ ha bet infinitos modos trahendi homi/nes ad infernum et hoc est quod di/cit gregorius in moralibus prius con ditiones vniuscuiusq; respicit et tunc temptationis laqueos imponit. Ciui/tas suprema est ciuitas beatorū et est ciuitas gaudentium quia prout dicit ysa. lj. Gaudium et leticiam obtinebūt Et dicit augusti. ꝙ in illa ciuitate om ne bonum habetur et omne malū ex cluditur hec dicitur paucas portas ha bere. vnde in diuina pagina assimila/tur per ciuitatem hierusalem que ha bet tantū duodecim portas. apoc. xxj. quia forte pauci sunt intrantes in eā. Multi enim sunt vocati pauci vero electi. Math. xxij. ¶ Ciuitas media est mundꝰ iste a celo infra vsq; super

terram et hec ciuitas dicitur itineran tium seu currentium et proprie dicitur ciuitas currentium quia reuera nunquam fuit nec esse posset quod ita velociter curreret ad aliquem locum sicut nos velociter currimus versus mortem et hoc testatur augustinus dicens. Uita mea est cursus ad mortem. Et iob.ix. scribitur. Dies mei velociores fuerunt cursore. Hec autem ciuitas non habet nisi vnicam portam per quam intra/ mus et eximus. Omnes enim nudi in gredimur et sic nudi egredimur ni/ hil enim intulimus in hunc mundum et nihil inde ferre possumus. Dicit apo stolus prima ad thimo.vj. In hoc nõ est differentia diuitis et pauperis et est etiam vnus introitus similis ad vitam et ad mortem.sapientie.vij.ca. Igitur si mortales bene attenderent et aduerterent in quali et quanto ante primorum parentum transgressionem erant sublimati honore et nunc econ/ trario.quanta sunt obnoxij miseria et vilitate certe causam habent non se in aliquo extollendi sed potius se humi liandi. ¶ Dicunt enim doctores quod ante primorum parentum nostrorum transgressionem eramus in quadrupli ci sublimati honore. Primo enim era mus domini omnium animalium tam auium quam quadrupedum.ps.attestãte. Omnia subiecisti sub pedibus eius oues et boues vniuersa insuper et pecora campi. ¶ Secundo eramus pleni diuina scientia per quam cognoscceba mus virtutem omnium stellarum. Tertio nunquam habuissemus infirmi/ tatem nec etiam dolorem. Quarto nunquam poteramus mori sed translati fuissemus de terra ad celum ad libitũ nostrum. ¶ Per peccatũ vero om nibus istis spoliati fuimus et sumus et ad tantam deuenimus miseriam quod omnia nobis aduersantur sicut puli/ ces et culices et cetera animalia quan tumcunque minima ita quod per peccatum spoliati sumus in gratuitis et in natu ralibus vulnerati. id est obfuscati et debilitati et inde mors et pena euenit et omnes res mundane facte sunt de/ teriores et minorate. ¶ Nota quod gratuita bona sunt fides: spes: et cari tas.attamen non debemus ex hoc in baratrum desperationis tendere sed potius in dei misericordiam et gratiã sperare qui potens est infantem sic nu dum.id est spoliatum.id est donis et gratijs reinducere ac etiam taliter san ciatum sanare exemplo illius boni sa maritani qui velut mediator et medi/ cus hominem vulneratum benigne cu rauit. Luc.x.per quem secundum augustinum de questionibus euangelij humanum genus designatur quod ab immortali tate ad mortalitatem decidit ideo a dyabolo captus multis viciorum pla gis perfusus est. Samaritanus autem custos ille fidelis dominus i. sus chri/ stus misericordie motus in via nostre mortalitatis in vulnera eius infudit vi num et oleum et sanatus est que ver ba pertractans Chrisostomus super Math.dicit sic. Uinum infudit.id est sanguinem passionis et oleum chrisma tis vt indulgentia daretur per sangui nem et sanctificatio conferretur per spi ritussancti vnctionem. Unde in huius dilectionis diuine signum Joh.iij.scri bitur quod sic deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret hoc est quod sine dubio intendit autor in hoc primo metro. Infantem nudum.

¶ Circa secundi metri expositionẽ litteralem et moralem est breuiter sciẽ dum quod paupertatis onus. id est ege/ statis paciener tollerandum est et fe rendum exemplo thobie.iiij.inquit ipse thobias. Pauperem vitam gerimus sed habebimus multa bona si timuerimus deum ideo in eius commendatio ne dominus beatitudinibus et earum meritis eam premisit. Beati pauperes spiritu. Math.v. Insinuans pauperta tem esse fundamentum virtutum et beatitudinum si fuerit humilitate ad/

ornata. Humilitas enim est custos pau
pertatis ait gregorius. j. dyalogorum
capitulo. xxij. Sine hac enim pauptas
non multum prodest eo q deus odit
pauperem superbum. eccl. xxv. Hiero
nymus epistola. cxx. Plus est animuz
deposuisse q̄ cultum. Difficilius arro/
gantia q̄ auro caremus et gēmis. hijs
enim abiectis interdum gloriosum ti
memus sordibus et vendibilem pau/
pertatem populari auri offerimus. ta/
les pauperes deus amat. Jaco. ij. Non
ne deus eligit pauperes &c. Reperiun
tur tamen aliqui pauperes qui onus
paupertatis impacienter tollerāt mur
murantes contra deum & dicentes qd
fecimus deo in quo eum offendimus
q nobis non equaliter distribuat vite
subsidia: sed vni habundans alij vero
deest: non est inquiunt amicus noster
sed potius inimicus. quod est contra
autoritatem Jacobi ante dictam. Bre
uissime huic fatue querele potest dupli
citer responderi. Nā primo respondet
ambrosius in canone. sicut hij. xxxvij
di. q hoc ideo fit quia alij volunt ex/
perimenta conferre benignitatis. Alij
vero per virtutem paciencie coronare
Secundo respōderi potest q ideo fa
ciunt quia oculi eorum tanq̄ ignoran
tie tenebrum excecati videre nequeūt
veritatem. ¶ Illud idem de diuitibus
fluide pauperibus iudicium prebenti
bus potest dici. hot enim probari pōt
eo modo quo alabatem in libro sciētie
perspectiue asserere videtur. Dicēs q
res visa maior q̄ sit fm veritatem ap
paret oculi existenti in medio rariori.
Econtrario vero conuenit oculo posi
to in medio densiori. vnde existenti
oculo in aere rem visam in aqua exi/
stentem maiorem necesse est apparere
minorem autem oculo in aquam defi
xo & re visa in aere collocata. modo cō
simili plurimumq3 conuenit q pauper
aliquis existens in arido paupertatis
cum videt aliquem mundanis affluen
tijs opulentem ipsum iudicat esse ma
gnum. vnde. Ps. Beatum dixerunt po
pulum cui hec sunt. Sed fallitur iudi
cio visus eius. vnde dicit quidam phi
losophus. Nemo eorum quos natura
sublimes facit propter hoc magnus est
vel magni sunt si tibi magni videntur
quia intueris eos cum base sua. Non
enim granum milij magnum est q̄uis
supra montez sit positum. ¶ Econ
tra qui transitorijs rebus et mundi di
uicijs est immersus cum videt paupe
rem a mundanis diuicijs elongatū re
putat eum modicum: cum reuera ma
gnus sit apud diuinum oculum respi
cientem in pauperem et in iudicio non
errantem. In oculis autem diuitū pau
peres minimi reputant̄ vt dicere pos
sunt quod dixerunt exploratores nu/
meri. xiij. Filios enachim vidimus in
quibus compati quasi locuste videbā
tur. ¶ Ad hunc sensum optime facit
quod narratur de magistro alano do
ctore egregio adhuc tamen pauperri/
mo qui cum a quodam suo discipulo
iam in episcopum sublimato ad pran/
dium inuitatus fuisset & episcopus ei9
cernens inopiam. Miror inquit magi
ster non modicum quia scolares ve/
stri iam facti sunt magni. vnus est ab
bas alter episcopus alter archiepisco
pus et vos estis in paupertatis nihilo
derelictus. Alanus aliter sentiens tanq̄
habens rectum iudicium tale fert̄ de
disse responsum. Nescitis inquit quid
sit dignitatis perfectissime celsitudo &
vera hominis magnitudo. Non est. n.
magnum esse episcopum sed esse bo/
num clericum probatio ad vocem triū
ribaldorum canonicorum quibus da/
bitur eligendi potestas fiet vnus eps
Sed si omnes sancti qui sunt in para
dyso et omnes homines existentes in
mundo citra deum concorditer in vno
ore dicerent jmartinus est bonus cleri
cus: non ideo martinus bonus clericus
esset. sed adhuc in sua insipientia re/
maneret. Iste quidem episcopus cui9
oculus erat tanq̄ in densiori medio di

uiciarum imersus:alanuz vero magnū esse modicum reputabat quem in paupertatis medio subtiliori cernebat.

Fertur etiam alanum postmodum addixisse.pbo vobis domine episcope ꝙ pauper est rex et dominus huius mundi.nam voluntati diuitis quantūcūqꝫ potentis mundus per omnia non obedit dum timet perdere quod habet ꝛ vult acquirere quod non habet et in hoc mundus eius voluntati repugnat quia vellet quod habet non posse perdere et quod non habet iam acquisiuisse.pauper autem habet mundū voluntati sue prorsus obnoxium.Cuꝫ em̄ contemnat diuicias nihil optat acquirere et cum nihil habeat nihil timet perdere.Et ideo verum est quod fortunatus ait.Pauper in augusto regnat habendo deum.Et seneca loquens de dyogene maximo diuiciarum contemptore qui alexandro regi offerenti sibi munera respondit. Tolle inquit non sunt hec munera hominum sed onera iumentorum.De hoc em̄ dyogene pulcre inquit seneca potentior erat dyogenes alexandro macedone omnia possidente.plus enim erat ꝙ ille nollet accipere ꝗꝫ ꝙ ille posset dare. Ista tamē visus deceptio mentes potentum ꝛ diuituꝫ hodie sic inuasit ut apud eos homo nihil reputet̄ nisi vel diues fuerit vel saltem diues ꝭm apparentiam extimetur.Ex hoc eniꝫ omnis inconueniētia sequitur quia plꝰ defert̄ honor vestibus ꝗꝫ virtutibus.plus venustati ꝗꝫ honestati.Scribitur enim in historijs romanorum ꝙ romani qui viros deificare consueuerant cum disputarent in consilio.vtrum in numero deorū esset christus recipiendus cum tot miracula fuisset operatus? Et tandem diffinitum esset ꝙ non deberet recipi qꝛ nō haberet cultores cum paupertatē predicauerat quam naturaliter vnusqſqꝫ contemnit. ❡ De materia huiꝰ duplicis responsionis et de commendatione paupertatis et ipsius paupertatis effectu vide supra in parte prohemiali in defectibus pauperū in.§.xlvij qui incipit:Quare accedat sextum principale.Ubi dixi ꝙ inopuꝫ deformitas cureqꝫ realitas demum applicetur.

De virtute quoqꝫ paciencie vide supra in parte prosayca precepto.xxv. Pacienter vince parentes. Et ibi satis de materia sed latius de virtute paciētie dicet̄ infra eadē pte metricali. xxxiiij. Maxima enim morum dicetur pacifica virtus. ❡ Nota ꝭm scripturas et canones ꝙ mediator dicitur christus quadrupliciter.Primo inter homineꝫ et angelum reparando lapsum angelorum per hominem.Secundo inter hominem iudeum et gentilem hic auferens ritum ceremonialium et ydolatriam. Tertio inter deum et homineꝫ quia cum vtroqꝫ extremorum habet aliquod cōmune scilicet deitatem cum patre et humanitatem cum homine. Quarto fuit mediator dei et hominuꝫ fecit enim pacem inter deum et hominem.ipsum per eius passionem redimendo et reconciliando. ❡ Unde pro huiusmodi tamen intelligentia est breuiter annotandum illud quod recitat augustinus.iij.de ciuitate dei.capitulo.xxv.ꝙ cum quidam tres deas ad prandium inuitasset iunonem deā potentie:palladem deam sapientie:et venerem deam amoris et beniuolentie. et deam discordie non inuitasset et ex hoc indignata fuisset ipsis discumbentibus in prandio aureum pomuꝫ inter eas per fenestram proiecit in cuius circumferentia erat scriptū.pulcriori det̄. Et cum inter se illud pomum cuius esse deberet contenderent eo ꝙ quelibet earum se ceteris pulcriorem reputabat que cum inter se conuenire non valentes se paridi cōmiserunt vt illiꝰ pomum esse deberet quam ipse iudicaret ceteris pulcriorem qui iudicauit ꝙ pomum veneris que dea amoris erat esse deberet.eo ꝙ ceteris pulcrior est. Moraliter triplex fuit tempus primū

fuit tēpus nature in quo potentia mul/
tum viguit quia illis diebus erant gi/
gantes supra terram. Unde gen̄.vj.
Isti sunt potentes a seculo viri famosi
Secundum fuit tempus legis scripte
in quo viguit multum sapientia. quia
illis diebus scientie inuente sunt. Ter
tium est tempus gratie amoris scilicet
quando saluator in mundum descen/
dit. quia tunc gratia et veritas ꝑ iesum
christuꝫ facta est Jo.j. Sed dea discor
die scilicet dyabolus aureum pomum
proiecit in mundum per accidens tuꝫ
quia occasione discordie quam posuit
inter deum et hominem per peccatuꝫ
dei filius benedictus qui est pomum
aureum venit in mundum et in dea
amoris videlicet beate virginis vterū
benedictuꝫ se locauit cui amore deo re
consiliati sumus. hoc probatur in ca/
none. tū ad verum ventuꝫ est. lxxxxvj
di. Reuera pomum videlicet dei filiꝰ
benedictus in se habꝫ sex conditiones
que in pomo vel fructu precioso requi
runt̄. Primo ꝙ ē speciosus in aspectu.
Secundo fragrans in olofactu. Ter/
tio suauis in gustu. Quarto purus in
tactu. Quito preciosus in valore. Se/
xto nobilis in munere. ¶ Hec om
nia habuit in se istud pomum tanquā
fructus preciosus. Primo enim istud
pomum habuit speciositatem in visu
De quo scribitur cant̄.v. Dilectꝰ meꝰ
candidus et rubicundus. Sed valde
notandum est quod dicit candidus ꝛ
rubicundus cū tamē alij colores sunt
necessarium ad pulcritudinem et deco
rem. Ad hoc responderi potest per ex
emplum camaleonis. de quo solinꝰ in
libro de mirabilibꝰ mundi dicit ꝙ ca
maleon qui tantuꝫ viuit de aere viget
decore quia omniū colorū preter duos
scilicet album et rubeum est suscepti/
uus. ¶ Moraliter per camaleon
qui tantum viuit de aere intelligit̄ an
tichristus qui erit aere superbie infla
tus qui omnem christi virtuteꝫ simila
bit habere scilicet pacientiam: humili

tatem ꝛ sic de alijs ꝛc̄. Sed coloreꝫ al
bum scilicet natiuitatē de virgine quā
christus habuit similare non potest qꝛ
de pessima meretrice nascetur nec etiā
colorem rubeam caritatis in passione
et sui preciosissimi sanguinis effusione
quam christus habuit qui pro peccato
ribus mortuus est ostendere poterit.
quia ipse turpiter occidetur. ¶ Se
cundo ille fructus tanꝙ̄ fructus pre/
ciosus habuit in odore fragrantiam.
gen̄.xxvij. Ecce odor filij mei sic̄ odor
agri pleni cui benedixit dominus. Ubi
sciendū est ꝙ odor valde nutrit et cō
fortat. vnde legit̄ in libro de pomo ꝙ
dum aristoteles infirmaretur egritudi
ne de qua mortuus est in manu pomū
tenebat cuiꝰ odore refocillabatur nec
anima de eius corpore soluebatur ꝛ sic
per plures horas virtute illius odoris
illius pomi vita prolongata est. Et cū
quidam philozophi ad eum visitandū
accessissent a lōge cernentes ipsiꝰ vul
tus macillentiam crediderunt eū mor/
tuum esse et ex hoc amare flere cepe/
runt qui cum appropinquassent viden
tes ipsius vultus hylaritatē gauisi sūt
gaudio magno valde. eum iterum eua
dere posse credentes. quibꝰ dixit se iā
per plures horas mortuum fuisse nisi
pomum esset quod in manu tenebat
cuius odore aliquantulum spiritus cō
fortabatur ¶ Sic reuera moraliter
si ob peccati mortalitatem mortuꝰ es
Attrahe ad te istius pomi odorem cu
ius odore mortui reuiuiscunt et hoc ē
quod iacob dicebat in figura gen̄.xliij
Emitte de optimis terre frugibus et
deferte viro munera. deus autēꝫ meꝰ
faciat eum vobis placabilem. ¶ Ter
tio illud pomum tanquam fructus spe
ciosus habuit suauitatem in gustu. vn̄
ps̄. gustate et videte quoniam suauis
est dominus. vnde bernardus in libro
de amore inquit. Saporem quideꝫ sen
tio dulcem adeo confortantem vt si ꝑ
ficeretur in me nil vltra quererem sꝫ
eaꝫ accipiens nullo corporis visu nullo

anime sensu nullo spiritꝰ intellectu ad uertere me permittit quid sit. Cum eũ accepero tenere et ruminare volo et eius saporẽ diiudicare: sed statiꝫ trãsit deglutio quidem ista quicquid illud ẽ in speꝫ vite eterne. ❡ Quarto istud pomum habuit puritatem in tactu q꞉ non solum in se mundus erat et purꝰ ſꝫ alios tactu suo purificabat atqꝫ mũdabat. Sic enim scribitur Math. viij de purificatione illiꝰ leprosi extendẽs manum tetigit dicens. volo mundare ❡ Quinto istud pomum tanquaꝫ fructus preciosus habuit preciositatẽ in valore. vnde. ij. petri. Maxima et preciosa nobis donauit. ❡ Sexto istud pomum habuit nobilitatem in munere quia oblatus deo in ara crucis redemptionem fecit omnium peccatorum.

❡ Uicesimumsecũdũ preceptũ prime ꝑtis metrice.

Ne timeas illam que vite est ultima finis. Qui mortem metuit quod viuit perdit idipsuꝫ

ad ❡ Nota ꝙ tria sunt propter que homo specialiter timet mortem. Primum est amenitas loci quem deserit. scilicet mundi qui est multum amenus et diuicijs et honoribus multum ornatus. Secundum est obscuritas medij

di per quod transit. s. terre que est multũ tenebrosa. Tertium est extraneitas loci ad quem vadit quia locus ad quem vadit multum est extraneus. Contra hec tria dat seneca remedia in libro de remedijs fortuitorum. ❡ Contra primum dicit morieris putabam te aliqd noui mihi dicere ad hoc veni huc ego

tio huc me dies singuli ducunt. ❡ Contra secundum dicit nec primus nec vltimus sum omnes me antecesserunt. omnes me sequentur. ❡ Contra tertium dicit. imo vita peregrinatio est. mori vero in patriã ire. ❡ Postꝙ̃ autor in proxime precepto prebuit rudimenta ad memoriam nostre flebilis primordialis originis inducentia per quam ad humilitatem et pacientiam prouocamur. nunc vero in presenti precepto ꝑbꝫ nob̃ rudimẽta ad memoriã nostri vltimi finis inducentia per quã inducimur ad sic virtuose viuendum vt duꝫ illa que nostre vite est finis vltimus scilicet mors aduenerit eam nullatenus timeamꝰ. Sed nota ꝙ hic vel hec finis est incerti generis. vnde apostolus ad ro. vj. capitulo. Finis omniũ malorum est mors. Attendens igiẗ autor ꝙ nil aliud in hac vita mortalium est quod intantum cultorem dei habꝫ a malis retrahere et per consequẽs ad opera virtuosa inducere sicut frequẽs mortis meditatio que vite nostre est finis vltimus. Pro tanto ipsuꝫ dei cultorem incitat vt viuens talia operetur ꝙ moriens mortem timere nõ debeat vllo modo. hoc autem instruit facere per presens preceptum dum dicit. Ne timeas illam. ❡ Pro huius primi metri intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum ꝙ circa necessariuꝫ mortis euentuꝫ habet vnusquisqꝫ mortalis ꝺ salubri sibi remedio prouidere Quale vero in hoc sit remediuꝫ ad salutem docet seneca epistola. iij. ad lucillum dicens. Hec deniqꝫ certa mortis diem presta moriantur ante te vicia et ideo ad lucillum. viij. ante senectutem curaui vt bene viuerem in senectute ꝛ bene moriar. nam quemadmodũ aues pisces et animalia per caudam ipsoruꝫ iuuantur ad vitam que cauda finalis est particula sui corporis vt patet ad sensum. quia piscis natando per caudã fugit retia mortis sue. auis volando ꝑ caudam fugit persecutorem accipitreꝫ et laqueũ mortis ibi ab aucupatore paratum. Jumenta etiam per caudam a pungentium volatilium stimulis se de

A

fendunt. Sic et homo per caudã hoc est per finem vite sue scilicet per con/templationem mortis et humane fra/gilitatis que mors est finis vltim9 vite hominis se debet iuuare salubriter carnis cõcupiscẽtias: inuidias supbias et alia vicia relinquendo et virtutib9 inherendo confessioni et penitentie cõmissorum satisfaciendo hoc est autem quod scribitur Job.xij. Ubi dicit. Interroga iumenta et docebunt te: volatilia celi et indicabũt tibi: et pisces maris. Et sic faciendo non timebis illã. scilicet mortem Que vite est vltima finis. vt autor noster docet.

B ¶ Pro secundi etiam metri intelligentia ẽ breuiter sciendum q ille qui mortem metuit. id est ille qui operatur illud pro/pter quod debet timere mortem. Perdit ipsum. s. quod viuit. Hoc est verũ si penitentiam non egerit de cõmissis. Aliter contra. id est vitaz viuendi supple perdit. Quasi dicat. q qui semper timeret mortem quasi mors est. qui. n. respectuz mortis semper habet ad oculos cordis semper tristis efficit et ƀm hoc istud preceptum viuendi non est catholicuz. imo semper memoria mortis ante oculos cordis habere debe/mus vt mala relinquamus et vicia. et pro tanto dicitur q horam mortis ti/muerunt sancti antiqui. vnde in vitis patrum libro secundo parte secunda legitur q ait abbas helias. Tres res timeo. vna est quando anima egressura est de corpore. Alia quando occur/surus sum deo. Tertia quando aduersum me proferenda fuerit sententia.

¶ Sequitur ibi quod ait theopholus episcopus moriturus. Beatus es ab/bas arseni quia semper hanc horã an oculos habuisti. Et parte. xj. dicitur q abbas agathe quando erat moritur9 per tres dies mãsit imobilis apertos tenens oculos ad quẽ fratres abbas vbi es? qui respondit in conspectu diuini iudicij consisto. ꝛ illi. et tu times? quibus ille. Laboraui virtute qua potui in custodiendis mandatis dei. sed homo sum ꝛ nescio si placuerunt opa mea deo: quia aliter sunt iudicia ho/minum aliter dei. nec presumo nisi venero ante deum. Et cum vellent am/plius interrogare ait. nolite multũ lo/qui quia occupatus sum. Quo dicto mortuus est in gaudio. ideo sequitur ibi. memor esto semper exitus tui ꝛ ne obliuiscaris eterni iudicij et nõ erit delictum in anima tua. Nimirum ergo si timebat mortem quia hoc habet locũ in hijs qui sunt mediocriter boni qui non sunt adhuc in statu perfectissimo quia etiam tales debent mortem timere. tum pro eo quia nesciunt vtrum fecerint bona propter que possunt eternam vitam promereri. tum pro eo q nesciunt vtrum sint grati deo. vñ gregorius mora. xviij. de dilectis sic dicit Cum de omnibus semper diuina iudicia pertimescant tunc tamen vehemẽter metuunt cum ad soluendum hũane conditionis debitum venientes districto iudicio appropinquare se cer/nunt et sic homo tantum timeratior quanto eterna retributio vicinior.

¶ In hijs vero qui in dei amore sunt perfecti ꝛ hij ƀm augustinũ in enchenidon valde boni appellantur ꝛ in casu in quo oportet eos mortem pati vel fidem abnegare sic mors non est eis timenda: sed pro deo sustinenda. vñ. j. Joħ. iiij. Timor non est in caritate: sed perfecta caritas foras emittit timorem. vnde aliqui sancti in amore dei perfectissimi solum mortem non timebant sed interfectoribus se offerebant vt de legione thebeorum patet et de mrtis alijs sanctis. vnde isto modo intelligendo autoris preceptũ esset bonum et catholicum alias non. C

¶ Si vero istud preceptũ ad reprobos qui sunt valde mali referatur. scilicet q mortem non timeant tunc sequeretur absurditas. quia ex hoc remanendi in peccatis preberetur occasio et talibus consuli debet contrarium eius scilicet

ꝙ mortem timeant vt per hoc a pec/catis citius resiliant et ad deum con/uertentur.et hoc est quod eccl.iiij.dici tur. O mors ꝙ̃ amara est memoria tua homini.iniusto.id est peccatori. Sed reuera plurimi hodie reperiũtur in hac vita mortali qui sequuntur opi nionem quorundam gentilium qui glo riam suam ponunt in temporali vita sicut et ipsi faciebant nullam spem ha bentes de vita eterna. imo quod stul tissimuz est dicere affirmabant animã simul cum corpore mori quod valde ẽ absurdum hoc credere vel etiam hoc cogitare quia si hoc esset verum delu siue fecisset deus hominem cuz ex ipo exire debeat omnis materia bonitatis que nulla debet esse opinio sapientuz: quia illa sublimis sapientia que omniũ sapientiarum caput existit improuise ac pro nihilo tanta opera condidisset quod probari aliter possit.Constat ir/refragabiliter illum esse summe boni tatis et sapientie fontem qui mundũz condidit et humanã plasmauit effigiẽ ipse siquidẽ non improuise omnia hec sine ratione pertractat.Improuise aũt et sine ratione aliqua agere hijs perti net quibus deficit scientie plenitudo. Sed cũ ipso deo omnis plenarie fons et thesaurus totius sapientie ⁊ poten tie requiescat nequaꝙ̃ aliqua sine rõe ɔnectit.Sed mũdũ facere ⁊ hões plas mare et omnia perire ita ꝙ nulla ex ipsis emitteretur materia bonitatis po tius ab improuisione ꝙ̃ a rationis di scretione procedere videretur. Igitur falsa est illoꝝ opinio qui corpus simul et animam deperire fatẽtur. ergo post mortez corporis anima viuit et ab ipo qui eam infudit corpori debita mune ra consequetur. ¶ Cum igitur pro batum sit animam post corporis inte ritum vita viuere necesse est ꝙ aut pe nis afficiatur aut gloria decoretur.Sed si volumꝰ intelligere theologice mor tem non esse timendam a catholicis q spem resurrectionis habent hic etiam est verus intellectus et bonus. Et sic intelligendo nullus debet timere mor tem scilicet corporalem et hoc propter resurrectionis generalis fidem qui est penultimus fidei nostri articulus quẽ matheus apostolus in simbolo anne ctiuit dicens. Carnis resurrectionem. quem articulum necnon ⁊ alios quos habes supra in secundo speculo metha phorico.quod ponitur pro secũda pte libri.Si deus.Fidelis quilibet ac sine vlla hesitatione firmiter credere debz alias autem infidelis est censendus.de hereticis capitulo.j. ¶ De fide eniz nullus debet dubitare sed articulos fidei firmiter credere.de sum.tri.ca.j. in principio.alias saluus esse non pote rit vt in simbolo anastasij. Quicunqz vult ⁊c.Et.xxiiij.di.quando episcopꝰ. Si autez curiosus inquirere vellet ad quid nobis vtilis est fides et spes re surrectionis. Ad hoc respõderi potest ꝑm theologos ꝙ est nobis vtilis ad quatuor.Primo ad tollerandas tristi cias quas ex mortuis concipimus. Impossibile est ꝙ homo non doleat de morte cari sui sed per hoc ꝙ sperat eum resurrecturum multũ dolor mor tis mitigatur.vnde ad thess.iiij.scri/bitur.Nolumus enim vos ignorare d̃ dormientibus vt non contristemini si cut ceteri qui spem nõ habent. Secun do sollicitos nos reddit et ad bñ ope randum studiosos. Si enim vita ho/minis esset tantuz ista in qua viuimꝰ non inesset hominibus magnum stu/dium ad bene operandum cum quic quid facerent parum prodesset cum.n. desiderium non sit ad bonum deter/minatum scilicet ad certum tempus ꝫ ad eternitatem et quia credimus ꝙ ꝑ hoc ꝙ hic faciemus bona opera in re surrectionez recipimus.ideo studemꝰ bene operari.vnde apostolus.j. ad co rinth.xv.Si in hac vita tantum spe/rantes essemus miserabiliores omni/bus hominibus. Tertio retrahit nos a malo.sicut eniz spes premij ad bene

operandũ allicit. Ita timor pene quã credimus malis seruari a malo nos retrahit. Jo.v. Qui bona egerunt in resurrectionem vite. qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicij. Quarto aufert timorem mortis. nam si homo post mortem non speraret aliam vitã meliorem sine dubio esset mors valde timenda et potius deberet homo quecunqȝ mala facere q̃ͣ mortẽ incurrere. Sed quia credimus aliam vitam meliorem ideo mortem corporalem nõ timemꝰ. De quadruplici morte vide in tertia parte metrica p̃cepto. xxiiij. Fac tibi pro penis mortem. in solutione secunde questionis. De hac etiam materia vide ad plenuȝ in secunda pte metrica precepto. vij. Linque metum leti et ibi require si placet.

Rethorica sup. xxiii. p̃cep.

Si tibi ꝑ meritis ⁊c. Hoc proprietatis crimẽ obijciet viciorꝫ damnosa sordicies ꝙ criminum illaqueata cõpedibus corripientis manuȝ cõgratulanti animo non admittitur ſȝ potius ex corruptione deterior ex medicamento morbidior nonnunq̃ͣ omnis curationis abijcit medicinas. dum igitur tyrannus virtutis ac sensualitatis abusus ac ꝓprie voluntatis abusus ad stipendiarum secuȝ trahunt omnẽ excercitum viciorum hospiciolum mẽtis obsedunt excercetur protinꝰ rationis imperium qui iuxta ph̃m semper deprecat̃ ad optima vt tantis viciorũ pestibus potenter occurrat actu. huiꝰ doctrine sedulus auditor vt a viciorꝫ abysso resilias. vt correptoruȝ nouiter pacienter sufferas. et vt iure blasphemie sermoneȝ ex impacientie cubiculo ꝓcedentem sapienter excludas studio sapientie ac virtutum ministerio te excerce ⁊c. Incusare deum noli.

Vicesimũtertiũ preceptũ prime partis metrice.

Si tibi pro meritis nemo respõdit amicus. Incusare deum noli sed teipsum coherce.

Postq̃ͣ autor in ꝑxime precedenti precepto prebuit rudimenta ad memoriam nostri vltimi finis inducẽtia per quam inducimur ad virtuose viuendum. ita ꝙ quotiensc̃ũqȝ ipse vltimus finis nostre miserabilis vite scȝ mors aduenerit nullatenꝰ eam timere debeamꝰ. Nũc vero in presenti p̃cepto subsequenter p̃bet nobis rudimenta inducentia ad diuina iudicia cũ nobis aduenerint pacienter tolerandu siue ꝓspera aduenerint siue aduersa. ita ꝙ nõ nimis eleuemur ꝓsperis nec etiã per impacientiã ɔtra deũ murmurando frangamur aduersis. Hoc auteȝ osndit sub exẽplo illius qui amico seruiciũ impẽdit ⁊ in necessitatis articulo versa vice non rependit eidẽ quod est quodãmodo hominẽ inducere ad desperationis baratruȝ et hoc est quod de hoc p̃cepto breuiter intendit autor dũ dicit. Si tibi ꝑ meritis ⁊c. Quasi velit inuere. Si tibi ꝑ meritis .i. seruicijs. Nemo rñdet amicꝰ .s. tue necessitati subueniendo. quid debes tu tunc facere. Incusare deũ noli .i. contra deũ de hoc murmurare nullomodo debemus .s. blasphemando. sed teipsum coherce .i. cor tuum constringe ⁊ linguã tuã ita moderare debes ꝙ nunq̃ͣ ɔtra deũ quicquid fatue loquaris. qꝛ si non fuisti sagax non est deus culpandꝰ ex eo ꝙ non cogit aliquẽ ad aliquid peragendũ imo nobis liberum tribuit arbitrium quicquid libet peragendũ ꝓpter quod remouet̃ materia deũ incusandi. Incusare enĩ ꝓprie est minorꝫ

A

ad maiores ita dicendo. Infelix vere sum. vere me de9 persequit͂ qr omnes mihi ingratos repio. Certe hoc impu tare nõ debes deo sed tibi hoc est fa tuitati tue et insipientie. ❡ Pro hu ius pcepti quo ad vtrunqз metrũ in/ telligentia ꝛ obseruantia est sciendũ ꝙ quãq̃ in diuinis scripturis ꝗplurimi vicio ingratitudinis laborantes repti fuerint de multis contra deum mur/ murasse. nihilominus tamẽ adhuc ho die reperiuntur multi mali homines ingrati vel etiam fatui ꝯtra deũ mur/ murantes et specialiter d͂ prosperitate malorum et aduersitate bonorũ. Pro cuius rei euidentia est aduertendũ ꝙ qr paciencie et fortitudinis natura est diuina humiliter sustinere iudicia. Jo circo ad perfectionem et pacient ã eo rundẽ et ad laudem dignam et obser uationem ipsorum vere monstrari nõ potest quin oĩa diuina iudicia quantũ cũqз incõprehensibilia sint et occulta: siue sint grauia siue grata siue iustissi ma siue verissima in seipsis et ad sala tez mortaliũ succedẽtia sint vel pmissa
B ❡ Ad quoꝝ euidentiã latiorẽ est aduertendũ ꝙ supremũ qdcunqз iudi ciũ iusto viro vel scelerato contingit. Si iusto aũt ẽ iudiciũ ꝓspeꝝ vel ad/ uersũ. Si ꝓspeꝝ dignũ ꝛ iustũ ẽ. ꝓba tio huiꝰ. nã exigit diuine bonitatis iu sticia vt ꝟtuosis iustoꝝ meritis digna p̄mia debeant͂. hoc ẽ aũt qđ scribit do ctor veritatis paulus. j. ad corinth. iij. Unusq̃sqз ꝓpriã mercedẽ accipiet ꝟm suũ laborẽ ergo diez felicitatis et gr̃e iusto viro ꝯtingens rõnabiliter iustũ. Si aũt viro iusto ꝯtingit aduersitatis vel tribulationis iudiciũ. Dico ꝙ tale iudiciũ iustũ est et sanctũ. ꝓbatio. nam cũ mortalis qlibз ex hũane fragilitate nature ꝛ excellentie tp̄alis vanitatis il lecebra p viã supbie auaricie inuidie lu xurie gule detractiõis odij verbo vel facto et alijs defectibus vel excessibꝰ infinitis siue offendat siue offenderit creatorẽ. cũ nemo sit pfectꝰ qr sic scri bit in canonica. j. Joh. j. Si dixerimꝰ ꝙ peccatũ nõ habemꝰ ipsi nos sedu/ cimꝰ et veritas in nobis nõ ẽ. Et Jac. iij. In multis. n. offendimꝰ omnes et ꝓpterea talis iustus q̃uis ad p̄sens penitens sit et bonus et incipiat esse quod non fuit nec ꝟm gregoriũ in hoc despiciendus sic vt in canone. ferruз. .l. di. tñ nõ fuit semp bonus qñqз scз vel verbo vel facto vel voluntate vl̃ cogitatione deliquit. cũ sit de supne p fectione iusticie vt sic vicia puniantur ꝙ virtutes premio suo nõ carcãt ꝛ ꝙ opera virtuosa sic in bono suo conser uent͂ ꝙ mala non transeant impunita Jdcirco deꝰ iustꝰ et dñs p aliculꝰ in firmitatis dãnificatiõis tristicie tp̄alis bonoꝝ perditionis exilij vel alterius passionis digno iudicio viꝝ iustũ quẽ diligit de neglectis suis vicijs p pniãз non purgatis in hac parua vita mili/ tante purgat et punit et iuste purgatꝰ et purus in triumphante vita premia eterne felicitatis accipiat. Et esto ꝙ ta lis iustus in statu innocentie et perfe/ ctionis possibilis pmaneret nõ obstat quin grauiori possit et debeat aliculꝰ asperitatem iudicij vel fortune pacien ter sustinere. Ratio huius potest du/ pliciter demonstrari. ❡ Prima ratio est quia infinita scilicet sapientia dei multa mala in istis inferioribus pmit tit et sustinet quia ex ipsis maiora bo na sequuntur quoniam si nõ esset per secutio tyrannoruз nec paciencia mar tyrum nec donum fidei sequeretur. Et hoc est quod scribit augustinus in enchenidon dicens. Deus cum sit sum me bonus nullo modo sineret aliud mali esse in operibꝰ suis nisi adeo essз potens et bonus vt de malo etiam benefaceret. ❡ Alia ratio est quia talis iudicij vel tribulationis euentus ipi iusto viro nõ ꝯtingeret nisi ad ipiꝰ ꝓbandã virtutẽ ꝛ ipiꝰ meritũ et p cõ sequens ad pniãз agendã hoc ẽ ãt qđ scribit augu. contra faustũ dicens. Nul lus hominuз est tante virtute polleus

cuius non sit necessaria temptatio tri/bulationis aut ad agendam aut persi/ciendam virtutem hoc etiaz est quod dicit glosa super illud hester.iiij.capit. Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare.dicit glosa sic ꝙ si quis querat quomodo rex iustissim9 tormenta inferebat innocentibus sciat hoc nō ex voto malicie sed ex summi consilij initu procedere vel ad purga tionem vel ad correctionem viciorum vel ad meritorum augmentationem. Propterea dicit ambrosius in libro dē offic.quanto quis magis patitur tāto gloriosius coronat̄.Et sic patet ꝙ aspe ritatis aduerse iudicium viro iusto cō tingens sanctum et iustū est. ¶ Si vero potestatis superne iudicium ho mini scelerato succedat:videndum est vtrum sit prosperum vel aduersum. Si vero prosperum est iudicium re/ctum et dignum est. probo nam cum nemo sit tanta scelerum impietate p/uersus quin ieiunio aliquo oratione beate virginis salutatione elemosyna vel aliquo meritorio actu aliquid bo/ni fecerit. Cunqz ad iusticiam bonita tis diuine pertineat vt quemlibet me ritorium actum premium rationale se quatur.quia sicut minima non pertrāsibit impunita malicia. Sic nullus me ritorius actus quantumcunqz leuis et minimus non relinquetur immunis. hoc est autem quod tradit dominus per prophetam in psalmo loquentem Hec semel audiui et tibi domine po/testas quia tu reddes vnicuiqz iuxta opera sua. Asserit enim euangelica ve ritas per Math.x.Si quis dabit vni ex istis minimis calicem aque frigide amen dico vobis recipiet mercedem suam.Et propter talis prosperitatis iu dicium vel euentum ipsi scelerato tri buitur ad iustum premium alicuius bo ne operationis.hec autem facit iusticie superne prouisio in hijs potissime sce leratis quos videt in sceleribus profū dius diuersos et obscuratos in eorum futura perditione pernoscit naz in hu ius fragilis breuisqz vite decursus ipsos impios permittit diuicijs hono ribus potentijs voluptatibus ꝛ alio/rum temporalium falsa felicitate flo/rere in preiudicium meritorum alicui9 bone operationis ipsorum vt post cor poralem eorum dissolutionem digno cruciatu eternaliter puniātur hoc est quod augustinus scribit in omel.dicēs Magna dei misericordia est quando parcit peccatori in hoc mundo vt ipm in eternum non puniat. Isti siquidem sunt isti scelerati et impij de quibus sa cra scriptura loquitur Job.xij. Habū dant tabernacula predonum et auda cter prouocant deum. Cum ipse dede rit omnia in manibus eorum et terra data est in manu impij et vultum ei9 iudicij aperuit.hoc est etiam quod ha betur in ps.dicenti. In quorum mani bus iniquitates sunt dextera eoruz re pleta est muneribꝰ. Et propterea hie remias propheta.xij.talium impioruz felicitatem abhorrens clamat ad do/minum dicens. Iustus quidem tu es domine si disputem tecum verumta men si iusta loquar ad te quare via impiorum prosperatur bene est omni bus qui preuaricantur ꝛ inique agunt ꝛc̄.liquet igit̄ ex premissis ꝙ ex aliquo actu meritorio ipsorum per eum qui dat omnibus affluenter permittitur ꝛ conceditur hec transitoria et vmbrati lis felicitas temporalium vt ipsos per iusticiam affligat interminabilis anxie tas infernalium et esto ꝙ sceleratus et impius esset malus simpliciter nec vnꝙ̄ fuerit nec punctualiter esset vni cus actus meritorius voluntatis com passionis bone ad proximuz compun ctionis vel operis quod si quidem in humanum durissimum et incredibile quodāmodo censeretur non obstat qn bonitatis eterne infinita clementia possit p temporalis felicitatis dulcedi nē ad cognitionē et correctiōez suipi9 inducere ꝛ ad pniaz cōmouere ex alic⁹

excellentia spiritualis vel temporalis boni qđ ex ipsꝰ scelerati futuris opibꝰ infallibilis ꝓuidentia dei successiuū eē ꝑnoscit. Propter qđ augu. in ꝓposito loquēs ad macedoniū in epl'a dic. Ille qui non tantum qualisquisq; sit videt verum etiam qualis futurus sit preuidet ad penitentiā mortales expectat aut inuestigalium gratiarum suarum dulcedine ipse princeps inaccessibilis benignitatis et lucis qui iustum et impium vocat et dirigit ad salutē eiusdē peccatoris perditionē abhorrens ipm sceleratum sola benignitate sua trahit et excitat ad gratiam et virtutez sicut per viam iusticie virtuosum et iustum sub temporalis asperitate tormenti ad ducit ad penitentiam et salutem. Hoc est autem quod scribit augustinus in primo de ciuitate dei dicens. Benignitas dei sicut ad penitentiā inducit malos. Sic flagellum dei ad penitentiam bonos inducit et ex hijs patet propositum in premissis. Sed si viro sanguinum vel iniusto peruersa aut aduersa succedant vere dici potest ꝙ tale aduersitatis iudicium sit pium cum non semper sit vel fuerit malꝰ sed per varias etates suas et tempora varietur. quandoq; malicijs demerendo. quandoq; actibus meritorijs inherendo sicut in homine possibilis est euentus ⁊ veritas premissorum. Cumq; diuina iusticia mala impunita non tolleret. quia sicut scribitur Job. Deus multum abire non patitur tales igitur peruersos quos siquidem eadem superna prouisio virtuosis operibus recognoscit valituros imposterum ꝙuis presentialiter ambulantes in tenebris ipsa diuina iusticia punit et purgat. quandoq; per febris fragilitatem vel alias corporeas fragilitatis passiones. quandoq; per filiorum vel parentum aliorum excidiū quandoq; per aduersam perditionez temporalis honoris et status sicut cariori proximo successione et quādoq; per captiuitatis naufragij depoatiōis vel exiliorum incursus vel per alia infinita iudicia prouidentie sue. ¶ Ex quorum siquidem iudiciorum virtute duo dona excellentissima prodire noscuntur. Primum est integritas conseruate iusticie ex delictorum punitione procedens. Secundum est conuersio peccatoris de vicijs ad virtutes. Accipiendo autē ista duo simul gratia breuitatis est breuiter sciendum ꝙ cū vexatio intellectū det spiritui. ysa. xxviij. Idcirco peccator ex tali iudicio grauatus in carne vera contritione vulneratur in anima. Et sic noscens ꝙ ex temporalium miseria vanitate perdit gloriam felicitatis eterne mentem eius cecam et obtusam ex culpa penalis asperitatis iudicij aperit ad salutez. ꝓpter quod relictis tenebrosis viciorum ex visitationis superne iudicio vacat ad lucem et disponitur ad virtutes et propter hoc Job. x. scribitur. Uisitatō tua custodiuit spiritum meum. ⁊ increpare deum vere probes. nam ipse vulnerat et medetur percutit et manus eiꝰ sanabunt. hoc est etiam quod psalmista scribit dicens. Uirga tua et baculꝰ tuꝰ ipsa me consolata sunt. Transumptiue habentur verba per gregorium in canone. disciplina. xxxv. distinctiōe Contra omnes istos dicitur in presenti precepto homini tribulato pacienti defectum auxilij. Incusare deum noli sed teipsum coherce. Sed cum beato Job primo capitulo dicere deberet. Dominus dedit dominus abstulit sicut domino placuit ita factum est sit nomē domini benedictum. Sequitur. In omnibus non peccauit Job labijs suis neq; stultum quid contra dominum locutus est.

¶ Uicesimūquartū precептū prime partis metrice.

Ne tibi quid desit que sitis vtere parce. Et qz quod est serues semper tibi deesse putato.

A ¶ Postq̄ autor in precedenti precepto prebuit rudimenta induc/ centia ad diuina iudicia cum audiue/ rint pacienter tolleranda ne homo in desperationis baratrum immergatur. quod quidam plerumqz euenit cū qs amico seruit sua tribuendo ac etiam ei subueniendo cū expedit. et postea ver sa vice cum ipse amici seruicio indiget et talis pro perceptis meritis eidez nō respondet. ¶ Nunc vero in presen ti precepto subsequenter prebet rudi/ menta ad prodigalitatem euitandam et liberalitatem sectandam inducentia quod fit cum temperate et modeste expendis extimans semper si intempe rate et prodigaliter tuam substantiam abieceris etiā eam amicis tribuendo tibi posse deesse: propterea dicit q̄ nō solum ex auaricia sed propter vitaz su stentādam eam debes conseruare. At tendens igitur autor q̄ dei cultorem non decet prodigum esse quia per hoc vicium plerumqz quis ad amara licto ra paupertatis inducitur ex qua con tingit quandoqz dei cultorem callidi tate dyabolica nedum a diuino cultu retrahi verum etiam in baratrum de sperationis submergi. Pro tāto autor hoc suum preceptum: ad liberalitatis virtutem inductiuum prebet penitus obseruandū dū dicit. Ne tibi quid de sit quesitis vtere parce. ¶ Pro hu ius primi metri intelligentia et obser/ uantia est breuiter sciendū q̄ circa di/ uicias nedum acquisitas sed etiā acqui rendas, quatuor modis culpa incidere potest. Primo iniuste eas acquirendo Secundo eas nimis ardenter amādo. Tertio eas indebite expendendo. Quarto eas auare retinendo. Et quā tum ad istos quatuor modos quatuor diuites reprehensibiles in euāgello in uenimus. ¶ Primus igitur diues qui iniuste acquirebat fuit vilicus ille iniquitatis qui de bonis domini sui di tatus fuit. vt habetur luc. xvj. Contra talem dicit augustinus. Rem quam cu pis muscipula est duz capis tenes alie num teneris a dyabolo. Ideo dicitur osee. vij. Factus est effraym quasi co lumba seducta non habens cor. Bene dī seducta qz cuz grandi auarus aliene substantie vult capere capitur a dya/ bolo vel eius laqueo. et bene dicit nō habens cor. quia reuera auarus nō ha bet cor in corpore sed in archa vt patz de illo diuite cuius inuentum fuit cor in archa non in corpore ſm q̄ habet in miraculis beati anthonij de padua ordinis fratrum minorum et ideo scri bitur Math. vj. vbi est thesaurus tuus ibi est cor tuuz. ¶ Diues qui diuitias nimis ardenter diligebat fuit ille cui dominus dixit. Omnia que habes vē de et pauperibus tribue. Sequit his auditis contristatus est quia diues erat valde vt habetur Luc. xviij. Contra tales dicitur. j. ad thimo. vj. Qui volūt diuites fieri incidunt in temptationes in laqueos dyaboli et desideria mala et inutilia et nociua que mergunt ho/ minem in interitum. et ideo nos potius eas mergere debemus sicut refert hie ronymus de creathebano pho qui col lecto magno auri pondere in mare p̄ iecit dicens. Abite mali cupiditates in profundum ecce ego mergam vos ne ipse mergar a vobis. ¶ Tertius di

B ues qui vane expēdebat fuit ille filius prodigus qui acceptam substantiaz pa tris in vanitatem consumpsit vt ha/ betur Luc. xv. Talis fuit diues ille q expendebat in vestibus curiosis et epu lis delicatis. Et tamen sicut dicit chri sosto. Deus dispēsatores suaꝝ diuiciarū nos voluit esse non dnōs. p qō pz q̄ diuicie nō sunt nr̄e pprie ſz nobis accō modate. et iō n̄ debēus eas expēdere ad nr̄i voluptatē ſz ad frnā vtilitatē et ad

nostram necessitatem et indigentiam. vt autor noster docet dum dicit. Que sitis vtere parce. Et sic tēperate vten do nunquam deerunt vel deficient ex hoc instruit prodigalitatem vitare que quidem vitanda est propter tria mala que inde proueniunt sm ꝙ ha/betur in summa de vicijs in capitulo quod incipit. De malis que sequūtur. Primo quia inducit paupertatis indi gentiam vt patet de filio prodigo de quo supra dictum est. Secundo quia inducit peccatum rapine in hoc similis est aranee que sua dando seipsam q̄ℏ īmodo euiscerat. Nam vt dicitur filij mox nati tela ascendunt et texere inci piunt quasi in vētre didiscerunt quan do rapere possint. Sic prodigi postq̄̄ ad paupertatem deuenerunt raptores efficiuntur nec sua damnatione conten ti: filios mox natos eos ad idem fa/ciendum inducunt nec attēdunt' quid eis in futurum debeat euenire. Tertio quia quandoqꝫ sequitur contemptus bonorum spiritualium. prodigus enim quandoqꝫ dat omnia pro modica pe cunia de quo conuiuium facere possit. vt patet de esau qui primogenita sua vendidit pro esu lenticulo gen. xxv. Item tren. j. Dederunt q̄̄ preciosa ꝓ cibo ad refocillandam animam. Quar tus dites qui auare diuicias retinebat fuit ille qui dixit luc. xxij. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos rc̄. Talis etiam fuit ille di/ues qui auare sibi omnia retinebat et nihil lazaro mendico cōmunicare vo lebat. Luc. xvj. Hec autem inordinata retentio causatur a timore ne eis' defi ciat ita ꝙ sunt timoris causatiue. Sēp enim tales titubant ne sibi congrega ta deficiant et quantum ad hoc talpe sunt similes que nunq̄̄ oculos aperit sed semper quasi ceca incedit timēs ne sibi deficiat terram fodit et vsqꝫ ad sa turitatem de illa non comedit et licet in vita oculos clausos teneat in morte tamen dicitur aperire. Sic tales in vi ta sunt ceci tamen in morte cognoscūt ꝙ diuicie hominem iuuare non pos/sunt sed implurimuꝫ magis impediūt

¶ Pro secundi etiam metri intelli gentia tam litterali tam etiam morali est breuiter attendendum. Et primo circa litteralem intellectum attēdere debes ꝙ prout dicit autor. Putato ti/bi deesse quod est. id est. quod habes Ut serues. id est custodias. semper ti/bi deesse. id est substantiam tuam tibi defecturam ad hoc ꝙ serues quod ha bes. Utere parce. id est modeste. Quo ad moralem intelligentiam pōt sic exponi. primum ac etiam secunduꝫ metrum. Ne tibi quid desit. id est ne aliquid tibi deficiat ad vitam eternaꝫ vbi nihil deerit. Tibi semper putato. id est semper cogitare debes. Deesse tibi. id est aliquid in vita presenti defi cere. Ut serues. id est veraris et time as. Jd quod est. id est illud quod ve ram habet essentiam scilicet summum bonum qui deus est prout boecius in libro de trinitate asserit dicens. Diuina essentia est illud quod est. reliqua ve/ro non sunt illud quod sunt quia om nia ab ipso originem habent ipse ve/ro a nullo habet origīnē. ¶ De hac materia vide supra in primo precepto metrico. Si deus est animus rc̄.. Jn primo secundo vel tertio. nā ipse deus qui est causa prima per influentias et effectus supernorum syderum et spe/rarum tanquam per secundarias cau sas in istis inferioribus agit. Et propte rea philozophus in libro. ij. metheroꝝ̄ ait ꝙ mundus iste inferior continuus est illi superiori vt omnis eius virtus gubernetur exinde. Et boecius in. iiij. de consolatione. Omnium generatio rerum cunctusqꝫ mutabilium progres sus quicquid aliquo mouēte mōdo cās formas ordines ex diuine mentis sta bilitate sortitur. Jpse enim est qui sue bonitatis iusticia transfert regna ho/nores et conditiones regnorum de gē te in gentem propter malicias abusus

maliguos et iniquitates humanas. hoc est autem quod scribit salomon eccl. x. Propter contumelias et diversos dolos transfertur regnū de gente in gentem. propterea hugo libro. iiij. de claustro anime beatudinē divinitatis eterne felicitatis contemplās omniaqz terrena tanq̄ instabilia detestans ad supernorumqz contemplationez alliciēs pulcre eam describit dicens. viriditas pratelli quod ē in medio celestis claustri oculos supernorum civiuz recreat et eos super sua novitate confortat. nihil enim ibi vetustum vel transitoriuz erit sed semper novitate sue viriditatis absqz dubio permanebit. In medio pratelli ponitur lignum vite vt vita sit in amenitate. Est enim lignum vite sapientia dei patris fructus eius salutem conservat et vitam prestat cum illuc homo pervenerit quod petat vlterius non habebit tunc eniz silebit iniquitas: habundabit caritas: nec quicq̄ ibi deficiet vnusquisqz omnia in se habentem in se habet nihil deesse poterit quod facit ad propositum. Sequit̄ quando dei sapientia omnibus providebit omnia: ibi nullus in suo ordine deficiet. quoniam in libro divine sapiētie in quo scriptus ordo nature vnusquisqz leget. Hec hugo. Et augu. libro de civitate dei enumerat octo fercula id est octo felicitates quas propinabit deus diligentibus se. vnde super illo prophete verbo. Ero illorum deus. dicit sic. Ero vñ sacientur. ero quecūqz ab hominibus honeste desiderantur. scilicet vita: salus: victus: copia: gloria: honor: virtus: et pax. et sic tunc ibi nihil deerit. vnde in ps. Dominus regit me et nihil mihi deerit: in loco pascue ibi me collocavit. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de tali questione querendum. videlicz vtrum prodigalitas sit gravi9 vel malus peccatum q̄ avaricia? Et videtur q̄ sic per avariciaz enim nocet aliquis proximo cum non communicat bona sua. per prodigalitatez vero nocet sibi ipsi. Sed gravius est peccatuz quo quis nocet sibi q̄ quis nocet alijs. Juxta illud eccl. xiiij. Qui sibiipsi neq̄ cui bonus erit? ergo prodigalitas est gravi9 peccatum q̄ avaricia. Sed contra hoc est quod philozophus dicit in. iiij. ethicorum. q̄ prodigus multo videtur melior illiberali. Hanc questionez pertractat sanctus thomas scda scde. q. cxx. quam terminat sub hac forma dicens. q̄ prodigalitas fm se considerata minus peccatum est q̄ avaricia et hoc triplici ratione. Primo quia prodigalitas magis convenit cuz liberalitate q̄ avaricia. quia ad prodigum pertinet dare quod convenit etiam liberalibus licet differenter ad avarum autem recipere et retinere. Secundo quia prodigus multis prodest. avarus autem nō imo nec sibiipsi vt dicitur. iiij. ethicorum. Tertio quia prodigalitas ē magis de facili sanabilis q̄ avaricia. sanatur em̄ prodigus vel per paupertatem que sequitur vel per etatem senectutis que contraria est prodigalitati. Tum etiaz quia magis convenit cum liberalitate q̄ cum avaricia quia convenit cum ea in dare. Ad argumentum in contrariū est dicendū q̄ differentia que est inter prodigum et avaruz attenditur fm hoc quod est peccare in seipsum et in aliū nam prodigus peccat in seipsum dum bona sua consumit vnde vivere debz peccat etiā in aliū ɔsumēdo bona ex quibus alijs dz ꝓvidere et ꝑcipue hoc apparet in clericis q sūt dispēsatores bonoꝝ eccle que sunt pauperū quos defraudent prodige expendendo. ¶ Similiter etiam avarus peccat in alios in quantum deficit in dationibus peccat etiam in seipsum inquantum deficit in sumptibus. vnde dicitur eccl. vj. Vir cui deus dedit divicias nec dedit ei potestatem vt comedat ex eis. Sed tamen in hoc superhabundat prodigus. quia sic sibi et quibusdaz alijs nocet quod tamen aliquib9 prodest. ava

rus autem nec sibi nec alijs prodest. qz non audet etiam uti ad suam utilitaté bonis suis. ¶ De materia metrorū predictorum tangitur infra parte eadē precepto. xxxviij. Conserua potius. Et parte secūda precepto. xxj. Utere que sitis. Et parte. iij. precepto. xxiij. Utere quesitis. Et parte. iiij. precepto. xviij. Utere quesitis. Et que dicta sunt con uenienter ibidem poterunt repeti sm legentis discretionem.

¶ Rethorica sup. xxv. ꝑcep.

¶ Quod prestare potes

Uirtualis constantie firmitas muro vallato fortitudinis multipharie mul tisqz modis vicium duplicitatis abhor ret vt tanqꝫ nepharium reputet aliqd dicere et contrarium meditari nec cō trarietatis alligatus vinculo et viciosi tatis reciaculo cathenatus duz proprie voluntatis arbitriuz temerarie delibe ratiōe subseqt̄ aliqua spondēs ꝛ eadē volubili mutabilitate denegans infa mie procatis vincetur demerita qui re dolenter fame stipendia debuit ꝓme reri ꝛc̄. Ne sis ventosus.

¶ Uicesimūquintum pre- ceptum prīe ptis metrice.

A Quod prestare potes ne bis ꝓmiseris ulli Ne sis ventosus dū vis bonus ipse videri.

¶ Postqꝫ autor in proxime prece- denti precepto prebuit rudiméta inou tentia ad prodigalitatem vitandam et liberalitatem sectandam que quidam virtus in quodam retinendi tempera mento consistit. ¶ Nunc vero in presenti precepto subsequenter prebet rudimenta inoucentia ad ipsam libera litatis virtutem sectandam sed aliter ꝛ aliter. quia hec virtus non solum in tē perato modo expediendi ꝛ retinēdi cō sistit verum etiā in beneficiorum ero gatione consistere videtur sm ꝙ in li bro de moris dogmatum phorū apte demōstratur ibi dicitur ꝙ liberalitas virtus est beneficiorum erogatrix quā eandem pro affectu benignitatem dici mus et pro effectu beneficentiam. hec autem virtus in tribuendo et retribuē do consistit. De lege autem liberalita tis est vt in tribuendo caue ne sis du rus. quis enim hominuz contentus fuit aut leuiter rogari aut simul quis cum aliquid se peti suspicatus est frontem non abduxit. i. non abscondit. vultum non auertit occupationes non simulat et eodem animo bene beneficium de betur quo datur uel accipitur. Et ideo non est negligenter danonm. Nemo enim libenter debet quod non accipit libenter enim non debetur quod non de facili accipitur sed extorquetur. Ca uenda est etiam dilatio quia plus fa- cit ingratuz mora dandi qꝫ facit gratū Ingratum est beneficium quod diu in ter dantis manus hesit. i. stetit. Atten dens igitur autor inter cetera non de cere cultorem dei ventosum apparere quod fit nisi cito reddit quod promi- sit debitis tamen circumstantijs obser uatis quia tunc videtur propter ventū inanis glorie et sue ostentationis ma- gnificentiam promisisse qꝫ propter de bitum amicicie. pro tanto prebet hoc suum preceptum dei cultoribus fore obseruanduz dicit. Quod prestare po tes ꝛc̄. Quasi velit autor innuere si rē habes pre manibus quā a te petit ami cus noli de die in diem differendo di cere: cras tibi dabo cum statim poss. dare. quia vt seneca dicit. Qui cito dat bis dat. ac etiam iuxta illud sapientis dictuz. Qui das pelle moras cito dādo dona colores. Tardēs dedecoras ḡ re pellere moras. Nā mora denigrat do- nū meritūqz minorat. Si cito grādisi cat mūera pua manus. Hoc est quod au

tor intendit dicens. Ne promiseris vili bis quod prestare potes. supple in pre senti. Ne sis. id est videaris. Uentosus id est iactans et arrogans et superbus de scientia vel de aliqua virtute. Dum tu ipse vis videri bonus. Hoc est dicere quod quilibet de bono nomine curare debet. Juxta illud eccl. iiij. Quia melius est nomen bonum quam vngenta preciosa. eccl. vij. Si ergo vis videri bonus et esse summo opere cauere debes Ne sis ventosus. id est vanus in tuis verbis et factis et ita bonus ab omnibus extimaberis. ad hoc facit quod habetur in canone. inter verba laudantium. xj. q. iij. in fi. vbi dicitur apud nos aute conscientia est nobis necessaria alijs vero fama. ¶ Querere aliquis posset vtrum quis simulare possit sanctitatem sine peccato. De hoc require infra in proxime precepto in duabus questionibus ibi positis. Cui etiam concordat quod supra. xxiij. precepto habetur. Rem tibi promissam &c. Et ibi de hac materia require si placet. ¶ Pro huius primi metri intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum quod duo sunt que inducere debent ad huius precepti seu metri obseruationem scilicet. Sacra scriptura. et Moralium documenta antiqua. ¶ Primo sacra scriptura puer. iij. Ne dicas amico vade et reuertere et cras dabo tibi cum statim possis dare. Et apostolus. ij. ad corinthios. ix. dicit quod hylarem datorem diligit deus. ¶ Hanc etiam sententiam approbare videtur ysidorus in libro sinonimorum circa finem dicens. Quicquid tribuis cum affectu dilectionis distribue: quicquid largiris cum hylaritate largire: prebe misericordiam sine iniuriatione prebe elemosinam sine tedio maior sit beniuolentia quam quod datur maior gratia quam quod impenditur. tale sit opus tuum qualis fuerit intentio tua quod enim affectu bono dispensatur hoc accipit deus qui autem cum tedio dat mercedem perdit. qui cum tristicia manum porrigit fructum remunerationis amittit. qui cum tristicia largitur remunerationis non percipit fructum non est misericordia vbi non est beniuolentia. ¶ Secundo moralium antiqua documenta ad hoc nos inducunt et quamque omnes huius autoris preceptum obseruare teneantur princeps maxime hoc tenetur quia largus esse debet videlicet. In donariorum largitione munifica. In superuenientium liberali susceptione grata. In necessariorum administratione prompta. et hanc largitionem auget quando dona donantur prompte et hylariter vnde seneca libro. ij. de benefic. capitulo. vj. ait quod quidem beneficium ab homine duro et aspere datum panem lapidosum vocabat quem esurienti recipere necessarium sed tamen acerbum. Unde versificator ille egregius oratius ait. Denigrat meritum dantis mora nam data raptum munera plus laudis plus quam fauoris habent. ¶ De questione vero qua queritur vtrum ille qui promisit aliquid facere et non facit &c. vide supra in. xiij. precepto. Rem tibi promissam. ¶ Pro secundi etiam metri intelligentia ac obseruantia est breuiter sciendum quod illud quod hominem magis ostendit ventosum et inconstantem est quando procrastinat reddere quod promisit quia ex hoc tria proueniunt mala. Primum malum est quia amicum damnificat. Secundum quia seipsum vilificat. Tertium quia beneficium datum paruificat. ¶ Primo amicum damnificat qui re promissa indigebat. quia aliunde sibi procurasset nisi ab ipso expectasset et sic damnificatur dum non accipit oportuno tempore rem promissam. Secundo seipsum vilificat quia reputatur mendax et delusor et fallax. vnde de tali loquitur salomon puer. xxvj. Lingua fallax non amat veritatem: os lubricum operatur ruinas. Tertio datum beneficium paruificat quia inuitus procelando dare videtur.

Et hoc est quod dicit grego.in ca/ none.iaz vero.§.ex hijs.xxiij.q.vi.qui inultus dat rem post et meritu. Qui ergo vult videri bonus veridicus et fi delis et non ventosus pmissa dum ad est facultas attendat. qr vt ait tullius li.i.de offic.c.vij. Fundamentu iusti/ cie est fides.idest dictoz conuentorumqz constantia et veritas. Unde idem tulli us de amicicia.c.x. Nihil stabile est qd est in fide.sed ipsa fides idest fidelitas que est fundamentu fidelitatis que est in amicicia. Sed quorunda fides cum tempore mutat. ait egisippus li.j.reue ra tales dicunt ventosi. quia ad omne circuuoluuntur ventu. Cum tame hoc p sapientem inhibeat. Juxta illud ecc. v. Non ventiles te in omne ventu rc. Sed nota q ventosi.i.ex toto mun/ dani a veridicis et spualibus viris cog noscuntur eo modo quo cognoscunt. aues a ceteris animalibz. Dicit philo/ sophus.iiij.libro de animalibz.q aues claudunt oculos palpebra inferiori.ani malia vero gressibilia palpebra superiori ad denotandu q animales hoies qui sunt ventosi habet oculos clausos ad celestia.sed aptos per desideriu ad ter rena ventosa que ad modu venti sunt mometanea.de talibus psalmista dicit oculos suos statuerut declinare in ter/ ram. Spuales autem viri et celibes econuerso sunt vt aues qui terrena per amore inordinatu non respiciut.sed po cius cotemnunt cotemplationi vero ce lestium vehemeter intendut cum aplo dicentes. Nostra couersatio in celis est Sic de beato martino legit q erat ocu lis ac manibus in celu semp intentus. Et quanq ad omnes homies ptincat pmissa attedere. singulariter tame pti net ad principem vt in verbo pmisso stabilis sit atqz firmus.et de hoc inter cetera aristoteles monuit alexandru in secretis secretorum li.xij.c.iij.dicens q rex assimilat in iusticia simplici altissi/ mo.et pp ter hoc conuenit ei q sit fir/ mus in omnibz suis pprijs vel comu/ nibus. ppterea puer.xij.scribit Labiu veritatis firmu erit in ppetuu qui aut testis est repentinus ptinet lingua men dacij.v.q.v.§.sed aliud. Et ido qui no vult vetosus apparere semp adhereat veritati.qr veritas valet et inualescit r ineternu viuit et obtinet in secula secu lorum.ij.Esdre.iiij.viij.di. consuetudo. Et puer.xvij. Non decent stulto ver/ ba coposita.nec principe labium men/ tiens. Propterea de ipsa veritate est aliqualiter discutiendu.et vt pleni/ or habeat de ipsa veritate noticia est sciendu q triplex veritas in sacris re/ peritur canonibz. Prima est veritas bone vite. et hec nunq est etia pp ter scandalu euitanda.et hec ad quemlibet ptinet xpianum. Scda veritas est iu sticie hec ad iudicez ptinere dignoscit. Tercia veritas est discipline. et hec ptinet ad prelatu.in hijs duabus qua/ doqz aliqua ppter scandalu obmittu tur vt in canone vt constitueret .l.di. Et intellige q hec dicunt de hijs que indispensibilia sunt. Et tale ius comu/ ne qd est indispensabile veritas appel latur.de hoc notatur in decret.sane.de tem.or.extra. Distingui aute aliter possunt hec tres veritates.nam veri/ tas vite ptinet ad omes compbendeu tes omnia pcepta et phibita consilia. veritas iusticie ad platos compreben/ dens duas ptes iusticie.scz seueritatem in puniendo reos.et liberalitate in su/ stinedo miseros. Ueritas doctrine spe ctat ad pdicatores et magistros. Uel aliter fm tres vires anime vt veritas vite concupiscibile ordinet ad bonum. veritas iusticie irascibilem copescat a malo. Ueritas doctrine rationalem in format ad bonu discernendu. et malu fugiendu. Nota etiam q aliquando possunt post pmissionem aliqua de no uo emergere ppter que homo non te netur pmissum reddere.nec ex eo ven tosus poterit veridice nuncupari.vnde in libro moraliu philosophoz dicit et sunt verba tullij. Non sunt ea pmissa

seruanda que hijs quibus pmissa sunt inutilia existūt. nec si tibi plus noceant q̄ illi psunt nec etiā contra officiū est damnū malus anteponi minori.

¶ Uicesimumsextum preceptum prime partis metrice.

Qui simulat verbis. nec corde est fidus amicus. Tu quoqz fac simile sic ars deluditur arte.

¶ Nota scđm canones qualiter in decem p̄dicamentis ad instar simulatōnis inducit iurisfictio ¶ Primo qñ fingitur non esse qđ est. vt in euangelio. Joh.j. helias es tu. quod dicit̄ de iohe. xxij.q.ij.§. Item opponit̄. Ecce p̄dicamentum substātie. Scđo cum fingitur esse minor q̄ sit. ij.q.vij. quanq̄. vt in euangelio Luce.xxij. Qui maior est vestrū sit sicut minor. xcij.di. dyaconi. Ecce p̄dicamentum quātitatis. ¶ Tercio cum fingit̄ esse talis qualis non est. vt habet̄. xxx.q.v. si homicidiū. Ecce p̄dicamentū qualitatis. ¶ Quarto cum fingit̄ esse pater qui nō est. xxvij. q.ij.§. iuxta. et in euāgelio Luce.ij. Pater tuus et ego dolentes ⁊c̄. Ecce p̄dicamentū relationis ¶ Quinto cū fingit̄ agere qui nō egit illud. de sen. ex. mulieres. Ecce p̄dicamentū actōis ¶ Sexto cum fingit̄ non pati qui patit̄. xxxij.q.v. pposito. Ecce p̄dicamentū passionis ¶ Septimo cum fingitur esse in loco in quo nō est. vij.q.j. mutationes. Ecce p̄dicamētum loci ¶ Octauo cum fingit̄ esse eo t̄pe quo non est. de pe. di.j. periculose. Ecce p̄dicamentū t̄pis ¶ Nono cum fingit̄ situm esse qđ non est. xliij. di. nerui. Ecce p̄dicamentū situs. Decimo cum fingit̄ non habere quod habet. xxxj.di. lex cōtinentie. Ecce p̄dicamentum habit9. ¶ Postq̄ autor in p̄cedenti precepto p̄buit rudimēta ad liberalitatis virtutē inducentia p̄ quā dei cultor inducit̄ vt pmpte et sine aliqua fictione pmissa attēdere debeat si velit vir bonus vel veridic9 apparere et non ventosus vel fictus. qr liberalitas vt est dictū virtus est beneficioꝝ erogatrix quā eandem p affectu benignitatem dicim9. et p effectu beneficētiam que etiā in tribuendo et retribuēdo cōsistit. ¶ Nunc vero in p̄senti precepto subsequēter prebet rudimēta ad fidelitatē amici seruandā inducētia nec non falsitatē et simulationē excludētia ¶ Attendens igit̄ autor q̄ inter cetera vicia que habebāt dei cultorē a dei cultu retrahere. ac etiā eius famā denigrare est viciū simulatōnis in verbis cum contrariet̄ fidelitati qua pmissa complentur. vt supra dictū est. Et scđm ysidorum li.x. ethimologiarū. fidelis dicatur quis pro eo quod fit ab eo qđ dicit vel quod pmittit. ⁊ hec virtus multū cōmendabilis est. puer.xxviij. Uir fidelis multū laudabitur. pro tanto hoc suū prebet rudimentū verboꝝ simulationem excludēs ab omnibz fore obseruandum dū dicit. Qui simulat verbis ⁊c̄. quasi vellit autor innuere. qui tibi seruit de verbis. de eisdē sibi respōdeas. hoc vult dicere s̄m communē litteralem grāmaticorum expositionē. Qui simulat verbis. idest qui fingit verbis se esse amicū ille nec inq̄ est. idest non est fidus amic9 corde. idest nō firmus et fidelis. Tu quoqz. proetiā hoc est. tu fac simile. idest finge te esse amicum cum nō sis. et sic ars. idest deceptio. deluditur. idest vitupatur et etiā repellit̄ arte idest simili deceptōne. ¶ Reuera hec sententia sceleratoꝝ est. teste salomone puer.xj. Simulator ore decipit amicum suū. et p̄ponit eum in spem nō bonā. ¶ Alia vero potest dari lectura magis caritatiua et catholica. sed tali modo punctet̄ et dicatur. Qui simulat verbis nec corde. hic fiat pūctuatio et tunc bene correspondet qđ sequitur

Est fidus amicꝰ. id est verus nõ fictus quasi velit dicere. Qui simulat verbis nec corde. id est non corde nec ex ꝓposito sed ex desiderio simulat. scilicet verba cõminatoria vt corrigat de aliquo vicio. nec est ei ꝓpter hoc iratus ille in quã est fidelis amicus. Tu quoqꝫ fac simile. id est similiter vt castiges. id est reprehendas eum scilicet amicũ amaris verbis et ex corde diligas eũ. et sic ars id est mala eius opatio deluditur. id est depellit͛ arte. id est tua bona instructõe correctione et artificio. et sic verꝰ amicus facit qui simulat se esse inimicum ꝓpter enormia que amicus suus facit. nec tamẽ corde est eius inimicꝰ sed verus amicus. hoc autẽ facit vt ipsum retrahat a vicijs et eum inducat ad virtutes. ¶ Pro huiꝰ sententie declaratiõe magis in speciali puto de aliqua questione querendũ quã mouet philosophus. ix ethicoꝝ videlicꝫ. vtꝝ homo virtuosꝰ habens amicũ bonum qui efficitur malus debeat dissoluere amiciciam? Et licet primo videat͛ ꝙ sic. quia virtuoso non potest esse amabile nisi bonũ. philosophꝰ tamen determinat ꝙ si malus est insanabilis. id est nõ reducibilis ad bonũ. eius amicicia est dissoluenda. Si autẽ sanabilis et reducibilis ad statũ virtutis est ei maior amicicia ostendẽda. Et ratio est scdm eum quia melior est virtus et magis ꝓpria amicicie ꝙ̃ pecunia. sed si amicus ꝑdat pecuniã totis viribus iuuat eum amicus vt recuperat. ergo multomagis conandũ est ad amicum vt recuperet siue reparet virtutẽ. ¶ Quantũ etiam ad hoc bonam doctrinã dat seneca dicẽs admonebis libenter reprehendas sapienter. Si vero merito obiurgauerit te aliquis. scito quia ꝓfuit. Si immerito scito quia ꝓdesse voluit. et isto modo intelligendo autoris sentencia est vera et catholica. et sic est proculdubio scolasticis exponenda. ¶ Pro huiꝰ precepti intelligentia ac etiã obseruantia est breuiter sciendũ ꝙ ad veram fidem et amiciciam conseruandã necessario tria exiguntur. Primũ vt amicum nõ fallat in verbo. Scdm vt eum nõ denudat in archano. Terciũ vt eum nõ deserat in aduerso. ¶ Quo ad primum principale inducere nos debẽt tria scilicet. ne quis amicum suũ fallat verbo. Primum est scriptura. Scdm est brutorum exempla. Terciũ est canonica iura. ¶ Quo ad primũ dicit scriptura. ꝓuer. xxiiij. Ne lactes quenꝙ̃ labijs tuis. et. xxvj. Uir iniquus lactat amicum suũ et ducit eum ꝑ viam non bonam. Et trenoꝝ. iiij. Lamie nudauerũt mammam et lactauerũt catulos suos. lamia est suis fetibus crudelior ꝙ̃ cetere bestie. vnde lamia quasi lama dicit͛. quia catulos suos credit͛ lacerare. Sic adulator seu ore simulator in veritate lacerat quos ficto verbo lactare videtur. ꝓpterea hoc vicium ꝓpter eius immanitatem ꝓuocat iram dei. Unde iob. xxxiij. Simulatores et callidi ꝓuocant iram dei. ¶ Quo ad scdm inducere nos debent brutoꝝ exempla. Unde dicunt naturales ꝙ vipera magnã habet amiciciã cum quodã pisce qui mure na vocatur. quãdo ipsius copulam requirit ad mare vadit ⁊ eum sibulo prouocat ab aquis. et prius ꝙ̃ illi se vniat omne venenũ deponit. per qđ patenter ostẽdit ꝙ amicicia nihil fraudis debet habere. Unde tullius tercio de offic. In malis fictio est. in bonis vero amicicia. ¶ Quo ad tercium inducere nos debent canonica iura ¶ Dicunt enim canones ꝙ habet amor plagas suas que dulciores sunt cum amarissime inferuntur. dulcior est enim religiosa castigatio seu rigorosa castigtio ꝙ̃ blanda remissio. habent͛ originaliter verba ex sermone ambrosij qui incipit. amari or fortasse. que transumptiue locant͛ in canone. non osculat͛. v. q. v. Et augustinus siue plectẽdo siue ignoscendo hoc totum bene agit͛ vt vita hominũ corri

B

C

gatur. vt in canone ꝓdeſt. xxiij. q. v.

¶ Quo ad ſcōm principale ſcilicet ad veram amiciciā conſeruandam in/ducere nos debet ſcriptura ſacris val lata canonibus. vnde ꝓuer. xj. qui am bulat fraudulēter reuelat archana. qui autem fidelis eſt celat amici cōmiſſum Et ecc. xxvij. qui denudat archana ami ci perdet fidem. trāſumptiue habentur verba. v. q. v. ¶ Quo ad terciū prin cipale. ſcilicet ad veram amiciciā conſer uandam inducere nos debet fides. ſcꝫ ne quis in aduerſis deſerat amicū. hoc docet facere ſapiens ecc. xxij. Fide poſ ſide cum amico in pauptate illius et in bonis illius leteris in tempore tribula tionis illius permane illi fidelis.

Pro premiſſorum intelligētia magis in ſpeciali eſt de infra ſcriptis queſtioni/bus querendū vel inueſtigandum. Et primo vtrū omnis ſimulatio ſit licita. et videtur ꝙ ſic vt autor ſupponit. Item bonum eſt malo cōtrarium. Si ergo ſimulare bonū eſt eſt malū. ſimu lare malum erit bonū. preterea illud quod eſt vtile ⁊ quandoqꝫ aſſumendū et a viris perfectis aſſumptuꝫ videtur eſſe licitum. ſicut hieronimꝰ dicit. et ha betur in canone. vtilem. xxij. q. ij. et ca. dominꝰ. xxiij. q. ij. vtilem eſſe ſimula/tionem et in tempore aſſumendā ve hu regis iſrahel nos docet exēplū. qui in/terfecit ſacerdotes baal fingēs ſe vel/le colere ydola. ergo ſimulatio quan/doqꝫ eſt licita. In cōtrarium eſt gloſa ſignata ſup yſa. xvj. in tribus contra/rijs que dicit ſicut in comparatione duo rum malorꝫ leuius eſt aperte peccare ꝙꝫ ſanctitatē ſimulare. ſed aperte pecca re ſemper eſt illicitum. ergo et ſimula/tio ſemper eſt illicita. Hanc queſtionē ꝑtractat beatus thomas ſecūda ſcđe.

¶ Ad euidentiā huius queſiti duo ſunt declaranda. Primū eſt que diffe/rentia eſt inter locutionē ſimulatam et figuratam. Secūdum eſt ꝙ locutio et actio ſimulatoria illicita eſt ⁊ cum pec/cato. ¶ Quantum ad primū eſt ſci/endum ꝙ locutio ſimulatoria et figura toria conueniūt in hoc ꝙ in vtraqꝫ locu tione fingimus id eſſe quod in rei veri tate non eſt. ſed differunt. quia in locu tione ſimulatoria fingimꝰ id eſſe quod nō eſt et alios fallere vt credūt id eſſe quod non eſt. verbi gratia. ſimulator amicicie fingit ſe eſſe amicū et cum nō ſit et intēdit ſe aſſerere amicū et illum fallere vt credat eum amicū cum tamē non ſit. In locutione autē figuratoria licet fingamꝰ id eſſe quod non eſt. ta/men non intendimus id aſſerere quod non eſt. nec alios de hoc fallere. ſed in/tendimus innuere vel figurare vel re/preſentare aliquid quod in rei verita/te eſt. verbigratia dicit Luce vltimo. c. diſcipulis inuitantibus xp̄m ipſe finxit longius ſe ire cum tamē in rei verita/te nollet ire longius. ſed figurabat ſe eſſe longius a cordibus ipſorum. vel ꝙ intendebat ire longius. ſcilicet aſcende re celum. ⁊ ſic patet primū. ¶ Secundū ꝓbatur ſic. quicunqꝫ nititur per ſignū oſtendere et aſſerere id eſſe quod non eſt et cum intentione fallendi. ille eſt mendax. Nam vt ait auguſtinꝰ. Men dacium non eſt aliud niſi falſa vocis ſi mulatio cum intentōne fallendi. tran/ſumptiue. xxij. q. ij. §. ille ergo. ſed om/nis ſimulator nititur per ſigna verboꝝ oſtendere id eſſe quod non eſt inten/dens hoc aſſerere et alios in hoc falle re. verbigratia. Simulator bonitatis nititur per ſigna oſtendere et aſſerere ſe bonū et alios in hoc fallere. cum ta/men bonus non ſit. et ſic de alijs ſimu latoribꝫ. ergo omnis ſimulator eſt men dax. et per cōſequens ſimulatio eſt pec catum et illicita. ¶ Ex hoc vlterius pa tet ꝙ figuratiua locutio non eſt illicita licet fingat id quod non eſt. non tamē intendit aſſerere id nec alios fallere de hoc. Ad argumētū in contrariū dicen dum eſt ꝙ non eſt ſimile de ſimulatō/ne malicie et bonitatis. ¶ Aliquis enim

potest simulare se bonum cum tamen non sit. Sed nullus potest simulare se esse malum. quia si simulat se esse malum per mala opera tunc est malus vere et non simulatorie. per bona autem opera non potest simulare se malum. ¶ Ad aliud dicendum q hieronimus accipit ibi simulationem large p quacunqz fictione. ¶ Illud quod dicit de yehu non valet. quia ipse malus fuit pro eo q ab ydolatria ieroboam non omnino recessit. cōmendatur tamen et temporaliter remuneratur a deo non pro simulatione sed p zelo quem habuit cum destruxit cultum baal. ¶ Secundo queritur vtrum omnis simulatio sit peccatum mortale. Et videtur q sic. quia illud per quod puocatur ira dei est peccatū mortale. sed per simulationem puocatur ira dei. qr iob. xxxvi dicitur. Simulatores et callidi prouocant iram dei igitur rc. ¶ Contra simulatio est peccatū. quia mendaciū. Sed non omne mendaciū est peccatū mortale. ergo non omnis simulatio.

Hanc etiam questionem ptractat beatus thomas vbi sup. dicēs q simulatō quandoqz pōt esse peccatum mortale. et quādoqz veniale fm q simulatio diuersos fines intendit. Si enim intendit finem qui caritati repugnz tunc est peccatum mortale. verbi gratia quādo quis simulat sanctitatem vt falsam doctrinam in fide et in moribus dissemi net vel vt ecclesiasticā dignitatem indignus acquirat vel etiā quecunqz alia temporalia bona in quibus finem constituat. Si vero finis intentus non repugnat caritati tunc posset esse peccatum veniale. puta cum aliquis in ipsa fictione delectatur. fm q dicit aristoteles. iiij. ethicoꝝ. q aliquis de se fingit magna nullius alterius causa nisi sola libidine simulandi. et ut dicit talis magis videtur vanus q malꝰ. Idem em̄ iudicium est de mendacio et simulatione quantum ad grauitatem peccati mortalis vel venialis. Et per hoc patz responsum ad argumentū in contrariū quia diuersis vijs pcedunt.

¶ Rethorica sup. x. xxvii precepto.

¶ Noli homines blando.

Rationis iudicium eque librate discretionis statera pensatuz hoc imperat et inducit vt nullus cōuictus humani particeps pticipem adulatōnis fauos multiplici cōmendatione diffundat ne ab sentationis suspectus iniuriā in melle situatam videatur opinione maliuola cōculcare. immo extrema viciositas abhorrens et incedens via regia nec adulationis melle nec detractiōis aceto linguam polluet alloquentē. alioquin errans in nimia via aut inuidentie proximus aut palponi non contrarius videretur amore scematibus ab errare. Fistula dulce canit.

¶ Uicesimumseptimū precep tum prime partis metrice.

Noli homies blando nimiū sermone pbare. Fistula dulce canit volucrē dum decipit auceps.

¶ Postq̄ autor in prime precedenti precepto prebuit rudimenta ad fidelitatem amici seruandam inducentia nec non falsitatem que fit per simulationem que ad septimū lingue viciū pertinere dignoscit excludentia. ¶ Nunc vero in presenti precepto subsequēter prebet rudimenta aliā fal tatis speciē excludentia que blandiloquiū nuncu

A

patur qd fit cum quis blanditur inten tione alicuius lucri consequendi.
Pro cuius euidentia est breuiter scien dum q beatus thomas secunda secunde.q. cxv.ponit differentiam inter placidum adulatorem et blanditorem. Placidus enim dicitur ille qui sola intentione dele ctandi loquitur et talis vocatur placi/ dus secundum philosophum. Blanditor est vt dictum est ille qui hoc facit intentione alicuius lucri consequendi. Communiter tamen nomen adulatoris solet attribui omnibus qui supra debitum modum virtutis volunt alios verbis vel factis delectare et sic est peccatum.pertinet au tem ad adulatorem laudare aliquem in quibus non est laudandus que forte sunt mala vel non recta siue non certa bona aut si timeri possit q ad inanem glo/ riam laudatus prouocetur. ¶ Hec ple nius tanguntur in.§.alias.in ver.si cu/ iusque. in glosa adulari .xxv.di.ibi di/ stinguitur q tribus modis adulatur quis. vel attribuendo alicui bonum qd non habet vel nimium extollendo bonum qd habet vtrunque istorum est veniale.vel approbando malum qd habet et istud est mortale.et repellit etiam a promo/ tione.vt probat canon clericus .xlvi.di. vnde glosa sup illud psalmi.couertan/ tur statim erubescentes.dicit q plus no cet lingua adulatoris quam gladius perse cutoris eo q nocet in potioribus locis scilicet spiritualibus. ¶ Attendens igitur autor dei cultorem tali vicio laboran/ tem grauiter peccare.et per consequens ex hoc a diuino cultu exorbitare et hu ic morbo volens remedium adhibere prelibatum preceptum hoc vicium exclu siuum prebet omnibus fore obseruan dum dicens. Noli homines blando rc. quasi velit innuere q non decet culto rem dei per verba adulatoria neminem blandiri laudando.maxime cum inten tione fallendi.quia hystriones qui dya bolo famulantur hoc facere consueue runt vt ab eo possint aliquid extor/ quere secundum quod infra dicetur.et hoc est quod dicit. Noli probare.idest com probare vel hominem laudare sermone nimium blando. quia omne nimium vicio carere non potest.et blandus sermo fre quenter decipere consueuit.Unde au/ gustinus.Caritas fecit.caupo blandi/ tur. Et dico tibi causam quia communi/ ter homines aucupi sunt similes.et hoc est quod in secundo metro sequitur ac etiam declaratur. Fistula.idest tibia que est instrumentum emittens sonum simi lem vocibus auium quo multe aues ca piuntur. Canit dulce. idest dulciter et suauiter resonat. De hac tibia loquitur salomon Ecc.xl. Tybia et psalterium dulcem faciunt melodiam. Sed super vtraque lingua suauis. Dum.idest donec Auceps ab aue et capiens dicitur. Deci pit.idest decipiendo capit. Uolucrem idest auem. Et hoc est quod prouer.xxix. scribitur.qui blandis victisque sermoni bus loquitur amico suo rethe expan/ dit pedidus suis. Unde seneca difficili mum continentie opus est ostentatio/ nes adulantium repellere quorum sermo nes animum quadam voluptate resol/ uunt ¶ Nota q secundum canones et scrip turas sextuplex canticum reperitur. Pri mum fuit victorie.hoc cantauit populus israheliticus in transitu maris rubri.ad instar huius cantat ecclesia post baptis mum.de conse.di.iiii. Secundum fuit doctrine. hoc cantauit moyses populo dicens. Audite celi que loquar vobis. Item ecclesia mutuo se hortando.l.di. ponderet.vnde. Alter alterius honora portate rc. Tercium fuit leticie. hoc can ticum ante susceptam prolem cantauit anna dicens. Exultauit cor meum in do mino.ita ecclesia euacuato cyrographo xxvii.di. Ieiunium.in fine. Quartum fuit liberationis. hoc fuit quando liberatus fuit dauid a saule.Unde tunc cantauit psalmum. Diligam te domine fortitudo mea. Item ecclesia cantat. Cantate domi no et benedicite nomini eius.de conse.

di. v. Jeiunijs. ¶ Quintum dilectionis hoc canticū cantauit salomon dicens. Osculetur me osculo oris sui. Canticū primo. Item ecclesia cantat illud. Cantate domino canticum nouū. xxiiij. q. j. loquitur. ¶ Sextum fatuitatis et malicie hoc cantauit filia herodiadis in cōuiuio Math. xiiij. et Marci. vi. 7. xxvj q. iiij. vnusquisqz. et in psenti pposito dū dicit. Fistula 7c. quod designat falsam dilectiōem sub dulcedine verboꝝ et amenitate. ¶ Pro premissoꝝ me/trorum intelligentia ac etiam obseruantia est breuiter sciendum q̄ blanditor siue adulator est triplici veste indut9. scilicet veste simulate locutionis. veste simulate conuersatōnis. veste simula/te operationis. ¶ Ideo a talibus mul/tum est cauendum cum valde sit periculosum cum talibꝫ conuersari. Isti em̄ simulari possunt locustis que residuū granminis comederunt Exodi. x. quia scdm̄ gregoriū. Quem persecutio frangere nō vincit. mulcens adulatio pmit immo adulatio in hoc detractione vi/detur esse deterior. quia adulatio ho/minem exaltat. detractio vero humiliat. et quia hec etiā nocet amico. illa vero inimico ¶ Item ipsi sunt velut sa/cerdotes infernales homines viuos sepellientes. Dicunt em̄ placentia incipientes quasi vesperas mortuoꝝ. que inci/piunt a placebo. Sed in fine sepeliunt in peccatis cantādo de pfundis. Se/pulchrū patens est guttur eoꝝ. Inquit psalmista. ibi augustinus scilicꝫ adultorum. quia quos ad peccata illectāt quasi deuorant. et in eorum vitam conuertunt. Et Math. viij. dimitte mortuos sepelire mortuos suos. ¶ Super quod grego. moraliū tercio. mortui sepeliunt mortuos cū peccatores peccatorē fauoribus premūt. ¶ Sunt etiā adulatores nutrices sathanice nutrientes homines in peccatis. Job. iij. Cur lactatus vberibus. ibi etiam gregori9 moralium. iiij. dicit adulatores lactant alios quos laudant quasi premio laudis. pūer. j. Si te lactauerunt peccatores 7c. Itē adulatores carnales sunt ioculatores dya/boli non permittentes dyabolū in aliquo cōtristari. Osee. vj. In malicia sua letificauerunt regē. hec valde bene probantur si quis inspicit diffinitionē adulationis augustini dicentis. q̄ adulatio est falsa laus que mentes a rigore veritatis emollit et ad noxia inflectit. Sed pchdolor intantum hodie adulatores pulularunt in mundo q̄ non est adeo curia alicuius domini siue sit spiritua/lis siue sit temporalis que non sit blanditoribus viciata. Et hoc est q̄ seneca libro sexto de beneficī. dicit. Monstrabo tibi cuius laborēt rei inopie magna fastigia quid omnia possidentibus de/sit. scilicꝫ ille qui verū eis dicat et ho/minem inter mentientes. stupentē ipsa qꝫ consuetudine p rectis blanda audientem ac ignorātiam veri perductum vendicat a cōsensu concentuqꝫ falsoꝝ Seneca sexto de beneficijs. Monstrabo tibi quid omnia possidētibus desit. scilicet qui verum eis dicat. Non talis fuit beatus ambrosi9 qui publice re/darguit imperatorem theodosium de peccato suo publico. Unde in ei9 commendatione ait theodosi9. Inueni vnū hominē veritatis. Sed pchdolor principes modernis temporibus ac eciam magnates terreni detestantur ac etiam affligunt homines veritatis et cōmendant homines falsitatis. De hoc magister gerardus cancellarius parisiensis dicebat talem fabulā videlicet q̄ duo homies in sollicitudine errantes in terram symearū venerunt. quos cum vi/dissent symee dixerunt ¶ Isti homines sunt exploratores vocemus eos et sciamus ad quid venerunt. Et dixit maior ego ero in loco eminenti et vos circū/dantes me quasi regem vestrū hono/rabitis et ego faciā alios gestus quod cum fecissent. dictos homines vocauerunt quoꝝ vnus qui vocabatur veri/

dicus a rege requisitus ad quid vene/
rat et quid sibi videretur de eo ait. do
mine licȝ vos faciatis nobiles et altos
gestus mihi videtur ꝙ non correspon
dent cōditioni vestre cum sitis animal
deforme et impotens. et ait rex ceteris
symijs. Audistis quid ausus sit dicere
cōtra me. acuite vngues vestros et eū
totum decerpite. quod et fecerunt. Po
stea quesiuit ille ab altero cuius nomē
falsidicus. qui ait domine vos estis ani
mal magne nobilitatis et dignitatis et
potestatis. qui tot et tantos habetis
principes sub vobis. multum est enim
vestra sublimitas honoranda. quod au
diens rex precepit vt sublimaret̃ et ab
omnibus honoraret̃. hoc licet sit fabu
losum ꝓprijssime et verissime multo/
rum conuenit malicie ꝛc̃. ¶ Scda ve
stis blanditoris seu adulatoris est simu
lata cōuersatio. ex eo ꝙ talis magnam
ꝑtendit mansuetudineȝ. Legit̃ in libro
de animalibȝ ꝙ lupus aliquando emit
tit voces humanas vt non lupus sed
homo videat̃. Sic talis blanditor pre
tendit conuersatōnem humanam habe
re. idest humilem et māsuetam. ideo ta
les sepulchris dealbatis assimulantur.
vt dicit̃ Math. xxiij. quia exterius vi
dentur depicti virtutibȝ sed intus ple
ni sunt spurcitijs viciorꝝ. ¶ Tercia
vestis blanditoris est simulata opatio.
talis aliquando pretendit ieiunare ora
re elemosinam facere. sub istis operi/
bus pietatis suas deceptiones et frau
des nititur palliare ad hunc finem vt
simplices decipere valeat. ¶ De tali/
bus doctor gentium paulus .ij. ad thi
moth. iij. optime loquit̃ dicens. haben
tes quidē speciem pietatis virtutē eius
abnegātes. hij tales omnes falso vesti
ti sunt colore. ¶ Pro premissorꝝ intel
ligentia magis in speciali de infra scrip
tis duobus dubitabilibȝ restat queren
dum vel inuestigandū. Et primo vtrū
quis blandiendo vel alias hominibus
placere volendo peccet. Huic quesito
respondit beatus thomas diffiniendo
sic dicens. ꝙ velle hominibus placere
ꝓpter caritatem nutriendam vt eis spi
ritualiter ꝓficere quis possit laudabile
est. prima ad corinth. x. per omnia ho
minibus placeo. Sed ꝓpter inanē glo
riam et ꝓpter lucrum vel etiā in malis
esset peccatū. ſm illud psalmiste. Deus
dissipabit ossa eorꝝ qui hominibus pla
cent. Et ad gal. ij. Si ad hoc omnibus
placerem christi seruus non essem.
¶ Secūdo queritur vtrum blandito
ribus aliquid dare sit peccatū mortale
¶ Respondeo ſm vnl. ꝙ non nisi alias
nimius appetitus vane glorie hoc cau
set. sicut herodes delectabatur quādo
sibi dabantur laudes non hominū sed
dei. vel nisi intendat vel cupiat illā adu
lationem. de qua dicitur in psal. Laude
tur peccator in desiderijs anime sue.
Hec enim adulatio crimen est. et tales
largitores cōmunicant eis in crimine.
Immo ſm thomā scda secūde. q. clxviij
Si quis superflue in talibus sua con/
sumit vel largit̃ peccat quasi eos in pec
catis fouens. hec etiam ꝓbantur in ca
none donare. lxxxvj. distin.

¶ Rethorica super vicesimo septimo precepto.

¶ Cum tibi sint nati.

¶ Prothoplaustrorꝝ preuaricatio hanc
humano generi deseruit portionem vt
posteritas successiua ignorantie tene/
bris ac concupiscentie illecebris largire
tur. ¶ Quo circa debite instructionis
regulis indigemus. vt illiterato corde
contemplatiue vite theorica capiamus
ea videlicet iuxta aplm que a deo do/
nata sunt nobis et actiue vite explen/
tiam non horrentes in mundane ꝓcu
rationis necessarijs pro nobis et proxi

mis co̅uenientis industrie diligentiam apponamus. et hanc instructionis nor mam filijs et posteris conuenienter re linquere: ne forte inopinata paupertas generati in sui generis improperium ad fa cinora defluant importune.

Vicesimumoctauū precep tum prime partis metrice.

Cum tibi sint nati nec opes tunc artibus il los Instrue vt pos sint inopem defende re vitam.

A Autor in p̄senti precepto quo ad aliquam partem metrice repetit quod supra in vndecimo precepto. Erudi li bros psayce pretactum est. ibi em̄ ha betur q͞ patres ratione gradus propin quitatis et familiaritatis tenent ex de bito filios erudire maxime circa disci plinam et bonorum morum informatō nem. Ratio quia sicut sunt causa essen di. sic esse debent causa bene viuendi. ppterea philosophus octauo ethicorū dicit q͞ pater est filio causa essendi. cau sa nutriendi. et causa discipline. Et hoc est qd̄ ecclesiastici. vij. ca. scribitur. Filij tibi sunt erudi illos. verum quia ibi po sita sunt tria circa filiorum eruditiōem necessaria videlicet diuinorum manda torum inductio compellens parentes. Bonorum morū informatio tribuens virtutes. Et liberaliū artiū seu mecha nicarum adeptio adducens ad hono res. et de primis duobus aliqua decla rata sint et deducta. Nunc restat etiam hic tercium declarandū videlicet libe ralium artium seu mechanicarum adep tio adducens honores. Pro cuius declaratione est sciendum q͞ inter cete ra que ad dei cultores expediant est q͞ sollicite procurare debeat. vt nati idest filij aliquas artes addiscant per quas alimentari possint et nutriri ad hoc ne per discendi negligentiā mendicari co gantur. et hoc ne ex tali mendicitate ad peccata furti et rapine inducant̄. prop terea autor volens hijs obuiare mali cijs. per hoc suū preceptum inducit pa rentes vt filios artibus instruant per quas possint inopem defendere vitam hoc est q͞ directe intendit autor dū di cit. Cum tibi sint nati etc. quasi velit in nuere q͞ si quis habet filios sine opi bus eos pro sue vite necessarijs suffici entibus debet eos per se vel per alium artibus instruere. et maxime in pueri cia existentes. B Ex artibus enim multiplex bonū consequitur scilicet cor poris et anime vtile exercicium necnon temporalium rerum acquisitionē me rito ergo et bene dicit. Cū tibi sint na ti. idest filij. Nec opes idest possessio nes quia forte es paup. Tunc instrue illos. idest informa et doce per te vel p alium artibus liberalibus vel mecha nicis que vere sunt opes immarcessibi les que nō nisi morte perdi valent vel amitti. Ars em̄ dicitur ab arcendo. eo q͞ per ipsam tanq̄ ad aliquod cer tum arcetur homo. Ars enim secūdum aliquos infinitorum est finitum compen dium. Vel ars est collectio multorum pre ceptorum ad vnum finem tendētium. Instrue ergo illos quo. put defende re possint inopem vitā. idest cum qua dam defensione illis mediantibus du cere et tueri ab inopia et egestate. Ino pem vitam. idest humanam. Humana enim vita dicitur inops propter tria. Primo propter peccati deformi tatem. quia nemo sine crimine viuit. Vn̄ psalmista. Omnis homo mendax.

Secundo ppter instabilitatem et momentaneam breuitatē. quia homo nunquā in eodem statu permanet. Job. iiij. quia hodie est et cras non erit. Tercio ppter assiduam penalitatem. quia homo continue pene et labori assidue subiacet. Juxta illud iob. v. Homo nascitur ad labores etc. Et genesis primo In sudore vultus tui vesceris pane tuo Sunt ergo erudiendi filij debitis artificijs. Et primo in artibus manualibus et mechanicis potius q̄ in artibus liberalibus maxime si deficiunt eis instrumenta tam artificialia. q̄ naturalia que artes scilicet liberales sunt septē vt dicit hugo dydascalicon pte. iij. De quibus plenissime habes supra in scda prohemiali parte. §. xxvj. qui incipit. Quare accedat illud quartum membrum principale. vbi dixi q morum ignobilitas vulgi quoqz sanitas quarto referetur. Ibi distincte artes mechanice describuntur ita q non expedit hic easdem amplius refricare. ¶ Unum tamē valde notabile obmittere nolo quod scribit policratus libro. ix. c. iiij. de octauiano qui cum filijs suis bona hereditaria sufficere possent. tamē voluit primo mares instrui ad gradum militarē videlicet ad cursum ad saltum ad vsum natandi et missibilia et lapides iactandi nam eos exercitari fecit ac si sua nequaq̄ nisi per virtutem possidere valerent. ¶ Filias quoqz in lanificio sic instrui fecit vt si pter spem eas in extremam paupertatē fortuna deiecisset vitam per artem sustentare valerēt. nam vendendi emendi et texendi vestes fingendi et componendi non tantūmodo artem sed vsum habebant. ergo huiusmodi exemplo moueri debent parentes omnes ad simile faciendū vt scilicet filijs in mechanicis artibus imbuātur Item scdo ab infantia instrui debent filij liberalibus disciplinis et scientijs que similiter sunt septem. scilicet grammatica dyaletica rethorica arismetrica geometria musica et astrologia. De hijs nihil ad presens. quia generaliter tactum est supra in vndecimo pse precepto. Erudi liberos. Sed plenius et maxime quo ad modū discendi et studendi. in vicesimosecūdo prose precepto. Disce litteras. ¶ Sunt etiā tercio ab infantia instruendi artibus et regulis catholicis. scilicet in articulis fidei. put dicit hugo de sacramentis libro secundo parte sexta. ca. xij. ¶ Quantum ad hanc partē require supra in precallegato prose precepto. Erudi liberos. Et ibi satis de hoc. Item instruēdi sunt nati in bonis moribus. verum quia in predicto prose precepto. Erudi liberos tactum est de ipsoꝝ moribus in generali. ¶ Nunc vero pro ipsoꝝ informatione magis in speciali restat necessario discutiendum et precipue circa tria. in quibus naturalr magis peccant pueri. ¶ Et primo nati circa locutiōnem instruendi sunt et informandi. quia circa locutionē errant tripliciter scdm q ponit aristoteles in libro yconomice in secunda parte. vbi psequitur de regimine filiorum in ca. qualis preponendus sit magis. et ibi vide si placet. Et pro tanto non est hic standam. quia de hac materia satis tangitur supra in secunda phemiali parte in. §. ij. ad litteram dicens qui incipit. dixi quarto per totum. De materia etiā locutionis vide sup in hac parte metrica pcepto. xij. Rumores fuge. B. Post medium.

¶ Circa locutionē tamen beatus gregorius. vij. registri. prebet vtilem et bonam doctrinam dicens. Peto vt paruulos quos nutris precipue moribz instruere cures. et eunuchos qui deputati sunt admone vt eis ea que loqui debeant que coꝝ mentes in caritate contra seinuicem et erga subiectos in mansuetudine cōpugnant. Sequitur verba nutrientium aut lac erunt si bona sunt aut venenum si mala. ¶ Talia ergo nunc suggere que postmodum osten/

dant q bona fuerat que ab eis fuxe/runt.hec gregorius. Secundo instruendi sunt pueri quomodo circa visum et circa visibilia se debeant habere vt scz turpia nullo modo videant. quia talia in ipsorum fantasijs de facili imprimunt et quantum ad modum viuendi vt no habeant oculos vagabundos. quia talis etas ad hoc inclinatur eo q de omnibus admiret. quia ex hoc aliquis lenis corde iudicatur pusillanimus et vagabundus eo q videntur de omnibus admirari. Unde quintilianus in libro causarum dicit. vicijs nostris in anima p oculos via est.et hieremie.ix. Ascendit mors p fenestras nostras et ingressa est domos nostras. Tercio instruendi sunt circa auditum vt no audiant turpia.quia talia in eorum fantasijs facilliter imprimunt.et hoc est qd septimo ethicorum dicit philosophus q pueri phibendi sunt ne talia audiant. scilicet turpia mala vel inhonesta.quia audire est prope ad ipsum facere.

Rethorica super.xxix. precepto.

Quod vile est carum.

Rei familiaris gubernaculus discreto moderamine psidens alteritate temporum acuta circuspectione perpendit vt nec abundantie tempora superflue podigalitatis iacturam afferant nec raritatis articulo desperatione concepta excessiuam construant pauptatem sed legitima moderatonis seruata temperie incedendo via regia virtuose mediocritatis innocentu sapiens obseruabit nec cupiditatus notatus infamia non odio sus hominibus non virtuti contrarius immo nulli.Sic tibi nec cupidus rc.

Uicesimumnonum preceptum prime partis metrice.

Quod vile est carum quod carum vile putato. Sic tibi nec cupidus nec auarus nosceris vlli. A

Presens preceptum est quodamodo suppletio et glosa vicesimi precepti supra positi. Exiguu munus. Et tripharie potest exponi sm triplicem ipsorum metrorum sentencia.et inducere habet vnumqueqz ad triplicem virtutem videlicet ad virtutem pudentie que excludit neglectum. Ad virtutem largitatis r beneficetie que excludit opposit u Ad virtute contemptibilitatis terrene que includit omne bonum. Dico primo q presens preceptum sm vnum intellectum inducit ad virtutem pudentie que excludit neglectum.et sic exponitur. Quod vile est carum. scilicz in presenti tanq carum in futuru retine et conserua.ac si no carum esset. Et qd carum modo est in psenti. putato in futuro vile ita expede large ac si vile sit vel esse debeat hoc totu ad virtutem pudentie dignoscitur ptinere.que quidam virtus sm tullium est scda pars prudentie per qua videtur aliquid futurum anteq factum sit.et sic per eam inducimur ad pudentiam futurorum quod maxime conuenit principi ac etia vniculqz regenti.quod patet ex documento qd tribuit aristoteles alexadro libro.ij.de secretis secretorum sub rubrica de subuetione indigentiu dicens. O alexander thesauriza tibi multu de leguminibz et granis vtilibus ad vescendum vt terre tue sufficiant tempore famis et indigentie vt valeat tuis subditis tua pudentia subuenire. In tempore em necessitatis succurrendu est necessitatibus tunc aperire debes celaria tua r publicare p regnu r ciuitates frumeta et grana thesaurizata hec erit magna cautela.maxia pudentia immune

regni salus populi et custodia ciuitatũ tunc tuũ obseruabunt p̄ceptum. tunc tuum prosperabitur factum. et de tua ꝓuidentia viuēt populi vniuersi tunc scient omnes ꝙ oculi tui ꝓcul vident. et ꝓpter hoc tuam appreciabunt cle/mentiam et cauebunt sibi tuam offendere maiestatem. In hoc concordat diuina scriptura de Joseph qui consuluit pharaoni regi egipti vt tempore vbertatis. quia tunc frumēta et blanda cetera reputabantur vilia sic sibi taliter ꝓuidere deberet vt dum tempus sterilitatis et famis immineret ꝙ suis de victualibus subditis posset subuenire ꝓut geñ. xliiij. declarat historia. et sic hec virtus excludit neglectum. ¶ Dixi

C secundo ꝙ presens p̄ceptum s̄m alium intellectum inducit vnūquenqȝ ad virtutem largitatis et beneficentie que excludere habet oppositū. scilicet cupiditatem et auariciā. que liberalitati opponuntur vt taliter exponatur. Quod vile est carum. quasi velit dicere quando recipis aliqđ donū vel munus ab ali/quo qđ in rei veritate de se est vile debes illud qđ est vile carum et precio/sum reputare. et sic nō reputaberis cupidus. quia si vile reputares munꝰ ab amico forsitan paupe libenter oblatū. videreť ꝙ nō esses ↄtentus. sed ꝙ velles munus maius carum et preciosum et sic reputareris cupidus. qȝ cupidus dicitur ille qui non est habite rei aui/dus et inordinate eam habere desiderat vltra. scilicet q̄ꝫ necessitas exposcat et illud etiam simili modo qđ est carū et preciosum reputare debes ac si esset vile. Ratio quia tunc eris magis pro/nus ad illud tribuendū et illud dabis sicut oportet et quibus oportet ac etiā quando et quomō oportet. et tunc nullus auarum te poterit reputare.

¶ Auarus eñ dicitur auidꝰ respectu rei habite qui etiā inordinate amat ac etiā retinet eam. Unde dicitur auarꝰ quasi auri auidus. Unde dicitur semper auarus eget. si ergo illud quod est carum et preciosum sicuti est forsitan retraheris ad dandum illud. et sic auarus reputaberis et tenax. hec omia facere docet virtus largitatis seu liberalitatis. Ex eo ꝙ instruit ꝓmpte largiri quando et quomodo et quibus oportet. et in hoc excludit auariciam. ¶ Item etiā instruit in receptione munerum cupiditatē excludere in eo ꝙ docet vilia tanquā cara et preciosa benigne ac hilari vultu gratāter accipere. et quod est vile carum reputare. ¶ Dixi tercio ꝙ presens preceptum inducit vnūquenqȝ ad virtutē contemptibilitatis terrene per quā omne excludiť malum. et omne includitur bonum vt sic tercio exponatur. Quod vile est carum ꝛc̄. quasi velit innuere. Putato illud qđ est vile in hoc seculo. scilicȝ paupertatem et con/temptum mundanoꝝ que cōtemptibilis dicitur et habeť in hoc mundo esse carum deo. Et quod est carum mūdo. scilicet potentia ⁊ diuitie. putato esse vile a deo. et sic nec nosceris cupidus eius acquirendo. quod est carum deo. scilicet contemptibilitatē mundanoꝝ. nec etiam auarus vili bona tua pauperibus tribuendo. Et sic videtur male glosasse qui dixerat ꝙ sequens versꝰ non consonat huic sentencie. ¶ Ad luculentiorē autem intelligentiā huius tercie sentencie est breuiter sciendū ꝙ ita est deceçata mortalium intelligētia vt plurimū circa mundialia et terrena sicut de oculo qui vidit rem a remo/tis et eam iudicat esse paruā. sed deprope iudicat esse magnam. Unde solem quem a remotis cernimus esse modicū iudicamus. cum tamen demonstratiōe certissima ꝓbetur esse centies sexagi/es maior terra. modo cōsimili peccores a deo et a celesti premio per peccati distantiam plurimū elongati. longe enim est a peccatoribus salus ait psalmista. Deum ⁊ celeste premiū paruipendunt quia quod est carum reputant vile. B

Terrena vero quibus per amorē sunt ꝓpinqui magnipendunt. quia reputāt quod vile est preciosum. quod est contra preceptum autoris facere. ideo ex hoc per superbiam se extollunt et pauperes paruipendunt. hoc autē faciunt. quia nimis sunt a veritate remoti. vnđ videmus in hac machina mundiali ꝙ quanto circunferentia est minor tanto centro est propinquior et quanto fuerit maior. tanto a centro remotior. Sed dyonisius dicit in angelica ierarchia ꝙ deus est quasi centrum et spiritus intelligibiles mouentur more circūferentie citra centrum. ❡ Per hunc modum est de mortalibus intelligendum que suo modo circa deum mouentur. iuxta illud actuū. xvij. c. In christo viuimus mouemur et sumus. Quanto ergo quisq3 est breuior idest humilior tanto est deo ꝓpinquior et quāto per superbiam maior. tanto a deo remotior. vnde Ecc. xv. longe abest supbia. nunc autē sic est ꝙ quanto aliquid a remotiori videtur. tanto minus videtur. et quanto ꝓpinquior tanto maior. Sic viri virtuosi sunt ꝓpe deum positi. vnđ petebat vnus ex eis sc3 dauid ꝓpheta Libera me domīe et pone me iuxta te immo etiā sedent ad pedes dñi tanq̄ eius discipuli. Deutro. xxxiij. qui appropinquant pedib3 eius accipiunt de doctrina illius. et ideo cum se conspiciunt tanquā nanos iuxta gigantem positos deum magnū reputant et se paruos. Peccatores aūt a deo distantes seipsos per supbiam magnificant et extollunt dum dei magnitudinē non attendunt. et hoc sine dubio vult hec tercia autoris expositio dum dicit. Quod vile est carum zc. ❡ Volens igit autor dei cultores instruere quomodo de muneribus recipiēdis et dandis se debeant habere. ad hoc ꝙ nec in recipiendo cupidi videantur vltra data munera cupientes. nec etiā in dando auari appareant nec dantes quādo quib3 et quo modo oportet. Pro tanto hoc suum preceptū exhibet omnibus fore obseruandum dicens. Quod vile est carū zc̄ ꝭm ꝙ supra taliter qualiter est expositum. Videt tamen ꝙ autor in hoc precepto male intellexerit et falsū esse videatur qđ dicit. Quod vile est carū zc̄ Quod sic ꝓbatur. nam vt dicit seneca in libro de quatuor virtutibus dignitatem rebus non ex opinione multorum sed ex earum natura constituas. ergo illud qđ est vile de natura sua. debemus vile z non carū reputare. Et illud qđ de natura est carū et preciosum debemus carum et preciosu3 reputare et non vile. quorū contrariū dicit hic autor dum dicit. Quod vile est carum. Huic contrario respondet ꝙ duplices maneries ꝓprietatu3 insunt rebus. quedam enim ꝓprietates sunt que a natura rei specifica oriunt sicut esse risibile oīs in ore a natura specifica hominis est. et causatur a principijs intrinsecis eius et esse calidum et leue a natura ignis. et quando de talibus ꝓprietatibus loquimur ꝭm naturam rerū iudicare debemus et non scđm opinionē. vnde si omnes homines dicerent hominem non esse risibilem. non deberemus dicere hominē non esse risibilem sed esse risibilem. ❡ Quedam aūt sunt ꝓprietates que non conueniunt rei ex natura sua sed ex cognitōnis attributione vel cogitatōnis nature. et p actionem anime attribuētis sibi aliquid. qđ de natura sua non habet sed solum ex attributione intellectus nostri. verbi gratia. nullus homo de natura sua prest alijs. quia omnes pares natura creauit quantū ad ymaginem dei. sed tamē vnus homo per actionem intellectus nostri et per electionē voluntatis nostre preficitur et preponitur alijs et vocatur dominus. et quando loquimur de rebus quātum ad istas ꝓprietates possumus iudicare de rebus ꝭm estimationem hominū. nunc autē sic est.

Quod vile est carum. scdm q preciо mensurant. quia precia insunt rebus p opinionem hominum. quia illud quod ppter copiam reputabimꝰ vile et parum valere alio tpe ppter indigentiã reputabimus carum et multũ valere. Et ideo saluari potest isto modo autoris preceptũ. Ex eo q seneca intellexit de pprietatibus que insunt rebus per rationem intellectꝰ cogitantis. de quorum numero sunt vile et carum. quia mensurant per approbationem nostrã vel etiam extimationẽ.

Tricesimum preceptũ prime partis metrice.

Que culpare soles ea tu ne feceris ipse. turpe est doctori cũ culpa redarguit ipsum.

Nota scdm canones q quis dicitur aliquid facere nouem modis. Primo per effectũ. de conse. di. iiij. romanus. Secũdo per causam. j. q. j. Si quis inquit. Tercio per comparatõnem. vt viij. q. j. vereor. Quarto per mutationẽ vt. vij. q. j. omnes qui. Quinto p auctoritatem. j. q. j. vt euidenter. Sexto per ministrum. vt in. c. sicut vrgeri. ea. causa et. q. Septimo per vite meritũ. de consecra. di. iiij. quomõ. Octauo per approbationem. vt de cõsecra. di. iiij. queris. Nono per subtractionẽ. vt. xvj. q. j. decime. Nota q triplex reperit reprehensio in sacris canonibus. Prima dicitur impiosa et hec prohibet. vt in canone nolite. xxj. di. Secunda dicitur socialis que pcipitur. vt. ij. q. j. si peccauerit. et. ij. q. vij. qua ppter. Tercia est temeraria que etiam phibetur. vt. ij. q vij. oues. Autor supra in quinto precepto. Si vitam inspicias. recitat in generali qđ in presenti precepto tangit in speciali videlicet de illo qui sub quodã signo simulate pfectionis vicijs quibꝫ ipse laborat: alios mordere et redarguere nititur ac si ipse illa vicia nõ haberet. volens igit autor in hoc precepto dei cultorem instruere maxime qui est in doctoratꝰ seu presulatus officio constitutus. q a vicijs de quibus alios rephendit se debeat abstinere dum dicit. Que culpare soles. quasi velit innuere. q si tu aliqua vicia rephendas non illa vel similia debes contrahere ne culpa q̃ in alijs corrigebas teipsum reprehendat. et sic pprio iaculo feries temetipsum. iuxta illud augustini. bene loqui et male viuere nil aliud est q̃ se sua voce damnare. et hoc est quod expositiue intendit autor dicens. Tu ipse ne feceris ea. scilicet vicia que in alijs corrigebas. iuxta illud euangelij dictũ Math. vij. ypocrita q vides festucã in oculo fratris tui et in tuo trabẽ non vides eice primo trabẽ de oculo tuo rc̃.

Pro huius precepti intelligentia ac etiam obseruãtia est breuiter sciendum q ad hoc qđ redargutio siue reprehensio ordinate fiat tria maxime requiruntur. Primũ est ex parte reprehendentis. scilicet eius vita irrephensibilis. Secundũ ex parte reprehensi. scꝫ eius culpa rephensibilis. Tercium ex parte modi rephendendi. scilicet discretio puida. Circa primũ est sciendum q doctor siue quiuis aliorꝫ rector si laudabiliter absqꝫ calumnia velit alios culpare seu rephendere debet actꝰ et pprietates celestis ierarchie imitari quia in diuino eloquio angelus appellatur Malach. iij. Ecce ego mitto angelum meum rc̃. Et sunt nouem actus seu pprietates ipsorum angelorꝫ scdm q per nouem ordines diuidunt. Et primo doctor ad modũ angelorũ debet habere actum qui est officiosa executõ mandatorꝫ p humilitatẽ promptissimã. Hec virtus humilitatis ponenda est prior tanq̃ loculꝰ in quo cetere virtu

tes condant. put dicit grego. qui omnes virtutes sine humilitate cogregat. quasi puluerem in ventum portat.
¶ Sed hodie in collegijs doctores superbos et no humiles habemus qui ante volunt supbe loqui quam audire pesse cupientes. qui seipsos negligut gubernare. Cum tame dicat bernardus ad eugenium papa. Nulla inquit spledidior gema in omni pcipue ornamento pontificis quam humilitas. que si amittitur illa virtutu congregatio no nisi queda dicitur ruina esse. ergo doctor ad modu angelorum debet habere actum qui est officiosa excusato mandatorum p humilitatem summa. quia supbis deus resistit. humilibus aute dat gratia Jacobi iiij. Contra facientibus dici eis potest qd dicit autor. Turpe est doctori.
Scdo doctor seu aliorum rector ad modum archangelorum debet habere actionem et pprietate que est studiosa virtus et reuelatio secretorum per doctrine et virtutis influentia. vt verificet illud ysa. lviij. Clama ne cesses et quasi tuba exalta voce tua. Sed o qua monstruosa res dicit bernardus libro. ij. de consideratione gradus summus et animus infimus sedes prima et vita yma lingua magniloqua et manus ociosa. sermo multus et fructus nullus. caput canu et cor vanu. monstruosum em esset si in vno homine reperiret q haberet vnu oculu maiore reliquo. vel si esset aliter coloratus. hoc tamen monstrum reuera hodie in multis doctoribus inuenitur. nam cum in nobis sit duplex oculus intellectus vicz et affectus. Sunt quidaz qui hos oculos habet in colore dissimiles bonu docentes et aliud facientes. Alij vero in magnitudine inequales. nam multa dicunt et pauca faciut. multum cognoscut et parum diligunt. multum studetes illuminatione intellectus et paru curantes. de inflamatione affectus oculu intellectus illumiat veritas oculu affectus caritas. vtrunqz pariter illuminari petebat dauid. Illumina oculos meos rc. Cum autoris etia dicto concordat ysidorus de summo bono li. iij. dicens. Nihil turpius est quam si bonu qd quisqz sermone pdicat. explere ope negligit vnusquisqz doctor et bone actionis et bone pdicationis habere debet studiu. nam vnu sine alio no facit perfectum interdu doctoris vicio ipsa vera doctrina vilescit. et qui non viuit sicut docet. ipsam qua predicat veritate contemnibile reddit. facit in huius figura. Exo. xxviij. Preceptu erat pontifici vt portaret in pectore rationale iudicij in quo essent veritas et doctrina. contrarium facieti dici pot. Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum.
¶ Tercio doctor ad modu virtutu debet habere actu seu pprietate que est virtuosa opatio miraculorum per bone opationis et conuersatonis efficaciam Nam fm seneca. plus monet exempla quam verba. Ratio est. qr efficatius coclu ditur factu ex facto. quam factum ex dicto sic concludit dns Luce. x. Uade et tu fac similiter. et ipse volens nos efficacius admonere. cepit prius facere quam docere. actuu primo. Un aplus ad thimo. ij. In omnibus teipsum prebe exemplu bonorum operum. in doctrina. in castitate. in integritate et grauitate. qr bone opationis conuersatio ofundit inimicu. edificat proximu. glorificat etiam deu. Et beatus hieronimus dicit. erit in gestu tuo grauitas. in motu simplicitas. in incessu honestas. nihil decoris vel lasciuie. nihil petulantie vel leuitatis in tuo incessu appareat. in corporis em gestu appareat animus euidenter speciesqz corporis simulacrum est mentis figuraqz pbitatis. Unde magna in oculo macula reputat que in membris ceteris modica censet. sic etia idem peccatu maius est in doctore quam in alio. et ideo sapienter doctorum doctissimus scz deus ipse ab ipsa premordiali creatione pcuidit vt in sole non esset macula sic eam esse videmus in luna. et sic sol eminet vniuersis vt radijs suis cuncta plustret.

Sic doctor quilibet quasi alter sol om nibus preminens singulorum merita con spicere debet. ad instar solis operum vir tuosorum exemplis quasi quibusdam ra diis debet lutum fluidum per luxuriam de/ siccare. et congelatum per auariciam et ra/ pinam impietatem et erogationem dissol uere. nam sine misterio ac notabili do cumento raro vel nunquam in sacra scrip tura de obscuratione solis fit mentio quin statim obsequatur lune. et plerumque stellarum obtenebratio. Unde ysa. xiij. scribi tur. Obtenebratus est sol in ortu suo. et Joel. ij. Sol et luna obtenebrati sunt et stelle retraxerunt splendorem suum. In quo moraliter datur intelligi. quod doctore pec/ cante consequenter peccant et populi ex emplo illius ad peccandum inducti. Dici tur enim ecc. iiij. secundum iudicem populi sic et ministri eius. et qualis rector ciui tatis. tales et inhabitatores in ea. vnde tu specialissime qui es sup alios consti tutus ad modum virtutum oportet te am plius operari vt habeas illorum actum qui est virtuosa operatio miraculorum. In qui bus autem qualiter et quomodo debeat operari. require supius in penult. prose precepto. Illud stude agere quod bonum est. vbi latissime habetur de materia. et ibi vide de materia si placet. Contrarium autem faciens dici ei pot. Turpe est do ctori. ❡ Quarto doctor seu rector ad modum potestatum debet habere actum seu proprietatem que est refrenatio de/ monum seu aduersariorum per fortissimam resistentiam in demones effugando. nam princeps noster beatus petrus in sua nos docet epistola prima. c. v. dicens. aduer sarius noster dyabolus tanquam leo rugi ens etc. O vos domini doctores principes et prelati ad modum potestatum refrenan do demones aduersantes. sitis turres et muri viriliter stantes firmi. quia con tra hereticos et rebelles pugnare debe tis. et a vobis auctoritatum clipei debent fugiter dependere. vt etiam si apponantur eorum tendicule vt sagittent in occulto re ctos corde. sagitte ipsorum paruulorum fi

ant plage eorum vt cum erepta fuerit ani/ ma vestra de laqueo venantium frustra iaciatur rethe ante oculos pennatorum. Nam doctor siue aliorum rector qui de/ bet refrenare malicias hominum dyabo lorum debet esse sicut turris et colum na immobilis et non de facili moueatur. ❡ Sed prochdolor sunt aliqui qui non sunt muri sed mures. non doctores sed raptores. non speculatores sed speculato res. non plati sed pylati. non deuoti sed tyranni. Nota secundum canones et scrip turas quod sol quintupliciter accipitur vt dicitur. Primo nanque sol dicitur ipse deus. vnde dicitur. Illuxit nobis verus sol. i. deus pater. Secundo dicitur ipse christus. vnde. Ortus est nobis sol iusticie xps de us noster. Malach. iiij. Tercio dicitur sol filij manifestatio. vnde. In sole posuit ta bernaculum suum. psal. xviij. Celi enarrant gloriam etc. Quarto dicitur sol temporalis puni tio. vnde. Sol non uret te per diem neque luna per noctem. ps. xij. Leuabo oculos meos etc. Quinto dicitur sol temporum succes sio. vnde. permanebit cum sole et ante lu nam. ❡ Primo sole omnia sunt cre ata. vt. xij. q. ij. cum redemptor. ❡ Se cundo sole omnis homo illuminatur. vnde erat lux ve. etc. Jo. j. xxj. di. cleros. Ter cio sole lucerna sup candelabrum ponitur vt luceat omnibus qui in domo sunt. Math. v. ❡ Quarto sponsa. idest ec clesia xpi parturit. vnde in canticis. Ni gra sum sed formosa. cant. j. ❡ Quinto temporalium successio distinguitur. vt dies mensis et annus. xxvj. q. vij. non obser uetur. ❡ Sed notandum quod culpa do ctorum vel rectorum plus nocet subditis quam aliorum quod ex duobus probatur vicz Ex iure canonico. et naturali exemplo ❡ Primo iure et sic. quod enim agitur a pre latis faciliter trahitur a subditis. quia sunt tanquam signum positi ad sagittam. vt in decret. qualiter et quando. ij. de accusat. et a quo debent suos subditos prohibere. multofortius et seipsos nec pot corrige re cum tacitus respondeat eadem que cor rigit commisisse. vt in canone. primum di.

C

ad

di

tio

xxvj. ¶ Scd̄o p̄batur naturali exemplo. dicunt astrologi q̄ eclipsis solis multū grauat oculos intuentiū. et quādo eclipsis fit in ascensu solis plus nocet et est malum signū. Sic moraliter licet peccatū omni ratione scandali sit offensiuū. tamē peccata doctoꝝ et prelatorum qui sunt in ascensu dignitatis plus nocent. quia magis subditos scandalizant. vt patet ad sensum. ¶ Cum enī heretici cōmunicantur scripturis et rationibꝫ non habēt fortius argumentum ad defensionē erroris sui et simplicium subuersionē q̄ quando exempla mala catholicoꝝ et maxime doctorum et prelatoꝝ vident tunc animātur et confortant̄. ergo ad modū potestatum habeat doctor actū qui est refrenatio demonū aduersarioꝝ. Juxta illud iacobi. iiij. c. resistite dyabolo et fugiet a vobis. contrariū ergo facienti potest dici cum autore. Turpe est doctori ꝛc̄.

¶ Quinto doctor seu alioꝝ rector ad modū principatuū debet habere actū seu p̄prietatē que est directa gubernatio hominū sibi cōmissoꝝ per dilectionem feruentē et precipue in subditoꝝ custoditione seu gubernatiōe. vnde rector quilibet diligere debet quoscunqꝫ et specialiter sibi subditos sic pater et mater vnicū amant filiū. Unde berñ. sup cantica dicit. Discite subditoꝝ matres vos esse debere nō demones studete magis amari q̄ timeri. et si interdum seueritate opus est paterna sit nō tyrannica. matres fouēdo. patres corripiendo vos exhibeatis. Suspendite verbera. p̄ducite vbera. ꝛ pectora lacte pinguescāt. ergo habeat doctor seu rector ad modū principatuū actum qui est directa gubernatio hominū sibi cōmissorum p̄ dilectionē feruentem precipue in subditoꝝ cōpassione. Juxta illō ad hebre. v. Omnis pontifex ex hominibus assumptꝰ pro hominibꝫ constituitur. Contrariū ergo facienti dici potest cum autore. Turpe est doctori ꝛc̄.

¶ Sexto doctor seu alioꝝ rector ad modū dn̄ationum debet habere actū et p̄prietatem qui est p̄cellens imperatio spirituū inferioꝝ per p̄prij spiritus et carnis subiectionē a vicijs expugnādis. nā caro suggerit suauia. et ideo contra eam tanq̄ contra domesticū inimicum vtiqꝫ est cauendum ¶ Juxta illud michee. vij. ab ea q̄ dormit in sinu tuo custodi te. Et ap̄lus ad roma. xiij. ca. Curā carnis ne feceritis in desiderijs suis. quia suauitas carnis consuetudinē inducit. De quo sanctus augꝰ. in enchiridion. c. xv. loquit̄. peccata quāuis magna sint et horrenda cū in consuetudinem venerint. aut parua aut nulla esse credent̄ vsqꝫ adeo non solū occultanda veꝝ etiam p̄dicanda et diffamanda esse vident̄. ¶ Itē cesarius in quodā sermone habet hoc infelix consuetudo vt quāto amplius quis peccauerit. tanto minus ipsa peccata intelligat et tāto plus eum peccare delectat. Et augꝰ. super psal. lxxxix. Omne peccatū consuetudine vilescit et nescit homo quantū sit. Et gregꝰ. in registro. Si praue rei anteq̄ vilescat additus non claudat̄ fit latior et erit cōsuetudine licitum quod cōstat esse ratione p̄hibitum. ergo habeat doctor ad modū dn̄ationum actū qui est p̄cellens imp̄atio spirituū inferiorum in p̄prij sensus spūs et corpis subiectionē et in vicijs expugnādis vt dicere valeat cum apostolo prima ad chorinth. ix. Castigo corpus meū et in seruitutē redigo. Contrariū ergo facienti dici pōt ei. Turpe est doctori ꝛc̄.

¶ Septimo doctor seu alioꝝ rector ad modum tronoꝝ debet habere actū seu p̄prietatem tronoꝝ qui est iudicatio et correctio hominū peruersoꝝ per equitatis et iusticie rigorē. Unde berñ. ad eugeniū papam. vt prauos viriliter iudicaret hoc expectat et petit a te manus tua. hoc suspirant filij matris tue. ergo ad modū tronoꝝ doctor habeat actū qui est correctio ꝛ iudicatio hominum p̄uersorū p̄pter rigorē equitatis et iusticie in delinquētes homines puni

endo. ps. Letabitur iustꝰ cum viderit vindictam. Contrariū facienti dici potest eidem. Turpe est doctori ꝛc.

¶ Octauo doctor seu rector alioꝝ ad modum spirituū cherubicoꝝ debet habere actū seu ꝓprietatem q̄ est intellectuatio seu cōtemplatō occultoꝝ potissime diuinoꝝ ꝓpter splendorē veritatis summe. ¶ Nono vt ista duo accipiantur cōiunctim doctor ad modū spirituum seraphicoꝝ debet habere actum seu ꝓprietatem que est dilectio et amatio incendiosoꝝ animorum ꝓpter dilectionem artissimā caritatis. O quā viua est illa contemplatō ac etiā dilectio diuinorū que est de ipso gratuito cetu erumpit. et que ex totis medullis cordis in deū salit. et sup omnia deum diligit et propter se. Jo. iiij. Qui biberit ex aqua quaꝫ ego dabo ei. fiet in eo fons aque salientis in vitam eternam.

¶ Circa scðm principale ꝛc. dicit augꝰ. ꝙ si ea in mente repħendis que reprehendenda nō sunt. teipm potius ledis q̄ʒ me. Exemplo illiꝰ qui arcum tendit qui tendendo vulnerauit seipm. ¶ Sic reuera aliq̄ sunt qui dum alios volunt corrigere a seipsis ledunt. ¶ Sunt etiā quidā qui omnes repħendere volunt. sed ab hijs repħendi nolunt. tales sunt sicut vermiculi qui quantūcunqꝫ penetrant durū lignū. tamen cum tangūtur modicū per impacientiā crepant.

¶ Sunt etiam nōnulli subditi ita in malicijs indurati ꝙ nullo modo corrigi volunt nec etiā emendare seipos isti sunt vasi terreo similes. qui nunq̄ʒ reparat̄ si frangatur. faciendū est igitur ad consilium ħiere. xix. vbi dicit̄ sic. conteram populum istū sicut conterit̄ vas figuli

Quare autē tales non corrigunt̄ duplex est ratio demonstratiua. Prima est quia nunquā bene corrigit librū qui dorsum vertit ad exemplar. Exemplar omnis boni est deus. ꝑuersi vertunt ei dorsum. Vñ ꝑuersi dicunt̄ quasi auersi ideo difficiliter corrigūtur. quia scðm augustinū. Peccatum nihil aliud est q̄ʒ quedam auersio a bono incōmutabili bono cōmutabili inherere. ¶ Scða ratio est qꝛ respiciēs in exemplar solū in ea parte in qua est corruptum nunq̄ʒ corrigit librum suū. Sic superiores vt sunt doctores et regentes debent esse exemplar minorū. Sed quia ꝑuersi non respiciunt in supioribus nisi vicia et defectus que in eis sunt. ideo difficiliter corrigūtur. ¶ Circa terciū principale ꝛc. Nota differentiā inter correctionem sapientis et fatui. quia fatuus impetuose et subito vult corrigere qd est valde ꝑiculosum. Sed sapiens corrector differt et reseruat correctionem vsqꝫ ad tempus optimū quod est valde congruū. Unde cassiodorꝰ super illud psalmi. Irascimini et nolite peccare dicit festinata vindicta non potest esse in iusticia reparata sed sapiens in furorem nō corrigit. Sed tali moderamine et mensura ꝙ aliquando querit ignoscendi facultatē non vlciscendi opportunitatem. Exemplo illius philosophi de quo facit mentionē hieronimus in epl'a ad paulinū. qui rediens de scolis et inueniens rusticū qui bona sua custodierat et ea penitus inueniens destructa ait illi. Si iratus non essem statim de te vindictā expeterē. Unde gregꝰ. subiectoꝝ vicia aliquādo sunt prudenter dissimulanda. aliquando subtiliter inuestiganda. aliquādo breuiter puniēda. aliquando vehemēter obiurganda

¶ De materia correctionis superiorum ad inferiores. vide sup̄ in. xij. ꝓce precepto. Familiā cura. De correctione etiam fraterna. vide supra in. ix. precepto prime partis metrice. Cum moneas aliquē. ¶ Nota ꝙ triplex doctor in scripturis reꝑitur quorum quilibet ꝓprios dicitur habere discipulos. Primus doctor dicit̄ sophista. Scðus dicitur phisicꝰ. Tercius dicit̄ theologus. ¶ Doctor sophista est dyabolꝰ et est cautus sophisticator qui suos docet discipulos subtilia sophismata.

¶ Hic habet tria genera discipulorum.

ad

Primi sunt ypocrite quos docet alios decipere p sophisma in quo est fallacia figuredictionis que est quando dictio vnum ostendit et aliud significat. per hanc fallaciam ypocrite decipiūt alios. quia vnū sunt intus. aliud autē exteri/us tales etiā sunt simulatores qui vnū habent in corde. aliud autē exterius in ore. De talibus et consimilibus loqui tur apostolus ad thimo. vj. Habentes speciē veritatis virtutē autem eius ab negantes. hij sunt qui transfigurant se in angelū lucis. Istius sophismatis fal laciam ostendit xps Math. xxiij. Ue vobis ypocrite tristes similes estis se/pulchris dealbatis que a foris apparēt speciosa. intus autē sunt plena ossibus mortuorum et omni spurcicia. Secū di discipuli sunt detractores quos dya bolus docet alios decipere per sophis ma in quo est fallacia amphibolie. que est quādo per diuersam constructionē decipitur ignorans. et hoc fit quando aliquid quod est in cōstructione debet ante esse retro postponitur. sicut patet in hoc exemplo. video panē comedere canem. per hanc fallaciam detractores plures decipiunt qui cum detrahunt di cunt de malo bonū et de bono malū. et ponunt tenebras lucem et ecōuerso. et sic decipiunt auditores qui rei veri/tatem ignorant. istius sophismatis fal/laciam ostendit dominus in ysa. v. di/cens. Ue vobis qui dicitis bonū malū

xj. q. iij. ve vobis. Tercij discipuli sunt sciencie amatores. hos em̄ decipit dyabolus per sophisma in quo est fal/lacia equiuocationis. quod est quando de eadē voce sunt diuerse res sicut pa tet de hac voce homo sub quo duo cō prehendūtur scilicz homo pictus et ho mo verus. et sic homo est equiuocum si habeatur respectus ad vtrunqz. Si vero habeatur respectꝰ ad hominem verum tantū vniuocum est. ꝛ sic est de sapientia dei et sapientia huius mundi quia sapientia dei vera sapientia est. sa pientia mundi est quasi sapientia picta. scilicet accidentalis et fatua. hanc niti/tur dyabolus ostendere mūdi amatori bus veram sapientiam esse et dei sapi/entiam nititur ostendere pictam et fa/tuam esse. pptere a mundane sapientie amatores per dictam fallacā a dyabo/lo decipiuntur. quia credunt fatuam sa pientiam dei et ecōuerso. Istius sophis matis fallaciam ostendit apostolus di cens illud prima ad corinth. iij. Sapien tia huius mundi stulticia est apud deū. Secūdus doctor est phisicus. i. est venter cuius discipuli sunt gulosi et de liciosi. Unde apostolus ad corinth. vj. Quoꝝ venter deus est. Iste docet di/scipulos duo scilicet abstinentiā et re/pletionem. Primo docet abstinere a le guminibus et a grossis cibarijs. quia in flant. Secūdo docet ventrē reple ri bonis et delicatis cibarijs ac etiā lau te paratis. Istiꝰ sophismatis fallaciam docet et assignat dominus Luce. xxj. Abstinete a crapula et ebrietate. Tran sumptiue. xxxv. di. in prin. Et in decre. a crapula. de vi. et ho. clericoꝝ. extra. xxxv. di. vinolentū. Tercius doctor est theologꝰ hic est xps benedictus et quilibet doctor egregius. discipuli enīz eius sunt paupes quos docet inuenire triplices diuitias paupertatis. scilicet se curitatem. felicitatem. et thezaurum in/effabilem. et ideo assimulantur tribus. scilicet sigillo regis. medicine. et arene infructuose. Primo docet in pau/pertate inuenire securitatē. et ideo assi milatur sigillo regis in quo est securi/tas nuncio qui sigillum regis portat et vbiqz per terram vadit secure.

Moraliter sigillum siue signū summi regis est paupertas. de qua in euange lio Luce. ij. ca. scribitur. Hoc vobis si/gnum erit inuenietis infantem pannis inuolutum ꝛc. Quicunqz ergo hoc signum portat tanq̄ nuncius sum mi regis secure per viā vadit. iuxta il/lud boecij dictū. Cantabit fatuus corā

latrone vlator. nec etiam ab eis querit pedagiū. per quod patet ꝙ liberi sunt et non servi. ¶ Secundo docet in paupertate sanitatem invenire. et ideo assimilatur medicine in quo latet sanitas. hoc figuratum fuit in libro regū. iiij. ca. v. vbi dicit̄ ꝙ helyseus docuit naamon leprosum ꝙ descēderet in iordanam et ibi lavaret se septies. et sic reciperet sanitatem. ¶ Per hunc descensum humilem paupertatem intelligere debemus per quā in hoc mundo descenditur qui pauper efficitur quodāmodo descendit de magno et alto fastigio ad statū infimuꝫ in iordane. ergo in paupertate mundatur homo a lepra superbe ambitionis et erogantie. ¶ Tercio docet invenire in paupertate thezaurū ineffabilem. et ideo paupertas assimilatur arene infructuose sub qua latet aurum p̄ciosum. sic licet paupertas plurimum infructuosa videat̄. tamen ibi latet preciosissimus thezaurus regni celorum. vnde Beati paupes spiritu quoniam ipsoꝝ est regnum celoꝝ. Math. v. Luce. vj. ca. xxiij. q. iiij. §. ex hiis.

tio

¶ Tricesimū primum preceptū prime partis metrice.

Quod iustū est petito vel quod videat̄ honestum. Nam stultū est petere quod possit iure negare

A ¶ Autor in presenti precepto repetit metrice qđ supra in primo precepto scilicet. Itaqꝫ deo supplica. exposuit p̄ sayce. verū quia instruit solūmodo dei cultorem ad actum latrie deo principaliter exhibendū. qui quidam fit per petitionem supplicativā non ad alios actus se divertens. Ideo nunc in p̄senti precepto dei cultorem informare intendit vt ea cupiat et postulare debeat q̄ sunt rationi consona et saluti humane p̄ficua. hoc autem insinuat autor dum dicit. Quod iustū est petito. ¶ Pro declaratione huiꝰ precepti est breviter attendendum ꝙ quidam querunt aliquid et inveniūt. vt sunt illi qui intelligunt qđ querunt. et istis dicit̄. querite et invenietis. quidam querūt et non inveniunt. vt non intelligentes qđ querunt. et istis dicitur. nescitis quid petatis. quidam nec querunt nec inveniunt quibus dicitur. qui ignorat ignorabit̄. transsumptive in. §. vt itaqꝫ. xxxvij. di. talia ergo petenda sunt ab amico que iuste negare non possit. quoniā iniustū est iniusta petere. et hoc est quod dicit autor. Quod iustum est petito. Ad hoc autem vt petitio nostra iusta sit et honesta et p̄ consequens exaudiri mereatur. quatuor sunt principaliter attēdenda. Primū est ꝙ sit in donante potestas. Secūdm est ꝙ in petente sit dignitas. Tercium est ꝙ sit in re petita vtilitas. Quartū est ꝙ sit in petitione congruitas. ¶ Contra primum faciunt omnes qui petūt aliquod ab eo qui impotens est ad largiendū. quia qui nihil habet nihil dare potest. vt in canone. statutum. xviij. di. et in canone alberti. liiij. di. Et de iure patro. quod autē. in fine. ibi dicitur ꝙ pro non dato habet̄ quod datur ab illo qui dare de iure nō potest. In hoc sunt valde stulti omnes ydolatre qui petunt a creatura quod a creatore petere deberent. vñ stulti fuerunt sapientes babilonie et ipse rex qui ordinaverunt vt vsqꝫ ad tres dies nemo ab aliquo deo aliquid petere deberet. nisi ab ipso rege. qui petita dare nō poterat. nunquid rex poterat infirmos curare. leprosos mundare. cecos illuminare. mortuos suscitare. certe minime. a deo igitur petere debemus cum sit potentissimus si aliquo indigemus.

B

Unde in prima canonica Ioh. v. capl'o scribitur. Hec est fiducia quã habemꝰ ad dominum. quia quodcunqȝ petieri mus fiet nobis. ¶ Contra secundū faciunt omnes indigni quibus ſm canones dignitates ecclesiastice denegantur. vt legitur ꝛ notatur in decre. inter dilectos. de exces. prela. et in regu. Infamibus. de re. iuris. li. vj. Necesse est ergo vt qui vult a deo aliquid obtinere: studeat eius obtēperare mandatis. et sic se dignū facere vt exaudiri mereat̃. ¶ Videmꝰ enim ꝙ qui alicui regi vel principi prompte ac reuerenter obedit regis gratia dignū se facit et ab eo accipit omne quod petit. vnde in canonica prima Ioh. iij. scribitur. Si cor nostrū non reprehenderit nos fiduciam habemus ꝙ quicquid petierimꝰ impetrabimus quoniã mandata eius custodimus. ¶ Contra tercium petijt paulus. ideo non meruit exaudiri. quia contra salutē petebat. ij. ad corinth. xij. trã sumptiue in canone. si paulus. xxxij. q. v. ¶ Ad hunc sensum facit qđ dicit valerius libro. vij. ꝙ a dijs immortalibus nihil vltra petendum esset q̄ȝ vt bona tribuerēt. quia hij sciebant ꝙ vnicuiqȝ vtile esset. homines autē id sepe notis exposcunt quod nō impetrasse melius foret. nam mens tenebris inuoluta cecas precationes effundit. diuitias appetit. que mortis multis causa fuere. honores concupiscit qui plurimos ad malos exitus deduxerunt. splendida coniugia querit. que nonnunq̄ȝ funditꝰ domos euertūt. desinat ergo stulta mens hominis futuris malorꝫ suorum causis quasi rebus felicissimis inhyare et se totum celestium arbitrio cōmittat. quia qui bona defacili tribuere solent. etiam eligere aptissime possunt ꝛc̄.

¶ Contra quartum faciunt omnes qui petunt qđ non est iustum vel honestum. quia cuiuslibet petitio debet esse iusta ſcđum possibilitatem illius a quo petitur. iniustum eñ appellat vt si peteres ꝙ deberet aliqua causa condemnare non condemnandos. iniustum esset hoc petere. Inhonestū etiam appellat vt si peteres mihi vxorem meã. valde inhonestum esset et nō honestum'.

¶ Ad hoc facit optime qđ recitat valerius de publio rutilio qui cum quidam amicus suus ab eo peteret quoddã negotium sibi fieri. et ipse sibi assentire nollet. dixit illi. vt quid mihi opus est amicicia tua si non vis mihi facere qđ peto. Et publiꝰ statim respōdit vt qd est amicicia tua ad faciendū contra me aliquid inhonesti. Cum seneca dicat ꝙ hec lex est ĩ amicicia. vt nec res turpes rogemus neqȝ faciamus rogari. Cum hijs concordant canones infra scripti. videlicet canon q̄ȝ preposterum. xiij. q. ij. Et canon. quod autem. xxiij. q. vij. et decre. sollicitudinem. de appel. extra. in omnibus hijs iuribus dicitur ꝙ petēs contraria sup̄ sua petitōne non est audiendus ſcđm verum intellectum. Sic tali modo respōdere potest deus quando ab eo petitur quod inhonestum est vel etiam iniustum ſcđm ꝙ autor in secundo metro insinuare videt̃ dum dicit. Nam stultū est petere qđ possit iure negari. ¶ Nota ꝙ tria sunt que honeste a deo petere possumꝰ. ¶ Primo quis petere pōt vite necessitatem. dummodo nō petat ad superfluitatē. vnde geñ. xlij. scribitur ꝙ preualuerat fames et clamabat populus alimenta petens. ¶ Secundo quis honeste potest petere nature conseruatōnem non solum in bono corporis. verum etiã et sobolis dūmodo intendat filiuȝ nutrire ad dei cultum. sicut de parētibus beati nicolai legitur. quia hoc modo petierunt ideo accipe illud meruerunt. Illud idē de parentibus sancti alexij. Illud idem de matre samuelis. j. regū. j. ¶ Tercio honeste quis potest petere in bello subsidium. sicut patȝ per omnes libros regum et machabeorꝫ. in quibus auxilium quod postulabat̃ impensum fuit.

et de hoc etiam in libro iudith.vj. capitulo scribitur q finito luctu per totam noctem conuocatus populus intra synagogam petebat auxilium de celo.

¶ De materia quo ad hanc partem require sup in primo pse precepto. Itaqz deo supplica. ¶ Pro declaratione tercij et quarti membri.puto vtile de infra scriptis questionibz querendum vel inuestigandu. scilicz vtrum temporalia simpliciter sint petenda. Et videtur q sic.quia ecclesia in letanijs petit dicens vt fructus terre dare et conseruare digneris. te rogamus audi nos. et non decipitur ecclesia.quoniam impossibile est ecclesiam generalem decipi.ergo petens temporalia simpliciter bene petit. ¶ In contrarium facit qd dicunt augustinus et bernardus.asserunt eni hij q si temporalia petimus cum conditione ea petere debemus. Unde augustinus. Cum teporalia petitis cum modo petite et cu timore illi comittite vt si psint det:si scit obesse no det. quod autem prosit vel obsit nouit medicus non egrotus. ¶ Et bernardus in quoda sermone in petendo teporalia cauenda est superfluitas et voluptas.ergo temporalia no sunt simpliciter petenda.id est digna peti.veruntamen licitu est ea petere in casu sicut in comuni necessitate licitum est ea petere in casu non ad fruendum sed ad vtendum.

¶ Ad istud igit quod dicitur q ecclesia non petit simpliciter temporalia neqz diuitias.sed in statum generalis necessitatis ex puidentia seu ex prudentia et pro alio simpliciter ex caritate. Respondetur q rationalis creatura que ex toto tenetur diligere deum non debet a domino auerti rc.sicut in casu necessitatis.vt liberius seruire posset deo et ei per dilectionem adherere. et ita patet q non sequitur ex hoc q ecclesia oret pro tpalibus dandis vel obseruadis q ipsa sint petenda.idest digna peti. Sed bene sequitur ergo licitu est ea petere sicut ecclesia petit. ¶ De septem petitionibus orationis dominice que dicitur Pater noster et earum effectibus quibus fidelis quilibet instrui debet. et maxime pueri informari debent.vi de beatu tho. in scda secude.q.lxxxiii. articulo nono qui incipit ad nonum sic pceditur.et ibi plenissime hec materia discutit. Et p tanto sufficit remissio rc

¶ Tricesimumsecundu precepti prime partis metrice.

Ignotum tu tibi noli preponere notis. Cognita iuditio constat incognita casu.

¶ In presenti precepto autor repetit metrice quod supra in.xxxvij.prose precepto Bonis benefacito. Pro documento tribuit prosayce. Sed inter vtraqz talis assignari potest differentia.quia ibi sub quoda generali precepit bonis benefacere debere p hoc ipsum dei cultorem ad actum beneficentie inducendo. Hic aute precepit q potius preponendi sunt noti ignotis licet in bonitate sint equales.quod est rectum ordinem beneficentie obseruare. Cuius dicti ratio talis esse potest. gratia et virtus imitatur ordinem nature qui est a sapientia diuina institutus. Ordo autem nature talis esse dignoscitur quia vnuquodqz agens naturale per prius et magis actionem sua diffundit. ad ea que sunt sibi proximiora vel propinquiora sicut ignis qui magis calefacit rem sibi ppinquiorem. Sic etiam deus in substantias sibi propinquiores prius et copiosius sibi dona sue bonitatis diffundit.vt dicit dyonisius de celesti ierarchia. Exhibitio autem benefi-

A

ciorum est quidam actus amicicie inter
alios. et ideo oportz ꝙ ad magis pro/
pinquos et natos simus magis benefi
ci. vnde augustinꝰ de doctrina christia
na. Cum omnibus ꝓdesse non possis
potissime consulendum est qui pro lo/
corum et tempoꝝ et quarumcunqꝫ re
rum oportunitatibus constrictius tibi
B q̃ qui forte coniungũtur. ¶ Est au
tem sciendũ ꝙ licet simpliciter loquen
do magis teneamur notis propinquis
q̃ ignotis. posset tamen sic variari con
ditio locorum et tempoꝝ et negotioꝝ
ꝙ in aliquo casu magis esset subuenien
dum extraneo et ignoto. puta si sit in
extrema necessitate q̃ etiam patri non
tantam necessitatem pacienti. ¶ De
hac materia quo ad hanc partem. satis
habetur supra in nono ꝑcepto. Cui des
videto. dicit ergo autor. Ignotum tibi
tu. quasi velit autor innuere. Noli pre
ponere. idest anteponere vel honorare
magis ignotos. scilicet quos non interi
us nouisti. Notis. idest cognitis quos
cognouisti. ꝓpterea ecclesiastici. ix. ca.
scribitur. Non derelinquas amicũ anti
quum nouus autez non erit similis illi
huius dicti rationẽ litteralem assignat
scd̃us versus dicens. Cognita quippe
cõstant nobis iudicio. quasi dicat ꝙ de
cognitis iudicare possumꝰ qualia sunt
idest de certitudine et de hijs que no/
uit potest iudicare. Ita dicebat salua/
tor Joh. v. Sicut audio sic iudico. tran
sumptiue de conse. di. v. saluator. Sed
incognita constant casu. i. euentu. quasi
dicat ꝙ ignorans recte iudicare non po
tes. ideo de tali confidere est magnum
periculũ quod ostenditur ecclesiastici.
ix. Coram extraneo non dicas consiliũ
tuum. nescis em̃ quid pariet. non omni
homini cor tuũ manifestes ne forte in/
ferat tibi falsam gratiam et cõuicietur
tibi. Hec etiam probãtur iure. dicit em̃
canon in. §. Ex predictis. xxx. q. v. ꝙ ꝓ
incertis a certis non est recedendũ. te/
ne semper certum et dimitte incertum.

vt in canone. Si quis autem. de pe. di.
vi. in fine. Merito ergo dicit ꝙ inco/
gnita constant casu. idest euentu. Casus
vero vt ait boecius. v. libro de conso/
latione. est inopinate rei euentꝰ ex cau
sis influentibus ex hijs que ob aliquid
geruntur. ¶ Potest etiã iste versus ali/
ter exponi vt dicatur. Cognita iudicio.
idest si bene facis noto iudicare potes
vtrum ille dignus sit beneficio. si autẽ
benefacis ignoto non potes scire nisi a
casu vtrum sit dignus vel non. ¶ Pro C
primi metri intelligentia magis in spe/
ciali potest de tali dubio queri vel in/
uestigari videlicet an preceptũ autoris
catholicum sit in eo ꝙ dicat. Ignotum
tibi tu. Et videtur ꝙ non. quia hoc est
contra ꝑceptum xp̄i in euangelio Luce
xiiij. dicentis. Cum facias prãdium aut
cenã noli vocare amicos tuos neqꝫ fra
tres neqꝫ cognatos. sed voca pauperes
debiles cecos et claudos. non ergo se/
cundum xp̄i sententiã noti sunt prepo
nendi ignotis. Quicũqꝫ ergo facit con
tra mandatũ xp̄i contemnit christũ et
ipsius legem. ergo preceptũ autoris nõ
est catholicũ et per consequens non ser
uandum. ¶ Ad hoc dicẽdum est ꝙ
autoris preceptum non est contra pre/
ceptum christi. non eñ prohibet christꝰ
simplicit̃ vocare notos amicos vel etiã
consanguineos ad conuiuiũ sed prohi/
bet vocare eos ea intentione vt et ipsi
te reinuitent. quia hoc non esset carita/
tis sed cupiditatis. et illud non est con
tra quod dicitur hic ꝙ noti preponan
tur ignotis dum tamen nõ preponant̃
ꝓpter expectationẽ retributionis con
similis. verum est tamen ꝙ in casu de/
bent ignoti preponi notis. vt patet de
peregrinis qui sunt preponendi notis
ꝓpter indigentiam. ¶ Circa secun/
dum metrum etiam potest de tali que
stione queri. videlicet an iudex debeat
scd̃m allegata et ꝓbata iudicare an se/
qui conscientiã quam habet in contra
rium. hoc ideo dico ꝑ ea que dic̃ autor

ꝙ Cognita iuditio constant incognita vero non constant. Sed constant casu.

¶ Huic quesito respondit beatus thomas scd̃a secunde questione .lxvj. dicens ꝙ iudex in iudicando debet magis sequi legittima documenta per instrumenta et testes et alia huiusmodi q̃ illud quod ipse nouit tanquã persona priuata. Ex hac tamẽ cognitione priuata rumari potest vt discretius discutiat ꝓbationes inductas vt possit eoꝝ defectum inuestigare ꝙ si eas non potest de iure repellere debet eas in iudicando sequi. ¶ Dicit etiam idem questione .lxiiij. ꝙ si aliquis quez scit iudex innocentem falsis testibus deuincit vt occidatur si iudex non potest inuenire occasionem liberandi innoxium debet eum ad superiorem remittere iudicandum. Si autem nec hoc potest nõ peccat scd̃m allegata ferens sentẽtiam quia ipse non occidit eum. sed illi qui eũ afferunt nocentem seu noxium. et huic sententie cõcordant pe. et ray. Quo ad illud vltimũ vbi dicitur. ꝙ si iudex nõ potest inuenire occasionẽ liberandi innoxium debet eum ad superiorem remittere iudicandum vel alteri causam delegare. dicit dominus meus dominꝰ Joh. cal. recolende memorie ꝙ si talis iudex ꝓpter talem remissionẽ vel sub delegationẽ verisimiliter credat ꝙ innocens damnaretur. nullo modo remittat vel etiam subdeleget. quia huic malo occasionem prestaret. Contra illud lxxxvj. distin. facientis. cũ consimilibus ergo si potest vt dictum est bono modo falsas ꝓbatiões repellat. si hoc non potest supersedeat hoc casu. ¶ Si verisimile est ꝙ in futurum etiam ex illis actibus nulla fiat condemnatio. ad hoc in. l. absentem .ff. de penis. ¶ Si autem est verisimilis ꝑsumptio de contrario consulo ꝙ potius absoluat q̃ faciat aliquod predictorum. quia hoc est nimis malum. et ideo potius eligendũ. xliij. distin. c. j. et. ij. istud credo verum fore tenendum saluo tamen semper iudicio saniori.

¶ Rethorica sup .xxxiii. pre.

Cum dubia incertis.

¶ Generalis humane calamitatis necessitas a prothoplaustorum criminibꝫ deriuata. nos in funiculum dupliciter necessitatis includit. nam rationis iudicium ignorantie tenebre nititur obfuscare. et multiplicis egestatis miserijs valitudinem corporis intercludit cum morbo duplici duobus remedijs conuenienter occurrimus. scilicet vt extracto animo ꝑ studiorum sollicitudinez ignorantie necessitatem depellamus. Secundo per discrete circumspectiõis cautelam corporali vite necessaria perquiramus ne si primũ defuerit bestijs similes nõ liceat perspicue lucis archana circũspicere. ¶ Si vero scd̃m defuerit impacientie baculo vehemẽter attriti inconfusionis ad doloris amaritudinem etatis nunc tempora transientes dies lugeamꝰ et horas. Pro lucro tibi pone diem.

¶ Tricesimũtercium precep/tum prime partis metrice.

Cum dubia incertis
versetur vita piclis
Pro lucro tibi pone
diem quicunqꝫ laboras.

A

¶ Presens autoris preceptum est quasi idem cum precepto.xix.huius partis supra posito. Cum dubia et fragilis.ex eo quia conueniunt in dubietate et humane nature fragilitate. Sed in hoc differunt. quia in.xix.precepto autor del cultorem instruit quod nō debeat ponere spem in alterius mortem et hoc propter dubietatem et fragilitatem vite nostre que citius finiri potest quam vita illius de cuius morte speratur. In hoc vero precepto proprie ostēditur quod vita nostra multis et variis circūdatur periculis.et ideo credere debemus nos multum lucratos fuisse illa die qua non incidimus in aliquod periculum.quia difficillimum est pericula vite euitare cum innumerabilia sint et infinita et ad talem cōsiderationem intendit autor del cultorem inducere dum in hoc precepto dicit. Cum dubia incertis versetur vita periculis.quasi velit autor innuere.quod non debes cōsumere tempus vel vitam ptransire quin aliquid boni debeas operari.quoniā vite humane semper imminent incerta pericula. In hac sententia concordat dictum Jero.in canone.nunquam.de conse.di.v.vbi dicitur semper aliquid boni facito vt te dyabolus inueniat occupatū.et hoc est.Cū dubia vita incerta.quia tempora futura sunt nobis incerta. vnde incerti sumus quod nobis accidere debeat vel etiam Dubia qui dubio temporis spacio viuimus et incertus sit nobis finis vite nostre.Incertis periculis.Aduerte quia dicit incertis periculis. Certi enim sumus quod vita nostra subiacet periculis infinitis. Uersetur idest agatur in dubiis casibus. Quicunque laboras. idest pro quacunque re vel propter quodcūque laboras in acquirendo opes et similia. Pone diem pro lucro.idest vitā vnius diei pro lucro habeas et reputes. et gratias inde deo referas.Uel secundum priorem Quicunque labores. idest quicunque es qui aliquo laboras negotio.Pone tibi diem pro lucro.idest videatur tibi lucrum per quoscunque dies vixeris. nec doleas de labore sed gaude quod liceat laborare.vel pone idest laborem tibi diei Pro lucro.vnde tullius non refert quot annos habeam.sed quot vtiliter expenderim. ¶ Pro huius precepti quo ad vtrunque metrum. intelligētia et obseruantia est breuiter attendendū quod mortalium status quo ad dubietatē et humane vite incertitudinem periculosus est et incertus.quod declaratur ex hiis tribus videlicet.Ex scripture diuine manifestatione.Ex doctorum sacrarum litterarum inductione.Ex sacrorum canonum approbatione. ¶ Dico primo quod mortalium status declaratur periculosus et incertus ex scripture diuine manifestatione. Unde apostolus scđa ad corinth.xi. dicit quod pculis in mari.periculis in terra.periculis fluuiū.periculis latronum.periculis in ciuitate. periculis in sollicitudine.periculis in falsis fratribus ¶ De istis etiam periculis loquitur Innocentius in libello de vilitate conditionis humane in .ca. malicia est vita hominis super terram.vbi dicitur an non vera milicia cū multiplices hostes vndique insidiētur vt capiant et persequuntur vt pimant.demon et homo mūdus et caro.Demon cum viciis.homo cum bestiis.mundus cum elemētis caro cum sensibus. terra producit spinas et tribulos. aqua procellas et fluctus. aer tempestates et tonitrua. ignis coruscationes et fulgura.lupus et vrsus pardus et leo.tigris et onager.cocodrillus et grifus et serpentes et coluber.basiliscus et aspis.corastes et draco. scorpiones et vipere.sed et lendes et pediculi et pulices et cinipbices.musce et scarabones et vespe. pisces et volucres et breuiter animalia nobis aduersantur. nam qui creati fuimus vt dominaremur piscibus maris et volatilibus celi et oibus animātibus q mouent in terra. B

Nunc damur illis in predam damur in escam. scriptum est enim deutro .xxxij. capitulo. dentes bestiarum immittam in eos cum furore trahentium atqꝫ ser pentum. Heu heu infelices matres qui tam infelices filios genuistis.

¶ Ideo huiusmodi considerantes pericula parati esse debemus omni ho ra omniqꝫ momento ad morte͂ ex quo sic venit etiam improuise. ꝓpterea vt dicit augustinꝰ. voluit deus nos latere finem nostrum vt sempꝫ parati ad mor tem inueniamur. mater negligētie solet esse securitas quod multis sepe graue periculū incauta securitas fuit ait gre/ gorius moraliū. xij. super illud Job. xv. Numerus annorū incertus est. ideo do minus docet nos esse vigiles et atten/ tos dicens Math. xxiiij. vigilate quia nescitis qua hora dominus vester ven turus est. Et apoc. iij. Si non vigilaue ris veniam tanq̄ fur. ¶ Dico scd̄o ꝙ mortaliū status declaratur periculo sus et incertus ex doctoꝝ sacrarum lit terarum inductione. ¶ Pro quo scien/ dum ꝙ in quibusdam historijs exem/ plariter legitur ꝙ cuidam sancto viro demonstrata fuit talis visio videbatur sibi ꝙ esset super ripam maris ꝛ vnde maris trāseuntes videbant̄ eum velle submergere. dum vero aspiceret retro et fugeret. et ecce vidit leone͂ terribile͂ et ore aperto currente͂ super eum. Iste timore perterritus ad terram suos ocu los declinauit. ex alia parte vidit serpē tem venenosum os ad eum morden/ dum aperientem. videns igitur iste se omni spe fuge et auxilij destitutū. ocu los leuauit ad celum ad diuinū auxiliū implorandum. sed ecce vidit angelum coronam in vna manu tenente͂m. in alia vero gladiuꝫ qui sic alloquit̄ eum noli timere. quia ab omnibus hijs periculis liberari valebis. Si que tibi mandabo peregeris que in hijs continent̄ metris videlicꝫ. Sors maris ira fere dolus an guis angunt miserere. Hanc sperne fu ge tere sertum dabo siue ferire. quasi velit autor dicere. pone pedem super guttur serpentis quia statim mortuus erit. volue spatulas et fuge mare et li/ beraberis. aggredere viriliter leonem. quia non est tam fortis sicut credis sed valde debilis. Si hec peregeris coro/ nam hanc tibi tradam. Sin autem hoc gladio te interficiam. ¶ Moraliter qui libet mortalis in hac dubia et miserabi li vita que in incertis versatur pericu/ lis est maxime tribus vallatus inimi/ cis. ¶ Primus qui per serpente͂ de/ notatur est caro nostra ꝛ hec per visus concupiscentiā animam nostram habet venenare sicut basiliscus qui solo visu homine͂ venenat et interficit. Isto mo do venenatus fuit rex dauid aspiciente barsabee prout scd̄o regū. xij. declarat historia. ¶ Hic serpens scilicꝫ caro que semper vt serpens mordet scd̄m illud ꝓuer. xxiij. mordebit vt coluber ꝛ qua si regulus venena diffundit non potest melius vinci q̄ ipsam pedibus concul care. idest ieiunijs et afflictionis ipsam domando. sicut faciebat apl̄us prima ad corinth. xiiij. qui dicebat. castigo cor pus meum et in seruitutem redigo.

¶ Secundꝰ inimicus est quo mor talis quilibet est vallatus et circunda/ tus est mundus qui per mare designa tur. ¶ Pro cuius declaratione est scien dum id quod hugo de sancto victo. in quadam questione quam fecit de statu mundi in quo periculo sumus. Dicit ꝙ ratio querit ab anima vides mundum istum. Respōdit anima video. et bene video. ratio. Quid vides anima. naui/ gantes video et in mari magnā tran/ quillitatem. magnamqꝫ aeris serenita tem ventisqꝫ spirantibus leuiter opta tu cursu nauigium ferri. viros aute͂ per naues discūbentes ad epulas ꝛ canen/ tes in limphis et cytharis et oi genere dulcis armonie seu cātilene auditū mul cētes ipsis etiā aquis melodiā resonan tibꝫ pisces maris greges circūducere et

exultantibus alludendo leticiā augere. ¶ Moraliter quid hoc nisi magnū gaudium ꝛ magna iocunditas et si esse possit diuturnum magna felicitas. Ratio fige paulisper oculū et noli de clinare intuitum donec videas finem. Animi fixi ratio. Quid vides nunc ani ma. O video vndiqꝫ nigrescere celuꝫ et aeri ventoꝝ cursu nubes agitari cō turbari mare fluctꝰ intumescere et q̄si ab ymo euersum totū intumultū fieri. ¶ Ratio. O inquit miseri. quid vobis et mari quasi fallaci sereno credidistis quare in dubio securi fuistis quare trāſ quillitatem equoris suspectam non ha buistis. quare securum iter in terra non tenuistis. Quid vobis lucra tanto tem pore aquisita. Ecce quā exiguum bonū secuti estis. ecce quā calamitatem incur ristis. Et quia verum malum quod vo bis minabat̄ ꝓuidere voluistis ab ap petitu fallacis boni qđ vestros trahe bat animos non cohibuistis. O infeli ces ꝛ miseri. Ecce illa leticia vestra quo modo tamcito imutata est vita vestra ad quam miseriam deuoluta est. prius vobis inaniter exultantibus. pisces ma ris alluxerunt. nunc vos naufragos et miserabilit̄ abiectos pisces maris vos in pastum accipiunt. hec hugo. ¶ Huic cōcordat illud iob. xxi. Quare impij vi uunt et sublimati sunt cōfortatiqꝫ diui tijs. semen eorum permanet coram eis. ꝓpinquorum turbe et nepotū in con spectu eorum. domus eoꝝ secure sunt et paccate et non est virga dei sup eos bos eoꝝ concepit et non abortiuit vac ca peperit et non est priuata fetu suo. egrediuntur quasi greges paruuli eoꝝ et exultant eorum infantes lusibꝫ. te nent tympanū et cytharam et gaudēt ad sonitū organi ducunt in bonis dies suos. et in puncto ad inferna descendūt Huic alludit dictū senece. Nolite inqt huic transquillitati cōfidere momento mare euertetur. et eodem die vbi luxe runt nauigia sorbentur. Hoc modo al ludere videbat̄ qui dicebat illud Luce xij. Anima mea habes multa bona ꝛc̄. Cui dictum est stulte hac nocte morie ris. Si quis ergo vult hūc inimicum vincere. fugiat eum scilicet mundū eius pumpis abrenunciando et faciet sicut canes egipti qui currūt lambendo per ripam nili. ne a cocodrillis venenentur et deuorentur. ita facere debet morta lis quilibet ꝛc̄. ¶ Tercius inimicus quo mortalis quilibet est vallatus est dyabolus qui per rugientē leonem an notatur. ¶ Pro cuius etiā declaratione est sciendum ꝙ iste leo scilicet. demon licet dicatur ꝙ sit tanq̄ leo fortissimꝰ. Si quis sibi resistit est valde debilis. quia scdm hieronimū nō vincit nisi vo lentem. sed nisi quis sibi resisteret est valde fortis et fortiter ferit peccatorē. hunc tamen rugientem leonem docet nos vincere beatꝰ petrus in sua prima epistola. v. captō dicens. sobrij estote ꝛ vigilate quia aduersarius vester dya bolus tanq̄ leo rugiens circuit querēs quē deuoret cui resistite fortes in fide. ¶ Sex autem armis seu iaculis vtitur ad anime et corporis depressionē. scili cet suggestione. delectatione. consensu. opere. cōsuetudine. et necessitate. ¶ Cū istis sex iaculis vndiqꝫ percutit pecca torem. et nisi se armet et viriliť resistat eidem in magno est piculo. Sed mor talis quilibet sex armis munire se de bet et cum eis ipm viriliter impugna re vt contra eum victoriosus existat. ¶ Primo per orationem se muniat. quia est sagitta dei. ij. regum. j. Sagitta ionathe nunq̄ abijt retrorsum. ¶ Se cundo per ieiunium. quia est tyriacha. Math. xvij. hoc genus demoniorum non eiicitur nisi per orationem et ieiu nium. ¶ Tercio vincitur per fidem que est scutum dei. ad ephesios sexto. In omnibus sumentes scutum fidei. ¶ Quarto vincitur per confessio nem. que est quasi incantatio dei. quan do enim sacerdos peccatorem absoluit

tunc dyabolum incantare videtur.

¶ Quinto vincitur per elemosinam que est lancea dei. Unde dicitur de elemosina ecc. xix. ca. Super scutū et lanceam aduersus inimicum tuū pugnabit. ¶ Sexto vincit per humilitatem: que est gladium dei qui ipsum superbum humiliat et vulnerat. vnde in psalmo. Tu humiliasti sicut vulneratū superbum. Legitur in figura de dauid q facilit et sine difficultate occidit leonem vrsum et gigantem philisteum eo quia humili modo fuit put primo regum. xvij. declarat historia. vnde de se ipo primo regū. vj. Ludā et vilior fiam ero quasi humilis in oculis meis.

Dixi tercio q mortaliū status periculosus declaratur. et incertus ex sacrorum canonum approbatione. ¶ Pro huius etiam tercie partis intelligentia que sup secūdo metro fundari potest. vbi dicit. Pro lucro tibi pone diem rc. idest vitā vni9 diei p lucro habeas et reputes. et ideo gratias deo referre debes est breuiter sciendū q beatus gregorius in omelia. Simile est regnū celorum decem virginibus inquit. nos ergo sollicite cogitemus ne nobis inuanum tempora transeant. et tunc queramus ad bene agendū viuere cum iam compellimur de corpore exire. Illud ergo tempus qd fugere nō licet modo cogitare debet dum licet hora illa nostri exitus semper est metuenda Ecclesiastes. ix. Quodcunqz pōt manus tua instanter operare. Hanc sententiā probat augustinus in canone. Si quis. de pe. di. vij. sic inquiens. Si quis positus in vltima necessitate sue egritudis uo lueritqz accipere penitenciam et accipit et mox reconsiliabitur et hinc vadit fateor vobis non illi negamus quod petit. sed non psumim9 q huic bene exeat si securus hinc exijt ego nescio penitentiam dare possumus securitatē dare non possumus nunqd dico damnabitur. sed nec dico liberabitur. vis ergo a dubio liberari vis quod incertuz est euadere. age penitentiā dum sanus es. Si sic agis dico tibi q ab omni periculo es securus. quia penitentiam egisti eo tempore quo peccare potuisti. Sic faciendo ponis diem p lucro. Si autem vis agere penitentiā quando iam peccare non potes peccata te dimiserūt tu nō illa et es adhuc in piculo et nunc non ponis diem pro lucro sed potius pro damno.

¶ Tricesimumquartū preceptum prime ptis metrice.

Uincere cum possis interdum cede sodali. Obsequio quoniam dulces retinentur amici.

¶ Inter cetera que deo sunt grata et accepta est sodalitas seu consociatō virtuosa. Et tunc maxime dicitur virtuosa quando inter sodales socios conditiones infra scripte concurrunt videlicet quando interest caritatiua affectō vnanimis consensio. mutua subleuatio nociuorum in vtroqz repulsio. adiutorij pmpta collatō. vtriusqz ab alio mutua veneratio. superioris cum inferiori parificatio. pia inter eos compassio. et benefica suppoztatō. Hijs sic interuenientibus sodalitas seu consotiatio dicit virtuosa et amicicie cōseruatiua. Dico nanqz primo q inter sodales vl' socios deesse caritatiua affectio vt qlibet aliū diligat in veritate et non sit tantū socius mense qui non permanet in die tribulationis Ecclesiastes. vj. Ideo augustinus quarto confessionū vocabat socium vel amicum dimidium vite sue. et ad' philippen. ij. Si qua societas spiritus. si qua viscera miseratōnis implete gaudium meum vt idem sapiatis rc.

A

¶ Dico secūdo ꝙ inter sodales de bet esse vnanimis consentio. nam habi tatio facit vnius moris in domo.

¶ Dico tercio ꝙ inter sodales esse debet mutua subleuatio et nociuorum ab vtroqȝ repulsio et adiutorij promp ta collacio vt hec tria gratia breuitatis simul complētur. ꝓpterea ecclesiastes. iiij. scribitur ꝙ melius est duos esse ꝙ̄ vnum. habent eñ emolumētum socie tatis sue. Si vnus ceciderit ab altero fulcietur. ve soli quia cum ceciderit nō habet subleuantem se et si dormierint duo fouebunt mutuo vnus quomodo calefiet. et si quispiam ꝑualuerit contra vnum duo resistunt ei. et sequitur fu/niculus triplex difficile rumpitur. Et sit ex iusta autoritate bonum societa/tis triplex facit emolumentum.

¶ Primū est subleuatio ꝙ si vnus ceciderit ab altero fulcietur. Exo. xxiij. Si videris asinū odientis te iacere sub onere. non pertrāsibis sed subleuabis cum eo. ¶ Secundū est conserua/tio. quia fouebunt se mutuo. plures eī carbones fouent se mutuo. plures eñ candele simul cōnexe adinuicem accen duntur. ¶ Tercium emolumen/tum est defensio. quia duo resistūt vni duo canes melius resistunt lupo quaȝ vnus. immo timet duos vbi non time ret vnum. ¶ Dixi sexto ꝙ inter sodales debet esse vtriusqȝ ab alio mutua ve/neratio ⁊ superioris cum inferiori pari ficatio. et hec duo simul accipiātur gra tia breuitatis. Hoc facere docet aplus ad roma. xij. dicens. honore inuicē pre uenientes. Unde narrat valerius libro iiij. ca. vj. Quod alexander cū episcene sibi gratissime venisset ad castra darij et mater darij captiua episcenem quia forma et statura pstabat alexandri mo re persarū. adulata salutauit illū tanꝙ̄ alexandrū. Et cum admonita de erro/re et per interpretationē verba excusa tionis quereret. ¶ Respondit alexan/der nihil est ꝙ hoc sermone confundaris. nam et hic est alexander paucis ver bis ait valerius cum comite suo parti tus est. Ideo ecclesiastes. xiij. Ditiori ne socius fueris. idest ei qui dedignatᷣ condescendere et parificare se socio. vñ seneca epl̄a. lxxxxij. Penes deos impe rium inter homines cōsortium. homo eñ est animal sociale. primo de anima libus. Dixi octauo ꝙ inter sodales esse debet pia cōpassio et benefica sup portatio. ita ꝙ h̄ duo causa breuitatis simul iunganᷣ. hoc facere docet seneca epistola. lxxxxvij. dicens ꝙ societas no stra est similis formationi lapidū que casura est nisi inuicē obstarent. hoc eñ ipso sustinentur. hec idem ambrosius. iij. de offic̄. pietatis custos amicicia est. et equalitatis magistra vt superior in feriori se exhibeat equalem et inferior supiori. Inter eñ dispares mores non potest esse amicicia. ideo conuenire de bet gratia vtriusqȝ nec autoritas desit superiori nec humilitas inferiori. Huic sententie addit gregorius. Quod si ego mores tuos non supporto ⁊ econuerso nunꝙ̄ edificium caritatis surget inter nos. Unde apostolus ad gal. vj. Alter alterius onera portate ⁊c̄. Super q̄d augustinus in libro. lxxxiij. questionuȝ q. lxxj. dicit ꝙ nil tam probat amicum quemadmodū oneris amici supporta/tio. et ponit exempla de loquacibȝ per tinacibus iracundis ꝙ vnus supporta re debet infirmitatem alterius scilicet quātum possibile est absqȝ peccato. et exemplificat de ceruis transeuntibus aquas quoꝝ priores portāt capita alio rum in cruribus suis vicissim. Et am/brosius primo de offic̄. Ratio societa/tis diuiditur in duas partes iusticiā et beneficentiam siue liberalitatē vel be/nignitatē iusticia excelsior. alia gratior illa censuram tenet. illa bonitatē in pro posito. vnde licet vnus sodaliū fortior et potentior sit alio. nihilominꝰ aliquā do reddere debet potentior et com/pati super infirmitate socij vel amici.

C

quia vt dictum est pia esse debet com
passio inter eos atq; benifica suppor/
tatio. non etiam esse debet homo peio
ris conditionis ꝗ̃ sit leo qui inter cete
ra aĩalia fortissimus et crudelissimꝰ est
Nihilominꝰ tamen ꝓut dicit ambrosi
us in exameron quatuor generib; per
sonarum dicitur parcere. scilicet nudis
pueris ad terram ꝓstratis et de carce
re repatriantib;. vnde de cesare dictũ
fuit. Qui vincis semper vt victis par/
cere possis. parcere ꝓstratis scit nobi/
lis ira leonis. notant̃ hĩ versus in de/
cre. ad hec. de postu. ꝓla. extra. ¶ Hanc
sodalitatem et amiciciã dissoluit auari/
cia. ait ambrosius in exameron libro. v
ponens exemplũ de auibus rapacibus
que non sunt sociales. Et seneca episto
la. lxxxxiiij. Auaricia et luxuria dissocia
uerunt mortales. et etiam tullius. iij. de
offic. dissoluitur societas cum quilibet
D querit ꝓprium cõmodum. ¶ Atten
dens igit̃ autor ꝙ inter cetera que dei
cultorem faciunt deo esse gratũ est so/
dalitas seu amicicia virtuosa scd̃m ꝙ
superius est dictum. ¶ Pro tanto hoc
suũ preceptum autor tribuit omnibus
fore obseruandũ dicens. Uincere cum
possis interdu; cede sodali. quasi velit
innuere ꝙ si cõtingat te discordiam cũ
tuo sodali aliquã habere. licet ip̃m pos
sis supare iuste atq; pie voluntati con
descendere debes. q; tali obsequio ip/
sum retinere poteris in amicum. Unde
seneca. Furiosum est contendere cum
maiori auceps cum pari. sordidu; cum
minori. Et hoc est quod intendit autor
dum dicit. Uincere cum possis. in qua
re vel serie ludendo vel alio modo. Ce
de. idest concede et da locũ ire non ta/
men semper sed interdum sodali.
Nota differentiã inter socium collegã
comitem consorté et sodalem. Socius
ꝓprie est in periculo. sed dicit lex ꝙ in
honestarũ rerum societas nulla est. vt
ff. ꝓ socio. in. l. nec pretermittendum.
Collega in officio. Comes in itinere.
Consors in premio. Sodalis in mensa.
vel sede. et hec differentia notatur per
dominum Joh. andree in clemen. j. de
penis. in glosa que incipit defensauit. et
est quarta in ordine glosarũ. ¶ Quo/
modocunq; tollat̃ societas nõ est mul
tum curandũ. debet tamẽ homo socia
lis esse. quia homo est animal non soli
tarium. sed politicũ et cõmunicatiuũ.
ait commẽtator ethicoꝝ. viij. et seneca
in libro. iiij. de beneficijs. hominẽ non
vnguium vis non dentium terribilem
ceteris fecit nudum et infirmũ societas
cingit. ¶ Pro tanto natura duas res
dedit que illum ceteris obnoxiũ vali/
dissimum facerent. videlicet rationẽ et
societatem sequitur. societas illi diuinũ
animaliũ dedit et imperium gentiũ ꝛc.
et sic obseruãdo que dicta sunt dulces
amici. idest suaues et fideles obseruan
tur. Unde tullius. Nil dulcius ꝗ̃ habe
re cum quo sic loquaris vt tecũ. Et in
tercio de amicicia idem obsequiũ ami/
cos veritas odiũ parit. Et ꝓuer. xviij.
Uir amicabilis ad societatẽ magis ami
cus erit ꝗ̃ frater. Et esopus dicit. vin
cere posse docet vincere crimen habet
De materia virtuose societatis et pra/
ue. latissime habet̃ supra in parte ꝓxy
ca precepto. xxv. Cum bonis ambula.
et ibi vide si placet tibi.

¶ Tricesimumquintũ precep tum prime partis metrice.

NE dubites cũ magna
petas ĩpendere ꝓua.
Hijs eteni rebus con A
iungit gratia caros.
¶ Presens preceptum duobus mo
dis legi potest scd̃m duplicem intelle/
ctum ex hoc insurgentem. ¶ Primus
intellectus accipitur litteraliter et mun
dialiter. Secundꝰ vero moraliter.

¶ Circa primū est sciendū ꝙ autor inducit dei cultorē ad virtutē gratitudinis. et inde ad beneficioꝝ exhibitionem dicens. Ne dubites ꝛc. quasi velit innuere ꝙ alacri animo tribuere debes que transitoria sunt et mūdana. ad hoc vt valeas amicū fidelem necnon et socium virtuosū inuenire. et hoc est qđ dicit. Ne dubites impēdere. idest dare vel largiri parua. scʒ mūdana ꝛ vilia. Cum petas magna. vtpote amiciciam. Etenim pro quia. gratia. idest amicicia. Coniungit. idest astringit. Hijs rebus. idest datis et acceptis muneribꝫ. caros idest amicos subaudi. nam pater et filius dando et accipiēdo adinuicē magis sunt amici et fiunt. ¶ Pro huius primi litteralis et mūdialis intellectus declaratione est sciendū ꝙ amicicia tam nobilitate ꝙ̄ vtilitate maior est quā sint tēporalia vel corpalia vt sunt diuitie. Ratio q2 amicicia est res spūalis que a re spūali nascitur. scʒ ab anima. Spūale autē precedit tpale et corporale vt colligitur ex decre. inter corpalia. de trāsla. pla. extra. et nō solum ꝑcellit res corpales. verū etiam multas res spūales. vñ ecclesiastes. vj. scribit. Amico fideli nulla est compatio. Vñ tulius in libro de amicicia. omnibꝫ rebus humanis anteponenda est amicicia. Hoc etiam ꝓbat aristoteles. viij. ethicoꝝ. in prin. multis rōnibus. vbi ait ꝙ potentatꝰ et principatus possidentibꝫ videt̄ amicis maxime opus esse. Sic ergo in compatione amicicie et rerum corporabiliū amicicia dicit̄ res magna. et res corpalis dicitur esse parua. et hoc est ꝙ sine dubio quātum ad hunc intellectū intendit autor dum dicit. Ne dubites impendere parua. idest res corpales que sunt parue respectu amicicie. nam impendendo hec parua allicies eos ad tuā amiciciam et amorē. et ꝑ tanto subiungit. Hijs etem̄ rebus cōiungit gratia caros. idest amicos. ¶ Pro secūdi moralis intellectꝰ declaratōe optime facit qđ scribit iacobus de vitriaco. Narrat em̄ ꝙ fuerunt duo amici quoꝝ vnus scribebat oīa beneficia ab amico recepta. alius vero solū scribebat beneficia q̄ alteri impendebat. et breuiter dū magna altricatio esset inter eos qui magis diligerꝫ. quia vnus dicebat vicꝫ ille qui scribebat beneficia recepta. vt videns in illo libro beneficia a te recepta nunq̄ȝ te derelinquam. semp te diligā. et nunq̄ȝ ab amicicia tua discedā. Dicebat alius ad eum bene dicis. sed ad hoc tibi ratiōabiliter respōdebo. et ego scribo beneficia que tibi impendo nō vt ea tibi improperā sed vt ea plegens te in amicicia conseruem. ne tot et tanta beneficia perdam ambobus in hac altricatōne existentibus cuidam pħo se pariter cōmiserunt et per pħm taliter fuit diffinitū ꝙ secundus melius faciebat. sicut et verū est. scʒ ꝙ beneficiatꝰ plus tenet̄.

¶ Sic moraliter in ꝓposito deus infinita beneficia fecit nobis ꝛ quotidie facit et oīa scribit nō vt ea improperet sed vt vidēs tot et tanta beneficia impendisse non de facili nos pdat. sed in amicicia sua nos in perpetuū conseruet et nisi quis desperet ab eius non separat̄ amore. Intantū enim nos dilexit. vt filium suū vnigenitum daret Joħ. iij. vt nos de seruitute dyaboli liberaret. nos vero in libro cōscientie bñficia magna a deo impensa scribere debemꝰ vt ea plegentes salutis beneficiū a deo recognoscamus. q2 non fuerunt munera parua. sed summa. nō vilia. sed ꝑciosa. non corruptibilia. sed pmanentia. nō transitoria. sed eterna. O liberalitas summa qui illis quibus primo in passionē tradiderat mūdum. postea ne aliqd deesset tradidit ꝓprium filiū. et per cōsequens dedit seipm. cum ipse cum filio sit vnū Jo. xiiij. Quis ergo tam ingratꝰ qui ꝓ eius amore ꝓ tanto et tā immēso dono nō debeat se et sua eidē liberalit̄ tradere. Hoc est ꝙ vult autor quātū ad hoc dicere dū dicit. Ne dubites pua scʒ tpalia pro eius amore paupibus erogare.

Cum reuera adeo parua sunt ꝙ animã vnam nequeãt saciare. neqꝫ de diuino iudicio quantũcunqꝫ sit diues liberare possint. Sunt enĩ tꝑalia respectu eternorum tanq̃ punctum ad circumferentiam. Unde in huius signũ saluator noster dicebat illud qđ scribit̃ Luce. xix. Euge serue bone et fidelis quia in pauca fuisti fidelis sup̃ multa te constituã. Funde ergo nunc scꝫ in vita p̃senti dicit aug9. scilicet tꝑalia que habes pauperibus vicꝫ erogando. et accipies tũc scꝫ post hanc vitã quod nõ habes eterna premia possidendo. Ad hoc autẽ vt parua nostra munera. scilicꝫ elemosine sint deo accepta. quatuor sunt penitus necessaria. ¶ Primũ est vt homo illud offerat voluntati hylari. Scđm est vt offerat voluntati cõcordi. Tercium est vt offerat animo liberali. Quartũ est vt offerat volũtate fideli. ¶ Debemus primo elemosinas nostras que respectu eternoꝝ sunt parue ꝓpter deuꝫ pauꝑibus impendere seu offerre voluntate hylari. Ad hoc faciendum nos monet ap̃lus. ij. ad chorinth. ix. dicens Hylarem datorẽ diligit deus. trãsumptiue in. §. ex hijs omnibus. xxiij. q. vj. Sed ꝓh dolor reperiunt̃ hodie multi qui hylari9 dant dyabolo mun9 maximum q̃ christo vnum obulũ. libentius ioculatori q̃ pauperi. Cum tamen s̃m canones donare res suas histrionibus ꝓhibitũ sit. quia viciũ est immane. vt trãsumptiue asserit aug9. super ioh. in parte scđa in canone donare. lxxxvj. di. Utrum autẽ blanditoribꝫ et histrionibus donare sit pcc̃m mortale. vide sup̃ in hac parte p̃cepto. xxvij. Noli homines blando ꝛc̃. et tractat̃ in vltimo q̃sito. ¶ Scđo dabemus munera parua impendere. idest elemosinas ꝓpter deum pauꝑi offerre volũtate concordi non enĩ deus parua ꝑte impensa acceptat si cum odio offeras ꝛ si cum proximo pacem nõ habeas. Exemplo abel ꝛ caym. de quibꝫ genesis. iiij. scribit̃. et recitantur verba trãsumptiue in canone.

neqꝫ. lx. di. Ambo enĩ domino munera obtulerunt. sed munera abel dñs acceptauit ꝓpter mentis concordiã. Oblationem vero caym refutauit. ꝓpterea qꝛ habebat ad fratrẽ inuidiam. ꝓpterea offerenti dicit̃ illud Math. v. Si offers mun9 tuũ ad altare et ibi recordatus fueris qꝛ frater tuus aliquid habet aduersum te. relinque munus tuũ ante altare ꝛ vade prius recõciliari fratri tuo. ¶ Tercio debem9 parua munera ĩpendere. idest elemosinas offerre animo liberali. Est enĩ voluntas liberalis quãdo homo non solũ dat libent̃ sed dat quantũ potest. Juxta illđ tho. iiij. si multũ fuerit abundanter tribue. Si autẽ exiguũ etiam illud modicũ libenter impꝑtiri stude. ꝛ qui nihil habet nihil dare põt. j. q. vij. dayhertũ. Sed non debem9 impendere deo qđ dedignatur homo. vt in canone sacerdotes vi. xlix. di. et. xvj. q. vij. omnes decime. nec etiam solũmodo verba deo impendere debemus. qꝛ dicit̃ verba dedistis verba recipietis. xij. q. j. §. ad hec. vnde vers9. Res dare ꝓ rebus pro verbis verba solem9. ¶ Quarto ꝑua munera impẽdere debemus volũtate fideli. Quid ei est fideliter dare nisi vt nec peius nec minus de grano et vino et fructibus arboꝝ decimas offeram9 vt xvj. q. vij. quicunqꝫ. quia si tardi9 dare peccatũ est. quãtomagis peccatũ est nõ dedisse. xvj. q. j. decime. ij. ¶ Sciendũ tamẽ est nobis ꝙ quanq̃ s̃m canones tria sunt genera elemosinaꝝ vna corporalis. scꝫ egenti dare quicqd poteris Alia sp̃ualis. scꝫ dimittere a quo lesus fueris. Tercio delinquẽtes corrigere et errantes ad viã reducere veritatis. vt in canone tria sunt. xlv. di. tamẽ beatus tho. scđa secũde. q. xxxij. omnes elemosinas reducit ad duo genera elemosinarũ. dicẽs ꝙ omniũ elemosinaꝝ quedam sunt corꝑales. quedã vero sp̃uales sunt. Corꝑales sunt septẽ oꝑa misericordie vicꝫ esurientẽ pascere. potare sicientem. vestire nudũ. recolligere ho

spitem.visitare infirmū. redimere captiuum.sepelire mortuū.vn̄ versus.Uisito poto cibo redimo tego colligo condo. ¶ Spūales vero elemosine etiā sunt septem vicz docere ignorantē.consulere dubitanti. corrigere peccantem. consolari tristem.remittere offendenti. onerosos portare.et p omnibus orare vnde vers9. Consule castiga solare remitte fer ora. ¶ Pro huius precepti intelligentia magis in speciali est de infra scriptis dubitabilibus inquirēdum vel inuestigandū. Et primo quero que elemosine sunt meliores an corporales an spūales. ¶ Huic quesito respondet q elemosine spūales absolute loquendo sunt meliores corpalibus triplici de causa ¶ Primo quidē quia illud qd exhibet nobilius est.scz donum spūale quod p̄eminet corpali. Scd̄o ratione eius cui subuenit. q2 spūs corpori nobilior est. ¶ Tercio quantū ad ipsos act9 quibus subuenit. q2 spūales actus sunt corpalibus nobiliores. Potest tn̄ contingere q corporalis elemosina prefertur spūali in aliquo pticulari casu puta si quis fame deficeret tūc potius est pascendus q̄3 docendus. ¶ Scd̄o queritur vtrum elemosinā impendere sit in p̄cepto. Breuiter huic qōni respondet beatus thomas scd̄a secūde.q.xxxij.dicens q est in p̄cepto. et omittens eternaliter puniet.iuxta illud Math.xxv. Esuriui et nō dedistis mihi manducare zc.Et intelligendum est s̄m q recta ratio requirit.s̄m quā considerand̄ est aliquid ex pte dātis. scz vt illud qd̄ est in elemosinas erogandū non sit ei necessarium sed superfluū.non solū respectu sui ipsi9.sed etiā respectu alioꝝ quorum cura sibi incumbit.quia pri9 oportet q vnusquisqz sibi et suis puideat. et de residuo paupibus subueniat. ¶ Ex pte quoqz recipientis q necessitatem habeat alioquin nō esset ratio q elemosina daret ei.Sed cum nō possit ab aliquo vno omnibz necessitatē habentibz subueniri nō omnis necessitas obligat ad preceptuz. Sed solum hijs qui necessitatē patitur sustentari nō potest.tunc locū habet qd̄ dicit ambrosius in libro de offic.passe fame morientem.quisquis em̄ pascendo hominē seruare poteris si non paueris occidisti. Transumptiue habent verba in canone.pasce fame.lxxxvj.di.Sic ergo dare elemosinam de supfluo est in precepto.Et similiter dare elemosinā ei qui est in extrema necessitate.alias autē elemosinam dare est in aliquo consilio sic et de quolibet meliori bono dant consilia.Et dico q superflua de necessitate precepti sunt eroganda. quia licet sint istius quo ad ppuetatem .tamē etiam aliorum sunt quātum ad vsum. scilicet eorum qui ex hijs sustentari possunt. Unde basili9.si fateris ea diuinit9 tibi puenisse an iniustus est deus inequaliter nobis res distribuens.cur tu abundas ille vero mendicat.nisi vt bone dispensatiōis merita psequaris.ille vero paciencie brauio decoretur est famelici panis quē tu tenes. nudi tunica quā in conclaui conseruas. discalciati calceus qui penes te marcescit. indigentis argentum qd̄ possides inhumatuz quod contra tot iniurias quod dare valeres Et hoc idem dicit ambrosi9 in canone sunt hij.xlvij.di. Et qd̄ predictū est q non sit dan̄u necessariū iudicandum est scd̄m q probabiliter extimari pōt nec oportet q consideret omnes casus qui contingere possent in futurū. Sed debet iudicare superfluū et necessarium. scd̄m ea que pbabiliter vt in pluribus occurrunt.

¶ Tricesimum sextum preceptum prime ptis metrice.

Litem inferre caue cū quo tibi gratia iūcta est Ira odiū generat concordia nutrit amorem.

¶ Presens preceptū tractat de ea/
dem materia quo ad vnam partem scꝫ
quo ad amicicie dissolutionē que tan/
gitur sup̄ in.xxxiiij.ꝑcepto. Uincere cū
possis.ibi enim exponunt̄ conditiones
ex quibus sodalitas et amicitia conser
uantur.⁊ alique ex quibus sodalitas et
amicicia dissoluūtur.Dissoluūt em̄ ami
ciciam ſm senecam ep̄l'a.lxxxxiiij.auari
cia et luxuria.scd̄m vero tullium.iij.de
offic̄. dissoluit̄ societas cū quilibet que
rit ꝓprium cōmodum.hic autem autor
iungit terciū ex quo federata amicicia
plerumqꝫ dissoluitur istud est litigium
et etiā contentio.¶ Attendens igit̄ au
tor ꝙ nō decet dei cultorē cum aliquo
et maxime cū amico litigare nec conui
cium seu improperiū eidem inferre per
que amicicia aliqualiter dissoluatur.nec
etiā ipse amicus ex hoc scandalū aliqđ
patiat̄. pro tanto ꝓbet hoc suū precep
tum fore penitus obseruandū. dicens.
Litem inferre caue.quasi vellit autor in
nuere. si habes amicū fidelem noli cū
ipso habere litē vel rixam.quia sic co/
ges eum ad iram.et de ira breuiter per
ueniret ad rixam. et hoc est ꝙ autor di
cit. Tu caue inferre litem.idest conten
tionem altricationē rixam vel aliā of/
fensam.illi cum quo gratia. idest amici
cia. Est iuncta tibi. Reuera.hoc facere
debes. quia alias oriretur ira.et ex ira
odium ꝓcedit et generatur. et quādiu
durat odium est ira inueterata de vin
dicatione semper cogitans. ¶ Nota
ſm canones ꝙ litigiosꝰ moneri debet
ꝙ se a tali vicio debeat abstinere.prop
ter quinqꝫ. Primo quia litigiosus con
sueuit esse arrogans.vt.ꝯ vj.di.in prin.
et cap'lo.j.Scd̄o quia cōsueuit esse adu
lator.vt in canone.clericus.distin.eadē.
Tercio quia cōsueuit esse ꝓditor.vt in
canone.clericꝰ.ibidem. Quarto q: con
sueuit esse calumniator.vt in canone.ac
cusatores.di.eadē. Quinto quia officiū
contemptibilis ꝑsone est litigare.iiij.q.
j.§.ex hijs.¶ Est tamen sciendū scd̄m
ph'm ꝙ duplex est ira. quedā prece/
dens rationē.et quedaꝫ sequens ipsam
rationē. Prima assimulat̄ canibus et
ceruis velocibꝫ. et hec est penitus vi/
tanda.ex eo ꝙ ꝑcedit rationē.Secūda B
ira sequit̄ iudiciū ratōnis.et hec est imi
tanda et sequēda.quia sequit̄ iudicium
rationis et est instrumentū rationis.
¶ Item ph'us ponit octo differentias
inter iram et odiū que nullomodo de/
bent a scolasticis ignorari.¶ Prima est
q: odium est appetitꝰ mali simpliciter
Ira autē est appetitꝰ mali in ordine ad
vindictā. Scd̄a est quia ira est de hijs
que ptinent ad seip̄m.odium autē po/
test esse de ira que ad alios ptinet quia
forte general'r odit omnē furem et om
nem iniustū. Tercia est q: ira est in sin
gulari sed odium in v'li qui odire pos/
sum omnē mendacē. Quarta est quia
ira est saciabilis. odium autē insaciabi
le. Quinta est q: ira vult cōtristari.sed
odium vult nocere. Sexta est quia ira
est cum anxietate. odiū est sine anxieta
te. Septima est q: ira est annexa mise
ricordie.odiū aūt non habet misc̄diam
Octaua est quia ira vult cōtraria pati.
sed odiū vult exterminari.q: non pos/
set tm̄ habere mali quantū vellet plus
habere ꝙ̄ odit. Uiso de hijs per que
amicicia dissoluit̄.¶ Nunc vero restat
videndū de hijs p que auaritia nutri/
tur et conseruat̄.Et hoc est ad qđ nos
inducere vult autor dum dicit.ꝙ con/ C
cordia nutrit amorē. ¶ De hac vir/
tute pulchre loquit̄ salustius recitans
verba scipionis li.ij.dicens.Ego inquit
vobis regnū trado firmū si boni eritis
imbecille si mali. ymmo vt ait gregoꝰ.
Concordia tanti est valoris et excellen
tie ꝙ parue res crescūt.Discordia vero
que est ei opposita tāti est discriminis
et malicie ꝙ res etiā aggregate maxi/
me dilabuntur.Et hoc est qđ saluator
Math.xij.dicere voluit maxie cū dixit
Omne regnū in seipsum diuisum deso
labitur.xxv.q.ij. Si nihil.ergo vtilius
ciuitati vel etiā regno est concordia.vn̄
cōmentator.ix.ethicoꝝ dicit ꝙ concor/

dia magnorum est grata toti ciuitati et foris grecis.et ponit exemplū de concordia grecorum contra xersem grata cū facta scilicet sint omnibus grecis. Item concordia rempublicā fortem et terribilem facit. vnde gregorius sup ezech. libro primo. omel. viij. Castrorum acies tunc horribilis hostibus ostendit. quando ita constipata et condensata fuerit vt nullo loco interrupta videat. Ideo seneca epla.xlij. In omni republica debet vnus principari ne inter eos fiat diuisio. hoc etiā probare videt canon.in apibus.vij.q.j. Unde valerius libro.iiij. ca.ij.recitat de menelio lepido et fulmo flacto. quia vt censores creati sunt qui prius in inimicicijs desidebant publice inuicti sunt. nō desidētes in inimicicijs priuatis. ¶ Pro premissorum intelligentia mag's in speciali est de aliquibus dubitabilibus querendū vel inuestigandū et primo vtrū odium proximi semp sit peccatū. ¶ Huic quesito breuiter respondit beatus thomas scda secūde.q. xxxiiij.dicens.q debet homo in fratre odio habere peccatū et omne id quod pertinet ad defectū diuine iusticie.Sed ipsam naturā et gratiam fratris nō potest aliquis habere odio sine peccato. hoc autē ipm qd in fratre odimus culpam defectū boni ptinet ad fratris amorem.Eiusdem enī rationis est q velimus bonū alicuius et q malū odiamus.Ad hoc nos inducit augustinus in canone.odio.lxxxvj.distin. vbi dicit q odio habeant peccata nō homines.vnde simpliciter accipiēdo odium fratris est cum peccato.prima Ioh.iij.Omnis qui odit fratrē suū homicida est.de pe. d'.j.homicidorum. ¶ Secundo queritur vtrū autor minus bene dixerit in eo quod in scdo metro dicit. Ira odiū generat. Et videt q in hoc casu male dicat dum dicit q de ira oriatur odiū. quia gregorius.xxxj.moraliū dicit q de inuidia oritur odiū non ergo ex ira. qr vnum viciū non oritur ex duobus vicijs capitalibus cuiusmodi sunt ira et inuidia ergo male dicit rc. ¶ Huic cōtrario respondet per beatū tho .q.vt supra. articulo sexto dicētem q nihil phibet vnū et idem oriri ex diuersis causis fm diuersas rōnes.et sicut vnus actus virtuosus potest pcedere ex duabus virtutibus scdm diuersas ratōnes.sicut latrones punire ex iusticia et fortitudine ita et actus viciosus potest pcedere ex duobus vicijs capitalibus scdm diuersas ratōnes.nam odiū causatur formaliter et directe ex inuidia. qr pro inuidia fit bonum pximi tristabile. et per consequēs odibile. Ex ira autē causat odium scilicet per quoddā argumentū. nam primo p iram appetimus malum pximi scdm quandam mensurā inquātum scilicet habebit rationē vindicte. postea per continuationē et diuturnitatem ire puenitur ad hoc q homo malum pximi absolute desideret per qd ptinet ad ratōnem odij.Unde patet q odium ex inuidia orit formaliter et directe scdm rationē obiecti.ex ira autem solum dispositiue.

¶ Tricesimūseptimum preceptum prime partis metri.

Seruorum culpa cum
te dolor vrget in ira
Ipse tibi moderare
tuis vt parcere possis.

¶ Presens preceptū quo ad familiarium et seruorum moderatā correctionem est quasi idē cum.xij. pcepto pse familiam cura.Differt tamē ab illo in quibusdā que infra statim explicabunt in illo et maxime in.iij. principali membro habet q paterfamilias scdm canonum instituta mores quorūcunq debeat pscrutari vt corrigant.et in hoc studere debet sup omnia quilibet regens et dominus vt subditorum vicia luculenter cognoscat. ¶ De hac materia vide

latius supra in scda probemiali pte .§. xvij qui incipit. Dixi scdo q seducens adulatio rc.ibi require si placet.

¶ In psenti vero precepto inducit au/tor quemlibet dominu et regentem ad virtute mansuetudinis que est de de/cem virtutibz moralibus vna que qui dam docet moderare iras et irascibili/tates reprimere hoc ideo.qz aliqui exce dunt in appetendo punitione et aliqui deficiut in hoc. Ideo oportet hanc vir tutem media ponere scdm q ratio di/ctat. Ideo quilibet dominus cu homo sit et homo mansuetq sit a natura scdm philosophu.nec habeat dentes eminen tes vt aper.nec vngues ad discerpen/dum vt leo.nec venenu ad toxicandu3 vt serpens non debet ledere suos ser/uos.quia contra natura facit ledendo. sed pocius moderare deb3 iram suam super seruoz offensa. quia quilibet no bilis excellentie in regimine domq vel alio dominio ɔstitutus. summe cauere debet ne contra subditos r familiares ex ipsorum omnibus defectibz furiose insurgant vel aliter offendant. Ratio quia familiares et subditi non sunt dij sed homines impfecti. et cum homies sint in negocijs suis impossibile est vt quandoq3 non deficiant vel excedant. Quia sicut scribit tullius in officijs nihil enim perfectu in qualibet parte sui rez natura expleuit. In multis em offendi mus omnes ait Jacobus in epla sua.c. tercio. Quapropter maturiq et hono/rabilius noscit defectus sub dissimula tione transire q in eos inordinate fure re et in conspectu astautiu illos impa/ciencia furiosa repbendere.ratio est qz ipsi familiares et subditi non semp de ficiunt vel excedunt vt sint digni re/prebensione vel nota quamuis domi/no excedere vel deficere videant. non semp oculi aliorum astantiu ex quoz psentia potissime sequeret ira domini tales defectus non pcipiunt vel agno/scunt. pter quod sepissime accidit qd iracundia repbensio domini in pmissis de huiusmodi defectibz vel excessibus astanttibz alijs in noticia exhibeat. de quibus nec primitus ppendebant. nec per eas antea curabat. Et sic ex tali im paciencia domini p sepe generant erro res et scandala duplicant. Et ppte/rea puer.xxv.scribitur. Que viderunt oculi tui non statim proferas inurgio ne postea emendare no possis. nam fa tuus statim indicat iram sua. Qui aute dissimulat iniuria calidissimq est. puer xl.ca. Istud est contra istos dnos qui super subditoz vel familiariou suoz dominio sunt costituti preter furiosam insania et vociferatones verbosas ip/sos nesciut regulare. nisi cum iurationi bus et clamoribus eorundem .propter quod si in hac ratonis ordine regerent co q vnico actu vel signo ipi familia/res et subditi absq3 furioso clamore co gnoscerent sui domini voluntate et obe dientie pnitate seruirent. Et ppterea scribit hermes phus in moralibz suis. Ira ignorantis consistit in verbo.ira sa pientis in opibus ordinatis. ¶ De vir tute masuetudinis vide latius supra in pte psayca.xlj. pcepto. Blandus esto.

¶ Attendens autor q non decet cul torem dei cotra subditos r seruos im/pacienter furere rationibz supra scrip/tis p tanto ipsi dei cultori hoc suu pre ceptum ad correctione temperata indu ctiuu exhibet obseruandu dicens. Ser uorum culpa rc.quasi velit autor innue re q si dominq ppter seruoz culpam irascitur.debet p mansuetudine et cle/mentiam sua iram tempare et parcere ac etia a verberibz cessare donec ira sit mitigata. qz si ipsos verberaret iratus posset excedere modum debitu corri/gendi. Propterea seneca vt habet .iij. libro de ira.noluit plato seruum ver/berare postq cognouit se irasci.immo manum tenebat extesam et suspensam et stabat vt pcussori similis. interroga tus ab amico qui forte metuerat quid ageret. Respondit ego exigo penas ab homine iracundq.tu aut seruulu istum

B

verberibus obiurga. nam ego irascor ppter quod ego non occidi. idest non verberaui irascor inquantum plus facio quod oportet et libentius faciam non sit iste in potestate eius qui plus in sua nõ est vnde oratius. Est modus in rebus sunt certi deniqz fines. Quos vltra citra qui qz nequid consistere rectuz. ¶ Pro premissoꝝ intelligentia magis in spe/ciali est breuiter sciendum q dominus et seruus sunt correlatiua. vnde nõ potest esse dominus sine seruo. ad innu/endum q debet dominus seruũ suum dulciter et benigne tractare. et versa vice seruus debet dño suo fideliter seruire. vnde ex hiis consurgunt tria consi/deranda. Primũ est qualiter dominus circa seruũ se debeat habere. Secun/dum est qualiter seruus suo domino debeat fideliter seruire. Tercium est qualiter si nequã extiterit debeat ipsum debita pena punire. Hec autem tria inducunt facere. scilicz Sacra scriptura. et natura. canonica et ciuilia iura. et antiquorum exempla. ¶ Dico namqz primo quo ad primũ q sacra scriptura docet qualiter dominus seruum suũ tractare debeat et habere. vnde dominus iugiter meditari debet conseruis equalitatem conditõnis et pondus sue ser/uitutis ꝛ non imparare ex cupiditate nec principari ex supbia sed ex officio consulendi et misericordia puidendi scdm augustinũ. Sic cogitabat iob. ca. xxxi. qui dicebat nunquid nõ in vtero fecit me qui et illum scilicet seruũ. vnde gregorius moralium. xii. potentibus viris magna est virtus humilitatis conside/rata equalitate conditõnis. et post manu humilime cõsiderationis deprimendus est timor elationis. ¶ Item scrip/tura versa vice docet qualiter serui dominis suis debent obedire. vnde aplus ad eph. vi. Serui obedite domĩs sicut christo. Item etiã sacra scriptura docet seruũ qualiter domĩo suo fideliter seruire debeat et in omnibus fidelis exi/stere. ¶ Pro quo sciendum q omnes subditi siue milites siue serui dño suo esse debẽt obsequiosi ꝛ fideles. vt eum puro corde diligere et effectu magnificare salua veritate et eius vitam et honorem custodire sollicite exemplo pplĩ israbelitici qui noluit q dauid iret ad bellum put. ii. regum. xviii. tradit hi/storia qui et dixerũt tu vnus p decem milibz reputaris. Et etiã exẽplo Joab qui noluit capere vrbez ne victoria suo ascriberetur nomini. put etiã. ii. regum xii. ca. declarat historia. ¶ Secũdo natura ad hoc inducit q dominus ser/uum suũ benigne tractare debet. vnde gregorius sup illud geñ. ix. Terror vester sit sup cuncta animalia terre. sic di/cit: q homo animalibus irrationabili/bus non ceteris hominibz natura pre/latus est. Jdcirco dicit ei vt ab animalibus non ab hominibz timeatur. quia contra naturã superbie est. vt ab equali velle timeri. Ad hunc sensum pul/chre loquitur seneca libro primo de clementia ad neronem caplo. x. dicens ser/uis imperare moderate laus est et in mancipio cogitandũ est non quantum illud impune possit pati sed quantũ ti/bi pmittat equi boniqz natura que parcere etiam captiuis et precio iubet pa/ratis quanto iustius iubet tanto iustius hominibus liberis ingenuis honestis non vt mancipiis abuti sequitur. Cum in seruum omnia liceant est aliquid qd in homine licere cõmune ius animan/tium vetet. et ponit exemplũ de crudelitate pollionis qui seruũ quia cum offenderat murenis in vinario piecit et illas hũano sanguine saginabat homo mille mortibus dignus. Hec ille.

¶ Dixi tercio q tam canonica quam ciui/lia iura inducũt atqz mandant seruum nequã atqz pteruum debita pena pu/niri. ¶ Pro quo etiam sciendem q ppter exigentiam culpe debet imponi pena. hoc pbatur in decre. quesiuit. in fine. de hiis que fiunt a ma. p. ca. verbi

gratia. ¶ Si enim seruus contra morum bonestatem aut in aliqua parua re excedendo aut deficiendo derelinquit aliqualiter tunc debito modo et bonesto castigandus est. Querulum enim est genus seruorum ait Jeronimus epistola. lxxxxij. panis enim et disciplina opus est seruorum Ecclesiastici. xxxiij. Disciplina autem esse debet regulata iusticia et ratione. virga enim murmur omne compescit. idest moderata disciplina. ait seneca vbi sup Si autem talis seruus nequam in personam domini sui delinquit crimen lese maiestatis quoquomodo committendo debet capite puniri. Et. vj. q. j. §. verum enim. ver. Si quis cum. ibi habet quod non solum propter hoc peccatum tales puniuntur sed etiam filij. ita quod in isto casu vnus pro peccato alterius punitur. In hoc eciam concordat diuina scriptura. Exo. xxij. vbi dicitur dijs et sacerdotibus non detrahes et principi populi sui non maledices

¶ Pro cuius sententie declaratione magis in speciali est de tali questione querendum. vicz vtrum vnus pro alterius peccato vel sine culpa sua puniri possit

¶ Huic quesito taliter respondetur quod pena eterna non punitur vnus pro alio sed vnusquisque damnatus pro suo proprio punietur peccato. Juxta illud ezech. xviij ca. Anima que peccauerit ipsa morietur etc. Hoc autem fallit in peccato originali pro quo sine culpa sua punietur pena eterna iuxta illud Joh. iij. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non potest introire regnum dei. ¶ Hanc rationem reddit augustinus dicens quod omnes erramus in illo scilicet in adam. quia originem traximus. j. q. iiij. Jam itaque. Pena vero spirituali corporali et pecuniaria potest quis pro alio sex de causis puniri

¶ Primo pena spirituali que dicitur interdictum sepe punitur familia ciuitas vel etiam tota prouincia pro peccato domini. extra de spon. non est nobis. Secundo pena corporali. vt in crimine lese maiestatis. vj. q. j. §. verum enim. et. c. sequenti. Tercio pena pecuniaria vt in omni turpi lucro eius cui succedit. ff. de calump. heredi. Quarto propter vicium ire adherens. C. de acq. pos. l. vicia. Quinto ad promotionem vt di. lvj. c. j. Sexto quo ad temporalem incommoditatem quod fit ad probationem. j. q. iiij. turbatur.

¶ Dixi quarto et vltimo quod antiquorum exempla inducunt et ostendunt seruorum nequiciam fore aspere puniendam. Unde de nequicia seruorum qui occiderunt dominos suos. et lares dominorum et vxores inuaserunt narrat trogus pompeius libro. xviij. ibi habetur quod vnus ex seruis illis misertus est domini sui. Et cum serui illi vellent ex se regem illum esse qui solem orientem primo vidisset. ille seruus ad dominum suum stratonem nomine detulit et cum. scilicet seruum informauit vt cum in campum processisset ceteris in orientem spectantibus. solus ille in occidentem intueretur et cum dies aduenire cepit solis fulgorem summo fastigio cunctis ostendit. et quia non similis ingenij res visa est requirentibus autorem domino confitetur. et tunc intellectum est quanto dominorum ingenia seruilibus prestarent data ergo venia seni filioque eius regem stratonem creauerunt. post quem ad filium regnum translatum est. et ad nepotes et quia celebre fuit facinus seruorum toto orbe. ideo allexander magnus victor publice seueritatis omnes qui prelio superfuerunt quando scilicet eos expugnauit ob memoriam veteris cedis crucibus affixit expugnata eorum vrbe genus tantum stratonis inuiolatum seruauit regnum stirpi eius restituit. ¶ De natura seruorum. vide infra in tercia parte precepto. xxxiij. et infra in quarta parte precepto. xlvj. Cum seruus fueris.

¶ Tricesimumoctauum preceptum prime partis metrice.

Quem superare potes interdū vice ferēdo. Maxima etem̄ moꝝ est pacientia virtus.

A ¶ Licet naturaliter scḋm pħm quilibet appetat vindictā vt patet in puero qui quietatꝰ quando cadit in terram cū terra pcutitur ꝛc. nihilominus tamē in modo vindicādi inter pħos et theologos differentia talis reꝑitur. q2 anti qui pħi asserunt ꝙ pulchrior modus vindicte est ignoscere. Unde seneca ad lucillū. Scito em̄ honestum et magnū esse genus vindicte ignoscere. Istū modum tenuit dauid quādo abscisa parte vestis saul regis in spelunca ꝛc. ꝑut primo regū. xxiiij. c. declarat hystoria.

¶ Sed doctores noui testamēti vt paulus et alij dicunt ꝙ pulchrior modꝰ habendi victoriā de inimico est ei bonū ꝓ malo reddere. Dicens illud ad ro. xij. in fine. Si inimicꝰ tuus esurierit ciba illū. si sitit potū da illi. Hanc em̄ sententiam rōne in eodem capl̄o confirmare videtꝰ dicēs. Noli vinci a malo. sed vince in bono malū. quā rationē ptractās beatus tho. dicit. Naturale est homini velle de inimico vindictā habere et eū vincere. constat autē aliquā rem vincere aliquid aliud quādo illud ad se trahit vt ignis dicitꝰ vincere aquā quādo eam calefaciēdo ad se trahit. Sed si inimico bonū pro malo reddis eū trahis ergo ipm̄ vincis. Hunc modum tenuit saluator ihs xp̄s. quia vt habetꝰ in euāgelio Joh. vij. c. eos qui ad capiendum eum venerāt dulcibus verbis et sua liberalitate talitꝰ fecit vt regressi ad principes dicerēt eis interrogātibus. quare eum nō adduxissent. rn̄derunt dicētes nunꝙ̄ sic locutꝰ est homo. suis em̄ verbis et beneficijs nos vicit et attraxit.

¶ Hanc em̄ sentenciā cōprobat augꝰ. dicens sic ꝑ beniuolentiā et beneficenciam aduersarij ad pacē et concordiam reducuntꝰ cum illis qui talia eis faciūt. talem modū tenuerunt romani ſm ꝙ valerius recitat li. v. c. primo. de legatis carthaginensiū venientibus in vrbē ad suos captiuos redimenḋ a quibꝫ nulla recepta pecunia exercitus captiuoꝝ redemptꝰ est. quos obstupuisse arbitror ac secum dixisse. O munificētia gentis romane deoꝝ benignitate cōparanda. O etiā nostrā legationē supra vota felicem beneficium qḋ nunꝙ̄ dedissemꝰ accepimus. Un̄ ait ibi valerius. Dulce do humanitatis effera barbaroꝝ ingenia penetrat. hostiū mollit oculos et victorie insolertissimos spiritꝰ flectit nec illi difficile et arduū est inter discretos mucrones placidū iter arripere. vincit iram. ꝓsternit odium. hostileq̄ʒ sanguinem hostilibusq̄ʒ lacrimis miscet.

¶ Attendens igitur autor ꝙ nihil est ꝙ tantū expediat dei cultorē ad salutē ꝙ̄ per patientiā et supportationē suum aduersariū nimis potentē ad sui amiciciam ꝓuocare. ꝓ tanto hoc suū precep- B ptum ꝑbet eidem fore obseruandū dicens. Quē supare potes ꝛc. quasi vellit innuere. vincere debes cū pacientia illū Quē supare potes. ratio q2 gloriosius est aliquē tollerando vincere ꝙ̄ respondendo vel cōtradicendo supare. Dicit ergo vince ferēdo. idest sustinendo illū interdū. idest aliquādo pacienter. Quē supare potes. verbis vel alio modo et benefacies q2 tempus aduenire posset ꝙ tibi ꝓdesse valeret licet nocere nūc non posset. Ad hoc optime facit fabula de leone qui pepcit muri et altera vice mus rodēdo vincula soluit leonem ſm ꝙ eam ponit esopus et ex hoc tales notantꝰ versus. Tu qui sūma potes ne despice parua potentem. Nam ꝓdesse potest si quis obesse nequid. Etem̄ pro q2 pacientia est maxima virtus moꝝ. quia cetere alie virtutes ista mediante exornantꝰ et temꝑantur. vnde dicitꝰ ꝙ virtꝰ est vidua q2 non paciētia firmat Cum hoc ꝑcepto concordat sup̄ precep tum. xxxiij. Uincere cum possis. ꝛc. et ꝑcipue quo ad primū. ¶ Pro secūdi

metri intelligentia est breuiter amotā dum ꝙ hec virtus scilicꝫ paciencia que scđm autorē dicit maxima virtus mo/rum licet omnibus mortalibꝫ necessa/ria sit et vtilis tanquā ad perfectionē ducens ꝓut in sua prima beatꝯ Jaco/bus scribit epl'a primo capitulo dicēs. Paciencia perfectum opus habet. Et sicut gregꝯ in quadā omel. dicit ꝙ pa ciencia est custos et radix omniū virtu tum. singulariter tamen principibus et regentibus est ꝑmaxime necessaria. et hoc principaliter quātum ad duo vide licet. Quo ad contumeliarū remissio/nem. et quo ad disciplinaꝝ moderatio nem. ¶ Quo ad primū dicitur in li bro de vita cesaris ꝙ iulius cesar cum improperia ꝛ contumelie ꝓclamarētur non vindicauit sicut gallias cesar sube/git nichomedes cesarē. et nichomedes non triumphat qui subegit cesarē im/ponebatur ei ꝙ nichomedes rex bithi nie fuit abusus eo in iuuētute nephan do flagitio. et cū multa conuicia de hoc audiuisset legitur dissimulasse vt ciui/bus parceretur. quando scilicꝫ pugna/uit cōtra pompeyum. et quilibet suoꝝ concessit seruare vnū quem velit par/tis aduerse quando scilicet essent capti nec legant vlli perijsse ab eo nisi in pre lio exceptis affranio ꝛ lucio. Similiter cum esset margaritarū cupidissimꝯ et diceret cecilio vt aliquid faceret respon dit. prius inquit saciaberis margaritis imponabatur enī ei ꝙ erat cupidus et auarus. Et in pollicrato libro tertio ca. xiiij. de cesare augusto legitur ꝙ mire paciencie fuit. Cum enī aduersus pri/matum quendā grauius exscandesce/ret. Loquere inquit auguste qđ placet quia diligentiā auribus lingue tacitur nitatem induxi quietū animū et in om nibus hijs potentiā tuam accusa quia nihil aliud potest argui nisi impaciētia vnde obseruatū est quotiens ingredie batur vrbeꝫ ne suppliciū de quocunqꝫ sumeretur. ¶ De tiberio similiter legi/tur ꝙ fuerit culpabilis in multis tamē

aduersus conuicia paciens extitit dicēs quia in ciuitate linguas liberas esse et mentes hominū oportebat. ¶ Hoc autem hodie facere negligunt domini temporales qui contra tales pacientiā aliquam habere nolunt. ymmo sine ali quali excusatione vel mora pro vnico etiā verbo indisciplinato volunt ipsos trucidari non aduertētes quid de hoc dicat crisostomus ꝙ in ꝓprijs iniurijs quēpiam esse pacientē. sed iniurijs dei vel que ad diuinitatē ꝑtinent dissimu/lare improperiū est. Unde seneca libro tercio de ira mouētia hominē ad igno scendum ait. puerum etas excusat femi nam sexus. extraneū libertas. domesti cum familiaritas. Sequitur amicꝯ est scilicet qui offendit fecit qđ voluit. ini micus fecit quod debuit. prudentiori ce damus. stultiori remittamꝯ ꝓprium in quit est magnitudinis vere siue nature non sentire se percussum. scilicꝫ iniurijs et ponit exemplūꝫ sicut inuanis fera et magna ad latratum canum lenta respi cit. ¶ De pacientia vero antigoni regis narrat seneca libro tercio de ira qui cū audisset aliquos male existimare et ob loqui et audiret de se ꝙ inter dicentes et audientes esset solus paries siue pal lium illud leniter cōmouit quasi in per sona alterius dicens. Discedite hinc ne rex vos audiat. ¶ De quadruplici paciencia antiquoꝝ vide supra in parte ꝓsayca precepto. xxv. Pacienter vince parentes. ¶ Quo ad scđm videlicꝫ quo ad moderationē disciplinarum nō expedit hic hanc materiam refricare. q' satis habetur supra in scđa ꝓhemia li parte. §. viij. qui incipit. Dixi quinto ꝙ horrendo iam pietas ꝛc. ibi require si placet. ¶ Circa primū metrum pro ipsius intelligentia spirituali pōt de tali questione queri vel inuestigari videli/cet vtrum vindicatio sit licita. ¶ Huic quesito respondet beatus thomas qui eam format secunda scđe. q. cviij. dicēs ꝙ si intentio vindicantis ferat̄ princi/paliter in malū alterius dē quo vindi/

etiam sumit et ibi quiescat non est lici/ta.quia hoc ptinet ad odium quod re/pugnat caritati.qr omnes homines de bemus diligere. nec excusat aliquis si malum illius intédat qui prius malum iniuste intulit. sicut nec excusat aliquis q odiat odientem se.hoc em esset vin ci a malo quod apostolus phibet ad roma.xii. Si vero intentio iudicantis fe ratur principaliter ad aliquod bonu pu ta ad emendationé peccantis vel saltez ad correctõnem eius et quietem alioru et ad iustitie conseruationé et dei bo/norem potest vindicato esse licita.alijs debitis circústantijs seruatis.scilicet q faciat per illum cui licet vtputa per iu dicem.obseruato in omnibus iusto pro cessu et iusta condemnatõne. ¶ Cir ca secundu metrum et pro intelligentia speciali est etia de tali questione que/rendum vel inuestigandu videlicz vtz pacientia sit maxima virtus moru fm q autor noster dicit. Et videt q non quia nec gregorius numerat eam inter quatuor virtutes quas vocat principa les.xxii.moralium. nec etia augustinus in libro de moribus ecclesie ponit. In otrariu facit q dicit hic autor ergo rc. ¶ Huic questioni respondet beatus thomas qui eam formát in secuda scde q.cxviii.dicens.q paciétia non est maxi ma virt9 simpliciter loquédo licet for te fm quid possit dici maxima virtus. ¶ Pro cuius tamé euidentia tria de clarant. ¶ Primo q pacientia deficit a virtutibz theologicis scz fide spe et ca ritate et a prudentia et a iusticia q sunt virtutes cardinales. naz virtutes scdm rationes suas ordinant ad bonum. Est em virtus que bonu facit habétem et opus ei reddit bonu.vt dicitur in scdo ethicoz. Unde oportet q illa virtus principalior sit et potior que magis et directi9 ordinat nos in bonu. Cum igi tur directius ordinent nos in bonu pre dicte virtutes q pacientia. quia ille di recte constituut nos in bonu.pacientia auté indirecte scilicz inquantu impedit passioné tristitie que nos retrahit a vir tutibus theologicis et etia a prudentia et iustitia que sunt virtutes cardinales ¶ Secundo declarat q pacientia de ficit a fortitudine et a temperantia sicut inter virtutes que sunt ostitutiue boni tanta alia est potior quáta a maiori bo no ostituit hominé. sicut fides spes et caritas q prudentia vel iusticia.ita etia iter illas que sunt impeditiue eoz que nos a bono retrahut tanto illa virtus est potior.quanto illud qd per eam im peditur r magis a bono retrahit. Cum igitur picula mortis contra que est for titudo et delectationes motus contra quas est temperátia plus a bono retra hunt q tristitia contra qua est pacien/tia sequitur q pacientia deficit a forti/tudine et téperantia. ¶ Tercio decla ratur q pacientia fm quid est maxima virtutu in ordine illaz virtutu que con currunt ad moderationem maloz que sunt in aduersis. ¶ Primo nanqz ex ad uersitate sequit tristitia sed hanc mode ratur pacientia. ¶ Secundo nascit ira sed hanc moderat mansuetudo. ¶ Ter cio nascitur odium q tollit caritas. Quarto iniustu nocumentu quod pro hibet iustitia. vnde cu pacientia sit con tra tristitiam que primo pcedit ex per pessione maloz sequit q pacientia qo ámodo est maxima virtus et q habet opus perfectu tollere ante principium mali est pfectius q tollere consequé/tiam nõ tamen sequit ex hoc q simpli citer loquédo pacientia sit pfectior om nibus alijs virtutibz. Ex hijs patet re sponsio ad argumentu in contrariu.

¶ Tricesimumnonu pceptuz prime partis metrice.

Conserua potius que
sunt iá parta labore.
Cum labor est in dá
no crescit mortalis egestas.

A

¶ Presens p̄ceptum duplicē potest
habere expositionē. et scd̄m hoc dupli
cem intellectū inde insurgentē videlicȝ
litteralem et moralē. et primo exponat̄
scd̄m litteralē vt dicat̄. Cōserua potiꝰ
que sunt ⁊c̄. quasi dicat. custodire de/
bes q̄ cum multo acquisiuisti labore. q̄r
qđ multis est laboribȝ acquisitū carius
inde habetur q̄ꝫ ꝙ de facili possidet̄.
qđ potest tribus ꝑsuaderi rationibus.
¶ Prima ratio est. q̄r illud qđ labore
acquirit̄ reputatur magis p̄ciosum cete
ris paribȝ. ¶ Scd̄a quia exꝑti labo/
rem et grauamina que interueniunt in
reꝝ temporaliū acquisitione iterato ti/
ment illū subire laborē et illa grauami
na. qui vero sine suo labore diuitias ha
bent nō sic timent. q̄r non sunt experti.
¶ Tercia ratio. q̄r vnusquisqȝ natu/
raliter diligit suū et conseruat. vnde cū
diuitie cū labore acquisite sint ꝑ opus
ipsiꝰ acquirentis. ideo magis diligit et
conseruat eas. et hoc est qđ. ij. pollitico
rum dicit ph̄s ꝙ inenarrabile est quā/
ta est dilectio ꝓprium aliqđ possidere
quia homo afficitur ad illud qđ est sibi
ꝓprium et maxime quando est ꝑ eum
acquisitū. nam si frustra laboremꝰ ino
pes et pauꝑes efficeremur. Uñ ouidi
us de arte amandi. nō minor est virtus
q̄ꝫ querere parta tueri. Et alibi. Incu/
stodite diripiūtur opes. et hoc est qđ
intendit autor dū dicit. Conserua potiꝰ
idest custodi potius. idest maxime. scȝ
ne immoderate eas dispēses. que sunt
iam parta. idest acquisita labore. scilicȝ
per laborē. quia dicit bern̄. Diuitiarū
acquisitio quidē laboris est ⁊ possessio
timoris. ammissio plena doloris inueni
tur. ¶ Propterea augustinꝰ circa hoc
bonā et vtilem p̄bet doctrinā dicens.
abice a te diuitiaꝝ onera. abice vincula
volūtaria. abice anxietates ⁊ tedia que
plurimis te inquietāt annis. Sequitur
scd̄s versus. Cum labor est in damno.
idest cum dispensamꝰ male et amitti/
mus que cū labore acquisiuimꝰ. Cre/
scit mortalis egestas. idest pauꝑtas du
cit nos ad mortē vel miseriā. vel morta
lis egestas. idest hūana indigētia. Tol
le qđ vis quia vtraqȝ expositio bona.
¶ Attendēs igitur autor ꝙ dei cul
torem nō decet que labore sunt ꝑta inu
tiliter turpiter et ꝓdigaliter expende/
re seu donare. sed potius cōseruare ꝑ
tanto hoc suū preceptū prebet fore pe/
nitus obseruandū dicēs. Conserua po
tius ⁊c̄. ¶ Uisa littetali expositione
in genere. restat moralem sensum circa
primi metri intelligentiā nuncqȝ declaran
dū in speciali sic exponat̄. Conserua po
tius. Pro cuiꝰ tamen euidētia est scien
dum ꝙ quidaȝ res temporales contra
deū diligunt et eas retinēt et conser/
uant nec eas effūdere seu elargiri inter
pauperes volūt vt auari qui sunt earū
serui. De quibus dicit glosa. qđ seruire
diuitijs deū negare est. Quidā eas dili
gunt sed instare dñi sicut viri imꝑfecti
qui adhuc terrenis sunt dediti. isti sunt
qui edificant lignū fenum stipulā. qui
scȝ terrena pluꝰ iusto vel minus vel mi
nime dilexerūt. Quidam eas conser/
uant et retinent ꝓpter deum vt scilicȝ B
pauperibus et egenis distribuāt. sicut
fuerunt patriarche. De quoꝝ numero
fuit sanctus ioh̄es patriarcha allexan/
drinus qui in oratōne xp̄o dicebat. Sic
sic bone ih̄u. Ego disꝑgendo et tu sub
ministrando videamꝰ quis vincat. Et
isto modo intelligēdo licite conseruari
valent ac etiā retineri. ¶ Aliter autem
retineri et cōseruari licite minime va/
lent. Unde gregꝰ. suꝑ illo verbo luce
xvj. Mortuus est diues et sepultus in
inferno. dicit ꝙ non taliter punitꝰ est
diues ille q̄r aliena rapuerat. sed quia
ꝓpria lazaro vlcerato et mendico non
dedit. ¶ Hinc ergo colligendū est quā
penā mereat̄ qui aliena diripit. si infer
nali damnatōne ꝑcutitur qui ꝓpria nō
largit̄. Dicit autē augꝰ. Quantos ho/
die lazaros videtis et plus de equorū
frenis q̄ꝫ de proximoꝝ miserijs cogita
tis. Unde hinc sumpta occasione que
ri potest de tali questione. que quidem
inter religiosos viros et seculares ple

rumq; incidere consueuit videlicet v/trum sit melius diuitias conseruare et retinere q̄ eas cōtemnere vel abijcere Ad hoc respondent religiosi q melius est eas contemnere vel abijcere q̄ con gregatas conseruare. et adducunt pro parte sua duas leges. vnā enunciatiuā. Math. xix. Uade et vende omnia que habes et da pauperibus et habebis the saurū in celo. Aliam apl'icam prima ad thimo. vj. Qui volunt diuites fieri inci dunt in temptationē et in laqueos dya boli et desideria multa que mergūt ho mines in interitū. ¶ Econtra seculares dicunt q melius est diuitias retinere. q̄ eas contempnere vel abijcere. quia multe elemosine inde fieri pñt. et addu cunt p parte sua duas leges. vnā enun ciatiuam que luce. xvj. habetur. Facite vobis amicos de māmona iniquitatis. ¶ Aliam apostolicā. scd̄a ad corinth. ix. qui seminat in benedictionibꝫ. de bene dictionibus et metet. scilicet vitā eter/nam. ¶ Iudex autē noster auditis allegationibus hincinde ppositis. dat sententiam interlocutoriā. dicens illud Math. xix. Diues difficile intrabit re/gnum celoꝝ. Facilius eñ est camelum per foramen acus transire q̄ diuitem intrare in regnum celorū. et intelligit de illis diuitibus qui totum cor in di/uitijs congregandis et retinendis po/suerunt. hos tales monet dauid pro/pheta dicens. Diuitie si affluent nolite cor apponere quod ostendit augustinus tribus de causis. quare non debemus cor apponere. ¶ Prima quia sunt ma/teria multarum iniquitatum. vnde di/cit q omnis diues aut est iniquus aut heres iniqui. ¶ Secūda quia decipiunt nec attendunt quid pmittunt. promic tunt securitatē et dant timorem. sacieta tem et dant esuriē. stabilitatē et dant subitaneam direptionē. ¶ Tercio quia inequaliter se habent. nam vnus habet ad superabundantiā. alius ad sufficien tiam. alius ad necessitatem extremam. alius habebit ad totalē penuriā. Pro secundi etiam metri intelligentia quo ad moralem intellectū est breuiter scien dum q superflua sollicitudo tempora lium siue labor in damnum redundare dicit. quando mortalis crescit inde ege stas. et tunc fit quādo humani generis inimicus. primo hominem sollicitat vt sibi necessaria acquirat sicut deus vide tur permisisse. geñ. iij. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. habitis necessa/rijs sollicitat vt superflua querat. que sollicitudo dissuadit. ad philippeñ. iiij. Nihil solliciti sitis. vnde crisostomus. Sollicitudo desperationis est filia habi tis necessarijs et quesitis superfluis sol licitat vt per vsuras et rapinas nocius querat. ¶ Notandū tamen q triplex est sollicitudo. ¶ Prima est quā facit caritas. de qua dicit ad roma. xij. Qui preest in sollicitudine. ¶ Secunda quā facit necessitas. hec aūt licita est et per missa. ¶ Tercia est quā facit cupiditas. De hac duplici dicit glo. In sudore vul tus paratur panis. sed labor exercen/dus est sollicitudo tollēda timentes g turbat dum timet ne aut possessa dispa reant. aut elaborata non contingant. ¶ Prima precipitur. scd̄a permittitur. tercia phibetur. ex eo q celestia tem/poralibus postponūtur. et ideo talis la bor fit tunc in damno. et inde mortalis crescit egestas ne dum temporalis ve rum etiam et eterna scd̄m q autor noster in hoc metro secūdo ostendit et declarat dum dicit. Cū labor in damno. ¶ Pro huius etiā partis declaratione dicit au gustinus q quidam fuerunt huius opi nionis scilicet hominē non debere la/borare sed diuine puidentie se cōmit/tere. fundabant se super primo euange lij verbo Mat. vj. Ne solliciti sitis ani me vestre quid manducetis neq; cor/pori vestro quid induamini etc. his au tem respondit augus. dicens. Si adest temporis facultas debemus victu labo rando acquirere. alias si vellemus sicut

volatilia stare hoc esset deum temptare. Si vero imminet necessitas debemus nos diuine puidētie cōmittere et tunc nos pascet sicut aues. et ponit exemplum in paulo et petro. paulus quidam mortem fugijt et tamen xp̄s petrum a vinculis liberauit. paulus enim hūano auxilio euadere poterat. et ideo si voluisset diuinū explorare auxilium. hoc fuisset temptare deum. petrus autem carebat auxilio hūano. et ideo cōmittebat se domino. Sic faciebat quidam de quo narratur in vita sancti Iohannis elemosinarij patriarche. legitur ibidem de duobus calciamenta facientibus quorum vnus habebat familiā magnam. nec p seipsū sine diuino auxilio se et familiā suā de arte sua gubernare poterat. ideo se totaliter deo cōmittebat et sine intermissione ecclesie vacabat. vnde de arte sua diuino mediante auxilio familiam suam abundanter alebat. ¶ Alius vero erat eo ditior qui nec in deo confidebat nec in ecclesia p manebat sed dominicis diebus laborabat. nec tamen seipsum nutrire valebat Inuidens ergo alteri dixit ei cum ira. Unde sic diues factus es. ego vero vacans arti mee plus deueni in paupertatem. Cui alius. inueni precium in terra et inde factus sum diues et si vis veni mecum et quicquid inuenerimus accipe dimidium. Qui cum acquiesceret et se quereretur eum euntem ad ecclesiā. sine intermissione benedixit ei deus et diuitem fecit. Cui dixit alter. nihil inueniebam in terra vt estimasti. gratiā pecij. sed quoniam deus dixit. Primū querite regnum dei et hec omnia adiciētur vobis. ideo dixi tibi. q autem dicit hec omnia adicientur vobis. non est intelligendum vt dicit augustinus q semper adiciantur. cum apostolus de se dicat. In fame et siti et in frigore et nuditate. sed aliquādo dantur et aliquando subtrahuntur. Est enī deus vt dicit augustinus medicus pfectissimus qui nouit quando medicamēta sunt apponenda et quando sunt subtrahenda. cum ergo apponit sunt ad graciarūactiones. cum subtrahit sunt ad pbationē virtutis.

¶ Rethorica super quadragesimo precepto.

¶ Dapsilis interdum.

¶ Attenta varietate temporis et personarum qualitate premissa. nunc pfusioribus est vtendū sumptibus nunc moderationibus restringendū. vt in omnibus recte tunc circūspectionis mensuratione pensata non videaris superfluus vel auarus. Hec autem omnia puidens vt caritatis non pretermisso ordine liberalitatis tue copias non sic effundas in alios vt postmodum tarde penitens videaris egere penitentia serotina tandem recolens te puertisse rationis ordinem corde mesto. Cum fueris felix.

¶ Quadragesimū preceptū prime partis metrice.

Dapsilis interdū sis notis et caris amicis. Cum fueris felix semper tibi proximus esto. A

¶ Presens preceptum est vltimum preceptū prime partis metrice. et conuenit cum. xlvj. pse precepto. Raro cōuiuare. In hoc tamen differt ab illo. q in illo psaico fit mentio de conuiuij raritate fienda que excludit intemperantiam gustus et includit sobrietatem que est pars temperantie etc. In isto vero precepto dei cultor informatur quomodo possit amiciciā generatā conseruare. quod fit p temperatā seu mode

ratam dapsilior largitatem cum dicit Dapsilis interdu3 rc. quasi velit autor innuere q debes te notis et amicis de tentius exhibere.et carum beniuolum prestare.et tibiipsi etiã circa tuam personam prouidere dum potes. et scdm apostolu ad eph.v.c. Nemo carnẽ suã odio habere debet. et hoc Cum fueris felix.idest in felicitate positus.Esto dapsilis interdu. dapsilis eni grece largus dicit latine vel humanus. dapsilis proprie largus in dapibus dicit.hoc est in epulis.Notis idest cognitis.Et carus. idest caritatiuus amicus.vt eos caritatiue ptractes.Dicitur eni dapsilis a dando et carus ab amando.Et esto semp proximus tibi.hoc est dicere q preciprie tibi senefacias et prouideas.multi eni3 sunt diuites intantu auari q suas no possident diuitias:sed a diuitijs possidentur. Unde oratius.seruit habens habitis nec habet sed habet auarus.

Hoc preceptum vltra ea que dicta sunt exponi potest dupliciter scdm duplicem intellectu inde insurgencẽ vic3. litteraliter r moraliter. Primo litteraliter vt dicat.Cum fueris felix.exponitur comuniter per gramaticos. idest diues. Ubi sciendum q diuitie si non comitent eas nobilitas et potentatus non faciut hominẽ felicem.vnde phus vocat diuitem ignobilẽ. fortunatum. insensatum.infelicem. similis expositio quãtum ad hoc habetur supra pcepto xviij.Cum fueris felix rc.Sequitur in scdo metro. Semp tibi pximus esto. idest facere tibi debes bonu circa tuas psonam necessariu est et expediens vt est dictu. Hoc est cotra multos diuites auarissimos in seipso egens qui dum filios ditare queru male comedunt male bibunt r vix dormire queunt.et dum alijs cogregant seipsos consumunt. In hoc similes sunt galline et aquile que sic afficiunt amore pullorum vt nihil quasi comedut et suam vitam negligant in filijs suis omnia derelinquant. vnde vidẽmus q gallina incedit tota hispidà et super voce rauca et tamen quãdo pulli adulti sunt a parente discedunt nec de ea aliquã curam gerunt.tales similes sunt febre cotinua laborantib3 et maxime vsurarij. qui quaslibet die qualibet nocte qualibet hora quolibet momẽto r quolibet festo peccant.ceteri vero peccatores interpellationem faciunt in peccatis. Ista febris continua scilic3 auaritia cito hominem occidit. quia tollit ea que sunt causa vite scilicet cibum et somnu et quietem. auarus eni vt est dictum amore filior non audet comedere.Ecclesiastici.xiiij. Non saciabit pane et indigens r in tristicia erit sup mensam suã non potest etiam amore filior dormire Ecclesiastes.ij.Cuncti dies eius doloribus et erumpnis pleni sunt nec per noctẽ mente requiescit.Et puer.iiij.Non eni dormiunt nisi male fecerut. nec capit somnus ab eis nisi supplãtauerint. nec etiã amore filior potest requiem habere. sed die ac nocte est in labore et fatigatione Jere.xliij. p sollicitudine quiescere no potuit.Auarus autem tanq continua febre laborans paru viuit.sed largus et liberalis multum. puer.xxviij. Qui odit auariciã longi fiunt dies eius. Reuera talis qui amore filior et pecunie postponit amorem pprie persone non est sibi pximus et contra autoris preceptum facit dum dicit.Cum fueris felix semper tibi pximus esto. Uel aliter quo ad litteralem intellectu exponere potes vt dicat.Cum fueris felix. quasi velit dicere.cum fueris in psperitate vel dominio constitutus taliter te habeas cum amicis et pximis vt tempore necessitatis tibi succurrant. ita vt te et filios in statu vel dominio saluẽt et salueris per eos ita tamẽ vt semper sis tibi pximus. nec tamen p hoc negligas iusticiã per quã pollicia conseruatur in amicos cum expedit exercere Hoc facere docet philosophus septimo politicor.vbi exponit decem que pollliciam seu dominiu saluãt et conseruãt.

B

¶ Primo non ꝑmittere trãsgressiones etiã paruas quia qui minima negligit paulatim defluit. Secũdo bene vti illis que sunt in regno vicz subditos hono rando eos ꝓmouendo. eis nõ iniurian do. sed debito modo se circa eos in om nibus habendo. Tercio non ꝑmittere turbatões et guerras et seditiones in ter nobiles. quia tunc dissipat̃ dominiũ qđ contrariũ facit tyrannus scđm phi losophum. v. politicoꝝ. quia ciuitates tenent diuersas. necnõ et omnes ciues inter eos esse diuisos ad hoc ꝙ tãtum habeant facere ꝙ non contra eũ insur gere valeant. ita ꝙ de seinuicẽ confide re non ꝑsumat. Quarto ꝙ sciat quali ter illi qui sunt in officijs constituti se habeant in eisdẽ. quia si male se habe ant sunt statim amonendi. Si autẽ be ne sunt relinquendi hoc multũ facit ad conseruationẽ regni. Quinto nõ confer re alicui de suis subditis nimis magnũ dominiũ. quia quãdo se vident in ali quo magno officio vel dominio taliter sublimati cum nesciãt vt plurimũ bene ferre fortunas. Alijs plerumqz iniuri antur et faciũt que non debent. Sexto intueri timorẽ illis de regno ꝙ timorẽ habeant de bellis exterioribz. quia per hoc saluabit̃ pollicia. Etiam saluatur quando princeps timet̃. quia tunc meli us potest regere et sibi melius obedit̃. Septimo quãdo habet amorẽ et dile ctionem ad illos quos regit. quia tunc magis timẽt ꝙ non accedat aliqđ per qđ pollicia destruat̃. quia vnusquisqz magnã curam habet de eo quod amat Octauo ꝙ habeat ciuilem potentiam. quia tunc melius põt seruare iusticiam que quidã iusticia vrbanitates ↄseruat scđm philosophũ in magnis moralibz Nono scire polliciã per quam regit et scire ea que habent regimẽ conseruare et regimẽ destruere. Decimo ꝙ sit vir tuosus. qꝛ tanto magis virtus requiri tur quãto homo in maiori statu versa tur. et specialiter eius virtꝰ extendere se debet circa bonũ regimen subditoꝝ quia tunc populꝰ libentiori animo sibi obedit. Et sic ꝑdicta obseruando fit si bi ꝓximus ꝙ est autoris preceptũ ob seruare. Et deus cuiꝰ prouidentia om nia regunt̃ in bono statu ipm conser uat. Sic ↄseruare dignet̃ in suo felicissi mo statu et dominio magnificũ domi num meũ dominũ franciscum de carra ria dominũ padue ꝛc̃. vna cum domino francisco amori eius nato singularissi mo vtriqz domino meo per tẽpora lon giora amen.

¶ Scđo potest exponi moraliter vt dicat̃. Esto tibi semꝑ ꝓxi mus. quasi velit dicere ꝙ semꝑ debes esse tibi ꝓximus dum in hac vita pre senti deges. vt scilicet diuitias tuas te neas pro celestibz cõmutes. Et ad hoc nos hortat̃ gregꝰ. moralium. xviij. di cens. Agendũ nobis est vt res absolu te ꝑituras et non pereũtem cogamus transire mercedẽ. terrena enĩ seruando amittimꝰ. largiendo seruamꝰ. patrimo nium nostrũ retentũ perdit̃ et manet erogatũ. Sciant quoqz diuites nõ pos se ex hoc mundo secum ferre diuitias. Vñ idem gregꝰ. illud iob. xxvij. Diues cum dormierit nihil secũ aufert. sic di cit. diu cum rebus nostris durare non possumꝰ. qꝛ illas aut moriendo deseri mus. aut ille nos viuentes quasi dese runt ꝑeundo. ideo eas in celestibus re condamus pauꝑibus videlicet erogan do. Cum sint latores nostri ad celũ de ferentes que sibi dant̃ quo ad fructũ ait augꝰ. libro primo sermone. xxxvij. Ideo voluit deus vt essent aliqui pau peres quibz elemosina preberet̃ vt re gnum celoꝝ esset venale. ait gregorius sermone. xxxvj. Hoc fecit paulus qui quondam diues ꝓpter regnum celoꝝ acquirendum diuitias reliquit. et eas propter christum pauperibus eroga uit. actuum nono. j. q. ij. §. verum.

¶ Ideo Luce. xvj. dicit dominus. Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis. vt cũ defeceritis recipiant vos in eter na tabernacula. xiiij. q. v. §. Sed adhuc

Et apl's.i.ad thimo.vj.diuitibus huiꝰ ſeculi ꝑcipe non ſublime ſapere nec ſperare in incerto diuitiaꝝ ſed in deo viuo qui preſtat nobis abunde ad fruendũ. bene agere diuites fieri in operibus bonis facile tribuere cõmunicare the/ſaurisare ſibi fundamentũ bonũ in fu/turum vt apphendant veram vitã. Ad quã perducere nos dignet ihesus xps Amen. In hoc terminatur prima pars metricalis. ſed quantũ ad verum eſt ſecunda pars principalis opuſculi vel li/belli et cetera.

Rethorica ſup primo precepto ſcḋe partis metrice.

Telluris ſi forte velis.

Spirituſſancti gratia ſeptiformis hominibꝫ varia ſue liberalitatis dona diſtribuens ad multiplicia exercitatõ/num ſtudia nos inclinat. Alium quidẽ agriculture delectat. Cuius pciam virgilius in georgicis veraciter affatur. Alium vero arte medicinali ꝓmouet. vt cognitis herbarũ viribus facilẽ humanis corporibꝫ exhibeat medicinã. et hanc mater patẽti carmine facilit oſtendit. Si quis furijs agitatus letalibus ventura ſeductionis gignaſium nititur introire. Huius deluſionis regulas ouidius elegiato carmine declarauit.

Quiſquis autẽ pretermiſſis hijs omnibus decreuerit feliciter agere. polliri morum ſcematibus et virtutũ ſplendoribus redimiri ſequẽtis eruditionis regulis aures inclinet dociles. per quas ſublime virtualis eminentia cacumẽ attinget vicioꝝ monſtrum deſerens ſordidum et obſcurum.

Primũ preceptum ſecũde partis metrice.

Telluris ſi forte velis cognoſcere cul/tus. Virgiliũ legi/to ꝙ ſi mage noſce laboras Herbarum vires macer ti bi carmine dicit.

Si romana cupis et pu/nica noſcere bella.
Lucanum queras qui mar tis prelia dicet.

Si quid amare libet vel diſcere amare legendo.
Naſonem petito ſin autem cura tibi hec eſt.

Vt ſapiens viuas audi que diſcere poſſis.

Ergo addes et que ſit ſa pientia diſce legendo.

Per quã ſemotum vicijs deducitur euum.

Viſo ſupra de primo ſpeculo hoc eſt parte metrica prima que eſt ſecũda pars principalis huiꝰ libri ꝓſequendũ eſt de ſcḋo ſpeculo metha. quod eſt curioſarum inueſtigatõnum repreſſiuũ in quo inſtruit autor ſcolaſticos ac etiam alios quoſcũqꝫ iugiter ſpeculari ac etiã in eo reformari debere. et hoc oñdit in hac ſcḋa huiꝰ libelli pte primo ꝑcepto Telluris ſi forte ⁊c. In qua quidẽ pte xxxv. precepta ſeu documẽta virtuoſa complectunt. Pro cuius ptis eui/dentia eſt breuiter annotandũ ꝙ viciũ curioſitatis põtꝰ ſe extendere ad vicium curioſitatis cognitionis intellectiue et ſenſitiue. Vñ hinc ſumpta occaſione vltra ea que de curioſis inueſtigationibꝫ ſuperius referantur. breuiter circa hoc duo inueſtiganda occurrant.

¶ Primum est vtrum curiositas possit esse in cognitione intellectiua. ¶ Scdm est vtrũ hoc vicium scz curiositas sit in cognitõne sensitiua. ¶ De primo nihil hic. quia de hoc supra tractat in. xxxvj. psaycali pcepto. Ne accesseris ad con silium. C. circa mediũ. ¶ Quo ad se cundum quesitũ breuiter respondet q cognitio sensitiua ordinat ad duo. vno quidaz modo tam in hominibus q in alijs animalibz ordinat ad corporis su stentationem. qz per huiusmodi cogni tionem homines et animalia vitant no cíua et acquirunt ea que necessaria sunt ad corpis sustentationẽ. Alio mõ ordi natur specialr in homine ad cognitionẽ intellectiuã et speculatiuã vel practicã. ¶ Apponere ergo curiosum studiũ cir ca sensibilia cognoscẽda dupliciter esse potest viciosum. Uno modo inquantũ cognitio sensitiua nõ ordinatur in aliqd vtile. sed potius vt euertat hominẽ ab aliqua vtili consideratõne. Unde augu stinus quarto confessionũ dicit. Canem currentẽ post leporẽ iam non specto cũ in certo sit. aut vero in agro si casu trã seam auertit me fortassis ab aliqua ma gna cogitatione atqz a se conuertit illa venatio. Et nisi iam veri demonstrate infirmitate vicia mea cito amoueas va nus erubesco. Alio modo inquantũ co gnitio sensitiua ordinat ad aliqd noxiũ sicut inspectio mulieris ad concupiscen dum et diligens inquisitio eoz que ab alijs fiunt ordinat ad detrahendũ. Si quis vero vel cognitionẽ sensibiliũ in tendit ordinare pter necessitatẽ su stentande nature vel pter studiũ in telligende virtutis est virtuosa studio sitas circa sensibilẽ cognitionẽ. ¶ De materia etiam curiositatis et curiosoz require supra in prima phemiali parte metrica ante mediũ. et infra in hac par te sexto pcepto. Mitte archana dei. p totum. Sanctus thomas in summa con tra gentiles inter cetera omniũ homi num studia sapientie studiũ est perfe ctius sublimius vtilius et iocundius. perfectius quidẽ. quia inquantũ homo sapientie studiũ dat intentũ vere bea titudinis iam aliquã partem habet. vn de sapiens dicit. Beatus vir qui in sa pientia morabit ecclesiastici. xiiij. Sub limius autẽ est quia p ipsam homo pre cipue ad diuinam similitudinẽ accedit. quia omnia in sapientia fecit. Unde qz similitudo est causa dilectõnis sapien tie studium pcipue deo p amiciciã con iungit. pter quod sapientie. vij. dicit q sapientie infinitus thesaurus est ho minibus quo qui vsi sunt pticipes facti sunt amicicie dei. vtilius autẽ est. quia p ipsam sapientiã ad immortalitatis re gnum peruenit. concupiscentia eñ sa pientie deducit ad regnum perpetuũ. sapientie. vj. Iocundius autẽ est quia non habet amaritudinẽ conuersacio il lius sed leticiã et gaudiũ. sap. viij. verũ quia nulli in studio sapientie adeo repe riuntur curiosi q p vias naturales co nantur addiscere ea que sunt sup facul tatem naturalis ingenij ac etiã circa co gnitionem intellectiuã immoderatum habent appetitũ sciendi qd pertinz ad intempantie viciũ. et tale viciũ per suũ oppositũ scilicet p studiositatẽ que est virtus sub tpantia contenta. per quam appetitus sciendi moderat. per autorẽ necessario foret corrigendũ. ¶ Pro tanto autor cõtra tale vicium remediũ adhibet optimũ quod in hac pte scda principali luculenter demõstrat dicens Telluris si forte velis zc. Unde termi nata prima pte metrica huius libelli in qua autor correxit ydolatrarũ errores. ¶ Nunc in hac parte incipit errorem predictoz curiosorũ corrigere ac ipsos ad moderatũ vere sapientie studiũ in ducere dum dicit. Telluris zc. ¶ Pro huius precepti euidentia est sciendũ q quatuor fuerunt curiosorum maneries qui circa rerum corporaliũ possessiones indebite opinabantur scdm q quatuor sunt maneries diuersimode de summo bono opinantiũ. Opinio ergo aliquo rum fuit q summũ bonum in vita ho

minis sunt diuitie. et quia de agricultu ra maxima opes acquirũtur. ideo isti in agricultura studium suũ totaliter pone bant. talibus autẽ obiurgando quasi in struendo dicit ꝙ ad virgilij studiũ re currere debeant. Unde dicit. Telluris si forte velis cognoscere cultus. Uir gilium legito. quasi velit innuere ꝙ nõ debes in hoc studium ea intentione po nere ꝙ credas in diuitijs agriculture consistat summũ bonũ. non tamẽ sim pliciter ꝓhibet ex hoc agriculture stu dium quod docet virgilius. sed prohi bet eorum studiũ qui ea intentione stu dent quia credunt ꝙ in diuitijs agri culture consistat summũ bonũ. et hoc aliqui totaliter ꝓbare nituntur et sic il lud bonũ pro quo omnia alia bona ha beri possunt videtur esse summũ bonũ et melius bonũ. Hec sunt diuitie iuxta philosophi sententiã qua dicitur ꝙ pe cunia est mensura omniũ rerum vena lium. cui concordat illud ecclesiastici .x. pecunie obediũt omnia. ergo scđm hoc qui est ditior et beatior ₣m illud psal miste dicentis. beatum dixerunt popu lum cui hec sunt. Hanc sententiam licet falsissimã multi reputent veram et etiã tenent firmissimam ₣m ꝙ ex facto eius deter apparet. ergo ꝛc. Sed ꝙ homi nis felicitas nullo modo in diuitijs cõ sistat sic ꝓbatur. diuitie enim non nisi ꝓpter aliud appetuntur. per se enĩ nil boni inferunt hominibus. sed solũ cum vtuntur eis vel ad corporis sustentatõ nem vel aliud huiusmodi. Quod autẽ est summũ bonum ꝓpter se desidera tum est et non ꝓpter aliud. nõ sunt er go diuitie summũ bonũ hominis. hoc vtiqꝫ idem ipse virgilius ad vltimum sue vite fuit vtiqꝫ ꝓtestatus per qua tuor versus quos legitur construxisse. quos pro epythafio ordinauit. in qui bus se ostendit tres libros compilãdo grauissime laborasse. videlicet librum bucolicorum in quo tradidit artem cu re pastoralis. libruꝫ eneydorum in quo tradidit artem cure militaris. et librum georgicoruꝫ in quo tradidit artem cure ruralis. et tamen predictos libros non ob dei laudem sed ad gloriã edidit po pularem. Unde dicunt illi versus sic. Pastor arator eques pavi seui superaui. Capras rura hostes queqꝫ labore gra ui. De capris pastis de rure sato hoste subacto. Nec lac nec segetes nec vlla spolia tuli. ¶ Aliorum oppinio fuit ꝙ corporalis sanitas aliaqꝫ corporis bo na sunt summa hominis felicitas. Istis etiam obiurgãdo dicit. Quod si mage nosce laboras. Herbarum vires macer tibi carmine dicet. quia optimus medi cus fuit. nec in tali sciẽtia vel libro stu dere debes ea intẽtione vicꝫ vt credas ꝙ in sanitate corporis aliaqꝫ bona sum mum bonũ consistat. quod tamen pro batur contrariũ esse verum et sic bona corporis huiusmodi sunt sanitas pulch ritudo et robur non sunt summũ bo num hominis per similia manifeste ap paret. hec enĩ bonis et malis cõmunia sunt et instabilia sunt et voluntati non subiacent ¶ Preterea anima est me lior corpore quia non viuit nec predicta bona habet nisi per animã bonam. er go anime sicut intelligere et alia huius modi est, melius ꝙ̃ bonũ corporis. non est igitur corporis summũ bonum ho minis. ¶ Adhuc hec bona sunt homini et alijs animalibus communia. felicitas autem est ꝓprium hominis bonũ. non est igitur in pmissis bonis hominis fe licitas. Amplius multa animalia quan tum ad bonum corporis sunt homine potiora. Quedam enim sunt velociora homie. quedã robustiora. et sic de alijs Si igitur in hijs esset summũ bonum hominis non esset homo optimũ ani malium quod patet esse falsum. nõ est igitur felicitas humana in bonis corpo ris consistens. ¶ Aliorum opinio etiam fuit ꝙ summũ bonum consiste ret in gloria et fama. hij in lucano stu dium suũ penitus ponebant qui de bel

B

lorum tractat gloria. Istis etiam autor modo quo supra dicit.

¶ Secundū p̄ceptū·

Si romana cupis et punica noscere bella. Lucanum queras qui rc. Quasi velit dicere. non debes etiam lucano studere ea intētione vt credas vt summū bonum cōsistat in humana gloria que in celebritate fame consistit qō sic persuaderi potest. ¶ Summū enim bonū oportet esse perfectū cum quietet appetitum. cognitio autem fame in qua gloria humana cōsistit est imperfecta. Est enim plurimū incertitudinis et erroris habens. non potest igit̄ talis gloria esse summū bonū. ¶ Quidam etiā opinabantur q̄ in voluptate venerea alijsq̄ delectationibus corporalibus consisteret summū bonū et hij in nasone. idest ouidium amoris studium suū ponebāt contra etiā tales modo quo supra dicit

¶ Terciū p̄ceptum.

Si quis amare libet vel discere amare legendo. Nasonem petito. idest ouidiū quasi velit innuere q̄ nō debes in ouidio studere ea intentione vt credas q̄ summū bonum in voluptate venerea consistat nec etiā in alijs carnalibus delectationibus p̄ tanto autor dicit. Sin autem hec cura tibi est. idest si non curas de istis nec in eis vis studere sicut nec curare nec etiā studere debes. quia tale studiū curiosum est et vanum. qō sic p̄batur. in omnibus em̄ que per se dicuntur. sequit̄ magis ad magis si simplex sequatur ad suum simplex. sicut si calidum calefacit et magis calidū magis calefacit et maxime calidū maxime calefacit. Si ergo delectationes p̄misse essent scd̄m se bone oporteret q̄ maxime eis vti esset optimū. hoc patet esse falsum. nam minime vsus eorum reputatur esse viciū et etiā est corpori noxius et sensibilium delectationū impeditiuus. nō sunt igit̄ per se bonū hoīs. in eis igitur non cōsistit humana felicitas

¶ Preterea actus virtutū sunt laudabiles ex hoc q̄ ad felicitatem ordinantur. Si igitur in delectationib3 premissis cōsisteret humana felicitas actus virtutis magis esset laudabilis in accedendo ad has delectationes q̄ in abstinendo ab eis. Hoc autē patet esse falsum. nam actus temp̄antie maxime laudatur in abstinendo a delectationibus Unde ob hoc denominat̄ non est igitur in premissis delectatōnibus hominis felicitas. ¶ Preterea finis vltimus cuiuslibet rei est deus. illud igitur oportet vltimū finem hominis poni p̄ quod maxime appropinquat ad deum per dictas autem delectationes homo impeditur a maxima appropinquatōne ad deum que fit per contemplationem quā maxime predicte delectationes impediunt vtpote ad sensibilia maxie homines immergētes. et per consequens ab intelligibilibus retrahētes. non est igit̄ in delectatōnibus venereis et alijs corporalibus felicitas humana ponenda. per hoc autem excluditur epycureorum error in hijs voluptatib3 felicitatē hominis ponentium. Ex quorum persona dicit salomō ecclesiastes. v. Hoc ita q3 visum est michi bonu3 vt comedat quis et bibat et fruat̄ leticia ex labore suo et hec pars illius. Et sapie. ij. vbiq3 relinquam9 signa leticie quoniam hec est pars nostra. et hec est sors nostra. Excluditur etiam error cherincianoru3 qui in vltima felicitate post resurrectionem mille annos in regno christi scd̄m carnales ventris voluptates fabulantur futuros. Unde et chiliastes quide3 millenarij sūt appellati. Excludunt̄ etiā iudeorum et sarracenoꝝ fabule que retributiones iustorum in predictis voluptatibus ponūt. Felicitas em̄ est p̄mium virtutis igitur rc. ¶ Non consistit etiam humana felicitas in mundana potentia cum in ea optinenda plurimum fortuna et instabilis sit et nō subiaceat hominis voluntati. Et plerumq3

malis adueniat que bono summo re/pugnat. ¶ Preterea si aliqua potestas est summū bonum oportet illam esse perfectissimam. potestas autē humana est imperfectissima. radicatur enim in hoīm voluptatibus et opinionibus in quibus est maxima inconstantia et quā to magis reputat potestas tanto a plu ribus dependet qđ etiam ad eius de/bilitatem pertinet cum quod a multis dependet destrui multipliciter possit. non igit est in potestate humana sum mum hominis bonū felicitas igitur ho minis in nullo exteriori bono consistit cum omnia exteriora bona que dicunt bona fortune sub predictis contineant In illa vero felicitate que pueniunt ex visione diuina omne desideriū huma/num impletur ꝓm illud psalmiste. qui replet in bonis desideriū et omne hu/manum studiū ibi suam conseruationē seu consummationē accipit. quod patet discurrenti per singula. Est eñi quod/dam desideriū hominis inquantū intel lectualis est. de cognitiōe veritatis qđ quidem homines consequūtur per stu dium contemplatiue vite. hoc manife/ste in illa visione consūmabitur quan/do p visionē pure veritatis omnia que intellectus naturaliter scire desiderat ei innotescent. Est eñi quoddaꝫ hominis desiderium secūdum ꝙ habet rationē qua inferiora disponere potest. Quod quidem homines psequuntur per stu/dium actiue et ciuilis vite quod deside rium principalit ad hoc est vt tota ho minis vita scđm rationem disponatur quod est viuere scđm virtutem. Cuius libet eñi virtuosi finis in operādo est ꝓprie virtutis bonū sicut fortis vt for titer agat. hoc autem desiderium tunc omnino complebitur quando ratio in summo vigore erit diuino lumine illu/strata ne a recto deficere possit. ¶ Est iterum terciū hominis desideriū quod est sibi et alijs animalibus cōmune vt delectationibus perfruatur. qđ homi/nes maxime persequūtur scđm vitam voluptuosam ⁊ per eius immoderan/tiam intempati et incontinentes fiunt In illa vero felicitate est delectatio per fectissima. tanto quidem perfectior ea que scđm sensus qua etiā bruta anima lia perfruunt quanto intellectus est al tior sensu. quanto etiam illud bonū in quo delectabimur maius omni sensibi li bono et magis intimū et magis con tinue delectans quanto etiā illa delecta tio est magis pura ab omni permixtio ne contristantis aut sollicitudinis alicu ius molestantis. De qua dicitur in psal mo. inebriabūtur ab vbertate domus tue et torrente voluptatis tue potabis eos. Sic igitur patet ꝙ per diuinā vi/sionem consequentur substantie intel/lectuales veram felicitatem in qua om nino desideriuꝫ quietatur et in qua est plena sufficientia omniū bonorum que scđm aristotelem ad felicitatem requi ritur. ¶ Unde et boetius dicit ꝙ bea titudo est status omniū bonorum ag/gregatione perfectus. huius autē perfe cte et vltime felicitatis hac vite nihil ē adeo simile sicut vita contemplantium veritatem scđm ꝙ est possibile in hac vita. et ideo philosophi qui de illa feli citate vltima plenam notitiam habere non potuerunt in contemplatione que est possibilis in hac vita vltimam ho/minis felicitatē posuerunt. ꝓpter hoc etiam inter alias vitas in scriptura di/uina magis cōtemplatiua cōmendatur dicente domino Luce. x. Maria opti/mam partem elegit. scilicet contempla tionem veritatis que non auferetur ab ea. Incipit eñi contemplatio veritatis in hac vita sed in futura consummat. actiua vero et ciuilis vita huius vite ter minos non transcendunt. ¶ Hanc au tem sapientiam qua ad perfectionē vl time felicitatis perducimur. docet nos auctor informari debere et hoc infra in hoc quarto precepto dicens.

¶ Quartū preceptū

Ut sapiens viuas audi que discere pos
sis. Hoc est directe ꝙ debes discere ea
scꝫ. que humano sunt intellectui ꝓpor
cionata. et non excedentia nostri intel-
lectus facultatem. Per que euū. idest
etas tua erit a vicijs semota. ergo ades
idest adesto scilicet sis ꝓmptus. et que
sit sapientia disce legendo. Unde pro
huius vltimi metri intelligentia est sci
endum ꝙ volens plene et ꝑfecte hanc
sapientiam adipisci expedit necessario
tria scire vel inuestigare. ¶ Primo que
nam sit hec sapientia. Secūdo qualis
sit. Tercio vbi inuenitur. ¶ Primo
quo ad interrogationē factam per que
scilicet que sit sapiētia. respondit sapi-
ens illud quod sapiētie septimo scribit
dicens. ꝙ sapientia est vapor virtutis
dei et emanatio quedā claritatis vir-
tutis omnipotētis dei et nihil inquina
tum in illam occurrit candor est lucis
eterne et speculū sine macula maiesta-
tis dei et ymago bonitatis illius. Est eī
speciosior sole et super omnē dispositionem stellarum luci comparata prior
inuenitur. Sapientiam autē non vincit
malicia. Et infra octauo capl'o. Et si di
uitie appetūtur in vita quid sapientia
locupletius que omnia operatur.

¶ Secundo ad interrogationem factā
per qualis. scilicet qualis sit sapientia.
R̄n̄dit beatus iacobus in canonica sua
tercio capl'o dicens. ꝙ sapientia que de
sursum est primum quidam pudica est.
deinde pacifica modesta suadibilis bo
nis ꝯscientijs plena misericordia et fru
ctibus bonis. ¶ Tercio ad interro
gationem factam per vbi. scilicꝫ vbi in
uenitur sapiētia. Respondit beatꝰ iob
quod habetur iob. xxviij. capl'o dicens
Sapientia vbi inuenitur et quis est lo
cus intelligētie eius nescit homo pre-
cium eius. nec inuenit̄ in terra suauiter
viuentium. Abyssus dicit non est in me
et mare dicit non est mecum. trahit̄ au
tem sapiētia de occultis abscondita est
ab oculis omniū viuentiū et infra. Ecce
timor domini est sapientia et recedere
a malo ip̄a est intelligentia. de qua etiā
dicitur specialiter baruch. iij. Disce vbi
sit prudentia ⁊c. ¶ De materia sapi
entie et cōmendatione habet̄ satis su-
pra in primo ac etiam in secundo ꝓhe-
mio huius libelli in principio. ¶ Per
has supradictas introductiones et ꝑ ea
que dicta sunt ac etiam eorum exposi-
tiones et ꝓbationes expedita sunt fina
liter et effectualiter quatuor ante dicta
precepta huius secunde partis metrice.
Ita ꝙ non expedit ea ampliꝰ refrica-
re et cetera.

¶ Quintuꝫ preceptū secunde partis metrice.

Si potes ignotis etiā
prodesse memento.
Utilius est regno me
ritis acquirere amicos.

¶ Postquā autor supra in primis
quatuor ꝑcedentibus preceptis curio-
sorum errores refrenauit medelā debi
tam adhibendo. ipsosqꝫ ad vere sapien
tie studium modo debito incitando.
¶ Nunc vero subsequenter in presenti
precepto incitare intendit auditores ad
studium ipsius sapientie per quā etiam
ignotis si assit possibilitas benefacere
eis debet et ꝓdesse dum dicit. Si po
tes ignotis. quasi velit autor innuere ꝙ
illud preceptum est vnū de illis prece-
ptis que ad veram pertinent sapientiā
vnumquenqꝫ inducens vt non solū be
nefacere debeat ꝓpinquis et notis. ve
rum etiam extraneis et ignotis. et quā
tum ad hoc corrigit et supplet quod su
pra in prima parte metrica precepto tri
cesimosecūdo. Ignotum tibi ⁊c. posuit
obseruandū in eo ꝙ hic dicit. Si potes

ignotis.quia teneris facere cuicunqz si
potes si vero nō assit possibilitas cor/
dialiter tamen compati eis debes.
¶ Sed nota ꝙ compassio tripliter cau
satur. Nam primo causatur ab amore
naturali scd̄m ꝙ homo naturaliter ho
minem diligit.et ideo naturaliter com
patitur homini afflicto.immo non vi/
detur esse homo sed crudel' bestia qui
homini afflicto nō condolet.quia tamē
ipse amor est paruus ideo parum mo/
uet.¶ Secundo causat̄ ab amore inci/
dentali scd̄m quem homo diligit aliū
quadam amicicia temporali et ex tali
amore compatitur amico indigenti nō
tantum quia homo.sed quia amicus et
iste amor magis mouet q̃ primus.
¶ Tercio causatur ab amore spirituali
scd̄m quem homo diligit alium in deū
et scd̄m deū.et est maior q̃ primus vel
scd̄s.quia non facit tantum duo corda
esse vnū.sed etiam vt ambo sint vnius
corporis mistici. immo vt primo polli
ticorum dixit philosophꝰ.natura pfe/
cte se amātium talis esse dignoscitur ꝙ
si fieri posset in vnā naturā se transfer
rent vt essent vnum natura et nomine
et ideo si dolet vnū membrum compa
tiuntur alia. et iste amor magis mouet
q̃ primus vel secundus.Merito ergo
bene dicit Si potes ignotis etiam pro
desse memēto.Nam ex beneficentia cō
sequitur quis amorem et dilectionem.
Cum igit̄ amor ad omnes extendi de/
beat sequitur ꝙ omnibus est benefa/
ciendum pro loco tamen et tempore et
seruatis aliis debitis circūstantiis.ratō
huius in secundo redditur metro dum
dicit.ꝙ acquirere amicos meritis idest
seruitiis et benefitiis. Est vtilius re/
gno .idest vtilius quā lucrari diuitias
infinitas atqz maximum regnum.nam
benefaciēdo hominibus gratiam inde
acquiris et famam.Unde salomon.me
lius est nomē bonum q̃ diuitie multe
super aurum et argentum gratia bona
pu(er).xxii.¶ De hac materia vide su
pra in secunda phemiali parte.§.xviii.
qui incipit.Dixi tercio ꝙ illicitum do/
narium ꝛc. ¶ Pro intelligentia hu/
ius precepti et obseruantia est breuiter
sciendum ꝙ istud preceptum duplici/
ter potest intelligi scd̄m duplicem intel
lectum inde surgentem videlicz littera
liter et moraliter ¶ Primo litteraliter
ꝛc.vltra vero litteralē expositionē an/
tedictam annecti potest qd̄ infra sequi
tur. videlicz ꝙ quanq̃ hoc preceptum
indifferenter omnes tangat.nihilomi/
nus tamē singulariter tangit quēlibet
principem qui specialiter largus esse de
bet.scilicet munificentia que eum facit
omnibus amabilem. Unde puer.xix.
Multi sunt amici dona tribuentis. et
ibidem diuitie scz erogate addunt ami
cos plurimos. Exemplū de tyto impe
ratore de quo in pollicratico libro ter/
cio caplo tercio scribit̄ ꝙ constantissi/
me tenens in moribus ne quē postulan
di gratia ad se accedentem sine re vel
spe abiret. Et interrogantibus amicis
suis cur plura polliceret q̃ prestare pos
set.respōdit.Eo ꝙ nō decebat quenq̃
a sermone vel facie principis tristē di/
scedere.Unde tullius libro scd̄o caplo
xxiiii. Nullum vicium deterius q̃ aua
ricia p̄sertim in principibus rempubli/
cam gubernantibus. Econtra largitas
facit esse amabiles famosos et claros.
Un̄ boetius de consolatione libro scd̄o
caplo.v.Claros largitas.Debet em̄ do
nario tribuere scd̄m sui status decen/
tiam et eminentiā sine magna preciosi/
tate et indilata pmptitudine et cum hi
lari iocunditate habita tamē recta con
sideratione ad suam possibilitatem et
ad eorum quibus dat qualitatem sicut
docet seneca libro scd̄o de beneficiis.
caplo.xii.dicens. Respiciende sunt cu
iusqz facultates sue viresqz ne aut plus
prestemus q̃ possumus aut minus.esti
manda est persona eius cui damꝰ vtri
usqz confert ipsum inter illos examina
qd̄ donabis. Refert quid et cui quādo B

quare vbi. Hec seneca. Sicq; faciens ꝛ obseruās multas acquires amicos qđ est vtilio regno vt autoꝛ noster docet.

C

¶ Secundo moraliter vt dicatur sic. Quod acquirere amicos ꝛc. id est bea/tos. meritis id est ieiunijs elemosinis ꝛ obsecrationibus Est vtilius. id est melius q̄ temporale regnū acquirere.

¶ Ad hunc sensum optime facit qđ in quadam enarratur historia. Legitur ꝙ fuit quidam rex qui quandā obside/rat ciuitatē et cum non posset eam ali/qualiter expugnare. cogitauit se donis et ꝑmissionibus posse eam habere. ele/uari fecit machinas et intus pomū au/reum valde ponderosum et magnum valde ꝓijci mandauit. super cuius cir/cunferentia scriptum erat. detur amico regis. Sed nemo ausꝰ fuit illud de ter/ra eleuare timens ne imponeretur ei ꝙ amicus esset regis. Simili modo ꝓie/cit secundum tercium. tandem tot ꝓijci fecit qđ viri ciuitatis aperuerunt regi ianuas ciuitatis illius. volebant enim esse amici regis ad hoc vt de auro abū/danter haberent. ¶ Sic moraliter Si vis ciuitatem celestē ingredi facias largas elemosinas. Cum enī vnam tri/buas in honorē virginis gloriose vnū amicum acquiris. Cum aliam in hono/rem iohānis euangeliste tribuis. alium amicum acquiris si faciendo tot acqui/res ibi amicos ꝙ tibi apperiēt ianuas celi in quo cum rege regū eternaliter ac feliciter regnare valebis. ¶ Pro p̄missoꝝ intelligentia magis in spe/ciali est de infra scripto dubitabili per quirendum. videlicet vtrum sit melius sine regno amicos habere q̄ regnum sine amicis possidere. vt autoꝛ noster asserit? ¶ Huic quesito breuiter re/spondet. ꝙ melius est habere amicos sine regno q̄ econtra. hac scilicet condi/tione adiecta quando vnū sine alio ha/beri non potest. quod dupliciter osten/di potest. ¶ Primo sic. illud qđ est virtus vel saltem non est sine virtute

D

est melius q̄ illud quod non est virtꝰ et potest esse sine virtute et contra vir/tutem. sed amicicia est virtꝰ vel nō est sine virtute vt octauo ethicoꝝ aristo/teles dicit. regnare autē non est virtus et potest esse sine virtute et contra vir/tutem. ergo melius est habere amiciciā amicorum q̄ regnare. ¶ Secundo sic. melius et vtiliꝰ est quod magis est necessarium vite humane. sed amicicia est magis necessaria vite humane q̄ re/gnare. facilius enī potest homo sine re/gno viuere q̄ sine amicis. igitur ꝛc. ¶ Ad euidentiam huius rationis ac etiam responsionis. Nota ꝙ dicit ari/stoteles octauo ethicoꝝ vbi declarat amiciciā cuilibet statui fore necessariā. Dicit enī ꝙ nullus bene dispositus eli/geret sibi bene viuere cum hoc ꝙ ha/beret oīa alia bona exterioꝛa sine ami/cis illis enī qui possidēt exterioꝛa bona scilicet diuitibꝫ principibus potestatibꝫ maxime videntur necessarij amici. ¶ Primo quidem ad vsum boꝝ bo/norum nulla est vtilitas fortune. scilicet ex hijs aliquis nulli benefaciat. benefi/cium autem maxime et laudabilissime fit ad amicos. ¶ Secūdo ad conserua/tionem talium bonorum que non pos/sunt conseruari sine amicis. quia bona fortuna quāto est maioꝛ tanto est mi/nus secura. quia plures habent insidia/tores nec solum in bona fortuna vtiles sunt amici sed etiam in contraria. Pri/mo in pauptate. nam homines estimāt amicos speciale refugium. sunt enī ami/ci necessarij iuuenibus vt per ipsos co/hibeantur a peccatis cum ad concupi/scentias sint proni. Senibus ꝓpter de/fectus corporales quos habent. et illis qui sunt in summo. id est etate perfecta vt dicit aristoteles octauo ethicoꝝ. Di/cit enī ꝙ amicicia magis est necessaria illis qui sunt in summo ad bonas actio/nes. scilicet contemplandi veritatem. ¶ Sunt etiam vtiles amici ad conser/uationem ciuitatis. vnde et legispositoꝛ

res magis student ad amiciciam q̄ ad iusticiā et magis saluaretur ciuitas cū sola amicicia.q̄ cū sola iusticia sine amicitia. Unde tullius de amicicia. Si ex rerum natura amicicie coniunctionem demeris nec domus illa nec vrbs stare poterit. nec agricultura pmanebit quā ta etiam eius vis sit ex dissentionibus atq3 discordijs percipi potest que enim domus constabit et que firma est ciuitas que non dessidijs possit euerti. Hec tullius.

Sextum preceptū secunde partis metrice.

Mitte archana dei celū inquirere quid sit.
Cū sis mortalis que sunt mortalia cura.

A Doctores asserunt q̄ eorum que deo conueniunt triplex est maneries. Quedam eñ possunt per rationem et inuestigatōnem humanam naturaliter cognosci sicut q̄ deus est et q̄ est sempiternus et immortal' et similia de quibus dicit apostol9 ad Roma.j. Inuisibilia eñ dei a creatura mundi.idest ab homine que facta sunt et intellecta cōspiciunt. sempiterna quoq3 virtus ei9 et diuinitas. Quedā vero sunt que cognosci non possunt per rationē naturalem. sed tamen cognosci possunt per reuelatione3 fidei et sacre scripture. sic est deum esse creatorem mundi et filiū incarnatum et similia. Quedam vero sunt que comprehendi non possunt nec per rationem naturalem nec per sacre scripture autoritatem. nec per rationes que non sunt reuelata. sed soli deo sunt cognita. sicut est dies extremi iudicij et similia. et ista sunt archana que sunt dimittenda. Unde de hijs dicitur actuū primo. Non est vestrum nosse tempora et momenta que pater posuit in sua potestate. Attendens ergo autor q̄ appetitus veritatē cognoscendi immoderatus et curiosus efficitur quādo excedit supra humanā facultatem ingenij tunc tales in errores varios de facili labuntur. scđm q̄ sapiens ecclesiastici.iij. delucide manifestat dicens. Altiora te ne q̄sieris et fortiora te ne scrutatus fueris et in pluribus opibus ei9 ne fueris curiosus. et postea sequitur. multos enim supplantauit suspitio eorum ⁊ in uanitatē detinuit sensus eoꝝ. pro tanto talem curiositatis modū autor refrenat et phibet auditores. scilicet ab immoderato appetitu cognitōnis rerū3 spiritualiū dum dicit. Mitte archana dei ⁊c. quasi velit autor innuere. Cum sum9 mortales aliquo ingenij acumine ad ea inuestiganda non cogitemus. cum scriptū sit puer.xxv. Sicut qui multum mel cōmedit non est bonū ei. sic qui scrutator est maiestatis opprimetur a gloria idest priuabitur. et hoc est quod vult dicere. Mitte pro dimitte. simplex pro composito causa metri. Et est ibi figura que dicitur anferesis. cum videlicet principiū dictionis aufertur. De hac ⁊ alijs figuris habetur ad plenum in decre. forus. in glosa que incipit ablata. de ver. sig. extra. vel aliter exponere potes vt dicat. Mitte id est humilit̄ inquirere. inquirere .i. inuestigare. archana dei idest secreta. de quibus dicit apostol9 prima ad chorinth̄ scđo. q̄ illa nec oculus vidit nec auris audiuit nec in cor homīs ascendit que pparauit deus diligentibus se. Celūq3 inquirere quid sit. quia scribit̄ ecclesiastes primo. Altitudinem celi et latitudinem terre et pfundum abyssi quis dimensurus est. quasi dicat nullus. Cum sis mortalis. idest terrenus. Cura que sunt mortalia. idest que aliquis mortalis addiscere potest in hac mortali vita non intēdit autor per hoc q̄ solum de

mortalibus sit curandum et non de im
mortalibus. quia scdm hoc nō esset cu
randum de deo qui est immortalis nec
de anima nostra que etiam est immor
talis. et sic istud documentū esset fidei
christiane cōtrarium sed vult dicere q
non curemus addiscere illa immortalia
que ab homie mortali cognosci nō pos
sunt quādiu est in statu mortali scdm
q superius est satis expressum.

¶ Pro premissorum intelligentia ma/
gis in speciali est breuit de infra scrip/
tis dubitabilibus querendū vel inue/
stigandum. Et primo vtrum prescientia
dei inferat necessitatē. Secūdo quare
deus creat vel nasci pmittit quos scit
esse damnādos. ¶ Obmissis altrica
tionibus curiosorum circa quesita respon
detur. Et primo quo ad primū respon/
detur tribus modis. ¶ Primus mo
dus respondendi est nostrā insufficien
tiam pfitendo. Dicit em̄ philosophus
scdo methaphisice. q intellectus noster
se habet ad manifestissima nature sicut
ad solem oculus noctue non sufficit ad
intuendū solem non solū in fonte ve/
rum etiā cum descendit in aere p splen
dorem. quare latens in die volitat solū
nocte. ergo si sic se habet noster intel/
lectus ad manifestissima nature. cōstat
igitur minima intelligendo deficere. et
quasi ad omnia cecus esse. et si sic sumus
ad manifestissima nature creata. qua/
les esse possumus ad occultissima natu
re increate. Unde et salomon ille incli
tus dominū sapientissimus omniū phi
losopho doctissimus ita ait. Cunctas
res difficiles nō potest homo ea expli
care sermone. si igitur explicari nō pos
sunt. terrena non poterunt enumerari
diuina. maxime cum dicatur de causa
prima. li. de causis q supior sit omniū
natura ratione eius pprer magnitudi
nem esse ipsius. ¶ Item addit sapien/
tissimus rex ille se de omnibus rebus
subtilissime inuestigasse. et hoc solum
dicit se inuenisse q omniū operum dei
nullam possit homo inuenire ratōnem
eorum que sub celo geruntur. Si ergo
sic omnino deficit circa terrena in nu/
mero creata pondere et mensura quid
faciemus dum querimus increata que
sunt simpliciter infinita et sic in intelle
ctu nullo modo possunt esse conclusa.
immo put dicit innocentius libro pri/
mo de contemptu q vix est aliqd tam
vile. vix tam facile q ad plenum intel
ligat ad liquidū comprehendat nisi for
san illud perfecte sciatur q nihil perfe
cte scitur. quanq̄ ex hoc insolubilis re
dargutio cōsequatur. Unde legitur q
quidā philosophus multis annis in so
litudine degens vt apum naturam co/
gnoscere posset. et tamen perfecte co/
gnoscere nequiuit. Unde narrat tullius
de natura deorum. q quidam rex que
siuit a quodam philosopho quid esset
deus. et philosophus ad respondendū
terminū postulauit. Cui rex trium die/
rum terminū dedit. quo cōpleto iterū
terminū petijt et iterum trium dierum
terminū accepit. et illo expleto adhuc
maiorem terminum requisiuit. Cui rex
vt video me deludis. Et ille. non facio
domine. Sed deus est tam immensus
q quāto de eo plus cogito tanto in eo
plus deficio. et quid dicam non inue/
nio. ¶ Secundus modus respon/
dendi est questionibus repellendo. et
istum modū traditum habemus a do
mino. Math. xxi. capitulo phariseis in
terrogantibus in qua potestate homi/
nes de templo eijceret mensas nūmu
lariorum euerteret non soluendo. sed
ab econtrario requirendo respondit.
vtrum baptismus iohānis a deo esset
vel ex hominibus requisiuit asserens
q si ipsi hoc dicerent et ipse eas in qua

potestate hoc faceret responderet. sciebat enim q ipsi ob hoc obmutescere et et ipsi ad hoc q quesierant reticerent. et hic est optimus mod9 curiosos confutandi qui querũt de prescienia tiisue pdestinatione diuina que nunc sunt nobis occulta vel alia quecunq3 secreta q nobis de9 nunc voluit esse celata. Tales enĩ homines cũ sint p magna parte sine litteris magis confunduntur rebus vilibus q̃ argumentis subtilibus quorum efficatiã et virtutem et si demonstratiue concludas. ipsi cum nõ intelligant nihil curant. ¶ De hijs autem minimis et manifestis ex aliqua exempli gratia pponantur que augustinus vicesimoprimo libro de ciuitate dei capitulo septimo adducit. ¶ Primo querit q cum tria sint lucidissima. scilicet oleum argentum et ignis et nihil habeãt in se nigredinis. et nihil dat q non habet. quid est q lucidum oleum maculas nigras effundit. argentũ candidum lineas nigrat tingit et ignis fulgidus. ligna ⁊ paleas nigras facit ⁊ omnia que lambit teterrima reddit.

¶ Secundo querit augustinus vbi supra quid est q palee tante sunt caliditatis q poma cruda et imatura maturant. et tãte frigiditatis q glacies ac etiam niues in estate media conseruãt ne fluant. Cum tamen calidum et frigidum omnino sunt contraria. et duo contraria in eodẽ subiecto esse non possunt. In fulgure etiam mira et stupenda apparent. dicitur enim esse lapillus modicus ad modum sagitte figuratus in medio qui interstitio aeris generatus hic aurum et argentum in marsupio laneo vel in scrinio liq̃fatit et marsupium vel scrinium nõ ledit et multa alia stupenda facit. Si igit̃ curiosi istorum et similium nesciunt rationem reddere. desinant celestia archana inuestigare. ¶ Tercius mod9 respondendi est rationibus et exemplis veritatẽ astruendo. ¶ Primum igitur videlicet q diuina prescientia nullam necessitatem inferat ostendit boecius ratõne et exemplo. Ratio enim talis est. quoniã deus prescit quedã futura de necessitate vt solem oriri. Et quedam ex libera voluntate sicut hominẽ currere vel aliquid operari. et ideo sol necessario oritur. quia deus scit presciuit et ordinauit et homo voluntate operat̃. quia deus sic instituit et presciuit. Illa igitur que sunt a causa naturaliter operante ventura sunt libere. quia deus sic venire instituit et presciuit. ¶ Exemplo etiã probare videtur q diuina prescientia nullam necessitatẽ inferat. Presupponitur q alicubi sit aliqđ triuium in quo homo paratus sit ad ambulandum. Alius autem homo sit ibi super altam speluncam prescius futurorum que monet eum ne per viam sinistram incedat. sed aut per dexteram aut saltem per mediam vadat et ille contemnens sinistram teneat in latrones incidat nõ fuit speculatoris culpa. quia hoc presciuit et maxime quia admonuit sed illius qui cõtempsit. ¶ Sic in proposito moraliter potest dici q via dextra est innocentia que ducit ad celum. via sinistra est peccatũ que ducit ad tartarum via media est penitentia imperfectorum que ducit ad purgatorium. Deus igitur scit quam viam quilibet est facturus. et monet ne per viã sinistram mortalis incedat sed aut per dexteram aut saltem per mediam vadat. Si quis igitur viam peccati elegit et ad tartarum descendit. nõ est deo videnti et admonẽti sed ipsi contemnenti imputandũ ¶ Preterea quare vulneratus medicinam requirit cum deus sciat quando est moritur9. et quare agricola terram

ferit et vineam colit ex quo deus scit quod debeat fructus proferre. Sed si vulneratus medicinam contemnat mortem incurrit. Si agricola terram vel vineam non colit steriles fructus habebit. quia deus sic futurum esse instituit. et prescivit.

¶ Preterea etiam aliqui fuerunt opinionis quod constellationes inducunt necessitatem. et in hac opinione fuerunt mathematici seu naturales dicentes seu asserentes quod si homo sub bono planeta nascatur quod bonum habebit. si vero sub malo malum habebit. Hanc erroneam opinionem reprobat beatus gregorius in Omel. epiphanie dicens. quis dubitat quod multi sub eodem puncto nascuntur in hoc mundo quorum quidem sunt reges vel divites aliqui ribaldi et pauperes?

Ad hoc respondent naturales dicentes quod punctus constellationis transit in ictu oculi. unde non possunt simul in tam modico puncto ibi nasci. Contra hos respondit gregorius. Esto quod ita sit quod punctus nativitatis ita cito transit nativitas hominis est morosa ita quod multa puncta transire possunt. ergo oportet dicere quod homo habet tot fata et puncta quot puncta transierunt in nativitate sua quod est derisorium ad dicendum. ¶ Preterea si constellatio inferret homini necessitatem esset homo excusabilis de peccato coram deo dicens. vos domine creator dedistis tali planete talem virtutem unde non possum vincere peccatum. Et peccatum ut dicit augustinus adeo est voluntarium. quod si non esset voluntarium non est peccatum. ¶ Alii fuerunt alterius opinionis asserentes quod propria a deo ordinata sunt hominibus. et hii vere peiores sunt ceteris. quia si verum esset quod omnia ordinata essent multa sequerentur inconveniencia. ¶ Primo quia peccatum non esset peccatum. quia si peccaret propter ordinationem dei hoc esset ex necessitate. ideo non esset peccatum nec deus posset peccatores punire. postea bonum non esset bonum. postea tolleretur iusticia dei quod non est infernus nec paradisus. postea tolleretur cura rei familiaris. quia si omnia ordinata sunt ergo non oportet arare vineas colere. nec ad mercationes ire postquam sunt ordinata. Et sic isto modo debeo esse dives vel non et huiusmodi etc. Et sic est primo questio sufficienter responsum. ¶ Quo ad secundum quesitum videlicet quare deus creat vel nasci permittit quos damnandos esse cognoscit. Breviter huic questio respondit apostolus ad roma. ix. an non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere. Aliud quidem vas in honorem aliud vero in contumeliam. Ubi dicit augustinus. ideo non utrumque in honorem ne meruisse existiment et non utrumque in contumeliam ne aut iudicium misericordia superexaltat aut per hoc damnatus ex debito de supplicio iuste conqueratur nec liberatus grati superbe de merito glorietur. ¶ Augustinus autem in encheridion ad istam questionem respondit dicens quod deus cum sit summe bonus non fineret aliquod malum esse in operibus suis nisi adeo esset omnipotens quod de malis posset bona elicere.

¶ Ubi sciendum quod quatuor bona maxime de malis hominibus deus elicit. primo quia ex hoc boni meliores apparent sicut et album iuxta nigrum magis relucet. Augustinus ubi supra illud quod malum dicitur bene ordinatum et suo loco positum eminentius commendat bonum ut boni magis placeant et laudabiliores fiant dum comparantur malis.

¶ Secundo quia ex hoc dei iusticia commendatur. Cum enim universe vie domini sint misericordia et veritas si omnes ex misericordia salvaret non appareret eius iusticia. Et si omnes ex iusticia damnaret non appareret eius misericordia velut si iudex omnibus malefactoribus parceret non appareret iustus. et si nulli unquam parceret non appareret pius.

¶ Tercio quia per malos boni exercitantur et maior eis corona preparatur.

Si ei mali non fuissent nec xps fuisset occisus z sic homo non fuisset redemptus. nec stephanus fuisset lapidatus. nec aliquis sanctus per martirium coronatus. Unde gregorius quod lima ferro et fornax auro et tribula grano hoc facit tribulatio viro iusto. ¶ Quarto quia de malis sepe sunt multi sancti generati. sicut de esau malo generatus fuit sanctus iob De acbab malo ezechias bonus. De amon malo Josias sanctus. De heretico petrus martir egregius. Ex spinis nascit rosa sed si spina penitus prescinderetur nulla rosa nasceretur. Servat igitur interdu deus spinas vt inde electas suscipiat rosas. ¶ Ad materiam facit canon. relegentes. xxiij. q. v. ¶ De materia ista tangitur etiam supra in prima pte phemiali metrica ante medium.

¶ Septimu preceptum scde partis metrice.

Linque metu leti nam stultum est tempore in omni. Dum mortem metuis amittis gaudia vite.

A ¶ Presens preceptu est quasi idem cum precepto vicesimoscdo prime partis metrice. Ne timeas illam. z que ibi dicta sunt satis possunt hic repeti. transponit tamen hic quod multum facit ad informatione sapientum. ¶ Notandu vero est hic q triplex est mors. mors vitalis. mors mortalis. et mors transiens seu humanalis. ¶ Prima dicitur mors vitalis eo q facit nos viuere. sic mors xpi. de hac scribitur apocalipsis. xiiij. Beati mortui qui in domino moriuntur. Quasi velit dicere. q no sunt imitadi beati voluptuosi. nec pecuniosi nec ambiciosi superbi. sed solummodo mortui qui in domino moriunt. Mors em talium facit duo que ad perfectam adducunt beatitudine. Primu est omnium malorum carentia. Secundu est omnium bonorum affluentia. ¶ De vtraqz pfecta beatitudine habet ysa. xxxv. q beati gaudium et letitia obtinebunt et fugiet ab eis dolor et gemitus. Hec aute facit mors bonoz. nam scdm gregorium mors est queda ianua per qua homo exit de omni miseria et intrat ad locu in quo habet omnia gaudia. quasi velit dicere q taliu mors nil aliud est q finis miserie et ianua vite z beatitudinis plenus ingressus. ¶ Secunda mors dicit mortalis q est ipse dyabolus. De istis duabus habet in osee pphta. xiij. capito. O mors ero mors tua zc. ¶ Tercia mors dicitur mors transiens siue humanalis. dicit ergo autor q non debemus hanc humana mortem timere. quoniaz ad hunc fine nati sumus scilicet vt moriamur. et hoc est quod intedit autor dum dicit. Linque metum. quasi velit autor innuere. noli timere mortem temporale. nam timor et metus pertinent ad sensum. tremor autem ad corpus solum. Loetu per oe dyptongon scriptu dicitur mors. eo q destruat vel deleat vitam temporale. vel dicitur per contrariu. scilicet per antifrasim. nam stultum est amittere gaudia vite vel teporalis vel eterne. Omni tempore. hoc est dum metuis mortem ac si aperte dicat. q amittere gaudia vite pter temporalem meditatione est valde stultu. hoc est qui semper timet morte nunq gaudebit. Certe talis doctrina multu exorbitat a iure diuino put etia in prelibato pcepto Ne timeas illam zc. Aliqualr est onsum nec video q talis doctrina saluari possit nisi velimus dicere q autor itellexerit q postponere debeamus opa eterne mortis. Si igitur velimus eternam morte eua

dere ad consilium apostoli ad coll'. tercio caplo. Attendere nos oportet dicēs mortui em̄ estis et vita vestra abscondita est cum christo. viuendū est ergo cum christo qui est vita nostra vt mortem spiritualē peccati et tormēti eterni euadere valeam9. Beatus ergo qui nō leditur a morte. apocalipsis. ij.

Memoria igitur et recogitatio mortis iugiter est habenda ꝓpter quatuor vtilia que ex tali ꝓueniunt memoria. Primū est vt homines a peccatis retrahantur. Secundū est vt corde humilientur. Terciū est vt ad bene operandū stimulētur. Quartū est vt vita mortalis appetatur. ¶ De omnibz istis simul Job. x. scribitur. nunquid nō paucitas dierum meoꝝ finietur breui. ibi gregori9 moraliū. ix. exponendo dicit. Cum culpa animū temptat necesse est vt breuitatē sue delectationis aspiciat ne adiuuantē mortem iniquitatum rapiat. Et alpharabi9 in libro de diuisione philosophie ait ꝙ secūdum platonem philosophia est tediū et cura et studium et sollicitudo mortis. per hoc intelligere volens prauoꝝ desideriorū et voluptatum carnaliū mortificationē quibus mortificatis applicatur ad curā veritatis. Et tullius libro primo de tusculanis questionibz loquens de socrate ait. ꝙ tota vita phorum est mortis cōmeditatio. Et seneca epistola. xxxviij. meditare mortem. qui em̄ hoc dicit meditari libertatē iubet. nullus ergo intumescat de dignitate tēporali. nec in prosperitate confidat seculari. sed mortis memoriam ante cordis oculos iugiter habeat. suamqz cōsideret fragilitatem et in morte omniū temporalium ablationem et morientis calamitatem. hijs itaqz consideratōnibus prehabitis retrahuntur a peccatoꝝ libidine et dignitatum ambitione. ideo Job. xxxj. quasi timentes fluctus semper deum timui. Igitur gregori9. xxj. moralium in fine dicit ꝙ imminente tempestate et fluctibus tumentib9 nulla nauigantibus rerum temporaliū cura nulla carnis delectatio ad mentē reducitur cuncte res in despectum veniunt amore viuendi. Verum quia carnis voluptates et mundi delectationes impediunt hominem ne precogitet mortē. ideo ecclesiastes. vij. scribitur. Melius est ire ad domū luctus ꝙ ad domum conuiuij. illa enim finis vite admonetur. Si em̄ mortem considerans non se super alios efferet ꝓpterea seneca libro tercio de naturalibus questionibz in fine dicit. Quid clienti tuo irasceris sustine paululū venit ecce mors q̄ mors pares faciet. Et epistola. lxxxxv. Mors omnes equat et omnes pares morimur. qr nudi regredimur sic nudi ingressi sumus. ecclesiastes. v. ¶ Quantum autem valere possit iugis mortis memoria in vita iohannis elemosinarij luculenter declaratur vbi legitur ꝙ antiquit9 postꝙ imperator esset coronatus astantibus extertitibus monumētorum edificatores veniebant cum marmoribus diuersi coloris et ab eo inquirebant quali marmore iubet impium tuū fieri monumētum tuū insinuantes ei ꝙ tanꝙ homo corruptibilis et transitorius anime sue curam habere deberet atqz pie suū disponere imperiū. ꝓpter quod prefat9 iohannes fieri sibi monumentū studuit volens bonā imitationē suis successoribus relinquere. Demosthenes autem philosoph9 post allexandri magni decessum de ipsius gestis et morte composuit codicē qui apud grecos ꝓ magno iocali habetur. per cuius libri scientiam docuit mundana omnia esse contemnenda et in ipsis nullo modo sperandū fore. atqz ꝑ philosophica figmēta satis cōprobauit aperte cui9 tractatum amplissimū omittētes quandā sui dicti particulam ꝙ idem postea super allexandri scripsit tumulū recitemus. Posuit autem demosthenes prefatos versus in persona allexandri seipsum

reprehēdentis ex indomita rabie quā in mundo viuens gerebat. etiaȝ nobis exemplū prebens vt superbie elationē penitus repellamus et mortis memoriam in mēte iugiter habeamꝰ dicens. En ego qui totū mundū certamine vici. Dictus alexander vincor in hora breui. Omne tenens regnū cunctis dominabar in orbe. Nunc me non teneo nec mihi regna valent. Reges sternebam me mors durissima sternit. Omnia mactabā mactor et ipse miser. Omnia temptabam me vermis temptat et artat. Me vermes rodunt vermis in orbe fui. Omnia tollebā mors me tulit omnia tollens. Nulla tenere queo puluis et vmbra teror. Non mihi sufficiens mūdus erat vndiqȝ captꝰ. Me breuis olla capit cui breuis orbis erat. Ethereum culmē griffo mediāte petiui. Nunc cum tartareis infima tango reus. Me mare presensit me vitrea testa pfundum. Urna breuis tumidum me fragidumqȝ tenet. Cur homo qui moriris cupis sublime leuari. Cum plus lucraris plura tenere cupis. Omnia pretereunt transit quoqȝ florida vita. Cū plus conscendis summus ad yma ruis. Aspice me miserum corpus cui cuncta fauebant. Nunc breuis in stricto me tenet vrna loco. Cur natura viri scandēs sublimia gaudet. Cum sit ex fragido condita principio. Si prescíremꝰ que cunctis morte parantur. Multa timeret homo que sibi tuta putat. Magnus allexander dicebat in orbe tyrannꝰ. Quis sim vel qualis lector et ipse vides.

Octauum preceptum scde partis metrice.

Iratus de re incerta contendere noli.

Impedit ira animū ne possit cernere verum.

A ¶ Presens preceptū quo ad primū metrum est quasi p omnia simile in sententia cum. xlij. pse precepto. Irasci abre noli. Unde prudēs lector exponere potest si placet istud per illud. ¶ Pro secundi vero metri intelligentia ac etiā euidentia Ira impedit animum ꝛc. Est breuiter sciendū ꝙ duplex ira in sacro reperitur eloquio. Prima est cōmendabilis et virtuosa. Secunda est detestabilis et viciosa. ¶ Prima igit̄ ira est cōmendabilis et virtuosa. de qua ecclesiastes. vij. scribit̄. Melior est ira risu. quia per tristiciam vultus corrigit̄ animus delinquētis. ¶ Secunda que est detestabil' et viciosa est qua homo irascitur pximo. et hec habet duas species. quia quedam est subita et sine rationis deliberatione. et hec est venialis. ¶ Secunda est cum consensu et rationis deliberatione. et hec est mortalis. ¶ Has igitur species tangit dauid propheta dicens. Irascimini et nolite peccare. quasi velit dicere. Si subita transurgat in nobis ira non cōsentiat ratio. Ira vero que cum deliberatione est si inueterescat odium dicitur. et nil aliud est odium q̄ȝ inueterata ira. ¶ Item ira potest diuidi in apertam et occultam. ¶ Item etiam in irā qua quis sibi irascitur ꝛ qua irascitur pximo et qua irascitur deo. ¶ De prima socrates iracundus cum alijs irasci desierit sibi irascit̄. ¶ De secunda dictū est prius. ¶ De tercia ecclesiastici. xxvij. qui in altū mittit lapidem cadit super caput eius. ¶ Iteȝ ira habet duplex esse. scilicet esse nature et esse motus put deordinat ab optimo. habet esse mobile qđ vicium est. quia ira non est peccatuȝ ratione pure passionis imo pena. Sed cū hoc dicit quandā actionē per quā deordinat hominem et quantū ad deū et quantū ad

primum. vult enim expetere animi vindictam quam non debet nisi a deo expetere vel a iudice sub deo constituto.

¶ Item dominus ponit tres gradus circa reatum ire cum dicit Math. sexto capitulo. Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui autem dixerit ratha reus erit consilio. Qui autem dixerit fatue reus erit gehenne ignis.

¶ De hiis dicendum quod vbi creuit ordo culpe et ordo sententie. vnde recta ira sine voce iudicio. ira cum voce consilio. ira cum sermone contumelie gehenne ignis mancipatur. Secundum vero augustinum. in primo est ira tantum. in secundo ira et vox. in tercio ira et vox et expressio irronis. Dicit autem gregorius quod iudicium est cause discussio. consilium sententie diffinitio. gehenne ignis sententie executio.

B ¶ Attendens igitur autor quod huiusmodi vicium ire est rationis oculum excecatiuum et turbatiuum. et per consequens vere sapientie impeditiuum. ex eo quod vera sapientia secundum beati iacobi sententiam est pacifica et modesta etc. et ira pati et transquillitati opponatur adeo quod impedit animum ne possit cernere verum. ¶ Pro tanto vere sapientie auditorem per hoc suum preceptum inducit vt ire vicium ab eius animo siue corde radicitus debet abdicare dicens. Ira impedit animum etc. vltra etiam que dicta sunt circa huius ire vicium. duo sunt nobis consideranda. Primum est multiplex malum animum subuertens. Secundum est eius multiplex remedium ipsum malum submouens.

¶ Circa primum est breuiter sciendum quod ira est ventus pestilens hominis interiora depascens. vitam minuens. guerram commouens. rixas verborum inducens. castra villasque consumens. et omnes prouincias et ciuitates incendens. et de hiis omnibus simul prouer. xxvi. scribitur. Sicut carbones ad prunas et ligna ad ignem. sic homo iracundus suscitat rixas ¶ Quod autem hoc vicium subuertat animum ne possit cernere verum potest dupliciter comprobari. Primo ratione. secundo autoritate.

¶ Primo ratione et sic. cognitiua hominis in quiete et in motu existens non potest iudicare de re sibi presentata nec etiam verum discernere sicut apparet de homine quando mouetur qui non potest bene videre rem minutam vel longinquam nisi subsistat. Unde septimo ethicorum dicit philosophus quod anima in sedendo et quiescendo fit sciens et prudens. sed homo iratus non est quietus sed in motu propter ebulitionem sanguinis circa cor. quia ira est accensio sanguinis circa cor. vt dicit aristoteles primo posteriorum. igitur iratus non potest cernere verum. ¶ Preterea nullus potest cernere verum cui respectus apparet alterius dispositionis quam sit in seipsa. vt patet de infirmo qui non bene cernit vel discernit saporum dulcedinem. quia sibi apparent aliter quam sint propter indispositionem gustus. Sed homini irato apparent res aliter quam sint. Unde aristoteles secundo ethicorum capitulo primo. Non enim eadem videntur amantibus et odientibus. neque iratis et mansuetis se habentibus. sed aut omnino altera aut secundum magnitudinem altera etc. igitur iratus non potest cernere verum.

C ¶ Secundo patet idem autoritate ysidori de summo bono capitulo sexto Iudex iracundus iudicii examen metueri non potest. ¶ Item seneca libro secundo de ira habet iracundia hoc mali non vult regi et irascitur ipsi veritati. ¶ Ex isto namque vicio nascuntur male filie.

¶ Prima filia ire est rixa. hec est audax voluntas vindicandi iniuriam factam precedens ¶ Secunda filia est timor mortis. hec est vindicandi causa fugiens ad persantem propter estimatas inimicicias ¶ Tercia filia est contumelia que est voluntas se vindicandi in exaltando vocem per vituperium et ad aliorum prouenienes aures. ¶ Quarta filia est indigna

tio. que est voluntas se vindicans per signum molestie exterius declaratum. ¶ Quinta filia est blasphemia que est voluntas se vindicans per opprobrius deo vel sanctis illatum. ¶ Circa secundum scilicet remediū ire ab animo qd est multiplex malum submouēs est duplex remediū. scdm duplicem iram. ¶ Pro quo est notandū q duplex est ira videlicet ira ppria et ira aliena.

¶ Contra iram ppriam multiplex remedium in scripturis reperitur. sed de multis pauca pstringā breuitatis amore. quorum primū est dominice passionis cōsideratio. vnde gregorius. Si passio christi ad memoriā reuocetur nihil est adeo durum quod nō eque animo tolleretur. ideo figuratiue fuit preceptum filijs israhel q in erectum serpentē respicere deberent vt ab ignitis serpentibus sanarentur. Numeri. xxj. capto.

¶ Secundū remedium est silentium vnde sup illud puer. xij. Fatuus statim indicat iram suā. Dicit glosa natura ire est vt plata magis feruet occulta languescat. ¶ In vitispatrū legitur q abbas ysaac a quodam fratre requisitus cur eum demones ita timerent. respondit. Ex quo factus sū monachus apud me statui vt iracūdia extra guttur meū non pcederet et ideo me timent demones. ¶ Tercium remediū est ppriorum defectuū consideratio. facilius em̄ defectus alienos portamus si consideremus q aliū oportet portare nostros quando vero aliquis suos non cognoscit defectus de facili indignatur alienis.

¶ Seneca regum animos induimus illi sue infirmitatis obliti deseruiūt aliene quasi iniuriam acceperunt. Augustinus. seruo tuo irasceris ne peccet irascere tibi ne tu pecces ¶ Quartū remedium est pprie impotentie consideratio. qui em̄ contra proximū irascitur. Et dedicus putat si se non vincat attendere debet q potestatē non habet se a muscis et pulicibus defendendi. Unde augustinus. Homo tibi dixit cōuicium et iratus es de pulicibus resiste vt dormias. ¶ Contra vero iram alienam etiam triplex est remediū. ¶ Primū est mollis responsio puer. xv. Responsio mollis frangit iram sermo durus durum suscitat furorem. Ec. xxxv. lingua mollis confringit duritiā. vnde in vitis patrum de abbate macbario legitur q cum quidā discipulus eius precedens ipsum ad quendā locum cuidam ydolorum sacerdoti lignum grande ferenti obuiauit. Cui dixit discipulus. Quo vadis demon. qui iratus percussit eum et vulnerauit vsq ad mortem fere. Cui postea obuians abbas ait. salueris laborator. at ille. quid inquit in me vidisti vt me ita salutes. Respōdit quia vidi laborantem. Cui sacerdos. et ego ex tua salutatione cognoui te esse seruum magni dei. sed quidam monachus me male salutauit quem ego plagis affeci et statim compunctus est sacerdos veniam petens de cōmissis et vulneratū vsq ad cellam deduxerunt. et sacerdos ille sic cōpunctus illius monasterij monachus effectus est ¶ Secūdum remediū est silentiū. verbi gratia qui homini irato respōdent sunt velut ligna ignē ire succendentia. vnde puer. xxvj. Cum defecerint ligna extinguit ignis.

¶ Tercium remediū est beneficiū puer. xxv. Si esurierit inimicus tuus ciba illū. si sitierit potum da illi. hoc em̄ faciens prunas congregabis super caput eius. beneficia em̄ sunt quasi prune ardentes igne amoris. vnde in vitispatrum legitur de quodam sancto patre qui vocabatur amon. qui in egipto in heremo morabatur cui latrones auferebant panes quibus vescebatur.

¶ Unde duobus draconibus precepit q ostium celle custodirēt et cum eidem latrones ad ostium celle peruenissent et dracones tam horribiles inspexissent obstupuerūt. quos pre timore quasi mortuos adinuenit statimq

eis mensam parari fecit et compuncti sanctissimi homies sunt effecti. de decē remedijs ire aliene per que aristoteles docet iram mitigare in secūdo rethoricorum. vide supra in ꝓhemiali parte in precepto. xliij. in principio. Iracundiam tempera.

¶ Nonum preceptū secunde partis metrice.

Hac sumptū ꝓpere cū res desiderat ipsa. Dandū est etenim aliquid cum tempus postu-
ad **lat aut res.**

¶ Nota scd̄m canones q̄ sacratis ꝓmptitudo suadetur et celeritas ꝓpter nouem causas. ¶ Primo ꝓpter debitum obedientie. vt distin. lxxxxiij. si inimicus. Secundo ꝓpter dispositionis rectitudinē. vt distin. lxv. de persona. Tercio ꝓpter transgressionis enormitatem. vt. xxvij. q. j. Si homo. Quar-
di to ꝓpter ɔtaminationis leprā vt. xxiij. q. iij. resecande. Quinto ꝓpter vsurpationis metum. vt. viij. di. mala. et. xxiij. di. sacratas. Sexto quia res est piura tempore. vt. distin. v. baptizari. et. ff. de peti. here. l. diuus. Septimo ꝓpter autoritatē rei iudicate. vt. ij. q. sicut. Octauo ꝓpter absentiā testium futurā. vt. ff
tio de carbo. e. l. iij. §. due. Nono ꝓpter li-
A tium diminutionē. vt. ff. si certum petatur. l. quidem. ¶ Presens preceptū inducit nos ad virtutem magnificentie que inter virtutes morales cōnumerat vna. Hec autē virtus ꝓprie loquendo est circa magnos sumptꝰ et in magnis operibus. et quia in hijs contingit deficere sicut faciunt paruifici et superabūdare sicut faciunt consumptores. ideo oportet virtutem mediam ponere. scilicet magnificentiā que est media inter paruificentiam et consumptōnem. vez quia inter conditōnes paruifici que s̄m ph'm sunt sex. vna que tardat sumptus facere cum oportet et quando oportet. Et similiter tardat alicui donare cum tempus postulat et requirit. et hoc est a virtute magnificētie declinare. quod contrarium facere docet magnificentia que docet sumptus decentes et prompte facere et quādo et vbi oportet.

¶ Pro tanto autor hoc suū prebet B
preceptum. hanc virtutē includens obseruandum fore dum dicit. Fac sumptum ꝓpere ⁊c. quasi velit dicere autor q̄ sine mora et alacri et non expendere debes vt necessitas se ingerit et obserua et custodi vbi videris expendendum nō esse. et hoc est quod dicit. Fac sumptū ꝓpere. idest expensam sine dilatione ⁊ mora. Cum res. idest cum ipsius rei exigentia exigit ac etiā materia ipsa desiderat tunc debes expēsam facere. Huius dicti rationē autor reddit in secundo metro dicens. Dandū etem̄
est aliquid. Etem̄ pro quia dandum est C
aliquid cum tēpus idest exigentia temporis. aut res. hoc est materia. postulat idest requirit. Vnd̄ ypocras in amphorismis. Dandum est aliquid tpī regioni etati et consuetudini. cum hoc etiā concordat scriptura sacra ecclesiastes. iij. c. dicens. Tempus spergendi et tempus colligendi. tempus acquirendi et tp̄us perdendi. ¶ Ad hoc facit q̄ quidē sapiens metrice dicit. Expēde large sine murmure quādo decebit ⁊c. ¶ Atten-
dens igitur autor q̄ ad auditores vere D
sapientie specialiter expedit q̄ sint liberales quādo et vbi oportet debitis tamen circūstantijs obseruatis et hoc fieri nequit nisi in exercitio ipsius sapientie operosi existant quod fit cum penultimū ipsius sapientie actum studuerint obseruare qui quidam actus dicit esse plena misericordia fructibꝰ bonis.

pro tato auditores ipsos ad huius ob seruandum per hoc suum preceptu in citat dicens. Fac sumptu ppere rc. De hac materia habet supra in prima pte metrica precepto vltimo. Dapsilis in/ teruus rc. De magnificentia et magnifici et paruifici conditionibus satis habetur supra in prima parte phemiali. §.ix. vbi specialiter tractatur de virtutibus moralibus et ibi require si placet.

Decimum preceptum secunde partis metrice.

Quod nimiu e fugito paruo gaudere memento. Tuta mage pupis est que modico flumine fertur.

A Presens preceptum sententiam cotinet quod pro parte habetur supra in secunda phemiali pte. §. xliiij. qui in cipit. Dixi tertio q en per habundantiam colunt intemperantiam rc. Ita q non expedit quo ad illa partem ibide ptactam hic amplius refricare: sed solu ad psens sufficiat remissio. vltra vero illud quod de virtute temperantie habetur ibidem potest queri de tali rone huius precepti viz quare nimiu sit fugiendum. et quare parum vel sufficiens sit appetendu. Quo ad primu phs ii. politicorum probat q nimiu fugiendu e propter duo. primo ppter volutatis inordinationem. quia propter talem inordinatam voluntatem appetitur delitiose et non virtuose viuere in hoc mu

B do ad hoc diuicie multu conferunt qr pecunie obediunt omnia. eccl. x. igitur rc. Secundo propter falsi finis yma/ ginationem. dicit enim ibidem phus q appetitus finis est infinitus. appetitus autem eorum que sunt ad finem est terminatus et finitus. verbi gratia. medicus infert sanitate tanq fine ideo appetitus infinitus vnde dat egro de sanitate quantu potest de medicina dat fm proportionem ad fine id est ad sanitatem non quantu potest. Modo sic est q homines qui appetunt dele/ ctationes corporales tanq fine appetut eas infinite. Sic ergo appetut diuicias que deseruiunt delectationibus infinite non sunt igitur nimiu appetende diuicie quia appetitu humanum minime sa ciare queut fm q autor noster in hoc primo metro instruit et informat dum dicit. Quod nimiu est fugito. Secundo quare parum vel sufficiens sit appetendum? Ad hoc rndet autor in secundo metro per quandam metha/ phoram dicens. Tuta mage pupis rc. Quasi velit innuere q sicut nauis est magis tuta que fertur modico flumine q que magno et alto mari. sic et me/ lius est homini mediocritatem sequi q superfluitatem possidere. Et est ratio quia extrema sunt viciosa eo q p ni/ miu excessum a medietate deficiunt in qua quide fm aristotele consistit vtus Et pro tato dicit q virtus est habitus electiuus imediate consistens et corru pitur qn est nimius excessus ab illa me dietate et ideo dicit autor. Quod ni/ miu est fugito. Cui hoc cocordat sap. puer. xij. Melius est paru cu iusticia q multos habere fructus cu iniquitate. De hac materia vide supra in scda probemiali parte. §. xij. qui incipit. Di xi nono q ex nobilibus regentibus ali qui mouent guerras rabidas rc.

D Querebat quida de tali questioe. Pone q sint duo pauperes et vterq su/ perfluu cogregat. Sed vnus vsq ad mille alter vsq ad centum querit qs eorum plus peccat? Et primo videtur q ille qui vsq ad mille. qm plus recedit a medio virtutis. virtus. n. fm phm in medio cosistit ergo rc. In cotrariu dicit chriso. q concupiscentie principiu est indigentia ergo quanto maior e in digentia tanto maior est concupiscetia sz in eo qui processit vsq ad mille est

minor indigentia ergo minor concupiscētia ergo minus peccatū. Huic cōtrario pōt taliter rñderi viz ꝙ indigentia nature corrupta est sed ista indigentia pōt attendi quo ad penaꝫ vel quo ad culpā. Quo ad primū verū est qđ dicit chriso. De scđo dici pōt ꝙ oino est ecōuerso viz vt si sit minor indigentia culpabilis ꝙ͠ sit maior concupiscentia. vñ puer. xxx. Tria sunt insaciabilia rc. gl. dicit. et est dictū oracij ꝙ crescit amor numini quantū ipsa pecunia crescit et sic iterū dicit chriso. ꝙ si magis diligit magis concupiscit. vñ si magis cōcupiscit magis est in infirmitate. vñ auarꝰ quanto est dicior tanto est in maiori indigētia. vñ puer. xiij. Est quasi diues cū nihil habeat et est pauꝑ cum in multis diuicijs sit.

Undecimum preceptū secunde ptis metrice.

Quod pudeat socios prudens celare memēto. Ne plures culpēt id qđ tibi displiceꝫ vni.

A ¶ Postꝙ͠ autor in superioribus prebuit quedā rudimēta ad fraternā correctionē inducentia ut est ꝑceptū nonū prime ptis metrice. Cū moneas aliquē rc. et illud eiusdē ptis. xxvj. Qui simulat verbis rc. Et quedā etiā rudimēta increpationes horridas remouentia ut est illud. xxxvij. predicte ptis ꝑceptuꝫ Seruorū culpa. Nunc in pñti ꝑcepto subsequēter ꝑbet rudimēta inducētia ad operiendū et celandū socioꝝ defectus et crimina. cū dicit. Quod pudeat socios rc. quasi velit autor innuere fac tanꝙ͠ prudens et honestꝰ sic ꝙ ea que verecundiā inferre pñt socijs et amicis celare ꝓcures et ea nemini manifestes ne multi postmodū sciant et reprehendāt qđ tu solus sciebas inhonestū esse qm̄ si occultū est viciū amici vel socij minus malū esse videt̄ et hoc est quod intendit autor in hijs metris vł ꝑcepto. vnđ sic expone. tu prudens. i. sapiēs. Memēto celare. i. in secreto tenere. Illud qđ pudeat socios. i. in verecundiā socijs occurrat. Ne. i. vt nō plures. i. multi compatiuū ꝓ posito. Id. i. viciū vel aliud socij tui. Quod displiceꝫ tibi vni. i. soli. Culpent. i. manifeste reprehendant quia tu solus illud sciebas ⁊ nō alius ꝓpterea nō debes eū in publico castigare nec ipsum taliter dehonestare. ¶ Pro huius ꝑcepti intelligentia et obſuantia est breuiter sciendum ꝙ tria sunt que monere debent quēlibet ac etiā incitare ad obſuantiaꝫ huius ꝑcepti. Primū est sacra scriptura. Secundū est natura. Tertiū est canonica et doctoꝝ sententia. ¶ Primo nos monere debꝫ sacra scriptura vñ puer. xj. Qui ambulat fraudulent̄ reuelat archana qui āt fidelis celat amici cōmissum que viderūt oculi tui ne cito ꝓferas ne cū dehonestaueris eum emēdare non possis. Trāsumptiue. v. q. v. qui ambulat. ¶ Secūdo nos ad hoc monere debet ipsa natura que pudenda loca occultauit. vnđ tulliꝰ li. de offi. ꝙ in cōpositiōe nostri corporis magnā rōem habuisse videt̄ ipsa natura figurā eiꝰ nr̄am in qua est honestatis spēs in apto posuit ptes aūt ad necessitatē vite celatas iđ addit qꝛ deformē conspectū erant habituri. Hāc diligent̄ fabricā nature imitata est hominū verecundia que. n. natura occultauit ea remouet ab oculis omnes sanā menteꝫ hñtes dant ei operā vt occultissime pareant necessitati. hec ille. Tertio ad hoc nos monere dñt canonica ⁊ doctorū sñia. ¶ Pro huiꝰ etiā declaratione magis in speciali est đ infrascriptis dubitalibus querendū vel inuestigandum. Et primo an si aliquis solus scit crimen alterius teneat̄ plato illud reuelare. Huic quesito taliter rñdetur ꝙ nō tenet̄ etiaꝫ si iurauerit denunciare B

nisi probare posset nam esset prodi-tor criminis ut patet in canone.si pec-cauerit.ij.q.j.et.q.vij. plerūq3.et .viij. q.ij.si tantum.nisi vellet reuelare secre tum cū prelat9 secrete habeat corrige re criminosos.ar.xxij.q.v.hoc uidetur debet igitur indicare talibus qui ma-gis possent et velint pdesse q̄ ipsum dehonestare vel alias obesse siue eius corrigendo siue p eo orando ad talē denunciationē quilibet tenet vt in pal legato canone hoc videtur. ¶ No ta q̄ proditor fm canones in sextuplici reperitur differentia. Primo dicitur p ditor qui sociorum peccata prodit cū ipe solus nouit vt hic.ut habetur in cano ne palle.si peccauerit.ij.q.j. Secundo proditor dicit qui pter timorem non defendit veritatē.xj.q iij. nolite enim. Tertio proditor dicitur q maliciose cir cūuenit alium.xvj.q.j.si cupis. Quar-to q rē sibi cōmissam hostib9 expo-nit.vt.xxij.q.v.de forma. Quinto qui non pbanda defert.ij.q.vij.§.de hiis in principio. Sexto qui secreta sibi cō missa reuelat.de pe.di.vj.sacerdos.et de pe.et re.omnis. Ubi pz q̄ vicium proditionis augetur tā ex psona pdente vt si est sacerdos q̄ etiā ex psona pdi ti.vt in.c. de forma supra allegato. et etiā ex mō vt si pdatur secretū. vt in premisso allegato.c.et si peccauerit.ij. q.j. ¶ Retentis etiā eisdē terminis pōt de alio dubitabili scdo queri quo sc3 ordine pcedendū sit in correctione fraterna. Huic quesito rñdet beatus thomas.ij.ij.q.xxxiij.dicens. q̄ publi ca peccata fm doctrinā3 aplicam .j.ad thimo.v. publice sunt arguenda nec tunc sunt occulta correctione purgāda vt in decret. manifestum.de pe.et re. extra. In peccatis vero occultis locu3 habet qđ dñs dicit Math. xviij. Si peccauerit in te frater tu9. Transum-ptiue.ij.q.j.nā si te offendit publice co rā alijs iā non solū in te peccat sed et in alios quos turbat.vex etiā quia in occultis peccatis pari pōt pximorum offensa. ideo distinguendū est. quia si huiusmodi peccata sint in pximorum no cumentū vel corpale vl' spūale puta si aliquis occulte tractat quomodo ciui tas hostib9 tradat.vel si hoc heretī-cus priuatim affirmet verba debet qs statim ad denunciationē pcedere nisi forte firmiť aliqs estimaret q̄ p āmo nitionē secretā statim posset huiusmōi ipedire. Si vero talia sunt peccata que solum sunt in malū peccantis et ei9 in quē3 peccatur vel qz leditur ab eo vel saltem ex solo noticia tūc debet si pec catū scit emendare frēm suū vel sociū suū vt eius fama conseruet. Et sic d ei9 necessitate est q̄ secreta admōitio pub licā denunciationē pcedit et hec secre-ta admonitio debet vel semel vel plu ries fieri q̄ diu spes de correctione p babiliter habetur. Cum iam pbabiliť cognoscere possumus q̄ secreta admo nitio non valet. pcedendum est vlte rius quantumcunq3 peccatum sit oc-cultum ad testimonij inductione3 nisi forte pbabiliter extimaret q̄ hoc ad emendationē fratris non sufficeret. qz tunc a correctione cessandum esset an tū q̄ testes inducantur prius fm augu stinū ostendi debet prelato vt est sin gularis persona et si sic non corrigitur in publico conuincendus est. q̄ si pre-latus precipiat aliquid contra hunc or dinem non est ei obediendu3 quia ob edire oportz magis deo q̄ hominib9 Ideo quando prelatus precipit ut sibi dicatur q̄ quis sciuerit corrigendum intelligendum est saluo ordine corre ctionis fraterne siue preceptum fiat cō muniter ad omnes siue ad aliquē spe cialiter et non solū non est obediendū sed etiam ipse precipiendo peccaret qz ipse non est iudex occultorum sed so-lus deus. hoc dico nisi inquantum per aliqua iudicia peccata manifestentur. puta per infamiam presumptiones et huiusmodi tunc enim potest prelatus precipere sicut et iudex et etiam iura-mentum exigere. Item nota q̄ prodi-

etiam sollennitatē et ordinez non opor
tet obseruari nisi in grauibus peccatis
quia leuia non derogant fame vnde ꝛ
religiosi in capitulis se proclamant pre
misso ordine non obseruato.

❡ Duodecimũ preceptũ secunde partis metrice.

Nolo putes prauos
homines peccata lu
crari. Tēpibus pec-
cata latent et tp̄e patent.
A ❡ Licet per vere sapientie studium
perueniat homo ad perfectionem sub
limitatem vtilitatem et iocunditatem
prout in principio huius secunde me/
trice partis latius declarat̄ et licet etiā
per quandam curiositatem homo co/
netur addiscere ea que sunt supra fa/
cultatem naturalis ingenij ac etiam cir
ca cognitionem intellectiuam immode
ratum habeat appetitum sciendi quod
pertinet ad temperantie vicium sicut
facit ille curiosus qui inuestigare que
rit archana dei maxime super prauorū
punitione quando male agunt ꝙ non
statim puniuntur cum peccatis sed qn̄
eorum sententia et vindicta differtur
ideo autor per hoc suum preceptum in
struit et informat quemlibet curiosuz
talem inuestigationem et curiositatem
diuine prouidentie relinquere cum ipe
sit iustus iudex et prouidentia summa
qui etiam iusticiam diligit et equitatē
semper respicit vultus eius. et si pecca
ta hominum in hoc mundo non tam
festinanter puniat forsan ipsos per sui
misericordiam ad penitentiam prestu/
lando cum tardus sit ad puniendum
sm̄ quod de adam ostenditur. gen̄. iij.
Ubi dicitur ꝙ deus in paradyso am/
bulabat ad auram post meridium ꝛc̄.
tamen dum eos vidit in malicijs ob/
durates expectationis tarditatem vt
dicit augustinus In afflictionis austeri
tate recōpensat et hoc est quod inten
dit autor in hoc suo precepto dum di
cit. Nolo putes prauos homines pec
cata lucrari. Quasi velit autor innuere
ꝙ non debet quis estimare ꝙ peccata
in hoc mundo remaneant impunita li
cet non statim puniantur quia si nō pu
nirentur de peccatis et malis suis sic p
petratis inde viderentur lucrari ꝛ me
lioris conditionis existere ac etiam inō
cōmodum reputarent quod esset con
tra omnia iura mundi facere cum ma/
leficia nequaꝗ̄ remanere debeant im
punita. vt in decret. vt fame. de sentē.
ex. extra. et. ff. ad. l. acquileam ita vulne
ratus. cum multis similibus. nam pec/
cata que aliquis cōmittit vt putat ꝙ
non sciantur. Latent. et occulta sunt. tē
poribus. i. per tempora et quia tunc nō
puniuntur nō dicuntur apparere. quan
doqz tn̄ patēt. id est apparēt ꝛ manife
stantur in alio tempore ꝛ hoc quia tūc
puniuntur dicuntur apparere quia vi
cia diu nequeunt occultari. quasi velit
dicere ꝙ dum peccatores peccata sua
aliquo tempore credant occultari citi9
tamen ꝗ̄ credant iusto dei iudicio p/
duntur in publicum. Et hoc est quod
dominus noster Luce. viij. Insinuare
videtur dum dicit Nihil occultum est
quod non reueletur. ❡ Propter hoc B
in figura de rege dauid dicitur ꝙ cuz
peccatum cum bersabee cōmissum cun
ctis crederet occultum missus est ad
eum nathan propheta vt ei ex parte
domini diceret. tu fecisti abscondi te.
Ego vero faciam notum istud in con
spectu omnis israel prout. ij. reguz. xij.
ca. declarat historia. ꝛ hoc est quod do
minus vnicuiqz sic occulte peccanti cō
minatur per ysaiam. xlvij. capitulo di/
centem. Reuelabitur ignominia tua et
videbitur obprobrium tuum. et hoc ē
sine dubio quod vult dicere autor in
hoc metro secundo dum dicit. Tem/
poribus peccata latent et tempore pa
tent. ❡ Pro premissoꝝ intelligētia

magis in speciali est de infrascriptis dubitabilibus querendum vel investigandum et primo quare deus in presenti non punit peccatores delinquentes sed eos permittit diviciis voluptatibus potentiaqꝫ florere. Secundo an deus iniuste peccatoribus inferat penam eternam. ¶ Ad evidentiaꝫ huius prime fatue et temerarie questionis quam quidam curiosi et fatui atqꝫ temerarij quotidie faciūt de deo ⁊ eius providentia est breviter annotandum ꝙ quidam mortales miseri qui ex tenebrosa delictorum suorum gravedine in cecitate delapsi seipsos ignorantes adversus iusta et sancta dei iudicia temerarie obsequuntur errantes dicentes bonum malum et malum bonum ponentes tenebras lucem et lucem tenebras iudicātes. ysa. v. xj. q. iij. Ve isti siquidem cum vident proximum suuꝫ dignitate potentia honore vel statu vel aliqua felicitate florere statim passiōe devicti rapti supra invidia. Cupiditate aut alia passiōe cecati conqueruntur ⁊ arguunt asserentes quare deus hūc ꝓximum meum peccatorem non punit in presenti imo eum felicitat et honoratur et me innocentem negligit vel molestat et sic iustificant semetipsos. ¶ Huic fatue questioni breviter respondetur ꝙ tales qui ex avaricie luxurie superbie inanis glorie invidie detractionis odij cogitationis perverse vel aliorum scelerum detestandis maliciis sunt mille peccatis mortalibus involuti que per tempora vivendiū ⁊ etatis eorum perpetravere iam duduꝫ de quibus memoriam iam nullam habēt ex temporali voluptatis et delectationis eos vincente et excecante malicia ⁊ nescientes seipsos ⁊ suiipsorum negligentes et salutē. in facto proximi ignorantes decipiuntur et errant. Cuius merita et demerita velut cordis abscondita solius dei est habere noticiam ⁊ qui siquidem proximus licet aspectu forsitan videatur peccator et felicitatis indignus potest tamen iustior esse tali errante et iustificante seipsuꝫ. potest etiā deo esse acceptus ex penitentie clemosine pietatis vel alicuius secrete virtutis meritorio actu occulte in ipso permanente. Et propterea contra hos errantes huius loquitur gregorius in registro dicens. Grave curiositatis est vicium que dum cuiuslibet mentem disponit ad investigandā vitam proximi sua intima abscōdit ut aliena sciens se nesciat. et idem gregorius in moralibus Si recto retributionis examine ut qui exteriori oculo utitur negligenti interiori ceceтur et esto ꝙ talis proximus sit peccator pertinet ad divinam iusticiam ipsum proximū peccatoreꝫ ac etiā talem errantem et iustificantem seipm tractare iusticia de excessis et de factis eorundem ac plerumqꝫ quia deus talem iustificantem seipsum ex meritis suis punit et purgat eiusdem punitionis tempore et ipsum proximum suū quem iudicat delinquenteꝫ spectat ad penitentiam ac diviciis vel felicitate ꝓsequitur prout ipse celestiuꝫ terrestriū qꝫ creator quecunqꝫ noscit abscondita unumquenqꝫ mortalem dignum expectatione vel pena aut premijs unde in certum infallibili sapientia novit. quia cum homo cecus et erroneus in seipso iniquitatum suaruꝫ ponderosa malicia proximoꝝ virtutes et merita nō agnoscat que solūmodo occulta resident in mentibus humanarum soli deo cognita ex quibus meritis et demeritis pene et penitentia causantur celestis arbitrio iudicij velut incomprehensibilis ⁊ infinita de se non potest per homineꝫ corruptibilem et infinituꝫ intelligi nec etiam iudicari. Idcirco ex facto vel felicitate proximi nec ex infelicitate ipsius non habꝫ humanitas divina improbare iudicia sed illa velut sanctissima ⁊ iustissima dulcia et utilia spiritualis saltē et eterne productiva salutis habet et debet unusquisqꝫ mortalis humili paciencia sustinere diligere ac sancta dul

D

cedme custodire. ¶ Quod hec et alia p̄missa sint vera testatur dominus per prophetam in ps. Judicia domini vera iustificata in semetipsa desiderabilia super aurum et argentum et dulciora super mel et fauum. Etenim seruus tuus custodit ea in custodiendis illis retributio multa. Delicta quis intelligit. quasi dicens nullus. ¶ Ex quibus siquidem dilectis aspera dei iudicia infunduntur et sic innuit docetque p̄pheta quia peccata humana infinita sunt et sic iudicia dei sunt vera et in semetipsis iustificata. Et miser homo nec sua delicta cognoscit nec ab ipsis diuertit quomodo aliena intelligit qui suorum est inscius et p̄pterea nec de demeritis et meritis proximi iudicare et hoc est quod vult dicere autor in hoc precepto dum dicit Nolo putes homines prauos etc. De materia quo ad vnam partem tractatur supra in prima parte metrica.xv. p̄cepto. Si vitam inspicias. Sed magis proprie tangitur parte eadem in.xxiii. precepto. Si tibi pro meritis. Item etiam quo ad aliam partem tangitur in hac sc̄da parte metrica.vi. p̄cepto. Mitte archana dei. Item de materia habetur infra in.xvii. p̄cepto. Inuidiam nimio etc. Et licet omēs predicte remissiones diuersimode sumi possunt tamen ad vnum finem tendunt. ¶ Quo ad secundam questionē videlicet an deus iniuste peccatoribus inferat penam eternam Arguitur primo quod sic quia pena nō debet excedere culpam secundum enim mensuram peccati debet esse plagarum modus. Deutro.xxv. Nec pena sit vlterius pertrahenda quam delictum fuerit in excedēte repertum vt legitur et notatur in decret. quesiuit. de his que fi.a ma.par. ca. ergo culpe temporali non debet imponi pena eterna. Item peccatorum mortalium vnum est altero maius sed penarum eternarum a parte qua sunt eterne vna non est maior quam altera quia in finito nihil est maior ergo non cuilibet peccato mortali debetur pena eterna. ¶ Item dicit augustinus. Siue plectendo siue ignoscendo hoc solum bene agitur vt vita hominum corrigatur.xxiii. q.v. prodest seueritas. ergo cum pena illa eterna non sit correctoria nō est bona nec iusta. In contrarium dicitur quod offensa mensuratur secundum persone dignitatem que offenditur sed persona que per mortale peccatum offenditur est dignitatis infinite scilicet ipse deus. ergo offensa erit infinita. ¶ Hiis opinionibus respondetur quod duplex est quantitas pene eterne. vna secundum intentionem scilicet acerbitatis et hec est finita. Altera secundum extentionem scilicet durationis et hec est infinita. Prima respicit quantitatem offense et ideo variatur secundum diuersitatem offensarum. Secunda respicit dispositionem peccantis quia caret dispositiōe qua possit offensa deleri scilicet penitentia et ideo offensa manēte iuste semper manet pena. Et quia dispositio hec communis est omni homini in peccato mortali decedenti ideo omnis talis iuste punitur pena eterna etc.

¶ Tredecimum preceptum secunde partis metrice.

Corpis exigui vires contemnere noli. Cōsilio pollet cui vim natura negauit. A

¶ Postquam autor in proximo superiori precepto prebuit rudimenta Curiosos retrahentia ne temere defectus proximorum secundum apparentiam debeant iudicare ¶ Nunc vero in presenti precepto subsequenter ipsos curiosos instruit et informat ne etiam p̄ximos secundum corporalem apparentiam que vt plurimum fallibilis est et falsa sed potius

sm veram existentiam que infallibilis est et certa quia hoc maxime pertinet ad sapientes vt non de rebus tantum sm apparentiam quia quandoqz appareant aliter q̄ sunt verum potius sm existentiam debeant iudicare et hoc ē quod in isto precepto vult autor innuere duz dicit Corporis exigui vires contemnere noli ꝛc. Quasi velit dicere ꝙ non contemnamus eum qui est corporis exigui quia licet sm exteriorē apparentiā despect9 sit deformis potest esse magne virtutis et valoris ac etiaz interiorem nobilitatem habere hoc est Noli cōtemnere.i.despicere. Uires exigui corporis.in statura vel incēsu.qui enim diuicijs non habundat licet sapientiam habet quasi vilis pauper hodie reputatur.quia sapientia pauperis et pulcritudo meretricis equis passib9 ambulant et equalem sortiuntur effectum.vnde oratius. Et genus ꝛ formā regia pecunia donat. Et ꝓ tanto sic corporis exiguum et pusillum nullo modo contemnere debes hoc ideo quia talis Consilio pollet.id est sapientia lucere potest vel splendere. Cui natura. id ē naturalis cōpositio. Negauit vim id est corporalē fortitudinem. Et nota differentiam inter ista nomina vires: vis: virtus: et vix. vnde versus. Corpus habet vires animus est insita virtus. Uis in vtroqz manet vix ratiōe caret. ¶ Pro huius primi metri intelligētia ac etiā obseruantia est breuiter sciendum ꝙ nemo sm exteriorem apparentiam vt est dictum contemnandus est vel etiam iudicandus quando ignorat interior virtus quod potest tripliciter probari. Et primo diuino eloquio eccl. xj. Non laudes virū in specie sua neqz spernas hominez in visu suo breuis in volatilibus est apis et inicium dulcoris fructus illius. Ratio quare sm visionem oculoruz nemo iudicandus sit vel etiam condemnandus quia ꝓut in scia perspectiua edocetur visio in oculis non completur non eiusdez rei due species diuerse ad vtrunqz venirēt oculum et cum diuersitas speciei diuersificet iudiciuz. Si visio completur in oculis propter apprehēsiōz speciei gemme vna res indicabitur esse due. oportet igitur vt ponat aliquod aliud sentiēs propter oculos in quo visio compleat cuius instrumenta sunt oculi qui reddunt ei speciem visibilez rei. et hoc est cōmunis neruus cerebri situatus vbi concurrunt duo nerui a duobus partibus anterioribus cerebri qui post concursum in duos iterum diuiduntur et sic ad oculos extendūtur. In illo ergo neruo cōmuni virtus visiua fontaliter radicatur. et quia tunc virtus fontalis est vna ad quam continuantur virtutes oculorum per medium neruorū obticorum. ideo potest vna res apparere vna quamuis a duob9 oculis videatur in hoc autem visio exterius apparentibus non cōpletur. Sed in neruo cōmuni qui interius occultatur. ¶ Moraliter per hoc informamur vt iudiciū temerarium declinemus nec de rebus vt appareant in prima facie iudicemus Sed potius per deliberationem ad interius iudicium recurramus. Unde de angelo magni consilij. Cuius sm greg. Omnis actio nostra est instructio dicitur ysa. xj. Non sm visionem oculoruz iudicabit ꝛc. et hoc est quod vult autor in primo metro dum dicit. Corporis exigui ꝛc. ¶ Secūdo multiplici naturali inductiuo ꝓbatur quia nemo contemnandus est quādo scilicet ignoratur interior eius virtus. Et primo in grano piperis et sinapis luculenter demonstratur que quidam grana quāuis sm exteriorem apparentiaz vilia ꝛ turpia videantur nihilominus tamen permaxime existunt virtutis. vnde pitagoras de sinape ꝛ eius virtute multiplici dicit ꝙ inter omnia grana obtinet principatum dum humores grossos extenuet dum serpentum ictus sanat dum frigidorum venena superat. dum dolorem dentium mitigat. dum cerebrum B

valde purgat. dum lapides in renibus
dissipat. dum appetitum prouocat. dum
stomachum confortat. dum epilenticos
iuuat. dum ydropicos curat. quis igitur
crederet ꝙ tam minimum granū tāte
virtutis existat quantam natura ei tri
buit. ¶ Secundo in lapidibus pre
ciosis. vnde si adhuc hijs non es con/
tentus multa alia multo mirabiliora
videre restant que tribuit natura la/
pidibus preciosis. De quodam etiam
lapide qui gigates nuncupatur si pla/
cet in eo potes magnas contēplari vir
tutes. Dicūt enim lapidarij ꝙ licet ille
lapis s'm apparentiam sit valde rudis
eo ꝙ colore sit niger et glaucus tamen
est magne virtutis interius. Nam incē
sus est serpentum fugitatiuus: demo/
niacorum proditiuus. quia demonibus
creditur esse contrarius et virginita/
tis est manifestatiuus. quod sic proba
tur q2 aqua lotionis eius a puella po2
tata si virgo non fuerit vrinabit etiam
si velit nolit. vt dias. dicit. Insuper etiā
hic lapis qui esse videtur tam vilis di
citur contra fantasmata et nocturnas
illusiones valere dentes lapsos stabi
lire. menstrua perdita reuocare. dolo/
res vētris sedare. contra prestigia va
lere partum accelerare ac parientez iu
uare. ¶ Et quod omnibus hijs vi/
detur mirabilius quia vt dicit ysidor9
in aqua hic lapis incendit. Sed in oleo
quod est pabulum ignis extinguitur:
quod contra naturam esse videtur. Sz
si lapis tam durus tanta operatur mi
rabilia nullus propter exteriorem vili
tatem est vilipendus ꝙ̄ diu eius inte/
rior ignoratur virtus Et propter hoc
dicit autor. Corporis exigui vires con
temnere noli ¶ Tertio morali τ an
tiquorum exemplo et hoc dupliciter.
De primo dicit philozoph9 primo po
liticorum ꝙ fortes ingenio et ratione
licz debiles corpore apti sunt ad regen

dum vel etiam ad regnandum et ecō
uerso ad seruiendum. Est ergo bonuz
reipublice ꝙ sapientes regant et mi/
nus discreti seruiant. Immo quanto
magis viribus et corporalibus habun
dant tanto magis indigent dirigente.
sicut equus quanto fortiꝰ curreret for
tius impingeret nisi per sessorem diri/
geretur. sic est d' illo qui defecit intelle
ctu et fortis est corpore. hoc autem est
quod intendit autor dum dicit. Corpo
ris exigui τc̄. Quasi velit in proposito
dicere ꝙ illud quod natura subtraxit
exterius quātū ad virtutes corporales
ministrauit interius quantum ad vi/
res anime intellectuales ¶ Quo ad C
secundum legitur in libro de secretis
secretorum ꝙ aristoteles inter cetera
documenta alexandro ibidem posita
imposuit tale documentum eidem vi/
delicet ꝙ paruam in hominibus statu
ram contemnere non deberet et adie
cit quem videris scientiam diligere et
in via sapientie et morum habundare
et viciorum semitā fugere ac declinare
talem dilige et habes apud te τ preci/
pue quando videris animum suum ex
ercitantem in hijs virtutibus talis em̄
consueuit esse bone eloquentie morigi
natus curialis et sciens historias eoruz
qui nos precesserunt de gentibus. Cō
tra hoc consilium fecit quidaz de quo
narrat gregorius libro. iij. dyalogoruz
capitulo nono. Qui cum audisset famā
cuiusdam sanctissimi viri qui vocaba
tur constantius et venisset vt eum vi/
deret aspiciens eius personam contem
ptibilem ait. Ego grandem hominem
credidi sed iste nihil habet de homine
quod cum ille audiret vir dei euz am
plexum iuit cum feruentissimo amore
brachijs stringere cepit ac etiam oscu/
lari gratias ei agens ꝙ de se talia iudi
casset. Tu inquit solꝰ es qui in me ocu
los apertos habuisti quante ergo hu

militatis fuit art gregorius qui despi/ciente se amauerit. Qualis qui sicut apud se lateat illata contumelia probat hic ad statum celsi meriti iam plene code scenderat et hominum oculis more ce lestis sydeorum paruus apparere vole bat et sic mirabile reputatur quod stella cum ascendit ad celi medium appareat maior cum iam ad intuentis oculum non magis accedat. Sic etiam quod aliquis tan to videri velit humilior quanto fuerit in dignitate sublimior quia rarum. et ideo mirabile reputatur. Et hec de pri mo metro et eius declaratione suffi/ciant. ¶ Pro secundi metri intelli/gentia ac etiam obseruantia videlicet. Consilio pollet. est breuiter querendum vel inuestigandum que nam sit causa quare aliqui homines parue stature vt sunt nani pollent ingenio et consi/lio vt autor noster dicit. ¶ Ad eui dentiam huius quesiti tria sunt necessa rio declaranda. Et primo que sunt illa que reddunt hominem indispositum ad scientiam. ¶ Secundo que sunt illa que hominem reddunt ingeniosum et ad scientiam dispositum. ¶ Ter tio quod illa duo communiter reperiun/tur in hominibus paruis aut saltem in aliquibus. ¶ Quantum ad primum sciendum est quod sunt duo que reddunt hominem indispositum ad scientiam per se. ¶ Primum est anime aggrauatio per corpus. cui concordat illud sapiētie viiij. Corpus quod corrumpitur ag/grauat animam. ¶ Secundum est grossicies spirituum et maxime eorum qui sunt in medio ventriculo cerebri. Sicut enim oculus peius videt quod videt per medium grossum quam per sub tile vtputa quod videt per aerem te/nebrosum et grossum quam illud quod vi det per aerem purificatum et subtilem Ita etiam grossicies spirituum facit ho minem indispositum ad scientiam. vnde commentator de differentia spiritus et anime dicit sic. Spiritus autem qui est in eo spacio. id est in ventriculo medio cerebri est in hominibus diuersus.

¶ Quantum ad secundum etc. In quibus autem est scilicet spiritus subti lis et clarus et hic erit rationalis et co gitans disputator et bone cogitatio/nis. In quibusdam est econuerso et hic talis erit amens irrationalis leuis atque stultus. ¶ Causa quare aliqui sunt ingeniosi est. Quia anima non mul tum aggrauatur per corpus et quia spi ritus habentur subtiles et sic patet pri mus et secundus articulus quesiti.

¶ Ad euidentiam tertij sciendum est quod parui homines vt communiter lo quendo sunt complexionis melancoli ce. quia in eis predominatur elementum terre quod correspondet melancolie quo ad duas qualitates. s. frigiditatem et siccitatem. Unde propter hoc sunt parui quia terra est inextensibilis me/lanconia autem siue magna colera que predominantur in melanconicis est fri gidissima et calidissima. frigidissima de se et calidissima ab alio vt aristoteles libro probleumatum dicit et asserit et ponit exemplum de aqua que de se est frigida tamen efficitur calidior quam flā/ma quādo scilicet est feruens. ¶ Item ponit exemplum de ferro ignito quod fit calidius carbone. hec autem calidi/tas vt dicit aristoteles ibidem est pro pe intellectiuum locum. id est prope medium ventriculum ipsius cerebri.

¶ Quia ergo in paruis hominibus et maxime in nanis anima est grauata mi nus per corpus quam sit in magnis homi nibus quia habent modicum et exi/guum corpusculum quod minus ag/grauat animam quam magnum Et cum hoc habeat magnam coleram vel melanco niam calidissimam effectam per accidens sicut efficitur aqua et ille calor valde subti/

stat spiritus cum sit accutus sicut etiaz
calor solis subtiliat vapores terrestres
qui de se grossi sunt. Hinc ē quod pui
homines et nani sunt ad opera intelle
ctiue partis magis dispositi magis in/
geniosi q̄3 magni licet ꝑpter aliud cō
currens contrarium accidere posset q2
illa rō vniuersaliter non ɔcludit ꝙ ita
sit de omnib9 puis et de omnib9 na
nis sed assignat causaz in hijs qui sunt
parui et ingeniosi quare sūt ingeniosi.
Ad hoc facit qd̄ habetur libro ꝑblem
matum de hijs que sunt cōtra pruden
tiam intellectuz et sapientiā vbi aristo.
supponit et dicit ꝙ quicunq3 fuerint
excellentes viri aut ſm phiam aut pol
liciam aut artis fuerunt melancolici et
querit causam huius melanconici vt
supra dictum est cōmuniter sunt parue
stature quia predominatur in eis terra
que non potest extendi. vnde si melan
conici sunt pui et melanconici sunt apti
et ingeniosi ad scientiam. bene sequit̄
ꝙ parui sunt apti ad scientiaz. Ad hoc
etiam aliqualiter facit quod aristote/
les dicit in solutione ꝑblem. sequentis
❡ Querit etiā propter quid homo
est sapientissimus omnium animalium
vtrum quia parui capitis est ſm pro/
portionem ꝑpter hoc parui capitis et
ipsorum tales magis. id est hominum
qui habent minora capita ꝑportiona/
biliter prudentiores sunt hijs qui sunt
magni capitis. Potest etiam assignari
alia causa ad principale quia in paruis
hominibus virtutes intellectiue sunt
magis vnite ꝑpter quod sunt efficatio
res in agendo. quia vt dicitur in libro
de causis. Omnis virtus vnita fortior
est ad agendum. Secundo quia sunt
magis extranei ab impedimentis intel
ligendi vt a lasciuia ⁊ alijs sollicitudi/
nibus. ꝑpter quod eorum anime sunt
magis expedite ad opera intellectus.
Est etiā notandū ꝙ quanto illa calidi
tas melanconie magis accedit ad me/
diū tanto magis reddit dispositionem
ad ingeniositatem. Si enim esset excel
lens faceret motū magnū in spiritib9
subtiliandis ratione cuius mot9 impe
diretur claritas cognitionis. vnde dicit
aristoteles vbi prius in qbuscunq3 aut
valde calliditatis reducit ad medium.
Isti melanconici quodāmodo sunt pru
dentiores alijs.

❡ Rethorica sup. xiiij. pcep.

❡ Quem scieris non esse ⁊c.

❡ In corporalibus exercitijs et colla
tionibus et studijs non semp expedit
potentiorē victorie ꝓrogatiua potiri s3
nōnunq̄3 posteriorē se fingere in certa
mine q prior poterat inueniri nedū sp
in alios dn̄ationis impiū vindicare ni
titur interdū exosus plurib9 et inuti/
liter ꝑuocat9 eo succūbet vilius quo. a.
victo fuerit supatus et hoc vincendū
genus retrogradū nos omnes genera
irridemus. Victorem a victo ⁊c̄.

❡ Decimūquartū precep/ tū secunde partis metrice

Quem scieris non esse
parem tibi tempore
cede. Victorem a vi/
cto superari sepe videmus A
❡ Postq̄3 autor in ꝑximo supiori
ꝑcepto ꝓbuit rudimēta curiosos retra
hēda ne pusillos corpe seu stature ſm
exteriorē apparentiā iudicare cōtēnere
vel etiā ex hoc ꝙ pares eisdē nō exi/
stūt debeāt puipendere. ❡ Nūc vo
in presenti precepto subsequenter
ipsos curiosos instruit et informat ꝙ
licet tales diuicijs corporali fortitu/
dine vel potentia pares eisdem non
existant tamen secundum autoris pre
ceptum loco ⁊ tempore deferre de/
bent eisdem quoniam qui vincit vno
tempore leuiter vinci potest et succu/

bere in alio et hoc est quod in effectu
vel sententia vult in hoc precepto au/
tor ostendere necnon ad ipsius obser
vantiam quemlibet inducere dum dicit
Quem scieris non esse parem tibi tem
pore cede. Quasi velit innuere q actus
vere sapientie est humanus et benignus
officium autem humanitatis est infir/
mioribus maxime quandoque condescen
dere ac etiam circa tales temperare ri
gorem. et hoc est quod sapientie. vij. c.
sapiens innuere videtur dicens. q spi
ritus sapientie humanus est et benignus
vel aliter etiam exponi potest vt dica
tur. Cede illi quem scieris non esse pa
rem tibi tempore. id est etate quia forte
non habet tot tempora quot tu habes.
quia consueuisti multotiens alios vin
cere ⁊c. ¶ Sententiam et effectum
huius primi metri quasi per omnia ha
bes supra in prima parte me[…]a pre/
cepto. xxiiij. Vincere cum possis. et pte
eadem pcepto. xxxvij. Seruorum culpa ⁊c.
Item parte eadem. xxviij. precepto Quem
superare potes. Ita q non expedit hic
amplius refricare materiam sed recur
B re ibi si placet. ¶ Materia vero se
cundi metri vt ex eo aliquis consequatur
fructus est moraliter prosequenda vt
dicatur. Victorem a victo superari sepe
videmus. victori plerumque contingit quod
draconi contra eleuantem pugnantem
contingere solet. Dicunt naturales q
quando contra elephantem pugnat dra
co: draco arte vtitur contra ipsum ele/
phantem. quia sanguinem suggit elephan
tis ac etiam cauda ipsius circumuol/
uit vt eum cadere faciat. Ita spiritua
liter facit homini draco infernalis qui
volens eum expugnare sanguinem di
uine gratie suggit per peccatum quia sicut
corpus per sanguinem ita anima viuit
vita spiritualis gratie. Cauda ipsum in
uoluens scilicet longam vitam necnon
et finalem penitentiam pmittendo et
sic vincit peccatorem. Postea vero pec
cator eum vincit cum per penitentiam

a peccato resurgit et tunc dicitur vita
gratie viuere quam amiserat per pec/
catum. ¶ Vel exponi aliter potest
vt melius dicatur. Victorem a victo su
perari sepe videmus. quia postquam ita
suggit elephantis sanguinem tanquam de
bilitatum ad terram ipsum prosternit
vt eum interficiat ⁊ vincat. sed mirabi
liter vincitur ab eodem quia cadendo
super eum statim draco suffocatur.
Sic moraliter draconi infernali scilicet
dyabolo dicitur contigisse qui credens
per mortem corporalem elephantem ipsum
deuincere tandem victus fuit spiritua
liter ab eodem. christus enim sangui/
nem suum fudit vt hominem de pote
state draconis infernalis liberaret.
Item christus sua sancta humanitate
eum deuicit sicut endor cocodrillum.
Dicunt etiam naturales q cocodrillus
est animal fortissimum habitans in nilo
fluuio et terminos obtinens cui nullum
animal resistere potest nec etiam per/
forare sagittis tandem endor animal
paruum luto se inuoluit quod cocodril
lus inueniens credit esse lutum et tran
glutit qui in eius ventre existens ipsum
perforat et interficit. Sic morali C
ter cocodrillus id est dyabolus ante chri
sti aduentum in hoc mundo potestatem
accepit. Vnde ioh. xiv. Venit princeps
mundi huius ⁊c. Sic adeo erat fortis
quia neminem timebat. vnde nec pa/
triarchas nec prophetas aliqualiter ti
mebat. Propterea de eo dicitur iob. xlj. Non
timebit vibrantem hastam. sed christus
per humilitatem effectus paruus luto
nostre humanitatis se inuoluit sicut ad
philippen. ij. dicit apostolus. humilia/
uit semetipsum formam serui accipiens
⁊c. Sed cocodrillus infernalis ipsum
purum hominem deglutiuit per mortem
sed ipse mortuus existens in ventre eius
quando descendit ad inferos ipsum interemit
quando sanctos patres de limbo edu
xit et ipsum mirabiliter vicit. apoc. v.
Vicit leo de tribu ⁊c. Ad hunc sensum

optime facit quod recitat valerius li/
bro.v.q doroſenſes ⁊ athenienſes dū
adinuicez vellent decertare codrus rex
athenienſiuz de euentu belli appollinē
requiſiuit q reſpondit ſi ſe occidi pmit
teret gens ſua victoriam obtineret.
Cum vero hoſtes illud oraculum au/
diuiſſent preceperunt ne ex eis aliquis
regem athenienſiuz tangerent vel per
eutere deberent. Ipſe rex ne cogno/
ſceretur ruſticanum habitum induens
et ſarcinam in humeris aſſumens ad
hoſtes incognitus ſic proceſſit ibiqz
militem cum falce prouocans ab ipſo
eſt occiſus quo cognito doroſenſes me
mores oraculi fugierunt et athenien/
ſes obtinuerunt victoriaz. Moraliter
rex iſte chriſtus eſt apoc.xix. Rex re/
gum et dominus dominātium qui ne
a demonibꝰ cognoſceretur habitū ſer
ui accipiens quia ſm apl̄m habitum in
uentus vt homo ſaramenta. id eſt cru
cez in qua diuerſa fuerunt ligna in hu
meris baiulauit et ſic mortuus fuit. Si
enī demones ipſum cognouiſſent euz
nunq̄ occidi procuraſſent ita dicit apo
ſtolus.j.ad corinth̄.ij.capitulo. Si euz
cognouiſſent nunq̄ dn̄m glorie cru/
cifixiſſent et vbi crediderunt per eius
mortem victores exiſtere per ipiꝰ mor
tem fuerunt turpiter debellati necnon
a ſuo dominio ſpoliati.de tali ſpolia/
tione clare loquitur apl̄us ad coll̄.ij.
dicens. Spolians principatus et pote
ſtates traduxit confidenter palaz triū
phās in ſemetipos. ¶ Nota etiā q
vtute ſanguinis chriſti quez fudit por
tas inferni confregit et inde ſanctos
patres eduxit ac ipſum limbum ſpo/
liauit quod dupliciter comprobat viz.
Diuino eloquio.et Morali exemplo.
¶ Primo diuino eloquio zach.viiij.
Tu quoqz in ſanguine teſtamenti tui
eduxiſti vinctos tuos de lacu in quo
erat aqua. ¶ Secūdo morali exēplo
legitur in hiſtorijs ſcolaſticis q rex ſa
lomon habebat ſeruitionem pullū vnū
habentem quē in cauea vitrea nutrie

bat Cum vero pater pullum ſuum mi
nime habere poſſet vermem quendaz
de deſerto portauit de cuius ſanguine
caueam ipſam liniuit et continuo fra/
cta fuit et ſic pullum de cauea illa ex/
traxit ¶ Moraliter vermis ille de
notat chriſtum de quo dicitur in ps̄.
Ego autem ſum vermis ⁊ non homo
Ratio quare dicitur vermis eſt. quia
vermis non naſcitur per generationē
carnalē.ſz de humore terre virtute ra
dij ſolaris producitur.⁊ ſic vermis pa
trem habet in celis ſcilicet ſolem.ma/
trem vero in terris ſcilicz terre humo
rem. Sic chriſtus patrem habet in ce
lo ſine matre et in terra matrem ſine
patre pulli in cauea infernali incluſi
erant ſcilicet ſancti patres. Et ideo hic
vermiculus id eſt chriſtus venit et ſui
precioſi ſanguinis virtute caueam illaz
confregit et ſanctos patres inde edu/
xit. Unde in ps̄ dicitur. Contriuit por
tas ereas et vectes ferreos confregit.
¶ Pro premiſſorū intelligentia ma
gis in ſpeciali puto vtile de infra ſcri/
pta queſtione querendum vel inue/
ſtigandum videlicet vtrum demones
chriſti incarnatonem et humani ge/
neris per ipſius mortem redemptionē
per ſuam cognouerunt ſapientiam an
non? Et primo videtur q non.dicit.n.
gloſa ſuper illo verbo apoſtoli ſupe/
rius allegato. Si enī cognouiſſent ⁊c.
q demones non cognouerunt per ſuā
ſapientiaz de redemptione humani ge
neris per chriſti mortem implendam
Et alibi non ſciebant ſacramentum in
carnationis ⁊ paſſionis. ¶ Econtra
videtur q cognouerunt ipſum filium
dei eſſe ſm q habetur Luce.iiij. Ubi
dicit q cognouerunt ea que dicta erāt
per prophetas.ſed per prophetas di/
ctum erat de incarnatione et humani
generis redemptione ergo hoc ſacra/
mentum cognouerunt. Hoc etiam pro
batur per illud quod ſcribitur exo.iij.
capitulo. Ubi dicitur. ſurrexit in terra
rex nouus.gloſa. Mihi videt de hijs

que a ꝓphetis et a patriarchis d̄ aduē tu christi dicta fuerant quia sentit ven turum qui expuat principatꝰ eius et po testates et cuȝ fioucia triūphet eos et assignat in ligno crucis. ¶ Sed quid aliud est sentire venturum nisi sacra/ mentuȝ humane redemptionis cogno scere. ¶ Secundo dicendum est ꝙ demones non cognouerunt certitudi/ nali congnitione ipsum esse filium dei Unde dicitur in glosa.j.ad corinth.ij. Ex suspitione magis ꝙ̄ ex cognitione dixisse credendi sunt quid nobis et ti bi fili dei. Ad aliud quod obijcitur in contrarium dicendum ꝙ illud sentire de quo loquitur origenes in glosa nō est aliud ꝙ̄ conuincere ex hijs que iaȝ dicta erant in lege et prophetis non.n. sic cognouerunt quemadmodum san cti prophete. Santi enim prophete ex reuelatione sibi facta cognouerunt. De mones vero ex dictis in lege et ꝓphe tijs hoc conie cerunt vel si aliqua certi tudo fuit ꝙ filius dei esset per signo/ rum potentiam non preuidit per eius mortem se esse da nnandum vel pote statem sibi auferendam. Super illud prima ad corinth.iij.superius allegato Si eum cognouiss ent rc.glosa.non si neret illum dyabolꝰ crucifigi per quē ius suum se perdere sciret. Et super il lud Luce.iiij. Exibant demonia rc.gl. Non ideo illum crucifigit quia filium dei ignorat sed quia eius morte se dā/ nandum non preuidit.

¶ Quidecimū preceptū secunde partis metrice.

Aduersus notuȝ noli cōtēdere verbis. Lis minimis verbis in/ terdum maxima crescit.

A ¶ Dulus primi metri materia ple nissime tractatur et habetur supra in quarto autoris precepto prime partis metrice. Contra verbosos noli conten dere rc. Ita ꝙ non expedit antedictaȝ materiam refricare soluo ꝙ quia autor specifice dicit ꝙ non est contendendū verbis aduersus notum puto vtile di scutiendum fore vtrum hoc sit precise tenendum scilicet cum nullo modo sit verbis contendenduȝ vel sit dare cau sam in quo quis cum noto vel cū alio quocunqȝ verbis contendere possit vt puta in iudicio res suas repetendo vel huiusmodi. ¶ Primo videt̄ ꝙ non possit sine peccato cōtendere per illud quod habetur math.v. Ei qui vult in iudicio tecum contendere et tunicā tuā tollere dimitte ei pallium.glosa.anteꝙ̄ contendas. Licet enim infirmis sua re petere sed non in iudicio contendere. ¶ Item per illud quod dicitur.j. ad corinth.viij. Si frater cum fratre in iudicio contendit et hoc apud infi/ deles malum est quanto apud fideles est peius. ¶ Item prouer.xx. Ho/ nor est homini qui se separat a conten tionibus omnes stulti miscentur con/ tumelijs. ¶ Contra.mouere causaȝ ante iudicem est mouere controuersiā sed licitum est imperfectis mouere cau sam coram iudice.ergo licitum est eis contendere coraȝ eo. ¶ Propterea super illud prouer.iij. Ne cōtendas ad uersus hominem frustra cum ille ni/ hil mali fecerit. Dicit ibi glo. Nō vetat contendere aduersus eum qui malefe cit vt contendat̄ qȝ hoc frustra non fit quod certa necessitas cogit. Cuȝ igitur necessitas infirmorum exigat sua repe tere in iudicio et est ibi contentio ergo contentio non est peccatuȝ. ¶ Hijs oppositionibus breuiter respondetur ꝙ verbuȝ contentionis aliquando im portat in se peccatum. sicut in verbo il lo gregorij super illud prouerbi.xvij. Qui dimittit aquam caput est iurgiorꝫ et idem grego.in moralibꝰ dicit ꝙ tūc aqua dimittitur cum lingue fluxus in contentioneȝ effrenatur dimissio aque B

surgiosū caput efficitur. qꝛ per lingue incontinentiam origo discordie propi ciatur ſꝫm hunc modum non eſt licituꝫ in iudicio contendere nec ſua cōtētio ne repetere. Aliquando enim verbum contentionis nō aliter dicit niſi cōtro uerſie modū que etiā fit aliqñ ex debi ta cauſa et ſꝫm hoc cauſa exiſtēte licita licitū eſt contendere. vñ dicit gre. Nō ſolū cura eſſe debet ne noſtra ſubtra/ bant. ſed ne rapientes voce ſua ſemet ipſos ꝑdant. ſꝫm aūt ꝙ cōtendere im portat diſcordiā que generatio eſt odij et ſcandali non eſt licitū in iudicio cō/ tendere. vñ dicit ariſtote. Qui accuſat actor eſt controuerſie diſcordia odium generat odiū nō eſt cum caritate. cari tas mater eſt vnitatis. Et dicit gre. Dū ꝓ terrena re pax a corde cū proximo ſcindiť oportet ꝙ plus res ꝙ̄ proxim9 diligatur. et hoc modo nō eſt licitū ſua cū cōtentione repetere et ſic patet veri tas. ¶ Pro ſecundi vero metri intel ligentia ac etiā obſuantia vicꝫ. Lis mi nimis verbis ꝛc. Eſt breuiter ſciendū ꝙ inter alios ph̄os qui aſſignauerunt rerū generationis principia fuit empe docles qui dixit ꝙ amicicia et concor dia erant ſanctificatiōis principia ꝛ ge nerationis cauſa. vñ quando pacē ha bebant adinuicē elementa tūc genera bantur omnia. quando vero litem ha bebant et diſcordiam tunc altricabanť et corrumpebanť omnia. vnde lites et odia erant ſꝫm eum corruptionis cā ut ph̄us recitat in pluribus locis. Sic in ꝓpoſito ɔtingit ꝙ inter notos et ami cos ex verbis diſconuemētibus. Ma xima lis. i. maxima diſcordia Creſcit. i. oritur. Interdum. et vt plurimū etiaꝫ non ſolum ex magnis verum etiaꝫ ex minimis verbis. i. paruis locutionib9 quandoqꝫ multe corruptele cauſantur et oriuntur. quod eſt contra vere ſapiē tie effectum facere que docet audito/ rem eſſe pacificum. Et quia lis et con tentio amicicie ꝛ paci maxime repu/ gnant. ꝓ tanto autor hoc ſuum prebet documentū ꝑ quod lites atqꝫ diſcor/ dia docet euitare dicens. Lis minimis verbis ꝛc. Propterea eccľ. xj. ca. ſcribi tur. A ſcintilla vna augetur ignis et ab vno doloſo augeť ſanguis ꝛ idō ad litē cauendā docemur eccľ. xxviij. Abſtine te a lite et minues peccata. hō. n. ira/ tus aſcondit litē ꝛ vir peccator et liti/ gioſus turbabit amicos ꝛ in medio pa cē hñtiuꝫ imittit inimiciciā certamē fe ſtinatū accēdit ignē et lis feſtinās effū dit ſanguinē. Iſtud preceptū eſt quaſi idē cū. xxvj. ꝑcepto prime ptis metrice Litē inferre caue ꝛc. ibi recurre ſi pla cet. ¶ Pro huius ſcđi metri intelli gentia magis in ſpeciali vtile puto de infraſcriptis dubitabilib9 inueſtigādūꝫ fore. Et primo qd ſit lis vel litigiuꝫ et quot ſunt circa huiuſmodi litigiū attē denda. Scđo vtrū litigioſus plus pec cet ꝙ̄ adulator. ¶ Quo ad primuꝫ queſitū rñdetur ꝙ litigiū ꝓut hic ſu/ mitur eſt cū vn9 verbis alteri9 cōtra dicit in qua cōtradictiōe ſꝫm ſanctū tho mā in. ij. ij. q. cxvj. duo ſūt attēdi. qñꝫ eñ contingit cōtradictio ꝓpter hoc ꝙ contradicēs recuſat perſone dicenti cō ſentire ex defectu amoris animos vi/ uentis et hoc pertinet ad diſcordiā ca/ ritati contrariam. quandoqꝫ vero con tingit ꝓpter hoc ꝙ contradicens non veretur contriſtare dicentem et ſic fit litigium quod amicicie vel affabilitati opponitur ad quam pertinet delecta/ biliter aliꝫs conuiuere. Unde. iiij. ethi. dicit philozophus ꝙ illi qui ad omnia contrariantur contriſtandi cauſa nec quoſcunqꝫ curantes diſcoli et litigioſi vocantur. ¶ Quo ad ſecundum etiam queſitum reſpondit beatus tho mas vbi ſupra dicens ꝙ cum virtus amicicie principalius tendat ad dele/ ctandum ꝙ̄ ad contriſtandum ideo li tigioſus qui ſuperhabundat in contri ſtando grauius peccat ꝙ̄ adulator et qui ſuperhabūdat in delectando per accidēs cū poſſit eſſe ecōuerſo puta ſi in aliquo particulari adulator magis

intēderet nocere p deceptionē z hmōi

Sedecimum preceptū secunde partis metrice.

Quid deus intendat noli perquirere forte Quod statuit de te sine te deliberet ipse.

A Postq̄ autor supra in sexto hu ius partis secunde pcepto. Mitte ar chana dei zc. pbuit rudimenta in cō muni curiosos cohibentia ac ipsos re frenantia ne inuestigando dei archana nimis curiosi sint vel sollicitti existere debeant. Nūc vero in pñti pcepto sub sequenter prebet rudimenta refrenan tia curiosos illos qui p sortem nitunt inquirere vel etiā inuestigare quedaz archana specialiter seipsos ptingentia vt. s. diuinā valeant pscrutare volunta tem qd est etiā cōtra ius diuinū et hu manū hoc pscrutare vt querere fm q in subsequentib9 luculentius appare bit. Attēdens igit autor q p talē inue stigationē fatuā et vanā vere sapientie auditor ab ipsius studio z inquisitiōe impedit. Pro tanto hoc suū preceptū pbet ab ipso fore penitus obfuandū p qd a malo retrahit z ad bonū et ad virtutē inducit dū dicit. Quid deus in tendat zc. quasi velit innuere p sortez velle prenosticare z futura cognoscere est mortale peccatum incurrere cū etiā impscrutabilia et iuestigabilia sint ei9 opa et consilia nec hūano iudicio vel voluntate ducantur. Unde contra ta les curiosos clamat apostolus in epl'a ad ro. xj. dicens. O altitudo diuiciaruz sapie et sciētie dei q̄ incōprehensibilia eius et inuestigabiles vie eius et hoc est quod intendit autor dū dicit. Noli perquirere quid deus intendat. i. ordi nat vel disponit de te vel de quocūqz alio quia ipse. s. deus in aliquo delibe rat. i. diffinit et pdestinat. sine te. id ē sine tuo cōsilio vel cuiuscūqz mortalis quod statuat. i. quid statuat vt ordinet de te aut etiā aliis omnib9. vñ seneca Illud quere qd inuere potes. i. disce quod sentire potes. Id opta qd coraz bonis optari potes nec altiori te impo nas rei in qua tremendū statim tibi descendenti cadendū sit. Expōe litterali pbabita cū textus de se satis sit clarus: puto p nunc fore vtile qd p theologos canonistas et legistas circa hanc materiā terminatū sit diligentissi me pscrutari, et primo quid sit sors. se cundo in quo differt a pphetia. tertio vtrū sit licitū piicere sortē in quo in cludit de triplice sorte. quarto vtrum liceat vti arte notoria. quīto quare pl9 habundat sortilegiuz in sexu muliebri q̄ virili. sexto quō frequenter eueniūt ea que diuinatores pdicūt. septio qua pena veniant sortilegi q̄ ad vtrāqz le gem puniendi. Quo ad primum

B quesitū sic diffinit augu. sortem sup ps In te dñe speraui. q sors nō est aliqd mali s; res in humana dubitatione di sposita diuinā indicans voluntatem. Quo ad secundum quesitum respon detur p canones differt sors a pphe cia in hoc q pphecia accipitur in bo no et fit gratis. sortilegiuz vero in ma lo et cōmuniter fit p pecunia. hec ha bētur in canone iudices. et. c. nunq̄. iij q. j. Quo ad tertium quesitum respon detur per beatum thomā. ij. ij. q. xcv. dicentem q sortes pprie dicuntur cuz aliud fit vt per eius aduentum aliqd occultum innotescat. Et quidē si quera tur per sortem quid cui sit exhibendū vocatur sors diuisoria. Si autez quera tur quid agere oporteat vocatur con sultoria. Si vero queratur quid sit fu turū vocatur diuinatoria ita q si euē tus sortiū expectet ex fortuna qd solū locum habet in diuisoria non videtur habere peccatum nisi forte vicium va nitatis. Sicut si aliqui non valentes concorditer aliquid diuidere velint

sortibus exponentes fortune qs quaz
ꝑtem accipiat. Si autẽ euentus sortiuz
expectet a demonibus sicut legit eze.
xxi. ꝙ rex babilonis stetit in biuio in
capite duarum viaꝝ diuinationẽ que
rens et sagittas cõmiscens interroga/
uit ydola extra. et hoc est illicitum.
Quādo vero expectat a deo ſm illud
prouer. xviij. Sortes mittũtur in sinũ
sed a domino temꝑantur et talis sors
ſm se non est mala vt augu. dicit. põt
tamen ſm hoc quadrupliciter peccatũ
incidere. Primo si absq3 necessitate ad
sortes recurratur. hoc enĩ videtur ad
dei temptationez pertinere. Secundo
si quis in necessitate absq3 reuerentia
sortibus vtatur imo cum magna deli
beratiõe et premissa oratione deb3 fie
ri exemplo apl'oꝝ in electione mathie
actu. i. ¶ Tertio si diuina oracula
ad terrena conuertantur vt dicit augu
stinꝰ ad ianuariũ. Quarto si ex electio
nibus que ex sancti spiritꝰ inspiratiõe
fieri debent aliqui sortibus vtantur.
Secus autez est de temꝑalibus digni
tatibus que ad terrena disponenda or
dinantur in quoꝝ electione plerumq3
homines sortibus vtũtur sicut in tꝑa
lium rerum diuisione. Si ergo necessi
tas imineat licitum est cũ debita reue
rentia sortibus diuina iudicia implora
re sicut tꝑe persecutionis quis fugiat
ne morte omni deseratur. Ecõtra sorte
queri potest vt dicit augustinꝰ in ep'la
ad honoratũ cui danda sit elemosyna
cũ duo eque indigẽtes concurrunt ce
teris ꝑibus et vtriq3 dare non põt sor
te iuste queritur. ut dicit augustinꝰ. iij.
de doctrina christiana. imo etiã dicit ꝙ
ꝓ litibus dirimendis licet uti sortibꝰ
xxvi. q. i. sors. Hoc idem sentit hosti.
et intellige in hijs que tꝑalia sunt ⁊ in
sorte simplici sine aliqua supstitione.
Quo ad quartum quesitum. s. vtrum
liceat vti arte notoria. ¶ Huic quesito
breuiter rñdit btũs tho. ij. ij. q. lvi. di.
ꝙ ars notoria oĩno sit illicita et a chri
stiano fugienda. Hec est ars ꝑ quam
quidẽ nituntur scientiã acquirere s3 om
nino inefficax est et fiunt ibi quedã pa
cta implicita cũ demone. Quo ad quin
tuz quesitũ vi3 quare plus habundat
sortilegium in sexu muliebri ꝙ̃ virili?
Huic quesito breuiter rñdetur ꝙ do/
ctrine dominice hic fuit ordo vt a deo
in christuz hominem descenderet et a
christo in virum et a viro in mulierez
hec probantur. xxxiij. q. v. hec ymago.
Caput. n. mulieris est vir. caput viri ẽ
christus. christi vero deus. ad eph. v.
Et transsumptiue eadẽ causa ⁊. q. c. ca/
put. ¶ Ecõtra fuit de doctrina dya
letica q2 ipse trãsfudit eam in mulierẽ
vtpote que minus habebat discretio
nem spiritus. per mulierẽ in virum vt
colligitur geñ. iij. Sicut primo in mu/
lierem transfudit doctrinaz peccati ita
adhuc fallacẽ doctrinã sortilegij vel sa
crilegij trãsfudit frequentius in mulie
ribus, ꝙ̃ in viris. Quo ad sextũ quesi/
tũ vi3 quõ frequenter eueniũt ea que
diuinatores ꝑdicunt. Huic quesito bre
uiter rñdit augu. qui eã soluit dicens.
hoc fieri ꝑmissu dei vt illi qui hoc au
diunt et vident ꝓbent in quali sint fi
de. vñ deutro. xiij. dr. Si surrexerit in
medio tui ꝓpha aut qui somnũ dicat
se vidisse ⁊ ꝑdixit signũ atq3 portentũ
et venit qd locutus est et dixerit tibi
eamꝰ et sequamur deos alienos quos
ignoras et ſuiamus eis. non audictis
verba ꝓphe aut somniatoris q2 tem
ptat vos deus vester ut palã fiat viꝝ
diligatis eũ vl' non. xxvi. q. v. nõ miꝝ
Thomas etiã. ij. ij. q. xcv. dicit. ꝙ hoc
a principio homines in istis obſuatio
nibus aliquid experti sunt casu accidit.
sed postmodum cum homines incepe
runt huius obseruationibus animum
implicare multa ſm huiꝰ obſuatiões
eueniunt ꝑ deceptionem demonuz vt
hijs obseruationibus implicati curio/
sores fiant et si magis inferant mul/
tiplicibus laqueis ꝑniciosi erroris vt
augu. dicit. ij. de doctrina christiana.
Quo ad septimum quesitum videlicet

qua pena sortilegi veniant puniendi. Huic quesito breuiter respondetur scdm quod potui colligere tam de iure canonico quam ciuili pena sortilegiorum diuinatorum et maleficorum est scdm quod infra ponitur. Primo de iure canonico si quidem peccatum sit occultum imponitur pena .xl. dierum. de sortile. c. j. extra. Si notorium est eucaristia denegatur. de consecra. di. ij. pro dilectione. Item si sit clericus deponendus est et in monasterium detrudendus. Si laycus excoicandus. xxvj. q. v. non oportz et. c. si epus. et. c. si aliquanti. ij. q. vij. admonent. Sed et crescente contumacia crescere debet et pena. vt carceretur et huiusmodi. Item si sit seruus debet verberibus castigari. xxviij. q. v. contra ydolorum. Episcopus etiam omnes tales turpiter dehonestatos de parochia sua eicere debet. xxvj. q. epi. Etiam tales infames sunt et qui ad eos concurrunt vnde nec ad accusationem admitti debent. ij. q. vj. quisqz. nec etiam ad testimonium. de testi. testimonium. extra. Sed nunquid qui talia facit efficitur irregularis et maxime enormia vt qui sacrificat deo numorum. id est dyabolo vt diues fiat vel qui de ecclesie sacramentis vt de chrismate vel oleo sancto aut aqua benedicta aut de corpore christi sortilegium facit. Dicit guil. si talia notoria sint irregularitatez generant et indigent dispensatione. Si vero occulta quamuis scdm quosdaz idem sit si sint occulta. Sz scdm ius ciuile tales sortilegi capite plecti debent et si ad domum alterius accedant cremari debent Item omnia bona eorum debent publicari. C. de male. l. nullus. et. l. nemo. z. l. culpa. Si curiosus velit de hac materia plenissime informari videat tractatum de sortibus per beatum thomaz editum ad requisitionem domini Jaco. et ibi plenissime de materia sortilegiorum.

¶ Decimumseptimum preceptum scde partis metrice.

INuidiam nimio cultu vitare memento
Que si non ledit tamen
hanc sufferre molestum est.

¶ Inter cetera vicia mortalia inuidia post superbiam cuius est filia est A
periculosior et detestabilior necnon et dolosior. Quod autem primo inuidia sit periculosior liquet ex eo quod est peccatum in spiritumsanctum scdm vnam acceptionem. quia est contra bonitatem que spirituisancto attribuitur et sic est peccatum quod ex certa malicia procedit et peccatuz in spiritumsanctum quod non remittitur nec in presenti nec in futuro. Math. xij. et ideo periculosum peccatum est in genere. Item secundo quod sit detestabilius peccatum ceteris apparet ex tribus. Primo quia hoc peccatum est oppositum caritati. vnde cum caritas inter ceteras virtutes excellentissima sit aliarumqz virtutum domina dicatur et regina sequitur quod inuidia detestabile sit peccatum. vnde fera pessima que filium ioseph deuorauit per scripturam nuncupatur. gen. xxxvij. Secundo eius detestatio apparet quia peior esse dicitur quam auaricia quia auarus et si non vult sua comunicare bona tamen vult quod alij sua comunicent. sed inuidus nec sua comunicat nec alia comunicari vellet quia nec bona vult facere nec etiam vellet quod alius faceret. Tertio eius detestatio ostenditur ex eo quod peior est ira vel etiam odio quod sic declaratur quia quamuis homo iratus vel odiens alium velit maluz proximi sui tamen eius voluntas ortum habet a malicia proximi qui euz offendit. sed malicia inuidi ortum habet a malicia propria scilicz superbia quando non vult eum sibi parificari z vult malum proxi

mi sui absq3 aliqua illi9 culpa. Tertio dixi q peccatū inuidie dolorosius est ceteris quod manifeste apparet ex eo q est viciū pure malū. Qñ.n. dyabol9 capit hoīem aliis vicijs ponit tanquā escā aliquā delectationē. sed inuidus miserrim9 capitur qm̄ inuidia nō est nisi dolor et amaritudo aliene felicitatis ſm q ex augustini diffinitione cō/probat sic inquientis. Inuidia aliene felicitatis dolor est imensus. Attendens igit autor q inuidia pessimū viciorum vere repugnat sapiētie adeo q auditorem retrahit ab eodē. et ipsa etiā sapia econuerso inuidiā repellere videat ſm q sap. x. ondit manifeste vbi dicit. q hec sc3 sapiētia vendituū iustū. s. Joseph ppter inuidiā non eū dereliquit sed a peccatorib9 liberauit eū. p tanto quē libet vere sapientie auditorē per hoc suū peceptū inducit hoc pessimū viciuz a se penit9 fore abdicandum dū dicit. Inuidiā nimio cultu rc. Quasi velit autor innuere q sepius meminere debes inuidiā vitare ne videaris alijs inuid9 nec etiā in teipso. Et hoc nimio cultu. Hec littera dupliciter exponi pōt vt primo dicat. Memēto vitare inuidiā nimio cultu. Hoc est mea cura et sollicitudine ac intentione et ſm istum in/tellectū tenet actiue. Secūdo sic potest exponi ſm q exponunt alig grāmatici. Memēto inuidiā vitare nimio culto. i. p nimiū tui corpis cultum. i. ne alijs occasionē pstes incutiēdi inuidiā contra te et ſm istum intellectū tenet passiue. sed hic intellectus non videtur multū consonus littere. Ratio quia inuidia nō est ad inopes sed ad bonorū pluriū possessores dicit. n. phus q in/uidia est tristicia ex apparenti psperi/tate boni alicuius iniciū et ideo non est qua via inuidiam declinare valeas nisi vt miserrimus fias. naz sola miseria caret inuidia. Hinc est quod illi qui sunt illustriora meriti magis subiacent inuidie et detractioni. vñ boetius de inui/dis loquens sic ait q. s. inuidi nequeūt

oculos febribus affuctos ad lucē psplcue veritatis attollere similes auibus quaz intuitū nox illuminat et dies excecat. Quōcunq3 intelligat siue actiue siue passiue semp debes inuidiam vi/tare. Que et si. p qāuis. Non ledit illos quibus inuidet. vel. Non ledit. i. nō vi videat ledere. Tamen est molestum. illis quibus inuides. Quasi diceret q hoc f runt moleste. vel molestum est tibiipsi sufferre hanc. i. sustinere. Ex predictis videtur autor concludere q inuidus semp seipm. s. passiue vel aliū sc3 actiue ledit nō ergo imerito ipse autor hortatur vnūquenq3 inuidiam cui/tare que non sinit suū quiescere pos/sessorez. De hac materia vide supra in xij. huius partis precepto. Nolo putes prauos homines rc. in prima questiōe in principio. Pro primi metri intelligētia magis in speciali est de infrascriptis dubitabilibus querendum vel inuestigandum. Et primo vtrum inui/dia sit peccatū. Scdō vtrū sit omnium peccatoz mater. Quo ad primū quesitū rñdet beatus thomas. ij. ij. q. xxxvj. ar. ij. dicens. q inuidia est tristicia de alienis bonis. Sed hec tristicia pōt cōtingere quatuor modis. Pmo si quis cōtristat de statu et psperitate malorū regnantiū et florentiū bonū iusti/cie cōfundentiū et innocentes opprimētium. Uel cū qs dolet de bono et statu alterius ex eo q talis dolēs ppter statū et bonū illi9 verisimiliter timet sibi vel alijs iniuriosas lesiones afferri et talis tristicia siue dolor nō est inui/dia imo est timor iust9 et pōt sine peccato cōtingere. hoc est aūt qd gre. xxij moraliū tradit. Euenire plerūq3 solet vt si amissa caritate inimici nostri nos ruina letificet et rursuz ei9 gloria sine inuidia cōtristet eū et mēte eo quosoā inde bene erigi credamus. Se/cūdo modo pōt qs cōtristari de bono alteri9 nō inquantū ipse hz tale bonū s3 ex eo quia talis dolens indiget ipso bono et si talis tristicia sit certa bona

honesta non debet inuidia sz zelus bonus pprie nūcupari.nā sicut scribit papias bonꝰ zelꝰ est ille cū quis nititur que meliora sūt emulari et sic talis zelus intendens circa excellentias ꝛ virtutes est rōnabilis et laudandus.quia rationalis homo non peccat si afficiatur vel tristetur ex eo ꝙ virtutes ꝛ honesta bona nō habet que p ꝓximū possidentur.Et ꝓpterea dicit apls.j.ad corinth. xiiij.c.Emulani spūaliter. vñ hieronymus ad atletham de instructiōe filie sic dicit. Habeat socias cū quibꝰ addiscat qbꝰ inuideat et quarꝫ laudibus mordeatur. Si aūt talis tristicia est circa honorabilia bona peccatū est.quia ipsa tristicia cōtrariatur paci et vero bono spūali et aggrauari potest peccatū ipsiꝰ tristicie inquantū hijs qui tristatur. qꝛ tpalia bona non hꝫ que alius possidet diuertet a bono et ordine rōnis ꝛ ꝯm maiꝰ et minꝰ in ipsa passione tristicie.

E Tertio potest homo contristari d bono alteriꝰ ex eo ꝙ habens bonū huiusmodi ipe sit indignꝰ sz hec tristicia non extēdit circa bona honesta. qꝛ absurdū est dicere ꝙ hō tristetur ex eo ꝙ ꝓximꝰ ne sit dignꝰ facere iusticiaꝫ vel caritatē habere. vel facere aliqua opa ꝟtuosa sed solūmodo talis tristicia circa bona tpalia opatur viꝫ cū qs tristatur de bonis tpalibus ꝓximi ex eo ꝙ ipse ꝓximus ipsis bonis tpalibꝰ sit indignus.tū quia sicut monstratum est supra in pma pte metrica precepto xxiij.Si tibi ꝓ meritis ꝛc.Et in hac.ij pte precepto.xij. Nolo putes prauos hoies ꝛc.Ipsa tpalia bona ex dispōne iusta vel dei pmissione dignis et indignis ꝓueniant ad finē iuste remunerationis correctiōis vel dānationis eorū Idcirco talis tristicia est illicita qꝛ hoc non est aliud ꝙ̄ tristari ex hijs que diuina pmissione vel dispōne ꝓueniunt ad iustā mortaliū premiationē vel penam. Quarto pōt homo tristiciā habere de bono ꝓximi ex eo ꝙ ipe ꝓximus habet et possidet bona ulꝫ qꝛ talem inuidū et dolentez in ipsis bonis excedit. hec tristicia ꝓprie inuidia est et semꝑ est malū qꝛ talis tristatur d bono et felicitate ꝓximi de quibus ex debito caritatis gaudare deberet ꝛ talis fuit illa dyaboli nifanda iuidia ꝑ quā parentes nostros tēptauit ipse hostis noster.qꝛ dolebat de bono et statu excellentie et innocentie sue.d qua dicitur sap.ij.c. Inuidia dyaboli mors introiuit in orbem terrarꝫ. Quo ad secūdū quesitū viꝫ vtrū sit omniū peccatorꝫ mater.Pᵒo videtur ꝙ sic.vñ chrisost.in omel.lv. dicit ꝙ fera venenosa est inuidia negcia excusatione priuata omniū causa et mater malorꝫ igitur ꝛc. In contrariū facit qd scribitur thob. iiij.Supbiam in animo tuo dñari non pmittas.ex ipa.n.sumpsit iniciū omnis pditio omne peccatū causatur ex supbia vñ iniciū supbie hominis est apostatare a deo qm ab eo qui fecit illū recessit cor eiꝰ qm iniciū peccati est omnis supbia.qui tenuit eā replebitur maledictis ꝛ subuertet eū in finē.eccl.x.ergo non est inuidia mater omniū malorum Huic contrario taliter rñdetur qꝛ cū dr inuidia est mater omniū malorū hoc nō dicitur ꝑ se sed occasionaliter qꝛ hoc dictū inuidia est mater omniū malorꝫ vno nocumentorꝫ quilibet nocet ꝓximo. Sed cū supbia dicitur iniciū omīs mali hoc intelligitur siue in seipso siue in alio.Vñ supbia dyaboli iniciū est oīs mali siue in dyabolo siue in alio.Vnde inuidia est mater omniū malorꝫ.i.nocumentorꝫ in genere.s.respectu ꝓximi supbia vniuersaliter respectu alteriꝰ ꝛ sui.Dyabolus malo inuidie deiectus ē apoc.xx.xix.di.scdm.vñ etiā.j.machabe.c.viij.scribitur.Nō sit inuidia neqꝫ zelus inter vos. de offi.custo.c.j. Et sic patet veritas premissorꝫ quesitorum. D

Pro scdi etiā metri intelligentia clariori.s. Que si non legit ꝛc.Est an notandū ꝙ ouidius maior qui dicitur methamorphoseos in secundo volumine circa finem fabula. xviij. valde

pulere et pprie describit effectus inui
die nociuos quib9 ondit q multipli/
citer ledit tam ipm inuidum q illu cui
inuidet. inducit enim fabulaz in qua di
citur q quedaz dea.s.pallas iuit ad do
mu inuidie in qua fabula denotat q
plures effect9 inuidie p quos autoris
pceptum verificatur. viz q molestum
est ipsam sufferre zc. Quanq descri/
batur metrice.tamen vtilius et intelli
gibilius ac delectabilius describit p/
sayce sub hac forma viz primo metrice
Protinus inuidie nigro scalentia tabo
Tecta pallas petit dom9 est mus in
vallibus eius. Abdita luce carens non
vlli puia vento. Tristis et in naui ple
nissima frigoris aque. Igne vacat cali
gine semper habundat. ¶ Modo
psayce. Inuidia habitabat in domo ni
gra et subterranea carete sole hec etia
tristis frigorib9 plena. lumine priuata.
caligine ceca. ore pallida. facie macra.
aspectu torua. pectore fellea. dente ru
biginosa. semp vigilans. raro dormies
curis sollicita. successibus alienis affli/
cta. hec vna virgine que aglamuros
dicebatur arripuit ipsamqz statim in
fecit et nigru lapide effecit ¶ Mo
raliter reuera inuidia ad littera in suis
possessoribus videt omnes predictos
effectus atqz conditiones habere qui
colligi possunt ex filiabus ipsius pec/
cati inuidie. nam ex inuidia nascuntur
quinqz filie. Prima naqz filia est odiu
que est velle malu alicui et nolle bo/
num. Secunda est exultatio in aduer
sis proximi. Tertia est afflictio in p/
speris pximi. Quarta e susurratio que
est detractio latens. Quinta est detra
ctio hec aute fit in aptro quia intendit
melior apparere illo cui detrahit. nam
etia inuidi comuiter sunt nigri sicci pal
lidi et macri. et isti dicuntur in aratro
habitare quia.s. ab hominuz presentia
ad loca fugiunt occulta. sunt.n. satur/
nini conuersatione maxime gaudentiu
fugientes et ibi contra virtuosos ma
chinantur et obloquutur. ps. attestante
qui ait. Insidiatur quasi leo in spelunca
sua. Isti dicuntur carere sole et lune z
esse ceci.s. quia tales p inuidia excecan
tur ita q nullu alienu comodu videre
possunt. sap. ij. Excecauit eos malicia
eorum. Et aug. Qui de bonis alterius tri
statur quasi de radio solis excecatur:
ppositu sanctu lachrymant inuidi et
quasi remediu pene sue arbitrantur si
nemo sit semp.n. inuidia pmordax est
sui. Luce etia dicit carere et pectus fel
leum habere quia sicut cecus semp tri
stis et sicut fel semper est amarum ita
inuidi sunt semper in cordis amaritu
dine et tristicia et dolore. actuum. viij.
In felle amaritudinis et obligatione
iniquitatis video te esse. ¶ Ite ta
les habent aspectum toruum quia sez
non possunt eum cui inuident recte in
spicere. j. Regum. xv ij. No rectis ocu
lis respiciebat dauid saul. Item inuidi
semper vigilant et raro dormiunt qz
semper ab inuidia stimulantur z diuer
sis curis z machinationibus sollicitan
tur. Et ideo sepe accidit q quando ta
les inuidi contra aliquem debattantur
ipsum in lapidem conuertunt et huma
nam figuram tollunt inquantum pri/
stinum statum psperitatis sibi adimut
et ad statum paupertatis suis machi/
nationibus trahunt ipsi enim aliorum
successionibus tristantur et in eorum
infortunijs delectantur. Unde seneca
tot sunt inuidoruz supplicia quot sunt
felicium bona. Et hoc est quod inten
dit autor dum dicit. Que si non ledit
tamen hanc sufferre molestum est.

¶ Decimuoctauum pre ceptuz scde partis metrice

Esto animo forti cu
sis danatus inique.
Nemo diu gaudet
qui iudice vincit iniquo.

¶ Autor in hoc precepto tria face
re intendit ſm tria documenta insur/
gentia. Nam primo intendit reū inique
A damnatum ad constantiam et animi for
titudinem inducere. Secundo intendit
iniquum iudicem vtroqȝ iure pena de
bita punire. Tertio intendit actorem
prauem ex iniqua sententia breuem le
ticiam reportare imo potius diuinum
iudicium acriter sustinere. ¶ Circa
primum est breuiter sciendum ꝙ ho/
mo verax et innocens quātūcunqȝ iu/
dicatus sit ac etiam calumniatus iniu
ste terreri vel timeri nō dȝ sȝ in inocē
tia et vitate sua dȝ fortis et intrepidus
permanere quoniam illius etiam iusti
ciam qui est veritas et vita iustū et in
nocentem dirigendo et conseruando
prosequitur ad salutem et iudicantem
seu calumniantem et impium in sua iu
sticia seu impietate confundit. Hoc est
autem quod scribit salomon ꝓuer.xi
Justicia simplicis diriget viam eius et
in impietate sua corruet impi9. iusticia
rectorū liberabit eos et in insidijs suis
capiantur iniqui. Hoc est etiam quod
scribitur Job.viij. Deus non proiecit
simplicem nec porriget manum mali/
gnis habet igitur cuilibet scandaliza
ta discretio in tali euentu malicie viri
liter agere et in bonitate et iusticia cre
atoris sui recta mente sua sperare fir/
missime quoniam ipse est qui sanat rē
Et hoc est quod loquitur per prophe
tam in psalmo. Multe tribulationes
iustorum. et de omnibus hijs libera/
bit eos dominus. Homo igitur iustus
qui in conspectu dei est purus et inno
cens ad innocentie demonstrationem
et laudem cum psalmista loquatur et
speret dicēs. Retribuet mihi domin9
ſm iusticiam meam et ſm puritatē ma
nuum mearum in conspectu oculorum
eius. Dicat etiam ipse iustus et fortis
sicut ꝓuer.xxi. Gaudium est iusto face
re iusticiam et pauor operantibus ini
quitatem. nam sicut habetur eodem li
bro capitulo.v. Iniquitates sue capiūt
impium et funiculis peccatorum suorū
vnusquisqȝ constringitur. de innocen
tia rei nequiter et iniuste condemnati
qualiter tunc se debeat habere vide. s̄.
in.xiij. ꝓse precepto. In iudicio adesto
C. in principio. ¶ Circa etiam secun B
dum est breuissime sciendum ꝙ si iudi
ces vniuersi nequiter seu perperam iu
dicauerint contra substantialia iudicij
pena grauissima tam spirituali q̄ȝ tem
porali punientur et hoc tam de iure ca
nonico q̄ȝ ciuili. Hanc materiam nō ex
pedit hic refricare quia plenissime ha
betur. s̄ in.xviij. ꝓse precepto. Equum
iudica. in tertio principali membro et
ibi require put libet. ¶ Circa ter/
tium est insuper breuissime intelligen
dum ꝙ actor qui reum conuenit in iu
dicio a sex iniquitatibus in iudicio et
extra sibi precauere debet si cupit gau
dium perpetuum obtinere et diuinam
effugere vltionem. Hanc etiam mate/
riam prosequitur ſm ꝙ habetur supra
in.xiij. prose precepto superi9 allegato
In iudicio adesto. B. in principio.
Attendens igitur autor ꝙ inter cetera
que ad auditorem vere sapiencie spe
ctant est ꝙ in aduersis firmiter et con
stanter sistat vel etiam permaneat ſm
ꝙ sapiens sap̄.vj. innuere videtur vbi
dicitur ꝙ sapientia sobrietatem et iu/
sticiam et virtutem id est fortitudinem
docet. Pro tanto hoc suum preceptum
prebet eidem auditori penitus obser/
uandum dum dicit. Esto animo forti.
quia littera est de se plana ideo circa
eius expositionem non est instandum
¶ Pro premissorum autem intelli
gentia magis in speciali est de ipsa vir
tute fortitudinis triplex inuestigatio
facienda. Et primo de ipsius nominis
quadruplici distinctione. Secundo de
ipsius fortitudinis vtilitate et cōmen/
datione. Tertio de ipsius partiū mul/
tiplici assignatione. ¶ De primo
quesito est breuiter sciendum ꝙ nomē
fortitudinis quando sumitur pro forti
tudine corporali qualis fuit fortitudo

sampsonis.quandoqʒ sumitur ꝑ for/titudine animi quam docet hic autor habere et tenere cum quis damnatur inique et contra veritatem atqʒ iusti/ciam et sic sumi potest quadrupliciter vno modo generaliter et ḟm hoc re/periri potest fortitudo in omni vi cum omnis virtus habeat fortitudinem re spectu vicij sibi contrarij vt continen tia contra luxuriam. ꝑuer.xj. Accinxit fortitudine lumbos suos.i. continētia Ad hanc etiā fortitudiné ptinet in om ni ope meritorio facere ne quid minꝰ sicut ad tpantiam generaleʒ ptinet ne quid nimis. ¶ Alio mō sumitur no men fortitudinis large non tamen ita generaliter sicut prius et hoc mō at/tendit fortitudo circa difficilia in pas/sionibus siue sint passiões interiores siue exteriores. Exteriores passiones sunt contumelie damna rerū et corpis molestie ab alio illate. Passiones vero interiores dicunt ille contra quas cer tamen habet tpantia sicut sunt sapo/res qui gustui et appetitui sensibili pas siones inferūt.De hac fortitudine ꝑ/uer.vltimo scribit.Mulierem fortem quis inuenit.glo. Mulier fortis est ec clesia que ꝑ christi amore prospera et aduersa contēnit. contemnere aūt pro spera tpantie est. ¶ Tertio modo sumitur strictius fortitudo ꝑ fortitu/dine que attenditur circa ea que sunt difficilia in passionibus exteriorib9 ita ꝙ non cōphendit tpantiam et sic su mitur ab aug.in libro de moribus ec/clesie dicens. Amor inquit ille de quo loquimur quem tota sanctitate inflam matū esse oportet in deū et nō appeten dis istis tpans in admittendis fortis inuenitur.Quarto mō strictissime su/mitur fortitudo ḟm ꝙ non attenditur circa quodcunqʒ difficile in passionib9 exteriorib9. sed tantū circa exteriores passiões que corpi infligunt et ideo ñ extendit se ad damnū rerum.sic videt aristoteles sumere fortitudiné in ethi cis. ¶ De scđo quesito est breuiter

sciendū ꝙ hec virt9 quatuor bona re fert et tribuit. Nā primo hominē inse pabilem facit.tot9.n.mundus nō pos set hominé offendere vel deuincere in quo ē animi fortitudo.Vñ seneca. Fa cilius est gentē vnam ꝙ̃ virum forteʒ deuincere vel etiā debellare.Secundo ipsa de hostibus triumphat.ij. regum xxij.dauid de hostibus liberatus ait. Accinxisti me fortitudine ad prelium. Tertio ipsa hōieʒ ditat. ꝑuer.x. Ma nus fortiuʒ diuicias ponit.Quarto re gnū celoruʒ demū occupat.Math.xij Regnū celorū vim patitur et violenti rapiunt illud. ¶ De tertio quesito ē etiā breuiter discuciendū. Vñ tullius in prima rethorica li.ij. ponit quatuor fortitudinis partes videlicet Magnifi centiā Fidentiam. Pacientiā et Per/seuerantiā. Hac magnificentia predit erant antiqui nostri. Est.n. ppriuʒ ho minis habere excelsū et gloriosum spi rituʒ querenté viuere honestissime ut ait seneca epl'a.cvj.et ideo debet dedi gnari subijci viʒ et maxime peccatis.se neca epl'a.lxviij. Ad maiora natus suʒ ꝙ̃ vt sim mancipiū corpis mei.Et ali/bi.Si scirem deos ignoscituros ⁊ ho mines ignoraturos dedignarer adhuc peccare.De fidentia alexandri quā ha buit de philippo medico debente sibi potioné ministrare quāuis littere trās misse fuissent ꝙ eū deberet venenare narrat valerius libro.iij.⁊c. ¶ De aliis duabus nihil ad pñs quia satis habet supra in.iij.pše pcepto. Pacienter vin ce parentes.Et ibi vide si placet. Qui dam vero sex ptes fortitudinis assi/gnat viꝫ.magnanimitaté.fiduciā.secu ritaté.constantiā. magnificentiā.et pa cientiā. Spēs vel modi insup fortitu dinis ḟm pħm.iij.ethi.sunt septē. Pri ma est ciuilis. Secūda ſuilis. Tertia militaris.Quarta animalis.Quinta fu riosa.Sexta cōsuetudinalis.Septima virtualis.Expositioné predictarū spe cierum et predictorū modoꝝ et quare sic nominātur vide supra in.xxxij.pše

precepto. Utere virtute. Et in secundo quesito. et ibi require put libet rc.

Querere posset aliquis de tali questione videlicet vtrum fortitudo p cellat omnes alias virtutes. Et primo videtur q sic. Dicit enim ambrosius in primo de offic. q fortitudo velut ceteris est excellentior. Preterea dignior est persona hominis q res eius. sz fortitudo est circa personaz hominis quam aliquis periculo mortis exponit propter bonum virtutis. Justicia autez et alie virtutes morales sunt circa alias res exteriores ergo fortitudo est precipua inter virtutes morales. sed contra est quod tullius dicit in primo de offic. Justicie virtus splendor est maximus ex qua viri boni nominantur. Hijs opinionibus rndet beatus thomas qui eam format in. ij. ij. q. cxxxiiij. dicens q sicut augustinus. viij. de trinitate dicit q in hijs que non mole magna sunt idem est esse maius quod melius. vnde tanto aliqua virtus maior est quanto melior est. bonum autem ronis est hominis bonum sm dyonisium. c. iiij. de diuinis nominibus. Hoc quidam bonum essencialiter habet prudentia que est perfectio rationis. iusticia autez est huiusmodi boni factiua inquantum. s. ad ipsam pertinet ordinem rationis ponere omnibus rebus humanis. Alie autem virtutes sunt conseruatiue huius boni inquantum. s. moderantur. s. passiones ne abducant hominem a bono rationis et in ordine harum fortitudo tenet locuz precipuum quia timor periculorum mortis maxime est efficax ad hoc q hominem faciat recedere a bono rationis postq ordinatur temperantia. quia etiam delectationes tactus maxime inter cetera impediunt bonu rationis. Jllud autem quod essentialiter dicitur potius eo q dicitur effectiue et hoc etia potius est de eo quod dicit conseruatiue sm rationez impedimenti vn inter virtutes cardinales prudentia est potior. scdo iusticia. tertio fortitudo. quarto tpantia et post has cetere virtutes. Ad primu ergo dicendum q ambrosius fortitudine alijs virtutibus pfert sm quanda generale vtilitate put. s. in rebus bellicis ciuilibus seu domesticis vtilis est vn ipse ibide pmittit. Nuc de fortitudine tractemus que velut excelsior ceteris diuiditur in res bellicas et domesticas. Ad scdm dicendu q homo no exponit psona suam mortis piculo nisi ppter iusticia ɔseruanda et io laus fortitudinis quodamodo ex iusticia dependet. vnde dicit ambrosius. j. de offi. q fortitudo sine iusticia iniquitatis est materia quo enim validior est eo pmptior est ut inferiorem opprimat rc. et sic patet veritas quesiti.

Decimumnonum preceptuz scde partis metrice

Ne te collaudes nec te
culpaueris ipse. Hoc
faciunt stulti quos
gloria vexat inanis.

Autores sciētie pspectiue ɔsueuerunt cāz triplicē assignare quare pe ius videāt qui hnt oculos pminentes q oculos pfundos hntes. Prima cā est qz pfundus oculus est magis a nocumētis exterioribus elongatus. Scda ē qz in oculo pfundo vtus visiua amplius adunatr eo q magis interius pfundatur. Tertia cā est qz pfundus oculus ad neruū cōem ppinqus accedit in quo neruo virtus visiua sic in fonte ɔsistit Ex ɔsimilibus causis vera sapientia magis ɔcedit hoibus humilibus q vane gloriosis et supbis. Prio quidē qz humilitas est maxie a piculis elōgata et io nouit vane glie declinare picula hoc aut est iniciu sapientie scire. s. mala spualia int que ɔnumerat vana gloria humiliter declinare. Scdo qz humilitas bona sua p

vanā gloriā nō ostentat sed magis cō
gregat et occultat et q̄nto amplius tan
to videt pfectius. vñ sicut dicit plinius
in.ij.li.naturalis phie. Oculus exñs in
pfundo putei videre pōt stellas in ce
lo. Ideo dicit ptholomeus in principio
almagesti. Qui inter sapientes est hu
milior existit sapientior sicut locus pro
fundior magis habūdat aquis ceteris
lacubus. Tertio qr hūilitas est maxime
deo ppinqua. Deutro.xxxiij. Qui ap/
ppinquāt pedibus eius accipiūt verba
illius. Qui ergo voluerit ad verā sapiē
tiam pvenire ad illū dz p humilitatem
accedere qui sciaꝝ dñs est.j.reg.ij. In
quo sunt oēs thezauri sapientie et scie
abscōditi.ad coll.ij. ¶ Cū igitur ad
verā ptineat sapiam gloriā in cōsciētia
et non in laudibus hominū querere p
ut.ij.ad corinth.ij.ōndit apls dicens.
Gloria nr̄a hec est testimoniū ɔsciētie nr̄e
Ac etiā doctor ille greg. in omel.de.x.
vginibus hoc idē signanter asserere vi
det dicēs. q̄ prudētes vgines dicunt
ille qui oleū in suis assumpserūt vasis
p quod dat intelligi q̄ leticiā bonorū
operū in corde et ɔscientia recōderūt
Econuerso ō fatuis vginibus dr p quas
vane gle cupidi intelligant. qr nō sum
pserūt oleū in vasis suis.i.que leticiaz
bonoꝝ operū in laudibus hominū po
suerunt idō a regno eterno exclusi me
rito fuerūt. ¶ Attendēs igit autor
q̄ nihil qō tm̄ auditorē vere sapientie
ab ipsius studio vl amore retrahere fa
ciat quantū iactātie siue inanis gle vi/
ciuz p tanto ipo auditori spāliter hoc
suū pceptū p cuius doctrinā ab hoc vi
cio retrahi dz q̄ debet fore penitus obsuā
dū dū dicit. Nec te collaudes zc. quasi
velit autor innuere q̄ magnificare te nō
debes iuxta illud puer.xxvij. Os alie
nū laudet te nō tuū. qr ōis laus in p
prio ore sordescit. Nec etiā teipsum cul
pabis. qr inanis gle cupidi aliqñ seipos
cōmendāt vel aliqñ culpant et tñ aio
vt ab aliis laudent culpant se. Sed re
vera in pñti vita nullus debet se lau/
dare nec etiam ab alio laudari velle.
Rō est quia si cogitat tempus pteritū
videbit q̄ multa fecit. vñ dolere debz
Si futurum imminere videbit multa
vñ debet timere. Si pñs inueniet in
se multos defectus p quibus erube/
scere debet et se hūiliare. Quō igit hō
debet se laudare vel laudari velle qui
hz cām tāti doloris timoris z ruboris
Vñ p huius primi metri intelligentia
et obsuantia est breuiter sciendum q̄
tria sunt per que quis debet a ppriis
laudibus se abstinere. Primū est sui/
ipsius impfectiōis consideratio. Scḋz
est prauorū ex hoc ad inuidiā puoca/
tio. Tertiū est mercedis boni operis
exclusio. ¶ Pro primi declaratione B
est breuiter sciendū q̄ nemo fm hūa/
nas leges adeo tante pfectionis existit
quin ex aliqua sui pte impfect⁹ z vitu
perio rapiat obnoxius. Propter quod
nullus laudare se debet vel etiam pōt
Vñ glosa ambrosij in smone cōfessoꝝ
sic dicit. Lauda nauigantis felicitatē sz
cū puenerit ad portū lauda ducem vir
tutū sed cuz perductus est ad triūphū
Quis aūt viuens pōt tute et sine trepi
datione laudari qui etiā de pterito me
minit se habere qō doleat et de futu
ro sibi supesse qō timeat quasi dicens
nullus. ¶ Pro scḋi declaratione est
etiam sciendū q̄ p hoc q̄ homo coraz
aliis seipsuz laudat et virtutes suas p
pellat corda prauorum et maxime su/
perborum ex hoc puocat ad inuidiaz
tristicia enim in eoruz cordibus de bo
nis auditis generata animantur ipsuz
iactatorem deprimere ne superexcedat
Unde per hoc q̄ homo seipsum lau/
dat corā aliis qui cōmuniter inuidi sunt
et superbi parat sibi casum et ruinam.
hoc est quod in omel. dicit grego. De
predari desiderat qui thezaurum pub
lice in via portat. ¶ Pro tertij de/
claratione est breuiter insuper intelli/
gendum q̄ per hoc q̄ homo se laudat
et gloriam ab hominibus querit in to
to vel in parte boni operis mercedem

perdit. vnde greg. in omel. virginū. Cō pellor dicere vt et bona que agatis cū magna cautela teneatis ne p hoc quod a vobis rectū geritur fauor aut gratia humana requirat ne appetitꝰ laudis subrepat ꝛ qđ foris ostdit intus a mercede euacuetur. ¶ Quo ad hāc pri mi metri pticulam vicȝ. Nec te collau des. querere aliquis posset vtrum iactans se d aliqua virtute verisimiliter careat illa vel eam realiter habeat. Huic quesito breuiter rńdetur ꝙ quis seipsum de aliqua virtute laudans probabiliter credi pōt ꝙ careat virtute illa quam de se predicat. Cuius ratio est quia ille qui habet bonū aliquod mō perfectiori veriori et potiori non curat illud habere modo imperfectiori fallaciori et debiliori. verbi gratia qui habet aliquod in re non curat illud habere in spe et si curaret illud habere mō imperfectiori ꝛ debiliori signū esset ꝙ nō haberet illud modo perfectiori. vñ quando aliquis laudando se curat esse virtuosus et probꝰ in estimatione hominum coram quibus laudat se signū est ꝙ non est virtuosus vel probus in re. ¶ Confirmatur hec ratio quia vnusquisqȝ maxime nititur apparere illud in quo est defectuosus quia quilibet naturaliter nititur occultare defectum vnde videmus ꝙ mulier turpis cōmuniter se magis ornat ꝙ̄ pulcra. Et claudus plus vult ambulare et balbuciens loqui ꝛ hoc est quod dicit poeta Nitimur inuetitum semper cupimusqȝ negata. Sic interdictis imminet eger aquis et aque furtiue dulciores sunt ceteris. puer. ix. capitulo. ¶ Si ergo aliquis per laudem querit virtuosus apparere in eo de quo laudat se videt esse signum a cōmuniter accidentibus ꝙ non sit virtuosus. ¶ Confirmatur etiam antedicta ratio per rationeȝ quam tradit phūs. iiij. ethi. cor. dicens ꝙ virtuosi laudem non appetunt ꝛc. ¶ De hac materia vide supra in. xiiij prime partis metrice precepto. Cum te aliquis laudet. Ibi laudatio passiue tenetur hic actiue quia dicit. Nec te collaudes. ¶ Pro intelligētia huiꝰ metri prime particule magis in speciali est de tali questione querendum vel inuestigandum videlicet vtrum iactantia sit peccatum mortale. Respondet sctūs thomas. ij. ij. q. cxij. dicens ꝙ iactantia dupliciter considerari potest. vno mō ꝑm se et sic tunc est peccatum mortale quando scȝ aliquis iactās ꝓfert quod est contra gloriaȝ dei. Ezech. xxviij. Eleuatum est cor tuum et dixisti deꝰ ego sum. Uel etiam contra caritatem proximi sicut cum quis se iactando ꝓrumpit in contumelias aliorū ut Luc. xviij Non sum sicut ceteri homines raptores ꝛc. Sed si non sit contra gloriam dei vel etiā caritatem proximi erit peccatum veniale. Alio modo potest cōsiderari iactantia ꝑm suam causam et si quideȝ procedat ex superbia vel inani gloria tali que sit peccatum mortale et ipsa erit mortale. alias erit veniale. Si vero fit propter appetitum lucri pertinere videtur ad deceptionem proximi vel ad damnum et sic magis est peccatum mortale. sed nec hoc semper quia potest esse tale lucrum ex quo aliꝰ nō damnificabitur. ¶ Sequitur in metro. Ne te culpaueris ipse. Pro istius secunde particule intelligentia est etiā sciendum ꝙ hoc pertinet ad yronie vicium que est pars mendacij cuȝ scilicȝ minora d se dicit ꝙ̄ in rei veritate sint vt patȝ p aristo. iiij. ethi. Uñ hinc sum pta occasione puto vtile de tali questione querendum videlicet vtrum yronia sit peccatuȝ et quale. Hanc questionem ptractat btūs thomas in scda scde. questione. iij. dicens ꝙ minora de se dicere potest contingere dupliciter. Uno modo salua veritate dum. s. aliquis maiora que sunt in eo tacet et quedaȝ minora profert et hoc mō nō pertinet ad yroniam et est peccatum ꝑm genus suum. ¶ Alio modo dicit quis minora declinando scȝ a veritate

ptea cum afferit de se aliqd vile quod in se non recognoscit aut cum negat aliquod magnū quod tñ percipit in se ipso et sic ptinet ad yronā et est semꝑ peccatū nulla.n.causa mentiendi est ut dicit aug.de verbis aplī in canone. cū būilitatis.xxij.q.ij.Ubi dr cum humili tatis causa mentiris si non eras pecca tor mentiēdo efficieris. Hoc faciūt stul ti quos gloria vexat inanis ¶ Pro intelligentia huius secundi metri et ob ſuantia est vtiqꝫ sciendū ꝙ gloria di uiditur in verā et vanā. Uera diuidit in veram simpliciter et veriorē et ve/ rissimā.Uera simpliciter est testimo/ niū bone conscientie qñ.s. aliquis nul lius peccati conscius est.hec aūt est de qua loquitur apl's.j.ad corinth.ij.Glo ria nostra hec est testimoniū conscien tie nostre.Uerior qñ dulcedo spūssan cti manifeste sentitur qñ spūssanct9 te stimoniū dat spiritui nostro ꝙ filij dei sum9.Uerissima gloria est eterna. Itē vana gloria diuiditur in dyabolicam ꝛ humanā. Dyabolica est qñ quis de malicia sua gloriatur. de hac dicit ps. Quid gloriaris in malicia. Hūana diui ditur in carnalē et spūalem. Carnalis mundanorū est que in vestiū pulcritu dine in diuiciaꝝ multitudine in digni tatū altitudine et in deliciarū amplitu dine et similibus consistit.hec carnalis lumini compatur quod de nocte lucet et nō de die vt sunt lumina quorundā vermiū qui dicūtur noctiluce et scame pisciū et ligna putrida. ¶ Sic mo raliter in presenti nocte culpe et igno/ rantie vane gloriosi et deliciosi molli bus induti et diuites seculi apperēt lu cidi ꝛ clari sed in magno iudicij die eo rum tenebrositas apparebit. Unde sa piens quidam vanaꝫ gloriā et mundi vanitatem sic describebat videlicet.iu uenculam rethe indutam habentem scriptum in fronte mecuꝫ est iuuent9 et sponsalitas in pectore autem mecū sunt diuicie et gloria.in vestimentorꝫ fimbrijs scriptum erat sed hec omnis

vanitas. ¶ Moraliter vanitas mū di non apparet dum rethe circumdo/ lutum est hoc est dum viuit sꝫ post de cessum tunc foraminosum totaliter ap paret hoc vult dicere ꝙ homo in fine vite sue dum descensus iacet mortu9 apparet quis et qualis est. Et quia in fimbrijs scriptum erat hec omnia va/ nitas per hoc intelligi debet ꝙ vani/ tas mundi non apparet nec in medio nec in principio sed in fine que ad per ditioneꝫ adducit. ¶ Spiritualis ve ro gloria est ypocritaruꝫ.hec autē val de est periculosa quia per vanam glo riam suorum operum laborem perdit ypocrita. Unde ypocrite sicut tigridi aliquando contingere consueuit dicit̄ enim ꝙ quando venator catulos tigri dis secum apportat in via diuersa po nit specula in quibus tigris se aspiciēs et ex hoc se arrestans credens ymagi nem suam quaꝫ videt in speculis suos esse filios venatorem non prosequi/ tur et sic taliter delusa eos perdit.

¶ Sic moraliter dyabolus opera ypocri te rapere volēs coram eo diuersas lau des apponit quibus ypocrita per com placentiam arrestat et sic suorum ope rum meritum perdit. ¶ Licet enim ab omnibus gloria contemnenda sit ꝛ conculcanda precipue tamen a claustra libus est euitanda. vnde hieronymus Prima virtus monachi est iudicia ho minum contemnere. Licet auteꝫ cōtra huiusmodi vicium vane glorie multa reperiantur remedia vnum tamen de multis perstringam. Primum igitur et principale remedium contra vanā glo riam est bonorum operum absconsio. Hoc remediuꝫ exo.iiij.in manu moysi que leprosa apparuit figuratur que dū eam posuisset in sinu facta est simi/ lis carni relique. vnde greg. Ille pōt ꝛ dꝫ bonū quod agit publicare ꝗ pfecta būilitate fundat̄ et nil'a elatiōe ɔtingit̄ Quantum istud peccatū sit piculosum et graue eius declarant defectus qui septem sunt qui per septem inanis glo

rie filias designantur. vñ de inani gloria septé filie ſm gregoriũ oriuntur et nascuntur. Prima est inobedientia. nã vana gloria in nullo vult videri inferior quod fieret si mandatũ adimpleret. Secũda est contemplatio qr vult vincere cum clamore et per hoc apparere. Tertia est iactantia qua quis enumerat omnia bona sua vt laudabilis appareat Quarta é ypocrisis que querit in exterioribus apparere. Quinta est pertinacia que factũ suũ malũ vel defectũ defendit ne errasse videatur Sexta est discordia que contra omne dictum assumit contrariũ ꝓpter vanã gloriã. Septima est nouitatũ presumptio. qr quis noua vel dicit vel inuenit vt laudetur. ¶ Pro ꝓmissorum intelligentia magis in speciali est de infra scriptis duobus dubitabilib9 querendum vel inuestigandũ. Et primo queri potest vtrũ appetit9 inanis glorie sit mortale peccatũ. Huic quesito breuiter rñdet btũs thomas qui eam format in. ij. ij. q. xiij. dicens. ꝙ talis appetitus potest esse mortale peccatum quadrupliciter. vno mõ rõne materie puta cũ aliquis gloriatur de aliquo falso qđ contrariatur diuine reuerentie. ſm illud ezech. xxviij. Eleuatũ est cor tuũ et dixisti deus ego suz. Scđo mõ cũ quis bonũ tp̃ale de quo gloriatur ꝑfert deo. Istud. n. ꝓhibitur hiere. ix. Non glorietur sapiens in sapientia sua neqz fortis in fortitudine sua neqz diues in suis diuicijs. sed glorietur scire et noscere me quia ego suz dñs qui facio iudiciũ et iusticiam in terra. Tertio mõ cũ quis ꝑfert testimoniũ hominũ testimonio dei sicut cõtra quosdã dicitur Jo. xij. Dilexerũt magis gloriã hominũ ꝙ̃ dei. Quarto mõ ex pte ipsi9 gloriãtis qui intentioné suã refert ad gloriam tanꝙ̃ ad vltimũ finé ad quẽ ordinet etiã virtutis opa et ꝓ quo ꝑtermittat que sunt circa deum hijs ergo modis vana gloria est peccatũ mortale. ¶ Scđo queritur vtrum vana gloria sit maius peccatũ in quibusdaz ꝑsonis vt in religiosis et huiusmodi. Huic quesito rñderi potest ꝙ motus inanis glorie aliqñ insurgit ex reb9 spiritualibus vt scientia vel virtutibus et ſm hunc modũ qui nimis habet de delectabili exteriori intẽsi9 peccat peccato inanis glorie q de hijs bonis gloriantur. ¶ Alij vero qui habẽt nõ tantum motiuũ interius quod est spirituale bonũ sed nocumentũ exterius sicut sunt diuicie vel temporales potentie propter quas homo honoratur et si bene vtitur laudatur. Aliquando etiã non bene vtendo ſm hoc plurib9 modis peccatur motu inanis glorie et plus habent d intentiuo exteriori min9 vero de intentiuo interiori. vnde magis habent de motu inanis glorie quo ad bona exterius minus vero quo ad bona interius. Ex hijs rñderi põt ad obiecta que fieri possunt ſm distinctioné eius quod est pluribus modis peccare et magis peccare. Magis peccare contingit duobus modis vel ex maiori causa vel quia minus habent excusatiõis. magis vero peccat claustralis quia minus habet excusationis et pl9 detrahente. plus vero secularis quia pluribus modis. ¶ Itez claustralis graui9 peccat quo ad hoc ꝙ hz bonũ ꝑfectiõis statũ si de illa vane gloriatur magis vero peccat secularis qr bonuz exteri9 hz mai9 de quo magis põt vane gloriari et sic pz veritas ꝓmissorum.

¶ Vicesimũ autoris preceptũ scđe partis metrice.

Litis ꝑterite noli maledicta referre Post inimicicias iram meminisse malorum est.

¶ Secundum sententiam apostoli ad Ro. xv. Quecunqz scripta sunt ꝛc.

¶ Quapropter legitur exodi.ix.ca
pitulo. quod inter ceteras plagas quas
immisit dominus pharaoni fuit sexta
plaga et hec valde crudelis fuit atque
seuissima propterea precepit dominus
moysi et aaron quod ipse moyses manus
cineris de camino plenas reciperet et
pulueres illos in celum corã pharaone
spergere deberet dicens. sitque puluis
super omnem terram egypti eruntque
in hominibus et iumentis vlcera et ve
sice turgentes in vniuersa terra egypti
tuleruntque cinerem de camino et stete
runt corã pharaõe et sparsit illud moy
ses in celum factaque sunt vlcera turgẽ
tium vesicarum in hominibus et iumẽ
tis nec poterant malifici stare coram
moyse propter vlcera que in eis erant
et in omni terra egypti. ¶ Nota de
decem plagis egyptiorum. Prima pla
ga fuit aqua in sanguinem conuersa.
Secunda rane que ebullierunt super
terram. Tertia cinifex in qua defece/
runt magi. Quarta musca omnis gene
ris. Quinta mors animalium. Sexta
vesice turgẽtes vt hic. Septima gran
do. Octaua locusta. Nona tenebre. De
cima mors primogenitorum. De predi
ctis omnibus habetur.iij.q.iiij.§. item
peccato egyptiorum. ¶ Moraliter
per hanc plagam tam horribilem que
de fornace processit peccatum biliguiũ
et discordias seminantium designatur
qui velut huius fornacis sufflatroium
dyabolicum lites atque discordias iam
sedatas student suscitare quod est cõ
tra illud sapientis dictum eccl.xix. Ne
iteres verbum durum et necq̃ et non
minoraberis etc. Lime huius fornacis
sunt detractorum lingue que ad odiũ
vel rixam taliter pacatos incitare co/
nantur. de quibus eccl.xxviij. Susurro
et bilinguis maledictus multos enim
turbauit pacem habentes. Fauille vel
cineres huius fornacis dyabolice
ex talium procuratione sunt signa
rancoris et odij in facie postq̃ enim
dicitur pax facta ex crebra maledicorũ
recordatione quasi cineres remanent
alique videlicet reliquie imaculata de
nouomente et vesice id est mentis tur
batio per litem preteritam exardentes
ad finẽ vt fiant crudeles in proximos
et de gente in gentem dispergantur et
pereant. iuxta illud eccl.xxviij. Lin/
gua iterea multos cõmouit et dispersit
illos de gente in gentem. ¶ Nota
quod nullus vnquam ad pacem et concor/
diam perfecte reduci potest nisi ex to
to obliuiscatur iniuriarum et rememo
retur beneficiorum quod tali persua/
detur historia. Legitur enim quod tempe
paganorum erat rome quoddam tem
plum quod constructum fuit in hono
rẽ dei concordie in quo tẽplo stabat deus
concordie per hunc modũ vis quod omnia
alia ydola versis vultibus stabant ad
portam et istud ydolum scilicet dei cõ
cordie stabat verso vultu ad parietem
dexteram templi et scabellos volue/
bat ad parietem sinistrum. in muro co
ram facie sua aureis litteris erat scri/
ptum hoc verbum beneficium. et vi/
debatur continue verbum antedictus
legere et contemplari. Post tergum
vero ante in muro erat scriptus aliud
verbum videlicet. iniuria. denotandũ
vt dictum est quod nullus perfecte potest
reduci ad pacẽ et concordiam nisi post
ponat iniurias sibi factas et rememo
retur beneficijs acceptis. Exẽplo iulij
cesaris de quo legitur quod nullus erat
sollicitus obliuisci iniurias sibi factas.
¶ Nota insuper quod si pax perfecta
esse debet oportet quod primo sit in corde
et postea per signa demonstretur exte
rius. vnde in libro de naturis anima/
lium recitatur quod pulli yrundinis ha/
bent in iecore lapidem preciosum qui
celidonia nominatur quasi a celo data
sit sed non omnes pulli habent lapidẽ
sed solum illi qui mutuo sibi rostra cõ
uertunt quasi signum pacis hoc velit
indicare. Sic moraliter in proposito celi
donia nominatur pax que a solo deo da
tur. Joh.xiiij. Pacẽ meã do vobis. sed

hoc non nisi in cordibus illoꝝ qui pa cis signa sibi mutuo ostendunt valet reperiri. Ut ergo filij vere pacis dici mereamur ad d. illiū psalmiste intēdere nos oportet dicentis inqre pacē ꝛ pse quere eā. Attendēs igitur autor ꝙ vere sapientie auditorē nō maxime decꝫ inter eos qui de inimicicia ad amiciciā sunt reducti offensiones ꝛ iurgia hactenus factas aliqualiter ad memoriā reducere cum hoc etiā vera informet sapientia fieri nō debere. iuxta beati Jacobi autoritatē dicentis. ꝙ vera sapia pacifica sit et benigna. Pro tanto hoc suū preceptū prebet ab omnib9 et maxime vere sapientie auditoribus fore penit9 obseruandum dū dicit. Litis preterite ꝛc. Quasi velit autor innuere si cū aliquo litē rixā vel discordiā habueris noli ad memoriā reuocare postquā eius acqsiuisti amiciciā. qꝛ vt ait tullig Nihil est turpi9 ꝙ cū eo belliū gerere cū quo familiariter vixeris. Maignū est. n. inter discordes pacē confirmare sed mai9 est reformatū sufficiēti corroborare cautione. hec sententia ꝑ ouidiū de arte confirmat dicens. Nō minor est virtus ꝙ querere parta tueri. Itē in libro de ponto non eadem est ratio sentire ꝛ demere morbos. Casus inest illi tollere arte maloꝝ ꝛ hoc est quod autor intendit dū dicit. Noli referre. id est iterum dicere vel referre. i. reminisci. Maledicta preterite litis. i. transacte cōtentionis. Quia maloꝝ est. i. ad malos pertinet reminisci. Irā. i. discordiā pteritam. Post inimicicias. intellige sedatas. vñ dñs ne queras vltionē nec erit memor maledicti Per contrariū facit hō peruersus qui lites suscitat iam sapitas. De tali bene loquitur salomon puer. xvj. c. Homo puersus suscitat lites et verbosus separat principes. Ad hoc bene facit qđ recitat aug. libro de ciui. dei. de quodā pessimo homine q cupiens inter duos principes iam pacatos discordiam seminare quandam historiā sepatim narrauit vtriqꝫ quam historiam require supra in. iiij. prose precepto. Diligentiā adhibe. in fine. ꝙ etiam graue et detestabile vicium sit inter pacatos discordiam seminare ostēdit salomon puer. vj. dicens. ꝙ sex sunt que odit deus et septimum detestatur anima eius. s. eū qui seminat inter fratres discordiam. ¶ Contra etiā tales inuehit beat9 greg. dicens. Perpendant iurgia et discordias seminantes ꝙ multipliciter peccant qui dum vnam nequicitiam ꝑpetrant ab humanis cordib9 cunctas virtutes eradicant. in vno enim malo innumerabilia peragunt mala quia discordiam seminando caritatē que omniuꝫ mater est virtutuꝫ extinguūt. hec ille. ¶ Querere posset aliquis vtrꝫ discordia mortale sit peccatum. Huic quesito breuissime respondet beatus thomas. ij. ij. q. xxxvij. dicēs. ꝙ quādo aliquis scienter ex intentione dissentit et contrariatur bono diuino et bono pximi in quo debet consentire hoc est peccatuꝫ mortale ex suo genere ppter contrarietatem ad caritatē licet primi motus huius discordie sint peccata venialia ppter imperfectionem actus. Sed cum intentio aliquoruꝫ est ad aliquod bonum quod pertinet ad honorem dei vel vtilitatem proximi tamen vnus extimat hoc esse bonū alius aūt habeat contrariam opinionem non est peccatuꝫ nisi huiusmodi discordia vel sit cum errore circa ea que sunt de necessitate salutis vel si pertinacia inde bite adhibeatur. ex quo etiam patet ꝙ discordia qñqꝫ est ex peccato vnius tantum. quandoqꝫ est cū peccato vtriusqꝫ puta cum vterqꝫ dissentit a bono alterius et diligit bonum proprium. De maledictis et ꝺ. xxiiij. vicijs lingue ac etiam seminantibus discordiam require supra in. xxix. prose pcepto. Maledicus ne esto. ¶ De lingua etiam dissentionē seminante vide. s. in tertio pme ptis pcepto metrico. Uirtutē primam ꝛc. Et ibi plenissime de materia

qd autẽ hic deficit suppletur ibidez &c.

Uicesimũprimum preptum scde partis metrice.

Utere quesitis modice cũ sumptus habũdat. Labitur exiguo quod partũ est tpe longo.

A Autor in pñti pcepto auditorem vere sapientie inducere intendit vt taz in expensis q̃ etiaz in oibus agendis mensurã modũ & ordinẽ huare debeat et tenere nec sine mõ et ordine quicq̃ debet agere qr que ordinata sunt ad finem laudis et honoris tendunt pter quod dicit in suo primo de cõsolatiõe boeci9. Nã quod precipue vis certũ ordinẽ desinit letos nõ hz exitus. Et augu. in li. cõfes. Inordinata ingeta sunt: ordinata vero quiescunt. De mõ vero dr in libro de doctrina rudiũ q modo9 in reb9 res ẽ discretio sũma. & modus in rebus res facit esse bonas. De mensura quoqz alibi dr sicut ad omne qd est mẽsurã ponere poest. Sic sine mẽsura deficit omne qd est. Nã sine mensura vix durat regia cura. Et sene. Cõtinẽtia vo si diligis circũcide superflua & in artũ desideria tua cõstringe. Cõsidera tecũ quantũ natura poscat nõ q̃tũ
B cupiditas expectat tpate ergo vti debes bñs que de9 elargiri tibi dignat9 est ita vt nõ vltra modũ abstineas ne auaricie viciũ incurras. sz semp in omnib9 mediũ teneas. iuxta illud. mediũ tenuere beati. et hoc est qd hic autor intendit dũ dicit. Cũ sumpt9. i. cũ substãtia vel facultas. Habũdat tibi. Utere quesitis modice. i. tpate ita q nõ sis in dãdo pdig9 nec in retinẽdo auar9 vt dũ illã vitas istã nõ incurras. quia illud Qd est partũ. i. acquisitũ longo tpe. hoc vult dicere q quantũ auarus fuisti in retinẽdo. Labit. i. deficit. Exiguo tpe. viz si fueris pdigus in dãdo vel etiã exponẽdo. Huic dicto etiã concordat decret. cũ apl's. d censi. Ubi dr q victũ longi tpis breuis hora consumit dic glo. vsqz ad extimationẽ extreme virtutis. x. q. iij. inter cetera.

C Sup expõe istoz metroz nõ expedit hic instare quia sniam consimilẽ et psecutionẽ habes satis ad plenuz supra in prima pte metrica pcepto. xxiij. Ne tibi qd desit. Et pte eadẽ pcept. xxxix Conhua poti9. ¶ Pro pmissoz intelligentia magis in speciali vtile puto de tali questione querendũ vel inuestigandũ viz an pdigalitas sit viciũ. Et videt q nõ qr pdigalitas aut est viciũ capitale aut aliud reducibile. Si ẽ capitale ergo ad min9 erũt octo capitalia et greg. dicit q sunt tm̃ septẽ. Si ad aliqd reducibile querit ad qd. non ad auariciã cuz videat esse opposita. sic oia dare & nihil dare nec ad aliud multo magis vt videt. ¶ Itẽ que est rõ quare pdigalitas nõ ponit viciũ capitale sicut auaricia. Ad qd dicẽduz q natura corrupta que inclinat ad pctm̃. qr corrupta est nõ inclinat ad dãduz oia qd pdigalitas facit vt ibi ponat finẽ sz vlteri9 ut si laudet ipse qui dat vel vt honoret vt ditior fiat et idõ pdigalitas cũ sit ad aliud viciũ reducibilis nõ dz poni capitalis. qñqz. n. reducit ad ypocrisim. qñqz ad inanẽ gloriã. qñqz ad auariciã siue cupiditatẽ. lz em̃ quantũ ad ipos act9 opponantur auaricia et pdigalitas nõ tamen aliqñ quantum ad finem vtrobiqz enim est concupiscentia rei temporalis. ¶ Con

D cupiscentia autem est ex indigentia sicut dicit chrisostomus. Indigentia est concupiscentie principium. Ratio autem propter quam auaricia ponitur capitale crimen non prodigalitas est quia corruptio nature magis inclinatur ad cõplementum sui quantũ ad sufficientiam q̃ alterius cõicationem. Auaricia est enim ad retinendũ sibi. pdigalitas autem ad danduz alteri quod non est

dindum. quis autem peioris existat cō ditionis an auarus an prodigus vide supra in prima parte metrica. xxiiij. pre cepto. Ne tibi quid desit. C. in pricipio.

Uicesimūsecundū pre ceptuꝫ scđe partis metrice

Insipiēs esto cū tem pus postulat aut res Stulticiaꝫ simulare

A loco sūma prudentia est.

Licet ſm beati Jacobi sententiā inter effectus vere sapientie dicatur ꝙ vera sapientia sine simulatione diiudi cat nihilominus tñ ꝓ loco ⁊ tempore prudens insipiētiam et stulticiam simu lare potest et debet tunc enim talis in sipientia et stulticia prudentia summa poterit reputari quod bene concordat cum alio prime partis precepto metrico Temporibus mores. Ad cuius precepti euidentiā est sciendū ꝙ ysido rus libro. ij. ethy mo. inter insipientem stultum et fatuum talem assignat diffe rentiam. Insipiens enim contrariꝰ est sapienti eo ꝙ est sine sapore discretio nis et sensus. vnde ibideꝫ videtur esse insipientia cum stulticia. Licet enim di uersa sunt nomina tamen ad vnum fi nem tendunt. Precipue auteꝫ videtur aliquis esse stultus quando patitur de fectum in sententia iudicij que attendi tur ſm causam altissimam. nam si defi ciat in iudicio circa aliquod modicum non ex hoc vocatur stultus luculenter et si quidem hoc sit ex dispositione na turali sicut patet in amentibus non est peccatum. Si autem hoc contingit ex hoc ꝙ homo īmergat sensuꝫ suū in re bus terrenis ex quo redditur eius sen sus ineptus ad diuina ꝑcipienda ſm il lud. ij. ad corinth. ij. Alias hō non ꝑci pit que sunt spūs dei. Talis stulticia siue insipientia est peccatum. ꝓuer. ix.

Prosꝑitas stultoꝝ ꝑdit illos. Hoc etiā stulti interꝑ̄tatio luculenter manifestat nā dicitur stultꝰ quasi stolidus vel đr stultus. s. stupidꝰ q2. s. ad omnia que vi det ⁊ audit stupet nec loqui nec respō dere scit eo ꝙ stulticia ebitudinē cor dis obtusionē sensuū importat. Fatuꝰ vō đr a fando q2. s. fando ⁊ loquendo suā fatuitatē manifestat eo ꝙ fatuꝰ im portat spūalis sensus priuationē. Hāc differentiā approbat sanctus thomas ñ. ij. q. xlvj. et etiā videre potes ibideꝫ De tali insipientia stulticia seu etiā fa tuitate non intellexit hic autor sed de quadā ficta et apparēti quasi aliquādo ꝓ loco et tꝑe sapiens ⁊ prudens simu lat in malū aliquod vel ꝑiculū siue tē porale vel spūale sit valeat euitare in tali casu stulticiā simulare est sūma pru dentia vt autor noster dicit. Insipiens esto. Quasi velit innere. Esto insipiens id est sine apparenti sapientia. Cū tꝑs postulat. i. exigit. Aut res. i. vtilitas et oportunitas. vel. Res. i. materia rei. q2 Sūma prudentia. id est magna pru dentia. Est simulare. id ē fingere Stul ticiam loco et tempore. Aliqñ. n. finge re se stultū multū ꝓdest. Prudentia đr quasi ꝓcul videntia. vnde prudens id est a longe videns qm̄ a longe ꝓui

B det que futura sunt. Pro premis soꝝ intelligentia ac etiā obſuantia est breuiter sciendū ꝙ quadruplex simula tio in sacris reꝑitur canonibꝰ. Due ex hijs sunt vitāde q2 male et praue. Alie due sunt imitāde ⁊ sequēde q2 bone ⁊ necessarie. Prima est ꝑniciosa et hec ē vitanda. hoc. n. probat ambro. in ca nōe. cauete. xxij. q. v. Cauete inquit ipe ambrosiꝰ frēs mendaciū q2 omēs qui amant mendaciū filij sunt dyaboli nō solū in falsis verbis. sꝫ etiā in simulatis opibus mendaciū est. mendaciū nāqꝫ est christianū se dicere et opa christi ñ facere. Scđa simulatio est detestabilis ⁊ praua ⁊ hec ē penitꝰ abijciēda. đ hac hētur in canōe. officij. xxiiij. q. j. vbi diē Julianus papa. Officij nostri conside

ratione non est opus dissimulare ea. s. que corrigi possunt salua pace et sine scandalo alias secus vt. iiij. di. deniqz. ¶ Tertia dissimulatio est discreta et virtuosa hec autem sequenda est vt in canone augustini9. quod cū bonorū et. xxiij. q. iiij. ¶ Quarta est laudabilis et pia et hec est imitanda. ¶ Pro cuius declaratione est vtiqz sciendum q diuersi diuersas stulticias ex diuersis causis diuersis temporibus atqz locis simulauerunt vt ex infra scriptis exemplis manifeste comprobatur. Quidam enim ut euitarent humanam offensaz quaz euitare minime potuissent nisi stulticiam simulassent vt patet de vlixe qui stultuz se simulando salem seminauit volens ad obsidium troye venire zc. Quidaz vt euitarent inanē gloriam. vnde quidaz senex in quadā spelunca latens multum rogatus precib9 a quodam sibi ministrante vt iret orationem facturus super filium suuz defunctum. duz iret occurrerunt ei multi cum luminaribus quia sciebant eū esse sanctum quod videns ille senex expoliauit se et cepit nudus lauare vestimēta sua in flumine quod videns ille qui ducebat euz ait populo. Reuertamini quia senex noster perdidit sensum. Et veniens ad senem quesiuit quare hoc fecisset. quia omnes dicebāt demoniuz habet iste senex cui ait et ego volebā hoc audire. ¶ Quidam vt occultarent nominatam personam vt patz de dauid rege qui simulauit se insanum z furiosuz ne cognosceretur ab achis rege geth s̄m q. j. reguz. xxj. declarat historia. Qui quidam dauid volens effugere manus achis regis finxit se stultum et collidebatur inter manus eorū et impingebat in ostio pallacij z fluebant saliue in barbam eius. Quem videns rex achis expulit eum a se dicēs Nunquid desunt nobis furiosi zc. Et sic ppter talem simulationez quia finxit se stultum manus regis inimici sui capitalis euasit tamen iste dauid erat a deo electus in regem israel. Quidaz etiam vt diuinaz vindicarent offensaz quā vindicare non potuissent nisi stulticiam simulassent sicut patz de Jehu rege israel qui simulauit se facere velle rem stultissimam scilicet colere baal ut cultores ipsius baal congregare valeret quas p peccato ydolatrie volebat interficere. vt. iiij. regum. x. declarat historia. Que quidem transumptiue per hieronymū recitatur in canone. vtilē. xxij. q. ij. De hac etiam vide supra in prima parte metrica pcepto. xxvj. Qui simulat verbis zc. in prima questione in principio. ¶ Nō est igitur mirandū si iusti homines aliqua simulāt pro tempore et loco ad suam et aliorū salutem cum hoc etiam signanter ostēdit dominus et saluator noster qui nō habens peccatum nec carnem peccati. j. petri. ij. c. Similationē peccatricis carnis assumpsit vt condemnans in carne peccatum. id est dyabolum autorem pcci nos in se. id est per se et eius fidem diuinam iusticiā excerceret glo. scilicet vt falleret humani generis inimicum. Et hoc est qd apo. j. ad corinth ij. insinuare videtur dum dicit. Si dyabolus cum filium dei sciuisset nunq̄ eum a iudeis crucifigi passus fuisset. De hac materia vide latius supra in hac parte. xiiij. precepto. Quem scieris non esse parem zc. Jn questione vtruz demones christi incarnationem et humani generis redemptionem zc. De tali sic pia et laudabili simulatione autor pculdubio intellexit dum dicit. Stulticiam similare loco zc. ¶ Pro premissoruz intelligentia magis in speciali est de infra scriptis trib9 questionib9 querendum vel inuestigandum. Et primo vtrum in bello iusto licitum sit vti simulationibus insidiosis vel similare fugam vel timorem vel audaciaz vel aliqd simile. ¶ Breuissime huic quesito respondet beatus thomas. ij. ij. q. xl. dicens q insidiose simulationes ordinantur ad fallendū hostes. potest

autem aliquis ex dicto vel facto alterius dupliciter falli. ¶ Primo ex eo quod dicitur ei falsum et non servatur ei promissum et istud semper est illicitum. et per hos modos nullus debet fallere hostes Sunt etiam quedam iura bellorum et federa et inter ipsos hostes servanda vt dicit ambrosius in libro de offic. ¶ Secundo modo potest aliquis falli ex dicto vel facto nostro. quia propositum vel intellectum nostrum non aperimus. hoc autem semper facere non tenetur. quia in doctrina sacra occultantur maxime in fidelibus ne catholicos irrideant. Iuxta illud Math. vij. Nolite sanctum dare canibus. vnde multo magis sunt occultanda ea que paramus ad impugnandum inimicos. Unde inter cetera documenta rei militaris que ponit frontinus in li. primo stagomaton francorum et est capitulum de consiliis occultandis. In secundo li. facit speciale capitulum de insidiis et est quintum capitulum etc. Et talis occultatio pertinet ad rationem insidiarum quibus licitum est vti in bellis iustis et proprie insidie vocantur fraudes nec iustitie repugnant nec ordinate voluntati. Esset enim inordinata voluntas si vellet nihil sibi et aliis occultari. et sic patet veritas quesiti. De hac questione vide supra in secunda prohemiali parte. § x. qui incipit. Decimo et vltimo dixi quod ex prefatis nobilibus principiantibus. in tercia questione. et quod ibi deficit hic suppletur. De secundo quesito vtrum simulare se esse amicum alicuius sit graue peccatum vide sup in parte psayca septimo precepto. Saluta libenter. De tercio quesito scilicet vtrum omnis simulatio sit mortale peccatum vide sup in prima parte metrica precepto. xxvj. Qui simulat verbis in vltima questione.

¶ Vicesimumtertium preceptum secunde partis metrice.

Luxuriam fugito simul et vitare memento. Crimen auaritie nam sunt contraria fame.

¶ Inter tria bona corporalia hominum a deo specialiter elargita ad quorum conseruationem niti debemus per vias honestas fama tenet locum secundum ¶ Primum quidem corpale bonum est vita. Secundum est fama. Tercium vero possessio rerum exteriorum. sed inter res corporales post vitam fama preciosior esse videtur. vnde per eius defectum homo impeditur a multis bene agendis. et ideo ad conseruationem fame conari debemus honeste viuere. et hoc est quod dicitur ecclesiastici. xlj. Curam habe de bono nomine hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri magni et preciosi. ¶ Attendens igitur autor quod inter alia vicia que habent famam bonam tollere ac etiam denigrare sunt luxuria et auaricia. pro tanto vere sapientie auditorem per hoc suum preceptum vicia ante dicta docet euitare et famam bonam retinere quod faciliter adimplere valebit si consilio ipsius sapientie voluerit adherere. vnde ipsa sapientia contra vicia prelibata auditori suo duo prebet rudimenta. Et primo contra luxuriam docet honestatem seruare dicens illud sapie. vij. venerunt mihi omnia bona pariter cum illa et innumerabilis honestas per manus illius. ¶ Secundo contra auariciam docet etiam liberalitatem habere. vnde sapie. viij. dicitur proposui hanc adducere mihi ad conuiuendum etc. ¶ Propter primum docet luxuriam fugare dum dicit. Luxuriam fugito. propter secundum instruit auariciam a se abdicare cum subinfert. Crimen auaricie. quia littera de se satis est plana ideo non indiget alia expositione. ¶ Pro primi metri intelligentia ac etiam obseruantia est breuiter sciendum quod inter cetera mortalia vicia luxurie vicium est penitus detestandum. Ratio est quia cum vsus venereorum sit substantia

liter necessari9 ad bonum cõmune hu
mani generis.q2 per eum genus huma
num naturalr̃ generat̃ et crescit.opor/
tet igit̃ vt natura ad regulationẽ ipsi9
vsus intendat̃ bono et ordine ratõnis.
quoniã si in hoc bonũ rationis deficiat
vsus ille tantomagis grauis et viciosi9
erit in culpa quanto p eum impedit̃ et
offendit̃ maius bonũ. ❡ Manifestũ
est aũt q ꝓpter passionẽ luxurie talis
vsus venere9 inordinatus efficitur. et
ꝓpterea luxuria semp est peccatũ. Ad
cuius noticiã seu euidentiã pfectiorem
aduertẽdum est q pccm̃ luxurie scd̃m
diuersas ipsi9 species maiori vel mino
ri malicia aggrauat̃.nã est quedã gra
uitas que attendit̃ ex luxurioso incestu
vt qui coit cum psonis affinitate con/
iunctis.hoc siquidẽ scelus tanto est gra
uius quãto gradus sanguis magis est
ꝓximus.Alia est grauitas que p stupꝝ
acquirit̃.quod in virginis defloratione
cõmittitur sub parentũ custodia vel ve
stiali regula pmanentis.ꝓpter quod ec
clesiastici.xxiij.scribit̃.Sup filiã luxu/
riosam cõfirma custodiã ne quando fa
ciat te improbriũ inimicis venire. Alia
est grauitas luxuriosi adulterãtis quo
alieno thoro infert̃ violẽtia ꝓpter qd̃
habet̃ ex gen̄.Si mechat9 fuerit cum
vxore alteri9 et adulteriũ ppetrauerit
cum vxore ꝓximi sui morte moriantur
ambo sanguisq3 eoꝝ sit sup eos. ❡ Itẽ
est alia grauitas fornicatõnis simplici/
ter que versat̃ inter solutum et solutã
ex qua infert̃ preiudiciũ filio nasciturо.
et talis fornicatiõis concubitu per pa/
rentes qui ex debito naturali tenent̃ fi
lijs vtiliter ꝓuidere.nam de iure ciuili
in casibus multis isti filij naturales pa
terna successione priuant̃.et etiã de iu/
re canonico et ad honores et grad9 ec
clesiasticos nõ ascendunt nisi beneficiũ
dispensatõnis occurrat.ꝓpter qd̃ scri/
bitur.tho.iiij.Attende tibi ab omni for
nicatione et pter vxorem tuã non pa/
tiaris crimẽ puta vltra grauitates an/
tedictas ex luxuria progredientes. Ex
hoc etiã vicio luxuriẽ multa alia mala
inde ꝓueniũt.Nam de eo oriunt̃ octo
vicia vt dicit grego.xxxj. moraliũ que
vocant̃ filie eius. sc3 cecitas mentis.q2
scd̃m augustinũ in ope luxurie ceca to
ta ratio absorbet̃.Incõsideratio scilicet
mortis et inferni. incõstantia scilicet ad
cogitandũ desiderandũ nunc istud nũc
illud p̃cipitatio siue inhonoratõ sui vel
qua quis p̃cipitanter currit ad peccan/
dum exponens se piculo mortis ꝓpter
luxuriã explendã.quia mortalis quili/
bet luxurie seipm̃ inhonorandũ precipi
tat. et substantiã bonorum suoꝝ ani/
chilando cõsumit ex quib3 se habet et
suos necessario cõfouere. Propterea
dicit ph̃us in moralibus suis. que casti
gaciones vocãtur q qui nimis vtitur
voluptate nature inuertit corpus suũ ⁊
substantiã suam macillentat. Et in suo
tercio de cõsolatione boe.Quid aũt de
voluptatibus corpoꝝ loquor quaꝝ ap
parẽtia quidẽ plena est sacietatis. sacie
tas vero penitẽcia quãtos ille morbos
q3 intollerabiles dolores qui quẽdam
fructũ nequicie solent afferre corpibus
❡ De hoc vicio et multiplici ei9 malo
et quantũ habeat infamare.vide supra
in secũda ꝓhemiali parte.§.vndecimo.
qui incipit . Dixi octano q ex nobilib3
⁊c̃. Amor sui s̃m q quis desiderat lon
gam vitã ad hoc vt expleat voluntatẽ
suã odium dei qd̃ fit quia deus abstra
hit se ab eis et punit eos qui sequũtur
carnis delicias ad quas declinat luxu/
ria.affectus p̃sentis seculi sc3 appetitus
honoꝝ diuitiarũ sanitatis fortitudinis
et huiusmodi p que luxuriosi fine3 suũ
consequunt̃ horror vel desperatio futu
ri que est diffidẽtia venie vel glorie cõ
sequende. et hec est filia luxurie confir
mare. ❡ Si curiosus vellet de ratio
ne p̃dictarum filiarũ plenius pscrutari
de ipsis potest ratio talis assignari v3
quando enĩ inferiores potentie seu vi/
res vehementer afficiunt̃ ad aliquam
rem tunc supiores vires impediunt̃ et
deordinant̃ in actibus suis . vnde cum

B

per luxuriam vires inferiores sensitiue maxime afficimur circa delectabilia tactus ppter vehemētiam delectacōnis. ideo per luxuriā maxime deordinātur vires supiores scz ratio et voluntas in actibus suis et scōm numerz deordinationum est numerꝰ viciorz qui dicunt oriri de luxuria. Et ideo vlteriꝰ est sciendum ꝙ ratio habet quatuor actꝰ circa agenda que deordinant p luxuriam ¶ Primus est cognoscere aliquē finē vt bonū apprehēdere. hic impedit per luxuriam. Juxta illud dañ. xiij. Species decepit te et cōcupiscentia subuertit cor tuū. Et quantū ad hoc ponitur cecitas mentis. ¶ Scōus autem actus rationis est consiliū de hijs que agēda sunt ppter finem. et hic actus impedit per concupiscentiā luxurie. Unde terentiꝰ dicit de amore libidinoso ꝙ res que in se nec consiliū nec modū habet vllum eam cōsilio regere nō putes. et quantū ad hoc ponit precipitatio que dicit subtractionem cōsilij. ¶ Tercius autem actus est iudiciū de agendis. et hic impeditur p luxuriā. Dicit enim dañ. xiij. de senibus luxuriosis ꝙ auerterūt sensum suū vt non recordarent iudiciorz iustorz. et quantū ad hoc ponit inconsideratio tercia filia luxurie. ¶ Quartus vero actꝰ est preceptū de agendis qui impedit per luxuriam inquantū scz ex impetu cōcupiscentie homo impeditur ne exequat illud qd decernit esse faciendum. et quantū ad hoc ponit inconstantia. Unde quidā dicenti se recessurz ab amica dicit terenciꝰ. vna falsa lacrimula restringit te. Ex pte autē voluntatis dupliciter consequit actus inordinationis vnus est appetitꝰ sous finis. et quantū ad hoc ponit amor sui. scilicet quantū ad delectationē ꝙ inordinate appetit ad quā inordinatū amorē sui sequit odium dei. qz facio illud ꝙ deus odit et ꝙ phibet fieri. ¶ Alius autē actus volūtatis est appetitus eorz que sunt ad finē et quantū ad hoc ponitur affectus psentis seculi inquantū scilicet aliquis vult frui voluptate. et p oppositum ponit desperatio futuri seculi qz dum nimis carnalibz tenetur delectationibus non curat venire ad spūales. sed fastidit eas. ¶ Reuera philocapti huius carnalis miserie amatores cecati sunt ab hac amare dulcedine passionis carnalis. qz sub ptextu dulcis et amabilis boni amare potione sine concluduntur. ppter qd dicit Crisosto. super Math. Sic mulier est amicicie inimica desiderabil calamitas mali natura boni colore depicta. Et pptetea dicit augustinus in quadam epl'a. O amatores mundi nō est requies vbi eam qritis. vitā bonam qritis in regione mortis. Delectatio etiā venerea adducit tria damna seu tria mala pessima que nos docēt luxuriā euitare penitus. Primū est ꝙ priuat hominē ab habitu triplicis substātie. Primo spiritualis anime pver. vj. Qui autez adultor est ppter cordis inopiā perdit animā suaz. Scōo corpalis vite. vnde dicit. ij. regum. xiij. Interfectꝰ est amon quia violauit thamar. Tercio tpalis pecunie. pver. xxix. Qui vult scortū perdit substantiam. ¶ Scōum damnū quia frangit amimū fidelis amicicie nā qui hoc vicio laborat nullatenꝰ seruat fidē. vnde. ij. regū xj. dicit ꝙ dauid fecit occidi vriam suū fidelem militē ad hoc vt ei tolleret barsabee vxorē suam ¶ Terciū damnum est qz hominem venereū ponit in statu seruitutis et miserie. qz facit ipūm seruum eius qui deberet sibi naturalr deseruire. scz corporis sui ac etiā in seruitutem mulierū reducit qd est sup omnia miserrimū. Unde tulliꝰ in pposito scribit. an ille mihi liber videt cui mulier impat. cui leges imponit vocat veniendum est eijcit abijciendū est. poscit dandum est minatur extimescendū est non ergo virū sed nequissimū seruum etiā si in amplissima natus sit curia appellandum puto. Uñ quidam sapiēs versificator mala que ex hoc pueniūt vicio hijs versibus comprehendit dicens.

In ceytu sex damna luo nam denariū
do. Offendoqȝ deū, dum turpe labe re
dundo. Humoreq̃ȝ bonū ꝓprio de cor
pore fundo. Apocopo vitā studium cū
lumine perdo. ¶ De materia quoqȝ
huiꝰ vicij et quō sepe ad morte͂ perdu
cit spūalem. vide sup̄ in pte ꝓsayca pre
cepto. xxxix. Rem tuaȝ custodi in scd̄a
expōne circa mediū. ⁊ ibi require si pla
cet. Similiter de ꝑiculosa meretricum
cōuersatione et accessione. vide supra
eadem parte ꝓsayca p̄cepto quadrage
simonono. Meretricem fuge. et totum
illud p̄ceptū bene considera. qꝛ reuera
pauci reperiunt̄ qui a laqueis et earum
fraudibȝ sibi valeant p̄cauere. ¶ Nota
ꝙ dicit galienꝰ ꝙ plus debilitat mo/
dica emissio seminis q̄ȝ si quadragesies
tantū de sanguine effunderet̄. vnd̄ qui
multū coeunt colore͂ ꝑdunt siue pallidi
fiunt et cito fuscescūt et debiles fiunt.
vnde dicit poeta. Paleat omnis amās.
¶ Pro p̄missoꝝ autem intellige͂tia
magis in spēali est de infra scriptis du
bitabilibus querendū vel etiā inuesti/
gandū. Et primo querit̄ quenaȝ sit cau
sa q̄re luxuriosi de actu venereo nunq̄ȝ
saciari pn̄t vel etiā esse cōtenti. ¶ Huic
quesito quadruplex ratio pōt assignari
¶ Prima ratio assignat̄ et sic. qꝛ luxu
riosi in venereis actu semꝑ vellent de
lectari et tame͂ illa delectatio ad opus
generatōnis ordinatur vt supra habitū
est. tame͂ semꝑ delectari velle͂t si nature
possibilitas adesset. Sed plerūqȝ ho/
mines nō statim post primā delectatō
nem p̄cipitant se ad aliā. immo abho/
minantur et eos penitet. et hoc est ꝓp
ter deꝑditionem substātie sue q̄ valde
cōtristat et timide͂ debilemqȝ facit. vn̄
deꝑditio talis eos retrahit. sed eos inci
tat delectatio et sic semꝑ sunt in horri/
bili agonia. nunq̄ā ergo luxuriosi pn̄t
esse cōtenti. Unde hieronimꝰ. Luxuria
est deo et hominibȝ odiosa que sui fa/
mem habet et nunq̄ȝ potest saciari.
¶ Scd̄a ratio qꝛ amittunt delectabilissi
mum actū rationis cuiꝰ iudiciū per de

lectatione͂ corrumpit̄. Nullus em̄ con/
tentari pōt nisi in actu ꝑfectissimo ra/
tionis. Tercia ratio qꝛ ponunt fineȝ
in hijs in quibȝ conueniūt cum brutis.
¶ Quarta ratio. qꝛ talis delectatō cor
rumpit virtute͂. vn̄ ad virtutis officiū
pertinet vt homines a delectatōnibus
abstrahant̄ cum virtꝰ sit que bonū fa
cit habente͂ et opus eius bonū reddit.
et cum gaudiū non oriat̄ nisi ex consci/
entia virtutū. ita scȝ ꝙ nullus pōt ꝑfe/
cte gaudere nisi in actu virtutis. Semꝑ
igitur pc̄cōr est in actuali vel habituali
tristicia. in leticia aute͂ aliquādo mome͂
tanea vl̄ methaphorica et appare͂ti sed
non existe͂ti. ¶ Scd̄o querit̄ vtꝝ viciū
luxurie sit maiꝰ omni alio pc̄cō. Bre
uissime huic q̄sito responderi potest ꝙ
viciū luxurie a sanctis dicit̄ maius qua
duplici de causa. ¶ Prima rōne libidi
nosi ardoris q est in hoc pc̄cō scd̄ȝ quā
anima copulat̄ carni. et hoc modo acci
pitur illa glo. prima ad corinth̄. vij. que
dic̄ ꝙ ardore libidinis ꝙ nec vllus ma
ior est voluptas corꝑis animū suū te/
net. ¶ Secūda ratōe generalitatis et
scd̄m hoc intelligit̄ autoritas ysidori di
centis ꝙ magis ꝑ carnis luxuriā huma
num genus subdit̄ dyabolo q̄ȝ per ali
quod aliud pc̄cm̄. Unde istud peccatū
comparat̄ sagene dyaboli. Abacuc. j. et
eccl̄i. vij. vnde sicut in sagena magni pi
sces et parui capiunt̄. ita et in isto pc̄cō
magni et parui detine͂tur. Juxta illud
p̄s. dictū. Non est qui se absco͂dat a ca
lore eius. ¶ Tercia rōne feditatis. quia
fedius est inter omnia alia pc̄cā. et ma
iorem feditate͂ etiam quantū ad famā
reddit in hoīe. Propterea dicit gregꝰ.
ꝙ hoc pc̄cm̄ est minoris culpe et maio
ris infamie. In hoc facit ad ꝓpositum
vbi notandū ꝙ istud viciū est fugiend̄
et euitandū et odiendū specialr̄ ꝓpter
quinqȝ. Primo qꝛ angelis valde fetet
et displicet. Scd̄o demonibȝ valde pla
cet. Tercio deo est cōtumeliosū. Quar
to ꝓximo est iniuriosū. Quinto subie/
cto nociuū. ¶ Obmissis igit̄ omni/

bus aliis dicendu est de primo. scilicet q istud viciu angelis valde fetet quod tali pbatur exemplo. In vitispatrum legit de quoda angelo qui ad aspectu cuiusda luxuriosi nares obturauit. Ite de huiusmodi peccati feditate in eodez libro p aliud exemplu demonstrat. Legitur ibide q quida sanctus pater que dam infantulu in silua nutrierat qui infantulus cu ad annos pubertatis deuenisset valde a spiritu fornicationis vexabatur. et volens ad seculu causa libidinis redire. Et hoc cernes vir ille sanctus multu doluit. et cum p duos annos in illa teptatione blandis exhortationibus retinuisset eunde ad vltimuz dixit q nullomo sustinere poterat. Dixit eide vir sanctus vade ergo et duc vxorem et in matrimonio poteris saluari. acquieuit iuuenis. Tunc dixit vir sanctus. vnum de gratia peto q anteq ad seculu redeas. q prius ad fonte qui est in silua accedas et ibi. xl. diebus ieiunare debeas rogans dnm vt tibi vxorem bona elargire digneť hoc est magnum donu dei. quia scribit ecclastici. xxviii. Mulieris bone beatus vir accipe de pane quantu velis acquieuit iuuenis. ¶ Cum aute per. xl. dies ieiunasset du in oratione psisteret maximu sensit fetore qui cum p spaciu duaruz horaz excreuisset tande vix tollerare valebat Et ecce queda mulier turpissima oculis lippa ac etia scabiosa tota ex qua fetor ille pcedebat apparuit iuueni dices Ubi es amice p multum tpus te quesiui multu te diligo sup omnes te appeto. Quesiuit iuuenis quid vis tu turpissima ac etia feditatis intollerabilis induta. Inquit illa. te volo te cupio p te huc veni multu te quesiui. volo q dormire debeas mecu. tunc cepit in eius faciem spuere et dicere. absit a me vt habeam tale amica tam sordida atqz turpem. Rursum ingt ille que es tu vnde venis vel quomo vocaris. Respondit illa. ego sum peccatuz luxurie. iam sunt duo anni q cepi te querere. et hoc qua do tu primo carnis temptatione sensisti. Inquit ille. si sciuissem q pccm luxurie ita fetidu esset ac etia abbominabile nunq ad mundu reuerti voluissem. Amodo seruare volo deo virginitate. et reuersus ad viru sanctu huius visionem enarrauit et dixit. Si vsqz ad. xl. dies expectasses. maiora tibi reuelata fuissent. et iuuenis ille deo seruiens in virginitate pmansit. ¶ Quarta causa quare luxuria maius peccatu est seu diciť. est pter ratione duplicitatis temptationis hostis. scz et carnis no sic est in peccatis spualibus hec duplex temptatio et ita qvis possit esse in peccato gule. non tame est ita vehemens. Sic ergo istud peccatu diciť maximu quadruplici de causa assignata. diciť tamen istud peccatuz et si excedat alia in istis coditionibus minus simpliciter in genere et minora pena sit dignu peccatis spiritualibus. in aliqua tame specie posset etiaz bene excedere spualia peccata et sic patet veritas quesitoz. ¶ Pro intelligentia etia secudi metri videlicet Crimen auaritie &c. Est breuiter attendendum q beatus Ambrosius diciť in canone sic hiij. xlvij. di. vbi dicit q non solu auaritie crimen indebite acquirendo homine infamat veru etiam indebite diuitias retinendo. ¶ Pro tanto in pdicto respondit ipse ambrosius auaro dicenti. Quid iniustu est si tame aliena no inuado ppria diligentius seruo. O inquit ambrosius impudens dic tu qui ppria dicis que est ex quibz recondita in hunc modu detulisti. quado in hanc ingressus es luce de ventre matris exiisti. quibz queso facultatibus que subsidijs stipatus ingressus es et post pauca pprium nemo dicat quod est comune plus q sufficeret sumptui violeter optentum est nungd iniquus est z [illegible] z vt nobis no distribuat equaliter v[illegible] sub sidia vt tu quide esses affluens z [illegible] dans. alijs vero deesset vt egeret an ideirco magis qz et tibi voluit benignitatis expimenta coferre et alium p vir

autem paciencie coronare. Cū vero sis susceptis dei muneribꝫ et in sinum tuū redactis nihil reputans agere iniquum. si tam multoꝝ subsidia vite solus obtineas. Quis enī tam iniustus tam auarus quā qui multoꝝ alimenta non in suū vsum sed in abundantiā et delicias facit. neqꝫ enī minus est criminis habēti tollere quā cum possis et abundas indigentibus denegare esurientiū panis est quē tu detines nudoꝝ indumentū qđ tu recludis miseroꝝ redemptio et absolutio est pecunia quā tu in terrā defodis. ¶ Tantoꝝ ergo te scias inuadere bona quātum possis prestare qđ velis. Hec ambrosius. Unde augustinus in detestatione auaritie dicit. nihil deterius in peccatori potes inuenire quā auariciā qua in p̄senti vexante cor eius cōtinua tormenta patit̄ et in futuro eterna supplicia p̄meret̄. Ad hunc sensū optime facit quod metaphorice in gestis romanorum declarat̄. ¶ Nota ꝙ legitur in historijs romanoꝝ ꝙ cum quidā foderet vnius turris fundamēta. tres laminas ibidē dicitur repisse. Prima quarū hec v̄ba cōtinebat. habui habeo prodidi punior. Secūda hec verba continebat. Expendi donaui leuaui seruaui. Tercia vero expositionē istarum cōtinebat ꝙ expendi hoc habui qđ donaui hoc habeo. Et qꝛ leuaui idest retinui quod nō debebam modo punior. ¶ De materia criminis auaritie et cupiditatis latius habet̄ supra in parte p̄sayca precepto liiij. vicꝫ. Alienum noli cōcupiscere ꝛc.

¶ Vicesimūquartū preceptū secunde partis metrice.

Noli tu quidē referenti credere sp. Exigua est tribuēda fides qꝛ multi multa loquūtur.

¶ Presens autoris preceptum spectat ad virtutē prudentie. ex eo ꝙ prudentis animū ab omni leui credulitate retrahendum inducit. Propriū enim prudentis est ait seneca prius examinare consilia et non cito facile credulitate ad falsa p̄labi. quia qui cito credit. leuis corde est ecclesiastici. xix. ¶ Reuera nil enīꝫ tam inquietat hominis mētem quā facile totū credere. hinc crebre dissentiones. hinc odia nascuntur iniusta. hinc sepe de amicis inimici efficiuntur dū credulas et benignas animas ligua maligna dissociat. ¶ Attendens igit̄ autor ꝙ vere sapiētie auditorē non decet verbis friuolis referentiū semp credere ac eisdē fidem semp adhibere pro tanto hoc suū preceptum hoc inhibens ne dum ipsi sed omnibꝫ fore obseruandum p̄bet dum dicit. Noli tu quidē ꝛc. quasi velit innuere. ꝙ nō est omnibus noua recitantibꝫ fides leuiter adhibenda. nec etiā de recitationibus fabularū seu cōcinatoribus criminū se sufflatoribus sinistraꝝ opinionū multū est curandum. ¶ Preterea facili credulitate multas vidimus auiculas laqueo captiuari. multosqꝫ pisces hamo suspendi et per multā credulitatem et leuitatis impulsum multos homines in fraudē et periculum induci. Nam vt ait seneca facilitas animi damno solet esse puellis. Et prima Joh. iiij. Nolite omni spiritui credere sed p̄bate spūs si ex deo sunt. et hoc est qđ intendit autor dum dicit Noli credere. idest fidem alicui adhibere. semp idest assidue. Referenti quidē subaudi crimina aliquoꝝ vt est dictuꝫ continētia vel sinistras opiniones inducentia. Quia exigua idest parua vł quasi nulla fides est ei tribuēda. quia multi loquunt̄ multa. supple varia nullum fructū importantia. Raro est multiloquium sine mendacio. Quia in multiloquio non deest mendaciū vel peccatuꝫ. p̄uer. iiij. ¶ Ad hoc probandū seu inducendum optime facit methaphora quā esopus recitat de lupo qui p̄misit

faccule q̄ ꝓcuraret porcellos atq; ip/
sum adiuuaret in partu &c. Ex qua me
thaphora vult inferre q̄ nos non cre/
damus verbis eoꝝ qui ad male loquē
dum vel agendum sunt assueti vt dicit
Tempore non omni non omnibꝫ om/
B nia credas. Qui miserie credit creditur
esse miser. ¶ Ad huius primi metri
intelligentiam ac etiā obseruantiā ma/
gis in spēali est sciendū q̄ quinq; gene
ribus ꝑsonaꝝ multa de aliis mala ver
ba referentiū eoꝝ dictis vel falsis sug
gestionibus non est semꝑ credendum.
nec etiā de facili fides tribuēda. Aliqui
enim ex hiis laudatores seu adulatores
existunt. de quibus supra in prima par
te metrica. xiiii. p̄cepto. Cum te aliquis
laudat &c. talibus enim quadruplici de
causa minime est credēdum ꝓsequere
ꝓut ibi habetur si placet. Alii sunt si/
mulatores et callidi. de quibꝫ supra par
te eadez p̄cepto. xxvj. Qui simulat ver
bis &c. nec istis de facili est credendum
cum vicium simulationis in verbis fi/
delitati contrarietur &c. Alii vero sunt
blanditores. De hiis habet̄ supra par/
te eadem p̄cepto. xxvii. Noli homines
blando &c. nec istis est de facili credē
dum quia blandiunt̄ animo et inten/
tione alicuius lucri inde cōsequendi.
Alii etiā sunt detractores et bilingues
et maxime qui doctoꝝ vitam et bono
rum nituntur corrumpe hii scd̄m cano
nes deteriores sunt hiis qui substātias
et alioꝝ preda diripiunt. hec ꝓbantur
in canone. deteriores. et. c. se. vj. q. j. hec
est summa iniquitas talibus detrahere
et ex hoc homicide cōparantur. Iuxta
illud. Ioh. iii. Omnis qui detrahit ho/
micida est. istoꝝ detractionibꝫ minime
est credendū. immo ꝓut dicit canon nō
solum. xj. q. iii. ille non solum reus dici
tur qui falsuz de aliquo ꝓfert. sed etiā
is qui aurem cito criminibus prebet.
De talibus etiā vide supra in tercio pre
cepto prime partis metrice. Uirtutē pri
mam. et ibi plenius de hac materia.

¶ Alii insuper sunt hostes contra nos
ad inimicicias ꝓuocati nec istis etiā est
aliqualiter credendum. ¶ De talibus
enim ecclesiastici. xii. scribitur. Non cre
das inimico tuo in eternū. De istis etiā
supra in ꝓsayca parte precepto. iiii. Dili
gentiam adhibe. ibiq; in tercio mēbro
recitatur historia patrisfamilias cui ser
pens vnicum filium interfecit et volēs
cum serpente facere pacem. Respondit
serpens ꝓut ibi sequitur. ibi vide et ibi
satis de materia. ¶ De adulatoribꝫ etiā
tractatur supra in scd̄a prohemiali par
te. §. ix. qui incipit. Dixi sexto q̄ mulcēs
en blanditia de materia temere creduli
tatis vide supra in ꝓsayca parte pre/
cepto. xxv. Nil temere credideris. Ali
quis etiā dubitare potest nunquid pre
ceptum scilicꝫ non credere inimico re/
pugnat christi consilio dicentis. Diligi/
te inimicos vestros. benefacite hiis qui
oderūt vos. Math. v. Huic dubio re
spondetur q̄ possumꝰ non credere ini
mico et hoc ꝓpter abundantē cautelā
et tamē benefacere possumꝰ ei et hoc
quantū ordo caritatis postulat et requi
rit. et sic non est cōtra christi consilium
prelibatum. ¶ Pro secundi etiā me
tri intelligentia maxime quo ad mora/
lem intellectū est breuiter sciendum q̄ C
quia autor dicit q̄ Fides tribuenda est
exigua eo q̄ multi multa loquūtur.
¶ Notandū est q̄ si accipiat̄ li multi
pro quātitate numerosa et discreta pos
set sic intelligi q̄ multi. idest plures sūt
infideles et pagani q̄ꝫ fideles et xp̄iani
qui tamē a deo oēs sunt vocati licet eis
s̄m euangelicam veritatē dicat̄ Math
xx. Pauci sunt electi. et isti electi fide/
les xp̄iani quorum fides ex multis ar/
gumentis validatur ac etiā perfectissi/
me comprobat̄. econuerso fides multo
rum scilicet infideliū multis argumētis
rationibus et autoritatibꝫ exigua et in
firma reperitur. et pro tanto bene dicit
autor q̄ taliū fides tribuenda est exi/
gua sicut verū est. vnde ex hoc arguūt

ipsi infideles multi quod vnusquisqz in fi de sua vel lege saluari pōt ex quo cre/ dit eam esse bonam et deo placētem. ¶ Huic errori occasionem dedit hoc quod cogitauerūt vniuersaliter errantes tan tam paucitatem esse saluandorum si soli christiani saluarent. Dixerunt em̄ qua/ re creauit deus tantam multitudinem cum preuideret esse damnandā. ¶ Con tra hunc errorem est breuiter sciendū non esse mirum si pauci sunt saluandi comparatōne eorum qui sunt damnandi. ¶ Notandum em̄ quod de numero sal uandorum inter gregoriū et augustinū talis assumit differentia. Nam gregorius sentire videt quod tot saluandi erūt quot in celo angeli remanserūt. vnde ait su/ perna ihrl'm ex hominibus et angelis constat ad quaz credimus tot humani generis ascendere quot cōtingit ibi an gelos remāsisse. fm illud deutronomij scōm aliam lecturā. Constituit numerum populorum iuxta numerum angelorum dei. Sed augustinus asserit quod tot sunt sal/ uandi quot de celo angeli ceciderunt. vnde dicit quod superna illa iherusalē ma ter dei suorum ciuiū vniuersitate nō frau dabitur nec vberiori forte copia excre scit. ¶ Sed vtrū istud sit verū nouit ille cui soli cognitus est numerus electorum in supna felicitate collocandus. Ad sen/ sum eniz videmus ac etiā expientia do cet quod vilium semp est maior multitu/ do q̄ preciosorum ferri et plumbi maior q̄ auri et argēti et palee q̄ grani et stul torum q̄ sapientū. ecclesiastici. j. Stulto rum infinitus est numerus. Item cū pau ci ad regnū celorum curant puenire quid mirum si pauci puenīunt. Quomō igit multi puenient si venire nolunt. Cum nemo illuc trahatur inuitus. illi autem venire non curant qui cum viam ad re gnum celorum nesciant de ea nolunt eos qui eam sciunt interrogare. Contra ta/ les loquit aplus prima ad corinth. xiiij dicens. Ignorans ignorabit. Et augus. in libro qōnum. Non omnis ignorans immunis est a pena. Ille em̄ ignorans potest a penis excusari qui qd disceret

non inuenit. illis autē ignosci non pate rit qui habentes a quo discerent opam non dederūt. Transumptiue habentur verba in canone. Non omnis. xxxvij. distin. ¶ Ex quibus omnibus pro verdica cōclusione scienda est tenenda vtile puto de tali questione queren/ dum vel inuestigādum videlicz vtrum ignorantia excuset a peccato an nō. hoc dico ppter infideles qui sub ignorātie vicio se volunt palliare. et ppter regu lam iuris libro sexto. qua dicit quod igno rantia facti nō iuris excusat. Huius aūt regule intentionē tene put infra sequi tur. ¶ Huic quesito breuiter respondit vl. dicens quod duplex est ignorantia que dam iuris et quedaz facti. Ignorantia iuris est quādo quis nescit furtum esse pccm. Ignorantia facti vt si nesciat rem quā accipit esse alienam sed suā putat. Ignorantia aūt iuris est omnino inuin cibilis et inuoluntaria. quia aliquis sine culpa sua scire nō potest. sicut in infan tibus vel amentibz a natiuitate. et tūc excusat a toto. Et eodem modo si quis de aliquo casu dubitans cōsuluit peri/ tos a quibus tamē aliter habuit q̄ ve ritas se habeat. excusat propter igno/ rantiam talē nam in se fecit qd potuit. ¶ Si vero in hanc inuincibilē incidit culpa sua tunc aut hoc fuit per opus li citum vt si per vigilias et abstinentias puenit ad dementiā. et tunc etiā excu/ satur a toto etiam si feruoris accessus peccatū veniale fuit. Aut fuit per opus illicitum et tunc dicunt quidez quod excu satur a tāto: sed nō a toto. ar. di. v. sepe Quidam autē dicunt quod pccm sequens excusat a toto si nulliū habet vsum ra tionis. et hoc pbabilius et verius in ca none. aliquos. xv. q. j. et. caplo sequēti. Si vero ignorātia sit vincibilis et vo/ luntaria tūc si fuerit affectata in nullo excusat. imo est pccm speciale. Si vero nō fuerit affectata sed solū qz neglexit discere excusat a tanto sed non a toto. hec de ignorātia iuris. Si vero sit igno rantia facti hec potest esse duplex. nam ignorantia vel est causa agendi ita quod si

sciret illam circunstantiã que trahit in pccm non faceret et se fecisse dolet. et hec excusat a toto. si tamẽ debita dili/gentia pmissa fuit q̃ si pmissa non fuit excusat solũ a tanto. Uel ignorãtia est cõcomitans actũ. sc3 ꝙ etiã si sciret cir/cunstantiã peccati nihilominus faceret et hec non excusat. cõcordat pdictis pe trus in scriptis. Et venerabilis doctor sanct9 tho. in prima scda scde. q. lxxvj et sic pat3 veritas q̃siti saluo semp iudi cio saniori. ¶ Preterea ipsi multi. sc3 infideles qui cõtra dei pscientiã multa loquunt et varia assumunt dicentes. in hoc aũt deus qui tantã hominũ multi tudinẽ creauit quã puidebat esse dam nandã mirari deberet diuitias bonita/tis ei9. qui tante multitudini tot et tan ta cõtulit beneficia. cũ tamen puideret eos ingratos. mireris etiã peruersitatẽ hoim qui largitorẽ omniũ bonoꝝ do/mis eius impugnãt. quid mireris si iusti tiam pccoribus reddit qd meruerunt. nemo igit mireẽ de hoc ꝙ ignis cale/facit vel sol illuminat. vel dei miscdia bonis beneficia tribuat. Sic mirari nõ debes si iustia dei eos q rebelles deo sunt puniit. atq9. dicit aliqs si de9 vel/let isti homines esset boni. sed melius voluit vt qd vellent essent si boni nõ infructuose si mali nõ impune Ecci. xv ante hominẽ vita et mors qd placuerit dabit ei. De materia quo ad hãc par tem vide sup satis plene in. vj. scde par tis metrice pcepto. Mitte archana dei De multiloquio an sit pccm veniale vl mortale. requre sup in prima pte metrica pcepto. xvij. Rem tibi pmissam rc.

¶ Uicesimũquintu3 preceptũ secunde partis metrice.

Que potu peccas igno scere tu tibi noli. Nã nullũ crimen vini est sed culpa bibentis.

¶ In psenti pcepto autor inducere in tendit vnũquenq3 et pcipue vere sapie auditorẽ sobrietatem ac parcitatẽ circa vini vsum tenẽdam et pcipiendã. quia sapia docet sobrietatẽ tenere. sapie. viij vñ dicit ibi. ꝙ sobrietatẽ et sapiam do cet et iustitiã et veritatẽ quib3 vtilius nihil est hoibus. et hoc facit dũ dicit. Que potu peccas rc. q̃si velit innuere ꝙ qui p supfluitatẽ et ebrietatẽ peccat seipm culpare debet et nõ vinũ. immo vinũ inquantũ dei creatura bonũ est et si moderate fuerit sumptũ multa bona corpi nostro confert fm ꝙ Li. vj. secre toꝝ aristotel. v. c. declarat et habet. et hoc est ꝙ hic intẽdit autor dum dicit. Noli ignoscere tibi. i. excusare et incul/pabilẽ te reddere vt quidẽ peccãtes fa ciunt dicẽtes vinũ offendit nos. s3 vere metiunt. quia ipimet seipsos offendũt. Que peccas potu. i. q̃ peccando cõmit/tis p potum vel aliqd simile. Nã nullũ crimẽ vini est. hoc est ꝙ nulla culpa vi no est imponẽda ex eo ꝙ aliqs ebrius sit sed poti9 culpa bibẽtis. qr ad cordis hilaritatẽ inuentũ ẽ vinũ et nõ ad inijur gitationẽ et supfluitatẽ et tunc venenũ est et maloꝝ multoꝝ inde supuenien/tium causa. breuiter hanc materiã non expedit hic refricare. qr plenissime ha/betur sup in pte psayca pcepto. v. Ui no te tpa. et p omia vt ibi. qr vtrobiq3 eadẽ est ratio. et adhuc ista materia re fricabit infra quarto metrica pte pce/pto. xxvj. Hoc bibe qd possis rc.

A

B

C

E

D

¶ Rethorica super. xxvi. pre.

Consilium archanum.

¶ Humane nature spes dissimili copu lato coniugio anime et corporis contra hit vnionem. et vtriusq3 incommodis creatrix natura puidet ne crebre fati/gationis baculo homines frequenter attriti in desperatõnis foueam laberan tur. et anime quides pcreando solacia amicicie federa prudenter aptauit qui/

bus alternatim comitatis mentis angu
riis mutue consolatonis stipendiis de
mulcet. Si vero corporales molestias
expiri contingat medicorum peritiam con
sulandum sensuit qui herbarū viribus
ac pingmentorum virtutibꝫ nature dam
na resartiunt quos honorari scriptura
cōmemorat sicut differt ne poculus pa
teriuolo ꝛc.

Vicesimūsextum preceptuꝫ secunde partis metrice.

Consilium archanuꝫ tacito cōmitte sodali
Corporis auxiliū me dico cōmitte fideli.

A Autor in presenti precepto induce
re intendit vnūquenqꝫ et maxime prin
cipem qui debet vere sapiētie auditor
esse et relator vt consiliū non cōmittat
archanū nisi tacito sodali.idest discre/
to et fideli amico antiquo multis tem
poribus approbato quod per sequens
metrum demonstratiue pbatur.et hoc
suo similitudine fidelis medici cui cor/
poris cura cōmitti debet.quasi velit di
cere.sicut curā tui corporis bono et fi/
deli medico cōmittere debes. ita consi
lium tuuꝫ bono discreto viro audacter
cōmittere debes ꝛ potes.Et hoc est ꝙ
ecclesiastici.vj.sapiens innuere videtur
non omni homi manifestes cor tuū ne
forte inferat tibi gratiā falsam et con/
uincetur.et in eodem.vj. multi pacifici
sint tibi. et consiliari9 sit tibi vnus de
mille.Et hoc est qđ intendit autor dum
dicit. Consilium archanū ꝛc.hoc est tu
cōmitte tacito sodali.idest fideli et non
loquaci. Tuum archanū consiliū.idest
secretum qđ consilium tacendo saluū
faciet.et hoc est etiā Tu cōmitte auxi/
lium fideli medico qui salutem corpis
prestare potest et cōseruare. Unū astro
labius hoc methaphorice pbat dicens
antiquū retinere si sis expertus amicū
nec similē credas quē sapis esse nouū.
Circa hoc etiā bonam doctrinam
prebet aristoteles alexandro libro.xij.
de secretis secretorum.caplo.xiiij.dicens.
Sint ergo baiuli tui et cōsiliarij B
tui quandoqꝫ in comphensione operum
tuorum et quilibet eorum per se sit sepa/
ratus et distinctus.quia tunc vtilior est
tuis operibus.Reserua ergo tuū secre
tum et ne incipias eis dicere qđ habes
in corde. idest ne ostendas alicui coruꝫ
electōnem tui consilij apud quem est et
non indices eis ꝙ velis ab eis determi
nationem consilij quia tunc contemne
rent te. De consilijs vero occultan/
dis maxime in rebus arduis vel peri/
culosis vegeti9 libro primo de re mili
tari.ca.primo dicit.ꝙ metellus interro
gatus quid postera die facturus esset.
Tunicā inquit meā si eloqui posset co
bercerem.scilicꝫ ne alijs diceret. Idē
valerius libro.vij.c.viij.Nam inquit si
huius consilij interiorē tunicam consci
entia esse sensero cōtinuo eam cremari
iubebo.Ideo ecci.xxxix.In abscōditis
suis consiliabit vir.Unde ibi valerius
libro scđo.ca.j.adeo magna patres cari
tate tenebant vt archana patrū con/
scriptorum multis seculis nemo sena/
torum enūciauit.sequit nunꝙ tacitur/
nitatem optimū ac tutissimū rerum ad
ministrandarū vinculū labefactari vo
lebant.Ex ponit exemplum. Cum rex
asie bellū aspera aduersus populū ro/
manum parari nūciasset non ante scire
potuit quid aut ille locut9 esset aut pa
tres. Respōdissent ꝙ persarum captū
cognitum est.Unde aristoteles in epl'a
ad allexandrū inquit. Scias igitur ꝙ
qui occulta et archana reuelat ipsum in
primo multa sequunt infortunia.Unū
securus esse nō poterit a contingentibꝫ
et malis futuris.et qđ valde est notabi
le. Pro primi metri intelligētia ma
gis in speciali ē de infra scriptis dubita

bilibus querendu vel etiã investigand
¶ Et primo vtrum aliquis possit licite archana reuelare que sunt sibi in secreto cõmissa. Secundo vtrũ non sacerdotes qui interdũ sunt confitentis interpretes teneantur cõfessionem celare
¶ Quo ad primum quesitũ respondetur q nõ. sed est peccatũ nisi cum moderamine infra scripto.et hoc põt triplici declarari ratione. ¶ Primo per instinctum vel incitamentũ iuris naturalis. nulli nanq3 licet facere nihil dicere qđ repugnet iuri naturali. reuelare autẽ archana in secreto cõmissa iuri naturali repugnat. quia hoc est frangere fidem deponenti secretũ. frangere autẽ fidem alicui nisi superueniat maius vinculum est contra ius naturale. ergo reuelare archana in secreto cõmissa non est licitu3. Ista ratio fundat̃ super isto verbo qđ dicit̃ ecclesiastici.xxvij. Qui denudat archana amici perdet fide3 et non inuenit amicũ ad animum suũ.dilige primum tuum et coniunge fidem cum illo.Qđ si denudaueris absconsa illius non psequeris postea illum effugit enĩ quasi capra de laqueo.quoniam vulnerata est anima eius. Denudare amici misteria est desperatio anime infelicis. ¶ Secũdo per documẽtum exempli doctrinalis.Exempla posui supra de metello put narrat valerius libro septimo capl'o quarto. Et etiã fm quod idem valeri9 scribit libro secũdo capl'o primo q adeo magna patres caritate tenebantur rc. ¶ Tercio per mandatum et testimoniũ scripture sapientialis.na scribitur puer.xx.Ei qui misteria reuelat et ambulat fraudulenter et dilatat labia sua ne cõmiscearis. Item in eodem.xxv.Gloria dei est celare verbum.Est tamẽ sciendum vt dicit sanct9 thomas scđa secũde.q.xxxiij. q quando aliquis in secreto audiuisset aliquid q vrgeret ad corruptionẽ multitudinis carnalem vel spiritualem vel etiam in graue damnũ alicui9 persone non solum potest immo tenet̃ reuelare circũstantijs debitis obseruatis. q2 contra hoc debite obligari non potest per secreti cõmissionem. nam in hoc frangeret fidem quã alteri debet. ¶ Quo etiam ad hoc quesitũ respondit beatus thomas in.iiij.distin.xxj.et dicit q celare tenet̃ quia quamuis pprie sigillũ confessionis non habeant tamẽ participant aliquid in hoc casu de actu sigilli confessionis. In hoc cõcordant hostiensis et innocentius.hoc est q conclusiue intendit autor in hoc primo versu dns dicit.Consiliũ archanum rc. De materia require supra in psayca parte precepto.xxx.Cõsultus esto rc. ¶ Pro scđi metri intelligentia videlicet.Corporis auxilium medico cõmitte fideli. Est breuiter notandũ q tria ostendũt medicũ esse fidelem ac medicinali arte sufficientem et bonũ. ¶ Primũ est qñ habuit longam ipsi9 medicine artis experientiã. vñ cõmentator.ix.ethicoꝝ dicit.Oportet q medicus sit instruct9 disciplia et expientia.quodq3 adhibeat diligentiam in medicãdo. ¶ Scđm est q cõsideret temporis et etatis congruentiam. Unde gregori9 moralium xxiiij.informandus est medicus vt pro etatum diuersitate ac tempoꝝ et complexionum et regionũ adhibeat medicinam. Uñ auicenna.dandũ est aliquid etati tempori consuetã et regioni.
¶ Terciũ est q non consideret hominum morbos pter lucrum sed sanitatem et conualescentiã. Unde ait seneca.vj.de beneficijs.capl'o.xxv. domades athenis eum qui necessario funeribus vẽdicabat damnauit cum pbasset magnũ lucrũ optasse q contingere illi sine multoꝝ morte nõ poterat et ibidẽ ait grauissima infamia est medici opus qrere. ¶ De cõfidentia vero medicoꝝ scripsit aristoteles ad allexandrũ in libro de secretis secretoꝝ dicens.O allexander in vno medico non confidas quoniã vnus medic9 potens est ad nocendum et de facili audet psumere et scelus deducere ad effectũ:Si itaq3 po

cest fieri ꝙ sint tibi decẽ nõ sint mi⁹ sed fac omnes eos insimul in vnũ conuenire et si sumenda sit medicina nihil sume nisi de cõsilio pluriũ ⁊ tũc debes querere virũ fidelem cognoscentẽ genera specierꝫ et qualitates qui debet q̃ necessaria sunt in cõpositione colligere de consilio medicorꝫ cum certo pondere et mensura et totum conficere sicut decet. De materia ista vide supra in secunda ꝓhemiali parte.§.xxxiij.qui incipit. Dixi sexto ꝙ nempe tenet locũ ⁊c. et ꝙ hic deficit supplet̃ ibidem ⁊c.

¶ Uicesimũseptimũ preceptũ secũde partis metrice.

Successus idignos noli tu ferre moleste. Indulgꝫ fortuna malis vt ledere possit.

A ¶ Presens autoris preceptum licet vtile sit valde omnibus etiã valde necessarium. nihilomin⁹ tamen vere sapientie auditori est maxime necessarium. quia multi etiã in diuina scriptura imbuti tamẽ imperfecti nõ consideran:es ordinem diuine sapientie et ꝓuidentie circa bonos et malos murmurãt quando malos vident ꝓsperari.vnd̃ Criso. in canone. quid ergo turbamur nemo videns malignos ꝓsperari turbari debet quãdo videm⁹ malignũ deitescere bonũ mala pati nõ turbemur. Hãc sententiam confirmat augustin⁹ dicens. si except⁹ es a passione flagellorꝫ:exceptus es a numero filiorꝫ.sequit̃ illic corona.scilicet in alia vita illic supplicia. ¶ Item est alia ratio quare non debemus de hoc turbari. non enꝫ potest malus in omnibus malus esse: et bonus in omnibus bonus esse. habet in se malus bona.et bonus aliqua peccata quando ꝓsperitatem habet malus malo capitis sui est.cum enĩ ꝓ illis pauci bonis retributionẽ hic accipit et illic iam plenius puniet̃. ¶ Ad idẽ facit optime qd̃ beatus Ambrosi⁹ dicit sup psalmo.Beati immaculati.sup illo versu.Supbi inique agebant vsquequaqꝫ sic ingt multi non solũ a fide extranei: sed qui iam vident non mediocra diuine scientie misteria cognouisse in temptationẽ cadunt videntes supbos qui diuinã legem contemnũt impietatis iudices hostes infideliũ qui se extollunt aduersus eos qui humiliãt cor suũ secundũ legẽ domini et mandata celestia abũdare in hoc seculo diuitijs preconio laudis delitijs honoribꝫ et potẽtia atqꝫ quo iniquius agunt eo affluentius in bonis tꝑalibus ꝓsperari.

B ¶ Econtra aũt vident ꝙ homines iusti quandoqꝫ deficiunt inopia amittunt filios quo exagitati atqꝫ turbati scd̃m menteꝫ ꝑdunt ita vt vnusquisqꝫ nostrꝫ qui pfecti sumus hoc videns dicit.vbi est ꝓuidentia dei.vbi est iusticia dei.supbus iste abundat.impi⁹ iste locupletatus est.iniquus iste beatus et potens est. Iustus autẽ ille vides quẽadmodũ iacet deiect⁹ atqꝫ despectus est. vide quemadmodũ ipse victu indiget afficit̃ contumelijs ab isto impio cõculcatur et excludit̃. Hoc ambrosi⁹ in ꝑsona istorꝫ imperfectorꝫ dicebat dauid ꝓpheta conquerens de deo propter asperitatẽ mundanã.Ecce ipsi peccatores abundantes in seculo optinuerunt diuicias et dixi. ergo sine causa iustificaui cor meũ et laui inter innocentes man⁹ meas et fui flagellat⁹ et castigatio mea in matutinis. qꝛ dicat frustra benefici. qꝛ mali male agendo prosperati sunt. ¶ Contra istã querimoniam vicꝫ de ꝓsperitate malorꝫ et oppressione bonorꝫ multum bene facit ꝙ habet̃ supra in prima pte metrica precepto.xxiij. Si tibi pro meritis.et melius facit quod habetur supra in secunda prate metrica tredecimo precepto. Nolo putes prauos homines. ita ꝙ nõ

expedit quo ad primũ hic instare quia ad hoc ibidẽ sufficienter respondet. Et hoc est breuiter qd intendit autor dum dicit. Successus dignos zc. quasi velit innuere. Noli ferre moleste dignos suc cessus. idest psperitates. indignos dicit qr indignis et malis hoibus cõtingunt nam quãto magis eos fortuna extollit tanto infelicius obruere eos facit.

¶ Notandũ vero est q deus quinqz de causis punit aliquos in hac vita. et notant cause in hijs versibus. Ne fastus ei dominet vt in paulo cui datus est stimulus. ij. ad corinth. xij. vt purius inde pbetur. vt in iob. iij. thobie. xxj. et multis alijs vt sic deus glorificet vt in ceco nato. Joh. ix. vbi dicitur. neqz hic peccauit neqz parẽtes eius zc. vt in perpetuo cruciet. vt in sodomitis. gen. xix et in dathon et abiron. numeri. xvj. vt crimẽ purificet vt in maria sorore moysi. numeror. xij. et in filijs isrl. et quotidie in xpianis fieri videmus quos deus flagellat vt conuertant. Quidã addũt et aliũ versuz vicz. Est qui torquet vt ei sapia detur. ysa. xxviij. vexatio dabit intellectũ auditui. ¶ Successus dicit a succedẽdo. et est tractatũ a nauigantibus quibz dicitur. psper euentus succedere non debes. ergo Moleste ferre si fortuna indulgeat malis hominibus. idest fauet ad tps vt postea possit grauius ledere ipsos. quoniã quanto gradus altior tãto casus est grauior.

¶ Pro scdo etiam metri intelligẽtia vicz. Indulget fortuna malis zc. Est breuiter sciendũ q istud metrũ est expositiuũ et cause redditiuũ primi. quasi velit innuere q non debemus de diuina puidentia querelari pter ipsor malorum psperitatem. qr licet vt est dictũ ad tpus psperent in fine tamẽ leduntur et puniunt. A nõnullis autẽ posset in dubiũ reuocari de isto autoris dicto dum dicit. Indulget fortuna malis. Et videt q minus bene dicat tali ratõne. Nam illud q est pprium creature rõnalis non cõuenit rei ratõne carenti sed indulgere alicui ad tps vt postea ledere possit est actus pprius creature rõnalis. quia est aliqd ordinare in finem qd solum cõuenit creature rõnali. fortuna autẽ caret ratione. qr vt dicit aristoteles in libello de bona fortuna. fortuna est sine rõne natura. ergo nõ conuenit fortune indulgere vt ledere possit. Huic cõtrario respondet q hic improprie accipit indulgere. argumẽtum autez concludit de ppria significatione verbi indulgere. ¶ Pro scdi metri intelligẽtia magis in speciali est de tali qstione querendũ vel inuestigandũ videlicet Utr fortuna magis indulgeat bonis q malis. hoc est dicere. vtr mali sint melius fortunati in bonis exterioribus quor fortuna est domina q sint boni. Huic quesito breuiter respondetur q cõmuniter loquẽdo mali sunt melius fortunati in bonis exterioribus q boni. Cuius duplex ratio reddi põt.

¶ Prima sumit ex parte malor q patet p diffinitionẽ bone fortune. Est enim bona fortuna scdm aristotelez sine ratione natura. idest naturalis impetus ad ea que nõ subsunt ratõni et electõni nostre. Cum igit mali magis viuant sine rõne et scdm impetũ naturalẽ q boni. sequit q mali sunt magis fortunati q boni. ¶ Scda ratio sumit ex pte dei. Ordo nanqz diuine iustitie non sinit aliqd bonũ irremuneratũ deus remunerat malos bene fortunatos de bonis tpalibus q sunt bona vilia respectu eternor bonor quia nõ sunt digni bonis eternis pter quod cõmuniter mali sunt melius fortunati q boni. Hanc enim rationẽ tangit beda dicens. Ne indignemini si mali florent in hoc mũdo et vos patimini. qr non est xpiane religionis in tpalibus exaltari. sed potius deprimi. mali nihil habẽt in celo et nos nihil in terra. Sed si quid aduersitatis vobis occurrerit spe illius boni ad qd tenditis gaudere debetis. ¶ De bona fortuna et mala satis tractat sup in prima pte metrica pcepto. xviij. Cum fue

ris felix rc. De hac etiã materia ple/nissime tractat boetius in quarto libro de phica consolatione.et pcipue in ca/pitulo.que vero inquies.et etiã in quin to libro et ibi vide.

Vicesimũoctauuz preceptũ secunde partis metrice.

Prospice qui veniunt hos casus esse ferendos. Nam leuius ledit quicquid puidimus an

A Autor in presenti pcepto instruit vnumquenqz vt de longe futura mala speculet.ne p inaduertentiã nocumentum inferant et iacturã. et hoc est q in tendit autor dũ dicit. Prospice qui veniunt rc. quasi velit innuere prospice. idest pcul a longe vide q pertinet ad prouidentiã que est scda pars prudentie.per quã instruimur quomõ ex preteritis et psentibus de futuris discutere debeamo.De qua quidez latius habet supra in psayca parte precepto .xxviij.

B Tu te cõsule. Hos casus scz accidentales dispones esse ferendos.idest sustinendos. Qui veniunt. idest qui futuri sunt et etiã psentes vere pspicere debes. Nam p quia.qz leuius ledit quicquid puidimus ante et minus nocet. Unde seneca in tractatu de virtutibus dicit si prudes esse cupis in futura prospectum intende et que pnt contingere animo tuo cuncta prospice nihil tibi subditũ sit sed totũ ante pspicias. qui enim est prudens nõ dicit non putauit hoc fieri. qz non dubitat sed expectat. nec suspicatur sed cauet cuiuscũqz facti causam requirere.Cum inicia ineneris

C exitus cogita. Hec seneca. Hec autem per phum tercio ethicoz luculenter declarant vbi dicit q idez est obiectum timoris et tristitie scz malum.sed differt scdm differentiã psentis et futuri. nam malũ futurũ est terribile. malum autem presentialiter imminens est contristans. Attendens igit autor q ad vere sapientie auditore pertinet non solũ fortem stare cõtra timores futurorum periculoz.sed etiã in ipsis periculis cõstantem psistere. Hoc presens preceptũ ordinat ad sustinendum mala futura si ei eueniãt. Et sequens preceptum ordinat ad sustinendũ mala psentia. Hinc est q sequens preceptũ

D immediate sequit ad istud tanq̃ ad futuz psens.licet ei prima facie hic ordo retrogrados videat quia semp presens futuz precedit. nihilominus tamẽ dici potest q autor considerauit q de tpe scdm phum non habemo nisi ipsum instans qd est indiuisibile.qz aut est dare tpus preteritũ aut futuz. p tanto rite et ordinate in situatione pcepti sequẽtis pcedit dicens. Rebus in aduersis. De materia vide sup in prima pte metrica.xviij.pcepto.Cum fueris felix rc. Et parte eadem pcepto.xxix.Quod vile est carum.

Vicesimumnonũ preceptũ secunde partis metrice.

Rebus in aduersis animuz submittere noli Spẽ retine spes vna hominẽ in morte relinquit

A Postq̃ autor in supiori pcepto prebuit rudimẽta ad virtutem prouidentie inducẽtia p quã instruimur quo modo ex pteritis et psentibus de futuris discere debemo. Nunc vero in presenti pcepto subsequẽter inducere intendit omnes generaliter et vere sapientie auditore speciaIr ad mala psentia fortiter ac etiã pacient tollerãda. ne p impacientiã in desperationis baratrũ submittãt et submergant.Et hoc p presens preceptũ facere intendit dũ dicit.

Reb; in aduersis rc. quasi velit innue re. Tu noli animu submittere. idest no li aduersis rebus cotrarijs occurrenti/ bus desperare. hoc est dicere. Cum es in aduersitate ostitutus. Noli submit/ tere animu. idest a soliditate et constan tia remouere. Quia reuera nullu pecca tum vel malu sic hominé similem dya bolo facit esse vt desperatio. quia intan/ tum desperationis baratru se immergit vt penitere de malo no possit. Qua ppter miserrime desperate attende q despare est rationi contrariu et nature Dic si vales quid te in desperationis ba ratrum imersit vnde tibi causam tanti piculi assumpsisti. Et dices vtputo ex pfunditate aduersitatis imminetis et peccati. Sed nescis quia peccatu nihil est in se cosideratum et minus q nihil imensitati deifice comparatu; aut ista credis aut non credis. Si credis ergo crede deu maiore esse omni tuo posse et omni sup opere. ergo crede eu aduersi tatem tua et peccatu tuum posse dissol uere. et si eum credis posse no dubita/ bis etia eum velle. cum adhuc p te vo luerit pati in cruce no est igitur vnde valeas despare. Sed maxime confide cum ipe omnipotes dicat se pro pecca toribus aduenisse. et egris medicu ne/ cessariu esse quib; te non dubitas vnu esse. imo si pro peccatorib; liberandis nos dns visitauit p maxime peccato/ ribus principaliter venit. quia medicus nostre salutis maxime necessarius illis fuit. ergo quanto plus offendisti. tanto amplius de medico sperare debuisti. Si tame ista que dicta sunt credidisti. Ad hoc optime facit qd crisostomus dicit. Intellige carissime q ideo dyabolus de sperationé subijcit in peccato vt spem dei in nobis abscindat q salutis nostre anchora est vite nre fundamentu dux itineris quo itur ad celu. Ité atten de tu qui desperas et vite manus inicis violentas vt te pimas vel occidas. qd ergo te mouet ad morté. quia certe pe nam credas effugere. Sed audi miser rime omnia tibi in cotrariu euenire. Nam primo de pena parua transis ad maxima. et de portabili ad importabi/ lissimam. na hic sumus serui hominu. et ibi demonu. hic inuenit homo mise ricordiam ibi nulla. hic pene tempan/ tur ibi nec in ppetuu corrumpuntur nec minuuntur. Secudo attende q de pena transitoria transis ad eterna. vbi in inferno no eris per annu non annis centum. non per annorum millenariu non per milia miliu. sed vltra omné nume/ rum infinitu. Ad hoc optime faciut exempla infra scripta. Primu exem/ plum de caym despante nec penitente. Scdm exemplu est de iuda pdito/ re se suspendete. Terciu de achitofel sapiente. de dauid misedia desperante. Quartu exemplu de illo qué sanctus bernardus a desperatione retraxit cui omnia sua merita cotulit. Quintu de carbone de clemetia cesaris despante. et sic de multis alijs est inuenire. Sed spem retine rc. vic; de futura salute. hoc em multu valet ad sustinendu pa/ cienter aduersa. vn psalmista de spe lo quens dicit. hec sc; spes me consolata est in humilitate mea. idest in tribulatiöe mea q2 vna idest sola spes no relinquit hominé in morte. hoc est dicere q ille qui est in mortis articulo costitutus ad huc sperat viuere. Vn ouidius de pon/ tho. Spes aliqd solers medicorum cura relinquit. Spes mundum vna deficiete fugit. Vel aliter. spem retine. hoc est di cere q spem de bonis futuris habere debes. sm illud ps. dictum. spera in do mino et dabit tibi petitioes cordis tui. ipse nanq; solus est spes qui no relin/ quit hominé in morte. Und iob. xiij. et si me occiderit tamé in eo sperabo cu solus sit vna spes nostra de cuius mise ricordia sperare debemus. nec idest non relinquit. hominé in morte. q2 post mor tem ducit nos ad beata vitam vbi tuc virtus spei euacuatur ex toto. De materia spei vide latius sup in decimo nono pcepto prime ptis metrice. Cu du

bia et fragilis. ¶ Pro huius precepti intelligentia ac etiā obseruantia est breuiter annotandū q spes est in omni aduersitate vel tribulatiōe tenēda. et hoc propter quatuor bona inde surgentia. nā primo omnia laboriosa reddit quieta. scdo aspera reddit lenia. tercio grauia reddit leuia. quarto amara conuertit in dulcia. ¶ Quo ad omnia ista quatuor simul optime facit q dicit boetius scdo de consolatiōe capto vltimo. Plus hominibꝫ reor aduersam prodesse fortunam q̄ prosperā. illa tamē videtur blanda mentiri hec semp vera cum se instabilē monstrat. illa fallit hec instruit sequitur illam videas vētosam fluentem semp sui ignarem hanc sobriā succinctamqꝫ et exercitatione prudentem illa deuios a vero bono facit. ista a vero bono nunq̄ detrahit. Et etiā libro primo de prudentia seneca dicit. Quēadmodū tot amnes tantorum supne deiectorum imbriū. tanta mediterraneorum vis fontium non mutant saporē maris ne remittunt quideꝫ ita aduersarum rerū impetus viri fortis nō vertit animū in statu pmanet. et quicqd euenit in suuꝫ colorē trahit est em̄ omnibus extremis pmptior sequitur marcet sine aduersario virtus. virtꝰ tunc apparet quanta sit. quacunqꝫ polleat cum quid possit paciētia ostendit quicquid boni consulant in bonū vertant nec qd sed quēadmodum feria interest. sequitur languent per inhertiā saginata nec labore tantū sed motū in ipso sui onere deficiūt nec fert vllum ictum illesa. Et ibidē iusta gaudens magni viri aliquādo rebus in aduersis nō aliter quid fortes milites belli triumpho gubernationē in tempestate in acie militē intelligas calamitas virtutis occasio est illos merito quis dixerit miseros qꝛ nimia felicitate torpescūt ignis em̄ aurum pbat. miseria aūt fortes viros. Quid miraris bonos viros vt confirmentur cōcuti nō est arbor solida neqꝫ fortis nisi in quā frequēs ventus icurrat. ipse em̄ cassatione vel vexatione constringitur. Radices certiꝰ figit et dat exemplū de mucio qui ignē sustinuit. de fabricio qui paupertatē. de rutilo qui exiliū. de regulo qui tormenta de socrate qui venenū. de catone qui mortē sustinuerūt. Et specialiter exemplificat de demetrio qui ait. Nihil infelicius eo cui nunq̄ nihil aduersi euenit ¶ Hoc autē pbatur exemplo illius patrisfamilias apud quē hospitatꝰ fuit beatus ambrosius. dum iret romā qui erat diues valde et omnia sibi psperā semp succedebant ad vota et dum illū sup statu suo sollicite quesiuisset. ille respondit. statꝰ meus dn̄e semp felix extitit et gloriosꝰ. Ecce em̄ diuitijs infinitis abūdo seruos et famulos quāplures habeo copiam filiorum et nepotū turbam possideo et omnia semp vt est dictum ad vota habui nec vnq̄ mihi aliquid aduersum accidit vel q contristaret euenit. Qd beatus ambrosiꝰ audiens vehemēter obstupuit. et hijs qui secū incomitiua erant. Surgite et hinc quācitius fugiamus. quia dn̄s nō est in loco isto. festinate filij festinate nec in fugiēdo morā facite ne nos hic diuina vltio apphendat et in peccatis istorum pariter nos inuoluat. Cum ergo fugerent et aliquātulum pcessissent subito se terra aperuit. et hominē illum cū vniuersis que ad illū ptinebant ita absorbuit vt nullū inde vestigiū remaneret Qd cernens ambrosiꝰ dixit. Ecce fratres quā misericorditer deus parcit cū aduersa tribuit et q̄ seuere irascitur cum semp psperā elargitur. in eodem autē loco fouea quedā pfundissima remansisse dicitur que vsque hodie in huiusmodi testimoniū pseuerat. Unde crisosto. super Math. omel. xxviij. nullus ingt nocere potest virtuoso sed multū proficere. et ponit exempla qui adamantem pcutit ipse est qui percutitur. qui stimulos calcitrat ille est qui stimulatur. ligans ignem in vestimēto flammā non consumit. sed vestimētum sic qui insidiatur virtuosis piclitatur. ¶ Et seneca libro

secundo de prudentia probat q sapiens nihil perdere potest. omnia enim in se reposuit nihil fortune credit bona sua in solido habet contentus virtute que fortuitis non indiget. et ideo concludit q non potest fieri iniuria sapienti ostendit exemplo. Megeram demetrius ceperat et cum stilbon philosophus esset interrogatus an aliquid perdidisset nihil inquit omnia enim mea mecum sunt et tamen patrimonium eius in predam cesserat filias hostis rapuerat. patria in alienam conditionem pervenerat et tamen urbe capta non se victum sed indemnem testatus est habebat enim secum vera bona in qua non est manus iniectio dissipata et direpata non iudicabat sua sed adventitia et initium fortune sequentia. et ideo non ut propria dilexerat. Hec seneca. Adversa igitur pacienter sustinentibus non auferunt bona propria a malis cohibet. scilicet lasciviis a peccatis purgant et premia cumulant. Et augustinus contra faustum epistola. xxii. nullus hominum sic iusticia preditus est cui non sit necessaria temptatio tribulationis vel ad perficiendam virtutem vel ad confirmandam vel ad probandam. Et epistola quarta dicit q tribulatio est ad sanationem superbie ad probationem pacientie. et ad abolitionem culpe. ¶ Sed nota pro conclusione presentis materie q illud quod potissime facit pacienter sustinere tribulationem est spes premii q inde speratur ut patet in laborantibus qui per totam diem labori insistunt ut inde premium consequantur. et ideo in huius figura filii israhel per. xl. annos in fame et siti per desertum ambulauerunt ut terram promissionis haberent et hoc est quod dicit beatus Hieronimus. spes premii minuit vim flagelli.

¶ Tricesimum preceptum secunde partis metrice.

Rem tibi quam nosti aptam dimittere noli.
Fronte capillata post hec occasio calua.

¶ Postquam auctor supra in. xxviii. huius partis precepto Prospice qui veniunt. prebuit rudimenta ad prudentiam inducentia per quam instruimur ut a malis futuris cauere debeamus. ¶ Nunc vero in presenti precepto subsequenti inducere intendit unumquemque et precipue vere sapientie auditores ad futurorum presentiumque nedum malorum euitationem verum etiam et bonorum apprehensionem ut dum se facultas optulerit ea sine mora habere procuret. Iuxta illius lucani doctrinam. Tolle moras semper nocuit differre paratis. et hoc est q intendit hic auctor dum dicit. Rem tibi quam nosti. quasi velit innuere q rem quam nosti fore aptam et necessariam pro presenti vel etiam futuro noli eam ex negligentia vel alio modo dimittere. quia si eam dimiseris forsitan futuro tempore quando volens ipsam habere non poteris cape igitur eam debes et hoc Fronte capillata. idest dum fortuna est tibi prospera que tunc fronti capillate comparatur. quia Post hec occasio. idest fortuna cui prius fuit prospera potest esse calua. idest aduersa et bonis nuda. vel aliter potest exponi ut dicatur q quilibet homo Fronte capillata. idest frontis capillate quando dives scilicet erit capillatus hoc est quando dives erit in prosperitate multos numerabit amicos. Iuxta illud sapientis dictum Cum fueris felix multos numerabis amicos. Tempora si fuerint nubila solus eris. Tales enim sunt amici mense. idest prosperitatis qui non permanent in die tribulationis. idest tempore necessitatis. Ecclesiastici. vi. tunc Occasio. i. adversitas erit calua quando amici recedunt et aufugi captiuus et nudus amicis efficitur. Sed ergo distruere potes. Occasio idest rerum euentus capillate nominatiui casus. idest fatalis et fortuita quia cito recedere potest in frontem A B

idest in principio rei. Sed post hec.i. a posteriori parte est. Calua. idest diffi cilis et aduersa. et ideo Noli dimittere rem quã nosti aptam. idest tibi conue nientem. hec que dicta sunt sub quadã methaphora autor exẽplariter osten/dere videt dicens ꝙ rome tpe paga/norum erat quedaꝫ statua fortune que talis erat dispõnis. scꝫ ꝙ a mane vsqꝫ ad meridiem erat capillata ita ꝙ pueri veniebant. et ꝑ capillos eam capiebãt a meridie autẽ vsqꝫ ad noctẽ erat cal/ua ita ꝙ pueri eam nõ poterant cape. vnde vult autor ex hoc cõparare tpus aptũ ad aliquid operandũ fronti capil late. tpus autem ineptũ ad aliquid ac/quirendũ fronti calue quo tpe non põt capi statua. sicut nec res qua indigem9 Est ergo consiliũ autoris ꝙ quãdo oc currit nobis aliquid qd̃ potest esse vti le pro tempore ꝓsenti vel futuro vt est dictũ ꝙ non dimittam9 quia forte ve niet tpus in quo illud recupare nõ po terimus. ¶ Moraliter res nobis ap ta quam dimittere non debem9 dum frons est capillata. idest dum tpus est merendi dicit̃ esse ꝓsens temp9 quod quadruplr̃ considerari põt. scꝫ in mun/do. in iudicio. in celo. ⁊ in inferno.

¶ Primũ prosequor alijs obmissis in mundo. est de tpe magna copia. et ideo ipso vti debem9 ad virtuose operan/dum. Ad gal. vj. Dum tpus habemus opemur bonum ad omẽs ad mala vi/tanda. Ecci. iiij. Conserua tpus et deui ta a malo. et ad salutẽ ꝓcurandaꝫ scd̃a ad corinth. vj. Ecce nunc tpus accepta/bile. In hoc igit̃ mundo debet quilibꝫ virtuose opari priusquã pretereat. pri/usquã mors veniat. priusq̃ȝ omnia alijs derelinquant. Ecci. xj. Nescis ꝙ temp9 ꝓtereat et mors appropinquat et om/nia alijs relinquat. Sed postq̃ȝ ꝓsens tpus quod nunc dicit̃ habere frontem capillatã per mortem transierit tpalem tunc dicit̃ esse occasio calua. hoc est qꝛ non erit amplius tpus inciendi cũ to/taliter omni sit nudato inicio ⁊c̃. Sed notandũ ꝙ homo in presenti quatuor modis mereri põt vicꝫ. Primo bona et virtuosa opa faciendo. Scd̃o carnem suam mortificãdo. Tercio per fidem in deũ credendo. Quarto deũ sup omnia diligendo. ¶ De primo nihil ad ꝓsens. qꝛ de materia habet̃ plenissime sup̃. lv ꝓsayce partis ꝓcepto. Illud stude age re qd̃ bonũ est. ¶ De scd̃o etiã dicunt doctores ꝙ post hanc vitã nullus põt amplius mereri qꝛ carnem suã mortifica re non põt vt eam subijciat rõni. Vñ̃ ecci. xj. dicit̃. In inferno nulla est ratio que sensualitati dominet̃. non eñ̃ dam natus viuet scd̃m rationẽ sed scd̃m fu/riosam sensualitatem. quia erit semp in contentõne psalmista attestante qui ait Peccator videbit et irascet̃. qd̃ glosa. idest semp in desperatione erit. De ter cio ⁊c̃. In hac eñ̃ vita fideles habent de deo verã fidem. in bona autem vita aptam visionẽ. Sed dãnati habent ob tenebrationẽ. Math. xxij. Mittite euꝫ in tenebras exteriores ⁊c̃. De quarto Post occasionẽ caluam. idest post hac vitam non erit ibi sapiẽtia. idest sapida sciẽtia qua cũ sapore diligit̃ deus. dam nati eñ̃ deum non diligũt sed odio ha bent. psalmista attestante qui ait. Su/perbia eoꝝ qui te oderũt ascendit sem per. Ex ꝓdictis igit̃ inducimur ad consi lium autoris efficaciter tenendũ dũ di/cit. Rem tibi q̃ȝ nosti ⁊c̃. De hac mate ria vide infra in. xlvij. quarte ptis me/trice ꝓcepto. Quã primũ rapiẽda tibi.

¶ Tricesimũprimũ ꝓceptũ se cunde partis metrice.

Quod sequitur specta
qd̃ iminet añ videto
Illum imitare deuꝫ
qui partẽ spectat vtranqꝫ.

¶ Postq̃ȝ autor in ꝓcedentibus pre buit rudimẽta inducentia ad futuroꝝ

puidentia. Nunc vero in p̄senti precepto subsequēter inducere intendit vnū/quenqȝ et p̄cipue vere sapiētie auditorem vt de p̄sentibus et ordine futurorum ad p̄terita debeat cogitare dū di/cit. Qd̄ sequitur specta. exponas specta re aspicere videre sustinere. quasi velit innuere. Qd̄ sequit̄ specta. idest p̄spice futura. Et videto q̄ imminet āte. idest quod p̄cessit. et est vna dictio. vel ante idest prius q̄ȝ futurū. quasi dicat q̄ prius rem presentē considerare debemus et imminentē vel instantē nobis quam futurā. et hoc est q̄ ante idest potiꝰ videto et cōsiderato. Qd̄ imminet. idest qd̄ presens est. q̄ȝ quod sequit̄. idest qd̄ futurū est. Et ad hoc exequendū exemplificat in sequēti metro dicens. Illum imitare deū qui partē spectat vtranqȝ. scȝ preteritā et futurā. hoc metrū exponi pōt duobus modis vt primo dicat̄. Illum imitare deū. quasi velit dicere q̄ inter deos gentiliū erat quidā deus q vocabat̄ ianos qui bifrons pingebat̄. et cum vna facie respiciebat annū pre/teritum. et cū alia annum futurū. et ab isto iano dicit̄ mensis ianuariꝰ qui re/spicit annū preteritū et futuꝝ. Aliqui vero antiqui scd̄m q̄ in historijs romanorum repitur depingebāt annum ad modū serpentis in ore caudā tenentis. et ideo appellabant annū coronā. eo q̄ annus est sicut corona q̄ figuram tenet circularē. q̄ principio caret ꝛ fine. et ideo dicit̄ annus quasi annulꝰ. De tali anno loquit̄ psalmista dicēs. bn̄dices corone anni benignitatis tue. ¶ Nota scd̄m scripturas ꝛ canones q̄ quintuplex annus repitur. Primus dicit̄ naturalis. hic impedit et dirimit matrimoniū. vt xxiij. q. j. c. j. et. ij. Scd̄s materialis qui diuidit̄ per menses ebdomadā dies et horā momentū interstīcia et athomos. xxvj. q. vij. nō obseruetis. Terciꝰ dicitur eternitatis. Vnd̄ in psalmo. Cogitaui dies antiquos. et in hoc anno vnicꝰ dies est. vn̄ in psalmo. Melior est dies vna in atrijs tuis sup milia. Quartꝰ benignitatis. vn̄ in psal. Benedices corone anni benignitatis tue. In hoc anno menses sunt q̄tuor euāgelia. vn̄ nonne quatuor mēses sunt ad messem. in hoc autē anno sunt septē dies. scȝ septē dona sp̄ussancti. vnd̄ in psal. Hec est dies quā fecit dn̄s. Quintus ecclīastice vnitatis hic est annꝰ iubileꝰ. idest ecclesia q̄ dat remissionē peccatoꝝ. In hoc anno menses sunt pticulares ecclesie. vnd̄ dicit̄ mensis ex mense. idest ecclesia ex pticularibus. ¶ Scd̄o exponi potest moralr̄. vt dicat̄ illum imitare deū ꝛc. hoc est veriꝰ dici pōt de deo vero qui p̄terita nouit et futura in cōspectu sue celsitudinis ei sunt tanq̄ȝ presentia. vnd̄ de deo vero scribit̄. sapie. viij. Scit p̄terita et de futuris extimat signa ꝛ monstra scit anteq̄ȝ fiant et euentꝰ tempoꝝ et seculoꝝ. et ideo in cognitione p̄teri/torum et futuroꝝ meliꝰ et magis proprie exponit̄ exemplūȝ de deo vero q̄ȝ de deo gentiliū vel paganoꝝ qui scd̄m veritatem nō cognoscit nec p̄terita nec p̄sentia. ¶ Pro huius p̄cepti intelligentia quo ad moralē intellectū est breuiter sciendū q̄ quilibet prudens inter cetera spectare debȝ et videre quatuor scȝ Feditatē iniquitatis p̄prie. Calamitatem miserie aliene. Acerbitatē pene p̄petue. Et remunerationē beate vite. ¶ Primo prudēs spectare debe' pro/prie culpe feditatē vt occultatus sit ex omni pte ad instar animaliū que Ioh̄. dicit se vidisse Apocal. iiij. Et animalia plena erant oculis ante ꝛ retro et cin/gula eoꝝ in circuitu et intus plena sunt oculis. Dextro cū oculo debet prudēs respicere p̄mia. sinistro supplicia. posteriori primorum miseriā anteriori pro/priam culpā. In cuius figura dictū est moysi in deutro. iij. c. Ascende cacumē fasge et circūfer oculos tuos ad occidētem aquilonē austrumqȝ meridiē. Respice p̄ orientē eterna p̄mia. per occidētem eternā penam in qua occidet et deficit omnis t̄palis leticia. per austrū feruor peccati. p̄ aquilonē miseriā p̄ximi.

Debet vnusquisq; multipliciter occul-
tatus esse vt non solũ aspiciat principia
sed diligẽter consideret futura. Debet
igitur homo suã culpam aspicere nõ ad
delectãdum sed ad contristãdum alias
detestandũ alias pccm per solã recor-
dationez interficit. In cuius signũ vxor
loth interijt q2 sodomã de qua exie-
rat retrorsũ conuersa respexit. put geñ.
xix. declarat historia. Et ideo dicit aug.
O homo si te videres tibi displiceres &
mihi placeres. nunc q2 te nõ vides tibi
places et michi displices. veniet temp9
in quo tibi et mihi pariter displicebis
mihi cũ iudicaberis et tibi cũ ardebis.
¶ Scdo inspicienda est pximoꝝ mise
ria Ecci. iiij. Oculos tuos ne trãsuer-
tas a paupe. pauci sunt eñi qui p com-
passionẽ in paupem respiciũt. sed multi
qui ab eis p immisedĩam oculos auer-
tunt et eoꝝ miserias videre non pñt.
Ad sensũ videmus q2 ocul9 qui est in
lumine non videt eũ qui in tenebris cõ
moratur. Sic et diues existens in luce
psperitatis nõ videt miserũ qui est ca
ligine aduersitatis. In cuius signũ quã
diu pincerna fuit in tenebris carceris
ioseph afflictũ nouit et socius eius fuit
Sed egressus ad fulgorem psperitatis
ipm amplius nõ cognouit. immo succe
dentibus psperis oblitus est pincerna
interptis sui. put geñ. xl. narrat histo-
E ria. ¶ Tercio inspiciẽda est gehen-
nalis pena. Hieremias ppheta postq̃
ollam succẽsam viderat et faciem ei9 a
facie aquilonis et audierat dñm dicen-
tem ab aquilone pandet̃ omne malũ.
Hiere. j. c. Hortabat̃ postmod̃ ceteros
ad illud spectaculũ contuendũ. Hiere.
xiij. Leuate oculos vestros et videte q̃
veniũt ab aquilone. Per aquilonẽ eñi
q̃ est regio intpatissima et a sole maxi
me elongata cõgrue dat̃ intelligi infer
nalis pena in qua erit acerbitas pene &
elongatio xpi solis iusticie ppter caren
tiam visionis diuine. hanc penam bene
respiciebat Hiero. qui dicebat. Consi
dero iob sedentẽ in sterquilinio. Iohã
nem esurientẽ in heremo. paulũ occisũ
neronis gladio. petrũ suspẽsum patibu
lo. tunc cogito qd in futuris reprobis
faciet qui in p̃senti sic affligit q̊s amat.
Hic aspect9 vtilis est et vt culpa vitet̃
et vt pena presens facilis reputet̃. vnde
dicit ysido. in primo libro soliloquioꝝ.
Prepone tibi aduersus carnis ardores
futuri supplicij. ignes memoria ardoris
gehenne ardorem excludit luxurie. Ad
sensum etiã videmus q2 quãdo digit9
est adust9 applicatur ad ignẽ vt minor
calor extrahi possit p maiorem. Sic et
pccor peccati igne inflãmatus si p consi
derationẽ igni se applicet infernali mi
nor calor extrahi poterit a maiori. Ecci.
vij. Memorare nouissima tua. idest in
ferni supplicia. et ineternũ non pecca-
bis. facit eñi hec meditatio vt presens
pena facilima reputet̃. vñ dicebat bea
tus berñ. Uigilias times et ieiunia ma
nuumq; labores. Sed hec leuia sunt
flammas ppetuas meditanti. Ad hunc
sensuz facit qd̃ beda de gestis angeloꝝ
recitat. q2 tpe cõstantini impatoris qui-
dam paterfamilias cũ decessisset in an
glia eius anima ante tribunal eterni iu
dicis est adducta. vbi tandem obtinuit
dei genitricis intercessionibus vt prı9
inspectis penis infernalib3 post hec re-
diret ad corpus reuiuixit. igit̃ qui erat
mortu9 et enarratis iam visis mirabi
libus et rebus suis paupibus erogatis
insalutatis familiarib3 in quandã insu-
lam est puectus vbi tantã egit pniam
vt ligna silens ostẽderet quanta tormẽ
ta vidisset. et in hyeme maxima nudũ
se mergebat in flumẽ. et cum de hoc ar
guerent eũ noti et amici respondebat.
Sinite me nã grauiora vidi. ¶ Quar D
to inspicienda est remuneratio sempi-
terna. vnd̃ dicitur de moyse ad heb. xj.
Aspiciebat eñi in remuneratione. et ideo
dicit̃ ysa. xxxiij. Oculi tui videbũt hie
rusalem ciuitatẽ opulentã. hec est eñi
ciuitas quã describit beatus berñ. in li.
meditationũ dicens. O ciuitas celestis
et secura patria totũ continens q2 de-

lectat incole quieti populus sine murmu re. quam gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. sicut letantium omnium habitatio est in te. ibi pax. pietas. bonitas. lux. virtus. splendor. honestas. gaudia. leticie. dulcedo. vita perhennis gloria. laus. requies amor et concordia dulcis. quid ergo nos angit insania viciorum sitire absinthium huius mundi sequi naufragium imple tyrannidis ferre dominium et non magis conuolare ad angelorum societatem sanctorum splendorem et regis potentis honorem superne glorie decorem. Hec bern. vnde in celestibus oculus nostri cordis per meditationem et desiderium debet esse defixus. quod etiam docet humani corporis erecta figura. et hoc est quod dicit poeta. prona/ que cum spectant animalia cetera terram. Os homini sublime dedit celumque videre Iussit et erectos ad sydera tollere vultus. Hinc etiam empedocles interrogatus ad quid natus. respondit vt celum syderaque contempler. Cuius etiam dicti rationem bernardus siluestris meminit dicens. querenti empedocles. Cur viueret inquit vt astra aspiciam. celum subtrahere vellus ero. Ad hunc etiam sensum optime facit quod in vitis patrum de sancto arsenio recitatur. dicitur ibidem quod dum beatus arsenius moreretur. a fratribus est requisitus vt prius quam migraret ad deum vnum relinqueret eis edificatorium et memorabile verbum dixit ibi vbi Quo dicto spiritum emisit. post cuius transitum solliciti fratres vt intelligerent verborum sensum pro habenda expositione ad quendam sanctum virum transmiserunt qui eis rescripsit dicens. ¶ Hec est vt puto verborum intelligentia. ibi nostra fixa sint corda vbi vera sunt gaudia. ¶ Ad hanc celestium inspectionem hortabatur hieronymus. virginem eustochiam in epistola. xlii. dicens egredere queso paulisper de carcere et presentis laboris mercedem ante oculos tuos pinge quam oculus non vidit quam/ lis erit dies illa cum maria mater domini occurrit concomitata virgineis sequitur sarra cum nuptijs obuiam veniet anna cum viduis. pueri quoque clamabant Osanna in excelsis. igitur quotiens te vana seculi delectat ambitio quotiens ibi videris aliquod gloriosum sic ad paradisum mente transcendere. Hec ille. De materia vide supra in prima parte metrica precepto. xxiiij. Ne tibi quid desit. vltra medium.

¶ Tricesimum secundum preceptum scde partis metrice.

Fortius vt valeas interdum parcior esto Pauca voluptati debentur plura saluti. A

¶ Theologi ponunt tres species temperantie necessarias vnicuique et precipue vere sapientie auditori virtuose viuere debenti videlicet. Sobrietatem. continentiam. et modestiam. ¶ Prima enim circa gustum existit in quo modum ponit sobrietas. Hec autem virtus non solum se extendit ad vicium gule per nimiam vini et ingurgitationem. verum etiam ad intemperantiam gule que fit per nimiam cibi sumptionem. Hoc clare probatur per canonem. vnde. in. §. cum autem vinolentus. xliiij. di. dicitur ibi. cum autem vinolentus esse prohibitur gule intemperantiam nequaquam habere permittitur. vtrunque enim inter opera tenebrarum apostolus commemorat ad Ro. xiij. di. Non in commessationibus et ebrietatibus ¶ Secunda species circa tactum consistit quantum ad vim generatiue cui imponit modum castitas seu continentia. habet enim vehementem appetitum conseruandi se in esse speciei per generationem. Isti autem appetitus restringunt per sobrietatem et continentiam. ¶ Tercio consistit in dictis et factis. Factum autem prout accipitur pertinet ad tres sensus et circa proprias eorum materias. scilicet visum auditum et quantum ad factum pertinet hoc factum ad factum non (ordinem) qui est generatiue sed ad alios tactum quorum organa sunt manus ad percutiendum et capiendum et pedes ad ambulandum. B

In omnibus istis modis obseruandis ponit modū modestia. ¶ Attendens ergo autor q voluptates immoderate que ex crapula et ebrietate ac etiā venerea delectatione causant fortitudinem et valitudinē corporis tollunt necnō et varias corpis infirmitates inducūt nec eas quis euadere pōt nisi p̄libatis virtutibus fuerit p̄munitus qd̄ fit per obseruationem antedicti p̄cepti pro tanto hoc suū preceptū tribuit obseruandum dum dicit. Fortius vt valeas rc̄. quasi velit innuere q parcitatē in cibis et potibus debes habere et nō ad supfluitatem aliquid debes cape ita vt sanior et fortior esse possis. plura enim pro salute quā pro voluptate facere debemus. et hoc est qd̄ dicit. Parcior. idest parcus et temperatus in epulis et potibus et venereis debes esse. multi ei ꝓpter ventris ingluuiē infirmant. ergo vt valeas fortius. idest vt tibi sanitas conseruet debes esse parcus. q2 pauca voluptati debentur plura saluti. ¶ Pro huius precepti intelligētia ac etiam obseruantia est breuiter annotandū q amorem inordinatum voluptatū dissuadent nobis principaliter duo. Primū est christi et sanctorum patrum exemplorum docilitas. Scd̄m est voluptatū noxialis multiplicitas. ¶ De primo dicit bern̄. q xp̄s qui non fallit elegit q carni molestius est. id ergo melius vtilius. id magis eligendum et quisqs aliquid aliud docet vel suadet ab eo tanq̄ a seductore cauendum est. et hoc est q apl̄us scd̄a ad corinth. xi. clare insinuare videt dicens. In fame et siti et ieiunijs multis rc̄. ¶ Quo ad scd̄m notandū est q voluptates multipliciter nocēt homini in hac vita. Primo nanqz voluptates multotiēs sunt homini occasio infirmitatis vel etiā mortis. Unū seneca. voluptatibus maior pars corporum perijt. Ioā ipse [illegible] aptates imtormēta vertuntur. Se[illegible] se voluptates salutē impediūt voluptas eñi est quasi forte glutinium. Luce. xix. Uxorem duxi et ideo nō possum venire. idest voluptatē carnis adduxi. Tercio quia obliuionē inducunt Iob. xxviij. Sapia non inuenit in terra suauiter viuentiū. Quarto q2 in penam eternam cōmutantur. Apoc. xviij. Quantū glorificauit se homo in delicijs suis rc̄. ¶ De materia quo ad gulam et luxuriā qualiter sunt vite humane destructiua vide sup̄ in parte ꝓsayca p̄cepto. xxxix. Rem tuam custodi. in scd̄a expōne. De voluptate etiā habetur in scd̄a ꝓhemiali parte. §. xxv. qui incipit. Dixi decimo et vltimo rc̄.

¶ Pro premissorum intelligētia magis in speciali est de aliquibus dubitabilibus inuestigandū. Et primo vtrum contingat esse pcc̄m circa cibi diminutōnem sicut circa supfluitatem. Scd̄o pone q aliqs dubitet et timet qd̄ si nimis abstineat q opibus debitis vacare non poterit. Itē timet plus accipere eo q nō possit motus carnales subijcere aut carnē domare peccat. nec talis accipiēdo plus vl' minus q̄ oporteat et quod istorum magis expediat illi. ¶ Quo ad primū questitum rc̄. Primo videt esse peccatū circa cibi diminutōnem. et hoc autoritate beati gregorij dicētis q dum plus iusto caro restringit ab actione boni operis eneruat. et ideo necesse est vt vnusquisqz sic artē abstinendi habeat vt nō carnem sed carnis vicia cōstringet. In hoc cōcordat dictum apl'i ad Rom. xij. dicentis. Rōnabile sit obsequiū vestrū Ad qd̄ igitur capitale reducit hoc peccatum non ad pcc̄m gule nec ad aliqd̄ aliud multomagis. Huic cōtrario respōdetur distinguēdo. quia aut aliqs declinare pōt a medietate sumendo nimis q̄ necesse sit ꝓpter laudem hominū et tunc est pcc̄m. et reduci pōt ad inanem gloriā sicut hoc pcc̄m ypocrite extermi nant facies suas. Math. vj. Scd̄o potest etiā quis declinare a medietate bona intentiōe et decipi in suo iudicio per uerse iudicādo in hoc q macerat carnē suam vltra q̄ deberet vt si nesciat q illud vel istud sit peccatū dicitur tamē

peccatum esse licet non sit capitale peccatum nec pprie ad aliqd capitale reducibile. quoniaz tale pccm non habet motiuū.peccata em̄ distinguūtur scdm motiua puerse voluntatis non secundū puersuz rationis iudiciū ¶ Quo ad secundū questitum zc.breuiter respondetur q duplex est timor.Unus est spiritualis qui debet esse in omni ope bono. De quo timore loquit Job.ix.c.dicens. Uerebar omnia opera mea sciēs q non parceres delinquēti. Est et alius timor dubietatis in eligēdo de quo est questio. et dicit q talis debet insistere securiori parti. securior pars videt esse in abstinendo qm̄ in hoc vitat summū periculū.scilicet vt non dominent vicia Et hoc est qd sine dubio intendit autor dū dicit.Partior esto zc.Et sic patet veritas predictoz.

¶ Tricesimūtercium precep/tum scde partis metrice

Iudiciū populi nunquā ptēpseris vnus
Ne nulli placeas dū vis contemnere multos.

A ¶ Autor ex hoc precepto intendit vnumquēqz et precipue vere sapientie auditorem a presumptionis vicio que a superbia oritur penitus retrahere et a simul cōuiuentibus virtuosis moribus se pformare debere dum dicit.Iudiciū populi.quasi velit innuere. noli vniuersis contradicere siue multoz iudicium contemnere. qz si omnes contemneres omnibz displiceres.Et hoc est qd expositiue intendit autor dicens.Tu vnus. idest solus.Nunq̄ contemnas iudiciū populi.idest multoz.Ratōnem reddit in sequenti metro dum dicit. Ne nulli placeas.idest ne omnibus non placeas. Sed ve illi stultoz stultissimo qui omnes contemnit nec solius hominis nouerit diligentiā retinere. Et hoc est contra illos qui nimis suā sententiā amant et sup alios volūt singulariter apparere qd ex magna presumptōne et fatuitate pcedit. ¶ Pro cuius pcepti intelligentia ac etiā obseruantia est breuiter sciendum q psumptionis quatuor sunt species. ¶ Prima species est quādo quis psumit supra vires suas sicut ille qui dicit q a peccato exibit quādo voluerit cum tamē a pccō mortali in casu cauere non possit.Eccl.xxix.Repromissio nequissima multos pdidit. pro hac presumptione destruenda valet exemplum ade q legitur geñ.ij.vbi dicit q dominus hominē iam formatū in paradiso posuisse non ipe se posuit sed etiā a deo positꝰ ibi stare non potuit quomodo ergo viribus suis in paradiso celesti se ponet qui in terrestri positꝰ nō stetit. ¶ Scda species est cum quis aliquid psumit ante tempꝰ vt de victoria q̄ adhuc est in pugna. Job.xl. Memento belli et vltra nō addas loqui zc

B Ad hanc speciē pertinet quādo aliquis psumit sibi quandā perfectionē quantumcunqz pfecerit. semp em̄ debet se reputare insipientē.Eccl.xviij. Per torporem cum cōsummauerit homo tunc incipit. Et gregoriꝰ nescit mens veterascere que semp studet per desideriū incohoare.Ad hoc facit exemplū illius q cuidam viro sancto dixit. Ego mortuꝰ sum mundo. Cui vir sanctus . Et si tu mortuus es dyabolꝰ mortuus nō est . ¶ Tercia species est quando quis psumit de hoc de quo psumendum nō esset.scilicz de viribus z amicis carnalibus vel etiā diuitijs. Contra primum ysa.xxxvij. Ecce confidis sup baculum arundineū.Circa scdm hiere.xvij.Maledictus homo qui confidit in homine. Sed bñdictus vir qui confidit in dño Contra terciū pver.xj.Qui confidit in diuitijs corruet zc. ¶ Quarta spēs est quando aliquis psumit qd alij non psumunt . sicut in presenti pposito de illo qui nouas opiniones adducit z presumptuose eas defendere vult et antecessoribus suis se pferre molliť.Contra

talem ꝑsumptuosū loquit̄ sapiens eccl.
xxxij. Audi tacēs simul et querēs et in
medio magnatoꝝ loqui non ꝑsumas.
et vbi sunt senes nō multū loquaris.et
prouer.iij. Ne imitaris prudentie tue.
Hieronim9 exponēs hanc particulā di
cit ꝙ prudētie sue imititur qui ea que
sibi agēda vel dicenda vident patrum
decretis ꝑponit. Transūptiue in decre.
ne imitaris.de cōstitu. ¶ De materia
ꝑsumptionis et quib3 signis cognoscit̄
ꝑsumptuos9. vide sup̄ in parte ꝓsayca
ꝑcepto.xxxvj. Ad consiliū ne accesseris
b.post principiū. ¶ Sed nota ꝙ di E
stingui cōsueuit triplex iudiciū populi.
¶ Primū est inspiratōnis superne tale
fuit iudiciū populi in electōne beati am
brosij et beati nicolay vna voce clamā
tis ambrosiū epum. scōm ꝙ in eius le/
genda continet̄. ¶ Pro cui9 electio
nis intelligētia est sciendū ꝙ scōm ca/
nones electionis triplex est forma. vic3
per scrutiniū. p cōpromissum. et p diui
nam inspirationē. De hac vltima dicit̄
hic.vñ qui contra ꝑdictas formas eli/
gere temptauerūt ea vice eligendi pote
state priuant̄. hec legūtur et notant̄ in
decre. qua ꝓpter. de elec.extra. ¶ Scd3
iudiciū populi est iudiciū conspiratiōis
maligne qđ ex prauitate ꝓcedit. tale iu
dicium fuit populi iudeorū clamantis
ad pylatū contra xp̄m. Crucifige cruci/
fige eum. Cui cum diceret pylat9. nihil
mali inuenio in eo. instabant dicentes.
Nos legē habemus et scōm legem de
bet mori qꝛ filium dei se fecit. vt patet
Math.xxiij. Marci.xv. Luce.xxiij. et
Joh.xix. Trāsumptiue in canone peri
culose.de pe.di.j. De tali maligna con/
spiratione habet̄ Job.xj. et in decre. sic
dignū. de homici.extra. Quantum sit
pcc̄m conspiratio et que sit cōspiratoꝝ
pena notat̄ in decre. per tuas. de symo.
Simile fuit iudiciū populi susannā con
demnantis absq3 cause discussione. cui
iudicio populi ꝯtradixit daniel et causa
discussa susannā liberauit. vt scribit̄ da
nielis.xiij. De tali vero iudicio dicit do

minus Exo.xxiij. Nec iudicio plurimo
rum acquiesces sn̄ie vt a vero deuies.
et tale iudiciū non est aliqualiter sequē
dum. quia ꝓut dicit lex. C. de pe. l. de/
curionū filij vane voces populi nō sunt
sequende. et legit̄ et notatur in decre.
suis. de electiōe extra. ¶ Terciū est
iudiciū populi rōnis deliberate. tale iu
dicium nō est contemnendū. hoc enim
rōni est cōsonum. qꝛ vbi plures de iure
et de facto equaliter informati aliquid
deliberāt ꝙ illud sit magis expediens
q̄3 contrariū qđ deliberat vnus solus.
et de tali iudicio nō contemnēdo intel
ligit autoꝛ dum dicit. Ne nulli placeas
dum vis contemnere multos ꝛc̄. quasi
dicat. Noli ꝑponere sententiā tuā sen/
tentie plurimoꝝ eque sapiētum. Hanc
sententiā approbat aug9. in canone que
cōtra mores hominū sunt flagitia pro
moꝝ diuersitate sunt vitanda vt pactū
inter se gentis aut ciuitatis cōsuetudine
vel lege firmatū nulla ciuis aut ꝑegrini
libidine violet̄. turpis em̄ est pars que
suo non cōgruens vniuerso. ¶ Pro D
premissoꝝ intelligētia magis in specia
li est de tali qōne querendū vic3. vtrū
seditio q̄ fit contra cōmune bonū mul
titudinis. vic3 populi ciuitatis semꝑ sit
pcc̄m mortale. ¶ Huic q̄sito breuiter
rn̄detur ꝙ seditio opponit̄ vnitati mul
titudinis vel regni. Dicit em̄ aug9. xx.
de ciui. dei. ꝙ populū determināt sapiē
tes nō omnē cetū multitudinis sed ce/
tum iuris cōsensu et vtilitatis cōmunis
sociatum. vnde manifestū est ꝙ seditio
opponit̄ et iusticie et cōmuni bono. et
ideo ex suo genere est pcc̄m mortale. ꝛ
tanto grauius quanto bonū cōmune qđ
p seditionē impugnat̄ est maius q̄3 bo
num priuatū qđ impugnat̄ per rixam.
Peccatū autē seditionis primo quide3
et principaliter ꝑtinet ad eos qui sedi/
tionem ꝓcurant. qui grauissime peccāt
Scđo ad eos qui eos sequuntur bonū
cōmune ꝑturbantes. defendētes aute3
et eis resistentes sediciosi minime sunt
dicendi. sicut nec illi qui se defendunt

rixosi sunt dicendi. Et sic patet veritas huius quesiti.

Tricesimūquartū precep tum scḋe partis metrice.

Sit tibi ꝑcipue ꝙ pri/ mus est cura salutis. Tpa ne culpes cū sit tibi causa doloris.

A ¶ Opinio quorundā gentilium fuit ꝙ sanitas corpalis erat salus anime que opinio reprobatᷣ per illud qḋ dicit apostolus scḋa ad corinth. xij. Dum infir/ mor. scilicet corpore. fortior sum scꝫ mente. quia nonnunꝙ infirmitas corporis fortitudinē cordis augmētat. quia tunc feruor spiritus ad sublimiora conscendit Hec leguntᷣ et notātur in decre. nisi cū prīdē. in. §. Alia vero de renū. sed sine dubio inter dona corpalia donū maximum est corporis sanitas. vn̄ ecclesia/ stici. xx. scribitᷣ. Non est sensus sup sensum salutis corpis rc̄. ¶ Attendens igitur autor ꝙ inter cetera que ad vere sapientie auditorē spectant est corporis sospitatē seruare ac etiā curam salutis habere. Juxta illud sapiētie nono. Per sapiētiam sanati sunt qui deo ab initio placuerūt. et talis cura seruari neqt nisi per sobrietatē et temperantiā. Pro tanto hoc suū preceptū vnunquēqꝫ indu/ cere intendit dum dicit. Sit tibi ꝑcipue quasi velit scḋm litteralē sensum innuere ꝙ Cura. idest sollicitudo Salutis id est sanitatis corpis scḋm opinionē gentilium vt est dictū. Uel cura anime scḋm opinionem theologorꝫ. Sit tibi preci/ pue. idest maxime. scilicet ante omnia et pre omnibus. Est primū. idest maximū Et causa doloris. idest infirmitatis vel alterius mali. Sit tibi. idest in te et nō in temporibus. Ne culpes. idest ne re/ prehendas tempora. Cum em̄ tibi egritudo ingruit. non imponas culpā tuam tempori. Cuꝫ tu sis causa doloris. idest tue egritudinis. Solent em̄ quidem dicere malū tempus et piculosum valde nam nullum tempus in se periculosum est nec malū. Unde apostolus ad ephe. v. Redimentes tempus quoniam dies mali sunt. scꝫ hominis. ¶ Pro huius precepti intelligentia est breuiter scien/ dum ꝙ de duplici salute curare debe/ mus. Primo nanqꝫ de salute spirituali anime eam pre omnibꝫ inquirēdo. Juxta illud Math. vj. Primū querite re/ gnum dei rc̄. ¶ Pro cuius euiden/ tia est annotādum ꝙ infirmitas anime est piculosissima. quia tunc anima nul/ lam habet potentiā malo. idest pecca/ to resistendi. petendum est igitᷣ adiu/ torium gratie. Qḋ autem sit illud adiutorium. dicit Hieronimus ꝙ sunt septem ecclesiastica sacramēta. et hec instituta fuerunt ad medicinā humani generis. Medicine autē iste sunt inuente ad saluandum infirmitates anime. Item ad adiuuandū virtutes. Omnis autē infirmitas spūalis vel est culpe vel est pe/ ne. Infirmitas culpe est triplex. scilicet originalis contra hanc est baptismus. Actualis mortalis contra hanc est pe/ nitentia. Actualis venialis contra hanc est extrema vnctio. Infirmitas pene est quadruplex. scilicꝫ ignorantia contra quā est ordo. Impotentia contra quā est confirmatio. Malicia contra quam est eukaristia. Cōcupiscentia cōtra quā est matrimoniū. Item si recipiatᷣ medicina quo ad adiuuandum virtutes in auxiliū fidei est baptismus. In auxiliū spei est extrema vnctio. In auxiliū karitatis est eukaristia. In auxiliū prudentie est ordo. In auxilium iusticie est penitentia. In auxiliū fortitudinis ꝯfirmatio. In auxilium tpantie matrimoniū. Cum igitᷣ celestis medicus cōtra infir/ mitates anime spūales tot medicinas spūales ex ipsius imensissima bonitate B

nobis fuerit elargitus. omni ergo cura
et sollicitudine dū expedit infirmitates
nostras per penitentiā ceteraq; eccle/
siastica sacramēta vt est dictum curare
debemus. et ad hoc nos autor inducit
dum dicit. Sit tibi ꝑcipue quod primū
¶ Sed nota ꝙ tres sunt sacramē
torum species. Nam quedā sunt salua/
toria. sc; quibus salus acquirit̄ vt bap
tismus eukaristia et confirmatio. et de
his de conse. di. ij. et. iiij. per totū. Que
dam ministratoria. sc; que ministratoꝝ
officijs exercent̄. vt diurna officia pari
ter et nocturna. De his de conse. di. v.
Quedā preparatoria q̄ omnibus sacra
mentis celebrādis parant̄. ¶ Nota etiā
ꝙ sacramēta quedam dicunt̄ necessita
tis et hec sunt quinq;. sc; baptism9. de
conse. di. iiij. nulla salus. Cōfirmatio. v.
di. omnes fideles. Eukaristia. de conse.
di. ij. q̄tidie. Extrema vnctio siue recōci
liatio. xxvj. q. vj. §. vl̄. Et pnia de pe. di.
j. non pōt quis. Quedā etiam dicūtur
voluntatis. sc; ordo. lxxiiij. di. ver. ista.
Et matrimoniū. xxx. q. ij. vbi non est
¶ Querere aūt aliquis posset vtrū
sacramēta possint iterari. Rn̄deo bre/
uiter ꝙ tria sacramēta non pn̄t iterari.
sc; baptismus ordo et cōfirmatio. vt. j.
q. j. ꝙ quidē. Nulli em̄ sacramēto faci/
enda est iniuria q̄ dicit̄ fieri quando nō
est iterandū. iterat̄ quasi prima colle/
ctio nō valuerit. j. q. j. sacra. In collectōe
em̄ cuiuslibet ꝑdictorum triū imprimit̄
caracter, anime qui etiā per mortē non
pōt ab eo separari. vn̄ si aliquis resusci
taretur nō esset rebaptizand9 aut recō
firmandus aut reordinandus. secus in
alijs quatuor sacramētis. xxxij. q. vij. li
cite. Vn̄ et huguitio notauit ꝙ lazarus
post suscitationē non potuiss; repetere
vxorē nec illa eum. sed si vellent iungi
oporteret ꝙ ꝯtraherent de nouo et ite
rari pōt matrimoniū. eukaristia. pnia.
et extrema vnctio. ¶ Scd̄o de salu
te corpali est insup curandū ipsam or/
dinate obseruādo. ipsa non abutendo
sed ad salutē mentis ad quā ordinata
est ordinādo. vnde greg9. ij. pastoꝝ. c.

xxiij. Admonendi sunt igit̄ incolumes
vt salutē corpis exerceāt ad salutē men
tis ne si accepte sanitatis gratiā ad vsū
nequicie inclinēt dono deteriores fiant
et ne opportunitatē salutis promerendo
despiceāt. similiter nō destruant salutē
suam voluptatibus et lasciuijs gule et
ebrietatib; ne sint homicide sui. Sene
ca ep̄la. lxxxix. Multos morbos mul
ta fercula fecerūt ibidem innumerabi/
les esse morbos non miraberis. cocos
numera medicina quedā paucaꝝ her/
barum fuit. ac pura iuuente sunt mille
conditure quibus auiditas excitaret̄ q̄
desiderātibus alimēta erant onera sūt
plenis. Inde pallor ⁊ neruoꝝ vnio ma
dentium tremor et miserabilior excru/
ditatibus q̄ ex fame macies inde tor/
menta oculoꝝ et auriū et innumerabi/
lium febriū genera. Ecci. xxxvij. Prop
ter crapulā multi perierunt. ¶ Pro
premissoꝝ intelligētia magis in speciali
est de infra scriptis dubitabilib; que/
rendū vel inuestigandū. Et primo vtꝝ
sit pcc̄m magis curare de salute corpis
q̄ de salute anime. Hoc est dicere vtrū
magis diligēdo corpus q̄ animā quis
peccet. ¶ Huic q̄sito breuiter respōdet
aug9. in li. de libero arbitrio loquēs de
amore sui indebito. vbi sic inqt ꝙ ani/
ma aut conuertit̄ ad summū bonū aut
auertit̄ a summo bono. Si cōuertitur
ad summū bonū bene ordinatū est. Si
aūt auertat̄ a summo bono et conuerti
tur ad cōmutabile bonū. tunc grauiter
peccat. et tunc distinguendū. q2 aut con
uertitur bonū ad ꝓprium bonū suā ex
cellentiā diligēdo. aut ad bonū exteri9
sic ad tꝑales diuitias. aut ad bonū inte
rius. qd̄ est bonū carnis. et ꝭm hoc su/
muntur ille tres radices pcc̄orum quas
ponit beatus Joh. ij. ep̄la. c. ij. dicens.
Om̄e qd̄ est in mūdo aut est concupia
carnis. aut concupia oculoꝝ aut supbia
vite. Unde aug9. in libro ꝑallegato di/
cit. Uoluntas adherens cōmuni atq; in
cōmutabili bono impetrat prima ⁊ ma
gna hominis bona cum ipa sit medium
quoddā bonum. voluntas autē auersa

ab incõmutabili et cõmuni bono et cõuersa ad ꝓprium bonū. aut ad exterius aut ad interius peccat igit̃ si ad ꝓpriū conuertat̃ cum sue potestatis vult esse ad exterius cū aliorum ꝓpria vel quecunqꝫ ad se nō ptinere cognoscere studet ad interius cum voluptate corporis diligit. ¶ Et ita homo suꝑbus et curiosus et lasciuus effectus excipit̃ ab illa vita que in cõparatione vite superioris mors est. hec tamē omnia reducit ipse augustinus ad amorem sui inde bitum qui est radix omniū peccatorum et vocat ipsum libido. idest improbum amorē sui. Unde augustinus libro de ciuitate dei dicit. ꝙ amor dei facit hierusalem. amor vero sui facit ciuitatē babilonis. Propterea ergo amor sui est causa et radix omniū peccatoꝝ. tamē pie credendum est ꝙ autor intellexit de vtriusqꝫ salute scilicꝫ hominis interioris et exterioris. et sic intelligendo plana est littera et intellectus autoris verus et bonus. et sic cõcludo curare debemus coniunctim de vtraqꝫ salute vtramqꝫ a deo misericorditer postulādo sicut orat ecclesia dicens. Da q̃sumus domine populo tuo salutē mentis et corporis vt bonis operibus inherendo tua semper mereamur ꝓtectione defendi. ¶ Secundo querit̃ vtrū sit peccatū seruare tpa circa medicinas dādo et circa egritudines motus superioꝝ corpoꝝ considerare. Huic quesito breuiter respōdetur ꝙ glosat̃ super illo verbo apostoli ad gal. iiij. ca. Quomō iterum conuertimini ad infirma egena elementa quibus denuo seruire vultis dies obseruabitis et tempora et menses et annos dicit ꝙ ap̃lus loquit̃ de duplici genere rerum. De hijs scilicet que currunt cursu naturali. et de hijs que fiunt cursu voluntario. in hijs est peccatū. in illis nō. Unde glosator culpat eos qui constellationes sequunt̃ dicentes. faciam hoc anno cõmertium. qꝛ illa stella agit cursum non plātabo hoc anno vineā quia bisextus est. ¶ De hac materia habetur plenissime in decre. in canone. nō obseruetis. xxvj. q. viij. non tamē condemnātur rustici qui seruant tempora ad semināndum vel ad arbores incidendum et huiusmodi q̄ naturalem habēt rationē. Similiter et phisici circa medicinas et minutiones faciēdas et similia Illi autē non culpant̃ qui naturales effectus elementoꝝ et syderū ordinatissima conuersione nouerūt. Et ideo gen. iij. scribitur. vt sint in signa et tempora in dies et annos ꝛc.

¶ Rethorica sup. xxxv. pcep.

Somnia ne cures

Nocte visiones fantasmata que diurne cogitatiōes affectatas ymagines representāt ab doctis repleri misterijs nō confidas. nam si ea futuroꝝ euentuum vaticinari presagiū curiosa perscrutatōne contenderis nō sine diuine maiestatis iniuria diuinationis nota contaminatus censeberis sane ad eandē supstitionis ardētes referas laruas somnia et lemures. ergo Somnia ne cures ꝛc.

¶ Tricesimūquintum precep tum scde partis metrice.

Somnia ne cures nā
mens humana quod
optat. Dum vigilat sperat
per somnū cernit idipsum

¶ Beatus gregorius in dyalogo quatuor genera somnioꝝ cõmemorare videtur dicens. ꝙ quedā somnia veniunt ꝓpter nimiam somniantiū vanitatem. et talia somnia omnino sunt spernenda Quedam cõtingunt ex illusione fantastica. quedā ex cogitatione phabita. et hec nemo potest vitare. Quedā ex re

A

uelatione diuina. et hec sperni minime
debent. vnde ouidius in ep̃lis. Nanqꝫ
sub aurora iã dormitare lucerna. Tem
pore quo cerni somnia vera solent.
¶ Attendens igit̃ autor vere sapien
tie auditorẽ precipue vana somnia non
multũ curare debere. nec etiã in talibꝫ
dei archana maxime quo ad futura cõ
tingentia per somnioꝝ diuinationẽ ni
miam curiose ꝑquirere. pro tanto hoc
suũ preceptuꝫ circa talia somnia prebet
fore obseruãdum dũ dicit. Somnia ne
cures. q̃si velit autor innuere Ne cu/
res somnia. idest noli multũ curare de
somnijs q̃ per nimiam vanitatẽ contin
gunt. Nam mens humana sperat qđ
optat. Dum vigilat. idest cernit. hoc est
cernere videt̃. Idipsum. idest qđ vide
tur in die ꝑ somnia idest somnijs medi
antibus. vel aliter et melius. Ne cures
somnia. nam ꝓ quia. qꝛ mens humana
cernit idipm̃. idest illam et eandẽ rem
per somniũ quod optat dũ vigilat. vel
qđ sperat dũ vigilat. ¶ Nota diffe/
rentiam inter somnũ et somniũ. Nam
somnus est sopor mentis. Somniũ ve
ro visio. ¶ Pro huius p̃cepti intel/ B
ligentia ac etiã obseruantia est breuiter
sciendũ ꝙ beatus thomas scđa secũde
q. lxxxxv. in solutione sexte questionis
dicit̃ ꝙ diuinatio que innitit̃ false opi
nioni est sup̃stitiosa et illicita. et ideo
considerare oportet quid sit vtrũ circa
p̃cognitionem futuroꝝ de somnijs.
Sunt autẽ somnia futuroꝝ euentuum
quandoqꝫ quidã causa. puta cum alicu
ius mens sollicita ex hijs que videt in
somnijs inducit̃ ad aliquid faciendum
vel vitandũ. Quandoqꝫ autem somnia
sunt signa aliquoꝝ futurorum euentuũ
inquantũ reducunt̃ in aliquam causam
cõmunem somnijs et futuris euentibꝫ
et scđm hoc plerũqꝫ p̃cognitiones fu/
turorum ex somnijs fiunt. ¶ Est ergo
considerandũ que sit causa somnioꝝ.
et an possit esse causa futuroꝝ euentuũ
vel ꝑ ea possint cognosci. ¶ Sciendũ
est ergo ꝙ somniorum causa quandoqꝫ
quidem interius quandoqꝫ exterius cõ
tingit. Interior autẽ somnioꝝ causa est
duplex. vna quidẽ animalis inquãtum
scꝫ ea occurrunt hominis fantasie in dor
miendo circa que eius cogitatio et affe
ctio fuit morata in vigilando et talis
causa somnioꝝ non est causa futuroꝝ
euentuũ. vnde huiusmodi somnia per
accidens se habent ad futuros euentus
et si quandoqꝫ simul cõcurrunt erit ca
suale. Quandoqꝫ vero causa intrinseca
somnioꝝ est corꝑalis. nam ex interiori
dispositione corꝑis format̃ aliquis mo
tus in fantasia cõueniens tali disposi/
tioni sicut homini in quo abũdant hu/
mores frigidi occurrit in somnijs ꝙ sit
in aqua vel niue. et ꝓpter hoc medici
dicũt esse intendendũ somnijs ad co/
gnoscendum interiores dispositiones.
¶ Causa autẽ exteriorum somnioꝝ C
est duplex. scilicꝫ corporalis et sp̃ualis.
Corporalis quidẽ inquantũ ymagina/
tio dormiẽtis immutat̃ vel ab aere cõ
tinente vel ex imp̃ssione celestis corpo
ris. vt si dormiẽti appareant alique fan
tasie celesti dispositioni cõformes. Spi
ritualis autẽ causa est quando quidẽ a
deo que ministerioꝝ angelorum aliqua
hominibus reuelant̃ in somnijs. s̃m illud
Numeri. xij. Si quis fuerit inter vos
ꝓpheta domini in visione apparebo ei
vel per somniũ loquar ad illũ. Quan/
doqꝫ vero operatione demonũ alique
fantasie dormiẽtibus apparent et qui
bus quandoqꝫ aliqua futura reuelant
hijs qui cũ eis habent pacta illicita. Si
ergo vtatur quis somnijs ad precogno
scenda futura s̃m ꝙ somnia procedunt
ex reuelatõne diuina vel ex causa natu
rali intrinseca vel extrinseca quantũ se
põt talis virtus extendere nõ erit illi/
cita diuinatio. vñ de talibus non inten
dit autor dum dicit. Somnia ne cures.
Si aũt huiusmodi reuelatio caus̃et ex
reuelatõne demonuꝫ cum quibꝫ pacta
habent exp̃ssa. quia ad hoc inuocãtur
vel tacita. quia hmõi diuinatio se ex/
tendit ad qđ nõ potest extẽdere se tũc

illa diuinatio erit illicita et supsticiosa. vñ de talibꝫ somnijs dicit autor. Somnia ne cures, et sic isto mō intelligēdo līam quo ad vtrunqꝫ intellectū saluari pōt. ¶ Pro premissoꝝ intelligentia magis in speciali est de infra scriptis dubitabilibꝫ querendū vel inuestigandū. Et primo vtꝝ pollutio q̄ in somnijs incipit et in vigilia terminat̄ sit peccatū. et quando mortale et quando veniale. ¶ Huic quesito breuissime respondet beatus tho. in quarta distin. ix. dicens. ꝙ pollutio quātum ad ratiōnē meriti vel demeriti iudicat̄ magis scd̄m principium qd̄ est in dormiendo quā̄ scd̄m finem qui est in vigilando. quia corporalis motus non ptinet ad meritū vel demeritū nisi scd̄m ꝙ a voluntate causatur. ex quo em̄ excitatus est motꝯ in dormiendo nō subiacet vigilantis voluntati vlterius nec reputat̄ euigilasse quousqꝫ pfecte vsum liberi arbitrij recuperauerit. potest tamen cōtingere ꝙ in ipsa euigilatione peccatum oriatur. siquidē pollutio placet ꝓpter delectationem qd̄ quidem erit veniale peccatum si talis placentia sit ex surreptōne mortale autē si sit cum deliberatiuo cōsensu et pcipue cū appetitu futuri. Ipa autē post placentia non facit preteritā pollutionē peccatum. Qd̄ si placeat vt nature exoneratio vel alleuiatio peccatum non credit̄. ¶ Secundo querit̄ quid de quibusdā fatuis mulieribus q̄ dicunt vel credūt se de nocte cū dyana dea paganoꝝ vel cum herodiade cum innumera multitudine equitare super quasdā bestias et innumera spacia terrarum ptransire et multa huiusmodi. ⁊ ꝙ ab eis alique creature posint vel in melius vel in peiꝯ mutari aut confirmari. ¶ Huic quesito breuiter respōdet raymundꝯ ꝙ a maligno spū mentibus fideliū talia fantasmata irrogantur. et hoc ex deceptione pcedente facta in vigilia. nā dyabolꝯ transformās se in angelū lucis seu in diuersarū personarum species mentē quā̄ tenet captiuam multiplicit̄ deludit. nec debet aliquis in tantā deuenire stulticiā vt credat ꝙ hec q̄ in somnijs et spiritu tantū modo fiunt in corpore fiant. alias infidelis ē et pagano deterior. Hec et multa alia de materia hac legunt̄ et notantur in canone. epi. xxvj. q. v. ¶ De materia dormitionis. vide supra in parte psayca pcepto. xlviij. Qd̄ satis est dormi ꝛc. Et sic terminatur secunda pars metrica.

¶ Primū preceptū tercie partis metrice.

Hoc quicunqꝫ velis carmen cognoscere lector.
Hec pcepta feras que sunt gratissima vite.

¶ Uiso supra de tercio speculo methaphorico hoc est parte scd̄a metrica q̄ est pars tercia pncipalis libri. Nunc vero subseq̄nter in hac tercia pte metrica que est quarta pars principalis libri ꝓsequendū est de quarto speculo methaphorico ꝙ est moraliū preceptorum inductiuū. in quo quidem instruit autor scolasticos ac etiā quoscunqꝫ alios iugiter speculari ac etiā in eo reformari deberi. et hoc facit in hac tercia huius libelli parte in primo et secūdo preceptis. Hoc quicunqꝫ velis cum sequenti. in qua parte. xxvj. precepta seu documenta virtuosa complectuntur. ¶ Pro cuiꝯ euidentia est breuiter annotandū ꝙ dicit rabymoyses doctor iudeoꝝ ꝙ in veteri lege tot erant precepta affirmatiua quot sunt ossa in corpore humano q̄ erant. ccclxv. et tot precepta negatiua quot sunt dies in anno

qui sunt.ccclxv.Dicunt etiā quidam doctores φ tot fuerūt vulnera in corpore xpi quot ossa. ob reuerētiam passionis xpi.ad denotādum φ toto tpe vite nostre eam semp debem9 in memoria habere et portare sic nostra ossa habem9 et portam9.et sic a peccatis cauere debemus. nec cōtra diuina pcepta agere debem9. et toto tpe vite nostre de mēbris ꝛ corpore nostro deo semp seruire debem9. Juxta illud ps. Custodiā legē tuam semp et meditabor in mandatis tuis q̄ dilexi et legē tuam nō sum oblitus. Et ideo in huius rei gratia distinguendum est inter pcepta affirmatiua et negatiua hoc modo vicȝ.φ preceptorum alia sunt affirmatiua vt honora patrem ꝛc.alia negatiua vt nō mechaberis.ꝛc. Precepta affirmatiua stricte sumendo dicunt̄ pcepta.sed negatiua dicuntur ꝓhibitiones. Precepta affirmatiua obligant semp sed non ad semp. Negatiua obligant semp et ad semp. vbi aduertendū φ pcepta decalogi possunt intelligi vel data vel innata.primo modo tantū ptinent ad populū israheliticum.scđo modo ad omnes et obligant qꝛ quicquid cōtinet decalogus explicite hoc cōtinet lex nature q̄ scripta est in corde cuiuslibȝ implicite. Istud ei preceptū legis nature.Qđ tibi non vis fieri alij nō feceris.includit hec pcepta nō occides .non furtū facies ꝛc. q̄ decalogus ponit explicite. Quedā precepta ponunt̄ impatiua. scȝ illa q̄ sunt affirmatiua quedaȝ indicatiua.scȝ negatiua. et hoc ideo.qꝛ difficili9 est facere bonū q̄ʒ malum a malo declinare.plures em̄ faciendo bonū requirūtur circūstantie Jn quibusdā preceptis ꝓhibent̄ actus habitus et affect9.vt patet in hijs non mechaberis.non ɔcupisces rem pximi tui. qꝛ appetitus est inordinat9 ad illa. Jn quibusdā solūmodo ꝓhibet̄ actus vt cum dicit̄ non occides.hoc dico ꝫm formā trahendi nō ꝫm veritatē intelligendi.Nam scđm veritatē intelligendi omnia pcepta negatiua manū ligant et animū. De hijs em̄ preceptis habet̄ supra in.liiij.ꝓse precepto. Alienum noli cōcupiscere.A post mediū.Multis em̄ modis ligamur. scȝ lege nature. vt est deū sup omnia diligere.nulli facere qđ nobis fieri nolum9. Preceptis etiā diuinis ligamur. ligabat̄ adam preceptis quibusdam sibi datis. Ex sui voto.scȝ quia ꝫm augustinū vouere est volūtatis.sed reddere necessitatis.vn̄ quibusdam etiaȝ cōsiderandis sunt pcepta.sic religiosis qui vouerunt alia a decretis pontificuȝ vt ieiunare aliquas vigilias sanctoꝝ et hmōi. Consuetudine ꝫm φ in francia primogenit9 succedit in regno mandatis prelatoꝝ.vnde sup cathedrā moysi sederūt scribe et pharisei Mat.xxiij. Consciā qꝛ ꝫm aug. quicqd fit cōtra conscientiā edificat ad gehennam.vt in decre.lras.de resti.spo.extra

¶ Insup etiā aduertendū nobis est φ sicut seruus dño suo obedire tenet̄ ita et nos cū serui dei sum9 non tamē serui sub seruitute cōstituti. sed potius sub gratia vt dicit aug9.in regula eidē obedire tenemur eius obtpando preceptis qđ potest taliter psuaderi.Dicunt em̄ astrologi φ omnes stelle q̄ sunt in celo tam fixe q̄ʒ sub firmamēto siue in celo stellato q̄ʒ etiam planete ad motū celi velotius mouet̄ in centuplo q̄ʒ ad motū ꝓpriū.et quāto stella ē altior tanto tardius ad motū ꝓpriū mouet̄.Qđ tali ꝓbant ratione dicentes φ omnes stelle et planete ad motū celi vno die naturali mouent̄. vnde videm9 φ sol omni die cum omnibȝ alijs stellis facit cursum de oriēte in occidēs.sed ad motum ꝓprium valde tarde sic manifeste patet cū lunā motu ꝓprio facit cursum suū in vno mēse.sol in vno anno.mars in.xij.quia est altior. Jupiter in.xxx.qꝛ altior. Saturnus in centum quia est super omnes altior.stelle que sunt altiores in firmamento.360000. Sic igitur mouetur celum motu ꝓprio velocius.

¶ Sic directe in ꝓposito in nobis sunt duo motus.prim9 est dei qui mouet

nos in op9 bonum. Nunq̄ enim homo posset se mouere ad gratiã nisi primo de9 ip̄m moueret. et hoc est ꝙ act. xvij scribit. In ipso em̄ viuimus mouemur et sum9. xxvj. q. vij. nō obseruetis. in fi. ¶ Scd̄us motus est liberi arbitrij nostri motus. scȝ ꝓprie rationis et voluntatis quantũ ad p̄cepta siue motus de quibȝ nos mouet debem9 velocissime moueri hoc est eius p̄ceptis necnō et cōsilijs sine more ptractione obtemperare cum ip̄e sit verus p̄ceptor nihil nisi vtile p̄cipiens atqȝ bonũ. Ad motum vero ꝓprie volũtatis homo stati moueri nō debet sed tarde hoc est deliberate in agēdis ꝓcedere eo ꝙ ex passionibus rōnem sepe cōtingit errare. ratio nanqȝ malum apphendit sub ratione boni. et ideo non statim votũ ꝓprie voluntatis hō sequi debet sed ad motum dei p̄cipientis vt supra habitũ est. repente moueri debet. et quãto homo altior fuerit. idest maioris dignitatis et grad9. tanto tardi9 moueri debet hoc est cum maiori deliberatiōe vt dictum est nō solum q̄ ad corpus ptinent. multomagis q̄ ad animã spectare videt̄. De numero vero preceptoꝝ que ordinant nos ad deũ et ad ꝓximũ vide infra in scd̄o p̄cepto huius ptis. Instrue preceptis. ¶ De distinctiōe insup preceptoꝝ scd̄m canones. quia quedã sunt moralia. quedã mistica seu figuralia cũ allegationibus vide sup̄ in preallegato p̄cepto in additione ibidē posita ad literam. L. in fine. Hec vero p̄cepta ante dicta s̄m gregoriũ sunt dei specula in quibȝ anime sancte semp ꝯspiciunt vel inspicere debēt. et si que sunt in eis feditates deprehendũtur. ¶ Postq̄ autor supra in scd̄a parte metrica illoꝝ errorem correxit qui p vias naturales solũ conabant̄ addiscere ea q̄ sunt sup̄ facultatē naturalis ingenij ac etiã circa cognitionē intellectiuam immoderatũ habēt sciendi appetitũ quod ad intpantie ptinet viciũ. ¶ Nunc vero in hac tercia pte principali hui9 libelli subsequenter aliquoꝝ errorem intēdit corrigere qui opinant̄ ex solis puris naturalibus sine preceptoꝝ moralium auxilio posse virtuose viuere in hac vita. tales em̄ in doctrina preceptoꝝ moraliũ sic errantes iocũditatem vite sp̄ualis non contingũt. Si quis vero vitã gratissimam possidere desiderat meretriculas hoc est sciētias vanas derelinquat. De quibȝ boecius libro primo ꝓsa prima sub typo illius dn̄e attingentis de terra in celũ sub qua meretricule residebant luculēter demonstrare videt̄ dicens. Quis ingt has scenicas meretriculas ad hũc egrum pmisit accedere que dolores eius non mō nullis remedijs fouerunt. verũ etiam dulcibus insuper alerent venenis ⁊c̄. Sed poti9 in solidis. idest moralibȝ sanctissimũ animũ summo studio debeãt applicare soliditatem et nobilitatē moralis sciētie ostēdit Crisostom9 dicens. In morali eniȝ scientia. idest in scriptura sacra inuenit ignorans quid discat. cōtumax quid timeat. laborãs premia pusillanimis solacia. Ecce quanta est in morali doctrina soliditas et quã elongata est ab ea vanitas. Et ideo sapiens ad moralē sapientiam nos inuitans dicit illud prouer. xxij. Ecce scripsi eam tibi in cogitationibus et sciencia vt tibi ostenderē firmitatem et eloquia veritatis. Sed re uera in puris naturalibus scientijs est vanitas multiplicis erroris. Ideo dicit̄ Hieremie. x. Hec dicit dn̄s iuxta vias gentiũ nolite discere quia leges populorum vane sunt. ¶ Contra vero tales qui in sciētijs mere naturalibȝ summo studio suũ animum applicarũt. Inuehit beatus Hieronim9 in canone. nōne xxxvij. di. dicens. Nonne vobis videt̄ in vanitate sensus et obscuritate mentis ingredi illum qui diebus ac noctibus in dyaletica arte torquetur. qui phisicus perscrutator oculos transcelum leuat et vltra profundum terrarum et abyssi in quodaȝ mare demergitur qui iambum feruet qui tantã metroꝝ sil

nam in suo studio si corde distringit et
congerit et vt ad alterã partem tran/
seam supple vanitatis ꝛ cupiditatis qui
diuitias p fas et nephas querit et scrip
turas qui adulatur regibꝫ hereditates
captat alienas et opes ꝯgregat quas in
momēto cui sit relicturꝰ ignorat. Hec
B illle. ¶ Attēdens igit̃ autor ꝙ ad mo
ralium preceptoꝝ scientiã expedit lecto
rem ipsiꝰ moralis scientie summo stu/
dio tã in premissis q̃ȝ in subsequētibus
pceptis intelligēdis curam et ꝓnã at
tentionem exhibere. quoniã vt ipse in
principio huiꝰ libelli asseruit et maxi/
me in tercia ꝓhemiali parte vbi dicit.
Precepta mea ita legito vt intelligas.
Legere em̃ et non intelligere est neg/
ligere. Unde et si hic lector hec pcepta
neglexerit obseruare. posset de negligē
tia merito causari ꝓ tanto hoc carmen
intelligendũ sit inuitat dicens. Hoc qui
cunqꝫ velis ꝛc. ¶ Nota ꝙ carmen po
nitur sepe pro toto ope vt in principio
ouidij de arte habet̃. Me legat et le/
ctio carmine doctꝰ amet. Expone ergo
sic o lector. Quicũqꝫ velis. idest vis co
gnoscere. idest de aliqua re notitiã ha/
bere. Exponit̃ hic Hoc carmē. idest do
ctrinam huius libelli ꝓ toto isto ope.
vt eam feras. idest ferre possis ex hac
materia ethica. Precepta. idest documē
ta et instructōnes. Que sunt gratissima
idest acceptabilia vite. idest ad instru/
ctionem tue vite moralis et etiã alteriꝰ
instrue. idest informa animũ tuũ. i. tuũ
intellectum supple. et ne cesses discere.
idest noli a tali doctrina cessare. Unde
seneca ad discendũ qd̃ necesse est nulla
mihi etas sera videri pōt. Et si magis
decet senē docere q̃ȝ discere. tamē que
quis doceat nō licet ignorare. Et vere
animũ tuũ debes instruere. idest disce
re. rationē assignat in sequēti metro di
cens. Nã sine doctrina. quasi dicat quē
admodũ species alicuiꝰ in speculo con
siderata nihil valet nisi sit ibi vera for
ma. Ita hominis vita nihil valet nisi do
ctrinis sit informata. Mortis ymago
dicit quia qui nō discit aut didicit quasi
mortuus est et quasi corpꝰ examine re
putatur. Unde augustinꝰ. q̃ȝ plus homo
sapit tãto plus viuit. Ymago dicit̃ qua
si ymitago quia illũ imitatur ad cuius
similitudinēꝫ fit. Tu etiã poteris ferre
multa cōmoda. idest vtilia. Dico si in/
formes animũ tuũ pceptis meis sup/
ple moralibꝫ et legeris carmen meum.
Sin ꝓ sed. si spreueris illud. quasi di/
cat si doctrinã meam. idest moraliũ pre
ceptoꝝ cōtempseris non erit meũ dam
num sed tuũ. et hoc vult in summa hoc
primũ preceptũ. Hoc quicunqꝫ velis cũ
duobus metris imediate sequentibus.
¶ De tribus erroribꝫ circa pcepta mo
ralia vide sup̃ in quarta ꝓhemiali par C
te. §. ij. ¶ Pro premissoꝝ intelligē
tia et obseruãtia est breuiter sciendũ ꝙ
tria sunt que pcipue ad moraliũ precep
torum doctrinã vnumquēqꝫ lectorē de
bent incitare vel etiã inducere. ¶ Pri
mum est ꝙ hec doctrina pducit ad io/
cunditatem vite spũalis. et hoc facit in
scdo metro dum dicit. Hec pcepta fe/
ras. ¶ Secundũ est quia hec doctrina
ꝓseruat ab ymagine figure mortalis ꝛ
hoc cum infert. que sunt gratissima vi
te. ¶ Terciũ est. quia hec doctrina va
let ad ꝓlongationem vite naturalis. et
hoc facit in vltimo preceptoꝝ huiꝰ ter
cie partis. Dilige non egrã caros ꝛc.
¶ Quo ad primũ et scdm quia idē
expositiue tendũt breuiter est sciendũ
ꝙ sex sunt q̃ naturaliter mouent ad di
ligendum aliquã rem que omnia pfe/
ctissime sunt in deo. quibus obseruatis
pducemur ad ipsiꝰ vite spũalis iocun/
ditatem vicꝫ. Pulchrum. bonũ. hone/
stum. simile. vtile. ꝛ delectabile. Primũ
ergo qd̃ monet ad diligēdum deum in
quo omnis spũalis vite iocunditas con
sistit est pulchꝝ. Unde dyonisius. omnia
pulchrum et bonũ desiderant. In xpo
aũt est summa pulchritudo. ꝛ ideo sum
me diligendus est sapientie nono. Can
dor est enim lucis eterne et speculum
sine macula ymago bonitatis illius.

de ista pulcritudine et iocunditate spi ritualis vite dicit aug. in libro de libe ro arbitrio q tanta est pulcritudo iu/ sticie tanta iocunditas lucis eterne vt etiā si non liceret in ea amplius viuere q̄ vnius dei mora pter hoc solū in/ numerabiles anni huiꝰ vite pleni de licijs et circūfluentia bonorū tpalium recte meritoq3 contemnerenť. ¶ Se cundū quod mouere nos deb3 ad deū diligendū est bonū.in deo aūt est sum ma bonitas et ideo est summe diligen dus.ideo aug.de ciui.dei.Cū vero ista diligant ideo quia bona sunt pudeat illis inherendo non amare bonū ipm vnde bona sūt.bonitas aūt sic est deo essencialis q2 sicut ignis nō pōt pdere suū calorē sic nec deꝰ bonitatē q2 deꝰ sic est bonus et bonū est suipsiꝰ cōica tiuū ideo suā bonitatē creaturis ptici/ pando tribuit quibusdā dās esse alijs viuere alijs sentire alijs intelligere. Tertiū quod mouere debet ad deum diligendū est honestū.est.n.honestum fm tulliū qd sua vi nos attrahit ꝛ sua dilectione nos allicit. In deo autez est sūma honestas et ideo est sūme diligē dus.sap.vij. Innumerabilis honestas per manus illius ꝛc. ¶ Quartū quod mouere debet ad deū diligendū est si militudo eccl.xiij.Omē aial sibi simile diligit. Inter christū et nos duplex si/ militudo considerať.christus est nobis similis rōe assumpte carnis. ad philip. ij.Similitudinē hominū factꝰ ꝛc. Itē similes sumꝰ ratione ymaginis sed tā dr̄ter q2 sicut dicit glo.ymago dei in/ uisibilis sicut ymago regis aliter est in nūmo aliter in filio nos sumus nūmꝰ christus aūt est eterni regis filius. Quintū quod mouere debet ad deus diligendū est vtile.homo.n.sepe ami/ cū diligit pter vtilitatē quā habere credit.christꝰ igiť tanq̄ verus amicus est diligendus q2 ab ipso vtilitatē reci pimus in vita et in morte et post mor tem nā in vita dilectores suos ditat spi ritualibus diuicijs. puer.viij. In vijs iusticie ambulo in medio semitarū iu/ dicij vt ditē diligentes me et thezauro eos repleā. In morte ab insidijs ho/ stis custodiendo psalmista attestante qui ait. Custodit dominus omnes dili gentes se ꝛc. Post mortem suscipit in gloria patris.glosa.i.fm datuz suum.i. fm q eam dare debet prebet illam.s. gloriam celestem scilicet diligentibꝰ se ¶ Sextum quod mouere deb3 ad deum diligendum est delectabile.natu raliter enim homo diligit rem in qua animꝰ conquiescit delectabiliter. In deo autem est summa delectatio ideo est summe diligendus. In presenti tā vita dilectiones virtuosorum quas ha bent in deo habent imperfectionez ad mixtionem et interruptionez. Habent igitur imperfectionem quia habent im perfectam cognitionem et imperfectū amorem.et hoc est quod manifeste di cit aplus.j.ad corinth.xiij.Cum autem venerit quod perfectum est euacuabiť quod ex parte est. ¶ Item dilectio nes virtuosorum habent admixtionez quia sepe admiscenť vel a corporis cor ruptione vel a dyaboli temptatione vť a mundi psecutiōe ꝛ hoc est quod scri bitur ysa.iij. Uinum tuum mixtum est aqua. Item dilectiones virtuosorū ha bent interruptionem quia sepe ab eis subtrahuntur vel vt amplius humiliē tur vel vt feruentius ipse dilectiones desiderentur vel vt cautius conseruen tur.hec figuratiue signata sunt.iij.reg. xvij.in helia quem deus pascebat mit tens ei carnes mane et vespere tamen bibebat de torrente tandem illaz refe fectionē deus sibi subtraxit ita q vix modicum aque ꝛ panis habere potuit ꝛc. ¶ Quo ad tertium videlicet q hec moralium preceptorū doctrina vis ad prolongationem vite naturalis non est super hoc instandum.quia de ma/ teria satis supra in parte psayca ē de ductum et precipue in secundo pcepto Parentes ama.ꝛ infra in vltimo huiꝰ tertie ptis pcepto. Dilige non egra ꝛc.

¶ Secundũ preceptum tertie partis metrice.

Instrue preceptis animũ ne discere cesses. Nã sine doctrina vita est mortis ymago.

A ¶ Postq̄ autor in primo p̄cedenti p̄cepto p̄buit rudimenta errorem aliquorum curiosorum circa precepta moralia corrigentia ac etiaʒ quo ad textꝰ expositionem hoc s̄m preceptũ in quo daʒ generali cõprehendentia. ¶ Nũc vero in presenti precepto subsequẽter prebet rudimenta ipsum lectorem inducentia ad informandum se de dictis preceptis que ⁊ quot sint magis in speciali. Pro quibus etiam sciendis et obseruandis sũmo studio debet suũ animũ applicare et hoc est quod dicit. Instrue preceptis animum ⁊c̃. id est informare debes animum tuum. id est intentum tuum. Preceptis. id est documentis huius tertie partis metrice infra scriptis que sunt numero. xxvj. Ne cesses ergo discere. id est noli a talium preceptoruʒ moralium doctrina cessare q꞉ sicut ait seneca ad discendum qđ necesse est nulla mihi etas sera esse videri põt magis qm̃ decet senẽ discere q̄ꝫ que doceat ignorare. ¶ Hanc enĩ sententiam approbare videtur aug. in canone. si habes. xxiiij. q. iij. in proposito sic dicens. Ego senex a iuuene ⁊ episcopus tot annorum a collega nec duʒ anniculo paratus sum edoceri ⁊c̃.

B ¶ Pro primi igitur metri intelligẽtia et obseruantia est breuiter sciendũ ꝙ vltra antedicta precepta que in hac parte inferuntur sunt alia decem decalogi p̄cepta quibus lector debet suũ animum instruere vel eam informare et ea addiscere cũ effectu. Omnia igit̃ diuina precepta que per decalogũ sunt accepta in hijs duobꝰ dependunt preceptis scillicet in dilectione dei et dilectione proximi. In hijs duobus preceptis vniuersa lex pendet et prophete. Math. xxij. Numerꝰ ergo preceptorꝫ gratia breuitatis potest sic sumi q꞉ quedam precepta ordinant nos ad deum et quedam ad proximum quod deus insinuauit in duabus tabulis lapideis quando legem moysi dedit. In prima tabula sunt tria precepta ad deum ptinentia. Primum pertinet ad patrem. quia est in diuina vnitate. Secũdũ ad dei filium. quia est de iuramenti veritate. Tertium pertinet ad sanctum spiritũ quia est de spirituali vocatiõe.

C In secunda tabula fuerunt septem p̄cepta ad proximum pertinentia. Quorum primum est de exhibendis bonis vt honora patreʒ. Reliqua sunt de cauendis malis que inferri possunt corde vel opere vel ore. Opere ledimus proximuʒ tripliciter propter quod dantur tria precepta. Primum est non occides. Secundum est non mechaberis. Tertium est non furtum facies. Ore ledimus ꝓximum. et contra hoc est illud. non dices contra proximum tuum falsum testimonium. Corde ledimꝰ ꝓximum dupliciter. quandoqꝫ respectu rei irrationalis de hoc dicitur. non cõcupisces reʒ proximi tui. quandoqꝫ rei rationalis et de hoc dicitur. Non concupisces vxorẽ proximi tui. ¶ Pro declaratione eorum que hic circa precepta annotantur est breuiter sciendum ꝙ precepta que in sacris canonibꝰ distinguunt̃. alia sunt moralia scilicꝫ que mores instruunt. vt Non occides. hec quo ad litteraʒ non mutantur. Alia vero non mutantur quo ad sensum vt d̃ sabbato. Alia mistica vel figuralia. vj. di. §. hijs. Alia sacramentalia de quibꝰ ratio reddi potest quare ad litterã fuerunt mandata vt circũcisio. Alia cerimonialia de quibꝰ ratio non redditur ad litteram vt Non arabis in boue et asino. ut. vj. q. vij. in noua. ¶ Pro secundi etiam metri intelligentia est bre

aliter annotandū ꝙ hō qui est sine moraliū p̄ceptoꝝ doctrina est similis homini mortuo. Ratio sicut.n.hō mortuus p morté corrūpitur quantū ad suū esse naturale ita hō indoctrinatꝰ corrūpitur quantū ad esse virtutis moral et plabitur in mortem vicioꝝ. Nō est ergo despicienda doctrina moraliū .qꝛ puer.xxij scribit. Appone cor tuū ad doctrinā meā que pulcra erit tibi cū tu fuaueris eā in ventre tuo et redundabit in labijs tuis vt sit in dño fiducia tua. Item eiusdē.xix. Nō cesses audire fili doctrinā nec ignores sermones scientie. Et hoc est quod directe intēdit autor dū dicit. Naꝫ sine doctrina vita est quasi mortis ymago. De materia require.s. in primo precepto huius tertie partis si placet et quod hic expositioue deficit suppletur ibidem.

Tertium preceptū tertie partis metrice.

Commada multa feres sin autem spreueris illud. Nō me scriptorem sꝫ te neglexeris ipe

Postq̄ autor in prime p̄cedēti p̄cepto prebuit rudimenta ipsum lectore n inducentia ad moraliū preceptoꝝ doctrinā capescendā. Nūc vero in p̄nti precepto in quodam generali ondere intendit cōmoda que ex ipoꝝ preceptorum obſuatione acquirunt et hoc in primo metro facit dū dicit. Cōmoda mlta ꝛc. quasi dicat. Tu feres.i. ferrre poteris. Multa cōmoda. dico si informes animū tuum meis preceptis. Sin autē.i.si Spreneris.i.pulpēdes. Illud.s.carmen meū.hoc est totā p̄ntem partem. E cōuerso damna que ex ipoꝝ negligentia cōsequentur. in metro sequenti ondit dū dicit. Non me scriptorem ꝛc. quasi velit innuere si neglexeris me scriptorē.hoc est me et meā doctrinā contempseris nō erit meū damnum sed tuū. De hac litterali expositiōe satis supra in primo huiꝰ partis precepto. Hoc quicūqꝫ velis. est expressuꝫ. Pro huiꝰ p̄cepti intelligentia morali est breuiter attendenduꝫ ꝙ cōmoda qu eexpresse consequuntur ex moralium preceptoruꝫ obſuatione describūtur deutro.xxviij. Incōmoda que contingunt non obseruantibus ea eodem.c.etiam añ mediū annotantur.

Primo ergo uidenda sunt cōmoda que ex moraliū preceptorum obseruatione cōtingunt. Unde dicitur ibidē ꝙ si custodieris omnia mandata eius que precipio tibi hodie faciet te dominus deus tuus excelsioreꝫ cunctis gentibus que versantur in terra veniētqꝫ super te vniuerse benedictiones iste et apprehendet te. Si tamen precepta eiꝰ audieris benedictus tu in ciuitate ꝛ benedictus in agro habundare te faciet dominus omnibus bonis fructu ventris tui et fructu iumentorum tuorum et fructu t̄re tue apperiet dominꝰ thesaurum suum optimum celum ꝛ pluuiam tribuat terre tue in tempore suo benedicet cunctis operibus manuum tuarum ꝛc. Secundo videnduꝫ restat incōmoda atqꝫ maledictiones que non obseruantibus dominus cōminatur. vnde post benedictiones immediate maledictiones consequuntur dicens. Si autem audire nolueris vocem dei tui vt custodias ꝛ facias omīa mandata eius ꝛ ceremonias quas ego precipio tibi hodie venient sup te oēs maledictiones iste et apprehendent te et maledictus eris in ciuitate et maledictus eris in agro meledictuꝫ horreū tuum et maledicte reliquie tue maledictus fructus ventris tui et fructus terre tue armenta boum tuoruꝫ et greges ouium tuaꝝ ꝛc. Alias multas obmitto gr̄a breuitatis te hoc est qō sine dubio quo ad moralem intentum autor intendit dū dicit. Nō scriptoreꝫ ꝛc.

Quartum preceptum tertie partis metrice.

Cum recte viuas ne curas verba maloꝝ Arbitrij noſtri nō ē quod quiſqꝫ loquatur.

A Poſtqꝫ autor in ſupioribus prebuit rudimenta lectorē vnūquenqꝫ ad moraliū preceptoꝝ doctrinam capeſcē dā inducentia in quodā generali. Nunc vero in pñti precepto incipit tradere ipſa precepta modo ſingulari et ſpecifico verū quia ex ipſis pceptis aliqua ſunt affirmatiua et aliqua negatiua et inter negatiua quintū preceptuꝫ eſt. Non occides. in quo homicidiū explicite ꝓhibetur necnon etiā implicite omnis motꝰ ire qui fit contra ꝓximū ꝓhibetur ſiue ille ſit cordis tm̄ vt ira ſiue oris vt ꝯtumelia ſiue opis vt pcuſſio citra mortē vel depilatio vel etiam deſpoliatio. Et quia etiā homicidij genus dupliciter diſtinguit .ſ. veꝝ quod dicitur corpale et interpretatiuū quod dicitur ſpūale. Et iſtud ſpūale duobus modis cōmittitur vno modo obmittēdo vt cū quis videt alium in extrema neceſſitate conſtitutū et nō ſubuenit ei tunc interpretatiue dicitur eū occidiſſe Alio vero modo cōmittendo et hoc quandoqꝫ corde odiendo vt eſt dictū qñqꝫ ore .ſ. detrahendo vt omnis motus ire qui cōtra ꝓximū ſit reducatur ad Non occides. qꝛ illi cui detrahit occiditur in conſcientia .ſ. illius qui audit detractorem in quo prius viuebat per bonam famam et ex hoc plerunqꝫ inſurgit motꝰ ire contra ſic detrahentē Pro tanto autor hoc prebet preceptū ne quis ex tali detractione iraſcat dūꝫ dicit. Cum recte viuas. quaſi dicat. Si

B in puritate conſcientie vixeris. Ne cures .i. ne iraſcaris hoc eſt ne tibi ſit cure quid os iniqua loquentiū contra te dicat dūmodo a veritatis tramite non recedas. vñ ſeneca epl'a. iiij. Nemo videtur mihi plus extimare virtuteꝫ nemo magis illi eſſe deuotus qꝫ qui famam boni viri ꝑdidit ne conſcientiaꝫ perderet. Scdm .n. grāmaticos. cuꝫ. in hac parte non eſt ꝑpoſitio quia caret ſuo caſu .ſ. ablatiuo. ſed aduerbiū qualitatis. Conſtrui ergo debet ſic. Cū recte viuas ꝛc. rōnem primi metri in ſequenti aſſignare videtur dicens. Arbitrij noſtri non eſt ꝛc. quaſi dicat ꝙ nō eſt in poteſtate noſtra linguā compeſcere malorum. Nota ſm canones ꝙ homicidiū cōmittitur. xviij. modis. Primo dicit homicidiū cōmittere res eccleſie rapiens. xij. q. ij. c. j. Scdo res eccleſie difficulter dans. xiij. q. v. qui oblatio. Tertio parentibus aliqđ auferens. xij. q. ij. qui abſtulerit. Quarto ſponte aliquid faciens vñ mori ꝑt xlvij. di. c. vniuerſalit. Quinto bñficiū non preſtans. lxxxvj di. paſce. Sexto decimas negans. xvj. q. j. decime. Septimo ſcienter alium ad deierandum ꝓuocans. xxij. q. v. ille. Octauo fratri nocere cupiens et hoc fit dupliciter. de pe. di. j. homicidiū voluntate et actu. đ pe. di. j. omnis. di. v. miror. Nono aborſum ꝓuocans. xxxij. q. ij. quero. Decimo membrū ſibi abſcindens di. lv. Si abſcidit. Undecimo bñficiū ſubtrahēs xxij. q. iiij. inter cetera. Duodecimo male ſuadens. de pe. di. j. noli. Tredecimo precipiens ꝛ defendens. di. v. ſi quis viduam. Decimoquarto incaute vñ aliꝰ mortē incurrat faciens. di. l. ſepe. Quindecimo detrahens. vj. q. j. ſūma iniquitas. Sedecimo malā ſuſpitioneꝫ preſtans. xj. q. iij. non ſunt audienda. Decimoſeptimo fratrē odiēs. de pe. di. j. homicidioꝝ. Decimooctauo ꝯſiliū mortis prebens. đ pe. di. j. piculoſe. Pro premiſſoꝝ intelligentia magis in ſpēali eſt de infra ſcriptis dubitabilibus querendū vl' inueſtigandū. Et primo vtrū ſufficiat bona conſcientia illi vel non ſufficiat qui apud deum habet puram

conscientiam multi tamen aliquod ma lum suspicantur de ipso pter aliquā speciem exteriorē et sic scandalizantur de eo. Et primo videtur q sufficiat cō scientia bona p illud quod dicit greg. q inter verba laudantium et vitupan tium semp ad mentē recurrendū est vt in canone. inter verba. xj. q. iij. Cōtra dominus dixit licet liberi essent filij re gis ne forte scandalizemus eos vade ad mare et mitte hamum et ipsum pi scem qui primus ascenderit tolles et aperto ore eius inuenies stateram et il lū sumēs da eis p me et p te. Math. xvij. Exēplo ergo christi nō sufficit ipa conscientia sed tollenda est occasio scā dali in alio sm q possibile est. ergo nō sufficit solum bona conscientia nisi scā dalum euitetur. ¶ Huic quesito di stinguendo taliter rndetur quia aut su mus inter tales qui parati sunt suspica ri quod non vidēt parati semp repre hendere nunq imitari et tunc sufficit nobis quantū ad eos solū bona consciē tia r nō est curandū de verbis eorum et p hac pte bn facit quod autor dicit Ne cures verba malorum. vn aug. ad secundinū manicheū. Senti de augu stino quicquid libet sola me in oculis domini conscientia nō accuset. Itē au gustin9 in cunctis que in hac vita pue niūt aduersa sola est sicut noscis omni potentis dei discretio pēsanda atq3 ad cor ppium semp recurrendū vt null9 ibi lingua implicet vbi conscientia non accusat quē.n. consciētia defendit liber est inter accusationes et liber sine accu satione esse non potest si sola que inte rius adijcit ɔscientia non accusat. Quid enim si non homines laudant et cōsciē tia liberos nos esse demonstret: habe mus paulū dicētē. j. ad corinth. ij. Glo ria nostra hec est testimoniū conscien tie nostre. Job quoq3. c. xvj. dicit. Ec ce in celo testis meus et conscius me9 in excelsis. Si igitur est testis nobis in celo testis in corde dimittam9 stultos foris loqui quod volunt. Ad hoc etiaz bene facit decret. magne. de vo. et vo. redemp. vbi dicit papa q non est cu randum quid os loquentium iniqua lo quatur dum tn non recedamus a tra mite veritatis rc. Aut non sum9 inter tales sed inter illos qui parati sunt imi tari et non tantum reprehendere tunc ne tales malo corrumpamus exemplo niti debemus vt fama nostra luceat co ram eis et non solum abstinere a ma lo verum etiaz ab omni specie mali ad thessal. c. vlt. et in decret. cum ab omni specie mali. de vi. et ho. cle. nec tunc suf ficit sola conscientia sed requiritur fa ma. vn aug. Non sunt audiendi viri si ue femine qui quando reprehendūtur in aliqua negligentia per quaz fit vt in malam veniant suspitionem. vnde suā longe abesse sciant dicūt corā deo sibi sufficere conscientiam extimationē ho minū non soluz imprudenter. verū etiā crudeliter contemnentes cum occident animas illorum siue blasphemantium viam dei quibus sm suam suspitiones quasi turpis que iusta est displiceat vi ta sanctorum vel etiam cum excusatiōe imitantium nō quod vident sed quod putant proinde quisquis a criminibus vel flagitionum atq3 fatuorum vitam suam custodit sibi bene facit quisquis autem etiam famaz et alijs misericors est nobis.n. necessaria est vita nostra. Alijs vero fama nostra. ¶ Secun do etiam queritur vtrum etiaz detra ctio sit peccatum mortale? Huic quesi to breuiter respondet beatus thomas ij. ij. q. lxxvij. dicens. q quia inter res temporales fama videtur preciosior et per cuius defectum homo impeditur a multis bene agendis ideo detractio p se loquendo est peccatum mortale. Cō tingit tamē qnq3 q aliquis pfert ver ba p que verba fama alterius diminui tur et non est detractio formaliter lo quendo vt si pferat propter aliquod bonum vel necessarium cum debitis circumstantijs et sic non est peccatum vt patet in denunciatiōe r accusatiōe.

Si aũt proferat ex animi leuitate vel ꝓpter aliquod non necessarium non est peccatum mortale nisi forte verbũ quod dicitur sit adeo generale ꝙ nota biliter famam eius ledat ⁊ precipue in hijs que pertinent ad honestatem vi/ te quia ex hoc ipso genere verborum habet rationem peccati mortalis et ta lis tenetur ad restitutionem fame siĉ alterius rei ⁊c.

¶ Quintum preceptum tertie partis metrice.

PRoductus testis sal/ ua tam̃ ante pudorẽ Quantũcunqȝ potes
A celato crimen amici.

¶ Postq̃ autor in precedenti pre/ cepto ꝓbuit rudimenta ipsi lectori ad quintum moralium preceptorum nega tiuorum pertinentia vt illud. Non occi des ⁊c. Nunc vero in presenti precepto subsequenter prebet aliud rudimentũ pertinens ad octauum negatiuorum ꝓ ceptorum videlicet nõ falsum testimo nium dices. per quod prohibetur omẽ genus mendacij sicut docet augustinꝰ ꝙ per tres differentias determinantur Est enim mendacium siue perniciosum siue periculosum quod nocet officiosuȝ quod prodest iocosum quod delectat. In hoc igitur precepto includitur taci turnitas veritatis tempore necessitatis cũ causa et oportunitas facit ipsam ta citurnitatem veritatis esse licitã ⁊ hoc est quod vult autor innuere in hoc pre cepto dũ dicit. Productus testis. quasi velit dicere. si in aliqua causa fueris cõ tra amicum tuum in testimonium euo catus celare debes eiꝰ crimen quantũ potes tamen non infringere debes iu ramentũ propter ipsum nec contra ho nestatem tuam aliquid agere ⁊ hoc est quod expositiue intendit autor duȝ di cit. Tu productus testis. id est vocatꝰ in alicuius testimonium. Celato. id est operies ⁊ palliabis. Crimẽ amici. quasi dicat occultare debes crimẽ amici quã tum potes quousqȝ ad iuramentuȝ de uenies. Et tũc salua. id est custodi ⁊ ob serua. Pudorem. id est iusiurandum. Hoc est dicere. prius manifesta eiꝰ cri men q̃ contra veritatem prestes iura mentum quia si hoc faceres scilicet ꝙ deierares infamis esses et ita verecun diam coram omnibus reportares. hoc etiam iure canonico cõprobatur. vt. vj q. j. infames. vel aliter. Salua tamẽ añ pudorem. id est puro ore tunc nãqȝ os purum tunc est quando veritas sim/ pliciter profertur. Hoc est si quidẽ q̃ꝺ tradit phus. j. ethicoꝝ ꝙ duobus exi stentibus amicis sanctum est pre hono rare veritatem. vnde plato reprobans opinionem socratis magistri sui dixit. ꝙ oportet de veritate magis q̃ de ali quo alio curare inquit amicus quidem socrates sed magis amica veritas.
Pro huius precepti intelligẽtia ac etiã obseruantia est breuiter sciendum ꝙ tria sunt que habent testem inducere ad promulgandum super omnia veri tatem nec eam aliqualiter celare debe re vel etiam palliare. Primuȝ est sacra rum scripturarum contra facientiuȝ cõ minatio. Secundum est canonum sa/ crorum multiplex punitio Tertium est prauorum hereticorum falsitatis excla sio. ¶ De primo ꝓuer. xix. Testis falsus non erit impunitus et qui loqui tur mendacium peribit. et in eodẽ. xxj. Testis falsus peribit a veritate ergo nullo recedenduȝ est quicunqȝ debeat inde scãdalizari. vñ super illud Math. xiiij. Qui scandalizauerit vnuȝ de pusil lis istis ⁊c. dicit glosa ꝙ inquantũ po/ tes sine scandalo vitare scandaluȝ ꝓxi mi debes ꝙ si de veritate est ꝓ scan/ dalo veritas relinqui non debet. Et in telligitur de triplici veritate videlicet vite. iudicij. et doctrine. et hec tria qui dem tetigit in hoc versu. Scandala nõ

instant iudex actor bene viuens.
·Productus testis. Nota sm canones q ppter scandalum quatuor obmittun tur.nam aliquando malum tolleratur factum.lj.di.aliquantos. Aliquādo qd malum est non vetatur.ix.di. deniqz. Aliquādo qd bonū ē cassatur.vt.xcvj di.c.j. Aliqn quod est indebitum pre statur.vt.xxviij.q.j.iam nunc. ·Pro veritate aūt ad phibendum testimo/nium veritati venit dei filius in mun/dum.Jo.xviij. Ego in hoc natus sum et ad hoc veni in mundum vt testimo nium perhibeam veritati.Sed reuera hodie veritas habetur exosa.sap. Ue ritas odium parit:obsequium amicos et aplus ad gall.iiij.Ego inimicus fa/ctus sum verum dicens vobis. Jtē ho die veritati detrahitur.Job.vj.Quare detraxisti sermonibus veritatis. Jtem psulcur ysa.lix.Corruit in plateis veri tas.Jtem venditur. pue.xxviij. Qui cognoscit in iudicio faciem nō benefa cit ⁊ p buccella panis deserit veritatē. Jtem veritati preponitur ab aliis falsi tas:ab aliis vanitas:ab aliis vmbra s pictura veritatis. ·Primum incurrunt verbosi qui inconsiderate loquūtur ⁊ volunt esse tota die in verbis et ideo sepe mentiuntur. vnde bernardus in sermonibus.Quid mirum si periclitet castitas in deliciis veritas in multilo quio caritas in hoc necā seculo.Secun dum incurrunt auari.vn in ps. Ut qd diligitis vanitatez.i.temporalia que va na sunt. Tertium incurrunt ypocrite qui apparentiaz sanctitatis preponunt ipsi sanctitati. mirum est de istis infeli cibus qui in se falsitatem diligunt quā odirent in pecunia sua. vnde viliores videntur se habere q̄ vnum de dena riis suis in illo.n.non diligerent falsita
B tem. De secundo dicit ysidorus li bro.iij.de sūmo bono.c.lix. Falsidicus testis tribus est obnoxius.·Primo deo quem contemnit.Secundo iudici quē decipit.Tertio innocenti quem ledit. Habent verba trāsumptiue in decret.

falsidic⁹ testis.de crimi.fal.extra. ⁊ ibi in glo.ij.notatur triplex eius pena ex eo q in tribus offendit.·Primo qr deū offendit grauis imponi debet peniten tia inspectis tamen circumstantiis ma ius vel minus aspera est ei penitentia iniungenda nec ampli⁹ ad testimoniū admitti debet.vt in decret.testimoniū de testi.extra.Secundo quia iudicē of fendit seu delusit infamabitur.xxij.q. v.si quis conuictus.ac etiaz verberib⁹ castigabitur. v.q.v.illi qui. Tertio qr pximū ledit iuxta modū lesionis pu/nietur.vt in canone.hec ymago.xxxiij q.v.vbi punitur pena talionis. Augu. de plagis ait q.viij. plaga fuit locusta animal dente noxium et significat fal/suz testē.Quid.n.vult nisi nocere mor dendo et consumere mentiendo.hij ve ritatem.i.christum interimunt et cōtra cum insurgunt. Math.xxvj. De hoc ambrosius in sermone de passione ait Christ⁹ est veritas:pax:iusticia:qui re linquunt p falsitate veritatem qui pro tpali precio iusticiā qui odiūt et scin/dunt pacē christū pcul dubio occidūt debent.n.reddere sicut cogitauit face/re fratri suo. De tertio videlicet de illorum errore qui asserunt nullā ve ritatem iuramento esse firmandā asse rentes omne iuramentū esse illicitum. Circa hoc est breuiter sciendū q talis error occasionez habere potuit ex illo verbo Math.v. Ego aūt dico vobis non iurare omnino ⁊c. Jtē ex illo ver bo Jaco.v.Añ omnia fratres mei noli te iurare.Jtē augu.in quodā sermone falsa iuratio exitiosa est vera iuratio piculosa est nulla iuratio secura. igitur vt videtur ab omni iuratiōe abstinen duz est.Ecōtrario vero manifeste ostē ditur q licitū sit iurare geñ.xxij. ·Per memetipm iuraui dixit dñs q si gs ñ recipiat ⁊c. Jtem pbat hoc p illud ad heb.vij. Habrahe pmittēs de⁹ qm̄ ne minē habuit p quē iuraret maiorē iu/rauit p semetipm.igitur homini licitū est iurare.Et q hoc argumentū valeat

sic ꝓbatur Luc.vj. Perfectus hō erit si sit sicut magister eius. mgr̄ nr̄ deus Math.xxiij. Unus est mgr̄ noster. Et Jo.xiij. Uos vocatis me magister ⁊c. ergo nō est cōtra statū ꝑfectiōis iurare Itē iurauit angelus p viuentē in sc̄la seculoꝝ. apoc.x. Itē iurauit apl's ad ro.j Testis est mihi deus. cū igit̄ iurent deus et angelus ⁊ hō scūs mixꝫ est quō non vult hereticus iurare quasi deo et angelis ⁊ sanctis sanctior esse velit: videtur potius assimilari dyabolo q̄ꝫ deo uel angelo vel hōi sancto. dyabolū.n. nō me mini me legisse iurasse. ¶ Ad cōfirmationē veritatis argumēta vero qb9 vtunt̄ heretici ad ɔfirmationē dicti erroris valde debilia sunt vt ē illud Ja.v. Frēs mei nolite iurare ⁊c. Si.n. ꝓpter hoc qd ibi dr̄. nolite iurare pctm̄ est mortale iurare ergo cū dn̄s diceret Math.xxiij. et p̄rēꝫ nolite vocare sup terrā peccatū mortale esset vocare aliquē patrē sup terrā. Iteꝫ si lō in nullo casu iurādū est. q2 dn̄s dixit Math.v. Ego aūt dico vobis nō iurare omnino ⁊c. ergo cū aliquis dicit alicui colligēti saluiā et petrosiliū vt nō colligat illud omnino ip̄e ꝓhibet eū ut nihil colligat qd manifeste falsuꝫ est. Etiā ẜm cōmunē modū loquendi ⁊ etiā ẜm qd dicit̄ in alia facultate. vn̄ v̄sus. Omnis non nullus non ōis dic aliquis nō. ¶ Ex ꝓdictis etiā patet q̄ iurare nō est vniuersaliter malū imo licitū ⁊ meritoriū ad confirmandū vtilē v̄itatem qn̄ per ipsum ꝓximo subuenit̄. vn̄ in ps. Dn̄e quis habitabit in tabernaculo tuo. Et sequit̄. Qui iurat ꝓximo suo et nō decipit. ¶ Rn̄dendū est ergo ad illa que ipsi obijciunt ad illud Ja.v. Frēs mei nolite iurare ⁊c. Quadruplex pōt esse rn̄sio. Primo vt ibi ꝓhibeat̄ libido iurandi. Scd̄o vsus non.n. assuescē dum est ad iurandū ꝓpter piculū ꝑiurij ꝓpter qd nō nisi ob nc̄itateꝫ ⁊ vtilitatē ē iurandū. xxij.q.j. ita ergo ⁊ sic intelligendū est qn̄cūqꝫ iuramentū inuenit̄ ꝓhibitum. Tertio in paciētia ex qua interdū ꝓuenit iuramētū. Quarto affectio iurandi. vn̄ nō dicit Ja. Nō iuretis. sꝫ. Nolite iurare. Ad illud v̄bū aug. falsa iuratio ⁊c. dicenduꝫ est q̄ sic trāsire mare nunq̄ꝫ ē secuꝝ et tn̄ qn̄qꝫ est necessariū ⁊ qn̄qꝫ est sine naufragio Sic iuratio nunquam est secura et tamen quandoqꝫ est necessaria et qn̄qꝫ sine piculo iuratur. Ad illd̄ v̄o Math v. Ego dico vobis non iurare omnino Dicendū est multiplicē esse cām quare dn̄s hoc dixerit. Prima q2 voluit i simplici v̄bo v̄itatē s̄uare sicut in iuramēto volens vt hōies nō libenter iurent quantū esset in eis. Un̄ aug. sup ep̄l'aꝫ ad gal. Nō est cōtra dei p̄ceptum iuratio sed ita intelligit dn̄s ꝓhibuisse a iuramento vt quantū in ip̄o est homo nō iuret. Scd̄a causa est piculū ydolatrie ideo iudeis concessuꝫ fuit iurare p deū ne iurando p creaturas in ydolatriā inciderent. xxij.q.j. considera. Ex p̄dictis igit̄ patet dn̄m nō ꝓhibuisse ut nullo mō iurem9 sed ne inutiliter aut p creaturā. vn̄ dicit glo. super Math.v. Si iurare ɔtingeret p creatorē iurabis hoc p quod iurat quilibꝫ veneratur hoc amat hoc timet.

Pro p̄missoꝝ intelligētia magis in speciali est de aliquibus dubitabilibus que renduꝫ vel inuestigandū et primo qs possit esse testis siue que conditiōes requirūt̄ in teste ad hoc q̄ testari possit. Breuiter huic quesito rn̄det̄ q̄ principaliter. vij. requirunt̄ conditiones que in hijs versibus ɔtinent̄ que notantur in decret̄. In nomine dn̄i. de testi. Conditio: sexus: etas: discretio: fama: Et fortuna: fides in testibus ista requires. Primo requiritur cōditio scilicet q̄ nō sit seruus. quia non recipit̄ur ad testi/

monium. C.e.l. quoniam liberi. et in decret. forus. de ver. signi. Fallit tamen hoc cum defacto serui queritur non tn̄ p dño vel ɔtra dñm. iiij. q. iij. §. Jtē in criminali. in ꝟ. itē serui. Scd̄o requirit̄ sexus. qꝛ femina nō admittit̄ ad testimoniū in causa criminali. vt in canone mulierē. xxxiij. q. v. nisi cū d crimine ciuiliter agitur tunc. n. admittitur etiā cōtra clericos. vt in decret. qm̄. et. c. tā litteris. de testi. in ciuilibus aūt admittit̄ xv. q. iij. §. ex eo. Tertio requirit̄ etas. Nam in caussis criminalibus non admittit̄ minor. xx. annis vt dicitur in preallegato. § item in criminali. ꝟ. item in testimoniū. Quarto requirit̄ discretio quia nō admittitur ad testimoniū furiosus siue mente captꝰ sicut nec ad iudicandū. iij. q. vij. §. tria. Quinto requiritur fama. nam infames a testimonio repelluntur. vt in decret. preterea. de testi. cogen. nec prodest penitentia. quia licet animas per penitentiam saluare possumus infamiam tamē abolere nō possumus. ij. q. iij. §. hinc colligitur Sexto requiritur fortuna an locuples sit vel egenus vt lucri causa qd faciat considerandum est iudici. iiij. q. iij. §. itē in criminali. ꝟ. item testimonium. Septimo requirit̄ fides quia infidelis cōtra fidelem non admittitur. ij. q. vij. si hereticus. Hec sunt principalia consideranda. Sunt etiam multa alia consideranda que ad presens obmitto gratia breuitatis. ❡ Secundo queritur vtrum homo teneatur ferre testimonium. Huic quesito breuiter respondet beatꝰ thomas. scd̄a scd̄e. q. lxx. dicens ꝙ distinguendum est. quia si testimonium alicuius subditi requiritur autoritate superioris cui in hijs que ad iusticiam pertinent obedire tenetur nō est dubium quin teneatur testimoniuꝫ ferre in hijs in quibus ẜm ordinem iuris testimoniuꝫ ab eo exigitur puta in manifestis et in hijs de quibꝰ infamia precessit. Si autem exigatur in non manifestis et de quibus infamia non precessit non tenetur ad testificanduꝫ. Si vero requiratur testimonium non autoritate superioris cui obedire tenetur tunc si quidam requiratur ad deliberandum hominez ab iniusta morte seu quacunque pena vel falsa infamia uel aliquo damno tunc tenetur homo ad testificandum et si eius testimonium non requiratur tenetur facere quod in se est vt veritatem denunciet alicui qui ad hoc possit prodesse. Unde in psalmo Eripite pauperem et egenum ꝛc̄. Et prouerbiorum. xxiiij. Erue eos qui deducuntur ad mortem. Et ad romanos. primo. Digni sunt morte non solum qui faciunt sed etiam qui facientibus consentiunt. Ubi dicit glosa. Consentire est tacere vbi posset arguere. ❡ Si vero requiritur testimoniuꝫ de hijs que pertinent ad condemnationem alicuius non tenetur ferre testimonium nisi cum a superiore compellitur ẜm iuris ordinem quia si circa hoc veritas occultetur nulli ex hoc speciale damnum nascitur ꝛ si imineat periculum accusatori non est curanduꝫ quia ipse se in hoc periculum iniecit ad hec predicta facere potest. ij. questione iij. si quis. ❡ Alia autez est ratio reo cui periculum iminet eo nolente in casu vero predicto sacerdotes clerici et alij religiosi si tenentur. xiiij. questiōe ij. quanꝗ̄. Sed non tenētur si talis est causa in qua non licet eis ferre testimonium vt in causa sanguinis. Quidā vero religiosi tenent et obseruant contrariuꝫ eius quod dicit btūs thomas. Dicunt. n. ꝙ subditi tenentur reuelare prelatis dum requiruntur occulta crimina etiam de quibus infamia nō precessit. quia vt dicunt prelati scire debēt

D

defectus subditorum non solum vt pu
niant sed vt caueant ꝑiculis ꝑsonarum
et si occultarentur esset in preiudicium
religionis sue. hec vltima opinio ma/
gis placet et magis ɔsonat iuri nostro
et ideo habetur specialis titulus de te
sti.cogen. ¶ Tertio queritur vtrũ
liceat homini testimoniũ ferre de hijs
que ei in secreto cõmissa sunt? Sanctꝰ
thomas vbi supra breuiter respondet
dicens ꝙ de hijs que sunt homini in
secreto cõmissa ꝑ confessionem nullo
modo debet testimoniuʒ ferre. Ratio
quia hec non scit vt homo sed tanquã
dei minister et maius est vinculum sa
cramenti quolibet hominis precepto.
Circa ea vero que aliter homini sub se
creto cõmittuntur distinguendum est
qñqʒ enim sunt talia que statim cũ ad
noticiã hominis veniunt homo ea ma
nifestare tenetur puta si pertinent ad
corruptionem multitudinis spiritualeʒ
vel corporalem vel in graue damnum
alicuius persone vel si quid aliud ẽ hu
iusmodi.quod quis ꝓpallare tenetur
vel testificando vel denunciando ⁊ cõ
tra hoc debitũ obligari nõ potest per
secreti cõmissuʒ.quia in hoc frangeret
fidem quam alteri debet.Quando ve
ro sunt talia que quis prodere non te
netur bene potest obligare ex hoc ꝙ
sibi sub secreto cõmittitur et tunc nul
lo modo tenetur ea prodere ex prece/
pto superioris.quia secretum seruare ẽ
ꝺ iure naturali.nihil aũt precipi potest
homini contra illud quod est de se na
turale et sic patet veritas premissorum
¶ Quarto queritur qua pena fal/
sus testis veniat puniendus de iure di
uino ⁊ canonico. Huic quesito breuiter
respondet beatꝰ thomas.ij.ij.q.lxxvj.
dicẽs. ꝙ testis falsus peccat mortaliter
inquantum est periurus et inquantum
facit contra iusticiam tanq̃ȝ de quo est
speciale preceptum in decalogo ⁊ talis
etiam indubitanter tenetur ad restitu
tionem omnium que proximus amise/
rat per eius testimonium. xiiij.q.v.nõ
sane.ij.q.vj.si res aliena.et.ij.q.j.notũ.
nec amplius ad testimonium admitti
debet.vt in decret. testimonium.de te
sti.extra.Et plerunqʒ miraculose iusto
dei iudicio acriter puniuntur in hac vi
ta.vt patet de illis tribus qui falso ac
cusauerunt illum sanctum hierosolymi
tanum episcopum narcisium ſm ꝙ in
libro.vj.ecclesiastice hystorie.ix.c.com
probatur. Narratur ibidẽ ꝙ tres falsi
testes insurrexerunt contra narcisium
hierosolymitanum episcopum confir/
mantes sub sacramẽto iuramenti quo
rum vnus dixit ita esse confirmans vt
igne consumeretur. Alius dixit ita esse
vt morbo regio corrumperetur.Ter/
tius dixit ita esse vt luminibus priua/
retur. Sanctus vero episcopus cuius
vita et prudentia ab omnibus nosceba
tur in desertis locis annis pluribus de
licescit.Sed diuine prouidentie oculus
non quiescit vnde primus testis a pua
scintilla ignis domo succensa cum om
ni familia omniqʒ pecore conflagrauit
Secundus a pedibus vsqʒ ad verticeʒ
morbo regio quo fuerat imprecatus re
pletur atqʒ consumitur.Tertius vero
eorum videns exitum nec se potuisse
latuisse diuinum oculum cunctis audiẽ
tibus sera penitentia vniuersum scele
ris ordinem pandit et lachrymis prom
pit et luminibus est orbatus ⁊ narcisiꝰ
quasi de tumulo reuiuiuus ex impro/
uise rediit et multo magis erga eum
amor hominum creuit atqʒ plenissime
dilatatus est

¶ Sextum preceptum tertie partis metrice.

Sermones blãdos ble
sosqʒ cauere memẽto
Simplicitas veri fa
ma est fraus ficta loquẽdi

¶ Postq̃ȝ autor in proxime prece/

A

uenti precepto prebuit rudimenta te/stem ipsum inducentia vt circumscri/ptis odio vel amore vel etiam aliquo emolumento veritatem in iudicio sim/pliciter pmulgare debeat et pferre. ¶ Nunc vero in presenti precepto subsequenter inducere ipsum testem intendit et informare vt veritatem ipsam ita simpliciter exponere debeat q non sit alicuius sophistice locutionis colorata. ne scilicet per hoc veritas sub/uertatur que subuertitur quando te/stis in testificando verba sua colorat ut illud quod falsum forte verisimile faciat apparere. ¶ Pro tanto dicit autor ipsi testi. Sermones blandos. Quasi velit innuere. quando profers testimonium non debes vti sermonibus blandis neqz tua dicta falso colore vestire vt facias apparere verisimile quod verum non est sed debes simpliciter tua verba pponere. quia si vsus fueris sermonibus blandis atqz fictis loquela tua auditoribus efficiet suspecta et fraudulenti modo prolata et hoc est quod breuiter intendit autor dum dicit. Memento vitare sermones blandos. id est suaues et nimis dulces. Blesos. id est teneros balbucientes et dolosos vere cauendi sunt blande et adulatorie lo/quentes licz videantur simplices. Ubi nota q est duplex simplicitas. quedam bona et quedam mala. simplicitas bo/na est simplicitas vera. i. voluntatis vere que est sine plica malicie hec est fa/ma vera. i. famosa atqz laudabilis Sz simplicitas loquendi ficta supple lo/quela. s. colorata casus nominatiui est fraus. i. fraudulenta et talis est pericu/losa et pessima et hec ad fraudulentos et deceptores pertinet et inducit suspi/tionem mali et talis a quolibz virtuoso et maxime testimonio ferenti tota/liter refugienda est et abdicanda.

Pro premissorum declaratione magis in speciali est de aliquibus dubitabili/bus perquirendum. Et primo vtrum li/ceat vel expediat testi aut generaliter cuicunqz prolocutori cum ornatu verborum loqui et sua dicta colorare vt magis appareant et placeant. vel sit ma/gis expediens simpliciter sua verba pre/ponere. ¶ Breuiter huic quesito taliter respondetur supponitur enim q prelocutor habeat veritatem p se et d hac queritur vtrum liceat eam per eloquentiam colorare. De hac parte autez falsa nullum est dubium q est coloran/da vt appareat vera. hoc ergo supposito circa huius materiam ad hoc vt que siti veritas luculentius eliciatur tria veniunt declaranda. ¶ Primo q eloquentia per quam verum vel verisimile coloratur est vtilis. Secundo q est necessaria. Tertio que generaliter ad eloquentiam requiruntur vt rethor efficaciter persuadeat auditores. Primo sicut probatur desiderium cognoscen/di veritatem nobis naturaliter est in/situm et impressum. primo methaphi. Omnes homines natura scire deside/rant. ¶ Nunc autem veritates quam plurime tam naturales quam morales sunt occulte ita q nesciuntur et quedam sciri non possunt sed per aliquas coniectu/ras vt. ij. methaphisice dicitur q oculus noster ita se habet ad veritatem sicut oculus noctue ad solis lucem. Cum ergo ars eloquentie doceat veritatez cognoscere et ipsam veritatem nitatur aperire ac etiaz manifestare assumendo ea que sunt propinqua et veritati similia non accipit coniecturas verisimiles se/quitur q ars eloquentie est vtilis que reuelat veritates quas vel natura vel ars humana occultauit in preiudicium humanum et sine qua multe veritates incognite remanerent preterea verum et iustum sunt naturaliter meliora quam falsum et iniustum. ideo magnum inconueniens esset si verum a falso vinceretur vel iustum ab iniusto quia vinceretur melius per peius sed eloquentia ad suum vsum et finem ordinata et cum scientia sociata defenduntur scilicz per verum et iustum ne subuertantur et

vincantur. ¶ Preterea delectatio facit
ad vnitatem actus moralis quia illud
quod cum delectatione facim9 magis
attente ⁊ p ɔſeqñs melli9 facim9 illud
¶ Nunc aũt eloquentia ponit dele
ctationē in ſmone ⁊ p ɔſequēs facit ſer
monē gratiſſimũ et magis acceptabilē
dicentibus et audientib9 ſicut et ſon9
verboꝝ qui ſunt cũ cantu melodie ꝓ
lata magis eſt grat9 ergo eloquentia
eſt vtilis. De cui9 vtilitate ampli9 dicꝫ
tulli9 primo rethorice ubi ptractat hāc
queſtionē hec.ſ.eloquentia eſt negociũ
vel artificiũ qḋ ad omnes res priuatas
vel publicas maxime ptinet cura hec
honeſta et illuſtris hec quõdaꝫ vita io
cunda fuit addit etiā aliud de vtilitate
eloquētie.qꝛ p vnũ hominē eloquentē
reducti fuerũt homines a morib9 ſil/
ueſtrib9 ad domeſticos prioꝛ conſue/
tudine derelicta et ſic patet primũ. Se
cundo declaratur ꝙ ars eloquentie eſt
neceſſaria. Ad cui9 euidentiā eſt ſcien
dũ ꝙ artes inuente ſunt ad ſupplendũ
defectũ nature.natura nanqꝫ produxit
multa que nõ eſſent accõmoda vſibus
humanis niſi aliter diſponantꝰ et ideo
inuente ſunt artes ut ſuppleant illud in
quo natura deficit. verbi gratia natura
ꝓduxit lignũ lapides et ferrũ ſed non
ꝓduxit domũ et ideo inuenta eſt ars
domificandi que accipit illud quod na
tura ꝓduxit ⁊ ſupplet illud vbi na/
tura deficit. ¶ Similiter natura la/
nā ꝓducit et linũ ſed nõ veſtes. vñ in
uente ſunt artes texendi ⁊ ſuēdi vt na
ture defectũ ſuppleāt. Natura.n.dedit
hoībus multa inſtrumenta loquēdi ſꝫ
non dedit voci virtutē ſignificatiuā ea
que ſunt voluntaria lꝫ dederit virtutē
ſignificandi naturalia vt dolores et ta
lia ſed p artē inuenta ſunt linguagia ⁊
vocabula et nomina que ad bñplacitũ
inſtituentis ſignificāt talē vel talē cõce
ptũ mentis aut tale vł tale quid: ⁊ ſic
ars ſupplet vbi natura deficiebat.
Nũc āt ſic eſt ꝙ natura dedit homini
inſtrumenta loquendi et alteri pſuadē
di quia dedit vocem et linguā quia nõ
poſſumus loquendo perſuadere ef/
ficaciter ſed non dedit virtutem pſua
ſiuam ſicut etiam non dedit virtuteꝫ
ſignificatiuam conceptuum ſignificati
uoꝛum ſed hec eſt inuenta per artem li
cet ſibi dederit inſtrumenta ſignifican
di et exprimendi ac etiam ꝓnunciandi
conceptum mentis ſicut natura non de
dit homini poteſtatem diſcernendi cõ
gruum ab incongruo nec veruꝫ a falſo
licet dederit inſtrumenta cognoſcendi
ſcilicet intellectũ et loquelā ergo opoꝛ
tebat ꝙ per artem eloquentie ſupplea
tur defectus nature que non dedit vir
tutē perſuadēdi. Sic p grāmatice artē
ē ſuppleta diſtinctio ɔgrui ab incõgruo
et per artem dyaletice diſcernitur ve
rum a falſo. Et maxime quia dicit ari/
ſtoteles.j.rethoricoꝛum ꝙ rethorica ē
pars dyaletice.quia vtitur ſilogiſmo ⁊
enthimeumate et etiā quia vtitur per
ſuaſibili ſicut dyaletica ſillo et apparē
ti ſillo et ſic patet ſecunduꝫ. ¶ Ter
tio declaratur que generaliter ad elo/
quentiam requiruntur vt rethoꝛ effica
citer perſuadeat auditores. Ad cuius
euidentiam eſt ſciendum ꝙ ariſtoteles
primo rethorice dicit ꝙ tria ſunt que
reddunt orationem ſufficientem ut per
eloquentiam efficaciter perſuadere
valeat quod intendit. ¶ Primum
eſt bonitas moꝛum . vnde dicit p mo
rē quidā ſupple eſt oratoꝛ efficax ad p
ſuadendũ.modeſtis.n.magis credim9
et celeri9 ȯ omnib9 quidē ſimpliciter
in illis aũt in quib9 certitudo non eſt
ſi opinamur vtrinqꝫ qꝛ ſi ſum9 indiffe
renter ad credendũ hoc uel contrariũ
Hec indifferentia contingit ꝓpter hoc
ꝙ neſcim9 qualis ſit vel qualiũ moꝝ
ſit oratoꝛ. Et ſi ſcirem9 ꝙ eſſet bonoꝝ
moꝝ determinarem9 nos ad credēdũ
quod ſuadet ꝓpter bonitatē moꝝ ma
gis ꝗ̃ ꝓpter orõnes et ꝗ̃ diu neſcim9
qualiũ moꝝ ſit dubij remanem9 quā
uis conetur p orõnem pſuadere. vnde
ſubdit ꝙ fere omniũ.ſ.que requirũtur

ad ꝑsuasibilitatē principalissimā fidem habet mos. Scdm est audientis dispositio. nam qn̄ ꝑ orōnem est auditor ad passionē inductus puta ad amorē vel odium tristiciā vel leticiā irā vel misericordiā ſm qd requirit materia tūc facile ꝑsuademus quod volum9. vn̄ aristote. ibi non. n. similiter reddimus iudicia tristes vel gaudentes vel amātes vel odientes. ¶ Tertiū est rōnum efficacia quas inducim9 vt ꝑsuadem9 nā qn̄ inducim9 rōnes veras vel apparentes tunc facili9 ꝑsuadem9. nam qn̄ inducimus rōnes veras vel apparētes tāc facili9 quāte fuīt rōes veriores vł verisimiliores. vn̄ in hijs trib9 conari debet orator vt habeat bonitatem morum vt auditores inducat ad ꝯuenientem passionē et vt habeat rōes veras vel verisimiles. vnd tulli9 in principio sue rethorice dicit sic. Si quis obmissis rectissimis atq3 honestissimis studijs rōnis et officij ꝯsumit omnia opa in exercitatione dicendi Js inutilis sibi et ꝑniciosus patrie ciuis habet̄ me quidē diu cogitantē ratio ipsa in hanc sententiā duxit vt ex tūc sapiā siue eloquētia pa℞ ꝓdesse ciuitatib9 eloquentia siue sapientia nimiū obesse ꝓdesse nunꝗ̄. Cui esset cura de hac materia plura habere recurrat ad rethoricā aristo. et tullij q2 vterq3 istā qōnem ptractat querat etiā valeriū vbi multa de vtilitate eloquētie exemplificat in. cap̄. quātoulis eloquētie. De hac tangit̄. s. in prima ꝓhemiali parte. §. xj. qui incipit. Circa quartū dicendum ē. C. ꝑ totum.

D ¶ Scdo querit̄ vt℞ illi qui ꝑ fraudem et fictū loquēdi modū acquirūt aliqua vt sunt adulatores et ypocrite teneant̄ restitutionē et quibus? Dijs quesitis breuiter rn̄det̄. Et primo quo ad primū dicendū est ꝙ restituere tenent̄ q2 fraus et dolus nemini patrocinari dꝫ vt in canone. dictum. xxx. q. j. in decret. ex tenore d rescrip. ¶ Scdo dicendū est ꝙ nō ſꝑ tenent̄ restituere ei qui dedit. Si. n. adulator ꝑ adulationem suā decipiat aliquē simplicē tenet̄ ei restituere adinstar illius qui dolose attraxit simplicē ad ludū sed si ille qui adulatori sua tribuit nō sit simplex sed bene intelligit quid sit adulatio ⁊ quid non. tn̄ dat ei ꝓpter adulationem non tenet̄ ei restituere adulator q2 ille non est decept9 ventū. n. inanis glorie querebat et ventū habuit sed tenet̄ restituere ei cui ille debuit dare. s. pauperi. Silr̄ est de meretrice de qua dic̄ aug. ꝙ lꝫ turpiter agat q2 meretrix est non turpiter agit in eo ꝙ ex meretricio recipit. Un̄ q2 meretrix nō decipit sꝫ est mulier recipiens preciū corꝑis sui locati non tenetur ad restitutionē sed si decipet sic̄ si depingeret oculos suos scipio et faciē suā ornaret et simularet se filiā ducis vel comitis vel alteri9 nobilis et sic decipet iuuenē tūc ex eo cā bn̄ teneretur ad restitutionē et sic pꝫ veritas quesiti. De materia quo ad sermonis blandiciē vide. s. in prima parte metrica precepto. xxvij. Noli homines blādo ꝛc. Et ibi plenissime de materia

¶ Septimū preceptū tertie partis metrice.

Segniciem fugito que
vite ignauia fertur.
Ná cū animus languet
ꝯsūit inhertia corpus A

¶ Postꝗ̄ autor. s. in ꝑxime precedentibus preceptis lectori huī9 carminis prebuit aliqua rudimenta ad preceptorum moraliū inducentia et de aliquibus tractauerit in specie sub modo negatiuo vt est illud Non occides et hoc in iiij. precepto. Cū recte viuas ꝯtineat̄ ¶ Nunc vero in presenti precepto consequenter intendit autor tractare d alio morali precepto sub duplici modo tam affirmatiuo ꝗ̄ negatiuo ſm duplicē huius precepti clausulā vt est il

tuo qd habet exo.xv. vbi dicit. Sex diebus operaberis et facias omnia opa tua. Septima aut die sabbatu domini est. hoc ad clausulā affirmatiuā ptinet nō facies omne opus tuū et filij tui etc. et hoc ad negatiuā ptinet. quia ad celebrationē sabbati ptinere videtur et dirrecte facit cōtra ignaros et desidiosos et pigros qui nihil nec spūalit nec corpalit opāt. Attēdens igit autor q ad lectorē huius carminis spectat segnitiem atque ignauiā a se penitus effugare. et se ad virtutū officia exercitare seu opam dare quod fieri nequit nisi accidiā a se abijciat. Pro tāto hoc suū pceptū segniciē et ignauiā inhibens pbet fore penitus obseruandū dū dicit. Segniciem fugito etc. quasi velit innuere. Fugito segniciē que fert ignauia vite. id est que facit vitā humanā vacuam ab igne et calore totius virtutis. Nā cum animus lāguet. i. pigritat. Inhertia. i. pigricia. Cōsumit corpus. i. ipm debilitat et eneruat hoc ē dicere. qñ vides aliquē pigrū corpe potes eū intelligere ita esse infirmū in anima et pigrū. Inhers quasi sine arte. segnis dicit sine igne vl seorsum ab igne. i. sine caliditate animi et vigore ingenij nā si pposito in composito idē aliqñ significat q sine vt sedulus quasi sine dolo et securus quasi sine cura et ignauius quasi igne anime vacuus. vñ dicitur ignauia. i. pigricia et pigricia mortale est peccatū quā si aliqs habeat corpus consumit et animam. Est. n. ignauia qñ qs potius in misia eligit pmanere q aliquātulū laboris subire ppter difficultatē quā videt in operis incohatione sicut faciunt aliqui fratricelli qui ignauiā suā palliare volunt sub specie contemplationis dicentes q nolunt opari sed contemplari contra quos adduci potest exemplū de illo q venit ad siluanū abbatē in montē syō Et cum videret fratres opantes dixit. quare opamini cibū qui perit Maria optimam ptem elegit que non auferet ab ea. Tunc abbas fecit ei dari codicē vt legeret eū includēs in cella. Cū aūt transiuisset hora nona circūspiciebat ille virū qui ipm vocaret ad cibū et veniens ad cenā interrogabat vtrū fratres comedissent cui abbas dixit. Tu homo spūalis es et non necessariā habes hanc escā nos aūt tanq carnales comedimus et ideo opamur. Qd cum vidisset cepit penitere. Cui abbas ergo necessaria est marie et martha. vñ ignauia quasi sine gnauia que est primitiuū a quo deriuat hoc nomen gnarus dicit ergo Segniciem fugito. ¶ Pro huius pcepti intelligentia et obseruantia ē breuiter sciendū q ysidorus de accidia assignat. vij. filias prauas siue effectus vicz ociositatem. somnolentiā. importunitatē mentis. inquietudinē. corporis instabilitatē. verbositatē. et curiositatem. Harum aūt ratio seu distinctio sic potest assignari. cū. n. accidia sit inordinata voluntas appetendi quietem aut putat invenire per cessationem ab opere debito aut p opus. Si per cessationem ab opere duo generat vicia scilicet ocium quo cessat a bonis operibus in vigilando et somnolentiam que per dormitionē cessat cū possz sine impedimēto operari. Si vero per opus. aut per opus debitum aut per opus indebitū. Si per opus debitū hoc non est nisi quod in debite vult facere vt per hoc cessare cogatur et sic generatur importunitas Si vero per opus indebitū aut hoc est per actum intrinsecum aut per actū extrinsecū. Si p intrinsecū dr inquietudo mentis quia nō cessat cogitare vel desiderare vana. Si vero p extrinsecū aut hoc est p corporis mutationē de loco ad locū et dr corporis instabilitas. aut per verborum effusionē et dr verbositas aut p sollicitudinē explorandi ea que gerūtur apud alios et dicitur curiositas.

¶ Pro premissorū intelligentia magis in speciali est de infra scriptis dubitabilibus querendū vel etiā inuestigandum. Et primo contra quod precē ptū decalogi sit peccatū accidie qualis

p̄cepta ad illa quodāmodo implicite
reducunt̄. Huic quesito breuiter rn̄det̄
ꝙ opponit̄ p̄cepto de sanctificatione
sabbati. In peccato.n.accidie tristicia ē
ꝺ spūali laboriosa cū amore quietis car
nalis. Ecōtrario ꝟo in p̄cepto illo Me
mento vt diem sabbati sanctifices.est
amor sancte quietis que est cuꝫ gaudio
in bono spūali liꝫ ipsum sit laboriosius
vn̄ liꝫ p̄cipiatur ibi abstinere ab opere
ꝟuili in quo est labor nō tn̄ ꝓhibetur
bonū spūale vt orare psallere et predi
care que sunt opa spūalia lꝫ laboriosa
et ideo greg. Non supflue inter filias
accidie torporē circa p̄cepta enūerauit
⁋ Scd̄o queritur cui virtuti acci/
dia opponat̄. Huic quesito breuissime
rn̄det̄ ꝙ opponit̄ ipi caritati. ratio q̄
caritas omne difficile facit facile sicut
dicitur sup illud Math.xj. Jugū meū
suaue est et onus meuꝫ leue. quod est
difficile in se amanti est facile. Caritas
ergo facit de difficili facile sed accidia
facit contrariū ergo p se opponit̄ cari
D tati. ⁋ Tertio querit̄ de effectu hu
ius peccati. Huic quesito breuiter rn̄de
tur ꝙ ꝟm chrisost. Tristicia tenebrat
lumē visibile anime nihil pmittens vi
dere eoꝝ que oportet ergo effectus ac
cidie est obscuratio intellectus. Contra
imo videt̄ ꝙ obscuratio intellectꝰ sit
effectꝰ supbie. sicut d̄r ad ro.j. Dicētes
se esse sapiētes et stulti facti sunt ⁊ ob
scuratū est insipiens cor eoꝝ. Prio hic
tangitur eorum superbia cum dicitur.
se esse sapientes stulti facti sunt ⁊ post
ea imediate tangit̄ pena quia obscura
tum est insipiēs cor eorū. In glosa dici
tur vt nil intelligant nisi qđ a ꝓbitate
remotū est quos sua cecitas a verita/
tis lumine funditꝰ excludit. Huic con
trario rn̄detur ꝙ vtriqꝫ cōuenit sꝫ dif
ferenter qm̄ supbia obtenebrat rōne
supbabundantie libidinis ꝓprij boni
qđ est excellentia sed accidia rōe supba
bundātie doloris de bono spūali eo ꝙ
est laboriosum et difficile amor aūt et
dolor diuersimode obtenebrant ut nō

cognoscatur bonum qđ oportet.
Quarto querit̄ vtrū accidia sit peccatū
mortale. Huic quesito breuiter rn̄det
btūs thomas.ij.ij.q.xxxvj. articulo.j.
dicens. ꝙ accidia ꝟm genꝰ suū est mor
tale peccatū q̄ ꝟm ꝓpriā rōnem cōtra
riatur caritati. ꝓprius.n.effectus carita
tis est gaudiū de deo vt.s.dictum est.
Accidia aūt est tristicia de bono spūali
inquantū est bonū diuinū. nō tn̄ semp
est mortale peccatū nisi qn̄ pfecte at/
tingit ad rōem suā. vnde si in actu pec
cati sit in sola sensualitate et non pue/
niat vsqꝫ ad ꝯsensuꝫ rationis tunc pro
pter impfectionē actus est peccatū ve
niale. qn̄ vero ptingit ad rōem que cō
sentit in horrorem ⁊ detestationē boni
diuini carne contra spiritū p̄ualente ē
mortale peccatū. De materia quantum
ad ociositatem vide .s.in.ij. ꝓhemiali
pte.§.xxv. qui incipit. Dixi decimo et
vltimo ꝙ noxe vacant ocio ⁊c̄. Et pte
ꝓsaycali in penultimo p̄ceptorū. Illud
stude agere quod iustū est.

⁋ Octauum preceptū tertie partis metrice.

Interpone tuis inter
dum gaudia curis.
Ut possis animo quē
uis sufferre laborem.

⁋ Postq̄ autor in ꝓxime p̄cedēti A
p̄cepto lectori huiꝰ carminis p̄buit ali
qua rudimēta moralia ad segniciem et
ignauiā fugandā inducentia que quidē
vicia reducunt hominē ad corpis ⁊ aīe
tristiciā ⁊ languorē. Nūc vero in p̄nti
p̄cepto subsequēter ipm lectorē monet
et inducit vt a mentis ⁊ corpis tristicia
in suo exercitio et labore sibi debeat
p̄cauere necnon in suis exercicijs tam
spiritualibus q̄ corpalibꝰ leto animo
se debeat hr̄e ac etiam moderate ope/
rari. ⁋ Vot.n.faciens p̄ceptum de

obſuatione ſabbati ꝛ ſex dierū quo ad vtranqʒ clauſulaʒ obſuabit. et hoc eſt quod hic breuiter intendit autoꝛ dum dicit. Interpone tuis ꝛc. Quaſi velit in nuere dixi ſupra ꝙ attente legere de/ bes mea precepta moralia ſed interdū debes animū recreare quia poſtmodū melius poteris eoꝝ ſtudio intendere. iuxta illud naſonis dictū. Si nunꝙ ceſ ſas tendere mollis erit arcbus ꝛ hoc ē Interpone.i.intermiſce. Interdū.id eſt qñqʒ. Gaudia.i.requiē et iocoſa. Curis id eſt ſollicitudinib9 et ſtudijs hoc eſt laboꝛibus tā ſpūalibus ꝙ coꝛpalibus quia ſi in continuis curis et ſollicitudi nibus fueris implicatus anim9 tu9 lā guebit et deficiet. Cura nanqʒ dicitur quaſi coꝛ vrens vel ardens ad hoc in/ terponere debes. Ut poſſis ſufferre.i. ſuſtinere. quēuis laboꝛē. Et licet nō ſit vici ſm ſenecā timere laboꝛes cū vir/ tuoſos animos nutriat laboꝛ tamē hic intelligi debet cū idem laboꝛ eſt mode rate aſſumpt9. ¶ Pro hui9 ꝑcepti intelligentia et obſeruātia eſt breuiter attendendū illud quod libꝛo ethi. po/ nit pħus de delectationib9 ꝛ gaudijs dicit.n. ꝙ altricatio magna inť quoſdaʒ ſapientes fuit de hoc ꝙ aliqui aſſere/ bant omnes delectationes eſſe bonas quidā vero contrariū aſſerebant. Sed reuera vtraqʒ pars male dicebat. quia quedā ſunt vtiles dūmodo honeſte et ſm rōnem fiant et etiā ſm ꝙ opoꝛtʒ et vbi opoꝛtʒ. quedā aūt male et inutiles ſunt ſicut delectatiōes brutales ac etiā q̄ limitem rōnis excedunt veruʒ qꝛ contingit aliq̄ in talibus delectationi bus ludis et iocis aliquos ſupħabun/ dare vt hyſtriōes et irriſoꝛes aliquos etiā defcere vt hyſpidi ꝛ agreſtes qui nunꝙ letari volunt imo ſunt ſolacian tib9 oneroſi. ideo expedit vꝛutē mediā ponere. Hec aūt vꝛt9 ſm pħm li. politi. entrapelia nuncupať que idē eſt ꝙ bo na cōuerſatio et delectabilis. hec.n. do cet ſolacia et gaudia honeſta recipere ſm ꝙ opoꝛtet et vbi opoꝛtet. quia talia

B

ſolacia ꝛ gaudia honeſta ad recreatiōis et laboꝛis releuamentuʒ fieri debent et tunc cōmendabilia ſunt et licita et ad hoc nos autoꝛ inducit dū dicit. Inter/ pone tuis ꝛc. Ad hoc etiā facit quod quintilian9 in. v. ſuo li. moraliū dicit ꝙ danda eſt oībus hoībus aliqua remiſ ſio quia nulla res eſt que continuū la boꝛem ꝑferre poſſit. Que aūt ſit ratio vide pleniſſime ſupra in ſecunda ꝑhe miali pte. §. xxxvj. qui incipit. Dixi ſe/ ptimo ꝙ poſtremo loco reſidet qui lu dis iocis preſidet theatrica vocata et ibi ad ſaturitatem de hoc. ¶ Pro pꝛimi metri intelligentia magis in ſpe/ ciali eſt de aliquibus dubitabilib9 que rendum vel etiā inueſtigandū. Et pri/ mo que ſint illa gaudia que ſūmo ſtu/ dio ſunt a moꝛtalibus appetenda que ve refugiēda. Huic queſito breuiter re ſpondetur ꝙ illud eſt verū gaudiuʒ et ſūme appetendū quod apl's interpꝛe/ tatur ad ro. xv. dicens. Deus repleat vos omni gaudio ꝛ pace quod optans veram pacem. pꝛimo optat nobis veꝝ gaudiū. Uerum aūt gaudiū deſcribit p hoc ſignū diſtributiuū. omne. ꝙ ad mi nus tria appellata requirit. qꝛ gaudiū quod nō eſt verū eſt vanū in ſua ope ratione. eccl'. ij. Gaudio dixi quid fru/ ſtra deceperis. Eſt amarum in ſua de/ guſtatione. puer. xiiij. Extrema gaudia luctus occupat. Eſt momentaneum in ſua duratione. Job. xx. gaudiū ypocri te adinſtar puncti. Quia verū gaudiū habet tres conditiones oppoſitas. Se perans ergo apl's verū gaudium a fal ſo ipm verū gaudiū appellat verū gau dium. repleat vos inquit omni gaudio ſupple ſpirituali et diuino quod ē ve/ rum gaudiū ſuaue et ꝑpetuū non mun danum quod eſt vanum et amaruʒ et momentaneum tale ergo gaudium eſt penitus refugiendum quia reuera non ſaciat appetititum. Preterea gaudium mundanum non eſt anime bonum qꝛ bona anime impedit. quia rationē im/ mergit et extinguit. Scdo querit vtrū

C

omnes homines indigeāt corporali re
creatione. Breuiter huic quesito rn̄det
phus in ſi.vij.ethi.dicens.ꝙ omēs ho
mines indigent aliqua delectatione cor
porali.Cuius rationē assignat ibi affe
rens ꝙ in homine sunt naturales mo
tus et operationes semper enim anial
vigilans est in labore. labor autem est
contristatiuus sicut naturales sermo/
nes testantur qui dicūt ꝙ videre ꝛ au
dire iugiter est in tristicia inquantū est
laboriosum ratione cuius laboris aial
indiget quiete somni vt dicitur i libro
de somno et vigilia. Cum ergo omnis
homo indigeat ꝑpter laborem quiete:
propter tristiciam que consurgit ex la
bore aliquo demulcente et cum dele/
ctatio corporalis moderata sit quies i
bono delectante sequitur ꝙ omnes in
D digent aliquali corporali delectatione.
¶ Tertio queritur ad quod pecca
tum reducuntur gaudia corporalia et
vana gloria. Huic quesito breuissime
respōdetur ꝙ gaudia corporalia ad in
eptam leticiā reducuntur que ſm gre
gorium est prima filia gule et large su/
mitur pro quocunq; gaudio surgente
ex libidine qua volumus letari in gesti
culatione corporis et in musicis instru
mētis et fluxibus carnalibꝰ et sic ex in
epta leticia nascitur gula vel etiā ex lu
xuria sed differenter nascitur. Primo
ex voluptate gule.nam per hoc ꝙ inci
tatur libido ex gustu vt delectabilius
exerceat actum suum ex hoc ꝙ iocun
dius cibaria sumuntur et ideo recte fi
lia gule dicta est. Ex voluptate vero lu
xurie ante actum aliquando nascitur ꝛ
ad finem huiusmodi ordinatur sed ex
opere minime ideoq; non ita conue/
nienter luxurie filia dici potest.
Pro secundi metri intelligentia restat
nunc querendum vicꝫ a quo vicio vel
peccato huiusmodi corporales cure et
labores trahant originem. Huic etiam
quesito breuiter respondetur ꝙ ab in
quietudine mentis quā ponit grego.
de vij.filiabꝰ vnā peccati auaricie. Sꝫ
ysidorus cōtradicere videtur quia po
nit eam filiam accidie igitur ꝛc. Huic
contrario respondetur ꝙ inquietudo
mentis prout nascitur ex accidia nō de
terminat sibi aliquam materiam.etenī
mens accidiosi auertit se querens illici
tam quietem circuit cogitatione et de
siderio res quasi infinitas vt saltem in
illis quietem inueniet et istud dicit in/
quietudo mentis in accidia. Prout ve
ro nascit ex auaricia ꝛ determinat sibi
materiam.s. pecuniam circa quam con
gregandam studere nō cessat et istud
studium pecunie congregande dicitur
inquietudo mentis in auaricia et istud
studium.s.cura et sollicitudo tpalium
rerum sunt a mortalibus tempate pro
sequenda et quantum est possibile re/
futanda et si sic feceris hoc autoris pre
ceptum diligenter obseruabis dum di
cit. Ut possis animo quemuis sufferre
laborem ꝛc.

¶ Nonū preceptū tertie partis metrice.

Alterius factū aut di
ctū ne carpseris vn/
q̄ꝫ. Exēplo simili ne A
te derideat alter.

¶ Postq̄ autor in ꝑxime superio
ribus preceptis ꝓbuit rudimenta ali/
qua ad obseruationem moralium sub
modo negatiuo et aliqua sub mō affir
matiuo ꝛ aliqua sub vtroq;. Nunc ƀo
i pn̄ti ꝑcepto iterato inducere intēdit
ad obseruantiā huius precepti sub mō
negatiuo dū dicit. Alterius factum ꝛc.
Istud preceptū reduci potest ad deca
logi preceptum. Non occides. ꝛ hoc ra
tione ire a qua procedit originaliter om
nis inordinata locutio. Attendens igit
autor ꝙ ad lectores huius carminis nō
decet maliuole nec etiam fraudulenter
proximū suū de crimine accusare siue

crimen aliqđ opponere quasi insidian-
do vel insultando vel etiā deridendo.
Pro tanto hoc suū prebet documentū
B p quod ante dicta remouent̄ vicia dū
dicit. Alterius factū. Quasi velit innue
re noli ea que aliquis dicit vel facit de
ridere ne ab eisdem deridearis. nā qui
aperte alios deridet qđ non cernit vul
nus accipiet iustum nanqȝ est vt q de
ridet derideat̄ et hoc est quod autor
expositiue intendit dicens. Ne tu car-
pseris. i. maliciose redargueris vel etiā
despexeris. Factū aut dictū alterius. i.
ea que alij faciunt vel dicunt in hoc in
struens ne alicuius factū vel dictū car
psere. i. dente canino mordere vel lace
rare debeas. vn̄ puer. xij. Uerba im-
pioꝝ insidiāt̄ sanguini ꝛc. et sic ab hoc
vicio precauere tibi debes. Ne alter de
rideat te. i. illudat. Simili exēplo. quia
sicut derides ita derideris. lex nāqȝ est
iustissima vt qui alium contemnit con
temnatur. Hanc sententiam approbat
aplūs ad colt. iij. dicēs. Qui tm̄ noceat
recipiat hoc quod nocuit. Hoc etiaȝ in
re canonum cōprobatur vbi p̄dictum
verbum habetur transumptiue in ca-
none. secundū. xj. q. iij. ¶ Hoc etiam
psuadet ius naturale in quo quidē fm
ppositū sunt quedā precepta quedam
phibitiones et quedam demonstra-
tiones. Precepta sunt hec quecūqȝ vul
tis vt faciant vobis homines et vos
eadē facite illis. hoc vult dicere vt sic
sibi vult a proximo bene fieri et sub-
veniri illud idem faciat proximo. non
aūt si sibi vult adulationes et similia
illicita a proximo fieri aduletur vel fa-
ciat similia qꝛ hoc non est proprie velle
sed concupiscere. Nec tunc vere vult
quia non ad vtilitatē suaȝ vult sed in
D odiuȝ anime sue vult. vnde in ps. Qui
diligit iniquitatē odit animā suā.
Prohibitiones sunt hec. Non facies al
teri quod tibi non vis fieri. et sub hac
prohibitione decalogi prohibitiones con
tinent̄. quod patet qm̄ nullꝰ vellet ꝙ
aliquis ipsum occideret vel ꝙ ei aliqđ
furaretur. vnde nec ipse debet facere
hoc alij. et ppter hoc preceptū est. Nō
occides. Non furtū facies. Precepta. n.
et phibitiones iuris naturalis semper
et simpliciter obligant. vnde hylarius
lex naturalis est nemini iniuriam face-
re. Demonstrationes aūt sunt que ad
tempus et fm quid obligant quarum
opposita fm casus emergentes licet
fieri. verbi gratia fm ius naturale licȝ
vim vi repellere et sua repetere. vindi
catio. n. de iure naturali est vt dicit tul
lius in fine prime rethorice. tn̄ dominꝰ
p̄cepit aplūs oppositū dicens. Qui per
cusserit te in vnā maxillam prebe ei al
terā. Luc. vj. Tempꝰ em̄ et locus tunc
sic se offerebant ꝙ per nimiaȝ mansue
tudinē trahendi erāt homines ad deū
Hec que dicta sunt de iure naturali p
bant̄. j. di. ius naturale. De materia pri
mi metri vide. s. in prima pte metrica
in. v. autoris p̄cepto. Si vitaȝ inspicias
ꝛc. De materia vero scd̄i metri quo ad
derisionis vicia vide. s. in psayca parte
in. xliiij. p̄cepto. Nemin̄e irriseris. Et in
xlv. p̄cepto. Noli irridere miserum. et
ibi satis de materia.

¶ Decimū preceptū tertie partis metrice.

Quod tibi sors dederit
tabulis suprema no-
tato Augendo serua
ne sis quē fama loquatur. ad
¶ Nota fm canones ꝙ adam fecit
testm̄ hereditas ipsius testamenti ē ani
ma ade stilus vel penna mentis elatio
carta genus humanū incaustum corru
ptibilitas heres dyabolus testes sunt
septem peccata mortalia. ¶ Super
bia dum maiori subesse voluit. hic sub
scripsit furorē. Inuidia dū esse sic deꝰ
voluit. hic subscripsit detractionē. Ira
dū mēbris suis consurgentibus iratus

est.hic animi pturbationē. Accidia dūs bona sibi cōmissa fastidiuit. hic mētis rancorē. Auaricia dū dñari cupide pe/ciit.hic rapacitatē. Gulositas dū pomū veditū comedit. Luxuria dū substātiā id est vtutes luxuriose expendit. hic p digalitatē.hoc testamentū morte con firmauit vñ dicit̃ geñ. Quacunqȝ die comederis morte morieris ¶ Nota etiā fm canones q christus fecit testm̄ Hereditas ei9 est eccl'e vniuersitas vl' cuiuslibet fidelis anima.vñ Sup quez requiescit spūs me9 rc.ysa.xj. Stilus vel pēna verbū dei.ps Lingua mea ca lamus scribe. Carta pdestinatio diuina Incaustū spūssancti obumbraculū. vñ Et virt9 altissimi obūbrabit tibi. Luc. Heres christ9.vñ apl's. Si filij:et he/redes:coheredes autez christi. Testes sunt septē virtutes. Caritas. vñ Habe caritatē et fac quicqd vis. Fides.vnde Crede et mādu casti.de cōse.di.ij.vt qd Spes.vñ. Spera in dño et fac bonita tem.de conse.di.v.ieiuniū. Fortitudo. vñ. Estote fortes in bello.xxiij.q.v.§. vlti. Prudētia.vñ. Estote prudētes rc. xvj.q.j.si cupis. Tpantia. vñ. Si quis te pcusserit rc.xxiij.q.j.§ j. Justicia.vñ ps. Juste iudicate filij hominū. Confir mauit hoc testm̄ morte r cū septem cō signaculis cōsignauit que nemo apire potuit nisi leo de tribu iuda et p istud secundū ruptū ē primū. ¶ Presens autoris pceptuz est reducibile p qddā indirectū ad septimū decalogi pceptuz Nō furtū facias.p furtū.n. intelligitur omne furtū ablatū siue occulte accipiē do siue violenter rapiendo siue frau/dē in mercationibus cōmittendo siue mercedē debitā nō soluendo. Autor g ex hoc pcepto lectorē hui9 carminis i ducere intēdit ad cōfuationē r augmē tationē rez ppriaz q2 p hoc retrahit ab inordinata rez alienaz contractiōe quocunqȝ modo r qualitercunqȝ talis indebita contractio fiat inter cetera ve ro que sunt causa conseruationis r au gmentationis in reb9 est expensas et

redditus sepi9 cōputare et ea semper memorie labilitatē in scriptis redigere Pro tanto hoc suū pceptum p qd ań dicta facere inducit pbet obfuandū fo re dum dicit. Qd tibi sors dederit rc. quasi velit innuere. Qd tibi sors dede rit suprema.i.fortuna. Notato tabulis. i.in libro vl' in aliquali scripta. Augēdo fua.quasi dicat q p hunc modū res tu as cōfuare poteris r augere. Uel aliter sic pōt exponi vel legi. Serua augēdo illud qd supma sors tibi dederit. Dicē do notato in tabulis nō sequendo pro digos atqȝ stultos ne d te obloquatur vulgus.nā vt ait ouidius de arte amā di. Nō minor est virt9 q̄ querere par ta tueri. Casus inest illis hic erit artis opus. Uel aliter. Tu notato.i. notari vl' scribi facito. Jn tabulis.i.in testamē to qd antiq i tabul' scribebāt. Illd qd supma sors.i.sūma fortuna d2 qñ non nimis deprimit hoiem nec etiā extol/lit Sz cū hō habuerit sufficiēter nccia Si dederit.i. consenserit.et fua.i. caue et custodias licite illud. Augēdo potiꝰ q minuendo dico ita. Confua ne sis quē fama loquatur.i. ne turpi acquisi tione sis infamis vl' infamat9 nec etiā ex pdigalitate ex hoc.n.instruunt mo rientes vt pfecte suū condere debeāt testm̄ oibus satisfaciendo et restituen do si qua sunt iniuste ablata nec i hoc de posteris cōsidere debeant nullo mō et hoc expositiue sequens versus de/clarare videt̃ dicens. Augēdo serua.i. caue.augēdo alia.s.heredi tuo. Ne sis quē fama loquat̃.i. ne ex turpi accusa/tione merito infameris. Ad hūc sensū etiā optime facit quoddā exemplū qd recitat venerabilis beda in gestis an/geloz.li.iij.de furseo nobili viro qui a corpore exutus fuit ab angelis in al tum deduct9 a quib9 fuit ei dictū vt inferi9 respicere deberet quod cū fe/cisset vidit vallez tenebrosam ignibus quatuor succensam et cū interrogasset que nā hec vallis esset r qui ignis fuit ei responsum q vallis est mundus iste

visibilis ⁊ quatuor ignes quatuor pctā
q̄ ipsuȝ mundū ꝯsumūt quoꝝ primꝰ ē
ignis mendacij eo qꝛ hoīes nō implēt
qđ in baptismo ꝓmiserūt. Secundꝰ ē
ignis cupiditatis qꝛ mūdi diuicias ꝓpo
nunt amori celestis patrie. Tertius est
ignis discordie et discensiōis. Quartus
est ignis impietatis cū inferiores spo/
liant ꝗ ignes adunati ei appropinqua
uerūt. viditq; demōes in ignibꝰ volā
tes ⁊ bella struere cōtra sanctos vnus
qꝫ iactauit tunicā suā sup eū qui reco/
gnouit ꝙ vestimentū erat qđ hōi mor
tuus abstulerat qđ cū angelꝰ bonus in
ignē reiceret ait. Sicut bona pctōris su
scepistis sic et de ipsius penis pticipes
esse debetis. Cui angelus ait. nō ꝓpter
auariciā sed ꝓpter aīaȝ saluandā susce
pit dixitq; angelꝰ ei qđ incendisti hoc
arsit in te. aīa vo rediste ad corpus si
gnū incendij visibile ptulit in humero
et maxilla. Si ergo sic fuit de isto qui
sustinuit penā ꝓ tunica quā accepat di
cto mō quid de illis fiat qui alioꝝ bo
na repiunt ad hoc vt in eoꝝ testamen
tis suis heredibus derelinquāt nec dū
viuūt restituere volūt sed suis heredi
bus restituēda relinquūt. reuera tales
pessime faciūt et ꝓ hoc valde timere
E debēt ne in statu dānatōis de hac vita
cū suis pecunijs decedant. ¶ Pro ꝑ
missoꝝ intelligentia magis in spāli et
ꝑ'pue istiꝰ vltime lecture est de aliq
bus dubitabilibꝰ querendū vel inue/
stigandū. Et primo vtrū in mortis arti
culo sufficiat fieri vel vsurario quo ad
ecclam triūphantē testm̄ cōdere super
male ablatoꝝ restitutiōe. Huic quesito
breuiter rn̄det ꝙ nō sufficit ad aīe sa/
lutē. qđ tali cōprobat rōne. nā testamē
tum est volūtatis nostre iusta sentētia
de eo qđ post mortē suā quis fieri vo
luit. vt. ff. de testa. l. j. sed post mortem
nō est homini locꝰ penitentie vel re/
missiōis pctōꝝ. nō. n. remittit peccatuȝ
nisi restituat ablatuȝ male. xiiij. q. vj. si
res aliena. et in decret. cū tu. de vsu. et
in regula. peccatū. de reg. iur. li. vj. et ta
lis qui nō vult cū possit ꝙ male abla
ta restituant nisi post eiꝰ decessum nō
valet testm̄ qđ facit ad peccati remis/
siōeȝ. Itē etiā hoc requirit diuina iusti
cia vt ille qui peccauit satisfaciat dū pt
Sed cū vsurariꝰ in testamento iubet
vt restituant vsure et ipsemet nō ve/
lit satisfacere cū pōt et ita ꝯtritionē nō
videat habere inquantū vult ꝙ here/
des nō ipse satisfacere debeant qđ ē cō
tra dei iusticiā et verā contritionē face
re. qꝛ peccata suos debent tenere auto
res nec pena est vltra ꝓtrahēda q̄ꝫ de
lictū fuerit in excedente reptum. vt in
decret. quesiuit. de hijs que fi. a ma. p.
ca. extra. et. C. de penis sancimus. g. ē
⁊c. Insup aūt nō sufficit testm̄ cōdere
vsurario ad aīe salutē cū est in articulo
mortis sed si habet pecuniā vnđ fieri
possit restitutio debet priꝰ eā p fide/
lem nunciū restitutioni exponere anq̄ꝫ
decedat et sub voce ꝓconis solenniter
faciat ꝓclamare. vt oēs a quibus p se
vel p aliū habuerit vsurā vl habet ve
niant plenariā recepti satisfactionē et
de hoc fieri faciat publicū instrumētū
in quo omnia bona sua obliget fm iu
ris formā et si qua instrumenta habeat
vsurarū illa extunc casset p publicū in
strumentū. Manifesto aūt vsurario lȝ
mādauerit vsuras restitui ecclastica ne
gabit sepultura. nisi priō satisfaciat vel
ydonee caueat sepelientes eos ꝯtra cō
stitutionē lateran. consilij penam incur
rant testamenta aūt ipsoꝝ aliter facta
nō valent nec debet in eis aliqs inter
esse vel eos absoluere vel ad cōfessio
neȝ admittere. hec oīa in decret. quāq̄ꝫ
de vsu. li. vj. cū ibi notatis. saluo semp
iudicio saniori. ¶ Scđo querit vtꝝ D
talis tenet restituere rem cū fructibus
inde pceptis. Huic quesito breuiter re
spondet raymundus dicens ꝙ quilibȝ
male fidei possessor restituere tenet rē
cū omnibus fructibus inde pceptis et
quos ipse dn̄s pcepisset si possedisset
p id quod habet in decret. grauis. de
resti. spo. extra. ff. de condi. fur. l. in te.

ff. de rei ven. l. si nauis. §. generaliter. Et intellige fructus qui supsunt deductis illis expensis que fiūt grā fructuū col ligendo℞ querendo℞ ꝛ cōseruando℞ qui deducunt tā a bone fidei ꝙ̄ a ma le fidei possessoribus. ff. de peti. here. l. si pater. vltio. §. Possessor aūt bone fi dei nō tenet de fructib9 quos pcepit ꝙ̄diu fuit bone fidei possessor si iā cō sumpti sunt s3 de extantib9 tenet. C. d rei ven. l. certū. Et nota qui solū rei fu ratus fuerit nō sufficit si restituat rem s3 etiā tenet ad extimationē vsuffru ctus. In hoc cōcor. hosti. Eodē modo tenet quis restituere dāna si qua dñs ipsi9 rei pꝑter ei9 absentiā passus fue rit. vt in canone. si quis. de cle. xij. q. ij. ¶ Tertio quero quales executo res in testamento relinquere debeant decedentes qui p eos relicta exequāt. Huic quesito breuiter rñdet ꝙ dece dentes puideāt sibi fideles executo res deū timentes et eo℞ aīas diligen tes. vñ in vita magni karoli de quodā milite enarrat qui laborās in extremis pcepit cōsanguineo vt suum venderet equū ꝛ pciū p ipsius anima paupibus erogaret. quē vendidit et pecuniā illā in suis voluptatib9 expendit. Cui ap paruit mortu9. xxx. dieb9 iā transactis dicens. qꝛ iniuste elemosynā retinuisti scias me in tartaris p. xxx. dies fuisse te aūt in loco infernali vñ egressus sū scies esse ponendu3 et me in paradysum transmissu℞. Et euigilauit tremefactus clamorē3 demonū in aere quasi leonū et lupo℞ factus est magn9 et viu9 ra ptus est et post. xij. dies inuent9 in va stigio cuiusdā silicis distante ab vrbe quatuor dietas et ex hoc infernali sup plicio eternaliter est dānat9. Caueant ergo sibi testamentorum executores a talibus fraudibus ꝛc.

¶ Undecimum preceptū tertie partis metrice.

Cu3 tibi diuicie super ant i fine senecte. Mu nificus facito viuas non parcus amicis.

¶ Presens autoris preceptū reduci pōt ad duo decalogi precepta diuersis tn̄ respectib9. nā primo reduci pōt ad quintū decalogi preceptū Nō occides. et hoc inquantū tpe necessitatis extre me subtrahunt paupi necessaria ꝛ hoc ē qd beat9 dicit ambrosi9 in li. de offi. Pasce fame morientē ꝙ si nō paueris occidisti. Transumptiue habent hec verba in canone. pasce. lxxxvj. di. Se cundo reduci pōt alio respectu ad septi mū decalogi preceptū. Nō furtū facias et hoc ideo qꝛ non solū furtū cōmittit p cōtractionē rei aliene inuito dño ve rum etiā p subtractionē beneficij qui bus bñficiū de iure tenet. ¶ Intē dens igit autor vnūquē3 inducere ad munificentie virtutē et maxime in se nectute constitutū vt sua nō pce sed li bere inter amicos dispēsat pꝑter hoc suū prebet documentū qd facere in struit illud dū dicit. Cū tibi diuicie ꝛc. A

¶ Quasi velit innuere. Cu3 diuicie supant tibi. i. supabundant In fine se necte. i. senectutis. que est etas decrepi ta. et dicitur a senio. vñ seneca epla. lxj Senectus est fex et edificiū putreuēs vndiq3. et epla. xxxj. quēadmodū sene ctus sequitur adolescentiā ita mors se nectutē. Facito ergo vt viuas munifi cus. i. larg9 et amicis liberalis. Nō par cus. i. auarus. Quasi dicat tūc debes co piosius largiri Cū sup est vite. i. in sene ctute. ¶ Pro pmisso℞ intelligētia magis in speciali est de duob9 dubita bilibus querendū vel etiā inuestigādū Et primo vtrū diuites qui tpe necessi tatis nolūt esse munifici in paupes sint fures et raptores censendi. Huic quesi to breuiter rñdetur. qꝛ aut loquimur de laycis diuitibus aut de epis et cleri cis. Si de laycis habet locū qd sequitur B

vlcz q diuites layci q supflua et vltra sumptos suos necessarios retinēt fur/ tū ꝛ rapinā cōmittunt. vñ ambrosi9 in canōe. sunt hij. xlvij. di. dicit. q nō ē mi noris criminis hñti tollere q̄ cū possis ꝛ habūdans sis indigentib9 denegare C Esurientiū ē panis quē detines. vidua rū indumentū qd̄ tu recludis miserorū redemptio ꝛ absolutio est pecunia quā tu in terrā fodis. tantoꝝ ergo te scias bona euadere quantis possis euadere pstare qd̄ velis. Si vero loquimur de episcopis et clericis ꝯtra tales dicit hie ronym9 q quecūqz hñt clerici paupe rū sunt. Itē etiā dicit ber. facultates ec clesiaꝝ patrimōia sunt paupeꝝ et ideo multū timere dñt clerici qui ꝯtra faciūt hoc ē qui bona eccl'aꝝ in vsus illicitos ꝯsumunt. Tales fm ray. raptores sunt q: quicquid hñt vt dictū est paupeꝝ ē. xvj. q. j. c. fi. vñ tales ad restitutionem omniū paupib9 tenent vl' in vtilitatē eccl'e conuertere. xij. q. ij. gloria. et. ca. si illi. et vltra hoc mortaliter peccant nō solū q: paupibus subtrahūt sed etiam qñ psonis turpib9 cōferunt. lxxxvj. di. qui venatorib9. et. c. donare. Sil'e po/ nitur p beatū thomā de epis in sua. ij. D ij. q. clxxxv. et sic patet veritas quesiti.

C Scd̄o querit vtrū senes habeāt aliquos amicos. hoc est vtrū in amici/ tia in tali etate pseuerant. hoc dico p pter illud quod autor dicit. Uiuas nō parcus amicis. Huic quesito breuissi/ me rñdit phus ethicoꝝ. j. et dicit q nō talē assignans circa hoc rationē. Amici cia. n. causatur et ꝯfirmatur cū alio ex quo homo delectat in factis et dictis amici senex aūt quia amisit calorē na/ turalē qui est causa delectationis frigi dus est ꝛ nō delectat in alioꝝ dictis q: nō videt sibi q alii9 loqui debeat nisi ipse rōne etatis et sensus. Itē non de/ lectat in alioꝝ factis q: suspitiosus est pter mala que ipse ppetrauit vel vi dit et ideo de factis alioꝝ semp suspi catur q nō sint bona igit ꝛc̄. De hac materia require. s. i scd̄a phemiali pte

s. iij. qui incipit. Dixi scd̄o q sordens auaricia ꝛc̄. et ibi valde pulcre de ma/ teria etiā vide. s. in vltimo pceptoꝝ pme ptis metrice. Dapsilis interdum

C Duodecimū pceptū tertie partis metrice.

Utile consiliū dñs ne despice serui. Nulli/ us sensuz si pdest cō tempseris vnquam.

C Licet pñs autoris pceptū ꝯgrue A reduci nō possit ad pcepta decalogi ni hilomin9 tñ reduci pōt ad pcepta taz sacroꝝ canonū. s. scripturaꝝ sanctaruz q̄ etiā moraliū phoꝝ. De primo scribi tur. iiij. regū. v. c. q q: naamā sirus ac/ quieuit cōsilio pedissece sue accessit ad heliseū curatus fuit a lepra. C Itez etiā legit exo. xviij. de moyse. qui acge uit consilio ietro cognati sui cum tñ in rei veritate ipse moyses esset in sapia et dignitate supior. cūqz ipse ietro vi/ disset moysen stantez a mane vsqz ad vespam ad iudicandū populū ait. Nō bonā rem facis stulto labore consume ris tu et populus qui tecū est vltra vi res tuas est negociū solus illud tenere non poteris. Sz audi verba mea atqz ausculta ꝛ erit dñs tecū. Esto tu pprie B in hijs que ad deum ptinent ꝛ referas que dñr. sequit pinde aūt d̄ omni ple be viros potentes et timentes deū in quibus sit veritas et qui odiant auari ciam ꝛc̄. C De scd̄o dicit seneca epi stola. xlviij. Cū seruis tuis familiariter viuere decet prudentiā tuā et consiliuz ipsoꝝ dūmodo vtile sit minime despi ciendū est serui sunt imo homines serui sunt imo ꝯtubernales et post hec viue cū seruo tuo clementer viue cōmuniter et in sermonē illū admitte et in ꝯsiliū et in cōuictū. C Ad hanc igit do/ ctrinā p pñs pceptū inducit nos autor

dum dicit. Utile consiliu. ¶ Pro p
missoz intelligetia et obseruantia e bre
uiter attendendu q phs libro ycono/
C mice ponit quatuor genera seruoz seu
ministrantiu. Quida. n. sunt barbari si
cut carente vsu ronis et isti naturaliter
sunt serui. Quida sunt impotentes et
isti dicuntur serui legales. qr sm ysidoruz
ille seruus est qui in bello captus est r a
domino seruat9. vt. j. di. ius gentiu. vn
dicit cano. xvij. q. iiij. si quis seruu q talr
captus si recedat a dno suo peccat vbi
bellu fit iustu. sed vbi non est iustu li/
citu est fugere du potest. ff. de capti. l.
nihil interest. Quida vero sunt merce
narij et isti seruiunt p mercede. i. p pe
cunia. ¶ Quida insup sunt dilectiui
et isti seruiut ex amore ceteris melio/
D res. qr seruiut pter bonu virtutis et
sunt pmiandi et isti regali ac paternali
regimine sunt regendi. Si quis oppo/
nat ad textu in eo q autor dicit. Utile
consiliu rc. de eo q dicit phs. j. politic.
q seruus no habet omnino consiliatiuu
Huic contrario rnderi potest q veru
est q non hab; consiliatiuu inquantu
est seruus barbar9 qui ratione caret s;
inquantu est seruus legalis vel dilecti
uus qui sunt ratione vtentes p liber/
tate arbitrij tales sm seneca sunt ad co
siliu admittendi. et de talibus intelli/
git hic autor du dicit. Utile rc. De ma
teria seruoz satis. s. in prima parte me
trica pcepto. xxxvij. Seruoz culpa. et
dicet infra in quarta pte pcepto. xlvj.
Cum pprios fueris seruos.

¶ Tredecimuz preceptu tertie partis metrice.

Rebus r in censu si no est ut fuit ante. Fac viuas stentus eo qd tempora prebent.

¶ In pnti pcepto autor huius car
minis auditore inducit vt de bonis for A
tune contentari debeat et sm hoc vi/
tam suam ducere ac etiam sm eandez
se confirmare debere dicens. Reb9 et
in censu rc. Quasi velit innuere si ita
sumptuose viuere velis quando dimi
nute sunt res et diuicie tue sicut ante
quando multu habundabas. pcul du
bio cito ad inopia deuenires et si expe
sas diminuere nolles oportet te aliena
rapere vel furari. Sis ergo contentus
hijs que modo habes et hoc si no est
nunc tibi. Id quod fuit ante in rebus
id est in possessionibus et bonis imo/
bilibus et In censu. i. in pecunijs r mo B
bilibus. cum ergo non habes quantuz
ante. Esto content9 eo quod tempora
prebent. qm ipsa variabilia sunt. quia
non semper diuites nec semp paupes
sumus. vnde cum socrates a quoda in
ope interrogat9 fuisset quid agere de
beret pauca habens et multis indige
ait. Si res tua tibi non sufficit in parte
video fac vt rei tue ipse sufficias r sic
eris contentus. Et p tanto dicit vale/
rius q locupletez facit non multa pos
sidere sed modica desiderare. hijs val
de bene conuenit illud scripture dictuz
Job. j. c. dicens. Dominus dedit domi C
nus abstulit. r sicut domino placuit ita
factum est rc. ¶ Ad hunc sensum
optime facit quod narrat valerius li/
bro. vij. c. j. vbi dicitur q cum giges re
gno lidie armis et diuicijs habundan
tissimo inflatus animo appolinem phi
cium venisset sciscitatu an aliquis mor
talium se esset felicior deus ex abdito
sacrarij specu voce missa aglaum soffi
dium ei ptulit is erat archadum pau/
perrimus sed etate iaz senior terminos
agelli sui nunq excesserat paruuli ru/
ris fructibus ac voluptatibus conten
tus verum pfecto beate vite finez ap
pollo non ad vmbratum oraculi saga D
citate coplexus est quo circa insolenter
fulgore sue fortune glorianti respondit
magis se pbare securitate ridens tu/
guriu quauis tristem curis r sollicitu/

dinibus aulam paucasqꝫ glebas pauo ris expertes q̄ꝫ pinguissima lidie arua metu referta et vnum aut alterum iu/ gum boū facilis tutele q̄ꝫ exercitus et equitatus et arma voratibus impensis onerosum et vsus necessarij horcoluz nulli nimis appetendum quod thezau ros omnium insidijs et cupiditatibus expositos ita giges dum astipulatorez vane opinionis deum habere concu/ piscit vbi nam solida et sincera esset fe licitas didicit. hec valeri9. merito ergo bene dicit autor dū dic̄. Fac viuas con tentus eo q̄d tempora prebent

Decimūqaurtū p̄cep. tertie partis metrice.

Vxorez fugias ne du/ cas sub nomie dotis Nec retinere velis si ceperit esse molesta.[1]

A Presens autoris preceptum re/ duci potest ad quintū decalogi prece/ ptum. Non occides. et hoc ratione mo tus ire qui aliquando insurgit propter vxoris arrogantiam et onerosaz con/ uersationem Pro cuius tamē eui dentia est sciendum q̄ phus. ij. ethico. querit qualē vxorem sapiens querere debet vel etiaz traducere. Breuissime respondit q̄ sapiens volens vxorē tra ducere ad tria principaliter attendere debet s̄m tria bona que in ipsa requi/ runtur. Unde notandum q̄ bona que dam sunt minima et hec sunt extrinse ca vt diuicie. quedaz vero sunt media vt generis nobilitas. quedaz vero sunt maxima ut sunt bona intrinseca anime vt virtutes. homo igitur volens vxo rem ducere debet principaliter quere re q̄ sit interius ornata virtutibus ac etiā exterioribus vt moribus pulcris. Quo ad exteriorem ornatum necnon ꝛ bona exteriora tria principaliter atten dere debet vicꝫ nobilitatem. amicoꝵ pluralitatem. et diuiciarum multitudi/ nem. Primo nobilitatem debet inspi/ cere si est nobilis quia imparitas con iugij sepe solet esse causa litigij. hec im paritas attenditur quantum ad duo. Primo si vnus est nobilis alter igno/ bilis. Secundo si vnus est senex alter iuuenis. Debet etiam querere amicoꝵ̄ pluralitatem et diuicias propter onera matrimonij supportanda. hec est dos quam vxor dat viro. Unde taꝫ diu du rat q̄diu matrimonium sed eo soluto soluitur ipsa dos quia sine eo esse non potest. vt. ff. de iure dotium. l. iij. et est dos quasi patrimonium mulieris. ff. de mino. deniqꝫ. §. sed vtrum. in fi.

Debet secundo querere in vxore alia corporis bona. vt pulcritudinez ad for nicationem vitandaz que vtatur quan do vxor est pulcra et venusta et etiam magnitudinem et hoc propter prolem ex ea generandam quia magne vt plu rimum magnos generant filios qꝛ ma trizant vt plurimum filij eo q̄ a matri bus trahunt substantiam corpulentam

Attendere etiam debet in vxore bona anime que sunt maxima et hec sunt duo scilicet temperantia et anime operositas. s. q̄ libenter operetur. nam s̄m phum nescit mens humana ociosa esse. ideo quando non occupatur circa licita: circa illicita vagatur p̄ opositatē igitur licitā illicita sollicitudo vitatur. De materia vide latius. s. in parte p/ sayca p̄cepto. xj. Erudi liberos. p9 me dium. Debet etiam esse tempata et sic non erit secutrix passionum B In/ super attendere debet sapiens q̄ talez eligat in vxorem que sit honestis pa/ rentibus orta vt plurimum enim filie earum mores feminarum sequuntur a quibus traxerunt originem. vnde dici tur cum quidam vxorem vellet consu luit quendam phm qualem vxorez du cere deberet respondit ille illā in matri moniū ducas cuius matrē et auiaz no ueris fuisse pudicas talē inquit ille fi/

liam estimo qualem matrem cognoui. ¶ Predicta.n.attendere debet bō sapiens in vxore traducenda et non tā attendat ad magnam dotem ꝙ̄ ad virtutes ꝛc̄.et pulcros mores ꝛc̄.ꝓlibata. Uerū quia ſm pħm contrarioꝝ eadē est disciplina et quēadmodum vir nō tm̄ attendere debet ad magnā dotem quantū ad virtutes et pulcros mores et cetera ꝓlibata vxoris ducende. Sic nec ipsa mulier nubenda principaliter attendere debet ad viri diuicias cum quo cohere vel cohabitare intendit.ſ; potius ad sapientiā et moruȝ venustateȝ ꝛc̄. Unde valeri9 li.vij.c.ij.de quo dā minus sapienti vnice filie pater themistodem consulebat vtrum eam pauperi sed ornato aut locupleti parum ꝓbato collocaret in coniugio. Cui is malo inquit virum pecunie indigenteȝ ꝙ̄ pecuniam viro indigenteȝ. Quo dicto stultum monuit vt generum poti9 ꝙ̄ diuicias genero legeret.i. elligeret. Et sūma prudentia et cautela est contrahenduȝ quia quodcunqȝ viciū est post nupcias discius equ9 et asin9 bos canis et vilissima mancipia vestes et suppellectilia ꝓbant̄ prius et sic curantur sola vxor absconditur ne ante displiceat ꝙ̄ ducatur. ¶ Attendens igit̄ autor ꝙ magna ps hominū ꝯtrahentiū in hūc implicatur errorē vicȝ qꝛ poti9 ad dotē magnā attendūt ꝙ̄ ad virtutes et alia antedicta volensqȝ hunc errorē p hoc suū ꝓceptū penit9 remouere ipm ꝓbet obſuandū fore dicens. Uxorē fuge ꝛc̄. Quasi velit innuere ꝙ ducere nō debes eaȝ sub noīe dotis.i. ꝓpter dotē principaliter.qꝛ inde superbit et exprobrat marito. Sed melius esset aliqñ sine dote vel cū modica dote eā traducere ne ꝺ hoc supbiat ꝛ tūc loquit̄ autor ſm legeȝ ligurgi qui docebat ꝟgines nubere sine dote ait trog9 pompei9.li.ij. ¶ Pro cui9 primi metri intelligentia magis in speciali est ꝺ infra scriptis q̄ōnibus ꝓquirendū vicȝ vtruȝ sapiens ducere debeat vxorem.

B

¶ Huic quesito breuiter rn̄dit valeri9 li.vij.c.ij.dicens.ꝙ socrates ꝯsult9 a quodā adulescentulo vtrū vxorē duceret an se oīo abstineret.dꝛ rn̄disse ꝙ vtrūqȝ eoꝝ.i.quodcūqȝ fecisset acturū pniam hinc te inquit sollicitudo. hinc orbitas hinc generis interit9 hinc heres alien9 recipiet.ſ.si non ducit̄ vxor. Nō arguit ad aliā pteȝ illinc ꝑpetua sollicitudo ꝯtextus querulaꝝ dotis exꝓbratio affiniū graue supciliū garrula socr9 lingua succensoria alieni m̄rimonij incert9 libroꝝ euent9. Et hierony. cōtra iouinianū.fertur inquit areolus theofrasti.li.de nupcijs in quo querit an vir sapiens ducat vxorē. Et cū diffiniuisset si pulcra essȝ si bn̄ morigenata si honestis parētib9 orta. si ipse sanus et diues si sit sapiēs inire matrimoniū dȝ stat̄ʒ intulit hec raro in nupcijs vniuersa ꝯcordant ergo nō est vxor ducenda a sapiente. Primū.n.impedit̄ studiū pħie nec posse quē ꝙ̄ libris ꝛ vxori pariter inseruire multa.n.sunt que matrimoniaꝝ vsib9 necessaria sunt preciose vestes auꝝ gēme sumpt9 ancille supplex varia dein̄ ꝑ totas noctes garrule q̄ōes illa ornatior ꝓcedit in publicum hec honorat̄ ab oīb9. Ego aūt in ꝯuētu feiaꝝ misella despicior. Cur aspiciebas vicinā qd cū ancilla loquebaris ꝺ foro veniens qd attulisti nō amicū nō sodalē alterius amorē suū odiū suspicatur.sequitur pauperē alere difficile est diuitē ferre tormentū est.adde ꝙ nl'la est vxoris electio sed qualiscūqȝ euenerit hn̄da si iracunda si fatua si deformis si supba si fetida quodcunqȝ viciū est post nupcias discimus equus et alia animalia ut dictū est prius ꝓbant̄ et sic emunt̄ sola vxor non ostenditur ne an̄ displiceat ꝙ̄ ducat̄. Et post quoscūqȝ illa dilexerit ingrati.i.indigni etiā amandi si totam domum ei regendaȝ cōmiseris seruiendū est si aliqd tuo arbitrio reſuaueris fideȝ sibi habere nō putabit et in odiū vertetur ac iurgia ꝛ nisi cito ꝯsuleris venena ꝑabit. ¶ Ue

rum quid ꝓdest etiam diligens custo
dia cum vxor impudica seruari nõ pos
sit pudica non debeat insida.n. custos
castitatis necessitas et illa vere pu/
dica dicenda est cui licuit peccare ſ3 no
luit pulcra cito amaẽ.feda facilime con
cupiscitur.difficile custodiẽ quod plu/
res amant.molestum est possidere qȯ
nemo habere dignatur minore tamen
miseria deformis habetur ꝙ formosa
seruatur.nihil tutum est in quo totius
populi vota suspirant.Alius forma ali
us facetus.alius ingenio.alius liberali
tate sollicitat.et ibi multa de materia.
vnde ꝑma ad corinth.vij. Uirgo cogi
tat que dei sunt ⁊ in eodẽ tribulationẽ
paciũtur. Hec aũt extraxit hieronym9
ex verbis apostoli antedicti nec ista re
citanẽ ad detractionẽ vel dissuasionez
cõiugij absit sed ad monitionem eoꝝ
qui contrahere volunt et ad preferen
dum virginitatem matrimonio. vnde
eorum intuitu dicit autor.Uxorem fu/
ge ⁊c. ¶ Quia.s̃.habita est mentio
de dote vtile puto discutiendũ hic de
duobus for̃. Et primo quot sunt spẽs
dotis. Secundo vtrũ maritus teneaẽ
reddere dotem cum sit in alijs debi/
tis obligatus. ¶ Quo ad primũ que
situm dicendũ est ꝙ due sunt species
dotis .Prima dicitur ꝓfecticia.Secun
da dicitur aduenticia.Profecticia dos
est quã a patre ꝓ filia vel ab auo pro
nepte vel ab alio nomine eorum seu d̃
bonis eoꝝ datur.vt.ff.de iure. do.ꝓ
fecticia. ¶ Aduenticia vero est quã ipsa
mulier dat ꝓ se vel alius a patre vel
auo siue sit frater siue quiuis alius.
Item dos alia extimata alia inextima
ta.Si extimatur tam lucrũ ꝙ damnuz
pertinet ad maritu3 sicut ad rei empto
rem.Si vero inextimata damnuz ⁊ lu
crum pertinet ad mulierem. ff.de iur̃.
do.plˀiq3.fructus tamen pertinent ad
maritu3 ꝓpter onera matrimonij sup
portanda.vnde fetus dotaliũ pecorum
ad maritum pertinent quia in fructi/
bus cõputanẽ sic tñ vt suppleat capita
ex iam natis fetibus.vt in ꝑalle.l.ple/
riq3. ¶ Quo ad secundum dicendũ
est ꝙ mulier pro dote habet obligata
omnia bona viri in tm̃ ꝙ preferẽ om/
nibus creditoribus nõ hñtibus expres
sam ypothecam.vt pote causam ⁊ hoc
nisi alius sit in simili iure vt quia petit
dotem precedentẽ ꝑterꝙ filijs prioris
matrimonij agentibus de dote contra
nouercas.C.qui po.in pig.h.l.assiduis.
¶ Itẽ ꝑferẽ creditorib9 de quorũ
pecunia ipse res sunt empte vel refe/
cte sunt non aũt ꝑfertur mutuantibus
ad maliciam uel fisco.C.qui po.in pig.
ha.auc̃.quo iure.nam tales creditores
alijs omnibus ꝑferunẽ sed in donatio
ne ꝓpter nuptias prefertur mulier cre
ditoribus nõ posterioribus. ¶ Pro
intelligentia etiam secundi metri vic3
ꝙ repudiamus eam si ꝓpter dotẽ vel
aliam quãcunq3 causam viro cepit esse
molesta.Est breuiter sciendum ꝙ talis
instructio praua est nec vllo modo te/
nenda.⁊ hoc ꝓpter duo. ¶ Primo
quia est contra doctrinam euangelica3
Mathei.v.capitulo. vbi christus ait.
Quicunq3 dimiserit vxorem suam ex/
cepta fornicationis causa facit eam me
chari et qui dimissam duxerit adulte/
rat. ¶ Item math.xix. requirenti/
bus phariseis a christo si licet homini
dimittere vxorẽ suam quacunq3 ex cau
sa ait illis.Non legistis ꝙ qui fecit ab
inicio masculum et feminam fecit eos
et dixit propter hanc dimittet homo
patrem et matrem et adherebit vxori
sue et erunt duo in carne vna itaq3 ia3
non duo sunt sed vna caro quos ergo
deus coniũxit homo nõ separat.
Secundo quia est contra ordinationẽ
ecclesiasticam vt patet per ipsius ma/
trimonij diffinitionẽ que habeẽ.xxvij.
di.§.j.vbi dicitur ꝙ matrimonium est
viri et mulieris coniunctio indiui/
duam vite consuetudinem retinens li
cet in quibusdam casibus exꝑssis a iu
ris autoritate eccl̃ie possit qñq3 inter
virum et vxorem diuorcium celebrari

ſm ꝙ infra dicetur. Neſcio ergo vi/ dere quomodo ſaluari poſſit verſus iſte loquẽdo de iure diuino et canõico niſi vellem9 ipſuꝫ apparẽter excuſare De hac doctrina. ſ. de dimiſſione vxo/ ris dicendo ꝙ in hoc ꝑcepto cõformat ſe veteri legi que hoc concedit Deut. xxiiij. vbi ſic dicit᷑. Si accepit hõ vxo rem et habuerit eã et nõ inuenerit gra tiam corã oculis ei9 ꝓpter aliquã ipi9 mulieris feditatẽ ſcribet libelluꝫ repu dij et dabit in manu illi9 et dimittet eã Iſta lex nature nõ fuit bona ſimplici ter. vñ dñs chriſtꝰ Math. xix. ꝙ non licet dimittere vxorẽ quia quos deus coniunxit hõ non ſepat. Dixerũt iudei. Quid ergo moyſes mandauit dare li/ bellũ repudij et dimittere. Rñdit chri ſtus. Qm̃ moyſes ad duriciam cordis veſtri pmiſit vobis dimittere vxores veſtras. ſ. ne eas occideretis: ab inicio aũt non fuit ſic multe et varie ſuꝑ hoc metro dant᷑ expoſitiones ꝑ grãmati/ cos aliqui nec ſic exponunt. Nec re/ tinere velis. Quaſi velit dicere. non re tinere debes. ſ. dotẽ ſi ꝓpter dotẽ ce/ perit eſſe moleſta. i. grauis et intollera bilis quoquõ. Hec expoſitio nõ eſt ve ra nec littere ꝯſona imo totaliter diſ/ ſona. fide tñ dignorũ relatione percepi ꝙ fuit quidaꝫ qui fecit aliquas bonas expoſitiões ſuꝑ iſto libello qui corre/ xit iſtud metrũ ſic dicendo. Hanc reti nere debes quãuis ſit tibi moleſta. Hanc caſtigare velis ſi cepit eſſe mole ſta. De tali expoſitione non me intro/ mittere intendo. ſed credo ſub corre/ ctione loquendo cum reuerentia ꝙ ſen tentia iſtius verſus poteſt ſaluari ꝓut littera iacet di cendo. Nec retinere ve/ lis ſi ceperit eſſe moleſta. i. adulterij rea nec vellit poſt monitionẽ ſe corrigi et ꝑ agere penitentiã de peccato hoc ꝓbat in canone. ſi quis vxorem. xxxij. q. j. et in decret. ſi vir. de adul. alias ſi adulte rium eſſet notorium non debet debitũ reddere nec etiam exigere et ſi redde/ ret mortaliter peccaret. Hoc intelligo cum adulterium eſt notorium. Si autẽ non eſt notorium ꝗ̃ cito ſibi cõſtat de fornicatione vxoris non tenetur redde re alias non ſolum incurrit irregulari tatem bigamie ſed etiaꝫ generaret ſibi preiudiciũ accuſandi. vir tamen in hoc caſu vxorem dimittere ſine iudicio ec cleſie non debet. Si hunc intellectum habuit autor quod pie credendum eſt optime intellexit et ſic intelligẽdo ver ſus tollerari abſqꝫ aliqua reuolutione verborum legitime poteſt. ¶ Pro ꝑmiſſorũ intelligentia quo ad hoc me trum magis in ſpeciali eſt de infra ſcri ptis queſtionibus querendum vel in/ ueſtigandum videlicet vtrum marit9 poſſit vxorem fornicantem ꝓpria au/ toritate dimittere. Hanc queſtionẽ vo lo per contrarium diſcutere. Et primo videtur ꝙ non debeat eam dimittere ꝓpria autoritate quia nemo in eadem cauſa poteſt eſſe actor et iudex. ut in de cret. qualiter. n. ð actu. ſed vir eſt actor ergo non debet eſſe iudex. In contra rium facit quod ſcribitur Math. xix. Qui dimiſit vxorem excepta fornica/ tionis cauſa ⁊c̃. Hic dñs dat iuſtaꝫ ſen tentiam cuꝫ iubet dimitti ex cauſa for nicationis ergo et ſi hoc eſt de iuſticia et quod a deo iudicatum eſt non indi get ampliori iudicio ergo ſine omĩ alio iudicio poteſt eam dimittere. ¶ Huic contrario reſpondetur ꝙ vxorem di/ mitti a viro contingere poteſt duplici ter vel quantum ad thorum vel quan tum ad mutuam cohabitationem. Si primo modo tenetur vir comper/ to et cognito certitudinaliter ꝙ vxor fornicetur ꝙ econuerſo debitum dene gare põt. nam ſi cõmiſceret᷑ ei nõ ſolũ irregularitatẽ incurreret ſꝫ etĩ ſibi gene raret ĩpedimentũ accuſandi hoc verũ niſi per cenſuram eccleſiaſticam com/ pellatur et tunc ſi compulſus reddide rit licet irregularitatem incurrat nullũ tñ ſibi prediciũ generabit. Ratio hui9 eſt q: tenet᷑ ⁊ dꝫ coiugẽ in occulto cor rigere. Si vero loquimur quo ad coha

bitatione nō licebit viro vxorē dimittere sine iudicio ecclē et si dimiserit cogi debet ad recipiendū eam nisi vir incontinenti fornicationem ꝓbare possit ⁊ hoc ſm host.ſ; ſi ꝓbet infra.viij.dies non restituetur quibus elapsis si non ꝓbauerit plena restitutio fiet et sic ꝑt intelligi.xxxiij.q.ij.ecclīa. dicit etiā hostien.ꝙ si adulterium notoriū sit ita ꝙ iustificationi nō sit locus tunc potest adulterā sua autoritate dimittere.de diuor.c.significasti.et multo fortius debitum denegare. Idem Innocen. Sz addit gui .ꝙ etiam si notoria sit fornicatio mulieris ꝙ diu tamen ipsa non recedit a viro nec publice moratur cū adultero non potest eā dimittere seu sua autoritate expellere quod si fecerit cogetur eam recipere. Sed si ipsa publice cōmoretur cū adultero non tenetur maritus eam recipere siue eam expulerit siue non. Similiter etiaz non tenet eam recipere si postꝙ eaz expulerit adulteretur notorie etiā si cum adultero non moretur.et in hoc etiā casu potest ea inuita monasteriū intrare nisi ⁊ ipse fuerit fornicatus. Si aūt obijcit ꝙ dominus sententiā tulit Math.xix.dicendum est ꝙ non tulit sed expressit ⁊ ſm illud ius prātem sinandi epo dimisit ⁊ sic patet veritas premissorum. Secūdo queritur quare in repudio ut.ſ.habitum est vir et vxor non iudicabant ad paria. Scōo quare vxor non repudiabat virū et nūc in diuorcio ad paria iudicantur. Tertio que sit differentia inter repudiū ⁊ diuorciū. Quo ad primū quesitū dicendū est ꝙ mulier merito primi peccati subiecta erat viro.ſ; post reconciliationē christi in quo non ē seruus sed liber masculus et femia vt dicit apl's ad gal.iij. Omnino quantū ad legem thori ad paria iudicantur. Quo ad secundū dicendum est ꝙ repudiuz fiebat ex indebita causa sed diuorcium ex debita. Item repudiū fuit ꝑmissum hoc aūt concessum. Itē post repudiuz non ꝓhibebat nubere sed post diuorciū ꝓhibit. Itē quia vir vt est dictum repudiabat vxorem et non econuerso. Itē quia nō iudicabant ad paria sed in diuorcio ad paria iudicant. xxxij.q.j.si quis vxorē.ij.q.v.ꝑcepit.⁊.c.christiana In hoc cōcordat pe.et tho. et sic patet veritas premissorum.

Quindecimū preceptū tertie partis metrice.

Multoruz disce exēplo que facta sequaris. A
Que fugias est vita nobis aliena magistra.

Postꝙ autor.ſ.in primo ⁊ scōo preceptis huius tertie partis lectorem huius carminis induxit ad studium et moralium preceptorum obſuantiaz in generali ⁊c. Nunc vero in presenti precepto subsequenter inducere intendit huius carminis lectorē circa studendi modū in speciali vt scz studere debeat B in exemplis virtuosorum virorum ipa diligenter custodiendo ac etiā prudenter imitando et hoc est quod hic dicit Multoꝝ disce exēplo.quasi velit inuenire inspicere debes dicta ⁊ facta sapientū notabiliora et ex illis ꝑpendere poteris qd sequi debeas vel vitare. qm C ꝑ ipsoꝝ vitā teipm regere et gubernare valebis ⁊ hoc est qd expositiue intendit dicēs. Disce exēplo.i. ꝑ exemplū Multoꝝ.i.sapientū. Que facta.i.q̄ opa Sequaris.i.imiteris. Et que etiā fugias.i.caueas.q2. Aliena vita.i.alioꝝ Est nobis magistra.i.esse potest et oz. De D materia huiꝰ precepti non expedit hic stare quia latius tangitur supra in scōa ꝓhemiali parte.§. xxxviij.qui incipit. Dico primo ꝙ hos vicij inicium ⁊c.vltra medium habetur etiā satis in secunda parte metrica in. xxiiij.precepto Multorum cum facta senex. Et in predictis locis require si places.

¶ Sedecimū preceptum tertie partis metrice.

Quod potes id tēpta opis ne pōdere pres/sus. Succūbat labor ⁊ frustra tēptata relinquas

¶ Postq̄ autor in superioribus pre/buit rudimenta inducentia ad studiū moralium p̄ceptoꝝ tam in generali q̄ in speciali. ¶ Nunc vero in precepto pn̄ti pbet rudimenta lectorē huiꝰ car minis inducentia vt ita tpate in eis stu dere debeat ꝙ circa ea capienda ⁊ ob ſuanda insistere possit ac etiā laudabi liter cōsummare et hoc est quod hic in tendit autor dū dicit. Quod potes ⁊c. quasi velit innuere talia incipere debes que ad finem perducere possis et hoc est quod expositiue dicit. Tēpta. id est aggredere et incboa. Id operis. i. illud opus. Quod potes perficere. Quia di cit esopꝰ Qui plus posse putat q̄ sua natura ministrat. Posse suum superās qui plus posse putat. et hoc est. Ne la bor tuus pressus et grauatus et deui/ctus. Pondere. i. nimia grauitate. Suc cūbat. i. supponatur vel deuincatur. Et tu relinquas temptata frustra. i. inutili ter et ea que incepisti impfecta dimit/tas quia hoc est damnū et verecundiā consequaris. Ex predictis concluditur ꝙ sapiens non debet attemptare nec facere aliquod opꝰ quod laudabiliter consummare non possit. ¶ Huic con cordare potest quod exemplificatiue dicit dominus et saluator noster Luc. xiiij. sic inquiēs. Quis exꝰvobis volēs turrim edificare nonne prius sedens cō putat sumptus qui necessarij sūt si ha beat ad perficiendum ne postq̄ posue rit fundamentum ⁊ non potuerit perfi cere omnes qui videant incipiant illu/dere dicentes ꝙ incepit edificare ⁊ nō non potuit consummare. ¶ Pro in

telligentia primi et obſuantia optime facit quod methaphorice legit̄ in qui busdam historijs de duobꝰ hominibꝰ ad regionem longinquam pergentibꝰ et ambo erant graui onere pregrauati vnus autem illorum quicquid ponde rosum videbat in via per quaꝫ ambu labat colligebat et super onus suuꝫ im ponebat et tantum imposuit onꝰ sup onus ꝙ defecit in via suffocatꝰ ⁊ pres sus et sic sub oneribus vitam miserabi liter finiuit. Alius autem nihil ponde/rositatis super suum onus imposuit ſ; illud quod habebat paulatim minuen do deposuit et sic aleuiatus est vt inco lumus perueniret ad terram ad quaꝫ pergebat in qua honorifice et gloriose susceptus est. ¶ Ita reuera mora/liter loquendo contingit hominibus huius mundi quod contigit hijs duo bus. Duo hij homines sunt duo gene ra christianorū qui ad terrā longinquā id est ad beatam vitam tendunt. id est tendere debent que a nobis multum est longinqua et situ loci quia de cen/tro ad circumferentiam de qua dicit rabi moyses ꝙ a centro terre vsqꝫ ad celi saturni concauum quod est septi/mum celum est via septem milium an norum et septingentoruꝫ. id est quantū ꝺ via plana aliquis ire posset omni die quadraginta miliaria in septem milibꝰ septingentis annis. et etiam multum longinqua conditiōe nature quia nos sumus corruptibiles et mortales, ille vero incorruptibiles ⁊ immortales ad istam terram beatam scilicet vitam so lummodo veri christiani per fidem ve ram et spem pergūt. quia quilibet chri stianus sperat ad illaꝫ tendere ⁊ in rei veritate illa terra solis fidelibus pa/rata est verum quia christiani in duas partes sunt diuisi in bonos scilicet et in malos ideo duo homines dicuntur. Isti super se magnum habent pondus hoc pondus est cōcupiscentia que om nium malorum est radix venenosa. vt expresse dicit aplꝰus ad thimo. vj. Et

transsumptiue in decret. nā ↄcupiscētia de consti.extra.et in canone.viris.et.c. bonoꝝ.xlvij.di. hoc pōdꝰ concupiscē tia qui lib; sup se portat hoc est dicere ꝙ nemo a tali concupiscentia est imu/nis.de quo pōdere loquit̄ sap̄.eccl̄.xl. dicens. Jugū graue sup filios adā a die exitus de ventre matris vsq; ad diem sepulture in matrē omniū. ¶ S; fatuus christianꝰ et malus quicqd certe pōderosum in via videt colligit et sup suū onus imponit. colligit ergo stultꝰ ↄcupiscibilia vite p̄ntis q̄ sunt v; gulā auariciā ⁊ cetera vicia.hoc non ē aliud nisi ligna lignis ⁊ pōdera ponderibus accumulare.⁊ sic faciēdo deficit in via et sic viā quā arripuerat minime p̱ficere valet.vñ dicere pōt illud psalmiste Et sicut onus graue grauate sunt sup me.et sic ↄfundit̄ et p̱ ↄsequens eter/no merito suffocat̄. ¶ Scōdus autē p̱ quē fore fideliu; designat̄ nihil graue colligit q: sola necessitate contentꝰ q: calcatis voluptatibꝰ ⁊ vite p̄ntis curiositatibꝰ nihil ↄcupiscibile illicitū sue adiunxit ↄcupiscentie sed et ipsam ↄcupiscentiā orōnum elemosynaꝝ ⁊ alioꝝ misericordie opu; minorauit et id̄ sic alleuiatus est ꝙ ad terrā viuentiū ad quā p̱gere cupiebat feliciter peruenit ibiq; gl̄ose et honorifice susceptꝰ est a deo et angel̄ et electis omnibꝰ qui in regione illa ↄsistunt et sic intelligēdo ac etiā obſuando bonos ex hoc ↄsequūt̄ fructus et p̱ tanto bn̄ dicit.Qd̄ potes id tempta ⁊c. ¶ P̱ro intelligētia huiꝰ scdi metri ac etiā obſuantia ē breuiter sciendū ꝙ triplex est labor frustratoriꝰ qui hominē facit succūbere vt tēptata ignominiose relinquat. ¶ Primꝰ ita q; labor frustratorius est labor secreta inquirēdi que soli deo sunt reſuata.q: absconduntur ab intuitu cordiū hūanoꝝ vñ eccl̄.j.Ego ecclastes fui rex israel in hierl̄m et p̱posui in animo meo que/rere et inuestigare sapiam de omnibus que sunt sub sole.Hanc occupationem pessimā dedit deꝰ filijs hominū vt occuparent̄ in ea dediq; cor meū vt scirē prudentiā atq; doctrinā erroresq; atq; stulticiā.⁊ agnoui ꝙ in hijs quoq; ess; labor ⁊ afflictio sp̄us eo ꝙ in multa sapientia multa sit indignatio et qui ad/dit sciam addit et dolorē.De hac ma/teria satis habet̄.s̄.in scda p̱te metrica in.vj p̱cepto.Mitte archana dei ⁊c.et intellexit autor de illis curiosis q̱ querunt solūmodo scire vt sciant et nō in aliquo p̱ficiant et qui sunt in inquirendo plus q̄̄ sapere oporteat curiosi. Scds labor frustratoriꝰ est labor edificia ↄstruendi et terrena plus q̄̄ oporteat opandi hoc ideo q: dilabūtur et dissoluūtur p̱pter alteratione cōponē tiu; elementoꝝ. p̱pter hoc dicebat ecclesiastes.ij.ca. Magnificaui opa mea ⁊c.postq̄̄ multa ↄcludit. Cūq; ↄuertis sem me ad vniuersa opa que fecerunt manus mee et ad labores in quibꝰ sudauerā frustra vidi in omnibꝰ vanitatē et animi afflictionē ⁊ nihil p̱manere sub sole. ¶ Tertiꝰ labor frustratorius est labor terrenā substantiā ↄgre/gādi q: deuoluūtur qn̄q; ad manꝰ heredū ingratoꝝ et dissipatoꝝ et hoc est quod dicit̄ ecclastes.ij. Rursus dete/statꝰ sum ociū ⁊ industriā meā et que sub sole studiosissime laboraui habiturus post que; ignoro vtrū sapiens an stultus futurꝰ sit et dn̄abit̄ in labori/bus meis in quibus desudaui et sollicitus fui et est qcq̄̄ ta; vanū.vñ cessaui renūciauitq; cor meum vltra laborare sub sole.sequit̄. Quid.n. p̱oderit homini de labore suo et afflictione spiritus q̱ sub sole cruciatus est cūcti dies eius laboribus et doloribus et erūpnis pleni sunt nec p̱ noctē mente requiescit et hoc nōne vanitas est.et hoc est quod intendit autor in hoc secūdo metro dū dicit.Succūbat labor et frustra ⁊c.

¶ Decimūseptimū prece ptum tertie partis metrice

Quod nosti factū non recte noli silere. Ne videare malos imitari velle tacendo.

A ¶ Postq̄ autor supra in quito huius tertie partis precepto. Productus testis. ꝑbuit rudimenta testem quēlibꝫ inoucentia vt amici crimen quantū possit celare debeat salua tamen semp veritate quam ꝑferre debet semp omni amicicie iuxta senece dictū Testimoniū veritati et non amicicie redde. In pn̄ti vero ꝑcepto subsequenter prebet rudimenta non solum testi sed vnicuiqꝫ vt non tm̄ celare debeat crimen amici vt abscondere quin potiꝰ caritate cū per denunciationem vel etiaꝫ secretā āmonitionem nō pōt cū corrigere reuelare ꝛ accusare apud illū debeat qui eū corrigere vel cōpescere pōt errātes. ꝛ hoc est quod intēdit autor dū dicit. Quod nosti factuꝫ. Quasi velit autor innuere Noli silere. quin corrigas illud. Quod nosti. i. nouisti. sincapa est. Factuꝫ non recte. Quasi dicat praue ꝛ iniuste factū ne videaris esse particeps illiꝰ peccati rei enim peccati sunt non soluꝫ qui faciunt sed etiam qui consentiunt facientibus. Ad ro. j. et in canone. notuꝫ. ij. q. j. et in dec et. j. de offi. dele. extra. Et pro

B tanto bene dicit. Ne videare. i. ꝓuidearis. Uelle imitari malos tacendo. i. duꝫ taces et hoc habet locuꝫ in manifestis maxime quia tunc carere non videtur scrupulo societatis occulte si manifesto facinori desineret obuiare. lxxxiij. di. error. vnde augustinꝰ in canone. nō vos iudicetis. v. q. v. dicit non vos iudicetis maliuolos qui crimen alterius iudicatis magis quippe nocentes estis qui fratres vestros quos iudicando corripere potestis tacēdo perire permittitis Si enim frater tuus vulnus habet in corpore quod velit occultari duꝫ timet secari nonne dicit augustinus crudeliter a te siletur et misericorditer indicatꝫ quanto ergo potiꝰ debes manifestare ne deterius putrescat in corde.

Pro premissorum intelligētia magis in speciali est de infra scriptis dubitabilibus querendum vel inuestigandum et primo quo ad primum metrum queri potest vtrum homo ex debito caritatis non recte agentē accusare teneatꝫ Huic quesito breuiter respōdet beatꝰ thomas. ij. ij. q. lxviij. dicens ꝙ si crimē sit tale quod vergat in detrimentum reipublice tenetur homo ad accusationem duꝫ probare sufficienter possit puta cum peccatuꝫ alicuius vergit in multitudinis corruptelam corporalem siue spiritualem. Si autem nō sit tale quod in multitudinē redundat vel etiam si sufficienter probationem habere non possit non tenetur ad accusanduꝫ quia nullus tenetur ad illud quod non possit debito modo perficere. ¶ Sed nota ſm canones ꝙ accusari prohibentur infra scripti videlicet mulieres. ij. q. j. c. ꝓhibentur. sed hoc fallit quando suā vel suorum prosequuntur iniuriam Item in crimine symonie. extra. de simoni. tanta. Item in crimine lese maiestatis. vj. q. j. §. verum. Serui. ij. q. j. ꝓhibentur in fi. et. q. eadem in primis. Minores. xxv. annis nisi suas prosequuntur iniurias et tunc de autoritate tutoris. C. de auc. presta. l. clarum qui vnum accusat in scripto eodem libello accusare non potest. in diuersis vero libellis duos potest et non plures nisi suorum iniurias prosequantur. C. de accu. l. cum rationibus. ij. q. j. ꝓhibentur. qui aliquid receperunt ad accusanduꝫ vel non ad accusandum. Item magistratus et milites. Quidam ꝓpter delictum vt infames. Quidā ꝓpter suspitionem calūnie. vt. ij. q. j. ꝓhibenꝫ. Itē socij criminis nisi in exceptis criminibus symonie et lese maiestatis. vt. C. ꝺ libera causa. l. si filium. lxxix. di. si trāsitus. Item si par vel consimile cōmiserit de iure regulari. vt. vj. q. j. qui crimē et. xxxij. q. ij. nihil. ¶ Item pauperes suspecti. ij. q. j. in primis circa medium

di

Item accusatus accusatori nisi de maiori crimine vt.iij.q.xj.neganda. Item qui semel ab accusatione destiterit.ij.q iij.§.preuaricator. Ité liberti patronos beneficiati et familiares. vt.iij.q.xj. §.vltimo in fi. Ité qui minus.l. habet in bonis vt.ij.q.j.ꝓhibentur. Ité vocati iudicio publico. Item intromissi in arenam vt pugnant cum bestia dentata. Item qui artem ludicram vel lubricam fecerint. Item lenociniú.vt.ff. de pub.iudi.infamem. Item qui falsuz testimonium subornatum dixerunt.ff.de accusa.l.alij. In hijs tamen omnibꝰ restat generalis exceptio si suam et suorum rc.iiij.q.vij.omnibꝰ. Item nota ꝙ layci non debent accusare clericos et hoc ꝓpter quatuor. Primo quia layci non admittunt clericos in eorum accusationez.ij.q.vij.in sancta. Secúdo quia nó possunt nec debét a laycis iudicari ita nec accusari.eo.c.ij.q. Tertio quia non sunt eiusdem conuersationis et opido sunt eis infesti vt in.c.clericis.de imu. eccle.libro.vj. Quarto quia nó eos impedire debent quorum castigationem nolunt imitari.ij.q.vij.c.laycos ¶ Secundo quo ad secundum metrú querit vtrum tacere sit semp peccatum mortale an vel aliquando veniale. Huic quesito p obiectionem responderi pót ꝙ sit mortale peccatú et hoc autoritate beati gregorij dicentis. Que corrigere non vz increpare non desinet ne se participem delinquétiú ex consensu taciturnitatis adijciat.et loquit de illo ad qué officium correctionis pertinere dignoscitur. Itez qui tenetur mediri egroto et vsum medicaminis subtrahit p tpe et loco peccat mortaliter.vñ dicit gregorius plerunqz nimis dú quorundaz mala respiciunt et cum silentio linguaz pmút quasi ꝯspectis vulneribus vsum medicamis subtrahút et eo mortis autores fiunt quo vnus qd potest aut ꝓ saltem eijcere loquendo noluerút igit taciturnitas est peccatum mortale. Qui enim est autor spúalis in alio mortem contrahit in seipso. ꝙ aút tacere qñqz sit veniale peccatú ꝓbatur quia aliqñ tacet homo in quibus loqui tenet. aliquando loquitur cuz tacere expedit vt congruit sed cum tacet in hijs in quibus congruit et non tenetur vel expedit veniale peccatú est. ergo tacere aliquando est veniale peccatú. ¶ Solutio dicendum est ꝙ taciturnitas aliqñ veniale est aliqñ mortale est pctm̄ In hijs que tenetur homo taciturnitas est peccatú mortale verbi gratia cú quilibet teneatur ꝓprium peccatum confiteri ꝓ tempore debito et alijs circústantijs et mederi ꝓximo sermone medicinali ꝓ tempore debito et alijs circú stantijs et non facit peccat mortaliter cum aút non tenetur sed expedit ac decet veniale est peccatum. Quando aút hoc fuerit expediens et quando non difficile est determiare in singulis sed ipsa vnctio docet que non pmittit hominem sibi adherentez de facili errare Ad illud vero quod in contrarium obijcieur dicendum est ꝙ ille autoritates beati gregorij intelligunt de illo q ex officio tenetur corrigere et alijs in verbo correctionis mederi. In talibꝰ autem si fiat obmissio pro tempore debito erit peccatum mortale. dicitur eñi in ezech.xxxiij.capitulo. Si speculator viderit gladium venientem et non insonuerit buccina et populus non se custodierit veneritqz gladius et tulerit eum sanguinem et ipsius de manu speculatoris requiram. Quasi dicat ꝙ prelatus corrigere debet subditorum excessus nó ex odio sz ex caritate.lxxxvj. di.odio.et si negligit grauiter peccat et grauiter veniet puniendꝰ. Talis.n. canis impudicus potius dicendus est ꝙ̄ episcopꝰ.lxxxiij.di.nemo.nec in hoc debet esse remissius quia dum vni indigno parcit ad contagium prouocat vniuersos.xxiij.q.iiij.est iniusta.et.ca. sequenti. Et sic patet veritas pmissorum

¶ Decimnmoctauū preceptū tercie partis metrice.

Iudicis auxilium sub iniqua lege rogato. Ipse etem̄ leges cupiunt vt iure regantur.

ad ¶ Nota ꝙ sextuplex lex in sacris repitur canonibꝫ. vicꝫ lex naturalis. vt j. distin. ius naturale. Lex mosayca. vt xxxij. di. moyses. Lex ꝓphica. vt. di. j. § j. in fine. Lex euāgelica. vt. ij. q. j. si peccauerit. Lex canonica. vt di. xxj. nicena Lex aplica vt. xiij. di. nerui. et di. xxviij. de hijs. ¶ Itē nota ꝙ legis appellatōe continet̄ ius diuinū. j. q. vij. si quis oēm Ius humanū. vt insti. de iur̄ natura. §. lex. Ius diuinū et humanū. vt. l. di. quātum. Consuetudo. vt. j. q. j. ventū est. iij. q. vj. hoc quippe peccatuꝫ originale. de ꝯse. di. ix. p baptismū Ius canonicū. di. xxxj. nicena. vet9 testamentū. Item lex ꝓrogat̄ cum profert̄. idest ꝓmulgat̄. liij. di. §. leges derogātur cū in parte ei detrahit̄. vt. ff. de ver. sig. derogare subtrahit̄ cum in pte subtrahit̄ et in parte adijcitur obrogatur cuꝫ ei in parte adijcitur. nihilqꝫ subtrabitur. obrogat̄ cuꝫ omnino tollit̄. ¶ Sed nota etiā ꝙ sex modis lex obrogat̄. Primo p consuetudinem q̄ nota sit principi. iiij. di. §. leges. Scd̄o ꝯtraria constōne. vt di. xxxj. ante terminū. Tercio cause cassatiōe. vt lxj. di. §. ex hijs. Quarto locoꝝ varietate. vt di. xxxj. aliter. Quinto si malignādi occasionē ꝑbuit. vt di. nos. §. consue. Sexto canonis nimio rigore. vt. distin. di xxxiiij. fraternitatis. ¶ Nota qd̄ superius dicit̄ ꝙ legis appellatōe continetur cōsuetudo. j. q. j. ventū est. Ideo circa consuetudinē est distinguēdum cum multipliciter dicat̄ cōsuetudo. quia est quedam cōsuetudo que reprobat̄ quia mala et ē quedā que approbat̄ qꝛ bona Et est quedam cōsuetudo generalis. et quedā specialis. Primo nanqꝫ consuetudo q̄ est mala reprobat̄. et hoc propter tria. Primo ꝓpter metū contaminationis. vt. viij. di. mala. Scd̄o ꝓpter metū vsurpationis. vt. xxxv. q. ix. loci. Tercio ꝓpter magnitudinē transgressionis. extra de cōsue. c. vlt̄. Scd̄a consuetudo q̄ est bona approbat̄ et hoc si non contineat in se quatuor. Primo vt non sit onerosa. vt. xij. di. omnia. Scd̄o malignandi occasionē pareat. vt. xij. di. nō decet. Tercio ꝙ nō scandalū pariat vt. lxxxj. di. clericus. Quarto nisi cautela erroris remoueat̄. vt. iiij. di. verum. ¶ Iteꝫ est quedā consuetudo q̄ dicitur generalis. hec est generaliter seruanda vt lex scripta. xj. di. in hijs. et est quedā specialis. et hec aut legi est ꝯsona et tūc seruanda est. vt. viij. di. frustra. aut legi cōtradicit tunc ꝑfertur constō. xj. di. c. j. nisi facta fuerit ex causa. di. xxix. sciend̄ et nisi princeps sciēter eum tolleret. di. liij. si seruus. aut excedit puta aliqd̄ addendo aut non contingit puta quia super hoc non est lata constō. ¶ Postq̄ autor in quinto hui9 tercie partis precepto ꝓduxit testis ⁊c. Prebuit rudimenta ipm̄ testem inducētia vt remotis odio amore. ac etiā aliquo tēporali cōmodo in testificādo veritatē ꝓferre debeat ne faciat cōtra illud octauū negātiuorum ꝑceptum. Nō falsum testimoniū dices. Nunc vero in ꝑsenti precepto subsequēter inducere intēdit iniuste damnatū siue damnat9 sit per falsos testes. aut p falsa instrumēta vt iudicis miscd̄iam humiliter requirat eius etiam auxilium humiliter implorādo. quoniā leges volūt vt a iusto iudice iniuste damnati defendant̄. et hoc est ꝙ intendit autor duꝫ dicit. Rogato idest implora auxiliū iudicis. qui leges tenetur interꝑtari et moderari. Sub iniqua lege. idest iniusticia. scꝫ quando inique iudicat9 est. quia non solū ea que minus bene facta sunt. Sed etiā ipse leges. Cupiunt. idest exposcāt vt regant̄ iure et a iusto iudice defendant̄. vel ali

tio
A

ter. Rogato auxiliū iudicis sub iniqua
lege. idest non equa tibi quia facit con
tra te sumit hic sensus a cōponentibꝫ
vt ibi currit iniq̄ spacio. idest non equo
quasi velit innuere si ipsa lex aliquādo
damnauerit te cōfuge ad iuuamē iudi
cis et roga vt aliquantulū seueritatem
seu rigorem legum debeat tēpare. nulla
enī lex inquantū p canones approbata
est iniqua. q2 si iniqua est lex nō est sed
iniqua videt damnato quāuis etiā iu/
ste damnet. vel aliter. Rogato vt te li
B beret. q2 vt aristoteles dicit. ij. pollitico
rum. homines ad iudicē confugiunt sic
ad quandā iusticiaꝫ animatā. Ipse etiā
leges cupiunt rē. quasi dicit. nō mireris
si dixi ꝙ recursum habeas ad iudicem
non enī est incōueniens ꝙ persona in/
ferior per superiorem reguletur. Nam ipse
leges. scilicet humane cupiūt regi iure.
scꝫ diuino. non enī dedignātur sacros
canones imitari. idest diuinā legeꝫ que
est canon omniū legum. Hec trāsump
tiue habentur in decre. clerici. de iudicis.
in autentica. vt tali. a pre. pprios ep̄. §.
penult. coll. vj. ¶ Pro premissorum
intelligētia et obseruantia est breuiter
annotandū ꝙ quatuor psone requirūt
ad hoc vt humanū integret iudicium.
videlicet. Persona iudicis in iudicio p̄si
dentis. Persona actoris in iudicio po/
stulantis. Persona rei se in iudicio de/
fendentis. Persona testis sup quesitis
veritatē exprimētis. De his omnibus
ad presens nihil est dicendū. quia satis
habetur supra in parte .psayca in pcepto
xiij. In iudicio adesto. Unū tamen hic
obmittere nolo qd tāgit principale pro
positum. videlicet ꝙ oppressus quilibet
iudicis officiū debet explorare cū expe
dit quia latum est eius officiū. vt patet
per illud qd habet in. l. j. ff. de iur. olm
iudi. et in canone quisquis. lxxxvij. di.
ver. dicit gelasius papa quisquis in nego
ciis suis nostri nomīs intercessione spe
rat sibi remedia posse cōferri .pna nos
C conuenit ammonitate p̄stari. Dicit ibi glo
sa. ꝙ primo corā suo iudice querela de/
feratur. vt in decretali trāsmissa. de fo.
cōpetenti extra. et in multis aliis locis
latissimū esse iudicis officium ostendit.
et ideo cum expedit implorari debet et
requiri. ¶ Pro premissorū intelligē
tia magis in speciali est de infra scriptis
dubitabilibus querendū vel etiā inue/
stigandum videlicet? Nunquid inter leges
imperiales que nunc vigent sunt alique
inique leges et scdm animā non seruan
de. ¶ Cui quesito breuiter responde
tur ꝙ sunt. xviij. imperiales leges seu ca
sus qui sunt illicite et p cōsequens scdm
animā non seruāde. scdm ꝙ in. xiiij. di.
lege comprobatur. ¶ Et primo quidē D
in matrimonio. nam scdm leges filius
vnius germani copulare pōt matrimo
nium cū filia alterius germani vt insti.
de nuptiis. §. inter eas. et. C. de nupt. ne
mini. sed scdm deum et canones tales
debent penitus separari. de consang. et
affini. non debet. xxxv. q. iij. pgeniem.
¶ Secūdo quia scdm leges puella
rapta contrahere non pōt matrimoniū
cum suo raptore. C. de rap. vir. l. vnica.
Et idem erat scdm canones antiquos.
sed hodie pōt. de rap. c. fi. ¶ Tercio
quia scdm leges licitū est homī soluto
mulierem tenere solutā in concubinam
vt in autentica quibus mo. natura. effi.
sui. §. siquis aūt. Sed scdm deū forni/
catio simplex est peccatū mortale et ex
cludit a regno dei vt apostolus dicit pri
ma ad corinth. vj. ¶ Quarto quia
scdm leges in multis casibus licitum est
vxorē repudiare et matrimoniū rite cō
tractū dissoluere et maxime in casu qui
notatur. x. di. lege. et. xxvij. q. ij. sunt qui
dicunt. sed hoc lex diuina phibet vt in
eisdem capit. dicitur. ¶ Quinto quia
scdm leges licitū est viro adulteꝝ occi
dere. et vxorē in adulterio dephensam
si est psona vilis et cui non debet reue
rentiam. ff. de adult. l. marito. j. R. et. l.
si adulteriū. C. de adulte. l. grachus. Et
similiter licet patri qui habet filiam in
potestate occidere adulterū filie in do
mo sua et generi et etiā occidere filiā.

ff. de adult. l. pater. et. l. nec in ea. et. l. ꝙ ait. Similiter et latronē et agri depopulatorem. Sed scđm deū et canones nihil hoꝝ licz et ꝓhibetur cū ꝑcipitur Exo. xx. nō occides. ¶ Sexto quia scđm leges damnatur qui comprehensam in adulterio tz vxorē. C. de adult. l. crimen. sed scđm deum et iura canonica potest tenere sine vlla pena dummodo ipsa velit ab adulterio recedere xxxi. q. i. §. hoc subaudiendum. de aliis vero duodecim legibz iniquis nihil ad ꝑsens gratia breuitatis. De legibz etiā que pmittunt vsuras nihil ad presens. quia habes supra in parte ꝓsayca. viii. ꝑcepto. Mutuū da. et ibi vide si placz.

¶ Decimumnonū preceptuz tercie partis metrice.

Quod merito pateris paciēter ferre memēto. Cunqz reus tibi sis teipm iudice damna.

A ¶ Legit in libro de pomo ꝙ quidā phi quadā vice in vna domo simul cōuenerunt ad hoc vt normā bene viuendi inuenire possent. et cōcorditer inuenerunt quatuor in quibz consistit bona et recta vita et inter quatuor determinauerunt ꝙ iudicium de seipso sumere esset vite perfectissimū. hoc est ad vite perfectionē perducere. nam melius est ꝙ homo de seipso vindictā sumat quā alius faciat qđ ꝓbatur exēplo. nam minor est morsus catule quando reportat catulos ad cubile quos reperit exiuisse. q̄ morsꝰ canis rabidi qui est totaliter venenosus et insanabilis. ¶ Sic moraliter ⁊ homo quilibet filios suos scz virtutes ad modū catule ad minus semel in die ad cubile sue cōscientie deberet visitare. et si inuenerit virtutes per peccatū exiuisse eos remorsu contritōnis reportet ad cubile. nō expectat morsum illiꝰ canis rabidi demonis vicz accusantis quem sic euadere possumus. Hanc enī sententiam approbat apostolus et confirmat prima ad corinth. xi. c. dicens. Si nosmetipsos diiudicaremꝰ non vtiqz iudicaremur a dño. Exemplo etiā filiorum iacob dicentiū. merito hec patimur quia peccauimꝰ in fratrem nostꝝ. geñ. xlii. Et hoc est ad qđ autor nos inducit dum dicit. Quod merito pateris ⁊c. in quo quidem ꝑcepto docet huiꝰ carminis lectorem motum ire in proximū tpare et hoc ꝓpter offensam iuste ab alio eidem illatā dum dicit. Quod merito pateris ⁊c. idest si ꝓpter tuam culpā sustines aliq̄ penaz noli inde cōtristari sed sustineas pacienter. immo teipsum corrigere debes. et hoc est ꝙ expositiue intendit dū dicit. Memento ferre patienter. idest cū paciencia ꝙ pateris merito. idest digne. et cum sis reus tibi. idest culpabil' et noxius. Damna. idest damnare debes teipsum. et hoc est te existente iudice. idest tibiipsi esto iudex vt teipsum iudices. et sic pacientiꝰ iudicium tollerabis. B

¶ Pro premissoꝝ intelligentia magis in speciali est de infra scriptis dubitabilibus querendū vel inuestigandūz. Et primo an liceat accusato ⁊ damnato ad mortē se defendere vel fugere. Secūdo vtrum sit leuius tpare penam quā quis tollerat iuste ꝓpter demerita praue actionis q̄ penam quaz tollerat iniuste. ¶ Quo ad primū quesitum respondit beatus thomas secūda scđe. q. lxvi. dicens. ꝙ si talis damnatꝰ fuit iuste nō licet ei se defendere. sed potiꝰ competit iudici resistentē impugnare. Sed si iniuste tale iudiciū patitur simile est violētie latronum. et ideo in tali casu licet principibz malis resistere nisi forte ꝓpter scandaluz vitandū cum ex ipsa aliqua grauis turbatio timeret. ac cusato autē fugere licet. quia et si non liceat resistere. non tamen tenet facere illud vnde mors sequat. scilicz manere in loco vnde ducat ad mortem. Est tñ

C

sciendum q de criminibus quibz absolutus non debet accusatio replicari. de accusa. de hijs. xxiij. q. iiij. si illic.

¶ Quo ad scdm quesitu breuiter respondetur q iuxta hunc casum triplex comparatio cadere potest inter ea que concomitant eum qui merito patit. et qui immerito patit. scdm q diuersam comparatione et consideratonem oportet diuersimode cosiderare. ¶ Primo nanqz comparari possunt bona q per pena illatam iniuste perdunt et mala que p ea acquiruntur ad bona et ad mala illius qui merito et iuste patit. et sic dici potest q loge grauior est dolor et pena eius qui iniuste patitur q eius qui patit iuste. nam plura et maiora bona pduntur et plura z maiora mala inferuntur et comittuntur p penam illatam iniuste q per pena illata iuste. qd sic declarat. Nam p penam iniuste illatam honor vel amor dominus ac etia humanus vilipendit et offendit. nam offerens penam iniusta directe facit cotra illud preceptu de dilectione dei et proximi. Diliges dnm deum tuu et pximu tuu sicut teipsum. Et etia contra illud. Innocetem et iustu non codemnabis. et cotra ius naturale. Qd tibi non vis fieri caue ne alteri facias. Per iniustam etiam pena bonum comune reipublice de damno et morte innocencis offenditur; insup et fama maxime ledit. quia multi credut reum esse que vident sic puniri. Et etia ppria vita ledit qua magis amat innocens q malus. vt patet viij ethicor. Per penam aute iuste illatam deus honorat et extollit proximus defendit. vtilitas boni comunis pcuratur et roborat si vita mali ledit vel extollit minus dolere debet. qz minus diligit eam. Cum igit grauior sit dolor vbi plura bona amittunt et vbi plura mala sequutur que sunt causa doloris. Sequit q isto respectu est grauior dolor paciètis iniuste q iuste. ¶ Et cofirmatur illud p illud qd habet Luce.

D

xxiij. vbi dicit. q vnus de hijs qui pendebant latronibz blasphemabat xpm dicens. Si tu es xps saluu fac temetipsum et nos. Alter aute increpabat eu dicens. Neqz tu deu times qui in eade damnatone es. et nos quide iuste. nam digna factis recipimus. Hic aute nihil mali gessit. qsi diceret. Iste magis sentit dolore q nos. quia nos iuste patimur. hic aut iniuste. et ideo increpando eos. quia per insultatione et obprobriu addis eius dolori maximo aliu dolore insultationis. ¶ Scdo possunt comparari adinuice pena iniuste illata et iuste illata quatum ad meritu et premiu quod vtriqz consequit. et isto respectu minor est pena iniuste paciètis quia per expectatonem maioris premij q habet iniuste patiens diminuit afflictio pene iuxta dictu gregorij. Spes pmij minuunt vim flagelli. et q dicit in prima epistola petri. ij. c. Que enim gratia est si peccates suffertis calaphizari sed si bene facientes pacièter sustinetis. hec est gratia apud deu. ¶ Tercio possunt comparari in materia supra q transit actio iusta et iniusta. et sic etiaz minus dolet iniuste paciens q iuste. nam materia super qua transit actio iniusta est innocentia et puritas coscientie de qua oritur maximu gaudium et delectatio pter que diminuunt pene. vnde eccl. xxx. Non est census sup census salutis corpis et non est oblectametum super oblectamentum cordis. idest coscientie gaudiu. Materia aute super q transit actio iusta est et remorsus. hec enim est maxima pena ppter qua connumerat inter maximas penas damnator et vocatur vermis coscientie. et p hoc patet veritas premissor.

¶ Vicesimu preceptum tercie partis metrice.

Multa legas facito p lectis perlege multa.

Nam miranda canunt sed non credenda poete.

A Postq̄ autor in scdo huius tercie ptis ꝑcepto. Instrue ꝑceptis ⁊c. premuit rudiméta lectoré huiꝰ carminis in ducentia ad moraliū preceptoꝝ doctrinam addiscédam. Nunc vero in p̄senti ꝑcepto subsequéter ꝑbet modū qué tenere debet in discédo dum dicit. Multa

B legas facito. quasi velit innuere. lege multa quibꝫ lectis. Perlege. idest collige vel ꝑlige multa ⁊ de singulis ea. scꝫ q̄ sunt meliora. sed multa repiuntur ex hijs q̄ non sunt memorie cōmendanda vt ait seneca ep̄la. ij. Et hoc est ꝙ autor aliter expositiue intendit dū dicit. Facito vt legas multa et multis perlectis. neglige multa. scꝫ ex hijs que legis q̄si dicat. licet legas nō tamen omnia sunt credéda que repiuntur ex lectis. vnde ꝑpter vtramqꝫ lecturā autor subiūgit

C Nam poete. idest fabulaꝝ cōpositores canūt. idest metrice describūt atqꝫ miranda. idest res mirādas dicunt q̄ non ꝑpter hoc credi debét. Uel credenda sunt. q̄si dicere velit ꝙ cauendū est ne iuuenes imbuātur doctrinis fabulosis maxime pueri ne earū delectationibus illiceant̄ scdm ꝙ recitat valeriꝰ li. vj. c. iij. De lacedonijs qui libros archilon a

D ciuitate sua exportari fecerūt vel iusserunt quia coꝝ parum vecundiā et pudicam lectioné arbitrabant̄. noluerūt eṁ ea pueroꝝ suoꝝ animas imbui ne plus moribꝫ noceret q̄ ingenijs ꝑdesset ⁊c. De hac materia vide sup̄ in ꝑsayca parte ꝑcepto. xx. Disce litteras. Et in. xxj. Lege libros. et ibi de materia plenissime. ita ꝙ non expedit hic hāc materiā amplius refricare.

Uicesimūp̄mū preceptuꝫ tercie partis metrice.

Inter cōuiuas fac sis sermone modestus.

Ne dicare loquax duꝫ vis vrbanus haberi.

A Presens autoris ꝑceptum inducit nos ad quandā virtuté moralé que modestia nuncupat̄ que quidé est tercia pars tpantie per q̄ scdm tulliū pudor honestꝰ carā et stabilé cōparat auctoritaté. Scdm aūt theologos modestia in dictis et factis cōsistit. ad hāc eṁ habendam et seruandā inter conuiuas maxime huius carminis lectoré p hoc

B preceptū autor inducit cum dicit. Inter conuiuas ⁊c. Rōnem huius dicti autor in versu seqūti reddit dicés. Ne dicare loquax. idest litigiosus et verbosus. nam si in conuiuio multū loquaris inurbanitatem incurres. Et hoc est qd̄

C expositiue intendit dum dicit. Fac sis sermone modestꝰ. idest quietus et tpatus in cōuiuio. Ne dicare ꝑ dicaris. loquax eṁ diciturgarrulꝰ. Eloqués vero vir in eloquētia pitus. Si ergo vis haberi. idest reputari. Urbanus. idest curialis et pollicitꝰ. Sis sermone mode-

D stus. Urbanus dicit̄ ab vrbe. nunq̄ rusticus est loquax nisi in cōuiuio. Unde eccl. xxj. In conuiuio vini non arguas ꝑximū tuū et non despicias eū in iocunditate ipsiꝰ. Optimū est igit̄ et morale documentū rudimentū istud in quo instruit autor linguā moderare ab inepto actu loquendi et in cōuiuio maxime et hoc ꝑpter multa q̄ hic obmitto gratia breuitatis q̄ latius explicant̄ sup̄ in xlvij. ꝓse ꝑcepto. Pauca in cōuiuio loq̄re. et ibi de materia require si placet.

Uicesimūsecundū preceptū tercie partis metrice.

Coniugis irate noli tu verba timere.

Nam lacrima struit insidias dū femina plorat.

A ¶ Postq̄ autor supra in .xiiij. huius
tercie partis p̄cepto. Uxorem fuge. pre
buit rudimenta lectorē huius carminis
inducentia ad repudiationem moleste
vxoris et praue q̄ ex motu ire insurge-
re videt̄. que quidē repudiatio hodie
fieri nō patitur cū exorbitet a iure di-
uino. ¶ Nunc vero in presenti p̄cepto
subsequēter prebet rudimēta motū ire
temperantia. qui quidē motus insurgit
ꝓpter ipsius vxoris iracundiā et super
biam. vnde nō debet maritus ꝓpter ta
lem iram verba vxoris timere sed eam
potius debet mō debito castigare. mo
dum vero castigandi p̄bet autor hic dū
dicit. Coniugis irate ⁊c. quasi velit ex-
positiue inuere. Tu noli timere verba
coniugis si de alio ꝯqueritur vel minat̄
nam debet esse sub potētia tua nec de-
bes eam timere nec etiā ei credere. Ra
tionem reddit in scd̄o metro dū dicit.
Dum femina plorat struit. idest ordinat
insidias et parat deceptiones lacrimis.
idest ꝑ lacrimas. hoc est dicere quādo
videt ꝙ non potest maritū minis ter-
rere. quia constans est vtitur arte tunc
quia tunc plorat vt eum lacrimis fallat
B multas eidē insidias parando et ordi-
nando. ¶ Pro huius p̄cepti intelli-
gentia et obseruātia est breuiter anno
tandum ꝙ maritus circa castigacōnem
coniugis tria debet obseruare. Primū
est vt eam ad diuinū timorem inclinet
Secundū est vt crebro ipsius defectus
improbet. Terciū est vt cum expedit
eam moderate castiget. Hijs trib; mo
dis scd̄m crisostomi doctrinā. vxor ma
le moriginata castigari debet. ¶ Primo
inducendo timorē scd̄m deum si aūt di
uinum timorē dei non sentit in ꝑparan
do vt vel homines erubescat. Si aūt
nec pudorē sentit frequēter confusa. et
tunc circa eam exerceri debet castigatō
quod salomon p̄cipit obseruari dicēs.
Cor dur in baculo pcute. Primo ergo
inquit crisostomꝰ admone. q: sic profi
cit doctrina iustitie deinde confunde.
quia frequēter pudor frenū est viciorꝫ

Tercio iustū est vt castiget̄ tanq̄ an-
cilla q̄ erubescere nescit vt libera. Uel
aliter exponi potest vt dicat̄. Si con-
iunx tua sit tibi molesta et irascat̄ noli
timere eam corrigere et cohercere et ta
liter facere ꝙ cesset ira eius et tepescat
tūc struit tibi insidias. cum ira mulie
ris magna sit et periculosa. Nam de eius
ira dicit̄ eccī. xxv. Non est nequā caput
super caput colubri et nō est ira super
iram mulieris. ¶ De eius malicia et C
calliditate dicit valerius ad rufinum
Audax est ad omia quecunq; amat vl
odit femina. ⁊ artificiosa est cum nocere
intendit. qd̄ tali ꝓbatur exemplo. Legi
tur ꝙ quedā mulier cum essꝫ in magna
tribulatione cum marito et ip̄m valde
in odio haberet quādam contra eum
cogitauit maliciam cōtra hoc vt ab eo
separari posset. tandem quadā vice de
dit ei potionē ex quibusdā herbis ve-
nenosis cōfectam qua assumpta nō tan
tum ebrius videbat̄ sed velut insanus
iacebat in lecto huc atq; illuc voluta-
batur spumans nō solum rationē ami-
serat sed etiā loquelā. Quid fecit vxor
cucurrit ad monachos clamans et eiu-
lans. domi inquit illa pro deo veniatis
maritus meus morit̄ iam emisit loque
lam. nihil petebat nisi fieri monachus.
dū adhuc loqueret̄ nolo ꝙ ꝓpter me
salꝰ anime sue impediat̄. Unde ꝓmit
tere volo castitatem quādiu ipse viuet.
etiā si deus velit ip̄m restituere sanita
ti sed ꝓ deo cito veniatis et cuculla in-
duatis eūdem. quia ꝓximus est morti
tm̄ penes eos institit ꝙ dicti monachi
aduenerunt et eum totonderūt et ma-
gnam coronā ei fecerunt et habitum ei
dederūt. Mane autē facto cum euigi-
lasset et ebrietas iam transisset et suum
caput tetigisset. et se decapillatū taliter
inuenisset et monachalem habitū se in
dutum repisset de hijs non modicū mi
rabatur. et cū ab vxore quesiuisset qd
hoc esset quis cum sic preparasset. illa
quasi flendo clamabat. Marite carissi
me non recordaris tu qualr in ista no-

ste factus est monachus nihil aliud pe tebas quando dolorē vehementissimū sustinebas. Carissime ego ꝓ salute ani me tue ꝓmisi castitatē oportet me solā manere et q̄si viduā desolatam. Cunq3 ille se velle fieri monachum denegaret et vellet se manere cum ea sic prius de iure debebat assereret. non dicebat illa nullo modo volo cōtra votum meum ire procerto tu es monachus. nolit de9 ꝙ monach9 iuxta latus meum iaceat. miser nonne erubesceres si votum tuū non cōpleres si ad seculū redires tot9 mundus te vocaret apostatā vel mo/nachum renegatū tantum dixit et cum lacrimis falsis ostendit ꝙ miser ille cū ꝓpter pudorem tum ꝓpter multa alia que struere sciuit et ordinare ꝙ mona chus est effectus et monasterium est in/gressus. et ei domū cum supellectilibus dimisit. Sed ne longo dispendio te su spendā. lege areolū theofrasti et medeam iasonis. Et vix pauca inuenies mu lieri impossibilia. Amice det tibi om/nipotens deus mulierū fallacia nō falli Nō igitur immerito autor dicit. Nam lacrimis struit insidias dū femina plo/rat. hoc est deceptōnes p lacrimas pa/rat. De ista materia vide plenissime su pra in ꝓsaycali parte ꝑcepto. xlix. Meretricem fuge.

Uicesimūtercium preceptū tercie partis metrice.

Utere quesitis sed ne videaris abuti. Qui sua consumunt cum deest aliena sequuntur.

A ¶ Postq̄ autor supra in sexto pri me partis metrice ꝑcepto. Que nocitu ra tenes. ꝑbuit rudimenta inducentia ad relinquendū aliena. eo ꝙ sunt ani/me nocitura. et pte eadē precepto. xxiiij Ne tibi quid desit rc̄. Et. xxxix. Conser ua potius rc̄. rudimenta ꝑbuit ad ꝓdi galitatem vitandā. quod fit cum tpate vtimur bonis rc̄. Nunc vero in p̄senti ꝑcepto subsequenter inducit ad vitan/dum rapinam vel furtum ꝙ tunc fieri dicit̄ cum nostris nō abutimur bonis. B

Unde sciēdum est ꝙ rapina dupliciter cōmittitur vel dicit̄. Primo nanq3 ra/pina dicitur cum res ipsa capit̄ contra possessoris voluntatē. Secūdo dicitur rapina quando vsus rei puertitur et in vsum inordinatū assumitur qui dicitur abusus. Unde hoc preceptū ꝓut docet vitare rerum abusum reducit̄ ad illud decalogi preceptum. Non furtū facies. sicut et peccatū rapine. abusus em̄ rer̄ inducit indigentiā. indigentia vero in/ducit ad furtū. Et hoc est quod autor hic intendit dum dicit. Qui sua consu/munt. C

¶ Pro huius ꝑcepti intelli/gentia et obseruātia est breuiter scien/dum ꝙ tria sunt mala q̄ ex rerū abusu consequūtur et ꝓueniunt. Primum est spiritualiū bonor̄ contempt9. Interdū em̄ abusor et ꝓdigus dat omnia bona spūalia pro aliquali pecunie quantitate vt conuiuiū inde facere possit. Similis esau qui primogenita vendidit pro edu lio lentis. abijt em̄ paruipēdens ꝙ pri mogenita vendidisset vt habetur geñ. xxv. Secūm est pauptas vsq3 ad men/dicitatem. vt patet de filio ꝓdigo qui cum dissipasset omnē substantiam suā luxuriose viuendo ad tantam deuenit mendicitatē ꝙ cupiebat repleri ventrē suū de siliquis quas porci mādùcabāt. et nemo illi dabat. Luce. xv. Tercium est peccatū rapine et hoc est qd̄ hic insi nuat autor dū dicit. Qui sua consumūt D Est em̄ abusor aranee similis q̄ texen/do telas inutiles se euiscerat rc̄. De rap toribus et rapina ꝙ quidā3 vicium ex rerū abusu ꝓuenit quantū deo displi/ceat. require sup̄ in sexto prime partis metrice ꝑcepto. Que nocitura tenes. et ibi plenissime de materia. De rerū vsu et abusu ac rerū mensura modo et ordi ne vide sup̄ in. xxj. scd̄e partis metrice ꝑcepto. Utere quesitis.

Uicesimūquartū preceptū tercie partis metrice.

Hac tibi ꝓ penis mor
tem nō esse timendā
Que bona si non est
tamē illa finis malorū est.

A ¶ Autor in hoc ꝑcepto repetit que tetigit supra in.xxij. prime ꝑtis metrice ꝑcepto. Ne timeas illā ⁊c. ac etiā in septimo scđe partis ꝑcepto. Linque metū leti. q̄ ergo ibi dicta sunt ꝓ parte hic repeti possunt. quōcunqꝫ ergo mors tibi accidat vel ꝑ egritudinē vel aliomodo non est timenda cū sit omniū rerū humanarū finis. et est quasi cōmunis vtilitas et naturalis. Unñ reor mortem nō esse timendā ꝓ penis. Que si. idest quāuis non sit bona. idest reputet̄ homini bona. nec etiā ei placeat. Tamē est finis. idest terminus malorꝫ. idest miserorum qꝛ vite ꝑsentis miserie eius aduentu finit̄. vel malorꝫ hominū est finis q̄ malicie eorꝫ finem īponit et in hoc saltem est bona.
B ¶ Pro ꝑmissorum intelligētia magis in spāli est de tali questione querendū vtrum mors sit bonū vel malū. Et primo videt̄ ꝙ mors sit bonū. Mors em̄ est instrumentū meriti. sꝫ instrumentū meriti est bonū. ergo mors est bonū. Q autē mors instrumētum sit meriti patꝫ ꝑ hoc ꝙ est in martiribus qui mortē sustinent pro fide vel ꝓ iusticia. Unde dicit aug9. Tunc em̄ implet̄ iusticia moriendo. sed cū impletur iusticia hoc bonū est. Preterea dicitur in ps. Preciosa est in cōspectu dñi mors sanctorꝫ eius. sed qđ ꝑciosum est in conspectu dñi bonum est. ergo mors sanctorꝫ bonū est. Contra mors et vita opponunt̄ priuatiue. sed vita bonū est ergo mors malū est. Est em̄ mors defe
C ctus siue priuatio boni. Item aplus ad romā. vj. Stipēdia pcc̄i mors. sed ꝙ est stipēdium peccati est malū. ergo mors malū est. Item argui pōt a simili cōparatione mortis nature ad aliud genus mortis. Mors em̄ gehenne nullatenus bonū est. simlr mors culpe qua separatur anima a deo qui est vita sua. ergo a simili mors corpis dicitur malū cum separet̄ ab anima qua viuit. ¶ Solutio dicēdum est ꝙ aug9. lxiij. de ciui. dei dicit ꝙ mors nō est in se bonū. sed bona dici pōt bonis. Dicit em̄ lex non est malū quāuis augeat peccantiū concupiscentiā vt dicit̄ ad Ro. vij. ita nec bonū mors quāuis augeat bonorꝫ gloriam. Ad obiectū autem in contrariū dicendū est ꝙ nō dicit̄ ꝓprie instrumentū iusticie vel meriti. sed magis sustinētia mortis dicit̄ instrumētum. ipsa vero mors D
se materialiter habet ad sustinentiā. ¶ Ad scđm dicendū est ꝙ mors sanctorum ꝑciosa dicit̄ in cōspectu dñi. Quid em̄ ꝑciosius est morte sicut dicit aug9. per quā fit vt delicta omnia dimittant̄ et merita cumulatius augeant̄. sed mors dicitur ꝑciosa quia sustinētia mortis ꝓ causa honesta est precio magno digna. ipsa tamē mors in se siue in genere suo non est bonū. Unde aug9. mors ideo in bonū videri debet quia in tantā vtilitatem nō in sua vi sed diuina opitulatione est cōuersa vt que tunc metuēda ꝓposita est ne pcc̄m committeret. non suscipienda ꝓponatur vt peccatū non cōmittat̄. cōmissumqꝫ deleat̄ magneqꝫ iusticie palma reddat̄.

¶ Uicesimūquintū preceptuꝫ tercie partis metrice.

Uxoris linguā si frugi
est ferre memento.
Nanqꝫ malū est nil
velle pati nec posse tacere.

¶ Postq̄ autor sup in.xxij. huius A
tercie ꝑtis ꝑcepto Cōiugis irate ⁊c ꝑhuit rudimēta motū ire tpantia qui quidē mot9 aliqñ insurgit ꝓpter ipsi9 vxoris iracundiā. Nunc vero in ꝑsenti ꝑcepto subsequēter prebet rudimēta ꝑ que instruimur motū ire remediare qui quidem plerūmqꝫ insurgit propter ipsius

vxoris industriā indiscretā locutiones qr eā debemus mō debito supportare. et ideo prius debet corrigi monitionibꝫ et scripturarū exhortationibꝫ. Si autē incorrigibilis est tūc supportāda est lingua tacendo pcipue qn̄ in alijs est vtilis. et hoc est qd̄ intendit autor dū dicit. Uxoris linguā. q̄si expositiue velit innuere. Si vxor tua viciū loquacitatis incurrit ipam debes paciēter sustinere si alias est vtilis tuis negocijs. qr tunc virtus est eā sustinere nec eidem rn̄dere. Juxta documentū apl'i Jac. j. c. pronus ad audiendū. tardus ad loquendū et tardus ad iram. Et hoc est. Mementō ferre vxoris linguā. i. garrulitatē si frugi est. i. tuis vtilis rebus parcito tibi Nanqꝫ malū est non velle pati nec posse tacere. ¶ Pro pmissorū intelligentia atqꝫ obseruantia est sciendū q duo sunt pp̄ter que vxoris lingua maxime qn̄ est frugi supportāda est ac etiā paciēter tolleranda. Primum est natura. Scdm̄ est antiquorū exempla. ¶ Propter primū est breuiter sciendū q phus primo polliticorū dicit q licet cōsilium mulierū sit inualidū cum tn̄ velox est et citum valde vtile vt plurimū repitur. qd̄ autē sit vtile tali pōt psuaderi rōne nā natura q̄ mouet a summo principe deo q est artifex summus non tantā curam habet de rebus parui valoris. sicut de rebus magni valoris. ideo videmus q natura citius res parui valoris ad suū pducit cōplementū. sicut patet de mala herba q̄ citius crescit q̄ bona Cum ergo mulier cōparata ad virū imꝑfecta sit a natura. citius ad suū complementū pducitur. modo ita est q aīa sequitur cōplexionem corporis. et ideo sic corpus citius puenit ad suū complementum. sic et opus aīe vt est ɔsilium. ergo cōsiliū velox est et citū cuius aīa magis est imersa corpi. et ideo qn̄ immineret operari cito et repente melius est consiliū mulieris ɔsilio viri. ꝛ hoc est qd̄ precise intēdit autor dū dicit. Uxoris linguā ꝛc̄ ¶ Propter scdm̄ narrat seneca li. j. de clemētia. c. v. q cum quidā rex nomine diuus augustus nō posset potētia destruere inimicū ɔsuluit reginā filiā coniugē suā que tali regi ꝓbuit consiliū dicens. fac qd̄ medici facere solent. qr vbi vsitata remedia minime ꝓsunt temptant ɔtraria. Si seueritate nihil adhuc ꝓfecisti nūc tempta quō cedat tibi clemētia ignosce scꝫ illi. Qd̄ ille gauisus annuit et facto adimpleuit consulitqꝫ illi postea consulatū amicissimū fidelissimūqꝫ habuit heredem.

¶ XXVI. pcep. tercie par. me.

DIlige non egra caros pietate parētes. Nec matrē offendas duꝫ vis bonus esse parenti.

¶ Presens autoris pceptū est vltimū pceptorū huius tercie ptis et reduci pōt ad primū scde tabule pceptū qd̄ est de exhibēdis bonis. vt honora prēm tuū. p qd̄ preceptū pmittit longeuitas vite filijs obseruantibꝫ dū dicit. Si vis esse longeuus super terrā. hoc autē preceptū includit etiā sub scda specie iustic. vicꝫ sub pietate p quā reddimus parentibꝫ honorē debitū eo q sunt principiū secūdariū nr̄e ꝓpagationis et generatōnis idest p quos sumus pducti in esse. Ad hoc aūt exequendū p p̄sens pceptū inducit nos autor dū dicit. Dilige nō egra Cū si quis matrē offendat vulnerat patrem. et hoc est qd̄ expositiue intēdit dicens. Dilige parētes. scꝫ patrē et matrē caros. i. feruenti caritate nō egra. i. non ficta vel pigra pietate sꝫ toto cordis affectu. Nec matrē offendas dū vis bonus. i. gratus et amabilis esse parenti. i. prī tuo. Uel moralr exponi pōt. Nec matrē offendas. i. ecciam. dū vis bonus esse pn̄ti idest deo. de hijs dicit ꝓuer. xix. Qui affligit patrē et fugit matrem ignominiosus est et infelix. Qui aūt sint illi degeneres filij qui matrē nostram scilicet militātem ecclesiam offendunt. ¶ Dicēdum est q principaliter sunt omnes heretici ꝛ hij diuersimode eam

offendunt. Aliqui enim sunt qui falsam de fide catholica opinionē adinueniūt. et adinuētam ꝓterue sequunť. de his loquiť aug9. in canone heretic9. xxiiij. q. iij. Alij sunt qui male sentiūt de ecclesiasticis sacramētis. de talibus habetur in decretali. ad abolendā. de hereticis. Alij sunt qui male ac puerse sentiunt circa veritatē sacre scripture. et de hijs habeť in canone heresis. xxiiij. q. iij. Alij sunt qui aduersus ecclesiā romanam agunt et eius dignitatē a domino ihesu xp̄o traditā auferre conanť. De talibus loquitur canon omnis. xxij. di. Vñ sanctus ambrosi9 in omnibus sanctam matrē ecclesiam ꝓfitetur et ideo omnes asserentes romanā ecclesiā non esse caput oīm nec ei tanꝙ capiti obediendum sunt ipso iure maiori excōmunicatione innodati. vt in canone. nulli fas. xix. di. ij. taliū absolutio solūmodo ptinet ad papam. vnde de talibus puersis filijs cōqueri potest fides catholica et dicere illud canticorū. j. Filij matris mee scʒ ecclesie sancte pugnauerūt contra me. ac etiā illud ysa. x. Nunqd gloriabitur securis cōtra eum qui secat in ea aut exultabitur sera cōtra eum qui trahit eam. Habenť transumptiue verba in canone. inferior. xxj. di. Et hoc est ꝙ dicit nicola9 papa in canone inferior di. ea. vi. dicit ꝙ nō debēt inferiores os ponere in celū. quia eoꝝ lingua transire debet sup terrā. ¶ Notandū vero est scd̄m scripturas et canones ꝙ ecclesia quinqʒ modis diciť vel accipitur. Primo diciť ecclesia. scʒ malignantium Unde in ps. Ecclesiā malignantiū non introibo. Scd̄o diciť ecclesia collectio fidelium. vt de conse. di. j. ecclesia. Et. f. q. j. in ecclesia. Tercio diciť muroꝝ ambitus. de conse. di. j. de fabrica. Quarto diciť ecclesia obuentiones ecclesiastice. ne prela. vi. su. c. vlt. Quinto corp9 xp̄i xvj. q. iiij. sed illud. Et in hoc terminať tercia pars metricalis.

¶ Sequitur quarta pars metricalis.

Securam quicunqʒ cupis deducere vitam. Nec viciis herere aīm que moribus obsunt. Hec precepta tibi semp relegenda memēto. Inuenies aliquid quod te vitare magistro.

Visis sup̄ de quarto speculo metaphorico hoc est tercia pte metrica q̄ est quarta ps principalis libri. Nūc subsequenter in hac parte quarta metrica que est quinta ⁊ vltima ps libri. ꝓsequendū est de quinto speculo metaphorico qd̄. est vicioꝝ omniū abstersiuū atqʒ penitentie impulsiuū in quo instruit autor scolasticos seu alios quoscūqʒ iugiter speculari ac etiā inde reformari debere. Et hoc innuit in hac quinta et vltima huius libelli parte in primo p̄cepto. Securā quicunqʒ cupis. Cum sequēti. in qua quidē parte. lj. precepta seu documēta virtuosa cōplectuntur et habenť. ¶ Ad cui9 euidentiā est vtiqʒ sciendum ꝙ quanꝙ septem vicia capitalia necnō et alia quāplura ab eisdem dependētia pluribus obsint moribus. idest virtutibʒ vt supius aliqualiter est deductū. reperiunť tamen ꝙ in hoc speculo limpidissimo. scʒ dn̄o nr̄o ihesu xp̄o fluxerūt singulariter duodecim virtutes p quas non solū vicia antedicta absterguňť vel purganť veruʒ etiā omnia alia quecūqʒ sint refelluňť qd̄ tali pōt declaratiōe videri. Tradūt eñ astrologi qd̄ sol p duodecim celi signa ptransiēs. xij. mirabiles opatur effectus ꝙ longe mirabiliori mō sol iusticie xp̄s tam allegorice ꝙ moraliter in medio terre. i. in vita p̄senti opatus est vt patebit p signa singula discurrendo.

¶ Primum nanqʒ celi signum est aries.

Allegorice sol in prima etate fuit in ariete cū abel innocens qui agnū offerens paschalis arietis hostiam prefigurabat ab impio fratre occisus est. Proprietatū vna arietis est. quia sup vnumquodqꝫ latus iacere dicit̄ et equaliter mutat vices quia tantum iacet super latus dextrū quantum super sinistrū. tota em̄ estate iacet in latere vno. et tota hyeme in latere altero. Sic sol existens in illa circularis zodyaci parte q̄ dicitur aries facit equnoctium. idest equales facit dies ꝛ noctes ¶ Moraliter per hoc signū. idest arietē nota primā virtutem. scꝫ fidem perfectā. Quod auté prima fides virtus dicatur ex diffinitione ipsius fidei ꝓbatur. Fides em̄ scd̄m apostolū ad heb. xj. Est substātia sperandarum rerū argumentū non apparentiū. In hac diffinitione fides dicit̄ substātia. idest fundamentū substans edificio spiritnali qd̄ est gratia vl' gloria. ipsa nanqꝫ fides facit aliqual'r res sperandas in nobis subsistere per gratiaꝫ et tandem faciet per gloriam sempiternā. Uel ideo fides est fundamentū gratie vel glorie. quia ipsa primus habitus virtutū est. Primꝰ dico non tpe sed natura. Item fides prima virtus dicit̄ ad instar lapidis ꝓciosi qui inter lapides ꝓciosos ponit̄ primus et coloris viridis esse dicit̄. quia p eum fantasmata effugantur. per hanc em̄ se habet homo equanimiter ad diem prosperitatis et ad noctē aduersitatis. vn̄ vera fides ꝓsperitatem non ambit nec aduersitatē metuit. sicut patet de moyse ad heb. xj. Fide moyses grandis factus negauit se esse filiū filie pharaonis Ecce ꝙ ꝓpter fidem quā habebat prosperitatem nō appetijt et sequit̄ magis eligens affligi cum populo dei ꝛc. Ecce ꝙ aduersitatē non timuit. Per hanc scilicet fidem etiā totus mundus debellatur et vincitur. quia hec est fides nostra que vincit mundū prima Joh. v. c. Cui concordat qd̄ habet̄ in canone suscitantibus. xv. q. vij. ¶ Est tamen hic sciendū ꝙ viri infideles qui hac penitus sunt virtute nudati sūt ligno putrido similes. quia licet de nocte luceat de die tamen putridū esse apparet sed si ad lucem disputationis adducti fuerint et examinati inueniunt̄ penitus nō nulli qui omni sunt scientia destituti. Item quanta mala et picula ex infidelitate ꝓueniant exempla sequētia demōstrant. Nam ob hanc causaꝫ destructe sunt ciuitates. mortui reges. desolate regiones. et varie multis īflicte sunt mortes. exempla de hijs omnibus ad presens subticesco. Dolendū tamen valde est atqꝫ plangendū quia maior fidelitas in brutis animalibus q̄ȝ in hominibus reꝑitur. sicut per sequens exemplū ꝓbatur. ¶ Fuit rome vt narrāt hystorie vnus canis qui dominū suum captum nec in carcere dereliqt. quo ibidē mortuo mestos dans eiulatus. nec ipm̄ mortuum dominū dereliquit. Cui compatientes et fidelitatē bestie attendentes dum panē ei porrigerent canis ad os mgr̄i defuncti deferebat et vt comederet nutibus inuitabat. Sed videns ꝙ ipse non comederet. nec ipse similiter mādućabat sed ieiunus cum eo manebat. Cunqꝫ cadauer in tyberim proijcerent canis vt corpus defuncti sustentaret in flumine se ꝓiecit multitudine romanoꝝ occurrente ad videndum spectaculū fidei animalis. vbi hodie in hominibus tāta fides existit vt in isto cane apparuit. ¶ Per hanc virtuté videlicet fidem infidelitas illi ↄ̄traria vigorose refellitur atqꝫ in terram ꝓsternit̄ quod sic ꝑsuaderi potest. Uirtuti contrariatur viciū. sed fides est virtus cui contrariatur infidelitas. ergo infidelitas est vicium fidei contrariū. immo videtur ꝙ infidelitas non sit viciū fidei contrariū. qnia scd̄m gregoriū septem sunt vicia capitalia ad que omnia pctā reducunt̄. sub nullo autem hoꝝ videtur contineri infidelitas. ergo infidelitas non est vicium fidei contrarium.

¶ Huic cõtrario respondet q infidelitas dupliciter accipi potest. Unomõ scdm puram negationẽ vt dicatr infidelis ex hoc solo q non habet fidẽ. Alio modo potest intelligi infidelitas scdm otrarietatem ad fidẽ quia scz aliquis repugnat auditui fidei vel etiã cõtemnit ipsam. scdm illud ysa. j. Quis credit auditui nostro. et in hoc pprie perficit ratio infidelitatis et scdm hoc est viciũ. Si autẽ accipiat infidelitas scdm negationem purã sicut in illis qui nihil audierunt de fide non habet rõnem pcci. sed magis pene. qr talis ignorantia diuinorum ex pcco primi parẽtis est cõsecuta. Qui aũt sic sunt infideles damnant ppter alia peccata que sine fide remitti non pñt. Hij autẽ damnant ppter infidelitatis pccm. Unde dñs dicit Jo. xv. Si nõ venissem et locut9 eis nõ fuissem pccm non haberẽt. quod exponẽs aug9. dicit et loquit de illo pcco quomodo nõ crediderunt in xpm.

¶ Secũdum celi signum est thaurus.

Allegorice sol in thauro fuit in scda etate cũ occisis in diluuio filijs vniuerse carnis exceptis filijs noe et vxoribus post ceperũt. scz post diluuiũ quasi quibusdã cornibus se homies impugnare sic et thauri faciunt. Uidem9 em q thaurus sulcando terrã fecundat ꝛ locupletat. et sic quãdo sol est in signo thauri terra tũc est arabilis et agriculture magis congruit et apta est. ¶ Moraliter per istud signũ nota pacem et cõcordiam que in xpo speculo benedicto singulariter fulsit et eam tanq singulare iocale in testamento suis discipul' dereliquit dicẽs illud Joh. xiiij. Pacem relinquo vobis pacem meã do vobis. nec immerito si xps pacem tanq singulare iocale preciosum suis discipulis dereliqt qui tantum est pacis bonũ q absq pace nihil penitus bonũ est. et est tantũ bonũ vt eam appetãt omnia tam celestia q terrena. Et qd est mirabili9 ipsa guerra q paci est otraria pacem pretendit. Ad hoc em omne bellũ sumimus vt ad pacem p victoriam veniam9. Cui snie optime cõcordat dictũ augustini ad bonifaciũ. qd transumptiue habet in canone. noli xxiij. q. j. immo put dicit aug9. li. de ci. dei. Pax est tantũ bonum vt etiã in rebus terrenis atq mortalibus nihil gratius soleat audiri. nihil delectabili9 cõcupisci. nihil postremo possit meli9 inueniri ad qd scdm augustinũ li. de verbis dñi. Ipsa pax sit mentis serenitas. animi tranquillitas. cordis simplicitas amoris vinculũ. consortiũ caritatis. De concordia vero dicit berñ. q concordia parue res crescũt. discordia maxime dilabunt. Et in euãgelio Luce. xj. c. scribitur. q omne regnũ in seipm diuisũ. scz p guerram desolabit. sed quidã semp appetunt esse in guerra sic eoꝝ corrupta est natura. in hoc similes auibus de rapina viuẽtibus que semp appetũt nouam pugnã vt vitã conseruare possint ex preda. sunt em multi qui nihil habẽt in pace ppterea guerras cõcitant vt rapina viuant. nã miluus quãdiu predat viuit. sed cũ timore predari desinit fame miserabiliter vitã finit. Dicunt em doctores q ad pacẽ conseruandã et nutriendam maxime valent tria. Primũ est caritas laboꝝ et bonoꝝ. Scdz ẽ acceptio nullarũ psonaꝝ. Terciũ est obliuio iniuriaꝝ. De obliuione iniuriarũ optime facit q in hystorijs romanoꝝ narratur de illo deo concordie. de quo sup in scda parte metrica. xx. pcepto. Litis ptente. in additione. p hanc virtutẽ refellit ac etiã tergitur rixa q paci opponitur quantũ ad opus. Un ppter hoc qrere aliquis posset vtꝝ rixa sit pccm. Et primo videt q semp sit peccatũ qd sic pbatur. Dicit enim aplus ad gal. v. q rixe ponunt inter opera carnis que quidẽ q agũt regnũ dei nõ possidebũt. ergo non solũ sunt pccm sed etiã sunt peccata mortalia. Quod autẽ rixa non semp sit peccatũ pbatur. qr rixa videt

esse quoddaꝫ pticulare bellū sed bellū nō semp est pcc̄m. ergo rixa non sp est pcc̄m. ¶ Huic cōtrario rñdetur q sicut cōtentio iportat quandā cōtradictionē in verbis. ita etiā rixa importat quandam cōtradictionē in factis. vnde sup illud ad gal. v. Dicit glosa q rixe sunt q̄ndo ex ira inuicē se ꝑcutiunt. Et ideo rixa videt̄ esse quoddā priuatum bellū qd inter priuatas ꝑsonas agitur non ex aliqua publica autoritate. sed magis ex inordinata volūtate. et ideo rixa semp importat pcc̄m in eo quideꝫ qui alterū inuadit iniuste est pcc̄m mortale. Inferre em̄ nocumentū ꝓximo in ope manuali nō est absqꝫ pcc̄o mortali. In eo autē qui se defendit pōt esse sine pcc̄o. et quādoqꝫ cum pcc̄o veniali. et q̄nqꝫ cum pcc̄o mortali ſm diuersum motū animi ei9 et diuersū modū defendendi se. nam si solo animo repellēdi iniuriā illatā et cum debita moderatōne se defendat nō est pcc̄m. nec ꝓprie dici pōt rixa ex pte eius. Si vero cū animo vindicte vel odij vel excessu debito moderationis se defendat semp est peccatū. Sed veniale quidem q̄n animus leuis mot9 odij vel vindicte se immisceat vel cū non multū excedat moderatā defensionem. Mortale aūt est quādo obfirmato animo ipugnantē insurgit ad cū occidendū vel grauiter ledendū.

¶ Pro premissoꝝ declaratione tā de iure naturali q̄ȝ etiā canonū et legū est breuiter sciend̄ q quilibet vim vi repellere pōt. di. iiij. tamē in continenti et cū moderamine inculpate tutele. idest q tutela illa moderata ꝛ sine culpa sit nec sit ad sumendā vindictā. sed ad iniuriā ꝓpulsandā. extra de homici. c. significasti. ij. circa finē. et dico ꝓpulsandā siue a se siue a socio. ar. xxiij. q. iij. nō inferenda. et. c. vlt̄. et siquideꝫ vis sine iniuria fit in ꝑsonā non pōt vis repelli priusq̄ȝ sit illata. nam licitū est occidere insidiātem vel eū qui vult occidere. Si aliter non pōt quis manus ei9 euadere. ff. ad l. acq. l. iiij. et. v. et sic patꝫ veritas q̄sti.

Tercium celi signum est gemini.

Allegorice sol in geminis fuit in tercia etate cū sub abraham ceperunt duo populi abinuicē separi et mediante circūcisione distingui. vñ abraham duos filios habuit et rebecca geminos habuit in vtero. gen̄. xxv. videmus em̄ q quando sol est in tali signo virt9 ad fecundandū inferiora geminat̄. vel q2 in estate cuꝫ noctes sunt breuissime q̄n vna pars illius constellatiōis occidit. ps anterior oritur et ascendit. Et ideo dicunt poete q illoꝝ geminoꝝ fratrum quos fabule vocant castorē et pollucem. vn9 celos et alter inferos possedit. ¶ Moraliter istud signū denotat caritatem que ꝑcipue in xpo speculo limpidissimo fulsit. et dicit̄ relucere cū ipse idē caritas ꝑfectissima et ꝓprijssima predicet̄. Iuxta illud prima ioh. iiij. Deus caritas est et qui manet in caritate in deo manet et deus in in eo. que quidem in nobis spū sancto ꝑstante ad fecundādum vitam nostrā spūalem geminat. quia in dilectōne dei et ꝓximi. vnde ps anterior ascendit superius. scꝫ amor dei. alia posterior est inferius. scꝫ amor ꝓximi. vnde nec ꝓximus sine deo nec deus sine ꝓximo vere diligit̄. prima Ioh. iiij. Hoc mandatum habem9 a deo vt qui deū diligat et fratrem suū. Per hanc ꝑclarissimam virtutē refellunt̄ odium et inuidia que duo vicia sunt huic maxime directe opposita ꝛ fraternū amorem impugnātia qd est nature cōtrarium scꝫ fratrē siue homineꝫ et ꝓximum suū odire. qd sic ꝓbatur. nam cōstat q similitudo in rebus singul' causa mutui amoris existit. Unde sapiēs ille eccl. xiij. dicit q omne animal sibi simile diligit maior est conuenientia et similitudo vni9 homis ad alteꝝ q̄ȝ sit bruti ad brutū. et rōne principij generantis. et ratōne vltimi finis. quia omnes homiēs ab vno solo homine sunt et ad vnū finem tm̄ sunt facti.

Sed animalia bruta duplex principiuz habuerunt et ad fines diuersos homi nibus data sunt sicut cõmunia seruitia animaliũ. eiusdem etiam generis nobis ostẽdunt et instinctu nature maior amor hic inter homĩes debet vigere q̃ inter alias creaturas. ꝓximũ ergo ĩmo frẽm odire ↄtrariũ est nature. Hanc etiã sen tentiam confirmat augustin9 in quodã ſmone de penthecoste hortans nos ad fraternũ amorem et mutuã caritatẽ di cens. ꝙ inter alia animata homo habet insitam naturaliter vnitatẽ. Nunquid deus inquit augustin9 de aue vna fecit omẽs aues. nunquid de vno pisce fecit omnes pisces. et de vno equo omnes equos. et de vna bestia omnes bestias nunquid nõ multas simul terra ꝓducit et multiplicibus fetibus multe comple uit. ventum est ad hominẽ faciendũ et fact9 est vnus de vno genus humanũ. Hec omnia augustinus. Ex hoc conclu dit ibi augustin9 ꝙ homo naturaliter habet insitam pacem quia naturalẽ ha bet insitam vnitatem.

¶ Quartum celi signum est cancer.

Allegorice sol in cancro fuit qñ deus eduxit populũ israheli ticum de egypto ꝑcedente euz in nocte columna ignis vt illuminaret. et de die tegendo nube ꝓpter calorem solis et eum igne legis illuminauit. qui quasi cancer retrogradus quadraginta annis circuitũ fecit per desertũ et sepe corde redibat in egyptũ vt habetur in exodi. vbi vide ꝙ sol in isto signo exi stens et illam partẽ pergens zodiaci fe cit retrogradationem minimi gradus tauri. ¶ Moraliter in hoc signo vir tus modestie denotat̃ que modũ po nit vt homo in exterioribꝫ moribus et ornatu nimio nõ excedat sed potius in seipso in mensurã debitam se retrahat et licet homo a fortuna ditetur nobili tetur vel honoret̃. semper tamẽ debet retrogradi pristinũ considerando statũ et ꝙ fortuna est volubilis. ⁊ hoc est ꝙ ad philip. iiij. scribit ap̄lus. Modestia vestra nota sit omnibus hominibꝫ. hec virtus in xp̄o speculo limpidissimo per fectissime fulsit. qꝛ in omnibus actibus suis modũ et formã bene viuendi no bis tribuit. quia in omnibus mediũ te nuit et mensurã. Ex hac virtute ad in star speculi nostri. scilicet Ihesu christi informamur omnẽ inordinationẽ atqꝫ superfluitatẽ repellere et mensurã debi tam in omnibus tenere. Vñ hinc sum pta occasione põt de tali questione in uestigari vicꝫ vtrum circa exteriorẽ ap paratum possit esse virtus vel vicium. Hanc questionẽ format beat9 thomas secũda scd̃e. q. clxix. In qua quidẽ re spõdendo cõcludit ꝙ in ipsis rebus ex terioribus scd̃m ꝙ modestia in exterio ri apparatu consistit non est aliqđ vi cium. sed ex ꝑte hominis qui immode rate vtitur eis. que quidẽ immoderan tia potest esse duplex. vno quidẽ modo per comparationẽ ad consuetudinẽ ho minum cũ quibus alius viuit. vñ dicit augustin9 tercio confessionũ que con tra mores hominũ sunt flagitia ꝓ mo rum diuersitate vitanda sunt vt pactũ inter se ciuitas ⁊ gentis ↄsuetudine vel lege firmatũ nulla ciuis aut pegrini li bidine violet̃. turpis em̃ est omnis ps que suo nõ congruit vniuerso. Haben tur trãsumptiue verba in canone. que contra mores. viij. di. Alio mõ põt esse ĩmoderatio in vsu talium reꝝ ex inor dinato affectu vtẽtis. ex quo quãdoqꝫ contingit ꝙ homo nimis libidinose ta libus vtatur siue scd̃m consuetudinem eoꝝ cum quibus viuit siue etiaꝫ preter eoꝝ cõsuetudinem. vnde aug9. dicit in iij. de doctrina xp̄iana in vsu rerũ opor tet abesse libidinẽ q̃ non solũ ipsa eoꝝ inter quos viuit cõsuetudine nequiter abutat̃. Sed etiã sepe finis eius egressa feditatẽ suã que inter claustra moꝝ so lennũ latebat in flagitõsissima eruptio ne manifestat. Contigit autẽ illa inordi natio affect9 tripliciter quantũ ad su

perabundantiam quã ad presens nõ pro sequor breuitatis amore. s3 remitto ad summã questionem predictã. Ad hanc virtutem autor inducit vnũquenq3 et hoc supra in prima metrica parte tercio pcepto. Uirtutẽ primã. Et in tercia metrica pte pcepto.xxj. Inter cõiuuas rc.

Quintum celi signum est leo.

Allegorice sol in leone fuit tempore regũ israhel. Leo est rex bestiarũ. Unde catulus leonis iuda.genesis.xlix.et exponit de dauid. Ubi nota scdm ysidor. Leo est fortissimum animal.r maxime calliditatis potissime in parte anteriori.sc3 pectoris Sic sol intrans illud signũ in principio inferius in emisperio radios emittit feruentius q̃3 in fine. Moraliter leo virtutẽ benignitatis designat q3 benignus est bono igne amoris ignitus ad benefaciendũ pximis et accẽsus intantum q flãma amoris quo intus incipit in corde tanq̃3 in principio operis plus valet et facit hominem velle facere qd possit finaliter ope adimplere.ad eph. iiij.Estote adinuicẽ benigni. Hec autẽ virtus fulsit in xpo speculo limpidissimo adeo q ipsius benignitate peccatorem ad penitentiã adducit. Ad rom.ij. Item de ipsi9 benignitate quo ad salutem nostrã.idem aplus ad tytũ.c.iij. scribit dicens. Apparuit benignitas et humanitas saluatoris nostri dei non ex opibus iusticie q̃ fecim9 nos sed scdm suam miscdam saluos nos fecit. Itẽ iohelis.ij.scribit. Benign9 et misericors est patiẽs et multe miscdie prestabilis sup malicia. Per hanc virtutẽ refellit seuitia que scdm quosdã opponit huic virtuti.sc3 dono pietatis. hanc virtutẽ scilicet benignitatẽ informat autor tenere et hoc supra psaycali parte.xlj. precepto.Blandus esto.

Sextum celi signũ est virgo.

Allegorice sol in virgine fuit qñ iuxta pphetiam ysa.vij.Uirgo concepit et filium pepit. et hoc est magnũ in quo sol non mansit vno mense sed cum descendit ille sol xps in signũ salutis. ezechie sc3 generis humani.ysa.xxxviij. Hic nota q quando sol est in isto signo suo calore humores cõsumit et a suo fructu terra efficit sterilis.Sic virgo in virginitate sterilis est excepta virgine gloriosa. Moraliter p hanc virginẽ intelligo castitatẽ virginalẽ que calore diuini amoris adusta humores lubricos sic in carne cõsumit vt sterilis maneat a generatõe carnali et vberior et fertilior fiat in fructu spũali.ysa.l.Letare sterilis que non paris.Hec virtus in xpo speculo limpidissimo singulariter fulsit.quia put asserit leo papa.xps virginitatis est filius. verũ sup omnia que dici possunt hanc virtutem cõmendabilem reddit q ipe saluator humani generis de mundissima virgine nasci dignatus fuit sibi placuit.et q ipse virgo in se pmansit et q pre ceteris discipulũ amauit quẽ virginem de nuptijs carnis abstraxit. In tãtum enĩ virginitas ei placuit q speciali hospitio vterum virginalẽ accepit in quo sibi nature assumpte nuptias celebrauit.r ad hoc est exemplũ vnicornis qd tante dicitur esse ferocitatis vt capi vel teneri nõ possit.quia et deus a nobis offensas sic erat hominibus ferus vt nullis posset placari muneribz.verũ dum puella virgo mittit ad desertum dum eã3 vnicornis respicit mox omnẽ feritatem deponit. quia dei filius dum virginem toti9 mundicie aspexit mox seueritate deposita ad eã de celis aduenit.et de ea sibi naturã hois copulauit Et hoc est contra opinionem iouiniani qui posuit virginitatẽ non esse matrimonio pferendam.qui quidã error destruitur seu refellit exemplo xpi vt est dictũ qui matrẽ virginem elegit et ipse virginitatẽ fuauit. Et etiã ex doctrina

apl̃iqui.j.ad corin.primo.cõsuluit virginitatem tanq̃ melius bonũ dicens. qui virginitatẽ suã matrimonio iungit benefacit. et qui nõ iungit meliꝰ facit. hoc ꝓbatur ratõne. quia cum bonũ anime ꝓfertur bono corpis. tamẽ quia bonũ diuinũ est potius bono humano. tum etiã quia bonũ vite cõtemplatiue prefertur bono vite actiue. virginitas aũt ordinat̃ ad bonũ anime scđm vitam cõtemplatiuã quod est cogitare ea q̃ sunt dei. Coniugiũ autem ordinat̃ ad bonũ corpis quod est corpalis multiplicatio humani generis et ptinet ad vitã actiuam quia vir et mulier in matrimonio viuẽtes necesse habent cogitare q̃ sunt mundi. vt patet p apo. prima ad corin. vij. Unde indubitãter virginitas preferenda est cõtinentie coniugali. Sed notandum p hanc virginalẽ continẽtiam nullus habet vel habere põt nisi a deo singulari priuilegio fuerit ꝓmunitus. qđ probat apostolꝰ secũda ad corinth. iiij. dicens. Qđ non habemꝰ hunc thesaurum. scꝫ virginitatis in ferreis vasis sed fictilibus. De fatuis virginibus et prudentibꝫ vide sup̃ in scđa parte metrica p̃cepto. xix. Nec te collaudes. circa medium.

❡ Septimũ celi signum est libra.

Allegorice sol in libra fuit in passione xp̃i quãdo in statera crucis positus fuit meritũ passionis et pcc̃a nostra. vnde tpe passionis cantat eccl̃a. Statera facta corporis predamqꝫ tulit tartari. ❡ Nota secundũ ysidoꝝ ꝙ libra est instrumentũ ponderandi. quia sol in illo signo existẽs dies adequat noctibus sicut res adequatur ponderi in statera. vnde ibi fit equinoctium autũpnale. Moraliter hec libra est mansuetudo que dum iras cõprimit mala illata a ꝓximis equo animo ferre cõstanter facit. Uel dies nocti adequãtur. qꝛ iuxta nocumentũ corpale ꝓpter mansuetudinẽ pensat̃ p̃miũ eternale Jaco. j. In mansuetudine suscipite insitũ verbum quod põt saluare animas vestras. Hec virtꝰ ꝑfectissime in xp̄o speculo limpidissimo fulsit. qđ tripliciter comprobat̃ scđm ꝙ triplex mansuetudo repitur. Nam quedam mãsuetudo est a natura. vnde dicit pħus ꝙ homo est animal mansuetũ a natura. quedam autẽ a gratia q̃ est virtus infusa. puer. iij. Mansuetis autē dabit gratiã. Est quedã ab humana industria sic animalia domestica dicimus mansueta. idest manu assueta. ❡ Sic moraliter primo dicitur xp̄s mansuetus a natura diuina quia deus naturaliter mansuetꝰ est et mitis. Scđo dicitur mansuetꝰ a natura humana. qꝛ de mansueto patre. scꝫ dauid natꝰ est. p̄s. Memento dñe dauid et omnis mansuetudinis eius. ❡ Scđo dicit̃ mansuetus a gratia. spũs eñ sanctus adeo eum vnxit mansuetũ eum totaliter fecit. ysa. vj. Spiritus dñi super me eo ꝙ vnxit me ad annunciandum mãsuetis misit me. ❡ Tercio factꝰ est mansuetus a magna expientia. quia longo tpe nostras infirmitates est exptus et ideo factus est mansuetꝰ. ideo nostras necessitates et infirmitates ostendere debemꝰ et eius circa nos misericordiam iplorare. Hoc facere docet ille ꝓpheta sanctꝰ sophō. ij. c. dicens. Querite iustũ querite mansuetũ. Per hanc virtutẽ tergitur seu refellit̃ iracundia que ei directe opponit̃. quia de christo ysa. xlij. scribitur. quia turbulentꝰ non fuit sed semper siluit et patiẽs fuit. Et quantũ ad hoc assimilari ei possimꝰ et debemus maxime in appetitu boni sed in mõ appetendi ei assimilari omnino nõ possumus. qꝛ in deo non est appetitus sensitiuꝰ sicut in nobis cuiꝰ motus debet rõni deseruire. Unde greg°. dicit in. v. moraliũ ꝙ tunc robustiꝰ ratio contra vicia erigit̃ cum ira subita rõni famulat̃. Hanc virtutẽ tenere docet autor supra in ꝓsaycali parte p̃cepto. xlj. Blandus esto. b. c. d. p totum. et ibi de materia mãsuetudinis ad plenũ.

¶ Octauum celi signum est scorpio.

Allegorice sol in scorpione fuit postquã ascendens christus verus sol iusticie in celũ reprobauit iudeos vl' in scorpione quia inter iudeos detractores conuersatus est. vnde de eo dici potuit illud ezech. iij. Cũ scorpionibus habitas. scorpio cũ retraxerit caudã aculeo corpa humana pungit. qr tunc sol declinãs minus calefacit. Vnde aer distempatus frigiditate cito ledit et pungit. vt dicit ysidorus. ¶ Moralr scorpio est cõtinentia que quidaʒ caudã habet. scʒ que aliquãdo acriter pungit. et licet aliquãdo ex temptatione ledat. non tamẽ si non cõsentit occidit. ad ro. viij. Si spũ facta carnis mortificaueritis viuetis. Hec autẽ virtus pfectissime in xp̃o speculo limpidissimo et splendidissimo fulsit. Ad hoc autẽ vt circa continentiã plenior habeat̃ noticia est breuiter attendẽdum q̃ triplex cõtinentia reperitur vicʒ. virginalis. vidualis. et coniugalis. De virginali nihil ad p̃sens. qr sup in sexto signo habitũ est satis. Secundo de cõtinentia viduali scribit hieronimus ep̃la. lxxxxiiij inquit. ipe volumus scire quales debẽt esse vidue legamus euãgelium scd̃m lucam. Erat inquit anna vidua ab adolescẽtia vsqʒ ad lxxxiiij. annos et non recedebat de templo diebus neqʒ noctibus. Recordent̃ similr vidue sareptane q̃ sue et filiorũ saluti helie ptulit famẽ. iij. regũ. xvij. legi iudith viduã ieiunijs confectã et habitu lugubri sordidabat q̃ non lugebat virũ. iudith. viij. ¶ Ubi notandũ scd̃m albertũ q̃ quatuor modis dicit̃ vidua Nam dicit̃ quedã vidua corpe sed inhonesta mente. i. ad thi. v. Uidua q̃ in delicijs viuẽs mortua est. Et est quedã vidua corpe sed innupta mente. et hec compat̃ coniugis et est vidua corpe et mẽte. et de talibʒ apl's prima ad thi. v. dic̃ viduas honora q̃ vere vidue sunt. Quarto etiam mõ dicit̃ vidua qñ talis est terreno auxilio destituta. et istis duobus vltimis modis dictis viduis debetur fructꝰ sexagesimꝰ. de quo Math. xiij. Nã virginibus cõpetit fructus centesimus. vt sanctꝰ tho. ponit in quarto sentenciarũ di. xlix. Tercia continentia dicit̃ coniugalis q̃ vere dici põt continentia si sit debito mõ seruata et tpantie iusto freno cohibita vt non fiat pp ter carnis lasciuiã nisi forte frenandam sed ad p̃lem potius generandã ad diuinum cultũ. nam vehemẽs amator vxoris adulter est. non est em̃ vxor vt meretrix tractanda sed cũ honestate et reuerentia tangẽda. de hac materia vide latius sup in p̃sayeali parte. x. p̃cepto. Coniugẽ ama. et ibi satis de hoc. Per hanc virtutẽ tergitur seu refellit̃ incontinentia que cõtinentie opponit̃. vnde circa hoc viciũ querit̃ de tribus. Et primo vtrũ incontinẽs plus peccet q̃ intẽperatus. Scd̃o vtrũ incõtinens ire peior sit q̃ incõtinens concupiscẽtie. Tercio vtrũ sit peccatũ. ¶ Quo ad primum questitũ respondetur q̃ peccatuʒ ſm augustinũ p̃cipue in voluntate consistit. Uoluntas em̃ est qua peccatur et qua recte viuimꝰ. Et ideo vbi est maior inclinatio voluntatis ad peccandum ibi est grauius peccatũ. In eo autẽ qui est intpatus voluntas inclinat̃ ad peccandum ex p̃pria electione que p̃cedit ex habitu p consuetudinẽ acquisito. In eo autẽ qui est incõtinens voluntas est ad peccandũ ex aliqua passione et quia passio cito transit. habitus autẽ est qualitas de difficili mobilis. inde est q̃ incontinens statim penitet trãseunte passione quod nõ accidit de intpato quin imo gaudet se peccasse. eo q̃ operatio peccati est sibi facta cõnaturalis scd̃m habitũ. vnde de hijs dicitur p̃uer. ij. q̃ letant̃ cum male fecerint et exultant in rebus pessimis. Unde patet q̃ intemperatus est multo peior q̃ incontinẽs vt etiã philosophꝰ dicit. vij. ethicorum. ¶ Quo ad scd̃m questitũ respondet̃ q̃ peccatũ incontinẽtie dupliciter consi

derari pōt. Uno modo ex pte passio/nis ex qua ratio supatur. ꝛ sic inconti/nentia ↄcupiscentie est turpior ꝙ incontinentia ire, qꝛ motus concupie habet maioꝛē inoꝛdinationē ꝙ motus ire. et hoc ꝓpter exēpla que phūs tangit in septimo ethicoꝝ. Primo quidem quia motꝰ ire pticipat aliqualr rōni inquā/tum scꝫ iratus tēdit ad vindicandū in/iuriam sibi factā sed non ꝑfecte qꝛ non intēdit debitum modū vindicte. Sed motus cōcupiscentie est totaliter scdm sensum et nullo modo scdm ratōnem. Scdo quia motꝰ ire magis consequit coꝛpis complexionez ꝓpter velocitatē motus colere q̄ intendit ad iram. Uñ magis est in ꝓmptu ꝙ ille qui est scdm cōplexionē coꝛpis dispositꝰ ad irascendum irascatur ꝙ ille qui est dispositus ad cōcupiscendū concupiscat. vnde frequentiꝰ ex iracundis nascunt iracundi ꝙ ex ↄcupiscentibꝫ concupiscētes. Qd autē ꝓuenit ex naturali coꝛpis dispositione reputat magis venie dignū. Tercio qꝛ ira querit manifeste opari. sed cōcupiscētia querit latebꝛas et dolose subuertit et subintrat. Quarto qꝛ concupiscens delectat operari. sed iratus quasi quadam tristitia p̄cedente coactꝰ. Alio mō cōsiderari pōt peccatū incontinētie quantū ad malū in qd quis incidit a rōne discedēs. et sic incōtinentia ire est vt plurimū grauioꝛ. qꝛ ducit in ea que ptinent ad ꝓximi nocumentū. ❡ Quo ad terciū quesitū reñdetur ꝙ incōtinentia pōt attendi circa aliqd tripl'r. Uno modo ꝓpꝛie et simpliciter. ꝛ sic incōti/nentia attendit circa ↄcupiscentias delectationū tactus sic intpatus. et hoc mō incōtinētia est pccm duplici rōne. Uno modo qꝛ incontinens recedit ab eo qd est scdm rōnem. Aliō mō qd se immergit in quibusdā turpibus delectatōni/bus. Et ideo phūs. vij. ethicoꝝ dicit ꝙ ↄtinentia nuncupat nō solū sicut pccm qd scꝫ est per recessum a rōne sed sicut malicia quedā inquantū scꝫ prauas concupiscētias sequit. Scdo mō incōtinentia dicit circa aliqd ꝓpꝛie quidē inquātum hō recedit ab eo qd est scdm rōem sed nō simpl'r. puta cū aliquis nō ser/uat modū rōnis in ↄcupiscentia bonoꝝ diuitiarū et alioꝛum hmōi que scdm se vident esse bona circa q̄ non est incontinentia simpl'r sed scdm quid. ꝛ sic in/cōtinentia est pccm non ex eo ꝙ aliqs imergit se pꝛius cōcupiscētijs. sed ex eo qd non seruat modū debitū rōnis etiā in ↄcupiscentia rerū ꝑ se appetendarū. Tercio mō incontinētia dicit esse circa aliqd non ꝓpꝛie sed scdm similitudinē puta circa ↄcupiscētias eoꝝ quibus nō pōt aliquis male vti puta circa ↄcupi/scentias virtutū circa quas pōt dici ali/quis incontinens ꝑ similitudinē quia sic ille qui est incōtinens ꝑ similitudinē totaliter ducit per cōcupiscentiā malā. ita aliqs ducit ꝑ ↄcupiscentiā bonā que est scdm rōnem et talis incōtinentia nō est pccm sed ptinet ad ꝑfectionē virtutis.

❡ Nonum celi signuz est sagitarius.

Allegoꝛice sol fuit in sagitario qñ deus sagittis pꝛedicationis verbi dei gētes ꝑ aplos sagitauit dū in omnē terrā exiuit sonus eoꝝ. Ubi nota ꝙ sol in isto signo existēs ad nos mittit grādines et pluuias et niues ❡ Moꝛaliter sagitariꝰ denotat pacientiam q̄ grandines ꝑsecutionuꝫ pluuias tribulationū et niues afflictionū susci/pit atqꝫ poꝛtat ꝓuer. xvj. Melioꝛ ē paciens viro foꝛti. Hec em̄ virtus in xp̄o speculo limpidissimo singulariter fulsit necnō in ꝑsona aploꝛum alios tenendā docuit illud dictū Luce. j. In pacia ve/stra possidebitis aīmas vestras. Uñ in eius cōmendatōne dicit glosa sup eodē verbo ꝙ pacia est custos et radix oim virtutū. ❡ Notādum vero est ꝙ paciē opponit impacia directe qd est viciuz ꝓuocatiuū ire nihil potēs aduersi poꝛ/tare tales siquidez impacientes quādiu tacti nō sunt paciētes esse p̄tendunt. et pulchꝛa de paciētia dicūt sed puncti ad

modū vesice clamare incipiūt et nō so lum verba p verbis reddūt sed addūt et facta si pnt. De pacia quid sit regre beatū tho. scda scde.q.cxxxvj. q sic di cit aug9.in li.de pacia. Paciētia est qua mala equo aio tolleram9 ne animo ini quo bona deseramo per q ad meliora pueniam9. ¶ Pro declaratiōe vir/ tutis pacie magis in spāli est de tali que stione inuestigandō vicz. vtrū iniurie sp sint pacienter sustinēde. Huic quesito breuiter rndetur q mali tollerādi sunt a bonis in hoc q ab eis iniurias ppri/ as paciēter sustinēt sm q oportet. Vñ sup illud canticoꝝ .ij. Sicut liliū inter spinas. dicit glo. nō fuit bon9 qui ma/ los tollerare nō potuit non autē tolle/ rant eos vt sustineāt iiurias dei et xpi morum. vñ criso⁹. sup math. in iniurijs ppriis quempiā esse pacientē laudabi le est iniurias aūt dei dissimlare impio periū est. hoc tamē intelligendū est qñ iniuria illata psone ad solā ptinet pso/ nam. tunc eīm paciēter sustinendū est qñ aūt redundat in iniuriā dei et ecclie tūc debet aliqs vt ppriā iniuriā vlcisci. pa tet de helia qui fecit ignē descēdere de celo sup eos qui venerāt ad ipm capi/ endum. iiij. Regū. j. Silr helizeus male dixit pueris ipm irridentib3. iiij. Re. ij. Et siluester papa excōicauit eos q ipm in exiliū miserūt. vt. xxiij. q. iiij. Sultisan rus. Hmōi eīm pcepta paciētie intelligē da sunt scdm ppatione animi vt dicit aug. in li. de sermone dñi in mōte hanc etiā virtutem tenendā et amplectandā docet autor sup in prima pte metrica p cepto. xxxviij. Quē supare potes rc. vi de ibi de materia pacientie ad plenū.

¶ Decimum celi signū est aquarius.

Allegorice sol fuit tūc in aqua/ rio qñ deus aquas doctrine p doctores effudit sic per beatū augustinū gregoriū r ambrosiū hiero/ nimū et p alios quāplures q fuit post doctrinā xpi et aplorum pdicationem.

¶ Ubi nota q iste aquari9 sm fabu/ las videt fuisse pincerna deoꝝ eoꝝ ma nibus aquā fundens. ideo tenet in ma/ nibus vrnā. Sed scdm veritatē dicitur aquari9. quia qñ sol est ibi aer cuertit in aqs plurimas et fiunt pluuie pl9 q in alio tpe scdm q dicit ysid. ¶ Mora liter aquari9 significat dei bonitatē p quā gratiā et miscdiam abundāter ef/ fundere et pstare q bonū vt dicit dyo nisius est suipsi9 diffusiuū. Sed nota q in xpo speculo limpidissimo fuit tri plex miscdia scdm q miscdia dei trib3 modis dicit scdm ethimologiā. Primo dicit miscdia q miseriā cordis diuidēs sic accipit i illa autoritate celi nō idigēt miscdia. q in eis nō est miseria. et sm hunc modū miscdia est in terris solū/ modo. Scdo mō dicit miscdia qsi mit tens seorsū rigorē cordis. et sic accipit ibi. miscdia et veritas obuiauerūt sibi. nā veritas scdm rigorē pcedit. sed mi sericordia seorsum mittit hūc rigorem remunerās vltra meritū et puniēs ci/ tra cōdignū sic est miscdia etiā in infer no. Tercio dicit miscdia quasi mira sua uitas rigans corda. sic miscdia maxime est in celo licet de9 sit iustus et miseri/ cors tñ dicit ei ppriū misereri poti9 q iustum esse. q nihil requirit ad com plendū opus miscdie nisi volūtas eius Sed ad cōplendū opus iustie requirit etiā ex pte hoīs sc3 exigētia meritoꝝ miscdia etiam diuina patet in effectib3 bñficioꝝ. dat eīm reis victū dimittēdo tam pcti reatū. q pcti sequelas. de qui bus duob3 ps. Qui ppiciat omnibus iniqtatibus tuis. quo ad primū q sanat omēs infirmitates tuas. quo ad scdm. Itē largit iustis gratiā dando sc3 vir/ tutis habitū et virtutis motū vt p pri mum faciat deo gratū ac vita eterna cō dignū. Sed p sm augeat eius meritū De hijs duab3 in ps. Qui coronat te in miscdia quo ad primū et miserationib3 quo ad sm. et loquit de corona gratie. Itē offert sanctis gratiā et hoc dupl r. q nunc in spe et tandē in re. De hijs in

ps. Qui replet in bonis desideriū tuū. quo ad primū renouabit vt aquile iuuentꝰ tua quo ad scōm. ¶ Itē deus ex miscdia pccores paciēter expectat. benigne reuocat. vlcisci dissimulat. de vltimis piculis liberat. gratiā liberal'r donat. datā multiplicat. multiplicatā cōseruat in celo pmiat. Itē ex miscdia deus pctorem ad se redeuntē hilariter suscipit ad pniam cor emollit offensam cito dimittit iniurie post remissionē cito nō memit. ¶ Itē ex miscdia dat deꝰ aduersa vt pcc̄m purget. dat prospera vt ad maiora pvocet. dat sacra vt meritū accumulet. dat pcepta vt primo ditet. Itē ex miscdia exītes ad se reducit cadentes erigit. stantes tenere nō desinit peruenientes in gloriā introducit. Per hanc virtutē refellit immiscdia q recte ei opponit'. et hoc scʒ immiscdia malos effectus pducit. qꝛ homis cor indurare facit. et cor durū male habebit in nouissimo. Et est cor durū sm bern. et eugenium papā. qd nec cōpunctione scindit' nec pietate mollit'. nec pcibus inclinat' vere miscdia hodie recessit ab aula et regnat crudelis seuitia. mortalisqʒ duritia sub iustiniana clamide palliata.

¶ Undecimū celi signuʒ est capricornus.

Allegorice sol tunc fuit in capricorno qñ seua erat martirꝝ psecutio tpe scʒ tyrannorꝝ qñ peccatorꝝ cornua extollebant'. ¶ Ubi nota ꝙ istud aial est potens cornibʒ ita ꝙ qñ sol est in isto signo tunc fit solsticiū hyemale. et tūc ascendere incipit versꝰ supiorem arietem et vsqʒ ad cancrū.

¶ Moral'r hoc signū denotat spūale gaudiū. nam verū mētis gaudiū non sentit nisi supma et supiora petit ascendendo p desideriū et virtutes semp in spūalibus gaudēdo. Ad phil'. iiij. Gaudete in dño sp. Seneca. Fundamentū bone mentis est nō gaudere vanis ad sūma puenit qui scit quo gaudet. Per hoc spūale gaudiū qd est verū et pfectum gaudiū mundiale refellit' qd reuera est falsuʒ transitoriū necnō et cordiū oim afflictiuū. Qd aūt mūdi gaudiū sit falsū ex subsequētibʒ appebit. vñ si qs diligent' aspiciat q in mūdo de aliq gaudet fallit'. qꝛ pver. scribit'. risus dolore miscebit' et extrema gaudij luctꝰ occupat. Et cū hoc cōcordat ambrosiꝰ dicens risus. i. mundi gaudiū est de mortifero. sed risus. i. gaudiū de deo est salutifero. ¶ Ad hoc optime facit qd ponit ille magnus medicꝰ sempion dicens ꝙ quedā vene sunt in hūano corpe que si incidunt' homo statim pvocat' ad risū et tm̄ ridet ꝙ ridēdo morit'. ¶ Moraliter vene in quibʒ vita spūalis consistit est amor eternorꝝ et timor supplitiorum. Sed aduersariꝰ nr̄ has venas in homie conat' pscindere sic ꝙ nec de paradisi gaudijs nec de tartareis supplicijs pmeditari aliqual'r sinit. et istis sic incisis hō de mundi felicitatibʒ et applausis tpalibʒ gaudet atqʒ ridet. et sic ridendo fallit'. i. moritur. qꝛ vbi in tali gaudio et felicitate ppetuari spabat repente et inspate morit'. et sic omnis eiꝰ gloria totaliter deficit ꝛ euanescit. quia nihil inuenerūt omnes viri diuitiarꝝ in manibʒ suis. ps. et Job. xxvij. Diues cū dormierit nihil secū aufert. cū apparuerit oculos suos nihil inueniet. Quidam etiā gaudēt in multitudine deliciarū et istud est sil'r vanū. qꝛ in momēto transeunt. ysa. xlix. Gl'ia eius qsi flos feni. Quidā insuper gaudēt in multitudine dignitatū. et hoc est valde stultū. quia tandē affligit. apoc. xviij. quantū glorificauit se tm̄ date ei tormētum. et osee. iiij. Gloriā eorꝝ in ignominiā cōmutabo qꝛ nunc gaudēt ad sonitū organi et ducunt in bonis dies suos et in pūcto ad inferna descendūt. Job. xxj. Reuera tales q sic indebite de rebʒ tpalibus gaudent symie sunt sil'es. Dicunt eñ naturales ꝙ symia vidēs lunam plenā multum gaudet. et tunc magnum solacium facit sed quando videt lunaʒ vacuam et cornutā in immensum tristat'. ¶ Sic moraliter pdicti p omnia faciūt. quale aūt sit mundiale gaudiū clare ostendit

aug9.dicens qd est seculi gaudiū bre/
uiter dico seculi letitia neqtia est impu
nita. scʒ luxuriari in spectaculis nugari
ebriositate ingurgitari turpitudine fete
re et nihil mali pati.⁊ hoc gaudiū dete
rius est dolore.⁊ ideo hec fallax mūdi
gloria digne respuit̄ ipse ei9 qualiscū/
qʒ status nōne plus habʒ anxietatis q̄
iocūditatis dū vendicas quasi dicat q̄
p vna dilectatiōe mille punitiones hn̄
tur.vn̄ grego9. in canone.nerui.xiij.di/
dicit.q̄ omne q̄ hic eminet plus mero
ribus afficit̄ q̄ honoribʒ gaudeat.Et
ideo merito respuendū et ad verꝫ gau
dium est totaliter inherendū.quia pōt
dicit basilio9 qui ex desiderio ad eterna
suspirat gaudia p̄sentis vite oblectamē
ta nō amat. ¶ Hanc salubrē doctrinam
autor docet tenendā in p̄cepto.xix. Si
famam seruare cupis.a.circa mediū.Et
supra tercia pte metrica.viij.Interpo/
ne tuis.b.circa finem.

¶ Duodecimū celi signū est piscis.

Allegorice sol in pisce erit vsqʒ
in finē mundi.q: homies in q̊s
fines seculi deuenerūt recte pi
scibus cōparant̄ in aquis voluptatū de
liciarū et cupiditatū gaudētes. Ubi no
ta q̄ qn̄ sol est in illo signo fit piscium
generatō et fricatiō.q: calore solis ascē
dentis et hūores dissoluētes solent tūc
pisces fundere semen suū. ¶ Mora
liter iste piscis longanimitatē.i.in boni
tate p̄seuerantiā significat p̄ quā homo
ad modū piscis in aqua viuit et nō defi
cit. q: quādiu in aquis tribulationū vi
uimus deū p̄ spem p̄mij expectare de/
bemus.Unde aug9.non negatū putes
qd nondū accipis si differt nō aufert.
et grego9.Nemo qui tardus audit̄ cre
dat q̄ a supna curia negligat̄.Hec aūt
virtus. scʒ p̄seuerantia est oim virtutū
ↄfirmatiua. et s̄m vltimo cōiunctiua q̄
sola nō habita frustrant̄ omia quantū
ad obtinendū vitā eternā. nā finis hijs
q̄ sunt ad finē necessitatē imponit et ex
fine laudē accipit bonitas rei omnis,q:
cui9 finis bonus est ip̄m quoqʒ bonū.
et cui9 finis malus est ip̄m simr malū.
Frustra ergo cōtingit alias oēs virtu/
tes habere nisi ad verū finem ↄtingat
p̄seuerando venire.Quia ergo sola p̄se
uerantia nos fini ↄiungit et insepabilr
illi vnit.ad hoc esse debet oīe studiū
homis vt qd bene incepit p̄seuerando
finiat et ↄsumet.Constat ergo certissi/
me nec est cōtrariū inuenire q̄ realis et
bonitas oīs pendet ex fine.q: ergo p̄se
uerantia nos fini ↄiungit ipsa sola de p̄
factis existit q̄ coronā felicitatis inuadit
Et hoc est q̄ beat9 dicit bern̄.noueris
dyabolū p̄seuerantie inuidere quā solā
virtutē nouerit coronari.Et ideʒ bern̄.
ad ianuēsem de p̄seuerantia dicit. tolle
p̄seuerantiā nec obsequiū mercedē hʒ.
nec beneficiū gratiā.nec fortitudo lau/
dem. Ad hanc igit̄ obtinendā omniū
creaturaꝝ monent exēpla.q: nulla oīo
est creatura siue in terra locata siue in
hoꝝ medio ↄstituta q̄ non p̄seueret in
eo q̄ ordinata est a deo.nā celū et or/
bes singuli planetaꝝ a suo motu nō de
sinunt sed vniformiter p̄seuerant in eo
q̄ inceperūt donec ad finē p̄ueniant ad
qd sunt nunqd sol et luna cessant p̄se
uerare.nunqd cessat ignis calefacere et
lucere.nunquid aer desinit terras suas
humectare et animalibus spiramentū
tribuere. nunquid mare desinit aquas
per venas terre transmittere fontes et
flumina generare. ⁊ easdem in seipsum
recipe.nunqd terra desinit fruct9 p̄du
cere et pabulū animalibʒ ministrare.et
sic est in oibus creaturis inuenire.Sed
multi sunt hodie sicut miluo qui valde
feruēter predā incipit q̄rere in princi/
pio.in medio tepescit.sed in fine penit9
deficit.et sic se fame mori p̄mittit.quia
multi in statu pnie si nō statim assequā
tur qd cupiūt vel in aliud delictū incur
runt ad deū redire ↄtemnunt.sed de/
sperātes omni p̄iculo se tradūt. sed vti
nam tales attēderēt qd crisostom9 di
cit ac etiā expientia nobis ondit.Nō est
inquit p̄iculosum nec insolituʒ in bello
aliqn̄ cadere.sed est valde malū magnū

q3 piculum post casu3 nolle resurgere. nec est ait magnum bellanti vulnerare. sed est valde malū nolle medicamentū vulneri adhibere. Et ponit ad hoc nau te exemplū qui postꝙ in mari naufra/gium ptulit et omnia sua bona amisit non tamē quiescit sed iteꝝ piculo se cō mittit quousq3 quod pdidit reinuenit. Per hanc em̄ virtutē refellit̄ eius op positum vic3 ptinatia que est vicium ei contrariū. qd̄ sic pbatur. dicit em̄ tulli us in sua rethorica ꝙ ita se habet perti natia ad pseuerantia3 sicut supstitio ad religionē. sed supstitio opponit̄ religio ni. ergo et ptinatia pseuerantie. In con trarium facit qd̄ beatus gregorius dicit xiij. moraliū. vbi asserit ꝙ ptinatia orit̄ ex inani gloria. sed inanis gloria nō op ponitur pseuerantie sed magis magna nimitas. ergo ptinatia nō opponit̄ pse uerantie ergo ꝛc. ¶ Solutio. dicendū est ꝙ sicut ysi. dicit in libro ethimolo/giarum ptinax dicit̄ aliquis qui est im pendenter tenēs quasi omnino tenax. et hic idem dicit̄ ptinax eo ꝙ in ppo/sito suo ad victoriā pseuerat. antiqui ei dicebāt viciam ꝙ nos victoriā et hos phus vocat septimo ethicoꝝ ychimpo menes. i. fortis scientie vel ydiomones idest ppie scientie. quia sc3 pseuerat in ppria sententia plusquā oportet. mollis autē nimis quā oportet. pseuerans aūt scd̄m ꝙ oportet. vn̄ patet ꝙ pseueran tia laudat̄ sicut in medio existēs. perti nax autē vituperat̄ sicut scd̄m excessum medij mollis autem scd̄m defectum.

¶ De secunda parte hu ius quinte partis libri vi/delicet ꝙ illud speculum methapho/ricum est penitētie impulsiuū. Ad hāc inducit nos autor infra. xliij. pcepto. Cū quid peccaris. ¶ Pro cuius euiden/tia sciendū est ꝙ scd̄m ꝙ alique tradūt historie postꝙ rex salomon multa cō/misisset pccā correctionis causa p̄senta tum fuit sibi quoddā mirabile speculū qd̄ talis erat dispositōnis ꝙ res ad re/uersum p̄sentabat queadmodū de spe culo cōcauo in scientia pspectiua cōpro batur. q3 oculo in tali speculo respicien ti facies apparent ppostere et altitudi nes videntur euerse. iudicat em̄ oculus dum res cernit in speculo. ꝙ dextꝝ est esse sinistꝝ. et ꝙ supius est esse inferius et ꝙ deorsum est esse sursu3. vnde rex salomō hec cernens et se cū capite deor sum videns et cū pedibus sursum re/cordatus est ꝙ deberet mori ꝛ ex tunc se totaliter castigauit. et de cōmissis pe nitentiam pegit salutarē et sanctus. et scd̄m hieronimū et ambrosiū. sed aug⁹. crisostomus et greg9. asserunt eum esse damnatū. Pro quoꝝ tamē altricatōnis euidētia est pro conclusione tenendū ac etiā pie imitandū qd̄ asserit venerabil̄ doctor hieronimus diuine legis interp̄s in cōmentario tertij libri regū et p alba menon alias palipomenon non eū ado rasse ydola dicit sed seruos suos pmi/sisse adorare ydola describit p tropū qui merenomiā nuncupat̄. quonia3 qd̄ fit ponit̄ per id qd̄ efficit̄ vt cum dicit̄ vicit octauianus germaniā cum pugnan tibus militib3 et vincentibus impator interclinio palatij sedebat. Itē idem in cōmentario ecclastes refert tres libros eundē post lapsū edidisse et penitentiā egisse. vn̄ circa fine3 vnius eoꝝ ipsemet dixit cōsideraui nouissima et egi penitē tiam qd̄ facit ad ppositū. Beatus etiā ambrosius mediolanēsis ep̄us cuius flo res in ecclesia in li. de patriarchis cum sanctissimū memorat dicens. quid dicā de dauid vl̄ sancto salomōe. Et in quo dam etiā sermone testat̄ de eodem di cens. sanctissimus pphetaꝝ salomon in ter cetera sic locutus est. mors et vita in manu lingue. Ecce in vtraq3 pte sancti tas radiat eminētie. hic tamē vnū dico quia maxima pars doctoꝝ et phorum necnon et catholicoꝝ in hoc cōcordari noscunt̄ vt diuine miseratōnis sit ei pa tefactus sinus qui tanta fuit sapiētia illu stratus. et p quem xp̄s extitit figuratus.

¶ In hoc ergo limpidissimo speculo ad

cuius paciam benignitatē modestiā mansuetudinē hũilitatē ɔtinentiā et pietatē necnõ et alias pnotatas virtutes speculari debemus et in eo iugiter cõtemplari et nostrorum viciorũ maculas p ɔtritionē confessionē satisfactionem verā lauare ac etiā tergere in huius significatione in lauatorio templi erāt specula. vt scribit exo. xxxviij. Transumptiue in. §. cccc. xxxvj. di. circa finē. vnde berñ. vtrunqȝ mihi es dñe et speculũ faciēdi et pmiũ patiēdi. Et sic terminant speculorum methaphoricorum pdictorum sñia in generali.

Primum et secundum preceptum quarte partis metrice.

A ¶ Hec duo cõiunctim sumendo rc. Postq̄ autor in tercia pte metrica errorem illorum correxit qui opinant q ex solis puris naturalibus sine moraliũ preceptorum auxilio virtuose viuere valeant in hac vita. et ex tali errore spũalis vite iocunditatē cõtingere minime valeant. Nũc vero in hac quarta metrica et vltima principali parte subsequēter corrigere intendit illorum errores qui estimant se posse acqrere vitam securā per diuitiarũ et aliarum rerum tpalium acquisitionem. Et primo ponit q̄ impediunt vite securitatē vt ea euitare debeamus. nā dicit. Nec vicijs inherere animũ rc. q̄si expositiue velit innuere. O tu quicunqȝ cupis securā vitam ducere. i. sine cura hoc est quietū et transquillā. Nec vicijs animũ tuum inherere. idest tuos sensus cõiungere vel copulare vicijs q̄ quidē vicia obsunt. idest nocēt bonis moribȝ. Quid debes tu facere certe debes in memoriā hec sua pcepta et semp a te relegēda esse. quia p hoc inuenire poteris aliquid vtile vel ipm viciosum euitare. q̄si dicat si bene cõsideres que supra dixi et que in sequētibus pceptis tibi trado obseruanda procul dubio in hijs pceptis inuenies aliqd scȝ vtilitatis qd debes acquirere vel qd te vitare magistro. i. doceo te vitare et hoc me existente magistro. Quid autē deceat nos vitare in sequenti pcepto principaliter monet et informat dicēs. Despice diuitias Hoc ideo q2 ipse diuitie scdm berñ. nõ inducũt vite securitatē. immo potius in acquirēdo laborē in possidēdo timorē. et in pdendo dolorē fm q in subsequētibus apparebit. ¶ Pro pmissorum preceptorum intelligētia et obseruātia est breuiter sciendũ q cupiens vitam securam deducere expedit q vicia que obsunt moribus. idest virtutibȝ a se debeat effugare et moribȝ. idest virtutibus totaliter inherere. ¶ Huius dicti ratio dignoscit esse talis. q2 vbi est viciũ virtus nullatenus adherere potest et econuerso. Accipiũtur enim septem capitalia vicia per quandā contrarietatē ad virtutes. Contingit enĩ q vna virtus pluribus opponitur peccatis sicut largitas auaritie et pdigalitati est contraria qd et in omnibȝ pollliticis inuenit in quibus virtus media ipsis extremis opponitur. nam quāuis tantũ vnũ vni opponatur scdm phm q primo et principaliter et p se est intelligendũ. tamē scdm cõsiderationes diuersas sepe vnũ pluribus opponit. vñ quilibet color medius opponit alijs medijs et in ambobȝ extremis. q2 viriditas opponit rubedini. et albedini et nigredini nõ mei est ppositi nũc de ɔtrarietate colorum loqui. sed hoc tantũ dixi vt ex hoc nõ esse inconuenienis ppendat si vnum viciũ pluribus opponat virtutibus. primo igit dicatur q supbia opponit fidei et fides intellectũ illuminat hec excecat. Fides in obseqũiũ xpi intellectũ captiuat. hec contra xpm se eleuat. Vñ omnes errores que contra fidem catholicā sunt inuenta ex supbia pcesserunt. Scdo ira opponit spei. q2 illa irascibilē erigit hec subuertit. illa spes in deo ponit. hec desperationē inducit. Nam et si ira videatur irascibilē erigere et ad vindictā incitare hoc nõ est eam erigere sed puertere. q2 cum sit irascibilis detestari malũ ad qd p spem diuinorum erigimur p irā ad eius oppositũ inclinamur. Tercio in B

uidia opponit caritati.qz caritas pxi/
mum diligit.inuidia eū odit.Caritas in
malo dolet.inuidia vero gaudet.Quar
to accidia quodāmodo opponit prudē
tie.qz prudentia est eligere bona tristis
ei refugit bona verba ↄsilia bona opa
bona.vnd̄ tedet eū ad bona et gaudet
ad mala. sic em̄ vir prudens consiliū sa
pientioris regrit.Sed vere tristis om̄e
bonū consiliū refugit.prudēs om̄ia lau
dat et approbat. sed tristis om̄ia bona
ↄdemnat.Sed aliqui opponūt luxuriā
prudētie et accidiā fortitudini. Quinto
opponit auaritia iusticie.qz sicut iustia
om̄ia pro deo distribuit.sic auaricia oīa
ↄtra deū stringit.Sexto gula opponit
tpantie.qz supflua abijcit.gula supflua
querit sp.Septimo luxuria fortitudini
est cōtraria. qz sicut virt9 illa hoīes fa
cit fortes.sic luxuria effemiatos et mol
les.illa q̄rit aduersa hec semp suauia.et
ideo fortissimi quiqz delecti sunt ab ea
Exemplū accipe in sampsone.dauid re
ge atqz eius filio salomone dixi ista p
modū cuiusdā congruētie que et si le/
ctori nō placent.viā magis congruā co
g'tet p quam si pōt hanc cōtrarietatem
assignet. Quomō em̄ virtutes tollunt
p vicia si nō sunt illis opposita cum sit
ↄtrarioꝝ natura sua cōtraria expellere
Et silr eoꝝ q̄ sunt priuatiue opposita
nō em̄ vicia et virtutes opponunt con
trarie sed potius priuatiue quāuis cōis
vsus loquēdi habeat q opponant con
trarie. merito ergo autor in hoc primo
p̄cepto instruit vicia refugere moribus
qz.i.virtutibz animū totis nisibz adhe
rere dū dicit. Ne vicijs herere animū.
¶ Pro p̄missoꝝ intelligentia magis in
speciali est de aliquibz dubitatōnibus
querendū vel etiā inuestigandū. Et pri
mo vtꝝ vicia capitalia pauciora sint q̄z
septē.¶ Huic q̄sito rn̄deri potest p ob/
iectionē.Et primo videt q sint paucio
ra septē p illud qd̄ dicit prima Joh.ij.
Om̄e qd̄ est in mūdo aut est concupia
carnis aut concupia oculoꝝ aut supbia
vite.glo.Hijs tribus omniū vicioꝝ ge
nera comphendunt.et ista tm̄ sunt tria
capita vicioꝝ.ergo ⁊c.¶ In ↄtrariū fa
cit qd̄ dicit beatus greg9. qui ponit et
numerat septē capitalia vicia. Solutō
dicendū est q sunt septē capitalia vicia
sicut dicit greg9.¶ Ad obiectū autē in
cōtrariū respondet q illud q dicit bea
tus Jo.de concupia carnis et alijs duo
bus.illi em̄ p causis pccōrum accipiunt
nō pro ipsis pccīs. motiuū em̄ ad pccm
vel est ex ↄcupia carnis vel ex cōcupia
oculoꝝ vel supbia vite. Et si dicat illa
vicia esse septem reducēte ad ista tria
tunc dicent capitalia pccā.et illa nihilo
min9 respectu qz oriunt ex ipsis.Scdo
querit vtꝝ sint plura vicia capitalia q̄z
septē.¶ Huic q̄sito etiam p obiectionē
rn̄detur. Et primo videt q sint plura
q̄z septem p illud qd̄ scribit Math.xij
sup illo verbo. Assumpsit septem spūs
neqores se.vbi ponunt.xiiij.et extrahi
tur illa glosa ex dictis beati gregorij.et
sic enumerātur vicz insipientia stultitia
imprudētia apta ignauia ignominia im
pietas temeritas et iteꝝ simulatō sapie
simulatō discipliē simulatio prudētie in
firmitas fallēs .obumbratio virtutum
vsurpatio sciētie false pietatis obtent9
dolus ficte religionis.Sic ergo dicent
q̄tuordecim genera pccōꝝ omnia oppo
nuntur septē donis spūs sancti.Contra
hmōi septem vicia opponūtur septem
dona spūs sancti.¶ Primū donū spūs
sancti est timor dei. et hoc est ↄtra vi/
cium supbie.vn̄ p̄s.Beati quoꝝ remis
se sunt inigtates ⁊c.Et illud.Auerte fa
ciem tuā a pccīs meis.de pe.di.j.c.et ve
nit.v̄. q adam vero.et.c.quē penitet.
Scdm est pietas et est cōtra inuidiam.
xvj.q.ij.c.visis. Et notat de sum.tri.et
fi.ca.c.firmiter credim9.in glo.sup ver
bo dyaboli suggestione. Terciū donū
est scia et hoc est cōtra iram.lxxiij.di.c.
decreto in fine.Quartū est fortitudo ⁊
hoc est ↄtra accidiā que est tediū boni
xj.q.iij.c.si qs dixerit.et.c.ve q dicitis.
Quintū est donū intellectus.et hoc est
cōtra luxuriā ppter hoc q pdidit intel
ligentiā. vt in.c.nō solū.xv.q.j.§.ex eo
autē in fine.et.c.mulier.Sextū donum

est ɔsilij et hoc est cōtra auaritiā.xlvij di.c.bonoꝝ.et.c.sic.bij.Septimū donū est sapie.et hoc est cōtra gulā.vñ gusta to spū diuine sapie desipit ois caro. de ɔse.di.v.c.quinqꝫ modis.et.c.ieiuniū.ꝛ c.nihil est.de quibꝫ donis inqt ysa.xj.c. Requiescet sup eum spūs sapie et intel/lectus spūs consilij et fortitudinis spūs scie et pietatis.ꝛ requiescet sup eum spūs timoris dñi.Fac ergo ad ɔsilium auto ris dicētis.Hec pcepta semp relegenda memēto. Itē ysi.ponit.viij.vicꝫ castri mergiā fornicationē phylargiā irā tristi tiam accidiā zenodoxā et supbiam. Et ita plura sunt capitalia vicia q̄ septem Solutio dicend est ad illud qd obijcit de glosa extracta de dictis beati greg . q plura dnt esse q̄ septem vtpote.xiiij Dicend est q numerꝰ ille attendit sm opinionē donoꝝ que attendūtur scdm apparentiā et defectū vel scdm defectū attendunt septem et scdm apparētiam septē. Ex ista vero pte non dicit diffe rentia capitaliū vicioꝝ sed sm numeꝝ amatoꝝ aut fugabiliū sicut infra ōnde tur. Ad aliud vero qd dicit ysi.dicen dum est q ponit dīam inter zenodoxā et supbiam quātū ad hoc q supbia re spicit appetitū excellētie interiꝰ.zeno/doxa vero respicit appetitū excellentie exteriꝰ sm q aliquis vult videri ma/gnus in laude hoim et scdm hoc atten dunt diuersa nascētia ex illis.Silr po/nit dīam inter tristitiā et accidiā. tristi tia vt dicat respectu mali apparētis de quo est dolor vel cuiꝰ est fuga. accidia vero dicat respectu boni apparētis cu ius est appetitꝰ.et scdm hoc assignant diuersa nascētia. vñ de tristitia dicit na sci rancor et pusillanimitas. de accidia vero ociositas.sic ibidem dicit in glosa Inuidia vero sub supbia cōphendit tanq̄ nascens ex ea. ex appetitu em̄ ex cellētie illicito sequit odiū ne alius coe quetur vl excellat et hoc est inuidie. et ideo ibi inuidia tanq̄ nascens de sup/bia computat. Si igit sm aliā rationē accipit ibi numerꝰ capitaliū.et sm aliā s gregorio. vñ nihil ꝓhibet esse alium numerū capitalium ibi ꝛ hic.

iij.precep.quarte par.me.

Despice diuitias si vis animo esse beatus. Quas qui suscipiunt mendicant semp auari. A

Postq̄ autor sup in duobꝫ plibatis pceptis prebuit rudimēta inducētia ad vicioꝝ desertionē ꝛ virtutū acqsitionē p quaꝝ acqsitionē vite securitas et aīi tranqllitas seu felicitas possidētur in generali. Nūc vero in psenti subseque ter pbet nob terciū rudimētū ad ipam felicitatē seu beatitudinē apphēdendā inducēs in spāli dū dic.Despice diuitias qsi velit inuere q si qs velit aīi securi tatē et etiā beatitudinē tanq̄ tpalē q̄ eternā acqrere huiꝰ seculi diuitias con temnat.vñ dñs in euāgelio.Si vis pfe ctus esse vade et vēn. oia q̄ habes ꝛc. Et hoc ē q expositiue vult dicere. Si vis esse beatꝰ animo.qr beatus est sm aug.cui omia optata succedūt.Despice huiꝰ seculi diuitias q̄s.s. diuitias auari .i.cupidi suscipiūt.i.auare ɔgregāt et sp mendicāt.i.in egestate efficiunt quia sp auarꝰ eget. nunq̄ em̄ sm aug .in li.de vera religione ille q cupit vel sequit di uitias potest vite securitatē habere. B Ratio est sm eum.qr auarus oēm crea turam timet. Timet aquā ne mercimo nia mare submergat.Timet ignem ne domū cōburat. Timet terrā ne fruges reddat.Timet aerē ne vētis et pluuiis a lucro suo impediat.sed solūmodo ille q diuitias respuit nihil timet pter deū nec ꝓprie timet.qr pfecta caritas foras mittit timorē.qr timor nō est in carita/te pma.Io.B.iiij.xxiij.q.iiij.qs nos.l.q. v.nō omnis.Et hoc est qd in scdo me tro intēdit autor dū dicit.Quas qui su scipiunt mēdicant sp auari.Quia quāto plus accumulāt tanto plus accumulare inhiant.et sic sp sunt egentes. Reuera si diuites cupidi cōsiderarent picula et mala que ꝓpter diuitias vtplurimū in currunt ipsas diuitias ɔtemnerent. De

hac materia recurre sup in scda phe/ miali pte.§.xlv.qui incipit.Dixi quarto et vltimo q quato plus accumulat rc. ¶ Pro pmissoz intelligetia magis in speciali est de tali qstione querendu vel etia inuestigandu vicz vtru quis in hoc seculo quantumcuqz diues sanus pulcher fortis et bene fortunatus possit esse animo beatus. ¶ Huic quesito p obiectione breuiter rndet. et primo vi detur q no.quia put dicit augus. Nul lus est beatus nisi finitis oibus miserijs sed nullus in psenti sine miserijs est vel esse pot.ergo nullus in psenti est bea/ tus ¶ Itez alia ratione.qr nemo scit an amore vel odio dignus sit.Quilibz ergo sanctus incertus est de beatitudine sua. ergo quilibet sanctus est in timore et mentis angustia. ergo nullus habet ani mi beatitudine. ¶ Preterea miseria est cotraria beatitudini.ergo cum quilibet habeat miseria nullus habet beatitu/ dinem. Itez dicit aplus.Cupio dissolui et esse cum xpo.ergo cum cupe sit desi derium et aplus non habebat quicqd desiderabat.ergo no omnia optata suc cedebant ei.ergo no erat beatus a dif/ finitione. Et si ipse non fuit beatus in psenti. ergo nullus est beatus in psenti. Item videt q augus. repugnet sibijpsi dicit em q beatus est cui omia optata succedat. et ita vult q sufficiat ad hoc q sit beatus q habeat quicqd vult. Ite alij dicunt q beatus est qui habet quic quid vult et nihil mali vult et no suffi cit alteru si concedat. ergo nullus est in psenti vita beatus. In contrariu est q dicit ps. Beatus vir qui timet dnm.et multi timent dnm.ergo multi sunt bea ti.Item apls prima ad corinth.iij.Oia nostra sunt siue paulus siue appollo rc. Sancti ergo habent omnia quicqd vo lunt in psenti.ergo sunt beati. ¶ Solu tio dicendu q circa beatitudine est di/ stinguendu qr duplex est beatitudo p/ fecta et impfecta.beatitudine pfectam habebut sancti in futuro.in psenti non habet beatitudine pfectam.Differt aut beatitudo pfecta ab impfecta dupliciter. Primo qui habet beatitudine pfectam habz actualiter quicqd vult habere vel in psenti vel in futuro. Sed sancti qui habent in psenti impfectam beatitudi nem no habent quicqd volunt habere siue nuc siue in futuro.Non em habet actualiter gratia qua habebunt in futu ro.Scdo modo differt.qr sancti qui ha bent beatitudine impfectaz non habet quicqd volunt siue voluntati simplici seu condictionali.vellent em santi qui mo sunt in isto mudo cras esse in paradiso si deo placeret.sic etia duplex est sabba/ tissimus. scz sabbatissimus pfectus et sabbatissimus impfectus. Sic duplex est beatitudo pfecta et impfecta. Ad pri mum dicendu est q nullus est beatus beatitudine pfecta nisi finitis miserijs de beatitudine pfecta intedit augus. tn beatitudine impfectam hnt nunc sancti cu miserijs corpalibz.Miserie em cor/ pales no sunt cotrarie beatitudini men tis p hanc em declaratione patet solu/ tio ad scdm et ad terciu obiectu. Ad vltimu obiectum rndetur q cum dicit augus.beatus est cui oia optata succedut intelligit de optatis optatone tam sim plici q condictionali et sic coprehendunt illa duo q sunt hic beatus est qui habet quicqd vult et nihil mali vult. De tali aut beatitudie sic impfecta intellexit au tor du dicit.Si vis animo esse beatus.

¶ Quartum preceptu quar/ te partis metrice.

Commoda nature nul/ lo tibi tpe deerunt. Si otentus eo fueris quoqz tpa prebent.

¶ Quartu quod inducit ad vite et animi securitate est supflua sollicitudi nem ac etia inordinata timore comodo rum nature.idest rez pertinentiu ad vi ctum et vestitu a se penitus excludere. Hoc em docet dns et saluator noster sa

cere dicēs illud Math. vj. Nolite solli citi esse dicētes. qd manducabim9 aut bibem9 aut quid opiemur nonne aīma plus est ꝙ esca et corpus ꝙ vestimentum ⁊c. Est autē sciendum ꝙ domin9 et saluator noster ꝓhibet atq; excludit hunc timorē et supfluam sollicitudinē comodoꝝ nature. scdm ꝙ frater iacobus de voragine ordinis ꝑdicatoꝝ ponit in primo sermone dñice tercie post penthecō. vbi dicit ꝙ xp̄s ꝓhibet comodoꝝ nature anxiam et sollicitudinē et hoc p multiplicem similitudinē probare videt. Et primo p similitudinem creature rōnalis de qua ponit duo exempla. vnū cum dicit. Nonne aīa plus est ꝙ corpus. et corp9 plus ꝙ vestimētum. Sup quo verbo dicit glosa. Qui dedit maiora. idest animā et corp9 dabit et minora. sc; escam ⁊ vestes. Et ponit hic tria bona que domin9 dedit. sc; animā corpus et res tpales. anima aūt subijci debet suo supiori. sc; deo ei sup omnia obediēdo. et corpus suo supiori idest anime sibi apte obtpando. et res suis supioribus sc; deo vt paupibus distribuant. et anime vt discrete diligant et corpi vt sibi necessaria ministrentur. Hunc em̄ ordinē auari peruertūt quia eoꝝ diuitie deo minime subijciunt. q2 nihil ex eis paupibus tribuūt. nec aīme quia eas inique diligūt. nec corpi quia corp9 fama et penuria afficiunt. de hoc latius infra in septimo ꝑcepto. Cū fueris locuples. Scdm exemplū qd ponit contra creaturā rationalē est cū dicit. Quis aūt vestꝝ cogitans pōt adijcere ad staturā suam cubitū. vnde dicit glosa. Illi ergo regendi curā relinquite qui illud ad hanc staturā fecit puenire.

B ¶ Pro huī9 glose dicti declaratōne moueri pōt quedam q̄stio quā mouet glosa. vic; vtrum corpa nostra post generalē resurrectionē erunt corpori xp̄i similia. ¶ Huic q̄sito breuiter rñdetur ꝙ illa similitudo quantū ad tria cōsiderari pōt. Primo quātum ad staturā et ad eiusdē glorie conformitatē. et sic est impossibile. q2 nullius gloria potest xp̄i glorie adeq̄ri. q2 gloria erit corporis xp̄i ad instar solis gloria beate virginis ad instar lune gloria sanctorum ad instar stellaruȝ. ¶ De hac triplici similitudine loquitur ap̄lus prima ad corinth. xv. vbi ait. Alia claritas solis. idest xp̄i. Alia lune. idest beate marie. Alia claritas stellaꝝ. i. ceteroꝝ sanctoꝝ. ¶ Scdo hec similitudo ɔsiderari pōt quantū ad eiusdē stature equalitatē. et sic non erit ibi talis silr̄tudo. Et hoc est qd dicit augustinus li. de ciui. dei. si dixerimus ad dñici corporis modū maioꝝ minorūq; corpa redigenda pibit ad multoꝝ corporibus per plurimū cum ipse nec capillū; peritur ū esse pmittat. Uel tercio pōt intelligi quantū ad eandē etatem. et sic erit ibi ista silr̄tudo. Unde subdit aug9. restat ergo vt vnusquisq; recipiat suā mensurā quā habuit in iuuētute si senex est mortu9 vel fuerat habiturus si est ante defunct9. Et ideo nō est dictū ab ap̄lo ad eph. iiij. In mēsuram stature sed in mensurā etatis plenitudinis xp̄i. quia resurgent corpa mortuorum. Et in iuuenili etate ad quā xp̄m peruenisse cognouisset. Hec aug9. ¶ Secundo xp̄s ꝓhibet comodoꝝ sollicitudinem anxiā per similitudinē creature irrōnalis sensibilis cū dicit. Respice volatilia celi ⁊c. Ex hoc vt dicit aug9. quidam dixerūt hominē non debere laborare sed diuine ꝓuidentie se cōmittere de hoc nihil hic. q2 habet sup in. xxxix. prime ptis metrice ꝑcepto. Cōserua potius. in fine. De hac sollicitudine formari pōt ratio. quia qui pascit et nutrit qd est min9 nobile. multo forti9 pascet qd est magis nobile. sed de9 pascit volucres celi absq; omni sollicitudine seminandi. metendi et in horrea ɔgregandi. ergo multo magis pascet vos qui estis rōabiles absq; sollicitudie et anxietate Tercio xp̄s ꝓhibet comodoꝝ nature sollicitudinē anxiā p similitudinē creature vegetabilis cum dicit. Cōsiderate lilia agri quō crescunt nō laborāt neq; C

metent 7c. Sup quo hieronim9. quod sericū que purpura q̄ pictura textum post floribꝫ cōparari liliū induit̄ veste candida. rosa veste purpurea. viola ve ste iacinctina. fenū agri veste viridi. sic et sol veste lucēti. Juxta illud ps. Ami ctus lumie sicut vestimentū. ex hoc cō cludit si similitudinē timorosaꝫ circa in dumēta remittēdo ad ꝯsiderationē in/ dumentoꝝ q̄ date sunt creature vege/ tabili. scꝫ plantis absqꝫ eaꝝ sollicitudie et ꝑ tanto dicit cōsiderate lilia agri 7c. Si ergo deus auctor nature naturalia in orto nascētia vestit folijs et floribus atqꝫ ornat coloribus absqꝫ eoꝝ sollici/ tudine quātū magis vestiet nos filios suos p̄ter sollicitudinē nostrā anxiam. Quarto et vltimo xp̄s ꝯcludit suā in/ tentionē cum dic̄. Scit eñ pater vester celestis q: hijs omnibꝫ indigetis. quasi velit dicere ſm crisostomū ꝙ bon9 p̄r filijs de necessarijs ꝓuidet. cū scit eoꝝ indigentiā. et scit quia hijs scꝫ alimētis indigem9 non expedit ergo tm̄ timere nec suꝑflue sollicitari ꝑ cōmodis natu re q: deus dabit nobis. debem9 ergo de rebus sp̄ualibus esse solliciti speran tes quia tp̄alia nobis ꝓueniunt ad ne/ cessitatē si fecerim9 qd̄ facere debem9 et hoc est qd̄ ꝯcludit dn̄s. Querite pri/ mum regnū dei et iusticiaꝫ eius. et hec omia. scꝫ tp̄alia adijcient vobis. hoc est quod p̄cise intendit hic autor cum dicit Comoda nature. q̄si velit innuere. ꝙ si fueris cōtentus eo scꝫ hijs q̄ natura et vsus hūane vite requirūt et que ad su stentationē sufficiunt comoda. nec vllo tp̄e deficiāt. Unde boeti9. paucis mini misqꝫ cōtenta natura est. Et orati9. la/ trantem stomachū bene lenit cum sale panis. Hoc etiā docet facere ap̄l'us ad phil'. iiij. vbi de seipo dic̄. Scio et min9 habere scio et abūdare vbiqꝫ et in om nibus imbut9 sum et satiari et esurire et abūdare et penuriā pati oīa possum in eo. idest p eum qui me cōfortat. Ha bētur verba trāsumptiue in canone. qd̄ dn̄s. xlj. di. Et hoc est si fueris ꝯtentus West sufficiēs ꝙ nō reqras nisi ꝙ vsus hūane nature postulat et reqrit q: pau cis cōtentus eris. Comoda. i. necessaria hūane nature. i. vtilitates nullo tp̄e tibi deerunt. quia sp̄ habebis sufficiēter. et in hoc stat l'ralis sentētia versuū p̄di/ ctorum. ¶ Pro p̄missorum intelli/ gentia magis in speciali vt circa hanc materiā veritas plenius cognoscat̄ est breuiter de tali q̄stione querendū vicꝫ vtꝝ sollicitudo comodoꝝ nature. i. re/ rum ꝑtinentiū ad victū et vestitū sit li cita. ¶ Hanc questionē ꝑtractat beat9 tho. scd̄a scd̄e. q. lv. Et primo videt̄ ꝙ licitū sit sollicitationē habere de tp̄ali/ bus rebꝫ sollicitudo de opibus miseri cordie laudabil' est. Juxta illud scd̄a ad thi. j. Cuꝫ ad romā venisset sollicite me quesiuit et inuenit. sed sollicitudo rerū tp̄alium qn̄qꝫ ꝑtinet ad opera mis̄cdie. puta cuꝫ quis sollicitudinē adhibet ad ꝓcurandū negotia pupilloꝝ et paupe/ rum. ergo sollicitudo reꝝ tp̄alium non est illicita. Contra Math. vj. Nolite sollicite esse dicētes quid mādwcabim9 aut qd bibemus aut quibus operiemur que tñ necessaria sunt. ergo 7c. ¶ Huic cōtrario r̄ndet ibi beatus tho. dicēs ꝙ sollicitudo reꝝ tp̄alium in tribꝫ casibꝫ pōt esse illicita. Primo ex parte eius de quo sollicitamur. qn̄ scꝫ finem ponim9 in tp̄alibus et nō ordinamus tp̄alia ad finē vlteriorē. scꝫ ad finem eternū. Un̄ aug9 dicit in li. de opibus monachoꝝ. cum dn̄s dicit. Nolite solliciti esse 7c. Dicit christ9 vt non ꝓpter ista intueãn tur nec ꝓpter ista faciant quicqd in e/ uangelij p̄dicatione facere iubentur. ¶ Scd̄o pōt esse illicita sollicitudo rerū tp̄alium ꝓpter suꝑfluum studiū quod apponit̄ ad tp̄alia ꝓcuranda. ita scꝫ ꝙ ꝓpter illā sollicitudinē homo retrahit̄ a sp̄ualibus quibꝫ debet principal'r ser uire. et de tali sollicitudie dicit̄ Math. xiij. ꝙ sollicitudo seculi suffocat verbū. ¶ Tercio ex p̄te timoris imoderati. scꝫ qn̄ aliqs timet ne faciendo qd̄ ꝺꝫ neces saria sibi nō sufficiāt vl' deficiāt. et hāc sollicitudinē xp̄s excludit Math. vj. in expositione metroꝝ p̄dictoꝝ suꝑ scrip

ta.vbi aūt non sit aliqs defectus ꝓpi-ctorū sollicitudo tpalium nō est illicita omibus regulariter. ¶ Ad argumētum in contrariū dicendū est ꝙ sollicitudo rex tpalium in opibus miscdie non est illicita. qꝛ ordinat̄ ad finē caritatis.scꝫ ad dilectionē ꝓximi. vt autē in futuro sollicitudo sit licita. Uide banc questionem supra in parte ꝓsayca pcepto. xxviij. Tu te cōsule.in vltima qstione. et ibi require si placet.

¶ Quintū preceptum quarte partis metrice.

Cum sis incautus nec rem rōne gubernas. Noli fortunā que nō est dicere cecam.

A ¶ Quintū quod inducit ad vite et animi securitatēꝫ est vt quis caueat ab hijs p que actꝰ virtutū impediri valēt nā maloꝝ que homi vitanda occurrūt quedā sunt q̄ vt in pluribꝫ accidere solent.et talia compbendi non pñt.et contra hoc ordinat̄ cautio q̄ inter ptes prudentie cōnumerat̄ septima.vt totaliter vitent̄ et hoc vt minꝰ noceant. Quedā vero sunt q̄ in paucioribꝫ casualr̄ accidunt.et hec cū sint infinita recte compbendi non pñt.nec hō sufficiēter ea precauere pōt. ideo qꝛ per officiū prudētie homo ɔtra omnes fortune insultꝰ disponere sic se debet vt minus ledat̄. et hoc est qd̄ in p̄senti pcepto vult autor vnūquēqꝫ a tali negligentia ⁊ indiscretione pcauere dū dicit. Cū sis incautus. Quasi velit innuere. cū teipsum et tua q̄ habes qñqꝫ indiscrete dispenses noli fortunā incusare et eaꝫ dicere cecā que nō est ceca licꝫ ceca a poetis depingat̄. Homo vero cecus est qui ita munit se dū est in ꝓsperitate ꝙ tp̄us imminētis aduersitatis nō timeat Juxta illud eccī. xj. Memēto paupꝛtatis in die abundātie et in die bonoꝝ ne imemoꝛ sis malorum. ¶ Uel exponi pōt aliter vt dicatur. Nō dicas fortunā cecam q̄ non est. idest q̄ nihil est scd̄m ꝙ pbat boetius in scd̄o de conso.dicēs ꝙ nihil est fortuna nisi s̄m opinionē vulgi.et hoc est. Cū sis incautꝰ.i.inprouidꝰ in tuis factis. Nec gubernas rē.i.regas.scꝫ rōne idest scd̄m rōnem. Noli dicere fortunā idest rei euentū.cecā.i.inprouidaꝫ malā que nō est ceca. vel que reuera nō est. ¶ Sed nota s̄m canones ꝙ ad cautelam futuroꝝ adhibendā sex requirunt̄ Primo noui iuris ꝓmulgatio.vt notatur.xxiij.di.c.j. Scd̄o spālis ꝓhibitio. vt di.lxxxix.decēter. Tercio spālis libelli cōscriptio.vt.j.q.vij. saluberrimi. Quarto spālia iuramenta.vt.viij.q.iij. artaldus. Quinto spālis ꝓfectio.vt di. xxviij.p̄sbiteri. Sexto spālis cautio.vt di.xxviij.de siracusane. ¶ Si curiosus velit de fortuna bona et mala vberius pquirere et qd circa hoc tenendū sit videat q̄ summati p aristotelē describuntur in li.de bona fortuna.c.j.q̄ supra posui in.xviij.prime ptis metrice pcepto. Cum fueris felix.in fine. et etiaꝫ multa alia q̄ ibi tangunt̄ que multū faciūt ad p̄sentē materiā. ¶ Pro pꝛimi metri intelligētia magis in speciali est de infra scripto dubitabili pquirendū vel inuestigandū. vicꝫ qs magis peccat an auarus qui omia retinet.an ꝓdigus qui incaute omia tribuit nec aliqd recte gubernat. ¶ Huic q̄sito breuiter rñdetur ꝙ ꝓdigus quāuis tanquā incautus sit nihil rōne gubernās sed omia tribuēs nō videt̄ peccare sed magis aggredi pfectionē euāgelij et xp̄i ɔsiliū adiplere. ergo dare qd̄ dandū est cū ceteris circūstātijs debitis et sic hn̄s tm̄ vnū extremū. Dicūt docto. ꝙ dare oia ꝓpter xp̄ꝫ nō dicit extremū scd̄m supfluitatē sed magis pfectioneꝫ s̄m ꝙ dicit̄ Math. xix. sed ibi est extremū scd̄m supfluitatem sic dare omia ꝓpter fineꝫ tpalem vel ꝓpter questū vel honorē vel laudē vel aliqd̄ hmōi.et ita dare omia et par esse pfectionis actus idē est.non aūt sic est de hoc qd̄ est retinere omnia vt sic

B

ad

di

tio

C

esset altera differentia. ¶ Pro scdi etiã metri intelligẽtia magis in speciali est de infra scripto dubitabili ꝑquirendũ vel investigandũ vicꝫ. vtrum fortuna sit ceca. ¶ Huic q̃sito breuiter ꝑ obiectionem r̃nderi põt. Et primo videt̃ ꝙ fortuna nõ sit dicenda ceca tali rõne. qꝛ illa res vel virtꝰ non est ceca q̃ habet vim diuinatiuã prudentum et sapientũ ac etiã exptorum. nam diuinare vel ꝓphetisare videre est. vñ dicit̃. j. Regũ. ix. ꝙ ꝓpheta dicebat̃ olim vidẽs. sed vt dicit aristoteles in libello de bona fortuna circa finẽ. bona fortuna excedit in diuinando prudentiã et expientiã omniũ sapientũ et vt dicit ibi. bene fortunati meli9 diuinãt et vaticinant̃ de fine et citius q̃ꝫ sapiẽtes et prudẽtes. ergo bene fortunati nõ sunt ceci. et ꝑ consequens bona fortuna nõ est ceca. ¶ Confirmatur hec rõ ꝑ prudẽtis ethimologiã. Nã prudẽs dicit̃ ꝓcul vel plura vidẽs cũm ergo plura videre nõ sit esse cecũ sed bona fortuna excedit diuinatõnem prudentũ. sequit̃ ꝙ bona fortuna non solũ non sit ceca sed vt sit plura vidẽs q̃ꝫ prudẽtes. ¶ In contrariũ est boetiꝰ in principio scdi libri de ꝯso. dicẽs. Non dum deprehendisti ceci numis ambiguos vultus. Obmissis oĩbus opinionibꝫ aristotelis necnõ et aliorum phorum huic opinioni breuiter r̃ndetur ꝙ ꝯcedit̃ ꝙ bona fortuna habito respectu ad deuꝫ mouẽtem bñ fortunatũ ad bonũ finẽ non est censenda ceca. sed ip̃a fortuna virtutẽ diuinatiuã q̃ diuinatõnem oĩm sapientũ excedit ac etiã prudentũ et expertorum. homĩes em̃ non hñt ꝑ se notitiam de futuris sed hñt alias ꝑ longã expientiã si diu vixerit aut ꝓpter hoc qd̃ acta preterita ab hijs didicerũt aut etiã ꝓpter ꝯsuetudinẽ cõsiliandi. deus autẽ habet diuinatiõnẽ de futuris ꝑ se non ꝓpter expientiã nec ꝓpter doctrinam ab alio acceptã. nec ꝓpter ꝯsuetudinem. qꝛ vt dicit aristoteles diuinatiã bene fortunatorum excedat diuinatõnem prudentũ et exptorum. qꝛ hec diuina illa humana. et sic patet veritas quesiti.

¶ Sextum preceptuꝫ quarte partis metrice.

Dilige denarium sed
parce dilige formam
Quã nemo sanctus
nec honestus cupit haberi.

¶ Sextũ qd̃ inducit ad animi et vite securitateꝫ est pecunie vel denariorum abdicatio seu ipsorum moderata dilectio hoc autor ꝑ p̃sens p̃ceptũ facere docet dũ dicit. Dilige denariũ. q̃si velit innuere ꝙ illud qd̃ maxime impedit et vite securitatẽ aufert est ĩmoderatus amor diuitiarũ p̃cipue artificialiũ. Et qꝛ diuitie pñt se referre et ad naturales et artificiales vtputa ad denariũ vel pecuniã ideo hic specifice artificiales scꝫ denariũ et pecuniã p̃cipit euitare. qui quidẽ denarij scd̃m phm primo pollitico orum ordinati sunt ad naturales vt ꝑ cõmutationes hominũ indigentias tollerẽt. dicit ergo. Dilige denariũ. Sed quõ diligere debes certe moderate ad hunc finẽ vicꝫ. vt tibi emas q̃ sunt vite necessaria. nõ autẽ q̃rere debes vt tanq̃ꝫ auarus cumulũ facias. qꝛ nullus hõ bonestus ita cumulat nec optat habere ad hunc finem scꝫ. vt cumulet et seruet. et ꝓpterea dic̃. Sed parce dilige formã. idest actũ vel esse ipsiꝰ denarij. nã forma est q̃ dat rei esse et actũ. vt patet. ij. phisicorum. vel formã. idest cõpositioneꝫ eam videlicet inspiciẽdo et ipsius formam venerãdo. q̃si velit dicere ꝙ ille qui denarios colligit et collectos quasi sacrosanctũ veneratur et conseruat. hic ĩmoderate et non parce diligit. Denarius autem apud antiquos decẽ nummus cõputabat̃. vñ denarius q̃si decenarius dicit̃. sed ꝓprie accipit̃ illud qd̃ est pes ponderis scꝫ scrupulꝰ. Sed sunt nõnulli qui ita ĩmoderate diligũt denarium ꝙ ip̃m pro deo colũt. Nam sic di

cit aug9.hoc ab homie colit q p cete/ ris diligit. Supbus igit p deo habet supbiam.luxuriosus luxuriā.gulos9 gu B lam.iracūdus iram. auarus pecuniā vl auariciā.De hac dicit aplus ad coll.iij. Auaritia q ydolo est seruitus et facit qd legitur z notat in decre.auaritie.de pben.in princi.Unde ambrosi9 sup illo verbo euangelij homis cuiusdā attulit ager fructus vberes sic dicit.Hij qui p insaniā mente trāslati sunt nō iam res ipsas sed fantasias passionis sue vidēt. Ita etiā mens auari sp vinculis cupiditatis astricta semp aurū semp argentū videt sp redditus cōputat gratiq intuetur aurū q solem.Trāsumptiue habētur verba in canone. sicut hij.xlviij.di. C Ad hoc optime facit exemplū illius auari diuitis q denarios p deo colebat Cum aūt quadā vice vxorē et filios ad uocasset et thesaurū suū corā eo auferri fecisset et eum sup capitib3 extendi fecisset vxorē filiū et filiā et familiā extra camerā exire fecit ostiūq3 clausit. tunc familiares p forамē aspiciētes quid facere vellet viderūt q ille auro et argēto genua flectēs ipsam pecuniā adorabat dicēs.vos estis spes et glīa mea et refugiū meū ab alio deo nō quero adiutorium.et pstrauit se sup thesaurū se extendēs.Et ecce inter alios vidit vnū denariū aureū valde pulchrū et allo/ quens ipi floreno ait.q pulcher es multum credo q bon9 sis ad comedendū posuitq3 in ore et ipm trāsglutiuit. Itē aliū maiorē vidit et etiā esse pulchriorē eum ɔcupiuit et fecit silr.Postea vidit terciū adhuc maiorē et intra se dixit an si tu possis istū deglutire multū plus valeres.posuit eū in ore et venit vsq3 ad guttur.sed pp̄ter ipsius latitudinē non eū deglutire potuit et sic suffocat9 est et ei9 aīa statim fuit in inferno sepulta et corp9 iacens sup denariū inuentum est mortuū. C Sic pculdubio cōtinget hijs qui denariū plus q deū et animā diligūt. vnde vnicuiq3 taliū dici pōt q Simonimago dixit beat9 petrus. Pecunia tua tecū sit in pditione tua. Actuū. viij.c.Trāsumptiue.xxviij.di.q inter/ rogasti.v.nam si.et.c.palea.et hoc totū ad primū ptinet metrū. C Pro intel C ligentia etiā scdi metri z obseruātia est breuiter annotādum illud q circa hoc in exemplū ostendit dns et saluator nr q fuit et est sanct9 sanctorū atq3 totius honestatis fons et origo qui sua bonitate et sanctitate viā pfectionis docuit et maxime pecuniā ɔtemnere tanq illud ppt qd reddebat hō difficilis ad introitū regni celestis.vt habet Mat. xix.vbi dicit q difficile est qui pecuniā habēt intrare in regnū celorū. Similr interdixit aplos pecuniā possidere qn eos ad predicandū misit Math.vj.et ɔuocauit duodecim et pcepit eis ne aliquid tollerēt in via nō virgam nō peram nō panem zc.Item Math.x.vbi dicit sic.Et cōuocatis duodeci discipul suis zc.statim sequit hos duodeci xps misit eis pcipiens nolite possidere aurū et argentū nec pecuniā in zonis vestris Et idem habet Luce.ix.vbi ait discipul Nihil tuleritis in via neq3 virgā neq3 panē neq3 pecuniā. cum ergo ipe omia ad pfectionē ptinētia q alijs dedit sub pcepto vel ɔsilia seruauerit. Iux illud actuū.vij.c.Cepit ihus facere et docere ɔsequens est q ipse pecuniā nō habers inquantū viā pfectionis dnōit licet oculos habuerit infirmis condescendo.

C Pro pmissorū intelligētia magis in spāli est de infra scripta qōne querēdum q etiā mouet crisosto°. vic3 quare auar9 inordinate diligens pecuniā siue denariū ydolatre cōparet et auaricia cōparat ydolatrie cū aplus ad coll.iij. dicit auaricia que est ydolorū seruitus. Et glosa dicat q tam fugiēda est sicut ydolatria cui silr et par viciū est q rebus p deo seruit recte ydolatrie comparat auaritiā que nō est dispar malicia. Itē ysa.iij. Repleta est terra argento et auro glosa inter ydola auaricia cōputatur.Sic ergo vel est ydolatria vel ps ydolatrie z tm peccatū quantū ydo

latria. ¶ Contra auaricia est contra humanā equitatē sed ydolatria est contra diuinā maiestatem ꝙ patet ꝑ illud qđ dicitur ad ephe. v. Ydolatria dei honorificentiam vsurpat et sibi vendicat. ergo hec non est illa nec ꝑs illius. ergo non est tm̄ pcc̄m. Huic opposition̄i taliter respondet ꝙ vere concedit ꝙ ydolatria nō coequat auaricie in quātitate peccati. Unde dicitur ad illud ꝙ nō est equalitas vel cōpatio in ꝓporciōe sed in ꝓporcionalitate vt vult crisostomꝰ qm̄ sicut ydolatria se habet ad ydolū. sic in quadā similitudine auarꝰ ad nūmum vel denarium. Et postmodū respondet sic multi habēt pecunias et eis vti non audēt sed vt sacra deponūt ad nepotes et ꝓnepotes intactas trāsmittunt libentiꝰ oculos traderent ꝙ̄ hoc sculptile illi in multis nō obediūt ydolo. hij autē subijciūtur pecunie illi autē sculptilibꝫ oues et boues imolant auaricia dicit. imola mihi tuā ipsius aīam. ¶ Nota ergo similitudinē qꝛ sicut beati viri venerant̄ religas sanctoꝝ nec eas pre reuerētia tangere audēt. sic et auarus se habet respectu pecunie. Et iterū qm̄ in imolatōne excedit auarus ydolatras. plus em̄ est ymolare se ꝙ̄ sua. ¶ Aliter em̄ exponit̄ illa ꝓporcionalitas. Ad ephe. v. sic dicēdo. Auaricia eq̄ta est ydolatrie. quia sicut ydolatria dei honorificentiā vsurpat et sibi vendicat ita auarꝰ inordinate denarium diligēs res dei quas deꝰ seruare vult indigentibus vsurpat sibi et recōdit. Aliter em̄ exponit glosa sup illud ad coll'. iij. sicut ydolatria nititur deo auferre gloriā ne solus nomē diuinitatis habeat. ita auarus in diuitijs se extēdit vt solus vsurpet que deus ꝓ omnibus fecit. ¶ Ad illud quod obicit̄ de seruitute r̄ndetur ꝯcedendo ꝙ et si nō simpliciter tn̄ quo ad hoc est ydolatrie effectus in oī peccato qm̄ ibi preponit̄ in dilectiōe bonū cōmutabile incōmutabili bono quo ad effectum. licet nō quo ad intellectū seu extimationem.

¶ Septimū preceptū quarte partis metrice.

Cum fueris locuples corpus curare memēto. Eger diues habet nummos sed nō habet seipsum.

¶ Septimū qđ inducere habet ad vite et animi securitatē et corꝑales egritudines non multū timere sed cū aduenerint pacienter tollerare. et ipsas debito mō curari facere nec in hoc auarus debet esse vel remissus et quēadmodum virtutes animā habēt a morbo spūali ꝯseruare. ita corꝑales medicine debito modo sumpte habēt corpus ꝯseruare a morbo corꝑali. et in hoc inducit autor vnumquēqꝫ et maxime locupletē et diuitem ꝗ hoc melius ꝙ̄ alius facere pōt dū dicit. Cum fueris locuples ꝛc̄. quasi velit innuere. Cū fueris locuples. idest diues. Locuples dicit̄ locus et plenus. vel locꝰ et plura tenēs. qꝛ multa habꝫ loca denarioꝝ plena. Uñ loculi dicunt̄ sacci in quibꝫ nummi reponunt̄. vel qꝛ plura loca habet. s. agros et villas. memento ergo curare corpꝰ. hoc est salutem corpis ꝯseruare. et hoc maxime cū fueris locuples quia eger diues habet nūmos sed non habet seipm̄. Ratio est qꝛ nummi nō curant defectū egri. Eger dicit̄ qui aliquādo accidētaliter infirmitate grauat̄. Egrotus vero qui diu languet. et talis eger licꝫ diues sit nummis. tamē reuera paup est eo ꝙ seipm̄ nō habet. qꝛ prius ꝑmitteret se mori ꝙ̄ aliquā de nūmis ꝓ ipsius salute expendere vellet. Exēplo illius auari qui maluit oculū perdere ꝙ̄ medico florenum dare. Et ideo quia talis ex auaricia corpus suū negligit. ideo diuersas infirmitates incurrit qđ valde est detestabile Juxta illud ecci. xiiij. Qui sibi nequam est quomodo alijs bonus esse potest.

Ad hoc bene facit quod habet s.in quarto huius ptis pcepto.Cōmoda nature.in prima similitudine.Si curiosus perscrutari velit remedia sive modos conservandi se in sospitate longeva recurrat ad.iiij. librum secretorum aristo. qz ibi ponit plura documenta et remedia salubria et sufficiat pronunc remissio

C ¶ Vel aliter.s.moraliter exponi pōt vt dicat q eger diues habet nūmos sz non hz seipm.hoc est dicere q si in egritudine nō hz pacientie longanimitatē et mentis transquillitatem de hoc grās deo referendo nō dicit seipm habere ex eo q corpis desideria totaliter velit adimplere que omnino in egro maxie destruenda sunt. S c.n.magno et forti medicamine egritudo.s. curat Ita egritudine corpis vicia retundūtur tunc.n.eger dei filiū se sentiat qn discipline cū flagello castigat. pner.xx.Liuor vulneris astringet mala hec.n.est magna virtus qn in infirmitatibus tollerātia fuerit r grāz actiōes mittunt ad deū.vn in vita patrū li.ij.pte.j.enarratur q quidā sanctus abbas dixit tres ordines in cōspectu dei honorabiles eē Primus qn opa sua munda facit coraz deo nihil hñs humanum .Secundus quando aliquis sedet in subiectiōe patris spiritualis et in omnibus ppriis renunciat voluptatibus. Tertius quando homo infirmatur r adiciuntur ei temptatiōes quas cum gratiarum actione

D suscipit. ¶ Quāte aūt vrtutis et meriti sit in egroto virtus pacientie docz beatus dñicus in miraculo illius sancte monialis que paciebat in mamilla horribilem infirmitatem vermiū de ipsius pectore saturientium. Confortante eaz beato dominico ad pacientiam quā si haberet omnes illi vermes in lapides preciosos converterētur illa subrisit nolens ei credere.beatus dominicus certnens hoc:duo de illis vermibus sibi dari fecit qui ad oratione suaz in duos lapides preciosos sunt conuersi in saphirum et smaragdum tūc illa hoc certnens pacientissime infirmitatem suam tollerauit. Et ex hoc nulli dubium est q omēs illi vermes in celesti gloria in lapides preciosos sunt cōuersi. De materia duplicis egritudinis tam spūalis q̄ corporalis r de ipsaz egritudinum remediis vide ad plenum.s.in quarto secunde partis metrice precepto. Sic tibi precipue quod primū est cura salutis.Et quod hic de materia deficit ibidem suppletur.

¶ Octauum preceptum quarte partis metrice.

Verbera cū tuleris discēs aliqn magistri.
Fer patris imperiū cum verbis exit in iram. A

¶ Octauum quod inducit ad vite et animi securitatem est indignationes atqz paternam iram p humilem supportationem mitigare. ¶ Hoc autē autor p presens preceptuz facere docet dū dicit.Verbera cū tuleris rc.Quasi velit autor innuere.cum pater tuus cōtra te in aliqua causa ē iratus noli sibi contradicere nec etiā eidem dure vel aspere rñdere sed euz humiliter debes tollerare. quia sic tacendo et quod imperat faciendo eius ira ↄquiescit. iuxta illud eccl.xiij.Dulcis smo frangit iraz hoc.n.exemplo magistri te aliquando disciplinantis pbare nititur dū in primo metro dicit. Verbera cum tuleris B discens aliqn magistri Quasi vellit dicere.si.n.pacienter aliquādo sustinuisti verbera magistri quando te docebat multo magis sustinere debes verbera patris irati.quia ex hoc vt dictū est eius ira conquiescit.Ad hoc.n.exequendum inducit nos sapientissimus salomon eccl.iij.c.dicens. Qui honorat patrem suum vita viuet longiore et qui obedit patri refrigerabit matrem.qui

timet dominum honorat parentes et
quasi dominus seruiet hiis qui se ge-
nuerunt in opere et sermõe et in omni
paciencia. et hoc facit ad ppositum. se
quitur. Ne glorieris in contumelia pa
tris tui non est enim tibi gloria sed cõ
fusio. gloria enim hominis ex honore
patris sui et dedecus filii pater sine ho
nore. Hoc etiã preceptũ inducit ad ob
seruantiam primi secunde tabule pre-
cepti. Honora patrem tuum. Exo. xx.
per quod preceptum securitas vite p
mittitur obseruantibus illud dum di-
E citur. Honora patrez et matrem si vis
esse longeuus super terraz. ¶ Pro
premissorum metrorum intelligentia ac
etiaz obseruantia est breuiter sciendũ
q phus. ix. ethicorum circa principiuz
dicit q tria sunt genera personarũ qui
bus nunq potest reddi equiualẽs ser
uicium vel premiuz. Primo deo a quo
et per quem habemus esse diuinũ esse
rationale per quem differimus a be-
stiis nullo quis eidem satisfacere pos-
set merito ppterea debet ei filialis ti
mor et amor. vnde de tali beneficio li
bro de spiritu et anima in persona to
tius humani generis loquitur augusti
nus dicens. Miser ego quantum de-
berem diligere deum meuz qui me fe
cit cum non eram. me redemit cum p
ieram. non enim aliquid eram et de ni
hilo me fecit non arborem non lapidẽ
non aliquid de animalibus sed homi
nem me voluit esse. dedit mihi viuere
sentire et discernere ꝛc. quod facit ad
ppositum. ¶ Secundo magistro
qui docet scientiam et doctrinam quia
cum toto mundi thesauro scientia nul
latenus emi posset et ppterea ei debe
tur reuerentialis honor. vnde super il
lud apostoli ad hebre. xii. Patres car-
nis nostre huius eruditores et reuere
bamur eos. Dicit glosa reuerẽtia est cũ
timore eis honorem impendere.
D ¶ Tertio parentibus a quibus ha
bemus totuz esse nature. quis enĩ eme
re posset oculum vel manuz pecunia?
Certe non cum toto mundi thesauro
emere posset. vnde. ix. ethicorum dicit
phus q magnis diis. i. magistris ꝛ pa
rentibus non potest reddi equiualens
Unde inter cetera ad que tenetur fi-
lius patri tenetur in duobus. Primo
in verbis reuerentiam. Secundo in of
fensis veniam et tunc pacienter tollen
di sunt parentes et cum omni benigni
tate et supportatione vincendi. Quo-
modo autem ira parentum necnon et
omnium superiorum tolleranda sit et
mitiganda et quibus modis vide supra
in. xliii. prose precepto. Iracundiam tem
pora. De materia vide supra in secũdo
prose precepto. Parentes ama ꝛc. ꝛ. lii.
prose precepto. Pacienter vince paren-
tes. et supra in tertia pte metrica. xxvi.
precepto. Dilige non egra et quod hic
deficit multipliciter suppletur ibidem.

¶ Nonum autoris prece
ptũ quarte partis metrice

Res age que prosunt
rursus vitare memẽ
to. In quibus error
inẽ nec spes ẽ certa laboris

¶ Nonum quod inducere habet A
ad vite et animi securitatem est vani
operis et frustratorii obmissio quia p
hoc excluditur mali finis timor quia si
feceris opera que sint de genere bo-
norum illa bonum procul dubio conse
quentur finem et ad exequendum hoc
autor p presens preceptum inducit dũ
dicit. Res age q̃ psunt. Quasi velit in
nuere. q facere debes talia opera que
fructum afferant bonum et contraria
penitus euitare ꝛ hoc est quod expo-
sitiue vult dicere. Age res que psunt
tibi vel etiam aliis. Rursus memento
vitare ea in quibus error inest. id est ð
quibus laboris fructum non speras ꝛ
ideo sequitur. Nec est spes certa laboris

C Pro premissorum intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum q de iure canonum in omni opere vel negotio tria sunt maxime attendenda vicz qd liceat fm equitate quod doceat fm honestatem et quod expediat fm vtilitatem. hec tria habentur in decret. magne. de vo. et vo. re. extra. Et fm hec tria autor tangit hic tria operum genera. C Primo tangit opera fructuosa et meritoria que ex tanto sunt amplectenda. Et ad hoc faciendum in primo metro dicit. Res age que prosunt. C Ad cuius euidentiam est sciendum q doctores asserunt nullum opus fructuosum esse nisi sit virtuosum et meritorium. C Ad hoc autez vt opera sint meritoria tria specialiter requiruntur. Primo q sint facta in caritate qr opera que extra caritatem fiunt mortua sunt et carboni extincto similia. Scdo q fiant ex caritate multa enim sunt in caritate que meritoria nõ sunt quia ex caritate non fiunt. id est quia non referuntur ad deum nec ad summũ finem ordinantur. verbi gratia ego ambulo et sum in caritate. sed ambulationem meam non ordino in deũ mediate vel imediate sed forte solum vt consequar sanitatem. vt patet de naaman principe syrie qui venit ad heliseum pphetam vt consequeretur sanitatez vt. iiij. regum. v. capitulo. declarat historia. Unde talis ambulatio licet facta sit in caritate non tamen est facta ex caritate. C Tertio oportet q opera sint talia q merito possint ad bonum finẽ referri. hoc est per bonam intentionẽ et ideo dico quia mala nõ possunt bona intentione principaliter fieri nisi forte aliquis male agens aliquando intẽdat ad bonum non tamen principaliter sed secundario et incidenter pter qd ista intentio bona non dat bonitatem alicui malo sed econtra ille actus difformat illam intentionem. C Secũdo autor tangit erronea opera falsa et deceptoria et talia cauenda sunt et fugienda et hoc facit cum dicit. Memento rursus vitare in quibus error inest Isti aũt errores specialiter sunt qui cõtra precepta moralia fiunt de quib9. s. in quarta prohemiali parte. §. ij. vltra mediũ. C Tertio autor tangit opa vana et frustratoria que similiter sunt spernenda. et hoc facere docet in eo q dicit. Nec spes est certa laboris. supple illa ergo Uitare memẽto. De quadruplici frustratorio labore vide. s. xvj. tertie partis metrice precepto. Quod potes id tẽpta. in expositione secundi metri et ibi require si placet. C Pro pmissorum declaratione magis in speciali est de aliquibus dubitabilib9 que rendum vtrum bona opera extra caritatez facta sint meritoria? Et primo videtur q sic quia sicut dicit augustinus nullum malum impunitum nec vllum bonum irremuneratum ergo omni bono debetur merces aliqua. Contra peccator non est dignus pane quo vescitur ergo si peccator non est dignus viuere multo minus est dignus remuneratione. C Huic opinioni breuiter respondetur q aliqui dicunt q peccator nihil omnino meretur apud deum nec ex congruo nec ex condigno sed tamẽ deus ratione sue habundantissime largitatis bona illius et opera nõ irremunerata dimittit et ex hoc patet q bonum est peccatori semper bonum operari licet non sit iustum sed potius ipm remunerari benignum. C Alij vero pbabilius dicunt q est mereri de cõgruo et de condigno ã pctõr aliqd opus bonum in genere aliquando facit ad ppriam gloriam vt cum dat elemosynam pter vanaz gloriã ex quo non meretur gloriam sed penam qm male fit. C Aliquando ad dei gloriam vt cum dat amore dei quod esse non potest sine gratia gratis data que disponit de congruo ad gratiam gratum facientem quem deus aliquo mõ acceptat et sic meretur d congruo gratiam gratum facientem quod meritum

compatum merito caritatis impropor
tionabile est sicut linea latitudinis sup
ficiei. vnde sicut linea nihil est in com
patione ad superficiem tamen aliquid
est in se. sic peccator in compatione ad
iustum. ¶ Secundo queritur vtrũ
opera bona extra caritatem existentia
adueniente caritate per penitentiam re
uiuiscant. Huic quesito breuissime re/
spondet ray. dicens. ꝙ opera viua que
facta fuerunt in caritate mortificantur
per sequens mortale. et si sequatur pe
nitentia reuiuiscũt. Illa vero que nũꝗ
viua fuerunt puta que in mortali pec
cato facta sunt viuere non possunt q2
mortua nata fuerunt. Hanc etiam sen/
tentiam approbat beatus thomas in
iiij. di. xxiiij. ¶ Tertio querit̃ vtrũ
bona opera in mortali peccato facta
aliquem operentur effectuz. Huic que
sito breuissime respondet idem ray. ꝙ
ꝗuis non valeant directe ad vitã eter
nam valent tamen ad alia quinqz.
Primo ad tollerabilius futurum iudi
cium subeundum. de pe. di. iij. si quis
autem. Secundo ad temporalem pro
speritatẽ. de pe. di. iij. cauendũ. et. xxij.
q. ij. si quelibz. Tertio ad hoc ꝙ quis
citius ad pniam illustretur. de pe. di. v.
falsas. in fi. Quarto ad assuefactionẽ
bonorum operum sicut olim faciebat
beatus Johannes. de conse. di. iiij. non
regenerabantur. Quinto quia dyabo
lus non habet in eum tantam potesta
tem quantum haberet si bona opera
non faceret sic̃ refert gregorius in dya
logo d̃ iudeo q muniuerat se signo cru
cis et tunc demones sibi minime po/
tuerũt nocere dicentes inuenimꝰ vas
vacuum sed signatum et sic patet ve/
ritas quesitorum.

¶ Decimum preceptum quarte partis metrice.

Quod donare potes gratis cõcede rogãti
Nam recte fecisse bonis in parte lucrosum est.

¶ Decimum quod inducere habet
ad vite et animi securitatez est petenti A
ac etiam roganti se liberalem exhibe/
re et petita gratis concedere quia hoc
non est perdere sed lucrari. Et ad hoc
exequendum per presens preceptuz in B
ducit nos autor dum dicit. Quod do/
nare potes ꝛc̃. Hec littera diuersimo/
de exponi potest. Primo sic exponatur
Quod donare potes ꝛc̃. scilicet ſm tuã
possibilitatem et cõmoditatem hoc ec̃
videtur iura dicere. ¶ Circa quod
notandum est ꝙ quis dicitur aliquid
posse quatuor modis. vnde ex hoc ta
les dantur versus. Posse quidem re/
bus dant ius natura potestas. Officij
meritum quantum diuina voluntas.
Hec ergo dictio posse quãdoqz simul
denotat potentiam iuris vel facti ſm
ꝙ notatur in decret. sciscitatꝰ. de. R̃p.
Quandoqz potentiam facti tantuz vt
in canone moyses. viij. q. j. Quandoqz
refertur ad honestatem. vt in canone.
caritas. de pe. di. ij. Quandoqz cõmodi
tatem. vt. ff. de ver. sig. l. nepos ꝓculo.
¶ Secundo exponi potest vt dicat̃
Quod donare potes. scilicet iuste et d̃
tuo ꝓprio et non de alieno quia non
est alteri auferendum vnde alteri tri/
buas nec etiam te misericordem d̃ alie
nis spolijs ostendere debes. nihil eniz
prodest si alterum reficis vnde aliuz in
anem facis. Condemnat ista miseratio
non ꝓpiciatur talis misericordia pec/
cata non purgat sed ampliat. hanc ysi/
dori sententiam augustinus in omelia
approbare videtur dicens. Forte quis
cogitat et dicit multi sunt christiani di
uites auari cupidi non habeo peccatũ
si suum illis abstulero et pauperibꝰ de
dero. vnde enim nil boni agunt merce
dem habere potero sed huiusmodi co

gitatio dyaboli calliditate suggeritur. nam si totum tribuat qd abstulerit ad dit potius peccatum q̃ minuat.
Transumptiue habentur verba in canone.forte.xiiij.q.v. Item etiam qui aliquid male accipit vt bene dispenset grauatur potius q̃ iuuetur.j.q.iij.c. ex multis. ¶ Ad hoc bene facit questio constantini imperatoris qui donauit ecclesie romane romam cum ceteris prouincijs.vtrum talis donatio per dictum constantinum facta ecclesie romane in persona beati siluestri de qua xcvj.di.constantinus palea est valuerit. et an successor illam reuocare possit vel potuerit? Hanc questionem pertractauit dātleligerij d florētia poeta vulgaris in monarchia sua et her.in sūma pluribus rationibus pbare ibidem nititur q non tenet donatio taliter facta quas rationes frater guido vernarius ordinis fratrum predicatorum reprobat euidenter quas ad presens transeo gratia breuitatis quam danti opi.etiam approbat accursius in auc.quo quomō oportet epi.post principiū. Sed ihoes contra qui hoc notauit.lxiij.di.ego ludouicus q valuerit et sic irreuocabilis Ad hoc facit decret. fundamenta.§.ne autem.d elec.li.vj.Et clemen. romani principes.de iureiur. Et facit etiam qd notat hosti.in sūma.de imunitate. r.§. penultimo ad finem. ¶ Sequitur in metro.Gratis cōcede rogāti.Quasi velit innuere q ne dum gratis verum etiam affectuose ac etiā hilariter r sine spe alicuius remunerationis. beneficiū enim prestandum est etiam non rogāti cum non videatur tulisse gratis qui cum rogasset accepit nec illa res carior est q̃ que precibus empta est.molestū verbū est et honorosum dimisso vultu dicendum rogo. Et non est quicquid acerbius q̃ post impetrationem rogare et ideo verba rogantis cōcedere volentem interdicēda sunt.iuxta illud senece de beneficijs libro.ij.capitulo.j.dicentis.Illud beneficium iocundum est victurum in animo quod obuiam venit si non contingit preuenire plura rogantis verba intercidenda sunt ne rogati videamur sed certiores facti statim pmittamus facturos nos anteq̃ interpelleremur ipsa festinatione approbemus et si non conuenerit preuenire rogantem saltem verba rogantis intercidenda sunt ne rogatus videatur.
¶ Pro huius primi metri intelligē magis in speciali est d infra scripto dubitabili inuestigandum vel querendū videlicet vtrum quis de iure donare potest. Huic quesito breuiter respondetur q donare potest paterfamilias et dominus serui non seruus non filius familias.vt.ff.eadem.l.filius. Item non minor.xxv.annis.C. si ma.fac.a li.ra.l vltima.et multo minus pupillus q alienare non potest sine tutoris autoritate ff.de acqui.re.do.l.pupillus. Item nō monachus vel etiam conuersus. Item non potest donare qui non est cōpos mentis vt furiosus nec etiam prodigus ff.de cura.fu.l iulianus.Sed nec is cui alienatio p legem interdicta est vt qui commisit crimen lese maiestatis.C. ad le.iu.ma.l.vltima.vel si hereticus est.C de hereticis manicheis. Item condemnatus de publico crimine licet ante sententiam donare possit.ff.e.l. post contractum.et.l. donationes.§. vltimo.et hoc modo intelligendo bene dicit autor.Quod donare potes gratis concede roganti rc. Nam recte fecisse bonis in parte lucrosum est.Quasi velit autor innuere.q fecisse recte.i. iuste. Bonis.in parte lucrosum est.quia qui iustum facit sibi lucrum acquirit quia in hoc non est damnum sed lucrum r inter lucra computari debet.Quod pōt tripliciter comprobari. Primo canone sacre scripture.vñ eccl. Benefacito bonis aderit enim tibi gratia debita.Secundo canonico iure. Unde dicunt canones q beneficiatus benefacienti naturaliter ad antidota obligatur. Hoc enim probat decret. cum in officijs.de

testa.dicit enim ibi textus. Cum in officijs caritatis primo loco illis teneamur obnoxij a quibus beneficium nos recognoscimus recepisse. Tertio ciuili lege. vnde dicit lex ciuilis. ff. de peti. her. l. sed et si lege. §. consuluit quod donatarius est donatori ad antidota naturaliter obligatus. ¶ Pro huius secundi metri intelligentia magis in speciali est de tali questione querendum videlicet vtrum peccet episcopus dans beneficium bono pretermittens meliorem? Et primo videtur quod sic per illud quod scribitur leuit. viij. c. vbi agitur de sacerdote ordinando super quo verbo dicit hierony. Qui prestantior est ex omni populo doctior sanctior atque omni virtute eminentior ille ad sacerdotium eligatur. Transumptiue habentur verba in canone. licet. viij. q. j. ergo in electione optimus preferendus est. Contra videtur sufficere quod sit bonus per illud quod dicit gelasius. Si vero vita vel moribus nihil est quod contra statuta canonum veniat supra scriptum presbyteri honore decorabis. ex quibus colligitur quod sufficit hominem bonum eligere qui sufficiens sit ad regimen animarum si ergo talis in electione preferatur non erit peccatum. ¶ Huic opinioni per distinctionem respondetur videlicet quod aliud est in maiori dignitate et aliud in minori beneficio. Preterea aliud est cum eligitur de gremio ecclesie et aliud cum eligitur de gremio alterius ecclesie siue postulatur. Cum ergo electio est facienda ad episcopalem dignitatem requiritur quod secundum conscientiam vtilior eligatur. In minori beneficio sufficit quod bonus sit similiter si fiat postulatio maior requiritur dilectio. vnde si non secundum conscientiam vel credulitatem eligit meliorem et vtiliorem peccare videtur. Uel secundum beatum thomam in quodam quolibeto contingit aliquem esse meliorem simpliciter qui tamen non est melior quantum ad hoc quod preferatur in ecclesia episcopus autem non tenetur dare meliori simpliciter sed melior quantum ad hoc est ecclesie vtilior. vnde si preferat vnum alteri propter causam que pertineat ad honorem dei et vtilitatem ecclesie iste est melior. Si causa autem preferendi ad hoc non pertineat erit acceptor personarum que tanto grauior quanto in rebus diuinis committitur. Tangitur hec questio per eundem beatum thomam ij. ij. q. lxiij. De materia huius secundi metri require. s. in. xxvij. preceptum preceptum. Bonis benefacito. De materia etiam quo ad beneficentiam omnibus prestandam vide. s. in. v. secunde partis metrice precepto. Si potes ignotis etc.

¶ Undecimum preceptum quarte partis metrice.

Quod tibi suspectum
est confestim discute
quid sit. Namque solent
prio que sunt neglecta nocere.

¶ Undecimum autoris preceptum quod inducere habet ad vite et animi securitatem est praue suspitionis a se abdicatio seu remotio quia prout ait ambrosius. Reus animus nunquam securus est quia suspitiosus semper titubat nec vnquam eius mens dum habetur in tali suspitione quietari potest quousque discutiendo id per quod orta fuit suspicio radicitus cognoscatur et tunc incipit quietari hoc autem docet per consequens preceptum autor facere dum dicit. Quod tibi suspectum est etc. Quasi velit innuere si in aliquibus tuis negocijs aliquid suspectum inueneris antequam ad actum aliquem vlterius procedas diligenter discutias et inquiras. iuxta illud apostoli. j. ad thessal. v. Omnia probate. s. experimento rationis subaudi et quod bonum est tenete. posset enim tibi obesse postea si hoc neglexeris adimplere et hoc confestim. s. festinanter discute. i. inuestiga

et inquire illud. Quod est tibi suspectū i. dubiū et incertū Quid sit. i. qd ex eo sequi possit. ¶ Pro huius metri intelligentia magis in speāli est de infra scripto dubitabili ɋquirendū vz utrū suspecta et dubia sint in meliorē ptem interptanda? Huic quesito breviter respōdet btūs tho. ij. ij. q. vj. dicēs ꝙ sic dicit glo. sup illud ad ro. xiiij. Qui non manducat manducantē nō iudicet. naꝫ ex hoc ipso ꝙ aliqs malā hꝫ opinionē de aliquo absqꝫ sufficiēti causa iniuriatur ei et cōtemnit ip̄ n. nullusqꝫ debet aliū ɔtēnere vl̄ nocumentū quodcūqꝫ inferre absqꝫ causa cogente et iō ubi nō apparuerit de malicia alicuius manifesta iudicia debemus eū bonū habere interptādo illud quod dubiū est in meliorē et saniorē ptem. ¶ Et melius atqꝫ securius est ꝙ quis frequenter fallatur hn̄s bonā opinionē de aliquo malo hoīe ꝙ̄ ꝙ rarius fallat hn̄s malam opinionē de aliquo bono qꝛ ex hoc fit iniuria alicui nō aūt ex primo. Ad hoc optime facit qd legit et notatur in regula estote. de regu. iur. extra. et in canone. absit. xj. q. iij. De materia suspitionis ad plenū vide. s. in. xvij. pse precepto. Minime iudica. post mediū. Et melius. s. in. xvij. pme ptis metrice pcepto. Ne cures si quis tacito smone loquat. Et deo duce tāget etiā tertio in hac. iiij. pte metrica et vlti. in. xxxv. pcepto. Suspectus caveas. et etiā eadem pte in. xxix. Cū consiūt tibi sit ¶ Sequit in scđo metro. Nāqꝫ solent pmo que sunt neglecta nocere. Quasi velit dicere ꝙ solēt nocere postea que sunt neglecta pmo. i. multa possunt improvisa nocere que si ꝓuiderent nulli nocerēt. iuxta illō. nā ꝓuisa minus ledere tela solēt. Et gre. Nos tollerabilius mūdi mala suscipimus si cōtra hec ꝑ ꝓuidentie clipeū munimur. hoc aūt facere docet virtus ꝓuidētie qꝛ ꝓuidētia sm tulliū in primo rethorice ē virtus ꝑ quā videt aliqd futurū anteꝙ̄ factū sit. inter cetera siquidem ꝓuidentie inimica ipa negligētia et actio subita opponūt eidē qꝛ eo ipso ꝙ hō est negligēs subito festinus in actu eo ipso sequit necessario ꝙ improvidus sit. De hac materia vide supra in. xxviij. pse precepto. Tu te cōsule. ac etiaꝫ in. xviij pme ptis metrice precepto. Cū fueris felix ₰c. et eadem pte pcepto. xxix. Quod vile est carum ₰c. in principio.

¶ Duodecimū preceptuꝫ quarte partis metrice.

Cum te detineat veneris dānosa voluptas. Indulgere gule noli q̄ ventris amica est

¶ Duodecimū qđ inducere habet ad vite et animi securitatē est voluptatis veneree omnioda abdicatio qꝛ per voluptatē venereā hō incurrit multa mala que timorē et anxietatē inducūt et ꝑ consequēs vite securitatē auferūt. Ad removēdū ergo tale viciū ꝑ quod vite securitas tollitur bonā doctrinam in sequenti metro pbet autor dū dicit. Indulgere gule noli. Quasi autor velit expositiue innuere. Cū dānosa voluptas. i. dānum inferens que debilitat maculat atqꝫ infamat. Veneris. i. libidinis atqꝫ luxurie. detineat te. Noli indulgere gule. ¶ Notandū tn̄ est ꝙ hoc verbū indulgere quadrupliciter sumitur. Primo nanqꝫ verbū indulgere ponit ꝑ ɔcedere. ut papa indulgꝫ hec mihi. Scđo indulgere ponit ꝑ dispensare. lxxvij. di. c. vlti. in fine. Tertio ponit ꝑ remittere. vt deus indulget peccata penitenti. Quarto ponit ꝑ vacare vt in pn̄ti ꝓposito. Indulgere gule Hug. tn̄ dicit ꝙ indulgeo qn̄qꝫ est verbū neutrū qn̄qꝫ verbū actiuū et cōponitur ab in et algeo qđ est frigere sm pollicera. vnde indulgere. i. intus algere ꝑcere vel dulcē sm papiā. i. cōsentire et

vacare Que est vētris amica. hoc ē di
cere qñ venter imoderate reficit geni
talia ad ɔtumeliā pmouēt. p hoc op
time facit qđ dicit canō in.§.j. xliij.di.
in prin.vbi sic dicit q ventris nāqȝ in
gluuies ad luxuriā facile puocat et oē
opus bonū dissoluit.vñ venter ꝛ geni
talia sibimetipis vicina sunt vt ex vici
nitate mēbroꝝ intelligat confederatio
vicioꝝ. Hoc pulcre figuratiue cōpro/
bat.iiij.Re.vlti.c.đ nabusardā principe
cocoꝝ rege babilonie.s.nabuchodono
sor. ¶ Jste nabusardan capto sede/
chia rege iudeoꝝ excoeculato ɔductoqȝ
in babilonem et capta ciuitate hierl'm
iiij.mense iunij postea de mādato ipsi9
nabuchodonosor in.v.mense succēdit
ihl'rm igni ꝛ domū dñi et muros ciui
tatis destruxit et paucis agricolis ibi
relictis in babilonē rediit. Sic reuera
moraliter qꝛ venter cui multitudo co
coꝝ deseruit edificia virtutū ad solum
i.ad terrā redit qꝛ virtutes in homine
destruit vt eū ad terrā.i. ad luxuriā ꝛ
B ad alia vicia faciliter inclinet.
Pro pmissoꝝ intelligentia ꝛ obseruātia
est breuiter sciēdū q ex voluptate ve
nerea multa pueniunt mala et hoc ex
quadā methaphorica ymagie quā gēti
les phi ꝛ poete in honorē veneris pla
nete depingi fecerūt luculenter decla/
ratur.viȝ ad modū puelle pulcerrime
nude natātis in mari et in manu dexte
ra cōchā marinā gestientis que etiā ro
sis erat ornata a colūbis circūuolanti/
bus ɔcomitata vulcano deo ignis tur/
pissimo i cōiugiū assignata añ quā tres
stabāt domicelle nude que tres gratie
vocabant quaꝝ duaꝝ facies ad eā erāt
ɔuerse. Tertia vero in cōtrariū verte
bat Cui cupido fili9 su9 alat9 et cec9
assistebat qui sagitta et arcu appollinē
sagittabat ppt qđ turbati dij ad ma
tris gremium puer timidus fugiebat.
Moraliter sm fulgentiū p predictum
planetā quātū ad pñs spectat intelligo
voluptatē venereā vel psonā luxurio
saȝ que.s.đr esse femina ppter ipsius
mirabilē incōstantiā.đr.n.nuda ppter
ipsi9 indecentiā incelabilem.đr in mari
natare p eo q semp in delicijs velit
existere.đr cōchā marinā cū qua.s.cani
tur vl' ornat in manu gestare.qꝛ semp
in cāticis et delicijs delectat.ven9 em̄
in mari genita fingit p eo q luxuria
ab opulētia et deliciaꝝ fluxibus gene
rat.iō cuilibȝ tali meretrici loq videt
sacra scriptura.ysa.xxiij.di. Trāsi terrā
ꝛ quasi flumē filia maris.s. gt. sume cy
therā circui ciuitatē meretrix obliuiōi
tradita bñ cane frequēta canticū Quid
plura ista dña luxuria siue voluptas co
lūbos.i.luxuriosos nutrit rosas et flo
res.i.curiositates diligit cupidinē.i. car
nis ɔcupiscentiā pducit q̄ appollinē.i.
viros iustos sagitta tēptationū plurīqȝ
segittas vulnerat ꝛ trāsfigit. Tres aūt
puellas nudas.i.tres culpas maifestas
solet ven9 seu luxuria secū hr̄e.s.aua/
ricia qua nr̄a rapiat. carnalitatem qua
nos alliciat.et infidelitatē qua nos eijci
at. Constat autē q carnalitas male ꝛ
luxuriose persone nos diligit ratione
voluptatis auaricie rōne lucri ꝛ cupi/
ditatis et iste due sunt q̄ ad nos sunt
ɔuerse facie.infidelitas vero nos eijcit
ꝛ faciē a nobis vtit rōe nr̄e paupertatis
qđ ē totū de psona luxuriosa. Ab hijs
em̄ duob9 carnalib9 vicijs luxuria et
C gula intēdit autor p pñs suū preceptū
vnūquēqȝ retrahere cū dic. Cū te deti
neat ꝛc. Quasi velit dicere q hec duo
vicia pmptiora sunt et magis hoiem
inclināt ad peccandū carnalr cum sint
carnalia q̄ȝ alia gnqȝ vicia spūalia.hec
n.duo vicia videt adinuicē ita ordiata
q vnū oriri ex alio videat. vñ Jer.v.
scribit. Saturaui eos ꝛ mechati sūt i do
mo meretricis luxurabūt. Jtē hiero.ad
vinerē vginē. Si apl's corp9 suū casti
gauerit et in huitutē redegit ut cū alijs
predicasset re9 nō efficeret quō tu iu/
uēcula adhuc i furore iuuētutis posita
dapib9 et vino plena de castitate eris
secura quasi dicat nullo mō. De mate/
ria veneree voluptatis regre.s.i.xxiij.
ij.ptis metric.pcepto. Luxuriā fugito.
Pro h9 pmi metri intelligentia magis

in spēali puto vtile de tali qōe querere ꝛ inuestigare viꝫ vtꝝ ꝯsensus in delcātiōe .s. cogitaciōis carnis absqꝫ hoc ꝙ ꝯsentiat in actu sit mortale. Huic q̄sito breuit r̄n̄det btūs tho. ij. ij. q. lxxiiij. ar. ꝙ ē pctm̄ mortale. et thologi hoc cōit tenēt. nā et aug. dic. xij. de trini. ꝙ ppt pctā cogitatiōis etiā sine volūtate pficiēdi sꝫ cū volūtate oblectādi totꝰ hō dānat ꝙ. n. aliqs ꝯsentiat. in delectatiōe talē nihil aliud est q̄ꝫ ꝙ ꝯsentiat ꝙ affectꝰ suꝰ inclinatꝰ sit in fornicatiōeꝫ nullꝰ. n. delectat nisi in eo qd̄ est ꝯformē appetitui eiꝰ. Et notandū hic ꝙ ꝑut idē sctūs tho. dic nō dr̄ delcātio morosa ſm tpis diuturnitatē sed ex eo ꝙ rō deliberās circa eā imorat nec eā repellit tenēs et volēs libēter ea que statim dū astringūt animū respui debuerūt vt dic aug. in li. psalt. Pro intelligētia etiā scdi metri magis in spēali puto vtile de tali questione q̄rendū vlꝫ vtrū viciū gule sit grauissimum peccatoꝝ. Huic q̄sito etiā breuiter r̄n̄oꝫ idē btūs tho. ij. ij. q. clviij. ꝙ grauitas alicꝰ pcti pt tripliciter ꝯsiderari. Primo quideꝫ et pncipaliter ſm materiā in qua peccat et ſm hoc pctā q̄ sunt circa res diuīas sunt maxīa. vn̄ ſm hoc viciū gule non erit maximū. Est. n. circa ea q̄ ad sustētationē corpis spectāt. Scdo āt ex pte peccātis ꝛ ſm hoc pctm̄ gule magis alleuiat q̄ꝫ aggrauat tū ppter nccītateꝫ sūptiōis ciboꝝ tū ppter difficultatem discernēdi et moderādi illud qd̄ in tali bus ꝯuenit. Tertio mō ex pte effectus ꝯsequētis ꝛ ſm hoc viciū gule hꝫ quādā magnitudinē inquātū ex ea occasionāt diuersa pctā et ſm huc modū dicitur viciū gule eē grauissimū pctm̄. De materia gule ꝛ q̄nta mala ex hoc vicio pueniāt et ecōuerso quāta bona ex sobrietate ꝛ pcitate tibi et potꝰ eueniant vide .s. in. ij. phe. pte. §. xxv. q incipit Dixi decio ꝛ vlcio ꝙ noxe vacāt ocio voluptas cōmessatio ꝛc. De materia eē regre .s. eadē pte. §. xlv. qui icipit. Dixi iij. ꝙ en p habūdantiā tollūt inpantiā ꝛ pte psaycali pcepto. xlvj. Raro cōuiuare. ꝛ pte eadeꝫ pcepto. v. Vino te rpa. ꝛ in oībꝰ hijs regre si placet.

xiij. pcep. iiij. ptis metrice.

Cūꝫ tibi pponas aīalia cūcta timere. Unū pcipio hoīeꝫ plus eē timendū

Tertiūdecimū qd̄ inducere habꝫ ad vite ꝛ animi securitatē ē nociua hominū et aīaliū pcautio hoc autē p p̄ns pceptū facere docet autor dū dicit Cū tibi pponas ꝛc. quasi velit autor innuere expositiue. Cū tibi pponas .i. cōstituas. timere .s. corde tuo. cūcta aīalia .s. ne tibi noceāt. vnū pcipio .i. vnā rem principaliter. hoīeꝫ plus esse timendū .i. pre alijs aīalibꝰ. quasi dicat sup oīa timeas hoīem ꝛ hoc facere debes ppter tria. Pmo qr ad dei ymaginē fcūs ē ꝛ super cūctis aīantibꝰ ē platꝰ in hoc ondens dignitatē nature hūane q̄. s. se se debꝫ erigere. Scdo qr ppter ipsū aīalia sūt creata ꝛ hoc ppt ipsiꝰ vtilitatē ꝛ n̄ rebellionē. Tertio qr eiꝰ industria magis ē timēda ꝛ hoc ppt ipiꝰ sciam ꝛ calliditatē. ppt pmū dic aug. ꝙ sūma bonitas ē cōicare volēs alijs bonū suū. fec creaturā rōalē q̄ sūmū bonū itelligeret intelligēdo amaret amādo possideret: ꝛ possidēdo btūs eēt. fec āt deus pmū hoīeꝫ formādo corpꝰ eiꝰ p misterium angloꝝ d limo terre in agro damasceno et inspirauit i faciē eiꝰ spiraclꝫ vite hoc ē aiaꝫ creauit qua fcā corpi vniuit fcūs ē āt hō ad ymaginē in naturalibꝰ ꝛ ad silitudinē in gratuitis. dr. n. hō ad ymaginē ꝛ silitudinē dei fcūs potiꝰ q̄ꝫ angls qr ꝯueniētiā hꝫ hō cū deo intꝰ ꝛ extra qd̄ n̄ hꝫ angls. intꝰ āt hꝫ ꝯueniētiā ſm memoriā volūtatē ꝛ intelligētiā sic angls sꝫ extra hꝫ ꝯuenientiā quā nō hꝫ angls. naꝫ sic a pre filiꝰ ita ab hoīe hō eiusdē nature. pterea sic deꝰ platꝰ ē omniū in suo vniuerso. Jtē sic deus vbiqꝫ est sic aīa vbiqꝫ siue habitabit et in corpe n̄ quidē p eēntiam sꝫ potiꝰ p potētiā. dignitas hūana ē in hoc ꝙ ds hoīeꝫ fec rōe sapiētē vita inocētē dn̄io potētē. pmū notat i hoc ꝙ factꝰ ē hō

ad ymaginē. Scōm ad dei silitudinē3
Tertiū q̄ ꝓpositꝰ est hō aiantibus et
alijs creaturis que oia sibi fuiūt dña/
mini inqt deꝰ piscibꝰ maris ꝛ volatili
bus celi et vniuersꝫ aiantibꝰ que mo/
uenꝫ sup terrā gñ.j.c.sm hanc rōnem
ꝓmo hū dicit autor. Hoiem plꝰ esse ti
B mendū. ¶ Propter scōm formare
possumꝰ qōem quā fecit manicheꝰ de
aialiū creatiōe dicens. Quid opꝰ erat
vt tā multa aialia faceret siue in terris
siue in aqua que hoībꝰ nō sunt neces/
saria imo potiꝰ nociua ꝛ inuida. Huic
qōi rñdet aug. cōtra ipsos manicheos
sic dicens q̄ ista oia sunt pulcra cōdi/
tori et suo artifici qui oibus vtitur ad
gubernationē3 vniuersitatis cui sūma
lege dñaꝫ. Si.n.in alicuiꝰ opificis offi
cinā impitus intrauerit videt ibi instru
mēta quoꝝ causas ignorat et si multū
est insipiens supflua putat. Jā vero si
in fornacē incautꝰ ceciderit aut ferra/
mēto aliquo cu3 illud male tractat se/
ipm vulnerauerit pniciosa et noxia esti
mat ibi esse multa quoꝝ tñ vsum no/
uit artifex. Insipientiā vero eiꝰ irridet
et verba inepta nō curans officinā suā
instanter exercet et tamen tam stulti
sunt hoies vt apud artificē nō audeāt
vituperare que ignorāt. Sed cū ea vide
rint credāt necessaria ꝛ ꝓpter aliquos
vsus instituta. Ita directe in ꝓposito
in hoc mōo cuiꝰ cōditor et administra/
tor predicatꝫ deꝰ multi fatui multa au
dēt reprehēdere quoꝝ causas nō vidēt
et in opibus atq3 instrumentis artifi/
cis volunt se videri scire qd nesciunt.
Ego vero fateor me scire quare rane
create sūt aut musce aut vermiculi pui
video tñ oia in suo genere pulcra q̄3/
ui ꝓpter peccata nostra multa videā
tur nobis aduersa. Ubi notandū est q̄
hō dñium aialium pdidit ꝓpter pecca
tū ꝛ quo ad aialia magna ferocia sicut
sunt aialia leones et cetera aialia fero
cia vt cognoscat ꝓpter peccatū suum
suā esse dignitatē diminutā. Et etiam
quo ad minima aialia vt sunt musce ꝛ
pulices vt suā miseriam cognoscat. In
medijs sicut in pecoribus et iumentis
retinuit dñium ꝓpter hūanam neces/
sitatē. nō.n. cū aliquo hoie corpꝰ ꝛ mē
bra cōsidero vbi nō mensuras numeꝝ
et ordinē inueniā ad veritatē ptinere
que oia vñ veniant non intelligo nisi a
sūma mensura nūero et ordine que eꝫ
ipsa dei sublimitate ac incommutabili
ac eterna veritate cōsistūt aduersus vni
uersalia nō hñt quid dicāt. De pniciosꝫ
aūt vel punimur vel exercemur vel
terremur vt nō istā vitā piculis subdi
tā sed alterā meliorē vbi sūma est se/
curitas diligamꝰ et desideremꝰ ꝛ ea3
nobis pietatis meritis capemꝰ. C
De supfluis aūt quid nobis querere si
tibi displicent q̄ nō ꝓsunt placeant q̄
non obsunt qꝛ et si domui nře nō sunt
necessaria eis tñ cōpletur huiꝰ vniuer
sitatis integritas que multo maior est
q̄3 domꝰ nostra et multo melior. Hāc
enim multo meliꝰ administrat deꝰ q̄3
vnusquisq3 nostrum domū suā3 vsur
pa ergo vtilia caue pniciosa. relinque
supflua cū in omnibus tñ mensuram
et numeros et ordines vides artificē3
q̄re nec aliū inuenies nisi vt sūma mē
sura et sūmus numerus et sūmus or/
do.i.deū de quo verissime dictum est
q̄ omnia in mensura et in numero et
pondere disposuit. De hoc Johēs da/
mascenꝰ sic ait et dixit terra cōditore in
uāte genera aialiū et reptilia et ferarū D
et iumentorum omnia quidē ad homi
nis optimum vsum Sed horu3 quidā
ad escā puta ceruos oues et similia aia
lia. Alia vero ad ministerium puta ca/
melos equos et asinos et que talia.
Alia vero ad iocunditatem puta simi
as et volucres picas et que talia.
Sed et plantarum et herbarum hee
quedam fructuose et comestibiles.
Alie vero odorifere et floride ad iocū
ditatem nobis tribuit puta rose ꝛ que
talia. ¶ Alie vero ad egritudinū sa
nationem nō eñ est neq3 animal neq3
planta in quo non operationem quan

dam hominum vtilitati et vsui confer re conditor imposuerit. vnde non imerito dicit autor noster quo ad secundu vnum precipio hominem plus esse timendum. Propter tertiu etiam talem possumus formare questionem videlz vtrum verum sit quod dicit autor q homo sit magis timendo q cetera animalia. Et primo videtur non illud animal quod est naturaliter mansuetu est minus timendum q illud quod naturaliter est ferox et imite sed homo est animal naturaliter mansuetu. Alia aut animalia naturaliter ferocia ergo e minus timendus. Propterea illud quod naturaliter habz insita z innata instrumenta ad nocendum est magis timendum q illud quod non habet huiusmodi instrumenta ad nocendum naturaliter insita vt serpentes que habent venenum et alia animalia que habent dentes et vngues et cornua. homo aut non habet instrumenta huiusmodi insita ergo zc. Preterea illud quod pot tempera appetitum nocendi est minus timendum eo q non potest temperare appetitum nocendi quia est animal habens rationem et arbitrij libertatez Alia autem animalia non possunt temperare quia agunt ex impetu ire et no ex libertate arbitrij. ergo zc. Jn cotrarium est autor. ¶ Ad euidentia que sit duo prius principaliter declarentur Primo quid est timor vel que est ratio z causa timedi cuncta animalia. Secundo cofirmabitur autoris dictu per rones. ¶ Ad intelligentia primi est sciendum q dicit aristot. iij. rethoric. ca. vij Timor est tristicia quedam vel turbatio ex fantasia. i. ymaginatioe futuri mali aut corruptiui aut contristatiui. non enim vt dicit omnia timentur sed quecuqz aut tristicias magnas supple possunt inferre et hoc si non loge sed ppe videantur vt in proxime futura que enim sunt longe non timetur Sciunt. n. omnes homines q morient sed quia no ppe nihil curant. Cu ergo tam homo q cetera animalia possint inferre corruptiua et cotristatiua et ho istud sciat sequitur q cuncta animalia timenda sunt. ¶ Ad euidentiam secundi est sciendum q triplex potest e ratio quare est magis timendo homo q cetera animalia. Prima est hec in tribus possumus nocumentu pati. s. in vita p mortis et aliarum penarum illationem. Jn fama p detractionem. Jn temporali substantia p rerum ablationem nunc autem sic est q homo magis nocere potest in hijs tribus et maxime in duobus vltimis. s. infama et rerum ablatione q aialia bruta g zc. Secuda ratio est quia nocumentum hominis potest minus prouideri coiter q nocumentum beluarum et per consequens minus euitari homo enim qui agit per libertatem arbitrij non ex impetu nature potest simulatorie tegere appetitum nocendi quem habet quod non possunt belue et ideo magis timedus homo. ¶ Tertia ratio est quia opus quod excercetur per ingenium z artem preualet operi quod excercetur per solum instinctum vel impetum virium naturalium. iuxta illud ingenium vires superat. sed homo agit per ingenium et artem. belue per impetum virium naturalium ergo magis timendu est nocumentum hominis q bestiaruz ¶ Ad argumentum primum in contrarium dicendum est q licet homo sit animal naturaliter mansuetum tamen quandoqz agit contra illud quod natura sua dictat z contra illud ad quod inclinatur. quia habet liberum arbitrium per quod est indeterminato ad contradictoria et ideo magis timendu est nocumentum suum q eorum animalium que agunt fm inclinatione sue nature. ¶ Ad secundum argumentum dicendum est q licet homo non habeat naturaliter insita instrumenta ad nocendum tamen per ingenium ad inuenit et acquirit instrumenta peiora q sint instrumenta feraru vt gladios

sagittas et similia. ¶ Ad tertium ar gumentum est dicendum φ licʒ homo tempare posset appetitum nocendi tñ quandoqʒ non temperat sed ab ira su peratur ꝛ periculosior est eius ira q̃ fe rarum quia minus possumus remedia adhibere. et sic patet veritas q̄onis.

¶ Decimūquartuʒ preceptū quarte partis metrice.

Cum tibi preualide fuerint in corpe vi/res. Fac sapias sic tu poteris vir fortis haberi.

¶ Quartumdecimum quod indu cere habet ad vere vite securitatem ē vera animi fortitudo. hanc veram for titudinem per presens preceptum docʒ autor acquirere ac etiā iugiter retinere duʒ in secundo metro dicit. Fac sapias animo. Quasi velit expositiue innuere φ nisi tua corporalis fortitudo sapien tia tempetur potius dānosa erit q̃ vti lis vel proficua. Et hoc est quod ille sapientissimus salomon docʒ et instru it dicens. Melior est sapiētia q̃ vires et vir prudens q̃ fortis. Et idē puer. xxiij. Uir sapiens et fortis est vir do/

B ctus robustus et validus. ¶ Pro bulus precepti intelligentia et obfuan tia est breuiter sciendum φ phus. vij. polit. ondit ex quibus regionibus eli gendi sunt boni et robusti bellatores. hoc ē qui habeant conditiones que ad veram fortitudinem requiruntur et di cit φ in partib9 nimis propinquis soli non sunt bellatores eligēdi. cuius ratio est q2 tales nimis sunt calore siccati p pter hoc valde timent vulnerari quia paꝝ hñt de sanguine et illū timēt effū dere habundāt tñ sagacitate. gētes vo que remote sunt a sole in rōne et pru/dentia deficiūt et supant in animosita te et fortitudine determinat tñ φ gen tes que sunt medie regiōis magis sūt eligende eo φ hñt vtrūqʒ. s. prudentiā et fortitudinē. et hoc est quod innuit autor dū dicit. Fac sapias animo. Qua

si dicat φ nō sufficit corpalis fortitudo C nisi animi sapientia p̄ualeat ac etiā tē/peret ex ea et si talē sapiam in te ha/bueris tunc sic. Poteris vir fortis ha beri. hoc est dicere. φ si vis vitam secu ram habere et possidere expedit φ sis fortis vera fortitudine et nō ea que so lum habet apparentiā vere fortitudi nis. s. p ignorantiā ꝛ p tanto dicit. Fac sapias animo. i. nō sis ignorās ut sis ve re fortis q2 ſm phum vera fortitudo pncipaliter ɔsistit in reprimēdo timo res circa belloꝝ picula et in moderan do audacias. Circa qd sciendū est φ phs. iij. ethic. ponit differentiā inter au dacē ꝛ vere fortē. q2 añ picula audaces sunt p̄ualentes et valentes. i. velociter ardentes et ad ipsa currētes q2 mouē tur ex impetu passionis p̄ter rationem qñ aūt in piculis sunt ɔstituti discedūt q2 motus passionis p̄cedentis vincitur a difficultate imminente. Fortes vero qñ in difficilibus consistunt operibus sunt tuti et acuti q2 iudicium rōnis ex quo agunt nō vincit ab aliqua difficul

tate et priusq̃ ad picula veniant sunt D quieti q2 ex impetu passionis nō agūt sed ex deliberatione ratiōis. Et quāq̃ talis vera fortitudo cōpetat vnicuiqʒ multo magis principi ɔuenit. Rō huiꝰ est q2 lʒ executio belloꝝ spectet ad mi lites scire tñ quō cōmittēda sunt bella et qualiter caute sint bonū cōmune re mouētia hoc maxie spectat ad principē vñ puidere debet ipse princeps vt in suis militib9 sit regimīs ordinalitas et pugnādi artificialis sagacitas. Sciat ar tē rei militaris quā dicūt lacedonij tra didisse ppter qd hanibal ytaliā petitu rus lacedoniorum quesiuit ductorem vt dicitur in policratico libro. vj. capit. vj. De modis quib9 cognoscit fortitu do vera ab apparente require supra in tertio pse p̄cep. vtere v̄tute. iuxta finē

An etiam consistat magis in aggrediē do q̃ in sustinendo vide ibidez.

❡ Quindecimum prece ptū quarte partis metrice

Auxiliū a notis petito si forte laboras Nec quisq̃z melior medicus q̃z fidus amicus

A ❡ Quintumdecimum autoris pre ceptum quod habet inducere ad vite et animi securitatē est boni et fidi ami ci confidentia quaz demonstrat hic au tor dū dicit. Auxiliū a notis ꝛc. Quasi velit innuere ꝙ sicut bonus medic9 ē vtilis ad morbum corporis remouen dum ita et multo magis amicus fide lis est vtilis amico ipsum a miseria sub leuando. Et hoc est quod eccl. vj. scri bit sapiens. Amicus fidelis medicamē tum vite. ❡ Uel aliter exponi pōt ꝙ sicut medicus diligit egrotū et odit egritudinē nec diligere potest egrotuz quin odiat egritudinē. ita et fidus ami cus sic diligit amicum quia odit et cor rigit amici vicia nec potest amicum di ligere quin odiat illius vicia. Unde au gustinus in quodaz sermone. Esto me dico similis. medicus em̄ nō amat egro tantem si non odit egritudinem et vt liberet egrotum febrē persequitur no lite inquit amicorum vestrorum amare

B vicia si vestros amicos amatis.

❡ Pro huius precepti intelligentia et obseruantia est breuiter sciendū ꝙ sicut verus et fidus amicus super om nia est diligendus. vt scribitur eccl. vj. Amico fideli nulla est compatio nec ē digna ponderatio auri et argenti con tra bonitatem fidei illius sic fictus et falsus super omnia est odiendus atq3 damnandus. hoc est quod beatus ber nardus ad eugeniuz scribit dicens. Nul lus magis meretur iram q̃ inimic9 fa miliaris simulans se esse amicuz. Talis fuit iudas. Unde. amice ad quid veni sti. Math. xxvj. Tales fuerunt apo stoli. Uos autez dixi amicos ꝛc. Jo. xv talis est quilibz bonus vnde vos ami ci estis. ❡ Et ideo notandum est ſm scripturas et canones ꝙ reperitur homo in triplici differentia amicicie. nā quidam dicitur amicus mundi dyabo li et dei. Qui est amicus mundi amat vana. vnde in ps. Ut quid diligitis va nitatem et queritis mendacium. Amat etiam amara. vnde gregorius in oml. xij. alt. Mundus iam ꝛ a quibus ama tur amarus est ipse et ruine eius predi cant ꝙ amandus non est. Ruine nāq3 illius voces eius sunt qui bona huius mundi diligit velit nolit timoris ꝛ do loris pene succumbit. quicquid in hoc mundo est libeat vbiq3 luctus aspici mus vndiq3 gemitus audimus et de structe vrbes auersa regna castra de populata ager in solitudine terra reda cta est alios in captiuitatem duci alios detruncari alios interfici videmus. Quid est ergo ꝙ in hac vita libeat fra tres mei si talem mundum adhuc dili gim9 non iā gaudia sed vulnera ama mus. Qui est amicus dyaboli amat ini qua. vnde puer. ij. Letantur cuz male fecerint et exultant in rebus pessimis Qui est amicus dei. amat vera bona. vnde in euāgelio Math. vj. Thesau rizate vobis thesauros in celo. Prim9 potius querit lanam q̃ ouem. viij. q. j sunt in ecclesia. Secundus querit non lanam sed ouē. viij. q. j. qui episcopatū. Terti9 fructū pbet et pascua vt. xxiij. q. iiij. tres psonas. Prim9 adheret mū do. vt di. xlvij. sicut hij. Scd̄s dyabo lo. iuxta illud euāgelij dictū vos ex pa tre dyabolo estis. Jo. viij. Terti9 ad hereret deo iuxta illud ps. dictū. Ego di xi dij estis. Un̄ de tali ficto et simulato amico exponi pōt qd̄ pouit ouidi9 li. ij. fabula. ij. dicit ibi ꝙ in domo solis depictus erat quidam deus qui dice batur proth9 et appellabat ambigu9 de9 eo ꝙ nō esset determinate figure imo subito ꝛ insꝑate i diuersas figuras

se mutabat ¶ Sic reurra realiter ficti et simulati amici videntur esse tales pi cti in domo solis iusticie que ē militās ecclesia ibi.n.multi sunt dīj ficti et simi lati amici qui pictā apparentiā non rea lem existiam hñt sic sunt ypocrite q cal lidi ⁊ maliciosi sūt sic sūt adulatores ⁊ placidi. Certe tales possunt dici dij am bigui q2 proprie de talibus nescit cuiꝰ sint figure cuius voluntatis et bonita tis existant. Ratio est quia facilime in diversas figuras se variant ⁊ transmu tant. falsi enim amici qui in ꝓsperitate veri credebantur in adversitate ficti ⁊ vani esse cōprobātur. Tales cani sunt similes qui hospiti dū est in mensa blā ditur sperans ab eo os vel frustrū car nium recipere sed elevata mensa vol/ uit illi terga imo aliquando latrat con tra ipsum. ypocrite enim de apparenti sanctitate ad apperentem iniquitatem faciliter cōvertūtur. Maliciosi de fi/ cta dissimulatione ad appertam inimi ciciam occasione inventa cōmutantur. ¶ Adulatores insuper ꝯm ꝙ ma/ gis credunt placere de vna conditiōe ad aliam trāsformantur ⁊ sic isti ꝓprie dij ambigui id est homines incerti mu tabiles et inconstantes merito appel/ lantur. vnde de talibꝰ merito dicit ps Conversi sunt et non servauerunt pa/ ctum ⁊c. ¶ De falsa vero amicicia require supra in secunda probemiali parte. §.iij. qui incipit. Dixi quito ꝙ hij sepe ferunt ⁊c. ¶ De materia etiaz fictorum amicoruz require supra in pri ma parte metrica precepto.xv. Cum te aliqs laudat ⁊c. Ex pte eadē ꝑcep.xxvj Qui simulat verbis. et parte eadem ꝑ cepto.xxvij. Noli homines blando. ¶ Utrū autem simulare se esse ami/ cum alterius sit grave peccatum requi re supra in septimo prose precepto. Sa luta libenter.

¶ Sedecimum preceptū quarte partis metrice.

Cum sis ipse nocens moritur cur victia ꝑ te. Stulticia ē in mortē alterius spare salutē

¶ Sextūdecimum preceptum qd inducere habet ad vere vite et animi securitatem est victe victime salutaris iugis contemplatio. Ad cuius eviden/ tiam. est sciendum ꝙ prout habetur in principio scientie perspective oculꝰ est forme seu rei visibilis receptiꝰ quod sic probatur. Si quis in luce diei vehe menter in celum aspiciat de loco sup quem domus habeat foramen magnū discoopertum ad celum et revertatur postea ad locum obscurum vel clau/ dat oculos aspiciat illius foraminis fi guram formam cum figura. ¶ Sic moraliter foramē quod nos debemꝰ omnes attente et frequenter aspicere est latꝰ christi perforatū in cruce. apoc primo. Uidebit eum omnis oculus et qui eum pupugerunt. Intrare igit de/ bet vnusquisqz domuz conscientie sue vt mentis oculo christi vulnera con/ templetur vt christo passo et velut vi ctima pro nobis oblato ꝑ modulo suo conformetur huius victime foramina devote aspiciat. Unde bernardus ex/ ponens illud canticorum.ij. Ueni in fo raminibꝰ petre in caverna macerie ser mone.lxj. super cantica loquitur in hec forma. Securus habito quia statuit.s. petram pedes meos. ¶ Fremit mū dus premit corpus insidiatur dyabo/ lus non cado firmatus enim suz supra firmam petram. ¶ Ego vero fidenter quod ex me mihi deest vsurpo mihi ex visceribus domini quoniam miseri cordie fluunt nec desunt foramina per que effluant foderunt enim manꝰ eiꝰ et pedes lateriaqz lancea perforarūt ⁊ ꝑ has rimas licet mihi sugere mel de petra oleumqz de saxo durissimo. id ē gustare ⁊ videre qm̄ suavis ē dñs. hec bern. Sperare ergo salutē alterius q̄

a christo fatuitas est atq3 magna stul ticia sicut faciebāt illi qui in immola/ tione et oblatione diuersorum anima/ lium credebant a peccatis liberari con tra quorum falsam extimationem dicit autor.Cū sis ipse nocens. Quasi velit innuere ꝙ nihil aliud valeat ꝓ libera tione a peccato nisi vera illa victia ſm quod ꝓbat apl's ad hebre.x.dicēs.Im possibile ē sanguinē tauroꝝ et hircoꝝ auferri peccata.ois qdē sacerdos ꝑsto est quotidie ministrans et ad easdem sepe offerens hostias que nunq̄ pos sunt auferre peccata.Si autor intelle xit de morte animalium de quibꝰ fie bant sacrificia verum est quod hic di/ cit.s. In mortem alterius sperare salu tem stulticia est magna. quia huiusmo di cerimonialia sacrificia postq̄ subin trauit lex euangelica euacuata sunt sic cessat nox et vmbra sole illucessente. Hanc rationem determinat apostolus ad galla.iij.capitulo vbi dicit.Uenit fi des iam non sumus sub pedagogo. Si vero intelligatur de morte christi vt dictum est sic esset falsum quod di cit ac etiam hereticū.quia per eiꝰ mor tem saluati sumus. de hoc cantat eccle sia.Uictime pascali laudes imolēt chri stiani. Agnus redemit oues christꝰ in nocens patri reconsiliauit peccatores. Mors et vita duello rc. ¶ Nota differentiam inter sacrificium sacramē tum misterium et consecrationem.Sa crificium est quod prece mistica sacrū factum est.vt.j.q.j multi.r est visibile Sacramentum vero est inuisibile.d cō se.di.ij.sacrificiū .Misterium est actꝰ visibilis sacramento applicatus secre/ tam in se continens dispensationem. vt.j.q.j.multi. Consecratio vero est re rum persone vel temporis sanctifica/ tionis traditio que quandoq3 confert ad vite sanctificationem quandoq3 tm̄ ad sacramenti collationem. ¶ Au/ gustinus querit d tali questione quare postq̄ veritas venit offere illas ho/ stias ꝓ ydolatria reputabat. videtur enim ꝙ hoc sit falsum q2 imolare illa animalia non est malū ſm se ergo im molare illa animalia bonum est vel in differens ergo si modo aliquis faceret illud non deberet reputari pro ydola tria.Si dicatur ꝙ ꝓpter hoc reputat̄ ydolatria quia ille qui sic facit spe3 po nit in illis eodem modo in tempore le gis si aliquis posuisset spem in illis re putandꝰ esset ꝓ ydolatria. ¶ Pro solutione huius quesiti ac etiam con/ trarij respondetur ꝙ propter statu3 re putatur illud pro ydolatria quia cultꝰ dei carnali cultui successit spiritualis si cut dicit apostolus ad hebreos. vij.ca pitulo. et est transumptum in decret. translato.de constitu.Ubi habetur ꝙ translato sacerdocio necesse est vt le/ gis id est cultus legalis translatio fiat scilicet in petrum et per illa verba pa sce oues meas.vel ſm aliquos. Ite et docete rc. ¶ Trāslata ergo est lex et ita legis obseruantia non enim est apud iudeos sed apud petrum r suos successores. ꝙ autem translatum fue/ rit sacerdocium a christo in petrum ꝓ batur expresse in canone.in nouo testa mento.xxij.di.Si igitur modo aliquis cultum carnalem exhiberet deo ess3 in obediens et derogaret cultui dei spiri tuali et ꝓpter hoc pro ydolatra re/ putatur. ydolatria enim derogat cul tui dei et hoc est quod intendit autor dum dicit.Cur moritur victima pro te De materia ista dicetur infra deo du/ ce .xxxx.precepto. Thure deum pla/ ca rc.

¶ Decimūseptimū prece ptū quarte partis metrice

Cum tibi vel socium vel fidū queris ami cū.Non tibi fortuna est hominis s3 vita petēda

¶ Decimūſeptimū quod inducere habet ad vite et animi ſecuritatem eſt
A fidelis amici acquiſitio inuentio et re/tentio. Sed in fidelis amici electione magna eſt adhibēda diſcretio qm̄ ille magis eligendus eſt ꝓ amico qui bo/nam vitam ducit licet nō ſit bene for tunatus ꝙ ille qui eſt bene fortunat9 ſed malam ducit vitaꝫ quia magis ve riſimile eſt et ꝓbabile ꝙ magis fide/lis ſit ꝙ malus vere bene fortunat9 ꝓ pterea d̄ fideli amico eccl.lxj. ſcribitur Amicus fidelis ꝓtectio fortis qui in/uenit illum inuenit theſaurum ⁊ hoc ē quod intendit autor dum dicit. Cum tibi vel ſocium ⁊c̄. Quaſi velit expoſiti ue innuere. Si vis tibi aliqueꝫ ſociari aut cupis amicum aliqueꝫ inuenire nō queras in eo diuicias vel honores ſed potius vtrum ſit morum ꝓbitate re/pletus. iuxta illud. Nobilitas animi ſo la eſt omnium que morib9 ornat. Nō ergo fortuna hominis petēda eſt hoc ē verū ei bene vel male contigerit. Sꝫ vita tantum eſt petenda. ſcilicet vtruꝫ honeſtam vitam habeat vel ne.

Pro intelligentia huius precepti ⁊ ob ſeruantia eſt breuiter ſciendum ꝙ bono rum et virtuoſorum amicicia licet in/fortunatorum eſt affectuoſe petenda propter quatuor que in vera amicicia reperiuntur que quidaꝫ non niſi in vir tuoſis et veris amicis valent inueniri. Primo nanqꝫ vera amicicia eſt primo bonorum cōmunicatiua. Secundo eſt morum aſſimilatiua. Tertio eſt volun tatum vnitiua. Quarto vera amicicia
B eſt veneratiua. ¶ Primo nanqꝫ ve ra amicicia eſt bonorum cōmunicatiua quia veri amici cuncta adinuicem com municant. vnde cum diceretur ſocrati de quodam paupere qui cuidaꝫ diuiti amic9 erat ait. Cur ergo ille diues iſte pauper eſt. Reſpondit amicus non eſt quia fortune particeps non eſt. Secun da vero amicicia eſt morum aſſimilati ua ver9.n. amor aſſimilat amantē ama to. vnde hugo de ſancto victore. Scio anima mea ꝙ quicquid diligis in eius ſimilitudinem transformaris. vnde per iſtam aſſimilationem quidam ph̄us in terrogatus quid eſſet verus amicus. reſpondit alter ego. ¶ Moraliter hec conditio eſt in amicicia dei et ſan/ctorum virorum. Ipſi enim per amorē tantum deo aſſimilantur ꝙ dij ꝑ pſal miſtam appellantur. Ego dixi dij eſtis ⁊c̄. Talis ergo eſt vnuſquiſqꝫ ſm au/guſtinū qualis eſt dilectio ſua. Si deū diligis inquit deus es. ſi terram dili/gis terra es. Sicut enim amor fecit bo nos deo ſimiles ſic diuerſa vicia faci/unt eſſe brutales. quod luculenter oſtē dit boecius libro. iiij. proſa. iij. dicens. Euenit ergo ut ꝙ transformaris vicijs videas hominem extimare non poſ/ſis auaricia feruet. Alienarum opū vio lentus ereptor lupi ſimilem dixeris fe rox atqꝫ inquiet9 linguā litigijs excer cet cani compaberis inſidiator occult9 ſubripuiſſe fraudibus gaudet vulpecu lis exequetur ira intēpans fremit leo nis animū geſtare credatur pauid9 ac fugax non metuenda formidat ceruis ſimul habeatur ſegnis atqꝫ ſtupidus torpet aſinum viuit leuis atqꝫ incon/ſtans ſtudia permutat nihil ab auibus differt fedis immundiſqꝫ libidinib9 im mergitur ſordide ſuis voluptate deti/netur ita fit vt qui ꝓbitate deſtat ho mo eſſe deſierit cum in diuinam condi tionem tranſire non poſſit vertatur in beluā. hec ille. ¶ Tertio vera ami C
cicia eſt voluntatum vnitiua. nam ſm tulium libro de amicicia vera eſt idem velle et idem nolle. ¶ Item tulius de amicicia. Cum amic9 cor ſuum prebeat amico ea vis amicicie eſt vt vn9 quaſi animus fiat ex plurib9. In vera ergo amicicia debet eſſe munifica cōmuni/catio cordium ſiue exteriorum conce/ptionum amicabilium collationum of ficiorum et miniſteriorum et rerum. vnde cōmentator. ix. ethicorum in prin cipio ꝓuer. ſcilicꝫ eſt de amicis quantū anima vna et communia omnia.

Quarto vera amicicia est veneratiua. quia debꝫ esse vtriusqꝫ ab alio mutua veneratio necnon verecundia et reuerentia semꝑ manere debet in amicicia. nam supioris ad inferiorem est habere beniuolentiam inferioris ad supiorem reuerentiam equalis ad equalem amicicia. vnde hierony. sup.xij. pphetas Amicicia autem pares accipit aut facit. vbi autem inequaliter est ꝛ alterius emi nentia alterius subiectio ibi non tam est amicicia q̄ adulatio. Cum tñ dicat tull.vbi.s. nullā in amicicijs pestē esse maiorem q̄ adulationem et blandicie ostentationem talis ergo vera amicicia ꝑm boecium nō inter vicia fortune bona est aliqualiter cōputanda sed inter virtutes nobilissimas est ponenda cū sit caritati simillima tanq̄ eius filia ab ea in cordibus generata nutrita et con ꝑnata hec autem amicicia tante existit dignitatis et nunq̄ nisi in bonis et vir tuosis valeat reperiri. Amor vero fal sus ex vicijs generatus quamuis inter aliquos nomine amicicie vsurpatiue cō misse nominetur nomine nō manet sꝫ est defacili solubilis vt.viij.ethic. pbat phus. Vera aūt amicicia semꝑ manet: semꝑ floret non solum in psperis ve rum etiam in aduersis imobiliter pse uerat. vnde solebant antiquitus simu lacra gratiarum effigiari nuda eo ꝙ so liditas amicicie ꝛ veritas fidei sine qua nec quidem nomē subsistit nullo simu lationis fuco debeat obūbrari ait polli crat9 libro.iij. Qui aūt eligendi sunt in amicos et qui non docet seneca in libro de transquillitate animi dicens. Nihil tam eque oblectat animum q̄ amicicia fidelis et dulcis. et sequit. quantū bonuꝫ est vbi prepata sunt pectora in que tute secretū omne descēdat quorꝫ conscientiam min9 q̄ tuam timeas mi nus q̄ sermo sollicitudinem leuiat sen tentia consilium expediat hilaritas di scerpet tristiciam conspectus ipse dele eta quos.s. vacuos quantum fieri pote rit cupiditatibus elongetur serpunt.n. vicia et in pximū quanq̄ transiliunt ꝛ in contactu nocent. Et sequitur. qui āt vitandi sunt ibidem docet. vitentur tri stes et omnia deplorantes quibus nul la est non causa in querelas placet con stet illi licet fides et beniuolentia tran quillitati tamen inuitus est comes per turbatus et omnia gemēs. ¶ Sed nota ꝑm phm ꝙ quatuor sunt genera hominum siue psonarum qui non per seuerant nec firmam tenent amiciciam scilicet. Seuerus. senex. puer. et mulier. Primo seuerus siue crudelis non pse uerat in amicicia ad hoc duplex ratio assignatur. Prima nanqꝫ ratio est ꝙ se uerus pmptus est ad verba iniuriosa ꝛ mordentia pferendū que sunt causa dissolutionis amicicie. vnde seneca dic ꝙ non licet ioco offendere amicū suuꝫ Alia ratio est quia ꝑm tullium amicorꝫ est idem velle et idem nolle. hoc autem non habet crudelis quia durus est in suo consensu et non flectitur a sua ppria voluntate pter aliū et ideo scribitur eccl. Noli fieri amicus homini ira cūdo nec amabilis homini furioso nec discas semitas eius ne paciaris scanda lum anime tue. ¶ Scūdo senex nō pseuerat in amicicia nec firmam tenet amiciciam. Et ratio est. amicicia causat et confirmatur cuꝫ alio ex quo homo delectatur in dictis et factis amici. senex autem amisit calorem naturalē qui est causa delectationis frigidus est et non delectatur in aliorum dictis quia nō videtur sibi ꝙ alius debeat loqui nisi ipse ratione etatis et sensus. Item non delectatur in aliorum factis etiaꝫ quia ipse est suspitios9 pter mala que per petrauit et vidit. et ideo de factis alio rum semꝑ suspicatur ꝙ non sint bona ¶ Tertio puer nō pseuerat in ami cicia. ratio est quia omnis amicicia est pter aliquam delectationem puer de lectatur in puericia in alijs in adolescen tia et in alijs in iuuentute. Et ideo sicut variantur eius etates ita variant eius delectationes. Et sicut variantur eius

delectationes ita variantur eius ami/ cicie quas ppter delectationes contra xit. ¶ Quarto mulier etiam non p seuerat in amicicia. Et ratio e quia mo dicu pticipat in roe respectu hois: mu liere eni magis sequunt delectationes corporales in amando q rationem. Et quia passiones frequenter variantur ideo frequenter variat amicicia. Ideo dicit salomon. Ab illa que dormiunt in sinu tuo custodi claustra oris tui isti n sunt perfecti amici. Sed perfectus ami cus semper in amicicia perseuerat.

D ¶ De materia vere amicicie vide supra in. xxxiiij. prime partis metrice p cepto. Vicere cu pos. r. ij. pte met. v. p cepto. Si potes ignotis. De falsa ve/ ro amicicia vide supra in secunda pro hemiali parte. §. xx. qui incipit. Dixi qn to q hij sepe ferunt fictile nomen ami cicie. Et plenius de materia habetur. s. in hac parte. xv. precepto. Auxiliu a no tis. et ibi require quia placebit.

¶ Decimuoctauum pce ptum quarte pris metrice

Utere qsitis opibus fu ge nom auari. Quid tibi diuicie psunt si pauper habundas.

A ¶ Decimuoctauum quod mouere habet ad vite securitatem est in vsu rerum quesitarum liberalitas adhibe da per quam quidem virtutem doce/ mur medium tenere inter pdigalitate qua rebus quesitis abutimur et auari ciam qua diuicias nequiter et indebite retinemus. ¶ Et hoc est ad qd in pre/ senti precepto vnumquenqz intendit autor inducere vt rebus suis taliter vtatur vt de auaricia maxime notari non possit du dicit. Utere quesitis rc. Quasi velit expositiue innuere. Utere quesitis opibus. i. diuicijs quas acqui siuisti r. Fuge. i. vita nomen auari hoc est dicere. Si no vis videri auarus vti debes liberaliter quando et vbi et cuz quibus expedit nec debes hoc facere solum vt fugias nomen auari qr hoc non esset liberaliter expendere sed fi/ cte et simulate nec imputaretur ad vir tutem sed potius ad vicium. vnde si n fueris vsus hijs opibus sic quesitis li beraliter cum expedit. Quid ergo diui cie sic congregate psunt si semper ha bundas pauper. i. si diuicijs habundas et viuas pauper parce expendendo mi sere epulando et egestatem paciendo Quasi dicat q nihil prosunt imo ob sunt. vnde de tali sic misere opibus que sitis vtendo loquitur salomon pue r. xiij. dicens. Est quasi diues cum nihil habeat et quasi pauper cum in multis diuicijs sit. ¶ Nota sm canones q septem sunt que dissuadent auariciam Primum est nature paupertas. qr ius nature violat qui communia sibi appro priat. vt. xlvij. di. sicut hij. post pricipiu ¶ Secundum est humana societas. nam aliena capere conuincitur qui vl/ tra necessaria rc. ibidem. Tertium est vite breuitas in hoc fallimur omnes quia mortem non pspicimus. Quar/ tum est sitis inextinguibilis. vnde ora tius. Crescit amor nummi quantuz ipsa pecunia crescit. Itez mens auida vt in canone virum di. eadem. Quintum est viciorum ingressus. xviij. q. j. ydolatria in principio. et. xxxij. q. j. cum renunciat Sextum est virtutum egressus et ti/ mor. vnde poeta misera est custodia magni. Septimum est seruitus. quia auaricia est ydolorum seruitus vt di/ cit apostolus ad colo. iij. j. q. j. cum om nis. et de preben. auaricie. ¶ Pro

B huius precepti intelligentia et obser/ uantia est breuiter sciendum q quili/ bet fugere debet quantum potest no men auari et per psequens ipsam aua riciam r hoc ppter tria mala que ipa auaricia facit in homine. Primo quia est bone fame denigratiua. Secundo

quia est subiecti ppriij destructiua. Tertio quia est multi timoris causatiua. De primo nihil quia supra in secunda parte metrica precepto. xxiij. Crimen auaricie 7c. satis dictum est. ¶ De secundo 7c. Nam auari suum ppriū destruunt subiectum. quia nec per se diuicijs vti volunt nec alijs vti concedunt imo nec filijs expendere volunt tales grifonibus et leonibus aureos montes custodientibus sunt similes q cum de auro nullam consequentur vtilitatem alios tamen ne tollant impedire non cessant. Et sic curis et sollicitudinibus seipsos consumunt. quia die noctuqz in labore sunt et fatigatione. vnde de talibus vaticinatus est hieremias ppha dicens. Pre sollicitudine quiescere non potuerunt. hiere. xlix. Auari cōmuniter parum viuunt s3 largus et liberalis multum. puer. xxviij. Qui odit auariciam longi fient dies eius. ¶ De tertio dicit hirony. Ve illis qui viuunt vt augeant res suas cito perituras vnde amittunt eternas. Quid est mundus et omnis concupiscentia eius nisi lutum et feces magna est securitas nihil concupiscentie secularis habere nam cum ad terrena concupienda cor inhyat securum transquillumqz esse non potest quia autem nō habita concupiscit vt habeat aut habita metuit ne amittat et dum in diuersis sperat psperā in psperis formidat aduersa et subdit vtilem doctrinam. Si vis inquit te diuitem facere nō pecunie est addiciendum3 sed cupiditati detrahendum. hec ille. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali ē de tali questione querendum videlic3 quid est quod ita inclinat appetitu3 nostrum ad illicitum amorem temporalium et earum inordinatam retentionē ¶ Huic quesito respondet augustinus dicens. Cum dico naturam corruptaz duo dico naturam et corruptionem s3 constat q natura non inclinat appetitum ad amorem temporalium quoniā

sm naturam primam omnia erant cōmunia sed vbi est talis amor est amor ppietatis ergo non natura quia natura non est inclinata ad amorem illicitū temporalium. Item chrisostomus. Nō est hec concupiscentia naturalis que. n. sunt nature omnia sunt cōmunia. hec autem cum hominem occupauerit preter naturam viuere facit. Ite3 licet natura quia corrupta ad hoc inclinet ad habendum pprium tamen nec natura quia natura nec quia corrupta ad hoc inclinat scilicet q habens temporalia is non vtatur sed auaricia ad hoc inclinat auarum prout determinatur auaricia in retinendo. vnde seneca. Auaricia quicquid alijs aufert sibi negat et tū omnia cupit in vsum suum conuertere omnia sibi facit aliena sed hoc videtur esse contra naturam etiam in quolibet statu qm̄ natura etiā corrupta or corrupta est pter sui indigentias plendam appetit vti temporalib9. Si ergo auarus non appetit vti necessarijs facit contra naturam. Quid ergo sibi diuicie psunt si pauper semp habundat. vt autor nr̄ docet certe nihil. ¶ Ad obiecta potest taliter responderi videlicet q eo modo quo omne peccatum dicitur contra naturam primitus institutam bene conceditur qd similiter est de auaricia sed loquendo de natura corrupta dicendum est q cū dico naturam corruptam duo dico naturam et corruptionem vt dicit augustinus. potest ergo ita esse q natura 7 corruptio vno motu cōposito currunt et sic vti pprio bene est nature corrupte ipso enim vti est nature sed quod est pprio est corrupte vl' potest esse q in isto motu preualeat alterum et hoc vel ipsa natura 7 sic bene delectat natura vti pprio sed non cū abusu vel corrupto et sic surgit appetitus non vtendi vtibili vt ita dicam sed potius reseruandum illud et sic est peccatū auaricie et sic intelligitur quod dicit seneca q ea que aufert sibi negat. f. ad vsū

et sibi facit aliena supple ab vsu non est tamen intelligenda corruptio sine natura sed semp est natura corruptiōi subiecta et hoc est quod vult autor inferre dum dicit. Quid tibi diuicie prosunt. ¶ De materia huius precepti tractatur in pluribus locis maxime in xxiiij. prime partis precepto. Ne tibi quid desit rc.et parte eadem. Confida potius.et parte secunda precepto. xxj Utere quesitis modice.et parte tertia precepto.xxiij. Utere quesitis. Sed ne videaris abuti.et in pluribus alijs locis in quibus prudens lector per seipsum videre poterit et valebit.

¶ Decimūnonum preceptum quarte ptis metrice

Si famam seruare cupis dūz viuis honestā. Fac fugias animo q̄ sunt mala gaudia vite.

¶ Notandum ſm canones q̄ infamia dicitur quattuor modis. Primo dicit̄ infamia lesionis quando quis mortaliter peccat tunc lesam habet consciētiam.j.q.j.§.quia ergo. Secundo dicit̄ infamia sinistrationis quando sinistra dicuntur de aliquo. Tertio dicitur infamia consumptionis quādo d̄ libero fit seruꝰ vt.xij.q.ij.octaua. Quarto dicitur infamia diminutionis quia diminuitur ita status ne ad publica dimittantur officia. Item nota ſm canones q̄ infamia remittitur ꝑpter quinq̄z. Primo per baptismum vt di.xxv.ca. vltimo. Secundo per cessationez a delicto.vt.xxxij.q.v. preceptum. Tertio per absolutionem vt patet in excōmunicato.vt.ij.q.iiij.beatus. Quarto per reconciliationem quando recedit ab heresi. Quinto per matrimonij restitutionem vt.ij.q.iij.§. hinc colligitur.

¶ Item nota etiaz ſm canones q̄ irrogatur infamia dupliciter. Primo ꝑ sententiam in contractibus et hoc in multis casibus. Et primo in mandati directo et contraria depositi. Secūdo ꝑ socio tutele.t.si ob dolum instituantur vt.ff.eād.l.furti.§.pe.semper enim actio de dolo infamat in criminibus publicis quibus damnatꝰ generaliter est infamis.ff.e.l.in priuatis. In quo autem canonica differt a legali. Respōdeo q̄ omnis infamia legalis est canonica exceptis muliere nubente infra tēpus luctus ⁊ eiꝰ viro ⁊ patre ⁊ milite qui predia conduxit et eo qui intercedit pro reo crimine lese maiestatis. plures autem iure canonico sunt infames q̄z legali vt omnis excōmunicatus et omnis mortaliter peccans ante sententiam quamuis non sit ex casibus quibus legaliter quis ipso iure fit infamis tunc eniz in illis casibus ambo iura cōcurrunt. Qualiter aūt hec infamia remittatur. Rn̄deo legalis ꝑ solū principem remittitur laycis posset tn̄ papa eis remittere quo ad actus ecclesiasticos vt promoueantur. Clericis aūt solus papa remittit ꝑ integrā restitutionem.ij.q.vj.ideo. Secundo ipso iure vel ipso facto quod idem irrogatur infamia quod fit ſm canones ⁊ leges in xiij.casibus quos ꝑnūc obmitto breuitatis amore. Itē nota ſm canones q̄ sex sunt infamie effectꝰ. Primo q̄r infamia repellit a ꝓmotiōe. Scd̄o repellit ab officij executiōe.ij.q.v. p̄sbyter. Tertio repellit ab accusatione et testimonio.vj.q.infames. Quarto repellit a postulando.iij.q. vij.§.tria. Quinto a cubiculo epi.ij.q.vij.puenit. Sexto a qualibet dignitate. C.de digni.l.iij.

¶ Deciūūnonū qd̄ inducere habet ad vite et animi securitatē est mala vite gaudia.i.vicia a se repellere et fugare quia homines habent infamare et eius honestam famam ꝑ virtutes acq̄rere et totis eam nisibꝰ cōnare q̄r ex hoc insurgit quoddā gaudiū ⁊ sp̄ualis leticia in quibꝰ aīa iocūdatur et fouet

et hoc p pns preceptū nos autor indu
cere intendit dū dicit. Si famā serua
re cupis ₇c.quasi velit expositiue in/
nuere φ si cupis famā honestā et bo
nam habere ₇ eā conseruare dū viuis
scilʒ in ista vita. Fac.i.libera et stude.
Ut fugias animo.i.volūtate.ea q̄ sunt
Mala gaudia vite.scʒ vicia ₇ pctā q̄
reuera sunt mala gaudia vite ex eo q̄
vana in sua opatione. eccl.ij. Gaudio
dixi quid frustra deciperis sunt amara
in sua degustatiōe.puer.xiij.Extrema
gaudij luctus occupat et sunt momen
tanea in sua duratiōe.Job.xx.Gaudiū
ypocrite adinstar puncti Ubi nota φ
punct⁹ sub littera dānat eā sed.s.au/
get significationē sic similiter de titulo
Itē moraliter gaudiū virtuosoꝝ est.s.
litterā.s.sup celū.prauoꝝ vero est sub
littera q̄ in istis inferiorib⁹ ꝯsistit eoꝝ
gaudiū ideo dānabuntur.Item pūct⁹
est sine longitudine latitudine ₇ pfun
ditate. Sic gaudiū prauoꝝ est sine lō
gitudine deuotionis sine latitudine di
lectionis et sine pfunditate radicatio
nis.de tali ysa.liiij.loquitur dicens.In
puncto ad momentū deliquerunt. hec
eñ gaudia que sunt tā vana amara et
momentanea sūt gaudia mūdi que sūt
penitus refugienda cū valde piculosa
sint et mala q̄ salutē anime tollunt et
famā.Que aūt sint ista tā mala que fu
gere debem⁹ vt famā bonā conserue
mus sapiens sap.ij. sub typo stultoꝝ
luculenter ostēdit di. Uenite fruamur
bonis que sunt et vtamur creatura tā
q̄ in iuuentute celeriter vino precioso
et vnguenti nos impleamus et nō pre
tereat nos flos temporis. Coronemus
nos rosis anq̄ marcescant vt nullum
pratum sit quod nō ptranseat luxuria
nostra vbiqʒ relinquamus signa leti/
cie.hec et similia famā maculant et de
nigrant.et hoc est qđ autor talia gau
dia hic monet refugere dū dicit. Fac
fugias animo que sunt mala gaudia
vite.Et notanter dicit mala gaudia q̄
semp inducūt tristiciā et dolorē et hoc

B

ppter vermē conscientie qui semp ro
dit nec vnq̄ a tali corrosiōe quiescit et
talis remorsus consciencie cōnumerat
inter penas maximas damnatoꝝ de ta
li remorsu qui ex praua nascitur cōscie
tia vide latius.s.in.ij.pbemiali .parte
§.xxiiij.qui incipit.Dixi nono φ agoni
sat veritas.in fine. ¶ Pro huius p
cepti intelligentia et obseruantia est bre
uiter sciendū φ fama inter res tpales
post vitam preciosior esse cōprobatur
adeo φ p eius defectū hō a multis be
ne agendis impeditur et ideo p ipsi⁹
obseruatione vnusquisqʒ qui vult vitaʒ
possidere securā conari debet quantuʒ
potest vt vitā ducere debeat honestā
et illa refugere p que fama ledi valeat
vl etiā denigrari.Sed sciendū φ sicut
corpus viuit mediāte anima. sic anima
viuit mediāte fama. Tollere ergo pro
ximo famam est animam occidere et
hoc est quod apostolus dicit.secūda.ad
corinth.ix. Expedit mihi magis mori.
scʒ vita corpali q̄ vt gloriā meam.i.fa
mam quis euacuet. Transumptiue ha
bent verba.j.q.ij.sacerdos ¶ Pro
cuius tñ fame euidentia est sciendū φ
fama indifferenter se hʒ ad famā et in
famiā.fama.n.p leges sic diffinit.Fa/
ma.n.est illese dignitatis stat⁹ vita et
morib⁹ cōprobat⁹.vt.ff. de va.₇ extra
co.l.cognitionū.§.extimatio. Uel ali/
ter diffinitur.Fama est cōmunis opi/
nio populi diuulgata smone.vt.ff.de
ver.sig.l.ānicul⁹.Notandū etiā φ fa/
ma etiā p infamia qñqʒ accipit ₇ qñʒ
ex scia et qñqʒ ex suspitiōe pcedit qñʒ
ex certo autore qñqʒ ex incerto. vt in
canone.factū est.de cōse.di.iiij.De in/
famia nō intendit hic autor tractare sʒ
potius de bona fama. et hoc est quod
dicit. ¶ Si famā suare cupis dū vi
uis honestā. q̄ talis fama pciosior est
cūctis opib⁹.iuxta illud eccl.xlj. Curā
habe de bono noīe.hec.n.magis pma
nebit tibi q̄ mille thesauri magni et p
ciosi qui vero talē negligit famam ille
crudelis est censend⁹. Hanc aūt vane

C

gloriosi per mala gaudia.i.praua opera
credūt acquirere qđ minime pōt fieri
nisi aīo fugiant mala gaudia supra di/
cta vt autor docet. Cōtra tales dicitur
qđ habetur ꝓuer.ij. Letanť cum male
fecerint et exultant in rebus pessimis
quoꝝ vie peruerse et infamis gressus
eorū. Hij.s.vane gloriosi figurari pos
sunt per illam tertiā bestiā quā vidit
daniel.dañ.vij.c.et dicit ibidē ꝙ hec
bestia erat similis leopardo qui habꝫ di
uersos colores et descriptus erat hñs
quatuor alas et quatuor capita. hec be
stia sic alata et coloribꝰ varijs depicta
denotat vanā gloriā que plerūqꝫ ex'ta
li fama cōsurgere cōsueuit que etiā in/
certos colores dicit habere qr vnū in
teriꝰ quo ad laudē hūanam intendit.
Aliū exteriꝰ.s. fictionē sanctā et iō cū
alis depingitur que non volāt qr tales
videnť cōtēplatiui et non sunt. Qua
tuor capita sunt quatuor eiꝰ partes vł
filie fm greg.li.moral. vicꝫ inobedien
tia.iactātia.ypocrisis.ꝑtinacia. De hijs
quatuor inanis glorie filiabus. et etiā
de alijs tribus sororibꝰ earūdē nō ex
pedit hic instare qr.s̃.in.xix.ij.ꝑtis me
trice ꝑcepto. Nec te collaudes.satis est
de eis deductū ac etiā exemplificatum
¶ Pro premissoꝝ intelligentia ma
gis in speciali est de aliqbꝰ dubitabili
bus inuestigandū. Et pmo vtrū ponē
da sit felicitas in tali fama vel gloria.
Huic quesito breuiter rñdetur ꝙ dif
ferūt fama et gloria ab honore et lau
de qr honor et laus sunt fame et glo
rie causa. Ex hoc.n.aliquis in fama est
et in gloria qr laudatur ⁊ honorať.ho
nor aūt differt a laude qr vniuersalior
est.nā laus nō est nisi ꝑ signa vocalia
vñ aristo.in ethi.dicit ꝙ laus est sermo
elucidans virtutē.sꝫ honor ꝑ quecūqꝫ
signa.sed hec oīa sunt extrinseca ideo
in talibus nō est felicitas. Ex hijs em̄
videtur ꝙ autor in primo versu indu
cat ad appetitū hūane laudis qui insur
git ex fama et sic ꝑ cōsequens ad sup/
biā vite que est tertia radix peccatorū
fm ꝙ dicit Joh. in canonica sua et sic
ad peccandū. Huic obiectioni rñderi
potest ꝙ si pōderenť verba et mens
secundi metri non inducit ad peccan/
dum immo potius ad virtuose viuen
dū cū dicit. Fac fugias aīo que sūt ma
la gaudia vite. De errore illoꝝ qui po
nunt felicitatē in fama vide.s̃.in.ij.ꝑte
metrica. Telluris.añ mediū. ¶ Secūdo
queritur de vna qōe q̄ꝫ in alijs termis
mouet btūs tho.ij.ij.q.lxxiij. que ta/
lis est vicꝫ. Utrū sit magis peccatū fa
mā alicuius denigrare q̄ꝫ occidere vel
adulterari vel furari. Et videtur ꝙ sit
maius peccatū infamare ꝯtra veritatē
q̄ꝫ occidere.vñ glo.sup illud ꝑs. Pro
eo vt me diligerēt detrahebant mihi
dicit sic Plus nocent in mēbris detra/
hētes christo qr aīas credituroꝝ inter
ficiunt q̄ꝫ qui eiꝰ carnē mox resurre/
cturā perimerent. Contra grauiꝰ ē pec
care facto q̄ꝫ verbo sed denigrare fa/
mā est peccatū verbi. occidere adulte
rari furari sunt peccata oꝑis ergo ⁊c.
¶ Huic oppositiōi rñdetur ꝙ famam
denigrare alteriꝰ est minus peccatum
q̄ꝫ hoīeꝫ occidere vel adulterari sꝫ tñ
maius pecatū est q̄ꝫ furari. ¶ Pro
cuiꝰ tñ declaratiōe est sciendū ꝙ ma
ioritas vel minoritas peccatoꝝ que cō
mittūtur in ꝓximū sumenda est fm
maioritatē et minoritatē nocumentoꝝ
que inde proueniunt. Est autem tanto
maius nocumentum quanto bonum
quod ꝑ illud ordinatur ē maiꝰ nūc āt
sic est ꝙ ꝑ homicidiū tollitur vita ho
minis iā actu exñtis ꝑ adulteriū tolliť
vel leditur illud ꝑ qđ est introitus ad
vitā que est maximū bonū inter bona
tꝑalia qr adulteriū est cōtra debitū or
dinē generationis hūane ꝑ quā est in
troitus ad vitā.quare occidere et adul
terari sunt maiora peccata q̄ꝫ diffama
re. Quia vero bonū qđ aufertur ꝑ fur
tū cū fama ꝑeminat bonis tꝑalibꝰ.iu
xta illud ꝓuer.xxij. Meliꝰ est nomē
bonū q̄ꝫ diuicie multe ⁊ ꝓ eo qr fama
quasi appropiquat ad bona spūalia iō

est maius peccatū alterius famā deni/grare iniuste quam furari. Ad argumentū in contrariū est dicendū quod illi detra/hunt christo impedientes qui fidē mē/broꝝ eius derogant diuinitati eius cu/ius fides innitit. vñ non solū diffamāt christū sed blasphemant. vñ secus est de infamia christi quam ceteroꝝ hominū et sic patet veritas quesiti.

Uicesimum preceptū quarte partis metrice.

Cum sapias anio no/li irridere senectam.
Nā i quoqz sene sen
sus puerilis in illo est.

A Uicesimū qd inducere habet ad vite securitatē est famā conseruare et sic pcauere ab hijs p que fama denigrari possit vel maculari sic inter cetera que habeant infamiā irrogare est irrisio et irreuerentia que maxime fit cōtra se/nes qui sunt in etate decrepita cōstitu ti et hoc est quod intendit autor dum dicit. Cū sapias animo ꝛc. Quasi velit innuere. Cū sapias aio. i. integrū sensū habeas plus animi sapientiā. Noli irride re senectā. quia p taliū seniū irrisionē in/curres infamiā. Ad cuius euiden

D tiam est sciendū quod senex fm ysidoruz dicit sine sensu vel dicit se nesciens. nā phi dicūt hoīes stultos esse frigido/ris sanguinis. prudētes vero calidi vñ senes in quibus iā friget et pueri in q bus nondum calet minus sapiūt pueri ergo nondū sapiunt quia nondū in eis sanguis incaluit. senes decipiūt quia san guis in eis iā friguit. Juuenes in etate viriles acute sapiunt quia in eis sanguis calescit. Antiqui vero sensum habent maturū quia eoꝝ sanguis nō est calidus neqz frigidus sed tpatus ideo dicit Job xij. In antiquis est sapiētia et in multo tpe prudentia et hoc est quod in me/tro scdo de decrepito itendit autor dū dicit. Nā in quoqz sene puerilis sensus in illo est. Pro huius pcepti intel ligentia et obseruantia est breuiter sciē/dū quod senes decrepite etatis in pueri/tiam redigūtur et id nullo mō despiciē di sunt vel irridendi. imo potius ē eoꝝ miserijs et imbecillitati cōpaciendum et ad hoc exequendū inducere debent tria. Primū est sacra scriptura. Scdm est ipsa ānihilata natura. Tertium est doctoꝝ moraliū dogmata scripta. De primo eccl. viij. scribitur. Ne spernas hominem in senectute sua etenim ex vo bis multi senescunt. De scdo aristo. ij. retho. c. xvj. de moribus senū pte scda ponit qnqz pueroꝝ pprietates quas hñt siłr senes maxime decrepite etatis Prima pprietas senū vt pueroꝝ est quod sūt pusillanimes eo quod humiliati sūt a vi ta nullū. n. magnū nec supfluuz fm ea que ad vitā concupiscūt. Scda pprie tas senū est quod sunt formidolosi et oīa ptimentes. Cōtrarie. n. disponunt a iu uenibus infrigidati. n. sunt. Hij aūt ca lidi quare viā ppārauit senectus formi dini etenim timor infrigidatio quedā est Tertia pprietas est quia sunt miseratiui et hoc pter imbecillitatē eoꝝ puni re dicit omnes. n. putāt pati. Quarta pprietas est quod sunt plangitiui et non entrapeli. i. iocosi neqz amatores risus sed in hoc vident contradicere pueris pter quod dicit autor quod puerilis sen sus in illo est supple decrepite etatis.

Quinta pprietas est quia nō sunt erubescitiui quia magis curant de vtili quam honesto et ideo puipendūt reputa ri. De isto defectu et duobus alijs vide s. in. ij. pbemiali. §. iij. qui incipit Dixi tertio quod senij malignitas ꝛc. De tertio grego. sup euāg. li. j. omł. j. dicit quod in il la etate statura curuat ceruix exsiccata deponit frequentius suspirijs vigetur virtus deficit loquētis verba hanelitus intercidit et si lāguor desijt senibus ipa salus egritudo est. Et seneca epła. x. Meliora preteruolāt deteriora succedūt

C

D

Et ponit exēplū quēadmoduz ex am
phora ꝙ effluit sincerissimū et grauissi
mū turbidū subdit sic ⁊ i etate nostra
qd̄ optimū est i p̄mo ē ideqȝ exhauriri
in aliis patimur vt nobis fecē refue/
mus. vñ senectꝰ insanabilis morbꝰ est
id̄ boeciꝰ .j. de ↄso. c. j. Uenit. n. p̄para
ta malis inopinata senectus. Et dolor
etatē iussit inesse suā. Nota fm scriptu
ras ꝙ pueris assimulari dñt deuoti ho
mines ꝑpter septez que in puero ↄtin
git inuenire. Paruitatē. puritatē. sobrie
tatē. Cōformitatē. Jocūditatē. liberali
tatē. et trāsquillitatē. Parui sunt cōtra
tumorē supbie. Puri ↄtra fetorē luxu
rie. Sobrij cōtra feruorē gule. Confor
mes cōtra liuorē inuidie. Jocūdi cōtra
torporē accidie. Liberales contra rigo
rē auaricie. Trāsquilli cōtra furorē ira
cūdie. De p̄mo Mat. viij. Nisi ↄuersi
fueritis et efficiamini sicͭ puuli nō intra
bitis i regnū celoꝝ. De. ij. j. Re. xxj. scri
bitͬ ꝙ cū dauid cū pueris suis venissȝ
ad achimelech sacerdotē ⁊ sacrū petēs
panē qꝛ famis eos vrgebat vehemēter
r̄ndit sacerdos. si mundi sunt pueri ma
xime a mulieribus mādueāt. si imundi
nō manducēt. De tercio dañ. j. scribitͬ
ꝙ post dies decē iuuenes illi sobrijssi
mi inuenti sunt vultus eorū meliores ⁊
corpulentiores p̄ oībus suis qui vtebā
tur cibo regio quo isti voluerūt ↄtineri
sed legumīa comedebāt. et id̄ legitͬ ꝙ
pueris illis dedit deus sapiam et disci
plinā in omī sapia. De quarto ⁊c̄. in
hoc vult ꝙ deuoti hoīes assimulentur
pueris. puer eni si videt nutricez suam
flere statim flet. si rideat statim ridet:
Jta deuoti hoīes cōpati dñt afflictis
et tribulatis. vñ apl̄s ad ro. xiij. Gau
dere cū gaudētibꝰ et flere cū flentibꝰ
De. v. scribitͬ. j. Re. ij. cap. Puer samuel
ministrabat coraȝ dño statim cū esset
ablactatus. De. vj. ⁊c̄. deuoti hoīes sicͭ
pueri liberales esse dñt maxime in ele
mosinaꝝ largitiōe figuratur ꝑ pueruȝ
qui quinqȝ panes liberaliter ꝓpinauit
Joh. vj. De. vij. deuoti hoīes in hoc si
miles esse dñt ceteris. qꝛ puer nō le/
dit et si nō offendatͬ vel ledatͬ statim
remittit et ꝑ pomo recōsiliatͬ quantū
cūqȝ valde sit offensus. vñ christus in
euāg. Mat. v. hoc facere nos instruit
et informat dicens. Bñfacite hijs qui
vos oderūt ⁊ orate ꝑ ꝑsequētibꝰ ⁊ ca
lūniantibꝰ vos ⁊c̄. De materia irrisio
nis plenissime habetͬ. s̄. in. xliiij. ꝑse p̄
cepto. Neminē irriseris. et etiā in. xlv.
Miseꝝ noli irridere. ⁊ ibi vide si pls

Uicesimūprimum prece ptum quarte ptis metrice

Disce aliquid nā cum
subito fortūa recedit.
ars remanet vitā ho
minisqȝ nō deserit vnqꝫ.

Uicesimūprimū qd̄ inducere hȝ
ad vite securitatē ⁊ bone fame acquisi A
tionē est salubris et vtilis doctrine ad
eptio ad hoc aūtisfaciendū ꝑ p̄ns p̄ce/
ptū inducit nos autor duȝ dicit. Disce
aliquid. Quasi velit expositiue inuere
ꝙ discere debes aliquaȝ artē. qm̄ et si
omnia que habes amitteres quousqȝ
vixeris ars nunqꝫ te dereliquet ⁊ hoc
est quod vult dicere. Disce aliquid id
est aliquā artem nā cum fortuna. i. di/ B
uicie que fortunate sūt et casuales sub
ito recedit. s. a te. Ars ingeniuȝ sciencia
vel ꝓbitas remanet que non labitur
sine subiecto nec nunqꝫ vitā hominis
id est hominē dum viuit deserit. quia
scia ē nobilis possessio animi ⁊c̄. Breui
ter de materia liberalium artium tra/
ctatur supra in ꝓsayca pte p̄cepto. xxij
Litteras disce. et prima pte metrica p̄
cepto. xxviij. Cuȝ tibi sint nati. De ma
teria vero artium mechanicarū requi
re supra in scd̄a ꝓhemiali pte. §. xxvj.

qui incipit. Quare accedat illud; princi pale membrum. Dico q morum igno bilitas rc. Et ibi plenissime de septem artibus mechanicis. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali e de tali questione querendum vel etiam investigandum videlicet vtrum filij diuitum vel nobilium dici possint bene fortunati propter nobilitatem et diuitias quas preter eorum intentione habuerunt adeo q eis non expediat artes liberales vel mechanicas addiscere ¶ Et primo videtur q sic tali ratione quia ille videtur bene fortunatus cui contingit bonum preter industriam rationis et preter cognitionem boni quod sibi euenit sed filij diuitum r nobilium sunt huiusmodi quia nec lucrati sunt diuicias nec nobilitatem per ipsorum industriam nec etiam ipsa bona precognouerunt ergo dici debent bene fortunati. In contrarium est aristoteles in libello suo de bona fortuna. ¶ Huic oppositioni respondet q filij diuitum et nobilium qui intrauerunt diuicias parentum nouas r antiquas non sunt propter hoc bene fortunati proprie loquendo. ¶ Cuius ratio est quia vt vult ibi aristoteles ex hoc est aliquis bene fortunatus qui operatur r facit aliquid quo facto absque sua precognitione et preuisione consequitur aliquod bonum. Unde cum diuicie filiorum parentum diuitum et nobilium nec nobilitate vel industria ipsorum sint acquisite per aliquam ipsorum operationem intentam vel non intentam nec fuit in potestate ipsorum nobilitatem vel diuicias habere vel non habere, ideo proprie nō debent dici bene fortunati reducuntur tamē diuicie et nobilitas ad bonam fortunam ¶ Ad argumentum incontrarium patet solutio. quia procedit ab insufficienti diuisione non em̄ sufficit ad esse bene fortunatum proprie consequi bonum preter intentionem suam sed requiritur vltra hoc q sit propter operationem suam quod deficit in filijs diuitum et nobilium quia nihil operati sunt ad hoc et hoc est quod intendit autor dum dicit. Disce aliquid.

¶ Vicesimūsecundū preceptum quarte ptis metrice

Prospicito cūcta tacitus q q̄sq; loquatr
Sermo hoīm mores
zelat et indicat idem.

¶ Uicesimumsecundum quod inducere habet ad vite securitatem est a verbis simulatorum sibi precauere qđ fit cum quis attente considerat verba mentem et gestus ipsius proferentis. et hoc per presens preceptum instruit autor facere dum dicit. Prospicito cuncta. Quasi velit innuere q in corde tuo hoc est infra teipsum que audis diligenter considera quoniam per sermonem et loquelam perpendere poteris sapientiam vel stulticiam uel etiā nequiciam proferentis. vnde seneca. Quotidiana fornax est lingua. Prospicito ergo cuncta. id est hominum facta et dicta et ſm hoc ista dictio cuncta est accusatiui casus et vltima sillaba est breuis. Uel aliter. cuncta. id est per inducias et dilationem et sic est ablatiui casus nominis substātiue cuncta cuncte. cuius vltima est longa. Tacitus. id est apud teipsum. vel tacitus id est tacite. q quisq; loquatur vere debes diligenter in teipso cogitare et cōsiderare. qr ſmo id est loquela hoīm mores zelat. i. qualitates et naturas. Et idem. s. sermo indicat. i. manifestat qualitates hominum. sc; quando quis

bene intelligit sua loquela manifestat eum. Quasi dicat ꝙ per loquelam celatur ⁊ etiam ꝓpalatur sapientia fatuitas necnon et hominum malicia vel nequicia. ¶ Pro huius precepti intelligentia et obſuantia est breuiter annotandum ꝙ quanq̄ȝ homo callidus et versutus aliquo tempore sciat suos mores. i. calliditates et astucias seu duplicitates celare et occultare sermonē hoc est vnum ꝓ alio ostendere quod tunc fit quando vnum habet in corde et aliud pretendit in ore sicut ypocrite faciunt nihilominus tamē finaliter idē ſmo iudicat. i. manifestat qualis intus sit ⁊ hoc maxime per signa naturaliter significatiua et ad significanduȝ tantū determinata et nō contrarium ꝓut infra latius explicabitur quod ꝓbatur ex tribus videlicet. Ex diuine pagine ꝓnunciatione. Ex nature demonstratione. Ex canonum ꝓmulgatione. De primo scribitur Mt. xij. ꝙ ex habundantia cordis os loquitur. et idez. xxvj Nā et loquela tua manifestum te facit quia vnusquisq̄ȝ talis est qualia dicit et operatur. Et ideo per sermonem cōmuniter mores hominum cognoscunt̄ maxime quando nō sunt sermōes frequenter repetiti ⁊ sunt inexcogitate ꝓlati et non ex ꝓposito vt non occultarentur tales mores. De talibus loquit̄ sapiens eccl̄. xxvij. sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius sic verbuȝ inexcogitatum hominis cor. Sermōes vero ypocritarum qui verbis vnum pretendunt et aliud faciunt sunt excogitati et ex ꝓposito ꝓlati. Et ideo talium mores cum difficultate cōprehenduntur. vnde dominus comparat eos sepulcris dealbatis. quia exterius videntur depicti virtutibus intus vero spurcicijs viciorum sunt pleni Math xxiij. De materia ypocritarum nihil ad presens quia magis specifice dicetur infra deo dante in precepto. xxxiij. De/missos animo ⁊c. ¶ De secundo dicit aristo. primo periarmenias ꝙ voces et ſmones sunt signa eorum que sunt in anima passionuȝ note. Pro huius sententie declaratione est sciendum ꝙ reperiuntur signa duplicis maneriei Quedam enim sunt signa naturaliter significatiua ad significandum tantum determinata et non contrarium sicut dicitur de pulsu ꝙ talis motus significat cordis dispositionem ⁊ non contrarium. Et etiam talis vrina talem significat egritudinis vel sanitatis dispositionem et in talibus signis determinatis ad vnum significandum non fallit̄ hō quin bene cognoscat signum. Quedam vero sunt signa voluntaria que significant hoc vel illud ſm instituentis bene placitum sicut circulꝰ positus ante domum significat venditionem vini vel significare pōt aliud vel contrarium ⁊ ꝑ talia signa est difficile iudicare et facili errare quia nec voluntas a qua sunt instituta ad significandum est determinata ad volendū tantum hoc ⁊ non contrariū sed pōt velle contraria diuersis tē̄ꝑibus. Sic in ꝓposito ꝑ talem modū difficile ē mores hominū cognoscere per ſmonē et ꝑcipue quando astute et determinate loquunt̄. Et ꝓuer. xxij. scribitur ꝙ hō versutus celat scientiā. ⁊ hoc est quod autor insinuat cū dicit. Prospicito cuncta. ¶ De tertio dicit hilariꝰ ꝙ intelligētia dictoꝝ ex causis est assumenda dicendū qꝛ nō ſmoni res sed rei est ſmo subiectꝰ. Ex hijs verbis formata est decretalis que sic incipit. intelligentia ⁊c. que locata est in ti. de ver. signi. extra. et ex hoc notat glo. ꝙ nō debemus intelligere vt verba ꝑma facie sonare vident̄ maxime vbi ambigua sūt recurrere debemus ad intentionē verba proferentis vt decret̄. dicit et pro tanto decretalis concludit ꝙ non sermoni res sed rei est sermo subiectus dicit glo. i. intentiōi siue intellectui sermo seruire debet quia non est in folijs sed in radice rationis et etiam in sensu consistit euangelium vt dicit sacer

canon maricion et basilides.i.q.i. verba enis instituta sunt vt per ea quisqz in alterius noticiam cogitationes suas pferat.xxii.q.ii.biis autem qui z sicut anima pfertur corpi ita sententia verbis.vt in canõe.sedulo.xxii.di. De differentia inter locutione simulatã z figuratã et an plocutio et accusatio simulatoria illicita sit z cũ peccato requi re.s.in pria pte metrica pcepto. xxvi. Qui simulat verbis.post mediũ.

Vicesimumtertiũ precep tum quarte ptis metrice

Exerce studiũ q̃uis pceperis artẽ. Ut cura ingeniũ sic et manus adiuuat vsum.

A Uicesimũtertiũ quod inducere habet ad vite securitatẽ est assidue studio cuiuscũqz artis insistere.q: non sufficit in quacũqz arte solus actus nisi actus cum studio effectui mancipet etiã quãtũcunqz illã artẽ pceperit.i.bene intellexerit q: vsus est quotidianus labor hominis z reddit in illa arte peritum doctũ et pmptum et p consequẽs ad illã artẽ exequendam magis securum.

B Et hoc per presens preceptũ docet autor facere dũ dicit. Exerce studium. Quasi velit innuere q̃ si aliquã didicisti artem exercere debes te in eadem quia sicut studium cuiuscunqz facultatis iuuat ingenium.i. intellectuz sic vsus.s.mechanice artis adiuuat manum z hoc est quod dici solet q̃ labor improbus omnia vincit hic est yperlage figura quantũ ad similitudinem et comparationem et etiam quantuz ad casuum transpositionẽ quasi dicat. sicut vsus adiuuat manum artificis in arte scilicet mechanica sic cura.i. exercitiuz adiuuat vsum quo ad cuiuscunqz sciẽtie facultatem. Nota fm canões q̃ manus dicit nouem modis. Primo confirmatoria. de conse. di.v.manus. Secundo ordinatoria.xxiii.di.psbyter Tertio consecratoria.xx.q.i.virgines. Quarto reconsiliatoria.xi.q.iii.cum aliquis. Quinto curatoria. vt in euãgelio Super egros manus imponent. Sexto rebenedictoria.i.q.i.manus impositio. Septimo expulsoria quando penitentes mittuntur in ecclesiam.ut di. v.in capite. Octauo institutoria vt inuestitura corporalis. Nono exsufflatoria. Pro primi metri intelligẽtia et obseruantia est breuiter sciendum q̃ fm hugo.didascalicõ parte secũda tria sunt necessaria hiis qui debent instrui in artibus videlicz. Natura. Exercitium et. Disciplina. In natura cõsideratur vt facile audita percipiat et percepta firmiter retineat. In exercicio vt labore et sedulitate naturalem sensum excolat. In disciplina vt laudabiliter viuens mores cum scientia componat. Pro istis tribus conuncium facit quod recitat valerius.viii.d platone qui octagesimoprimo anno decedens sub capite libros sophionis fertur habuisse sic nec extrema eius quidẽ hora cogitatione studii vacua remansit sed idem illi viuendi ac philosophãdi finis fuit in quo etiaz ostendit alios tẽpore deesse alios vero temporibus supesse.et quintilianus in libro de oratoris instructionibus dicit. Amor scientie et vsus lectionis non scolaris temporibus sed vite spacio terminetur z hoc est quod directe intẽdit autor quo ad primum metrum dũ dicit. Exerce studium. Pro secundi etiam metri intelligentia et obseruantia est sciendũ illud quod dicit pollicraticus libro.v. q̃ si arte vsumqz dissocies vtilior est vsus expers artis q̃ ars que sui vsuz non habet. Ars infecunda est sine vsu vsus temerarius est sine arte. Ad hoc bene facit lex ciuilis.ff.de le. iii.l.legatis.§.ornatricibus.di.q̃ omne artificiũ per sui exerciciuz suscipit incrementũ.

ad di tio C

D

¶ Vicesimūquartuȝ p̄ceptū quarte partis metrice

Multū venturū ne cures tpa fati. Nō metuit mortē qui scit cōtemnere vitam.

¶ Vicesimūquarū quod inducere
A habet ad vite securitatē est ꝙ non de
bemus multū curare vel etiā investiga
re tempora fati venturi.s.aut ꝗ̃ lōga
vel brevis esse debeat vita nostra. qꝛ
talis investigatio sine magna sollicitu
dine ⁊ animi anxietati fieri non potest
hoc aūt aliqui curiosi querūt qui intim̄
amāt vitā corpalem ꝙ non cessant per
quirere quid eis in vita contingere de
beat vel evenire ad hoc vt mortē cor-
palem valeant evadere. Contra huius
modi curiosos p hoc suū preceptū au
tor p̄bet remediū oportunū dū dicit.
Multū venturi ⁊c̄. Quasi vellit innue
re ꝙ velle p̄nosticare et futura tpa fa
ti nimis sollicite investigare et cogno-
scere et hoc est mortale peccatū incur
rere cū etiā impscrutabilia et investiga
bilia sint eius opera ⁊ consilia nec etiā
iudicio hūano vel voluntate ducantur
Et contra tales curiosos dici potest il
lud quod habetur act.j. Non est vr̄m
nosce tempa vel momenta que pater
posuit in sua potestate. Ex hoc eīm pa
tet ꝙ non debemus esse multū curiosi
investigare futura maxime p divina-
tionē sive per superstitionem sicut ali
qui stulti et hebetes faciūt. ¶ Pro
huius primi metri intelligentia et ob-
servātia est breviter sciendū ꝙ sunt nō
nulli curiosi fatui qui vt est dictum in
tantum amant corporalem vitaȝ ꝙ nō
cessant tempora futura fati investigare
quod fieri potest tripliciter sm̄ ꝙ sunt
tria divinationis genera. ¶ Primū
nanqȝ divinationis genus est per ma-
nifestam demonum invocationem qđ
pertinet ad nigromāticos. Secundum
divinationis genus est per solam di-
spositionis vel motus alterius rei con
siderationem quod pertinet ad augu-
res. ¶ Tertium divinatiōis genus
est cum aliquid facimus per quod no
bis manifestetur aliquid occultum qđ
pertinet ad sortilegos ⁊ de hiis ⁊ aliis
multis plenissime tractatur in canone.
igitur genus divinationis.xxvj.q.iiij.
et in canone.nec mirum.ca.q.v.

Primum ergo divinationis genus qđ
fit per demonum invocationem p qđ
demones expresse invocati solent pre
nunciare futura fit quintupliciter.
Quandoqȝ quidem prestigiosis qui-
busdam apparitionibus se aspectui vł
auditui hominum ingerentes ad pre-
nunciandum futura et hec species vo-
catur prestigium ex eo ꝙ oculi homi
num prestringuntur ne sciłȝ videāt rē
sicut est et sic dicitur a perstringendo
Quandoqȝ autem per somnium ⁊ hec
vocatur divinatio somniorum. Quan
doqȝ vero per mortuorum aliquorum
apparitionem vel locutionē et hec vo
catur nigromancia. quia vt ysidoꝛ9 di
cit libro ethimo. nigron grece mortu9
latine machia divinatio nuncupatur qꝛ
quibusdam precantationibus adhibi-
to sanguine videntur resuscitati mor-
tui divinare et ad interrogata respon
dere sicut facit vt audio cetus de bax.
Quandoqȝ futura prenunciāt per ho
mines vivos sicut in arrepticiis patet ⁊
hec divinatio fit per phitones vt ysi-
dorus dicit qui a phitone apollinis sūt
dicti qui dicebatur etiā autor divinan
di. Quandoqȝ autē futura prenūciāt
per aliquas figuras vł signa que in re
bus inanimatis apparent que quidē
si appareant in corpore aliquo terre-
stri puta vngue vel ferro vel lapide
pollito vocatur geomancia. Si autem
in aqua vocatur ydromācia. Si in aere
aeromancia. Si in igne pyromācia. Si
autem in visceribus aīalium imolatoꝝ

in aeris demonum vocatur auruspiciū
ad ❡ Nota etiā ſm canones ꝙ in qua
tuor elementis cōplectitur diuinatio.
Primo nanqȝ fuit in terra et tales vo
cantur geomantici. Secundo in aqua et
hij vocant ydromātici. Tertio in aere
et hij dicūtur aeromantici. Quarto in
igne. et hij dicuntur pyromantici. Duo
autem sunt genera diuinationis. s. ars
et furor. nam alij per doctrinam quan
dam quamuis per superstitiosam ex
quibusdam signis futura demonstrant. Alij
a demonibus arrepti quasi furiosi va
ticinia predicūt. Uel potest dici ꝙ ars
dicitur astrologia per congregationē
aggregationem et disgregationē stel
larum. In sūma vero notandum ē ma
gorum tredecim esse genera. Primi di
cuntur diuini quasi diuinitate pleni ple
di nos enim diuinitate se simulant et a
stucia quadam quāuis fraudulēta ho
minibus futura coniecturant. Secūdi
dicuntur arioli quia circa ydolorum aras
ꝓphanas preces emittunt. Tertij di
cuntur aruspices quasi horarum inspe
ctores qui dies et horas in singulis ope
ribus custodiunt. Quarti dicuntur au
gures quia volatus auium et voces in
tendunt aliaqȝ signa rerum vel obser
uationes improuisas hominibꝰ occur
rentibus ferunt. Quinti dicuntur au
spices quasi auium spicia tam ad vola
tum q̄ȝ ad garritum intendunt. Sexti
dicūtur phitonici a phitonico apolline
dicti quasi is autor fuerit diuinandi.
Septimi astrologi dicti sunt eo ꝙ in
astris auguriantur et considerant futu
ra. Octaui dicunt genethliaci ꝓpter
considerationes nataliciorum dierum
geneses enim hominum per duodecī
celi signa describūt syderumqȝ cursus
nascentium mores et actus et euentus
predicere conantur. i. quis quali signo
fuerit natus aut quem effectū habeat
vite qui nascitur interpretantur. Hij
sunt, qui vulgo mathematici dicuntur
Noni dicuntur magi qui generaliter se
habent ad omnes species et precipue
vbi incantatio adhibetur. Decimi dicū
tur horoscopi qui horas natiuitatis ho
minū speculant dissimili et diuerso fa
to. Undecimi dicūtur sortilegi qui sub
nomine sortium apostolorum fictas se
scire ꝓfitentur. Duodecimi dicūtur sa
litores qui dum eis membrorum que
cunqȝ partis salierint aliquid sibi ex
inde prosperum seu triste significari ꝑ
dicunt. Tertijdecimi vocantur incāto
res qui artem verbis peragūt hec om
nia probantur in canone. igitur. xxvi. q
iij. ❡ Secundum genus diuinatio tio
nis videlicet quod fit per solam consi B
derationem dispositionis vel motus
alterius rei quod pertinet ad augures
et fit quadrupliciter nam si conetur ali
quis aliqua prenoscere futura ex consi
deratione situs vel motus syderum.
hoc pertinet ad astrologos qui et ge
neatici dicūtur ꝓpter considerationē
natalium dierum. Si vero per voces
vel motus animi siue quorūcunqȝ ani
malium siue per sternutatiōes hominū
vel membrorum saltus hec ꝑtinent ge
neraliter ad augurium quod dicitur a
garritu auium seu arispiciū ab inspectō
ne auium quorum primum ꝑtinet ad
aures secundū ad oculos In auibus eī
huiusmodi considerari ꝑcipue solent
Si enim huiusmodi consideratio fiat
circa verba hominum alia intentione
facta que quis retorquet ad futurū ꝙ
vult prenoscere vocatur omen. Si aūt
considerentur alique dispositiones fi
gurarum in aliquibus corporibus vi
sui occurrentes erit alia diuinatiōis spē
cies nam ex lineamentis manus consi
deratis diuinatio ciromancia vocatur
Ciros enī grece manus dicitur latine
Diuinatio vero ex quibusdam figuris
in spatula alicuius animalis vocat spa
tulamancia. Tertium insuper diuina
tionis genus quod pertinet ad sortes
est illud quod fit per quod nobis ma
nifestetur aliquod occultū. Et hoc fit
etiam tripliciter. ❡ Quandoqȝ per
protractionem punctorum et pertinet

ad artem geomantie. Quandoq; per consideratiōnem figurarum que pueniunt ex plumbo liquefacto in aquam piecto. Qñq; per quasdam cedulas scriptas vel non scriptas in occulto positas dum consideratur quisq; accipiat. Similiter in festucis inequalib9 ppositis quis maiorem vel minorem accipiat vel etiam ex taxillorum piectiōe qui plura puncta piiciat vel etiam dū consideratur quid apperienti librū occurrat que omnia nomen sortium habent. ¶ Nunc vero in predictis tribus queritur et primo circa primū videlicet vtrum diuinatio facta per inuocationem demonum sit illicita? Et dicendum q sic per illud quod habetur deut. xviij. Nō inueniatur in te qui auriolos sciscitetur nec pitones consulat et huius duplex est causa. Prima quia in inuocatione demonum fit pactū expressum cum demone et hoc est omnino illicitum. vnde contra quosdam dicitur ysa. ij. Dixistis pcussimus fedus cum morte et cum inferno fecim9 pactum. adhuc grauius esset si sacrificiū et reuerentia demoni inuocato exhibeantur. ¶ Secunda pter periculum consequens. demon enim qui intēdit perditionem hominum de huiusmodi suis responsis etiā si aliqñ vera dicat intendit hominem assuefacere ad hoc vt ei credatur et sic intendit pducere ad aliquid quod sit saluti hūane nociuum. vnde anastasius exponēs illud Luc. iiij. c. Increpauit illum dicēs obmutesce. dicit quāuis vera fateretur demon cōpescebat tamen christ9 eius sermonem ne simul cum veritate iniqtatem pmulgaret vt nos etiam assuefaciat ne curemus de talibus etiam si vera loqui videantur. Nephas enī est
C vt cū nobis assit scriptura diuina dyabolo instruamur. ¶ De eo autē q saul phitonissam consuluit que diuinauit. j. regum. xxviij. dicit augustinus ad simplicianum. Non est absurdum credere aliqua dispensatione permissum fuisse vt non dominante arte magica vel potentia sed dispositione occulta que phitonissam vel saulem latebat s; ostenderet spiritus iusti aspectibus regis diuina eum sententia percussurus vel non vere spiritus samuelis requie sua excitatus est. sed aliquod fantasma et illusio ymaginaria dyaboli machinationibus facta quam scriptura samuelē appellat sicut solent ymagines rerum suarum nominibus appellari. xxvj. q. v. nec mirū. hec que dicta sunt approbantur per beatum thomam. ij. ij. q. lxxxxj. ¶ Circa secundum queritur vtrum diuinatio facta per astra sit licita. Circa huiusmodi quesitū est sciendum q duplices effectus subtrahuntur causalitati celestium corporum Primo quidem omnes effectus p accidens contingentes siue in rebus naturalibus siue in reb9 humanis quia ut pbatur. vj. metha. Ens per accidens non habet causam et precipue naturalem vt q lapide cadente fit terremotus vel q homine fodiente inueniatur thesaurus. ¶ Secundus autē subtrahitur causalitati celestium corporū actus liberi arbitrij. possunt tamen celestia dispositione inclinare inquantū imprimunt in corpus humanū. sed tñ nulla necessitas ex hoc libero arbitrio imponitur. Si quis ergo consideratione astrorum vtatur ad predicta duo. s. ad cognoscendum futura casualia siue fortuita aut etiam ad cognoscendum per certitudinē futura opera hominū pcedit hoc ex vana et falsa opiniōe et tunc operatio demonis se immiscet vnde erit diuinatio illicita. ¶ Si vero aliquis vtatur consideratione astrorum ad precognoscendum ea que ex celestibus corporib9 causantur puta siccitates vel pluuias et huiusmodi non erit illicitum. ¶ Circa tertium vero queritur vtrum diuinatio sortium sit licita vel illicita. Hanc questionē vide supra in. xvj. secunde partis metrice pcepto. Quid deus intendat. In tertio quesito.

¶ Pro intellectu et concluſione pre dictorum et vt ex hijs veritas clarius eliciatur eſt de tali queſtione querendum videlicet vtrum omnis diuinatio ſiue ſuperſtitio ſit licita. dicendum eſt q omnis diuinatio phibita eſt a deo et ſancta eccleſia. Cum enim ſolius dei futura ſunt aliqui per hoc inuenire laborant diuinitatis iura creaturis attribuūt yſa. xlj. Annūciate q̄ vētura ſunt in futuro et ſciemꝰ quia dij eſtis vos.
¶ Jtem Leu c. xix. Non auguriabimini nec obſeruabitis ſomnia. et ibidē Alia que declinauerit ad magos ⁊ ariolos et ſequitur inficiam illaꝫ de medio populi mei ⁊c̄. et multa ſimilia. Et vt ait aug. Uanitas artium magicaruꝫ ex traditione angelorum malorū in toto terrarum orbe plurimis ſeculis inualuit vt per inuentiones eoruꝫ inuenta ſunt aruſpicia auguriationis et ipſa que dicuntur oracula in nigromantia. xxvj. q. ij. que ſine ſaluatore. et. ſ. de p hibitione talium. xxvj. q. v. per totum ij. q. vij. non licet et quatuor. ca. ſe. et d ſortile. per totuꝫ. Et ſpecialiter ad genus ſortilegij pertinēt omnes ligature et remedia que medicorum quoqꝫ diſciplina condemnat ſiue in verbis ſiue in caracteribus ſiue in quibuſcunqꝫ rebus ſuſpendendis et ligandis vel ſoluendis ſicut ſunt in aures in ſūmo ſingularium aurium aut deſtructionum diſibꝰ auſule anuli in digitis. Jtem ſi iunctis ambulantibus amicis lapis aut puer medius interuenerit. Jtem redire ad lectum ſi dum ſe calceat ſternutauerit redire ad domum ſi pcedens offenderit. hec et multa huiuſmodi habentur. xxvj. q. ij. illud. Jtem non ſunt obſeruādi dies egyptiaci aut kalēde ianuarij aut menſes vel dies aut lune ſolis vel curſus vel huiuſmodi. xxvj. q. vij. non obſeruetis. non tamen dānantur ruſtici qui ſeruant tempora ad ſeminandum vel arbores incidendum ⁊ huiuſmodi que naturalem habent rationem. Similiter et phiſici circa medicinas et minutiones faciendas et ſimilia. ⁊ hoc ē qd̄ pciſe intendit autor in p mo metro dū dic. Multū vēturi ne cures tempora fati. ¶ Pro ſecūdi metri intelligentia et obſeruantia eſt breuiter ſciendum q mors nō eſt imoderate timēda. et hoc pter multiplices ipſius mortis effectus qui ex corporali morte proueniunt. vt enim dicit quidā ſapiens. Mors nihil aliud eſt q̄ꝫ exitꝰ de carcere finis exilij conſūmatio laborum depoſitio oneris grauiſſimi. i. corporis deſcenſus de equo furioſo. i. de carne omnium egrotudinum determinatio omnium periculorum euaſio omnium malorum conſūptio omniuꝫ vinculorum dirruptio debiti naturalis ſolutio reditus in patriam et ingreſſus in gloriam. vnde bene dicitur ecc̄i. vij. Melior eſt dies mortis die natiuitatis
¶ Pro intelligentia huius ſecundi metri magis in ſpeciali eſt de tali queſtione querendum viꝫ vtrum timor mortis excuſet a peccato vel non? Et primo videtur q excuſet dicit eniꝫ lex humana q qd̄ vi metus ve cauſa geſtum erit ratum non habeo. et in iure canonico dicitur q metus qui poteſt cadere in conſtantem virum excuſat. vnde ſi mulier timore mortis huiuſmodi iurauerit ſe intraturam religionem ab huiuſmodi iuramento excuſatur reſtat ergo q metus excuſat a culpa.
Contra dicit philozophus q quedam ſunt ita turpia vt nllo metu mortis fieri debeant imo magis moriendum eſt ſed tale eſt peccatum ydolatrie vel infidelitatis. ergo qui adorat ydolū vel negat chriſtum timore mortis non excuſatur licet ſit metus qui poteſt cadere in conſtantem virum. ¶ Solutio dicendum q duplex eſt metus videlicet probabilis et improbabilis. Probabilis dicitur quando ex huiuſmodi cauſa ſit vt poſſit cadere in hominem ꝯſtantē ⁊ diſcretū ⁊ talis metꝰ mortis in quibuſdam excuſat vel a toto vel a tanto. Jn actibus enim exterioribus in

quibus pure cadit coactio et magis di
ci possunt passiões met9 excusat a cul
pa cũ non assit contemptus aliquo mõ
vt si quis cõpellatur manuz leuare ac
si veneraretur ydolum et nullatenus
assit voluntas excusatur a culpa cũ cul
pa sine voluntate nõ ꝑpetretur. Eodẽ
modo si cogatur aliquis ad receptio/
nem impositionem manus ab heretı/
cis quasi ordinaretur excusatur simpli
citer a culpa. Si vero interueniat con/
sensus non excusatur omnino a culpa.
et si aliquando excusetur de pena nec
etiam omnino a culpa et hoc apparet
per hoc quod dicitur in decret. sacris q̄
vi. me. cã. si. vbi dicitur ꝙ distinguen/
dum est vtrum is qui cõmunicat cum
excõmunicatis inuitus sit excõmunica
tus et ꝑ coactionem attractus aut per
metum inductus. ſm primum modum
non credimus talem excõmunicatione
teneri cum magis pati q̄ꝫ agere cõuin/
catur. Jn secundo licet metus culpam
attenuet quia tamen eam non prorsus
excludit cum ꝓ nullo metu debeat qs
mortale peccatum incurrere talez ex/
cõmunicationis labe credimus inqui/
nari in quo patet ꝙ aliud est inductio.
et aliud coactio. vbi .n. est inductio nõ
consensus liberi arbitrij. Sic ergo pz
ꝙ metus qui potest cadere in constan
tem virum excusat a peccato. vel sim/
pliciter vel in parte si vero fuerit me/
tus non ꝓbabilis siue vanus nõ excu
sat. et hoc est quod directe intendit au
tor dum dicit. Non metuit mortez qui
scit contemnere vitam.

¶ Uicesimũquintum ꝑce ptum quarte ꝑtis metrice

Disce sz a doctis indo
ctos ipe doceto. Pro
pagãda est etẽm rex
doctrina bonarum.

¶ Uicesimumquintum quod indu
cere habet ad vite securitatez est post
scientie adeptionem ipsi9 scientie gra
ta cõmunicatio et per ipsi9 sciẽtie gra A
tam cõmunionez in plures dispersa nõ
perditur et per partes distributa de/
trimenta non sentit sed eo diuturnius
ꝑpetuata senescit quo publicata fecun
dius se diffundit. Ad hanc gratam cõ/
munionem ꝑ presens preceptum indu
cere intendit autor vnũquenqz dũ dic
Disce sz a doctis. Quasi velit autor in
nuere ꝙ magne est utilitatis a quolibz
discere tamen tutius est doctrinaz a sa
pientibus inuenire. vnde salomon ille
sapientissimus dicit. Et tho. iiij. Consi
lium tuum a sapientibus perquire. cuz
autem doctus fueris alios instrue. Et
iuxta illud qui alios docet seipsum in/
struit. ꝛ nisi publicata fuerit cito labit
et euanescit. ꝛ publicata suscipit incre/
mentum. Et alibi. duo sunt que nullis
abscondita prosunt. Fossus humi cen
sus clausus sub pectore sensus.
¶ Pro primi metri intelligentia et
obſuantia est breuiter sciendũ ꝙ istud
metrum habet duas clausulas. s. effe/
ctus operantes. Prima tribuit discen/
tis normam inducens ad virtutem ꝓ
tanto dicit. Disce sed a doctis. Secũda
tribuit docentis formam inducens ad
gratiam et amorem cum adiungit. Jn
doctos ipse doceto. ¶ Quo ad pri B
mam clausulam videlicet. Disce sed a
doctis. est breuiter sciendum ꝙ quidã
sapiens sclauus de barra nomine inter
rogatus de modo addiscendi. s. que sũt
necessaria respondit ꝙ sex permaxime
sũt necessaria ſm ꝙ ĩ infra scriptis ver
sibus continetur. Mens inquit humi
lis studiuz querendi vita quieta. Scru
tinium tacituz paupertas terra aliena
Hec reserare solent multis obscura le
gendo. ¶ Primum ergo discipline
necessarium est humilitas cuius preci/
pue tria documenta ad scolasticuz per
tinent. Primum vt nullam scripturam
vilem teneat. Secundum vt a nemine

discere erubescat. In hoc erudiũtur nõ
solũ minores verũ etiam plati et maio
res. vñ in canone. nullus epũs. xxxviij.
di. habet ꝙ nullus epũs ꝓpter obpro
brium senectutis vel nobilitatẽ gene/
ris a paruul' vel minimis siquidẽ forte
est vtilitatis ac salutis inquirere negli
gat. qui enim rebelliter viuit et discere
atq; agere bona recusat magis dyaboli
membꝝ ꝙ̃ xpi esse ostendit et potius
infidelis ꝙ̃ fidelis esse monstrat. Ter
cium vt cum scientiã adeptꝰ fuerit cete
ros non cõtemnat sed potius indoctos
doceat vt autor hic instruit et informat
Scdm est discipline studiũ querendũ.
Studiũ eñ est vehemẽs applicatio ani
mi ad aliqd agendũ cum magna volũ/
tate ait tullius libro. j. prime rethorice.
Terciũ discipline est quies interior vt
mens p illicita desideria non discurrat.
C Et exterior vt ociũ et oportunitas studij
suppetat. Quartũ discipline est seruti/
nium tacitũ qd significat meditationis
diligentiã sicut studiũ operis instantiã.
Meditatio vero est cogitatio frequẽs
cum cõsilio que causam et originẽ mo/
dum et vtilitatẽ vniuscuiusq; rei prudẽ
ter inuestigat. Uñ hugo dicit ꝙ lecticã
phie quatuor portãt philos et copos.
amor et labor et philemia et agoemia.
idest cura et vigilia. Opus inquit pa/
gunt labor et amor. Consiliũ pariũt cu
ra et vigilia in labore ẽ vt agas in amo
re vt pficias in cura. vt puideas in vigi
lia vt attẽdas. Cathedra phie sedes est
sapiẽtie que hijs suppositis gestari di/
citur. vñ pulchre iuuenes a fronte ꝓp
ter robur illã tenere dicũtur. sc; amor
et labor. q2 foris opus pagunt a poste/
riori puelle describunt. sc; cura et vigi
lia. quia intus in secreto consiliũ pariũt
Quintũ discipline est paupertas v; non
sectari superflua. q2 hoc maxime spectat
ad disciplinã. Sextũ discipline est exiliũ
quia phantibus totus mũdus exiliũ est
vt ait hugo. ¶ De omnibus ꝓlibatis lo/
quitur pollicraticꝰ. v. c. xiij. dicens. Hec
sunt discẽdi claues quas senex carnotẽ
sis paucis expressit verbis et supaddit
ꝙ vna clauis est amor docentiũ vt ait
quintilianꝰ in libro de institutione ora
toriũ. ¶ Quo ad secundã clausulam
indoctos ipse doceto. Est etiã breuiter
annotandũ ꝙ ipse doctus postꝙ̃ scien
tiam adeptꝰ fuerit ceteros non cõtem
nat sed potiꝰ indoctos gratis et beni/
uole doceat. q2 vnusquisq; scdm beati
petri aplĩ sententiam sicut accepit gra/
tiam in alterutrũ administrare illã de/
bet. prima petri. iiij. ¶ Sed notan/ D
dum ꝙ ille qui docet vt salubriter do/
ceat. debet in se q̃tuor specialiter habe
re. scilicet vitã pfectam. doctrinã clarã.
caritatẽ succensam. et finalem pseueran
tiam. Hec quatuor pulchre signata sunt
Exo. xxviij. vbi dicit ꝙ in parte infe/
riori p circuitũ tunice sacerdotalis erãt
mala punica et tintinabula aurea p ma
logranata que in cortice habẽt amari/
tudinem et intus dulcedinẽ. vita docto
rum pfecta designatur qui habere de/
bẽt vite asperitatẽ in corpore. sed de/
uotionis dulcedinẽ in mente. De qui/
bus dicit beatus bern. Multi vident
crucem nostrã qui non vident vnctio/
nem nostrã. per tintinabula designatur
doctrina que esse debet sonora et clara
Per hoc autẽ ꝙ tintinabula erant au/
rea designat caritas succensa. per aurũ
eñ feruor caritatis accipit. debet enim
esse in docẽte feruoris caritas vt nõ ve
nalem suã exponat doctrinã. sed potiꝰ
vt est dictũ gratis sicut accepit eam tri
buat. Per hoc autẽ ꝙ tintinabula erãt
in fimbrijs que est finalis pars tunice fi
nalis pseuerantia designat sine qua nul
la bona sunt deo accepta. Unde bern.
ad ianuensem in eius cõmendatione di
cit. Tolle pseuerantiam nec obsequiũ
mercedem habet. nec beneficiũ gratiã.
nec fortitudo laudem. ¶ Ultra pre
dicta si vis de materia addiscentiũ ple
nissime videre. regre supra in. xxij. ꝓse
precepto. Litteras disce. De materia

vero doctoꝝ et docentium vide latius
supra eadem parte ꝑcepto.xxj.Metue
magistrum.et ibi plenissime de hoc.
¶ Pro secundi etiā metri intelligen
tia et obseruantia est breuiter sciendū
ꝙ doctrina bonarū rerum est ꝓpagan
da extendenda diuulganda ꝛ publican
da et maxime que ad fidem et bonos
mores ptinet talis multū est ꝓpagan/
da.idest extendēda diuulganda et pub
licanda.et hoc ꝓpter duo.Primum est
quia proximū informare pertinet ad di
uinum obsequiū cum nullum sacrificiū
est magis acceptum ꝙ̄ zelus animarū.
vt beatus gregorius super ezech.testat̄
dicens. Non omnipotēti deo sacrificiū
tale est quale zelus animarū. ¶ Se/
cundū est quia alium docere est actus
elemosine spiritualis ad quem quilibet
maxime doctor tenetur quod ꝓbat ca
non.tria sunt.xlv.di.

¶ Uicesimūsextum preceptū quarte partis metrice.

Hoc bibe qđ possis si
tu vis viuere sanus
Morbi nanqꝫ malē
quecunqꝫ voluptas.

¶ Uicesimumsextū quod inducere
A habet ad vite securitatem est volupta
tis omnis abdicatio qđ maxime fit cū
quis circa vini sumptionē sobrietatem
seruare dicitur. Hoc autem per presens
preceptū docet autor facere dum dicit.
Hoc bibe quod possis. quasi velit in/
nuere ꝙ vinū taliter bibere debes ꝙ
nec ad superfluitatē nec ad vomitū su
mas. Si tu vis viuere sanus.idest si tu
vis anime et corporis sanitatē conser/
uare nō debes te vino ingurgitare. sed
bibe hoc. idest hanc rem scilicet talem
quod possis.idest ꝓpter quam rem tu
potens sis. et tunc sunt due ptes et va
riantur. hic et hec pos huius potis inde
componitur possum.qui em̄ ebrius est
non est potens sui. quia qui cum ebrio
litigat cum insano litigat. Quia multi
ꝓpter nimiam potionem pereūt. nam
quecunqꝫ voluptas. idest omnis super
fluitas cibi vel potus vel etiam coitus
vel alterius rei est causa mali morbi.
idest male egritudinis immo vt verius
dicam infinitaꝝ egritudinū.quia mul/
te egritudines et multa mala scōm se/
necam ex nimia vini sumptione causan
tur. que quidē enumerāt in libro de se
cretis secretorū aristoteles libro sexto.
caplo.v.Unde non expedit ꝓnunc hic
hanc materiam refricare.quia plenissi/
me tractatur supra in quinto prose pre
cepto.Tempera te vino. ¶ Pro pri B
mi metri intelligentia et obseruātia est
breuiter sciendum ꝙ vinum moderate
sumptū libro et caplo preallegatis mul
ta confert corpori bona.Unde ipe ari/
stoteles alexandro scribēs.Bonum vi
num cōfortat stomachū. calorem robo
rat.naturelem iuuat digestionē. a cor/
ruptione cibū preseruat. cibū decoquit
ac ipsum purificat et ad oīa membra
ꝑducit et ipsum decoquit in omnibus
membris donec,in subtilem sanguinem
conuertatur. ꝛ cum ad ceruicem ascen/
dit cum calore temperato caput a for/
tuitis casibꝫ securū reddit. Insuper cor
letificat. colorem rubificat. linguā expe
ditam reddit atqꝫ hominē audacem fa
cit.Et ad omnia excitat appetitū mul/
taqꝫ alia bona facit dum est tpate sump/
tum. ¶ De effectibus et ꝓprietatibꝫ
vini fm ꝙ eos exposuit noe filijs suis
postꝙ̄ inebriatus fuit quas iosephus po
nit in libro de causis rerum naturaliū
super illo verbo genesis nono capitulo
Postꝙ̄ noe plantauit vineā et bibens
vinum inebriatus est.Uide supra in se/
cunda ꝓhemiali parte.§.xxxj.qui inci/
pit. Dixi quarto ꝙ agricultura residēs
ceteros transiliens tellus operatur. in
fine.et ibi regre. ¶ Querere posset

aliquis que nam sit causa ppter quam lingua ebriosorum peccat ita q non valet recte formare sermonem. ¶ Huic quesito potest taliter responderi q quadruplex ratio reddi pot vel etiam assignari. Prima est. quia totum corpus ebrij dum est in ebrietate fallitur propter quod lingua cum sit pars corporis sic decepti peccat et non potest dictionem articulare. Secunda ratio est. quia lingua est spongiosa. vnde quando madefit eleuatur et inflatur. quando autem est inflata ppter timorem de difficili mouetur. et ideo non potest verba formare. Tercia ratio est. quia ad loquelam requiritur psentia aeris. nam in humido loqui non possumus. Inebriato autem est lingua in multo humido. et ideo peccat et fallit. Quarta ratio potest esse. quia in ebrietate anima compatiens est ideest simul patiens cum lingua peccat. quando autem anima patitur necesse est et linguam pati. Ab anima enim est principium loquendi. vnde in alijs passionibus ab ebrietate paciente anima et lingua patitur. sicut patet in passione timoris. nam quando anima patitur ppter timorem simul patitur et lingua. vnde nec timentes possunt bene loqui. De materia secundi metri. scz quod ad voluptatem require supra in. xxxij. scde partis metrice precepto. Fortius vt valeas. De materia etiam voluptatis dicetur latius infra deo duce. in. xxxij. precepto. Cum venere et bacho. b. vltra medium.

¶ Rethorica super vicesimo septimo precepto.

¶ Laudaris quodcunqz. Si moralis senecte documenta dulcisona vigili meditatione perquiras in laude vel vituperio humanarum personarum vel actuum non excedas vt nec quenquam excessiuis laudibus efferas quod videtur adulationi pximum nec excessiue redargutionis pungas aculeis quod a detractione maliuola non creditur alienum sed tamen quempiam palam pluribus aliquotiens extuleris seu etiam acerba momordens inuectiua in assertiones oppositas nunq sermonis alienas visus fueris retorquere sed duplicitatis vocabulis et honestatis titulos suos manutenere volueris et indemnes. Hoc vide ne rursus.

¶ Vicesimumseptimum preceptum quarte partis metrice.

Laudaris quodcunqz palam qdcunqz probaris. Hoc vide ne rursus leuitatis crimine damnes.

¶ Uicesimumseptimum quod inducere habet ad vite securitatem est in omnibus dictis et factis constantiam et firmitatem tenere. quia qui constans est. semper securus est. hec enim virtus scilicet constantia docet modum seruare inter mutabilitatem seu leuitatem et pertinatiam quorum vtrunqz reprehensibile est. vt ostendit apls scda ad corinth. i. dicens. Nunquid leuitate vsus sum etc. quasi vellit dicere q valde reprehensibile est in omnes ventum se circumferre. quia hoc ex mentis instabilitate puenire videtur. Sic multi faciunt qui quod primo approbauerunt ppter aliquod accidens reprobant et quod primo reprobauerunt ppter aliquod emolumentum quod inde consequitur vel consequi sperant nunc approbant. ¶ Attendens ergo autor q ex tali vicio scilicet inconstantie quis vtplurimum diffamatur volens huic vicio remedium adhibere hoc suum preceptum remediatiuum prebet ab omnibus obseruari dum dicit. Laudaris quodcunqz etc. Quasi vellit innuere

expositiue. Cum tu aliquē vel aliquam rem coram aliquib; laudaueris noli po stea ipsum vel ipsam deprimere detra/ hendo. quia tunc posses de leuitatis et inconstantie vicio reprehēdi. et hoc est quod intendit autor dum dicit. Quod cunq; laudaueris palam corā aliquib; quantū ad verba ꝓbaris etiā quantū ad facta. vide. idest prouide et caue ne rursus. idest iterū damnes. idest repre/ hendas quē prius laudasti. quia tūc vt est dictū de leuitatis et inconstantie cri mine poteris culpari. ¶ Pro huius

B precepti intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum ꝙ vicium inconstan tie triplicem parit infamiam. sc; bilin/ guitatis et versutie fatuitatis et impru dentie duplicitatis et nequicie. ¶ Pri/ mo nāq; parit infamiā bilinguitatis et versutie. Contra q̄d vicium ꝓuer. viij. dicitur. Arrogantiā et superbiam viā; prauā et os bilingue detestor. ¶ Scd̄o parit infamiā fatuitatis et imprudentie cōtra quod dicit seneca. Nihil tibi du bium vel subitū sit sed totum ante pro spicito. nā qui prudens est non dicit nō putaui hoc fieri. quia non dubitat sed expectat. ¶ Tercio parit infamiā dupli citatis et nequicie. Unde iaco. j. Uir du plex animo inconstans est in omnibus vijs suis. Et ꝓpter hoc contra talē le/ uitatem mentis et cordis nobilitatē bo nam doctrinam prebet ap̄l'us ad heb̄. xiij. dicens. Optimū est gratia stabilire cor. ¶ Ad hunc sensum optime facit quod in quadā reperit̄ historia in qua quidem dicitur ꝙ quatuor philosophi tractantes de mobilitate rerū; sic dixe runt. Primꝰ dixit ꝙ mobilior res q̄ sit est fama. Scd̄s dixit ꝙ ventus. Terci us dixit ꝙ lux. Quartꝰ dixit ꝙ cor hu

C manum. Et huius opinio fuit approba ta. Beatus etiā gregoriꝰ est huius opi nionis qui dicit ꝙ nihil instabilius est corde humano totiens a nobis recedit quotiens in superfluas cogitationes de/ fluit psalmista attestāte qui ait. Cor me um dereliquit me. Et ideo concludeñ/ dum est cum ap̄l'o. ꝙ optimum est gra tia stabilire cor. quia sic de crimine leui tatis damnari minime quis poterit vel valebit. ¶ Querere aliquis posset. po/ namus ꝙ aliquis bonos mores in pra uos mutaret vel ecōuerso esset ne leui tatis talem sic mutatū laudare vel vitu perare. ¶ Huic quesito responderi po test ꝙ talem sic mutatū in vicium non est leuitatis si est incorrigibilis cum vi tuperare. Si vero talis mutat̄ de vicio ad virtutem nō erit leuitatis ipsum lau dare. immo erit virtus veritatis. Hanc eñ sententiā approbat gregorius in ca none. ferrū. v. di. vbi dicitur. Qd̄ nemo despiciendꝰ in eo ꝙ fuit quādo incipit esse quod non fuit. de hoc duce deo la tius dicet̄ infra in. xliij. precepto. Dam naris nunquā ꝛc̄. Quia in predictis fit mētio de laude et vituperio. ideo vtile puto de hijs duobus per questionē ea discutere vic; vtrū deterius sit pecca/ tum cōtumelie peccato adulationis vel peccato detractōnis. Et primo videtur ꝙ sit peius peccatū contumelie peccato adulationis. quia adulatio attendit̄ in bonis. Contumelia vero in malis peiꝰ autē est imponere malum bono q̄; bo/ num malo. ergo peior est ɔtumelia adu latione. quia maius dicitur bonum vel minus bonum q̄; sit quod videt̄ decli nare ad bonū humanitatis. scilic; bene dicere de alio. Dicere autem malum de bono videtur declinare ad malū. inhu manitatis ergo videtur deterior contu

melia adulatione. Similiter videt̄ esse D deterior detractione. Detractio eñ est cum occulte dicitur malū de bono. Con tumelia vero manifeste grauius autem est manifeste dicere malu;. quia magis illum videtur despicere. ergo contume lia est grauius pec̄m q̄; detractio et ita maius. Contra dicit crisostomus desi/ des supple facientes iniusticiam magis honorati patiunt̄ conuicia passis et ipsi si vigilauerimꝰ causa fuerit ꝓhic nobis

contumelia qui vero laudant timorem nostrum extollunt et meliorem operantur animũ. ergo peccatum adulationis est deterius peccato cõtumelie. In peccato em̄ adulationis desides iniuste honorantur. In peccato vero contumelie boni iniuste culpantur. Itē ecclesiastes v. scribitur. Sicut serpens mordet in silentio. ita nihil minus qui occulte detrabit. Cum ergo grauius sit infundere venenum ex improuiso quā in manifesto. grauius erit peccatū detractionis peccato contumelie. ❡ Solutio dicendum ꝙ contumelia quantū ad aliquid grauior est adulatione quantū ad aliud minus grauis quo ad hoc quod bonus dicitur malum grauior est quo ad hoc quod magis ordinat cognitionē in bonum vel a malo detrahendo minꝰ malum est adulatione. adulatio em̄ claudit oculos intelligentie ne videat malum. Cōtumelia vero occasionaliter aperit vt videat et caueatur. ❡ Ad aliud vero quod obijcitur de comparatione contumelie ad detractōnem. dicendum est ꝙ quo ad aliqd est contumelia grauior culpa ꝙ̄ detractio quo ad aliquid minus grauis. quo ad hoc em̄ grauior est ꝙ pluribus publicatur malū. Quo ad hoc autem minus graue malum est quia plus potest cauere malum quod accidit ex contumelia. statim em̄ cognoscitur ab eo cui infertur cōtumelia et a quo infertur cognoscitur. non sic est de detractione.

❡ Uicesimũoctauū preceptū quarte partis metrice.

Tranquillis rebus que sunt aduersa caueto. Rursus in aduersis melius sperare memento.

❡ Uicesimumoctauū quod inducere habet ad vite securitatem est prouidentiā futurorꝫ in omnibus tenere hoc est contra mutabilitatem fortune prouisionem semper habere. et hoc p presens preceptum inducit autor dum dicit. Tranquillis rebus ꝛc̄. Quasi velit expositiue innuere. Caueto aduersa. id est fortune contraria. Iuxta illud ecclesiastici. xj. In die bonorum non immemor sis malorum et ecōuerso in rebus tranquillis. idest ꝓsperis. hoc est dum es in ꝓsperitate. rursus. idest similiter. memento sperare melius. quia spes est de futuris in aduersis rebus. idest contrarijs aduersitatibus. quia grata superueniet que non sperabitur hora. A

❡ Pro huius precepti intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum ꝙ ad hoc vt istud preceptū fortius imprimatur nobis tripliciter confirmatur. Primo nanqꝫ in aduersorum tollerātia. vt patꝫ de socrate et marcio et multis alijs breuiter. ❡ Secundo in testimonio doctorum fidelīū sententia. vt gregꝰ. augustinꝰ et multis alijs de hijs regre latiꝰ supra in secūda parte metrica precepto xxix. Rebus in aduersis. ❡ Tercio confirmatur in testimonio et aliorꝫ philosophorum experientia vt valerij senece et aliorum. ❡ Pro premissorꝫ confirmatione optime facit fabula quā fingunt poete de circe q̄ filia solis dicebatꝭ per quā mundi prosperitas designatur Asserunt enim ꝙ cum quidam nobilis vlixes nomine p mare nauigaret vidit a longe ipsiꝰ circis palaciū que vt fertꝭ tantis artibus ꝓpollebat ꝙ homies in quascunqꝫ formas vellet immutabat ꝛ dum predictꝰ vlixes aliquos de socijs vt victualia acciperent ad domū ipsius circis trāsmisisset quos vt circes vidit eos cuꝫ gaudio recipe nisa est ꝛ eos ad mensam sedere fecit et cum illis vinuꝫ ꝓpinasset eorum corpora horrescere inceperunt et formam porcorꝫ induere. ita ꝙ in porcos illico fuerunt penitus B

transformati ita tamen quod cum alijs por
cis in stabulo recludi fecit. Ulixes vero
videns socios non redire ad terrā cir/
cis applicat statimqʒ pro petendis so/
cijs regine domum intrat. Cui cum po
tum eidem offerret bibere noluit et sic
mutationis periculuʒ euasit. Cum ergo
sapiens esset et astutus et eloquio fa/
cundus. ¶ Tantum cum sepe dicta
C circe regina fecit quod ipm vlixem in suū
maritum accepit. et socios suos in hu/
manam formam reduxit. Et tandē per
annum ibidem remansisset cum socijs
suis ad patriam remeauit ipsamqʒ regi
nam pregnantē de telagono reliqt qui
tandem ipsum patrem suū ignoranter
occidit. ¶ Ita in proposito moraliter
loquendo circes ista mundi prosperita/
tem designat que filia solis dicit. quia
omnis prosperitas a sole. idest deo dispē
sante nascitur in mari regnare dicitur.
quia ista viceʒ in mare huius mundi so/
let tantūmodo locum habere. ergo illa
est que facies hominū. idest figuras et
conditōnes mutat. ipsosqʒ de homini/
bus in porcos. idest de rationabilibʒ in
voluptuosos transformat. vnde etiam
sepe factum est quod maior pars hominū
cum ad domum circis. idest ad mundi
prosperitatem peruenerunt et de potu de
liciarum biberūt in porcos. idest in vo
luptuosos transformantur. et figuram
humanam. idest vsum humane ratōnis
per vicia perdunt. veruntamen vlixes
idest vir iustus et prudens quādo a po
tu deliciarū carnalium nimie delectatō
D nis precauet. ¶ Huic prosperitati se/
cure coniungi potest quia nullam muta
tionē timet. immo etiā quod plus est mu
tatos in porcos ad humanā formam re
uocat et reducit quando ipsos verbis
pariter et exemplis ad vsum rationis
transformat et sic propter circem. idest
mundi prosperitatem patriā celestem nō
perdit. hoc est quando non obstantibʒ
prosperis ad paradisi patriam peruenit
quā breuiter mali qui abutunt prospe
ritate in bestias cōmutantur. Iuxta il/
lud psalmiste dictū. Homo cum in ho/
nore esset non intellexit cōparatus est
iumentis insipientibus et similis factus
est illis. Boni vero et prudentes qui
prudenter et moderate vtūtur prospe
ritate nullis vicijs corrumpūtur. qualis
erat apostolus qui dicebat ad philip. iiij.
Scio abundare et penuriam pati. quod
exponens gregorius super ezech. dicit quod
ille nouit abundare et penuriā pati quē
nec in prosperitate superbia eleuat. nec
in necessitate cupiditas inflāmat. et hoc
est quod dicit augustinus. Interest plurimū
qualis sit vsus vel earū rerum que di/
cuntur prospere vel earum que dicunt
aduersa. nam bonus nec temporalibus
bonis extollitur nec malus frangit ma
lis. aut ideo huius mundi felicitate pu/
nitur. quia felicitate corrumpitur. et hoc
est quod sine dubio hic intendit autor dū
dicit. Transquillis rebus que sunt ad/
uersa caueto.

¶ Uicesimūnonum preceptū quarte partis metrice. B

Discere ne cesses cura
sapientia crescit. Ra
ra datur longo pru/ A
dentia temporis vsu.

¶ Uicesimūnonum quod inducere
habet ad vite securitatē est circa scien/
tiam adipiscendā curam et sollicitudinē
longam habere. et ad hoc per presens
preceptum inducit nos autor dum dicit
Discere ne cesses etc. quasi velit innuere
quod licet durum habes ingeniū. summo
studio scientiā perquirere debes. quo/
niam per assiduū et continuum studiū
magnā poteris scientiam inuenire. Iux
ta illud. Ingenium facit cūctis cultura
laboris. Continuū studium parat oya/

dema decoris. Et hoc est ꝙ expositiue intendit autor dum dicit. Ne cesses di/scere. scilicz bonas et vtiles artes. quia sapientia crescit cura. idest studio et exercitio. rara. idest parua vel modica datur prudentia sine longo vsu temporis alias est in textu paruo. et tunc littera est plana. hoc est dicere ꝙ prudētia nō discitur in paruo temporis spacio. quia non perseuerātes in studio non nisi parum vel modicū de ipsa capere possūt. ideoqz in paucis et raris inuenitᷣ. quasi dicat ꝙ modicū prodest bene incipere nisi quis incepto opere perseueret. attestante veritate que ait. Qui perseuera/uerit vsqz in finem saluus erit. Math. xxiiij. de pe. di. ij. non reuertebantur. Perseuerantia igitur est donum dei et etiam de optimis donis. Ex hoc volūt aliqui ꝙ sit virtus. quia tullius dicit ꝙ pseuerantia est fortitudinis species. er/go est species virtutis et specialis virtꝰ De modo cura discendi ⁊ sollicitudine latius vide supra pte eadem. xxv. prose ꝓcepto. Disce sed a doctis. De materia etiam ista vide supra in. xxij. prose pre/cepto. Disce litteras. ¶ Pro primi metri intelligentia et obseruātia est breuiter sciendū ꝙ sapientie fructū cupi/ens degustare omni fugato torpore debet illam auiditate ꝑquirere quod fieri potest tripliciter vitz. Primo per vigi/liarum protractionē. Secundo ꝑ iugis studij exercitationē. Tercio per ciboꝝ subtractionē. ¶ Primo crescit sapi/entia ꝑ vigiliarum ꝓtractionem. vnde Ecclesiastici. xxxj. Uigilia honestatis tabefecit carnes. idest carnales motus. Et ad hoc inducebat hieronimꝰ rusticum monachū scdm ꝙ transumptiue habetur in canone. nunꝙ. de cōse. di. vj. vbi dicitur sine intermissione vigilet sensꝰ non vagis cogitationibz sed patens corpus pariterqz animus tendantᷣ ad do/minum ⁊c. ¶ Secūdo crescit sapientia per iugis studij exercitationē et meditationem. vnde Ecclesiastici vltimo.

B

Frequens meditatio carnis est afflictō et hoc est ꝙ in pallegato canone. nunꝙ Idem hieronimꝰ ad prefatum rusticū monachū scribit dicēs. nunꝙ de manu tua aut oculᷣ tuis liber discedat. sequitᷣ ama scientiā scripturaꝝ et carnis vicia non amabis. nec vacet mens tua vanis ꝑturbationibus etiā si tuo pectori inse/derint dominabuntᷣ tui et deducent ad delictum maximū facito semp aliquid boni operis vt te dyabolꝰ inueniat occupatum. Sic etiam fecerūt antiqui phi losophi vt scribit hugo dydascalicon. parte scda sic inquiens Quidā antiqui philosophi amore sciētie capescēde alij calcabant honores. alij abiecerunt diuitias. alij receptis iniurijs gaudebāt. alij contubernia hominū deserentes vlti/mos recessus et secreta hoim penetrātes soli se philosophie dedicabāt vt eo contemplationi vacarent liberius quo nullis cupiditatibz que virtutis iter impedire solent animū subiecissent. vnde de salomone phō narrat valeriꝰ libro octauo. ꝙ ipse adeo toto tempore vite sue studiosus extitit vt etiā ad senilem pductus etatem sicut quotidie senescebat. sic quotidie aliquid addiscebat.

E

¶ Cumqz octogenarius iam in le/cto decumbens moreretᷣ et assistentibz amicis circa illum et de quodā sermo/ne inter se conferentibz satis iam pres/sum se erexit iterrogatusqz quapropter id fecisset respōdit vt cum istud quod est disputatum pcepero letus moriar. Ad hoc etiam faciendum inducit lex ciuilis vnde iurisconsultus in. l. apremlᷣ. ff. de fideiusso. libe. dicebat. Si vnum pedem in sepulchro tenerem adhuc ad discere vellē. Et notatᷣ in decre. nisi cū pridem. in. §. ꝓ defectu quoqz scientie. de renun. extra. Et cassiodorꝰ libro. iij. eplarum ait. Hic decor terminum non habet hic honesta ꝓbatur ambitio cuius etiā nimietas placet omne quidem sacrificiū quanto ꝓfundius queritᷣ. tanto gloriosius inuenitᷣ. ¶ Tercio sa/

pientie fructū cupiens degustare omni fugato torpore debet illā auiditate perquirere quod etiam fit per ciboꝝ substractionē. Juxta illud sapientis dictū. Ecclesiastici .ij. Cogitaui in corde meo abstinere a vino carnem meam vt animum meū trasferrem ad sapientiam.

¶ Pro secundi etiam metri intelligentia magis in speciali est breuiter de tali questione querendū vel inuestigandum videlicet vtrū prudentia sit in seruis et subditis vel solū in principibus.

¶ Hanc questionem mouet beatus thomas scda secūde.q.xlvij.quā etiam determinat ꝓut infra sequitur. Et primo videt ꝙ non sit in seruis vel in subditis sed solum in principibꝫ.Dicit em̄ philosophꝰ quarto pollitice ꝙ prudentia sola est ꝓpria virtus principū. Alie autem virtutes sunt cōmunes subditorum et principum.subditi autē non est virtus prudentia sed opinio.Preterea dicit aristoteles primo pollitice ꝙ seruus nō habet omnino quid consilatiuū sed prudentia facit bene consiliatiuos. vt dicitur in sexto ethicoꝝ. ergo prudentia non cōpetit seruis sine subditis

¶ Preterea prudētia est preceptiua vt patet sexto ethicoꝝ. sed nec ad seruos nec ad subditos pertinet precipere sed ad principē.ergo ꝛc. ¶ In contrariū est quod dicitur sexto ethicoꝝ.ꝙ prudentie pollitice sunt due species. Una est que est leguꝫ positiua que ꝑtinet ad principes. Aliaq̄ que retinet sibi nomen cōmune pollitice que est circa singularia. sed agere circa singularia pertinet etiā ad subditos et ad seruos.ergo prudentia non est solum principū sed subditorum. ¶ Hijs oppositionibus respondetur ꝙ prudentia principaliter et directe pertinet ad principes.licet etiaꝫ ad subditos et seruos aliqualiter se extendant. ¶ Ad cuius intelligentiā est sciendum ꝙ prudentia est in ratione cū sit virtus intellectualis. Ad rationem autem pertinet regere et gubernare.et ideo vnusquisqꝫ inquantū participat in regimine et gubernatione intantū conuenit sibi habere rationem et prudentiam. nunc autē sic est ꝙ subditi inquātum subditus est et serui inquantū est seruus non est regere nec gubernare. sed magis regi et gubernari. Et ideo prudentia non est virtus subditi inquātum est subditꝰ nec serui inquantū seruus est. verum quia quilibet homo inquantū est ratōnalis participat aliquid de regimine scd̄m arbitrium rationis. ideo cōuenit aliqualiter prudentia etiā seruis sed diuersimode quā in principibus. quia in principibus est ad modūꝫ artis directiue et regulatiue.in subditis autem est ad modū artis manu operantis. ¶ Ad primum igitur dicendum ꝙ verbū philosophi intelligēdum est per se loquēdo.scilicet ꝙ prudentia nō est subditi inquantū subditus est. Ad secundum dicendum est ꝙ seruus non habet consiliatiuum inquātum seruus est quia vt sic est instrumētum domini est tamen consiliatiuus inquantum est animal rationale. Ad tercium dicendū est ꝙ per prudentiā non tantū precipit homo alijs sed etiam sibiipsi prout scꝫ ratio dicitur precipere inferioribus viribus. et sic patet veritas huius qōnis.

¶ Rethorica super.xxx.ꝑcep

¶ Parce laudato.

¶ Dum federa amicicie cum quolibet homini te adeptū putaueris nullꝰ in eum fermentate dilectionis incōmoda suspicatus moderatis cū laudis preconijs et ꝑata confidentie statera eius laudes ꝯfertis. non em̄ seductoria plausibilitatis allocutio non ꝓmissorie voluntatis impetus amicicias faciunt esse reatas ꝑ sepe quidē euenit vt qui abundantiori lingua ꝑtuleris.et cui anchorā cōfidentie confixeris pleniorem dū fortuite necessitatis casus emerserit ꝑegrinus tibi fiat cōmunicatis effectibus et obliquus.nā vna dies qualis ꝛc.

Tricesimũ preceptũ quarte partis metrice.

Parce laudato nam quẽ tu sepe pbaris. Una dies qualis fuerit monstrabit amicus.

A Tricesimũ quod inducere habet ad vite securitatẽ est parcitatẽ in omnibus dictis et factis tenere atq3 servare Ad hanc enĩ virtutem per p̃sens preceptum inducit nos autor dũ dicit. Parce laudato rc. Quasi velit innuere. noli aliquẽ laudare nisi multa eum probes expientia. qr in necessitatis articulo videre poteris vtrũ sit tibi fidelis amic9 et hoc est qδ expositive intẽdit hic autor dicens. Laudato aliquẽ parce. idest tpate hoc est contra multos qui p vili munere laudãt hominem vltra modũ et ecõuerso. pro aliquo verbo indisciplinato vel actu etiã vltra modũ vitupe rant qδ est contra autoris preceptũ facere. Circa hmõi vicium bonã doctrinã pbet seneca in li. de formula vite dicẽs Lauda parce vitupera parci9. similiter repbensibilis est nimia laudatio ac etiã imoderata vitupatio illa quidẽ adulatione. ista quidẽ malignitate suspecta ẽ.

B Pro hui9 primi metri intelligentia et observãtia est breuiter sciendũ q parce et tpate dicit̃ quis laudare quando in ipsa laude cõcurrunt tria. Primo qñ ille qui laudat dign9 est laudare. qr sicut dicitur Ecci. xv. Non est speciosa laus in ore peccatoꝝ. Scδo ex pte laudati dicit̃ laus digna quãdo dignus est et merito laudari. ecõuerso de indignis laude dicit̃ in ps. Laudat̃ pctõr in desiderijs anime sue. Tercio ex pte rei laudate laus dicit̃ digna qñ quis laudat̃ de re laude digna. vnde de hijs qui de malis laudabant̃ dicit̃ illud ysa. iij. Popule meus qui beatũ te dicunt ipi te decipiunt, si hec tria in laude nõ concurrunt; nõ est laus dicenda digna. nec per cõsequens virtuosa asserẽda ita dicam in pposito. noli ante expientiã aliquẽ laudare. nam quẽ tu sepe pbaris. idest laudaueris monstrabit. i. ostẽdit et manifestabit. vna dies. i. vno momento q̃lis fuerit amicus quem intantũ laudasti.

C Pro huius scδi metri intelligẽtia et observãtia est breuiter notandũ q vera amicicia p quatuor signa manifestatur et ostẽditur. Et primo per verba qñ cor hominis plenũ est cordiali amore tũc os abũdat in ẽmone. Juxta illud Luce. vj. Ex abundantia cordis os loquit̃. Scδo pter collata beneficia. et istud est maius quã primũ. multi enĩ seruirẽt de verbis suis qui nõ seruirent de rebz suis. vñ greg. pbatio dilectõis exhibitõ est opis. Tercio p obsequia psonalia r illud est maius. multi enĩ seruirent de substãtia sua qui nõ seruirent de psona sua. geñ. xxix. Servivit iacob p rachel septẽ annis. Quarto p adversa. et istud vltimũ est vltra qδ aliud nõ repit̃ maius. multi ei darent psonã suã ad seruiendũ qui nõ darent ad moriendũ. De isto signo loquit̃ aplẽ. j. ad corinth. xij Libentissime impendã et sup impendã p animabz vestris. Et ioh. xv. Maiorem caritatẽ nemo habet q̃ vt animã suã ponat quis p amicis suis. et maius signũ amoris ostẽdi non põt q̃ corp9 suũ exponere morti p amico suo. sic fecit ille pampinian9 de q̃ recitat valeri9 li. vj. c. viij. q cum essent aliqui missi vt dñm suũ occiderent cõmutata veste cũ eo et pmutato anulo illũ clam emisit se autẽ in cubiculũ ac lectulũ recepit. et se vt pampinionẽ occidi pmisit. Joẽ narrat seneca. iij. de beneficijs caplõ. xiiij.

D Revera notant̃ dicit hic autor q vna dies qualis fuerit mõstrabit amic9. Et p tanto de socrate phõ dicitur in li. de moribz et vita phõrum talẽ discipul' suis doctrinã tradidisse dicẽs. Lente fias amic9 factus aũt pseuerare nitaris eq3 enĩ malũ est nullũ amicũ hr̃e et multos alternare quoscunq3 velis tibi amicos

facere. De his aliquid boni pfer parte tamē aurū igne pbamus. amicos aūt in aduersitate discernimꝰ. est eīn amicus scdm tempus et non pmanebit amicus in tempore tribulationis. et est amicus socius mense et non pmanet in die ne/cessitatis amicꝰ si pmanserit fixus erit tibi q̄si coequalis. et in domesticis tuis fiducialiter. omni enim tempore diligit qui amicus est & frater in angustiis cō probatur. puer. xvii. De materia primi metri require supra in hac parte pcepto xxvii. Laudaris quemcunqꝫ palam.

¶ Sed nota sm scripturas et iura tam ciuilia q̄ canonica qꝫ dies multi/pliciter accipitur vel dicitur ¶ Primo nanqꝫ dicitur dies naturalis et hic qua druplicíter dicitur. ¶ Primo dici/tur philosophicalis scilicet spacium vi/gintiquatuor horaꝝ videlicet incepraꝝ quoniā quelibet hora incipere et queli bet desinere potest. Scdo dicitur vul gariter spacium tantū solum inclusum inter ortū solis et eius occasum qui in/cipit ab ortu solis. Tertio dicitur egip ciacus spacium vicꝫ. vigintiquatuor ho rarum incipiens a solis occasu et desi/nens in alio solis ortu. Quarto dicitur romanus. scilicet spaciū vigintiquatuor horaꝝ incipiens a nocte media & simili hora desinens. ff. de fer. l. more. Item dies dicit̄ homo illuminatus. vnde do minus in euāgelio. Joh. ix. c. Me opor tet operari dum dies est. Item dies di citur deletio peccati. vñ iob. iii. Pereat dies illa in qua natꝰ sum in delicto illā quā hominem rapuit in culpa. Item di es dicit̄ homo spiritualis. vnde in ps. xviii. Dies diei eructat verbū. Item di es dicitur humanꝰ sensus. vnde aplus Mihi autē pro minimo est vt a vobis iudicer aut ab humano die. idest ab hu mana intelligentia. Item dies dicit̄ pro speritatis cui contraria est aduersitas. vnde in ps. Os meum annūciabit lau/dem tuaꝫ donec dies est. Item dicitur dies gratie. vnde apls scda ad corinth. vi. Ecce nunc tempus acceptabile ecce nunc dies salutis. Item dies dicit̄ tem pus vite nostre. vnde iob. Dies mei sic vmbra declinauerūt. Item dies dicitur iudicii. vt aplus. Dies iudicii sicut fur in nocte veniet. Item dies dicit̄ mani/festationis. vnde in ps. Qua die libera uit eos de manu tribulationis. Itē no uum testamentū dicitur dies. vnde. In illa die stillabunt montes dulcedinem Cui contraria est nox veteris testamen ti. vnde aplus ad roma. xiii. Nox pre/cessit dies autē appropinquabit. Item dies dicit̄ glorie. vnde in euangelio. In illa die non interrogabitis quicq̄ &c.

¶ Tricesimūprimū preceptū quarte partis metrice.

Ne pudeat que nescie/ris te velle doceri.
Scire aliquid laus ē
culpa nil discere velle.

¶ Tricesimumprimū quod indu/cere habet ad vite securitatem est scien tie acquisitio. quia per scientiam anima perficitur secundū philosophum. et per consequens per eam transquillitatur. et anima transquillata non pudet do/ceri que nescit. ¶ Ad hoc per presens preceptum inducit autor vnumquenqꝫ ignorantem facere dum dicit. Ne pu/deat que nescieris. quasi velit dicere ne verecunderis a quocunqꝫ que nescie/ris addiscere. quia put dicit oratiꝰ. ma lo eīn aliena prudenter quā mea impru denter ignorare. Ratio huius dicti est. qr assidua questio facit magistꝝ. si per/cepta memorie cōmendemus. et est ter cia clauis sapie. scꝫ frequens interroga tio. Unde hugo dydascalicon libro. iii. Ab omnibus libenter addisce. qr humi litas tibi cōmune facere potest qd natu

ra cuiqз ꝓprium fecit sapientior omni bus eris si ab omnibus addiscere vo/ lueris. qui eñ ab omnibus accipiũt om nes ditioꝝ sunt audi crispũ in ꝓuerbijs Qđ tu non nosti fortassis nouit asellus ne pudeat q̃ nescieris te velle doceri. Exemplo pauli qui quãuis sapientia le gis esset preditus vtpote agamaliele edoctus missus est ad ananiam virum simplicem ab eo instruendꝰ. vnde di/ ctum est ei illud actuũ nono capitulo. Surge et ingredere ciuitatem et dicet̃ tibi qd te oporteat facere. vbi dicit glo sa. Exemplum discendi datur et supbia increpatur vt nullus alium existimet a quo doceatur quod ignorat. Scire igit̃ aliquid laus est. culpa nil discere velle. Quasi velit dicere. sicut eñ quilibet sci ens est laudandus. ita ignorantia affe/ ctans est ꝛ merito culpandus. vnde leo constantinopolitanus episcopus ait ꝙ ignorantia sacerdotum nec excusatione est digna nec venia vt si in laycis esse videtur intollerabilis scientia. intellige sane de laycis qui sunt in sanitate con/ stituti. sicut reges et pricipes. Ad quod optime facit canon. si officia. lix. di. quã to magis in hijs clericis qui presunt ita habetur in canone. si in laycis. xxxviij. di. ¶ Ex hoc nota tale argumentum ꝙ qui nõ habet competentem scientiã peccat accipiendo dignitatem. ¶ Ad hoc facit canon. si quis abbas. xviij. q. ij. et de eta. et qua. c. fi. et. j. q. j. nõ est pu tanda. Cum talibus tamen dispensatur ꝓpter feruenté caritatem et sanctimo niam. quia in hoc casu imperfectũ scien tie supplet perfectio caritatis. de renũ. nisi cum pridé. §. pro defectu quoqз sci entie scdm innoc. qui hec notat de ele/ ctis. Cum in cunctis. ¶ Pro pmisso rum intelligẽtia magis in speciali quia autor dicit ꝙ culpa est nil discere velle. Ideo huius rei gratia insurgere potest infra scripta questio de puero videlicз qui ab infantia in carcere sarracenorũз includitur vtrũ ignorando ea que sunt fidei christiane peccet maxime quia nõ habuit a quo disceret. ¶ Huic questio ni per obiectioné respondetur. ꝛ primo videtur ꝙ non peccet. non enim potuit habere qui instrueret eũ in fide catho/ lica. nec per se potest habere cognitio/ nem. ergo non põt non ignorare. ergo non peccat. nullus eniз peccat in eo qđ vitare non potest. ¶ Contra ad heb. xj. dicit apostolus. Sine fide impossi/ bile est placere deo. et est etiã cõtra do ctrinam autoris dicentis. Quod culpa est nil discere velle. ¶ Solutio dicendũ est ꝙ cum talis peruenerit ad adultam etatem non habet impotentiã credendi omnino. quia si facit quod in se est do minus illuminabit eum per occultã in/ spirationem aut per angelũ aut per ho minem videtur tamé per hoc qđ dicit augustinus in questionibus noui testa menti. ꝙ si nõ fuerit a quo disceret nec ad eum aliquo mõ rumor doctrine per uenerit ꝙ tunc non suo vicio ignorat ꝛ immunis est a condemnatione. sed in/ telligendum est tunc de disciplina scdm quod fit per doctrinam exteriorem vel per doctrinam interiorem. dicit autem qđ faciat quod in se est. facere auté qđ in se est est vti ratione per quã compre hendere potest deum esse et dei adiuto rium implorare. Dicit eñ beda ꝙ in/ telligere potest vnusquisqз deum esse et iudicium suũ esse venturum. De in/ carnatione autem et de redemptione si aptet intellectum suũ quantum in se est vocabitur vocatione interiori et nõ ex teriori. ¶ Ad illud quod dicit autor ꝛc. ¶ Respondetur ꝙ intelligẽdum est de illo qui affectat potius negligere quaз scire. sed talis nõ est in culpa ꝓut in su perioribus declaratum existit.

¶ Tricesimumscdm preceptũ quarte partis metrice.

Cum venere et bacho lis est sed iuncta voluptas. Quod lautũ est animo complectere sed fuge lites.

A ¶ Tricesimumsecundũ quod inducere habet ad vite securitatẽ est sobrietatem seruare et ebrietatẽ fugare. quia per sobrietatem cordis trãsquillitas ac etiam securitas possidẽtur quam tollit ebrietas. Ad hoc autem faciendum per presens preceptum autor inducit vnũquemqꝫ dum dicit. Cum venere et bacho ⁊c̃. Quasi velit innuere ꝙ homo bene potatus et ebrius magis appetit luxuriam quã sobrius ac etiam magis ꝓmptus est ad lites. pro tanto dicit lis est sed iuncta voluptas. Quasi velit dicere ꝙ per vsum veneris et bachi. idest vini immoderate sumpti sequitur lis. Unde ecclesiastici. xxxj. vinum multum potatum irritatõnem et ruinas multas facit et iram. et bene cõiungit ista duo vicia. quia vnum deseruit alteri. Unde hieronimus. venter mero estuans facile despumat in libidinem vbi ebrietas ibi libido dominat̃ et furor. xxxv. di. reuera raro vidi continentẽ que nõ viderim abstinentẽ et econuerso.

B ¶ Notandum vero est ꝙ voluptas dicitur esse carnis. sed voluntas animi. Complectere igitur. idest figas in aimo tuo illud quod est lautum. idest laudatum per sincopam. idest temperantiam vnde nec de venere nec de bacho vltra modum sumere debes. sed fuge lites que sequũtur ex eis. si eñ hec duo ꝑdicta immodice sumes lites effugere non valebis. Quanta autem mala ex voluptate ꝓueniãt archytarentinꝰ philosophus ꝓbat dicens. nulla pestis captabilior q̃ꝫ voluptas corporis. cuiꝰ auide libidines temere ⁊ effrenate ad potiendum incitantur. hinc patrie ꝓditiones hinc rerum publicaruꝫ euersiones nullũ deniqꝫ scelus nullum facinus est ad quod suscipiendum libido voluptatis non impellat. ¶ Pro premissoꝝ autem intelligentia maxime quo ad bachum optime facit descriptio quã faciebat rabanus in libro de naturis rerum ac etiã fulgentius attendentes vini proprietates. vnde vtentibus atqꝫ maliciis econuerso abutentibus. ipsi enim vinum deuꝫ in natura crediderunt quẽ bachum nominauerunt et eidem certã ymaginem depinxerunt. Erat igit̃ ymago sua puer cum facie muliebri cum pectore nudo. cum capite cornuto et vicibus coronato qui super tigrides equitabat qui yndias nominabatur a quodam monte yndie. vbi nutritus dicebatur. Ita in ꝓposito applicando predicta ad vicium ebrietatis vel ad quemlibet vinolẽtum qui reuera talis potest puer primo nõ immerito nuncupari et hoc ꝓpter ignorantiam pensatam et affectatam quã ebrij noscuntur incurrere vnde in psalmo. Turbati sunt et moti sunt sicut ebrius et omnis sapientia deuorata est. Muliebrem etiam dicuntur habere faciem inquantũ ardor et concupiscentia mulieruꝫ per vinũ in ebrio generatur vel pro eo quia animas talium effeminat et eos efficit muliebres.

D Ecclesiastici. xix. Uinũ et mulieres apostare faciunt homines sapientes. Iste deus diciturese cornutus. quia vinum cornua elationis et superbia generat ꝓ eo ꝙ omnis ebrius facilit̃ est elatꝰ. Et iste dicitur tigrides que furibunda sunt animalia equitare ꝓ eo ꝙ vinum furorem et iracundiam inducit et pro eo ꝙ ebrius faciliter efficitur furibundꝰ. Et ideo ꝓuer. xx. scribitur. Luxuriosa res est vinũ et contumeliosa ebrietas. transumptiue. xxxv. di. Iste esse dicitur pro parte nudus eo ꝙ archana solent ebrij faciliter denudare. Iuxta illud prouer. xxxj. Nullum secretum est vbi regnat ebrietas. vel etiam pro eo ꝙ homines solent depauperari et diuitiis denudari Iuxta illud ecclesiastici. xix. Operarius

ebriosus non locupletabitur. Iste etiā coronatus vicibus dicit̄. pro ꝙ ebriosi vices. idest vinolētiam summā gloriam arbitrantur. et sicut in ꝑpria corona in eo gloriant̄. ꝑuer. xiij. Cui ve cuius patris ve nisi hijs que morātur in vino et studentcalicibus epotandis. Et ambrosius dicit ꝙ ebriositas est fomes et nutrix omnium viciorum. transumptiue xxxv. di. ¶ Utrum autē vsus vini sit licitus et vtrū inebrians aliquando peccet mortaliter cum alijs duabus questionibus vide supra in quinto ꝑse precepto. Uino te tpa ⁊ ꝙ de materia hic deficit latissime suppletur ibidē.

¶ Tricesimūtercius ꝑceptum quarte partis metrice.

Remissos animo tacitos vitare memento Quo flumen est placidum forsan latet altius vnda.

A ¶ Tricesimumterciū quod inducere habet ad vite securitatē est in omnibus simplicē veritatem seruare et ypocritarum conuersationē vitare. Ad hoc autem exequendū per presens preceptū inducit nos autor dum dicit. Demissos animo ⁊c. quasi velit innuere ꝙ vitandi sunt homines taciturni et nimiū silentes et animo demissos. idest nimis humiles. q: tales subdoli sunt. Unde ouidius impia sub dulci melle venena latent. In talibus etiā contingit illud ecclesiastici. xix. Est qui nequiter se humiliat et interiora eius plena sunt dolo. Quod autez tales sunt dolosi ostendit per similitudinē fluminis placidi dicēs Quo flumine est placidum. per hoc enī intellige fraudulentiā et maliciam quā in corde habent absconsam. quasi velit dicere ꝙ illud flumen quod est et videtur et apparet placidum et transquilliū et quietū forsan latet altius vnda. idest ꝑfunditas ipetuosa. Hec particula diuersimode intelligi potest scd̄m diuersos casus vt primo sic ꝯstruatur. vnda casus nominatiui latet altius. idest profundius. vel aliter. vnda casus ablatiui idest ab vnda aque quiete noli credere quasi velit dicere ꝙ nulla est captabilior pestis q̄ȝ illi qui cum maxime fallant id agunt vt boni viri videantur. ait tullius. Unde et aristoteles rethoricorum. c. vij. dicit ꝙ magis timendi sunt mites et astuti q̄ȝ illi qui sunt acute ire et pro tanto taliū conuersatio est periculosa et ideo vitanda et vt magis fallere pn̄t induunt se vestimētis ouium scilicet ieiunijs orationibus ⁊ elemosinis. intus autez sunt lupi rapaces. qu a talia bona non bono sed malo animo faciūt. vt sc3 simplices decipiāt. ideo difficile cognoscuntur. Dicit tamen crisostomus sup math. ꝙ eodem modo cognoscitur ypocrita et simulator quo lupus ouina pelle tectus cognosci potest. dicit enī ꝙ per tria cognoscitur signa.

B ¶ Primo nanq3 lupus quanq̄ȝ ouina pelle sit tectus dentibus tamē mordet. ouis autez non mordet. ¶ Sic moraliter ypocrita per actum cognoscitur. quia bonos mordet et eis detrahit ille enim qui mordet partem abstrahit et partem relinquit. Sic aliquando detractor vt cicius sibi credatur in parte laudat et in parte vituperat. Secundo lupus per vocē cognoscitur. Unde crisostomus qui vocem humilitatis et vere confessionis emittit ouis est. qui vero contra veritatem blasphemans vlulat contra deum lupus est. ꝑs attestāte q ait. Iniquitatē in excelso locuti sunt. Tercio lupus per cibum cognoscitur. quia virtuosus velut ouis pascitur herbis virentibus. viciosus autē lupus pascitur voluptatib3. Unde ad rom. viij.

dicit apl'us. Qui sunt in carne que car/nis sunt sapiunt. ¶ Nota etiā secundum scripturas et canones ꝙ ypocrite vix a virtuosis hominibꝫ valent discerni. dicunt enī sapientes ꝙ ars imita/tur naturam inquantū potest. Quedaꝫ autē sunt opera artis que ita assimulantur operibus nature ꝙ nisi homo esset bene sapiens ab opibus nature discernere non valeret sicut vitrarij quando qꝫ faciunt vitra ita bene colorata ꝙ apparent quasi lapides p̄ciosi. ¶ Sic re uera moraliter quidem vt ypocrite in exterioribus sunt compositi ⁊ pulchris moribus adornati vt ab hominibus lapides p̄ciosi seu virtuosi videant̄ quanquaꝫ interius fragiles sint et vilis sint conditionis sicut vitrum existit. ideo a deo cui nihil est occultum tales repro/bantur et illi qui sunt vere virtuosi approbant̄. Et hoc est ꝙ ipsa veritas sci/licet christꝰ de talibus dicebat in euangelio Math. vij. Luce. vj. xxxij. q. vj. in principio. Attendite a falsis ꝓphetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium. intrinsecus autē sunt lupi rapaces. ¶ Pro premissoꝝ intelligentia magis in speciali est de aliquibꝫ dubitabilibus perquirendū. Et primo queritur quare dominus detestatur tantū peccatum ypocritis magis quā aliud in euangelio. ¶ Huic quesito respondetur ꝙ triplex ratio ad hoc assignari potest. Prima vt ꝑ hoc denotatur quāta fue/rit vel futura est antichristi detestatio qui maxime ꝑ ypocrisim decipiet ma/gnam mundi partem. secundū ꝙ iob. xxxiiij. scribitur. c. Qui fecit ypocritam regnare ꝓpter peccata populi. Secūda ratio est quia ille scribe ⁊ pharisei qui/bus dominꝰ loquebatur vtplurimum erant ypocrite. ¶ Tercia ratio est quia ypocrita contrariꝰ est operi diuino. sicut enī dicitur in euangelio. Dominus malū ordinat in bonū. ypocrita autem bonum opꝰ deformat per malam intentionem et quasi cōuertat. vnde rabanus. Dum ieiunant orant elemosinā dant non sunt fructus eorum quia pro vicio reputantur. Quarta ratō est quia ypocrita ɔtrarius est toti trinitati. Primo est cōtrarius patri vsurpans gloriā que ei debetur. ysa. xlij. Gloriam meaꝫ alteri non dabo. per appropriationem enī gloria attribuit̄ patri. Secūdo contrariatur filio qui est veritas et vita. Quid eniꝫ aliud est ypocrisis nisi falsa vita apparens bona et existens mala. Tercio contrariꝰ est spiritui sancto cui attribuitur bonitas et ypocrita abutit̄ bonitate et bono opere. ¶ Scd̄o queritur cui virtuti vicium ypocrisis oppo/natur. Huic quesito per obiectionē seu oppositionem breuiter respōdetur. Et primo opponi videt̄ omnibus virtuti/bus. ypocrita enī vult videri castus cū non sit et ita opponit̄ castitati similiter vult videri sobrius cū non sit et ita opponitur sobrietati et sic de alijs virtutibus. ergo est peccatū oppositū omnibꝫ alijs virtutibus. ¶ Cōtra ypocrisis est speciale peccatū. et speciale peccatū habet specialem virtutem oppositā. ergo opponitur alicui virtuti specialiter. Itē capitale viciū ꝙ est inanis gloria et si/milia alia capitalia habēt virtutes sibi oppositas. ergo et ipsa ypocrisis q̄ nascitur ex inani gloria habebit virtutem sibi specialiter oppositā. Item alia na/scentes ab inani gloria sicut inobedientia iactantia habent virtutes sibi oppositas. ergo et ypocrisis pari ratione. ¶ Solutio dicendū est ꝙ ypocrisis inquantū habet duplicitatem ꝑut scribitur ecclesiastici. ij. vt̄ duplici corde opponitur simplici veritati per quandam autem concomitantiam opponit̄ omni virtuti. quod enī opponit̄ bonitati per fecte oppositionē quandā habet ad speciales virtutes. ¶ Tercio dicēdum est de grauitate huius pcc̄i et comparatione ¶ Ad euidentiā huius peccati for/mabitur questio talis videlicet. in comparatione duorum maloꝝ quod est le

nius. an aperte peccare an sanctitatem simulare. Et videtur ꝙ sit maius peccatum sanctitatē simulare. quia simulatio sanctitatis est ypocrisis. ergo maius pccm est esse ypocritā ꝙ̃ apte peccare. Contra qui aperte peccat non tantum quo ad se peccat. sed etiā alijs occasionē peccandi dat. ergo plus peccat ꝙ̃ ypocrita. ¶ Solutio dicendū est ꝙ ypocrita sumi potest quatuor modis. Primo enim dicitur ypocrita qui vult credi bonus et in hoc gloriari tamē sub deo. et sic potest esse peccatū veniale. Scdo dicitur ypocrita ille qui apparentiā sanctitatis preponit deo. et hoc modo est peccatū mortale. Tercio dicitur ypocrita qui intendit facere aliqua ex quibus credi potest bonus non tamen illā apparentiam intendit. put dicit crisostomus ypocrita est omnis doctor qui nō prius se corrigit quā alterum. Quarto modo dicit̄ ypocrita ille qui cum malus sit vult videri bonus ad palliandū maliciam suam. et talis modus est pessimus. idest plurimū deceptorius. et quo ad hoc simulatorie peccare deterius est quā aperte. sed quo ad aliud est minus malum eo ꝙ non ita pvocat alios ad maliciam per exemplum. De materia ypocritarum et ypocrisi. vide supra in. xxxvij. pse precepto. Mundus esto.

¶ Tricesimūquartum precep tum quarte partis metrice

Cum tibi displiceat rerum fortuna tuarū. Alterius specta quo sis discrimine peior.

A ¶ Tricesimumquartū quod inducere habet ad vite securitatē est contra aduersa fortune conantis firmiter persistere ac etiā fortunatorū exempla aliorum ea patentius tollerare. ¶ Ad hoc autem exequendū per p̄sens preceptum inducit nos autor dum dicit. Cum tibi displiceat ꝛc. q̄si velit innuere. si de paupertate querelaris ꝯsidera et inuenies multos meliores te et nobiliores qui nihil habent et mēdicare coguntur. Si de infortunio querelaris multos potentiores te et nobiliores inuenies qui de magno et sublimi statu ad magnā deuenerunt miseriā. De hijs infinita possunt poni exempla de quibꝫ aliqua ponantur infra per talem consideratione̅ tuum mitigabis dolorem. nec intātum res tue displicebunt. Juxta illud. Solatium est miserum socijs habere penarum. Et hoc est ꝙ expositiue intendit autor dum dicit. Cum fortuna tuarum rerum displicet tibi ipsi quid debes facere certe ꝙ sequitur. Alterius specta quo sis discrimine peior. hoc est dicere. respice et videas quo damno sis peior vel deterior vel quanto discrimine. idest quāta differentia alterius hominis tu sis peior scilicet infelicior. vel aliter exponere potest dicendo. specta scilicet quanta differentia fortuna alterius sit peior quā tua et infelicior. Hijs sic diligenter considoratis non debent tue res sic tibi displicere. immo potius omnia infortunia pacienter tollerare. ¶ Pro huius precepti intelligētia et obseruantia est breuiter attendēdum ꝙ tria sunt per que quis debet animari infortunia et aduersa pacienter tollerare. Primū est scriptura et cum hoc phōrum autentica dicta. Sedm est motus celestium natura Tertium est virtuosorum antiquorum exempla. ¶ De primo dicit beatus Jacobus in epla sua prima primo capło. Omne gaudium existimate fratres mei cum in temptationes varias incideritis scientes ꝙ pbatio fidei nostre pacientiam operat̄. pacientia autem opus perfectū habet vt sitis perfecti et integri in nullo deficientes. Et pver. xvj. Melior est vir paciens viro forti. quia ille vincit exteriora et expugnat.

B

hic vero sua interiora regit et ordinat.
Et exponit gregorius scdo pastoralium
c.xij.et vt moraliũ dogmate tradit.pa
ciencia vtiqz occultas habz diuitias pa
tiens enim et fortis seipsum felicem fa
cit et dolori cuiusqz remediũ est pacia.
Et certe a quibusdam dicitur paciencia
plus valere omnibus alijs virtutibus.
Iuxta illud nulla valet tantum virtus
paciencia quacunqz.Et iterũ virtus est
vidua quã non paciencia firmat. Et so
crates ait. Paciencia est portus miseria
rum. hoc deniqz scias q non bene do
ctus est qui bene pati non põt. Et qui
paciens est multa gubernat prudentia
Qui aũt impatiens est exaltabit stulti
ciam suã. puer.xiiij. Item.xij. Uir ira/
cundus puocat rixas.qui autẽ patiens
est mitigat suscitatas.etiã pbat hoc ve
tus scriptura. Quia inter cetera que cõ
ferant ad pacienter tollerandũ aduer/
sa est virorum virtuosoꝝ et fortiũ con
siderare gesta virtuosa quanta scz p iu
sticia passi sunt et quã gloriose coronati
quia per hoc efficitur homo magnani
mus et fortis. Unde mathathias vt pri
mo mach.ij.c.scribit.vt filios suos ani
maret contra aduersitatẽ impetus pro
posuit eis exempla viroꝝ illustrium di
cens. Mementote operũ patrum ve/
strorum que fecerũt in generationibus
suis et accipietis gloriam magnã et no
men eternum abraham.nonne in temp
tatione inuentus est fidelis et reputatũ
est ei ad iusticiam.similiter et ioseph.in
tempore angustie custodiuit mãdatum
et factus est dominus egipti. Attende in
super q paciencie opponit impaciencia
directe qd est vicium puocatiuũ nihil
potens aduersi sustinere. Sunt eñi ta/
les vitro similes qd statim dum pcu/
titur ipso tactu cõfringitur. sed impaci
cientes vitro sunt fragiliores. quia vi/
trum non tactũ non frangit.sed impa/
tiens ad solum verbũ confrangitur.
C ¶ Quo ad secundũ rc. Celestium
motus natura inducere quẽlibet debet

aduersa pacienter tollerare.quia prout
asserunt astrologi necnon et naturales
philosophi.celi inferiores quãtũcunqz
motibus agitent. Empirreũ tamen ce/
lum a nullo mouetur nec a sua quiete
perturbatur. Sic est in viro virtuoso
quocunqz inferiores potentie agiten/
tur.cauendũ est ne a sua transquillitate
ratio exturbetur. Item quamuis om
nes planete suo naturali motu cõtra ce
lum moueant non tamẽ motus celi ex
obuiatione hac concitat sed modestior
redit. Ex quo dat intelligi q siue pars
sensualis siue aliquid aliud obuiet tan
tum illa sua pace debet frui nec vlla gu
erra ab eadem euelli. corpa enim cele/
stia corpa sunt solida non pfunda vel
grauia sunt plana et leuia nõ rigosa vl
aspera nulli secundũ philosophũ actioni
extranee exposita nec vlli omni corrup
tioni vel passio in obnoxia.sic nec vera
paciencia que est solida nõ est vana vl
ad tempus accepta. ¶ Item etiam con
sidera q quomodocũqz turbentur in/
feriora hec corpa et quantũcunqz conci
tentur omnia se forti pugna semp ta/
men supiora manent pacifica et quie/
ta nullis tamẽ impaciẽtie ictibus vnqz
agitata. Ex quibus omnibus colligitur
vt iam patet vt cum sensualitas homi
nis ad turbatõnem peruenerit eo q in
continua pena sit.nunqz tamen pertur
batio ad regionem peruenit rationis.
hoc etiam aliter pbari potest. Natura
eniz lucis talis esse dignoscitur q si ad
compositionẽ corporis alicuius cũ qua
tuor elemẽtis accedit quecunqz elemẽ
ta rixẽtur lux nullis motibus agitatur.
sed elemẽta potius per illã transquil/
lantur. Ita per omnia vir patiens tan
gi potest percuti potest sed frangi non
potest.ad modum eñi salamandre vi/
uit in igne et per modum alecis nõ for
midat periculum aque et ad modũ car
maleon non timet quando fuerit in ae
re.quia tanto semper fortior fit quan/
to amplius tribulatio inualescit.

¶ Unde ambrosius. Sicut aurū ex frequenti et multa confricatione re splendet clarius.sic vir paciens ex im mensa et forti tribulatione refulget. D
Et ideo in cōmendatione paciencie se pius dicebat beatus grego.Ego virtu tem pacientie signis et miraculis ma/ iorē puto.tu vero bon9 eo inquit aug. Tollera ergo malos qui vero malos non tollerat ipsemet sibi testis est ꝙ p intelligentiam bonus non est.Quapro pter impacientes dum mala pati volūt non efficiunt vt a malis eruantur. sed vt mala grauiora paciant̄. Tamē sunt nonnulli qui alios hortantur ad paciē tiam et tamen ipsi impacientes existūt similes ioculatoribus qui ensem super linguam positam sciunt optime agita re sed in manu posita nesciunt se iuua/ re.De talibus scribit Job.iiij.Ecce do cuisti plīmos et manus lassas robora sti facillantes confirmauerunt sermō nes tui et genua trementia roborasti nunc autem venit super te plaga et de fecisti tetigit te et conturbatus es om nes igitur qui pie viuere volunt in chri sto persecutionem paciuntur. vt apls ij.ad thimo.iij.et transumptiue in ca/ none suggestum.vij.q.j. Qualiter aūt se habere debeant prelati impacientes vel pacientes vide in.ij.libro pastoral' beati grego. capitulo.x. De tertio ꝛc. De hoc grā breuitatis remitto ad tho biam ad Job ad.vij.fratres machabe os ad eleasarum de quo legitur et ha betur hystoria.ij.machabeorum remit to de sancta marina et de sancta theo dera ꝛ de sanctis martino ꝛ eustachio ad legendas sanctorū ibi habetur de pacientia mirabili predictorum requi re ibidem de hijs omnibus si placet.

¶ Tricesimūquintū p̄ce ptū quarte partis metrice

Quod potes id tēpta nā littus carpe re/ mis.Tutius est mul tū q̄ꝫ velū tendere in altū.

¶ Tricesimūquintum quod indu cere habet ad vite securitatem est me dium in omnib9 seruare et tenere qd̄ docet possibilia acceptare et impossibi lia deuitare. ¶ Pro cuius tamē me dij euidentia distinguitur quadruplex medium videlicet mediū nature quod considerat naturalis phus.medium di stantie quod considerat methaphisic9 medium colligantie quod considerat loycus.et medium iusticie quod consi derat ethicus siue moralis phus. Ex hijs eīn medijs nullus sic instruit op9 inceptum sicut illud vltimum.s.iusticie quod per presens preceptuꝫ tenere do cet autor sub nauigantis methaphora dicens.Quod potes id tēpta ꝛc. Qua si velit exprimere seu expositiue innue re.Tempta.i.aggredere et incipe.Qd̄ potes.perficere et laudabiliter consū/ mare et potius mediocra q̄ꝫ magna qꝛ tutius est multo carpere littus cum re mis.id est tutius est nauigare iuxta lit tora q̄ꝫ velum tendere in altum.id est in alto ꝛ p̄fundo mari.hoc est dicere ꝙ tutius est statum paruuꝫ vel cōmu nem tenere q̄ꝫ nimis sublimem vel al tum conscendere gradum quia honori semper alligatur onus et pericula mul ta. ¶ Ad hoc etiam optime facit qd̄ dicit grego.in canone.nerui.xiij.di.vbi sic dicitur. Omē quod hic eminet pl9 meroribus afficitur q̄ꝫ honoribus gau deat.Quid enim est potestas culminis inquit gregorius nisi quedam tempe/ stas mentis vincula huius mundi ve/ ram habent asperitatem sed falsam io cunditatem certum habent dolorem sed incertam voluntatem.durum ha/ bent laborem sed timidam quietem. Et hieronymus Omnis honor terre/ nus fum9 spuma et sonus est. Fum9

quia obscurat. spuma quia inflat. som
C nus quia grauat. ¶ Pro premisso
rum intelligētia est de infrascripta que
stione querendum videlicet vtrū om
nis virtus moralis consistat in medio
¶ Huic quesito per obiectionem re
sponderi potest. Et primo videtur ꝙ
non quia medium equaliter distat ab
extremis. sed quedam virtutes mora
les magis appropinquant alteri extre
morum vt fortis magis assimulatꝰ au
daci ꝙ timido. et largus plus prodigo
ꝙ auaro. ergo non omnis virtus mo
ralis consistit in medio. Item non om
nis virtus medium est duorum vicio
rum nam vnum extremum castitatis
est scilicet totaliter abstinere ab operi
bus venereis. hoc non est viciū. ergo
non omnis virtus moralis est in me-
dio. ¶ Item virtus est extremum
quod est vltimum de potentia in re.
ergo non consistit in medio. ¶ Con
tra dicit phūs ethicorum. ij. ꝙ virtus
est electiuꝰ in medietate ɔsistens quo
ad nos. ergo ⁊c. ¶ Solutio dicen-
dum est ꝙ omnes passiones et opera
D tiones humane dirigi debent ad regu
lam recte rationis. in omnibus vero
regulatis ɔsistit rectitudo ſm adequa
tionem ad regulā. Equalitas vero me
dium est inter maius et minus. vnde
oportet ꝙ omnis virtus que est recti
tudo circa passiones et operatiōes hu
manas sit in medio inter illud quod
superhabundat et illud quod deficit per
comparationem ad rectam rationē. Ad
illud de appropinquatione respondetur
ꝙ medium dupliciter accipi potest vł
inter extrema ſm se vel inter extrema
in comparatione ad aliquam regu-
lam extra. Et sic virtus moralis media
est inter superfluum et diminutum nō
in se sed in cōparatione ad rationē re
ctam. Ad illud vero ꝙ dicitur ꝙ vir-
tus est extremum ⁊c. respondetur ꝙ
virtus est extremum formaliter qꝛ bo
num ⁊ perfectum sed materialiter me
dium quia negociatur circa medium ⁊
passionum et operationum humanaꝝ.
¶ Ad illud vltimum quod dicitur de
duobus vicijs. respondetur ꝙ medium
dicitur per participationem extremo
rum sic est medium duorum viciorum
et hoc accidit virtuti vnde conuenit
omni.

¶ Tricesimūsextum pceptū quarte partis metrice

Contra hominē iustū
noli cōtendere praue
Semp eteñ deus in
iustas vlciscitur iras. A

¶ Tricesimumsextum quod indu
cere habet ad vite securitatē est se ab
stinere a vexatione innocentis et iusti
hominis quia deus habet hoc valde
moleste adeo ꝙ semper vlciscitur iniu
stas iras hoc enim autor per presens
preceptum facere docet dum dicit. Cō
tra hominem iustum ⁊c. Quasi velit
innuere ꝙ nō debes ɔtra innocentē ali
qua machinari mala vel etiam operari
quoniam dominus talem iram. i. offen
sam sic nequiter contra innocentē ma
chinatam et etiam perpetractatā acri
ter vindicabit. iuxta illud apostoli ad
ro. xij. deutro. xxxij. xxiij. q. j. in princi.
Mihi vindictā et ego retribuā et hoc
est noli praue ɔtēderre contra hoīē in
stum. id est non contendas cum inno
centi iniuste quia semper dominus iu-
stus iniustas vlciscitur iras. ¶ Ad hoc
bene facit quod scribitur prouer. iij. ca.
Ne contendas aduersus iustum fru-
stra cum ipse nil mali fecerit ne emule
ris hominem iniustum, nec imiteris vias
eiꝰ quia abhominatio est domini om
nis illusor. ¶ Pro huius precepti
intelligentia et obseruantia est breui-
ter sciendū ꝙ dominꝰ vlciscitur iras
iniustas prauorum quod patet ex tri-
bus. Primo ex scripturarum promulga

tione. Secundo ex exemplorum veterum inductione. Tertio ex sacrorum canonum approbatiõe. ¶ De primo scribitur in ps. liij. Deus vltionum dominus deus vlcionũ libere egit. Et namque primo. c. scribitur. Deus emulator et vlciscens et hijs furorem vlciscens dominus in hostes suos et irascens ipse inimicis suis. Transumptiue habentur verba in canone. namque pphēta. de pe. di. iij. ¶ De secũdo legitur. ij. machabeorum. ix. capitulo. qꝫ rex antbiochus elatus in iram contra iudeos superbe locutus est venturum se hierosolymam et cõgeriem sepulcri iudeorum se facturum sed qui vniuersa concupiscit dominus deus israel percussit eum plaga insanabili vt .n. finiuit hũc ipsum sermonem apprehendit eum dolor dirus viscerum et amara intestinorum tormenta. Super hoc autem repletus malicia ignem spirans animo in iudeos et precipiens accelerari negociũ cõtingit illũ euntem de curru cadere ad graui corporis collisione membra vexari is quoque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare super humanum modum superbia repletus et montium altitudines in statura apprehendere nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur manifestã dei virtutem in semetipso contestans ita vt de corpore impij vermes staturirent ac viuentes in doloribus carnes eius effluxerunt odorem etiam illius et fetorem excercitus grauabatur et infra sequitur ergo homicida et blasphemus pessime percussus est et vt ipse alios tractauerat pegre in montibus miserabili obitu vitam finitus est ¶ Probatur etiã exemplo israelitici populi de quo exo. xxxij. legitur. Quia populus ille ante oculos dei pene inueniabile cõtraxisset offensã ita ut rector eius audisset descẽd peccauit pplus tuus ac si diuina vox ei diceret qꝫ in tali peccato lapsus est me⁹ non ē atque subiũgeret dimitte me vt irascatur furor meus contra eos ut

deleam eos faciamque te in gentem magnam inquit moyses post mlta si quis in deo iungatur mihi cõgregatique sunt ad eum omẽs filij leui. quibus ait. Hec dicit dominus deus israel. Ponat vir gladium super femur suum ite et redite de porta vsque ad portam per mediũ castrorum et occidat vnusquisque fratrẽ et amicum et proximum suum fecerũt que filij leui iuxta sermonem moysi ceciderunt que in die illa quasi. xxij. milia hominũ hec dei vindicta accidit ex eo qꝫ postq̃ in monte synay ascendisset et moram faceret dscendere de monte cõgregatus est populus aduersus aarõ et ait. Surgẽs fac nobis deos qui nos precedant tunc aaron timens furorem populi formauit opere frustratorio vitulum aureum conflatilem et eidem obtulerit holocausta et hostias pacificas tunc locutus est dominus ad moysen put supra. ¶ Transumptiue habetur hystoria in canone disciplina. xlv. di. ¶ Probatur etiam tertio exemplo illius sancti viri marcij hierosolymitani episcopi de quo recitatur libro viij. ecclesiastice historie capitulo. ix. et habetur supra in. v. iij. partis metrice precepto. Productus testis et ibi require si placet. Sed boni et innocentes viri remittere debent iniurias iniuriarum et hoc maxime ppter duas cõsiderationes quas facere tenent̃. Primo ex consideratione magni periculi. Secundo ex consideratione magni exempli. ¶ Primam namque considerationem ad remittendũ iniurias ostẽdit dominus sub similitudine ceci cecũ ducentis vt habetur Luc. vj. vbi dicit̃ Si cecus ceco ducatum prestiterit &c. Aliquando enim contingit qꝫ ille qui facit iniuriam et qui recepit ambo sũt videntes quando scilicet ille qui facit humilit̃ recognoscit et ille qui recipit liberaliter iniuriam dimittit et tũc nullum est periculum. Aliquando vero cõtingit qꝫ alter est cecus et alter est videns quando scilicet ille qui iniuriam

irrogauit vult satisfacere sꝫ ille qui re
cipit non vult remittere vel ecōuerso
et tunc non est periculum magnum qꝛ
sepe benignitas illiꝰ conuertit coꝛ al/
terius. Aliquando contingit ꝙ ambo
sunt ceci quando.s. nec ille qui iniuriasꝫ
irrogauit vult satisfacere nec ille qui re
cepit vult parcere et tunc est magnuꝫ
periculum quia ambo cadūt in foueā
peccatoꝛum. ❡ Sed nota ꝑm cano
ad nes ⁊ scripturas ꝙ cecitas quadꝛuplex
reperitur. Pꝛima est mentalis. Secun
da gratie.i.auersio a malis. vnde Job
Oculus fui ceco et pes claudo. Tertia
culpe.i.rationis pꝛiuatio quia cecus di
citur qui superne luceꝫ contemplatiōis
ignoꝛat qui p̄sentis vite tenebꝛas pres
sus dicitur et venturam lucē nequaꝙ̄
di diligēdo conspicit quo gressus operis
coꝛrigat nescit ⁊c̄.xlix.di. hinc etenim.
vnde in euangelio Math.xv. Si ce/
cus cecum ⁊c̄.xxx.di.que ipsis sacerdo
tibus.de pe.di.j. quomodo penitet.
Quarta pene de qua dicitur in euan
gelio Johis.ix. Qui illuminat oculos
ceci nati.xxiij.q.vj.displicet. Pꝛima in
diget collirio materiali vt di.xxix. ne/
cessarie. Secunda collirio preceptoꝛum
dei. vnde in ps. Pꝛeceptum domini il
luminans oculos. Tertia collirio gra/
tie. vnde inunge oculos tuos vt vi/
deas.apoc.iij.xlix.di.hinc etem̄. Quar
ta collirio incarnationis. vnde in euan
gelio Johis.ix. Lutum fecit ex sputo.
et de consuetu.di.vij.ante baptismuꝫ.
tio ❡ Scd̄a consideratio que induce/
E re debet iniurias remittere ꝓuenit ex
consideratione magni exempli. Domi
nus et magister noster chꝛistꝰ pꝛebuit
nobis exempluꝫ iniurias remittere qꝛ
ipse iniurias omnes sic remisit ꝙ nec
seruauit turbationem in coꝛde nec im
properia ꝓtulit oꝛe nec iniuriam excer
cuit in opere. ❡ De hijs tribus scri
bitur ysa.xlij. Non erat tristis neqꝫ tri
bulentus. Quo ad pꝛimum non clama
bat neqꝫ audietur foꝛis vox eius.
Quo ad secundum calamum cessatum
non conteret et lignū fumigans non
extinguet hoc est ꝙ iniuriam nimiam
irrogantibus non irrogauit. Quo ad
tertium. ❡ De tertio pꝛincipali ⁊c̄.
istud tertium volo expedire per infra
scriptam questionem videlicet vtruꝫ
vindicta siue vltio sit motiuuꝫ peccati
ire. et vtrum hoc habeat veritatē qd̄
doctoꝛes tenent cōmuniter ꝙ sic. sed
questio potest expediri per obiectionē
quia pꝛimo videtur ꝙ vltio siue vin/
dicta non sit motiuum peccati ire qm̄
voluntas cum sit quedam potentia de
terminatur per suum obiectum sꝫ vin
dicta bonum quid est ergo velle vin/
dictam est bonū. non ergo incurrit qs
peccatum ergo vindicta non est moti
uum ad peccatum ire. minoꝛ huius pa
tet. qm̄ illud quod deo reliquitur siue
attribuitur bonū est sed deo attribuit̄
vindicta ergo vt patet ad ro.xij. Mi
hi vindictam et ego retribuam dixit
dominus. Transumptiue. xxiij.q.j.in
pꝛincipio. vbi dicit glosa. Mihi vindi
ctam reseruaui mihi vos reseruate di
cit dominus. Et ita patet ꝙ vindicta
bonum est. In contrarium scribit apo
stolus ad ro.xij. Non vosmetipsos de
fendentes carissimi sed date locuꝫ ire
vbi dicit glosa bonus magis cupit coꝛ
rigi inimicum ꝙ̄ puniri. Et cum deus
punit delectatur de pena inimici quia
non odit euꝫ sed potius de iudicio dei
quia deum diligit hoc ei placet quod ⁊
deo. boni ergo non est velle penam qꝛ
sequitur ad odium vt vult ista glosa.
sed velle vindictam est velle penam
ergo boni non est velle vindictam sed
eius cuius est odire aliuꝫ sed omne ta
le est malum ergo velle vindictam est
malum ergo potest esse motiuum ad
iram. ❡ Solutio dicendum est ꝙ
motiuum in peccato ire est vindicta.
vnde sicut excellentia est motiuum ap
petibile in superbia ita vindicta est bo
num in ira. Ad illud quod obijcitur ꝙ
velle vindictam est bonum. Dicenduꝫ
est ꝙ velle vindictam.i. velle ꝙ deus

vindicet vel iudex a domino constitu tus illud est bonum et hoc ratione iu sticie. Justicia enim est q deus vel iu/ dex puniat delinquentem et vindicet
D iniuriam alij illatã. ¶ Uindicta em duplicem habet respectum. respicit.n. iusticiam fm quam fit. respicit etiam il lum cui iniuriatum est fm ergo q vin dicta respicit iusticiã sic bene licet ipaz velle qz hoc est ex amore iusticie velle illã et hoc mõ velle vindictaz est velle q deus vindicit vel iudex habens po testatem a deo vel sub deo et hoc est bonum quia hoc est velle ipsam retor quendo ad deum et non auertendo. vnde etiam qui vult q iudex vindicet ipse retorquet vindictam ad deum qz iudex habet hãc potestatem a deo fm q habetur ad ro.xiij.c. q omnis pote stas a domino deo est. hoc autem mõ velle vindictam non est motiuum ire imo potius ad iusticiã ordinat. Si aũt loquamur de vindicta fm illum respe ctum quem habet ad illum cui fit in/ iuria sic velle vindictam habendo so/ lum respectum ad hoc malum est 7 vi ciosum quia istud velle non retorque tur ad deum imo potius ad odium ex ecrandum et auertit a deo non enim appetit hoc modo amore iusticie sz ex improba et viciosa voluntate. vñ istud velle libidinosum vult vindictam q il le qui iniuriatus est puniatur 7 in hoc voluntas eius improba saturetur non vult autem q iusticia dei seruetur nec exaltetur immo ab ipsa auertit et hoc modo vindictam velle non est iustis. vnde ad ro.xij. dicitur in glosa q san/ cti non volunt vindictam pter exe/ crandum odium sed vult bonus ut ini micum puniat 7 magis cupit corrigi ini micum q puniri q cuz deus punit nõ delectãtur in pena inimici quia nõ odit eum sed de iudicio dei quia diligit eũ iracundus autem vult vindictam non amore iusticie sed vt saturat odiuz suũ inflictione pene. vnde gregorius. Plus ira in vindicta erigit q iniuria accepit 7 hoc est ex libidine merito ergo bene dicit autor q deus vlciscitur semper in iustas iras et iniustas molestias quas mali inferunt sanctis viris et iustis p pter iusticiam. vnde sapientie.v. scribi tur. accipiet armaturam zelus dei et ar mabit creaturam ad vltionẽ inimicoꝝ

¶ Tricesimũseptimũ pre ceptum quarte ptis metri.

Ereptis opibus noli merere dolendo Sz gaude potius tibi si contingat habere.

¶ Tricesimumseptimum quod in
A ducere habet ad vite securitatem ẽ cõ temptus diuiciarum et in hoc inducit vite securitas quia per hoc non mul/ tum times eas perdere et si vocante fortuna eas perdis nõ multuz ex hoc dolebis. Ad hoc autem exequendum per presens preceptum inducit nos au tor duz dicit. Ereptis opibus 7c. Quasi velit innuere q non debes merere. id est multum lugere seu tristari de diui ciarum tuarum perditione. ratio quia nostre non sunt sed fortune cuz sint ex tra nos et non intra. ¶ Ad hoc accedit quod dicit seneca libro secundo de pro uidentia vbi habetur q stilbon phũs capta patria et amissis liberis et vxore ex incendio publico interroganti an omnia perdidisset respondit nihil per didi inquit omnia eniz mea mecũ sunt scilicet virtutes et sciencie nihil eñ bo num putare potuit quod eripi posset.
B ¶ Hanc sententiam approbat am brosius dicens non sunt bona homi/ nis que secum ferre nõ potest sola mi sericordia comes est defunctoꝝ. ¶ Sequitur. Sed gaude potius. supple de habitis q de amissis et si cõ tingat habere vnde quidaz volens pa trem de filij morte consolari ait. Noli

flere quia talem amisisti filium sed potius gaude quia talem habuisti.
Pro p̄missoꝝ intelligētia ꝛ obſuātia est breuiter sciendum ꝙ non multum de rerum temporalium perditione currere vel dolere debemus eo ꝙ nō sūt nostre sed fortune. Item quia non sūt vera bona sed falsa qꝛ extra nos sunt et quia ostendunt ꝙ non sunt neqꝫ efficiunt quod p̄mittunt. quod probatur ex tribus. Primo ex bonorum distinctione. Secundo exemplorum et autoritatum inductiōe. Tertio ex canonuꝫ approbatione. ¶ Circa primum est sciendum ꝙ distinguuntur bona tripliciter et sic. quia quedā sunt minima quedam media et quedam maxima. Minima possunt esse coram bonis et malis vt diuicie ꝛ ideo non sunt vera bona quia extra nos sunt vt dictum est.
C Media sunt vt ingenium et potentie naturales ista sunt meliora bona. Bona vero maxima sunt intrinseca qꝛ mali et viciosi participare non possunt vt virtutes que sunt solum in veris virtuosis et hec sunt vera bona. vñ ph̄s in rethoricis. Sole virtutes sunt quibus non conuenit male vti. ¶ Secundo ex exēplorum et autoritatum inductione ostenditur ꝙ non multū est curandum de rerum temporaliū amissione. Et primo exempli Job viri simplicis et iusti qui ereptis opibus dixit. Dominus dedit dominus abstulit ꝛc̄. Secundo exemplo illius ph̄i stilbō nomine d̄ quo supra dictum est in p̄senti precepto et in. xxix. secunde partis metrice precepto. Rebus in aduersis.
¶ Tertio ex doctorum autoritatibus infrascriptis et primo senece. vnd̄ idem seneca de remedijs fortuitorum ait. Pecuniam perdidisti et illam que multos perdidit et fortasse illa te perderet. De hac etiam materia pulcre loquitur beatus bernardus ad eugeniuꝫ papam dicens. Quid nobis cum terrenis diuicijs ꝛ gloria temporali que nec vere nec vestre sunt aurum et argentū nonne terra rubea est et alba que solus error hominum facit aut magis reputat preciosam. Deniqꝫ si vestra sunt tollite ea vobiscum sed homo cum interierit non sumet omnia secum. D
¶ Et p̄ tanto augustinus in enchiridion de talium rerum amissione consolatur nos dicens. Magna cōsolatio in rerum amissione esse debet illa eniꝫ tempora ad mentem reducere debet quibus contingit nos res quas perdidimus non habuisse et dū vnusquisqꝫ intuetur ꝙ aliquando illa non habuit dolorē temperat ꝙ amisit. ¶ Tertio ex canonum approbatione ostenditur ꝙ non est multum curandum vł cōtristandum de rerum temporaliuꝫ perditione cum sint extra nos. vnde anacletus papa in canone deteriores. vj. q. j. dicit ꝙ deteriores sunt qui doctoruꝫ vitamqꝫ mores corrumpunt hijs qui substantias aliorumqꝫ preda diripiūt. ipsi enim ea que extra nos sunt auferunt scilicet diuicias et in hoc facit ad p̄positum. vnde bernardus Vere diuicie non sunt opes sed virtutes quas conscientia parat vt in perpetuum diues fiat.

¶ Tricesimūoctauū preceptū quarte partis metri

Est iactura grauis q̄ sūt admittere dānis
Sunt quedā que fere decet pacienter amicum

¶ Tricesimumoctauum quod inducere habet ad vite securitatem est grauem rerum iacturam ac etiam pro amico aduersa pati pacienter tollerare hoc autem per presens preceptum instruit autor facere dum dicit. Est iactura grauis ꝛc̄. Quasi velit innuere ꝙ si damnum paciaris p̄pter amicum virtuosum illud damnum debes paciēter A

tollerare et hoc est Grauis iactura. id est graue et magnum incōmodum est amittere. id est perdere ea que sunt scz diuicias damnis sicut est in malo vsu uel dānis. id est sine culpa. potest ergo sic construi. Amittere ea que sunt. i. ea que quis habet. Damnis. i. malo vsu. s. abutendo. est grauis iactura. Ubi no/tandum est ꝙ iactura est ꝓprie illa ꝑdicio quo naute coacti tempestate de naui res suas eijciunt. ❡ Hic autē ponitur natura transumptiue ꝓ damno sunt quedaz que ferre decet pacienter amicum. ❡ Istud metrum exponi potest dupliciter ut primo dicatur ꝙ si quis ab amico incōmodum paciat̄ pacienter tollerare debet et ferre. Uel secundo exponatur ꝙ quis paciēter ferre debet quedaz scilicet multa incōmoda quia renera multum decet ꝓ amico maxime virtuoso. aduersa sustinere vnde valerius li. vj. c. iiij. Contemple/mur inquit amicicie vinculum potens et preualidum nec vlla ex parte sanguinis viribus inferius hoc etiam certius et exploratius ꝙ illud nascendi sors fortuitum opus hoc vniuscuiusqz soli do iudicio incboata voluntas contra/hit et ponit exemplum de amicis quorum vnus peciit occidi cum amico occiso. ❡ Pro huius secundi metri intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum ꝙ ꝺm phi doctrinaz. ix. ethicor. ca. viij. Amic9 virtuos9 ꝓ amico siīr virtuoso quatuor sustinere debz ꝛ etiam pati. Primum est mortis temporalis perpessionem. Secundum est bonorum exteriorum priuationem. Ter/tium est honoris et dignitatis preuentionem. Quartum est virtuose actiōis et dignitatis concessionem. ❡ Primo nanqz vt dicit debet amicus vir/tuosus ꝓ amico virtuoso mortem tollerare quia amicus moriens ꝓ amico maximum bonum sibiipsi ꝓcurat qđ sic declaratur quia magis diligit ami/cus virtuosus per paucum tēpus multum delectari in magno opere virtu/tis ꝗ̄ per multum tempus quiete id ē mediocriter siue paruz delectari in mediocribus virtutibus et magis eligit excellenter bene viuere per vnum annum ꝗ̄ mediocriter et sibi magis eli/git vnam bonam actionem et magnaz ꝗ̄ multas actiones et prauas. hec aūt accidunt hijs qui moriūtur ꝓpter virtutem ꝓ amico quia licet minus viuāt vna tamen actione qua se ꝓ amico exponunt morti maius bonuz faciunt ꝗ̄ in alijs multis actionibus. Et ita patet ꝙ in hoc ꝙ morti se exponunt ꝓ amicis virtuose agendo magis bonuz sibi ipsis eligunt manifestum ꝙ maxime se amant. Ad hoc facit quod recitat valerius libro. iiij. c. vj. de duobus quorumz vnus dedit se vadem ꝓ alio ꝛc. Hanc historiam require in secunda ꝓhemiali parte. §. ij. qui incipit. Dixi quinto ꝙ hij sepe ferunt ꝛc. ❡ Secundo debet amicus virtuosus ꝓ amico virtuoso pati bonorum exteriorz priuationē que in pecunia consistunt. Unde dicit aristoteles ꝙ virtuosi causa amicorz ꝓijciunt id est cōtemnunt diuicias ita scilicet ꝙ eorum amici plura circa pecunias accipiant ꝛ in hoc magis se amāt ꝺm veritatem dum enim aliquis pecuniam concedit amico et sibiipsi bonuz acquirit honestum manifestum est ꝙ maius bonum sibi attribuit et sic magis se amat. ❡ Tertio debet ami/cus virtuos9 ꝓ amico sustinere ꝙ sibi preponatur in dignitate et honore et pro ipso honores et dignitates contē/nere. Unde idem philosophus dicit. Eodem modo habet se circa honores et principatus omnino enim hec vir/tuos9 de facili derelinquet amico quia hoc ipsum est quoddam bonum virtutis et laudabile et sic patet ꝙ illud qđ facit amicus virtuosus pro amico loco exteriorum bonorum eligit bonuz virtutis quod est maximuz et sic maxime diliget seipsum. ❡ Quarto debet amic9 virtuosus sufferre ꝓ amico priuari ad tempus actionibus virtuosis ꝛ

concedere q actiones virtuose fiant p amicum quas ipse facere posset vt amicus eius ex hoc proficiat et laudetur et in hoc etiã accipit sibi illud quod melius est. melius est enim et magis virtuosum quam ipse sit causa amico suo ad faciendum talia vtputa docere et similia. quod si ipse facit presertim cũ sibi remaneat oportunitas talia faciendi vel maiora. ¶ Querere posset aliquis vtrum doctrina aristotelis quã hic tribuit scilicet de perpessione mortis pro amico virtuoso sit precise vera et per consequens tenenda. Et primo videtur q sic per illud quod habetur prima Johannis tertio capitulo vbi dicitur q debemus animas p fratribus nostris ponere. ergo debemus corpus pro proximo maxime virtuoso morti exponere. ¶ Cõtra stola corporis est bonum eternum meũ et magis teneor diligere bonum eternum meum q̃ bonum eternum proximi. ¶ Solutio dicendum est q licet stola corporis sit s̃m se corporalis tamen in collatione ad cognitionem anime sue siue ad beatitudinem quã augmentat est spiritualis et quamuis augmentet eam non tamen facit eam Unde non sequitur q in patria sit cognitio per speculum quoniam cognitio per speculum fit per speculum id est creaturarũ. conceditur ergo q in se considerata stola corporis minus est diligenda q̃ proximus sed in collatione magis. ¶ De quatuor signis vere amicicie vide supra in hac parte precepto tertio. Parce laudato. De materia etiam vere amicicie vide supra parte eadem. xv. precepto. Auxilium a notis. ¶ Et eadem parte precepto. xvij. Cum tibi vel socium vel fidum queris amicum.

¶ Tricesimũnonum preceptũ quarte partis metri

Tempora longa tibi noli pmittere vite. Quocunq̃ ingrederis sequitur mors corporis vmbram.

¶ Tricesimumnonum quod inducere habet ad vite et animi securitatem est exclusio vite longioris ymaginari enim debemus mortem semper fore ppinquam ex tali ymaginatione timor mortis sedatur ⁊ securitas inde nascitur et habetur. Unde seneca in libro de remediis fortuitorum. Timor ait. morieris tu. securitas ait. Nõ curo quia illa est hominis natura non pena hac conditione intraui vt exirem. hoc autem fecere docet hic autor dũ dicit. Tempora longa tibi ⁊c. Quasi velit innuere q circa vtranq̃ scilicet vitam et mortem tam prouidenter ac prudenter te debes habere q excludere debeas vt dictum est ymaginationẽ vite longioris ⁊ ymaginari mortem propinquam fore cum non sit in potestate nostra vitam promittere vꝉ etiam aliqualiter prolongare et hoc ẽ quod intendit autor dum dicit. Tempora longa tibi. Quia quocunq̃ ingrederis. i. quemcunq̃ locum ingressus fueris mors ita sequitur vitam sicut vmbra corporis continue corpus suũ sequitur. Propterea in eccl. xiiij. c. scribitur q mors non tardat non enĩ potest mors tardare quia iam apparet senibus in ianuis iuuenibꝰ patet in insidiis cuilibet enim conditio mortis imminet. Unde bern. Mors senibus est in ianuis iuuenibus in insidiis. nam in fusio vite corporalis est seminarium mortis quia q̃ cito incipit homo viuere tam cito incipit mori cũ continue vita minuatur. vnde sap. ij. scribitur. Nos nati continue deficimus et continuo desinimus esse et ita faciunt vita et mors sicut faciunt velocissimi cursores quorũ vnus vadit contra alterũ et

A

ideo sibi cito obuiant. ¶ Pro cuius
precepti intelligentia et obseruantia est
breuiter sciendum q duo maxime sunt
que a tali ymaginatione. s. longioris vi
te nos habent excludere ac etiam re/
trahere. ¶ Primum est cōminatio
nis euangelice ptestatio. Secundum
B est exemplorum methaphorice expla/
natio. ¶ Circa primum est sciendū
q sunt nonnulli qui confidentes de vi
te longeuitate. de temporali dignitate.
et de seculi psperitate suam obliuiscūt
fragilitatem non attendentes vite pū
ctabilitatem et suam fragilitatem et in
morte omnium bonorum temporaliū
ablationem et ipsius morientis calami
tatez hoc clare demonstrat ipsius mor
tis deriuatio et ethimologia. Mors
vero dicitur a mordeo des. quia reue
ra omnia mordet et destruit. mors cō
ponitur ex quatuor litteris. s. m. o. r. s.
hee quatuor lr̃e quatuor mortis effcūs
designant. s. mutationez qr in morte fit
mutatio misera quod designatur p. m.
Obliuionem. quia in morte fit obliuio
omnimoda. quod designatū per. o. Rui
nationem. quia in morte fit ruinatio re
pentina. quod designatur per. r. Et se/
perationem quia in morte fit seperatio
sempiterna. quod designatur per. s. Et
ideo nullus q̄tūcūqz iuuenis fortis po
tens et diues confidere debet in huius
vite sic variabilis durabilitate. Unde
Job. vij. c. scribit. Uentus est vita mea
quo nihil variabilius est et mutabilius
nec nullis etiā parcit mors et eque mo
riuntur iuuenes et senes et hoc est qd̄
apoc. ij. scribit Uidi mortuos magnos
z pusillos stantes in conspectu throni
Omnes em̄ eque vocat mors z nō est
vbi effugiamus ictus eius vndiqz tela
in nos iaciunt et omnes reseruamur ad
mortem ait seneca li. ij. de naturalibus
qōnibus. c. vlti. et ponit exemplū in li
bello ad marciā q sumus similes ascē
dentibus murum obsessam multe ho
ste super quos descendunt tela sagitte
vel saxa a quibus vulneramur vel ca/

dimus per que signātur varia mortis
genera quibus homines percuciuntur
Et ideo cōfidentes de vite longeuitate
cauere debent ne eis ↄtingat illud qd̄
ↄtigit cuidā de quo dicit dn̄s et salua
tor noster christus Luc. xij. Hominis
cuiusdam diuitis vberes fructus ager
attulit et cogitabat intra se dicens. qd
faciam quia non habeo quo congregē
fructus meos. Et dixit hoc faciam de
struam horrea mea et maiora faciaz et
illuc congregabo omnia que nata sunt
mihi et bona mea et dicam anime mee
anima mea habes multa bona reposi
ta in annos plurimos requiesce come
de bibe epulare. dixit autem illi deus.
Stulte hac nocte animam tuam repe
tent et rapient a te demones que autē
parasti cuius erunt. Huic etiam mate/
rie bene conueniunt versus infra sequē
tes videlicet. Si sum diues agris et no
bilitate quid inde. Si mea sponsa de/
cens et si formosa quid inde. Si mihi
sunt nati opes et fama quid inde. Si
sum felix annis et vixero mille quid iñ
Si rota fortune me tollat ad astra qd
inde. Tā cito preterreunt hec omnia qd̄
nihil inde. ¶ Circa secundū est etiā
breuiter sciendū q sunt etiaz nonnulli
qui non considerantes pericula mor/
tis in quibus vita nostra iugiter ver
satur et carnis voluptatem et mundi
cupiditatez vel transitoriū seculi bono
rem sequuntur z in talibus vsqz ad fi
nem vite sue inuoluuntur et imorant.
In hoc similes cuidam de quo narrat
barbiam qui fugientem vnicornem et
in baratrum cadentem id est arbuscu
lam apprehendit in cuius radice vidit
duos mures album et nigrum arbo/
rem effodientes et in fundo vidit dra
conem terribilez eū deuorare cupientē
ō pariete vidit aspidū quatuor capita
quasi eum inuadentia et eleuans ocu
los vidit fauum mellis de ramis ar/
buscule descendere et omnium pericu
lorum oblitus tradidit se ad queren/
dum mellis dulcedinem. ¶ Sic re

uera moraliter de magna hominū ꝑte sicut de isto tali contingit et euenit ba ratrū est mundus arbuscula vite eter ne miseria que ab albo mure et nigro id est die et nocte consumitur. quatuor aspides sunt elementa. draco expectās dyabolus. stilla mellis delectatio mun dialis quam toto affectu querunt pec catores et viciosi omnibus etiam alijs oblitis quibus dicit ꝓpheta. Ut quid diligitis vanitatem et queritis menda cium. hijs enim considerationibus re/ trahimur a peccatorum libidine et di/ gnitatum ambitione. vnde Job. xxxj. Quasi tumentes fluctus semper timui deum. Ibi gregorius. xxj. moralium in fine dicit ꝙ imminente tēpestate ⁊ flu ctibus tumentibus nulla nauigantibꝰ rerum temporalium cura nulla carnis delectatio ad mentē reducitur cuncte res in despectum veniunt amore vinē di sic in ꝓposito ⁊c. ¶ Querere ali quis posset de tali questione. s. vtrum mors sit inflicta ꝓpter malum pene ꝓ peccato an insit homini a natura. Huic quesito responderi potest per obiectio nem et sic primo videtur ꝙ insit homi ni a natura tali ratione. corpus eñ hu manum compositum est ex contrarijs omne autem quod est compositum ex contrarijs naturaliter est dissolubile. ergo et corpus ade fuit dissolubile na turaliter sed si fuit dissolubile naturali ter fuit ab anima seperabile naturaliter vnum enim sine altero nō potuit fieri sed mors est seperatio anime a corpore ergo mors fuit a natura. Ad idem face re videtur quod dicit plato. Dij deorum quorum ego sum opifex natura quidē dissolubiles sed si corpora inferiora fue runt natura dissolubilia que non sunt cōposita ex contrarijs multo fortiꝰ et corpus humanum quod ex contrarijs est cōpositum. Item etas videtur esse ex natura sꝫ mors est finis etatis ergo mors videtur esse a natura. ꝙ autem etas sit a natura hoc ostendi potest ꝑ ipsa cōponentia de quibus ipsum cor pus cōponitur. Prima enim etas vide tur esse calida et humida. Secunda ca lida et sicca et sic deinceps ergo etas videtur esse a natura trahitur eniꝫ ex ipsis cōponentibus. Item alia corpora sunt defectibilia a natura pari ergo ra tione corpus humanum est defectibi le natura sed eius defectus est mors ergo mors eius est naturalis et sic fuit naturalis. ¶ Contra iustum fuit vt anima deserente deum deseret ani/ mā deo autem deserente animam non habuit potestatem continendi corpus ergo deserendo animam anima incepit deserere corpus sed hec desertio est mors ergo mors secuta est culpa de/ sertio enim qua anima deserit deū cul pa est. Item gregorius. Illa que data ē a domino de morte carnis nostre sen tentia ab ipso humani generis inicio vsqꝫ ad finem seculi non mutatur. Ex quo colligitur ꝙ mors est pena pecca ti. Quis enim est homo qui viuit ⁊ nō videbit mortē. quod bene ꝑs intuēs ait. Tu terribilis es et qui resistet tibi ex tunc ira tua quia videt hominem in paradyso peccanti dominus iratus se mel de morte carnis nostre sententiaꝫ fixit que exnunc vsqꝫ ad vltimum mu tari nullo modo valebit. ¶ Solu/ tio dicendum est ꝙ mors hominis est pene peccati. vnde augustinꝰ. Constat inter fidem catholicam tenentes ipsaꝫ nobis corporis mortem non lege natu re quia nullam mortem homini deus fecit sed merito inflictam esse peccatis quam peccatum vindicans deus dixit homini in quo tunc omēs eramꝰ. Ter ra es et in terram ibis. ¶ Ad obie ctum in contrarium dicendum est ꝙ natura accipit dupliciter. Aliqñ. n. acci pit natura ꝓ ipso primitꝰ instituta. ali qñ accipit ꝓ ipsa natura corrupta. ſm primū modum non est mors a natura. Unde augustinus in libro de ciuitate dei. Faciendū est primos homines ita fuisse institutos et si non peccauissent nullum genus mortis experirentur. sꝫ

eosdem primos peccatores ita fuisse morte mulctatos ut quicquid eorum essz exortū eadē pena tenerent obnoxij. Pro ingratitudine ergo culpe illius naturam damno mutauit in peius vt quod penaliter precessit in peccantibus hominibus primis naturaliter sequeretur in nascentibus ceteris. hec augustinus. ¶ Ex qua autoritate colligitur quod secundum naturam primitus institutas non fuit mors naturaliter. secundū naturam vero corruptā secuta est in hijs que descenderunt a primis parentibus seminaliter. ¶ Si vero obijciatur quod omne cōpositum ex contrarijs ē naturaliter dissolubile. et ita naturaliter ab anima sepabile. ¶ Dicendum est quod licet ratione contrariorum ex quibus componitur. sit dissolubile ratione tamen anime ratiōalis bene institute potentis continere corpus fuit vt non dissolueretur et ita mortale est vno modo et immortale alio modo id est potens non mori. ¶ Ad secundum vero dicenduz est illud quod dicit plato intelligitur de natura ipsius creature que ex se non potest subsistere nisi ex gubernatione creatoris cuius volūtas fuit vt quedam essent non dissolubilia. ¶ Ad tertium dicendum quod licz etas esset in eis tamen non erat ibi vt per senium declinarent ad mortem. vn̄ augusti. in libro de ciuitate dei. Senes non veterascebant vt necessitate pouterentur ad mortem et alius cibus ad erat ne esurirent potus ne sitirent lignum vite ne vlla senecta dissolueren tur vt dicit beatus gregorius cuz temporibus non ipse transibat. Stabat. n. momētis decurrentibus quia nequaquam ad vite terminū prodierunt incrementa licet ergo mors sit terminus etatis secundum quod diuiditur per virilem etatem et senectutem et alias differentias etatis ibi tamen nō erat defectibilitas ex necessitate nature ex parte etatis. ¶ Ad vltimum dicendum quod non est simile in alijs animantibus vt in homine. in homine enim ita est quod fuit anima rationalis habens posse continendi corpus in immortalitate eo quod ipsa fuit immortalis. vnde instituta a principio. In alijs vero animantibus fuit anima corruptibilis que non habuit potentiā continendi corpus in corruptione et iō corpora eorum fuerunt corruptibilia. corpus vero hominis immortale. id est potens non mori verum quia post peccatum natura corrupta fuit a deo quia necessario oportet vnumquenqz mori secundum apostolum quia statutū est hominibus semel mori rc. Jō autor in istis metris vnumquenqz monet vt precogitet mortem quia vbiqz hominem sequit et ↄcomitatur velut vmbra cus dicit quocūqz ingrederis sequit mors corporis vmbram. Sed reuera magna pars hominū sunt similes cani qui dimisit frustrum carnis certum quod gestabat in ore propter ipsius vmbrā quā vidit in aqua pro incerto quod est valde fatuum et contra canonica et ciuilia iura. ¶ Sic multi fatui sunt qui propter vmbram temporalium relinquunt diuicias eternas certas et veras et in eternum mansuras pro caducis et transitorijs. ¶ Si velis videre amplius de materia require supra in prima parte metrica precepto. xxxiij. Cum dubia in certis. Et secunda parte metrica precepto. vij. Linque metū leti. et prima parte metrica precepto. xix. Cum dubia et fragilis. Et eadem parte precepto. xxij Ne timeas illam. et in tertia parte metrica precepto. xxiiij. Fac tibi pponas.

¶ Quadragesimum preceptum quarte partis me.

Thure deū placa vitulū sine crescat aratro Ne credas placare deū dum cede litatur.

Quadragesimum quod inducere habet ad vite securitatem est deū placare .i. mitigare thure .i. mentis deuotione et oratione. Hoc autor per presens preceptum docet facere dum dicit. Thure deum placa ꝛc. Quasi velit innuere ꝙ odore bonorum operum debes deum placare et non occisione alicuius animalis quamuis antiqui nostri in veteri lege hoc facerent scilicet animalia sacrificare tamen ſm apostolum prima ad corinth. x. hoc illis in figura cōtingebat et hoc est quod expositiue intendit autor dum dicit. Placa .i. humilia et te beniuolum reddere debes domino. Thure .i. incenso. hoc est operum virtuosorum executione. Et sine id est dimitte. Vitulum vt crescat aratro. id est ad terram arandam et colendam vt inde vtilitas aliqua consequatur Ne credas placare deum cum litatur. id est sacrificatur. Cede. id est occisione vituli vel alterius animalis. De hac materia vide supra in hac quarta parte precepto xvi. Cum sis ipse nocens ꝛc.

A

Pro premissorū intelligentia magis in speciali est de tali questione querendum vel etiam inuestigandum videlicet quare quedam legalia retinuit ecclesia et quedam non retinuit thurificationē et non omnia alia. Si respondetur ꝙ propter hoc retinuit thurificationem quia thurificatio significat ꝙ semper faciendum est scilicet orationem. eadem rōne debuit retinere hoc preceptum non comedas carnem porcinam quod semper faciendum est ergo debemus abstinere a carne porcina et suffocato et sanguine ergo peccamus mortaliter cum comedimus carnem porcinam et suffocatum et sanguinem. Item cum thimiama significet ꝙ semper est faciendum scilicet deuotionem orationis et vnguentum quo vngebatur tabernaculum significet spiritualem vnctionem que semper habenda est debuit etiam thimiama et vnguentū retinere sicut retinuit thurificationem ergo ꝛc.

B

Pro huius quesiti declaratione est attendendum ꝙ thurificatio remansit non solum hac ratione quia significat quod semper faciendum sed etiam quia ipsa litteralis obseruantia moralis est quod nō inuenitur in carne porcina et suffocato et sanguine in thurificatione autem honoratur deus sicut honoratur in magnitudine et pulcritudine templi materialis significat enim magnitudo templi materialis ymaginem templi spiritualis quod est templum celeste uel anima iusti que maior est toto mundo non mollis corpore discensione sed virtute et potestate vt dicit augustinus. Ad aliud quod obiectum est de thimiamate videlicet quare non retinuit ecclesia. Respondetur ꝙ triplex est causa. Prima est ne videatur iudaizare si retineat tot legalia. Secunda est quia thimiama idem significat quod incensum. Et propter hoc sufficit retinere thurificationem. Tertia est quia apud nos non ita inueniuntur species aromatice ex quibus fit thimiama sicut inuenitur incensum. Vnguentum autem retinuit ecclesia licet nō eodem modo inungitur in ecclesia tabernaculum christi spirituale scilicet ipse homo cum baptizatur sed vngitur chrismate quod conficitur ex oleo quantum ad nitorem conscientie et balsamo propter odorem bone fame. sed tabernaculum materiale non vngit ne videatur iudaizare. merito ergo bene dicit autor dum dicit. Thure deum placa. quia autor videtur precipere ꝙ debeamus placare deum thure .i. oratione et mentis deuotione. ideo huic sumpta occasione puto vtile de infrascriptis dubitabilibus querendū vel inuestigandū Et primo queritur vtrum oratio cadat sub precepto. respondeo ſm Guil. ꝛ dico ꝙ ad orationē mentalē hō tenetur ex iure naturali ꝙ dicat homini vt disponat se ad illa sine quibus non est salus. Et ad hoc ius conseruandum et

C

D

confirmandum accedat autoritas christi dicentis Luc. xviij. Oportz semper orare. Super quo chrisostomus. oportet necessitatem dicit. Ad vocalem vero orationem seu cum cantu non tenetur quis ex precepto diuino sed ex statuto ecclesie que missas et horas canonicas indixit ministris ecclesie vel ex iniunctione penitentie p satisfaccione cōcordat beatus thomas in. iiij. di. xv. Secūdo queritur quare deum oram9 Respondeo fm beatum thomaz. scda scde. q. lxxxiij. q ideo deum oram9 nō vt diuinam dispositionē immutemus: sed vt impetremus quod deus disposuit per orationes sanctorū implendū. vt scilicet homines orando mereantur accipere qō eis omipotens deus ante secula disposuit donare. vt Gregorius dicit primo dyalogorū. non ergo pces deo dirigimus vt ei nostrā indigentiā manifestemus sed vt nosipsi consideremus in his ad diuinū auxiliū concurrendum. ¶ Tercio queritur vtrum aliqua oratio dirigenda sit ad sanctos. ¶ Respondeo fm beatū thomā vbi supra q sanctis porrigitur oratio non tanq per ipsos implenda sed vt eorūz meritis et precibus orationes sorciant effectum. Unde a sancta trinitate petimus vt nostri misereatur ab alijs sanctis vt orent p nobis.

¶ Quadragesimūprimū preceptum quarte partis me.

Cede locū lesus fortune cede potenti. Ledere qui potuit aliquando pdesse valebit.

A ¶ Quadragesimūprimū quod inducere habet ad vite securitatem ē potentiori cedere qui multum potest nocere ac etiam iuuare cum vult. Contrarium faciens vite securitatem possidere non valet. Ad hoc autez exequendū per presens preceptum inducit nos autor duz dicit. Cede locū lesus zc. quasi velit innuere q si potētior te offendit pacienter offensā sustinere debes iuxta illud ouidij de remedio. Dum furor in cursu currēti cede furori. difficiles aditus impetus omnis habet. nam qui te aliquando lesit tibi etiam pdesse poterit et valebit. et hoc est quod expositiue intendit autor dum dicit. Tu lesus cede locum. hoc est supportationez illi qui te lesit. Et cede potenti fortune id est potentie et felicitati alicuius potentis nam qui potuit ledere expone satisfacere poterit. Talis autem expositio possit habere instantiam pone q aliquis membrum alteri9 mutilet vel virginem stuprauit qualiter satisfaciet pro hijs que minime restitui possunt. Ad hoc respondet beatus thomas. ij. ij. q. lxij. et. iiij. q. xv. q in hijs in quib9 damnum neqz in se neqz in equiualēti restitui potest satisfaciat per compensationem fiendaz arbitrio boni viri. idē Huit. ¶ Pro huius precepti intelligentia et obseruantia est breuiter sciēdum q duo sunt que inducere debēt vnumquenqz ad huius precepti execu tionem fiendam. ¶ Primuz est documentum scripture. Secundum ē argumentum euidens canonice scientie.

B ¶ Circa primū nota q sex sunt scripture documenta que instruūt nos cedere potenti fortune. ¶ Primum nanqz documentum scripture habetur eccl. iiij. vbi dicitur. Noli resistere contra faciez potentis nec coneris contra ictum fluuij. Ad hoc facit fabula amani. in qua introduxit quercum eradicataz eo q voluit stare contra impetū venti seuissime flantis et sibi non cedere. Cum arundo debilis non fuerit eradicata. quia cedebat ¶ Secundum scripture documentum habetur Johannis sexto capitulo. d domino z saluatore nostro iesu christo qui furori iudeorum cessit qui cum lapides tulis/

fent vt iacerent in eum abscondit se ⁊
exiuit de templo. ¶ Tertium do/
cumentum scripture habetur Math.
ij.quando ipse dominus noster a facie
herodis fugit in egyptuz. ¶ Quar
tum scripture documentum habetur
Math.x.vbi dicitur ꝙ ipse dominus
discipulos fugere docuit dicens. Si
E vos persecuti fuerint in vnam ciuita/
tem fugite in aliam. ¶ Quintũ scri
pture documentum habetur.ij. ad co
rinth.xij.vbi dicitur ꝙ beatus paulꝰ
a fratribus per murum submissus est
in sporta.et hec supradicta documenta
transumptiue colliguntur in.§.hoc aũt
seruandum.vij.q.i. ¶ Sextum scri
pture documentum habetur.j.regum
capitulo.xxvij.vbi dicitur.Cũ rex saul
regez dauid persequeret̃ ad mortez et
sibi resistere non posset cessit ⁊ ait da
uid in corde suo aliquando incidã vna
die in manu saul nonne melius est vt
fugiam ⁊ saluer in terram philistinoꝝ
vt desperet saul.cesset[q]ꝫ me querere
in cunctis finibus israel fugiã ergo ma
nus eius.et surrexit dauid et abijt ipse
et sexcenti viri cum eo ad achis filiuz
maoch regem geth ꝛc̃. ¶ Circa se/
cundum est sciendum ꝙ prelatus seu
pastor ẜm canones persecutionem po
tentis cedere debet ac etiã ꝓpter hoc
suum gregem deserere potest. Unde
huic sumpta occasione posset aliquis d̃
tali questione querere uel etiam inuesti
gare vtrum sit simpliciter verum et
ẜm canones precise tenendum ꝙ prela
tus seu pastor ꝓpter persecutionez po
D tentis cedere debeat et suum gregem
deserere vt autor hic dicit. ¶ Huic
questico breuiter respõdet sanctus tho
mas.ij.ij.q.clxxxv.dicens.ꝙ ubi sub/
ditorum salus exigit persone pastoris
presentiam non debet pastor gregem
suum deserere nec ꝓpter aliquod cõ/
modum temporale nec etiaz ꝓpter ali
quod personale periculum imminẽs cũ
bonus pastor animam suam ꝓ ouibꝰ
suis ponere teneatur.Si vero subdi/
torum saluti sufficienter possit in pa/
storis absentia prouideri per aliuz tũc
licitum est pastori ꝓpter aliquod cõ/
modum ecclesie vel ꝓpter persone pi
culum corpaliter suum deserere gregẽ
Et hoc ipsum colligitur in canone sci/
scitaris.⁊ in canone aduersitas.vij.q.j.
Posset etiam plebem deserere ꝓpter
ipsius maliciam.non ꝙ ꝓ qualibꝫ cul
pa debeat suuz gregẽ deserere ne mer
cenario competur qui vidit lupum ve
nientem et dimittit oues et fugit sed d̃
superioris licentia tamen demum po/
test non tam timide fugere ꝙ̃ ꝓuide
declinare cum oues cõuertuntur in lu
pos.vt qui debuerent humiliter obe/
dire iam irreuocabiliter contradicunt.
Sunt etiam alie quinqꝫ cause sufficiẽ
tes ꝓpter quas episcopus cedendi li/
centiam petere potest que colliguntur
in decret̃.nisi cum pridem. de renunc̃.
Si vero ꝓpter alias causas petat epi
scopus cedendi licentiam non eidem
concedi debet vt in predicto cap̃.nisi
cum ꝓdez legitur et notatur.et sic pa
tet finis quesiti.

¶ Quadragesimũsecũdũ pre ceptũ quarte partis metri

Cuz quid peccaris ca
stiga teipsum subiñ.
Uulnera duz sanas
dolor ẽ medicina doloris. A

¶ Quadragesimũsecundum prece
ptum quod inducere habet ad vite se
curitatem est viciorum per contritio/
nem abstersio et virtutuz per peniten
tiam introductio quia ex hoc nebula
peccatorum per penitentie scobam ab
stergit̃ et mẽs ꝑ virtutũ itroductionẽ
ẜuat̃ hoc aũt ꝑ pñs preceptũ autor fa
cere docz dũ dicit.Cũ quid peccaris ꝛc̃
quasi velit innuere si peccatores te/
ipsum corripere debes et hoc per ve/

ram cordis contritionem et peniten/
cie iniuncte satisfactionem et correctio
nem. Et licet aliorū correctio tibi aspe
ra videatur et multum te grauet tamē
bona est quia taliter viciorum dolor ꝛ
amaritudo mitigatur hoc autē ꝑ quādā
methaphorā declarat dū dicit. Uulne
ra dum sanas. hoc est quod autor hic
expositiue intendit dum dicit. Cuz pec
caris. ꝑ peccaueris per sincopam. tamē
ipse subinde. i. postea. Castiga te. i. cor/
rige te. quia dum sanas vulnera. Me
dicina dolor est. inferendo ipsum ergo
sanat eum et sic correctio sanat hunc.
dum mala que gessit in se reprehendit
et sic emendatur. Ad hoc optime facit
quod dicit ambrosius sup math. xxj.
cap. Grauissimus nodus in ligno ex/
pelli non potest sine grauissimo expres
sorio hoc est dicere ꝙ sicut a medico
datur medicina mortificatiua vt malo
rem dolorem mitiget vel ex toto vul
nera sanet. ¶ Sic moraliter anima
peccato mortali sauciata ꝑ contritio
nis dolorem vt est dictum vel peni/
tentie abstersionem sanatur ꝛ a mor/
bo peccati liberatur. vnde aug. in libro
de penitentia. Penitentia est quedam
dolentis vindicta puniens in se quod
dolet se cōmisisse. et eccl. xxj. Fili pec
casti non adijcias iterum sed de pristi
nis precaue vt tibi dimittantur et qua
si a facie colubri fuge peccatum. bene
enī fugiendum est peccatum quia ani
mā vulnerat corpus cōmaculat et de/
format et ideo sup omnia fugiendum
ac etiam exosum est peccatum haben
dum. quia ꝯm ysidorum in libro de sū
mo bono. grauius interdū peccat qui
diligit peccatū et non facit ꝙ qui fa/
cit et odit. grauissimum est non solum
facere sed ipsum peccatū diligere
B Unde ꝯm gregorium melius est modi
ca amaritudo in faucibus ꝙ eternum
tormentū in visceribus et vulnera oc
culta magis cruciant quia cuz putredo
que interius est foras eijcitur dolor ad
salutem apperitur sic inquit aug. ꝑ re

cuperanda vita anime quicquid face/
res ꝑ recuperāda vita corporis a mor
te nunꝙ tamen ait augustinus sum pe
nitens si illecebras et omnes delecta/
ciones non postposuero si in amaritu
dine et afflictione corporis non satisfe
cero. Si in cibos pauperum faculta/
tes meas nō distribuero si omni amo
re caritatis flagrans non fuero. Si ab
omni vanitate omnium membrorum
motus nō refrenauero penitentia igiē
velut spiritualis medicina vitam mor
tuo impetrat in fine a morte liberat.
nec tamen ita ꝙ omnino nullam sen/
tiat penam nisi tanta fuerit contritio/
nis vehementia que ad delicti punitio
nem sufficiat et si sic feceris vt est di/
ctum autoris preceptum adimplebis.
dum dicit. Cuz quid peccaris ꝛc. ad
¶ Sed nota ꝯm canones ꝙ quis
peccare potest in spiritumsanctum se/
ptem modis. Primo cū quis male sen
tit de persona spiritussancti vt de con
se. di. iiij. hij vero heretici. ¶ Secundo
cuz quis obstinatur et dicit omnia ma
la esse impunita vt origenes. ¶ Tertio
cum quis veritatem cognitam impu/
gnat vt qui dixerunt christum in beel
zebuch ꝛc. ¶ Quarto cum quis penitus
desperat vt caym et iudas qui dixerūt
maior est iniquitas. ¶ Quinto cū quis
mortaliter quocunqꝫ modo peccat et
sic moritur. vt de peni. di. iij. inter hec
hircum. circa finem. ¶ Sexto cuz quis di
post peccatum habet in ꝓposito nunꝙ
penitere. ¶ Septimo cum quis in mor
tali peccato scienter perseuerat vt in ꝓ
allegato canone. inter hec ꝛc ¶ Itē
nota etiam ꝯm canones ꝙ quis potest
peccare grauius altero sex modis. Pri
mo inspecto lapsu a bōo maiori. xxvij
q. xij. hec natura. ¶ Secundo inspecta
quantitate pene. vt. xxiiij. q. j. non aufe
ramus. ¶ Tertio inspecto illo quod
inde sumitur. vt. xj. questione. iij. preci
pue. ¶ Quarto inspecta conditione
loci temporis et persone. vt de penitē.
distinctione prima. lege aut facta

tio

Quinto inspecta feditate.vt.xxxiij.q.
iiij.quid in omnibus. Sexto inspecta
reiteratione.vt de pe.di.iij. irrisor.cuz
duobus ca. sequen. ¶ Pro premis
sorum intelligentia magis in speciali
maxime circa huius contritionis medi
cinam vtile puto de aliquibus dubita
bilibus querendū fore.Et primo que
et quot sunt cause inductiue contritio
nis.Secundo vtrum dolor contritio
nis debeat esse intelligibilis uel sensi/
bilis. Tertio vtrum in contritione re
quiratur maior dolor de vno peccato
q̄ de alio.Quarto vtrum peccati re/
missio sit contritionis effectus. Quin
to vtrum contritio possit tollere totū
reatum pene. Sexto vtrum specialis
cōtritio de quolibet peccato requirat̄.
Septimo et vltimo vtrum requirat̄
contritio de quolibet pc̄co mortali.

c ¶ Quantum ad primum quesituz
respondetur ꝙ sex sunt cause contri/
tionis inductiue ꝭm ray.Et primo ipsa
peccatoris recogitatio ysa.xxxviij.Re
cogitabo tibi oēs ānos meos in amari
tudine anime mee. ¶ Secunda pudor
qui ad cogitationez sequitur. pu̾er.xij
Putredo in ossibus eius qui confusio
ne res dignas gerit. ¶ Tertia peccato
rum vilitas.Jere.ij. q̄ vilis facta es
nimis iterans vias tuas. ¶ Quarta tre
mor extremi iudicij et tormēti.j.petri.
iiij.Jmpius et peccator vbi parebunt
Ad ro.vj.Stipendia peccati mors.
Quinta dolor.s.de amissione celestis
patrie.Apoc̄.iij.Tene quod habes vt
nemo accipiat coronam tuā.Similiter
dolor est de offensa dei.hic dolor deb;
esse acer quia offendimus deum crea
torem acrior quia patrem nostrum ce
lestem acerrimus quia ꝛ nostrum re/
demptorem qui nos ꝓprio sanguine li
berauit. ¶ Sexta ē triplex.s. venie qua
peccata dimittūtur. Gratie qua bona
operantur ꝛ glorie qua remuneramur
apoc̄.iij.Ecce sto ad ostium et pulso si
quis audierit vocem meaz et aperue
rit ianuam introibo ad illum et cena/
bo cum illo et ille mecum. ¶ Quo
ad secundum quesitum respondeo ꝛc̄
ꝭm pe.in.iiij.di.xvij. sic dicit chrisost.
Unūquodq; per quas causas nascitur
per easdem dissoluitur.extra de regu.
iur̄.omnes res ꝛc̄. Cum igitur peccatū
sufficienter per actum voluntatis pos
sit nasci sufficienter per solum actū vo
luntatis.si per displicentiam et dolorē
quantū est ex parte nostra potest tol
li et cum huius dolorem habere semp
sit in potestate non autem habere do
lorem sensibilem ideo deus non requi
rit dolorem sensibilem de contritiōis
necessitate sed est de eius perfectione
In hoc concordat hosti. ¶ Quo ad
tertium quesitum respondeo ꝭm pe.in
iiij.di.xvij.ꝙ peccatis in cōmuni inquan
tum sunt offensa dei debet esse maior
de maiori peccato habitualiter quidez
non actualiter. Sic et in speciali debet
esse maior dolor de maiori peccato eo
ꝙ habet maiorem rationem doloris.
dolor quoq; sensibilis.s.penalitas cō/
ueniens est vt sit maior quia maiori of
fense maior pena debetur. Concordat
etiam beatus tho. ibidem ¶ Quo
ad quartum quesitum respondet ꝭm
beatum thomam in.iiij.di.xvij.
Contritio potest dupliciter considera
ri.vel inquantū est pars sacramēti vel
inquantum est actus virtutis ꝛ vtroq;
modo est causa remissionis peccati s;
diuersimode.quia inquantum est pars
sacramenti cooperatur ad remissionez
peccati instrumentaliter sicut etiā alia
sacramenta.Jnquantum vero est actꝰ
virtutis sic est quasi causa materialis
remissionis peccati sicut et materia et
dispositio.Et addit hosti.ꝙ licet in cō
tritione dimittatur peccatum quando
fit cum ꝓposito satisfaciendi et confi/
tendi si tamen tempore debito nō se
quatur confessio et satisfactio peccatū
quidem cōmissum non redit sed mor
taliter peccet is qui cōmittit et sic intel
lige canonem illum.magna.de pe.di.j.
¶ Quo ad quesitū quintum rn̄det

D ꝭm petrū vbi.s.in tertio quesito. Contritionis intentio attendi potest dupliciter. vel ex parte caritatis que erat displicentia peccati. vel ex parte doloris qui in sensitiua excitatur ꝛ vtroqꝫ mō potest tm̄ intendi contritio quia tota pena remittitur nihilominus tamen cōfessio et penitentie iniuncte completio requiruntur ꝑpter preceptum et etiaꝫ ꝑpter incertitudinem quia si non est quis certus ꝙ sua contritio fuerit sufficiens ad totum tollēdum idem beatus thomas ibi imediate supra. Quo ad sextum quesitum respondetur ꝭm beatū thomā in.iiij.di.xvij.ꝙ quantū ad principium contritionis scilicet cuꝫ quis de peccatis suis cogitet ꝛ dolet ꝛ si non dolore contritionis saltem dolore attractionis sic oportet ꝙ sit specialis de singulis peccatis que quis in memoria habet scilicet quantum ad terminum qui.s. dolor est iam informatꝰ in gratia sufficit ꝙ sit vna cōmunis cōtritio de omnibus tunc enim ille motus agit in virtute omnium dispositionum precedentium. ¶ Quo ad septimū quesitū respondetur ꝭm petruꝫ in.iiij. di. xvij. Quia in omni peccato mortali est actualis auersio voluntatis a deo ad peccatum et contraria contrariis curantur oportet ꝙ in omni remissione peccati mortalis sit actualis auersio a peccato ad deum que quidē contritio appellatur. De peccatis tamē oblitis sufficit contritio generalis cum conatu ad recordandum et dolendum nec soluꝫ de peccato oblito oportet aliquem in genere dolere sed etiaꝫ de oblitione eiusdem que ex negligentia cōtingit et hoc est quod directe intendit autor dum dicit. Uulnera dum sanas. .s. per veram contritionem dolor ē medicina doloris qui scilicꝫ insensitiua excitatur quia reuera intantū intendi potest contritio ꝙ tota pena remittitur ꝑut superius in qrto quesito cōtinet.

¶ Quadragesimūtertiū preceptū quarte partis metri

Damnaris nūqꝫ post longū tempus amicū
Mutauit mores sed pignora prima memento.

A ¶ Quadragesimūtertium quod inducere habet ad vite securitatem est amicicie virtuose retentio et conseruatio quia per hoc homo in mente securior efficitur et exterius eiꝰ fama roboratur hoc autem per presens preceptū autor facere docet dū dicit. Damnaris nunqꝫ ꝛc. Quasi velit innuere. Quem longo tempore amicum habuisti noli leui occasione ab eius amicicia declinare licet sit tibi aliquantulum alienus sꝫ antique amicicie recordare ꝛ hoc ē qđ expositiue intendit hic autor duꝫ dicit. Damnaris nunqꝫ ꝑ damnaberis.id ē Nunqꝫ damnabis amicum post longū tempꝰ seruatum. id est antiquum qm̄ nouus nō erit similis illi.hoc dico. Si mutauit mores animi ꝛ qualitates memento tamen prima pignora. i. prime amicicie priora insignia. hoc est dicere ꝙ perseueranter debes amicum diligere non autem ad tempꝰ sicut multi faciunt et hodie falsi amici. De talibus dicitur eccl.viij. Est amicus ꝭm tempus et non permanet in die tribulationis. ¶ Pro primi metri intelligētia

B magis in speciali ē de infra scriptis dubitabilibus perquirendum. Et primo ponamus ꝙ sint duo amici ꝛ vnus eorum multum ꝑfecit in virtute et alter nihil ꝑfecit ita ꝙ inter eos ē facta magna distantia virtutum queritur vtrū qui multum ꝑfecit in virtute vti debeat amico eo ꝙ tantum manet in pristino statu vel ne. ¶ Secundo vtrū post dissolutionē amicicie qui fuit amicus se habere debeat alienum vel familiarem ad amicum quasi nunqꝫ de

preterito fuisset amicꝰ. ¶ Quo ad
primum quesitum respondetur ſm ari
stotelem.ix.ethicoꝝ.ꝙ non est possibi
le vt ꝓficiens seruet amiciciam ad nō
ꝓficientem et hoc maxime apparet in
magna distantia amicoꝝ puta in ami
ciciis que fiunt ex puericia. Si.n.vnꝰ
permanet puer ſm mentem alius autē
fiat optimus vir non poterunt rema
nere amici cum non complaceant sibi
et eisdem neqꝫ etiam de eisdem gau/
deant et tristentur et sine hoc non po
test amicicia seruari. Ad amiciciam enī
requiritur ꝙ amici conuiuant.non aūt
possunt simul conuiuere nisi eisdeꝫ eis
C placeant et de eisdem gaudeant et tri/
stentur. ¶ Quo ad secunduꝫ quesi
tum respondetur ſm eundem aristote
lem vbi supra ꝙ sicut ꝓpter memoriā
preterite ꝯsuetudinis existiamus ꝙ ho
mo magis debeat exhibere amicis ꝙ̄
extraneis ita etiam in hiis qui in pre/
terito fuerunt amici debet homo ma/
gis se exhibere ꝓpter preteritam ami
ciciam nisi in vno casu.s.quādo ꝓpter
habūdantem maliciam facta est disso
lutio amicicie.tunc enim nihil familia/
rius debet exhibere ei a quo dissoluit
amiciciam. ¶ Pro secundi etiā me
tri intelligentia magis in speciali est de
infra scriptis dubitabilibus perquirē
dum. Et primo vtrum ꝓpter moꝝum
mutationem in vno amicorum scilicet
quando factus est de virtuoso vicio/
sus alter amicꝰ debeat dissoluere ami
ciciam. Secundo vtrum ꝓpter talem
mutationem moꝝum factam in amico
sit amicicia dissoluenda statim aut so
lum tunc quando est facta magna mo
D rum mutatio. ¶ Quo ad primum
quesitum respondet̄ ſm eundē aristo
telem vbi supra ꝙ sic tali ratione non
est possibile vt dicit ꝙ ille cuius mali
cia manifestatur ametur a virtuoso qꝛ
virtuoso nō potest esse amabile quod
cunqꝫ viciosuꝫ sed solum bonum ho/
nestum neqꝫ oporteteum qui iā factꝰ
est malꝰ amari.id est nō est vtile neqꝫ
decens quia non oportet ꝙ hō amet
maluꝫ neqꝫ assimuletur prauo viro qō
tamen oporteret si seruaretur amicicia
ad euꝫ qui iam factus est malus.vnde
nō pōt esse ꝙ diu ſuet̄ amicicia inter
eos. ¶ Quo ad secundū quesitū re
spondeo ſm aristotelem ibidem ꝙ nō
est statim dissoluenda amicicia in om
nibus qui mutant bonos mores ⁊ ma
los sed solum in illis qui ꝓpter ma/
gnitudinem malicie insanabiles sunt.i.
quando non possunt de facili reduci ad
statum virtutis. Si autē aliqui sint qui
sustineant directionem vt.s. possint re
duci ad statum rectitudinis tunc ē ma
gis auxilium ferendū ad recuperandū
bonos mores ꝙ̄ ad recuperandā sub
stantiam amissam. Ratio quia virtus
melior est et magis ꝓpria amicicie ꝙ̄
pecunia. Cum autem quis dissoluit ami
ciciam ad eum qui factꝰ est malus nō
videtur aliquod incōueniens facere qꝛ
non erat amicus huic vel tali scilicꝫ in
quantum viciosus sed inquantum vir
tuosus. Et ideo inquantum alteratur a
prima dispositione amicus qui eū non
valet reducere ad virtutem conueniē
ter recedit ab eius amicicia et hoc vi/
de supra in prima parte metrica prece
pto.xxvj.B.in principio.

¶ Quadragesimūquartū p̄ceptū quarte partis metri

Ratioꝛ officiis quo
sis mage carioꝛ esto.
Ne nomē subeas qō
A dicitur offici perdi.

¶ Quadragesimumquartuꝫ quod
habet inducere ad vite securitatem est
gratitudinem in omnibus tenere hoc ē
de perceptis beneficiis gratias atqꝫ ser
uicia honesta benefactori impendere.
¶ Ad hoc autem faciendum indu/
cit autoꝛ nos per presens preceptū duꝫ

dicit Gratior officijs rc. quasi velit au
tor innuere esto acceptabilis et beni/
gnus hijs qui tibi seruicium exhibent
vt eis benefacere studeas ne ingratus
ab aliquo reputeris ⁊ hoc est quod ex
positiue intendit hic autor dum dicit.
Gratior. id est gratus et remunerator
Officijs. id est beneficijs tibi exhibitis
quo. put sis mage ꝑ magis. Carior. id
B est carus et bonus et vt semꝑ sis gra
tior benefacientib9. Esto mage carior
id est exhibeas te carum et beniuoluꝫ
quia nisi sic feceris habebis nomen of
ficiperdi quia perdes officia. id est be
neficia et seruicia que tibi benefactor
facere consueuit. Ex quo enim videbit
te ingratuꝫ tibi subtrahet beneficia ne
subeas nomen quod dicunt homines
officiperdi. id est ingratus. Officiperdi
dicitur qui perdit officium. id est serui
cium ꝑ suo seruicio nullaꝫ confert re
muneratione͂ quasi perdit remunera/
tionis seruicium. officium enim est reci
pientis vt remunerationem de officio
exhibito retribuat competentem.
¶ Uel aliter ꝟm aliam expositione͂
vel lecturam dicitur officiperdi qua͂do
ille qui recipit honorem alicuius officij
cum non est dignus tali officio vel ho
C nore. ¶ Pro premissorum intellige͂
tia magis in speciali est breuiter de ali
quibus dubitabilibus querenduꝫ vel
etiam inuestigandu͂. Et pmo circa pri
ma͂ expositionem queritur vtrum hijs
qui officijs id est beneficijs sunt ingra
ti sint beneficia subtrahe͂da. Circa hoc
non est instandum hic quia habetur
supra in. v. ꝑse precepto. Beneficij ac
cepti memor esto. ¶ Secundo ꝟm
primam expositionem queritur vtruꝫ
homo teneatur ad gratiaruꝫ actiones
omni homini benefacienti. ¶ Huic que
sito breuiter respondet beatus tho/
mas. ij. ij. q. cvj. dice͂s ꝙ omnis effect9
naturaliter ad suam causam conuertit
vnde dicit dyonisius in. iiij. de di. no.
ꝙ deus in se omnia conuertit tanꝗ om

nium causa. Semper enim oportet ꝙ
effectus ordinetur ad finem agentis.
manifestum est autem ꝙ benefactor
inquantum est causa beneficiati et be
neficiatus est effectus benefacientis io͂
naturalis res requirit vt iste qui reci/
pit beneficium per gratiaruꝫ recom/
pensationem conuertatur ad benefa/
ctorem ꝟm moduꝫ vtriusqꝫ ⁊ sicut de
patre supra dictu͂ est benefactori quide͂
inquantum hmo͂i debetur honor et
reuerentia eo ꝙ habet rationem prin
cipij sed per accidens debetur ei sub/
iecto vel sustentatio si indigeat. D
Tertio ꝟm aliam expositionem vel le
cturam queri potest vtrum officiales
perpetuari debeant in officijs vel ne.
¶ Huic quesito breuiter respondetur
ꝟm phm ꝙ perpetuari non debent in
officijs et hoc maxime ꝑpter tria. Et
primo ex parte constituentis nam ꝟm
phm. iij. ethicorum principatus virum
ostendit. ratio est quia tu͂c ostenditur
bonitas vel prauitas hominis melius
scilicet in dominio uel in principatu. qr
tales plus possunt iniustificare ꝗ͂ pri/
uate persone ideo princeps ꝓbare de
bet multos homines in officio et non
dimittere in officijs semper quia non
potest aliorum bonitas apparere.
¶ Secundo ex parte ipsoruꝫ ciuiu͂
quia videntes alios in officijs perpe/
tuari ⁊ se esse despectos si ipsi sunt ani
mosi et viriles contra dominos sedi/
tiones mouent ac etiam infinitas tur/
bationes ideo phus. ij. politicorum di
cit ꝙ plato semper faciebat cosde͂ do
minos quod est seditionis causa et tur
bationis. ¶ Tertio ex parte ipsoru͂
officialium quia si scirent se esse perpe
tuos in officijs multas iniurias alijs in
ferrent ne ergo sint in suis officijs one
rosi et per consequens nomen officij
perdi dici mereantur nullo modo per
petuari debent ac etiam per hoc gra/
tiosiores ⁊ cariores efficiantur et sic au
toris preceptum obseruabunt rc.

¶ Quadragesimūquintū pcep tū quarte partis metrice

A Suspectus caueas ne sis miser oībus horis Nā timidis et suspectis aptissima mors est.

¶ Quadragesimumquintum quod inducere habet ad vite securitatem est suspitionis nimie ac superflui timoris abolicatio. nimius enim timor et superflua suspitio vtplurimum mortem causant temporalem. ¶ Ad talē igitur suspitionem et timiditatem āmouendam et animi leticiam introducendam per presens preceptū inducit nos autor dum dicit. Suspectus caueas. Quasi velit innuere. Caueas ne sis in suspitione quia sic miser omni tempe reputaberis. Nam mors sequitur timidum et suspectum. et hoc expositiue intendit hic autor dum dicit. ꝛc. Suspectus. id est suspitiosus siue suspectuosus. Caue ne sis miser. quia qui in suspitione est miser omni tempore reputatur. Uel caue ne sis suspectus. id est suspectiuus. nam mors ꝛc. quia melius est vt tales sic suspiciosi moriantur q̄ꝫ vt semper in tali viuant miseria ·Pro primi metri intelligentia et obseruantia est breuiter sciendum ꝙ si vis talem a te suspitionem depellere expedit te luculenter attendere ad autoris doctrinam quam prebet supra in. xvij. prime partis metrice precepto. Ne cures si quis ꝛc. Ibi tractat̄ satis ad plenum de quadruplici suspitionis specie ꝛ quantum ad presens sufficiat remissio et ibi habetur questio vtrum suspicio malum sit vel bonū ꝛc. ¶ ·Pro secundi metri intelligentia est etiam attendendum ꝙ nimius et inordinatus timor et maxime mortis infert homini quatuor mala pessima ¶ ·Primo nā qꝫ hominem facit stupidum. Secūdo incōsiliatiuum. Tertio tremulū. Quarto inoperatiuum et ideo ad consilium autoris quilibet timorem inordinatuꝫ et imoderatum fugere debet. tali em̄ sic timido mors est magis apta hoc est dicere ꝙ melius est sibi mori q̄ꝫ in tali timiditate et suspitione semper in hoc mundo viuere et hoc est quod intendit hic autor dum dicit. Nam timidis et suspectis ꝛc. ¶ Si vis ergo hāc timiditatem et suspitionem a te repellere expedit omnino vt virtute securitatis muniaris hoc ideo quia hec virtus facit iminētis incōmoditatis ꝛ rei inchoate affines non formidare huiꝰ etiam officium est contra aspera fortune per fortitudinem solacium dare. B

Contra hanc virtutem multum affligit timor quia timor est instans piculi vel fluctꝰ mētis trepidatio. Cōtra talē fluctuationē seu mētis trepidatōꝫ bona dat remedia seneca li. de remediis fortuitoꝝ. vnde timor ait morieris tu. respondit securitas. illa est hominis natura non pena hac conditione intraui vt exirem. Item timor ait morieris. respondit securitas gentiuꝫ lex est quod acceperūt reddere. Item timor ait morieris. respondit securitas. peregrinatio est vita hominis cum multum ambulaueris redeundum est ad domū. Iteꝫ timor ait morieris. respondit securitas putabā te aliquid noui dicere. Ad hoc veni hoc ago huc me singuli dies ducunt nascenti mihi natura ꝓtinus posuit hunc terminum quid habeo quod indigner hec verba iuraui ego. Item timor ait morieris. Securitas moriar nec primus nec vltimus omnes me antecesserunt omnes me sequentur. Iteꝫ timor ait iuuenis morieris. securitas. hoc vnum est quod eque tam ad iuuenem q̄ꝫ ad senem pertinet. Item timor ait egrotabis. Securitas venit tēpus ꝙ experimentum mei capiam nō enim tantum in mari vel in prelio vir apparet fortis exhibetur. id est conceditur in lectulo virtus. Item timor ait

male de te opinantur homines vel loquuntur. Securitas si male mouerer si de me mali iusti et casti si marius si catho si lelius si alter catho si duo sciciones ista de me loquerentur nunc malis displicere est a bonis laudari. nullam autoritatem habz sententia vbi qui condemnandus est damnat scilicet alios. Item timor ait male de te homines loquuntur. Securitas mouerer si hoc iudicio et si culpabilis essem hoc facerent nunc autem morbo faciunt non de me loquuntur sed de se. Item timor. male de te loquuntur. Securitas. bene enim loqui nesciunt faciunt quod non merent sed quod solent quibusdam sic innatum est latrare id est naturaliter innatum est latrare vt non p veritate sz potius p consuetudine latrent. Equo animo audienda sunt imperitorum conuicia et ad honesta natendi id est transeundi condemnandus est ipse contemptus scilicet idem vituperium. multa alia de hac materia valde notabilia habeatur ibidem que pnunc transeo gratia breuitatis. ¶ Conclusit ipse seneca q in hunc mundum nunquam fidele consilium daturus est timor securitatem circumuenit cum virtute iniit bellum. vnde lucanus multa in summa pericula misit venturi timor ipse mali fortissimus enim est qui promptus est metuenda pati fortis enim et constans animi est. id est ad fortem et constantem pertinet non perturbari in rebus aduersis nec tumultum de gradu elici sed pnte vti consilio nec a ratione discedere. Plura enim sunt que nos terrent quam ea que nos premunt ideo ne sis miser ante tempus cum illa que velut iminentia expauisti forte nunquam sunt ventura tibi. Ex premissis optime concludit innocentius papa in libello suo quem edidit de contemptu mundi seu de vilitate conditionis humane sic dicens. ¶ Quantas mortales affligit cura sollicitudo molestat metus exterret tremor concutit quod facit ad ppositum error abducit dolor stringit conturbat tristicia conturbatio contristat pauper et diues seruus et dominus coniugatus et continens deniqz bonus et malus omnes mundanis cruciatibus affliguntur et mundanis afflictionibus cruciantur experto quondam crede magistro scilicz Job x. Si impius inquit fuero ve mihi et si iustus non leuabo caput saturatus afflictione et miseria. hec Innocentius. Et hoc est quod dicere intendit autor dum dicit. Nam timidis et suspectis. ¶ Hoc est dicere q talem vanam timiditatem atqz despectionem despiciamus et a nobis abiiciamus et virtutem securitatis inouamus et sic autoris preceptum obseruabimus cum effectu. ¶ Sed nota sm scripturas et canones q timor sextuplex reperitur Primus dicitur seruilis. xxiij.q.iiij.ex his. Secundus initialis. de pe.di.ij.c. si tamen enim. Tertius filialis vt.xxiij questione.vj.quem admodum. Quartus mundanus.vt di.xlvij.sicut hij. Quintus humanus.vt.xj.questione.iij. nolite. Sexto naturalis.vt.viij.q.j.ca. vltimo. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de tali questione querendum vel inuestigandum videlicet vtrum timor sit peccatum et quando veniale et quando mortale. Huic quesito breuiter respondet sanctus thomas.ij.ij.q.cxxv.dicens q timor peccatum est sm q inordinatus put scilicet fugit quod non est sm rationem fugiendum. ¶ Hec autez inordinatio timoris quandoqz quidez consistit in solo appetitu sensitiuo non superueniente consensu rationalis appetitus et sic non potest esse peccatuz mortale sed solum veniale. quandoqz vero hec ordinatio timoris pertingit usqz ad appetitum rationalem qui dicitur voluntas quando scilicet voluntas ex libero arbitrio refugit aliquid non sm rationem et talis inordinatio timoris quan

doqȝ est peccatum mortale. qnandoqȝ est veniale. Si enim quis ꝓpter timorem quo refugit periculum mortis vel quodcunqȝ aliud temporale maluȝ sic dispositus est vt faciat aliquod ꝓhibitum vel pretermittat aliquod quod est preceptuȝ in lege diuina talis timor est peccatuȝ mortale. aliquando est veniale. ¶ De materia nimie timiditatis et suspitionis require supra in secunda prohemiali parte. §. iij. qui incipit. ꝙ senij malignitas ꝛc. Utrum autem timor mortis excuset a peccato require supra in hac parte ꝓcepto. xxiiij. Multum venturum. in fine.

¶ Quadragesimũsextum ꝓceptũ quarte partis metri.

Cum seruos fueris ꝓprios mercatus in vsus. Et famulos di
A cas hoies tñ esse memẽto.

¶ Quadragesimumsextuȝ quod inducere habet ad vite securitatem est mansuetudinẽ habere ad seruos ⁊ maxime ad empticios fuare et tenere. qꝛ per hoc serui fideliores suis dominis efficiuntur ⁊ ex hoc ipi domini securiores existunt. ¶ Ad hoc autem exequendũ per presens preceptum inducit nos autor cum dicit sic. Cuȝ fueris seruos ꝛc. Quasi velit innuere. Si seruos emisti noli ipsos nimium flagellare sȝ mansuetum te habeas cum eisdem. Et hoc est quod expositiue intẽdit hic autor dum dicit. Cuȝ seruos mercatꝯ fueris ꝛc. memento tamen ipsos esse homines. id est humanos. quasi dicat. Licet tibi seruiant inhumaniter tamẽ nõ agas contra eos quia homines sunt sicut tu es. vnde seneca ad lucillum epla xlvij. Cum seruis tuis familiariter viuere decet hoc prudentiam tuam. hoc eruditionem tuaȝ decet. serui sunt imo homines serui sunt imo contubernales serui sunt imo humiles amici serui sunt imo conserui. si cogitaueris tantũdem in vtrosqȝ fortune licere sequitur si cum inferiore viuas quemadmoduȝ tecum superiore velis viuere quotiens in mentem venerit quantuȝ tibi in seruum liceat veniat in mentem tantundem in te domino tuo licere. hec seneca. ¶ Pro huius precepti intelligentia et obseruantia est breuiter sciendũȝ ꝙ quilibet dominus circa seruos duo singulariter debet attendere et seruare ꝛc. ¶ Primo nanqȝ seruilis conditionis mutabilitatẽ. vnde seneca in epistola preallegata dicit. Nam qui nunc est dominus forte aliquando erit seruus. et ego inquit nullum habeo dominuȝ etas bona est forsitan habebis nescis qua etate hecuba serui receperit qua darij mater qua plato qua dioge
B nes viue cum seruo clementer comiteȝ quoqȝ et in sermonem illum admitte et in consilium et in conuictũ. ¶ Secundo dominus circa seruos debet attendere naturalis ꝓpagationis equalitateȝ sicut faciebat Job xxxi. capitulo dicens nunquid non in vtero fecit me qui et illum scilicet seruum. Unde. xij. moralium capitulo. xxxj. dicit gregoriꝰ Sicut potentibꝰ viris magna est virtus humilitatis considerata equalitate conditionis. ¶ De hac materia vide latius supra in. xxxvj. prime partis metrice precepto. Seruorum culpã ꝛc De adhibendis ad consilium seruis legalibus et delectiuis vide supra in. xij. tertie partis metrice ꝓcepto. Utile cõsilium. ¶ Sed nota ꝭm bernarduȝ ꝙ quatuor rerum sunt genera quibus obsequijs deseruimꝰ Primo carni. Se ad

cundo mūdo. Tertio dyabolo. Quarto deo. ¶ Primo caro dat suis tyronibus momentaneam voluptatem. Secundo mundus transitoriam sublimitatem. Tertio dyabolus perpetuaȝ calamitatem. Quarto deus interminabilem felicitatem. ¶ Pōdera ergo in lancea iudicij tibi premia tam diuersa. ¶ Si forsan voluptate illecebris pensa quia momentanea est. Si sublimitas te attrabit transitoria est. Si perpetuitas te inducit calamitas ē.

¶ Ad deum ergo te conuerte qui felicitatem sine fine mansuram se dat nostra promittit. Ut ergo ad banc sūmam felicitatem que est sine fine et in qua est omnium bonorum complemētum peruenire valeamus seruiamꝰ illi in sanctitate et iusticia coram ipso omnibus diebus nostris. Luce. j. Seruire ergo debemꝰ deo non mundo boc iō quia mundus seruitores suos in necessitatis articulo abijcit atqȝ penitus derelinquit. ¶ Exemplo illius de quo legitur in barlaam vbi dicitur sic. Similes amatores mūdi sunt homini qui tres amicos habuit quorum vnū plus q̄ꝫ se. secundum quantum se. tertium minus q̄ꝫ se diligebat. In magno itaqȝ periculo positus et a rege citatus cucurrit ad primum amicum eius auxiliū petens et qualiter eum semper dilexerat ꝯmemorās. Cui ille nescio quis sis o homo habeo alios amicos cum quibus me letare hodie oportꝫ quos amodo possidebo tamen tibi duo linteola do vt habeas quibus valeas operiri.

¶ Confusus ergo abijt ad secundum amicum et eius auxilium postulauit. Cui ille non vacat mibi tecuȝ subire agonem curis etenim multis circūdor modicum tamen vsqȝ ad ostium palacij sociabo et statim ad domum reuertar ad propria negocia tristis ergo et desperans ad tertium amicum porrexit sibiqȝ dixit nō habeo os loquendum ad te quoniam non te amaui vt debui sed rogo te vt me non deseras. quia sum ab hominibus derelictus et ille hylari vultu dixit ei. Certe amicuȝ te fateor carissimum et tecum veniam ad regem et pro te intercedaȝ ne te in manibus inimicorum tradat.

¶ Moraliter primus amicus est diuiciarum possessio pro quibus homo multis subiacet periculis veniente vero mortis termino nihil ex omnibus hijs nisi viles accipit panniculos ad sepeliendum. ¶ Secundus amicus est vxor filij et alij consanguinei qui tantum ad monumentum secum pgentes protinus eo sepulto reuertuntur vacantes et insistentes proprijs negotijs. ¶ Tertius amicus est fides spes caritas et elemosyne et cetera bona que nos cum de corpore eximus precedunt et pro nobis apud deū interueniunt et ab inimicis et demonibus nos liberant. ¶ Isti sunt illi amici qui faciant id quod dicitur prouerbiorūȝ. decimoseptimo. Omni tempore diligit qui amicus est et frater in angustijs comprobatur et de alijs ac cidit quod dicitur ibi. xix. capitulo. Multi colunt personam potentis et amici sunt dona tribuentis fratres hominis pauperis oderunt eum insuper et amici recesserunt ab eo procul

¶ Ad hunc igitur sensum optime facit quod dicit beatus Bernardus. ¶ Prope est vt hic mundus euanescat et flos eius pretereat. Contemne ergo mundum quia in obscuro nō est claritas in omni doloso veritas nō in omni ruinoso stabilitas sȝ in solo deo habetur et inuenitur. ¶ Pro premissorum intelligentia magis in speciali est de infra scriptis dubitabilibꝰ perquirendum Et primo vtrum christiani possint iudeum vel paganum mancipium habere. Secundo vtrum seruꝰ sine consensu domini possit matrimo

nium contrahere. Tertio quid si domi nus seruum coniugatum vult vende re in remotam regionez. Quarto quid si coniuges scilicet serui habeant domi nos diuersarum regionum ita q non possunt conuenire ad officium coniu/ gale. Quinto vtrum seruitus possit ve nire post matrimonium. Sexto vtruz seruus qui fuerat ordinatus et nūc est restitutus domino possit matrimoniū contrahere. Septimo quot modis ser ui efficiantur liberi. ¶ Quo ad pri mum quesitum per obiectionem respō detur. Et primo videtur q christiani non possunt iudeum vel paganū man cipium habere, per illud quod habe/ tur in canōe. sepe maloꝝ ꝯsortia. xxviij q. j. cap. sepe. vbi sic dicitur. Quicunqz ex hijs qui baptisati sūt amodo infide liū consortia non vitauerint et hij chri stiani donentur et illi publicis sedib9 curie et cedibus deputentur. Et in se quenti canone. capitulo. nullus. dicitur Nullus clericus aut laicus cum iudeis habitet. rationem assignat apostol9. j. ad corinth. xv. Quia corrumpunt bo/ nos mores colloquia praua. q autem possint habere probat per illud quod habetur in decret. et si iudeos. de iu/ deis. vbi sic dicit q iudei submissi sūt ex propria culpa ppetui seruituti ergo christiani possunt habere iudeum vel paganum mancipium hoc etiam obti net consuetudo maxime in partib9 re motis. ¶ Solutio dicendum q li/ citum est christiano habere subditum iudeum vel paganum non tamen de/ bet habere familiaritatem cum ipsis. sicut habetur in decret. ad hoc. de iu/ deis. nimia enim familiaritas posset eē occasio ꝯtrahendi ad malum infideli tatis. Si tamen ille voluerit fieri chri stianus cum effectu nō debet ꝓhiberi inspiratio enim spiritussancti non ē ex hoc repellenda nec ꝓpter hoc aufer/ tur seruicium domini sed seruire debet vel alias ꝓcurari debet eius libera/ tio a seruitute. ¶ Ad obiecta autem in contrarium dicendum est q non negatur ex autoritatib9 subiectio seruitutis. sed cohabitatio familiarita tis et sic habetur veritas questionis.

¶ Quo ad secundum quesituz bre uissime respondetur q sicut seruus nō subdltur domino quin libere possit co medere dormire et alia huiusmodi fa/ cere que ad necessitatē corporis seu na turam pertinent ita etiam non subdit ei quantum ad hoc q nō possit libere matrimonium contrahere etiam eo ne sciente aut contradicente. vnde si do/ minus oppositum preciperet non tene tur ei obedire nec de contrahendo nec etiam de continēdo. quia in vtroqz sui iuris est et tenet matrimonium. Debe ret tamen nihilominus debita seruicia domino exhiberi hec ꝓbantur in de/ cret. primo de coniugio seruorum. cap. dignum. Hanc enim questionē mouet beatus thomas in. iiij. di. xxxvj. 7. xxij. q. clxxxiiij. ar. v. in corpore questionis.

¶ Quo ad tertium quesituz respō detur breuiter q ꝓhibēda est talis vē ditio. sed cogi debet dominus alij euz vendere bonas conditiones offerenti. interest enim reipublice ne quis re sua male vtat. insti. de hijs qui sui vel alie ni iuris sunt. §. pe. Concordant in hoc pe. beatus thomas innocenc. guill. sed hostieñ. addit q si matrimonium fue rit factum sine licencia domini et non habet in loco iustum emptorem possz eum vendere in remotis alias non de bet hoc facere. ¶ Quo ad quartuz quesituz breuiter respondet q ad hoc vt euitetur fornicationis materia co/ gatur per ecclesiam alter dominorum vendere alteri volenti emere. vel si neuter vult emere. cogātur ambo ven dere cuilibet extraneo in ꝓuincia con serui vel venale exponere et si nullus apparet emptor emat ecclesia. Ar. iiij. di. fraternitatem. ¶ Quo ad quintū quesitum breuiter respondetur q sic.

vir enim licet sit in potestate vxoris in hijs que pertinent ad redditionē debiti in alijs omnibus est sui iuris. vnd in redditione debiti non debet ex hoc preiudicium fieri vxori. et si forte domi nus preciperet eadē hora viro aliqd dicitur q magis esset obediendū vxo ri tamen sine consensu viri ipsam do minus in ancillam vendere nō potest quia vir est caput mulieris. in hoc con cordat beatus thomas. pe. et alij.

D ¶ Quo ad sextum quesitum bre uiter respondetur q tali seruo non li cebit matrimoniū contrahere ppter quod intelligitur fecisse in susceptione ordinis sacri. vt legitur et notatur in decret. quidem. de conuers. coniuga. lxxxiiij. di. cum in preterito. Et probi bendus erit per episcopum. vt. xcvj. di. si imperator. Alijs autem priuilegijs clericalibus non gaudebit. de cleri. con iuga. Johannes. et. ca. sequen. Item in omni genere seruorum. liiij. di. frequēs

¶ De materia vide plane in prima parte metrica precepto. xxxvj. Seruo rum culpa. sed aliter tamen et supra cē in tertia parte metrica pcepto. xij. Uti le consiliū. ¶ Quo ad septimū que situm breuiter respondet hosti. dicens q nouem modis efficiuntur liberi. Pri mo per manumissionem. Secundo si dominus eum languidum exposuit vl ci alimenta negauit. Tertio quādo do minus vendit ancillam ne pstituatur et emptor facit contra fit libera. Quar to si seruus pilleatus incedat ante ca dauer domini sui dum fertur ad sepul turam suam. Quinto si postq̄ lata est sententia contra illum qui dicebatur esse seruus domin9 postea p ipso pre cium recipiat. Sexto si dominus ancil lam matrimonio copulauit scribens p ea dotē. Septimo si seruum appel lauit filium actis interuenientibus qua si in figura iudicij. Octauo si dominus dedit seruo instrumentum per quod eius seruitus probatur et alijs casibus qui habentur capitulo. ex quibus cau sis ser. p pte. li. ac. per totum. Nono si iudeus christianum mancipiū emeret.

¶ Quadragesimūseptimū pceptū quarte partis metri.

Quā primū rapienda tibi occasio prima. Ne rursus queras q̄ iam neglexeris ante.

¶ Quadragesimumseptimū quod inducere habet ad vite securitatem est in omnibus puisionem bonam habe re quia per hoc homo magis securus efficitur ac etiam consequitur finis bo nus. Ad hoc autem exequendum per presens preceptum inducit nos autor dum dicit. Quam primum ꝛc. Quasi velit innere capere debes ante rē quā inueneris tibi necessariā ne ipsā post negligentiā requiras et hoc est quod expositiue intendit autor dum dicit. Prima occasio. id est primus rei euen tus. Quam primū. id est velociter est rapienda manu scilicet grata. et hoc ut ne. id est non queras rursus que ne glexeris ante. id est pri9. iuxta illud lu cani. Tolle moram semper nocuit dif ferre paratis. ¶ Nota fm canones q dilatio de iure canonico fit ppter septem. Primo ppter rei nouitatem. vt di. xxiij. cōis. Secūdo ppter rei su scipiende reuerentiā. de cōse. di. iiij. ne quid absit. Tertio ppter metū incō modi. vt. xij. q. ij. sine exceptiōe. Quar to ppter difficultatē reuocandi quod factū est et hoc maxime in personis p mouendis. x. q. ij. dilectissimi. in. l. oden dis. di. liij. in istis. in sententijs pmul gandis. vt. ij. q. ij. deus. Quinto ppter certitudinem habendam. vt di. xvij. si quis. Sexto ppter rei dignitatem. vt lxi. distinctione. ne miramur. Septimo propter sacramenti periculosam ite rationem. de consecra. di. viij. cū itaq

quia multa per subreptiones solent ac
cidere.iij.q.iij.inducie. ¶ Pro hu/
tio ius primi metri intelligentia ac etiam
obseruantia est breuiter sciendum q
tria sunt que inducere nos debent ad
hoc preceptum exequendum. Primum
est rationis creatura ductu ratiōis p
uidens. ¶ Secundum est figura/
lis scriptura diuinitus inducens.
Tertium est irrationalis creatura se na
turali instinctu dirigens. ¶ De pri
mo legitur in historia barlaam de qua
dam ciuitate cuius mos fuit vnū omni
anno recipere p principe et in fine āni
ipsum spoliare et exulare.veniens aūt
quidam sapiens p principe et consue/
tudinem audiens bona sua in exilium
transmisit ad quod in finē anni veniēs
victualium necnon et rerum aliarū suf
ficientiam adinuenit et copiosissime ha
bundauit.Moraliter per ciuitatem de
signat mundus qui oēs in fine exeun
tes spoliat et denudat per exilium ce/
B lum a quo sumus exulati ad quod bo
na nostra mittere debemus videlicet
premia thesaurizando. ¶ De secun
do legitur geñ.xlj.q Joseph diuinit9
precognoscens septem annos fertilita
tis et septem sterilitatis blada et alia
necessaria ad egyptiorum sustentatio/
nem congregari fecit qui quidem pro
pter eius prouidentiam saluati sunt.
¶ De tertio legitur q formica que
est animal ita paruum et debile q dū
tempus habet estiuum sibi de victu p
uidet in futurum. puerbiorum.vj.Ua
de ad formicam o piger et considera
vias eius et disce sapientiam que cum
non habeat ducem vel principem pa/
rat in estate sibi cibum quem comedat
¶ Uel aliter istud metrum primū
moraliter exponi potest vt dicat Quā
primum rapienda tibi occasio prima.
id est primus motus virtutis qui qui/
dem motus a diuina procedit gratia ē
ab homine rapiendus et tenend9 quā
uis enim primam gratiam per se null9
de condigno mereatur. Debet tamen
homo quantum in eo est humiliare se
ad gratiam sibi virtuosum bonum pre
eligendo et malum p posse euitando.
quia nulli tali denegatur gratia. Juxta
illud Johannis.xvj. Petite et accipie
tis ₇c.hoc autem non est ex merito di
gni uel condigni sed congrui. Hec ve/
ro cōgruitas multo magis ē ex parte
diuine bonitatis gratiam conferentis
q̄ ex parte hominis se ad gratiam ha
bilitantis quia in preparatione ad gra
tiam et infusione gratie se habet aīa
ad modum materie ipse vero deus ut
primum mouens et efficiens facere au
tem quod in se est tria complectitur vt
scilicet homo actum peccandi et pecca
ti voluntatem totaliter deserat et co/
netur in bonum vt est sibi possibile.
Hanc autem primam gratiam null9 po
test mereri pprie et hoc multiplici ra/
tione. ¶ Prima ratio est quia ta/
lis non habet radicem merendi scilicet
gratiam. ¶ Secunda pter status
indignitatem quia peccator non est di C
gnus pane quo vescitur. ¶ Tertia
quia naturaliter antecedit causa suum
effectum et sic etiam gratia precedit om
ne meritum cum ipsa sit causa merito
rum ipsa enim fm augustinum volun
tatem nostram precedit vt velimus.et
sequitur.ne frustra velim9 igitur per
bonum vsum eius merito cōdigni me
retur augeri in via vt aucta mereatur
perfici in patria et hoc a deo cuius est
gratiam infundere et augere ₇ pficere
fm cooperationem voluntatis nostre
nam sicut deus est ipsi9 gratie fontale
principium influendi sic ipse solus
est principium agendi per modum in/
fundentis gratia vero per modum me
riti et dignitatis. Sed liberum arbitriū
per modum cooperantis sicut liberum
arbitrium meretur per gratiam meri
to condigni augmentum gratie in sta
tu vie merentur. Sic etiam merito cō
digni merentur meremur merito ipsi9
complementum in statu patrie.
Merito ergo bene dicit autor dum di

cit. Quam primuz rapienda est tibi oc casio prima. ¶ Pro secundi etiã me tri intelligentia magis in speciali ē bre uiter attendendum ꝙ si talem motum primum virtutis rapere neglexeris cō tinget tibi illud quod sequit̃ in hoc se/ cūdo metro. Ne rursus queras que tu neglexeris ante. Quasi velit autor vnū quenqꝫ excitare vt ne per negligentiā et torporem opera virtuosa obmittat peragere quia qui obmittit bene agere dum potest nunꝗ̃ perditū recuperare potest et pro tanto dicit. Ne rursus queras. Cui bene conuenit quod ha/ betur in decret. cum super abbacia. de offic. dele. que dicit. quod potuit no/ luit et quod voluit adimplere nequi/ uit. hoc euenit ꝙ aliquando aliqua pos sumus et nolumus et ecōtra ꝛc. Ideo qꝫ in bene agendo nulla est mora ali/ quatenus ꝓtrahenda quia ſm cano/ nes negligentia imputatur ad peccatū ita legitur et notatur in decret. quesitū de peni. et remis. ¶ Circa huiusmo di peccatum negligētie puto vtile que rere de differentia negligentie ad alia peccata cū quibus videtur habere cō uenientiam sicut ad desidiam et torpo rem et pigriciam ignauiam ꝛ obmissio nem. Queritur quomodo inter se dif ferant ista. Huic questioni breuiter re spondetur ꝙ negligentia habet oppo sitionem. s. diligentiam. vnde sicut dili gentia dicitur esse in voluntate eligēdi recte ꝓut est virtus. ita per oppositio nem negligentia que ei opponitur di/ cetur esse et sistere in voluntate et sic negligentia respicit ipsam voluntatē intra vt dicitur negligentia volunta/ tis eligendi non recte. ipsa autem desi/ dia et pigricia respicit opus extra. vnd̄ sunt respectu operis exterioris a volū tate egredientis sed differēter quoniã ipsa pigricia est respectu boni operis fiendi. desidia autē respectu boni ope ris continuandi. vnde quando nō vult homo facere bonum opus dicitur pi/ ger. prouer. xx. Propter frigus piger arare noluit. Et ꝓuer. xix. Abscondit piger manus sub assella sua. ¶ Sic ergo pigricia dicitur respectu boni ope ris fiendi sed desidia dicitur respectu boni operis continuandi siue ꝓsequen di sicut quando aliquis videt difficul tatem in bono opere cōtinuando et ꝓ sequendo desistit et cessat ab illo ope vnde talis dicitur desidiosus quia dici tur desidia a desinēdo. negligentia au tem est respectu eligēdi illud quod de bet esse extra. vnde ꝓcedit hic negli/ gentia alia vicia. Aliquando tamen in scriptura vnuꝫ pro alio accipitur tamē hec sunt ꝓprie rationes ipsorum. Que autem differentia sit inter obmissionē et negligentiam licet aliquando negli gentia dicat̃ esse obmissio ſm aliquos Dico ꝙ negligentia non est obmissio imo differunt ꝓut sunt peccata morta lia et ꝓut sunt venialia. Prout autem sunt peccata mortalia sic differunt qm̄ obmissio ꝓprie dicitur respectu alicu/ ius debiti. ngligenetia autem est respe ctu circumstantie debite vtpote respe ctu temporis vel loci vel finis debiti. Item quando vtrunqꝫ est veniale dif ferūt. qm̄ obmissio dicitur respectu ali cuius expedientis. negligentia autē re spectu circumstantie expedientis et sic patet veritas quesiti.

D

¶ Quadragesimūoctauū pce ptū quarte partis metrice

Morte repentina noli gaudere malorū. Fe/ lices obeunt quorum sine crimine vita est.

¶ Quadragesimūoctauū quod in ducere habet ad vite securitatem ē vi ciorum exclusio p quã repentina mors mime timet̃ ꝛ virtuosoꝶ opum intro ductio per que felicitas summa acqui ritur ac etiam eternaliter possidetur.

A

Ad hoc autem faciendum per presens
preceptum inducit nos autor dum di/
cit. Morte repētina &c. Quasi velit in
nuere q̄ si mali et viciosi homines ex
improuiso et subito moriuntur potius
de tali morte dolere q̄ȝ gaudere debes
qm̄ tam bonis q̄ȝ malis ↄtingere possȝ
et hoc est quod expositiue intēdit hic
autor dum dicit. Noli gaudere de re/
pentina morte malorum. qm̄ illi obeūt
felices quorum vita est sine crimine.

¶ Sed nota differentiam inter ob
eo verbum actiuum et obeo verbum
neutrum quia obeo verbum actiuum
stat pro circundare. sed obeo verbum
neutrum stat p mori. Sed differūt ob
ire et mori. Obire em̄ est in itinere mo
ri. sed mori cōmune est bestijs et ho/
minibus & bonis et malis. sed obire p
prie conuenit hominibus et solum bo
nis est enim obire quasi obuiam ire.
cōponitur enim ex ob et eo. boni ergo
siue felices obeunt. i. in dissolutiōe ani
me et corporis obuiam eunt christo in
aera. & hoc modo accipitur hic. Felices
obeunt quorum vita est sine crimine.
id ē sine culpa et qui felices obeūt sūt
beati qr beati mortui qui in dn̄o mo/
riuntur apoc. xiiij. Et ad hoc bene fac̄
quod dicit beatus augusti. mala mors
putanda non est quam bona vita pre
cessit. non enim facit malam mortē nisi
qui sequitur mortem non ergo curan
dum est necessario morituris quid acci
dit vt moriātur sed moriendo quo ire
cogantur. ¶ Pro huius metri de/
claratione est breuiter sciendum q̄ ne
mo gaudere debet de repentina mor/
te malorum vt supra est expositum sȝ
potius est dolendū. Et hoc ppter qnqȝ
mala que reprobi in puncto mortis di
cuntur incurrere et etiam sustinere.
Primo pter eorum perpetuam dam
nationem. Secūdo pter ignominiose
mortis confusionem. Tertio pter di
uine visionis carentiā. Quarto pter
suppliciorum acerbitatem. Quinto p
pter eorum ymaginis deformitatem.

¶ Primo ergo de morte repentina
malorum dolere et compati debemus
et non gaudere pter eorȝ perpetuā
damnationem. quando enim cum cul
pa moritur eternam damnationem in
currit. Propterea Math. xxv. scribit.
Ite maledicti in ignem eternum. Et
puer. xj. scribit. Mortuo homine im
pio nulla erit vltra spes. In huius figu
ra dauid mortē absolonis filij sui mul
tum fleuit. vt. ij. regum. xviij. demon/
strat historia. ¶ Secundo non est B
gaudendum de prauorum morte sȝ po
tius dolendȝ pter ignominiose mor
tis verecundiā. quia quando quis igno
miniose moritur licet forte quandoqȝ
non sit dolendum pter diuine volū
tatis dispositionem preuidentem tamē
pie compaciendum est. In hui9 figura
rex dauid flebat quendam militē ab/
ner nomine qui interfectus fuerat di
cēs. Nequaq̄ȝ ut mori solent inani mor
tuus est abner manus tue non sunt li
gate et pedes tue non sunt compedi/
bus aggrauati sed sicut solent cadere
coram filijs iniquitatis sic corruisti. vt
ij. regum. iij capitulo declarat historia.

¶ Tertio non est gaudendum de
impiorum morte sed potius dolendȝ
pter diuine visionis carentiam ideo
in persona eorum dicitur Job. x. capi/
tulo. Uadam et non reuertar ad terrā
tenebrosam et opertam mortis caligi/
ne terram miserie et tenebrarum.

¶ Quarto non est gaudendum de
morte ministrorum sed potius condo
lendum pter passiones acerbitates.
vnde eccl. xiiij. scribit. O mors q̄ȝ ama
ra ē memoria tua homini iniusto cui9
ignis nō extinguetur nec vermis nūq̄ȝ
morietur. ¶ Quinto non est de re
proborum morte gaudendum sed po
tius dolendum pter eorȝ ymaginē
horribilem et deformitatē. ¶ Sed
notandum q̄ reprobi assumunt tripli
cem ymaginem videlicet. Conformatā
Deformatam. et Transformatam.
Primo ymaginem conformatam tunc

assumunt reprobi illi bestie horribili. de qua apoc. xiiij. scribitur. Si quis adorauerit bestiam et ymaginem eius et acceperit caracterem eius in fronte aut in manu hic bibet de vino ire dei.

¶ Secundo reprobi assumūt ymaginem deformataꝫ peccato abhominabili ꝛ graui et mortali. Ezech. vij. Scādalum iniquitatis eorum factum est et ornamentum suorꝫ pollicetur et ymaginem abhominationum suarum.

¶ Tertio reprobi assumūt ymaginem transformatam pena inextinguibili. sap. xvij. Solum illius supposita ē grauis nox ymago tenebrarū que superuentura erat illis ꝛc. ¶ Pro secundi etiam metri intelligentia est breuiter annotandum ꝙ autor mortem fideliuꝫ et beatorum describit iocundaꝫ sine dolore de qua multum est letandum cū dicit. Felices obeunt quorum sine crimina vita est. ¶ De tali morte exponi potest illud eccl. vij. Melior est dies mortis die natiuitatis. Quod tali potest persuaderi ratione. nam cū anima fidelium non possit regnum celoꝝ ingredi nisi nascatur natiuitate celesti que fit per mortem cuiuscunqꝫ in statu gratie morientis et de vtero matris ecclesie per morteꝫ egredientis idō mors sanctorum natale vocatur quia in celo nascuntur. Ratio autem est quia quem admodum infans in matris aluo dum ad debitum peruenerit incrementum de utero exire appetit exeo ꝙ acquiret quatuor videlicet. Ampliorem locum ad manendum. Uberiorem cibum ad vescendum. et Stabiliorem aerem ad respirandum et maiorem lucem ad videnduꝫ. Sic hec quatuor acquirunt felices in celo. Primo ampliorem locum ad manendum nam modo sunt in loco arto quia tota terra respectu celi est quasi punctus. Baruch. iij. O israel q̄ꝫ magna est domus dei ꝛ ingens locus possessionis eius magnus et non habens finem. Est enim maior q̄ꝫ oculus possit conspicere et altior q̄ꝫ auris possit audire et latior q̄ꝫ cor valeat cogitare. Et hoc est quod dicit apostolus. j ad corinth. ij. Oculus non vidit, nec auris audiuit nec in cor hominis ascēdit que preparauit deus diligentibus se.

¶ Secundo accipient felices vberiorem cibum ad vescendum q̄ erunt in perpetua societate. p̄s attestāte qui ait. Saciabor cū apparuerit gloria tua Que quidem sacietas erit cum desiderio et desiderium erit sine fastidio. eccl. xxiiij. Qui edunt me adhuc esurient.

¶ Tertio accipient felices subtiliorem aerem ad respiranduꝫ modo viri sancti respirare non possunt pressi multo labore dolore et timore. Job. x. Si iustus fuero non leuabo caput saturatus afflictione et miseria. sed tunc respirabunt quia vt scribitur ysa. xxxv. Fugiat ab eis dolor ꝛ gemitꝰ. ꝛ apoc. xxj. Absterget deus omnem lachrymā ab oculis eorum et mors vltra nō erit neqꝫ luctus neqꝫ clamor neqꝫ dolor erit vltra etiam prima abierunt.

¶ Quarto accipient felices maioreꝫ lucem ad videndum quia supra se habebunt deum apoc. xxj. Claritas dei illuminabit illam infra se locum luminosum. Thobie. xiij. Splendida luce fulgebis Intra se animum illuminatum et gaudiosum. ysa. lviij. Replebit splendoribus animam tuam. et extra se corpus glorificatum. Math. xiij. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Tunc etiam felices accipient, triplicem ymaginus scilicet. Conformatam. Reformatam. et Transformatam

¶ Primo felices assument ymaginem conformatam christo exemplo p mutationem vite. Ad ro. viij. Quos p̄sciuit hos et predestisienit conformes fieri ymaginis filij eius vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.

¶ Secundo felices assument ymaginem reformate nōer exemplū in reuocatione gratie. ad coll. iij. Expoliantes veterem hominem cum actibꝰ suis induite nouū qui renouatur in agni

tione dei sm ymaginem eius qui crea/
uit eum. ¶ Tertio felices assumsit ymaginem transformatam in exemplū in caritate glorie.ij.ad corinth.iij.Nos autem reuelata facie gloriam domini speculantes in eandem ymaginem trās formamur a claritate in claritatem tanꝙ a domini spiritu ¶ Ex predictis concluditur ꝙ felicibus et electis melior est dies obitus die natiuitatis.

¶ Quia supra facta est aliqualis mentio de dotibus corporis glorificati ideo puto vtile ꝓ aliquali ipsius informatione necnon et declaratione de infra scripta questione querendum videlicet vtrum dotes corporis glorificati sint tantuʒ numero quatuor aut plures vel pauciores.Et primo videtur ꝙ sunt tantuʒ due et non quatuor.tali ratione quia dotes sunt in corpore sm quod comparātur ad animam sed anima tantum dupliciter comparatur scʒ vt motor et vt perfectio ergo sunt tm̄ due.Item tres dicūtur vires sm quas anima regit corpus et perficiendo et mouendo scilicet naturalis vitalis et animalis et sm hoc dicuntur tres spiritus in corpore ergo ꝛc. ¶ Iteʒ tres sunt dotes anime ergo si anima pluribus dotatibus dotata est ꝙ corpus sed anima nō habet nisi tres ergo nec corpus. ¶ Contra anselmus ponit septem conditiones quibus anima glorificatur in corpore. scilicet Agilitatem fortitudinem.libertatem.salutem.voluntatem.longeuitatem.et pulcritudineʒ.ergo videtur ꝙ sint multo plures ꝙ quatuor. ¶ Solutio dicendum est ꝙ numerus eorum accipitur sapie iij.Fulgebunt iusti ꝛc.In fulgore claritas iniusticia impassibilitas.quia iusticia est perpetua et imortalis et scintille nomine subtilitas in discursu agilitas. ¶ Ratio autem istius numeri sumitur penes causā materialem hoc modo corpus compositum est ex quatuor elementis et quia elementa sunt imperfecta quadruplicē habent ab eis defectibilitatem ab aqua que est elementum humidum et frigidum et passibile habet passibilitatem et corruptionem humidum enim aqueum corrumpit a terra vero habet obscuritatem quia est elementum opacum ab igne habet animalitatem quia eum calor consumit continue ideo cōtinue indiget alimonia ciborum ex quibus cōtrahit corpulentiam et ponderositateʒ Ab aere habet infirmitatem. Aer eniʒ facile imutatur et cedit cuilibet impellenti quia igitur defectus isti debent ꝑ bona opposita remoueri ad hoc ꝙ corpus sit perfectum perfectione completa ideo quatuor sunt dotes contra corruptionem videlicet impassibilitas contra obscuritatem claritas contra animalitatem spiritualitas et agilitas contra infirmitatem virtus siue penetrabilitas.Item etiaʒ sumit dotes apostolus.j.ad corinth.xv. Seminatur in corruptione surgent in corruptione. Et ad comparationē ad illos quatuor defectus quos remouent similiter etiā augustinꝰ.xxij.de ciuitate dei.dicit aberit a corporibus nostris omnis deformitas per claritatem omnis tarditas ꝑ agilitatem omnis infirmitas per spiritualitatem omnis corruptio per impassibilitateʒ. ¶ Ad illud ꝙ plures debent esse dotes anime ꝙ corporis. Dicendum est ꝙ dotes anime accipiuntur sm potentias corporis sm qualitates respicientes elementa et ratio pateʒ quare ille tres iste plures et sic patet veritas quesiti.

¶ Quadragesimūnonuʒ pceptū quarte partis metri.

Cum coniunx tibi sit nec res et fama laboret.Vitādū ducas inimicū nomen amici.

Quadragesimumnonum quod inducere habet ad vite securitatez est inimicicias quoquomodo ppter vxo/rem deuitare quod fit quando magis res et consciencia mutatur quam fa/ma maxime de amico ppter vxoris su spitionem depravatam ad hoc vt ami cicia conseruetur nec ppter vxoris fa mam ad inimiciciaz perueniat cum eo dem. Ad hoc autem exequendum per presens preceptum inducit nos au tor vnumquenqz dum dicit. Cum con iunx tibi sit. Circa horum versuum ex positionem multiplex potest dari le/ctura vt primo sic dicatur. Cum con/iunx rc. Quasi velit innuere. cum for/mosam habes vxorem nec habes in bonis tantum q eam decenter valeas retinere caue ne aliquis te decipiat qz causa vxoris tue adulterande tibi ser/uire conabitur. quia talis non est ami cus licet fingat se tuum amicum esse z hoc est quod expositiue intendit au/tor dum dicit. Cuz coniunx tibi sit sup ple formosa. Nec res. id est pecunia sit tibi quia pauper sis. Et fama laborat quia homines inhonesta dicunt de ea dem. Ducas. id est dignum esse iudices Nomen amici vitandum. scilicet falsi qui fingit se amicum. Nec est corde no men inimicum tibi. quia causa vxoris tue fingit se amicum tibi cuz in rei ve ritate non sit. Secundo po/test sic exponi vt dicatur. Cum coniux tibi sit. id est quando coniunx est tibi contra eius inhonestatem. Nec labo/rat res. id est rei veritas. quia non ita est vt dicitur. Nec reris in consciencia tua malum de ea. scilicet q peccet cuz ea amicus quamuis tamen fama amici id est infamia amici laboret. quia ho/mines dicunt ita esse. tunc in isto casu debes magis stare rei. id est ei quod tu reris de amissa veritate cōsciencie quā de hoc habes q̄z fame que laborat cō tra eum et hoc facere debes ad vitan dum nomen inimicum amici. id est ini

A

micicíam amici. Nam inimicicia est no men contrarium amico inquantum est amicus. Ex predictis notare debes q quando in aliquo negocio fama et cō sciencia contrariantur quia fama vnuz dicit et tenet z res aut veritas conscie tie sentit aut dicat aliud tūc magis est standum rei consciencie q̄z fame. Naz res dicitur a reor reris quod idem est q puto putas. Unde opinio et credu litas consciencie potest dici res put di citur a reor reris. nam conscire vel reri vel putare idem esse videntur. De ma teria consciencie et fame la 19 habetur supra in quarto tertie partis metrice p cepto. Cum recte viuas. et ibi require si placet. Hanc expositionem z lecturā credo veriorem et habere magis con sentaneam vtraqz tamē bona est quia vterqz casus contingit et cōtingere po test. Pro premissorum intelligen tia magis in speciali ē de infrascriptis duobus dubitabilibus perquirendum Et primo vtrum vnicam esse vni9 sit de lege naturali. Secundo vtrum ma ritus habens vxorem suam de adulte rio suspectam possit licite discutere ad vlterii suspecti veritatez. Quo ad primum quesitum primo probatur q sic q naturalis ratio dictat. Ne facias alii quod tibi non vis fieri. Sed vir non vult q mulier diuidat carnez suā cum multis ergo pari ratione nec ipse diuidere debet cum multis mulierib9 et hoc est quod dicit dominus gene. ii. capitulo. Faciamus ei adiutorium si mile sibi. et in hoc etiaz consistit fides que est vnum de bonis matrimonii. ergo naturalis ratio dictat vnam esse vnius. ergo de iure naturali. Sed con tra si de iure naturali ergo semper fuit p tatum habere plures quia contra ius naturale nullus potest dispensare. ergo nec etiam deus. qui non p test fa cere contra se. Item aliquando licitum fuit et etiam meritorium h re plu/res. ergo vnicam vnius de

B

iure naturali. Item ponatur ꝙ nō sint
nisi duo viri et infinite mulieres con/
stat ꝙ viris dictabit ratio humanum
genus multiplicare quantum possunt
sicut patet in filiabus Loth. Gen. xix.
ergo dictabit ratio ꝙ quilibet habeat
plures vxores ergo nō est contra ius
naturale. ¶ Solutio dicendum est
ꝙ ius naturale quod est speciale quod
dam vniuersalius et quoddaꝫ vniuer
salissimum quod est in omnibus re/
bus scilicet in concordia omnium reꝝ
et d̄ tali iusticia naturali ait plato in ti
meo. Unum enim emolumentum non
potest esse sine alio. vnde dicit augu/
stinus. Judicium diuine largitatis est
ꝙ quelibet creatura compellitur dare
seipsam. Jus vniuersalius naturale est
quod omīa animalia naturalia docuit
Jus naturale speciale est quod dictat
ratio naturalis et tale ius est in solis
vtentibus ratione. et de tali iure spe/
ciali est matrimonium quod est de iu
re naturalium vniuersaliorum scilicet
coniunctio maris et femine sed fideli
tas quam debꝫ vir vxori sue est de iu
re speciali. vnde vnam esse vnius est
de iure naturali speciali. ¶ Ad pri
mum obiectum dicendum est ꝙ do/
minus non dispensauit contra ius na/
turale quantum ad essentiam virtutis
scilicet castitatis sed quantum ad opa
virtutis imutabilis est sed opera va/
riabilia sub substātia precepti fiunt vt
viri non diuiderēt carnem suā in mul
tis salua tamen autoritate superiorum
scilicet vnde vir debet fidelitateꝫ vxo
ris salua fidelitate dei magis enim te
netur vir deo ꝙ̄ vxori ideo ex dispen
satione dei potest habere plures per
hoc patet solutio ad secundum. Et per
hoc ꝙ non occidere est de iur n u/
rali men ex precepto dei aliquis me
ritorie occiditur. ¶ Ad vltimum di
cendum ꝙ ꝓpter positionem illaꝫ nō
debe ie mutari nec vir dimittere
fu lā quam debet vxori sue

nisi ex diuina dispensatiōe nec illa po
sitio contingit et sic ordinauit deus ꝙ
plures sint mares ꝙ̄ femine quia de
maribus vult esse quosdam doctores
vel rectores qui significantur per noe
quosdam virgines qui significantur p
danielem. Quosdaꝫ coniugatos qui si
gnificantur per Job. et sic patet questi
tum. ¶ Quantum ad secundū que E
situm ꝛc. et primo videtur ꝙ sic. quia
numeroꝝ. v. capitulo dicitur. ꝙ dixit
dominus ad moysen. Uir cuius vxor
errauerit maritumqꝫ contemnens dor
mierit cum adultero viro et hoc mari
tus comprehendere nequiuit sed latet
adulterium et testibus argui non po/
test quia non est in stupro si spiritꝰ ze
lotipie concitauerit virum contra vxo
rem suam que vel polluta est vl' falsa
suspitione appetitur adducet eam ad
sacerdotem ipse enim sacerdos tenebit
aquas amarissimas id in quibus cum
execratione maledicta congesserit ad/
iurabitqꝫ eam et dicet. Si non dormi
uit alius vir tecum non te tenebunt
aque iste amarissime in quas maledi/
cta congesserit. Si autem declinasti a
viro tuo hiis maledictionibus subiace
bis det te dominus maledictionem et
executionem cunctorum in populo suo
putrescere faciat femen tuuꝫ et tumēs
vterus tuus disrumpatur et responde
bit mulier amen. et sequitur. Quas cū
biberit si adultera rea est pertransibūt
eam aque maledictiōis et inflato ven
tre computrescit femur eritqꝫ mulier
in maledictionem ꝛ execrationem om
ni populo maritus vero absqꝫ ea erit
et illa recipiet iniquitatem suam ꝙ si
polluta non fuerit innoxia erit et fa/
ciet liberos. hec omnia ibi ¶ Ex ista
lege clare patet ꝙ licet marito adulte
rium suspecte vxoris discutere naꝫ hic
dicitur maritus absqꝫ culpa erit. scilicꝫ
hec discutiens. ¶ Preterea idcꝫ iu
dicium videtur esse de inuestigatione
furti et adulterij sed inuestigatio furti

per sortes est licita.nã vt patet Josue vij.inuentum est furtum quod cõmisit achor per inquisitionem sortium ergo ꝛc.Contra inuestigatio huiusmodi est per ecclesiam ꝓhibita et condemnata vt in canone.stephani pape.ij.q.iiij.cõ suluisti .de infantibus.et extra de pur ga.vulgaris.ergo ꝛc. ¶ Pro solu/tione istius questionis tria sunt decla randa.Primo ꝙ adulteriũ de quo ha betur tam leuis suspicio non ꝓbabi/lis non est inuestigandum nec per iu/dicium ferri candentis nec per aliam viam etiam non transcendentem actũ humane inquisitionis et istud patet de facili nam vt dicitur in preallegato ca none. stephani ꝛc.occulta et incognita illi sunt relinquẽda qui solꝰ nouit cor da filiorum hominum.Sed adulteriũ de quo habetur leuis suspitio ut sic so li deo est cognitũ et non homini quia per solam leuem suspitionem nihil sci tur licet per eam dubium aliqualiter quereretur sed dubitare non est scire. ergo adulterium leuiter suspectum nõ est per viam aliquam inuestigandum. ¶ Secundo ꝙ non licet in lege no ua adulterium inuestigare etiam ꝓba bili suspitione suspectum per actũ qui fit supra inuentionem humanam vtpu ta per iudiciũ ferri candentis vel aque bulientis.Et istud ꝓbatur sic. illicitũ est temptare deum cum hoc sit ꝓhibi tum deutro vj.Non temptabis dñm deum tuum sed inuestigare adulteriũ spiritu zelotipie et qualitercunqꝫ suspe ctum per illud quod transcendit inue stigacionẽ humanam est temptare deũ quia hoc est querere signũ virtutis et efficacie diuine.qđ reprehẽdit Math xij. Generatio mala et adultera signũ querit ꝛc. ¶ Et ysa.vij. Dictum est achaz pete tibi signum a domino deo tuo in profundum inferni. Cui respos dit non petam et non temptabo dñm Quasi diceret si peterẽ signa tempta rem dominum. Cum ergo in hac inue stigatione petatur signum a deo vt scꝫ si rea non est adulterij non paciat ad/ustionem ferri vel simile ergo non licꝫ adulterium taliter inuestigare.Quedã mulier dixit cuidam sancto viro ꝙ dũ maritus haberet eaꝫ suspectam de ad ulterio voluit inuestigare per iudiciũ ferri candentis igniti et ipsa sciens se innocentem beate virginis auxilio in/uocato accepit ferrũ in manibus nec sensit aliquam adustionem. ¶ Ter tio quia quando de adulterio est suspi tio ꝓbabilis dicitur ꝙ tunc posset in/uestigare dum tamẽ hoc fieret ex affe ctu et zelo iusticie non affectu libidino so vindicandi adulterium suspicatum et dum inuestigaretur per vias licitas que non essent supra facultatem hu/mane attingentie sicut est iudiciũ aque bulientis aut per qualemcunqꝫ inuo/cationem demonũ vel similia. et istud probatur sicut illud potest licite inue/stigare per vias licitas ex cuius inuesti gatione peruenire possumus ad cogni tionem vtilem et honestam nunc autẽ sic est ꝙ cognoscere veritatem de ad/ulterio suspecto per vias licitas et ze/lo bono est vtile et honestum marito suspicanti quia si nesciret hereditas il lius perueniret ad illos ad quos de iu re non debet peruenire. ¶ Item qꝛ euitat crimen lenocinij quod cõmitte/ret tenendo mulierem scienter.Et etiã vtile proli nascenti quia intraret here ditatem alienam quod esset iniustum. Et ẽ vtile ipsi vxori adultere que gra uiter peccaret ponẽdo spuriũ in here ditate aliena ergo ꝛc. ¶ Preterea ex tali inuestigatione debite facta si in ueniatur ꝙ mulier non sit culpabilis crescit amor patris ad filium nã quan to maiorem crepulit eꝫ vel certitudi nem habet aliquis de aliquo ꝙ sit fi/lius eius tanto amplius eum diligit. vnde hec est ratio quam reddit aristo teles quare matres plus diligunt fi/lios suos quia maiorem certitudinem

habet de filijs q sint filij ipsarum q̃ patres. ¶ Ad argumentum in con/trarium quod est dicere contra primū articulum questionis est dicendum q lex illa de spiritu zelotipie introducta est sm permissionem non sm conces/sionē sm q diuina vel humana lex p mittit fieri minora mala ne fiant peio ra ppter quam causaz introducta est concessio de libello repudij scilicet p/pter seueritatem iudeorum qui erant proni ad interfectionem vxorum. Si mili modo et lex zelotipie non debet trahi ad imitationem ex consequentia Et quod dictum est de inquisitione ad ulterij suspecti leuiter vel pbabiliter potest dici de inuestigatione furti le/uiter vel pbabiliter suspicati licet con tra hoc possent rationes adduci. et sic patet veritas quesiti. De materia ha/betur.iij.q.v.hoc autem.

¶ Rethorica sup.l.preceptū

¶ Dum tibi contigerit. Doctrine sapientialis fores in/grediens non facili perscrutationis in dustria contenteris ne te in cognitione veritatis perfectum estimes donec ni hil tibi remaneat attingendum memi neris nanqz q tanta est scientie lōgitu do latitudo sublimitas et pfunduz at tingens a fine vsqz ad finem fortiter et si quispiam mortalium ingenij viua citate pollent studiorum excercitio cuz centrum lustra peragerernon soffice/ret abissum adepte sapiētia penceture qu[illegible]nimo cum [illegible] sūmauerit ho incipit et qu [illegible] e[illegible] igantem n/ titatis scand[illegible] tur minime hu m[illegible]tal[illegible] ach [illegible] egat et quanto plura officio [illegible] dulkatis ap/

prehenderit ex noue inquisitiōis hem ma reperiret quo ītellectualis esuries nunq̃ potuit cohibere.

¶ Quinquagesimum prece/ptū quarte partis metrice

Qz tibi cōtigerit stu dio cognoscere mul ta. Fac discas multa vita nescire doceri.

¶ Quiquagesimum quod induce re habet ad vite securitatem est sum/mo studio multa cognoscere et etiam multa vtilia discere nec vnq̃ a tali stu dio cessare quod fit cum scolasticus in giter studet nec a quoq̃ edoceri vere tur nec etiā dedignatur. ¶ Ad hoc etiam exequendum per presens prece ptum autor inducit vnumquenqz cum dicit. Cum tibi contigerit. Quasi velit innuere si excercitando teipsum de stu dio et labore dicta scientie didicisti no li inde superbire imo quasi te parum scientem respice nec ab aliquo vel etiā a minimo discere erubescas et hoc est quod expositiue intendit autor dum dicit. Cum contingit tibi cognoscere vt multa didiscisse studio cuz inquam cō tingit multa cognoscere tamen fac id est labora vt discas multa quia sem per aliqd inuenies quod non didicisti. Quantum ad hoc cōcordat cum.xxiij. tertie partis metrice pcepto. Multa legas facito. Et ideo vita id est sper/ne nescire. id est non velle doceri. In hec concordat supra parte eadem cuz pcepto .xxxj. Ne pudeat que nescieris te velle doceri. ¶ Circa hec bonas

A

B doctrinam prebet seneca epistolarum li. xj. epistola. lxvij. dicens. Quid stultius q̄ȝ quod diu nō didisceris non discere sequitur tam diu discendum est q̄ȝ diu nescias vel si p̄uerbio credim9 q̄ȝ diu viuas sequitur mihi contingit iste derisus equo animo audienda sūt imperatorum conuicia et ad honesta vadendi contemnendus est ipse contemptus perge lucilli et p̄perāne tibi accidat quod mihi vt senex discas immo ideo magis propera quantum id aggressus es quod per discere vix senex possis quantum inquit proficiam quantum reputaueris quid expectas nulli sapere casu obtigit pecunia venit vltra honor affertur gratia ac dignitas fortasse ingeruntur tibi virtus vite non incidit nec opere quidem leui aut paruo labore cognoscitur sed ē tanti laborare omnia bona semel occupaturo. Et libro quarto epistolarum cum dicit. Sapientia non contingit casu nec virtus nam non est ars que casu ad effectum venit. vnde cum themistodes philozophus. cxxvij. annos explevisset et mori se cerneret dixisse fertur se multum dolere eo q̄ tunc egrederetur de vita quando sapere cepisset. ¶ De hac materia latius habetur supra in. xxij. prose precepto. Disce litteras.

C ¶ Pro premissorum intelligentia est breuiter sciendum q̄ studiositas que est appetitus multa addiscendi et cognoscendi moderari debet ne nimis curiosus sit scolasticus vel studiosus ī inuestigādo multa que bona sunt et vtilia. et hoc propter quatuor mala que ex nimia curiositote et studiositate inordinata proueniunt. ¶ Et primo inquantum per studium minus vtile retrahuntur a studio q̄ nobis ex necessitate incumbit. Unde hieronymus ad damasum papam Sacerdotes dimissis prophecijs et euangelijs videmus comedias legere et amatoria bucolicorum versuum verba cantare tenere virgilium et illud quod in pueris est causa necessitatis crimen in se facere voluptatis. Trāsumptiue habentur in canone. Sacerdotes. xxxvij. distinctione. ¶ Secundo modo inquantum studet aliquis addiscere ab eo a quo non licet sicut patet de hijs qui aliqua futura a demonibus inquirunt sicut fecit saul. j. regum. xxviij. Et ochozias. iiij. regum primo capitulo. ¶ Tertio modo quando homo nititur veritatem addiscere circa creaturas non referendo ad debitum finem scilicet ad cognitionem dei. vnde augustinus de vera religione dicit q̄ in cognitione creaturarum non est vana et peritura curiositas exercenda sed gradus ad immortalia et semper manentia faciendus. ¶ Quarto modo inquantum aliquis studet ad cognoscendum aliquam veritatem supra humani ingenij facultatem quia per hoc homines de facili labuntur in heresim. Ecclesiastici. iij. Altiora te ne quesieris et fortiora non scrutatus fueris et in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. sequitur multos enim supplantauit suspicio eorum et in vanitate detinuit sensus eorum. non probat apostolus hoc quando sic docet. Non pl9 sapere. Ad romanos. xij. Non probat inquam multa scientem si sciendi modum nescierit. Quid ergo dicit modū sciēdi nisi vt scias quo ordine quo studio quo fine queq̄ noscere oporteat Quo ordine vt illud prius quod necessarius ad salutem. Quo studio vt illud ardentius quod vehementius ad amorem. ¶ Quo fine vt non ad inanem gloriam aut curiositatem sed ad edificationem suam vel proximi.

D ¶ Sunt tamen aliqui fatui qui superbiunt ex lumine scientia Non atte/

dentes omnem scientiam a deo esse vt scribitur eccl'.j. Bene ergo fatuus est qui de sua scientia gloriatur ideo quilibet in seipso pensare debet sollicite qd sua sapientia valuit socrati quid plato ni quid aristoteli quid ciceroni quid et cuiqz sapienti. Sapientissimus hominum fuit salomon et tamen amor mulierum sic eum infatuauit qꝫ ydola adorauit. ut habetur. iij. regum. xj. Sapiētissimus acbitofel consiliari9 regis dauid fuit qui tamen laqueo se suspendit vt habetur. ij. regum. xvij. Sapientissimus romanorum cato fuit et tamen manu ppria se peremit ne staret cum Julio cesare. Demetrius magnus phs fuit qui precipitando seipsum necauit. Sapiens valde seneca fuit qui tamen ad moriendum sibi genus mortis eligit. Quis igitur tante fatuitatis existat qui de suo ingenio vel scientia glorietur dūz cogitet qꝫ ad tales fines suos possessores adduxit. De talibus et similibus bene loquit̃ apostolus ad ro. primo dicens. Cum deuz cognouissent non sic deum glorificauerunt aut grās egerunt sed euanuerunt in cogitationibus suis et obscuratū est insipiens corum dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. ¶ Nota qꝫ sciētia triplex est nobis necessaria et nos scire docet videlicet flagiciorum que perpetrauimus. beneficiorum que reportauimus et suppliciorum que meruimus.

¶ Primo scientia est valde necessaria ad hoc vt nostra flagicia discutiamus et nosmetipsos perpendamus ait augustinus quarto de trinitate. Laudabilior est animus cui nota est infirmitas sua q̃ qui ea non pspecta vias syderum scrutatur et argumentum demonstratiuum ad ostendendum in nobis istam scientiam affert nobis conscientia murmurans contra maculas nostras. Ieremie. ij. Arguet te malicia tua et aduersio tua interrogabit te. Se nt nonnulli qui defect9 alienos valde notant qui tamen pprios videre nolūt. Similes oculo qui omnia videt preter seipsum sed indiget speculo ad videndum se et representare se sibi. Tales reuera indigerent speculo alicuius viri virtuosi contemplationis exemplo ad cui9 aspectum cognoscāt se in multis deficere. vnde gregorius xxix. moralium. Qui plenissime intelligere vult qualis est talis debet aspicere qualis ipse non est et in bonorūz forma metiatur qꝫ ipse deformis est. Et psper libro de vita contemplatiua Tam diu quis peccata noscere et flere debent ignorat q̃ diu non sunt sua sed aliena considerat qꝫ si mores suos ad seipsum conuersus aspiciat non requirit quid in alios reprehēdit. ¶ Secunda scientia est beneficiorum que reportauim9 inter que precipuum est redemptio quam percepimus per christi passionem in qua christus fecit nobis argumentum demonstratiuum amoris quādo p nobis in ligno crucis mori voluit. Johannis. xv. Maiorem caritatem nemo habet q̃ vt animaz suā ponat quis p amicis suis. Transūpti ue de peni. di. ij. qui vult. ¶ Tertia scientia est suppliciorum que meruim9 et hanc habebimus per demonstrationem penarum infernaliūz que sunt diuerse ac multis sanctis patribus reuelate. ps. Conuertantur peccatores in infernum omnes gentes qui obliuiscūtur deum et faciet christus argumentum demonstratiuum peccatoribus in iudicio qui finaliter punientur et concludetur illud argumentum illi regule cōmuni logicoꝝ. Si affirmatio est causa affirmationis et negatio negationis Math. xxv. Christus in iudicio sic arguet affirmatio quo ad bonos. Esuriui et dedistis mihi manducare rc. Et certe ex istis affirmationibus sequitur cōclusio affirmatiua. Uenite benedicti patris mei rc. Et quia iste affirmationes sunt cause presisse predicte affir-

mationis. Alie erunt cause opposite ne gatiõis et statim immediate subiungit Esuriui et non dedistis mihi manducare rc. Ergo cõcluditur discedite a me maledicti in ignem eternum. De isto triplici modo arguendi et demostrandi dicitur Ezech.xxv. Faciam in eis vltiones magnas arguens et demonstrans in furore ire mee. Dicam9 ergo cum ps. Domine ne in furore tuo arguas me neqz in ira rc.

Quiquagesimũprimũ preceptũ quarte partis metri

Miraris verbis nudis me scribere versus. Hec breuitas sensus fecit cõiungere binos.

A Quinquagesimum primuz et vltimum quarte partis preceptum. Miraris verbis rc. Hec est quarta pars principalis metrica in qua terminatur sententia et tractatus huius opusculi vbi autor epyloga ude se excusat quare sic nude scripsit et breuiter hoc facere potuit pp̄ter duo. Primo pp̄ter plixitatem vitandam. Secundo pp̄ter doctrinam hanc misticandam. Circa primum est sciendum q̃ si autor in plura metra suorum preceptorum sententias contulisset sui nõ sufficeret sensus ad grauem et prolixam sententiaz percipiendaz. Ideo preelegit binas sententias proferre per binos versus ut prolixitatez et arrogantiam euitaret et hoc est quod hic principaliter intendit autor dum dicit. Miraris verbis rc. Hec breuitas sensus rc. Circa secundum est etiam breuiter sciendum q̃ autor hoc ideo duos versus continuauit quia in hoc corporis et anime doctrina misticatur. Et ideo quia hoc opusculum speculum regiminis quo ad vtrunqz hominem nuncupare decreuit presertiz quia interior homo scz anima si in eo bene aduertit virtutibus perficiet et scientijs vt homo exterior scilicet corpus bonum informari moribus poterit et valebit. De hac materia satis dictum est in prima phemiali parte. §.v. Ita q̃ nõ expedit hic amplius refricare. verum quia multi possent non modicum admirari q̃ sub tam paruo libello taz diffuse scripserim vel prolixe. Huic veridice respondere potest q̃ considerata materia poti9 dicta sunt pauca q̃ multa eo q̃ virtutum et viciorum plurima genera sunt obmissa de quib9 essent nõ pauca dicenda. quamuis si adhibeatur debita diligentia et sollicita fuerit cura pensata non soluz de virtutib9 nominatis et vicijs verum etiam de multis doctorum excellentium questionibus tam diuina autoritate q̃ etiam canonica approbatis potest habere notitia si perfecte inspecta fuerint et memorie cõmendata. Et alia persuadetur ratione naz scribendo hoc mihi contingerit quod vt plurimum scribẽtibus euenire consueuit q̃ dum vnuz premeditate scribere pposui in monẽto in ictu oculi impmeditate aliud occurrit vtilius in mente quod decreui scribendo fore hoc aliquando doctori doctissimo gregorio. vt tenet sup Job in fine moralium ipso hoc testante. et beato Hieronymo dicitur contigisse Fm q̃ ad athletum insinuare videtur dicens rota currente sepe formare amphoram qui vrceum formare conceperat. Sane cum amor et odiũ plerũqz peruertunt iudicium. Et Fm senetam perit iudicium cũ res venit in affectũ. B Hinc est q̃ nullis aliquãdo opera propria licet non multum valentia videntur aliorum operibus quamuis prestantiozibus meliora. Nam quod fecit quisqz suum tuetur opus

vt enim dicit petrus ravennensis. Naturaliter vnusquisqz gloriatur in suo carmine qualecūqz sit et in sua ꝑle. videtur eniz simie ꝙ proles sua ceteros antecellat in pulcritudine cum tamen exterminium teneat in deformitate. Unde in simia de suo filio fingitur dixisse iudicio supest oib9 iste meo. Sic eñi vt poeta dič. Opus laudat opificē Et iterum est cupidus studiorum qsqz suorum. Et sicut quilibet de suis operibus interdum male iudicat eo ꝙ sunt eis nimis proxima per amorem sic ecōuerso de aliorum operibus sic discent ab eius effectu per odium vel rancorē nam vt beatus gregorius dicit. Nō facit caput intellectus quod abborret affectus. ¶ Pro tanto ergo pius lector attendat ꝙ prescripta omnia potuissent magis ordinate narrare sed de ordine non multum curaui. Ego enim vt verum fateor vt cuiusdaz incliti mei vtar verbis solum ieci quandam dicēdorum fundamentalem materiam relinquens doctoribus iurisqz autenticis et perfectis materie sic disposite parate et perfecte addere formam. Et fūdamento iam posito vel incepto lapidibus paratis et lignis mutanda mutare incōposita ordinare deuia dirigere et ad loquendū emendare quinimo potius doctores dominos depcor amicos fratres socios meos rogo necnon et affectibus quibus melius possuz ex opto quatenus vt corrigentes que correctione nouerint indigere corrigant et caritatiue velint emēdare fateor tamē cū btō augustī. contrariuz sentire eius quod tulli9 sentiebat qui dicebat vt recitat augustinus ad marcellinum nūꝙ emisisse verbum quod reu[...]re vellet quod augustu9 reprobat dicens. Ne mibi vid[...] ullij qui fuit maximus [...] oquij qui nullū verbum vnqz̄ quod reuocare vellet emisit que dem aus quāuis prolarissima videatur sam̄ credibilio de nimium fatuo apparet ꝙ̄ de sapiente perfecto. Sic directe cum ipso augustino doctore eximio ecclesie dicere volo in ꝓposito ꝙ si in premissis aliqua dixerim que peritorum iudicio appareant corrigenda nullam vt est dictum subterfugio correctionē dūmodo a caritate et fide ecclesie nō fuerint aliena vt in ꝓhemio fuit aliqualiter prefactū Attendamus insuper illud quod euangelica eruditio instruit ne talentum indigentie mibi licet imerito a deo traditum sub tempore vel ocio absconderе debeam vel celare sed potius illud ad mensam sacre scripture ponere ad hoc ut lucrum multiplici fenore babeā reportare. ¶ Considerans etiaz ꝙ dominus talenta sua multiplicantē de suo babundāti dono remunerat. Seruum vero a bono opere cessantē damnat volensqz damnationem talem euitare in terris nolui solum superintendere peritorum veruz etiam alias potius totis nisibus precipue circa buius opusculi constructionem talia peragere quorum fructus etiam perseuerāt in celis dicente domino Jobānis. Operamini non cibū qui perit sed qui manet in vitam eternam. Ad quam nos perducat benedict9 deus amen.

Summo ergo deo nostro vero viuo et patri filio et spirituisancto in essentia vna in personis trino ex quo omnia per quem omnia in quo omnia in ipso nanqz sumus et mouemur quia principium est et causa omnium naturarum omniumqz actionum sine quo nulla creatura subsistit nulla sciētia instruit nullus vsus expetit tot sint laudes et gratie quot officio nequeunt dici lingue. Sic et post deum pre creaturis omnibus benedicta dei mater altissima mundi totius domina et regina sub cuius pedibus luna est posita plus ꝙ̄ exprimere possit lingua cuius meritis simul et prece non solum vino in cope sed vt puto magis in mēle.

Si quid ergo in hoc presenti opusculo
dictum est quod placeat ille solus lau
des accipiat qui mutorum aperit ora
linguasqꝫ balbucientium facit desertas
nam ab ipso est omne verum a quan/
tumcunqꝫ maximo peccatore imo etiã
a pagano ꝓlatum ideoqꝫ nullum ve/
rum est ab aliquo contemnenduꝫ nec
quis dixerit attendamus sed quid di/
xerit obseruemus. nam vt hugo testa
tur. Scientie principium est humilitas
ad quam tria spectare videntur vt nul
lam scripturam vilem teneas vt a ne/
mine discere erubescas et cum scientiã
adeptus fueris alios non contemnas.
Ipsi igitur vt est dictum qui singula/
riter beatus est honor sit et gloria in
secula seculorum Amen.

Explicit catho mora/
lizatus Deo gratias.

